

Tamaio, Jos.

In Hexameron liber

Lugdunum 1663

2 Exeg. 570

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10327443-6

2° Excy R. 370.

R. P. IOSEPHI
DE TAMAIO
HISPALENSIS
E SOCIETATE IESV,
IN HEXAEMERON.

DE LA MIAO

THE PAPERS

OF THE SOCIETY

IN THE AMERICAN

Collegij Societatis IESV Monachij.

R. P. IOSEPHI

DE TAMAIO

HISPALENSIS

E SOCIETATE IESV,

IN HEXAEMERON

Liber in Sex Partes Distributus:

CVM INDICE MVLTIPlici

*Paragrophorum, Diverſarum Concionum, Locorum Sacrae Scripturae,
necnon Materialium & Verborum in hoc Volumine
Contentorum.*

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI,

Sumptibus HORATHI BOISSAT & GEORGII REMEVS.

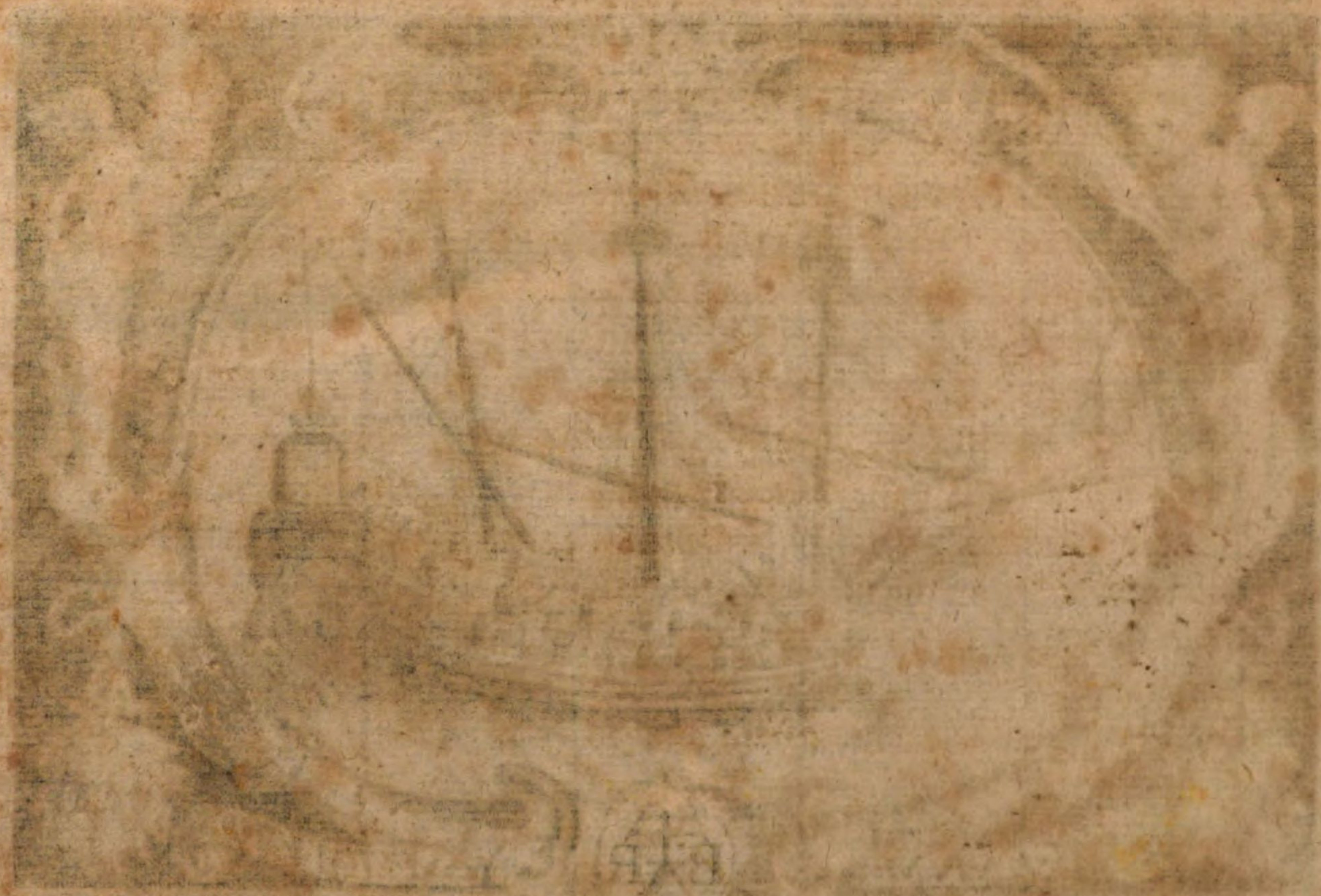
M. DC. LXIII.

CVM PERMISSV SUPERIORVM.

Library of Congress
R.P. 10 SEP 11

DE TAMA
HISPAL EN 212
E SOCIETATE 1827

Libet in Sex Pares Distribuitur

ILLVSTRISS. AC REVEREND. D. D. MEO

D. ANTONIO PAYNO

Archiepiscopo Burgenſi, Regioque
Conſiliario.

NCIPITI mecum cogitatione luctabar (ILLVSTR. AG REVER. PRÆSVL) cum hoc quaecunque ingenij mei opus & Tibi debitum, & Tua Sapientia minus dignum munusculum recensebam. Nam siue id obsequij nomine, siue muneris offeram, nec Tibi non inscribi poterat, nec decebat offerri. Te Meccœnatem quærere amor postulabat, pudor non sinebat: quia dum Te Patronum ambio, iudicem timeo. Quis enim coram sapientiæ tuæ fulgentissimo iubare audeat lucubrationum suarum exilem proferre lucernam, nisi qui velit extinctam? *Aquilarum penna, si aliarum avium pennis iungantur, eas atterunt*, Ælian. lib. 9. cap. 11. ut prodit Ælianus. Ergo necesse est, quantumcunque ingenij mei alas expandero, tanquam passeruli plumas atteri aquilinis mentis Tuæ pennis admotas. Cæterum has malo formidines incurrere, quam diffugere; imò ijs irretiri, capique percupio. Erit enim sub tanto Venatore utilior omni libertate subiectio, omni que fortuna gloriosior mancipatio. Tuo igitur iuri libens me dedo, hoc maximè titulo, ut nihil operari me liceat, quod Tibi non cedat. *Quare tantum habet utilitas excusationis, quantum dignitas difficultatis*, Apulei. in Florid. 9. Et quæ me à venerando Tuo conspectu retrahebant, modo ad ambitiosam Tuæ benignitatis protectionem provocant.

Hanc Hexaëmeri partem, quam exegeticis iuxta ac paræneticis expositionibus auxi, pluribus titulis Tibi debitam lubens exsolvo: erit autem si non æquale debitis meis fœnus, amoris saltem & grati animi indicium; si quod diù de tuis virtutibus hausi, tandem aliquando in hac charta delineem, & syncera enunciatione profundam. *Muta charitas* (inquit Ennodius) *penè obtinet vices ingratis; & perdit affectio valetudinem silentij debilitata torpore*. Ennodius lib. 1. Ep. 11. Dum Tuam erga Societatem nostram non dicam benevolentiam, sed impensum etiam studium silentio premimus languescere videtur affectus, & obire ingratitude vices.

Quare conualescere debuit publico tuarum laudum præconio, hisque ignibus inflammari, quibus priuatim sæpius exarsit.

Apulei. vbi
supra.

Seneca. Con-
tr. 9.

Pythag.

Tanto muneri imparem me non abnuo (ILLVSTR. PRINCEPS) nec sum imprudens, quanti Artificis sit tanti Præfulis imaginem pingere. Debuisssem illam mihi legem imponere, quam olim domitor Orbis Alexander edixit. *Quod imaginem suam, quò certior posteris prodertur, noluit à multis artificibus contaminari; sed edixit vniuerso Orbi suo, nequis effigiem Regis temerè assimilaret ære, colore, calamine; quin ipse solus eam Polycletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles calamine excuderet.* Sic planè decebat Tuarum virtutum imaginem non retuso & hebeti meo stylo dedolatam prodere, ne ipsa imperiti artificis lineamenta perfectissimam Tuam deformaret potius effigiem, quam ex primeret. *Fictilibus fuerunt Di faciles* Seneca. Rhetor merito dixit, quia quæ Numina ex argilla, humilique limo fingeant, quo facilius, eo quoque impolitius figurabant. *At non ex omni ligno* (vt Pythagoras docuit) *debet Mercurius insculpi.* Tu diuinæ mentis Interpres, Tu Mercurius extra omnem fabulam Dei Legatus, cui non modo cœlestia oracula, sed cœlorum etiam traditæ clauēs, qui bicipitem crucem dignitatis Archiepiscopalis insigne tanquam caduceum sapientiæ, & prudentiæ duplici exornas angue; additis item columbæ pennis habitantis inter medios Cleros: certè debuisses non vulgaribus meis vocibus celebrari.

Phornut. de
Nat. Deorū.

Apud Senec.
in Præfac. ad
lib. 3. Contr.

Id. Contr. 1.

Nam quis Te veriori laude potuit Mercurij nomenclatura præcedere? Fingebatur ille Oratoriæ Deus, cuius verbis cœlestis sapientia, diuinaque eloquentia tribuebatur. At his dotibus quantum omnes seculi Tui sacros viceris Oratores, quantum superaueris antiquos, quàm absque æmulo posteritatis famam præoccupaueris, vniuersa poenè Hispania plausibus admiratur, nec nisi fama eloqui à te didicerit, dignis poterit elogijs referre. Tanta enim in te semper eloquentia eminuit, tanta in Bello docissimis efficacitas vt quod de Calliope scripsit Phornutus Tibi potissimo iure conueniat. *Calliope, inquit, est Rhetorica, suauī voce, ac dictione venusta præcellens, per quam rempub. administrant, & populum hortationibus euibrant, persuasionē, & non vi, ad id, quod cupiunt Duces.* O quantum virtutum classibus addidisti (ILLVSTR. ANTISTES) vel è suggestu publicè dicens, vel priuatis suasionibus aduersus scelera insurgens! Neque id tantum naturali facundiæ, & facilitati in loquendo tribuendum est, sed amorī potius virtutis per quem prauitatem vitiorum odisti. *Etenim cum res animum occupauit, verba ex ambiunt:* vt de se iactare solitus facundissimus Romanorum declamator Albutius. Oportuit ergo omnium virtutum gratiam Tuam intimius præoccupasse animum, cui ad persuasionem virtutum verba sic suppetunt. Quare de Te (si Te D. Augustus audisset) verius proferret quod de Vinitio Rhetore dixit. *Ingenium in numerato habere.* Non enim intempestius Te sermo defecit, nec imparatum vnquam causa subita inuenit. Idem eloquentiæ flumen ex tempore loquentem, & præmeditantem exundat. Quippe qui ab ineunte ætate omnium scientiarum thesauro animum

mum imbuiſti, omninaque eruditione mentem ditasti. *Neque enim generoſus iſte tuus ſpiritus concipere, aut edere poſſet tam ſolidos eloquentia partus, niſi ingenti flumine literarum fuiſſet inundatus.*

Petron. in
ſatyrico.

Omnem proſecto ætatem Tuam ſic literis addixiſti, vt iam ab ipſa pueritia præcox Sapientia animum tuum tanquam digniſſimum domicilium elegerit, Teque quaſi clariſſimum ſuum alumnum per digniſſimas totius Hiſpaniæ doctrinarum colonias deduxerit. Credo vt tuo contubernio illuſtriores redderet, quibus ſcientiarum culturam commiſit. Ipſam iuuentutem Siguntini primùm Collegij clamide, deinde Complutenſi Philoſophorum Sodalitio decorasti. In vtroque ſæpius laureatus Muſæo tot adoreis glorioſam feciſti iuuentam, vt prius tempora ſertis, quàm pubertatis lanugine ora diſtingueres. Hinc Te tuarum laudum, fama ad maiora promouens in excelſo Salmanticiſis Academiae collocauit faſtigio, dum Maximi Ouetenſis Collegij trabeam adeptus illud Sapientia ſolium, illud doctrinarum omnium theatrum, & in toto Orbe clariſſimum literarum ſuggeſtum & diſputationibus priuatis, & publico Magiſterio veluti in tranſcurſu ſyduſ fulgentiſſimum ſplendentibus radiis illuſtaſti. Nam ad Canonicatum Abulenſis Eccleſiæ primum ad Conchenſem iterum te rogatum nominis tui celebritas euocauit; vbi nullus tibi ex aduerſo æmulus ſtetiſſet, niſi ad cumulum felicitatis tuæ pertineret doctiſſimos habuiſſe, quos vinceret.

Hæc erant (meritiſſime Præſul) meritorum Tuorum præludia, quibus ad Eccleſiaſticas Prælaturas initiabaris, ad quas non ſcientiam, non prudentiam, non denique maturitatem morum, ſed ætatem iuſtior, ſi vnquam fortuna morabatur. Exigebat Te Præſulem Hierarchicus Ordo, & vt ex editiori loco tam ſplendida flamma luceret, ſupra candelabrum Episcopalis dignitatis oportuit collocari. Primæ Te inſulæ Aurienſis Tyaræ conſecrarunt; vbi tam eximium tui experimentum edidiſti, vt non magis ad ſapientiam & Magiſterium, quàm ad imperium animarum videreris fuiſſe prognatus. Nam & ferini aliquorum hominum mores Te moderante manſueſcieri didicerunt: Clericorumque vitam ſic ad exactam religionis normam direxiſti, vt probos quidem in officio firmaueris; licentiori autem conuerſatione ſolutos ad decentiorem viuendi formam conſtrinxeris. Neque hæc vi, aut rigido quodam impetu; ſed placido, & ſuaui temperamento peracta ſunt. *Nam vt corporum, ita animorū vitia molliter eſſe tractanda* (monet Stoicus:)

Senec. lib. 7.
de Benefic.
cap. 30.

ſæpe enim quod explicauit mora, pertinacia trahentis abruptum eſt. Sic nimirum in tractandis ſubditorum moribus Te geſſiſti, vt Solem ipſum imitari videreris: qui (vt expendit Plutarchus) dum raptui primi mobilis putatur obſequi, nonnihil tamen contra tendit, & nititur; ſed eâ modestia, & arte, vt ex tranſuerſo molliter curſum flectat, eâque ratione rerum ortui, ac ſaluti perquam tutè conſulat.

Plutarch. in
Phocione.

Ceterum hanc in adminiſtrando Episcopatu coeleſtem dexteritatem atque prudentiam celiſſimæ illæ Galleciæ rupes, inacceſſique montes cludere non potuerunt; ſed ſuperius volitans fama regias aures ſæpius hoc gratiſſimo teſtimonio demulſit, & in ipſis Conciliorum ſedibus

Vasquez de
Prada in A-
næresi de iu-
re ecclesiast.
Colleg.
Ouetens.

Ennod. in
Panegy.

Apulei. in
Florid.

Senec. in
Præfac. ad
lib. 5. Contr.

altè personuit. Dumque Te ad maiora destinat æquissimus Princeps, interim tibi commisit in suam militiam inspicere, Duces, Centuriones, reliquosque bellicæ rei ministros in iudicium vocare: iura, leges, disciplinamque armorum, sumptuumque rationes acquirere. Sed quid hæc ad Ecclesiasticum Principem? Quid commune literis, & strepentibus armis? Sanè hoc Tibi reliquum erat, vt dignissimus probareris, non solum Ouetensis Maioris Collegij alumnus, sed eiusdem Collegij Fundatoris meritissimus hæres. Illius, inquam, immortalis memoria dignissimi Principis ac Illustrissimi Domini D. Didaci de Muros Ouetensis Ecclesiæ Antistitis, cuius prudentiâ adeo ad omnes gubernationis partes versatilem iudicarunt Reges Catholici, vt eum non modo ad ecclesiasticas consultationes, verum etiam ad militares apparatus sufficientissimum requisierint. Quare in Granatensem expugnationem intenti illi regiarum Classium fabricam, instructionem, expeditionem commiserunt. Nihil de Te inferius Philippus IV. censuit, supparem Te probauit Fundatori tuo dum suum regium in Gallecia exercitum tibi subiectum voluit, cuius viribus sibi subigere parabat rebellium contumaciâ. Adeo in Te (ILLSVT. PRINCEPS) omnia honesta officia mirabili nexu colligantur. Par animus magnis illa studia simul complectitur, per quorum singula plures ad gloriam peruenerunt. *Tantis enim constas insignibus, quanta facerent viritim distributa perfectos.*

Quantum vero Tu Te ipsum apud Regem hoc opere commenda-ueris (taceant licet indefessæ tuæ solitudinis testes) sufficit ad testimonium laudum tuarum totius Galleciæ Regni Gubernationem Tibi à Rege fuisse decretam, regiumque diploma, quo Tibi tantus honor adscribebatur prius quam in tuam expectationem subiret in manus incurrisse. Habuisti tunc sanè bellissimam virtutis prodendæ materiam, cum supremam Proregis dignitatem quam digne merueras, tam libere directasti. Vix paucos contigit post diuturnum laboriosumque ambitum conscendere ad sublime illius dignitatis fastigium, ac si merita quibus destituti sunt velint negotiatione supponere, supplere fauore. Tu vero (Præses Illustrissime) *solus sine æmulo clarus: adeo vt nemo tuam audeat, vel sperare virtutem, vel optare fortunam.* Sic magnas in animo tuo cogitationes protrudisti, vt ad summa euaderes nisi modicis contentus esses. *Ideo dignissimus semper es, cuius tam modestis cupiditatibus fortuna præstet fidem.*

Et quidem præstitit: nam statim ad Zamorensem Episcopatum promotus, nec multo post in Archiepiscopum Burgensem creatus, omnes tuas vires ad ecclesiasticam Præfecturam reuocasti. Quis vnquam Antistitem frequentior adstitit diuinis officijs? aut dignius obiuit munia Pontificum? Constat Te Præsule sacrorum ministeria nullo alio excitata stimulo præter tuæ exemplo præsentiae nouam induisse religiosæ obseruantiae formam. Verbo Dei reuerentiam auctoritatemque concilias, non solum cum è pulpito Te concionantem populus audit: sed cum fere omnium concionibus in Templo tuo maximo interesse videt. Taceo sollicitudinem omnium Ecclesiarum, instructionem Sacerdotum, eccle-

ecclesiasticorum reformationem, Metropolitana tui Tribunalis æquitate, beneficiorum æquissimam collationem, vt dicere de Te liceat, quod de Theodorico suo Ennodius. *Nullum de honoribus tetigit desperatio, quem inuenerunt deprecantem bona conscientia.* Vocant me in aliam meritorum tuorum partem in visitanda diœcesi exantlati labores tanto tuæ dispendio valetudinis, vt non semel te ipsum ægrescentis vitæ periculum ab officio retraxerit. Quid itinerum ardua enumerem, viasque per hæc inaccessa rupium, confraga vallium, vadave fluminum? Quid quod arctissimas, & in profundum pendentes semitas pedibus, ac pænè manibus reptans euaseris? Quid altissimas niues montosam regionem insidentes, cæcas vias, insidiosas glacie planities? Omnia inuicto tuo spiritu, feruidoque animarum zelo superasti; & ne officio defuisses, pœne ipse defuisti. Quisquis Te vidit aduersus naturæ impedimenta pugnantem, ipsasque difficultatum moles euincentem, non potuit non illam magnanimitatem demirari, cuius constantiâ senescentem ætatem, ad iuuenilem audaciam reuocabas.

Cordis magnitudo sola est, quæ in viuo corpore absque vlla anatome ostentari consuevit. Nam ab intimis præcordijs per generosa opera erumpit, nec naturalis sedis angustijs circumscribitur. Omnes tuæ virtutes (Clarissime Antistes) amplitudinem tui cordis ostentant; sed præcipuè in diuitiarum contemptu resplendent. Nam vt magnum sit non habita non ambire, nescio an non maius circumfusa fastidire, nec eorum possessione corrumpi. *Contumax aduersus fastidium diuitiarum, innocentia est,* Nec posset animus tuus tam magnis cogitationibus suffecisse, ni prius exclusisset diuitiarum amorem, quæ virum bonum esse non sinunt. O quam tui genij est illa Platonis decamatio! *Quoties ego sermones audio vestros, qui cumulandis pecunijs studetis, semper ego angor, & vestri misereor, quòd efficere aliquid existimetis, cum nihil efficiatis.* Insudant plurimi in aggregandis opibus, vt quantum multorum annorum laboriosa industria congeffit, denique in pia, vt aiunt, opera effundant, & dum magna se facturos esse pollicentur, nihil tandem præueniente funere efficiunt. At tu (Generosissime Domine) nihil prius, quam pecuniarum valorem ignorare didicisti, & quò minùs ex tuis ditissimis dignitatibus coaceruasti, eò plus fecisse compereris: nec relinquis mortalitatis arbitrio, vt in fortunis tuis superstites ludant: ius eripis morti, quod non nisi per decedentis iniurias inuadit.

Quàm verò magna effeceris prædicant Pauperes, quorum inopiam tam largè subleuas, vt prouentuum tuorum partem maximam indispensabili lege ijs, tanquam præcipuis tuis creditoribus annuatim persoluas. Nam præter publicas eleemosynas, quæ ad Palatij tui fores quotidie innumerabilibus expenduntur mendicis, consignatas habes nobilibus viduis, honestisque alijs egenis ingentes pensiones, quibus vt pudorem inopiæ subleues, secretissima manu distribuis. Quæ Religiosa Cœnobicia non debent munificentia tuæ continuata subsidia? Hoc Societatis Burgense Collegium certè habes immortalis gratitudinis reum, quantum se agnoscit tuis perpetuis muneribus obæratum, & eleemosynis

Ennod. in
Panegy.

Seneca
Contr. 3.

Plato in
Sympos.

fynis auctum. Sed quid hoc tanquam singulare commemoro? cum vniuersam Societatem IESV ea fueris animi complexus magnitudine, vt vbicunque in te inciderint Iesuitæ, non nisi tuæ beneficentiæ obnoxij recedant. Auriensē nostræ Societatis Collegium Te promouente erectum est; fecitque tuæ munificentiae magnitudo, vt breuissimo temporis compendio, & fundamenta ponerēs, & ædificij fastigium summa celeritate locari conspicerēs. Eiusdem Collegij Templum exornasti suppellectili sacra, tantisque ditasti muneribus, vt vtcunque alium fundatorem agnoscat, Te vnice Patronum Assertorēque fateatur.

Accedit ad tuæ magnanimitatis elogium hæc Burgenſis Archiepiscopalis sedes; in Ciuitate scilicet totius Europæ compitalitia, quæ omnibus Septentrionales Prouincias petentibus, siue inde in Hispaniam remeantibus diuidit vias, estque cunctorum peregrinantium commune comitium. Vnde grandem materiam subministrat munificentiae tuæ hospitem perpetuus confluxus: nam eximiam in omnes humanitatem professus neminem pateris vacuum aut ieiunum abscedere. Imò tanta benignitate cunctos excipis vt ex Germania, Anglia, Gallia Ambassiatōres Dynastæ, Principes, nihil ex Hispania tam memorabile in Regna sua referant, quàm tuæ liberalissimæ humanitatis comitatem.

Sed hæc magna cum sint & eximia, Tibi ad maiora suffecisse animum potentissimi Regis Philippi IV. aduentus ostendit, cum ad Serenissimæ filiae suæ nuptias in Galliarum confinia properantem Burgenſis hæc Ciuitas excepit hospitio. Proh Deum immortalem! Quis referat prouidentiae tuæ magnificos apparatus, comitatem in Optimates, facilitatem in Aulicos summa auctoritate coniunctam, hospitia cuique iuxta dignitatis suæ gradus tuo nutu disposita? Palatij tui amplitudo videri posset angustior, nisi eam tuæ magnanimitatis latitudo laxiorem, capatioremque reddidisset. Namque apud te diuersatus Excellentissimus Princeps D. Ludouicus Mendez de Haro Regis Minister præcipuus vtrumque suum filium Marchionem de Eliche, & Montereſij Comitem simul cum eorum numerosissimis familijs intra tuos lares inuexit. Domum totam tanta clientum, famulorum, rhedarum, equitum multitudo inuasit, vt diluuiū hominum inundata videretur. Verum sic cunctis aderant camerae, stationes, cubilia distributa, vt vniuersa illa inundatio ceu voragine quadam absorpta intra prouidentiae tuæ sinus subito se receperit. Splendebat Aula exquisitis peristromatum, & picturarum ornamentis, ipsique parietes, pauimenta, tecta, tuam animi magnitudinem, & alacritatem referebant. Auro flammantes vibrabant lecti in thalamis, gemebant mensæ peregrinis onustæ lautitijs, tantoque impendio quæsitis dapibus vt ipsi Heroës in dubitationem venerint, an in Aulam tuam domorum suarum delicias solertissima tua prouidentia transtulisset. Denique (vt de Paulo Æmilio Plutarchus scripsit) *Admirabantur omnes, nec quidquam ex eis, quæ homini optanda forent, sibi deesse arbitrabantur. Nisi fortè Dæmon aliquod magnificis, & amplissimis rebus sortem habeat detrahendi.* Quisquis verò sit qui Dæmonis sortem in tua causa sumpserit (Princeps Illustrissime) illum ab inuidentiæ

Plutarch. in
Paul. Æmil.

dentiae Tartaro prodijſſe non dubitarem. Meminerit quicumque tuis glorijs detraxerit, illius Cleomenis inter Athænienſes potentiffimi Principis, qui cum parciffima menſa priuatim vteretur, ſplendidiffima conuiuia exhibebat hoſpitibus, inquiens: *Non oportere erga hoſpites laconicum morem ſeruare.* Ceterum luridis inuidentia animis nihil benè ſapit. *Nam qui abundantia fellis auriginant,* (inquit Tertullian) *amara ſunt omnia.* Certè ſordidæ abiectæque animæ quæ cum gloria imitari non poſſunt, deprimere, denigrareque geſtiunt.

Idem in
Cleomene.

Nunquam tamen obſcurari poterit illa meritorum tuorum integritas quod cum ipſum regiæ potentiae & gratiae Diſpenſatorem apud te retinueris tot officijs obſtrictum, & in Tui remunerationem propenſum, nihil ab eo petieris in tuam vtilitatem deciffurum: imò oblatam Regis gratiam, datamque regiæ beneficentiae optionem conſtantiffimo vultu, conſtantiorique animo recuſaſti, *nihil eſſe iudicans venali beneficentia turpius.* Denique Rex (nam in tuo hoſpite ſibi collata obſequia cenſebat) ne à te videretur ingratus reſceſſiſſe. Aſturicenſem Episcopatum, & in tua Metropolitana Eccleſia dignitatem Archidiaconi de Lara, ſimul cum Canonicatu, inſuper & Inquiſitoris iudicaturam in Tribunali fidei Conchenſi pro libito Tibi diſtribuenda indulſit, vt quicumque ad præfatas dignitates tuo probarentur iudicio, regio reſcripto aſſerentur. Inuentum proſecto eſt, quò Tibi ſineres munere gratulari; nec Tibi potuit gratius eſſe, quàm quodlicebat in alios diſpenſare. Itaque beneficio tuo commodaſti, plures exemplo autem profuiſti omnibus.

Senec. lib. 4.
Ep. Contr. 8.

Ecce iam (Illuſtriſſime Hierarcha) tuam imaginem vtcunque deſcripſimus, fateor nimis depreſſam, & vt ita dicam, diaglyphice exarata; quam oportebat in hoc voluminis mei veſtibulo prominentem edere. Sed fauet etiam humilitati meæ virtus tua, cuius celſitudo efficit, vt quantumvis pennata eloquentia auſus volandi ſumpſerit in eius culmina nequeat conſcendere. Nullæ alites vſque ad Olympi cacumina volitant; ſydera voluiſſe contingere operis fuit Babylonici audacia. Vel hoc maximè titulo inſcribendum Tibi fuit Hexaëmeri mei quatri-duum in quo mirabili quadam ſymmetriâ tuum videtur exprimi Simulacrum. Primus namque dies ab Emphyreo ſimul cum luce incipit, auſpicaturque tuam in ſacra Theologia ſapientiam per quam toties inter mortales cælicolarum arcanis lucem attuliſti. Secundus Firmamenti orbes prodidit, qui cum inter aquas, & aquas diuidit, & inferiores à ſuperioribus ſeparat Te Sacerdotalis ordinis Præſidem repræſentat Præſbyterorum vitam non minus ſanctiſſimis tuis exemplis, quàm legibus à prophanı populi moribus ſublimantem. Tertius verò dies terram fecundans, mariæque diffundens Tuæ generoſæ indolis ſpeciem refert. Nam vt de vtroque mundi elemento loquitur Nazianzenus: *Terra, & Mare clementer inter ſe iuncta, benignèque ſe mutuis muneribus afficientia hominem alunt; hominiquè copioſè, & prolixè quæ habent ſuppeditant.* Dies denique quartus Solem, & Lunam cum reliquo apparatu ſyderum mundo impertijt, vbi numerofitas

Nazianz.
Oratio. 1. de
Pace.

tuarum

Ennodius
in Panegy.

tuarum virtutum eminus collucentium resplendet; nisi quod in Firmamentum stellæ minutissimæ parcius lucent, in Te virtutes omnes ad instar magnorum luminarium fulgurant. Ergo cum totius Orbis constructio Tibi erexerit Simulacrum ad sacros eius pedes has Hexæmeri elucidationes meas tanquam religiosa donaria deuotionis ergo appendo. *Tuum est Inclyte deuotioni pretium dare, quam intelligis vires subditorum non posse transcendere. Erit dispensationis sacræ de famulis aestimare quid exigas, in quibus cognoscis totum Tibi militare quod prævalent.* Vale, & viue, inter mortales diu felix; inter Superos æternæ beatus.

PROLOGVS

PROLOGVS.

Tinam tam synceros, & candidos hæc scripta lectores incurrerent, vt sine prologo liceret scribere! Verùm ita maledicendi scabie ingenia pruritant, vt aduersus criticorum insolentiam opus sit vindicias præstruere, & præpropere defensione proloqui. Nam quis in publicum opera sua producit, & à curiosorum agmine immunis euadit? *Tota vita in questione est* (ait Hugo Victorinus) *& quandiu viuitur queritur.* Quid quid alij

Hugo lib. 1.
Miscellan.
tit. 72.

faciant, aut fuerint inquirat curiositas, vt quod damnet inueniat peruersitas. Nam *curiosus nemo est, quin sit maleuolus.* Accedit detrahendi facilitas, nullumque adeo stultum esse, cui ad improbandum non sufficiat, aut linguæ rabies, aut ipsa exiguæ mentis ingens imperitia. *Quis ex rupiconibus, baiulis, tabernariis tam infans est; vt si pallium accipere velit, disertius maledicat?* His nempe se iudicibus committit quisquis in vulgus sua studia producit. Tolerabilius esset eruditorum subire censuram, & ab illis corripì, qui prius quam sententias proferant causas meditantur, & earum merita expendunt. Quis vero ferat eiusmodi censores, qui plus loqui solent, quam cogitant? Mirabatur seculo suo Anachasis cum concionibus interesset, *quod apud Græcos homines sapientes dicerent? stulti vero iudicarent.* Atqui mirabilius videri posset modo illiteratos quoslibet non solum iudiciariam induisse togam, verum & lictorum fasces sumpsisse, vt aliorum scripta aut betulis linguarum contendant, aut incruenta securi dilanient. Sed bene est, quod apud sapientes hi dum aliena ingenia improbant, sua quoque vapulant. Nam vt bene ait Rhetor Seneca. *Facem studiis subdere, & monumenta disciplinarum animaduertere, quanta, & non contenta certa materia seuitia est? Dii melius, quod eo seculo ista ingeniorum supplicia cœperunt, quo & ingenia desierunt.* Nempe dum lectorum mentes non quod addiscant, sed quod in libris calumniari possint inquirunt, vnde doctrinâ exacui deberent, malignitatis nebulis hebetantur. Ergo necesse est inuestigatoribus istis occurrere, nostrique operis rationem reddere. Neque propterea me cunctis satisfacturum confido. Quis enim poterit obloquentium ora penitus obstruere, linguasve reuincere? Sufficit si ad Tertulliani regulam defensionem meam dirigam. Quare *ad omnem, vt arbitror humanam opinionem ex doctrina fidei congressi, iuste duntaxat, & necessariae curiositati satisfaciemus.* Enormi autem, & otiosa tantum deerit discere, quantum libuerit inquirere.

Andræ
Schott. in l.
Suafor.
Senec.

Apule. in
Florid.

Plutarch. in
Solone.

Seneca in
Præf. ad l. 1.
Controuers.

Tertull. de
Animac 58.

SCRIPTIONIS MATERIA.

Rem prorsus immensam & supra hominis vires adoriri videar, cum de cœlorum natura, de motu syderum, de situ durationeque Orbis differendum susceperim; cum terrarum ambitum, pelagi abyssum, viuentum
â exortum

Prologus.

D. Nissen.
in Hexaem.

Nazianz.
Orat. 2. de
Theolog.

D. Ierony.
ad Paulin.

Cyrillus in
C. Græc.

Rupert. in
Prologo.

Philo He-
bræ lib. de
Mund. opif.

Ennod. in-
nat. Laur.
Mediol.

Genes. 1.

Nazianz.
ad Nemefiū.

Apulei. in
Apolog.

exortum, hominisque velim structuram paucis tradere, & intra vnus, vel alterius voluminis angustias redigere. Fateor grande operis pondus, sub quo gemunt robustiores gigantes, Athlantes opprimuntur. Timuit D. Nissenus temeritatis argui cum tantam molem etiam rogatus à fratre suo Petro humeris suis superiorem subiuit. *Quid agis, homo Dei?* inquit, *Cur ea nos quæ vires humanas superant aggredi; & onus, quod non modo sustineri, sed nec suscipi quidem, ut ego sentio, sine reprehensione potest, subire iubes?* Et reprehensionem effugiam ego debilioribus ingenij viribus impar, qui quæ ante pedes sunt, (ut inquit Nazianzenus) nimis ignoro, neque me ipsum permetiri possum; tamen, quæ supra naturam sunt anxio labore perquiro.

Nam quis hanc Geneseos partem, quæ ad opera sex dierum spectat difficillimam abnuat? Ieronymus certè ad Paulinum tantis, ait, obscuritatibus inuolutam, ut Hebræi olim ad eius lectionem non admitterent, nisi pro- uectiores ætate, iudicio maturiores. Ipse quidem Historicus Moyses cum Orbis incunabula, non nisi Deo reuelante didicisset, illa tamen nobis quibusdam veluti nebulis obuelata tradidit, quæ neque ipse nisi sex dierum compendio, tanto Magistro docente percepit: nam quadraginta dies in monte cum Domino conuersatus primis sex diebus, ut tradit Cyrillus, per visiones accepit mysterium conditi Orbis. Nec oportebat sane totum illum fulgorem, qui ex consortio sermonis Dei in faciem redundabat, sacris paginis transtulisse, ne legentium oculos ipsa vehementia lucis offenderet. Vnde pulchrè Rupertus. *Facies Moysi*, inquit, *cum ubique ex colloctione Dei splendida sit, & id circo figuratiuis cum vocibus sensum suum (qui per faciem intelligitur) velare oportuerit; tantum verò in creatione Mundi splendoris est, quantum ferre nequaquam potuissent filij Israël, nisi illi crassiori textu literæ quasi pannis infantem obuoluisset.*

Hæc autem licet ita se habeant, non tamen ideo cessandum est (ut in simili loquitur Philo) sed studio pietatis, vel ultra vires audendum. Inculcata erit audacia, quam excusat Orbis nascentis pulchritudo. Dierum etenim primitiuam lucem, cælorumque præfulgentem faciem habemus anteambulam, & ad soluendam Mosaicæ literæ caliginem facem multiplicem præferentem. Diem, ait Ennodius, laudare quis abnuat? Attollere solis radios, quis metuat in qualibet nocte sermonis? Priusquam diuinus Opifex lucem ac tenebras diuisisset; vidit lucem quod esset bona adhuc in ipsis noctibus latitantem; ut & nos quoque, eius nitidissimos radios inter inuolucra Scripturarum reconditos, ingeniosa solertia scrutaremur. Nam ideo sacre paginæ sensus (teste Nazianzeno) latere Deus iussit. *Ut sapientes meliori qua ceteri conditione sint.* Rustici enim & amusi homines nihil amplius norunt; nisi quæ vel oculis patent, vel ex vulgi opinione didicerunt. Quam vero pulchrum est, quam quæ vulgus scit amplius scire, & in naturæ abdita studioso labore persuadere? *Vtrum Philosopho putas* (inquit Apulcius) *turpe scire ista, an nescire? negligere, an curare? nosse quanta sit etiam in istis prouidentia ratio? an de diis immortalibus patri, & matri credere?* Nemo reprehendere potest studiosos sacrarum literarum, quique earum abdita mysteria flagrantissime inuestigant, nisi qui velit Gnosimachorum profiteri rusticitatem, qui Scripturæ sacre interpretamenta, tanquam inutilem laborem damnabant (ut tradit Damascenus) cum propterea Deus mirabili prouidentia disposuerit eloquia

Prologus.

eloquia scripturarum obscura esse ut eorum studio inescaretur humanum ingenium, & quo altius videntur intellectum effugere, eò pretiosius æstimentur. *Nam plus accepta sapiunt, ait Chrysologus, quam possessa, inuenta que magis, quam subiecta delectant.* Chrysol. Sermon. 96.

OPERIS UTILITAS.

Sed nouissimum meum laborem forsam quispiam superfluum existimabit, & inutilem, quem tot doctissimorum virorum elaboratissima commentaria præcesserunt. Nam quid addi potest Abulensis quæstionibus? Pererij nostri, aut etiam Cornelij commentis? Mitto Tirinos, Marianas, Gordonios Saa. del. Rium. Benedictum Fernandez, & Celadam, aliosque quam plurimos, qui non tantum hanc Hexaëmeri partem, sed etiam integram Geneseos Historiam eruditissimis expositionibus illustrarunt. Post tot tantosque Heroes, quid opus erat me ignotum penè hominem, in aliorum messem manum mittere, & de illorum thesauris hæc excipere mendicabula?

Fateor de hoc crimine expostulari me iure posse, si nihil aliud in publicum ederem quàm quod priores olim auctores prodiderunt. Planorum sane hoc scelus est, atque latronum de quibus Seneca. *Multi sunt, qui detracto verbo, aut mutato, aut adiecto, putant se alienas sententias lucri fecisse. Qui hoc facerent (ait ex Seueri Cassij censurâ) similes sibi videri furibus alienis poculis ansas mutantibus.* Quasi eruditis hæc furta non pateant, aut latere demum possit unde Scriptor fecerit prædam. In Chassaneum iure inuehitur Tiraquelus, quod in eius libris, & sua vasa, & ansas furtiuas inuenerit: idemque Auctor est Solinum ex racemis Plinij sibi fecisse vindemiam. Seneca. Contr. 34.
Tiraquel. de iure Primog. in Præfac. num. 216.

Non sum adeò mei nominis prodigus ut tanquam Horatiana cornicula velim alienis exornari plumis, ut cum quisque suas pennas agnouerit expilatores contemnat, deplumemque irrideat. Malo paupertatis notari, quàm furti argui; Melius semper putavi modico esse contentus, dummodo de meo studio comparauerim censum. *Etiam anus illa (ait Tertullianus) intra teetum suum dragmam requirebat, queramus ergo, in nostro, & à nostris, & de nostro.* Habemus huius ingenuitatis prototypon Moysen, qui ut obseruat Anast. Synaita, cum Hexaëmeri historiam non è domo sua protulisset; sed Deus cum ipso per sanctos Angelos in monte Sinai hæc locutus esset, nomen suum non posuit Moyses in eius inscriptione. Additque statim causam. *Quia erant Angeli, qui nuntiauerunt librum Genesis Moyse, & ea de causa non inscripsit eum suo nomine.* Dignus profecto quem ad officium amanuensis Deus eligeret, tanta fidelitate scripturum ut ab aliis dictatum librum sibi non adrogauerit. Tertull. aduers. Hæret. cap. F2.
Anast. Synai. in Hexaem. lib. 2.

Sed quid? an quia plures de aliqua materia scripserunt, subito scribere volentibus anathema pronuntiatum est? Aut priores Sic exhaustere sapientiæ fontes, ut nihil præterea hauriendum posteritati reliquerint? Apage sis. (inquit Baldus.) *Adbuc multum restat operis, multumque restabit: quia inuentis inuenienda non obstant.* Adde Quintiliani verissimam huius rei causam. *Omnia, inquit, quæ magni Auctores dixerunt utique sunt perfecta Nam & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgent ingeniorum suorum voluptati, nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur.* Habemus his veriore propheticum sermonem apud Tamayo in Genesim. Baldus in Decret. n. 12.
Quint. l. 10. instit. cap. 1.

Prologus.

Dani. 12. 4.
Ecclef. 12. 12.

Chrysolog.
Serm. 64.

Danielem. *Plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.* Vnde Ecclesiastes. *Faciendi plures libros, nullus est finis.* Quod sane de sacrarum literarum expositionibus specialissima ratione dici potest; nam ut inquit Chrysolog. *Singula Scripturae verba si libris singulis mandarentur, nec sic mysteria, quae in ipsis sunt, audientibus perlucere.*

Chrysost.
Hom. 24. in
Genes.

Chrysolog.
Serm. 96.

Petr. Da-
mian.

Niscen. in
Hexaem.

Anast. Synai.
lib. 7 in He-
xaem.

Ambros. 1. 8.
Epist. 63.

Quare non est mirandum si post innumeros fere scriptores ego Hexaemeri interpretationem susceperim, aususque sim tentare aliquid quod omisere priores. Etenim si nostras expositiones Lector, cum aliorum conferat commentariis, aliqua aduertet me non labore modico ultra aliorum scripta contulisse, quae non parum ad sacrae paginae elucidationem, aut ad Concionatorum vtilitatem conducunt. Alij enim literalem tantum sensum explanauerunt, cui ego mysticum è vestigio adiungo; alij verò etsi vtrumque praestiterint, liberius per huius capitis verba diuagantur, & ex vna alterave sententia suas theses morales exceperunt: neque sua ingenia ad singula verba ligarunt. Ego vero memet ad singulares sententias adstrinxi, ut ex vnoquoque versiculo huius capitis plures ad mores theses excitauerim, obseruans quod docet Scriptores omnes Chrysostom. *Ne quid in sacris literis aut contemnatur, aut leuiter praetereatur.* Nihil igitur hic aut praeteritur, aut leuiter tangitur, sed quaecunque vox ad examinis incudem expenditur, & ex illa plures oppido conceptus tanquam nucleum sub cortice latentem eruo. Sicut enim in lapide friget ignis, latet ignis in ferro; ipse tamen ignis ferri ac lapidis collisione flammatur; sic obscurum verbum verbi, ac sensus collatione resplendet, inquit Chrysologus conceptosae subtilitatis merito Princeps. Ideo vnumquenque versiculum seorsim expono, discutio, & ceu cilicem quaestionibus quatio, ut quae in eo latent sententiarum scintillae subito appareant.

Scio hoc etiam ante me Haye Franciscanum in suo arbore vitae praestitisse: qui ut Petrus Damian. ait: *Intra literalis paleae thecam dulcem spiritualis intelligentiae ambit enucleare medullam.* De quo merito dicere possem quod de Basilio Magno scripsit Niscenus. *Quae paucis Moyses complexus est, & explicauit, ea Doctor noster sublimi philosophia sic adauxit, & cumulauit, ut non spicam sed arborem effecerit, ad similitudinem grani synapsis, quod regno caelorum comparatum est: in accipientis enim animo exculptum, Arbor fit; cogitationumque magnitudine undique dilatatur.* Non tamen ideo commentaria nostra superuacanea veniunt; tum quia tanti arboris poma, idest morales conceptus Gallicum sapiunt, nec eo pipere, aut sale quo Hispanici pungunt; tum etiam, quia moralitatum themata nuda profert; nec aliarum probationum ornamento conuestit. Denique non multum curauit Haye, à notissimis, vulgo sententiis extollere titulos, qui à singularitate capiunt, non parum nitoris & gratiae. Semper enim sacra Scriptura cum ascendentibus ascendit. Ut loquitur Synaita. Quia licet humiliter loqui prima specie videatur cum altè cogitantibus altius exurgit. Pulchre D. Ambrosius iis respondet, qui sacris Scripturibus obijciebant, illos secundum artem non scripsisse. Nec nos, inquit obnitimur: non enim secundum artem scripserunt, sed secundum gratiam, quae super omnem artem est: Scripserunt enim quae Spiritus Sanctus eis loqui dabat; sed tamen ij, qui de arte scripserunt, de eorum scriptis artem inuenerunt, & condiderunt commenta artis, & magisteria. Pulchrum & igitur inuenire artem, perquam absconditi profundique sensus ab Spiritu sancto sacris signati literis eruantur in lucem, & viuido splendore nitecant.

Quae

Prologus.

Quæ verò, inquis, ars illa est? Paucis eam indicat Seleuciensis. *Per interrogationem*, inquit, *doctrinam exordiri res est sapientiæ per quam familiaris.* Basil. Seleu. orat. 25. Hæc sapientiæ ars est, quodlibet Scripturæ verbum in quæstionem vocare, dubiis nouiter excogitatis difficilius reddere, ingeniosisque solutionibus extricare. Quod eleganter explicat Titus Bostorum Antistes exemplo Christi Parentum, cum requirentium inter cognatos & notos. *Querebant autem illum*, inquit, *perinde ac si quis Scripturam vel abditam Scripturæ cuiuspiam sententiam quærat; non quidem ut errantem, aut falsam, aut fallentem; sed ut veram mysticamque doctrinam continentem, necdum tamen proditam.* Tit. Bostren. in cap. 2. Lucz. Quare semper curavi ut mysticam doctrinam, & ad mores informandos assumpta themata nouis, nec antea proditis quæstionibus fulgeant. Quod non modicam vtilitatem Ecclesiasticis subministrabit.

SCRIPTORIS SCOPVS.

Finis scribendi præcipuus Deus est, cuius promouere gloriam cum sit singulorum hominum debitum: mihi tamen S. Parentis Ignatij esse debet hæreditarium studium; quippe qui omnia sua ad maiorem Dei gloriam semper referens, suos similiter filios in eundem scopum figere mentis oculos & exemplo docuit, & lege constituit. Utinam ita ab omni humana affectione animum perpurgatum habeam, ut cum Ruperto fas sit dicere: *Tuam in Scripturis sanctis gloriam; tuum, ô Fili hominis, querere, & inuenire honorem in prophetis, & Euangelicis præconiis, tale nobis est inter tædia vitæ præsentis quale fesso viatori, remissis interdum grauibus Sarcinis, residere sub vmbra odoriferae arboris, &c.* Hinc secundarius finis subsequitur; propriæ scilicet mentis instructio, illaque ingenua contemplationis voluptas, quam propensus in sacrarum literarum lectionem animus carpit. Ne ergo miretur Rupert. l. 11. in Matthæ. quis dicens (adhuc Rupertus) *Quid vel ad quid iste scribit, cum sancti Patres sufficientia scripserint, quæ cuncta perlegere nemo nostrum sufficit? Nam etsi alij nemini, at mihi scribenti hoc ipsum quod scribo iam proficit. Hoc dulce studium iam in presenti nonnihil præmij, nonnullum habet suæ exercitationis emolumentum.* Idem. ibid.

Quanquam non tam meas in scribendo delicias, relaxationemque animi, quam proximorum vtilitatem quærere me profiteor. Etenim scribere charitatis inuentum est, cuius est munus, quod antiquorum vel virtutes ex libris, Zeno Veron. Serm. de fide spe & charit. aut ex virtutibus libros cognoscamus. Et quidem eò respicere debent, quicunque interpretationi sacrarum literarum incumbunt; ut quas Deus ad instruendos mortales Prophetis dictauit, & Apostolis, nos ad eum quoque finem exponamus, & ex earum doctrina mentes hominum excitemus ad Dei amorem, cultumque virtutis. Nempe hoc interest inter prophanos & Ecclesiasticos Scriptores; nam illorum quidem scripta (ut verbis Saluiani utar) Saluian. Epist. ad Salonium. aut latinitate sunt tumida, aut falsitate infamia, aut verborum fæditatibus sordida, aut rerum obscenitate vitiosa; ut vere cum ingeniorum tantum laudem aucupantes tam indignis rebus curam impenderent, non tam illustrasse mihi ipsa ingenia, quàm damnasse videantur. Quare oleum pariter, & operam perdidērunt, cum nullum denique fructum ex suis scriptis tulerint, vel legentibus vtilem, vel sibi ipsis decorum. Nos vero, quibus felicius contigit sacrarum Scripturarum studium, earumque doctrinam accurata obseruatione perpendere, maximum lucrum facimus, si qua arte possumus ad sa-

Prologus.

Plutarch.
Quem ad-
mod. sent. re
in vis profi-
cere.

lutis semitam reuocare mortales & eorum cordibus inferere virtutis amo-
rem. Propterea operæ pretium duxi non literalem tantum sensum inuesti-
gare in meo Hexaëmero, sed indidem morales etiam theses fluctuose pro-
ducere, ne videar græcanicæ sectator vanitatis de qua Plutarchus ait : *Num-
mis videre se ad nihil aliud utentes Græcos quam ad numerandum; sic literas sup-
putant, & dinumerant, neque fructum colligunt inde alium.*

Anact. Synai.
l. 2. in Hexa.

Neque propterea eorum Auctorum scripta improbo, quorum finis est
literæ veritatem depromere, neque mysticos sensus aucupantur. Vtrunque
enim diuini Spiritus munus est, sua charismata pro vt vult singulis diuiden-
tis. *Omnis enim aspectabilis, & quæ sub aspectum cadit creatura (inquit Synaita)
multifariam, multisque modis intelligitur à Patribus; ne inopia cognitionis laboret
Spiritus Sanctus, non valens sicut pluuia plantis donare diuersam gratiam insculentis
eorum fructibus.* Cuius qui igitur catholice scribentis genio diuinus ille Spi-
ritus se attemperat; pluuia est etenim; nunc exegeticorum Interpretum
irrigans plantas; nunc paræneticorum flores benigno rore secundans.
Vtriusque nempe adiumento indigent mentes hominum; namque altero
intellectus instruitur; altero voluntas accenditur; nec recte potest ad vir-
tutum amplexum oratio mouere, nisi supra solidam literæ veritatem ad-
nitatur.

DE THESISIBVS AD MORES.

Plutarch.

Psal. 75. 6.

Tertull. lib.
de Pro-
script.

Tertull. de
Anima. c. 6.

Plutarchus egregio illo Commentario, quo probare instituit? *Tradi do-
ctrinâ virtutem posse.* Sic effatur. *Cantare discunt homines; saltare, literas legere,
agrum colere, equitare, calciare se didicerunt, & amicire; pocula ministrare, & co-
quere docentur, quæ nisi didiceris, non rectè exequare: cuius vero causa hæc omnia
discuntur, Rectè viuere (ô Dîj immortales!) tradi non potest præceptis; sed temera-
rium rudeque, & spontaneum est.* Iustissima lamentatio plures arguens ex gre-
ge literatorum, qui speculationibus metaphysicis atque Theologicis toto
animi pondere immersi fastoso supercilio despiciunt eam artem, qua mor-
tales virtutem docentur, quæque rectè viuendi formam præscribit. Hos
profecto miseratione dignissimos iudico, qui postquam inutilibus quæ-
stionibus, penèque somniatis argutiis dormierunt somnum suum, nihil inuene-
runt in manibus suis. Nam quid demum è tot controuersis quæstionibus cer-
tum? imò quid non controuersum, adhucque sub lite, ex tot desudatis vi-
giliis, totiesque cerebrum torquentibus argumentis? *Inserunt Aristotelem
(inquit Tertullianus) qui illis dialecticam instituit, artificem struendi, & de-
struendi, versipellem in sententiis coactam, in coniecturis duram, in argumentis
operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem, ne quid om-
nino tractauerit.* Scholastica studia iure probanda sunt, quia ad discipli-
nam rationalis vitæ, animique salutem conducunt; sunt enim semitæ ad
virtutem ducentes, non autem cursus nostræ militiæ meta. Possunt
quippe sine illis homines rectè viuere, quod profecto nequeunt abs-
que disciplina virtutis. Hinc proxime laudatus Tortullianus Soranum
Philosophum inscitæ arguit, qui scholasticam Philosophiam comminif-
cebatur esse animarum alimentum, cuius illæ subsidio nutritæ viuerent.
*Quid autem facient, inquit, tot, ac tantæ animæ rupium, & barbarorum, qui-
bus*

Prologus.

bus alimenta sapientiæ defunt; tamen indoctâ prudentiâ pollent, & sine Academiis, & porticibus Atticis, & carceribus Socratis, denique ieiunantes à Philosophia, nihilominus viuunt? Non enim substantiæ ipsi alimenta proficiunt studiorum; sed disciplina; quia nec opinio rem animam efficiunt, sed ornatiorem. Numquid pileata literatorum turba vituperabit Chrysostomum, vtrumque Gregorium: geminumque Basilium, Ambrosium, Ieronimum, & inter reliquos subtilius omnibus disputantem Augustinum, quod postquam Theologica dogmata speculantur, ad informandos hominum mores subinde descendunt? Reprehendet reliquos ab Antiquitate venerabiles, à doctrina celebres Patres, quorum omne studium in formanda mente versatur, quorum omnis labor in animorum perennaturo cultu ponitur? Ea profecto scientia scriptis mandanda, quæ docet voluptatibus imperare, & tanquam efferis belluis manicas, & compedes iniicere, quæ liberum hominem statuent, quæ iuris sui, quæ non seruientem aliis, non submittentem ceruicem sceleri. Nam illa literalia studia pusilla & infantie prima sunt tanquam cunarum fasciæ.

Ex Scribanio in Philo Christ. c. 7.

Egregia igitur, omniumque vtilissima sapientia est tradere hominibus ea præcepta, quibus ad virtutum studium, detestationemque vitiorum excitentur. Etenim difficillimum negotium est naturam regere, eamque cum rectæ rationis regulis conformare. Cæca est enim sine disciplina natura: atque adeo indiget pedagogo, cuius industria, suasionem, monitis manuducta, dum sinistrè exerrat, ad salutis tramites reuocetur. Quid autem magis arduum quam obsistere sceleratis mortalium moribus ipsam humanæ mentis arcem dominantibus, vitiaque diuturna consuetudine præualentia profligare? Craterem illum Thebanum Philosophum qui popularium suorum deprauatis moribus bellum indixit, non inferius Hercule pugnasse fertur de quo Poëtæ plura monstra vicisse confingunt. Similiter enim (inquit Apuleius) aduersus iracundiam, inuidiam, auaritiam, atque libidinem, ceteraque humani animi monstra, & flagitia Philosophus ille Hercules fuit. Sicut autem profectu temporis vitia, quæ olim videbantur edomita, renascuntur; ita etiam necesse est, nouas aduersus illa acies instruere, nouiterque inuentis machinis expugnare.

Plutarch. de instit. libero.

Apulei. in Florid.

Neque mihi dicas: sufficit unicuique rationis synderesis, quæ à diuino illuminata Spiritu dictat, quidquid ad virtutem sectandam pertinet, aut quidquid ad moderandum cupiditatibus vitiosis conducit. Nam tibi per quam optimè respondet D. Chrysost. Oportuerat quidem nihil nos indigere auxilio literarum, sed tam mundam in omnibus exhibere vitam, ut librorum vice gratia Spiritus Sancti vteremur; & sicut atramento illi, ita & corda nostra inscriberentur à Spiritu. Quia vero hanc à nobis excussimus gratiam, age, vel ad secundam nauigationem animum adiiciamus. Tanto igitur Præceptorum præsto esse par est. Ad moueo itaque calamo manum, calamum chartis, & diuini Opificis opera Hexaëmeri periodo compendiata, ad reformandum hominem aduoco; ut non solum Cæli enarent gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiet firmamentum: imo tota creaturarum vniuersitas ad hoc hominis simulacrum perpollendum concurrat. Felicius utique me fecisse putabo, quam statuarius ille Sitacitarces, qui nimium iactabundus Alexandro promisit, se montem Athon in hominis statuam formaturum, & exculpturum, cuius leuâ urbem amplexaretur, quæ decem millia hominum caperet, dexterâ vero labentis ad mare fluuij abundantissimos libaret latices. Quod à Plutarcho memoriæ proditum, nec tamen ab illo assentationis prodigiosæ architecto præstitum fuit. Nos autem non de monte

Chrysost. Hom. 1. in Matthæ

Psal. 18. 2.

Plutarch. in Alexand.

Prologus.

monte aliquo, vel de quapiam exigua Orbis parte, sed de toto Vniuerso hominem instituimus effigiare, dum cœlum, & terram, & quæ in vtriusque continentur ambitu ad efformandam humanæ mentis imaginem innocuis moribus, & suo Creatori per quam simillimam duximus. Hinc verè Microcosmus homo appellari dignissimè poterit, si ad cœli leges, ad indefessa omnium obsequia creaturarum se attemperet, denique si cum rectitudinis regulis, quas totius Vniuersi partes arcano naturæ documento insinuant, conformetur.

Senec. in
Præf. ad l. 3.
Contr.

Apud Senec.
controu. 28.

Idem ibid.

Tiraquell. in
9 leg. cōnub.

Zeno Veron.
de Præc. at.
tende tibi.

Seneco. in
Præf. ad l. 1.
Contro.

In his vero moralibus thesibus breuitati studui singula exornans argumenta duobus, aut tribus probationibus ex aliis sacræ Scripturæ locis exceptis. Sic enim copiosiores Concionatoribus materiam subministro, dum non pluribus probo, sed plura. Fugio nimirum prolixam illam morositatem, quam in Albutio Rhetore denotat Seneca. *Nam sæpe declamante illo, ter buccinauit, dum cupit in omni controuersia dicere non quidquid debet dici, sed quidquid potest. Argumenta enim argumentis colligebat, & quasi nihil esset satis firmum omnes probationes probationibus aliis confirmabat.* Quocirca pauca, & quæ mihi visa sunt selectiora in assumpti thematis confirmationem subijcio. Hæc autem non difuso verborum ambitu, sed tanta in perorando moderatione expono, vt conceptum clarè tradam, nec chartam inutilibus repetitionibus impleam. Nam *non minus magnam virtutem esse scire desinere, quam scire dicere*, aiebat Scaurus iureque Seneca hoc etiam vitium Montano succenser. *Habet hoc*, inquit, *Montanus vitium, sententias suas repetendo corrumpit. Non est contentus vnā rem semel bene dicere, vnde efficit ne benedixerit.* Eodem morbo laborabat ab Aristophane denotatus Æschilius, Battusque Poëta, à quo battologia nomen exortum indicat Tiraquellus. Extant eorum Auctorum cum scriptis damnata vitia, in quibus eorum imitatores similiter vapulant.

At subtiliores conceptus, inquis, nisi variis exponantur sententiis, suo se acumine abscondunt. Oportet ergo identidem dicere, quæ obiter dicta nequeunt à legentibus percipi. Non ego quidem opportuna condemno, sed superflua, nec quæ necessaria sunt, vt argutè concepta apto sermone proponantur. Illam incuso loquacitatis quæsitam redundantiam, quæ præter grammaticalem phrasium varietatem, & variandi periodos pœne puerilem multipliciter nihil amplius importat. *Hæc namque est* (inquit Zeno) *emendati natura sermonis, vt neque obscuritate, quæ dicuntur offuscet; neque abundans ineptiis, vim rerum, quæ dicantur faciat euanescere.* Qui huiusmodi formam in scriptis suis obseruauerit, tam longe abest, vt subtilitatem cogitationum suarum obnubilet, vt potius eam augeat, & vt rectè Seneca. *Nescio an maximum vitium subtilitatis sit, nimium se ostendere.* Acies gladij dum nimium exercetur secando, retunditur: sic etiam illa subtilissima mentis acumina dum molesta repetitione verborum sese ingerunt, omnem amittunt subtilitatis gratiam.

Aliud etiam est, quod in hoc opere maxime fugiendum curauim, ne prætextu reprehendendi hominum scelera, aliquem verbo offenderem aut diceris incessem. Procul hoc ab scriptore non dicam religioso, imo & Christiano, quod non parum maximos etiam viros aspersit fœdissima fama. Nam & Callistenem suum præceptorem propter intempestiue liberos fales occidit Alexander: & eloquentiæ princeps Cicero dicax, & scurrilis orator

Prologus.

orator est habitus propter scommata, quibus sua scripta deturpauit, ut ex l. ii. de Oratore obseruarunt Quintilianus, & Macrobius. Scribenti mihi semper ante oculos obuersabat Plutarchi illa sententia, *Mihi verò, inquit, emulationes in scribendo contentiosae penitus homine libero indignae videri solent, ac sophistis praecipue conuenire; quos etiam si contentionis tantum causa scribere putem dementes esse censebo.* Et quidem stolidius nihil agere Scriptores, possunt, quam multo labore, & studio concinnata volumina tot iniuriarum tempestatibus horrida edere, ut tolerari non possint. Nam quid lucri, quidve decoris, aut famae Auctoribus afferat, eorum scripta ad hoc vidisse lucem, ut tanquam perniciofa, & communem hominum pacem turbantia publico edicto in perpetuam custodiam detrudi iubeantur, & in aeternam obliuionem damnentur? Dixerim potius cum Clemente Alexandrino. *Nonnulla quidem consulto praetereo timens scribere, quae etiam caui dicere; non utique inuidens: neque enim fas; sed ijs timens in ea inciderent, ne in aliam fort partem accipientes laberentur.* Ideo ab illis abstinere volui quaestionibus, quae nihil moribus profunt, plurimum autem charitati officiunt.

Sed neque ipsa quidem moralia monita, quibus scelera hominibus, succenseo tam rigida oratione reprehendo, ut in furorem quis potius, quam in Zelum pro virtute me commotum existimet. Audio diuinum sponsum Aquilonem, & Austrum excitantem, non ut hortus sui plantas euertant, sed ut eas afflatu suauissimo ab aestu reficiant! Ad quae Bernardus: *Ventus, inquit, est sermo; sed non semper est ventus vrens.* Optarem morbos animi curare absque Seccione, & sanguine. Si possum fomentis aegroto subuenire scalpellum non sumo. Frustra cauterium admouetur vbi amplius inflammandum est vulnus. Mollibus verbis facilius virtus, quam exasperantibus persuaderetur. Non vique quaque probandi sunt Concionatores Euangelici, qui tanta verborum contentione, & impetu inuehuntur in scelera, ut non solum implacidis clamoribus aures audientium torqueant, sed penè in morsus irruant. Pop. Romanus satis facete Oratorem Labienum deridebat cuius erat *libertas tanta, ut libertatis nomen excederet; ut quia passim homines, ordinesque laniabat Rabienus vocaretur.* Non utique oportet auditores à concionibus detertere, sed maxime allicere; deterrentur autem, si sibi persuasum habeant Concionantem canino aestu rabire.

DE STYLO.

Inter praecipuas loquentiae partes adnumerandum est orationis decorum, idest congruentia, & iuxta dignitatem materiae aptus dicendi modus. Neque enim cum rebus omnibus, omnis oratio conuenit: & ut obseruat Sydonius Apoll. Singuli Scriptores suas proprietates indicendo habent. *Heroicus arduum, Comicus lepidum, Lyricus cantilenosum, Orator maturum, Historicus verum, Satyricus figuratum, Grammaticus regulare, Panegyrista plausibile. Sophista serium. Epigrammatista lasciuum, Commentator lucidum. Iurisconsultus obscurum.* Cum autem hoc opus diuersa contineat officia, nam & Commentatoris munus suscipit, & declamatoris vices agit, ideò non vbique eodem stylo, sed dissimili utitur dicendi genere. Vbi expositiuus est sermo ad scholarem accedit; vbi vero vel panegyrim exornat vel aduersus flagitia declamat, vel denique suadet virtus, sanctitatem, tunc se altius attollit oratio feruori fomi-

Quintil. l. 6.
c. 3. Macrobr.
lib. 2. Saturn.
cap. 3. Plu-
tarchus in
Nicia.

Clem. Ale-
xan. lib. 1.
Strom.

Cant. 4. 16.
Bernard. de
triplici cu-
stodia.

Seneca.
Contr. 18.

Sydon. Apol
lin. lib. 4.
Epist. 1.

Prologus.

t em subministrante materia , cuius accensus calore animus in verba quodam nitore fulgentiora prorumpit.

Ierony. in
Proem.
Epist. ad Ga-
lat.

Senec.
Suass. 2.
Plutarch. in
Alexand.

Senec. in
Præfa. ad
lib. 4. Cont

Athanas.
Orat. 1. con-
tra Arian.

Tertull. de
Anima. c. 18.

Seneca. Con-
tr. 19.

Chrysol.
Serm. 43.

Non tamen ideo affecto nimium verborum cultum, ut tanquam è capsa, & speculo videatur oratio calamistrata prodire, ut *Rhetoricæ artis fucata mendacio* (verba sunt Iieronymi) *quasi quædam meretricula procedat in publicum; non tam eruditura populos, quàm fauorem populi quæsitura.* Quid autem turpius, ut Seneca dicere solitus, *quàm inter pyxides, & redolentis animæ medicamina mythrata constituisse Concionem?* Certè quantumcunque phalerata eloquentia ab auditoribus exceperit plausus, parum nihilominus commendabit dicentis iudicium. *Non ab re* (ait Plutarch.) *Aristoteles dicere solebat, Callistenem magnam in dicendo potentiam affecutum mentis inopem esse.* Quos autem in Sacris rebus tractandis videas plus pro sermonis cultura, quàm pro doctrinæ soliditate sollicitos, horum damnabis profecto cerebrum, iureque censebis parum illis iudicium maturasse. *Sequitur autem hoc usque in forum declamatores vitium, ut necessaria deserant dum speciosa sectantur.* Quid enim ineptius quàm instruendi hominum mores munus suscipere, nihil autem afferre; nisi loquutionum artificiosam texturam, phrasium exquisitum & splendidum cultum verborumque ampullatas periodos? *Non aliter* (inquit Athanasius) *quàm si medicus ad saucium, egrotumque accersitus, omissis quæ rei præsentis sunt, de membris sanis disputationem instituat. Quem ea de causa meritò stuporis, & insanie damnes, quod de ijs, quorum gratia venit, nihil dicat; de aliis contra quorum usus ab eo non requiritur, verba faciat.*

Sed quid aliud referunt qui diebus & noctibus desudatas Conciones, memoriæque commendatam eloquentiam proferunt, nisi plerunque satyras audientium, & fannas? Nam qui cùm integram horam declamantem audiunt, nihilque præter verborum apparatus intelligunt, vocibus quidem pleni, rerum vero ieiuni discedunt, agnoscuntque Concionatorem tam occultum loqui, quàm cultum; quo quid esse molestius potest. Vnde meritò Tertullianus has Oratorum ineptias vocat: *Tormenta cruciandæ simplicitatis, & suspendendæ veritatis.* Ideo temperanda eloquentia est, & ad audientium caput adaptanda: neque enim deludificari homines volumus Rhetoricis fucis (*Multis quippe compositio bellè-sonantis sententiæ imposuit.*) Sed omni immoderantiâ in scribendo exclusâ, humanè loqui satiùs duxi, ut omne quod bene potest dici commune omnibus legentibus fiat. Namque ut monte Chrysol. *Populis populariter est loquendum, communio compellanda & sermone communi, omnibus necessaria dicenda sunt more omnium.*

INDEX PARAGRAPHORVM

Moralium Hexaëmeri.

- 1 Vstitiæ & clementiæ duplici axe versantur Imperia altero deficiente ruitura. l. i. num. 13.
- 2 Sibi detrahit Majestas diuina, vt salus promoueri possit humana. lib. i. num. 17.
- 3 Inter imperfecta opera Deus absconditur, & per consumatas virtutes reuelatur l. i. num. 20.
- 4 Humanarum rerum principia sunt fini confinia & earum exitus confundit exordia. l. i. n. 23.
- 5 Inexplebilis ambitionis cupiditas dum terminum nescit vltra naturæ terminos appetit. lib. i. n. 29.
- 6 Quis Deus sit, ex diuinis operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur lib. i. num. 34.
- 7 Homo cæleste ædificium, cælo addictus & à natura æternitati dicatus lib. i. num. 39.
- 8 Deipara Virgo vt immaculate concepta fieret, creaturas omnes in diuino decreto præcessit. lib. i. n. 43.
- 9 Sit vitæ nostræ cursus mundo retrogradus vt rectus fiat. lib. i. n. 50.
- 10 Præueniat iuramenta iudicium; nam qui temerè iurat, facile peierat. lib. i. num. 55.
- 11 Vbi non timetur vindictæ supplicium, ibi non satis creditur diuinæ potestatis imperium. lib. i. n. 60.
- 12 Angelorum dignitas ex operibus potius quam ex nominibus constat: eorum præsentia de beneficentia sentitur. lib. i. num. 65.
- 13 Noua hominis natiuitas à felicitate computatur; qui miserè viuit, quasi nemo censetur. lib. i. num. 82.
- 14 Nullo tractu temporis delet obliuio quod semel euulgauit infamia. lib. i. num. 86.
- 15 Pudicam fœminam vestis impolita custodit; ornatus elegancia proffuit. lib. i. num. 91.
- 16 Vnde se quisque gaudet splendidum, inde ceteros notat inglorios. lib. i. num. 95.
- 17 Occultandi peccati studium est manifestandi artificium. lib. i. n. 99.
- 18 Tarde venit optata felicitas: properant in conspectum aduersa. lib. i. n. 103.
- 19 Constantem sedem Deus amat; inconstans & volubilis animus Deum parum firmiter tenet. lib. i. n. 108.
- 20 Qui terrenis se negotiis nimium ingerit, ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. lib. i. n. 112.
- 21 Vmbræ dum res diuinas arcanè reconducunt religiosius commendant. Immaculata Conceptio Deiparæ, quandiu obumbratur ad fidem amplius promouetur ad cultum. lib. i. n. 117.
- 22 Exonerata charitas temporalibus lucris ad proximorum salutem inuolat perniciores pennas. lib. i. n. 124.
- 23 Inter amantes nulla est aut in abiectione diuersitas, aut in Majestate disparitas. lib. i. n. 130.
- 24 Otio torpens vita ante obitum moritur. Actuositas est vita posthuma, & immortalitatis character. lib. i. n. 130.
- 25 Quo quisque viget spiritu vicinos afflat, suisque moribus propinquos allinit. l. i. n. 138.
- 26 Boni spiritus proprium est, quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere. lib. i. n. 142.
- 27 Quidquid Deus operando facit, Spiritus sancti gratia perficit. lib. i. n. 147.
- 28 Diuinorum præstantia operum plus auribus capitur quam mentis oculis cernitur. lib. i. n. 160.
- 29 Dei Verbum peritissimus sanitatis Artifex. Omnes animi morbos vno pharmaco curat. lib. i. num. 164.
- 30 Solo cælesti lumine patet sacræ Scripturæ obscuritas; hæreticorum lucernulis addensatur. lib. i. n. 169.
- 31 Veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio & lucis suffragio. lib. i. num. 173.
- 32 Dei beneficia, aut in nobis operantur accepta aut à nobis subtrahuntur otiosa. lib. i. n. 179.
- 33 Bonus Superior facile suadet subditis

Index Paragraphorum

- obedientiam cum ipse pariter subit obsequia. lib. 1. num. 183.
- 34 Ioannes Baptista dum ad Præcursoris officium festinat, maior est homine Angelis adæquatur. lib. 1. n. 188.
- 35 Eximia pulchritudo testimonio suæ contemplationis splendet, & alieno commendatore non indiget. Hinc recens-nata Maria egregie commendatur. lib. 1. n. 192.
- 36 Ab improbo laus Deum per honoris speciem magnifice vituperat. lib. 1. num. 199.
- 37 Obuia est cunctis virtutis occasio, ad bene operandi causam sibi sufficit virtus. lib. 1. n. 203.
- 38 Felicitatem auget propriam, qui utilitatem procurat alienam. lib. 1. num. 208.
- 39 Si de rigore læsi iuris non ceditur nunquam concepti odij flamma extinguitur. lib. 1. n. 212.
- 40 Impossibilia, quæ potentia non audet, Amore vincit. lib. 1. num. 217.
- 41 Etiam qui ad temporalia disertus homo est, ad æterna & diuina insigniter stultescit. l. 1. n. 228.
- 42 Multi splendidi sunt, non tam de proprio merito quam de aliorum confortio. lib. 1. n. 232.
- 43 Regius animus sæuientes mortis minas non refugit pavidus, sed inuadit intrepidus. l. 1. n. 237.
- 44 Perfectionis studiosus nullum sibi præfigit terminum semper ponit in cursu virtutis initium. libro 1. numero 242.
- 45 Profusa & inconsulta largitio munerum Principem perdit, & subditum non lucratur. l. 1. n. 246.
- 46 Nihil eximium festinatò producitur; quidquid est magnum sua mole tardat. lib. 1. n. 250.
- 47 Moriendi necessitas sic est ignota mortalibus vt conuertant in vitæ argumenta mortalitatis insignia. l. 1. num. 255.
- 3 Nequit animus æternorum contemplationi insistere, qui à caducarum rerum strepitu se non expedit. lib. 2. n. 24.
- 4 Optimus Princeps dum familiarius inclinat Maiestatì fastigium, latius amplificat in subditos dominatum. lib. 2. num. 28.
- 5 Maria Christiani Orbis firmamentum, omnia gratiarum fluentia in homines suo influxu deriuat. lib. 2. n. 33.
- 6 Creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant, vt Deus magis liberalis appareat cum compensat acceptum, quam cum donat gratuito. l. 2. num. 39.
- 7 Facile inquit cum carnis affinitate diuortium qui cælum habet deuotione propinquum. lib. 2. n. 44.
- 8 Temporalia bona securius possidet, qui in Dei obsequium expendit. l. 2. n. 48.
- 9 Nescit strepitum beneficij largitas, deuenustatus gratia largiendi leuitate publicandi. l. 2. n. 52.
- 10 Opes non faciunt diuitem; sed mala cupiditas vt quisque desinit esse avarus, esse cessat & diues. lib. 2. n. 57.
- 11 Qui alienis pinguescit opibus, aut sero soluet aut nunquam restituet. lib. 2. num. 62.
- 12 Facilius inuenitur qui propria negligat, quam qui aliena non appetat. Non quod melius est placet, sed quod aliud est quæritur. lib. 2. n. 67.
- 13 Manca Principis potentia est, quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida. lib. 2. n. 71.
- 14 Vbi propriæ virtutis meritum deficit alienum patrocinium ad salutem non sufficit. lib. 2. n. 98.
- 15 Omnia Dei verba beneficia sunt; omnia hominum beneficia sunt verba. lib. 1. n. 102.
- 16 Illud omnium gratissimum beneficium, quod felicitatem, quam facit, accipientis onere non corrumpit. lib. 2. num. 108.
- 17 Humanæ naturæ infirmitas extremi iudicij assidua meditatione fulcitur, ne in vitiorum præcipitia prouat. l. 2. num. 113.
- 18 Legis diuinæ præcepta dum imponunt hominibus opera fiunt humanæ infirmitatis subsidia. lib. 2. num. 118.
- 19 Ingenuæ virtutis caracter est vel inter ipsa sublimioris fortunæ fastigia abiectionis originis refricare memoriam. lib. 2. n. 123.

Ex Lib. 2.

- 1 Bonum quo pariter gaudet indignus, non benè cedit in benemeriti præmium. lib. 2. n. 14.
- 2 Tanta vigilantia opus est ad tentationis conflictum vt hostilibus telis pateat aditus si vel ad præmium obliquetur aspectus. lib. 2. n. 19.

Moralium Hexaëmeri.

- 20 Acerbior calamitas dum iustos sæuius premit, ad virtutem acrius stimulat. lib. 2. n. 129.
- 21 Iustorum labores sunt gloriæ contermini, & cœlesti beatitati finitimi. lib. 2. n. 134.
- 22 Prælati, quantum inter cæteros eminent infulis dignitatis; tamen excellere debent perfectione virtutis. lib. 2. num. 139.
- 23 Ab obsequio Deiparæ homo ab homine distat excelsius; dum eius tutela gaudet deuotus; fraudatur ingratus. lib. 2. num. 143.
- 24 Rerum soliditas non habetur in prætio, sed grande nomen computatur ad plausum. lib. 2. n. 154.
- 25 Noua nomina in sacro Baptismo concepta nouum instaurant hominem, promouentque ad Spiritus nouitatem. lib. 2. n. 160.
- 26 Optimum præstat amoris indicium qui de proprio nomine compellat amicum. lib. 2. n. 166.
- 27 Dissimilia studia diuersis ætatibus congruunt; nec in pueris minus est vitium senectutem maturare, quam in longæuis pueriliter consenescere. l. 2. num. 171.
- 28 Suspecta laus est operibus non testatæ virtutis: vbi sensibus experientia negatur, frustra fides hominum quæritur. lib. 2. n. 176.
- 29 Virginum puritas ^{erit} puerilitatur in laudibus. Non satis virgo est, quæ laudari amat. lib. 2. n. 181.
- 30 Verus obediens, quo se subijcere videtur humilibus eo se attollit in honorem excelsius. lib. 2. n. 186.

Ex Lib. 3.

- 1 Quidquid sub cœlo magnum putatur stricto circumscribitur limite cœlestia nullo definita sunt termino. libro 3. num. 20.
- 2 Prona veniunt subditorum officia vbi non sunt violenta Superioris imperia. lib. 3. num. 25.
- 3 Subtilia ingenia gaudent penetrare profunda; stultorum est superficie delectari. lib. 3. num. 29.
- 4 Deipara Virgo quanto profundius se humilitate depressit, tanto affluentiùs gratiæ congregationes attraxit. lib. 3. n. 34.
- 5 Humana cupiditas dum satiatur nun-

- quam ex propriis, semper cogitur mendicare ex alienis. lib. 3. n. 40.
- 6 Homo, Regna, Mundus sine concordia fordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas. lib. 3. num. 44.
- 7 Homo diuina dilectione præuentus prius coepit amari, quàm fieri. lib. 3. num. 50.
- 8 Nemini datum est sine aliqua patientia viuere: torquet ipsa felicitas quam nulla premit aduersitas. lib. 3. num. 54.
- 9 Semel experta voluptas ad repetitionem exacuit appetitum, & sinistros affectus efficit potentiores. lib. 3. numero 58.
- 10 Nulla noscitur iusta subiectio, vbi peruersus affectus dominatur. lib. 3. num. 62.
- 11 Religiosæ vitæ professio non est opus persuasionis humanæ; sed instinctus vocationis diuinæ. libro 3. numero 67.
- 12 Dubia est quæ non exercentur laboribus virtus, dum concutitur, dum spoliū patitur, reuelatur. lib. 3. numero 73.
- 13 Atrocioris calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis intium. lib. 3. num. 77.
- 14 Homo cœlestibus rebus natus laudabili fastu calcat terrena, & mundi pompam pie superbiendo contemnit. lib. 3. num. 82.
- 15 Ineptissima vanitas est humilitatem professione præferre; & claritudinem famæ gloriosis cognominibus affectare. lib. 3. n. 86.
- 16 Sacri Concionatoris munus amarissimis molestiis affligitur: obstrictatoribus patet, aut vinculis dedicatur, aut neci. lib. 3. n. 91.
- 17 Interdum oportet laudare malos, vt laudis lænocinio bonifiant. lib. 3. n. 98.
- 18 Inanis gloriatio est, quæ de solo Patriæ splendore decerpitur. Præstat addere locis gloriam, quam de locorum excellentia famam captare. lib. 3. numero 103.
- 19 Nimis elegans fœminarum ornatus dum aliorum oculos insidiosè captat, in castitatem perfidiosè collimat. lib. 3. num. 124.
- 20 Ad Eucharistiæ epulum puros & ornatos decet venire conuiuas. libro 3. num. 128.

Index Paragraphorum

21 Profanus in vestibus luxus dedecet
Eucharisticæ mensæ lautitias. lib. 3.
num. 133.

22 Dei beneficia ad sui gratitudinem pro-
uocant arcano gratia reciprocantis
impulsu. lib. 3. n. 137.

23 Ex locorum præcedentia honorem
ambire aut est iuuenilis leuitatis stu-
dium, aut muliebris conditionis in-
dicium. lib. 3. n. 142.

24 Apud opulentam misericordiam elin-
guis etiam loquitur pauper, & cla-
mosa est taciturna miseria. lib. 3.
num. 148.

25 Ille bonus delator est qui sic fratris er-
rores manifestat, vt vel occultare cu-
piat ad famam vel excusare nitatur
ad culpam. lib. 3. n. 153.

26 Minister euangelicus si nihil in proxi-
mis respiciat nisi animas, desinet ac-
ceptare personas. lib. 3. num. 158.

27 Eleemosina optimum est ditescendi
ingenium, & augendi opes arbi-
trium. lib. 3. num. 163.

28 Auget obedientiæ gratiam parendi
promptitudo, & ad iubentis nutum
facti celeritas. lib. 3. n. 168.

29 Qui non suo sed alieno fulget ornatu,
dignum conciscit sibi ludibrium. lib.
3. num. 173.

30 Mensarum opulenta luxuries, & ex-
quisita obsoniorum & condimento-
rum curiositas atroci stylo vapulat.
lib. 3. num. 177.

31 Ruina est mundi fructus, cuius felici-
tas ex alieno interitu nascitur, & ad
sui exitium deuoluitur. lib. 3. n. 181.

32 Frugaliozem parentum mensam poste-
ri dedignantur peruerso vanitatis lu-
xu, & superbiæ fastu. lib. 3. n. 186.

33 Deus in cibando homine omnium mu-
nificentiam sic exsuperat, vt nulli
cedere velit, æmulum non patiatur.
lib. 3. num. 191.

34 Magna vitia teguntur interdum opi-
nionis honestæ larua. lib. 3. n. 196.

35 Iacet abiecta nobilitas quam premit
dura paupertas. lib. 3. n. 200.

36 In periculo incurret excitium, qui in
tuto positus neglexit remedium. l. 3.
num. 205.

37 Aridum Crucis lignum diuino Christi
irrigatum sanguine reflorescit, &
vberimos fœcundatur ad fructus.
lib. 3. n. 210.

Ex lib. 4.

1 Sapientiæ lumen bonis coruscat operi-
bus & de virtutum studio clarius irra-
diat. lib. 4. num. 12.

2 Cum per bona opera virtus germinat,
tunc denique apparet pulchritudo
virtutis. lib. 4. n. 16.

3 Diuitiarum insidiosa possessio exstruit
ærumnas dum speciose blanditur.
lib. 4. num. 21.

4 Nullibi magis deficit amicitia, quam
vbi magis creditur abundare. lib. 4.
num. 26.

5 Militantem sub alterius imperio nulla
dignitas excipit ab obsequio. lib. 4. n. 30.

6 Ad Eucharisticam cœnam grandi lumi-
ne opus est, vt attente inspiciatur
quod editur. lib. 4. num. 34.

7 Secessus à turba venerationem conci-
liat, familiaris consuetudo parit con-
temptum. lib. 4. n. 39.

8 Strenuus obediens nullum obsequium
censet obscurum; nam quæ videntur
abiecta obedientia nobilitat. lib. 4.
num. 43.

9 Deus misericorditer punit: clementer
irascitur, Tam est timenda misere-
ntis iustitia quàm vindicantis clementia.
lib. 4. num. 48.

10 Deus vbique per immensitatem natu-
ræ præsens, à peccatorum consortio
dicitur absens. lib. 4. num. 53.

11 Fatali astrorum necessitati non est ob-
noxia voluntas humana. Quisque
libero peccat arbitrio. lib. 4. n. 58.

12 Non satis tuta est innocens virtus in
consortio impiorum de vitiorum con-
finio. lib. 4. n. 62.

13 Dura mundialium lex seruire tempori
& ad illius vsus & consuetudinem vi-
uere. lib. 4. n. 67.

14 Cælesti lumine occæcantur peccatores
& densissimas tenebras meridiana lu-
ce patiuntur. lib. 4. n. 79.

15 Inferior hic mundus variat in deterius,
nulla est in terris constans felicitas.
lib. 4. num. 85.

16 Non est homini quærenda dignitas;
sed dignitati homo quærendus &
lib. 4. num. 90.

17 Vera pulchritudo suis synceris colori-
bus nascitur, studioso fucō non pin-
gitur. Medicata facies verissimum
producit spectrum in viuo menda-
cio. lib. 4. n. 95.

18. Nimium

Moralium Hexaëmeri.

- 18 Nimium cautè sibi cauet auctoritas, quæ non suis viribus radicatur; sed alieno fauore fulcitur. lib. 4. n. 100.
- 19 Sæpe aliorum inficimur vitiis, quæ de propinquo oppugnamus. l. 4. n. 105.
- 20 Sapientiæ lumen oculorum negotium est; probari non potest affectæ voluntatis libidine, sed fideli mentis examine. l. 4. n. 110.
- 21 Quod factò opus est meliùs præstat Herus quam seruus. lib. 4. n. 125.
- 22 Ecclesiastici principatus sanctitas nulli seculari subditur potestati. lib. 4. num. 129.
- 23 Quia plures pusilli sunt, aliqui magni fiunt. l. 4. n. 134.
- 24 Humanæ excellentiæ gloria solitarium folium desiderat: nemo honorem partitur. l. 4. n. 139.
- 25 Et si multum placeat Superioris introitus: magis tamen perplacet exitus. lib. 4. n. 144.
- 26 Vanissima iactantia est absque re nominis grande nomen. l. 4. n. 149.
- 27 Excelsioris priuilegio fortunæ, quidquid in superiore laudatur, in inferiore contemnitur. l. 4. n. 154.
- 28 Peccator quas adhibuit creaturas scelerum testes, easdem habebit instrumenta supplicij. lib. 4. n. 159.
- 29 Digniorem in munerum distributione præferre exigit electionis fidelitas & iustæ æquitatis officium. lib. 4. n. 163.
- 30 Nimis odiosum est de honoris præcedentia contendere nudæ priuilegio antiquitatis. l. 4. n. 168.
- 31 Non est magna potentia, quæ sine limite effunditur; sed quæ diuinis legibus circumscribitur. lib. 4. n. 174.
- 32 Ecclesia proprio pastore viduata non satis est in interregno tuta. lib. 4. num. 178.
- 33 Publica causa facit ignauos; utilitas priuata sollicitos. l. 4. n. 183.
- 34 Facinorum labor spectat ad subditos, sed laboris gloria resultat in principem. lib. 4. num. 188.
- 35 Luminare magnum Maria est, per quam sol iustitiæ Christus peccatorum noctes illuminat. l. 4. n. 193.
- 36 Virgo Dei para sapientiam cælestem aspirat, & humanam ignorantiam expugnat. l. 4. n. 198.
- 37 Dum moriens Christus visus est vinci, per ignominiam mortis gloriøsè triumphauit. l. 4. n. 203.
- 38 Deitatis lux clariùs emicuit corpore intacta, quam humanæ carnis tegumento nudata. l. 4. n. 208.
- 39 Quidquid de creaturarum beneficentia iustus obrinet, Deo acceptum refert. l. 4. n. 213.
- 40 Multi veram paupertatis miseriam mentito ostentationis splendore colorant. l. 4. n. 218.
- 41 Illæ ipsæ causæ, quæ rebus humanis dedere principium, præstant collapsis renouationis effectum. lib. 4. num. 223.
- 42 Tanta erit in scemina periclitandi facilitas, quanta extra domum fuerit vagandi leuitas. l. 4. n. 229.
- 43 Patet omnibus cælum, & dum Magnates capit, paruulos non excludit. l. 4. num. 242.
- 44 Maiestatis atque virtutis rara concordia est; non probus vulgò creditur, cuius dignitas adoratur. lib. 4. num. 248.
- 45 Nimis pendulus est felicitas gradus circa Principem conuersari, & in propinquo Maiestatis consistere. l. 4. num. 253.
- 46 Nullus hostis infensior, quàm qui est sanguinis cognatione propinquior. l. 4. n. 258.
- 47 Naturæ impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere, solius gratiæ vis est & diuinæ potentiæ opus. l. 4. n. 263.
- 48 Pessimum malignitatis ingenium est proximorum virtutes tegere, vitia prodere. l. 4. n. 268.

Index Paragraphorum

APPARATUS AD FORMANDAS

conciones.

Uita sunt quæ me ab hoc indice texendo retardabant : nam ut cuique suum genium est, ita non omnibus placet hæc Auctorum in formandis concionibus idæa. Quare eiusmodi texturam Oratores veterani plerunque despiciunt, tyrones tempus & studium in eis euoluendis inuiti sæpe labore consumunt. Fortè quia plus in fronte promittunt, quam in penu gerunt. Nam si theses placeant, ad earum ornatum, parum, aut nihil citationes conducunt. Ergo ab hoc inuiti labore abstinendum putabam. Sed usus & hoc genere Scribentium stylus, (qui maximè in vulgus auctoritatis habet) me ad huiusmodi apparatus texendum induxerunt. Hoc apud me statuens non illecebras ad captandos emptores sed solidas utilitates ad formandas Conciones traditurum. Habes igitur totius Aduentus, Quadragesimæ, & ad præcipuas sanctorum festiuitates theses unicuique Euangelio opportunas, totumque hoc opus sic ad singula themmata redactum, ut in plures Conciones eiusdem Euangelij possit deferuire. Vtere, ergo & fructuere.

DOMINICA I. ADVENTVS.

Luce. cap. 21. Vers. 25.

Erunt signa in sole, luna, & stellis. Ut in iudicio peccatores puniantur, diurna simul & nocturna sydera commouentur, ut easdem creaturas, quas suorum adhibuerunt scelerum testes, habeant instrumenta supplicij lib. 4. numero 59. toto §.

Erunt signa in sole, luna, & stellis. Illa ipsa noctis sydera, quæ sæpe homines in occultationem suorum criminum aduocarunt, signa sunt, quæ mundum euulgant criminofum. Sic nimirum occultandi peccati studium est ipsius manifestandi artificium. l. 1. n. 99. toto §.

Erunt signa. Nempe iræ venturæ præcedent in ipsis astris signa, ut his admoniti peccatores terroribus ante aduentum iudicis sibi consulant. Deus enim misericorditer punit, & clementer irascitur. Tam est timenda vindicantis clementia, quam miserationis iustitia lib. 4. n. 48. toto §.

Et in terris pressura gentium. Nondum iudicis sententia damnati, & iam in terris peccatores promuntur. Ante periculum desides, ipsomet puniuntur periculo

Profecto incurreret in periculo exitium, qui in tuto positus neglexit remedium. l. 3. n. 205. toto §.

Arescentibus hominibus præ timore. O quam exaridios homines reddit vicini iudicij terror! quam ad pessimas voluptates inuites! Nec mirum: quia naturæ humanæ infirmitas extremi iudicij meditatione fulcitur, ne in vitiorum præcipitia proruat. l. 2. n. 113. toto §.

Tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & maiestate. Cum destruendus est Orbis, Christus venturus prædicatur potens, non misericors; non benignus & mitis sed terribili sæuiens maiestate. Nam iustitiæ & clementiæ duplici axe versantur imperia, altero deficiente ruitura. lib. 1. num. 13. toto §.

Respicite, & leuate capita vestra quoniam appropinquat redemptio vestra. Inter extremas mundi ruinas iustis lætandum est. Quid ni? Cum atrocioris calamitatis extrema prospere ducant ad felicitatis initia. l. 3. n. 77. toto §.

Respicite, & leuate capita vestra quoniam appropinquat redemptio vestra. Tribulationes, & ærumnæ dum fortius premunt iustos excelsius tollunt. Nam iustorum labores

Moralium Hexaëmeri.

labores gloriæ sunt contermini & æternæ beatitati finitimi. lib. 2. num. 134. toto §.

Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum: A fructificante arbuscula protenditur mundi finis. Etenim mundi fructus ruina est cuius felicitas ex alterius interitu nascitur, & in sui exitium deuoluitur. lib. 3. num. 181. toto §.

DOMINICA II. ADVENTVS.

Matth. cap. 11. vers. 2.

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi. Ecce Spiritus Sancti vocem, eximium Dei præconem, quo tandem perduxit prædicationis officium. Sed quando non Concionatoris Sacrum munus per hæc discrimina exercetur? Sane Prædicationis ministerium aut vinculis dedicatur aut neci. lib. 3. numero 91. toto §.

Mittens duos ex discipulis suis. Vinculatus Ioannes discipulos instruit officiumque suum operari non destitit. Obuia est enim virtutis occasio, & ad bene operandum sibi sufficit virtus. lib. 1. n. 203. toto §.

Ioannes in vinculis. In Herodis regis aula versari solitus, & apud Regem magnam fuerat sanctitatis venerationem adeptus, ecce iam inter sceleratos detrusus detinetur in carcerem. O quam nimis pendulus est felicitatis gradus inter principes conuersari, & in propinquo maiestatis consistere. lib. 4. num. 253. toto §.

Mittens duos ex discipulis suis. Discipulos suos Ioannes ad Christum mittit, quia ipse spiritu ad Christum aduolabat. Nam quo quisque viget spiritu in vicinos afflat & suis moribus propinquos allinit. l. 1. n. 138. toto §.

Ite, & renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis. Quibus huc vsque nihil dictum fuerat; quid poterant ad Ioanem auditum referre. Nam & si plura miracula viderant, nihil prorsus audierant. Verum Christus operibus loquitur. Nam omnia Dei verba beneficia sunt; omnia hominum beneficia sunt verba. lib. 2. n. 102. toto §.

Pauperes Euangelizantur. Non enim excludit Christus à prædicationis beneficio diuites, sed signate meminit pauperum
Tamayo in Genesim.

ne videretur acceptor personarum. Minister euangelicus si nihil respiciat nisi animas desinet acceptare personas. l. 3. n. 158. toto §.

Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Et vnde scandali occasio in sanctissimis Christi operibus suboriri potuit, cum tot signa diuinæ virtutis ostenderit? Sane hoc est pessimum malignitatis ingenium, proximorum virtutes tegere, vitia prodere. l. 4. n. 268. toto §.

Arundinem vento agitatam. Ex operibus Ioannis veram Christus laudem decerpit. Nam suspecta laus est operibus non testatæ virtutis, & vbi sensibus experientia negatur, frustra fides hominum quæritur. l. 2. n. 176. toto §.

Hominem mollibus vestitum? Cœlestis homo Ioannes non à diuiti & splendido cultu, sed à diuitiarum contemptu laudari debuit. Nempe homo cælo natus laudabili fastu calcat terrena & mundi pompam pie superbiens contemnit. lib. 3. n. 82. toto §.

Ecce ego mitto Angelum meum. Ioannes dum Præcursoris festinat officio maior est homine; Angelis adæquatur. l. 1. n. 188. toto §.

DOMINICA III. ADVENTVS.

Ioann. cap. 1. vers. 19.

Vt interrogarent eum: Tu quis es? De nomine Baptistam interrogant, non opera inquirunt, quæ potissimum in eo debuissent venerari. At rerum soliditas non habetur in pretio, sed grande nomen computatur ad plausum. lib. 2. num. 154. toto §.

Et confessus est, & non negauit, & confessus est: Quia non sum ego Christus. Vere Ioannes ab omni erat ambitione alienus, qui oblatam sibi Messiae dignitatem impensè decretabat. Nam inexplebilis ambitionis cupiditas dum terminum nescit, ultra naturæ terminos appetit. lib. 1. n. 29. toto §.

Elias es tu? Et dixit: Non sum. Elia & Prophetæ gloriosos titulos Baptista non suscipit, dum humilem vitam in eremo proficitur. Ineptissima quippe vanitas est humilitatem professione proferre, & claritudinem famæ gloriosis cognominibus affectare. lib. 3. num. 86. toto §.

Propheta es tu? & respondit: Non. Nemo de virtutibus eius interrogat: sed de famosis

Index Paragraphorum

mosis nominibus omnes quæstiones instituunt. Nempe homines in virtute plus celebrant floridam famam, quam solidam sanctitatem. l. 2. n. 155.

Propheta es tu? Et respondit: Non. Ioannes vere magnus maluit propriis honorari virtutibus, quam alienis commendari meritis. Etenim inopiam sibi imputat, qui laudes efflagitat. lib. 1. n. 192.

Respondit: Non. Cauet Præcurfor ab infidiosis laudantium præconiis. Nam malis artibus popularis laus quæri solet. l. 4. num. 218.

Ego vox clamantis in deserto. Magnam conciliauit auctoritatem Ioannis vocibus solitariæ vitæ professio, & in deserto commoratio. Secessus à turba venerationem conciliat; familiaris consuetudo parit contemptum. lib. 4. numero 39. toto §.

Clamantis in deserto. Et cur non mediis ciuitatibus clamat Ioannes? Certe à longe expugnare hominum vitia tutius esse duxit. Nam sæpe aliorum inficimur vitiis, quæ de propinquo oppugnamus. l. 4. n. 105. toto §.

Quid ergo baptizas si tu non es Christus? Aut baptizare bonum opus erat, aut malum? si bonum, quid interrogant? si malum, num quid honestari potuisset sanctimonix titulis? verum magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. lib. 3. n. 196. toto §.

Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. O nimium cœca humanæ ignorantix solertia! Medium inter se Deum habentes ignorant. Etiam qui ad temporalia disertus homo est, ad æterna & diuina insigniter stultescit. lib. 1. n. 228. toto §.

DOM. IV. ADVENTVS.

Luce. cap. 3. vers. 1.

Anno quinto-decimo Imperij Tiberij Cæsaris. Bene Cæsariani Imperij tempus adnotatur, vt Iudæorum miserandus status indicetur. Nam dura est mundialium lex seruire tempori, & ad illius vsus, & consuetudines uiuere. lib. 4. num. 67. toto §.

Procurante Pontio Pilato Iudæam. Florentissimum olim Iudæorum regnum modo in tot Tetrarchias dilaceratum vides. O mundialium rerum mutatio semper in peius vergens! Certe inferior hic Orbis

variat in deterius; nulla est in terris constans felicitas. l. 4. n. 85. toto §.

Factum est verbum Domini super Ioannem in deserto. Hoc verbum omni tuba clarius ad tot Principum aures non dicitur peruenisse, sed super humilem venit solitudinis amatorem. Adeo maiestatis, atque virtutis rara concordia est vt non sit inter Proceres, cui Deus loqui dignetur. l. 4. n. 248. toto §.

Super Ioannem in deserto. Dei verbum auditorem quærit à turbulentia Curix remotum. Nam qui se terrenis negotiis nimium ingerit ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. l. 1. n. 112. toto §.

Super Ioannem in deserto. Vbi nimirum Ioannes propriæ perfectioni intentus cælestia captabat oracula. Deus enim inter imperfecta opera absconditur, & per consumatas virtutes reuelatur. l. 1. n. 20. toto §.

Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Vt Deus in mundum adueniat abolitio peccatorum prædicatur. Nam Deus vbique per naturam præsens, à peccatorum consortio dicitur absens. l. 4. n. 53. toto §.

Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Vt viæ Domini rectæ fiant mundus totus inuertitur. Valles in montes assurgunt, colles planantur in valles. Sit igitur noster cursus mundo retrogradus vt rectus fiat. l. 1. n. 50. toto §.

Et videbit omnis caro salutare Dei. Donec Saluator mundi carnem assumpsit ignoratur Deus. Nam deitatis lux clarius emicuit corpore intacta quam carnis tegumento nudata. lib. 4. numero 208. toto §.

DOM. SEPTVAGESIMÆ.

Matth. cap. 20. vers. 1.

Simile est regnum celorum homini patri familias, qui exit primo mane. Valde diluculo Deus quæsiturus homines exisse dicitur. Nam homo diuina dilectione præuentus prius amari cæpit, quàm fieri. l. 3. n. 50. toto §.

Homini patri familias. Summus Deus comparatur homini vt nostri cordis culturæ intendat. O quantum sibi detrahit maiestas diuina, vt salus pomoueri possit humana! l. 1. n. 17. toto §.

Conducere operarios in vineam suam. Nominè vineæ ipsos operarios intellige, qui sibi

Moralium Hexaëmeri.

sibi ipsis culturam præstant dum ad aliena procuranda euocantur. Nam facilius inuenitur qui propria negligat, quam qui aliena non appetat. Non quod melius, sed quod aliud est quæritur. l. 2. n. 67. toto §.

Exit primo mane. Habebat seruos, quos poterat ad quærendos operarios dominus mittere; voluit tamen pater familias hanc curam per se ipsum suscipere, ut melius vineæ suæ consultum esset. Etenim quod facto opus est melius præstat herus quam seruus. lib. 4. num. 125. toto §.

Conuentione facta cum operariis ex denario diurno. Modum stipendiis ponit, ne terminos liberalitatis excedat. Quippe profusa & inconsulta largitio munerum, & principem perdit, & subditum non lucratur. l. 1. n. 246. toto §.

Ex denario diurno. Per denarium Patres beatitudinem intelligunt, ut hinc pateat iustorum labores esse beatitati conterminos. l. 2. n. 134. toto §.

Vidit alios stantes in foro otiosos. Operarij, & otiosi contraria est res nomini Sane vanissima iactantia est absque re nominis grande nomen. lib. 4. numero 149. toto §.

Quid hic statis tota die otiosi? Si tota die ibi stabant, cur non eos primo mane conduxit? Scilicet dum otiantur sic erant quasi non essent in rerum natura. Otio quippe torpens vita ante obitum moritur. Actuositas est vitæ posthuma, & immortalitatis Character. lib. 1. num. 134. toto §.

Voca operarios & redde illis mercedem incipiens à nouissimis usque ad primos. Et quæ iusta compensatio laboris nouissimos præferre primis? Certe noluit diuinus Pater familias in domo sua aliquem de præcedentia contendere. Namque ex locorum præcedentia honorem ambire aut est iuuenilis leuitatis studium, aut muliebris conditionis indicium. lib. 3. n. 142. toto §.

Hi nouissimi una hora fecerunt & pares illos nobis fecisti. Sane rationabilis videbatur querela; nisi primis nouissimorum labor æquasset. Nam bonum quo pariter gaudet indignus non bene cedit in benemeriti præmium. lib. 2. num. 14. toto §.

Pares illos nobis fecisti. Nihil ipsis detractum est de conuentione ex denario diurno, & tamen sibi iniuriosum Pa-

Tamayo in Genesim.

trem familias putant, quod aliis denarium similiter soluerit, quasi de alieno stipendio detrahi sibi additum præmium existiment. Nempe humana cupiditas dum nunquam satiatur ex propriis cogitur mendicare ex alienis. lib. 3. n. 30. toto §.

An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum. Nequaquam oculus illis obijciebat quod vna hora fecissent; illos vero sollicitius laborasse occultabat. Pessimum scilicet malignitatis ingenium: proximorum virtutem tegere vitia prodere. lib. 4. n. 268. toto §.

An oculus tuus nequam est. Merito isti blaterones reprehensionem subeunt qui antiquitatis iura iactabant. Etenim nimis odiosum est de honoris præcedentia contendere nudæ priuilegio antiquitatis. l. 4. n. 168. toto §.

DOMINICA SEXAGESIMÆ.

Luca. cap. 8. vers. 4.

Exit qui seminat seminare semen suum. Æternæ vitæ fructus semini comparatur quod se solo fructificare non potest, nisi terra cui committitur, propria etiam actiuitate operetur. Quia dum propriæ virtutis meritum deficit alienum patrociniū ad salutem non sufficit. l. 2. n. 98. toto §.

Aliud cecidit secus viam, & conculcatum est ab hominibus. Qui transeuntibus obuium se offert merito conculcatur quia secessus à turba venerationem conciliat, familiaris consuetudo parit contemptum. l. 4. n. 39. toto §.

Aliud cecidit supra petram. Verbi Dei seminator optimus omnibus salutis semina spargit, nec petrosam terram excludit. Nempe minister euangelicus si nihil respiciat nisi animas desinet acceptare personas. lib. 3. numero 158. toto §.

Et natum aruit quia non habebat humorem. Exarescunt Dei beneficia dum ad fructus cumulum non geminant. Nam vel in nobis operantur accepta vel à nobis subtrahuntur otiosa. lib. 1. num. 179. toto §.

Et aliud cecidit inter spinas & simul exorta spina suffocauerunt illud. Spinæ pro diuitiis interpretatus est Christus quarum insidiosa possessio ærumnas extruit dum speciose blanditur. l. 4. n. 21. toto §.

Index Paragraphorum

Et aliud cecidit in terram bonam & ortum fecit fructum centuplum. Gratissima terra cultori, quæ tam exuberanti fructu respondit beneficio. Etenim Dei beneficia ad sui gratitudinem prouocant arcano gratiæ recipiantis impulsu. lib. 3. n. 137. toto §.

Qui habet aures audiendi audiat. Auditores quærit non spectatores seminator munificus. Nam diuinorum præstantia operum plus auribus capitur, quam oculis cernitur. l. 1. n. 160. toto §.

Vobis datum est nosce mysterium regni Dei cæteris autem in parabolis. Nimirum inter imperfecta opera Deus absconditur & per consumatas virtutes reuelatur. lib. 1. n. 20. toto §.

Vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Vt vitium peccatores exoculat ita virtus oculatos homines facit: nam sapientiæ lumen bonis coruscat operibus & de virtutum studio clarius irradiat. l. 4. n. 12. toto §.

Vt videntes non videant. Cœlesti lumine obcæcantur peccatores, & densissimas tenebras media patiuntur in luce. lib. 4. n. 79. toto §.

DOM. QVINQVAGESIMÆ.

Luce. cap. 18. vers. 31.

Ecce Ascendimus Ierosolymam. Et cur ascendit quo tot illi ignominia & pericula vitæ imminent? Quia excelsus spiritus quærit vbi honeste, non vbi tutus à periculis viuatur. lib. 4. n. 105.

Tradetur enim gentibus & illudetur & flagellabitur, &c. Ipsa meditatione periculi ad patientiam se excitat. Sero enim animus post pericula, ad patientiam instruit. l. 4. n. 253.

Et die tertia resurget. Sed quid propria potuit virtute resurgere, cur mortem pro potestate noluit declinare? Sane quia obediturus vsque ad mortem venerat, nec id minuit potentiæ laudem. Non est enim magna potentia quæ sine limite effunditur, sed quæ diuinis legibus circumscribitur. lib. 4. numero 174. toto §.

Factum est autem cum appropinquaret Iericho cæcus quidam sedebat secus viam mendicans. Christus alio intentus in transitu virtutes operatur. Obuia est enim virtutis occasio, & ad bene operandum sibi sufficit virtus. l. 1. n. 203. toto §.

Et postquam flagellauerint occident. Non imprudens suæ necis Christus Ierosolymam ultro ingreditur: vt scilicet se Regem & Messiam despectu mortis probet. Nam regius animus sauentes mortis minas non refugit sed inuadit. l. 1. n. 237. toto §.

Clamauit dicens Iesu fili David miserere mei. Bene ad Iesum recurrit cæcus, vt Verbum à quo facta sunt omnia oculos amissos refingat. Nam illæ ipsæ causæ quæ rebus humanis dedere principium præstarat renouationis effectum. l. 4. n. 223. toto §.

Et qui preibant increpabant eum vt taceret. Ne scilicet molestus esset pauper clamoribus. Vide Iudæorum ingenium, qui vrbانيتatis fucō sua vitia dissimulant. l. 2. n. 158.

Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Non passus est Dominus incuratum cæcum transire: illum ad se adduci iubet, vt ostendat se Lucem mundi esse lucem cæco dum restituit. Boni enim spiritus proprium est quas à Deo acceperis doctes in salutem aliorum impendere. lib. 1. n. 142. toto §.

Interrogauit illum dicens quid vis vt faciam? Magna Seruatoris benignitas, qui totum quod poterat voluntati pauperuli quodam modo subiciebat. Optimus Princeps dum familiarius inclinat maiestatis fastigium amplius amplificat in subditos dominatum. lib. 2. num. 28. toto §.

Et dixit illi Iesus: Respice. O quam potens Dei verbum est: quidquid loquitur operatur. Dei Verbum peritissimus sanitatis artifex, omnes animi morbos vno pharmaco curat. l. 1. n. 164. toto §.

Confestim vidit & sequebatur illum magnificans Deum. Prius sanitatem à Christo tanquam ab homine flagitabat; vt vidit vt salutem illius munere consequutus est iam illum & Deum agnoscit, & tanquam Deum magnificat. Etenim quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur quam humanis vocibus prædicatur. l. 1. n. 34. toto §.

FERIA IV. CINERV.M.

Matthai. cap. 6. vers. 16.

Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrita tristes. Hypochritæ virtutem in fronte gerunt, quo vitia cordis mentita sanctitate dissimu-

Moralium Hexaemeri.

diffimulent. Magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. l. 3. n. 196. toto §.

Cum ieiunatis. Etenim ieiunandum esse supponit. Heu quàm incussat hoc verbum opulentiam mensarum etiam inter ieiunia profusorem. Mensarum exquisita luxuries obsomorum, & condimentorum curiositas atroci stylo vapulat. l. 3. n. 177. toto §.

Exterminant enim facies suas. Pœnitentem personam durissima macie sibi induunt, ut venentur sanctitatis famam. Quasi aliorum suffragio boni sint, qui proprio merito mali sunt. Nimium enim sibi cauet auctoritas quæ non suis viribus radicatur sed alieno favore fulcitur. lib. 4. n. 100. toto §.

Exterminant enim facies suas. Sic vultus ad specimen mortificationis effingunt, ut pene mortui videantur, & hoc ut inter viuentes vitam honoratam producant. Porro moriendi necessitas sic est ignota mortalibus ut vertant in vitæ argumenta mortalitatis insignia. lib. 1. num. 255. toto §.

Exterminat enim facies suas. Præposterum vitii artificium velle male habere, & bene videri; deformari, ut formose appareant Sane peccantibus ipsa deformitas pulchritudo est. lib. 4. n. 84.

Vt videantur hominibus ieiunantes. Non de propria virtute confisi, cupiunt laudibus alienis extolli. Certe inopiam sibi imputat qui laudes efflagitat. lib. 1. num. 192.

Et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Prouocari nostris meritis ad liberalitatem Deus amat, ut minimis donis stimulatus maiori beneficio compenset. Nam creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant ut Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito quam cum donat gratuito. lib. 2. num. 39. toto §.

Qui videt in abscondito reddet tibi. Qui in abscondito videt, in abscondito etiam remunerat; utrinque donum augetur dum celatur. Nescit enim strepitum beneficij largitas; deueniatur gratia largiendi leuitate publicandi. l. 2. num. 52. toto §.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Ut quid egeat longo comineatu qui breui in terris cursum vitæ finiet? Profecto stulta prouidentia est breui tempori impendere curam maximam, æternitati

Tamayo in Genesim.

autem curam breuem. lib. 2. n. 24.

Nolite thesaurizare thesauros in terra. Non prohibet diuitias, sed thesauros; illæ non malæ sunt nisi dum auare congeruntur tenaciterque seruantur. Quia ut quisque desinit esse auarus, esse cessat & diues. l. 2. n. 57. toto §.

Vbi arugo & tinea demolitur. Sic ab ipsis rebus earum interitus generatur, Quippe humanatum rerum principia sunt fini confinia & earum exitus confundunt exordia. l. 1. n. 23. toto §.

Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Ille vere in cælo thesauros suos reponit qui temporalia bona in obsequium Dei impendit. l. 2. n. 38. toto §.

Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Nam ibi est rationalis creaturæ centrum Homo enim cœleste ædificium, cælo ad dictus & à natura æternitati dicatus. lib. 1. n. 39. toto §.

Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Ingentes animos requirit hæc terrena despicere & ad cœlestes diuitias aspirare. Nempe Homo cælo natus laudabili fastu calcat terrena, & mundi pompam pie superbiens contemnit. l. 3. num. 82. toto §.

FERIA VI. POST CINERES.

Matthæi. cap. 5. vers. 43.

Audistis quia dictum est antiquis diliges proximum tuum. Ergo inter homines dilectio antiquauit, & obsoleuit? O verum! Nullibi enim magis deficit amicitia quàm vbi magis creditur abundare. l. 4. n. 26. toto §.

Diliges proximum tuum & odio habebis inimicum tuum. Forte antiquitus diuersa nomina erant inimicus & proximus. Modo nullus hostis infensior est, quam qui est sanguinis cognatione propinquior. lib. 4. n. 258. toto §.

Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. Sane inimicorum dilectio impossibilis apud homines iudicatur, si diligitur iam est amicus, si inimicus quomodo amicus est? Verum quod potentia non audet, amor euincit. l. 1. n. 217.

Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Non persuadet inimicis odientibus, persequentibus, ut odium deponant, offenso satisfaciant, sed ipsos iniuste offensos instruit, ut primi sint qui suos aduersarios beneficiis deuinciant.

Index Paragraphorum

ciant. Si enim de rigore læsi iuris non ceditur nunquam concepti odij flamma extinguitur. lib. 1. numero 212. toto §.

Vt sitis filij Patris vestri qui in calis est. Hoc enim non est naturæ opus sed gratiæ qua filij Dei nominamur & sumus. Nam naturæ impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiæ opus. l. 4. n. 263. toto §.

Ne iustitiam faciatis coram hominibus ut videamini ab eis. Fallax præmium quærit, qui ab humanis oculis studet munerari. Nam oculorum fugax mobilitas, quidquid videt statim perdit. lib. 2. numero 25.

Cum ergo facis eleemosynam noli tuba canere ante te. Nam beneficij largitas nescit strepitum, surdis & tacitis muneribus constat. l. 2. n. 51. toto §.

Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Sic nimirum exoneratur verecundia accipientis cum non publicari amat manus donantis. Illud enim est gratissimum beneficium quod felicitatem quam facit accipientis onere non corrumpit. lib. 2. n. 108. toto §.

DOM. I. QVADRAGESIMÆ.

Matthæi. cap. 4. vers. 1.

Ductus est Iesus in desertum à spiritu ut tentaretur à diabolo. An nisi in deserto tentari non poterat? Poterat quidem etiam in ciuitate tentationem permittere, voluit tamen in desertum secedere ut tentationi intentus obseruaret impetus aduersarij. Tanta enim vigilantia opus est ad tentationis conflictum ut hostilibus telis pateat aditus si vel ad præmium obliquetur aspectus. l. 2. n. 19. toto §.

Vt tentaretur à diabolo. Tentari passus est Dominus ut nos ad tentationes suo erudiremur exemplo. O nimiam Dei erga homines charitatem! Sibi detrahit maiestas diuina ut salus promoueri possit humana. l. 1. n. 17. toto §.

Si filius Dei es. Vnde malignus Dei esse filium suspicatur? Sane quia quadraginta diebus videt Christum ab omni hominum consortio in deserto remotum. Nam secessus à turba venerationem conciliat, familiaris consuetudo parit

contemptum. l. 4. n. 39. toto §.

Dic ut lapides isti panes fiant. Fameſcentem, inopem que ad vanam ostentationem inducebat, cum de lapidibus panes fieri procurabat. Multi enim veram paupertatis miseriam mentito ostentationis splendore colorant. l. 4. num. 218. toto §.

Dic ut lapides isti panes fiant. Quia pauperem ac famelicum videt, audet inimicus ei tentationem inuerecunde obijcere, quem Dei esse filium suspicatur. Iacet enim abiecta nobilitas, quam dura premit paupertas. lib. 3. num. 200. toto §.

Si filius Dei es mitte te deorsum. Vt scilicet famositatem ex volatu captaret celebrisque in populis fieret. Malis enim artibus popularis laus quæri solet. lib. 4. n. 218.

Mitte te deorsum. Suadebat per aëra volatum, ut fieret de singularitate famosus & per apparentem illum incessum super omnes excelleret qui supra omnium capita volitabat. Maximi enim minimos solo fuco ac larua excellunt. lib. 4. num. 242.

Scriptum est enim: Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Dum eum promouere videtur ad famam, calide ad ignominiam inducit, quando non propria virtute sed alieno sublimatur auxilio. Etenim qui non suo sed alieno splendet ornatu dignum sibi conciscit ludibrium. lib. 3. n. 173. toto §.

Statuit eum supra pinaculum templi. Quid nisi ruinam in templo incurrat, qui non Dei spiritu, sed alieno ducitur in templum impulsu. Sane religiosæ vitæ professio non est opus persuasionis humanæ sed instinctus vocationis diuinæ. l. 3. n. 67. toto §.

Angelis suis mandauit de te. Multi ingenia & sapientia supra cæteros videntur volitare non tam de proprio merito quam de alieno consortio. lib. 1. num. 232. toto §.

Ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum. Proh! quam parua sunt omnia quæ in mundo magna esse putantur siquidem vno intuitu in conspectu obijciuntur. Profecto quidquid sub cælo magnum est angusto cingitur limite, cælestia nullo definita sunt termino. l. 3. n. 20. toto §.

Hæc omnia tibi dabo. Nihil aliis reseruat dæmon, ut congestis in vnum regnis plus cupidi

Moralium Hexaëmeri.

cupiditatem accendat. Nam humanæ excellentia gloriæ solitarium solum desiderat; nemo honorem sponte patitur. l. 4. n. 139. toto §.

Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.

Vt facilius cadat eum totis bonis mundi onerat. Nam diuitiarum insidiosa possessio ærumnas exstruit dum speciosè blanditur. l. 4. n. 21. toto §.

Si cadens adoraueris me. Tot regnis glorijsque sublimat quem sibi subdi cupit sic nimirum peccatores libertatem vocant miserrimam seruitutem. l. 2. n. 186.

Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: Indignantis ista vox est, & superciliosus mundanarum rerum despectus. Nam homo cælo natus laudabili fastu calcatur terrena & mundi pompam pie superbiendo contemnit. l. 3. n. 82. toto §.

Ecce Angeli accesserunt & ministrabant ei. Exitus acta probat, & post victoriam gaudium & gloria sequitur. Nam cum per bona opera virtus germinat, tunc denique apparet pulchritudo virtutis. l. 4. n. 16.

FERIA IV. POST DOMIN. I.

Matthæi cap. 12. vers. 38.

Volumus à te signum videre. Qui tot facta à Christo signa in communem vtilitatem non admiserant, signum de cælo quærunt, vt propriæ voluptati satisfaciant. Sic publica causa reddit ignauos, vtilitas priuata sollicitos. lib. 4. num. 183. toto §.

Volumus à te signum videre. Nempe quia se de cælo venisse Christus prædicauerat signum de cælo quærebant ab eo, vt ait Luc. 11. 16. Suspica enim est humana natura, & nisi iis quæ viderit fidem non præbet. l. 2. n. 176. toto §.

Signum videre. Et viderant plura Christi signa: omnes languores curauerat, demones ab hominibus expulerat, mortuos suscitauerat. Quid ergo vltius signum quærunt sed illa signa misericordiæ erant; vellent potius vt ostenderet signa rigoris, vt sicut Samuël tempestates excitaret in aëre, sicut Elias ignem iuberet pluere. Nisi sæuientem potentiam non credunt. Etenim vbi non timeretur vindictæ supplicium, non satis creditur diuinæ potestatis imperium. l. 1. n. 60. toto §.

Magister volumus à te signum videre. Quam

petulantes, & male aduantes Magistrum vocant dum petentes de cælo signum de eius dubitant potestate. Quippe improbi laus Deum per honoris speciem magnifice vituperat. l. 1. num. 199. toto §.

Signum non dabitur ei nisi signum Ionæ Prophetæ. Per Ionæ signum suam mortem futuram insinuat, quam ex obedientia Patris susceperat. Interim ab aliis signis abstinet, quibus summam potentiam suam ostentare potuisset. Non enim est magna potentia quæ sine limite effunditur; sed quæ diuinis legibus circumscribitur. l. 4. n. 174. toto §.

Nisi signum Ionæ Prophetæ, Hoc ineluctabile suæ potestatis signum erat. *Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus.* Etenim dum moriens Christus visus est vinci, per ignominiam Crucis gloriosè triumphauit. lib. 4. num. 203. toto §.

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista. Eis iudicium obijcit, vt insolentiam peruersi animi infrænet. Nam humanæ naturæ infirmitas extremi iudicij meditatione fulcitur ne in vitiorum præcipitia proruat. lib. 2. num. 113. toto §.

FERIA VI. POST DOMIN. I.

Ioannis cap. 5. vers. 1.

In his iacebat multitudo magna languentium. Dum ad festum ascendit Christus prius occurrunt Ierosolymis languores & miseriam quam festum. Tardat enim optata felicitas, properant in conspectum aduersa. l. 1. n. 103. toto §.

Multitudo magna languentium. Vnus sanabatur qui prius descenderet in piscinam post aquæ motum, & sanitatis spe pluri concurrebant. Vtinam tot festinent animi languoribus medicaturi. Sed plus pro corporis valetudine quam pro animi salute solliciti sumus. lib. 1. num. 164.

Expectantium aquæ motum. In motu aquæ signabatur languoris remedium: nulla est in tetris constans felicitas, motibus variat, & alternis vicibus cum ærumnis tempus vitæ diuidit. lib. 4. num. 85. toto §.

Angelus enim Domini secundum tempus descendit

Index Paragraphorum

cendebat in piscinam & mouebatur aqua. Non cernebatur Angelus sed per beneficium aquæ motum eius præsentia agnoscebatur. Etenim Angelorum præsentia de beneficentia sentitur. l. 1. n. 65. toto §.

Et qui prior descendisset in piscinam post motionem aqua sanus fiebat. Beneficium gratiæ cælestis non otiantes & desides sed sollicitos exigebat: Dei enim beneficia aut in nobis operantur accepta aut à nobis subtrahuntur otiosa. l. 1. num. 179. toto §.

Qui prior descendebat in piscinam post motionem aqua sanus fiebat. Equè omnibus salus offerebatur, sed quam quisque propria diligentia erat adepturus. Nam ubi propriæ virtutis meritum deficit, alienum patrocinium ad salutem non sufficit. l. 2. n. 98. toto §.

Erat autem quidam homo ibi triginta octo annos habens in infirmitate sua. Inter tot languidos solus hic in sua miseria inuenteratus maiori prodigio sanus factus est. Quippe atrocioris calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis initium. l. 3. n. 77. toto §.

Hunc cum vidisset Iesus iacentem & cognouisset quia iam multum tempus haberet. Non opus fuit ut rogaretur. Vidit, miseriam desperatam cognouit, & statim salutem donauit. Apud opulentam misericordiam elinguis etiam loquitur pauper, & clamorosa est taciturna miseria. l. 3. n. 148. toto §.

Vis sanus fieri? Offert paralytico salutem qui dederat infirmitatem, ut ex rigore pariter & clementiæ suam Christus potestatem commendat. Est enim manca potentia, quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida. lib. 2. n. 71. toto §.

Domine hominem non habeo. O quanti non propter aliud iacent, nisi quia carent homine, qui ad eos subleuandos manum porrigat! Nemini datum est sublimari alienæ manus fauore destituto. l. 2. num. 111.

Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Tot annis languore oppressum vno verbo ad validissimam salutem Christus restituit, ut hinc probet diuini verbi medicam efficacitatem. Dei enim verbum peritissimus sanitatis artifex omnes animi morbos vno pharmaco curat. l. 1. n. 164. toto §.

Tolle grabatum tuum & ambula. Expeditius

credo ambulasset, si grabati pondus ab humeris excussisset. At iubetur lectulum tollere & ambulare ut diuini præcepti benignitas ostendatur; Iussio enim diuina dum imponere videtur onera præbet vires, addit auxilia. lib. 2. num. 118. toto §.

Dicebant ergo Iudæi illi, qui sanus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Inuidet nunc felicit, qui nunquam auxilium præstiterunt languenti. Prius hominem non habuit subleuantem modo quotquot incurrit habet persequentes. Nemini datum est sine aliqua patientia viuere, torquet ipsa felicitas quem nulla premit aduersitas. l. 3. n. 54. toto §.

Qui me sanum fecit ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum & ambula. Omnia facilia putat ut placidam sibi iussionem exequatur. Prona enim veniunt subditorum officia, ubi non sunt violenta superioris imperia. lib. 3. num. 25. toto §.

Is autem qui sanus fuerat nesciebat quis esset. Adeo in maximo beneficio se Christus occultauit: ne videretur ad sui ostentationem & plausum salutem ægroto contulisse. Nescitenim strepitum beneficiæ largitas; deueniatur gratia largiendi, leuitate publicandi. lib. 2. n. 52. toto §.

DOMINICA. II. QVADRAG.

Matthai. cap. 17. vers. 1.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius. Tot quærit gloriæ suæ testes nam veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio, & lucis suffragio. l. 1. n. 173. toto §.

In montem excelsum seorsum. Ut maiorem sibi reuerentiam conciliet publicum fugit. Nam secessus à turba venerationem conciliat: familiaris consuetudo parit contemptum. l. 4. n. 39. toto §.

Et transfiguratus est ante eos. Id est ante amicissimos discipulorum, ut fidem apud eos inueniat, à quibus sciebat ante alios se amari. Difficile enim prosperitatem credimus cuius felicitatem non amamus. l. 3. n. 202.

Et transfiguratus est ante eos. Bene testes fidissimos adhibet, ut suam virtutem comprobet. Nam suspecta laus est operibus non testatæ virtutis. Vbi sensibus experientia

Moralium Hexaëmeri.

perientia negatur frustra fides hominum quæritur. lib. 2. n. 176. toto §.

Et resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Interior animi gloria exterius in faciem resplendebat, non erat pulchritudo illa super addita sed veluti innata. Etenim vera pulchritudo suis synceris coloribus nascitur, studioso fuce non pingitur. Medicata facies verissimum producit spectum: in viuo mendacio. lib. 4. n. 95. toto §.

Et resplenduit facies eius sicut sol. Non aliunde splendorem Christus mutuatur, sed ab interna virtute lucem in facie ostendit. Nam qui non suo sed alieno fulget ornatu dignum sibi conciscit ludibrium. lib. 3. n. 173. toto §.

Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes. Addit Luc. 9. 31. *Visi in maiestate.* Quam scilicet ipsis de suo splendore Christus communicabat, ut dum suas glorias in alios refundit, se non vane lucere confirmet. Nam multi veram paupertatis miseriam mentito ostentationis splendore colorant. lib. 4. n. 218. toto §.

Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias Quos simili gloria fulgere voluit ut inter magnates medius positus veram magnitudinem suæ maiestatis comprobaret. Etenim quia plures pusilli sunt aliqui magnifunt. lib. 4. n. 134. toto §.

Cum eo loquentes. Nimirum loquebantur de excelsu quem completurus erat in Ierusalem, ut expressit Luc. 9. 31. Ut hoc gloriis Christi adderetur, inter ipsas gloriosæ transfigurationis felicitates publicæ salutis memorem fuisse. Quia felicitatem auget propriam, qui utilitatem procurat alienam. lib. 1. num. 208. toto §.

Et ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus. Quid voce opus, ubi Christum Dei filium tot diuinitatis splendore declarabant? Verum diuinotum præstantia operum plus auribus capitur quam oculis cernitur. lib. 1. num. 160. toto §.

Ipsam audite. Ut audiant de sua passione loquentem hortatur discipulos Pater, ac si esset passio gloriosæ illius visionis irrefragabile testimonium. Nam iustorum labores sunt gloriæ contermini, & æternitatis finitimi. lib. 2. num. 134. toto §.

Ipsam audite. In regio gloriæ throno sublimi. *Tamayo in Genesim.*

mem audite de morte differentem, quam passurus erat in Ierusalem: quasi hoc maxime ad declarandum regiam Christi dignitatem pertineret. Nam regius animus sæuientes mortis minas non refugit sed inuadit. lib. 1. num. 237. toto §.

Faciamus hic tria tabernacula. Nempe volebat Petrus tot gloriis priuatè perfrui, de redemptione autem humani generis per mortem perficiendam parum curabat. Quippe publica causa reddit ignauos, utilitas priuata sollicitos. lib. 4. n. 183. toto §.

Tibi unum, Moysi unum, & Elia unum. Christum Dominum Petrus humano more ad solitarium tabernaculum inuitat, ubi nullum admittat suæ gloriæ consortem. Nam humanæ excellentiæ gloria solitarium solum desiderat; nemo honorem sponte partitur. lib. 4. n. 139. toto §.

Tibi unum, Moysi unum, & Elia unum. Vere Petrus (ut alius Euangelista loquitur) nescit quid diceret. Cum amicos à Christi consortio diuidit, Christi amori iniuriosus est. Nam inter amantes nulla est aut in abiectione diuersitas, aut in maiestate disparitas. lib. 1. num. 130. toto §.

FERIA IV. POST DOMIN. II.

Matth. cap. 20. vers. 1.

Ecce Ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur. Digna regis æterni oratio, dignior ad moriendi pericula festinatio. In Ierosolymam ascendit libens ubi ipsi moriendi pericula manebant. Regius enim animus mortis minas non refugit, sed inuadit. lib. 1. n. 237. toto §.

Et filius hominis tradetur. Alacer & festinus ascendit Ierosolymam ut per passionis ignominias, & crucem humanum genus liberet, ferebatur nempe charitatis alis, qui non temporalibus lucris tardabatur. Exonerata charitas temporalibus lucris ad proximorum salutem inuolat perniciores pennas. lib. 1. num. 124. toto §.

Dic ut sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo. Audit mulier passionem, mortem, crucem, & regnum imaginatur, & thronos: nec immerito, etenim Iustorum labores gloriæ sunt contermini, & æternæ beatitati finitimi. lib. 2. n. 134. toto §.

Index Paragraphorum

Dic ut sedeant. Valde hæc mater de Christi erga filios Zebædæi amore præsumpsit dum sperauit æqualem cum Christo regnante thronum vtrique obtenturam. Nam inter amantes nulla est aut in abiectione diuersitas, aut in maiestate disparitas. l. 1. n. 130. toto §.

Vnus ad dexteram tuam & unus ad sinistram in regno tuo. Male & inconsulte petit honores, quibus filij sui in Regno Dei cæteris felitiores euadant. Namque non est homini quærenda dignitas, sed homo dignitati quærendus est. lib. 4. n. 90. toto §.

Hi duo filij mei unus ad dexteram tuam & unus ad sinistram in regno tuo. Ex propinquitate natalium cum Christo credit mulier primas regni sedes deberi filiis, cæteros postponendos tanquam non propinquos & sanguinis nobilitate coniunctos. Etenim vnde se quisque gaudet splendidum, inde cæteros notat inglorios. l. 1. n. 95. toto §.

Dic ut sedeant. Vtrumque regnantis latus veluti obsessum habere exambit, ne quis pariter ad similem gloriam perueniat. Nam humanæ excellentiæ gloria solitarium solum desiderat, nemo honores sponte partitur. l. 4. n. 139. toto §.

Nescitis quid petatis. Recte quod mater male petit in iuuenes filios retorquet, quasi hæc præcedentia non potuerit nisi vel à muliere, vel à iunioribus intendi. Nam ex locorum præcedentia honorem ambire aut est iuuenilis leuitatis studium aut muliebris conditionis indicium. l. 3. n. 142. toto §.

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Docet Christus qua certissima via possent discipuli ad optatam peruenire felicitatem scilicet, per labores & crucem. Atrocioris enim calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis initium. l. 3. n. 77. toto §.

Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. Patrem indicat iustum meritorum muneratorem, omni personarum acceptione alienum apud quem nullum est meritum titulo consanguinitatis, qui propinquum sanguine nullum habet: ideoque integerime dignitatem, gloriamque distribuit. Etenim digniorem in munerum distributione præferre exigit electionis fidelitas, & iustæ æquitatis officium. lib. 4. n. 163. toto §.

Et audientes decem indignati sunt de duobus

fratribus. Nec mirum, vbi enim ambitio ibi esse æmulationem, & contentiones necesse est. Vt recte dixerit ille: Numen pessimum candidatorum contentiosa certamina inspirasse. l. 4. n. 90.

Indignati sunt. Promiserat Christus omnibus discipulis sedes, Quid indignantur de duobus fratribus, quod duas tantum exambiant. An reliquas despiciunt sedes vt suas, illas tantum appetunt vt alienas. O nostræ cupiditatis ludibria. Facilius inuenitur qui propria negligat quam qui aliena non appetat; non quod est melius, sed quod aliud est, quæritur. l. 2. n. 67. toto §.

Quicumque voluerit inter vos maior fieri sit vester minister. Non tantum in eis appetitum excellentiæ reprimat, sed in contrarium flectit: vt diuinæ gratiæ vim prodat. Etenim naturæ impetus non tantum sistere sed in contrarium flectere solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiæ opus.

Sit vester minister. Ita inter discipulos charitatem intercedere cupit, vt omnium contentionum semina extirpet. Quod si inuicem amentur, fiet. Amor enim seruire potius quam dominari desiderat. l. 1. n. 17.

FERIA VI. POST DOMIN. II.

Matth. cap. 21. vers. 33.

Homo erat pater familias qui plantauit vineam. Humano more loquitur, cum pater familias dicitur plantasse vineam, quæ proculdubio seruorum labore non dominorum plantari solet. Sed facinorum labor spectat ad subditos; laboris gloria resultat in principem. l. 4. n. 188. toto §.

Plantauit vineam. Ipse vineæ dominus vineam propriis manibus plantat, vt sic magis ad eius culturam prouocet agricolas. Nam bonus superior facile suadet subditis obedientiam, cum ipse pariter subit obsequia. l. 1. n. 183. toto §.

Spem circundedit ei, & fodit in ea torcular & ædificauit turrim. Per tot moras vineam hanc magnam ad perfectionem deduxit. Nihil enim eximium festinato producit. Magna sua mole tardant. lib. 1. n. 250. toto §.

Et locauit eam agricolis. Quod plantauit clementiæ fuit, quod locauit agricolis iustitiæ exactionem insinuat. Sic perpetuam esse

Moralium Hexaëmeri.

esse futuram vineam suam voluit. Nam clementiæ & iustitiæ duplici axe versantur imperia altero deficiente ruitura. l. 1. n. 13. toto §.

Locavit eam agricolis. Non eam dicitur gratis dedisse sed locasse, ut inter immoveat eos aliquando locationis rationem reddituros: quatenus iudicii metu eos in officio contineat. Quia humanæ naturæ infirmitas extremi iudicii assidua meditatione fulcitur, ne in vitiorum præcipitia proruat. lib. 2. num. 113. toto §.

Et peregre profectus est. Vix colonos conducit cum vineam destituit forte gratam rem agricolis præstitit. Quia etsi multum placeat superioris introitus, magis tamen perplacet exitus. lib. 4. num. 144. toto §.

Misit servos suos ad agricolas ut acciperet fructus eius. Ergo fructificare in nobis vult Deus beneficia sua, tempus fructus expectans, ut vel pensionem exigat, vel à vinea sua pessimos operarios removeat. Dei enim beneficia aut in nobis operantur accepta, aut à nobis subtrahuntur otiosa. lib. 1. n. 479. toto §.

Et agricola apprehensis servis eius alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidaverunt. Pro fructibus iniurias rependunt, & ne debitam pensionem solvant per fas & nefas tentant. Etenim qui alienis pinguescit opibus aut sero soluet, aut nunquam restituet. l. 2. n. 62. toto §.

Iterum misit alios servos plures prioribus & fecerunt illis similiter. Nihil potuerunt ferinos homines ad rationem reuocare tot servi. Quia feræ, & cupiditates suadentibus surdæ sunt. lib. 4. num. 226.

Novissime autem misit ad eos filium suum. Bene post famulos frustra missos mittit hæredem. Nam quod factum opus est melius præstat herus quam servus. lib. 4. n. 125. toto §.

Verebuntur filium meum. Per tot benignitatis & clementiæ moras ipsos pro curat Dominus ad supplicij timorem deducere. Deus enim misericorditer punit, & clementer irascitur, tam est timenda miserationis iustitia quam vindicantis clementia. l. 4. n. 48. toto §.

Hic est hæres venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. O stultissimam agricolarum audaciam! Verum qui timorem Dei amiserant, nullum scelus
Tamayo in Genesim.

formidant Nihil enim tam audaces faciunt, quam Dei metu solui. l. 4. n. 48.

Habebimus hereditatem eius. Avaritiæ concitati æstu, non tantum pensionem locationis negant, sed vinea sua spoliare dominum ausi sunt. Humana enim cupiditas dum nunquam satiatur ex propriis, cogitur mendicare ex alienis. lib. 3. n. 30. toto §.

Habebimus hereditatem eius. Satis fuit ad appetendam hereditatem, esse non suam. Quia facilius invenitur qui propria negligat, quam qui aliena non appetat. l. 1. n. 67. toto §.

DOM. III. QVADRAGESIMÆ.

Luca cap. 11. vers. 14.

Erat Iesus ejiciens demonium, & illud erat mutum. Deus est qui dæmonem fugat & tamen resistit malignus, & sustinet Christus ut hominem liberet, te quodammodo à dæmonibus despici. Nam sibi detrahit maiestas diuina ut salus promoueri possit humana. l. 1. n. 17. tot. §.

Et illud erat mutum. Hoc insuper miseriis istius hominis dæmon addidit, ne posset occultam suam miseriam verbis ostendere, aut remedium vocibus flagitare. Sed quod defuit ægroto; benignitas medentis supplevit. Quia apud opulentam misericordiam elinguis etiam loquitur pauper, & clamosa est taciturna miseria. l. 3. n. 148. toto §.

In Belzebub principe demoniorum ejcit demonia. Hac calumnia & virtutem Christo negant, & eum consortem dæmonis faciunt; pessimo nempe malignitatis ingenio, produnt vitia, dum virtutes abscondunt. l. 4. n. 268. toto §.

In Beelzebub principe demoniorum ejcit demonia. Ex quo Christo Domino per injuriam dictum est. *Demonium habes.* Ioan. 8. 48. tantum hæc contumelia inualuit ut nullis miraculis ab opinione Iudæorum deleri potuerit. Nullo enim tractu temporis delet obliuio quod semel euulgavit infamia. l. 1. n. 86. toto §.

In Beelzebub principe demoniorum ejcit demonia. Imo nullum indicium maius esse potuit verè in Christo cælestisque virtutis, quam pro laudibus contumeliam tulisse. Quia malis artibus popularis laus quæri solet. l. 4. n. 218.

Omne regnum in se ipsum diuisum desolabitur. Quæ concordia firmat, destruit

Index Paragraphorum

diuisio; etenim homo, regna, mundus sine concordia sordent. Pax pulchra est omnibus forma & opranda felicitas. l. 3. n. 44. toto §.

Si autem Satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius. Nam si Beelzebub tyrannice aduersus dæmones imperium exercet; quomodo non bello exardebit eius imperium? Nunquam enim pacifice regnat per tyrannidem subornata potentia. l. 4. n. 160.

Porro si in digito Dei eicio demonia peruenit in vos regnum Dei. Per digitum Dei Spiritum Sanctum intelligit; per quod ostendit suorum operum perfectionem & sanctitatem. Nam quæ Deus operando facit, Spiritus Sancti gratia perficit. l. 1. n. 147.

FERIA IV. POST DOMIN. III.

Matth. cap. 15. vers. 1.

Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum. Magnum apud eos crimen erat antiquis Patribus dissentire quia vetustissimas obseruantias ad summam laudem pertinere iudicabant. Quare merito à Christo non sine supercilio reprehensi quia nimis odiosum est de honoris præcedentia contendere nudæ priuilegio antiquitatis. l. 4. num. 168. toto §.

Non enim lauat manus cum panem manducant. O quam solemnem apparatu sit hæc de discipulorum reatu delatio! Sane hinc mali conuincuntur esse delatores, quia ille bonus delator est qui sic fratris errores manifestat, ut vel occultare cupiat ad famam, vel excusare nitatur ad culpam. l. 3. n. 153. toto §.

Non enim lauant manus. Multa erant in discipulis Christi, quæ possent Pharisei cum laude referre; omnia hæc tacent solasque manuum sordes manifestant Pessimo scilicet malignitatis ingenio, proximorum virtutes tegunt; vitia produnt. l. 4. n. 268. toto §.

Non enim lauant manus. Pharisei manibus nitidi, nihil aliud prius in discipulis reprehendunt, nisi immundis manibus manducasse. Nam vnde se quisque gaudet splendidum inde cæteros notat inglorios. l. 1. n. 95. toto §.

Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditiones vestras? Antiqua est hæc in mundo hæresis, plus ad consue-

tudinem hominum viuere, quam diuinis præceptis parere: nec desunt, qui ut vitiis suis fucum faciant Sacras leges interpretentur, ad vulgi vitia & sæculi genium. l. 1. n. 172.

Munus quodcumque est ex me tibi proderit. Auarissimi homines docebant filios necessitatibus ægenorum parentum detrahere quod in Phariseorum vtilitatem impenderent. Nempe humana cupiditas dum nunquam satiatur ex propriis, cogitur mendicare ex alienis. l. 3. n. 40. toto §.

Munus quodcumque est ex me tibi proderit. Rapinam faciebant prætextu sanctitatis, & quod vitiosè postulabant honesto sacrificij titulo dissimulabant. Magna enim vitia interdum teguntur opinionis honestæ larua. lib. 3. n. 196. toto §.

Populus hic labiis me honorat; cor autem eorum longe est à me. Improbi laus per honoris speciem Deum magnifice vituperat. l. 1. n. 199. toto §.

FERIA VI. POST DOMIN. III.

Ioann. cap. 4. vers. 5.

Iesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem. Fatigatur Iesus ut peccatricem venetur, & mulierculam vnam regni cælestis participem faciat. Ut ostendat patere omnibus cælum, & dum magnates capit, paruulos non excludere. l. 4. n. 242.

Venit mulier de Samaria haurire aquam. Hæc prima mulier est quæ extra domus remedium inuenit, non periculum quia non eam foras eduxit vana curiositas, sed iusta necessitas. Alioquin tanta erit in feminis periclitandi facilitas, quanta extra domum fuerit vagandi leuitas. l. 4. n. 229. toto §.

Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Petit aquam Dominus quam ampliori dono remuneret. Etenim creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant; ut Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito, quam cum donat gratuito. l. 2. n. 39. toto §.

Quomodo tu Iudæus cum sis bibere à me poscīs? Sic se dissimulat in ipsa humanitate Christi diuinitas, ut pro vulgari homine ab hac muliercula tractaretur. Sic videlicet sibi detrahit maiestas diuina, ut salus promoueri possit humana. lib. 1. n. 17. toto §.

Moralium Hexaëmeri.

Si scires donum Dei & quis est qui tibi dicit: Da mihi bibere: tu forsitan petiisses ab eo & dedisset tibi aquam viuam. Aquam pro aqua, viuam pro peritura Christus promittit, vt quod mulier dederit non amittat, Nam temporalia bona melius possidet, qui in Dei obsequium impendit. l. 2. n. 48. toto §.

Dedisset tibi aquam viuam. Hinc constat quantum apud Deum valeat datus pauperi aquæ frigida potus; cum pro emortuis putei aquis, viuas & non interituras aquas Christus promittit. Eleemosyna enim est optimum ditescendi ingenium, & augendi opes arbitrium. l. 3. num. 163. toto §.

Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum istum? Vere hæc mulier indicat se nondum Christi diuinitatem cognouisse, quæ in eius causa ad Iacobiticam parentelam respexit. Ille enim verius agnoscit Deum, qui in eius causa neminem recognoscit. l. 2. n. 44.

Omnis qui biberit ex aqua hac sitiet iterum. Comparat mulier cum persona Christi personam Iacob, cum istius aqua illam quam Christus se daturum promiserat Dominus autem omissa personarum comparatione, aquas non patitur suas cum Iacobi aquis comparari. Nam in cibando homine omnium munificentiam sic exsuperat, vt nulli cedat, æmulum non patiatur. lib. 3. numero 191. toto §.

Aqua quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Quippe Dei Dona instar fontis sunt quæ tantum per gratitudinem Deo rependunt, quantum ab eius munificentia accipiunt. Dei enim beneficia ad sui gratitudinem prouocant arcana gratiæ reciprocantis impulsu. l. 3. n. 137. toto §.

Vade voca virum tuum, & veni huc. Vt vera se promississe adstruat, testes vocari iubet. Nam veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio, & lucis suffragio. l. 1. n. 173. toto §.

Non habeo virum. Iactat se mulier liberam esse, & à lege viri solutam, cum tamen quinque viris fuerit subiecta modoque vni non suo perstiterit mancipata. Peccatores enim libertatem vocant turpissimam seruitutem. l. 2. n. 186.

Bene dixisti, quinque enim viros habuisti & quem habes non est tuus vir. Multa erant in hac muliercula reprehensione digna: Tamayo in Genesim.

vnum est quod dixit, præter intentionem vere, & propter hoc iterum atque iterum commendatur. Oportet interdum laudare malos, vt laudis lenocinio boni fiant. l. 3. n. 98. toto §.

Patres nostri in monte hoc adorauerunt; vos autem dicitis, &c. Qui non miretur humilem fœminam sic in rebus spiritualibus fuisse disertam, vt de oratione sermonem instituat, & de Messia honorifice loquatur? vere totum fœminarum talentum à lingua est. l. 1. n. 146.

Venerunt discipuli & mirabantur quod cum muliere loquebatur. Potuerunt mirari si nistre autem de Christo suspicari non potuerunt quod solus cum sola loqueretur. Tanta erat de Seruatoris puritate apud omnes opinio. Non enim satis est puritati, carere labe nisi labis etiam suspicione careat. l. 1. n. 43.

Reliquit ergo hydriam suam mulier. Vt diuinæ vocationi pareret, hydriam reliquit, veluti se temporalibus abdicans studiis, vt spiritualibus se dederet exercitiis. Nam qui se terrenis negotiis nimium ingerit ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. l. 1. n. 112. toto §.

Venite & videte hominem qui dixit mihi omnia quacunque feci. Spiritualibus aquis iam resecta, ipsas in conciuces suos refundere studet. Quippe boni spiritus proprium est quas à Deo acceperis doctes in salutem proximorum impendere. l. 1. n. 142. toto §.

Venite & videte hominem. Ipsa prius spiritu imbuta contribules suos eodem spiritu replere satagit. Etenim quo quisque viget spiritu in vicinos afflat, suisque moribus propinquos allinit. lib. 1. n. 138. toto §.

DOM. IV. QVADRAGESIMÆ

Ioann. cap. 6. vers. 1.

Sequebatur eum multitudo magna quia videbant signa quæ faciebat. Magnam de Christi sanctitate populi opinionem conceperant propter eximia quæ videbant ab eo patrari miracula. Suspecta enim est laus operibus non testatæ virtutis, & vbi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur. l. 2. n. 176. toto §.

Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his qui infirmabantur. Per benignum & humilem
ō 3 condel

Index Paragraphorum

condescensum in miseros omnes tot populos in sequentes se habuit. Nam optimus princeps dum familiarius inclinat maiestatis fastigium, amplius amplificat in subditos dominatum. lib. 2. n. 28. toto §.

Quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. Tantam hominum multitudinem in desertum coëgit plus sanitatis consequendæ desiderium quam animi Christi doctrinis informandi studium. Plus enim pro corporis valetudine quam pro animi salute solciti sumus. l. 1. n. 164.

Cum subleuasset oculos Iesus & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum dicit ad Philippum: Vnde ememus panes ut manducent hi? Non fuit opus famelicis ad Christum clamare, importunisque vocibus petere ut sicut salutem infirmis, sic esurientibus cibos miraculose præberet. Nam apud opulentam misericordiam elinguis etiam loquitur pauper, & clamorosa est taciturna miseria. l. 3. n. 148. toto §.

Vnde ememus panes ut manducent hi? Dum videt humilium hominum turbam non potuit non ad eam gratia descendere quæ fluidorum naturam imitatur dum semper labitur ad humilia. lib. 3. n. 34.

Vnde ememus panes. Non suis conuiuiis Christus delicatiores cibos proponit, non certè alia præter panem obsonia. Hinc mensarum opulenta luxuries, obsoniorum & condimentorum curiositas atroci stylo vapulat. l. 3. n. 177. toto §.

Vnde ememus panes? Vere Christus Princeps in cuius manus omnia dederat Pater non putauit regium esse ad maiestatis specimen profusa largitione turbas ditare, sed necessariis panibus succurrere esurientibus hoc censuit à Dei filio alienum non esse. Quia profusa & inconsulta largitio munerum & Principem perdit, & subditos non lucratur. l. 1. n. 246. toto §.

Hoc autem dicebat tentans eum. Ut ex Philippi responso appareret, quam circa diuina opera errare soleat ignorantia humana. Non enim est minor Dei laus inscrutabilia creasse, quam circa ea humanum ingenium ludere. l. 2. n. 89.

Est puer vnus hic qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces; sed hæc quid sunt inter tantos? Non sunt hæc diffidentis verba, imo maxime confidentis, & diuinam Christi largitatem prouocantis.

Offert creaturæ dona Creatori, ut in remunerationem accepti munusculi, suam munificentiam in augendis panibus ostendat. Creaturæ quippe dona munificentiam Creatoris sic prouocant; ut Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito, quam cum donat gratuito. l. 2. n. 39. toto §.

Dicit ergo Iesus: Facite homines discumbere. Ut scilicet gratius esset beneficium dum turbas non cogit ut cum labore & contentione ad sumendos panes accedant. Illud enim est gratissimum beneficium, quod felicitatem quam facit accipientis onere non corrumpit. l. 2. num. 108. toto §.

Accepit ergo Iesus panes, & cum gratias egisset distribuit discumbentibus. Felicissimus puer, qui quod habuit totum Christo obtulit. Prius potuerunt numerari panes & pisces, postquam eos Christo dedit habuit ex panibus & ex piscibus quantum voluit. Temporalia enim bona securius possidet qui in Dei obsequium impendit. l. 2. n. 48. toto §.

Accepit Iesus panes & cum gratias egisset distribuit. Non egit Christus gratias puero qui donauerat panes, sed Deo à cuius munificentia omne datum optimum venit. Quidquid enim de creaturæ beneficentia iustus accipit Deo acceptum refert. l. 4. n. 213. toto §.

Accepit Iesus panes & cum gratias egisset distribuit discumbentibus. Panes cum gaudio susceperet conuiuæ ut olim in deserto parentes eius manna saturati fuerant nec lautiores appetunt filij mensam quam habuere maiores. O quantum ab hac sinceritate hæc tempora defecerunt! Modo enim frugaliorem parentum mensam posterius dedignantur peruerso vanitatis luxu, & superbiæ fastu. l. 3. n. 186. toto §.

Distribuit discumbentibus. Solos panes, & pisces dedit; sed quinque millia hominum hoc munere saturauit. Magis enim qui pluribus, quam qui plura donat liberalis est. l. 1. n. 246.

Collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Voluit Christus Dominus ut discipuli qui in distribuendis panibus laborauerant, tam ingenti incremento panis ditarentur, quia felicitatem auget propriam, qui utilitatem procurat alienam. l. 1. n. 208. toto §.

Dicebant quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum. Ad cognoscendum Serua

Moralium Hexaëmeri.

Seruatore plus profuit operatum miraculum, quam Ioannis præconium. Nam quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur. l. 1. n. 34. toto §.

FERIA I V. POST DOMIN. IV.

Ioann. cap. 9. vers. 1.

Præteriens Iesus vidit hominem cæcum à natiuitate. Eodem momento & felix, & infelix fuit; nam quem in lucem prodidit natura luce priuauit. Mundus quod germine aluit; cladibus consumit lib. 3. num. 183.

Cæcum à natiuitate. Iniuriosa natiuitas fuit, cum orbem oculis hunc miserum fecit. Sed quis est qui non ad iniurias pariter, nascitur? Profecto mortales omnes in fortunæ peruenimus regnum digna, & indigna passuri. l. 4. n. 85.

Quis peccauit hic, aut parentes eius ut cæcus nasceretur. Non putabant discipuli aliunde posse hæc naturæ vitia nisi à peccato procedere. Quod enim vitiis inficimur nostrum est non naturæ. lib. 4. num. 223.

Quis peccauit hic, aut parentes eius? Quasi internum peccatum ipsa externa deformitate inscriptum respicerent, non dubitabant discipuli cæcitatem illam ab aliquo prouenisse conscientiæ reatu. Quia interna sæpius à fronte noscuntur l. 1. n. 100.

Neque hic peccauit, neque parentes eius sed ut manifestentur opera Dei in illo. Dei opera vocat misericordiam, qua oculos cæco nato restituit. Deo enim natura est benefaciendi ratio, & ad beneficia præstanda ipse sui prouocator & motor est. l. 2. n. 42.

Sed ut manifestentur opera Dei in illo. Nam quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur. l. 1. n. 34. toto §.

Me oportet operari opera eius qui misit me donec dies est. Per diem vitæ tempus significat. Itaque operandum esse ait donec nox veniat idest mors in qua nemo poterit operari. Perfectionis studiosus, nullum sibi præfigit operandi terminum, semper ponit in cursu virtutis initium. l. 1. n. 242. toto §.

Donec dies est. Diem vitam vocat, ut sicut diem nox necessario sequitur, ita quicumque viuimus mortales esse memi-

nerimus. Necessaria viuentibus admonitio. Nam moriendi necessitas sic est ignota mortalibus, ut conuertant in vitæ argumenta mortalitatis insignia. l. 1. n. 255. toto §.

Fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius. Ut scilicet ex terra refingeret oculos, vnde hominem fecerat totum. Etenim illæ ipsæ causæ, quæ rebus humanis dedere principium, præstant collapsis renouationis effectum. l. 4. n. 223. toto §.

Vade, laua in natatoria Siloë. Per baptismi adumbratam virtutem, sic iste cæculus in alium refingitur, ut multi eundem hominem esse non crederent. Alij enim dicebant, quia hic est, alij autem nequaquam sed similis eius est. Quippe noua nomina in Sacro baptismo concepta, nouum instaurant hominem promouentque ad spiritus nouitatem. l. 2. num. 160. toto §.

Abijt ergo & lauit, & venit videns. Nullas obediendo interposuit moras, nec quid iussio Christi ad curationem pertineret curiosus disputauit. Abijt, & lauit, & venit videns. Auget obedientiæ gratiam parendi promptitudo, & ad iubentis nuntum facti celeritas. l. 3. n. 168.

Nonne hic est, qui sedebat & mendicabat? Deterfit cæcus aquis lutum, famam autem suorum defectuum non deterfit. Nullo enim tractu temporis delet obliuio, quod semel euulgauit infamia. l. 1. n. 86. toto §.

Abijt, & laui, & vidi. Ecce promptæ obedientiæ fructum. Nam quod ineptum videri posset ad sanitatem oculorum, postquam opere executum est aptissimum apparuit fuisse remedium. Etenim cum per bona opera virtus germinat, tunc denique apparet pulchritudo virtutis lib. 4. n. 16. toto §.

Non est hic homo à Deo qui sabbatum non custodit. Ut obscurent bonum Christi opus, in eo peccasse contendant. Nam malignitas quas offundit virtuti nebulas vitio admit. l. 4. n. 272.

Quo modo potest homo peccator hæc signa facere? O quam oculatus cæcus euasit, qui sanctitatem Christi & vidit, & defendit. Tota ad Phariseos transierat cæcitas; qui ad tantum lumen hesitabant. Etenim cælesti lumine obcæcantur peccatores, & densissimas tenebras meridiana in luce patiuntur. lib. 4. num. 79: toto §.

Hic

Index Paragraphorum

Hic est filius vester quem vos dicitis quia cacus natus est? Non ad indagandam veritatem sed ad obscurandum miraculum testimonium parentum quæritur: ac si non aliis aptioribus testibus condemnari posset quam à propinquis filij felicitas. Nullus enim hostis infensor quam qui est sanguinis cognatione propinquior. l. 4. n. 258. toto §.

Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est. Non tam illi Dei gloriam promouere curabant, quam proprium odium in Christum fouere. Itaque obtendebant religionis pallium inuidentiæ suæ vitio. Nempe magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. l. 3. n. 196. toto §.

In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Potuit illos merito sapientiam docere cælestem, qui mente potius quam voluntate iudicabat. Ignorantissimi Pharisei omnia sua iudicia ad voluntatis libitum efformabant. Verum sapientia oculorum negotium est; probari non potest affectæ voluntatis libidine, sed fidei mentis examine. lib. 4. n. 110. toto §.

Et eiecerunt eum foras. Constantissima fides, quæ vsque ad exilium valuit, nec vllis iniuriis labefactari potuit. Nam dubia est quæ non exercetur laboribus virtus dum concutitur & spoliū patitur reuelatur. l. 3. n. 73. toto §.

FERIA VI. POST DOMIN. IV.

Ioann. cap. II. vers. I.

Erat quidam languens Lazarus à Bethania. Languent nimirum nobiles, languent diuites quia homines sunt. Hominem autem vndique imbecillitas cingit. lib. 3. num. 25.

Ecce quem amas infirmatur. Nihil amplius scribunt Seruatori, nec pro salute ægroantis fratris pluribus intercedunt. Satis est dixisse. *Quem amas infirmatur.* Ut plus languenti meritum proprium profit quam aliena intercessio. Vbi enim propriæ virtutis meritum deficit, alienum patrociniū ad salutem non sufficit. l. 2. n. 98.

Infirmas hac non est ad mortem, sed pro gloria Dei ut glorificetur filius Dei per eam. Nam quo magis desperata est hominis miseria eo amplius elucet Dei misericordia. Disce tuam felicitatem ex ærumnis proximorum effingere. Etenim

felicitatem auget propriam, qui vtilitatem procurat alienam. lib. 1. num. 208. toto §.

Tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. Audit Christus amicum infirmari & moratur? Cur non potius festinat, ut quantocius eum à periculo eripiat? Sane magnum opus edere parabat, quod gloriosissimum filio Dei futurum erat. Nihil enim magnum festinare producit: quidquod eximium est sua mole tardat. l. 1. n. 250. toto §.

Deinde post hæc dicit discipulis: Eamus in Iudæam iterum. Vbi scilicet paulo ante tantum non lapidatus fuit à Iudæis, sed vere regius Christi animus non mortis minas extimuit, sed intrepide inuasit. l. 1. n. 237. toto §.

Nonne duodecim sunt hora diei? Magna iustis à luce securitas, non enim potest dum lux est, quidquam à peccatoribus pati. Etenim cælesti lumine obcæcantur peccatores & densissimas tenebras meridiana in luce patiuntur. lib. 4. num. 79. toto §.

Lazarus amicus noster dormit, sed vado ut à somno excitem eum. Sicut, qui excitantur à somno, otium excutunt, & recuperatis per quietem viribus feruentius operantur & fortius; ita indicat Christum post mortis quietem ad perfectionem vitam Lazarum surrecturum. Quippe acerbior calamitas iustos dum fortius premit, ad virtutem acrius stimulat. l. 2. n. 129. toto §.

Tunc ergo dicit eis Iesus manifeste: Lazarus mortuus est. Cum dixit dormit. addidit: Vado ut à somno excitem eum: cum autem manifestè dixit. Mortuus est non addit; vado ut resuscitem eum. Vtrunque diminute beneficium resurrectionis promisit. Nescit enim strepitum beneficij largitas, deuenustatur gratia largiendi, leuitate publicandi. lib. 2. n. 52. toto §.

Eamus & nos & moriamur cum eo. Animosa Didymi verba. Verum loge tunc erant insidiæ Iudæorum: nec talem se postea in causa inuenit, qualem se ante periculum reputauit. Adeo dubia est quæ non exercetur laboribus virtus Dum concutitur, & spoliū patitur, reuelatur. l. 3. n. 73. toto §.

Inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Dat locum funeri, dat tempus putredini, ut de Lazari morte omnibus constet; nam si eum recenti ex morte

Moralium Hexaëmeri.

morre suscitasset, forte essent, qui eum vere non fuisse mortuum contenderent. Suspica enim est humana credulitas & nisi iis quæ viderit fidem non præstat. l. 2. n. 176. toto §.

Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam ut consolarentur eas de fratre suo. Magnum profecto amicitia indicium ab Ierosolymis in Bethaniam accurrisse Iudæos, ut mœrentes sorores solarentur de morte fratris. Cæterum hi erant qui postea cogitauerunt Lazarum interficere. Sic nimirum hominum se ad speciem componit amicitia, quæ nullibi magis deficit, quam ubi magis creditur abundare. l. 4. n. 26. toto §.

Resurget frater tuus &c. Multis Christus in resurrectione fratris instruit sororem. Sed qui ad Lazarum venerat, quid tandiu detinetur cum Martha? Sane ut vocem illa defuncto fratri ex charitate mutuetur. Boni enim spiritus proprium est quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere. l. 1. n. 142. toto §.

Abijt & vocavit Mariam sororem suam. Martha ex Christi verbis spiritu inflammata cælesti non potuit non sororem suam eodem spiritu participem facere. Nam quo quisque viget spiritu in vicinos afflat, & suis moribus propinquos allinit, l. 1. n. 138. toto §.

Domine, si fuisses hic non fuisset mortuus frater meus. Paucis indicavit diuini Verbi efficaciam ad propulsandos languores nostros. Etenim Dei Verbum est peritissimus sanitatis artifex, & omnes animi morbos vno pharmaco curat. l. 1. n. 164. toto §.

Iesus ergo ut vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes inframuit spiritu. Singulare hic Christus Dominus amoris sui argumentum dedit, sic maiestatem usque ad luctum, & gemitus inclinans, ut se ad similitudinem eorum componat quos amabat. Inter amantes enim nulla est aut in abiectione diuersitas aut in maiestate disparitas. l. 1. n. 130. toto §.

Vbi posuistis eum? Scilicet ad interitum ad corruptionem, ad foetorem. In his enim creaturæ nos ponunt, quo Deus in paradiso ad æternam beatitudinem collocavit. Nam si naturam à Deo inditam nobis aspicias, homo cœleste ædificium est cælo addictus, & à natura æternitati dicatus. l. 1. n. 39. toto §.

Tamayo in Genesim.

Non poterat hic qui aperuit oculos cæcinati facere ut hic non moreretur? Et hi forte erant ex his qui cæcum olim à Christo sanatum non crediderant. Modo vero fatentur miraculum cæcinati, sed ad minuendam Christi potentiam; & ad infuscandam eius famam. Pessimum est enim malignitatis ingenium proximorum virtutes tegere vitia prodere. lib. 4. n. 268. toto §.

Domine iam fatet quatrduanus est enim. Ad huc Martha tot Christi verbis ad fidem resurrectionis excitata quatrduanum fratrem desperat surrecturum, & veluti Dominum auocare ab eo suscitandi conabatur. Anne gratius illi erat fratrem perijsse? Sane nullus hostis infensior est quam qui est sanguinis cognatione propinquior. l. 4. num. 258. toto §.

Lazare veni foras. Suscitaturus viduæ filium Dominus eum communi nomine compellauit. *Adolescens tibi dico: Surge.* Quid est quod modo Lazarum vocat ex proprio nomine nisi ut eum sibi amicum familiaremque esse ostendat? Optimum enim præstat amoris indicium, qui de proprio nomine compellat amicum. l. 2. n. 166. toto §.

Et statim prodijt qui fuerat mortuus ligatus manus & pedes institis. In nouam vitam exsurgit Lazarus sed ligatus & veluti recens natus pannis infantilibus inuolutus. Etenim noua hominis natiuitas à felicitate computatur, qui misere viuunt quasi nemo censetur. l. 1. n. 82. toto §.

Soluite eum & sinite abire. Ut dum mortis insignia contrectant veritatem resurrectionis agnoscant. Nempe veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio & lucis suffragio. l. 1. n. 173. toto §.

Soluite eum: Non tam ad vitam Lazari examinandam, quam ad mortis contrectanda spolia prouocantur discipuli ne ex vnius hominis resurrectione quisque fiat propriæ mortis oblitus. Quippe moriendi necessitas sic est ignota mortalibus ut conuertant in vitæ argumenta mortis insignia. l. 1. n. 255. toto §.

DOM. V. QVADRAGESIMÆ.
quæ est Passionis.

Ionn. cap. 8. vers. 46.

Quis ex vobis arguet me de peccato. Impetrabilem suam innocentiam omnibus suis inimicis examinandam proponit Christus, ut
ū dum

Index Paragraphorum

dum illi quid in eo arguant non habent, manifeste appareat nihil in eo culpabile esse. Nam malignitatis ingenium est proximorum virtutes tegere, vitia prodere. l. 4. n. 268. toto §.

Si veritatem dico quare non creditis mihi? Facile ad hanc interrogationem responsum. Quia Christus pauperem & abiectam rationem viuendi eligerat, & ad fortunæ ingenim iudicia flectuntur. l. 4. n. 154. toto §.

Propterea vos non auditis quia ex Deo non estis Tantum per peccatum se homo à Deo elongat, ut verba Dei non audiat. Nempe Deus ubique per naturam præsens à peccatorum consortio dicitur absens. l. 4. n. 53. toto §.

Propterea vos non auditis quia ex Deo non estis. Quippe qui toti temporalibus curis dediti alienati erant à Deo, unde vocem vocantis negotiorum strepitu impediti non audiebant. Qui enim se terrenis negotiis nimium ingerit, ad diuinæ vocationis lumen nimium cæcutit. lib. 1. n. 112. toto §.

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & demonium habes. Qui veritatem non credebant, mendacium mendacissimum in Christum iactabant. Vbi enim veritas occultatur tyrannidem obtinet mendacium. l. 1. n. 178.

Samaritanus es tu. Samaritani merito Iudæis erant inuisi ut hæretici, ut veritatem fidei falsis dogmatibus vitiantes, negabant enim communem hominum resurrectionem: Cæterum Christus resurrectionem corporum prædicabat. Quo ergo titulo Samaritanus nisi per calumniam vocitatur? Verum neque probi neque improbi ab iniuria hominum tuti sunt. l. 4. n. 268.

Ego demonium non habeo sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. Simplicissimo hoc responso calumniam Iudæorum Christus retundit, veluti eorum dicteria despiciens, certus utique suam sanctitatem Patri esse notissimam. Cæterum quid de se homines effutiant parum curat. Inopiam enim sibi imputat, qui laudes efflagitat. l. 1. n. 192.

Si quis sermonem meum seruauerit mortem non gustabit in æternum. Ostendit hic Christus diuini efficaciam verbi, quod veluti incantatio est mortis, & amuletum sanitatis omnes animi morbos vno pharmaco curans. l. 1. n. 164. toto §.

Si quis sermonem meum seruauerit. Quam

suaue quam leue est diuinæ legis iugum, non ad mortem onerans sed ad æternam reficiens vitam! Certe legis diuinæ præcepta dum imponunt hominibus onera fiunt infirmitatis humanæ subsidia. l. 2. n. 118. toto §.

Num quid tu maior es Patre nostro Abraham qui mortuus est? Adeo rudes Christi sententiam excipiunt, ut quæ de æterna vita dixerit, de temporali iutelligent. Sed qui ad temporalia disertissimus homo est ad æterna insigniter stultescit. l. 1. n. 228. toto §.

Quem te ipsum facis? Christum his verbis iactantiæ insimulant, quod cum nouus homo sit antiquissimos Patriarcharum velit excellere. Toti itaque antiquitatibus dediti nunquam adepti sunt notitiam veritatis. l. 4. à n. 171. & seqq.

Si ego glorifico metipsum gloria mea nihil est. Non enim iactantiæ artibus quærebat Christus popularem laudem, cui erat magnitudo congenita. Hoc vitium apud homines solemne est, apud quos maximimimios solo fucō & larua præcedunt. l. 4. n. 242.

Abraham pater vester exultauit ut videret diem meum; vidit & gauisus est. Fidei pater perspicacissimos habuit oculos, quia longe futurum Christi aduentum in fine sæculorum prospexit. Nimirum iusti finem sæculorum veluti posthumi intuentur. l. 3. n. 24.

Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Ex operibus externe factis Christi metiuntur ætatem. Sic se temporis captiuauit æternus, ut vernula temporis esse videretur. Etenim diuersa studia diuersis ætatibus congruunt, nec in pueris minus est vitium senectutem maturare, quam in longæuis pueriliter consenescere. l. 2. n. 171. toto §.

Præquam Abraham fieret ego sum. Hinc Christi magnitudo, & hominum patet exilitas. Quod enim magnum est temporis angustia non clauditur: Magnitudo tempore paruo non constat. l. 3. n. 20.

Tulerunt ergo lapides ut iacerent in eum. Hoc præmium ferre solet, qui nudam Evangelij veritatem prædicat, lapidibus impeti & vel iniuriis, vel neci dedicari. l. 3. n. 91. toto §.

FERIA IV. DOMIN. PASSIONIS.

Ioann, cap. 10. vers. 22.

Facta sunt Encæniam Ierosolymis. Festum renouationis Templi, indicat olim fuisse destru-

Moralium Hexaëmeri.

destructum. Omnia enim in deterius vergunt solo durationis vitio. l. 4. n. 213.
Et ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Sicut sol sisti in cælo nequit, ita Christus otiosi non poterat, sed operoso motu ambulare describitur, ut æternus adstruatur. Etenim otio torpens vita ante obitum moritur. Actuositas est vita posthuma & immortalitatis caracter. l. 1. n. 174. toto §.

Situ es Christus dic nobis palam. Frustra quærunt doceri verbis, qui tot miraculis fidem non præstiterunt. Quis enim Deus sit ex operibus melius noscitur, quam vocibus prædicatur. l. 1. n. 34. toto §.

Opera quæ ego facio in nomine Patris mei hæc Testimonium perhibent de me. Ideo Christi laudes omni suspicione vacabant, nimirum quia eius sanctitatis opinio diuinis operibus firmata, & contestata erat. Etenim suspecta est laus operibus non testatæ virtutis, ubi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur. l. 2. n. 176. toto §.

Oves meæ vocem meam audiunt & sequuntur me & ego vitam æternam do eis. O quanta est felicitas vocem audire Seruatoris, parere mandatis! Profecto verus obediens dum se subicere videtur humilior, eo se attollit in honorem excelsior. l. 2. n. 186. toto §.

Sustulerunt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Scilicet quia dixerat: Nemo rapiet oves meas de manu mea, sicut neque de Patris manu eas quisquam rapiet, quia, Ego & Pater vnum sumus. Suam nimirum potentiam non in vindicandis criminibus ostendit, sed in ouibus protegendis; & quia non creditur, lapidatur. Vbi enim non timetur vindictæ diuinæ supplicium, non satis creditur diuinæ potestatis imperium. l. 1. n. 60. toto §.

Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo propter quod eorum opus me lapidatis? Riguerunt ad hæc verba lapidibus armatæ manus, non minis vindictæ compressæ, sed beneficiis exhibitis obligatæ. Cessit suo iure Christus & mansuefacti sunt inimici. Nam si de rigore læsi iuris non ceditur, nunquam concepti odij flamma extinguitur. l. 1. n. 212. toto §.

Propter quod eorum opus me lapidatis? Hæc Christi constantia exarmauit furentium manus, frænauit audaciam; quam ex Christi mansuetissimis verbis conceperant. Sic nimirum quia plures pusilli sunt aliqui magni fiunt. l. 4. n. 134. toto §.

Tamayo in Genesim.

FERIA VI. DOMINICÆ Passionis.

Ioan. cap. 11. vers. 47.

Collegerunt Pontifices & Pharisei concilium aduersus Iesum, & dicebant: Quid facimus quia hic homo multa signa facit. Ecce quod erat Christi delictum multa fecisse signa, quibus populo beneficus erat? Sed sollicitabat Pontifices propriæ dignitatis periculum, si non impedirent Christi plausum. Etenim publica causa reddit ignauos, utilitas priuata sollicitos. lib. 4. n. 183. toto §.

Venient Romani & tollent nostrum locum, & gentem. Habebant utique Pontificatum à Romanis, & loco suo dimoueri formidabant. O quam nimium caute sibi cauet auctoritas, quæ non suis viribus radicatur, sed alieno fauore fulcitur. lib. 4. n. 100. toto §.

Tollent nostrum locum & gentem. Pontifices & Pharisei in summo dignitatum honore habent quid anxie timeant, & eos miserrime pungit, non aduersitas, sed fortuna Adeo nemini datum est sine aliqua patientia viuere, quem non premit aduersitas, torquet ipsa felicitas. l. 3. n. 54. toto §.

Expedi vobis ut vnus homo moriatur pro populo ne tota gens pereat. Verè expediebat nobis Christum mori, ne perissemus in quo summa ineffabilisque benignitas Dei apparuit, qui contemptus à nobis contemptum nostrum sustinere non potuit. l. 1. n. 18.

Hoc autem à semetipso non dixit. Caïphas cum loquitur diuina luce veritatem didicit, ipsa interim luce cœlesti destitutus. O miraculum infelicitatis peccatoris! Etenim luce lucem perdere extrema dementia est. l. 1. n. 112.

Sed cum esset Pontifex anni illius prophetauit. Prophetiæ donum accepit Pontifex non ex virtutis merito, sed propter Superioris officium. Nam Prælati quantum præ cæteris eminent in fulis dignitatis tantum excellere debent perfectione virtutis. l. 2. n. 139. toto §.

Quia Iesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi congregaret in vnum. Hic mortis Christi fructus, congregare omnes gentes in vnum, & tanquam mortis spolia omnes homines in triumphali suæ victoriæ pompa in cælos inuehere. Dum enim Christus moriens visus est vinci, per ignominiam Crucis gloriose

trium

Index Paragraphorum

triumphauit. lib. 4. num. 203. toto §.
Ab illo ergo die cogitauerunt ut interficerent eum. Proposuerat Caïphas pessimis illis Conciliariis conuenire ut mortuo Christo, ipsi suum locum dignitatēque firmarent, & tuerentur. *Expeditio*, inquit, *vobis ut unus homo moriatur.* Humanum enim ingenium ambitione actum, cæcum est & furiosum. l. 4. n. 139.

Iesus ergo iam non palam ambulabat apud Iudeos. Maluit Christus in desertum secedere, quam sua præsentia Iudeorum odia prouocare, Si forte dum cedit furori illæ feræ mansuescerent. Nam si de rigore læsi iuris non ceditur, nunquam concepti odij flamma extinguitur. l. 1. n. 212. toto §.

DOMINICA IN PALMIS.

Matth. cap. 21. vers. 1.

Inuenietis asinam alligatam & pullum cum ea soluite & adducite mihi. Dum triumphalem pompam Christus adornat, humillimo animantium equitat, memor se ab initio suæ mortalitatis paupertatem esse professum. Nam ingenuæ virtutis character est vel in ipso sublimioris fortunæ fastigio abiectioris originis refricare memoriam. l. 2. n. 123. toto §.

Soluite & adducite mihi. Per hæc animalia peccatores exponunt mystici Interpretes, & recte alligata dicuntur cum otiantur soluta cum capiuntur, & ad Christi deducuntur obsequium. Nam peccatores intra fatalem subiectionem conclusi libertatem affectant, vera autem libertas in religiosa subiectione sita est. l. 2. n. 186.

Dicite quia Dominus his opus habet. Et quid nostris exilibus rebus Dominus opus habeat? Sane gaudet Deus se nostris prouocari donis, & æmulatione esse beneficus. l. 2. n. 42.

Et confestim dimittet eos. Cur non dimitteret quos donando non perdit, sed datos melius habet? Temporalia enim bona securius possidet qui in Dei obsequium impendit. l. 2. n. 48. toto §.

Vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam. Quod olim per Prophetam dixerat Deus exequitur Dominus, quia Dei verbum non est ad hominum vsum, sed cum virtute faciendi. l. 2. n. 105.

Ecce Rex tuus venit tibi in insuetus. Veniet modo mansuetus, qui venturus est in fi-

ne seculorum terribilis, ut in utroque validam suam potentiam ostendat. Manca enim est potentia Principis quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida. l. 2. n. 71. toto §.

Et adduxerunt asinam, & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua. Quam solliciti seruiunt triumphali apparatus discipuli! Ad læta, & prospera satis omnes alacriter obediunt, utinam sic ad molesta & laboriosa pareremus. Sed prona veniunt subditorum officia, ubi violenta non sunt superioris imperia. l. 3. n. 25. toto §.

Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Ut vidit turba discipulos vestimenta sua triumphatori Christo sternere, hoc moti exemplo vestimenta strauerunt in via, interest plurimum quo quisque ad mores exemplo ducatur. Nam Quo quisque viget spiritu in vicinos afflat, & suis moribus propinquos allinit. l. 1. n. 138. toto §.

Alij autem cedebant ramos de arboribus & sternebant in via. In triumphali pompa Christi exultabant omnia ligna sylvarum, in honorem scilicet Crucis, quam erat Dominus subiturus quia aridum lignum diuino irrigatum sanguine reflorescit, & ad vberimos fructus fecundatur. l. 3. n. 110. toto §.

Turba autem qua præcedebant, & qua sequebantur clamabant dicentes: Hosanna filio David. O quam dissimilibus vocibus erant turbæ Christum appellaturæ cum post dies paucos dicent. *Crucifige, Crucifige eum.* Sic nempe inferior hic mundus variat; in deterius nullaque est in terris constans felicitas. lib. 3. num. 85. toto §.

Benedictus qui venit. Modo Christum venisse in mundum gratulantur, quasi non iam triginta retro annis venerit cum natus est scilicet. Sed cum prius in paupertate vixerit, nondum venisse, neque esse creditus est donec festiuis plausibus Ierosolymis excipitur. Noua enim natiuitas à felicitate computatur: qui misere viuit quasi nemo censetur. lib. 1. n. 82. toto §.

FERIA V. IN CÆNA DOMINI de Mandato.

Ioann. cap. 13. vers. 1.

Sciens Iesus quia venit hora eius, ut transeat ex

Moralium Hexaëmeri.

ex hoc mundo ad Patrem. Horam eius vocat Euangelista passionis acerbissimæ tempus, ac si esset alicuius desideratissimi gaudij hora. Et recte, Nam iustorum labores gloriæ sunt contermini, & æternæ beatitati finitimi. l. 2. num. 134. toto §.

Quia venit hora eius ut transeat ex hoc mundo ad Patrem. Horam eius vocat, mortis ignominiosissimæ horam, ut ostendat quantum erat in Christo moriendi desiderium. Regius quippe animus mortis sæuientes minas non refugit: sed inuadit. l. 1. n. 237. toto §.

Cum dilexisset suos qui erant in mundo in finem dilexit eos. Sane in finem dilexit qui nullum posuit in diligendo finem, sed plus amando fecit, quam Deum facere posse humana natura præsumpsit. Nempe impossibilia, quæ potentia non audet, amor euincit. l. 1. n. 217. toto §.

Et cæna facta cum diabolus iam misisset in cor ut traderet eum Iudas. Recte fit mentio cænæ cum de proditioe Iudæ Euangelista loquitur, ut sub amici specie innuatur inimicum simul cum Domino mensæ accubuisse. Adeo verum est illud. Nullibi magis deficit amicitia quam ubi magis creditur abundare. l. 4. n. 26. toto §.

Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. De sua maiestate securus ad humile seruorum officium Christus se accingit, sciens quod à Patre sibi traditum habet non amissurum si ad vilia vsque seruitia condescendat. O quam caute sibi cauet auctoritas quæ non suis viribus radicatur, sed alieno fauore fulcitur. l. 4. n. 100. toto §.

Surgit à cæna & ponit vestimenta sua, & cum accepisset linteam præcinxit se. Ut indueret habitum serui suis se vestimentis nudauit. O quam sibi detrahit maiestas diuina ut salus promoueri possit humana. l. 1. n. 17. toto §.

Deinde misit aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum. Vere in finem dilexit suos Dominus qui vsque ad vilia seruitia se ipsum propter eos abiecit. Amor enim seruire potius quam dominari desiderat. l. 1. n. 17. toto §.

Misit aquam in peluim. Sic suam obedientiam manifestat, qua obsequitur Patri, verus enim obediens nullum ministerium censet obscurum; nam quæ videntur abiecta obedientia nobilitat. lib. 4. n. 43. toto §.

Tamayo in Genesim.

Cepit lauare pedes discipulorum. Eucharistica cæna refecturus discipulos prius eorum pedes exterius lauat, internam in eis munditiam desiderans, quibus erat corporis sui communicaturus Sacramenta. Nam ad Eucharistiæ epulum puros & ornatos decet venire conuiuas. l. 3. n. 128. toto §.

Dicit ei Petrus: Domine tu mihi lauas pedes? Demiratus est Petrus tantam dignationem filij Dei, ut fordidos pedes illis contrectaret manibus, in quas omnia dederat Pater: nam hoc non cum amore, sed cum maiestate Christi conferebat. At inter amantes nulla est, aut in abiectioe diuersitas aut in maiestate disparitas. l. 1. n. 130. toto §.

Si non lauero te, non habebis partem mecum. Ita nimirum imperfectionum sordes Deum ab hominum consortio abalienant, ut nisi mundaretur Petrus partem cum Christo non haberet? Ita profecto est, nam inter imperfecta opera Deus absconditur, & per consumatas virtutes reuelatur. l. 1. n. 20. toto §.

Domine non tantum pedes meos sed & manus & caput. Subdit Petrus caput suum manibus Christi, subdit se totum obsequio Domini, quem videt infra suos pedes abiectum. Nempe optimus Princeps dum familiarius inclinat maiestatis fastigium, amplius amplificat in subditos dominatum. l. 2. n. 28. toto §.

Qui lotus est non indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Sed si totus est mundus quomodo indiget lauari amplius atque mundari? Sane puritatis delicatum negotium est, Nec sufficit cuiquam carere labe, nisi labis etiam suspitione careat. l. 1. n. 43.

Et vos mundi estis; sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eum. Magna discipulorum laus in consortio immundissimi Iudæ degere, non tamen coinquinari. Etenim non satis tuta est virtus in consortio impiorum de vitiorum confinio. l. 4. n. 62.

Si ergo ego laui pedes vestros Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Vrgentissima ratio quæ exemplo magis, quam imperio ad obsequendum mouet. Nam bonus superior facile suadet subditis obedientiam, cum ipse pariter subit obsequia. l. 1. n. 183. toto §.

Index Paragraphorum

DE PRÆCIPVIS TOTIVS anni festiuitatibus.

IN FESTO CIRCUNCISIONIS.

Lucæ cap. 2. vers. 21.

Postquam consummati sunt dies octo vt circuncideretur puer. Dum æternus Deus temporaliter nascitur temporis passiuitati subiicitur, vt cuique ætati suam penderet consuetudinem. Nam diuersa studia diuersis ætatibus congruunt, nec pueris minus est vitium senectutem maturare quam in longæuis pueriliter consenesce. re. l. 2. n. 171. toto §.

Postquam consummati sunt dies octo. Qui factus est vernula temporis incipit per dolores & vulnera temporis deferuire. Dura enim hominum lex est seruire temporis & ad eius vsum, & consuetudines viuere. l. 4. n. 67. toto §.

Postquam consummati sunt dies octo. Qui in mundum venerat obediturus Patri vsque ad mortem, per accepta octauo die vulnera obsequium anticipat, probans quod mortem distulit, moras ætatis esse non voluntatis. Auger enim obedientiæ gratiam parendi promptitudo & ad iubentis nutum facti celeritas. lib. 3. n. 168. toto §.

Vt circuncideretur puer. Quid circunciditur qui suis legibus non tenetur? Sane quia obedire vecerat Patri; qui Patre non erat iuferior. Cæterum militantem sub alterius Imperio, uulla dignitas excipit ab obsequio. l. 4. n. 30. toto §.

Vt circuncideretur puer. Circuncisionem accipit Christus peccati signaculum, & qui omni peccato immunis erat, veluti sui peccati pœnas luit. Fecit hoc amor vt quod potentia non audet affectus euinceret. l. 1. n. 217. toto §.

Vt circuncideretur puer. Christus vt nobis abrogaret circuncisionis legem, in se pœnalissimam circuncisionem suscepit vt gratius nobis esset beneficium, nulla deductione nobis concessum. Illud enim est gratissimum beneficium, quod felicitatem quam facit, accipientis onere non corrumpit. l. 2. n. 108. toto §.

Vt circuncideretur puer. Et quomodo diuinitatis suæ fidem adstruet, qui peccatoris hominis sigillum sustinet? Sane suæ maiestatis securus non recusauit hæc quæ videri possent suæ diuinitati indecora.

O quam nimium caute sibi cauet auctoritas quæ non suis viribus radicatur sed alieno fauore fulcitur! lib. 4. num. 100. toto §.

Vt circuncideretur puer. Quasi vnus è vulgo puerorum circuncidiur Christus Deus, ne videatur suam maiestatem velle extollere, ex aliorum pusillitate. Vera enim magnitudo non aliorum comparatione grandescit. l. 4. n. 134.

Vocatum est nomen eius Iesus. Non vocatur Iesus, id est Saluator, donec effuso sanguine homines saluare incipiat. Vt tanti nominis accipiat decus, per ipsius nominis difficile officium. Vanissima enim iactantia est & absque re nominis grande nomen. l. 4. n. 149. toto §.

Quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. Quasi non satis esset hoc sacrum nomen inditum fuisse ab Angelo; iterum post circuncisionem puero imponitur. Vt testentur opera quæ prodidit fama. Suspecta enim laus est operibus non testata virtutis, & vbi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur. lib. 2. num. 176. toto §.

Quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. Hoc multorum priuilegium fuit, vt ante eis cælum nomen inderet, quam mundo essent nati, nec tamen aliquid eis honoris, laudisve diminuit quod Iesu nomen ab Angelo nuntiatum fuerit priusquam conciperetur. Gaudet enim Christus seruos suos honoris sui habere consortes. Cæterum apud homines contrarium euenit. Nam excelsioris priuilegio fortunæ quidquid in superiore laudatur in inferiore contemnitur. l. 4. n. 154. toto §.

Quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. Sicut circuncidi voluit, vt in humilibus seruis suis similis Christus fieret; ita, aliquos seruos suos voluit hoc etiam honore sibi similes facere, vt priusquam essent concepti eorum nomina cælitus vulgarentur: in vtroque autem suum erga humanum genus amorem distendit. Nam inter amantes nulla est aut in abiectiōe diuersitas aut in maiestate disparitas. lib. 1. n. 130. toto §.

Moralium Hexaëmeri.

IN EPIPHANIA DOMINI.

Matth. cap. 2. vers. 1.

Cum natus esset Iesus in Bethleen Iudæ. In exiguo Bethleen oppidulo Christus nascitur, & à Regibus adorandus quæritur; neque gloriæ nascentis obstitit ignobilitas patriæ. Inanis quippe gloriatio est, quæ de solo patriæ splendore decerpitur; Præstat addere locis gloriam, quàm de locorum excellentia captare famam. lib. 3. n. 103. toto §.

Ecce Magi ab Oriente venerunt. Hi primitiæ erant Gentium, quas Christus natus congregaturus erat in vnum. Nam Christus è virgine nascens, se verum Mundi probavit esse conditorem. lib. 4. num. 208.

Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Veritas nascitur, & in Iudææ curia publico Magorum præconio prædicatur. Nempe veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio, & lucis suffragio. lib. 1. n. 173. toto §.

Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Iam non stellas Chaldaus, sed stellarum conditorem adorat. O cælestis gratiæ vim, quæ in tan contrarios affectus hominum corda convertit! Nempè naturæ impetus non tantum sistere sed in contrarium flectere, solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiæ opus. l. 4. n. 263. toto §.

Vidimus stellam eius in Oriente. Cum recens nati stellam audis, ne credas stellam fuisse fatum pueri, aut mortales horoscopi ut in diuersa studia deduci. Etenim astorum necessitati non est obnoxia voluntas humana; quisque libero peccat arbitrio. l. 4. n. 58 toto §.

Audiens autem Rex turbatus est. Nouum audiens Regem turbatur Herodes, & quasi regni consortem, aut successorem extimescit. Nam humanæ excellentiæ gloria solitarium solium desiderat: nemo honorem spõte partitur. l. 4. n. 139. toto §.

Et omnis Ierosolyma cum illo. Aulicorum hæc vetus assentatio est, non veritatem colere sed lucenti adhuc soli genua flectere, & mutare vultus ad Principum nutus. O quam ad fortunæ genium iudicia flectuntur! l. 4. n. 154.

Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi sciscitabatur ab eis ubi Chri-

stus nasceretur. In inuestigando Christo Iudæis Herodes diligentior fuit: nec mirum hoc enim illi ad propriam vtilitatem conducebat, quod Iudæorum populis ad cõmune commodum spectabat. Sed publica causa reddit ignauos; vtilitas priuata sollicitos. l. 4. n. 183. toto §.

At illi dixerunt ei: In Bethleem Iudæ. Et cur non illico accurrunt, & suum Ducem, Regem Dominum tandiu desideratum, tantisque votis expectatum suscipiunt Iudæorum procures, & adorant? Natum audiunt, quem in Bethleem nasciturum sciunt, quid ergo hæsitant! Quia nempe difficile prosperitatem credimus, cuius felicitatem non amamus. l. 3. n. 202.

Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stelle. Quærit stellæ tempus non ut illius fulgore illustratus sæculorum Regem agnoscat, sed ut mactet & perdat. Nam cælesti lumine occæcantur peccatores, & densissimas tenebras meridiana in luce patiuntur. l. 4. n. 79. toto §.

Vt & ego veniens adorem eum. Specioso adorandi titulo puerum quærit, quem emedio tollat: & virtutis obtentu machinatur insidias. Etenim magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. l. 3. n. 196. toto §.

*Ecce stolla quàm viderant in Oriente antecede-
bat eos.* Intransibus Magis Ierosolymas cæleste delitescit lumen, exeuntibus autem apparet: quasi dedignaretur Deus recens natus inter homines temporalibus curis deditos designari. Nam inter imperfecta opera Deus absconditur, & per consumatas virtutes reuelatur. l. 1. n. 20. toto §.

Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Magos vsque ad præsepe duxit stella, & antecedebat eos vsque dum veniens staret supra ubi erat puer. Erat puer autem in sinu matris; idest fulgentiore luce Mariæ conspicuus. Iam stella non egent, quos stellarum Domina illustrat. Est enim Maria luminare magnum, per quam sol iustitiæ Christus peccatorum noctes illuminat. l. 4. n. 193. toto §.

Et procidentes adorauerunt eum. In pauper-culo puero agnoscunt Magi Deum: & quem vident vilibus inuolutum pannis tanquam Numen adorant, quia in gremio Mariæ tanquam in regio throno residentem adspiciunt. Etenim Virgo Dei para cœlestem sapientiam adspirat & huma

Index Paragraphorum

humanam ignorantiam expugnat. lib. 4. n. 198. toto §.

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham. Humana dona acceptat Deus, vt grandioribus beneficiis illa remuneret. Etenim creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant, vt Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito quam cum donat gratuito. l. 2. n. 39. toto §.

Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Per aliam viam reuertitur, qui mundi vias contemnit, cœlestes instituit. Sit noster cursus mudo retrogradus, vt rectus fiat. l. 1. n. 50. toto §.

IN DIE RESVRRECTIONIS.

Marc. cap. 16. vers. 1.

Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes ungerent Iesum. Vt quid fœminæ inunctum iam aromatibus corpus Domini, ungere deuotæ tentant? Non profecto, quia his condimentis indigeret, sed quia illud officium pium opus erat, neque illæ tam necessitatem spectabant, quam pietatem. Obuia est enim cunctis virtutis occasio ad bene operandum sibi sufficit virtus. l. 1. n. 203. toto §.

Maria Magdalena. Repetit sæpius Magdalena ungere pedes Domini, & quod initio conuersionis suæ fecit; iam in virtute prouecta non omittit. Perfectionis studiosus nunquam sibi præfigit terminum semper ponit in cursu virtutis initium. l. 1. n. 242. toto §.

Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole. Piæ admodum fœminæ tota diligentia solem præuenire cupientes à sole ipso præuentæ sunt! dumque præ tristitia tenebris se committunt, orto antelucano sole ad gaudiū excitantur. Semper enim atrocioris calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis initium. l. 3. n. 77. toto §.

Et valde mane. Addit Ioannes: cum adhuc tenebra essent. Umbras noctis quæsiuerant, vt non tantum pietati sed deuotioni consulerent. Etenim umbræ dum res diuinas arcane recondunt, religiose commendant. l. 1. n. 117. & seqq.

Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Non poterant delicatæ mulieres magnum sepulchri lapidem euoluere, & clausum cor-

pus inungere se posse confidunt, animos facit amor potentia & viribus destitutis. Quia impossibilia, quæ potentia non audet, amor euincit. l. 1. n. 217. toto §.

Et respicientes viderunt reuolutum lapidem.

Dum timent, dum trepidant grandi obstaculo lapidis mulieres contritæ, dimotum lapidem vident, omniaque de facili fauere virtuti. Nam cum per bona opera virtus germinat, tunc denique apparet pulchritudo virtutis. l. 4. n. 16. toto §.

Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris. Angelus ipso sedendi habitu, ibi non adesse Dominum indicabat: nam si ibi esset famulus adstaret non sederet. O quanta reuerentia præsentem Dominum colunt, qui Domino famulantur! l. 3. n. 136.

Et obstupuerunt. Quæ ad sepulchri horrores non expauerant fœminæ ad iuuenis conspectum stupent, Mortui timeri potius quam viui solent. Verum sanctæ fœminæ viuum iuuenem amplius quam mortuum timent. Etenim naturæ impetus non tantum sistere sed in contrarium flectere solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiæ opus. l. 4. n. 263. toto §.

Iesum queritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic. Sufficiebat dicere! *Iesum queritis*, vt quid additur *crucifixum* & confunditur resurrectionis alacritas tristissima crucis memoria? Sane quia dum moriens Christus visus est vinci per ignominiam Crucis gloriose triumphauit. l. 4. n. 203. toto §.

Ite dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. Et cur Angelus committit fœminis vt resurrectionis dominicæ gaudia nuntient primæ discipulis? Profecto quia totum fœminarum talentum à lingua est. l. 1. n. 146.

IN FESTO ASCENSIONIS DOM.

Marc. cap. 16. vers. 14.

Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobauit incredulitatem eorum. Mira discipulorum ad credendum duritia, qui nec prædictionibus Christi, nec testificantibus mulieribus fidem resurrectioni dominicæ præstiterunt. Verum suspicax est humana natura, & nisi iis, quæ videt, fidem non præbet. lib. 2. num. 176.

Recumbentibus undecim discipulis. De fecerat duodecimus Iudas, qui ex discipulo factus est inimicus: undecim non adeo amici

Moralium Hexaëmeri.

amici sunt, vt non mereantur reprehendi. Nullibi enim magis deficit amicitia quam vbi magis creditur abundare, lib. 4. n. 26. toto §.

Et exprobrauit incredulitatem eorum: quia his qui viderant eum resurrexisse non crediderunt. Et cur non crediderunt? nisi quia prius mulieribus Christus apparuit rediuius quā discipulis. Sanè prosperitatem eius difficile credimus, cuius felicitatem non amamus, lib. 3. n. 202.

Euntes in mundum vniuersum predicate Euangelium omni creatura. Durissimum posset videri præceptum, quo iubebantur, Apostoli totum orbem percurrere, nisi humanam tarditatem, & corporis pondus ipsum præceptum diuinitus alleuasset. Nam diuinæ legis præcepta, dum imponunt hominibus onera fiunt infirmitatis humanæ subsidia, lib. 2. n. 118. toto §.

Euntes in mundum vniuersum. Quos olim Christus sine sacculo & pera miserat prædicare, modo vt totum vniuersum percurrant iubet; & prius terrenis exonerat, quo celeriores expeditionem Euangelicam ineant. Etenim charitas exonerata temporalibus lucris ad proximorum salutem inuolat perniciosius pennis, lib. 1. n. 124. toto §.

Prædicate Euangelium omni creatura. Omni creaturæ dixit, vt neminem quantumuis pauperem, rusticum, barbarum ab hoc beneficio prædicationis excludant. Quoniam minister euangelicus si nihil in proximis respiciat nisi animas, desinet acceptare personas, lib. 3. n. 158. toto §.

Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Christus nouum regnum conditurus in mundo illud seueritate pariter & benignitate firmavit. Nempe iustitiæ & clementiæ duplici axe versantur Imperia, altero deficiente ruitura, lib. 1. n. 13. toto §.

Qui vero non crediderit condemnabitur. Optimum ad excitandam fidem arbitrium æternæ damnationis infidelibus minari poenam. Nam vbi non timetur vindictæ supplicium, ibi non satis creditur diuinæ potestatis imperium, lib. 1. num. 60. toto §.

Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui vero non crediderit condemnabitur. Potentissimum se Regem Christus probat non quia potest de inimicis vindictam sumere, sed quia potest rigori iustitiæ

Tamayo in Genesim.

bene meritorum præmia coniungere. Manca enim potentia est, quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida, lib. 2. numero 71. toto §.

Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit. Sicut futura est nulla in prædicando personarum acceptio, ita nulla erit in fidei remuneratione distinctio. Paret omnibus cælum, & dum magnates capit, paruulos non excludit, lib. 4. n. 242. toto Paragr.

Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo demonia eiicient. Hæc sunt gratiæ acceptæ manifestissima signa, scilicet procurare aliorum salutem & à demonum tyrannide proximos vindicare. Nam boni spiritus proprium est quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere, lib. 1. n. 142. toto Par.

Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum. prius quam Christus in cælos ascenderet Euangelium suum voluit omni creaturæ prædicari, omnes homines suæ gloriæ cupiens esse participes. Nam Christi humilitas ad cælos exaltata, exaltationis nostræ spem facit, lib. 4. n. 246.

Assumptus est in cælum. Qui propria virtute ferebatur in cælum assumptus dicitur quasi vi quadam à mortalium consortio auulsus, & raptus; nam quos amabat cupiebat aut in humilitate associari, aut ad gloriæ regnum vnâ secum conferre. Inter amantes enim nulla est, aut in abiectione diuersitas, aut in maiestate disparitas, lib. 1. n. 130. toto paragr.

Et sedet à dextris Dei. Sedere dicitur Christus vbi incommutabilia omnia sunt & æterna, Etenim constantem sedem Deus amat, inconstans, & volubilis animus Deum parum firmiter tenet, lib. 1. n. 108. toto paragr.

IN DIE PENTECOSTES.

Ioann. cap. 14. vers. 23.

Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Hoc est præcepta mea adimplebit, nam probatio amoris, exhibitio est operis. Amor enim seruire potius, quam dominari desiderat, lib. 1. n. 17.

Si quis diligit me sermonem meum seruabit. Interest quo quisque affectu imperantem respiciat, vt imperatis obediat. Nulla enim agnoscitur iusta subiectio, vbi peruersus affectus dominatur, lib. 3. n. 62. toto paragr.

ã ã

Et

Index Paragraphorum

Et Pater meus diligit eum, & ad eum venimus & mansionem apud eum faciemus. Amor humanus diuino compensatur amore, vt Spiritus sanctus qui Dei amor est hominem perfectissimis donis exornet. Quidquid enim Deus operando facit, Spiritus sancti gratia perficit. lib. 1. num. 147. toto. §.

Paracletus autem Spiritus sanctus, quam mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quaecunque dixerō vobis. Et quid necessum fuit vt quam docuit Christus doctrinam Spiritu Paracletus doceat? Sane vt intelligant discipuli docente Spiritu diuino quæ docente Christo non intellexerant. Valde enim in cœlesti sapientia proficient cum adueniente Paracleta non solum mentes discipulorum doctrina instruet, sed voluntates etiam omnium virtutum donis inflāmabit. Sapientia enim lumen bonis coruscat operibus, & de virtutum studio clarius irradiat, lib. 4. n. 12. toto §.

Pacem relinquo vobis: pacē meam do vobis. Ecce quo specioso apice culmen ecclesiastici ædificij exornauit Christus. Pace scilicet, concordia, vnitatem. Etenim Homo, regna, mundus sine concordia sordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas, lib. 3. n. 44. toto §.

Pacem meam do vobis. In cœlos abeunte Domino multa imminebant Ecclesiæ prælia; quare opus fuit, vt pace sua fideles confirmaret, ne penitus Ecclesia persecutionum naufragio absorberetur, donec Spiritus sanctus mitteretur qui eā perpetuo gubernaret, & regeret. Ecclesia quippe proprio Pastore viduata, non satis est in interregno tuta, lib. 4. n. 178. toto §.

Non quomodo mundus dat ego do vobis. Nempe mundus quam pacem dare solet perniciosior est, quam ipsa bellorum discordia. Pacis enim ac belli nominibus utitur tãquam nummis, non ad iustitiam sed ad propria commoda comparanda, lib. 4. n. 183.

In Festo SS. Trinitatis.

Matth. cap. 18. vers. 18.

Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Missurus Christus discipulos suos vt vniuersum mundum instruerent arduo Trinitatis diuinæ mysterio, suam omnimodam potestatem prædicat, nam hoc mysterio mentes hominum instruere

folius Christi potentia fuit, cum etiam qui ad temporalia disertissimus homo est ad diuina & æterna insigniter stultescat. lib. 1. num. 228. toto §.

Data est mihi omnis potestas. Doctrina fidei non potestate quasi per vim, & metum ingerenda fuit. Vt quid ergo Christus suam potestatem proclamat cum discipulos ad prædicandam Trinitatem diuinam mittit? Sane, quia quis Deus sit ex diuinæ potentia operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur. lib. 1. num. 34. toto, paragr.

Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos. Quid est, *docete baptizantes*: quasi ipsummet baptizandi opus sit docendi negotium. Certe Baptismi gratia valde conducit ad suscipiendam inaccessam hominibus Trinitatis fidem. Nam post baptismum quæ olim virtutes videbantur impossibiles redditæ sunt hominibus faciles, lib. 2. n. 163.

Euntes ergo docete omnes gentes. Neminem à doctrina fidei excipit, quia neminem à consortio cœlestis beatitatis excludit. Pater omnibus gentibus cœlum, & dum magnates capit, paruulos non repellit, lib. 4. num. 242. toto §.

Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Oportebat enim nos de nouo per baptismum nasci, vt possemus ingredi regnum Dei; in quo summa potentia Christi elucet, Quia Deus non minus ostenditur potens cum hominem de nihilo fingit, quam cum in nouum per baptismum refingit, lib. 4. n. 263.

Docentes eos seruare omnia quaecunque dixerō vobis. Quia in ineffabili nomine Trinitatis sanctissimæ baptisamur, ideo Dei madata custodire iubemur, vt sanctitati nominis, vitæ Christianæ sanctitas correspondeat. Vanissima enim iactantia & absque re nominis grande nomen, lib. 3. n. 149. toto §.

Docentes eos seruare omnia. Dum ingenuus nascitur in baptismo Christianus, non in libertatem morum asseritur, sed ad subiectionem diuinis mandatis præstandam inducitur. Nam verus obediens dum subiicere videtur humilior, eo se attollit in honorem excelsior, lib. 2. n. 186. toto §.

Docentes eos seruare omnia. Christus in baptismo vitam æternam hominibus tribuens eos pariter ad bene operandum excitauit: ne per otium interirent, qui in vitæ nouitatem exurgerent. Etenim otio torpens

vita

Moralium Hexaëmeri.

vita ante obitum moritur. Actuositas est vita posthuma & immortalitatis caracter. lib. 1. n. 134. toto §.

Docentes eos servare omnia quaecumque dixerō vobis. Primum docentur homines abstrusum mysterium individuae Trinitatis, & post modo ad vitae sanctitatem excitantur, ut ad tanti mysterij sapientiam mentes disponant, non scholarum argutiis, sed virtutum omnium exemplis. Quia sapientiae lumen bonis ceruicat operibus & de virtutum studio clarius irradiat. lib. 4. n. 12. toto §.

Ecce ego vobiscum sum usque in consummationem seculi. Magna, & optanda promissio, si tamen discipuli usque ad seculi consummationem durarent. At cum illi, breuissima vita vixerint, quomodo cum illis dicitur Christus esse usque ad consummationem seculi? Sanè quia sic iustus mundus iam interiit, ut seculorum finem veluti posthumi intueri dicantur. lib. 3. n. 24.

IN FESTO CORPORIS Christi.

Ioann. cap. 6. vers. 55.

Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Dum Christus sui corporis & sanguinis epulum proponit conuiuiis illud supra reliquos cibos & potus laudat; nempe Iudæorum populo loquebatur; quorum laudes indignas occupabat. Improbi enim laus Deum per honoris speciem magnifice vituperat. lib. 1. n. 199. toto §.

Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Mira dignatio Filij Dei; sic de propria maiestate descendere ut in cibum hominum, & in potum se accommodet, ut homines ad vitam lucretur. Sic nempe sibi detrahit maiestas diuina ut salus promoueri possit humana. lib. 1. n. 17. toto §.

Caro mea verè est cibus. illud verè additum est, ut tam ingens promissio, quæ possibilitatis terminos videbatur excedere, verè, & realiter, nobis donari in Eucharistico pane, monstretur. Nihil enim est quod amor non cedat. Nempe impossibilia, quæ potentia non audet, amor euincit. lib. 1. n. 217.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem in me manet, & ego in illo. Tamdiu manet in nobis Christus, quamdiu nos manemus in Christo. Etenim
Tamayo in Genesim.

constantem sedem amat Deus; inconstans, & volubilis animus Deum parum firmiter tenet. lib. 1. n. 108. toto §.

In me manet & ego in illo. Monemur in Eucharistia nos recipere viuorum & mortuorum Christum iudicem: ne cum debemus ad vitae epulum accedere, mortis poculum absumamus. Sane ad Eucharisticam cœnam grandi opus est lumine ut attente inspiciatur quod editur. lib. 4. n. 34.

In me manet & ego in illo. Ille digne suscipit in se per Eucharistiam Christum, qui totus transformatur in Christum. Etenim ad sacrum hoc conuiuium, tam puros & ornatos decet venire conuiuas, ut si fieri posset, ipsius Christi meritis decorentur. lib. 3. n. 128. toto §.

Sicut misit me viuens pater, & ego uiuo propter Patrem, & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. O magna virtus Charitatis! sic amantem transformans in amatum ut qui æternus & immortalis est, in seipso videatur viuere desiuisse, ut totus in amato viuere incipiat. Quippe amor ardor est animi in proprio corpore mortui, in alieno viuientis, lib. 3. n. 50.

Hic est panis qui de cœlo descendit. Non ex laboriosa terræ cultura, crescit hic panis nec illum obtinere necesse est in sudore vultus, nostri. Crescit beneficium, quantum absq; vlla molestia obtinetur, & dū panis ipse de cœlo descendit omnē à nobis anxietatem tollit, augeat felicitatem. Illud nempe gratissimum beneficium est, quod felicitatem quam facit, accipientis onere non corrumpit, lib. 2. n. 108. toto §.

Hic est panis qui de cœlo descendit. Vtpote quo nutriuntur Angeli in cœlo, atque beatantur: ut qui parem cum Angelis cibum sumimus, angelicam puritatem ad sacram hanc mensam afferamus, lib. 3. num. 132.

Non sicut manducauerunt patres vestri Manna, & mortui sunt. Hic Christus videtur quodammodo zelotypiæ affectu moueri, pro Manna, quem olim Moyses patribus dederat; tantis elogiis, & laudibus decantatum. Noluit autem Dominus suæ carnis epulo illum veterem panem adæquari. Etenim in cibando Deus homine omnium munificentiam sic exsuperat, ut nulli cedat, æmulum non patitur, lib. 3. num. 191. toto §.

Non sicut manducauerunt patres vestri. Ut filij Eucharistiæ panem libenter suscipiant, opus fuit eum præferre mannae
ā ā 2 cibo

Index Paragraphorum

cibo quem parentes eorum comederunt. Etenim frugaliorem parentum mensam posterius dedignantur peruerso vanitatis luxu, & superbiæ fastu. lib. 3. num. 186. toto §.

DE SANCTIS

In Festo S. Adreæ Apost.

Matth. cap. 4. vers. 18.

Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ vidit duos fratres. Christus Dominus quasi per otium ambulans non otiosus ibi, etiam virtutem operatur ubi videbatur non ad operandum sed ad recreandum exire. Obuia est enim virtutis occasio, & ad bene operandum sibi sufficit virtus. lib. 1. num. 203. toto §.

Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius mittentes rete in mare. Magna Adreæ humilitas, qui cum maior natu Petro esset, primum locum iuniori facile concedebat, nec ægrius duxit se loco secundo in Apostolorum cathalogo nominari. Nimis enim odiosum est, de honoris præcedentia contendere, nudæ privilegio antiquitatis. lib. 4. num. 168. toto §.

Mittentes rete in mare erant enim piscatores.

Quærit Christus discipulos, qui munus quod habent opere adimpleant; non qui solo titulo piscatores vocentur sed qui re & nomine piscatores sint. Etenim vanissima iactantia & absque re nominis grande nomen. lib. 4. num. 149. toto §.

Et ait illis: venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Non eos in suum discipulatum Christus attraxit honorifico Apostolorum titulo & dignitate proposita, sed à piscatura piscium eos vocauit ad hominum piscaturam: ut in Summo Ecclesiæ locati culmine meminerint ab humili ministerio ad excelsum Apostolatus fastigium se vocatos. Ingenue quippè virtutis est vel in ipso sublimioris fortunæ fastigio abiectioris originis refricare memoriam. lib. 2. n. 123. toto §.

Venite post me faciam vos fieri piscatores hominum. Tunc eos ad piscandos homines vocat cum retia in mare iecerant: seque à temporalibus expedierant. Tales enim decebat esse, qui per totum orbem erant inuoluturi, animas hominum lucraturi. Quoniam exonerata charitas temporalibus lucris ad proximorum salutem inuolat perniciosis pennis. lib. 1. n. 124. toto §.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum.

Nullis interpositis moris voci seruatoris obtemperant, nec tantillum morantur donec missum in mare rete extrahant. Merito inde primum locum in Apostolico ordine obtinuerunt. Auget enim obedientiæ gratiam parendi promptitudo, & ad iubentis nutum facti celeritas. lib. 3. n. 168. toto §.

Relictis retibus secuti sunt eum. Oportet relinquere retia seculi, qui sequi Dominum vocantem cupit. Etenimque terrenis se negotiis implicat, ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. lib. 1. num. 112. tot. §.

Secuti sunt eum. Et cur Christum secuti non sunt, cum Andreas à Ioanne Baptista ad seruatores hominum missus est, & Petrus ad eundem fratris persuasionibus trahitur? Sanè religiosam vitam iniri potius obsequuti sunt Deo vocanti quam homini suadenti. Nam religiosæ vitæ professio non est opus persuasionis humanæ, sed instinctus vocationis diuinæ. lib. 3. n. 67. toto §.

Et procedens inde vidit alios duos fratres. Ecce super geminatam fraternitatem Christus ædificium Ecclesiæ suæ erexit quam concordia voluit paceque florere. Nimirum homo, regna, mundus sine concordia sordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas. lib. 3. n. 44. toto §.

Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in nauis cum Zebedæo patre eorum. Hæc inter fratres secum & cum patre concordia, tanquam virtus insolita inter homines à Domino honoratur, & in suam scholam asciscitur. Ceterum, quod passim inter cognatos euenit, est dissensio, inimicitia, odium; nullusque hostis infensior est, quam qui est sanguinis cognatione propinquus. lib. 4. n. 258. toto §.

Relinquentes retia sua. Quod non modo piscatorum humile officium, sed Ioannis, & & Iacobi innuit paupertatem. Etenim Christus ad rem virtutis humiles ac pauperes aptiores iudicauit, quam seculi Proceres. Maiestatis enim atque virtutis rara concordia est: nec probus vulgo creditur cuius dignitas adoratur. lib. 4. n. 248. toto §.

Illi autem statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum. Parum esset reliquisse retia, nisi & patrem pariter reliquissent in hoc enim maximum æternæ salutis desiderium prodiderunt. Nam facile init cum

Moralium Hexaëmeri.

cum carnis affinitate diuortium qui cœ-
lum habet deuotione propinquum lib. 2.
num. 44. toto §.

IN FESTO CONCEPTIONIS B. Mariæ Virginis.

Matth. cap. 1. vers. 1.

Liber generationis Iesu Christi. In libro gene-
rationis humanæ non inseritur gene-
ratio Deiparæ, quia eius conceptio
gratiæ est potius quam naturæ fructus.
lib. 1. num. 49.

Filius David, filius Abraham. Cuius filia Ma-
ria sit omnino subticetur, ne cum de
illius conceptione agitur eam poste-
riorem patribus innuatur. Nam Deipa-
ra virgo ut immaculate concepta fieret
creaturas omnes in diuino decreto præ-
cessit. lib. 1. num. 43. toto §.

*Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ
de qua natus est Iesus.* Nihil hic de Ma-
riæ generatione describitur, ne quis-
quam suspicetur eam communem gene-
rationis humanæ contraxisse labem.
Non enim satis est puritati carere macu-
la, nisi etiam omni prorsus maculæ sus-
picionis careat. lib. 1. num. 43.

De qua natus est Iesus. Maria autem cuius
fuerit nata non dicitur, ut sub his um-
bris marianæ conceptionis immunitas
lateat: unde erga hoc misterium plus
fidelium deuotio stimuletur. Umbræ
enim dum res diuinas arcane recondunt
religiosius commendant lib. 1. num. 17.
toto §.

De qua natus est Iesus. Ut absque labe de
Maria nascitur Christus ita omnino pu-
ra & intaminata ex ore Altissimi concipi-
tur Deipara: quasi vnio, gemma quæ
in columbæ gutture albicat lib. 1.
num. 48.

IN FESTO S. THOMÆ APOST.

Ioann. cap. 20. vers. 24.

*Thomas autem vnus ex duodecim non erat cum
eis, quando venit Iesus.* Voluit Christus
absente tunc Thoma apparere discipu-
lis, ut ipse postea dubitando crederet,
& credendo nobis resurrectionis fidem
firmaret; nam licet dubitatio Thomæ
esset Christo iniuriosa, erat nobis ad
salutem proficua. Sibi nempe tibi de tra-
hit maiestas diuina ut salus promoue-
Tamayo in Genesim.

ri possit humana lib. 1. numero 17.
toto §.

*Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus Do-
minum.* Dum discipuli suam felicitate
prædicant quodammodo Thomæ
quod abfuerit fuggillant. Nam vnde
quisque se gaudet splendidum inde ce-
teros notat inglorios. lib. 1. n. 95. toto §.

*Nisi videro in manibus eius fixuras clauorum
&c* Culpa hæc si fuit testantibus non
credidisse discipulis ab excelsa Thomæ
mente profecta est qui non perfunctorie
rem tantam accepit. Subtilia enim in-
genia gaudent penetrare profunda; stul-
torum est superficialibus delectari. lib. 3.
num. 29. toto paragrapho.

Nisi videro. Thomas testimonio discipulo-
rum non acquiescit: resurrectionem
Christi contrectare manibus oculis exa-
minare desiderat. Suspica enim humana
natura nisi ijs, quæ viderit fidem non
præstat. lib. 2. num. 176.

Et mittam digitum meum in locum clauorum.
Fidei negotium Thomas crassiori sen-
suum experimento committit. Nam ille
etiam qui ad temporalia disertissimus
homo est, ad cælestia & æterna insigniter
stultescit. lib. 1. num. 228. toto paragr.

Non credam. Vbi primum Thomas vulnera
Domini attrectare manibus concupiuit,
nullis discipulorum suasionibus acquie-
uit. Etenim feræ, & cupiditates suaden-
tibus surdæ sunt. lib. 4. num. 266.

*Infer digitum tuum huc, & vide manus meas
& affer manum tuam, & mitte in latus
meum.* Non detrectat Dominus ab illo
examinari & tangi, à quo difficile credita
est suæ resurrectionis prædictio: certus
scilicet suæ veritatis non eam firmavit
testimonio solummodo famæ, sed eui-
denti etiam contrectationi. Nimium
enim sibi cauet auctoritas, quæ non suis
viribus radicatur, sed alieno fauore fulci-
tur lib. 4. num. 100. toto paragrapho.

Infer digitum tuum huc & vide manus meas.
Omnibus Thomæ sensibus voluit Chri-
stus suæ resurrectionis patere veritatem.
Nempe veritatis elogium non constat
de occultationis cautela sed de ostenta-
tionis studio, & lucis suffragio lib. 1. n.
173. toto paragrapho.

Infer digitum tuum huc. Immortalis iam &
gloriosus Christus se obijit mortalis ho-
minis manibus palandus, & discipuli
voluntati condescendens, discipulum
lucratur ad fidem Quippe optimus
Princeps dum familiarius inclinat ma-
iæstatis

Index Paragraphorum

iestatis fastigium amplius amplificat in subditos dominatum libro secundo numero 28.

Respondit Thomas, & dixit ei; Dominus meus & Deus meus. Thomas dum corpus dominicum palpat, diuinitatem latentem agnoscit. Etenim Deitatis lux clarius emicuit corpore intacta, quam humanæ carnis tegumento nudata l. 4. num. 208. toto paragrapho.

Dominus meus, & Deus meus. Dum contræstat Thomas Christi vulnera eius diuinitatem recognoscit. Etenim quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur, lib. 1. num. 34. toto paragrapho.

Dominus meus, & Deus meus. Altam Thomæ sapientiam hæc ostendit confessio non ex aliorum consortio discipulorum comparata sed eleuatæ mentis studio quæsitam. Nam multi splendidi sunt in sapientinm numero, non tam de proprio merito, quam de alieno consortio lib. 1. num. 232. toto paragrapho.

Dominus meus, & Deus meus. Prompta hæc diuinitatis Christi confessio solidas in B. Thoma indicat inesse virtutes Etenim sapientiæ lumen bonis coruscat operibus, & de virtutum studio clarius irradiat lib. 4. num. 12. toto paragrapho.

IN FESTO S. STEPHANI Protomartyris.

Matth. cap. 23. vers. 34.

Ecce ego mitto ad vos Prophetas & sapientes & Scribas, & ex illis occidetis &c. Sacerdotum Principes ambitione acti nullum extra eos Prophetas sapientes aut Scribas esse sinebant; sed statim necabant. Etenim ambitionis ingluuijs loco dentium vititur gladijs lib. 1. num. 33.

Et ex illis occidetis. Nempe quod veritatem quam ipsis suadebant, suis vitijs obstare iudicabant. Feræ enim, & cupiditates suadentibus surdæ sunt lib. 4. n. 266.

Ex illis occidetis. Hoc videlicet præmio afficiebant præcones veritatis. Nam sacri concionatoris officium amarissimis molestijs addicitur, obtrektoribus patet, aut vinculis dedicatur, aut neci lib. 3. num. 91. toto paragrapho.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram. Vt sua scelera occulta essent eos occiderunt, qui constanti vultu ea reprehendendo publicabant.

Verum effusus Prophetarum sanguis super eos veniet, & eorum scelera clamando publicabit Etenim occultandi peccati studium, est ipsius manifestandi artificium lib. 1. num. 99. toto paragrapho.

Amen dico vobis venient hæc omnia super generationem istam. Minatur Christus maritum Iudæorum supplicium vt qui benignitate non excitantur ad fidem saltem credant deterriti timore poenæ. Vbi enim non timeretur vindictæ supplicium ibi non satis creditur diuinæ potestatis imperium lib. 1. numero 60. toto paragrapho.

Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat filios suos sub alas, & nolui. Obijcit eis diuinæ clementiæ signa quæ toties despexerunt vt certissimam super eos venturam Dei vindictam commineretur. Etenim in periculo incurret exitium, qui in tuto positus neglexit remedium lib. 3. n. 205. toto paragrapho.

Ecce relinquetur domus vestra deserta. Templum Ierosolymitanum domum eorum vocat, quod ideo desertum futurum esse dicit, quia licet hominibus plenum erit speciali Dei residentia vacuum; si se Deus à peccatorum consortio elongat vt qui vbique est per naturam præsens, à peccatorum consortio dicatur absens lib. 4. num. 53.

Ecce relinquetur domus vestra deserta. Id est auferetur à vobis templi huius honor vbi tot à Deo collata vobis beneficia despexistis. Vt quid enim sua munera inter vos Deus amplius prodigat? Quippe Dei beneficia aut in nobis operantur accepta, aut à nobis auferuntur otiosa lib. 1. num. 179. toto paragrapho.

Dico enim vobis; Non me videbitis amodo donec dicatis Benedictus qui venit in nomine Domini. Proponit eis iudicij extremum diem suumque adiudicandum aduentum, quo viso cum potestate magna & maiestate, eius diuinitatem inuiti fatebuntur Iudæi. Quoniam humanæ naturæ infirmitas extremi iudicij meditatione fulcitur, ne in vitiorum præcipitia proruat lib. 2. num. 113. toto paragrapho.

IN FESTO S. IOANNIS Apostoli & Euangelistæ.

Ioann. cap. 21. vers. 19.

Dixit Iesus Petro: Sequere me. His verbis Christus

Moralium Hexaëmeri.

Christus singulare Petro beneficium spondet scilicet quod eodem mortis genere se sequetur: vnde magna ei gloria cumulabitur Nam qui sequetur Christum in pœnis, sequetur similiter in æternæ beatitudinis delicijs. Etenim iustorum labores gloriæ sunt contermini, & æternæ felicitati finitimi lib. 2. n. 134. toto §.

Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem. Non dicitur Ioanni vt sequatur in morte Iesum, & sequitur. Quid mirum si à Iesu discipulus ille diligebatur. Nam inter amantes nulla est aut in abiectiōe diuersitas aut in maiestate disparitas lib. 1. num. 130. toto paragrapho.

Qui recubuit in cana super pectus eius. Gratissimus Euangelista tantum beneficium quauis occasione recolit. Etenim Dei beneficia ad sui gratitudinem prouocant arcano gratiæ reciprocantis impulsu lib. 3. num. 137. toto paragrapho.

Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesus Domine, hic autem quid! Hæc Petri interrogatio magnam indicat de se humilitatem, de Ioanne æstimationem Quasi diceret: Si me immeritum tanto beneficio afficis vt te in gloriam per mortem sequar. Quid amicissimo & omnium maximè benemerito discipulo reſeruas. Nempè bonum quo pariter gaudet indignus, non bene cedit in benemeriti præmium lib. 2. num. 14. toto §.

Domine, hic autem quid! Vbi Petrus vidit Christi mandato se fuisse reliquis prælatum discipulis, quærit curiose an aliquis eorum etiam dilectissimus qui hac etiam felicitate munerandus sit; genio scilicet contritionis humanæ Nam vnde se quisque gaudet splendidum inde ceteros notat inglorios. lib. 1. numero 95. toto paragrapho.

Domine, hic autem quid. Cupiebat scilicet Petrus, vt Ioannes ad similem gloriam Christum sequeretur ad quam ipse à Domino fuerat vocatus illis verbis: *Tu me sequere.* Nempè boni spiritus proprium est, quas à Deo acceperit dotes in salutem proximorum impendere lib. 1. num. 142. toto paragrapho.

Sic eum volo manere donec veniam; quid ad te? Petro iam in caput totius Ecclesiæ constituto non permittitur de futura fortuna Ioannis rogare curiose: sed leuissima hæc culpa (si culpa vlla fuit) a Domino reprehenditur. Etenim Prælati quantum præ cæteris eminent infulis

dignitatis tantum excelere debent perfectione virtutis lib. 2. n. 139. toto §.

Exijt sermo iste inter fratres, quod discipulus ille non moritur. Leuissima causa mori discipuli, iam Ioannem ex Christi verbis immortalem fore præsumunt. Moriendi quippe necessitas sic est ignota mortalibus, vt conuertant mortalitatis insignia in vitæ argumenta lib. 1. numer. 255. toto paragrapho.

IN FESTO PURIFICATIONIS B. Mariæ Virginis.

Lucæ cap. 2. vers. 22.

Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ. Deipara sine sordibus patiens minime purgari indigebat, sed statuto ceteris puerperis tempore seruire voluit purgationis vsum & legem: & quæ lege non tenebatur tempori morem gerere necesse fuit Dura enim lex est seruire tempori, & ad eius vsum & consuetudines viuere lib. 4. num. 67. toto paragrapho.

Tulerunt Iesum in Ierusalem vt sisterent eum Domino Nempè hanc ceremoniam ferebat ætas illa puerilis, & qui iam erat sensibus, & sapientia grandæuus singulas quasquæ ætates proprijs actionibus distinxit. Nam diuersa studia diuersis ætatibus congruunt, nec in pueris minus est vitium senectutem maturare, quam in longæuis pueriliter consenescere lib. 2. num. 171. toto paragrapho.

Vt darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum. Magna Mariæ humilitas gratius obtulit Deo sacrificium offerens hostiam pauperum, vnde maiori gratia cumulata è templo regressa est. Nam Deipara Virgo quanto profundius se humilitate depressit, tanto affluentius gratiæ congregationes attraxit lib. 3. n. 34. toto §.

Et ecce homo erat in Ierusalem cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus. Recte Simeonis laudantur virtutes meritum prædicatur, vt qui cælesti sapientia præditus seruatorem mundi cognouerit. Nam sapientiæ lumen bonis coruscat operibus & de virtutum studio clarius irradiat lib. 4. num. 12. toto paragrapho.

Et spiritus sanctus erat in eo. Cum Simeon dicitur consolationem Israël expectasse, simul in eo esse Spiritum sanctum asseritur Nam Spiritus S. cum in se ipso sit simplex in nobis non poterit esse nisi duplex, qui

in

Index Paragraphorum

in charitatem Dei, & proximi deriuatur lib. 1. num. 144.

Et responsum accepit à Spiritu sancto non visurum se mortem nisi videret Christum Domini. Iusto tunc mors placida est cum Seruatorem videt, per quem immortalitas donatur mortalibus. Nam ex meritis Redemptoris mors est immortalitatis initium lib. 4. num. 203.

Et venit in spiritu in templum. Qui venit corpore dicitur venisse in spiritu; quasi nihil secum de carnis materia in templum inferret ubi de cælestibus rebus non de terrenis agendum est. Facile enim facit cum carnis affinitate diuortium qui cælum habet deuotione propinquum lib. 2. n. 44. toto paragrapho.

Ipse accepit eum in vlnas suas, & bendixit Deum. Simon puerum à parentibus accipit; at hoc beneficium non parentibus gratulatur sed Deo. Etenim quidquid de creaturæ beneficentia iustus accipit. Deo acceptum refert lib. 4. n. 213. toto §.

Nunc dimittis seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace. Viso æternæ vitæ assertore Christo nihil potius Simeon cupit quam vinculis mortalitatis absolui, & pro æternitate tempora commutare oportet enim nos esse temporis prodigos & æternitatis auaros lib. 3. num. 24

Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum.

Grande Redemptionis beneficium à diuturnitate preparationis commendat, quasi si non per temporum moras præueniretur magnum esse non posset. Quippe magne sua mole tardant l. 1. n. 250. toto §.

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël. Verbi diuini in carne manifestatio lumen gentibus dicitur reuelatum, quod magis videbatur absconditum. Nam Deitatis lux clarius emicuit corpore intecta, quam carnis tegumento nudata lib. 4. num. 208. toto paragrapho.

IN FESTO S. IOSEPHI.

Matth. cap. 1. vers. 18.

Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph.

Esse Mariæ sponsum eximia laus Iosephi fuit, vere ille iustus & magnus, sed qui ex cultu Mariæ super omnes grandescit. Quippe ab obsequio Deiparæ homo ab homine distat immensum, dum eius tutela gaudet deuotus, fraudatur ingratus lib. 2. num. 143. toto paragrapho.

Antequam conuenirent inuenta est in utero ha-

bens de Spiritu sancto. In tanta felicitate coniugij habet Iosephus, quod timeat habet, quod eius præcordia zelotypia torqueat. Adeò nemini datum est sine aliqua patientia viuere, torquet ipsa felicitas, quem nulla premit aduersitas lib. 3. num. 54. toto paragrapho.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere voluit occulte dimittere eam.

Dum Iosephus vtrunque oppressus & anxius hinc vterum tumentem sponsæ videt, hinc nihil de illius puritate sinistrum credit; dicitur iure iustus: nullibi enim magis eius potuit perfici quam in hac calamitate iustitia. Etenim acerbior calamitas iustos dum sæuius premit, ad virtutem acrius stimulat. lib. 2. num. 129. toto paragrapho.

Et nollet eam traducere. Mysterij adhuc incertus, noluit Mariam tanquam criminofam ad iudicium deferre, vnde verè iustus apparuit. Ille enim bonus delator est qui sic fratris ettores manifestat, vt vel occultare cupiat ad famam, vel excusare nitatur ad culpam lib. 3. num. 153. toto paragrapho.

Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini in somnis apparuit ei. Ioseph totus in honorem Mariæ intentus visitationem meruit angelicam. Etenim felicitatem auget propriam, qui vtilitatem procurat alienam lib. 1. n. 208. toto paragrapho.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Quam ad felicitates Iosephi propensum cælum fuit, dum non patitur eum à Mariæ diuelli: Nam quisquis se à Mariæ elongat auxilio abortiuum facit lib. 2. num. 143.

Quod enim in ea natum est, à Spiritu sancto est.

Bene monetur Ioseph ne à consortio Mariæ separetur, vt tanti mysterii arcum percipiat. Virgo quippe Maria cælestem sapientiam spirat, & humanam ignorantiam expugnat lib. 4. numero 198. toto paragrapho.

Pariet autem filium & vocabis nomen eius Iesum.

Qui prius coniugis ignotos partus formidabat, modo excelsi Saluatoris nomine honorat, & suspicit & reputat commune bonum, quod prius verebatur proprium malum. In quo magna Iosephi gratia elucet. Namque naturæ impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiæ opus lib. 4. numero 263. toto paragrapho.

Moralium Hexaëmeri.

In Feflo Annuntiationis
B. M A R I A E V I R G I N I S.

Luc. cap. 1. verf. 26.

Missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Nazareth. Non de proxima Iudæa aut Galilæa propheta aliquis mittitur, sed de longinquo Angelus scilicet de supremo cælo. Nec propterea legatio longi itineris distantia retardatur: imo celerius facta est per Angelum, quam si per hominem fieret. Tarda sunt enim omnium creaturarum obsequia, si cum Angelis conferantur, lib. 1. n. 188.

Ad Virginem desponsatam viro qui nomen erat Ioseph. Et cur non potius ad virum hæc legatio mittitur, vt eius consensu sponsa virgo de Spiritu sancto conciperet? Sanè vt tanti beneficij gratia maior esset, quo paucioribus testibus fieret. Non enim est Deus quasi in scena beneficus; nescitq; strepitum beneficij largitas, deuenustatur gratia largiendi leuitate publicandi, lib. 2. n. 52. toto §.

Et nomen Virginis Maria. Non ad Iosephum mittitur Angelus, qui iure coniugij, in hoc negotio consulendus videbatur, Mittitur ad Mariam; quia Maria quandâ iuris dictionem habet in omnes missiones Spiritus sancti. lib. 2. n. 38.

Et ingressus Angelus ad eam dixit. Angelus ad Mariam ingreditur, quia pudicissima virgo domus suæ claudebatur penetralibus. Sic nempe Domina decorem virginitaris seruabat. Etenim tanta erit in fœminis periclitandi facilitas quanta extra domum fuerit vagandi leuitas, lib. 4. n. 229. toto paragr.

Aue gratia plena Dominus tecum. Visa Maria Angelus in ea Dominum esse cognoscit. Nam Maria dicitur Imago continens artificis genium, lib. 1. n. 196.

Gratia plena dicitur Beatissima Virgo vt ex plenitudine eius gratiam omnes accipiant. Quippe Maria Christiani orbis firmamentum est quæ omnia in homines gratiarum fluentia, suo influxu deriuat, lib. 2. n. 33.

Quæ cum audisset turbata est in sermone eius. Turbatur Virgo dum audit se laudari Quia virginum puritas periclicatur in laudibus, nec satis virgo est, quæ laudari amat lib. 2. n. 181. toto paragrapho.

Ne timeas Maria inuenisti enim gratiam apud Deum. Dum Maria humiliter ad laudes suas trepidat gratiam inuenit apud
Tamayo in Genesim.

Deum. Etenim quanto profundius se humilitate depressit tanto affluentius gratiæ congregatione attraxit lib. 3. n. 34. tot. §. *Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Humillima omnium fœminarum Maria filio Dei sinus expandit capacissimi nos, vbi tota Diuinitas se recepit. Namque ex humilitate Deipara ad quandam æqualitatem diuinam eleuata est lib. 3. num. 36.

Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco. Impossibile quippe videbatur coniungere fœcunditatem matris cum virginittis honore. Sed impossibilia, quæ potentia non audet amor euincit lib. 1. num. 217. toto paragrapho.

Spiritus sanctus superueniet in te & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Dubitans Maria quomodo fieret Incarnati Verbi mysterium per obumbrationem edocetur. Nam Deitatis lux clarius emicuit corpore inducta quam humanæ carnis tegumento nudata lib. 4. n. 208. toto paragrapho.

Virtus Altissimi obumbrabit tibi Inscrutabile Incarnationis mysterium obumbratur vt pateat, vmbri tegitur vt clarius innotescat. Quoniam vmbra dum res diuinas arcane recordunt, religiose commendant, lib. 1. n. 117. toto par.

Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. Sanè apud homines multa verba impossibilia sunt, dum quod verbis promittitur opere non præstatur. At apud Deum nullum verbum impossibile est. Namque omnia Dei verba beneficia sūt omnia hominum beneficia nihil sunt præter verba, lib. 2. n. 112. toto par.

IN LITANIIS MAIORIBVS.

Luc. cap. 11. verf. 5.

Quis vestrum habebit amicum! Cum de officio amici agitur, amicum quis habeat inquiritur, Quia nullibi magis deficit amicitia quam vbi magis creditur abundare, lib. 4. n. 26. toto par.

Et ibit ad illum media nocte. Bene ad petenda Beneficia diuina indigus iste media nocte accedit, quasi ipsæ noctis vmbra Deum ad donandum alliciant. Liberalitas enim diuina surdis & tacitis muneribus constat: deuenustatur enim beneficij largitas leuitate publicandi, lib. 2. n. 52. tot. §.

Amice accomoda mihi tres panes. Nō donare sibi sed commodari panes postulat, totidē repensurus. Sed quid opus habet Deus vt

Index Paragraphorum

sibi præstiri panes restituatur? Sanè quid-
quid à Deo accipimus quasi mutuo ac-
cepisse dicimur, nā Dei beneficia ad sui
gratitudinem prouocant arcano gratiæ
reciprocantis impulsu, lib. 3. n. 137. toto §.
*Quoniam amicus meus venit de via ad me, &
non habeo quod ponam ante illum.* Fruga-
lem cœnam amico parat, qui ad eius con-
uiuium panes tantummodo postulat.
Hinc mensarum opulenta luxuries, &
condimentorum exquisita curiositas
atroci stylo vapulat, lib. 3. n. 177. toto §.
*Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est,
& pueri mei mecum sunt in cubili.* Parum
videtur liberalis, qui amico indigenti, &
roganti panes denegar, cæterum apud
opulentam misericordiam elinguis etiā
loquitur pauper, & clamosa est tacitur-
na miseria, lib. 3. n. 148. toto paragr.
Non possum surgere & dare tibi. Esto ille non
surgat. mittat saltem è pueris vnum, qui
flagitanti amico porrigat panes. An dis-
dit parer familias quidquid ipse iusserit
rectè famulum præstiturum? Certè quod
facto opus est, melius præstat herus quam
seruus, lib. 4. n. 125. toto paragr.
*Propter improbitatem tamen eius surget, & da-
bit illi quodquod habet necessarios.* Quem
necessitas amici non mouerat, excussan-
di molestiam mouit desiderium longe
enim aliter quisque sibi quam populo
viuit, lib. 4. n. 183.
Et ego dico vobis: petite & dabitur vobis. Solus
Deus est qui ex abundantia liberalitatis
cupit se rogari. Nā Deo natura est bene-
faciendi ratio, & ad donandum ipse sui
prouocator & motor est, lib. 2. n. 42.
Petite & dabitur vobis. Non exigit Deus à no-
bis illius egentis amici per vigiles curas,
& vt media nocte sollicitemus vicini
amici fores. Petite, inquit, absque labore:
vt accipiatis beneficium nullo commo-
ditatis vestræ dispendio. Illud enim est
gratissimum beneficium quod felicita-
tem quam facit accipientis onere non
corrumpit, lib. 2. n. 108. toto par.
*Quærite & inuenietis pulsare & aperietur vo-
bis.* Quærere, & pulsare iubemur, nō alios
mittere qui pulsent Dei orationibus fo-
res, nec qui pro nostra salute solliciti, quæ-
rant à Deo nobis profutura beneficia. Sa-
lus hominis delegationem non accipit,
proprio est quærenda opere sollicitudine,
& merito. Vbi enim propriæ virtutis me-
ritum deficit, alienum patrocinium ad
salutem non sufficit, lib. 2. n. 98. toto par.

In Festo

S. MARCI EVANGELISTAE.

Luc. cap. 10. vers. 1.

*Designauit Dominus & alios septuaginta duos
& misit illos binos ante faciem suam.* Tot
Christus discipulos præmittit, vt pecca-
tores in vitæ innocentiam restituât, prius
quam ipsæ Dominus ad ipsos accedat.
Nempe Deus per naturam vbique præ-
sens à peccatorum consortio dicitur ab-
sens, lib. 4. n. 53. toto par.

Misit illos binos ante faciem suam. Scilicet vt
per Euangelij doctrinam animos homi-
num perficiant, quo digne possint Do-
minum aduenientem suscipere. Etenim
inter imperfecta opera Deus abscondi-
tur, & per consummatas virtutes reuela-
tur, lib. 1. n. 20. toto par.

Misit illos binos. Vt quisque ex alterius con-
sortio prædicationis feruorem combibat,
Nam quo quisque viget spiritu in vici-
nos afflat, suisque moribus propinquos
allignit lib. 1. n. 138. toto §.

*In omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse ven-
turus.* Arduam & difficilem obedientiam
suo Christus exemplo discipulis persua-
det quatenus sic ipsos ad prædicandum
mittit vt ipse se à prædicationis officio
non eximat. Bonus enim superior facile
suadet subditis obedientiam cum ipse
pariter subit obsequia, lib. 1. n. 183. toto §.

Messis quidem multa operarij autem pauci.
Hac messis metaphora vtitur Christus vt
quos ad prædicandum discipulos mittit
spe copiosi fructus alliciat, quasi eos non
in vacuum laboraturos, sed cum magno
incremento frugum officium euangeli-
zandi suscepturos. Quoniam felicitatem
auget propriam, qui vtilitatem procurat
alienam, lib. 1. n. 208.

Ite ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.
Non deterrentur discipuli obiectu &
prænuntiatione laborum, imo ad feruen-
torem virtutem promendam excitan-
tur. Nam acerbior calamitas iustos dum
sæuius præmit, ad virtutes acrius stimu-
lat, lib. 2. n. 129. toto paragr.

Nolite portare sacculum, neque peram. Vt ex-
peditores ad prædicandum percurrant
omni temporalis spe lucri eos exonerat.
Etenim exonerata charitas temporalibus
lucris ad proximorum virtutes inuolat
pernicioribus pennis, lib. 1. n. 124. toto
paragr.

*In quamcumque domum intraueritis primum
dicite: Pax huic domui.* Christus Ecclesiæ
sux

Moralium Hexaëmeri.

suæ fundamēta in pace constituit. Quippe homo, regna, mundus sine concordia fordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas, lib. 3. n. 44. toto §.

Et si ibi fuerit filius pacis requiescet super illum pax vestra, sin autem ad nos reuertetur. Pacis optabile beneficium vbi non acceptatur reuertitur, & nolenti pacem pax tollitur. Nam Dei beneficia aut in nobis operantur accepta, aut, à nobis subtrahuntur otiosa, lib. 1. n. 179. toto §.

In eadem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt. Id circo Christus pauperes sine sacculo & pera ad prædicandum mittit discipulos, vt qui eos receperint per eleemosynæ officium bonis omnibus augeantur. Etenim eleemossyna optimum est ditescendi ingenium, & augendi opes arbitrium, lib. 3. n. 163. toto paragr.

In Festo S. S. Apostolorum

PHILIPPI, ET IACOBI.

Ioan. cap. 14. vers. 1.

Non turbetur cor vestrum neque formidet creditis in Deum, & in me credite. Cum Dominus suam discipulis mortem prædixisset, omnes corde turbantur animisque deficient, timentque ex Pastoris absentia extremam gregis ruinam. Etenim Ecclesia proprio pastore viduata non satis est in interregno tuta, lib. 4. n. 178. toto §.

In regno Patris mei mansiones multe sunt. Magna spes ad erigenda discipulorum corda mœrore deiecta; ac si non debeant sic de sua pusillitate diffidere, vt non etiam cōfidant pusillis quoque locum in cœlis esse. Patet enim omnibus cœlum & dum Magnates capit, paruulos non excludit, lib. 4. n. 242. toto §.

Si quomodo dixissem vobis quia vado parare vobis locum. Et quid opus erat vt Christus locum hominibus in cœlo præpararet? An ne ibi aliquid est, quod paratum non sit à constitutione mundi? Certe humilitas Christi ad cœlos exaltata exaltationis nostræ spem fecit, lib. 4. n. 246.

Iterum veniam & accipiā vos ad me ipsum. Secundum suum aduentum Christus insinuat, cum mortales omnes ad iudicium accitos digno meritorum stipendio munerabit. Quare formidanda nequaquam mors est, vtpote quæ sit immortalitatis initium, lib. 4. n. 203.

Vt vbi ego sum & vos sitis. Nempe id exigit veri amatoris officium, vt quos diligit eo-

Tamayo in Genesim.

dem loco honoris & gloriæ habeat. Quoniā inter amantes nulla est in abiectiōe diuersitas, aut in maiestate disparitas, lib. 1. n. 130. toto §.

Dicit Thomas: Domine nescimus quo vadis & quomodo possumus viam scire. Satis perspicue dixerat Christus se in Patris domum iturum; locumque paraturum credentibus & tamen quo nam vadat Thomas ignorat. An quia ad cœlestia perdiscenda oppido rudes sumus? Sane qui ad temporalia & terrena disertissimus homo est, ad æterna & cœlestia insigniter stultescit, lib. 1. n. 228. toto §.

Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Maximum profectō mentis acumen Philippus ostendit, cum in profundum diuinitatis cupit se penetrare, & Patris incomprehensibilem essentias dgnosceret. Etenim subtilia ingenia gaudent penetrare profunda; stultorum est superficialibus delectari, lib. 3. n. 29. toto §.

Philippe qui videt me videt, & Patrem. O inter cætera mirum verbi incantati beneficium, per quem ad eius cognicionem accessimus, qui vltra omnem humanū cogitatum excellit. Porro deitatis lux clarius emicuit corpore intecta, quam carnis tegumento nudata, lib. 4. n. 208. toto §.

Pater autem in me manens ipse facit opera. Cupientem discipulum Deum agnoscere ad opera Christus remittit, quæ diuinitatem Patris manifeste declarant. Nam quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur, quam humanis vocibus prædicatur, lib. 1. n. 34. toto §.

Qui credit in me opera quæ ego facio, & ipse faciet. Crescit enim fidei sapientia exercitio virtutum, nec satis sapit, qui non secundum Christi exemplar operatur. Etenim sapientiæ lumen bonis coruscat operibus & de virtutum studio clarius irradiat, lib. 4. n. 12. toto §.

IN FESTO

INVENTIONIS S. CRVCIS.

Ioann. cap. 3. vers. 1.

Nisi quis renatus fuerit denuo non potest videre regnum Dei. Per crucem denuo nascimur æternitatis candidati; Nam Crux apud superos redemptionis nostræ vexillum, inferioribus est scala qua in cœlum conscendimus, lib. 4. n. 207.

Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Sciet Nicodemus nouam posse natiuitatē inire

ē ē 2 senem

Index Paragraphorum

senē hominem, si credat se posse per Crucem fore felicem dum veterem hominē cum miseriis suis exuit, & nouum cum innocentia vitæ induit. Namque noua natiuitas à felicitate computatur: qui misere viuit quasi nemo censetur, lib. 1. n. 82. toto paragr.

Amen amen dico tibi nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Non satis & ad salutem ex aqua renasci nisi renascamur spiritu. Quare noua nomina in sacro lauacro concepta nouum instaurant hominem promouentque ad spiritus nouitatem, lib. 2. n. 160. toto paragr.

Quod natum est ex carne caro est, & quod natū est ex spiritu spiritus est. Mira equidem hominis metamorphosis, vt qui carneus est totus in spiritum conuertatur. Hanc nobis gratiam Crux meruit. Naturæ namque impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere, solius gratiæ vis est, & diuinæ potentiae opus, lib. 4. num. 263. toto paragr.

Tu es Magister in Israël & hac ignoras? Nicodemus temporalibus curis totus immerfus mente hebescit, & Magistrum professus euadit ad cœlestia male discipulus. Etenim qui terrenis se negotijs nimium ingerit ad diuinæ vocationis lumen cæcutit, lib. 1. n. 112. toto paragr.

Si terrena dixi vobis & non creditis, quo modo si dixero vobis cœlestia credetis? Porro humanæ mentis imbecillitas sic desipit, vt Israëlitarum Magister Nicodemus ad spiritualem doctrinam obrutescat. Etiam qui ad temporalia disertissimus homo est, ad cœlestia & æterna insigniter stultescit, lib. 1. n. 228. toto paragr.

Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Crucis patibulum exaltationis nomen Christus insinuat; nam Crucis indecora ob triumpho gloriam fuerunt illi exultandi materia, lib. 4. n. 207.

Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto ita exaltari oportet filium hominis. Moyses serpentē exaltauit vt lethaliter vulneratos à serpentibus saluti restitueret & vitæ. Ita Christo in cruce exaltato mortis decreuit imperium, lib. 4. num. 205.

Vt omnis qui credit in ipsum non pereat sed habeat vitam æternam. Hic nimirum fructus est crucis in vitam scilicet æternā germinare, Aridum quippe crucis lignum diuino irrigatū sanguine reflorescit, & ad immortales fructus fecundatur, l. 3. n. 110. tot. §.

In natiuitate

S. IOANNIS BAPTISTAE

Luc. cap. 1. vers. 57.

Elisabeth impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Elisabeth sterilis, in vltima senectute pariens debito tempore dicitur parturire; magnum enim filium erat editura Ioannem Baptistā, cuius conceptus & partus tam longas moras temporum exigebat. Nihil enim eximium festinate producit, quidquid est magnum sua mole tardat, lib. 1. n. 250. toto paragr.

Et vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Dum cognati paternum nomen indere puero cupiunt, cœlitus acceptum Ioannis nomen nescientes impediunt. Sic nempe rerum soliditas non habetur in pretio sed grande nomen computatur ad plausum, lib. 2. n. 154. toto paragr.

Et respondens mater eius dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Non curat sancta Ioannis mater in recens nato familiæ suæ continuare memoriam, & per carnalem propaginem carnis illustrare nobilitatem; cœlestibus potius intenta, quod cœlitus acceperat nomen paterno præfert. Nam facile init cum carnis affinitate diuortium qui cœlum habet deuotioni propinquum, lib. 2. n. 44. toto paragr.

Nemo est in cognitione tua qui vocetur hoc nomine. Verusta nomina quærebant Ioanni, qui nouus homo nascebatur. Etenim flagrans libido nobilitatis auitæ facit interdum homines delitare, lib. 4. n. 168.

Ioannes est nomen eius. Magnum Ioannis nomen non tantum voce matris, sed patris etiam manibus prædicandus. Certe perpetua fungitur laude cui est honor in nomine, lib. 2. n. 154.

Apertum est autem os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Dū Ioānes paternam linguam ad vocem soluit, vocem se esse non obscure probat, vt non immerito postea hoc vocabulo cōpelleretur vanissima enim iactantia est absq; re nominis grande nomen, lib. 4. n. 149. toto §.

Et loquebatur benedicens Deum. A filio acceperat vocem Zacharias, nec tamen hanc gratiam filio, sed Deo gratulatur. Quidquid enim de creaturarum beneficentia iustus accipit, Deo acceptum refert, lib. 4. n. 213. toto §.

Quis putas puer iste erit? Sanè difficile est quantus sit Ioannes mente computare. Nam inter humani puori mensuram nequit

Moralium Hexaëmeri.

nequit animus inuenire cui hominum comparetur. Dum enim ab vtero matris Præcursoris in officio festinat, maior est homine, Angelis adæquatur lib. 1. n. 188.

IN FESTO SS. APOSTOLORVM Petri & Pauli.

Matth. cap. 16. vers. 13.

Quem dicunt homines esse Filium hominis :

Christus de sua diuinitate securus hominum iudicia non timeret; imò sui famam examinandam mortalibus exposuit à quorum censura minimè pendet; quia non aliorum suffragijs sed sua vi nititur. O quam nimium caute sibi cauet auctoritas, quæ non suis viribus radicatur sed alieno fauore fulcitur lib. 4. n. 100.

Alij Ioanem Baptistam, alij autem Eliam, alij vero Ieremiam, aut unum ex Prophetis. Nihil inhonorem de Christo dixerant quem tot excellentibus hominibus comparabant; sed tamen ipsamet laude vituperabant, qui tam humiliter de seruatore sentiebant. Improbi enim laus Deum per honoris speciem magnifice vituperat lib. 1. num. 199. toto paragrapho.

Vos autem, quem me esse dicitis? Vos inquam qui à vulgari hominum sorte longe excellitis *Quem me esse dicitis.* Scilicet parui fecerat Christus eam laudem, quam abiectæ mentis homines sibi contulerant. Multis enim ex humilitate nostra magnitudo est lib. 3. num. 20.

Respondens Simon Petrus dixit. Tu es Christus Filius Dei viui. Communem interrogationis solutionem Petrus occupat, & pro reliquis respondet, qui supra reliquos dignitate, & prælatione eminent. Prælati enim quantum præ ceteris eminent infulis dignitatis, tantum excellere debent perfectione virtutis lib. 2. n. 139. toto §.

Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi; sed Pater meus, qui in celis est. Magna excellentia Petri fuit ab ipso Dei Filio laudari nec commendationem hominum fuisse præconijs commissam. Deus enim magnorum operum suorum laudem suscipit, ne ab improbo laudatore dehonestari videantur lib. 1. num. 200.

Quia caro & sanguis non reuelauit tibi; sed Pater meus qui in celis est. Scilicet hanc veritatem affectus es, quam nullus humanus intellectus attingere potest. Nam qui ad temporalia disertissimus homo est, ad cælestia, & æterna insigniter stultescit

lib. 1. numero 228. toto paragrapho.

Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Petrus petra est firmissima stabilitate inconcussa atque adeo super eam totum Ecclesiæ ædificium incubuit. Constantem enim sedem Deus amari inconstans, & volubilis animus Deum parum firmiter tenet lib. 1. n. 108. toto paragrapho.

Super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.

Petrus petra fuit pluribus persecutionum & laborum ictibus obstitens. Quare merito in fundamentum Ecclesiæ eligitur, quæ gloriosior post persecutiones emergit lib. 3. num. 78.

Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. virtus, quæ laboribus crescit vinci non potest. Quare portæ inferi non præualebunt aduersus Dei Ecclesiam; imò quantum membra eius calamitatibus excercantur, tantum illa gloriosius exultabunt. Nam acerbior calamitas iustos dum sauius premunt ad virtutem acrius exstimulant lib. 2. n. 129. toto paragrapho.

Quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in celis, & quodcumque solueris super terram erit solutum & in celis. Vtramque potestatem Christo concessit Petro, ut pariter ligaret & solueret, rigoris illa, hæc benignitatis potestas est, ne videretur in summo Ecclesiæ Præsede vigor potestatis claudicare. Manta enim potentia est, quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida lib. 2. n. 71. toto §.

Quodcumque ligaueris super terram &c. Ecce quibus axibus voluitur firmissima Ecclesiæ soliditas nullis inferni pulsibus dimouenda, scilicet cum pari virtute viget in ea ligandi iustitia cum soluendi clementia. Hoc nempe duplici axe versantur Imperia altero deficiente ruitura lib. 1. n. 13. toto paragrapho.

Quodcumque ligaueris super terram erit ligatum & in celis. Consonat potestas Petri in terris cum legibus cæli, nec propterea ei concessa minuitur Etenim non est magna potentia, quæ sine limite effunditur; sed quæ diuinis legibus circumscribitur lib. 4. num. 174.

IN FESTO VISITATIONIS B. Mariæ Virginis.

Luca cap. 1. vers. 39.

Exurgens Maria abiit in montem cum festinatione. Dum egreditur domo Virgo festinat ne insidiosos hominum oculos incurrat

Index Paragraphorum

currat. Etenim tanta est in foeminis periclitandi facilitas, quanta extra domum fuerit vagandi leuitas lib. 4. num. 229. toto paragrapho.

Et intrauit domum Zachariae, & salutauit Elisabeth. Zachariae domum ingressa non virum salutat sed vxorem, sic suæ consulens pudori vt omnem suspensionem leuitatis præscindat. Non enim satis est puritati carere labe, nisi labis etiam suspensione careat lib. 1. num. 43.

Vt audiuit salutationem Mariae Elisabeth exultauit infans in utero eius. Maria loquente Ioannes in utero exultat: mater Spiritu sancto repletur, domus tota cælestis gratiæ affluentius exundat. Etenim Maria Christiani Orbis firmamentum omnia in homines gratiarum fluentia suo influxu deriuat lib. 2. n. 33. toto paragrapho.

Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth. O quantum crescit in filio virtus, in matre sanctitas, ex quo ingressa est Maria, sic suos cultores remunerans, vt eos ad summum laudis gradum exaltet. Nam ab obsequio Mariæ homo ab homine distat immensum, dum eius tutela gaudet deuotus, fraudatur ingratus lib. 2. n. 143. toto §.

Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Merito super omnes mulieres exaltatur Maria, dum ad inferiorem ministratura accedens infra omnes mulieres humiliatur. Deipara enim quanto profundius se humilitate depreffit, tanto affluentius gratiæ congregationes attraxit lib. 3. n. 34. toto paragrapho.

Et unde hoc mihi vt veniat mater Domini mei ad me. Ex breuissimo Mariæ consortio sic Elisabethæ mens illuminata est, vt statim Filij Dei dignitatem agnouerit, ac prædicauerit. Etenim luminare magnum Maria est, per quam Sol iustitiæ Christus peccatorum noctes illuminat lib. 4. n. 193. toto paragrapho.

Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. Visa Maria Elisabeth statim prophetauit. Virgo enim Deipara cælestem sapientiam adspirat, & humanam ignorantiam expugnat lib. 4. num. 198. toto paragrapho.

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Verè Filius Dei magnificatus est ex Maria. Nam Christus è Virgine nascens verum se mundi probauit conditorem lib. 4. num. 208.

Et exultauit Spiritus meus in Deo salutari meo. Suum salutare vocat Maria eum qui communis hominum est Saluator ac si

omnium redemptio, & salus hominum propria hereditas sit Mariæ Ipsius enim arbitrio relictum est vt Deus Saluator per Incarnationem ac Redemptor hominum esset lib. 2. num. 37.

IN FESTO S. MARIÆ Magdalenæ.

Luce cap. 7, vers. 36.

Rogabat Iesum quidam Phariseus vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisei discubuit. Phariseus comiter & humaniter Christum ad conuiuium inuitat vt amicitiae specie si quid in eo reprehendere possit obseruet. Certe apud homines nullibi magis amicitia deficit quam vbi magis creditur abundare l. 4. n. 26. toto §.

Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Iesus accubisset in domo Pharisei. Ipsa Seruatoris in conuiuando benignitas peccatricem exonerauit verecundia, nec timuit accedere ad eum, qui tam comiter ad peccatores accedebat. Sic nempe sibi detrahit Maiestas diuina, vt salus promoueri possit humana lib. 1. num. 17. toto paragrapho.

Lacrymis cæpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & unguento ungebat. Sparsis incuriose criminibus, omnique mundo muliebri abdicato accedit ad Christum Magdalena, vt ipso poenitentis habitu indicet se pariter abdicasse meretricem. Etenim pudicam foeminam vestis impolita custodit: ornatus elegantia prostrituit lib. 1. n. 91. toto §.

Lacrymis capit rigare pedes eius. Magdalena ornatior accedat ad Christum poenitentiae habitu, quam Phariseus vestibis pretiosis indutus lib. 3. num. 135.

Et capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius. Sic patitur Christus contrectari meretricis manibus! O benignitas seruatoris, qui nullum quantumuis peccatorem respuit, dummodo peccatis abiuratis accedat. Sic Euangelij sui ministros erudiebat Dominus, qui si nihil respiciant nisi animas desinent acceptare personas lib. 4. n. 158. toto paragrapho.

Videns autem Phariseus qui vocauerat eum. Phariseus quod videt criminatur sed plane nihil criminationis dignum vidit. Sic nempe videt nihil, qui videre se existimat totum lib. 1. num. 160.

Hic si esset Propheta sciret utique quæ & qualis est mulier quæ tangit eum quia peccatrix est. Dum laudare debuisset poenitentis lacrymas

Moralium Hexaëmeri.

criminas, maluit improbare peccatricis famam: pessimo nempe malignitatis ingenio. Quid enim turpius quam proximorum virtutes tegere vitia prodere? lib. 4. num. 268. toto paragrapho.

Quia peccatrix est. Nullæ Magdalenæ lacrymæ, nulla penitentiae signa detergere potuerunt olim conceptam peccatricis opinionem. Nullo enim tractu temporis delet obliuio, quod semel publicauit infamia lib. 1. n. 86. toto paragrapho.

Quia peccatrix est. Phariseus de sua innocentia superbe confessus nihil prius in Magdalena vides, quam ante actæ vitæ reatus. Etenim vnde se quisque videt splendidum, inde ceteros notat inglorios lib. 1. n. 95. toto paragrapho.

Duo debitores erant cuidam fœneratori. Christus dum grandem Magdalenæ remunerationem præparat fœneratori se comparat: vt amplius sit quod debitori remittit, quam quod à peccatrice femina accepit. Scilicet creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant, vt Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito, quam eum donat gratuito lib. 2. n. 39. toto paragrapho.

Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti &c. Phariseo Christus occulte suggillat, quod eum ad conuiuium vocauerit, id magis fuisse ostentationis studium, quam amoris officium. Sic videlicet magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua lib. 3. n. 196. toto §.

Hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Innuic Christus quantum Magdalenæ vitam immutauerit gratia quæ vitiorum instrumenta in penitentiae officia conuertisset. Etenim naturæ impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere solius gratiæ vis est & diuinæ potentiæ opus lib. 4. n. 263. toto §.

Propter quod dico tibi; Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Prius Magdalenæ opera singillatim commemorat, vt eius amorem testatum Christus faciat, ne possit negare Phariseus eam diligere, quæ tot operibus videt officiosam: suspecta enim est laus operibus non testatæ virtutis. Vbi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur lib. 2. n. 176. toto paragrapho.

Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Probatio dilectionis exhibitio est operis. Patrum Magdalenæ profuisset ad remissionem peccatorum conuiuantium precibus adiuuari, nisi proprijs iu-

uaretur virtutibus. Nam vbi propriæ virtutis meritum deficit alienum patrocini-um ad salutem non sufficit lib. 2. num. 98. toto paragrapho.

Dixit autem ad illam; Remittuntur tibi peccata tua. Multa mulieris peccata Christus v-nico verbo remittit, & tot vulneribus fauciam sanat. Dei enim verbum peritissimus sanitatis artifex omnes animi morbos vno pharmaco curat lib. 1. num. 164. toto paragrapho.

Et cæperunt qui simul accumbebant dicere intra se; Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Potestatem dimittendi peccata non satis credunt, quia Christum non vident in crimina vindicantem, sed benigne & misericorditer delicta dimittentem. Vbi enim non timetur vindictæ supplicium, ibi non satis creditur diuinæ potestatis imperium lib. 1. n. 60. toto paragrapho.

IN FESTO S. IACOBI Apostoli.

Matth. cap. 20. vers. 20.

Hoc Euangelium habes verbatim ad mores expositum. FERIA IV. post Domin. II. Quadragesimæ.

IN FESTO S. LAURENTII Martyris.

Ioann. cap. 10. vers. 12.

Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Se ipsum præbet Christus martyribus exemplum vt discant mortem nequaquam formidare etenim mors est immortalitatis initium lib. 4. num. 203.

Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet. Christus granum frumenti fuit mortificandum, & multiplicandum. Nam dum moriens visus est vinci, per ignominiam mortis gloriose triumphauit lib. 4. n. 203. toto §.

Si autem mortuum fuerit multum fructum affert. B. Laurentius fuit dominicæ crucis fructus, Martyres enim mors Christi peperit. Quippe aridum crucis lignum diuino irrigatum sanguine reflorescit & ad vberimos fructus fecundatur lib. 3. num. 110. toto paragrapho.

Qui amat animam suam perdet eam. Ille vere moritur qui nihil boni agit, timens ne laboribus oppressus moriatur. Nam otio torpens vita ante obitum moritur. A-ctuositas est vita postuma, & immortalitatis

Index Paragraphorum

tatis character. lib. 1. n. 134. toto paragr.
Qui amat animam suam perdet eam. Abiectæ
mentes vitam dum nimium diligunt fa-
cile amittunt. Excelsus spiritus quærit
vbi honeste non vbi tutus à periculo vi-
uat lib. 4. n. 105.

*Et qui odit animam suam in hoc mundo in vi-
tam æternam custodit eam.* Temporalis hæc
vita despicienda est, vt quantum ex ea
perdimus tantum æternitati addamus.
Oportet enim nos esse temporis prodi-
gos, & æternitatis auaros lib. 3. num. 24.

Si quis mihi ministrat me sequetur. Etenim
nequissimi serui est Dominum suum non
sequi, sed quasi libertatis suæ possesso-
rem suarum insequi licentiam volupta-
tum. At nos dum alieno imperio sponte
submittimur desideramus seruitutem
simillimam libertati lib. 3. n. 25.

Et vbi ego sum, illic & minister meus erit. Feli-
cissimus seruus est, qui pro æterna beati-
tudine seruitutis commutat officia. Vn-
de magna spe excitamur ad labores pro
Domino sustinendos. Etenim iustorum
labores gloria sunt contermini, & cælesti
beatitati finitimi lib. 2. num. 134.

IN FESTO ASSUMPTIONIS B. Mariæ Virginis.

Luca cap. 10. vers. 38.

Intrauit Iesus in quoddam castellum. Beatissi-
ma Virgo Maria castellum firmissimum
omnium virtutum fuit; quare Iesum se-
cum perpetuo habuit. Constantem enim
sedem Deus amat inconstans & volubi-
lis animus Deum parum firmiter tenet
lib. 1. num. 108. toto paragrafo.

*Et mulier quædam Martha nomine excepit il-
lum in domum suam.* Diuersatur Christus
apud Martham in figuram Mariæ, nam
sicut illa humiliter Domino seruiuit, ita
B. Virgo per humilitatem Dei filio hospi-
cium in suo vtero præparauit. Fuit enim
Maria humilitatis vacuum, quod non
nisi Deo potuit impleri lib. 3. num. 37.

Et huic erat soror nomine Maria. Plus Domi-
num ad hospitium perduxit Mariæ con-
fortium quam Marthæ officiosum serui-
tium. Quare Martha à Maria obtinuit,
quod apud se Christus diuersaretur. Sic
qui se à Mariæ Virginis elongat auxilio
abortiuum facit lib. 2. n. 143.

*Quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat
verbum illius.* Magdalena Christi disci-
pula, verbisque Dei instructa mire in cæ-
lesti sapientia profecit. At Deipara ipsam

Dei verbum concipiens sapientiæ the-
saurus effecta est lib. 4. num. 201.

*Martha autem satagebat circa frequens ministe-
rium.* Intenta erat Martha temporalibus
curis, vacabat Maria cælestis contempla-
tioni doctrinæ. Illa dum actiuam vitam
exercet mente distrahitur; hæc dum con-
templationis insistit omnes temporales
abiecit curas. Nequit animus æternorum
contemplationi vocare, qui à caducarum
rerum strepitu se non expedit lib. 2. n. 24.
toto paragrafo.

*Domine, non est tibi cura quod soror mea reliquit
me solam ministrare?* Iure postulat Martha
à sorore adiuuari, ac si Maria acceptæ à
Christo gratiæ debitorum fuerit eam que
in sororem debuisset refundere. Boni
enim spiritus proprium est quas à Deo
acceperis dotes in salutem proximorum
impendere lib. 1. n. 142. toto paragrafo.

Die ergo illi vt me adiuuet. Hoc melius potest
à Deo petere humanum genus cum in
cælos videt exaltatam Deiparam. Etenim
Maria est Christiani Orbis animatum
cælum omnia in homines gratiarum fluen-
ta suo influxu deriuans lib. 2. n. 33. toto §.

*Maria optimam partem elegit, quæ non aufere-
tur ab ea.* Beatissima Virgo optimam par-
tem in cælis elegit, quia ad eum gloriæ
gradum exaltata est, ad quem nulla pura
ascendit creatura. Quare dicitur Maria
Deo supremo cardini proxima lib. 2. n. 145.
Optimam partem elegit. Vere optima gloriæ
pars Mariæ Virgini obrigit, quia ad
quandam æqualitatem cum Deo eleuata
est lib. 3. num. 36.

IN FESTO DECOLLATIONIS S. Ioannis.

Marci. cap. 6. vers. 17.

*Misit Herodes ac tenuit Ioannem propter He-
rodiadem uxorem Philippi fratris sui.*
Olim hominibus plus horroris erat in a-
dulterio perpetrando quam in homici-
dio quia ad homicidium facile perueni-
tur per adulterium lib. 3. n. 61.

Tenuit Ioannem propter Herodiadem Sic vide-
licet ferocit animus voluptatibus dedi-
tus aduersus rectè monentem Ioannem,
vt eum vinculis tradant & neci Fere
enim & cupiditates suadentibus surdæ
sunt lib. 5. n. 266.

*Dicebat enim Ioannes Herodi. Non licet tibi ha-
bere uxorem fratris tui.* Dei vox & præco
Ioanni non potuit aduersus Dei offensam
non insurgere, nec potuit non propterea
vincula

Moralium Hexaëmeri.

vincula & necem pati. Sacri enim Con-
cionatoris officium amarissimis mole-
stis addicitur, aut vinculis dedicatur aut
neci. l. 3. n. 91. toto §.

*Herodias autem insidiabatur illi & volebat
occidere eum.* Timebat etenim impudi-
ca mulier ne sibi perirent voluptates
sux. Nam semel experta voluptas ad
repetitionem exauit appetitum, & fi-
nistrorsus affectus efficit potentiores. lib. 3.
n. 58. toto §.

*Insidiabatur illi & volebat occidere eum, nec
poterat.* Mulier tota regis potentia ar-
mata non poterat pauperem hominem à
quo obiurgabatur occidere. O quantum
ad magni Ioannis auctoritatem compo-
sita debilis est regia magnitudo & po-
tentia! Multis quippe rebus ex humili-
tate nostra magnitudo est, & quia plures
pusilli sunt aliqui magni fiunt. l. 4. n. 134.
toto §.

*Herodes autem metuebat Ioannem sciens eum
virum iustum, & sanctum.* &c. Ioannis
sanctitas in humilitate vitæ resplendet
Herodis autem peruersitas regiam di-
gnitatem denigrat. Adeo Primarium in
populo & potiorum esse diuersum est.
Nam Maiestas & virtus raro concor-
dant: nec probus vulgo creditur cuius
dignitas adoratur. l. 4. n. 248. toto §.

*Et custodiebat eum, & audito eo multa facie-
bat.* His indicatur Ioannem sæpius Hæ-
rodem conuenisse, familiariterque cum
illo multa tractasse; vnde vincula, & ne-
cem facile incurrit. Quippe nimis pen-
dulus est felicitatis gradus circa Princi-
pem conuersari, & in propinquo maie-
statis consistere. l. 4. n. 253. toto §.

*Herodes natalis sui cœnam fecit principibus &
tribunis, & primis Galilææ.* Dum regia na-
talitia celebrantur & vitæ Herodis plau-
ditur, mortis simul imminentis admone-
tur, qui mortalis est natus. Adeo hu-
manarum principia rerum sunt fini con-
finia, & earum exitus confundit exor-
dia. l. 1. n. 23. toto §.

*Cumque introisset filia ipsius Herodiadis &
saltasset & placuisset Herodi simulque dis-
cumbentibus.* Compta, & ad placendum
ornata puella, satis propitios laudatores
inuenit distentos crapula, & inter no-
cturnas tenebras male oculatos. Sic
olim Rutha picturata facie placere desi-
derans in sui subsidium noctis vocauit
obscurum, & semisopiti Boozis suffra-
gium. l. 4. n. 99.

Rex ait puella: Pete à me quod vis & dabo ti-
Tamayo in Genesim.

bi. O quam pœnitenda hæc promissio
fuit! quæ vti magnum offerentis ani-
mum exigebat, ita postea cor regis ad
maximas angustias redegit. Sane pro-
fusa & inconsulta largitio munerum &
Principem perdit, & subditum non lu-
cratur. l. 1. n. 246. toto §.

Et iurauit illi quia quidquid petieris dabo tibi.
Hoc iuramentum Baptistam iugulauit;
hoc iuramentum de corde Dei verbum
amputauit. O nimium periculosa reli-
gio! Quare iuramentum præueniri de-
bet iudicio, nam qui temere iurat, facile
peierat. l. 1. n. 55. toto §.

Licet dimidium regni mei. Credo, Herodes
si tunc temporis sibi compos à vino es-
set, tam stultam promissionem non fe-
cisset, vt regnum vellet cum alio diui-
dere. Namque humanæ excellentiæ
gloria solitarium solum desiderat nemo
honorem sponte partitur. l. 4. num. 139.
toto §.

*Dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit:
Caput Ioannis Baptiste.* Fœminea rabies
lucernam vult extinguere, qua totus il-
luminatur orbis. Ita scilicet seculares
Principes se causis Ecclesiasticis immif-
centes ecclipsim mundo inferunt. lib. 4.
n. 130. toto §.

*Cumque introisset statim cum festinatione ad
regem.* Puella cum præmium saltationis
ambitiose petit, properat, & festinat, præ-
mium cruentum inhumanum; crudele
minime exhorrens; nam humanum in-
genium cupidine actum cœcum est &
furiosum. l. 4. n. 139.

*Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis
Baptiste.* Non patitur puella moras pro-
tinus petit sibi Baptistæ caput reddi; ti-
mens ne cito regis displiceat ea voluptas
qua tantum illi saltando placuit. Etenim
improbæ voluptatis etiam post ipsam
pœnitentia est. l. 3. n. 196.

Des mihi in disco caput Ioannis. In disco in-
ferri caput Baptistæ petit astu dæmonis
instigata, vt extincta sapientiæ cælestis
lucerna non de eius doctrina iudicarent
oculi sed pallatum. Verum sapientiæ lu-
men oculorum negotium est, probari
nequit affectæ voluntatis libidine, sed fi-
deli mentis examine. l. 4. n. 110. toto §.

Et contristatus est rex propter iusiurandum. In
excusationem feralis sententiæ iuramen-
ti religionem adducit, & crudelissimæ
tyrannidi velum obtendit iustitiæ. Nem-
pe magna vitia teguntur interdum opi-
nionis honestæ larua. l. 3. n. 196. toto §.

Index Paragraphorum

IN FESTO NATIVITATIS B. Mariæ Virginis.

Matth. cap. 1. vers. 1.

Liber generationis Iesu Christi. Maria est liber quia eius pulchritudo magis per visum cognita est dum legitur, quam per verba dum prædicatur: nam eius pulchritudo externo commendatore non indiget. l. 1. n. 192. toto §.

De qua natus est Iesus. Dum Maria nascitur cuius sit filia non scribitur; ut illam esse Diuinæ potentiae opus potius innuatur, quam propagationis humanæ. Etenim Maria imago est continens Artificis Dei genium. l. 1. n. 196.

De qua natus est Iesus. In libro generationis humanæ Mariæ generatio non inuenitur, quia est gratiæ fructus non naturæ. l. 1. n. 49.

De qua natus est Iesus. In libro generationis Iesu Christi ascendendum intercipitur series, & Christi origo sumitur ex Maria, quia purissima virgo tanquam stella exoritur, cuius assuefacti splendore Iesum orientem solem possumus mortales intueri. l. 4. n. 193.

De qua natus est Iesus. Mariæ natiuitas in Euangelio subtrahitur, ut ipsa se potius videntibus manifestet; quia dum mundo nascitur cælestem sapientiam adspirat, & humanam ignorantiam expugnat. l. 4. n. 198. toto §.

IN FESTO EXALTATIONIS S. Crucis.

Ioannis cap. 12. vers. 31.

Nunc iudicium est mundi. Reparationem perditionis mundi Christus vocat mundi iudicium, ut indicet illum abutendo Dei misericordia perijsse, mediante autem iustitia reformandum esse. Deus enim per clementiam condidit mundum, per iustitiam vero conditum reformat, & seruat. l. 1. n. 14.

Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Crucis exaltatis fuit ruinosæ dæmonis deiectio. Nam dum moriens Christus visus est vinci per ignominiam Crucis gloriose triumphauit. l. 4. n. 203.

Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Crux exaltari oportuit, ut nos per illam ad Christum per-

ueniremus. Est enim apud superos collocata redemptionis nostræ vexillum, & inferioribus scala, qua ad cælum ascendimus. l. 4. n. 207.

Nos audiuius ex lege quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis? Magnum Crucis arcanum ignorantes Iudæi obijciunt mortem, ut Christi negent immortalitatem. Verum in Christo mors & immortalitas mirissima ratione in Cruce cõuerunt. l. 4. n. 203.

Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis. Luce lucem perdere extrema dementia est, propterea nisi nimio liuore excæcarentur Iudæi in ipsa solari luce vidissent mortis Christi, & quam quærebant immortalitatis imaginem. Sol enim dum moriturus exoritur, & nasciturus occumbit Christi imago est mortem ab ipsa morte detriumphantis. l. 4. n. 204.

IN FESTO S. MATTHÆI Apost.

Matth. cap. 9. vers. 9.

Vidit Iesus hominem sedentem in telonio Matthæum nomine. Matthæus adhuc telonarius iniquitatisque scœnera exercens in Apostolum, & Euangelii Historicum vocatur ut magis appareat sapientia Redemptoris. Nam sapientiæ pars est inuenire quem digne diligas. l. 3. n. 50.

Et ait illi: sequere me. Qui in officio sedebat infami, & non nisi per Dei offensas exequendum in discipulatum Domini asciscitur. Deus enim contemptus à nobis contemptum nostrum sustinere non potuit. l. 1. n. 18.

Et surgens secutus est eum. Tam facile Matthæus Christo vocanti paruit, ut prætulerit diuitiarum possessioni Christi consortium, Homo cælo natus laudabili fastu terrena calcavit & mundanas opes pie superbiendo contempsit. lib. 3. n. 82. toto §.

Et surgens sequutus est eum. Surrexit è telonio tanquam qui se à negotiis temporalibus expediebat, ut vocantem Dominum sequi posset. Nam qui se terrenis negotiis nimium ingerit, ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. l. 1. n. 112.

Ecce multi publicani & peccatores discumbant cum Iesu. Attraxit peccatores Seruatoris humanitas, & plures habuit sectatores

Moralium Hexaëmeri.

statores benignitas, quam habuisset austeritas. Quippe optimus Princeps dum familiarius inclinatur dignitatis fastigium amplius amplificat in subditis dominatum. l. 2. n. 28. toto §.

Et videntes Pharisei dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester? Videt Phariseus Christum cum peccatoribus manducantem sed non videt Christum hac humanitatis specie peccatores ad sanctitatem inuitantem. Sane pessimum est malignitatis ingenium proximorum virtutes tegere, vitia prodere. lib. 4. num. 262. toto §.

At Iesus audiens ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus. His breuissimis verbis ostendit, se non abhorrire infirmitatis humanæ fœda, & putrida peccatorum vulnera, sed ea sponte curatum ire postposita etiam apud maleuolos fama. Etenim sibi detrahit maiestas diuina ut salus promoueri possit humana. l. 1. n. 17. toto §.

IN FESTO DEDICATIONIS. S. Michaëlis Archangeli.

Matth. cap. 18. vers. 1.

Accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno calorum. Plures sentiunt discipulos ambitione fuisse pulsatos, ideoque sæpius de primo loco contendisse. An supremam dignitatem ambirent in hoc seculo, scilicet in Ecclesia visibili, quæ regnum cælorum frequenter vocatur, dubium est; sed valde probabiliter aliqui existimant, eos de præcedentia in cælesti regno hic interrogasse. Etenim inexplebilis ambitionis cupiditas dum terminum nescit, ultra naturæ terminos appetit. l. 1. n. 29.

Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum. Contendentibus de præcedentia discipulis Christus puerum ostendit ut eos puerilitatis insimulet. Nam ex locorum præcedentia honorem ambire aut est puerilis leuitatis studium, aut muliebiris conditionis indicium. l. 3. n. 142.

Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum calorum. Porro angusta est æternæ vitæ porta, viaque nimis arcta, ideo non capit homines ambitionis superbia distentos, sed ad humilitatis pusillitatem reductos. Etenim regnum beatitudinis paruulorum

Tamayo in Genesim.

possessio est. lib. 4. numero 247.

Quicumque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic maior est in regno calorum. Mira profecto hominis in puerilem tenuitatem conuersio, ut quo quisque minor sit per humilitatem, eo euadat maior per meritum. Sane Cor elatum animæ depressio est; cor autem humile animæ exaltatio. l. 3. n. 84.

Videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Hoc præcipue monendum fuit de maioriore contenditibus; sunt enim qui prioritatem honoris non ex vitæ innocentia; sed ex vetustate metiantur. Nimis autem odiosum est de honoris præcedentia contendere nudo priuilegio antiquitatis. l. 4. n. 168. toto §.

Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in calis est. Ideo nequaquam paruuli contemnendi sunt, quia in eorum custodiam deputati sunt Angeli, miro studio suos clientulos prospicientes. Etenim Angelorum dignitas ex eorum beneficentia sentitur. l. 1. n. 65. toto §.

IN FESTO S. LVCÆ Euangelistæ.

Vide huius festi Euangelium expositum in festo S. Marci.

IN FESTO SS. APOSTOLORVM Simonis & Iudæ.

Ioannis cap. 15. vers. 18.

Hec mando vobis ut diligatis inuicem. Et quid opus erat hoc mandare discipulis tot colligatos charitatis vinculis, & in eadem Christi schola amice versantibus? Certe mandatum hoc eo tendit, ut qui exterius profitebantur amicitiam, se ex corde diligerent. Nam nullibi magis deficit amicitia, quam vbi magis creditur abundare. l. 4. n. 26. toto §.

Si mundus vos odit scitote quia me priorem vobis odio habuit. Magnum cerre iustorum solatium eorum odia innoxios sustinere quorum inimicitias inculpandus Christus sustinuit. Nam argumentum pessimi vulgi opinio est, & malis artibus popularis laus quæri solet. l. 4. n. 218.

Si de mundo fuissetis mundus quod suum fuerat diligeret. Sane non possunt placere pessimis amatoribus mundi, qui contrariam viam mundi sectantur. Quia peccantibus ipsa vitij deformitas pulchritudo est. l. 4. n. 84.

Index Paragraphorum

Quia verò de mundo non estis sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Ut placere Deo possis mundanos mores renuntiare necesse est. Sit igitur nostræ vitæ cursus mundo retrogradus ut re-ctus fiat. l. 1. n. 50. toto §.

Si non venissem, & locutus eis fuisset peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent à peccato suo. Mira profecto damnandi mundi causa redditur ipsum redemptionis beneficium. Nempe Deus misericorditer punit, & clementer irascitur. Tam est timenda miserantis clementia, quam vindicantis iustitia. l. 4. n. 48. toto §.

Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit peccatum non haberent. Prius Christus mundi amatores arguit quòd sibi loquenti non crediderint, modo quòd nec operantem susceperint merito accusat, quasi latenter insinuet verba sua non esse ad seculi vsum operibus vacua. Omnia quippe Dei verba beneficia sunt! omnia autem hominum beneficia sunt verba. l. 2. n. 102. toto §.

IN FESTO OMNIVM SANCT.

Matth. cap. 5. vers. 1.

Videns Iesus turbas ascendit in montem, & docebat eos dicens, &c. Tantum magistrum exigit disciplina virtutum, ut humanæ mentis vincat ruditatem. Etenim qui ad temporalia disertus homo est, ad æterna & diuina insigniter stultescit. l. 1. n. 228. toto §.

Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. Pauperes admittuntur ad regnum, ut diuites excludantur. Itane diuitibus interdicta est cœlestis regni beatitudo? Certe omnibus patet cœli ianua; etiam diuitibus, qui spiritu sint pauperes. Opes enim non faciunt diuites; sed mala cupiditas; ut quisque desinit esse avarus, esse cessat & diues. l. 2. n. 57. toto §.

Quoniam ipsorum est regnum celorum. Non ex pusillitate animi homines voluntariæ se tradunt paupertati, imo ex generosa cordis magnitudine, qua terrena contemnunt, & ad cœleste regnum aspirant. Nam cœlo natus homo laudabili fastu calcatur terrena & mundi pompam piè superbiendo contemnit. l. 3. num. 82. toto §.

Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Mites appellantur (ut exponit Basilus) qui non reddunt malum pro malo, sed vincunt in bono malum. Quare nullus eos hostis à suis possessionibus excludet. Docemur ergo aduersariis nonnunquam cedere. Nam si de rigore læsi iuris non ceditur, nunquam concepti odij flamma extinguitur. lib. 1. num. 212. toto §.

Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Quia mundi amatores omnia peruerunt in hoc valle lacrymarum gaudent ut in æternum lugeant; Quare hic nobis lugendum est, ut in æternitate consolemur. l. 1. n. 52. & 53.

Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Illi dicuntur iustitiam esurire & sitire; quibus denegata in iudicio iustitia iniuste tollitur, quidquid ad sedandam famem necessarium habent. Auari enim plebem sicut panem manducare dicuntur, quia nec micæ pauperum intactas ab iniusta usurpatione relinquunt. l. 3. n. 42.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Misericordes vocat eos qui aliorum miseras eleemosynis subleuant qui utique misericordiam consequi dicuntur quam fecerint; quasi, nihil illis de bonis in sinum pauperis collatis minuatur. Etenim eleemosyna optimum est ditescendi arbitrium, & augendi opes ingenium. lib. 3. num. 163. toto §.

Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Cordis munditia necessaria est, ut Deus pura mentis acie videri possit; nisi enim à vitiorum caligine mundetur animæ oculus lumen cœleste non recipit. Vnde cœlesti lumine occæcantur peccatores, & densissimas tenebras media in luce patiuntur. l. 3. n. 79. toto §.

Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Iniuriis pro bono pacis cedere censent mundiales detrimentum esse nobilitatis, cum potius pacifici in filiorum Dei nobilitatem adoptentur. Vnde ex condonatione iniuriæ vera exurgit nobilitas. l. 1. n. 215.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Felicitatis pars, est propter iustitiam pati. Nam iustorum labores gloriæ sunt contermini, & cœlesti beatitati finitimi. l. 2. n. 134. toto §.

Quoniam ipsorum est regnum celorum. Prius dixerat cœlorum regnum pauperum esse

Moralium Hexaëmeri.

esse, modo persecutiones patientibus idem regnum promittitur, integrum manet singulis, cum pluribus distribuitur quidquid enim sub cælo magnum est angusto cingitur limite: cælestia nullo definita sunt termino. l. 3. n. 20. toto §.

DE COMMUNI SANCTORVM IN COMMUNI VNIVS MARTYR.

Luca cap. 14.

Si quis venit ad me & non odit patrem suum & matrem, &c. Durum est naturæ vincula rumpere, sed ad cælum adspirantibus nihil videri arduum potest. Etenim facile inquit cum carnis affinitate diuortium, qui cælum habet deuotione propinquum. l. 2. n. 44.

Adhuc autem & animam suam. Præmisit. Christus parentum odium, odio vitæ nam parentes deserere martyrij quodammodo prælibatio est, & Christo Domino instar mortis fuit diuelli à parentibus. l. 2. n. 47.

Et qui non baiulat crucem suam & venit post me non potest meus esse discipulus. A patientia laborum, & crucis tolerantia incipit Christianus disciplinæ cælesti nomen dare, & discipulus Christi fieri, Quare in sustinentia laborum ponenda sunt virtutis & perfectionis fundamenta. Etenim acerbior calamitas iustos dum sæuius premit, ad virtutes acrius stimulat. l. 2. n. 129. toto §.

Quis enim volens turrim edificare non prius Sedens computat sumptus? Qui non computatis sumptibus edificare incipit, temere incepta consummare non potest, & imperfecta relinquit. Quare indignus est inter Christi assecclas numerari. Namque inter imperfecta opera Deus absconditur & per consummatas virtutes reuelatur. l. 1. n. 20. toto §.

Omnes qui viderint incipiant illudere ei dicentes: quia hic homo cepit edificare & non potuit consummare. Semper in maius crescere oportet virtutis ædificium, ne moueamus videntibus risum. Etenim perfectionis studiosus nullum sibi virtutis terminum ponit, nam virtus quæ non crescit à vitio parum abest. lib. 1. n. 242. toto §.

Hic homo cepit edificare & non potuit consummare. Certe omni ludibrio dignus est, quisquis extrema laborans penuria tur-

Tamayo in Genesim.

res vanitatis ædificant. At multi hominum sunt qui veram paupertatis miseriam mentito ostentationis splendore colorant. l. 4. n. 218. toto §.

Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus. Ad turrem in terris ædificandam necessariæ sunt opes; ad ædificandum nobis cælum, opes omnes abijciendæ sunt. Quare cælo natus homo laudabili fastu calcat terrena, & mundi pompam pie superbiens contemnit. l. 3. n. 82. toto §.

IN COMMUNI PLVRI. MARTYR.

Luc. cap. 2.

Cum audieritis prælia & seditiones nolite terri. Totus orbis bellis & seditionibus inquietatur, & quis ergo in tanta rerum consternatione non trepidet? Sane qui in tantis motibus non terretur Deo plenus censeretur debet. Nam diuinum prope est animum non concuti nec mutari. l. 1. n. 108.

Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Hæc erunt signa magna consummationis seculi, & totius mundi ad excidium præludia. Nam homo, regna mundus sine concordia sordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas. l. 3. n. 44. toto §.

Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas & persequentur. Inter ruentis iam mundi signa persecutiones Martyrum numerantur, non minus quam prælia regnorum. Etenim Martyres viuentes adhuc consummationem mundi veluti posthumi intuentur. l. 3. n. 24.

Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis. Non enim humanis sed diuinis verbis fidei ratio reddenda est, ne bona causa cadat si infirmo patrono defensetur. Nam inter hominum, & Dei verba summa distantia est. l. 1. n. 166.

Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Non interdicat Christus martyribus verba quibus in iudicio respondeant meditari, ut omnino taceant; imo ut diuinioribus verbis veritatem prodant. Etenim veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio, & lucis suffragio. l. 1. n. 173. toto §.

Index Paragraphorum

Tradimini autem à parentibus, & fratribus & cognatis. Bene ante reliquos omnes inimicos parentes tradituri præcurrunt, cognati præueniunt. Nullus enim est hostis infensior, quam qui est sanguinis cognatione propinquus. l. 4. n. 258. toto §.

Et capillus de capite vestro non peribit. Cur non nisi de capillis Christus mentionem facit. Omnia pene Martyrum membra runduntur, secantur, aduruntur, & vertuntur in cineres, & non nisi de capillitio seruando cura est? Certe capillorum capitis specialiter meminit, quia & si cetera Martyrum membra torqueantur caput utique seruari oportuit ad coronam. Nam agones per cruores & viuces coronas negotiantur & gloriam. l. 2. n. 134. toto §.

In patientia vestra possidebitis animas vestras. Possident Martyres in patientia sua vitam suam, quia temporalis vitæ dispendio animam suam immortalem possident in æternitate. Oportet ergo esse temporis per sustinentiam mortis prodigos, & æternitatis auaros. l. 3. n. 24.

IN COMMUNI CONFESS.

Pontif.

Matth. cap. 25.

Homo quidam peregre proficiscens vocauit seruos suos & tradidit illis bona sua. Probat seruos suos Deus non tantum ex fidelitate custodiendi commissæ, sed ex industria augendi donatæ, Dei enim beneficia aut in nobis operantur accepta aut à nobis subtrahuntur otiosa. lib. 1. n. 179. toto §.

Et uni quidem dedit quinque talenta alij autem duo, alij vero unum. Iuxta cuiusque meritum talenta diuidit, nec omnes voluit munere æquari, quia non æquali virtute pollebant. Digniore in munerum distributione præferre exigit electionis fidelitas, & iustæ æquitatis officium. l. 4. n. 163. toto §.

Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. Num quid ei mandatum fuerat in quinque talentis operari? Certe non constat id à domino fuisse imperatum, & tamen bonus seruus quasi aliquo fuisset obstrictus præcepto operatur in eis. Hoc enim exigit beneficij accepti gratitudo. Nam Dei beneficia ad sui gratitudinem prouocant arcano gratiæ reciprocantis impulsu. l. 3. n. 137. toto §.

Similiter & qui duo acceperat lucratus est alia

duo. Seruus iste licet non magnum lucrum fecerit, laudari meruit, quia pro suo modulo operatus est. Vnde instruuntur Christi discipuli ut exiguo etiam quantumuis talentulo proximorum salutem incumbant, & peculium Domini augeant. Boni enim spiritus proprium est, quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere. lib. 1. n. 142. toto §.

Qui autem unum acceperat abiens fodit in terram & abscondit pecuniam domini sui. Non est contentus neglexisse opera quibus domini pecuniam auget. Sed tanquam cadauerosam & inanimen sepeliuit. Quippe torpens vita otio ante obitum moritur. Actuositas est vita posthuma, & immortalitatis caracter. l. 1. num. 134.

Post multum vero temporis venit dominus seruorum illorum & posuit rationem cum eis. Iusti sic viuunt quasi de traditis sibi talentis rationem reddituri: peccatores autem sic viuunt quasi suarum cogitationum soli sint testes. l. 2. n. 113.

Supra multa te constituam intra in gaudium domini tui. Deus dum videtur iustus exactor, simul apparet munerator æquifsimus dum bene operantibus seruis donata nō tollit sed auget commissæ. Nempe felicitatem auget propriam qui utilitatem procurat alienam. l. 1. n. 208. tot. §.

IN COMMUNI DOCTORVM.

Matth. cap. 5.

Vos estis sal terra. Et quidem valde necessarium nam corruptio omnem terrenam substantiam possidet, non nisi cælesti sapientia tanquam salis condimento præcauendam. Ruina enim mundi fructus est, cuius felicitas ex alterius interitu nascitur, & ad sui exitium deuoluitur. lib. 3. n. 181. toto §.

Vos estis lux mundi. Non tantum sal, sed & lux etiam sacri Doctoris sapientia dicitur, ne eius approbatio penes gustum aliorum sit, sed oculorum credatur examini Etenim sapientiæ lumen oculorum negotium est, probari nequit affectæ voluntatis libidine sed fideli mentis examine. l. 4. n. 110. toto §.

Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Sacer Doctor ciuitas dicitur supra montem collocata, idest supra excelsum verticem, sanctitatis. Quoniam Prælati quantum præ cæteris eminent infulis dignitatis, tantum excellere debent perfectione virtutis. l. 2. n. 239. toto §.

Neque

Moralium Hexaëmeri.

Neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio. Lucerna sub modio ponitur, quando sapientiæ lumine flagrans nullas virtutes operatur: quia sapientia sine virtute tenebescit. Etenim doctrinæ lumen bonis coruscat operibus, & de virtutum studio darius irradiat. lib. 4. n. 12. toto §.

Vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sapientia donum Dei est, & nisi aliis luceat corrumpitur, & extinguatur. Quare boni spiritus proprium est quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere. l. 1. n. 142. toto §.

Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona. Sapientiæ & sanctitatis splendor nisi bonis operibus comprobetur, non obtinebit apud homines laudem. Etenim suspicax est humana natura, & ubi sensibus experientia negatur, frustra fides hominum quaeritur. l. 2. n. 176. toto §.

IN COMMUNI CONFESS. NON Pontif.

Luca cap. 12.

Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardent in manibus vestris. Christus seruos Dei instruens præcinctos esse iubet, & ad omnia præparatos obsequia, Auget etenim obedientiæ gratiam parendi promptitudo, & ad iubentis nutum facti celeritas. l. 3. n. 168. toto §.

Et lucerna ardent in manibus vestris. Mirae claritatis & seruitutis cōiunctio, ut quos tot ardentibus illustrat fascibus ad quoduis seruire ministerium præcinctos cupiat. Sane Militatem sub alterius imperio, nulla dignitas excipit ab obsequio. l. 4. n. 30. toto §.

Et lucerna ardent in manibus vestris. Apertissime coniungit vtrunque, & esse in procinctu ad ministerium serui, & tot luminum splendore clarere: non enim obscuratur Dei seruus, sed illustratur obsequio. Nam strenuus obediens nullum obsequium censet obscurum; quippe quæ videntur obscura obedientia nobilitat. l. 4. n. 43. toto §.

Et lucerna ardent in manibus vestris. Lucernas in manibus tenemus cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus. Ergo seruus Dei debet esse præcinctus ut ad illuminandos proximos facilius, & celerius percurrat. Etenim boni spiritus proprium est quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum

impendere. lib. 1. num. 142. toto §.

Et vos similes hominibus. Hoc est, meminisse oportet vos esse homines quibus hominum salus commissæ est. Quia in mutuū adiutorium homo est genitus. l. 1. n. 208.

Expectantibus dominum suum. Qui in horas noctis singulas vigiles seruos esse inbet recte eos de suo aduentu ad iudicandum monet. Nam humana natura extremi iudicii assidua meditatione fulcitur. l. 2. n. 113. toto §.

Expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptiis. Nec propterea infelices seruos Dei iudices quod vigiliis, & laboribus destinantur, nec permittuntur Dominum ad nuptias euntem comitari. Dei enim serui magis ex laborioso seruitio, quam ex gaudiorum fruitione beatantur. l. 2. n. 100.

Beati serui illi quos cum venerit dominus inuenit vigilantes. Tempus militiæ nostræ totos nos vigiles semper exigit. Nam tanta vigilantia opus est ad tentationum conflictum, ut verendum sit ne hostibus pateat aditus si vel ad præmium obliquetur aspectus. l. 2. n. 19. toto §.

Amen dico vobis, quod præcinget se & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Dominus seruis suis perpetuas vigilias & laboriosas nimium sollicitudines iniungit, sed non tamē sine ingenti præmio gloriæ munerandas. Vnde iustorum labores gloriæ sunt contermini, & cælesti beatitati finitimi. l. 2. n. 134. toto §.

Præcinget se & faciet illos discumbere. Ut nimirum seruis suis præcinctis talionem reddat dominus se præcingit, & ministris similiter ministrat, quo suo exemplo illos ad ministrandum suauiter impellat. Nam bonus superior facile suadet subditis obedientiam cum ipse, pariter subit obsequia. l. 1. n. 183. toto §.

Si sciret pater familias qua hora fur veniret vigilaret utique. Dominus domus suæ custodes cum omnibus noctis horis vigilantes inuenit, iam non eos seruos, sed patres familias vocat; quasi tanta sollicitudo magis quam in seruis inueniatur in dominis. Etenim quod facto opus est melius præstat herus quam seruus. lib. 4. n. 225. toto §.

Et vos estote parati quia qua hora non putatis filius hominis veniet. Cum nullum vitæ tempus ad rationem reddendam assignetur, omni tempore oportet nos esse paratos. Nam in periculo incurreret exitium, qui in tuto positus neglexit remedium... 3. n. 205. toto §.

Index Paragraphorum

IN COMMUNI ABBATVM.

Matth. cap. 19.

Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te, quid ergo erit nobis? Propter Christum despectis omnibus mens Petri omnibus mundi rebus celsius attollitur; & nihil inuenit in toto orbe dignum tam generosæ abdicationis præmium. Quippe qui cælo natus laudabili fastu calcatur terrena, & pie superbiens mundi pompam contemnit. l. 3. n. 82. toto §.

Quid ergo erit nobis? Difficilem quæstionem proponit Petrus nam quid retribuet liberalitas, cum omnia iam abdicauit paupertas? Sic nimirum spontanea rerum omnium cessio diuinam munificentiam æmulatur. Nam creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant ut Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito, quam cum donat gratuito. l. 2. n. 39.

Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me. Dum proposuerat Petrus, & reliquisse se omnia, & Christum secutum fuisse; se in sequentibus maximum præmium Dominus in regeneratione promittit; omnia relinquentibus nihil ultra futurum esse præmij insinuat, quasi satis sit præmij diuitias reliquisse, quæ tot sunt instrumenta malorum. Sane diuitiarum insidiosa possessio ærumnas exstruit, dum speciose blanditur. lib. 4. num. 21. toto §.

Sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes. Sic se probat Christus generosa diuitiarum renuntiatione ad discipulorum amorem obstringi, cum iudicis solium cum ipsis partitur. Nam inter amantes nulla est, aut in abiectione diuersitas aut in maiestate disparitas. lib. 1. num. 130. toto §.

Sedebitis, & vos super sedes duodecim. Quasi dicat: Videte quantum vobis profuerit seculi honoribus renuntiassè; nam mecum simul in iudicantium cætu sedebitis, quod nequitiam in huius sæculi dignitatibus constitutis euenire posset; Namque humanæ excellentia gloriæ solitarium solium desiderat; nemoque honorem sponte partitur. l. 4. num. 139. toto §.

Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Nullam in hac vita remunerationem repromittit, licet seruos suos

Deus etiam in hac vita remuneret. Sed centuplum in futuro sæculo retribuendum asserit, & insuper vitam æternam. Parum enim esset, quidquid in hoc sæculo fulget, quia aliquando extingui & finire necesse est. Quidquid enim sub cælo magnum putatur, angusto cingitur limite, cælestia nullo definita sunt termino. l. 3. n. 20. toto §.

IN COMMUNI VIRGINVM.

Matth. cap. 25.

Simile est regnum celorum decem Virginibus.

Omnes dicuntur Virgines non tamen omnes Virginum decora seruabant: sed iniuria & desidiosa sanctitatis extinxerant flammam. Magna enim vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. l. 3. n. 196. toto §.

Quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, & sponsa. Singulæ cum accensis lampadibus Christo aduenienti occurrunt, ut ad propriæ virtutis lumen examinatæ probentur. Suspecta est etenim laus operibus non testatæ virtutis. l. 2. n. 176. toto §.

Quinque autem ex eis erant fatuæ & quinque prudentes. Merito fatuæ dicuntur quæ virtutum oleum præuenire neglexerant Prudentes vero, & sapientes, quæ parauerant. Etenim sapientiæ lumen bonis coruscat operibus, & de virtutum studio clarius irradiat. l. 4. n. 12. toto §.

Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Dum simul omnes commorantur, omnes prudentes esse videntur, & aliarum fatuitas, aliarum dissimulatur prudentia. Multi quippe sunt in sapientium numero non tam de proprio merito, quam de aliorum consortio. l. 1. n. 232. toto §.

Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus non sumpserunt oleum secum. Ut quid vacuas lampades efferunt, nisi ut falsa ostentatione niteant, omni boni operis succo destitutæ? O quam multi sunt, qui veram paupertatis miseriam mentito ostentationis Splendore colorant! lib. 4. n. 218. toto §.

Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Virtutum oleo præmunatæ virgines viuendum lumen splendoris conseruant. Cum enim per bona opera virtus germinat; tunc denique apparet pulchritudo virtutis. l. 4. n. 16. toto §.

Moram

Moralium Hexaëmeri.

Moram autem faciente sponso dormitauerunt omnes, & dormierunt. Prudentes pariter cum fatuis dormisse dicuntur; est tamen in vtrisque discrimen, dormiunt pessimo somno fatuæ, quas aduentus iudicis inuenit imparatas; dormiunt secure prudentes, quæ ad vltimum vitæ somnum se per virtutum opera præparauerant. Nam qui sinistros animi motus extremi iudicij terrore domat, dormiens super suas passiones dicitur æquitate. l. 2. n. 117.

Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Per aduentum sponsi in hac parabola mortis fatalis hora indicatur. Sed cur Christus non iudex sed sponsus dicitur? Sane quia nuptiæ & funera eodem modo tractanda sunt nam vnde vitæ initium inde imminet finis. lib. 1. num. 26. toto §.

Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Alienis virtutibus splendere gestiebant, incuriosæ suarum. sed qui non suo, sed alieno fulget ornatu dignum sibi conciscit ludibrium. lib. 3.

numero 173. toto §.

Responderunt prudentes dicentes. Ne forte non sufficiat nobis & vobis ite potius ad vendentes & emite vobis. Salutis negotium non suscipit delegationem: tuarum virtutum oleo tuam oportet ardere lucernam aut in alieno extingui. Nam vbi propriæ virtutis meritum deficit, alienum patrocinium ad salutem non sufficit. l. 2. n. 98. toto §.

Dum autem irent emere venit sponsus. Dum fatuæ virgines vsque in horam extremam se ad suscipiendum sponsum parare negligunt, dignæ sunt, vt gloriæ portas clausas inueniant, forisque pereant. In periculo enim incurret exitium, qui in tuto positus neglexit remedium. l. 3. n. 205. toto §.

Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam. Semper vigilandum est; quia mortis hora incerta pariter & fatalis singulis mortalibus imminet. At moriendi necessitas sic est nobis ignota, vt vertamus in vitæ argumenta mortalitatis insignia. l. 1. n. 255. toto §.

CENSURA DOMINI D. PETRI NVÑEZ
de Escobar in Maiori Vallisoletano Sanctæ Crucis Collegio
Togati, & in Alma Metropolitana Ecclesia Burgenfi
Magistrali Canonico.

OMMISSIONE accepta à Dom. Doct. D. Didaco Tre-
 uño huius Metropolitanæ diocesis Burgenfis Vicario gene-
 rali has *Expositiones literales & morales in Hexaëmeron*. Auctore
 R. P. Iosepho de Tamayo de Societate IESV ea animi vo-
 luptate perlegi, & inspexi, qua sæpius ductorem ipsum publice concio-
 nantem solitus sum audire. Hoc mihi met potissimum gratulatus, quod
 hæc iam ad prælum properantia scripta me diutini desiderij compotem
 fecerint: siquidem illam in exponendis Sacris Scripturis, ingeniosam
 Auctoris solertiam gratamque subtilitatem non cum volatili sermone
 transibit, sed ad publicam vtilitatem chartis tradita, & manebit præ-
 sentibus & ad posteros emanabit. Et quidem his eruditissimis expositio-
 nibus, vnde quatuor primis mundi diebus nouus fulgor illuxit, illud epi-
 graphe debuit inscribi quod in totius Hexaëmeri laudem Regius Psal-
 mographus modulatur. Psal. 18. *Dies diei eructat verbum, & nox nocti in-*
dicat scientiam. Etenim singula textus verba ita minutim Auctor expen-
 dit, totque fecundam conceptibus facit, vt ex vnoquoque die videantur
 eructare in mysticos sensus & in nouissimas sententias pullulare. Literalis
 contextus abdita sic ad diuinæ fidei regulam referat, vt (quod in hoc sex
 dierum opere difficillimum est) naturæ exordientis miracula cum recepta
 in scholis Philosophia conciliet. Dictio suavis, stylus nec propter ora-
 tionis culturam obscurus, nec propter claritatem demissus. Totum opus
 adeò Sanctorum Patrum sententiis frequens, vt quod de multorum vsu
 librorum censuit Plutarch. lib. de instit. liberorum idem de hoc solo volumi-
 ne absque exaggerationis nota dicere liceat *Eruditionis organum esse*. Nempe
 antiquorum sententias ingeniosis, nec crinibus, (vt aiunt) productis con-
 ceptibus ornat, profundeque illorum latens acumen non violenta sed ge-
 nuina interpretatione dilucidat. Quodque his omnibus amplius est inter
 tot operis sui decora Auctor se non quærit, nec sub illa Saluiani senten-
 tia comprehenditur aduersus eos *qui in scriptis suis causas tantum egerunt suas*
& propriis magis laudibus quam aliorum vtilitatibus consulentes, non id facere ad
nisi sunt vt salubres ac salutiferi; sed vt scholastici ac disertī haberentur. Quidquid
 enim in hoc opere eminet, totum in animorum vtilitatem reincidit. Nam-
 que vel vitia corrigit, vel virtutem exaltat, vel sacra fidei mysteria ele-
 ganti panegyrico illustrat. Vnum fateor, est quod in absolutissimo hoc
 opere deficit, absolutum non esse, cum alia Hexaëmeri pars, nempe quin-
 tus sextusque dies altero edenda volumine restet, quæ dum differtur ani-
 mus lectione prioris non satiatur. *Quanto enim plus scripta eius attulerant vo-*
luptatis (inquit Plutarchus de Solonis scriptis) *tanto plus eorum qua supe-*
rerant desiderij relictum. Optandum est igitur vt crescat simul cum opere
 Mundus

Psal. 18.

Plutarch.
de instit. li-
ber.

Saluian.
Epist. ad
Salonium.

Plutarch.
in Solone.

Mundus, multiplicenturque dies, vt cum dierum incremento literatorum voluptas augeatur. Eueniet profecto quod aliorum intentus ait D. Gregor. *Quantò Mundus ad extremitatem ducitur, tantò nobis aeternæ sapientiæ aditus patebit.* Censeo igitur hunc librum & prælo dignum, & precor vt ipsius Mundi cuius initia illustrat, finem videat. Burgis 18. Kalend Iunij Anno 1662.

Gregori.
Hom. 16. ni
Ezechiel.

Fr. PETRVS NVÑEZ de Escobar.

NOS el D. Don Diego Treuino y Vicario General del Arcobispado de Burgos por el Illustrissim. Señor Don Antonio Payno por la gracia de Dios y de la Santa sede Apostolica Arcobispo del dicho Arcobispado de Burgos, y del Consejo de su Mag. &c. Por el tenor de la presente, y por lo que anos toca Damos Licencia para que se pueda imprimir el libro intitulado *Expositiones Literales & Morales in Hexaëmeron* compuesto por el P. Ioseph de Tamayo de la Compania de IESV, y residente en su Collegio desta Ciudad de Burgos. Atento que de la Censura del Don Pedro Nuñez de Escobar Canonigo Magistral desta Santa Iglesia Metropolitana nos consta notiene cosa contra nostra Santa fee Catholica, y buenas costumbres antes sera de mucha vtilidad y prouecho que se imprima. Dada en Burgos a 19. de Mayo de 1662.

D. DON DIEGO TREEVINO.

Por mandado del Señor Prouisor.
IOAN ANTONIO GRVCO.

EGO

EGO Franciscus Cachupin Prouincialis Societatis IESV in Pro-
uincia Castellana potestate ad id mihi facta à R. Admodum
D. N. Ioanne Paulo Oliua Vicario Generali, facultatem facio,
vt Tomus qui inscribitur, *Commentaria in Caput Primum Ge-
nesis.* à P. Ioseph Tamayo compositus, & eiusdem Societatis grauium Do-
ctorumque hominum iudicio approbatus Typis mandetur, in quorum
fidem has litteras manu nostra subscriptas & sigillo nostro munitas dedi-
mus. Vallisoleti die 20. mensis Aprilis Ann. 1662.

FRANCISCVS CACHVPIN.

APPROBATIONES DOCTORVM.

EXpositiones literales & morales in hexæameron à R. D. Iosepho Tamayo
Societatis IESV in lucem prodire posse censemus, cum nihil in iis re-
periatur contra fidem Ecclesiasticaque dogmata hâc die 23. Feb. 1663.

Fr. IOANNES ROBE' Dominicanus.

Idem censeo ego infrascriptus Facultatis Parisiensis Doctor Theologus
hac die 23. Feb. 1663.

Fr. CYRILLVS MOREL, Carmelitarum
Lugdunensium Prior.

HEXAEMERON

HEXAEMERON

LIBER PRIMVS.

Id est.

DIES I. GENESIS

Cap. I. Vers. I.

In principio creauit Deus Cælum & Terram.

EXPOSITIO LITERÆ.

1.
Principium
pro Filio.

IN PRINCIPIO. Huius principij sine fine sunt sensus quos ex cogitauerunt interpretes. Multi ex Patribus in hoc principio agnoscunt Dei Filium in quo facta sunt omnia, ut loquitur Scriptura. Ita Augustinus, Basil. Ambrosius, Tertullianus, & Hilarius. Hic vero sensus non est literalis, sed mysticus, & symbolicus, & à Caballistis mutatus, quibus *Bereschith*, quod principium sonat, idem est quod sapientia, sapientia autem Dei Verbum Dei est, idemque Filius. Imo Sixt. Senens. lib. 3. Biblioth. *Bereschith*. quadam litterarum transpositione (ut mos est nugare Caballistis) asserit hanc propositionem conficere. *Pater in Filio principium finem creauit caput ignem fundamentum magni hominis fœdere bono.*

Sixt. Sen.

2.
Gasp. Sanct.

Ad litteram congruentius P. Gaspar Sanctius in cap. 2. Ezequiel. num. 23. illud *In principio* ex Hebræa origine vertit *In capite*, siue *in summa*. Quasi totus hic versiculus *In principio creauit Deus Cælum & Terram.* fuerit veluti titulus toti operi Geneseos præfixus, quo summatim indicatur quidquid in hoc libro prolixius continetur. Hoc autem subtilius forsan quàm verius excogitatum. Nam si totus hic versiculus non est narrationis Hexaëmeri pars, sed extra historiam usurparetur loco tituli, nullibi Moyses creationem Emphyrei, neque terræ conditionem retulisset. Imò cum à creatione lucis statim incipiat vers. 3. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux*, iam supponit ipsius subjectum fuisse editum, & terram prius factam, cum de illius creatione nihil usque narrasset, nec credendum est tantum Historiographum hanc præcipuam mundi visibilis molem silentio præterisse.

Tamayo in Genesim, Pars I.

Verosimilius verbum illud *In principio* exponunt S. August. Philo. Hugo Cardin. Carthusian. & ex recentioribus plures bonæ notæ Interpretes, asserentes hoc denotari Cælum & Terram Dei operum extitisse principium, id est, inter corporeas visibilesque creaturas, illas primatum in creatione obtinuisse, & ante reliqua omnia fuisse editas. Adhuc tamen hæc sententia non placet, quia omnia simul elementa cum Cælo pariter & terra prodierunt, ut in sequentibus historiæ Auctor insinuat.

Verior igitur sententia per hanc particulam nihil aliud intelligit, nisi initio temporis Cælum vna cum Terra conditum, ut hæc veritas fidei in ipso Scripturæ sacræ limine sanciretur, scilicet mundum ab æterno non fuisse: ita August. lib. 11. de Ciuit. cap. 6. Basil. Homil. 1. de opere sex dierum, Ambros. lib. 1. Hexaëm. cap. 3. & 4. Tertull. contra Hermog. c. 19. Chrysost. Hom. 2. in Euang. Ioannis. Theodoret. q. 1. in Genes. & plures alij tam ex antiquis quam ex recentioribus, quos citatos sequitur Sherlog. lib. 1. Dioptræ. Dissert. 3. sect. 2. n. 11. Vnde corrumpunt Ethice Philosophantium deliramenta, qui mundum vel improductum, vel ab æterno conditum affingebant; simulque error Eugubini conuincitur, qui in sua Cosmopæia Emphyreum dixit increatum quiddam esse & æternum. Neque meum tempus prodigam horum errores impugnando, cum Catholice pugnemus.

Creauit. In Hebræo est *Bara*, quæ Latinæ voci responderet, & sine discrimine significat producere modo ex nihilo, modo ex aliqua materia præsupposita. In præsentī vero significat actionem productiuam ex nihilo. Licet enim inferius dicatur Deus aliqua creare quæ ex præcedente materia condita sunt, ut hic vers. 21. *Creauit Deus cete grandia.* At ut obseruat Oliuer. Bonart. in

A

Isagog.

3.
August.
Philo.
Hugo Card.
Carthus.
*Cælum &
Terra prima
Dei opera.*

4.
*Principium
pro initio
temporis.*

August.
Basil.
Ambros.
Tertull.
Chrysost.
Theodoret.
Sherlog.

*Vnde mundus
in tempore
incepit.*

Eugub.

5.
*Creare quid
significet.*

Bonart.

Isagog. reg. ad Eccli. regula 34. cap. 1. vers. 9. Verbum *Create*, variè accipitur pro re nata & ex adjunctis, licet eius primaria significatio sit ex nihilo producere.

6.

An in prin-
cipio Genes
innuatur
mysterium
Trinitatis.

Caietan.
Catherin.

Elohim apud
Hebraeos non
caret nume-
ro singula-
ri

Deus. Provt in plurimum Hebræorum voces mysteriis ancillantur, idèd plures mysterium Trinitatis auspicati sunt in nomine *Elohim*, quod in præfenti tribuitur Deo jungiturque verbo *Bara*, singularis numeri, quasi dixeris *Dij creauit*. Vt scilicet indicetur naturæ diuinæ vnitas, & personarum pluralitas. Hanc opinionem rejiciunt Abulensis, & Caietanus, quem immerito impietatis nota inurit Catherinus; sed illum iure defendit Pererius, qui eorum verborum mysterium minimè approbat. Possunt quidem ad Trinitatem diuinam significandam ea verba torqueri, sed nimis inuoluto, & à longè petito sacramèto, vt rectè notarunt Oleaster, & Sandæus. Vocum constructio plana est, modo explodatur discordia numeri inuidiosa latinitati. *Elohim*, enim singularis esse numeri communior grāmatorum eius linguæ sententia docet, nec præter Caietanum & nescio quos alios inuenies bonum auctorem, qui nomen hoc singulari numero orbauerit. Quod si *Elohim*, singularis vox est, rectè cum verbo *Bara*, & absque vlllo mysterio concordat.

7.

Euseb.
Elohim quid
significet.

Duo hic ad extremum notanda. Primum, *Elohim* inter Dei nomina significare fortitudinem, siue Deum qua fortis est; vt notarunt passim Interpretes cum Eusebio Præpar. Euang. lib. 11. cap. 6. Alterum ad ipsius nominis vulgarem usurpationem pertinet: etenim apud Hebræos *Elohim*, Deum Iudicem punientem & vindicantem sonat. Est enim *El*. Deus; *Alah* Iuramentum execratorium, vnde *Elohim*, Deus à quo malum pœnæ infligitur.

8.

S. Thom.
Lyra.
Burgens.
Caiet.
Lipom.
& alij.

Cælum & Terram. Mitto plures interpretationes cœli, vt minus literæ consonas, totòque, vt aiunt cœlo aberrantes, quibus Auctores nomen hoc cœli exercent. Duplex sententia est, quæ inter nobiliores Interpretes agitur. Altera cœli nomine hic intelligit cœlestes orbes, qui à Lunæ concauo vsque ad Empyreï spatia protenduntur. Ita S. Thom. Lyra, Burgens. Caiet, Lipoman. Perer. Valentia, & plures alij quorum catalogum producere longum esset. Hæc tamen opinio inferius impugnabitur vers. huius capitis 6. cum de Firmamento tractemus.

9.

Orig.
Theodoret,
Philopon.
Salianus.

Empyreum
ab initio com-
ditum.

Sherlog.

Enao.

Secunda sententia nomine Cœli hic Empyreum designari docet, id est, felicissimam Beatorum sedem. Sic Origen. inibi, Hom. 1. Theodoret. quæst. 11. Philoponus lib. 3. de Creatione Mundi. S. Bonauent. & alij, quos studiosa sedulitate recenset Salian. eorum verba transcribens in Apparatu, cap. 6. De natura Empyreï, forma, præstantia, deliciis, ad beatorum animas, & post resurrectionem etiam corpora recreanda, non incuriosè tractat Sherlogus in sua Dioptra antiquitatum Hebræicarum. Dissert. 1. sect. 1. lib. 2. & ad satietatem minimè fastidiosam P. Enao. duplici de Empirologia volumine.

10.

Cur Moyses
creationem
Angelorum
omiserit.

Omisit hic Moyses de creatione Angelorum mentionem facere, non ob illam quidem rationem quam communiter asserunt, ne Hebræorum gens Idolorum cultui nimium propensa, occasionem sumeret adorandi tanquam Numina Angelos: si enim hæc ratio ad subticendos Angelos Scriptorem Sacrum impulisset, etiam Cherubini notitiam præterisset, quem ad paradisi custo-

diam positum tradit cap. 3. Imò si Moyses hoc periculum præcauisset, expediret potius eorum creationem referre, vt non illos Numina sed constaret creaturas esse, maximè cum de eorum existentia plura hoc volumine sciret se fore relaturum. Omisit ergo illorum productionem narrare quia visibilium creaturarum, mundique sensibilis historiam texebat; nec rudem populum satis ad spiritualia dignoscenda capacem existimabat, quæ est ratio Chrysost. Hom. 2. in Genes.

Chrysost.

11.

At quo loco & quo tempore Angeli sunt creati breuiter hic exponendum est. Puto Empyreum fuisse eius creationis locum, licet Rupertus lib. 1. de op. Trinit. extra existimet fuisse conditos, & postea intra Empyreum admissos, sicut extra paradysum homo factus, ac subinde intra paradysum inductus. Verum nostra opinio pro se habet Theologorum consensum cum D. Thoma, qui nobilissimam naturam Angelorum in nobilissimo loco creati consentaneum iudicauit.

Rupert.

Angeli in
Empyreo
creati.

12.

D. Thom.

Major difficultas est de tempore in quo Angeli creati sunt: nam teste ipso Doctore Angelico 1. p. q. 61. art. 3. ad 1. Apud Græcos Patres communissima sententia fuit Angelos ante hunc mundum visibilem extitisse, nec desunt plures ex Latinis, qui hoc ipsum affirmarint. Vera sententia est Angelos simul cum cœlo, & terra fuisse conditos, id enim videtur definisse Concil. Latetan. C. firmiter, de summa Trinit. & fide Cathol. ibi. *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus est solus verus Deus, vnum vniuersorum principium. Creator omnium inuisibilium, visibilium, spiritualium, & corporalium, qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam; spirituales, & corporales, Angelicas, & mundanas.* Ratio hoc etiam ex contextu Sacre Scripturæ suadere videtur. Cum enim Angeli in operando citissimi sint, oportet paruulas intercessisse morulas ab eorum creatione vsque ad lapsum. Cum ergo ex cap. 3. Genes. constet Sathanæ Angelum Euam per serpentis astutiam decepisse: necesse est iam antea peccasse. Quod igitur tempus eius peccato ascribitur? Si dicas ante Hexaëmeron, obstat nondum fuisse inferni carcerem constructum, quod paratum est Diabolo, & Angelis eius, & quo statim post peccatum delapsi sunt, iuxta testimonium 2. Petri 2. 4. *Angelis peccantibus non pepercisse: sed rudentibus inferni detraçtos in tartarum tradidisse cruciandos.* Hæc autem pœna perduelibus statim post peccatum inflicta suadet, non multo post creationem illos deliquisse, simulque cum Mundo extitisse; ne aut longior illis via fuerit, aut supplicium gehennæ non potuisset statim infligi.

Et simul
cum Em-
pyreo
conditi.

Conc. Later.

Angeli in
operando ci-
tissimi sunt.

Peccantes
Angeli sta-
tim post pec-
catum puni-
ti.

2. Petri 2. 4.

EXPOSITIONES MORALES.

VERSVS I.

§. I.

*Iustitia & clementia duplici axe versantur
Imperia, altero deficiente ruitura.*

13.
Homo sub-
jectionis im-
patiens.

GENVS humanum non minus dominan-
di cupidum, quam subjectionis impatiens,
civilitatem facile scindit, alienaque impe-
ria repugnante natura sustinet. Cum enim pares
nos omnes natura produxerit, in hoc cuncti con-
spirant, ne quis præ cæteris emineat: quod si non
assequuntur, cupiunt tamen. Esse enim aliquem
cui iura tua cedas, necessitatis est, aut fortunæ. Ad
Reipub. bonum opportunum Principatum cense-
mus, ad priuata commoda odiosum: denique ser-
uire inuidiosum est nomen. Quare nisi sapienti-
bus regnandi artibus cohibeantur homines, in
perniciem effunduntur Imperij, & qui sola spe
vel metu frenantur, sola benignitate, aut iustitia
retinentur, veluti retinaculis objectis, ne in publi-
cam Majestatem conspirent. Etenim, ait Rupertus
in Genes. lib. 8. cap. 37. *Vbi totum punitur regia se-
ueritas crudelitate polluitur: ubi vero totum remittitur,
facies majestatis sine metu disciplina contemnitur.* Be-
nignitate igitur plebs emitur, seueritate subigitur,
hocque duplici axe Imperium innititur, & ab eo-
rum nexu pendet reipub. incolumitas aut ruina.

Homo sola
spe aut metu
ducitur.

Rupert.
Regia Ma-
iestas seueri-
tate polluitur;
nimia beni-
gnitate con-
temnitur.

14.

In hoc Scripturæ sacre vestibulo, cunctis Re-
gibus hanc dominandi legem affixam legimus
paucis verbis descriptam. *In principio creauit Deus
Cælum & terram.* Hoc nomen Deus in Hebræo
textu exprimitur per verbum *Elohim*, quod (vt no-
taui in expositione literæ) Iudicem Deum punien-
tem & vindicantem, significat. Sed cur, inquis, ipsa
exordientis mundi incunabula, teneramque nas-
centis infantiam diuini Iudicis nomen terreat?
Quid iudicantis munus ad Orbis productionem
importat? Non potentia, non sapientia hic no-
men sed vindicantis sonat, & vix mundus est, cum
ad iudicium vocatur, & iudicantis tribunal eri-
gitur. Optimo sanè diuinæ sapientiæ consilio, vt
in perpetua concordia orbem contineret, quod ad
suum Imperium Numen nouiter destinabat. Con-
didit enim mundum *In principio*, hoc est, in Filio,
cui bonitas benignitas & clementia tribuitur.
Creator igitur seueritatem benignitati jungat,
vt ex utroque nomine clementia pariter & iusti-
tia coalescat, quibus inconcussa soliditate Impe-
rij firmitas solidetur. Accipe hæc ex Tertull. acu-
mine, lib. 2. in Marc. cap. 1. *A primordio, ait, Creator,
tam bonus, quam & iustus pariter utrumque processit.*
*Bonitas enim operata est mundum, iustitia modulata
est.* Quasi dicat. Pater cui creationis opus tribuitur
operatus est mundum in Filio, qui est paternæ bo-
nitatis origo, clementiæ fons, & initium benigni-
tatis: conditum tamen mundum per benignita-
tem & clementiam voluit per iustitiam modulari,
vt per iustitiæ terrorem, & bonitatis comitatem

Deus clemē-
tia mundum
condidit, iu-
sticia conser-
uat.

Tertull.

Tamayo in Genesim, Pars I.

suum stabiliret Imperium, ac ex vtriusque con-
sensu constet totius Orbis harmonia.

Vix vltimum in Cruce Christus emisit spiri-
tum, cum vniuersa mundi machina dissoluitur, &
quasi ad primordiale orbis infecti chaos cuncta
visa sunt refluxisse. Atra nox in meridianum so-
lem inuehitur, & neque ipsa lux luce splendescit,
dissono tremuit fragore terræ soliditas, tamque
facile quam velum templi rumpitur: allidunt sese
mutuis ictibus saxa, & de mortis conceptaculis
mortui resultant. Totus orbis veluti si procello-
so ageretur æquore, siccum timuit procul à di-
luvio naufragium. Matth. 27. 51. *Et ecce velum*
templi scissum est in duas partes à summo, usque deor-
sum: terra mota est, & petra scissa sunt, & monumen-
ta aperta sunt, & multa corpora Sanctorum, qui dor-
mierant, surrexerunt. Nec mirum, sensere elementa
sui Creatoris iniuriam, & communis necem Au-
ctoris insolenti cōturbatione testata sunt. At quo-
nam vitali impulsu, qua vi, quo sensu insensibilia
& inanimata elementa in tam horribiles motus
eruperunt. Neque enim à se ipsis moueri poterant
quæ motus principio sensuque carebant. Sed ob-
seruare oportet vocem illam, quam morti proxi-
mus Christus edidit, *Eli, Eli, lamma sabactani.* Deus
Deus meus, vt quid dereliquisti me? Matth. 27. 46.
tibi vnde prouenerit generalis mundi commotio,
solis obscuratio, terræ concussio, elementorum
discordia & totius naturæ dissidium. Dum *Eli*, id
est, Iudex vindexque Deus Filium deserit, neces-
sum erat orbis turbati imperium, quod vtriusque
consortio fuerat à primordio compactum, totam-
que mundi harmoniam in dissonos motus dissi-
dere, quasi iustitia deferente clementiam, mundi
soluantur axes, & subditarum creaturarum sub-
jectio subito abscindatur. *Bonitas enim operata est*
mundum: iustitia modulata est. His nempe basibus
mundus innititur, cum eorum diuortio mundus
trepidat, & non aliter stabile erit Imperium, nisi
mutuis foederibus vincla cum clementia iustitia,
Princeps reipub. moderetur.

15.
Fatiscit
mundus cum
Deus Iudex
Christum in
Cruce dere-
linquit.

Matth. 27.

51.

Matth. 27.

46.

Tertull.

16.

Ioachaz Israëliti populi Rex iniquus pene
extremam regni ruinam Syris vastantibus pertu-
lit: eo vita functo Ioas sumptis Imperij habenis in
eo instaurando toto animo incubuit. Hoc deside-
rio ductus agrotantē Eliseum inuist, quem sup-
plicibus precibus rogat, vt priusquam ab humanis
discedat, Israëlitarum malis dignetur occurrere.
Et ait illi Eliseus: Affer arcum & sagittas, quibus
prompte oblatis dixit ad Regem Israël: Pone manum
tuam super arcum: & cum posuisset ille manum suam,
superposuit Eliseus manus suas manibus Regis, & eje-
cit, & ait Eliseus: sagitta salutis Domini, & sagitta
salutis contra Syriam. 4. Reg. 13. 16. Quid hoc æni-
gmata difficilius? Salutaris sagitta non vna manu
jacitur, regiæ adduntur Prophetis, ac si neuter
posset arcum contendere, aut solus sagittam emit-
tere. An quia Eliseus vicina morte defectis viri-
bus, nisi rege auxiliante, expedire sagittam non
valebat? Verum jaculatio illa vt pote figurata, &
symbolica, quantumuis debiliter fieret, Regem
vtique etudiret, & in mysterij doctrinam instrue-
re. Plane regiis manibus accessere manus Prophe-
tæ, vt ex vtriusque Israëlitis salutaris hostibusque
exitialis sagitta indicaretur. Regiæ namque ma-
nus aptiores sunt largiendis muneribus quam in-
fligendis suppliciis: manus autem Elisei ab Elia
magistro instructæ, erant seuerioris & rigidi spi-
ritus hereditario iure minaces. Zelo igitur Elisei
acuatur sagitta, Regis vero benignitate tempere-
tur, vt quæ ab vtriusque manu prodibat, fieret

Regia ma-
nus aptiores
largiendis
muneribus,
quam crimi-
nibus vindi-
candis.

A 2

§. II.

populo salutaris. Regni enim salus, populi firmitas, hostium denique profligatio à clementia pariter, & à Iustitia resultant.

§. I I.

Sibi detrahit de maiestate diuinitas, ut salus promouetur humana.

17.

Amor potius seruire cupit quam dominari.

S. Bruno.

In sacra Scriptura prius filius quam pater nominatur, ne ab infidelibus filium querentibus erretur.

TAm preciosa est Numini salus humana, ut pene cedat honor diuinus dum bonum intercedit humanum. Amat: quid mirum si nostram felicitatem Deus promoueat per dispendia maiestatis suæ? Amor enim seruire potius cupit quam dominari. Ecce tibi diuini amoris flammæ ab ipso Scripturæ limine emicant quod expendere licet in illis verbis. *In principio creauit Deus cælum & terram*, in quibus plures ex Patribus mysterium Trinitatis aiunt adumbrari, dum per *Principium*, Filium Dei, per Creatorem Deum intelligunt Patrem. Hic autem S. Bruno solerter addubitat cur prius Filius quam Pater nominetur. Etenim mutata nominum ordine rectè constaret oratio, neque minus benedici posset: Deus in principio creauit, id est, Pater in Filio, quam in Filio Pater; imò fortè decentius illud, hoc non admodum congruenter; cum secundo loco Pater ponitur, qui est Filij origo, & principium, *Conueniens fortasse fuerat*, inquit Bruno, *ut nomen Patris prius poneretur, qui ubique maximè ab ipso Filio honoratur.* An ne cultum illum quem nos tenuissimæ mentis homines in illis verbis desideramus Moyses incuriosè neglexit? Imo studiosè admodum sacer scriptor omisit, & ordinem personarum inuertit. Oportebat enim salutem suam homines in Filio quærere, & inuenire; ille enim nostræ redemptionis assertor est: ille mediator Dei & hominum, miseram hominis naturam erat diuinæ amicitiae conciliaturus. In Scripturis promissus, in ipsis erat utique inquirendus. Ergo ab ipso sacra Scripturæ introitu pateat, ne verbum quidem aliud prius audiatur quam Filius nostræ salutis principium, ne in ipso quærendo homo aut laboriosè exeret, aut negligat fastidiosè. *Nomen Filij prius posuit* inquit, Bruno, *ne Iudæus quærando erraret.* O Moysen scriptorem diuinitus præcautissimum! ô Deum potius qui in Moyse loquebatur prouidentissimum humanæ salutis indagatorem! Præsciebat Deus peruicacis iudicij Iudæos absque Scripturarum testimonio ad Filij Dei fidem nunquam adducendos, ne igitur in euoluendo volumine diutius insudent, ab ipso Filio sumit Scriptura principium. Quasi tam sedulo nostram salutem quærat Deus, ut quod maiestati congruentius est cedat ubi causa agitur humanæ felicitatis. Omittit præcedentiæ titulos, ne hominum salus vel minimum retardetur.

18.

Genes. 3. 22.

Ad imaginem Dei & similitudinem factus homo turpiter peccat, & simillimam creatori imaginem turpius delet. Tunc ad illum Deus. *Ecce*, inquit, *Adam quasi unus ex nobis factus est.* Genes. 3. 22. Hoc ironice dictum plures existimant: at in æterna Dei veritate, exacta omnino verborum proprietas quæranda est. Age ergo, quo sensu homo vere Deo similis per peccatum euasit? imo potius, inquires, deformis, & quam dissimilis factus est. Quid potius à diuina pulchritudine abhorret quam peccatoris deformitas, fœdaque labe qua diaboli filius redditur filius Dei? Ita profecto est: sed tamen perpende Creatoris erga ho-

minem ineffabilem charitatem. Vbi homo dissimilis Deo factus est necesse erat perire, nisi in illo diuina rursus imago resculperetur. Atqui impossibile erat diuinam similitudinem humanis viribus instaurari. Quid ergo tunc Deus? Peccatori sit similis; ipseque in seipsum sumit peccati imaginem, & in similitudinē carnis peccati se deformat, ut homo semel perditus reformetur. Ita non ironice sed verè dictum. *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est*, & per sui honoris dispendia Deus hominis salutem procurauit. Expendit in hunc sensum verba illa Hugo Victorin. apud Tilmann. *Pensa, inquit, homo, pietatem Dei, si potes. Contemptus à nobis cōtemptum nostrum sustinere non potuit. Rejecit homo ad quam formatus est similitudinem diuinam: Deus è vestigio conformauit se ad illam, qua homo transformauerat similitudinem humanam.* Ipse contemni passus est Deus, ne contemptus nostris pateretur. O profusam prodigè maiestatem. Sic per diuinitatis indecora exististi humanæ salutis causam.

Ad Rom. 8. 3. 2. ait Apostolus. *Si Deus pro nobis quis contra nos. Qui proprio filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum.* Verba quæ sicut continent infinitam Dei gratiam, ita nunquam satis humanis verbis exposita. Illud me modo potissimè mouet, cur Apostolus de traditione Christi loquens eum Filium Dei nominet, non hominis filium? nam ipse cum se tradendum prædiceret, filius hominis, quam Filius Dei maluit appellari, Matth. 20. 18. *Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur.* Etenim qui simul Dei & hominis filius erat, eatenus tradi poterat, quatenus pati & mori capax: mori autem poterat, ut Filius hominis, qui ut Deus & Dei æternus Filius impassibilis est & immortalis. Quare igitur Paulus Dei Filio non parcatum, Dei filium signatissime traditum dixit? An quia Pater Filium suum non modo qua homo est, non pepercit, sed etiam ipsum quatenus Deus est tradidit? O audacissimam cogitationem! Ecquid esse poterat quod diuinæ personæ parceret? Crediderim Paulum mentis oculum ad crucem intendisse ubi defixum Dominum illudebant prætereuntes dicentes, *Si Filius Dei es descende de Cruce.... Si Rex Israël est, descendat nunc de Cruce, & credimus ei.* Matth. 27. 42. Deum Patrem igitur Paulus considerat inter honorem Filij, & humanam salutem quodammodo decernentem. Hinc ad manifestationem deitatis prouocatur, si de cruce descendat: inde vero nostræ redemptionis negotium pendebat, si per mortem suam Christus nostri debiti solutionem consumaret. Inter vtriusque electionem ita Deus in salutem nostram inclinauit, ut videretur, suæ diuinitati potius quam humanæ redemptioni detraxisse. Passus est Filium de cruce non descendere donec humanæ salutis causam moriens persolueret: & non pepercit diuinitati, ut parceret peccatori. Pulchrè D. Ambros. lib. 1. de Iacob. c. 6.

Qui proprio filio suo non pepercit. Pulchro, inquit, verbo usa est Scriptura, ut Dei Patris erga te pium propositum declararet... Considera affectum patrum. Quod pietatis est quasi morituri Filij suscepit periculum, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Nihil dici potuit exaggerantius. Ita pro nobis tradidit Filium paternæ pietatis, ut fructus redemptionis opinioni diuinitatis in filio visus sit quodammodo anteferre. Quasi orbitatis hausit dolorem. Dum Filium de cruce descendere non permisit, nam apud infideles animos putatur quasi non Pater, dum Filius Dei Christus non

Hugo Viç.
Conceptus
Deus à nobis contemptum nostrum sustinere non potuit.

19.
Rom. 8. 32.
Cur Christus ad Passionem traditus filius Dei, quam filius hominis maluit appellari.

Matt. 20. 18.

Matt. 27. 42.

Deus ut peccatori parceret diuinitati non pepercit.

Ambros.

non creditur. Quod diuinitatis erat periculo ob-
jecit, quod salutis erat humanæ usque ad consu-
mationem redemptionis perduxit.

§. III.

*Inter imperfecta opera Deus absconditur, &
per consumatas virtutes reuelatur.*

20.

Iterum discutienda sunt prima illa Scripturæ
verba. *In principio creauit Deus cælum, & terram.*
vbi notauit Glossa, Filium Dei dupliciter nomi-
nari: primum nomine *Principij*, iterum per ver-
bum illud *Dixit*, quod per omnia Hexæmeri
opera identidem recurrit; nam iuxta mentem Au-
gustini, Dial. 65. quæst. 23. *Dictio Dei Verbum Dei*
est: neque enim corporalibus modis loquitur diuina na-
tura; nec quoties dicitur: Dixit, toties verba formauit.
Vnum enim Verbum genuit coæternum, & consubstan-
tiæ sibi, in quo omnia ineffabiliter, & incorporaliter
dixit. Ecce modo inter huius nascentis mundi
opera Filius Dei diuersimodè nominatur, nam &
Principium vocatur, & verbum; alterum inquam
nomen Filium denotat esse omnium rerum cau-
sam, vnde cuncta vniuersi opera deduxere prin-
cipium, alterum vero nomen. Verbum scilicet, non
nisi illis operibus adscribitur quæ iam perfectissi-
ma sunt, & diuinis oculis inspecta meruerunt
approbari, hic vers. 31. *Viditque Deus cuncta qua*
fecerat & erant valde bona. Illa nimirum, quæ di-
cendo produxit, & per verbum suum loquutus
prius fuerat. Hanc obseruationem expendens
Glossa, inquit, *Cum dicitur: In principio fecit Deus*
cælum, & terram, commemoratio fit Filij, qua princi-
pium est, sed cum dicitur: Dixit Deus: Fiat: com-
memoratur qua Verbum est. Nota quæ studiosè sub-
jungit. *Per Principium notat principium naturæ exi-*
stentis ab illo; per Verbum perfectionem naturæ ab illo
ad ipsum reuocata. Scilicet aliter se habet Deus cum
perfectis, & aliter cum imperfectis crea-
turis: adest quidem imperfectis tanquam
necessarium principium, occulta ui omni-
potentiæ concurrens: neque enim Deus ope-
rari sentitur, sed fide solummodo creditur. Vbi
autem opera perfecta sunt, non iam principium,
sed Verbum dicitur, veluti si præsens audiatur, &
sensu attingi possit, tam inter perfecta opera ma-
nifestus, quam inter naturæ imperfectiones oc-
cultus. Operum enim exacta perfectio Deum ve-
luti absconditum reuelant, & quasi intento di-
gito commonstrant.

21.

Illa ipsa hora qua Christus Dominus animam
suam in Patris manus tradidit, *Velum templi scis-*
sum est in duas partes à summo usque deorsum.
Matth. 27. 51. Ad cuius mortem lugent astra, plan-
gunt elementa, orbis ingemuit, quid opus erat
velum quoque abrumpi, quasi quid magnum esset
filiis velaminis scissio, vbi durissimi etiam lapi-
des frangebantur. Sed velum scinditur vt sinago-
gæ interitum prælagiat. Bene. Leue tamen indi-
cium ad significandum vetustæ religionis exitum
Imò rueret templum ipsum & in illa terræ tre-
mentis concussione dissiparentur antiquatæ legis
altaria. Quid interest velum dirumpi siquidem
abolendarum ceremoniarum locus integer per-
stat? Verum aliorum respiciebat hæc scissura ve-
laminis, nimirum, vt Deus quem toto legis tem-
pore occultabat instituta iam gratiæ lege quasi
disiecto velamine appareret. Namque, vt ait, Apo-
stol. ad Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum addu-*
Tamayo in Genesim, Pars I.

xit lex, introductio vero melioris spei per quam ap-
proximamus ad Deum. Quasi dicat: Dum vetusta
lex viguit per illarum ceremoniarum imperfe-
ctionem Deum ab hominibus elongabat, & ve-
luti oppanso velo abscondebatur. Vbi vero ex Chri-
sti morte noua religio orta est, quæ in meliorem
spem per perfectissima opera nos erigit, ita ap-
proximamus ad Deum, vt iam nobis rescisso velo
pateat, nobisque se manifestissimè ostendat.
Quam puto esse mentem Euthimij, inibi. *Scissum*
iam velum, inquit, significauit diuisum iam esse me-
dium parietem inter cælum, & terram, qui inter
Deum erat, & homines. Nam qui prius imper-
fecta quasi conspectu fugiebat iam consuma-
tis in lege gratiæ operibus & virtutibus tam
nobis apparere festinat, vt præ festinatione
velaminis recludendi ipsum penitus diru-
pisset.

Plena Abrahami fides non modo ipsum no-
bilitauit, sed locum in quo Isaac immolatio-
nem fuit aggressus glorioso cognomine auxit
Appellauitque nomen loci illius Dominus videt:
ita vt dicant hodie. In monte Dominus visus est.
Genes. 22. 14. Facinus Abrahami nomen illu-
stre monti peperit, quod in adagium vulgò
abiit, & veluti vñtatissima inter Hebræos
paræmia versabatur: sed longe aliter quam
quod imposuit Abraham nomen populus re-
ferebat: ipse enim locum appellauerat: *Do-*
minus visus est. Hebræi montem appellauere *Do-*
minus visus est. Res erat valde dissimilis, nec
satis conueniebat cum origine paræmia. Vn-
de ergo hæc diuersitas orta est? An emenda-
re voluere posterum nomen à Patre impositum
tanquam minus speciosum illud fuisset? Quis
enim locus est, quem Deus non videat: ergo
vt gloriosum aliquid & illustrius mons ille
nomen sortiretur, quasi ex condito posterum
conuenerunt, vt mons ille, *Dominus visus est,*
tanquam speciali titulo donaretur. Interlinea-
lis quæstionem ingeniosè dirimit. *Vbiq̃ue, in-*
quit, Dominus videt; sed vidit, dixit, proap-
paruit, id est, videri se fecit: per efficientem
enim significatur id quod efficitur: sicut pigrum
frigus dicimus, quod pigros facit. Idem scilicet,
vtrumque nomen significabat, & quod Abra-
hamus imposuit, & quod posterum referebant.
Dum enim ille dixit: *Dominus videt: per effi-*
cientem causam significauit id quod effectum est.
Non enim potuit Deus videns Abrahami per-
fectissimam fidem se ipsum continere, quin si-
cut omnia viderat, videretur. Nam ibi se
gaudet ostendere vbi homo perfectissimas vir-
tutes operatur.

§. IV.

*Humanarum rerum principia sunt fini
confinia & earum exitus confundit
introitum.*

Vita quidem & mors tametsi inter se plarimum
differre videantur, inter se tamen mutuo trans-
meant, vicissimque succedunt. Etenim vita ex cor-
ruptione nostra principium ducens, ac per corrup-
tionem, iter faciens in corruptionem tamen, ni-
mirum in huius vitæ finem desinit. Legisti Na-
zianz. in Orat. de funere patris: heu quam ve-
rè de vitæ humanæ inconstantia Philosophan-
tem.

*Lex vetus
quia imper-
fecta erat
Deum quo-
dammodo
abscondebatur.*

Euthim.

22.

*Genes. 22.
14.*

*Adagium
Dominus vi-
sus est, unde
ortum sum-
psit.*

Interlin.

23.

Nazianz.

Vita nostra
mortis mix-
tura est.

Galfrid.

tem. Nam quid habet illa stabilitatis, aut certitudinis, quæ per sui corruptionem ducitur ad interitum, & vnde principium duxit, tandem finitur. Ipsa vita igitur mortis mixtura est, ius moriendi, & sui finis pergens initium. *Quare hæc pauperula vita* (inquit Galfridus apud Tilmann.) *parum habet vite. Vita quippe mortalis mixtura quædam est vita, & mortis: quin etiam hanc eandem qualemunque pauperulam vitam non tenemus, ut manentem sed ducimus ut euntem.*

24.

Mundum æ-
ternum esse
ab eius orbi-
culari figu-
ra Ethnici
auguraban-
tur.

Mundum æternum esse Ethnicorum Philosophorum vulgare fuit commentum, qui ab illius circulari figura augurabantur eius æternitatem. Hinc anguis in caudam deuolutus excogitatum ab illis emblemata quasi circulari figura æternitatis referret imaginem, qua finis cum principio reincident, cauda cum capite inibi desinens, & incipiens. Sic stolidè hac futili meditatione rebus caducis adulabantur, cum potius è conuerso earum exitum ex hoc ænigmate argumentari debuissent. Rectius mundi finem ab ipsius orbiculari forma arguit Ambros. lib. 1. Hexaëm. c. 3. *Neque enim, inquit, potest Sphæra initium reperiri: neque vnde cœperit, vel ubi desinat, centro, & intervallo positus. Neque verò si ipse non comprehendas, idcirco non cœpit, aut nequaquam desinet. Si ipse circuitum atramento, vel graphio ducas vnde cœperis, vel ubi desieris non facile vel oculis colliges. Tamen & cœpisse, & desinisse ipse tibi testis es: nam & si sensum subterfugit, veritatem non subruit* (Obserua argumenti conclusionem) *Quæ autem principium habent, & finem habent.* Ab ipso principio collige finem; ita enim connexa hæc sunt, ut quæcunque incipere finem: interitumque in suo ipso initio imbibitum habeant, exitumque protendant.

Ambros.

Sphærica
mundi figu-
ra eius fi-
nem præs-
tat,

25.

S. Basil.
Quæ tempore
incipiunt
etiam tem-
pore finire
necesse est.

Hinc S. Basil. Homil. 1. Hexaëm. ex illis verbis. *In principio creauit Deus cælum, & terram: non modo mundi initium, sed finem quoque concludit. Quæ enim, inquit, tempore cœperunt esse, tempore quoque desinant necesse est. Quare necesse? nisi quia ad rerum finem ipsa initia conducunt neque aliud sit rebus creatis principio exordiri, nisi fini suo & exitio mancipari. O quam ludit in spem vitæ humana infirmitas! quam vanè sibi mortalitas adlatur! Canos videmus in pueris* (inquit, Cyprian. ad Demetriad.) *capilli deficiunt antequam crescant, nec atas in senectutem desinit; sed incipit à senectute. Sic in ortu adhuc suo ad finem natiuitas properat. Fallitur ergo quisquis diuturna tempora vitæ cogitat, cum ipsæ nascentis hominis fasciæ sint institutorum sepulchri indicia.*

26.

Genes. 47.
29.

Moriturus in Ægypto Iacob vocauit filium suum Ioseph, & dixit ad eum: *Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo, & facies mihi misericordiam, & veritatem ut non sepe-lias me in Ægypto.* Genes. 47. 29. Eadem prorsus ceremonia iuramentum filio extorsit qua Pater Abraham olim adiurauerat Eliezer, ne de filiabus Canaam sponsam filio suo quæreret, sed è Mesopotamia dignam Isaaco virginem duceret sic enim ait Genes. 24. 2. *Pone manum tuam subter femur meum ut adiurem te per Dominum Deum cæli, & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Canaanorum inter quos habito.* Diuersum iusiurandum eadem ceremonia cōcipitur alterum sepulchrū procurat, alterum futurā sponsā magnæ posteritati prouidet. O rerū difformitas, illa mortis, hæc natiuitatis negotiū eadē iuramēti forma præueniens! Verum sapientissimi Patres nō aliter de vitæ initio, quā de fine sētiebāt, illudq; femur, quod erat generationis humanæ origo tanquam mortis conceptaculum

Genes. 24. 2.
Nuptia &
funera eodē
modo tra-
ctanda sunt.

respexerunt, vnde non minus morti quam nuptiis, nec secus fini hominum quam principio confidebant. Sic Eucherius inibi. *Ea, inquit, filium adiuratione constrinxit, qua seruum constrinxerat Abraham, illi mandans vnde uxor ducatur filio suo, isti sepulchrū commendans corporis sui.* Optimè nuptias cum funere vterque Patriarcha coniunxit, ut mortalibus testarentur initia ipsa nascendi iura moriendi esse, vitamque hominum simul & mortem eodem momento decerni, & iisdem causis produci.

Sapient. 2. 7. amatores quidam vitæ iam iam mortem appropinquare sentientes, sic se inuicem ad voluptatem prouocabant. *Vino prætioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis.* Ecquis est ille flos temporis tam festinus cuius celeritatem mortales anteuertere tantopere cupiunt? Certe hic vitam intelligunt morte breuiter occupandam, & velocissimo decursu temporis finiendam. Sed cur illam florem temporis appellauerunt? Erant plura alia quorum celeritate temporis concitatissimum cursum aptius significassent. Non rapidissimos omnium fluctus, non pernices volucrum pennas, non citissimos ventorum flatus ad significandam temporis velocitatem assument, sed florem, qui licet breuissimè intereat, ad diem tamen durat. Sed nulla alia potuit esse vitæ mortalis perfectior imago, qua non tantum mortem significauerunt esse vitæ consuetudinem, sed comitem. Audi Tertull. in Apologet. c. 22. *Si poma, inquit, si fruges nescio quod aura latens vitium, in flore præcipitat, in germine examinatur.* Scilicet poma & fruges cum ex intestino aliquo vitio corrumpuntur & pereunt, non aliunde traxere perniciem, imò ab ipso nascentium flore suam mortem conceperunt. Dum vides poma ante maturitatem putrescere; cogita illa vitium ab ipso flore quo progenita sunt contraxisse, quod latenter in florem præcipitauit, ad fructum usque processit. Intercedit repente fructus examinatus in germine, quasi mors ipsa simul fuerit cum flore concepta. Ergo satis apte vita mortalis flori temporis comparatur, quæ ab ipso conceptionis die nos immortalitatem præcipitauit, simulque, ut animati sumus ad vitam in germine exanimamur, & iniuriis mortis addicimur.

Eucher,

27.
Sapient. 2. 7.

Flos tempo-
ris mortalis
vita

Tertull.
Vitium floris
germen exami-
nat.

28.

Vxor Loth oculorum impatiens & propter curiositatis impotentiam dirè mulctata vix contra præceptum Dei Sodomorum stragem inspectura conuertitur, cum hæret immobilis, & in statuam salis transformatur. Genes. 19. 26. *Respicensque uxor eius post se versa est in statuam salis.* Auctor putatur August. de mirabil. S. Scripturæ, lib. 1. c. 11. addubitat, vnde sal illud aduectum est ad prodigiosam metamorphosin perficiendam; an vero in ipso fœminæ corpore ingentum, vel potius Dei potentia de nihilo procreatum? Denique censet cunctis viuentibus esse salis particulam corporibus insitam & ad conseruationem vitæ necessariam, quam miraculosè per totum corpus difudit supplicium, & simul anima cum sensu erepta, in statuam inanimatam vertit. Cum uxorem Loth, inquit, in statuam salis vertere voluit, pars illa tenuissima salis, quæ carni inerat, totum corpus in fecit. O moralissimam eruditionem! Ab illa tenuissima salis particula vita pendebat, & ab eadem ipsa interitus vitæ pullulabat. Ne quæras vnde mors prodijt, quodve fuerit perimendæ vitæ principium; ipsamet vita mortem gignit, illudque salis bonum quod viuentes facit, reddit morientes: neque alia est officina mortis, quam ipsissima vita.

Genes. 19.
26.

Sal in quo
conuersa est
uxor Loth
ex ipso cor-
pore natum
fuit.

August.
Corpora hu-
mana con-
stant aliqua
portione sa-
lis.

§. V.

Inexplebilis ambitionis cupiditas dum terminum nescit, ultra naturæ terminos appetit.

29. **H**omines nos esse obliuiscimur totius vniuersi pars modica, quos præfinitis terminis natura circumscripsit. Majora conamur, infimi ad sublimia, magni ad summa, supremi ad impossibilia, & majora cupimus quo majora venerunt. Saturari ambitionis non est, sed quo plus deuorat ingurgitare se amplius appetit, eoque concitior est, quo sublimior. *Nullum patitur in mensura illa conquiescere, cuius aliquando fuerat impudens votum*, inquit, Stoicus de Benef. cap. 27. *Nemo agit de Tribunatu gratias, sed queritur quod non est ad Praefecturam usque perductus; neque hac grata est, si deest Consulatus; neque hoc quidem satiet, si vnus est ultra se.* Parum hoc: neque enim ibi sistit ambitio vnde extolli ultra non potest; ampliora sibi cogitatione affingit, vt per impossibiliū desideria cupiditati fomitem ingerat. Hinc nō nulli Philosophi, vt suis assentarentur Principibus plures esse mundos commenti sunt, vt quos viderant ultra mundum nobis notum ambitione erectos hanc consolationem afferrent, hoc visibili orbe effrenem illam cupiditatem minimè circumscribi, restare alios quibus adhuc famem sitimque ambitionis exsatiarent.

Seneca.

Philosophi
plures mundos
fugebant vt
satisficerentur
Principum
ambitioni.

30. Horum amentiam conuincunt verba illa. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* in quibus ex sententia plurium Doctorum. *Elohim*, pluralis numeri jungitur *Bara*, numeri singularis, vt significetur Deum vnum in tribus personis subsistere, quod notauit in exposit. litteræ, n. 7. Vnde mundum vnicum esse rectè argumentatur Philo Hebræus apud Catenam. *Quod, inquit, vnus sit iste mundus quia Creator sit vnus.* Hocque censet argumentandi genus præclarissimum, & omnium optimum. Non quia si plures mundi fuissent repugnaret unitati Creatoris, sed vt Principes doceantur intra mundi ambitum suas cogitationes continere, nec ultra naturæ terminos fatuo conatu spem cupiditatum committere. Etenim dominandi fames tam insolenter inhiat vt citra possibilitium limites profluat, nec mundo satietur vno, cum satisfuerit mundus vnus ad Creatoris Imperium.

Philo.
Vni Deo vnus
sufficit
mundus.

31.
Ecclesi. 1. 8.

Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur, inquit, Ecclesiastes 1. 8. Mira voracitas, quæ neque iis quæ visui subjacent, nec auditui saturari potest. Quid est in rerum natura quod aut oculis nequeat percipi, aut auribus apprehendi? Cogita cælum, maria, terras, quæque ipsa complent, atque perficiunt, siue in cælis lumina, siue animantia, & germina in terris, siue aues in aëre, pisces in aquis, aurum in ipsis terræ visceribus delitescens, & quidquid à naturæ abditis eruit hominum ambitiosa solertia: oculis omnia patent, omnia capit breuis vna pupilla. Transcende ad spiritualia etiam ad diuina, nihil inuenies, quod si verbis exponatur auris non percipiat. Tamen. *neque saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.* Causam in promptu est, quia ex auditu, & visu gignitur desiderium, inflammatur cupiditas, appetitus possidendi proripit, & ultra illa omnia exorbitat. Aliquid aliud semper appetit extra omnia. Ita locum hunc expendit Victorinus.

Hugo Vict.

Mirum est, inquit, cor humanum toti mundo non sufficit, nec illi totus mundus. Ipsum mundo non sufficit, quia cunctas res difficiles non valet eas homo explicare sermone: mundus illi non sufficit; quia non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Ergo scientia succumbit, affectus transcendit. Tendit se scientia quantum potest, & totum capere non potest, amor vero ratum haurit, & adhuc saturari non potest. O cordis humani desiderium impotenter audax! Supra id quod videri, aut sciri potest affectu transcendit, & licet res omnes immenso haustu absumat, ulterius habet cogitando quod sitiat: extra res omnes amplius appetit, quo foueat inextinguibilem sitim.

Hæc ambitionis mira voracitas eleganter in Prouerb. c. 30. 14. depingitur, dum vitiuorum generationes annumerat Scriptura. *Generatio, inquit, quæ pro dentibus gladios habet, & commendit molaribus suis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Sanguisugæ duæ sunt filiae, dicentes Affer; Affer. Omnia gladio deuastat ambitionis violentia, & per ipsa vulnera sanguinem fundit, quem sanguisugæ humanæ cupiditatis exugant. Sed cur gladios dentibus & molaribus comparat? Sanè subtiliter, vt exprimat famem ambitionis nunquam satiari posse, sicut qui mandendo cibos absument ita nutriuntur, vt ingestas epulas digerant, vnde iterum incipiunt famescere. Ita ambitio omnia gladio penetrat, Prouincias, Regna, mundum armis subjugare contendit: postquam vero vniuersa possidet, adhuc angitur inextinguibili fame quasi ferrum quo domuit orbem instar dentium possessa comminuerit, & comminuta digesserit. Pulchrè hic Nazianzen. Orat. in plagam grandinis. *Auiditas, inquit, expleri nequit, quemadmodum nec inferni, nec terra, nec aqua: nouumque Orbem quem possideamus querimus, ac Dei terminis succensemus, vt minoribus, quam cupiditas nostra, & inexplebilis auaritia postulet. Non mors, non infernus, non ignis sic omnia deglutit, & consumit, sicut ambitionis auiditas omnia mordens, & ultra quod assequi potest ingluuiem suam nutriens.**

Sola cupiditas
aliquid
appetit ultra
omnia.

32.
Prouerb. 30.
14.

Ambitio
gladiis pro
dentibus
vititur.

Infana olim ambirio frustra in cælum superbiens turtim ædificare statuit, vnde diuinitatis conclauium sibi peruium faceret Genes. 11. 4. *venite inquit: Faciamus nobis ciuitatem, & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen nostrum antequam diuidamur in vniuersas terras.* O vanissimas hominum cogitationes, & inutiles curas secum ex aduerso pugnantes. Qui ciuitatem ædificare meditantur, quo modo diuisionem præsentiant? An ne ciuitas futura erat diuisi populi habitatio? Imò congregati, & uniti. Ad hoc enim ciuitates ædificari solent, vt dissipatæ gentes conueniant, & mutuo fœdere ad sociatæ degant. Quid ergo ciuitatem extruere parant subinde dissipandi, turtimque moliuntur in cælum, in vastissimas terras diuidendi? Sed prouide sibi cauet ambitio tantumquam si iam timeat orbem cupiditati non suffecturum. Neque enim in vnâ ciuitatem congregati permanere diu poterant, quorum ambitio murorū ambitū impatienter tulisset. Ergo si vnquam diuidendi sunt, & partito terrarū imperio plurium regnorū dominiū ad plures spectabit: totus vtrique mūdus singulis gentibus non sufficiet. Quisque reliquos armata vi expellet, vt tādē vnus

33.
Genes. 11. 4.

Ambitio
bellum inferunt
cælo
quia non
satiatur terra
possessione
cupiditas.

fit, qui terram omnem occupet. Quid tunc reliquum esset ambitioni, cum expugnatis terrigenis non ulterius habeat quod infra lunam bellis opprimat? Necesse erat ædificare turrim vnde bellum inferret cælo, ne cupiditatis pabulum deficeret ambitioni. Huc refero quod aliorum intentus dixit S. Nilus in Ascetie circa finem. Si quis enim, inquit, cupiditate ductus ad ea, que incunda sunt paulisper deflexerit, nulla deinde ratione retineri poterit, quominus ad ulteriora progrediatur. Cum enim vsui ac necessitati præscriptos fines excesseris; nullus amplius terminus inuenitur, sed omnia vasta, atque infinita; ut inani labore cupiditas non expleatur, sed magis augetur.

S. Nilus.

Ambitio dñi
se nutrit
nihil iter
laborat.

§. VI.

*Quis Deus sit? ex diuinis operibus melius
noscitur, quam humanis vocibus
prædicatur.*

34.

NOSSE Deum vita æterna est, & inchoata beatitudo. Qui Deum ignorat sibi non sapit, cum non minoris sceleris sit omnium Creatorem ignorare, quàm lædere. At enim (inquit Minutius Fœlix in octauio) quem colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus; imo & hoc Deum credimus, quod sentire possumus, videre non possumus. In operibus enim eius, & in mundi omnibus motibus, virtutem eius semper præsentem aspiciamus. Nam quis præsumat inuisibilem ostendere, quis incomprehensibilem verbis humanis audeat definire? Major est, quam qui nostris possit conceptibus explicari, ac nisi se Deus ostenderet, esset nobis ignotus. In operibus tamen eius, & in mundi omnibus motibus Deum aspiciamus, Deum legimus, eiusque facta arcano quodam elogio Deum prædicant. Quid est Deus? (quærit Seneca in Præfat. nat. quæst.) Quod vides totum, & quod non vides totum. Quid quid visu attingere potest Deus non est. Sed id ipsum quod cernis ad Dei cognitionem manuducit & plus suis factis, quam nostris verbis innotescet Diuinitas.

Minuti.

Deum senti-
re mortales
possumus non
videre.Seneca.
Deus est
quod vide-
mus & quod
non videmus

35.

Cur Moyse
quis esset
Creator mū-
di non expli-
cuerit?

Moyse de opificio mundi narrationem incipiens subito Deum inducit operantem. In principio creauit Deus cælum, & terram. Oporteret prius de ipso Creatore Deo aliqua præluisse, eiusque naturam increatam, infinitam sapientiam, potentiam summam, cæteraque attributa vna cum substantia declarasse, ne Historiographus præcipuum historiæ subiectum ad cuius gloriam omnia scribebat tam alto silentio præteriret. At, inquit, ineffabilis Deus est, idcirco tacuit, quod dignè laudare non potuit. Esto id quidem, verum hoc ipsum expediebat afferre in excusationem silentij, ne muneris sui oblitus videretur. Veruntamen Moyse nulla præmissa Dei laude, ad enarranda ipsius opera subito euolat quasi per illa opportunū duceret diuinam magnitudinem demonstrare. Nouerat enim difficilior fore Numinis naturam verbis humanis ostendere, quam operibus ipsis diuinis, cum ineffabilis Deitas suis potius factis, quam nostris vocibus prædicetur. Huc spectat illud Tertull. in Apolog. c. 17. Quod colimus nos, inquit, Deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo, quo iussit, ratione, qua disposuit, virtute, qua potuit de nihilo expressit, in ornamen-

Tertull.

tum maiestatis sua... Inuisibilis etsi videatur; incomprehensibilis, etsi per gratiam representetur; inestimabilis, etsi humanis sensibus aestimetur. Taceant igitur linguæ, calamus obmutescat, omnemque Dei laudem diuinis committat operibus, quibus tam manifesta fit Creatoris magnitudo, ut per ea quæ facta sunt, tanquam per linguas vocalissimas conclametur.

Augustum Trinitatis mysterium tot retro seculis tanquam post nebulas inuolutum, & in testamento veteri variis Symbolis adumbratum, tunc primo manifestè innotuit mortalibus cum in Iordane Christus intringitur. Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit Spiritum Dei descendantem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Matth. 3. 16. Sero putabis tam necessarium mysterium hominibus inclaruisse. Nam si oportebat Christum Dominum esse huius instructorem, cur non Magos illos ministerio stellæ ad præsepe perductos huius arcani participes fecit? cur inter Doctores inuentus ipsos non instruxit? Reges Deum quidem in homine agnoscunt, obsequio adorant, venerantur muneribus, de Trinitate vero nihil audiunt. Pastoribus vni Deo gloria canitur, de personarum pluralitate taceretur. Profecto Trinitas fidei ianua, salutis initium, gratiæ introitus, tunc opportunius erat publicanda cum mundus omnis inuitabatur ad gratiam, gentesque per agnitionem Christi ad salutem promouebantur. Quare ergo vsque ad Christi baptismum dilata est manifestatio Trinitatis? Rationem reddit Chrysost. serm. 157.

Qui nascendo, inquit, ante humano corpore se velauit; postea operando ipse se cælesti reuelauit arcano. Post Deus ipse apparuit trino modo, qui homo in partu patuit singularis. Plus valuerunt ad reuelationem tanti mysterij Christi opera, quam Angelorum præconia, & clarius patuit quidquid Deus est, ipsius Dei factis, quam creatæ sapientiæ verbis. Dum operari distulit Christus se velauit, tunc clarius hominibus se ostendit, cum operari omnem iustitiam in baptismo decreuit.

Moyse diuinis alloquutionibus familiariter assuetus, non contentus oblectare vocibus aures, oculos quoque suos Dei vultus conspectu satiare percupiebat. Si inuenit, inquit, gratiam in conspectu tuo ostende mihi faciem tuam. Exod. 33. 13. Sed quid frustra petit videre quod sapius viderat? Nonne Deum ipsum facie ad faciem fuerat alloquutus? Ita paulo superius dixerat Scriptura, vers. 11. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum. Ergo Dei faciem viderat, quam negat se vidisse cum petit se patiatur ostendere? Certe Deus non per se ipsum, sed per Angelum Moyse loquebatur, ut fert communissima Patrum sententia. Verum non adeo in Dei notitia profecerat ex Angelica loquela, ut non amplius instrui desideraret per conspectum, quod nondum plenè perceperat per auditum. Optabat ergo videre, non audire. Sed nunquid diuinam essentiam cupiebat carneis oculis conspiceret? Minime quidem. Ipsum tamen Angelum loquentem secum intueri desiderabat, tanquam maiorem Dei scientiam ex visione Angeli percepturus, quam

36.

Matth. 3. 16.

Trinitatis
mysterium
non fuit vs-
que ad Chri-
sti baptismū
clare notum.

37.

Exod. 33. 13.

Moyse, vñ
Deum noscet
Angelum
videre cu-
piebat.

ex eiusdem colloquutione conceperat. *Ostende mihi, inquit, faciem tuam.* Hoc est facturam tuam? opus tuum, illamque alloquentis me Angeli speciem, unde te ipsum Creatorem perfectius agnoscam. Altrè in hanc sententiam Nyssen. lib. de vita Moyf. Tot, inquit, tantisque sublimitatibus elatus, adhuc ardet desiderio, adhuc tanquam famescens, & sitiens, nunquā eo carens, quo semper fruebatur orat ut videat. Quidquid loquebatur Angelus non exinguebat famem Moyfi, sitimque diuinam faciem pulchritudinemque perfectius agnoscendi, viso tamen Angelo credidit altiore de Deo conceptum assequi posse, tanquam si ex creaturæ vultu faciem Creatoris aspiceret.

38. Genes. 2. 19. Formatis Dominus Deus de humo cunctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cœli. *Adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea.* Non illa imperio suo coëgit, non mandato ut accederent, imperauit; sed ipsemet creaturas suas ad Adamum adduxit. Quid? pastorem exercerebat Deus, aut tanquam bubulcus aliquis feras minabat? Ineptiæ. Qui verbo suo creare potuit, solo voluntatis imperio quo voluisset potuit ea diducere, & ad conspectum Adami congregare. Illud *Adduxit*, non tam indicat conductoris officium, quam se inter creaturas suas manifestantis effectum. Quare Tertull. lib. 1. in Marcion. cap. 10. sic fatur. *A primordio rerum Conditor earum pariter cum ipsis compertus est, ipsis ad hoc prolatis ut Deus cognosceretur.* Scilicet ex creaturatum aspectu assequutus est Adam Creatoris notitiam, & de natura diuina perfectissimam scientiam; per opera sua Deus denique compertus est. Nam ad hoc illa fuerunt prolata, ut factorem suum homo per Dei facturam perfectissime nosset.

Tertull.
Deus ad
Adam con-
gregauit
animalia, ut
plenius ab
ipso cognos-
ceretur.

§. VII.

Homo cœleste adificium est; cœlo addictus & aternitati à natura dicatus.

39. *S*olam Deus cœlestem plantam fecit hominem; cœterarum in terra defixit capita; omnes enim humi caput habent: soli homini sublime dedit, ut alimenta calitus incorruptibilia querat; non terrena ista corruptioni obnoxia. Verba sunt Philonis lib. quod det pot. insid. Majores sumus, & ad maiora geniti, quam qui abjectissimis terræ bonis inhæreamus. Non de terris pabulum nostrum sed de cœlis est, quibus propterea os sublime & erectum dedit natura, ut de sublimi nutriamur, de cœlo victum auide appetentes, non ut bruta animalia, quorum capita in terra natura defixit.

Philo.
Homo cœli
planta.

40. Supremus rerum Artifex Orbis Conditor, qui propter hominem mundum condidit, cœlum illi Deus ante terram ædificauit. *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* Prius, inquam, cœlum, deinde terram fecit, ut quod operatione præcessit, studio, & desiderio ab hominibus præferatur. Vnde August. lib. Confess. cap. 7. *Si ad terram, inquit, ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum; quia cœlestis fabrica est, ad cœlum præcessit fundamentum nostrum.* O homo augustale Dei tabernaculum! Te ipsum considera, natura ipsa duce ad superos euocari: ad cœlum præcessit fundamentum, ut humanæ structuræ fabrica cœlestibus semper innixa, sibi æternitatem perpetuo ambiat, & solite quærat.

S. August.
Fundamen-
tum hominis
cœlum,

Primus homo de terra figulatur, sed diuino spiritu afflante animatur ad vitam, Genes. 2. 7. *Formauit igitur Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.* Limus vocatur ante animationem homo: post receptam in limo animam, iam totus homo anima est, & qui spiritu, & corpore constat, vtrinque in animam transit. *Factus est homo in animam viuentem.* Viuida enim illa Dei inspiratio ita totum hominem animauit, ut terrenæ materiæ spiritus qualitates quodammodo indiderit, totumque hominem veluti vndique spiritum fecerit: deuoratus est igitur limus, & obliteratus: neque iam terræ vim, sed spiritus habet. Cur ita? Sanè quia spiritus est sursum ferti, utpote nullo pondere inferius propendentis, nulla corporis mole grauitantis. Ergo totus homo in animam viuentem factus est, ut ad superna semper aspiret, ipsamque carnis grauedinem sursum efferat, quasi suæ subtilitatis proprietatem muruatam. An hoc meditabatur Tertull. de resur. carnis, cap. 7. *Factus est, inquit, homo in animam viuam, & Dei flatu, vapore scilicet, idoneo torrere quodammodo limum in aliam qualitatem.* Ex quo scilicet homo animam hausit Dei flatu intra limum immissam, iam totus homo cœlestibus debetur, & à terrenis abducitur: nam licet caro terrena inferius propendeat idoneo vapore rosta, in qualratem vaporis transit sursum utique naturaliter aspirantis, ut quantus quantus est homo ad sublime contendat.

41.
Genes. 2. 7.
Limus ante
animationem
vocatur ho-
mo, totus
post animæ
receptionem
anima nunc
cupatur.

Tertull.
Homo ut
sursum as-
cendat per
flatum ani-
matur.

Hinc Regius Psaltes merito inquit, quis tanta agilitate sit præditus, ut in cœlum usque ascendere possit. *Quis, inquit, ascendet in montem Domini; aut quis stabit in loco sancto eius.* Senserat enim se sæpius ad cœlum prouocari, sed corporis grauedinem tam sublimis ascensus impedimentum fore timebat. Quis ergo ascendet, quis cœlos penetrabit hac corporis mole indutus? hoc pendere heu! nimium impeditus? tamen sibi ipsi respondet. *Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam.* Psalm. 23. 4. Sed quis, inquit, est qui animam suam in vano accepit? Doceat te August. inibi quæstioni respondens. *Qui non in rebus non permanentibus deputauit animam suam, sed eam immortalem sentiens aternitatem, stabilem, atque incommutabilem desiderauit.* Nimirum ille optimè poterit cœlos usque conscendere, qui animam æternitati addictam, non fraudauerit natura sua, quæ sicut spiritus est, sublimia semper appetens, in vanum videtur possideri, si corporis grauedine oppressa ad inferiora trahatur, nec sursum permittatur ascendere. Naturæ igitur vim inferimus, quoties animum nostrum carnis propensione subiicimus, cum ab hoc humili terræ loco ipsa nos efferat, innataque spiritus subtilitate ad sublimia deducat,

42.

Psalm. 23. 4.
August.
Qui aterna
non curat in
vano animā
gerit.

§. VIII.

*Deipara Virgo ut immaculatè concepta fieret,
creaturas omnes in diuina mente
præcessit.*

43. Non satis est
carere labe;
oportet etiam
labi suspi-
cione carere.

AD exactam puritatem non satis est carere labe sed suspicionem etiam labi prorsus excludere. Plura inuenias quæ licet in laude puritatis sint, nulloque fœdentur turpiter næuo, tamen olim deterfæ maculæ infamiam non diluunt, nec sanum ab opinione candorem referunt. Eximia puritas illa est, quam neque in malum suspicaces culpæ possint, quæ non modo sit ad conspectum nitida, sed à sua quoque origine extra peccati aleam.

44. In principio creauit Deus Cælum, & Terram. Obserua ordinem creationis, nec mysterio vacare puta, prius cælum deinde terram Auctorem vniuersi condidisse: vel vt loquar cum

D. Chrysost.

Chrysost. Homil. 2. in Genes. Attende nunc quomodo ex ipso opificij modo diuina natura dignitas enitescat. Nam Deus præter humanum morem suum perficiens adificium prius cælum extendit, postea terram subternit. Neque enim præter Deum alius artifex posset rem tam singulariter miram, tam extra omnes architecturæ leges efficere, vt scilicet rectum domus ante fundamenta construeret. Ecquæ esse ratio potuit ad opificij ordinem inuertendum? Credo ne suum Empyreum Deus, quod purissimum esse oportebat suspicioni labi exponeret, si postquam manibus terram efficiendo tractauit, postea cælum quasi adhuc puluerulentus extrueret. Noluit ante versare limum, terram pangere, & hanc humilem massam manu terere: ne maledicus aliquis posset in limpidissimo illo domicilio maculam suspicari, de terreno puluere impactam. Audi Philonem. lib. de Mund. opif. in hunc modum Philosophantem. In principio fecit, idem valet, inquit, quod primum fecit. Est enim reuera consentaneum rationi, primum in generatione illud prouenisse, cum sit præstantissimum ex eis, quæ facta sunt, & purissima constet essentia. Quasi hanc esse iudicet Philo purissimæ essentia prærogatiuam, vt ante omnia prima in generatione præcedat: ne in suspicionem maculæ aliquando contracta veniat, si non illam Artifex fecerit, priusquam alias essentias minus puras manu operatrice tetigerit.

Cælum Deus
ante terram
fecit ne sus-
picionem la-
bi incurreret
Empyreum.

Philo.

45. Hoc verius dixeris de Maria, quam tanquam viuum Empyreum Deus in terris ipso cælo puriorem dedicauit. Quare plures Theologi Mariæ absque labe conceptæ propugnatores acerrimi, vt eam non modo à lapsu originariæ culpæ liberent, sed ab ipsius debito vendicent, illam statuunt ante Adamum, eiusque posteros in diuinis decretis præcessisse. Consentaneum enim erat primam in generatione prouenisse, cum sit præstantissima ex eis, quæ facta sunt, & purissima constet essentia. Neque enim Mariæ puritas minori cura, aut attentione minus prouida Artificis quam cælum illud materiale præuenta fuit: sed priusquam Creator manus homini formando admoueret, ipsam in

Maria ante
Adamum de-
creta.

decretis suæ voluntatis anticipato futuram statuit, quo non tantum humani generis culpa non inficeretur, verum ne suspicionem faceret, vtrum aliquo instanti vitæ suæ fuisset infecta.

Merito communissimo Ecclesiæ consensu puritati Marianæ tribuitur, quod sub sapientia nomine de ipsa scribitur Prouerb. 8. 22. Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quidquam faceret à principio. Ab aeterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. En tibi Mariam iam Deus possederat antequam quidquam faceret, omnibusque hominibus erat origine antiquior, & à principio principium occupans ante terram formatur. Quasi hoc puritati eius consultum fuerit, ne si post terram formaretur, eam vel minutissimus puluis inficeret. Neque hoc satis ad puritatem Marianæ, verum opportune addit vers. 24. Nondum erant abyssi & ego iam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole constiterant. O intemeratam Deiparæ candorem? Quid ab aquis ipsi timeri potuit, quæ omnia lauant, rebusque cunctis puritatem conciliant? Hoc ipsum plane est quod puritas Mariana detrectat, quæ sicut lotionem culpæ non indiguit, ita etiam aquas ipsas præcessit; ne eius puritas deterfæ potius quam non originaria videatur. Huc referenda est doctissimi Idiotæ sententia à paucis expensa, nullibi tamen aptius collocata. Sic enim ille cap. 2. de B. Maria. Tota pulchra Virgo gloriosissima, non in parte; sed in toto: & macula peccati, siue mortalis, siue venialis, siue originalis non est in te, nec unquam fuit, nec erit. Nota hoc vltimum quod insipienter dictum, nisi rectè sapias, videri potest. Nec erit, dixit, vt insinuet Mariam neque peccatum originale contraxisse, neque locum suspicioni esse futurum quod aliquando contraxerit: nam ipsa præcedentia conceptus tam ab originis culpa, quam à suspicionem labi illam fecit immunem.

46.

Prouerb. 8.
22.

Ibid. v. 24.
Maria ante
abyssos aquarum
dicitur
facta quia
lotione non
indiguit.

Idiot.

Nec mihi objicias esse aliquos sapientes, quibus originaria puritas Mariæ non modo suspecta est, verum eam labem à parentibus in posteros deriuatam sacram Virginem contraxisse summa contentione defendunt. Non ibo inficias, verum hoc illis Doctoribus laudi esse non potest: de quibus rectè dicas quod de Cherubino ad custodiam paradisi posito scribit Rupert. lib. 3. in Genes. cap. 32. scilicet Angelos esse qui eiusmodi præsumunt, Cherubinos autem propter plenitudinem scientiæ vocari: quo posito concludit. Rectè itaque Cherubin, non tam ad laudem ipsorum, quam ad terrorem nostrum dicti sunt: quia nostra illis occulta publicanda sunt. Quasi non admodum laudabilis illa scientia videatur, quæ in aliorum vitiis detegendis impenditur. Angelo ergo illi, qui ad custodiendam viam ligni vitæ collocatus dicitur, nulla laus accessit ex scientia, qua lapsum hominis publicabat. Quod si id non erat laudabile erga primum parentem extra controuersiam peccati macula infectum; Quis erit tam angelicus Doctor, qui in publicanda originali culpa Mariæ, nulla certitudine innixus laudem capere studeat? Sanè peccati macula ex origine infusa neque unquam fuit, nec erit in Maria. Nam licet eam illi in primo conceptionis instanti pauci impingant, non erit tamen Ecclesiæ calculo approbata

47.

Rupert.

Scientia al-
terius labi
in laude po-
nenda non
est.

Hoc

Hoc enim inter contrarias sententias excellit pia opinio, quod cum à summo fidei Præfide inter dogmata numerari spectet, damnavi non timeat; adversariorum autem sententia sicut Sedis Apostolicæ diffinitionem sperare non audet; ita in perpetuam damnationem tradi merito pertimescit. Verum de his alibi; modo ad rem pergo.

48.

Eccli. 24. 5.

Iob. 10. 8.

Vno gemma
in gutture
columba al-
bicat.

Matt. 13. 46.

Maria ut
purè conce-
pta iunua-
tur, ex ore
Altissimi
prodire dici-
tur.

49.

Cant. 6. 8.

Maria vo-
catur colum-
ba quia in
spiritu san-
cto, id est, in
gratia con-
cepta est.

Nyssen.

Sapientissimi Siracidis verbis ita de suæ conceptionis origine Maria loquitur. *Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam.* Eccli. 24. 5. Nouum nascendi genus; singularisque generationis modus: Non se manibus Creatoris efformatam gloriatur Maria sed ipsomet Dei ore productam, tanquam hoc vno privilegio fuerit à communi hominum generatione excepta, qui omnes Dei manibus effecti sunt iuxta illud. Iob 10. 8. *Manus tua fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu.* Mariam tamen non manus formauere communis Artificis, sed ad maiorem eius puritatis commendationem ipso Altissimi ore concepta est. Quod ut perspicue pateat, dabo hic, quod de Margaritis non incuriosa experientia compertum habeo. Illæ enim cum ex albicante nitore pretium habeant, tam delicatè candidæ sunt, ut ipso manus humanæ attractu rubescant, quasi tangi se pudeant, & decolori rubore candorem puritatis amittant. Has si velis in pristinam puritatem restituere, eas columbæ deglutientes trade, & ab eius gutture statim extrahe. Mirum; Inuenies omni macula hoc vno remedio deterfas purissimo nitore candidas. Refero hæc ad Mariam. Hæc est enim Margarita illa speciosissima, qua inuenta Homo ille cælestis. *vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.* Matth. 13. 46. Nunquam manum infectæ generationis erubescens, sed ante omnem creaturam primogenita ab ipso Spiritus sancti tanquam ab ore columbæ originariam traxit puritatem. Ut toto Innocentiæ candore conciperetur ex ore Altissimi prodiuit primogenita ante omnem creaturam, eiusque ab ore ortum habuit de quo scriptum est. Psalm. 44. 3. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Ut scias à gratia Deiparam, quæ in diuinæ columbæ ore diffusa est, fuisse primogenitam.

Concinit his quod de Maria dicitur Cant. 6. 8. *Vna est columba mea, perfecta mea; vna est matris sue, electa genitricis sue.* Habes columbam vocari Mariam: sed cuinam matri adjudicabis hunc fœtum? Frustra rogas. Nam quam aliam inuenies nisi columbam columbæ matrem? Hanc sane illa columba concepit, quæ de cœlis illapsa super omnem carnem gratiam fudit: sed inter omnes homines vna Maria inuenta est, quæ illibato candore gratiæ illius cælestis & diuinæ columbæ genus imaginemque referret. Quare *Vna columba merito vocari debuit, quæ per immunitatem à culpa sola fuit in gratiæ gremio concepta.* Ita Nyssen. Homil. 15. in Cant. *Neque verò esse nobis, inquit, obscurum potest, quam sit columba huius mater, cum ex fructu cognoscere arborem liceat. Ut enim homine conspecto, non dubitamus eum ortum esse ab homine: sic cum electa huius columbæ matrem quarimus, non aliam sanè, quam columbam esse intelligimus. In filio enim parentis natura omnino conspicitur. Quare cum id, quod ex spiritu gignitur sit spiritus; & filia hæc columba sit: mater huius etiam columba illa, quæ de cœlo ad Iordanem deuolauit, sit, necesse est. Quid expicimus? Ne igitur quæras Mariæ genera-*

tionem in genealogiæ arbore, quam Matthæus Christo inseruit: *Cum ex fructu cognoscere arborem liceat: nec inter generationes humanas numeranda sit, sublimius genita Virgo. Vna inter peccatores perfecta, vna electa genitricis sue, Vna vnius columbæ diuinæ filia purissima.*

Ideo non inuenitur eius generatio in arbore generationis humana.

§. IX.

Sit nostræ vitæ cursus mundo retrogradus ut rectus fiat.

Periculosum est ad mundi ritus legesque viuere, quia mundus semper à recto deuiat, & reflexo tramite incedit. Cauendum est ne sequamur per prærupta, & præcipitia ducentem, in dō si stamus oportet gradū viamque ex aduerso tenere, ut à recta non deflectamus. *Si via lapsus est, quæ in contrarium ducit* (inquit Seneca, de vita beata, c. 1.) *ipsa velocitas maioris intervalli causa fit.* Tamediu errabimus, quamdiu semitas mundi calcabimus. *Mundus in maligno positus est.* 1. Ioan. 5. 19. nescit ordinem, vias inuertit, cursus permutat erroribus, virtutis applaudit, virtutes fastidit, sequitur vanitatem. Ergo aduersa via nobis incedendum est, ne perpetuis erroribus lapsi, nunquam salutis terminum assequamur.

§ 0.

Seneca.

Errantibus
ipsa veloci-
tas maioris
intervalli
causa fit.
1. Ioan. 5. 19.

In principio fecit Deus cœlum & terram, ait noster Textus, id est, prius cœlum, posterius terram fecit. Amplissimæ domus laquearia, priusquam fundamenta, substravit. Amplissimam cœli testudinem quasi pendulam, nulloque fulcro innixam suspendit in aëra. Sed quare Deus ædificandi domum modos inuertit, & necessarium fabricandi ordinem mutans à recto incipit ædificium? Reddit causam aliàs expensus Chrysost. Homil. 2. in Genes. *Attende nunc, inquit, quomodo ex ipso opificij modo diuinæ naturæ dignitas enitescat. Nam Deus præter humanum morem suum perficiens ædificium prius cœlum extendit, postea terram substernit.* Satis putat Chrysostomus ad cognoscendam diuinæ naturæ dignitatem, quod præter humanum modum operetur; quasi diuinum sit declinare hominum mores, & mundi inuerrere consuetudines. Ergo ut diuinæ naturæ simus participes, oportet ex aduerso viam carpere, mundique ritus tanquam præcipitia diffugere. Sit tibi summum quod mundus reputat abjectum, quidquid ille depretiatur, tu omni pretio redime: ut denique vias possis tuæ vitæ dirigere, contrarias mundo semitas elige.

§ 1.

D. Chrysost.

Deus cœlum
tanquam te-
ctum domus
prius fecit
ut contra
hominum
consuetudi-
nem ædifica-
ret.

Psal. 1. 1. ait Regius Psalter. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit.* Quæ verba sic ad examen reuocat Chrysost. serm. 44. *Quod in consilio abire, & in via stare dixit, forsitan videatur absurdum: cum in consilio consistere, & in via abire, magis hominum sit in usu.* Mira terminorum permutatio. Viatoribus tribuit stare cum nemo sit qui consistat in via. Abire autem, transire pergere, quod viatorum est attribuit consultantibus. Verum consultissimè sententias transposuit, ut peruersos mundi mores ostenderet, inquit, Chysol. *Perversa sunt vniuersa peruersis: nec possunt tenere ordinem, quæ per ordinem non aguntur.* Proinde beatus qui aduersus mundi consuetudines gressus dirigit: tunc enim rectè ager, cum à recto declinantes non imitabitur. Peruersi omnia peruertunt, stant scilicet ubi incedendum est, ubi stare oportet, incedunt. Tu igitur si be-

§ 2.

Psal. 1. 1. Chrysost.

Impij omnia
peruertunt.

tus esse cupis terminos muta, & declinatis mundialium moribus viam ad beatitudinem rectam capies.

§ 3. Paulus ad Roman. 12. 15. cum dixisset. Nolite conformari huic seculo, postea subdit. *Gaudere cum gaudentibus, flere cum fletribus.* Ecce sibi videtur contrarius Apostolus, cum nos conformari huic seculo prohibet, & tamen iubet cum gaudentibus, & lugentibus esse conformes. Imo non sibi Paulus tantum contrariatur, sed etiam eius doctrina Christi discipulis videtur opposita, qui

Ioan. 16. 20. mundo gaudente lugebant, ut apud Ioan. 16. 20.

Mundiales gaudent ubi lugendum est, ut lugent, ubi gaudere oportebat.

Tertull.

Amen amen dico vobis, quod plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Ergo Apostoli cum gaudentibus non gaudebant, idque meritoriè & laudabiliter, cum prædictum sit eorum mœsticiam futuro gaudio fore commutandam. Verum Pauli doctrina cum discipulorum exemplo rectè consonat, quia à consuetudine mundialium omnino dissonat. Mundi etenim amatores hic gaudent cum lugendum est, ut in futuro seculo lugeant, cum gaudendum esset; sic luctus & gaudij tempora commutantes per gaudia tendunt ad lachrymas, qui per lachrymas deberent ad gaudia æterna peruenire. Audi Tertulliani monitum, lib. de Idololatria, cap. 13. *Si cum seculo, inquit, gaudemus, verendum est, ne cum seculo lugeamus. Seculo autem gaudente lugeamus, & seculo postea lugente gaudebimus.* Ne igitur, ait Paulus, huic nequam seculo conformemur, qui dum permutat temporum vices pessimo abusu à recto deuiant. Imo tenentes contrariam viam in hac lugeamus lachrymarum valle: hoc est enim cum lugentibus lugere, ut ad perpetua gaudia perueniamus.

§ 4.

Ægrotans Ezechias, & mortis sententia ab Isaia Propheta acriter verberatus, fugit ad lachrymas, salutemque & diuturniorem vitam oratione impetrat. Ad quindecim annos auxit Propheta miraculum, quod ut nouo miraculo confirmaret in horologio Achaz, utrum umbra ascendere vellet, aut reuerti contrariis gradibus dedit Regi optionem. *Et ait Ezechias: Facile est umbram crescere decem lineis: neque hoc volo, ut fiat, sed ut reuertatur retrorsum decem gradibus.* 4.

4. Reg. 20. 10.

Reg. 20. 10. siue sol ad occasum festinaret, siue ad orientem retrogradus recederet, in solitum esset miraculum, par prodigium: nec minus quam illud hoc conduceret ad promissionis fidem. Cur ergo Ezechias solem remigrare, & ad orientem retrocedere aptius putat vitæ suæ signum, quam si consueta via ad occasum momento pergeret. Satis quidem sagaciter ut vitæ suæ cursum. Solis cursus significaret, & tanquam propriissima imagine in cœlo depingeret vitam illam, quæ in hoc seculo & inter mundi negotia manebat. *Facile est, inquit, umbram sole ad occasum migrante, crescere: Quod sol viam suam inuertat, & pro occasu orientem permutet, hoc est quidem difficilius, sed ad figurandam mundialium vitam nihil est aptius: cum mundi gressus nunquam recta incedant, semper aduersa & præpostera via iter faciant. Ergo si sol reflexo cursu ad ortum retrocedat vitam meam in hoc sæculo futuram apprime significabit. Nam quod sol recta via currat non præsentis & secularis vitæ imago est, sed cœlestis, ubi omnia rectitudinem seruant, ordinem nunquam mutant.*

Ezechias putauit nisi sol retrocederet non significaturum mundi vitæ.

§. X,

Præueniat iuramenta iudicium: nam qui temere iurat, facile peierat.

Iurandi sacrosancta Religio, & Deum collit acceptissimo cultu, & fidem publicam firmat inuiolabili Sacramento. Verum sanctissimæ huius religiositatis vsus aded transit in effusam iurandi licentiam, ut Dei nomen quod adduci debet ad cultum, pariat sæpius diuinæ maiestatis contemptum. Inconsulta enim iurandi audacia formidandum Angelis nomen Dei spurcissimo ore conspurcat, & iræ rabie correpti homunculi spissa iuramentorum grandinatione omnia turbant, siue aliorum execrantes capita, siue perniciem mortemque minantes. Neque cum hoc furore vacat animus, cessat deierandi libido: dum inter iocos, & turpissimos, quosque mores pro formula est, testato Dei nomine passim effutire. Imo quod pessimum est, nullus se iam strenuum fortemque virum probat, qui non audacissimam animositatem ostendat per iurandi liberalitatem. Rectè ad hæc Philo de decal. *Est iurandum, inquit, non exiguum negotium, tamen si contemnitur propter consuetudinem. Sunt, qui nullo lucro proposito, subinde iurant temere ob malam consuetudinem de rebus contradicente nemine. O mores hominum! ô quanto nos iudicio gratis peccantes à scelestissima hac consuetudine deterremur.*

Namque in ipso sacræ Scripturæ initio, huic vitio video vites veluti abscisas Moysen voluisse illis verbis. *In principio creauit Deus cælum & terram.* Obseruandum est nomen *Elohim*, hic Deo tributum. Iudicem Deum ex ipsa etymologia nominis designare, ut superius monui. Sed cur hic Iudicis vocabulum usurpatur cum primum Dei nobis notitia proditur? Breuiter dicam Credo ut nos à iureiurando deterreat. Hanc nouam cogitationem mirari desines si rationem attentius consideres. Cum enim iuramentum nihil aliud sit nisi Deum in testem adducere, summo consilio Iudex proponitur, ne Deus in testimonium inuocetur: nam in omni iudicio Iudex testis esse non debet. Ergo qui se Iudicem in ipso sacræ Scripturæ limine proposuit, cauit profecto ne in testem adduceretur: non quidem quod turpe sit Deum in testem vocare; sed, ut inquit, D. Basil. Homil. 3. in Psal. 14. *Cupit Deus peccatorum affectibus occurrere, & à primis iniitiis malignitatem excindere.*

Ineffabile nomen *Iehona*, quod apud Græcos Tetagrammaton appellatur, Hebræorum genti tam religiosum fuit, ut liceret nemini illud verbo, & ore humano exprimere. Ideo designabatur appellatione *ineffabilis*, quia ut interpretatur Rupert. lib. 4. in Exod. cap. 24. eius dictionis syllabæ vocis humanæ articulatione exprimi non possent. At Rab. Moyses Ægyptius in Ductore dubit. cap. 6. docet, nomen *Iehona*, ided dici *ineffabile*, quod præter Sacerdotem, & intra sanctuarium illud proferre nefas esset. Quod si ita est frustra nomen hoc vocatur *ineffabile*, cum quæ fieri aliquando possunt ineffabilia non sint. Alterum alterius negatio est, nec conuenire vquam possunt. Objectioni occurrit Chrysost. D. Chrysost. Hom. 8. in acta. *Si simpliciter, inquit, nominare Deum non omnibus fas erat, hoc certè quod in testimonium*

§ 5.

Peruersa iurandi consuetudo de scribitur.

§ 6.

Deus Iudex appellatur ne in testem temere adducatur per iuramenta.

§ 7.

Rupert.

R. Moys. Nomen Dei ineffabile dicitur ut consuetudo iurandi abscindatur.

D. Chrysost.

monium

Nomen Iehoua intra Sanctorum proferre licebat.

monium vocatur. Scilicet ideò dicitur ineffabile nomen Dei, nempe *Iehoua*, non quòd illud loquendo exprimere nemo posset: sed quòd in testimonium vocatur, & ad iurandum profertur. In sanctuario pronunciari poterat, quòd extra sanctuarium simpliciter putabatur ineffabile. Vt ibi tantum nomen Dei proferre liceret, vbi Deus præsentissimus affidebat. Sic Hebræis rescissa est penitus iurandi libido: dum diuini prolatio nominis, ad sanctuarij penetralia constringebatur. Neque enim aliter homines in iuramenta temere funduntur; nisi quia Deum, quem lingua pronuntiant, mente non cogitant.

58.

Ioannes castitatis vindex tenebatur in vinculis propter Herodiadem coniugalis pudoris proditricem. Verum cum adulteræ filia, in Regis natalitiis lasciuiète ad numeros pede saltasset, spectantibusque placuisset. Rex ait puellæ: Pete à me quòd vis & dabo tibi. *Iurauitque illi: Quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium regni mei.* Marc. 6. 23. Illa tunc, ex matris truculento consilio Ioannis caput

Marc. 6. 23.

tragicæ scenæ in pretium postulauit. Nec mora. Pretium iniquum caput Baptistæ decernitur & contristatus Rex propter iurandum, misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco. Hoc funesto exemplo Chrysostr. moralissimè hortatur Populum Antiochen. Hom. 14. ad ipsos. Antea, inquit,

D. Chrysostr.

rogauit vos, vt Ioannis caput abscisum adhuc calido cruore distilans sumentes sic domum suam quisque redeatis, vt putetis ante oculos habere ipsum, vocem emittentem, & dicentem: Odio habete iugulatorem meum iuramentum. Vide quàm acri stylo iurandi consuetudinem iugulet Chrysostr. videlicet iuramento ipso iugulatore Baptistæ. Quia scilicet iuramentum Ioannem decolauit, detestanda est iuramentorum inconsculta licentia. Vocem illam iuramentum oppressit ad seruatores hominum ostendendum, & prædicandum natam. Iure igitur odio prosequenda sunt iuramenta, quæ Deum verbis assumptum de mente amputant, & quem lingua proferunt, de corde iugulant. Vox quippe illa Ioannis, quæ aduenientes Dei officium Præcursoris impleuit, in cauto & temerario iuramento præcisa est: ergo odio haberi debet iuramentum, quòd præcursorem non habet: iudicio scilicet vociferante, Deumque animis proponente.

Iuramentum iugulauit Baptistam.

Deum de corde abscindit iuramenta.

59.

Neque vero: etsi non penitus iuramenti vsus homini proscribatur sed quandoque liceat iurare, absque periculo iuramento præstabitur fides. Christi præceptum est; *Ego autem dico vobis, non iurare omnino.* Quòd amplius exponens addit: *Sic autem sermo vester, est, est, non, non, quòd autem his abundantius est, à malo est.* Matt. 5. 37. Sed ecce fidem

Matt. 5. 37.

firmare iuramento vrgemus, aut fœdera iureiurando sancire, causa utilitate compulsi, necessitate constricti, veritate fulti, id circò præcauti, cunctisque religionis requisitis exepiti. Cur tot fauentibus circumstantiis à iureiurando abstinebimus?

Etiam rite facta iuramenta à malo esse dicuntur licet non mala.

Quia, inquit, à malo est. Nunquam ergo iurare fas erit? Absit. Ideo tamen iuramenta vitanda sunt, non quia mala, sed quia à malo sunt. Cum enim verum iurare compelleris, religiosum opus exerces, sed à malo est, quòd ad iurandum induceris, siquidem ad religionem valde lubricam traheris: nam qui necessitatis prætextu iuras, periculum est, ne iures vitio temeritatis. Ita scitè locum expendit August. lib. de serm. Dom. in monte. *A malo est, inquit, malum est, hoc est, tu non malum facis, qui bene vteris iuratione, quæ necessaria est, vt alter i persuaideas, quòd utiliter persuades: sed à malo est, illius cuius utilitate iurare cogeris.* Nota attentius

S. August.

Tamayo in Genesim, Pars I.

quæ subiicit. Sed nemo nouit, nisi qui expertus est, quàm sit difficile, & consuetudinem iurandi extinguere, & nunquam temere facere, quòd nonnunquam facere necessitas cogit. Cauendum propterea etiam non malum iuramentum, quòd licet rectè fiat non nisi cum periculo fieri potest. Quis enim ad illam religionem non exhorreat, qui tam in confinio est irreligiositatis. Tutiùs omittitur, quòd vix absque culpa exercetur.

Iurare semper est lubricum licet aliquando bonum.

§. XI.

*Vbi non timetur vindicta supplicium
ibi non satis creditur diuina pietatis
imperium.*

HUMANUS animus quadam lapsæ naturæ utilitate seruilis sub potestate Dei esse non tam per beneficia credit, quàm per supplicia agnoscit. Continua Numinis benignitate allectus manum adhuc largitoris, aut ignorat aut obliuione contemnit, nec potentem reueretur. nisi ferientem aliquando sustineat. Eleganter Tertull. de Patient. cap. 2. *Iam primum, inquit, qui florem huius lucis super iustos, & iniustos aequaliter spargit, qui temporum officia, elementorum seruitia, totius genitura tributa dignis simul, ac indignis patitur, simul occurrere; sustinet ingratißimas nationes, ludibria artium, & opera manuum suarum adorantes, nomen cum familia ipsius persequentes; luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie insolentem: vt sua sibi patientia detrahat. Plures enim Dominum id circò non credunt, quia seculo iratum tandiu nesciunt. Heu! quàm nimis verè! Per Dei munificentiam aduersus Deum insolentimus, tandiuque in vitiis hæremus quandiu iras diuinas non sentimus.*

60.

Tullius.

Dei potentiam potius per supplicia, quàm per beneficia reueremur.

Hunc mentis humanæ torporem videtur Moyse voluisse acuire, & excitare, cum in ipso Scripturæ exordio vniuersitatis Creatorem nomine Iudicis significauit. Nam vt sæpius adnotauimus vbi noster legit *In principio creauit Deus.* Hebræus habet. *Creauit Elohim*, quòd Deum vindicem, punientem, supremæque potestate Iudicis pœnæ malum infligentem sonat. Caietan. hic se ipsum in quæstionem appellat. *Quare, inquit, Moyses in hoc exordio appellauerit Deum Elohim?* statim dubium soluens ait: *In promptu causa est, vt vnus atque idem Deus credatur Creator mundi & Index vniuersorum.* Quasi Creatoris potentiam homo difficilè credidisset, nisi simul Iudicem, & vindictæ potentem nosset. Esto Creatoris munus cum summa munificentia summam potestatem coniungat, tamen non tam ex liberalitate omnipotens, quàm ex seueritate crederetur. Vbi enim nō timetur supplicium, potestas difficilè admittitur.

61.

Caiet.

Creator vocatur Elohim, id est, Index, vt eius potestas credatur

Populus Israël insequentis Pharaonis exercitum fugiens maris retardatur obstaculo. Sed quos hostis credebat conclusos, pelago recedente vidit ereptos. Exod. 14. 22. *Et ingressi sunt Filij Israël per medium sicci maris, erat enim aqua quasi murus à dextra eorum, & laua.* Inter diuortia vndarum inuenere solidam viam fluctusque sublimos more murorum, & securitatem fugientibus, & insectantibus Egyptiis exitum præstiterunt. Reuersaque sunt aquæ, & operuerunt cursus, & equites, cuncti exercitus Pharaonis. Tunc filij Israël gratulatorium pangentes carmen Potentiam diuinā cantico celebrant.

Exod. 14. 22

B

bratant.

In Moyſis
canto plus
celebratur
Ægyptiorum
interitus,
quàm maris
diuiſio.

Exod. 15. 3.
& 4

brarunt. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. Nec mirum si inter tot prodigia omnipotentis manum agnoscant: nam maritimos fluctus bifariam scindere, aquas utrinque suspendere, & ad modum crystallo solidare manifestissimum erat omnipotentiae ostentum verum non reperio in longissimo carmine hoc miraculum celebratum: totumque canticum repetita periphrasi canit Pharaonis interitum, ac vniuersi hostilis exercitus submersionem. Exod. 15. 3. & 4. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius, Currus Pharaonis, & exercitum eius projecit in mare. Abyssus operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis. Inauditum sæculis scissi maris prodigium, quod potissimum erat obtentæ libertatis subsidium miro silentio prætereunt, & quod esset diuinæ omnipotentiae argumentum maximum, id est, quod transeunt, ut minimum. Requidem vera Ægyptios aquis corruentibus obrui, subuerti, interimi miraculi potius suspensio, quam miraculum fuit. Maria diuidere, liquidas vndas solo præcepto tanquam retinaculis retinere suspensas, ingens fuit omnipotentiae miraculum fluctus vero redeunte natura conjungi fieri potuit nullo intercedente prodigio. Ad illud enim dediscit naturam pelagus, ad hoc autem ferebantur aquæ impellente natura. Ergo cum Deus transeunti populo maria diuidit, plus apparet omnipotens, quam cum Ægyptiis subuertendis maria conjungit? Cur igitur omnipotens acclamatur cum fluctus vniri permisit, non autem cum maritimas vndas contra naturam dissociauit? nimirum populus amplius ex pœna inflicta quam ex beneficio præstito diuinam potentiam reueretur: neque enim homo tam Dei potestatem fauore, quam rigore metitur. Quare optimè Angellius, huius cantici verba commentatus, inquit. *Hebraicum verbum, quod B. Hieronymus vertit Proiecit; de sagittarum jactu dici solet. Igitur pugna peritus cui omnipotens nomen eius, quod fecerit exponit. Currus Pharaonis magna molè graues, & exercitum eius sua magnitudine, & armis impeditum tanquam leuissimam sagittam, & telum proiecit in mare.* Non ita illos maris recedentis miracula ad diuinam potentiam suspiciendam mouerunt sicut Ægyptiis illata supplicia. Deum omnipotentem inde cognoscunt, & credunt, quia facile punit, non quia ipsos maiori miraculo protegit: quia hostes profligauit armatus; non quia naturam superauit beneficus.

Agellius.

63.

Matth. 21.
19.

Christus ficulneam à longè videns pompatico foliorum ornatu commatam, sed nulla fructus vbertate fecundam, æterna ariditate mulctauit. Matth. 21. 19. *Videns fici arborem secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum. Et ait illi: Nunquam ex te fructus nascantur in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea.* Innocentium arborem condemnat à caudice, qui nocentes homines recipit, & absoluit à crimine: nam ut expressit Marc. 11. 13. *Non erat tempus ficorum.* Ergo quæ vacabat à culpa iram non meruit. Cur ergo maledictionis pœnam subit? Respondet opportunè Theophylactus *Quoniam sæpè, inquit, miracula fecit benefaciendo hominibus, non viderant autem discipuli potentiam eius... ideo in arbore insensata ostendit virtutem.* Sed à Theophylacto querere vellem quonam fundamento dicat potentiam Domini non vidisse discipulos, aut qua consequentia id asserat, qui eos fateretur sæpius vidisse miracula? An qui vident miracula potentiam non vident? an vero miracula nisi Dei potentia fieri poterant? Quod euidentius diuinæ

Theophylactus.

Christus à
refecit ficul-
neam, ut om-
nipotens cre-
deretur: ex
pœna infli-
cta.

potestatis argumentum quam naturæ leges infringere, & opus naturalibus causis superius edere: sæpè Christus coram discipulis miracula fecerat, & nemo eius potentiam vsque viderat? O arcum ignorationis mysterium! Cuius beneficia supra naturæ potestatem vident, potestatem ignorant; sed ab vnus arboris exerto supplicio subito condiscunt Domini potestatem. In siccata arbore virtutem ostendit, dum ad potentiae suæ fidem tot beneficiis animos non conuincit. Non enim per fauorem satis potentiae creditur: cum verò punit iustitia, & ira ostenditur, tunc plena fides diuinæ potestati exhibetur.

Propterea David Deum ad iram prouocat Ps. 6. 7. *Exurge Domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum.* Vbi merito inquit Chrysost. *Quomodo exaltatur altus, & qui est semper altissimus? Quo ascendere potest Deus, qui immensitate omnia complet, nec supra se quidquam habet cuius altitudo nec crescere potest, nec minui? Porro qui in se ipso exurgere nequit, in humana mente nonnunquam ita decreuit, ut hominum conceptu contingat exaltari. Quod sic expendit Chrysost. Exaltatur, inquit, in multorum mentibus. Quemadmodum sæpè lenitate, & lōganimitate vsus est. Inimici autem existimabāt, hoc non esse lōganimitatis, sed humilitatis, & imbecillitatis. Proh quàm deiectione homines Deo de ex benignitate ipsius sentiūt lenitatē imbecillitati tribuūt: blāditias infirmitatē esse interpretantur; ita Deus sua sibi patientia & munificentia detrahit, exurgat ergo in ira, ut in finibus inimicorum Dei exaltet. Nam qui ex beneficentia minoratur, ex rigore vindictæ apud humanas mentes sublimiter crescit.*

64.

Ps. 6. 7.
Deus puniens
in estimatio-
ne hominum
crescit, quā
benefaciens
decreuit.

Chrysost.

§. XII.

Angelorum dignitas ex operibus potius, quam ex nominibus constat, & eorum presentia de beneficentia sentitur.

Cum Moyses omnium creaturarum genera enarraturus de Angelorum creatione nihil omnino scripserit, omnes Hexaëmeri Commentatores addubitant nos satis congruentem rationem tradidimus in expos. lit. huius vers. n. 10. Modo aliā expendā huic morali thesi opportunā. Noluit scilicet sacer Scriptor Angelorum meminisse donec productionē hominis enarrasset, ad cuius amicissimā custodiā supremi spiritus erat accessuri me prius Angelos esse, quam nobis beneficos esse setiremus. Quasi melius per eorū beneficia natura quoque noceretur: propriusque ab illorum officiis Angeli quàm ab historicis præconiis patere. In hoc sensu accipio verba Michaëlis Syncelli orat. in sanctos Angelos. *Auete, inquit, Angeli iustissimi... Tertia Dei nouissimaque distinctio, ac veluti agmen claudens, comprehensiuā, totusque loco accepta pars, vnio, ac commissio cirenitu vtens.* Nota ad rem nostram, quæ sequuntur. *Appellatiua pro nominis ratione ad aliquid habens.* Scilicet. Angelorum nomina si requiras: pro nominis ratione habent esse ad aliquid. Nempe ad aliquod munus ad homines mitti, & ad aliquid operandum, humano generi pro futurum. Id circo appellatiua est celestium spirituum natura, quia pro nomine habet ad aliquid nobis adesse nostræ utilitati, commodo, aut fauori concernens. Quasi potius Angeli ex officio, quàm ex nomine dignoscantur, imo ipsorum officium nomen Angelorum est.

65.

M. Syncell.

Angeli ap-
pellatio dici-
tur ecce al-
iquid ut
eius benefi-
centia osten-
datur.

66.

Valde optabat Iacob eius Angeli nomen scire, cuius fuerat in lucta vires expertus, idque ab eo anxie postulabat: *Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur queris nomen meum?* Genes. 32. 29. veluti otiosam, & importunam Angelus quæstionem reprehendit: ac si non esset inquirendi nominis causa, gratum se Iacobum erga benefactorē exhibere, illumque de nomine nosse, à quo fuerat præstātissima benedictione foelicitatus. Quærit nomen, ut illi debitum præstet obsequium: quærit nomen, ne ignoret amicum, & cur Angelus nomen celaret, quem amplexu dignabatur? Quid? Rogatio nominis repellitur ut curiosa, cuius omissio videri posset ingrata? Verum Angelus non tam moleste tulit Iacobo urbanitatem, quantum eum docuit nominis cognoscendi rationem. *Quasi diceret, inquit Lipoman, Frustra queris; quia Angeli in ministerium missi, non habemus nomina fixa, & stabilia; sed diuersa sortimur nomina, secundum legationes ad quas mittimur.* Scilicet loco nominis officia succedunt, si scire nomen cupis te respice à me benedictionibus actuum Israëlitis nomine nobilitatum. *Cur queris nomen meum à me? Beneficia quæ in te congeffi recole: eo me nomine dignosces, quo te vides felicitatum munere: Nam diuersa sortimur nomina, secundum legationes, ad quas mittimur.* Beneficia ipsa Angelum diffiniunt, exactaque eius interpretatio est.

Genes. 32. 29.

Lipoman.

Angeli nomina ex officio sortimur.

67.

Alligatus Petrus ferreis catenis seruabatur in carcere, & ecce Angelus Domini adstitit, & lumē refulsit in habitaculo: percussioque latere Petri excitauit eum dicens: surge velociter, & ceciderunt catenæ de manibus eius. Iuber Angelus reindui vestibus nudo, monet pigritantem se sequi; Petrus vero & loquentem audiens, & præcedentem sequens, esse tamen Angelum tandiu ignorat. *Nesciebat, quia verum est, quod fiebat per Angelum; existimabat autem se visum videre.* Act. 12. 9. Attamen quem præsentem ignotum habuit, absentem postea cognouit: etenim trāfacta custodia, ferreisque seris vltro reclusis, iamque in publica, & libera ciuitatis via vindicata libertate *Cōtinuo discessit Angelus ab eo, & Petrus in se reuersus dixit; Nunc scio verè, quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudeorum.* Ibid. v. 11. Tarde profecto sciebat Petrus quod de splendore carceris, de solutis vinculis, de custodibus elusis, de foribus reſeratis iam dudum poterat cognouisse. Præsentem quem sequitur nescit, & absentem post discessum agnoscit? O mirissimam ignorationem Petri! Prius quia existimabat se visum videre, somnūque imagine esse delusum præsentissimum Angelum ignorabat, quia verum esse beneficium Angeli non credebat: ac postquam *ad se reuersus*, de veritate beneficii præstiti dubitare non potuit, tunc Angelum esse cognouit, & plusquam præsentia Angeli ad sui cognitionem profuit beneficii accepti certitudo. Discesserat quidem Angelus ad beneficium in Petro permanebat, *Ad se reuersus*, in se ipso vidit, quem in propria persona præsentem nesciebat. Fulgentissimū lumen non reuelauerat Angelum: sed acceptum beneficium illam Petro plenissimè ostendit. Nam pius se produnt per beneficia, quam per præsentiam Angeli. Ita innuit Chrysost. Homil. 26. in Acta. *Ea sanè, quæ in carcere gesta erant, magis mirabilia erant: hoc autem iam humanius; recedit enim Angelus cum nihil prohiberet.* Nempe ad cognoscendum Angelum magis contulit libertatis assertæ humanitas, quam in carcere splendoris maiestas: hoc mirabile potius fuit quam hu-

Act. 12. 9.

Ibid. v. 11.

Petrus donec se liberum sensit Angelum non cognouit.

S. Chrysost.

Tamayo in Genesim, Pars I.

manum, stuporem gignere in Petro potuit, non Angeli cognitionē, quia fulgere splendore, coruscare luminibus Angelum, non tam pertinet ad hominis beneficium quam ad illius beatæ naturæ decorem. At cum *Ad se reuersus*, Petrus in se ipso libertatis beneficiū aspexit, plus agnouit Angelū ex humanitatis officio, quā ex vultus splendidi aspectu.

Matt. 28. 3. Piæ deuotionis ductu mulieres Christi sepulchrum inuisere festinarunt, & Dominum quem mortuū inquirebant surrexisse, ex Angelorum testimonio didicerunt. Angelus enim Domini descendit de cælo, qui terruit terræ motu custodes, ac meliores felicissimo nuntio recreauit. Exierunt autem de monumento cum tremore, & gaudio magno quæ ab Angelo acceperant, nuntiaturæ discipulis. At quo se Angelus vultu ostenderit expendere oportebit. *Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix.* Legationis lætissimæ nuntius per lineamenta fulguris afferebat terribilem vultum, & nimis alienum à gaudio habitum: fulgurantis aspectu pauidum mulierum cor meticulosamque fœminarum mentem fulminabat: ac niuæ vestes feruida earum studia quodammodo exinguebat. Cur non mitissima fronte potius florentēque habitu voluit Angelus mulierum animos exhilarare? Credo ut ipsa specie vultus & habitu sua designaret officia; & veluti per expressas species inuisibilis natura spiritus ostenderetur. Rem ingeniosè tetigit Drogo Ostiens. lib. de Sacram. domin. passim. *Apostolus, inquit, eius interior, ubi subsignatum est lumen vultus tui, Domine, sicut fulgur & terribilis est, & lucidus: terribilis, ut inimicos animæ, scindat medio, & perterreat; lucidus autem, ut ibi vero lumini cum iustitia semper appareat.* Nempe talis erat intus natura angelica, qualis per aspectum externum apparebat. Exterior habitus beneficentiæ in fœminas referebat imaginem: easque simul deterritis hostibus protegebat, simulque placido luminis splendore recteabat. Ergo ab utroque beneficio *aspectus Angeli interior* prodebat indeque erat Angelus cognoscibilis, vnde fœminis se ostenderat fauorabilis: neque enim alia est Angelis facies expressior, quam hominum protectio benignior.

68.

Matth. 28. 3.

Angelus in sepulchro Domini ipso habitu ostendebat piæ in mulieres officia.

Drogo.

VERSUS II.

Terra autem erat inanis, & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas.

EXPOSITIO LITERÆ.

TERRA autem. Terræ nomine notissimum nobis elementū significat Scriptura, quod pedibus calcamus, & tetimus, vnde à terendo terræ nomen. quod illi Deus postquam aquas segregauit, imposuit infrā vers. 10. Quare rejicienda est Talmudistarum opinio quam nouissimè in sua Nomologia tradit Immanuel Aboab Auctor dānatus & malè Philosophus Apostata pessimus ex doctrina R. Mosech Bar-naaman Gerundensis, & R. Selomoh Ishachi, scilicet in præsentī nomine terræ significati materiam primam substantiāliū formarū commune subiectū nulla forma adhuc substantiali completū. Quā etiam opinionem

69.

Terra à terendo diota.

Imma. Aboab.

Eucher.
Marfil.
Gabriel.
Abulenf.
Catherin.
Lyra.
Torniell,

ex antiquis sequuti sunt Eucherius, Marfilus, Gabriel, Abulenf. Catherin. & Lyran. & ex recetioribus Torniell. Quorum impugnatione schollis remitto, & communiore sapientum Philosophia.

Erat inanis & vacua, id est, erat tunc primum terra producendis fructibus inutilis, omnique vacua germine, ob immensam aquarum molem, qua undique tegebatur. Quod exponens Symachus legit: *Erat otiosa, & indigesta*. Hebræorum voces *Tobu vabohu*, expressius explicant inanissimam terræ vacuitatem, atque ita vertuntur ab Aquila. *Vanitas, & nihil*, quia ad fecunditatem erat quasi non esset vel ut LXX. transtulerunt. *Erat inuisibilis, & incomposita*, quia ut interpretatur Basil. *Aut non erit spectator homo, aut quod cerni non poterat, quod obruta fluctuantibus aquis esset.*

70.
Symac.

Aquila.

LXX.
Basil.

71.
Tenebras
abyssi esse
turbidas a-
quas aliqui
exponunt,

Et tenebre erant super faciem abyssi. Aquarum elementum per abyssum intellige: ut passim omnes. Tenebras autem super abyssi faciem insedissee luculenter nonnulli exponunt, quia, inquiunt, aqua fluctuans motu perpetuo terram nondum solidam concitabat, unde ipsa turbida, cœnosa, atque adeo obscura, & tenebricosa apparebat. Huic opinioni fauet Mariana hic, & Bonart. ad illa verba Ecclesi. 24.6. *Et sicut nebula texi omnem terram.* Quod de turbidis aquis terram à principio regentibus exponit. Sed cum nondum esset edita lux tam sunt ad manum tenebræ, ut mirum sit hos Auctores eas tanto circuitu requisisse. Tenebræ ergo cum nihil aliud sint præter carentiam lucis, erant super faciem abyssi, quia nondum lux creata extiterat. Quod propterea voluit Moyses exprimere, ut licet eodem die, post elementa tamen lucem fuisse creatam indicaret. Unde refellitur Caiet. in Gen. c. 2. lucem cœlo, & terræ simultaneam faciēs.

Mariana.
Bonart.

Lucem cœlo
& terra si-
multaneam
fuisse aliqui
existima-
runt

Caietan.

72.

Facies apud
Hebræos tam
extimam
quam inti-
mam signi-
ficat corporis
partem.

Vox *Facies*, non redundat, ut nonnulli affirmant, eo fundamento quod LXX. eam vocem nequaquam transtulerunt; & quia non tantum superficies abyssi, aut facies, verum etiam tota aquarum moles intimè usque ad fundum tenebris erat cōprehensa. At hæc ratio parum præmit *Facies*, enim apud Hebræos tam extimam, quam intimam corporis partem significat Nam *Aph*, Hebræis, sicut *Prosopon*, Græcis pro facie æque ac pro persona usurpatur, ut hic notauit Cornel. Addo hoc nomine significari Mūdū ante creatam lucem mœrore circumfusum fuisse tristissimūque tenebrarum horrore squalidum; sicut tristitiam animi homines facie, ipsaque frōte referre solemus: qui affectus animi ad inanimata eleganter transferuntur.

Cornel.

Facies ani-
mi expreci-
fimum si-
gnum.

73.

Et Spiritus Dei ferebatur super aquas. Locus hic est apud Interpretes maximè controuersus: nam quot accipit significationes nomen *Spiritus*, tot in sententias trahitur: nec *Spiritus Dei*, omnes vno spiritu exponunt. Caietan. Auctor est singularis cogitans hic significari nomine *Spiritus* intelligentiam illam, qua cœlestes voluuntur orbes. Verum motor ille cœlorum frustra inducitur ante cœlorum productionem (quæ facta est die secundo) aquas inequitare. Neque mouere hic sed moueri *Spiritus* dicitur, nec aliud corpus exagitare, sed superferri.

Caiet.

Spiritus qui
ferebatur
super aquas
non aquas
non erat An-
gelus.

74.

Alij per *Spiritus Dei* tertiam diuinæ Trinitatis personam exposuerunt. Nec modo hæc sententia solis Christianis familiaris est, sed eam quoque apud antiquiores Hæbræorum acceptam fuisse contendit Burgenf. Latinis sanè, & Græcis patribus receptissimam ostēdit Pereri lib. 1. in Gen. n. 61. eamque, ut communior sequitur Salian. in Apparatu ad Annal. cap. 11. n. 10. & nupere posthūmus Sherlog. in Dioptra lib. 2. D. 11. sect. 1.

Burgenf.
Pereri.

Salian.

Sherlog.

à n. 38. licet, n. 40. illorum factioni se adjungat qui *Spiritus* de aëre interpretantur. Fateor opinionem hanc esse communissimam sed tamen eorum qui mysticum potius quam literalem sensum interdunt, ut notauit in Origene. Sixtus Senens. lib. 5. Biblioth.

Fuisse Spiritum
sanctum
in mystico
sensu exponi
potest,
Sixt. Sen.

Quare congruentius ad literam exposuerunt Tertull. Athanas. Theod. Synaita, Diodor. Basil. idemque Senens. & ex recentioribus Abulenf. Oleaster, Suarez, & Vasquez. pluresque alij, quos nominare breuitatis causa abstinco. Qui omnes *Spiritus Dei* de aëris elementari natura exponunt. Et quidem vox *Ruach*, quam hic habet Hebræus hanc propriè significationem importat, vocis autem proprietates in historica narratione tenenda est nisi sequatur incommodum. Et quidem Moyses agens historicum, & corporeum Mundum describens vastissimum aëris elementum nomine *Spiritus* significauit, ne tam præcipuam vniuersi partem, adeoque necessariam ad visibilis mundi integritatem, conseruationem, vnitatem silentio præteriret. Quod autem *Spiritus* dicitur *Dei*, negotium non facessit. Nam quæcumque magna Scriptura significat addito *Dei* nomine exprimit, ut hic exponunt ferè omnes Interpretes

In hanc sententiam ex parte inclino, illam tamen cum addito veram censeo. Scilicet per *Spiritus Dei*, non aërem tantum, sed cum aëre simul ignis elementum designari. Pro hac sententia militat eadem ratio quam pro aëre supra retulimus. Dedecet enim Moysi narrationem defectuosam fuisse neque elementa omnia enumerasse. Ut quid autem terram, & aquam, aëris quoque productionem referens, ignis elementum silentio extingueret? Propterea nostram opinionem tenet Philopon. lib. 1. Cosmopæiæ, c. 5. his verbis *Non esse absurdum, sed valde literæ consentiens de aëre & igne intelligere.* Loquitur de Spiritu Dei, cuius expositionem versabat. Ita etiam intelligo Chrysost. Hom. 3. in Genes. ubi quid sit *Spiritus Dei* edisserens ait. *Mihi videtur hoc significare, quod affuerit efficax quadam, & vitalis operatio aquis, & non fuerit simplicitè aqua stans, & immobilis, sed mobilis, & vitalem quandam vim habens.* Quibus duplex in aquas effectus ab *Spiritu* proueniēs exigitur à Chrysostomo: alter quo moueretur aqua, quod aëris præstabat impulsus; alter qui vitalem quandam vim aquis imprimeret, quod ab ignis viuida natura proueniebat. Idque apprime consonat voci Hebræorum *Merachepeth*, quam Latinus transtulit: *Ferebatur*, super aquas, vel ut apud LXX. *incubabat*, seu *fo-nebat*, unde Hieronym. in tradit Hebraicæ ad Gen. ita scribit. *Pro eo quod in nostris codicibus scriptum est: Ferebatur, in Hebræo Merachepeth, quod nos appellare possumus incubabat, seu confonebat in similitudinem volucris oua calore animantis.* Qua igitur *Spiritus* aër est, aquam depositionibus aptabat futuris operationibus congruas; quaque ignis est easdem animabat ad fœtus.

Neque enim aquarum substantia aut terræ, quæ ad creaturarum productionem præcipuam materiam Creatori præstiterunt dispositionibus à natura requisitis carebant, sed virtus aliqua (ut loquitur Chrysostomus) illis adfuit, quæ illam materiam in instrumenta generandarum rerum aptabat. Hanc vero aptitudinem *Spiritus Dei*, præstitit, ignis scilicet & aëris concurrentibus causis. Hæc enim elementa quædam sunt generationum omnium communia principia. Idque ignis ethimologia indicat, quia ex *in*, & *gigno*, ignis appellatur, teste Varrone 4. de ling. Latina. *Eo quod inde*

75.
Tertull.
Athanas.
Theodoret.
Synaita.
Diodor.
Basil.
Senens.
Abulenf.
Oleast.
Suar.
Vasq.
Spiritus su-
per aquas
aëris ele-
mentum est.

76.
Spiritus su-
per aquas
non tantum
aër sed ignis
erat.

Philopon.

D. Chrysost.

77.
Aër & ignis
materiam
condideri
disponere
tandem
communis
generationis
principia.

Ignis ex in
& gigno,
dicitur.
Varro.

Basil. Sel.
Ab igne ad
agium.

inde omnia gignantur. Et apud Græcos ab igne, Prouerbialiter dicitur, ad significandum cuiusque rei principium. Sic Basil. Seleuc. de vita Teclæ ait, *Ab igne Martyr auspiciata est Cathechesim.* Id est, ab infantia. Templi quoque Tacitus meminit. lib. 1. Annal. pag. 30. in editione Lipsiana, quod *Tamphane* vocant. Vbi Lipsius. *Quis Deus?* inquit, *Quæ Dea?* Quidam ethimologice quasi esset *Taenfanh*, quod lingua nostra principium rerum. Hinc prisca Britaniæ loquela, Batavis vicinæ. *Tan*, significat ignem. Adeo cunctis gentibus commune est, ignem generationum esse principium.

78.

Cæterum perspicuum est ab igne nihil nisi aliis elementis concurrentibus gigni, quare simul cum aqua, & terra æque aërem & ignem prærequiramus. Quod tam apud antiquos ratum religiosumque fuit, ut in Romanorum nuptiis aqua simul, & ignis adhiberentur, in futuræ prolis præsagium Sic statutum leg. Sempron. ff. de donat. inter virum, & vxor. vnde id videtur desumpsisse Lactant. lib. 2. cap. 10. cuius verba hic dabo quia rem nostram luculenter confirmant. *Duo illa, inquit, principia inueniuntur, quæ diuersam atque contrariam habent potestatem, calor, & humor, quæ mirabiliter Deus ad sustinenda, gignendæque omnia excogitauit.* (& post pauca) *Alterum enim quasi masculinum elementum est, alterum quasi femininum; alterum actiuum, alterum patibile. Ideoque à veteribus institutum est, ut Sacramento ignis, & aquæ nuptiarum fœdera sanctiantur: quod fœtus animantium calore, & humore corporentur, & animantur ad vitam.* Et ante Lactant. Plutarchus in qq. centur. Roma. quæst. 1. quærit, *Cur nubentem attingere ignem, & aquam iubent?* statim respondet. *Verum quod horum inter elementa, & principia hæc fœmina, ille mas sit, atque ille motus exordium infundat, hæc subiecti, & materia vim.*

L. Sempron.
Lactant.
Aquam &
ignem ad
nuptias ad-
hibeant ve-
teres in fu-
tura prolis
præfagium.

Plutarch.
Ignis mas
aër vero fœ-
mina dice-
bantur.

79.
Dracont.

Iam vero aquam ab igne, & aëre ad generationes disponi eleganter canit Dracontius in Hexæm. his verbis.

— Vapor vrget in vsus

*Pignoris, & molli durefcunt ossa tepore,
Pennantur, tunc c membra globis animantur, an-
helant.*

*Rumpuntur, confracta sonant; nutrita volatus
Tentant, & rudibus librantur in aëra pennis.
Sed cum discordent inter se elementa coacta,
Fœtibus eductis concordat vna vel ignis.*

Vnda creat volucres, producit flamma volucres.

80.

Hanc etiam Philosophandi rationem veluti è penu sacræ Scripturæ erutam Græci Romanique sapientes variis exemplis, & imaginibus significabant Vestam Romani apud Tullium lib. de diuinatione pingebant gestantem manu tympanum, eo quod terra ventos in se contineat ut exponit Rossin. lib. antiquit. 2. cap. 12. Vestam autem non terræ solum sed ignis etiam simulacrum fuisse Auctor est ipse Tullius, qui nomen Vestæ, ait, desumptum ab *Eschia*, quod apud Hebræos ignem Dei significat: idque satis cum nostro textu consonat, ubi ignis *Spiritus Dei* dicitur. Ecce autem in vno Vestæ simulacro quatuor elementa concurrerant. Existimabāt scilicet Romani Hebræorum literatura edocti ignem, & aërem generationum esse conjunctissimas causas, quibus terra fœcunda redditur, & tot fœtibus grauida aqua parturit. Nam ut ait Macrobius in Somn. Scipion. lib. 1. c. 21. *Quia terra, & aqua, & aër infra lunam sunt, & ex his solis corpus fieri non potuit, quod idoneum esset ad vitam opus fuit p. asidio ignis atherci, qui terrenis*

Rossinus.
Mundi pro-
ductionem
in imagine
vestæ signi-
ficatam fuisse
apud Eth-
nicos.

Macrobius.

Tamayo in Genesim, Pars I.

membris vitam, & animam sustinendi commodaret vigorem; qui talem calorem faceret & ferret. Quare Alcuinus quæst. 29. in Genes. hanc spiritus actiuitatem exigit ad viuificandum informem materiam, quæ hoc loco aquæ nomine significatur. Vbi licet aquam pro materia informi vsurpans errauit tamen illud scite, & rectè de Spiritu, id est, de aëre, & igne interpretatus est, dum eorum actiuitatem requirit, ad viuificandas aquas.

Alcuini.

81.

Nec omittenda est Græcorum opinio per fabulas sæpe Philosophantium, illi enim ex Homero (ut tradit Pierius lib. 48. tit. de Incude) Iouem fingeant binas incudes appendisse Iunonis ad pedes, ipsamque aureo fune suspendisse, ut hac imagine elementa omnia eorumque in orbe sitū Symbolicè significarent. Aër enim, teste Cicerone lib. 2. de Nat. Deor. interiectus inter cælum, & terram Iunonis nomine consecrabatur. At Iuno soror Iouis, vxorque simul propterea fabulantium commeto fingeatur quod aër Deo sit creaturis producendis conjunctissima causa. Idcirco à iuando dicta est. Iuno, nubentibus præses, opemque parturiētibus ferre credita est. Sed quia, ut inquit, superius Cicero *Aërem effeminarunt Iunoni que tribuerunt, quo nihil est mollius: ideo ad generationem solus non sufficit, nisi cum mascula ignis virtute coeat.* Quare Iuno aureo fune suspenditur, ut indicetur ignem cum aëre fuisse conjunctum, huncque ab illo in operando pendere Binæ autem incudes pedibus Iunonis appensæ circa quas tota hæc Philosophica fictio laborabat aquam, & terram protendebant, quas ad instar Incudum, ignis, & aër perpetuo concutiunt. Vnde patet non oriose à nobis ignem & aërem in illo rerum principio requiri, cum ipso naturæ ductu, & experientia constet has esse generationum omnium vniuersalissimas causas.

Pier.
Fabula de
Iunone orbe
cum elemen-
tis signifi-
cans.
Cicero.

§. XIII.

Noua hominis natiuitas à fœlicitate computatur qui miserè viuit, quasi nemo censetur

L Vellum suum scitè monebat Senec. Epist. 80. *Liberare primum metu mortis: illa nobis primum ingum imposuit: deinde metu paupertatis.* Altera quippe mors est ipsa paupertas quæ de viuo homine facit non viuentem, & in hominum censu, etiam non natum. Esse aut non esse homines fortunæ mensuramus calamo, & quibus illa non ridet, illos iudicamus, aut in rerum natura non fuisse, aut ab humanis exulasse. Non enim à matris gremio, sed à fœlicitatis amplexu vita incipit nostra, indeque viuentes reputamus, vnde quasi ad vsuram vitæ nos excipit sors fauentior.

82.

Seneca.
Paupertas
est mors al-
tera.

Vix terra producit cum iam vanitas, & nihil esse dicitur. Sic enim trāstulit ex Hebræo. Aquila præsentis versiculi verba, *Terra autem erat inanis & vacua*, id est, *vanitas, & nihil.* Vnde nihil, si iam extra causas, edita & producta erat? Vnde vanitas si solida, totque vsibus profutura? Quia scilicet omni cultura priuata, necdū diuiti, & luxuriante fructuū vbertate fuerat fœlicitata. Quapropter rogat D. Ambros. lib. 1. Hexæm. c. 7. *Cur Deus sicut dixit, & facta sunt; non simul ornatus congruos assurgentibus donauit elementis? Attende, quid sibi respondeat Ambros. Potuit quidem; sed ideo primo facta postea composita declarantur, ne verè increata, & sine principio crederentur.* Ratio difficilis. Nunquid si ab initio terra apparuisset ornata

83.

Nihil terra
est dum non
fœlicitatur.

D. Ambros.

B 3

floribus,

Imo ut cre-
datur ali-
quando non
fuisse inanis
dicitur.

floribus, vestita frondibus, fructibusque ditata, increata propterea crederetur. Quid ad tam absurdam sequelam humanas mentes posset inducere? Nisi sciretur inornatam terram fuisse, ideo semper eam fuisse necessario fatendum esset? O impropiam argumentandi rationem! Verum maximè apud homines valituram. Sic enim illi captantur opinione felicitatis, ut putaretur terra semper fuisse, nisi aliquando illa feliciter fuisse nosceretur. Nunquam eam de nihilo factam crederent homines, si semper fortunatam diuitemque vidissent: nunc vero quam aliquando infau-
stam audierunt, aquis obrutam, & insidentibus tenebris afflictatam, miseræque germinum desolatione destitutam, facile sibi persuadent vanitatem, & nihil fuisse: sed tunc esse terram incœpisse cum feliciori ornatu flore incœpit. Quia tunc esse autem non est, cum infelix est: quasi ab ipsa felicitate exordium duxerit, quæ ab infortunio tanquam de nihilo eruta est.

84.

Deuter. 34. 6

Magnus ille Israëliti populi Ductor priusquam promissæ terræ limites vitæ metam incurrit. Mortuusque est in terra Moab. jubente Domino. *Et non cognovit homo sepulchrum eius usque in presentem diem.* Deut. 34. 6. constat autem eum à Domino sepultum in valle terre Moab contra Phogor. ut inibi tradit Scriptura. Scitur itaque sepulchri locus; & tamen ab omnibus ignoratur? In valle Moab omnes nouerunt, eum fuisse sepultum, & nemo nouit sepulchrum eius? Nemo requirit mortuum, quem tot annis populus sequutus est viuum? Quare igitur ignorantiam sollicita loci inuestigatione non vincunt? Credo quia Moyse morti non satis fidei præstiterunt. Nouerant enim semper illum cum potestate vixisse, ad illius imperium cœlum, maria, flumina terræque regebantur. Factus Deus Pharaonis Regis duritiam prodigiis sepe rauit, & conuolutis rubri maris fluctibus obruit audaciam. Sepulchrum igitur occultauit inconcussa felicitas, nec planè creditus morte mulctatus, qui nondum visus fuerat in felicitate dejectus. Acute ad rem Philo lib. de Cain, & Abel. Deum, ait, eum constituit: inquit enim: *Do te Deum Pharaoni. In Deum autem, nec subtractio cadit nec oppositio: cum sit plenus & semper sibi par. ideoque nemo sepulchrum eius scire dicitur.* Qui creditus Deus est, mortalis ignoratur, nec ab humanis defuisse creditur, qui plenus semper, sibi in fortuna par, nunquam vero infelix apparuit. Nam quidquid homo est apud homines felicitas facit: nec vlla illis certior est mors, quam misera vita.

Moyse quia
semper vixit
est felix, non
plenè credi-
tur interiisse.

Philo.

85.

Adorabant Azotij Dagon simile monstro Idolum ex humanis membris pectore tenus compactum, cætera squamosam piscis formam referens. Ergo in huius Idoli templum captam bello arcam Dei deferunt, & circa simulachrum sacrilege collocant, quasi Dei veri spoliū dederent mentito Numini: clausis itaque templi foribus ad nocturnam quietem omnes recedunt. At primo manè cum eo conuenissent Azotij adoraturi superstitionis religionis simulachrum solto deturbatum, solo dejectum, malèque truncatum inuenerunt. 1. Reg. 5. 4. *Inuenerunt Dagon iacentem super faciem suam in terra coram arca Domini; caput autem Dagon, & due palma manuum eius abscisse erant super limen.* Partim jacebat Idolum, partim sublime erectum viscebatur, tamen quasi totus Dagon esset pavimento substratus integrèque dejectus super faciem suam in terra

1. Reg. 5. 4.

jacere dicitur. Quomodo ergo totus jacebat, cuius caput, & manus supra limen exaltabantur; nam statim vers. 5. additur has sublimes Idoli sui partes speciali ceremonia venerasse cultores. *Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius super limen Dagon in Azoto.* Ibid. vers. 5. Quæstioni respondet Caiet. *In ipso Idolo, inquit, non remansit nisi Dagon, hoc est forma piscis: apud Hebræos siquidem sonat Dagon piscem.* Nempe forma piscis representabat integrum Deum, nam reliqua ab eo abscissa ad simulachri potius ornatum, quam ad Dagon ipsum pertinebant. Hinc autem miraberis amplius religionem non calcantium limen Dagon, qui tamen pavementum templi in quo Dagon ipse jacebat sine scrupulo conculcabant. Oportebat sanè locum illum sacratori cultu venerari, in quo jacebat totus Deus, quam illum solemnī ritu suspicere ubi non Deus sed exornatoriæ eius particulæ excesserant. Sed tamen Azotij, templum calcant, limen venerantur: hic enim non ibi iam suum Deum esse agnoscunt. Nam licet solus Dagon solo prostratus manserit, solio deturbatum vident, ornatu nudum, infelicitèrque dejectum, manus autem & caput celsiori loco posita, in totum numen ex felicitate transierunt. Despexere veluti de rerum natura dejectum, quem vident improspere sorte damnatum: & nullus iam ipsis Deus est, quem iam de solio fortuna sinistra deposuit: in ornatum Idoli totum diuinitatis cultum transtulerunt, quia celsiori loco sublimatum vident. Infelixque Deus nihil est; nam in hominum censu rebus dat nouum esse felicitas, in nihilum redigi fors facit infausta.

Ibid. v. 5.

In Idolo Da-
gon sola fe-
licitas ado-
ratur, numen
contemnitur.

§. XIV.

*Nulla tractatu temporis delet obliuio quod
semel euulgauit infamia.*

OMnia aduersus veritatem de ipsa veritate constructa sunt, inquit, Tertull. in Apologet. cap. 47. Et merito; quia mendax sapenumero fama ex veritate aliqua per traduces linguarum longo tractu deuoluitur. Quisquis peccat & naturæ fragilitate refluō pede labitur, continuo famam incurrit, nullis vnquam virtutibus abolendam: & quasi ex magni cymbali pulsu adhuc cum transit, tinnitus restat, ita ex semel contracta opinione murmur: nisi quod paulatim sonitus euanescit; opinio sinistra augetur. Namque initio vera fama nuntiauit, postea perdurant rumore mendaci. Adeo pertinax hominum memoria proximum quemque damnat in scopulum famositatis, quem nulli contrario æstus prosternant, nulla temporum vis deturber.

86.

Tertull.
Omnia ad-
uersus veri-
tatem de
ipsa verita-
te constru-
cta sunt.

In hoc mundi orientis exordio terra proponitur elogio notata non bono. *Terra autem erat inanis & vacua.* Vitium prius Moyse euulgar, cuius die tertio narraturus erat ornatum. Redit hic quæstio: cur non ab initio Deus terram florentem & ornata edidit? cur squalidam illi faciem non deterfit statim eam floribus venustans, & fructibus ditans? Responder Ambros. alibi expensus, lib. 1. Hexaem. cap. 7. *Ideo primo facta postea composita declaratur, ne verè increata, & sine principio crederetur. Ideo primo facta, postea composita declaratur.* Quæ vero huius consequentiæ ratio est terra prius incomposita fuit: ergo in-
creata

87.

Ambros.

creata non est. Planè apud homines valet illatio, apud quos nulla de alterius vitio datur obliuio. Prius Moyses vitium terræ detegit, ne vnquam terra increata & sine principio crederetur: quia nullum vnquam creditur bonum, de quo semel nuntiatum est malū. Sic est irreuocabilis sinistra de quouis opinio, vt licet homines terram videant sponte feracem, nihil de illa ad bonam famam concipiant, nec primum eius defectum de memoria deleant.

88. *Genes. 3. 1.* Fœminam falsis promissionibus Dæmon decipitur serpentis formam astūsque resumit. *Genes. 3. 1. Sed & serpens erat callidior cunctis animalibus terre, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem. Cur præcepit vobis Deus, vt non comedetis ex omni ligno paradisi? Sanè cum serpentis astutiam inducit, exui videtur iniquissimus suarum: nam cupiens fœminam blandientibus verbis allicere, ipsam potius horrenti forma deterret. Ser-mone demulcens, aspectu terribilis: oblata diuinitate beneficis, sed sinuosis subsultibus minax; linguam ostentat verbis munificam, sed serpentina cuspide venenatam. Ipse sibi contrarius est, dum truculento gestu blāda profatur. Oportuisset mollissimum fœminæ genium allexisse mollissima forma, ne meticulosam ore serpentino percelleret; dissimulasset vrique sagacitatem maleuolam, columbina simplicitate, & per mansuetissimæ candorem auiculæ, tutius insidias tendidisset. Maluisset hoc credo hostis præcautus, nisi ab hac gratiosa metamorphosi diuinitus obstareretur. Memineris ad baptismum Christi in specie columbæ diuinum spiritum apparuisse. *Luc. 3. 21.**

Si dæmon columbæ speciem in paradiso sumpsisset, odiosam auiculam hominibus fecisset.

Luc. 3. 21.

Hugo Vict.

Descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum. Noluit igitur assumpturus sibi columbam, hanc speciem olim dæmonis illapsu infamari: nam si simplex hæc auis à mundi initio semel incurrisset infamiam diuino etiam honorata spiritu post tot sæculorum curricula turpem notam non diluisset. Signatissimè id notauit Hugo de S. Victore. in allegor. Tilmann. Venit, inquit, ad hominem in serpente callidus hostis, qui fortassis, si permissus fuisset, in forma columbæ venire maluisset. Sed hoc vas Spiritus sanctus reseruauit: quia profecto dignum non erat, vt Spiritus malignus formam homini odiosam faceret, in qua postmodum eidem Spiritus sanctus apparere debuisset. Nullo tractu temporis columba amitteret malignitatis opinionem, quam semel de maligno hospite incurreret, nulloque Spiritus sancti hospitio malam famam repensaret. Odiosam hominibus faceret illam formam de qua illi non bonum elogium audierant; nam apud homines vitium quod commendauit auribus fama nulla delet obliuio.

89.

Iosue 4. 9.

Iordanis ad sacræ arcæ conspectum prodigiosè diuisus aridam viam transituro populo patefecit. Tunc gentis ductor Iosue huius facti memoriam cupiens posteritati dedicare in ipso profundissimo fluminis alueo, iubet erigi duodecim lapides, Iosue 4. 9. *Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, ubi steterunt Sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, & sunt ibi vsque in presentem diem.* Superuacuum videtur hic labor & monumentum prorsus inutile, quia aquarum natura vi ad tempus miraculosa consistens, postea liberè refluens, alueumque complens lapidum moles in profundo occultasset, nec ad memoriam miraculi eos videndos permetteret. Frustra igitur Iosue locum elegit, quo signum miraculi redeunte flumine occultaretur, cuius conspectu voluit perpetuo beneficium ce-

lebrari. Sed hæc te sollicitudo non turbet, inquit, Rupert. inibi c. 4. *Nam etsi interdum crescentibus aquis subiecti latere potuerunt, semper tamen eorum offensione gurgites irritati (quod aquis profluentibus naturale est) fortius, atque animosius inibi currendo, scandalum suum nunquam occultum esse sciuerunt.* Esto, laterent lapides aquarum gurgite superfluente contecti: ipsi tamen labentes fluctus strepitu suo latitantes proderent; dum saxa incurrunt clamoso murmure euulgabunt inuentum scandalum; imò succedentibus vndis fama succedet, & scandalum illud in quod vnde imegere priores sequentes traducunt in reliquam posteritatem. Pulchra sanè imago sequioris famæ pertinaciter durantis, cum vetustissima etiam, ac iam olim sepulta scandala per plurium generationum seriem excurrunt, & noua hominum accessione firman-tur ad posteritatis æternitatem. Semel adustam criminis notam tempora non abscondunt, sed animosiori murmure in medium proferunt. Vbi inuenit Iordam offensionis lapides, quod primum sub murmurauit scandalum, tota fluctuum opulentia non diluit, totus aquarum cursus non occultat, quin irritati gurgites non pariuntur esse contectum, sed continuo progressu, in sequentes fluctus deriuat, cunctique clamitant scandalum iam sepultum.

Filios Iacob inopinatus casus in Ægyptum inuexit, insciōsque Iosepho fratri tradidit, quem ipsi inique vexauerant, turpiterque vendiderant. Cognouit adolescens proditores suos, nondum tamen cognitus ab eis; vtque illos suspensione supplicij mulcicaret, diu extranei personam sustinuit. *Non se poterat cohibere Ioseph multis coram adstantibus, unde præcepit, vt egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutue.* *Gen. 45. 1.* Sed quid opus erat secreto fieri, quod erat subinde tota Ægypto euulgandum? Nam vix eius conspectum egressi sunt cum. *Auditum est, & celebri sermone vulgatum in aula Regis: venerunt fratres Ioseph.* *Ibid. ver. 16.* Quid intererat celare necessitudines suas, aut agnitioni mutue alienos interesse? An in culmine dignitatis erectus dedignabatur habere fratres pastoritia humilitate despectos? Imo hoc primum est, quod Ioseph coram Pharaone publicauit, scilicet illos pastores ouium esse, pascendisque gregibus vitam humiliter sustinuisse. Verum cum de eorum prodicione oporteret mentionem fieri cautè, & prudenter eius sceleris notitiam Ægyptiis abscondit, ne in perpetua manerent infamia, quos apud se degere, & cum honore viuere destinabat. Ita Lyranus, inibi. *Illud volebat eis dicere submisce, & ideo fecit eos prope venire, ne Ægypti audirent prodicionem, quam fecerant, & sic eos despicerent.* Quasi nulla eos potentia, fauor nullus posset ab infamia semel contracta liberare, ideo occultum voluit, quod apud Ægyptios futurum erat sinistrae opinionis initium. Perpetuo illi despicerent, quod aliquando proditores sanguinis sui nossent: nec tam ad æstimationem eorum valeret Proregis auxilium, quam ad despectum scelati facti memoria. Nam alieni criminis nota sic mentibus humanis imbibitur, vt nullum tempus oblitteret, nullum illam bonum detergat.

Sequior fama tractu temporis inualefcit.

90.

Genes. 45. 1.

Ibid. v. 16,

Lyra.

§. XV.

*Pudicam fœminam vestis impolita custodit,
ornatus elegantia prostituit.*

91.

*Pauperior
vestis tegit
pretiosius
fœminam
dum denudat.
Seneca.*

Non eadem est fœmina incompta quæ ornata, alia à se ipsa est, & dum in curioso habitu regitur, & dum cultura ambitiosa tumer. Illa ad omnem occursum absconditur, hæc vtrò se objicit oculis quibus placeat. Pauperior vestis, tegit pretiosius fœminam dum denudat: studiosus ornatus prostituit quam contegit. Audi Senec. lib.8. de benef. cap.9. *Video, inquit, sericas vestes, si vestes vocanda sint, quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut denique pudor possit: quibus sumptis mulier parum liquido nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matrona nostra, ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendant. Ita nimirum sumptuosior ornatus non ad tegendam propudiosam nuditatem quæritur, sed ad pudorem prodendum, ad provocandos lascivos oculos, ad venundandam denique pudicitiam. Tolle splendidiore ornatus; ipsa se mulier in pannosa veste occultabit, nec videri ambit, in qua veste amari non credit.*

92.

*LXX.
Terra muliebri genio
erat invisibilis quia
incomposita.*

Quæ terræ hoc triduo facies? Terra autem erat inanis & vacua. Quod opportunè transferunt LXX. Terra erat invisibilis, & incomposita. Imo quia incôposita ideo invisibilis, de muliebri scilicet genio. Nam sapientes terram inter elementa effeminarunt. Quod expressius commentatus est Senerian. in Cat. Lippom. Terra, inquit, erat invisibilis, hoc est sine ornatu, minimè aspectu, & visu digna, utpote quæ non plantis, fluminibus, fontibus, reliquisque: quæ eam latam, ac visu incundam efficiunt. Ingenium hoc fœmineum profecto, Dum enim mulier negligentiori veste induitur, videri detrectat, publicum deuitat, amat esse invisibilem, studio omni se cedere, abscondi, abdi, & ad latebras solitaria confugere. Ornatur? comitur? omnique suo mundo ferox est? statim appetit esse visibilis, & in se omnium oculos provocare: damnat secessum, solitariam esse fastidit, ac veluti habitus elegantiam nundinata inter frequentissimos hominum conuentus incedit.

93.

Apoc. 17. 4.

*Clem. Alex.
Nimium sui
ordinandi
studium meretricis est.*

Ioannes in desertum ducitur ut mulierem videat meretricio habitu infamem. Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis. Apocalyp. 17. 4. Benè meretrix describitur prætioso peplo vestita: nam ut ait Clement. Alex. lib.3. Pædag. *Non est mulieris; sed meretricis illud nimium sui ornandi studium.* Hæc vero formidabilem insidens bestiam de deserto in frequentiam traducitur: nam sedebat super aquas multas, quas gentes & populus exposuit cœlestis interpret. Itaque mulier de deserto erupit in publicum, & quæ in solitudine se compserat, subito omnium oculos expectat ornata. Compone hæc modo cum alterius mulieris emblemate, quam Ioannes in cœlo viderat Apocalyp. 12. 1. *Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Hæc vero splendidiore cultu ornata, non ad populos effertur exposita, sed ad desertum confugit cauta. Et mulier fugit in solitudinem. Ibid. vers. 6. Vtræque mulier ad miraculum ornata describitur, sed contrariis studiis dirigit

Apoc. 12. 1.

Ibid. v. 6.

gressus. Meretrix de solitudine transit in foros, hæc de cœlo mulier in solitudinem aduolabat. Sed si vtrique erat cultissimus habitus, cur non erat vtrique simile occultandi se desiderium? Fallor, si non de qualitate cultus acceperit, altera spectatores quærere, altera fugere. Cœlestis mulier non ascitios habitus ad cultum adhibuerat, sed à natura oblatos, de sole, & astris sibi vestitum texuit, qui nudam quamque tegere solent. Illa vero superbo vestium apparatu nitida, quæ coccum & purpuram sollicita aculapillorum luminibus insuerat, quæ tanquam stellis peplum variauerat margaritis diligentius se ornandi referebat artificium. Ergo quæ arte tota laborabat in cultu, ut cœli lumina ad vestes mentiente ac traduceret meretricia licentia omnium oculis se obicit aspectanda; quæ vero nullo ascitio fucos sed naturali palla circumdatur publicos vitata oculos in solitudinem illico se proripit. Nam ut inquit, Tertull. de cultu fœm. cap.1. *Propter ipsum conuentum, & mutuum videre, ac videri omnes pompæ in publicum proferuntur: aut ut luxuria negotietur, aut gloria insoleat.* Quid verius? Nam pompa curiosior, & se componendi studiosa sollicitudo dum mulierem trahit in publicum, veluti venalem in foro pudorem producit. Sincerior vestis dum fœminam cogit ad latebras munire pudicitiam.

*Naturalior
natu honesta
fœmina contenta est.*

*Tertull.
Fucatus ornatus luxuriam negotiatur.*

Raro ornatu florentem inuenias, quæ sponte diffugiat consortia virorum ubi non modo satiet oculos suos, verum etiam allestet alienos. Gaudet videri, placet illi laudari, interrogari sustinet, respondere non abnuit, & per hæc prouocatoria licentiæ, quæ faciem ornauerat, frontem denudat, & negotiatione turpissima etiam corporis venditione paciscitur. Duorum orbitatem conjugum lugebat Thamar in viduo habitu solitaria: seruauit honestæ fidem, & paternæ domus claustra non præterit. At instaurandæ prolis desiderio impatiens muliebri astutia Iudam focerum ad incæstuosos thalamos adoptauit. Genes. 38. 14. *Quæ depositis viduitatis vestibus assumpsit theristrum, & mutato habitu sedit in binio itineris.* siue ut expressius vertunt LXX. *Auferens vestimenta viduitatis à se, induit theristrum, & ornauit se.* Quid tunc? Iudas sedentem in compito suspicatus meretricem sollicitat: at illa non priusquam de pretio interroget, præstat assensum. *Quid, inquit, dabis mihi ut fruarius accubitu meo.* Non contenta hominem prouocasse, & focerum in procum peruertisse: insuper & pretio proposito negotiatur concubitum. Sed si Thamar ducebatur sobolis procurandæ studio: si Iudam ad congressum præcipitem viderat, quare per omnes meretricios mores turpem mercedem expostulat? Sane quia deposito viduitatis habitu, *Induit theristrum, & ornauit se*, & serico crepitu meretricium submurmurans, nec domi se continere potuit, nec venalem pudorem non exponere. Alrè ad hæc quidem Tertull. de cultu fœm. c. 12. *Thamar, inquit, illa quia se expinxerat & ornauerat; idcirco Iudæ suspicioni visa est gestui sedere. Adeo quia sub velamento latebat habitus quaestuariam mentiente, & fecit, ut quaestuariam, & voluit, & compellauit, & pactus est.* Iudas velatam quidem viderat, sed subtus velum ornatum fœminæ inspiciebat, non potuit non suspicari venalem, & tanquam merces expositas condito pretio mercatur. Nam quæ in squalido viduæ habitu latere potuit, vestium ornata luxu in publicum prodiit oculos quæsitura. Neque aliud vociferantur cultiora

94.

*Quæ faciem
ornant, frontem denudant.*

*Genes. 38.
14.*

LXX.

*Vbi nimium
fœmina ornatur, venditur.
Tertull.*

cultiora ornamenta fœminarum ad stuporem vſque elaborata, quam aſcitæ venuſtatis pompam licere.

§. XVI.

Vnde ſe quiſque gaudet ſplendidum inde cæteros notat in glorios.

95.

*Quiſque ſua
fœlicitatem
ex miſeria
mœtatur alie-
na.*

Non ſatis placet bonum, quod felicitat plures; quia de ſingularitate nescio quo fuco ſe adornat ad gratiam, quod in multos diſperſum à ſingulis ſaſtigitur. Hinc ex aliorum miſeria felicitatem ſuam, quiſque commendat, quaſi eſſe vni- ce fortunatum ad felicitatis pretium ſpectet. Nihil prius in aliis notamus, quam apud cæteros non inueniri fortunam nobiſcum diuerſantem. Fortis & ſtrenuus miles aliorum accuſat igna- uiam, Sapiens ignorantias aliorum obſeruat; pul- chra fœmina in aliarum forma denotat ſi quid illi natura minus fauit: qui virtutem cum præ- ſumptione ſanctitatis ſectantur leuiſſimos quoſque defectus in aliis reprehendunt, & denique vt cum Tertulliano loquar aduerſ. Hermogen. c. 1. *Qui loquacitatem ſacundiam exiſtimet, & impuden- tiam conſtantiam deputer, & malodocere ſingulis offi- cium bonæ conſcientiæ indicet.* Adeo noſtris inſoleſ- cimus bonis, quaſi inde boni ſimus quod alij mali ſint: inde ſplendidi, quod reliqui obtene- brentur.

96.

Narraturus Moÿſes mundi naſcentis initia ter- ram deſcribit vacuam, & inanem abyſſum vero; quem inſidentibus altè tenebris debuillet totum obſcurum tenebroſumque deſcribere, ſecundum faciem tantum obſcurum fuiſſe notauit. *Et tene- bræ erant ſuper faciem abyſſi.* Neceſſe erat aquam transparens, & diaphanum elementum aut obſcu- rari totam, aut vndequaue lucere: neque enim partim lucida, partim obſcura eſſe poterat. Imo nondum edita luce, quam ſubinde Deus condi- dit, omnia erant tenebris penitus inuoluta, um- bræque denſiſſimæ totam aquarum molem com- prehenderant. Cur ergo Moÿſes ſolam abyſſi fa- ciem obſcuram, tenebrisque deformem ſignanter adnotauit? Vt huius quæſtiunculæ nodum ſoluas memineris olim de conſortio Domini faciem Moÿſi ſplendiſſe tantoque fulgore luminum coruſcaſſe, vt eius vultum humanus non ſuſtine- ret intuitus. *Ita vt non poſſent intendere filij Iſraël in faciem Moÿſi propter gloriam vultus eius.* 2. Co- rinth. 3. 7. Cum igitur Moÿſes vultus ſuos vidiffet ſplendidos, nihil aliud in abyſſo notauit, niſi fa- ciem tenebrarum horrore ſordidam, & obſcu- ram: in illius vultu præcipue aduertit deſiderari gloriam, quæ fulgebat in ſuo. Illud enim præci- pue in aliis intuemur quod in nobis ſpecioſus af- fulget: quaſi inde nobis de ſingularitate blandia- mur, cum notamus reliquos eiufmodi gratia de- ſtitutos. Ipſa vultus gloria qua Moÿſes affluebat ad obſeruandos abyſſi in facie defectus, calamum incitabat, vt ſui peregrinitatem priuilegij ex alte- rius obſcuritate commendaret.

97.

Genef. 2. 19.

Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & volatilibus cœli Deus adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Genef. 2. 19. Plures cauſas aſſignant Interpretes ob quas Deus iuſſit hæc vniuerſalia animantium commitia apud Adamum celebrari, quas ſuo loco nos expendemus. Modo examinanda eſt quam præſenti themati oppor- tunam tradit Rupert. lib. 2. in Genef. cap. 24. Vt

videret, inquit, quid vocaret ea, id eſt, vt videret quod nullius eorum digna eſſet natura ſortiri vocabulum ab hominis nomine pro aliqua ſimilitudine natum, aut detortum. In congrua ſanè videtur hæc ſolertiſſimi Abbatis commentatio. Nam Deus non dicitur animalia ad Adami præſentiam conduxiſſe, vt vi- deret quid ipſa ab illo non vocarentur, ſed vt vi- deret quid vocaret ea. Quis enim credat vniuerſo- rum congreſſum animantium id circo factum, vt nullum animal hominis nomine ab homine compellatum Deus deprehenderet? Crederem potius ideo animantia coram Adamo conueniſſe, vt cuiusque eorum indagata natura proprium vnicuique nomen ille imponeret: iueſtigaret mente homo ſingulorum proprietates, & in do- lem, huius agilitatem, illius ferociam, aliorum manſuetudinem, in nonnullis membrorum ro- bur, denique omnium dotes, quas cuiusque con- ditio & ſpecies à natura propria ſortitur; ac iuxta ſingulorum proprietates nomina impertireretur. Nam ſi Adamus perſpectis omnibus non quod animantia eſſent, ſed quod non eſſent erat nota- turus, quo nam ſine in conſpectum hominis ad- ducta ſunt? Verum hæc non eneruant Ruperti ſenſum, imo potius mire confirmant. Adduxit Deus animantia ad Adam: Vt videret quod nullius eorum digna eſſet natura ſortiri vocabulum ab homi- nis nomine. Nam homo de præſtantia humanæ naturæ non poterat ſibi non placere; tot autem rationalis animi dotibus felix non prius in cæte- ris animantibus inſpiceret, quidquid ipſis boni contuliſſet natura, quam illud ipſum quod ho- minem reddebat eximium, in reliquis non inue- niri abjectam illorum naturam oculos primum mentemque conuertit, Vt videret quod nullius eo- rum digna eſſet natura ſortiri vocabulum ab hominis nomine: Illud obſeruans in aliis deſeciſſe, quod in ſe videt auxiſſe præſtantiam. Adeo quicunque eminet ad gloriæ ſuæ cumulum quod in reliquis ſecus eſt, diligentius obſeruat.

Sterilis diu Sara, & oprabili filiorum acceſſio- ne fraudata poſteritatem viro nouo nuptiarum fœdere procurauit: ancillamque ſuam Agar Abra- hamo matrimonij vinculo adjunxit. At illa con- cepiſſe ſe videns deſpexit dominam ſuam. Gen. 16. 4. Non prius inſoleſcit ancilla, quam certiſſima ha- buit conceptus indicia: additque fœtus animos, quos clariſſimæ nuptiæ non creauerant. Dum nu- pra non concipit, ancillæ fidem ſuſtinet: poſt- quam vero concepit, vteri pariter animique tu- more diſtenditur. Certè ex tam nobili matrimo- nio ſolidior erat ſuperbiendi cauſa, ratum enim nullo vnquam euentu reſcindi poterat, at per ab- ortum potuit vterus euaneſcere. Quare igitur Agar de conceptu pluſquam de nuptiis intumeat? Sanè, quia in nuptiis ſimilem Saram habuit, quam ab ſterilitate duxit deterio- rem. Notauit hoc ipſum Lippoman. inibi. *Meliorem ſe putat domina ſua, non fert fortuna ſua ſortem.* Scilicet Ager dum paribus cum domina nuptiis videt ſe maritatam, ſortem ſuam tulit vt cumque ſeruilem, & intra ancillæ leges ſe vſque continuit. At cum gerit vterum cum iam de fœcunditate gloriatur. *Meliorem ſe putat domina ſua*, quia nihil prius pro- penſius obſeruat, niſi ea fœlicitate deſtitui dominam, qua ipſa præſtabat. Sara qui- dem multis naturæ, & gratiæ dotibus emine- bat, hoc vno defectu fœcunditatis excepto; hinc autem Agar concepſſe ſe videns ad diſpiciendam Saram ſumpſit audaciam, nam ad propriæ fœ- cunditatis gloriæ, hoc ipſum conducebat domi- nam

*Primum quod
in animan-
tibus notauit
Adam fuit
nullum hu-
mana natu-
ra habere
præſtantiam*

98.

Genef. 16. 4.

*Agar non
tam ex
Abrahami
nuptiis, quæ
ex ſuſcepta
prole in
ſterilem
Dominam in-
ſoleſcit.*

2. Corinth.

3. 7.

*Quia facies
Moÿſi ſplen-
duit, tenebras
in abyſſi fa-
cie notauit.*

Ruprt. c.

nam sterilem vitio naturæ esse : hoc vnum con-
uitiatur ancilla , ad reliquas Saræ excellentias
conniuebat.

§. XVII.

*Occultandi peccati studium , est ipsius mani-
festandi artificium.*

99.

Matth. 10.
26.

Seneca.

Sic vinimus
ut depre-
hendi sit su-
bito aspici.

Bernard.

Mores ha-
bent colores
suos.

100.

Sapius inter-
na in fronte
nescuntur.

101.

Verissimum erit semper illud æternæ veritatis pronuntiatum. *Nihil est opertum quod non reuelabitur, & occultum quod non sciatur.* Matth. 10. 26. Quærat licet latebras scelus, cimæriisque se tenebris contegat, ipso se prodit artificio latendi. Conscientiæ vitium aut lineamenta sua producit ad faciem, quibus planè deprehenditur : aut rumores producit ad famam, quibus publicè enulgarur. *Quid ergo, inquis, tantus sum ut possim excitare rumorem?* inquit, Seneca Epist. 43. Nec ita latebis : neque pusillitate quidem sua peccator absconditur. Parua licet oculorum aciem si incurrant, offendunt : adeo neque multum refert nocentis exilitas : vbi crimen est, ipsum semet aspectibus ingerit. *Tunc faciem te esse indica* (ad-
dit Stoicus) *cum poteris in publico vivere : cum te pa-
rietes tui tegent, non abscondent, quos plerumque cir-
cundatos nobis indicamus, non ut tutius vinamus, sed
ut peccemus occultius.* Nota quæ opportunè subji-
cit. *Sic vinimus, ut deprehendi sit subito aspici.* Ergo
quid prodest conscientiam recondere? Scelerata
quidem turbam aduocat, & ad sui spectaculum
testes prouocat : sic se in vultu depingit animus,
ut deprehendi sit subito aspici. Belle ad hæc Bernard.
Serm. 71. in Cant. *Habent, inquit, & mores colores
suos, habent & odores : neque enim in spiritibus idem
est color, & odor : non magis quam in corporibus : ergo
de colore conscientia consulatur, de odore fama.* Opti-
mè. Nam licet sensus subterfugiat spiritus, per
colores se conscientiæ objicit adspiciendus : quia
interior reatus certis se notis in facie insculpit,
ut nihil aliud sit deprehendi, nisi videri.

Propterea Moyses orbis imaginem descriptu-
rus totam tenebris à principio occupatam, satius
duxit, si altissimè insidentes, & totam aquarum
molem profunde obumbrantes tantum in facie
abyssi videndas objiceret. *Et tenebrae erant super
faciem abyssi.* Licet enim tenebrarum hoc vitium
aquarum immensa profunditas occultaret, haud
poterat suis coloribus de facie non patere. Te-
nebrae igitur in facie superfusæ occultiora abyssi
penetralia protendebant, eratque interior um-
bratilis habitus, qualem prodebat vultus obscu-
ritas. *Habent enim mores colores suos.* Etiam si vi-
tium intra conscientiæ abyssum intimè latitet
de facie interrogandum per expressissima linea-
menta sui, cum nullum tam in abdito se recondat,
quod suos colores ad frontem non producat,
aut non se agnoscendum præbeat per odorem ad
famam.

Iacob è Mesopotamia in terram Chanaan si-
mitem fugæ profectionem occulto consilio me-
ditatus, sequi se conjuges cum domestica supel-
lectile iubet. Profectione Rachel parentis sui Ido-
la furto abstulit, & clandestine recondit. Ecce
Laban migrationis admonitus recedentes inse-
quitur, nec multum iam perfectos circumuenit,
& quæstibus implet. Idolorum iacturam lamen-
tatus genero suo Iacob objicit furti crimen, ami-
cōsque Deos inter sarcinas perscrutatur. At vbi
Rachelis industria furtum tegitur. *Tumens Iacob*

*cum iurgio, ait, Quam ob culpam meam, & ob quod
peccatum meum, sic exarsisti post me?* Genes. 31. 36. Genes. 31.
Nunc primum legitur mansuetissimus Iacob iræ
æstu accensus. A focero iniurias modestissimè tu-
lerat, sæpè mille artibus astutè delusus mira pa-
tientia se traduci sustinuit. Quid modo tumet ira-
tus? quid cum iurgio rixatur? An quia iam ex-
cussèrat serui nomen, & in libertatem assertus
liberè loqui non timuit? At rumor, & iurgium
(ut obseruat Rupertus) seruorum sunt, quam li-
berorum mores : ita enim ille in præsentī Philo-
sophatur. *Mira, inquit, proprietatē dictum est Tu-
mensque Iacob cum iurgio ait : Tumor namque, vel
iurgium seruilis motus est, neque hoc quispiam de li-
beri, vel ingenui hominis ira rectè dixerit, aut pro-
priè.* Dum seruauit Iacob liberam mentem, ani-
mūque proferringenuum, nulla frontis rugo-
sitate, nullo vultus tumore indicat seruitutem.
Quare igitur modo seruiles mores induit, & per
indignos motus tumoris & iurgij suæ derogat in-
genuitati? Planè Rachelis furtum ad coniugem
pertinebat, occultum quidem illud, sed quod in
ora coniugis lineamenta ductabat. Nam quia non
minus est in seruis vitium furari, quam rixari,
non potest furtum seruiliter occultare, quin ser-
uilem conditionem simul per iurgia proderet, &
quod in sarcinis latebat absconditum in Iacobi
facie deprehenditur manifestum. Subtiliter idem
Rupertus. *At vero, inquit, Iacob in hac utique causa
non liber erat : quamvis enim nesciret, penes ipsum
tamen causa seruilis, id est, culpa, furtumque erat.*
Perperam dissimulabat Rachel furti ignominiam
frustra seruilem causam oculis absconderat in-
quirentis, ipsummet seruile peccatum in viri fa-
cie suas expressit notas: tumoreque & iurgio pro-
ditur inter ora nescientis, quod apud illum ser-
uabatur incognitum artificio occultantis.

Obstinatum Pharaonis animum Moyses variis
supplicis effringere vrgebat. Sicque plagas mo-
derabatur in rebellem, ut idoneo puniretur sup-
plicio quæcumque peccauerat. Iusserat Rex He-
bræorum pueros nuperrimè natos atroci edicto
dedi fluctibus suffocandos. *Quidquid masculini
sexus natum fuerit in flumen proicite.* Exod. 1. 22. Exod. 1. 22.
Flumen quod internecionis instituit carnificem
postea innocentiae vindicem sensit; nam sceleris
conscij fluctus innumeras ranas procrearunt,
quarum infecta colluies populos inundans ab-
ditissimos vsque domorum, aulaeque secessus fœ-
dissima tempestate penetrauit. Exod. 8. 3. *Et ebul-
liet fluminis renas, quæ accedent, & ingredientur domum
tuam, & cubiculum lecti tui, & super stratum tuum,
& in domos seruorum tuorum.* Hanc utique perniciē
propter infanticidij scelus euenisse docet Lyr-
anus. Sed mitius certè quam pat erat de credalissi-
mo scelere vindicta sumitur. Possent quidem ex
ipso flumine procreari scyniphes quorum subtri-
lissimo & venenato aculeo nocentes cruciaren-
tur : possent ad cladem augendam alia genera
animantium vocari, quæ de fluuiorum vicinia
humano generi exitiosa nascuntur, quæ moribus
scelestos arroderent, & pessimè dilaniarent. Qua-
re igitur tantum scelus solo ranarum ministerio
punitum est? quæ tametsi horrido erant aspectu
sordidoque contactu omnia fœdabant, tamen
neque infligebant vulnera morfu, neque iniquis-
simis necem inferebant. Planè ita est. Verunta-
men de fluuio emergentes erant ranæ non modo
in supplicium sed etiam in exemplum apratae,
quia in fluuio ipso Pharaon constituit immanita-
tem suæ carnificinae occultare, & abscondere.

Lyra.

Occultum
crimen ra-
nas peperit
crocitantes.

Dum fluuiatibus vndis infantes necandos im-
mergit, crimen suum quasi in profundo latere
voluit totis fluctibus cōtegendū. Sed vbi scelus la-
tere putabatur, inde ranæ loquaculæ emerferunt,
quæ demersum vndis peccatū crepitantes vocibus
publicarent. *Ista plaga* (inquit Lyra) *correspondet*
culpa, qua pueri mergebantur, ut minori tumultu, &
strepitu extinguerentur. Propter quod in isto Di Iudicio
inde exiuerunt ranæ in maxima multitudine, infectan-
tes sua importunitate. O peccati vim sui merito
proditricem! occultam fluctibus culpam ipsi
fluctus euulgant, & vocalissimas bestiolas abdi-
tissimum facinus nuntiaturas emittunt. Pharaō
strepitum vitare tentauerat, infantiumque per-
cuntium vagitus fragore vndarum confuderat:
sed ab ipsis vndis tumultus erumpit & garrulum
ranarum vulgus, crimen studiosè reconditum
concrepabant. Adeo nullum potest celari pecca-
tum, quin notitiam sui in publicum non effundat.

§. XVIII.

*Tarde venit optata felicitas: properant in
conspēctum aduersa.*

103.

HÆc de natura cunctis mortalibus vetus
quærela est, nec satis ab illa placamur,
quod inter aduersa, & prospera vices alternat.
Nos vndique circumeunt mala, quandoque bo-
na nobis lænocinantur: sed ô quam dispar vtriuf-
que sortis conditio! Quod gemimus, quodque
acerbo sensu dolores nostros exprimit sponte se-
se ingerit oculis, & ipsa inuadit vltro præcordia
si qua vero felicitas ad solarium humanæ infir-
mitatis accedit, lentissimè graditur, & longa sui
expectatione diuexat. Tristitia quæque occur-
runt, lætiora non nisi post anxia desideria per-
ueniunt. *Non vides qualem vitam nobis rerum na-*
tura promiserit? Primum nascentium omen fletum esse
voluit. Monet Seneca de Consolat. ad Polyb.
cap. 23. Hoc sanè ominoso principio edimur, ob-
uias scilicet calamitates ab ipso vitæ exordio
prælagientes dum nescimus inuenimus, veluti
pulsantes ad limina. Neque hæc tantum diuersi-
tas inter aduersa & prospera intercedit, quod
illa inuolant, hæc morantur: sed illa nos etiam
quærunt, hæc ipsi quærimus, & tarde perci-
pimus, atque adeo illa nobis quam ista priora
contingunt.

Seneca.

Felicitas ni-
si quæsitæ
non venit, in
fortunia nos
etiam fugiē-
tes inquirūt.

104.

Abyssum
prius tene-
bra inuoluit
quam esse in
rerum natu-
ra dicatur.

Iam mirari defines aquarum abyssum prius in
Scriptura apparuisse tenebris inuolutam, quam
editam. *Et tenebra erant super faciem abyssi*, inquit,
Moyſes. Vnde abyssus? quando creata? Nullibi
antea facit Scriptor eius natiuitatem dixerat, &
iam tenebrarum horrore narrat occupatam. O
præproperam tenebrarum ambitionem! ô in-
tempestiuum infelicitatis occursum! Præuenit
existentiam abyssi nox funesta, & vix ab infantia
limpidissimam faciem aquarū clarissimam mun-
di frōtem. atra mœstitudo corrumpit. Prius quam
abyssum fuisse sciamus umbrarum infortunio
turpatam audimus quia semper infausta præ-
currunt, & inprospera concitatori cursu quam
gaudia festinant.

105.

Chrysol.
Baptista
quia latatur
antequam
fleuerit vo-
catur natu-

Hæc ex aduerso mirè confirmant verba Chry-
sol. serm. 92. qui Baptistam nondum natum infan-
tem, adhuc intra matris viscera latentem ahiori
sensu Peregrini nomine appellat. *Ioannes*, inquit,
in generali habitaculo satis se miratus est esse peregrini-
um. Sententia quidem diligenti ponderatione

dignissima. Ioannes humano more conceptus, vt
ab aliorum sorte nascentium singulari priuilegio
secerneretur, non hospes vteri, non incola visce-
rum appellatur, sed in generali hominum di-
uersorio dicitur *peregrinus*. Ecce tam peregrinum
nomen Ioanni imponit Chrysologus? Cui non-
dum concessum est materna claustra deserere,
quomodo iam mundum inambulat peregrinus?
Iam in orbe peregrinatur, qui ne vestigium qui-
dem in terra defixit. O verborum lus mirabilis!
Quid rogo prius Ioannes intra materna viscera
sensit? Id profecto quod ab illo generali habita-
culo longius aberat, gaudium scilicet, & tri-
pudiū accelerantis lætitiæ, sic enim de illo testa-
tur mater. Luc. 1. 44. *Exultauit in gaudio infans in* Genes. 22. 4.
utero meo. Igitur cui gaudia ante natiuitatem fe-
stinant, merito exceptus est ab omni sorte
mortalium. Merito peregrinus, & peregrino pri-
uilegio singularis, qui prius lætitiā ebibit,
quam luctus effudit. Ad ceteros festinant aduer-
sa, repignant felicia: solus est Ioannes peregrin-
us inter omnes mortales, ad quem prius gaudia,
quam fletus accesserunt.

Præcepit Deus Abrahamo fidissimo seruo vt
filium suum vnigenitum immolaret super vnum
montium, quem se postea monstraturum pro-
mittit. Nec mora, De nocte consurgit & impigro
obediendi desiderio loci incertus sed in propo-
sito firmus; euentus ignarus, sed de merito secu-
rus itineri se committit. *Dic autem tertio eleuatis,*
oculis vidit locum procul. Genes. 22. 4. Tantus ne
vigor erat in oculis centenarij senis, vt distitum
longe locum primo aspectu videre potuisset? Cer-
tè cum Deus illi pollicitus est terram promissio-
nis in potestate tradendam, non satis habuit di-
cere. *Omniem terram, quam conspicias, tibi dabo.* Genes. 13. 15. sed quasi esset de oculorum infir-
mitate suspectus insuper addidit. Ibid. vers. 17.
Surge & per ambula terram in longitudine, & lati-
tudine sua, quia tibi daturus sum eam. Iubet ter-
ram lustrare grandæuo quam longè positam ocu-
lorum acie senio obtusa videre non poterat. Sed
qui terram promissam à longè non percipit, im-
molationis locum de longinquo oculis capit. Il-
lam nisi pedibus lustrat habeatque propinquam
non satis aspexit hanc verò prius quam accedat
procul conspiciat. *Elenatis oculis vidit locum procul.*
Et quænam erat insolitæ perspicaciæ causa? Vnde
visus modo senis intenditur, qui post nonnullos
annos potius debuit habetari? Non tamen in-
erat in oculorum sensu disparitas, sed in ipso ob-
jecto diuersitas. Immolationis locus pœnalissi-
mam offerebat imaginem; terra promissa felici-
tatis speciem exhibebat: illic minabantur fune-
sta: hic resederant fauentiora. Vidit igitur Abra-
ham locum procul, quia inibi aderat causa do-
lendi; terram Chanaan nisi proximam non aspe-
xit, quia inibi iucunda erat gaudendi materia.
Alibi longinquitatem vicerat imago funestior;
alibi difficilem se in conspectum dederat terra
iucundior. Optimè hic Ambros. apud Lipom. Ambros.
Solet, inquit, hebescere visus senum, vt etiam pro-
pinqua non facile conspiciant. Hic non solum vidit
locum, sed etiam longè positus aspexit. Locorum
vtrinque genium, aut visum hebetabat, aut inten-
debat: vnde dolor, inde ad oculos occasio ma-
turabat, vt sui aspectu citius torqueret: vnde gau-
dium, inde tardo molimine animum oblectabat
felicitas, quia mortalibus sero gaudia contin-
gunt, propere infelicia concurrunt.

Ietoboam Rex scelestissimus Israël uxorem
suam

107.

suam misit ad Ahian Prophetam in Sylo, ut eum super salutem Abiæ filij ægrotantis consuleret. 2.Reg.14.2. Surge, inquit, & commuta habitum ne cognoscaris, quod sis uxor Ieroboam, & vade in Sylo, ubi est Ahias Propheta... ipse enim indicabit tibi quid euenturum, sit puero huic. Mutat habitum, viam festinat, vixque ad Prophetam ingreditur cum priusquam ille interrogari se audiat, responsum accelerat. Ibid. vers.6. Ingredere, uxor Ieroboam: quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius. Mirum est sanè quod Propheta se missum esse dicat, cum ad eum potius Ieroboami uxor missa fuerit. Ille planè fuerat à quærenti fœmina inuentus, & tamen dicitur missus? Ita profecto, quamuis nec domo egressus, nec fœminam quæreret, tamen quia mortem filij durus nuntius erat nuntiaturus missus appellari se maluit. Quasi non tam Regina de bono euentu consultura festinaret, quam durus nuntius ad illam inueniendam propere exiret. Prius illa quam Prophetam inueniret, ab infortunio inuenta est, & non tam mititur quærare euentum, quam funesto nuntio præuenta hausit filij ægrotantis exitium. Quæruntur nempe felicia: sed quasi ad nos mittantur properant mala.

§. XIX.

Constantem sedem Deus amat: inconstans, & volubilis animus Deum parum firmiter tenet.

108. *Natura humanus animus agilis est, & pronus ad motus*, inquit, Seneca lib. de Tranquill. animi cap.2. variis enim agitur affectibus, & nisi fræna nobis gratia diuina adjiciat, nunquam in eodem gradu consistimus. Ut quisque cupiditatibus variat, in diuersa prouoluitur: non aliter quàm quibus difficilis somnus est, mentes se versant, nuncque hoc modo, nunc illo se componunt, donec lassitudine ipsa quietem sollicitent. Quid desideras? (addit Stoicus) magnum & summum est Deoque vicinam, non concuti hanc stabilem animi sedem. Imò vero si vnquam concutitur, iam non Deo sedes est sed via noster animus, ubi non ille tranquilla quiete residet, sed tanquam in transcurso fluctuat,

109. Hinc Rupert. lib.1. in Genes. cap.7. merito dubitat cur terra inanis & vacua, in hoc mundi primordio referatur? Verum terra, inquit, id est, corpulenta substantia inanis erat & vacua. Non quidem ipsa à diuina magnitudine remota erat, cum de illo verissimè Seraphin clament: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra gloria eius. Opposita, imò repugnantia hæc sunt: plenam scilicet tetram Deo esse, & vacuam inanemque Dei immensitas omnia complere, ubique præsens cunctas creaturas infinita virtute transcendit. Tamen Dei Spiritus de quo dicitur. Repleuit orbem terrarum. Sapient.1.7. in hoc mundi initio non dicitur vacuam terram repleuisse, sed superferri. Et Spiritus Dei ferabatur super aquas. Moralissimè quidem, quasi in typum instabilis animi, & suamet leuitate fluctuantis. Hinc Deo vacua, & inanis dicitur terra, quamuis à diuino Spiritu aliena non erat, quia ut ait inibi Rupertus. Nondum illam Creator ab aquis segregauerat, nondum firmanerat. Scilicet terra in illo suæ

formationis principio nondum benè solida erat, nam ad motus fluctuantis abyssi hinc inde mobilis nihil retinebat stabilitatis, atque constantiæ. Quare indigna visa est, quam Dei Spiritus impleuisset, eratque Deo vacua & inanis quia versatilis & inconstans. Ideo Spiritus Dei, non consistebat ad habitationem diuturnam, sed ferebatur tanquam in mutabili transitu, viaque Deo, non sedes erat. Pulchrè Tertullian. lib. de Patient. cap.15. Si nos, inquit, cum Spiritu ad miserimus (constantiam scilicet) in nobis morabitur semper; imò nescio an diutius perseueret sine sua comite, ac ministra. Omni loco ac tempore tangatur necesse est quodcumque inimicus eius inflixerit, solus sustinere non poterit, carens instrumento sustinendi. Ita ille de Patientia, quæ constantiæ apprimè conueniunt. Constantia enim animi nostri Dei sedes est, si quis autem sedem distrahat, sedentem distubat. Si mens nostra inimici impellentis concutitur motibus, variisque ex illius suggestionem affectibus agitur, sustinere diutius Deum non poterit carens instrumento sustinendi.

Mare rubrum diuina virtute diuisum aridam viam medios inter fluctus præstitit Israëlitis, & insequentes Ægyptios vno funere obruit. Funditus procissum, & pari vtrinque stupore discriminis fixum, sicco populum pede intestino transmissit itinere. Exod.14.21. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illum Dominus flante vento vehemente, & vrente tota nocte. Et ingressi sunt filij Israël per medium scissi maris. O prodigium verè indignum quod tam subito aquarum redeuntium occursum eriperetur spectantibus sæculis! Obruit Ægyptios vndarum concordia, sed simul periiit prodigiosa transitus machina. Cur non potius illa aquarum diuortia perdurant? cur non permanet ab aquis intacta mirabilis via, ad omnipotentis gloriam ad nocentium terrorem? verum expediebat vnico exitio Ægyptios extinguere. Pereant quidem: non tamen vltori Deo sua defuissent fulmina, & qui vrenti vento maria siccauerat, eodem simul poterat inimicos perimere. Quid opus erat statim vniri mare prodigiosè diuisum, cuius si fluctus dissociati persisterent Dei potentiam gloriosius commendarent? Huius ratio altius perenda est. Nempe decreuerat Deus Israëlitis se perpetuo adungere, ac veluti in castris cum ipsis diuersari, euntes præcedere, manentesque eminus nubis, & ignis statione protegere. Exod.13.21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris in utroque tempore. Ipsa columnarum effigies Deum designabat firmiter cum populo permanfurum, quod ab illius formæ stabilitate conjectatur Hugo Cardinal. in cap.24. Eccles. Hæc est, inquit, columna nubis, qua præcessit, & protexit filios Israël per desertum, ita stabilis; ut neque ab ipsis peccatoribus recesserit. Ecce modo cur Deus maris diuisi miraculum deleuit, dissociatosque fluctus coniunxit; ne scilicet via quæ aperta fuerat ad transitum integra pateret ad redditum; verebatur nimis Deus, ne populus ille, cui se comitem iunxerat inconstantes cogitationes in Ægyptum redeundi versaret, si viam illam patentem videret. Eleganter Eucherius de laude eremi. Neque in hoc tantum, inquit, diuini operis virtus stetit; nudata namque rursus reflo aquore operiens, iter eorum cum hoste deleuit; totumque in sedibus suis mare (credo ne ab eremo Israël reuerteretur) opposuit. Apperuit inser aquas viam, & circumfusus deinde aquis

Tertull.

110

Exod.14.21

Exod.13.21.

Hugo Card.

Mare rubrum non mansit dissectum ne Israëlitis in Ægyptum redirent.

Eucher.

aquis textit, ut desertum expetentibus patefaceret itum, clauderet reditum. O retinendo Deo necessarium apparatus? Submouet Deus inconstantiae occasionem, ut suam cum populo confirmet permanentiam. Neque enim cum Israëlitis permansisset, nisi mutabilis mentis materiam ab eorum animis interciperet.

III.

Andreas in Iordanis schola magisterio Baptista edoctus & Christum agnouit, & alios quoque ad ipsum adducere, diligenter procurauit. Simonem fratrem quem primo inuenit ad Iesum duxit. Intuitus autem eum Iesus dixit: *Tu es Simon filius Iona tu vocaberis Cephas, quod interpretatur*

Ioan. 1. 42.

Petrus. Ioan. 1. 42. Hic inter Interpretes controvertitur. Petrus ne in hoc primo Christi congressu fuerit ad Apostolicam dignitatem admissus? Omissisque aliorum opinionibus quas recenset breui compendio Maldonatus eius sententiae subscribo, censeoque tunc Petrum non vocatum, sed futurae vocationis ad Apostolatam admonitum. Nam apud Ioannem (ait Maldon. in cap. 4. Matth. n. 18.) tantum praedicat Christus Petro quid futurum erat: *Tu vocaberis Cephas.* Posthac in Apostolorum numerum Petrum asciuit, cum ad mare Galilaeae utrumque fratrem piscatoriae incumbentem reperit, & de nauicula vocatos asseruit in comites. Tunc ait illis: *Venite post me faciam vos fieri piscatores hominum.* Matth. 4. 19. Primum itaque Petri desiderium, non ita Dominus acceptauit, ut continuo illum sui consortio adungeret; sed in futurum id distulit quasi commodius tempus expectans, quo dignus fieret Petrus Christo associari. Quare ergo sic desideria protrahit Petri? An oportebat ad totius Ecclesiae Nauarcum e nauigio recipere? An ad homines expiscandos conuenientius erat de vulgari piscatura eum transferre? Non credo propterea tandiu Dominum eius Apostolatam distulisse. Crediderim potius expectasse donec Simon in Petrum euaderet, donec columbae filius. Cephas diceretur. Id indicant verba illa. *Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Tanquam si ex Simonis nomine filij Iona vocationis moras excusauerit Christus. Nam meminisse oportet columbae illius, Noëmiticae, quae ab arca dimissa non inuenisse dicitur *ubi requiesceret pes eius.*

Marc. 4. 19.

Genes. 8. 9. Modo ad Noënum cum alacritate rediens, modo extra remanens quasi arcam fastidians. Ergo cum Petrus appellatur *filius Iona*, id est columbae, illius scilicet inconstantis auiculæ, & non infide durantis alitis, nondum aptus visus est, qui ad Christi societatem recipiatur. Expectandum est, donec Simonis nomen, petrae nomine commutaret, & quasi de Petra acciperet Petrus constantiam, qui de columba infirmitatem cum genere haereditauit. Non alienus est ab hac cogitatione S. Maxim. Hom. 4. *Petrus, inquit, gregem accepit, ut qui sibi ante infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum.* Non prius Petrus in Christi Vicariū eligitur, eiusque familiae ad scriptus est, quam infirmitatem inconstantiae excussit, & constantiam animi in concussam accepit. Neque enim associari Deo poterat, qui vaga mentis instabilitate aberrabat.

Gen. 8. 9.

Christus Simonem non sibi associat donec euadat in Petrum.

S. Maxim.

Christus Simonem non sibi associat donec euadat in Petrum.

§. XX.

Qui terrenis se negotiis nimium ingerit, ad diuinæ vocationis lumen cecutit.

Continuis nos Deus inspirationibus admonet, & tenebrosa hac in regione versantibus caelestis lucis radius frequenter affulget. Nemo mortalitatem excusauerit, quod per illum non ditem itinera nostra peragimus; cum ante ambula semper fax cunctis viatoribus luceat. Verum nos miseri media ipsa luce haeremus tanquam correpti, & circumdati tenebris, quia terrenis negotiis dediti, exoculati sumus more talparum, ut nec solis claritatem possimus aspicere. *A sapientibus audi* (inquit Cyrill. Alex. lib. 2. Apologet. cap. 28.) *quod luce lucem perdere, virtutemque virtute maxime sit dementia.* Et vero dementamur frequenter homines tam spissa mentis caligine, ut in luce perdamus lucem, & inter virtutes ipsas, veluti in confusa frequentia, virtutem transeamus incognitam. Nec mirum, nam terra ipsa, cui totis animi sensibus incumbimus perstringit oculos ne caeli lucem videant, aut propositam nobis virtutem agnoscant. Quare erigenda mens est ab his sordidis terrenarum rerum studiis, ut tot defecata foetibus Dei vocantis lucem concipiat, plenoque sensu hauriat. Quod optimo exemplo demonstrat Seneca. Epist. 65. *Quemadmodum, inquit, artifices ex alicuius rei subtilioris intentione, quae oculos fatigat, si malignum & precarium lumen habeant, in publicum prodeunt, & in aliqua regione ad populi otium dedicata oculos libera luce delectant: sic animus in hoc tristi, & obscuro domicilio clusus, quoties potest apertum appetit, & in rerum natura contemplatione requiescit.* Nihil obstat quod caelestes vocationis radios cum gaudio conspiciamus, nisi quod temporalium rerum nimia intentione diuexamus oculos mentis, quasi ad malignam lucem laborantes.

III.

Cyrill. Alex.

Luce lucem perdere maxima dementia est.

Seneca.

Duo in hac prima mundi molitione secum pugnantia obseruo, quae his verbis continentur. *Tenebrae erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Namque ubi Spiritus Dei erat, inde tenebrae expulsae esse debuissent. Est enim Dei Spiritus Deitatis iubar splendidissimum potens fugare abyssi caliginem, totamque aquarum molem illuminare, & tamen super aquas fertur, nec tenebras usquequaque submouet? O mirissimum lucis, & tenebrarum commercium! Unde tan obstinate obscura abyssus est, ut immenso Spiritus irradiata fulgore, lucem non capiat? Respondet Rupert. lib. 1. in Gen. c. 7. *Quia, inquit, nondum illam (terram scilicet) Creator ab aquis segregauerat, nondum firmauerat.* Quam sententiam, ita interpretatur Mariana hic, ut existimet de turbida admixtione terrae ipsis aquis tenebras processisse, ut in expositione literae huius versiculi latius tradidi. Aptior quidem opinio quam ad literae sensum, ad huius thes moralitatem illustrandam. Nam quantum terrae admixtio obstitit ne lucem abyssus percepisset, tantum scias impediri animum ne diuinæ vocationis lumen capiat, cum eum terrena negotia ambitioso tumultu per turbant. Fulgentissimum lumen Deitatis eminebat in aquis, nec concipiebat abyssus, tenebrosa

III.

Dei Spiritus non expulit ab abyso tenebras, quia terris erat immixtus.

Rupert.

Mariana.

terræ admixtione confusus. *Quia nondum Creator aridam ab aquis segregauerat.* Nec secus noster animus sollicitudinibus immixtus terrenis, dēssimis tenebris obcæcabitur, nec Dei per Spiritus sui radios vocantis lumen aspiciet.

114. Saulus adhuc spirans minarum & cœdis in discipulos Domini armata manu in Damascum properabat, cum subito circumfulsit eum lux de cœlo, & obstrepente diuinitus voce prostratur.

Act. 9, 8. *Surrexit autem Saulus de terra, & apertis oculis nihil videbat.* Act. 9, 8. Non fulmine ictus cecidit, non caligine circumdatus occæcatur, imo inter ipsos luminis splendores comprehensus *apertis oculis nihil videbat.* Vbi robur minantis? Vbi audacia persequentis? Sic prosternitur ergo, solius luminis afflatu percussus? Sic luce perplutus oculis obstupescit? Ita profecto, ob tenebrescit Saulo media luce, quia tanquam offusa caligine turbauerat mentis oculos terrenis affectibus. Magna spe gloriæ plenus, mundanæque famæ cupidus, super omnes coætaneos suos laudis ambitiosus totum se terrenis studiis addixerat; unde *apertis oculis nihil videbat.* Quia secularia desideria non minus mentis aciem, quam oculorum sensum hebetauerant. Fauet huic cogitationi Bernard. apud Tilman. *Hinc profecto, inquit, datur intelligi quod verè circumfusa erat illi claritas, non infusa.* Nimirum lux illa cœlestis? & diuinæ vocationis splendor totum Saulum circumfuderat, non vero intimo allapsu penetrauerat; quia op-pletus terrenis affectibus animus diuinæ lucis radios excluderat.

Saulo circumfusa fuit lux de cœlo non infusa.

Bernard.

115. Nicodemus Iudæorum Princeps, & inter Hebræorum doctores Christi etiam elogio laureatus Magister, noctem opertus est, ut fieret Christi discipulus, & clandestino colloquio diuinam Sapientiam conuenit. Cui Dominus ait, *Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Ioan. 3, 3. Hæsit in limine Nicodemus, admiratus orationem obscuram. Et quomodo inquit, possunt hæc fieri? aut qui potest denuo nasci homo grandævus; Rudem discipulum Dominus pluribus instruit, demumque concludit. *Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius.* Ibid. vers. 20. Oblique illi succenset, quod ad diuina dogmata perdiscenda tenebras quæsierit; ac si quis nequeat nisi interdum esse disertus. Sed quid? Aptiores ne sūt noctis horæ ad somnum, quam ad disciplinam capiendam? Imo in conticinio noctis cessante tumultu mens facilius ad spiritualia contemplanda eleuatur. Cur igitur Christus insinuat Nicodemi mentem ad diuina capienda fuisse nocturnis veluti tenebris hebetatam? Merito quidem. Ille enim ideo noctis umbras quærebat, quod sic se discipulum Christo traderet, ut ambitiosum Magistri nomen, & sæcularis laudis præstantiam apud gentiles suos non perderet. Intentus terrenis cupierat erudiri cœlestibus, & mundanæ gloriæ desideriis æstuans inter tenebras amabat delitescere: unde per caliginem ambitiosæ negotiationis incedens, quantum intendat visum ad terrena tantum obstupuerat animo ad diuina. Ita Cyrill. Alexand. lib. 2. in Ioan. c. 3, 8. *Utrumque igitur, inquit, & fidem scilicet, & gloriam hominum retinere cupiens, tenebris se commisit.* Nempe, ideo *non venit ad lucem.* Nicodemus, nec claram cœlestis doctrinæ lucem percipit, quia de terrena gloria nimium sollicitus, mētis oculos tenebrosa ignoratione cōfuderat. Se igitur tradidit tenebris, qui sæcularibus se immerserat curis, & qui maligna luce ad gloriā hominū se distenderat

Ioan. 3, 3.

Ibid. v. 20.

Nicodemus nocte quarenti Christum tenebris succensetur.

Cyrill. Alex.

Nicodemus se tradidit tenebris quia sæcularibus se immergerat curis.

sensum ad lumen cœlestis vocationis extinxerat.

Multis editis cœlestibus signis se Deus ostenderat Pharaoni; ille tamen inter tot diuinæ virtutis radios adhuc Dominum ignorabat. *Quis est Dominus, inquit, ut audiam vocem eius, & dimittam Israël? Nescio Dominum, & Israël non dimittam.*

Exod. 5, 2. Sic ad clarissimam lucem cæcutit. Sic

fulgurantia Dei signa mente non capit, ut eo amplius animi sensus obstruxerit, quo splēdidioribus luminibus se diuina potentia ostentauerit. *Et ingratum est cor eius.* Exod. 9, 35. Ingrauescente corde animo caligabat: eratque affulgentis Dei planè mirabilis efficacia, qua sol ille diuinus cor Pharaonis indurabat, eius tamen oculis non fulgebat. Sic enim ipse Moyse futurum prædixerat Exod. 4, 21. *Ego indurabo cor eius, & non dimittet populum.* Mira profecto hic apparet solis actiuitas, qua non illuminat sed indurat; habet enim sol ardere simul atque fulgere: calore quæcumque adurit exsiccatur, obstruit, atque constipat: cur non etiam fulgore illuminet, & oculis videndum se præbeat? Sol ille diuinus ardore Pharaonem obdurat, & quasi vi retracta lucendi illi non fulget? Certè quidem, ait

Orig. Hom. 2. in Cant. ex quatuor quæ falso adscribuntur Hieronymo. *Talis fuerat, inquit, materia cordis Pharaonis, qua præsentiam solis Iustitiæ non ea parte qua illuminat, sed ea qua adurit, & indurat, excepit. Propter hoc sine dubio, quod & ipse affligebat Hebræorum vitam operibus duris, & quod luto & latere conficiebat eos. Erat utique cor eius secundum ea, qua cogitabat, luteum, & limosum. Et sicut materiam luti Sol iste visibilis stringit, & indurat, ita Sol Iustitiæ his eisdem radiis, quibus illuminat populum Israël, Pharaonis cor, cui inerant luteæ cogitationes, pro ipsis motuum suorum qualitatibus indurabat.* Quod Pharaon plenum Deitatis lumen non agnouerat, quod tot fulgentissimis radiis circumfusus minimè viderat: non erat solis defectus, sed cogitationum suarum confusio. Terrenis operibus intētus viam luci præcluserat, & totus terreus adurebatur ardore splendoris vero fulgorem non perspiciebat. Adeo mentis nostræ oculos claudunt terrena negotia, ut cuius calorem sentimus malo nostro lucem non sentiamus saluti profuturam.

Orig. Terrena corda sole diuino non illuminantur sed indurantur.

§. XXI.

Vmbra dum res diuinas arcane recondunt, religiosè commendant. Immaculata Conceptio Deiparæ quandiu obumbratur ad fidem, amplius promouetur ad cultum.

SVblimiora Dei opera ab ipso Auctore quandam infinitatem mutuuntur. Et Sicut angusto humanæ mentis amplexu comprehendi nequeunt, ita sua magnitudine tanquā caligine inuoluunt. Ipsæmet vmbre, quibus diuinarum rerum reconditur amplitudo, ad earum venerationem hominū animos sacro horrore compellunt, & quandā deuotionis teneritudinem præcordiis nostris ingerunt. Sic ardentius emicant gemmæ dum sub obscuro loco se positæ excipiuntur à luce: sic vetustissimis inest templis quidā deuotionis stimulus de opacitate loci commendabilis: sic tereti in tabula depicta corpora vmbra sub sidio planā videntur excedere superficiem: & eminere sub siliis mēbris.

Nobilissimum omnipotentiæ opus Mundū vmbra ab initio contexuit sapiētissimus artifex Deus. *Et tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas,* huc ut alij cum D. Hieronym. exponunt:

Ab opacitate loci commendatur Templorum religio.

exponunt. *Incubabat aquis* materiam scilicet fouens & suprema potestate creaturas producens. Verum Creator Spiritus operi suo tenebras obrendebat, & quia eximium hoc artefactum mentes hominum superabat, saltem circumfusa caligine tantum opus mentibus humanis commendabat. Ingenium superabat opus, & angusta intellectus nostri capacitas magnam illam omnipotentis molitionem non capiebat, ergo conuenienter umbris, quasi velamine obtegatur, ut ab ipsis tenebris amplissima huius molitionis nobis insinuaretur magnitudo. Ad hæc alluisse videtur Philo lib. de creatione Mundi signatissimo exemplo. *Quemadmodum*, inquit, *Colossorum similitudines vel exiguu ex-primuntur annulo; ita forassis Scriptura creationem Mundi prodeuntis pulchritudo.* Immanem Colosse corporis proceritatem peritus artifex colligit ad breuissimam annuli pallam umbris potius, quam membris delineans giganteam magnitudinem, & compendioso artificio ad gemulæ angustias totas colossi dimensiones per umbratiles lineas adaptat. Ita nimirum in Scripturæ limine hæc vniuersi moles immensa per umbrarum lineamenta nobis obijcitur, ut qui non possumus tantum opus ob tenuitatem ingenij comprehendere, utique ex umbraticis lineis eius magnitudinem utcumque concipiamus.

Secundum hæc explicabat Dauid Christi temporalem generationem: eleganti metaphora nascentem puerum cum exoriente sole componens. Ps. 18. 6. *Exultauit ut gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius.* Multa hic in paucis occurrunt difficilia. Primum quod natum puerulum vocat gigantem: deinde quod de cælo dicitur nasci, & non sol sed gigas appellatur. Puto quod de cælo facilius videas sol esse, quam gigantes oriri. Sed esto. De cælo egressum dicat Propheta ut solem esse Iustitiæ indicet: gigantem appellet, ut Filij Dei magnitudinem significet poetico tropo. Cur *À summo cælo egressio eius?* Etenim sol non è summo cælo, quod nobis imminet, sed ex infirma cæli regione, ut nobis apparet ortum ducit: namque in summo cæli vertice meridiana incidit solis statio, non matutina. Ecce quot se mysteriis implicat Dauidis oratio. Certè illa non euoluet humanæ mentis exilitas, nisi ad illam Deiparæ quæstionem recurrat. *Quomodo fiet illud?* Scilicet breuissimum infantis corpusculum de gigantea proceritate celebrari, & orientem solem à summo cælo cursum incipere. Audias vero quid Angelus respondeat Mariæ *Spiritus sanctus superueniet in te & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Luc. 1. 35. Quasi dicat: Quod immensæ magnitudinis gigas possit ad materni uteri angustias aptari, ab umbra prouenit: nam ut breuis illa area incircumscriptam Deitatem capiat veluti à summo cælo exoriente umbras breuissimas mittet. Quia sicut in sublimi cæli apice consistente Sole eminentia quæcumque corpora restringit ad paruissimas umbras: ita à summo cælo egrediente Verbo totam Deitatis magnitudinem operante Spiritu sancto ad pusillum corpus per umbrarum contractionem adstrinxit, & intra virginæ claustrum angustias totam deitatis magnitudinem collegit. Digna interpretatio qui subscriberet subtili suo acumine Athanas. Homil. de Sancta Maria. *Obumbravit, inquit, virtus Altissimi corroborans eam, & diuina umbra imaginem induxit, ut inde lineamentis collectis, videre posset, quatenus possibile est.* Frustra mens humana tentasset illam Dei magnitudinem comprehendere, nisi umbra-

Tamayo in Genesim, Pars I.

rum suffragio se immensitas collegisset Gigas est omni colosso excelsior; sol est omni splendore diffusior. Sed quem cæli capere non poterant, extra cælum exiuit, & intra puellæ gremium se collegit: quia sol ille diuinus à summo cælo ortum inchoauit ut lineamentis collectis, umbrarum suffragio totum mens humana conciperet, totum Virgo concluderet.

Et quidem rebus pondere suo magis nescio quid excellentiæ ex umbrarum occultatione accidit. Defraudantur nempe sola sui copia dum patent & haud est quidquam quod homines religiosius venerentur, quam occultam maiestatem. Celeberrima est Transfigurationis dominicæ gloria, de qua Matth. 17. 2. *Resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix.* Admiranda item gloriosa Christi in cælo Ascensio, de qua Marc. 16. 19. *Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.* Vtriusque mysterij glorias perpendens Chrysost. tom. 6. serm. 4. in Ascens. sic fatur. *Miraculum illud, miraculum istud; at miraculum miraculo formidabilius est, hoc illo sublimius.* Sed quid, rogo, in Ascensione sublimius, quam in Transfiguratione inuenies? Nisi fortè quod Empyreum Ascensionis terminus supra Taborem excelsius eminent Transfigurationis theatrum. Sed frustra: nam celsior locus miraculum non reddit sublimius. Alioquin Angelorum creatio incarnatione Verbi sublimius opus esset, quod illa in Empyreo, hæc in Nazareth humili oppido fuerit consummata. Quis tam stultè sentiat? Aliunde petit Chrysostomus excellentiæ causam. *Tunc, inquit, Moyses & Elias apparuerunt iis, qui cum Petro aderant cum eo loquentes, nunc autem thronus cherubicus, id est, inuisibilis potentia, nube abscondita, quæ repente adstitit, Dominum cum seruis colloquentem arripuit.* Ecce cur apud homines sublimior Christi Ascensio supra gloriam Transfigurationis Prædicetur. Nempe quia nube abscondita, quia ab humanis conspectibus erepta, quia potentia inuisibilis Dominum colloquentem eripuit, & sub umbraculo nubis latuit Ascensionis mysterium. Fortè si tot vitasset hominum oculos Transfiguratio haberetur sublimior, reuerentius coleretur: quia tamen nullis se umbris obnuuit, parcius commendatur; audet qui tunc Petrus familiaritate abuti, & totam Taboris gloriam intra subitaria tabernacula comprehendere. Namque diuinarum rerum sublimitas quantum sub religioso velamine reconditur tantum ad sui cultum commendatur.

Hinc sæpè mecum animo conferebam altissimo Dei consilio immaculatæ Deiparæ conceptionis articulum non usque fuisse inter fidei dogmata fidelium populis reuelatum: quod nemo bonus dixerit Beatissimæ Virgini referendum in gratiis. Imo hoc ipso non dubito æternam sapientiam voluisse maternæ venerationi consulere, ut scilicet sua opinationum umbris latente mysterio, urgentioribus deuotionis stimulis excitarentur fideles ad cultus & plausus erga immunitatem Deiparæ feruentiores. Orbis Christiani pia querela est hoc specialissimū Mariæ priuilegium tandiu coli sub disputationum caligine: quodque eius veritatis diffinitione à summo Christi Vicario expetierit, irritis demū votis. Hæc sæculi nostri suspiria, & inter diuersas, ac sæpè oppositas gētes par in omnib. desiderium. Quis reget ita feruentia studia populi inter ipsas huius mysterij umbras adoleuisse fidelium

120
Magna dum
patent vene-
ratione de-
fraudentur.

Matth. 17. 2.

Marc. 16. 19

Chrysost.

Idem,
Nubes ascen-
dentē Chri-
stum occul-
tans fecit
maius esse
ascensionis
quam trās-
figurationis
miraculum.

121

Quo plus
differtur pu-
rissima Con-
ceptionis de-
finitio &
plus creuit
fidelium in
Mariam de-
uotio.

fideliūque vota ardentius inflammari, quo diutius eius articuli reuelatio protrahitur? Hinc sacrae illae festiuitates, quibus excitantur Reipub. capita & grex pia fidelium tot statutis solemnitatibusque ad iuratum Conceptionis immaculae cultum permouentur. Nempe illaemet umbræ, quæ eximium hoc Mariæ priuilegium occultant ipsum maiori gentium plausu splendere fecerunt, quoque magis conceptæ Mariæ indemnitas opinionum velamine inuoluetur, eo religiosius coleretur & propensius prædicabitur.

122.

Genes.1.26.

De communi terræ materia hominem formaturus Creator cœlestes spectatores Angelos conuocauit. Sic enim nonnulli exponunt verba illa

Genes.1.26. *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* At cum de viri costa mulierem struxit, nullum promisit Deus operis sui testem: imo ipsum prius Adamum fecit obdormiscere, ne mirabilem illam structuram curioso oculo inspiceret. Gen.2.21. *Immisit ergo Dominus Deus*

Genes.2.21.

soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & adificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem. O quantis sub tenebris mulieris effectio reconditur! Nullum artifex testem esse permisit pulcherrimi operis, & quæ ad figulandum de limo virum spectatores ascuerat, formaturus foeminam, omnium aspectus fugiebat. Certum daturus vero conjugem cur non saltem Adamum interuenire concessit, ut qualem ille mulierem probaret, conjugem fingeret. An quia vxoris electio cæcum viris negotium est? Absit. Imo propterea structura mulieris absconditur, ut ipsi viro amplius commenderetur. Erat formatio Eux Mariæ immaculate conceptæ typus, nam ad illius formationem non sumitur communis illa materia vnde Adamus pariter cum animantibus cæteris sumpsit originem; Eua non de terra, sed ex humani corporis costa exurgit, ex horrido esse hominis tanquam de cadaueroso simulacro, nulla tamen mortis temerata umbræ; sed viuide venusta, pulchrè animata. Igitur cum mulier tam singulari priuilegio produceretur, expediens fuit quod sub soporis umbris virum latuisset, ut occultato mysterio; quantum celebratur oculis, tantum commendaretur applausibus. Quare Adamus dum subito euigilans mulier intuetur effectam, & modum formationis ignorat in Eux laudes totus effunditur. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hec vocabitur Virago, quia de viro sumpta est: Quam obrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhaerebit uxori suæ.* Genes.2.23. Formationem mulieris celebrat acclamatione fulsissima, quam sibi nouerat per soporis caliginem conuelatam, vel hoc ipso mirabilem illam auspicatus, & celebri acclamatione dignissimam, quod tantopere humanos aspectus effugisset.

123.

Basil. Seleuc.

Porro quod Adam tot plausibus Eux formationem celebrauit, non immerito existimem adumbrasse festiuos Ecclesiæ plausus pro Maria immaculate concepta. Nam quod in conjugem ille tantopere extulit Christianus populus religiosiori cultu in Virgine Matre frequentat. In vtraque foemina de singulari prærogatiua origo commendatur. Nam ut notauit Seleuciensis orat.2. *Formandirationem dispescit formationis ordo: neque verò ex solo corpora excitantur, neutra quoque terram inscribunt matrem.* Eua scilicet à communi terreæque origine dispescitur, quæ non de terra sicut corpus Adam sumptis exordium. Ita Mariæ conceptio à

communi hominum conceptu secernitur, per quem cæteri omnes fatalem originis labem contraximus. Eua quasi de cadaueroso viri osse viua consurgit: Maria ab enecata morte peccati stirpe nulla mortis originariæ participatione concipitur. Dormit Adam dum mulier efformatur, ne dare videat, quam amplius admiretur: fidei quoque oculi ad conceptionem Mariæ quodammodo soporantur, ut inter has opinionum tenebras, veluti de soporis caligine excitati fideles in applausus festiuiores erumpant.

§. XXII.

Exonerata Charitas temporalibus lucris ad proximorum salutem innolat pernitioribus pennis.

Pigra est charitas dum quærit quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi; indigus quippe amor, & veluti per cauponas emepdicans ad mensam facilius decumbet, quam ad animarum subsidium aduolabit. Graui ignauia pondere oneratur voluntas vtilitatum temporalium impedita sarcinis, nam vel debilitata fame sua jacebit, vel moueri vix poterit lucri spectatione detenta. Expediior est charitas quæ nullis inhiat terrestribus bonis, nullis cupit remunerari prouentibus, sed eiusmodi compedibus absoluta, terrâ, mari peregrinatur libero pede. Mundus quātus est charitati non venali breuis area est; æquora trāscendi excursibus, & laxiora ambiēs spacia, nouos orbes desiderat, in quibus volatus suos celeres latius explicet, laxius extendat.

Audias quid de Spiritu diuino, qui totus charitas, & amor est, dicat Scriptura. *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Et quidem obseruatione dignissimum puto, quod notauit noster Maldonat. in cap.16. vers.19. Marci. Nunquam videlicet in sacris literis Spiritum sanctum sedentem proponi, sed semper in humanis generis bonum moueri, & per effusionem siue illapsum nobis communicari. In præsentem etiam eum inducit Scriptura agili festinatione properantem ad creaturarum animationem, quod minus aptum videri possit corporearum rerum productioni incumbenti, ideoque S.Hieron. ex translatione LXX. vertit *incubabat*, tanquam materiam fouens vnde creaturas procrearet. Quid autem magis contrarium est, quam incubare simul & superferri? Verum idem Spiritus moralissimè dicitur, & moueri simul & quiescere, tanquam si neque fouens creaturas à motu cessaret, neque liberè excurrere animationi creaturarum quidquam detraheret. Informabatur enim hominum charitas amoris diuini perfectissimâ normâ, qua sic vnicuique creaturæ subueeniebat, ut singulis incubare videretur sic incubabat, ut tanquam nullius indigens ad alias, & alias fouendas properaret. Ita Eucherius, seu potius Augustinus. Dialog.65. quæstionum.q.22. Nam in vtroque eadem verba reperio. *Non ex indigentia*, inquit, *Deus fecit opera sua, neque horum indiget, quæ fecit: indigus enim, & egenus amor subiaceret rebus quas diligit. Ideo actum est superferri creatura Spiritum sanctum quia non ex indigentia operatus est ipsam creaturam.* O expeditæ charitatis perfectissimam formam? Ita diuinus amor animandis creaturis incubat, ut nulli quasi ex indigentia succumbat. Nullis lucrædæ stipis compedibus detinetur

124.

Mendicans charitas pigra est.

125.

Maldonat.

Spiritus sanctus nunquam sedens proponitur

S.Hieron.

Spiritus Dei & incubabat aquis & ferebatur per aquas.

Eucher. August.

Ideo ferebatur super aquas, quia non ex indigentia operabatur.

Eua è latere dormientis viri fingitur ut pluri aestimetur.

Eua productio Concepta Maria typus.

detinetur tanquam mendicus. Indigus quippe amor dum amat munerantem, fugit egentem. Exonerata charitas mercedis sarcina, & omni cupiditatis pondere leuigata cunctis rebus temporalibus superfertur, subjacet nulli: ideo à nemine detinetur, quominus ad omnia inuolet, & si quid volatu celerius est, ventos celeritate prouertat.

126.

Ad speciosam Templi portam jacebat claudus quæstuosus, ac ex illis fortasse erat, quos incurrimus modo ad templorum januas vendere suas pro stipendio preces. Petro & Ioanni oratum convenientibus obolum postulauit egenus. At Petrus vna cum pedibus mentem pauperis firmaturus, paucis informat rudem adhuc claudi charitatem. *Argentum*, inquit, & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Act. 3. 6. Quid est autem quod habet Petrus, & tanquam de suo donat? Habet quidem curationis gratiam, non tamen ipsam credo egeno communicauit. Nunquid pedum sanitatem quam habebat Petrus & claudus præstitit, erat id quod habebat, & donabat? Verum licet nemo det quod non habet, non tamen quæcunque habemus continuo alteri conferre possumus, nec sanitas corporis ita communicabile donum est, ut qui bona valetudine gaudet sanitatem impertiri queat ægrotanti nihilo minus. Quid igitur est. Quod habeo, hoc tibi do? Sanè egenus ille pro lucello orationes fundebat, sed quia charitatis opus ex affectu lucrandi nummos impenderat, propterea merito suo claudicabat. Petrus habebat charitatem non quæstuariam, ab omni temporali lucro liberam, adeoque ad cursum expeditam, pedibus agilem, gressibus velocem. Docet igitur hominem non precario charitatem impendere, ut his mendicitatibus liber, non modo sanis gressibus possit incedere, sed in proximorum auxilium pennis quoque additis peruolare. Hæc habebat Petrus, hæc donauit. Pulchrè hoc expendit Basil. Seleuc. Orat. 21. *Desidiosum claudum*, inquit, iubet nonnihil lucelli curam remittere. Nequid inquit obolos modo quæsieris: gratia mendicus esto, non pecunia: pecuniam si quæris, rogas pauperiores. Hæc mea diuitia, hoc aurum Petri, hoc Apostolorum munus, surge & ambula. Dum egenus charitatem precariam exercuit, desidiosè jacuit; iussus est Curam lucelli, remittere, ut nulla mercede muneratus, firmioribus subinde plantis, ear, introeat, exeat, infiliat, & æquabili pede currat. Hoc Apostolorum munus, obolos non quærere, stipem non rogare. Vbi hac lucris cupidine expurgabitur charitas, ne dubites expeditissimis gressibus processuram.

Claudio Petrus restituit eum a temporalibus lucris auertens.

Basil. Sel.

127.

Cant. 8. 8. Cur amon fortis tanquam mors sit?

Cantic. 8. 8. Amorem Salomon morti assimilat. Fortis est, inquit, ut mors dilectio, Quam sententiam ex se difficilem, reddit Bernardus difficiliorem: sic enim ait serm. 1. de S. Andræa. Fortis est ut mors, non patientia, aut spes, sed dilectio. Profunde sanè Bernardus amorem spei, & patientiæ prætulit. Nam quid patientia fortius, quæ aduersus omnes calamitatum impetus constat? Quid spe firmius, quæ inter minacès difficultatum æstus emergit, quæque ardua militantis vitæ certamina inconcussò robore superat? Amore vero quid contra mollius? blanda induit non ferrea viscera, & quæ ad suauissimam flammam propè liquecant. Tamen omnium fortissimæ morti assimilatur amor? non spes non patientia? Cerrè quidem. Audi qua se ratione expediat Bernardus. Nam, inquit patientia, sic oportet fieri, quia timore vrgetur,

Tamayo in Genesim, Pars I.

dicit voluntas bona, sic expedit, quia spei attrahitur ratione: Charitas vero, quæ inflammatur ab spiritu, neque sic oportet dicit, neque sic expedit: sed sic cupio, sic desidero vehementer. En tibi qua ratione dilectio supra patientiam, & spem inuictam fortitudinem mortis æmuletur. Est pro ratione voluntas amanti, idèd amat, quia amat, non spe retributionis allicitur, non metu amittendi lucris vrgetur, sed imperu suo ducitur. Sic cupio, sic desidero vehementer. Ita etiam mors irreuocabili impetu vniuersa percurrit, quia nullius spei obice sistitur, nulla periculi formidine reuocatur. Charitas, quæ neque spe nititur temporalis retributionis, neque eui-goratur timore egestatis, decursus celeritate cum morte ipsa contendit. Hæc alato pede omnia celeriter visitat, siue Regum palatia, suprema conscendit siue humiliores pauperum casas, intrepide inuadit. Charitas item neque diuites ambit, neque paupere dedignatur. Omnia percurrit, cuncta præteruolat, & neque spei, neque metus retinaculis implicatur.

Amor spe, & patientia fortior.

Mors celeriter inuolat quia nec spe detinetur aut metu.

Hoc spiritu societatem Iesu imbuit sanctissimus Patriarcha Ignatius, ut talem in eâ charitatem formaret, qualem ipsius instituendæ finis exigebat. Sic enim habet in sumuario constituit.

128.

S. Ignatius.

Proprium societatis est, inquit, *diuersa loca peragrarè. Et vitam agere in quauis mundi plaga, ubi maius Dei obsequium, & animarum fructus speratur.* At quibus rogo, pennis societas Iesu tam breui temporis decursu vsque ad retro ignotas regiones, & gentes penetrauit? Quibusve carbassis hanc Ecclesiæ nauim deduxit ad remotissimos orbis fines? Nec Synarum Imperia inuolabili lege exteris interclusa post societatem iactari poterunt eius non patuisse vestigiis. Abditissimos sanè mundi tractus leuipes societatis charitas peruios fecit, non aliter nisi quia omni lucris spe illam exoneravit Ignatius. Parr. 6. constit. cap. 2 §. 7. *Omnes*, inquit, *qui sub obedientia sunt societatis meminerint, se gratis dare debere, quæ gratis acceperunt, nec postulando, nec admittendo stipendium, vel eleemosynas ullas, quibus missæ, vel confessiones, vel lectiones, vel quoduis aliud officium ex iis, quæ societas iuxta nostrum institutum exercere potest, compensari videatur; ut sic maiori cum libertate possit, & proximorum edificatione in diuino seruitio procedere.* O lucrifugam societatis charitatem? Ut libere procederet, utque in animarum bonum diuersa loca peragraret, societas leuanda fuit stipendiorum sarcina. Sic eius charitas promota est ad barbaros occidentis solis Indos, ad meridiem colentes formidabiles Afros. ad Aquilonem habitantes sectarios, ad truces orientis Asiaticos: & tanquam expeditum agmen in ipsos terræ fines Euangelij vexilia inuexit.

Societas Iesu ut celerius percurreret mundum stipendiaria charitate exoneratur.

Idem

Hem. quo me rapit filialis amor? Dum domestica laudo, deprimere videbor aliena. Sunt enim sanctissimi Religiosorum Ordines, quos scimus hæc pro sacris officiis, & ministeriis sine ullo charitatis dispendio stipendia percipere: neque ipsis detraho sanctitatis laudem, ut extollam institutum Societatis. Licet non ignorem malignitatis ingenium liuido dente omnia corrodentis & maledicentiæ pruritum, ad inuidiam excitandam. Verum si quis erit qui in thesim nostram linguam maleuolam, tanquam scalpellum immittat, argumento illo expugnabitur quo Marcionem vrgebat olim Tertullianus, Duos enim Deos inter se dissimillimos fingeat hæreticus, alterum mitissimum,

129.

C 3

num, atque benignum Hebræis indulserat, qui Ægyptiorum argentea, & aurea vasa fraudulenter subripere illis permisit: altetum immitem atque crudelem, qui argentum, & aurum, peram quoque & marsupium in via Apostolis suis prohibuit apud Luc. 9. 3. *Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.* Hæreticum autem sic Septimius ingentose conuincit. lib. 4. in Marcion. cap. 38. *Antithesis*, inquit, plurimum causarum diuersitas fecit, non potestatem. Sed qui diuersitatem causarum non respexit, facile eam potestatem existimauit. Profectionem Israël Creator etiam illis spoliis aureorum, & argenteorum vasculorum, & vestium, præter oneribus consparsorum offarcinatam reduxit ex Ægypto: Christus autem discipulis nec virgam in viam ferre præscripsit. Preme cogitatione quæ subijcit. *Illi enim in solitudinem promouebantur: hi autem in Ciuitates mittebantur.* Idem omnino numero Deus tam natura quam voluntate te indiuisus argentum Israëlitis indulsit, discipulis autem prohibuit, & pro diuersitate causarum præcepta variavit. Quibus futura erat peregrinatio per desertum, concessit argentum. discipulis aurum interdixit, tanquam per Ciuitates transitis. Non oportebat onerari hac sarcina qui ad proximos mittebantur, vt exonerata charitate orbem percurrerent, & in omnem terram tuba Euangelica personaret. Nec secus in religiosis ordinibus causarum diuersitas diuersas leges imposuit. Monastici, Anachoretici, Eremitici, & qui solitariam vitam ex instituto proprio sectantur Deo vacant, perpetim Deo laudem in choro decantant, jugemque orationem pro fidelium populo effundunt. Illi enim in solitudinem promouentur. Quid mirum si illis Deus hac indulgentia prouisum velit, vt ab Ægyptiis, id est, à secularibus stipendia necessaria accipiant. Nobis vero charitas ab omni temporali lucro emancipanda fuit, quia in Ciuitates mittimur, & in mediis populis conuersamur, vt liberius possimus omnes mundi regiones expediti percurrere, & qua se Dei gloria, & animatum profectus ostenderit, quasi in procinctu esse, & nullo impediti onere prouolate.

§. XXIII.

Inter amantes nulla est aut in abiectione diuersitas, aut in maiestate disparitas

130.

Vero amor recte cum maiestate conuenit.

MAiestatem & amorem solio in vno non capi vulgari errore creditur. Hinc versatissimum illud *Non bene conueniunt, neque in una sede morantur Maiestas, & amor.* Falleris quicumque de amore tam abjecte censes: & cum Maiestate maligne agis, si ab amandi felicitàte illam excludis. Multum, inquis, fortunæ disparitas amoris officit, dum humilis excelsiorem reueretur; excelsior autem nisi supercilium deponat humilem despicit. Id argumentum probet inter humanos amores, qui ad speciem diligunt, quod passim experientia ipsa docemur: At qui verè, & ex corde amat nullam patitur cum amico interuenire distantiam, aut enim se demittit, aut alium ad suæ fortunæ sublimitatem euehit. Pusilla corpora possunt cum gigantea statura dupliciter adæquare, si vel hæc decreseat, vel illa supra propriam mensuram erigantur. Ita propemodum vbi vera amicorum charitas intercedit commensurat

utrinque paritatem; aut in altero deprimens maiestatis fastigium, aut in altero eleuans humilitatis distantiam.

Illud me in hac mundi molitione haud parum sollicitabat, cur non utique Patri, non Filio, sed Spiritui sancto præcipue procreandarum opus creaturarum tribuatur illis verbis. *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas*, id est, incubabat aquis, in similitudinem volucris oua animantis, vt loquitur sæpè laudatus Hieronymus. Sunt etenim opéra omnia ad extra communia Trinitati, & licet quod commune tribus personis est, vni earum liceat attribui, vt potentia Patri; Sapientia Filio, amorque Spiritui sancto; cur tamen non Patri potius creaturarum productio hic tribuitur, cui communi Theologorum consensu specialiter potentia attribui solet? An creatio vniuersi opus amoris est, quam potestatis? Non equidem; sed diuino, tamen Spiritui tribuitur, vt innuatur non minori Dei dilectione, quam potentia conditas fuisse creaturas. Circa quod audiendus est Rupert. lib. 1. in Genes. cap. 8. in hoc versiculo explicant quid ad creaturarum productionem amor ille diuinus conduxerit. *Hic autem, inquit, ferebatur super aquas, nihilominus & super aridam, quæ sub aquis latebat; quia videlicet magno super creaturam suam creator affectus ducebatur.* Nota attentius rationem nostri instituto aptissimam. *Vt quia non poterat esse quod ipse, qui creauerat, tales ex ea faceret formas, in quibus Creatori coniungeretur, conuinereturque, & conregnaret creatura.* Opus potentia fuit condidisse creaturas; at eas eligere, quæ cum ipso creatore coniungerentur, quæ conuinerent, & conregnarent, & solium idem Dei possent etiam conscendere, amoris utique negotium fuit, dilectionisque inuentum, quæ paritatem quodammodo gloriæ, qua fieri paritas poterat, affectabat. Nondum homo aliquid præter humum erat, arida & limus sub aquis latebat, & iam ab amore diuino quærebatur, vt tales ex ea faceret formas, quas in illa utilitate originis non relinqueret, sed in consortium gloriæ suæ, & maiestatis eueheret. Ita sine maiestatis dispendio inter dispates interuenit amor, dum Spiritus diuinus thronum non deserens, intra sublimem gloriæ suæ thronum sibi coniugit creaturam, non se vsque quaque dimittens vt cum iacente jaceat, sed humilem erigens, vt cum regnante contegnet.

Sed in Deo nescio gloriosius ne sit amoris elogium hominem extollere ad consortium Maiestatis, an maiestatem deprimere vsque ad hominis seruitutem. Nam hominem quidem sublimare potestatis opus est, non tamen indignum suprema maiestate, se vero demittere, vilitatemque hominis in se recipere Maiestati videbitur indecorum. At vbi amor est nihil indecorum putat vt cum amato associetur, nihil vile, nihil est humile amor, vt per vias omnes assequatur amantium paritatem. Cum in Iordanis fluentis Christus intingitur. *Ecce aperti sunt cæli, & vidit Spiritum sanctum descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de cælis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Matth. 3. 16. Subtiliter hic obseruat D. August. Patris vocem non de propriè dictis cælis, sed de nube prolapsam, quæ quia vacuo personabat in aëre, de cælis dicitur intonuisse. Hoc posito quæstio suboritur: Quare in nube Pater, & in columbæ specie Spiritus sanctus apparuit? Esset planè Filio Dei gloriosius testimonium. Si Pater

131.

Hieronym.

Mundi creatio opus amoris fuit.

Rupert.

Spiritus Dei ferebatur super aquas hominem in abyssu inuestigans.

132.

Amor, vt aquet amantes dum non potest humiliorem erigere, deprimat sublimiorem.

Matth. 3. 16.
D. August.

&

& Spiritus sanctus de Augusto Majestatis throno eius diuinitatem proclamassent. Sed qui thronos imaginamur, vbi de dilectione docemur? *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus in quo mihi complacui*. Vbi agebatur amoris negotium, quærenda fuit similitudinis conformatio; nec expediebat amori, dilectum asserere, & thronos affectare. Erat enim dilectus humili habitu, in forma seruili, & Iordanis aquis immersus humilem peccatoris imaginem referebat; Cum igitur dilectus prædicatur, & in humilitate agnoscitur ad eundem humilitatis habitum Patrem, & Spiritum sanctum suos amatores allexit, vt quo fieri poterat modo in eandem cum dilecto sortem conuenirent. Accipe hæc clarius adhuc ex Augustini acumine, lib. 3. de Mirab. Sacre Script. ita scribit. *Idcirco in nube, & columba imagine Pater & Spiritus sanctus ad Baptismum veniunt, quoniam aquatica natura res illa aliquid haberent; dum enim in terra Filius ad Baptismi mysterium aquas elegisset, necessum fuit, vt & Pater aquaticam nubem intoneret, & Spiritus sanctus illud corpus, quod de aqua à principio factum est, ex illa nube acceptum simularret. Cur necessum fuit, aquaticam naturam induere, nisi quia ad hanc paritatem cultus, & habitus vis amoris cogit amantes? Frustra enim jactatur amor vbi dilecti in objectione positi detrectamus subire fortunam.*

Ad Christi baptismum Pater sonat in nube Spiritus in columba, vt amorem testentur. Idem.

133.
Cant. 2. 16.

Cant. 2. 16. sic de amore suo gloriatur sponsa. *dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia*. Quid ita Altissimi nupta, sponsa regnantis? Non ille qui recumbit in sinu Patris, & residet ad dexteram Majestatis excelsæ ita tuos affectus pulsat cum in folio residet gloriæ, quam cum inter lilia pascitur agri? Ecce non potius splendidus amatur in Regia, quam abjectus in pascuis diligatur? Quid nam poterat inflâmre potentius amorem quam sponsi conspectus non modo vultus decore amabilis, verum etiam Majestate fulgentis? Sed tamen hæc venerationem captabant, parum autem amorem alliciebant. Majestatis splendore deterrita suspiciebat excelsum, venerabatur de sua tenuitate sublimem: modo autem eum familiarius intuita, & quasi de grege agnum vnum inter lilia pascentem confidentius diligit, quem in suæ sortis æqualitatem venisse cognoscit. Ita belle Bernardus serm. 70. in Cant. *Magis enim*, inquit, *cœpit esse dilectus, ex quo, & pasci: nec modo ea inde; sed inde. Nam qui in altissimis est, Dominus in immis est dilectus: super sydera regnans, & inter lilia amans. Amabat super sydera, quia amor est; sed donec pasci inter lilia compertus est. nec amatus est, nec factus dilectus*. Amat amor recipiari, & diligentem diligi complementum est dilectionis. Amabat de sublimi folio, quia amor est, sed nondum erat dilectus, quia longissimè à nostra pusillitate distabat. Fecit amor, vt Deus quodammodo adæquaretur amato, & non modo ex inde, sed inde diligentem se inuenit: inde enim amoris flamma accenditur, vnde paritas inter amantes inuenitur. Quia amor mutus est artifex unitatis, nec vbi distantia est, unitas esse potest, nec vbi unitas deficit amor complementum accipit.

Bernard.

Deus altissimo cælos habitans adoratur, ad humilia descendens diligitur.

§. XXIV.

Otio torpens vita ante obitum moritur: Actiuositas est vita posthuma, & immortalitatis caracter.

Vltimum malorum est ex viuorum numero exire, ante quàm moriaris. Ita verissimè dixit Stoicorum Princeps de Tranquill. animi cap. 3. *Leuissima mors est, quam natura infert mortalis, vero turpissima, & omnium execrabilis odio, quæ per segnitiam ducitur. Præstaret potius inter mortuos addere numerum, quam in viuo corpore circumferre mortem otio & ignauia comparatam. Sordida ingenia dum per inertiam viuunt, vitam sibi cudunt morti simillimam, & antequam in cadauera couertuntur suoptemet otio ante funera funerantur. Nihil æternitati similis quam actiuositas, nihil homines facit post mortem fama & memoria sui viuere, quam infatigabili labore, & strenua sedulitate hunc Spiritum, quod ad tempus ducimus exercere. Hinc Tertullianus animæ immortalitatem efficaci argumentum conuincit, ex perpetuo eius in operando motu. Ita enim ille lib. de Anima cap. 43. *Proponit igitur tibi corpus amica vi soporis elisum, blanda quietis necessitate postratum, immobile situ, quale ante vitam iacuit, & quale post vitam jacebit, vt testationem plasticæ, & sepulture, expectans animam quasi nondum conlatam, & quasi iam ereptam. Sed & illa sic patitur, vt alibi agere videatur, dissimulatione præsentis futuram absentiam ediscens. Et tamen interim somniat, nec quiescit, nec ingrauescit omnino, nec naturam immortalitatis seruam soporis addicit. Probat se mobilem semper: terra, mari peregrinatur: negotiatur, agitur, labarat, ludit, dolet, gaudet.... Etiam per imaginem mortis fidem initiaris, spem meditaris; discis mori, & viuere, disci vigilare dum dormit. Habes hic ex Africana eloquentia in dormiente corpore otiosæ vitæ imaginem, & in vigilantissimo animo simulachrum immortalitatis. Corpus dum otio somni indulget tanquam inanimæ jacet, aut expectans animam quasi nondum conlatam, aut frustra retinens veluti ereptam: sic ante obitum suo moritur otio. & per delidiam testatur sepulturam. Animus est, qui sicut ab operando nescit quiescere, ita nunquam mortis iniurias sustinet: nec naturam immortalitatis seruam soporis addicit, quia semper actiuus, semper exercitus ipso corporis superior interitu æternitatem auspicatur. Disce igitur operari, & discas in morte etiam viuere.**

134.
Seneca. Pessimum est ante mortem de viuorum numero exire.

Tertull.

Animus immortalis ab operationis continuatione conuincitur.

Hæc Genesios verba commentatus Augustinus. *Spiritus Dei ferebatur super aquas, in ea opinione est, vt hoc die existimet elementa condita nondum fuisse, sed materiam informem, & rudem aptam, vel aquam fieri, vel aride formam fortiri: Quod autem Spiritus Dei super aquarum abyssum ferebatur, non de proprio elemento aquæ intelligit, sed de materia illa communi, quæ propter mobilitatem, & aptitudinem ad diuersas formas induendas aqua debuit appellari. Ita S. Doctor lib. de Genes. ad lit. imperfecto, cap. 4. *Aque nomine significatur materia subiecta operi Artificis: aqua enim mobilior est quàm terra, & ideo propter operandi facilitatem, & motum faciliorem sub eâ materies Artifici aqua magis vocanda erat quàm terra. Scilicet materia illa ad**

135.
Materia propter motum aqua dicitur antequam aqua formam induat. D. August.

aquam, vel ad terram indifferens, ob facilitatem morum, & ad operandum promptiorem naturam, ideo aqua vocatur, priusquam formâ aquæ ab Auctore naturæ informaretur. Nondum itaque aqua erat, & iam aqua nominabatur *propter operandi facilitatem*, vsque adeo in operando actiuitas quædam æternitatis præsumptio esse videtur, vt propter operationis promptam agilitatem quæ futura erat in aquis, eas ante quam sint extitisse censeantur. Terra vero quæ sua pigritia haud ita facilis ad operandum est ipsa sua ignauia priusquam existeret humabatur, subtiliter quidem Augustinus.

136.

Otiosi & defides tua funera intuentur.

Sic propemodum abjectæ animæ otiosi, & torpore defides sua funera intuentur; actiuosi autem & impigri Spiritus nunquam intereunt, sed vltra terminos vitæ vitam producant ad famæ æternitatem. Christus Dominus Sabbato Synagogam ingressus hominem inuenit manu arida laborantem obseruabant eum vero Pharisei, an Sabbatis curaret? quorum captiosam Dominus intentionem præoccupans ipsos interrogat: *Licet Sabbatis bene facere, an male? & animam saluam facere, an perdere?* Marc. 3. 4.

Marc. 3. 4.

Christus dicitur restituere animam, aridam manum restituens. August.

Animam hic pro vita vsurpauit, vt sæpè alibi, eoque respicit interrogatio; vtrum liceat Sabbatis vitam homini conferre: an eripere? Agebatur de manus aridæ curatione, vt quid Dominus à proposito alienam quæstionem subsumit? Mouit hanc dubitationem August. lib. 2. quæst. Euangel. cap. 7. *Queritur, inquit, cum corpus curauerit, quare sic interrogauerit? Si liceat animam saluam facere, an perdere.* Et merito, nam ariditas manus lethalis non erat. An propterea moreretur Paralyticus, nisi de manus aridæ morbo curaretur? Minimè quidem. Verum cum de manus aridæ controuertitur sapientissimè quæstio de vita hominis instituitur. Quasi idem omnino sit manum otuari, & interire viuentem. *Dixit hoc*, addit opportunè August. *quod ipsa sanatio manus dextera salutem anime significabat.* Vitæ scilicet incolumitatem: neque enim vsquequaque viuit, cuius manus ad operandum arescit. Atque aded idem prope est manum ad operandum agilem reddere, ac vitam saluam facere, cum otiosa & in exercita manus in viuo corpore mortem ingerat: nec aliter censerī debeat homo viuere, nisi manus actiuitate vitæ opera exerceat.

137.

Sapient. 4. 13.

Sapient. 4. 13. traditur illud versatissimum de viro iusto elogium *Consumatus in breui expleuit tempora multa.* Pulchra antithesis, quæ fecundam conceptuum messem dedit ingeniis. Breui tempore multa tempora iustus consumauit. Quo modo? An, vt communiter exponunt, quia tam impigra sollicitudine animum virtutibus imbuuit, vt ad tot facinorum numerum breuis vitæ curricula non viderentur suffecisse? An vero quia tam solerti conatu animi perfectioni & sanctitati institit, vt licet maturata morte præuentus diutius vixisse existimeretur? verum hæc non tam est multa tempora impleuisse, quam breuem vitam multis virtutum operibus exornasse. Alius hic aliquid excogitauit Bernard. inibi apud Tilmann. *Consumatus, inquit, in breui expleuit tempora multa. Quanta sanè tempora? non longeuitate, hoc est, non annorum serie, vel dierum numero; sed mentis deuotione, & in extinguibili semper proficendi desiderio percurrere potuit, tanta sibi meritis, non immeritò vindicauit. Retinet enim virtute quod amisit in tempore porro vera virtus finem nescit: tempore non clauditur. Quid expressius? Scilicet tot tem-*

S. Bernard.

Vera virtus finem nescit, tempore non clauditur.

pora sibi ad vitam perennandam vindicauit, quot infatigabili studio & in extinguibili desiderio multiplicauit virtutes, opera auxit, facinoræque ampliauit, vnde factum est vt quod in tempore amisit, virtute retineat, tempus scilicet, perpetua duratione famæ nunquam terminandum, sed cum æternitate conferendum. Sic vitæ breuissima tempora actiuitatis suffragio in vitam posthumam protelauit; adhucque post obitum viuit, qui operosam virtutibus vitam exercuit. Quia vera virtus finem non habet, tempore non clauditur.

§. XXV.

Quo quisque viget Spiritu, vicinos afflat, suisque moribus propinquos allinit.

Nemo sibi tantum bonus aut malus est, nam quos imbibimus mores in alios refundimus participato commercio. Siue flagret animus nidore virtutum, siue noxio infectus sit halitu de peste vitiorum, quasi per reciprocactionem anhelitus perflat in socios. *Profluens largiter Spiritus* (aiebat Cyprianus ad Donatum) *nullis finibus premitur, nec coërcentibus claustris intra certametarum spatia refrenatur: manat iugiter, & exuberat affluenter.* Aure ad instar, quàm de proximo atrahimus respirantes, alternisque vicibus in vicinia refundimus: Non tamè qualem recipimus, talem aspergimus, sed eo vitio, aut sanitate affectam, quam de nostrorum viscerum qualitate participat. Hinc fœdæ vitiorum labem quam semel conceperunt occulta contagione transmittunt, & proximum quemque contaminant, illæ vero quas diuinus Spiritus affluit, intra conscientie metas circumscribi non possunt, quin laxatis claustris eructent in proximos, quod cælitus de virtutum halitu perceperunt.

138.

Cyprian.

Spiritus nullis finibus premitur.

Inter omnia mundi elementa præter aquam nullum inuenies tot virtutibus præstans, aut in sacratiora ministra assumptum. Non illa modo lauantur, mundanturque corpora, verum purificandis animis illam Deus sacratori munere dedicauit. Ad vitam homini præstat ingressum, & Ecclesiam, quam sibi Christus in sponsam elegit prius aquis immersam ablui voluit, vt deteriso vetustatis senio in puellarem emergeret venustatem. Ita testatur Paulus ad Ephes. 5. 26. *Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ, & verbo vitæ; vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam.* Et vnde quæso hæc smigmatica vis indita est aquis? Planè quia purificante Spiritu afflata ab hoc mundi exordio, in purificandi virtutē quodammodo initiabatur. *Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Hic Spiritum sanctificantem imbibit, quem postea sanctificatura refunderet, & de sanctitatis auctore habuit, quod respirare posset sanctitatem Perspicuè Tertull. lib. de Bapt. cap. 4. *Ab eo, inquit, qui ferebatur, id quod ferebat sanctitatem mutuabatur. Ita de sancto sanctificata natura aquarum & ipsa sanctificare concepit. Aquis super est Spiritus sanctificans eas; & ita sanctificata vim sanctificandi combibunt.* Quodam veluti consequentiæ nexu quod quisque in se fert illud etiam aliis confert. Ferebant aquæ sanctitatis Spiritum, vnde obtinuit vim alios quoque sanctificandi. Nequit enim Spiritus non diffundi, & quicumque ille sit in sui communicationem erumper.

139.

Aqua elogia.

Ephes. 5. 26.

Tertull.

Aqua sanctificandi vim hausit quia prius sancti Spiritus sanctificationem concepit.

Moyfes

140.

Moyſes Iſraëliticæ genti murmuratiōibus obrutus, & gubernationis moleſtias pertæſus ſe ad multitudinem ſedandam imparem iudicauit. Oppreſſus itaque anxietate animi à Deo petiit miſſionem, id eſt, tam iniqui populi regimine liberari. Cui tamen Deus. Congrega mihi, retulit, ſeptuaginta viros de Senibus Iſraël, quos tu noſtri, quod ſenes populi ſunt, & Duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, faciēsque ibi ſtare tecum, vt deſcendam & loquar tibi. Quid plura? *Et auferam de Spiritu tuo*, inquit, *tradāmeque eis, vt ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graneris.* Num. 11. 17. Heu! quam nimis auare Spiritus diſpenſatur! De Moyſe auferendum erat, quod cæteris donaretur; & quod reliqui Senes participarent à Moyſe decedere oportebat. Verum ſi integro Spiritu ille non eſt auſus ſuſtinere gubernandi populi pondus: qui ſufficere poterat Spiritus in plurimos fruſtratim diuiſus? Vltèrius vrgeo. Quid neceſſe eſt Seniores ad Moyſem accedere, vt huius Spiritus inter illos diuidatur? Nonne poſſet Deus illum Spiritum, vel inter diſtantes diſpendere, vel in abſentes refundere? Vt Spiritum conferat, cur homines congregat? An quia plurimum valeat ad ſolueſcendam Spiritus vnitatem hominum congregatio? Veruntamē neque Deus intenderat diuiſionē, neque Moyſes erat Spiritus plenitudine vacuandus. Tamē Deus adiungi Moyſi ſeptuaginta Seniores iuſſit, vt haberet propinquos quos ſine ſuo diſpendio faceret Spiritus ſui participes. Hæc optima ſimilitudine confirmat Petr. Damian. apud Tilmanum. *Sanè, inquit, quod de Spiritu Moyſi tolli dicitur, atque aliis dari, nullum Moyſes diſpendium ſui Spiritus perſuſiſſe credendus eſt. Veluti ſi ab ardente lucerna lumen qualibet materia mutuetur, nullo propter hoc lucerna proprii ſplendoris detrimento minuitur.* Simile ſanè ad rem præſentem accommodatiſſimum. Reſpice flammam irrequieto ſemper motu ſolicitam, quaſi hic inde materiam quaeritet, quam de proximo inflammet; quam propinquam reperit continuo accendit, nec quod in plures exarſerit minuit ardorem. Surſum effertur, vtrinque rotatur, ſolitarij ardoris impatiens vltro collatura ignes in fomitem, ſi proximum habeat. Non aliter Moyſi Spiritus dum propinquos non reperit, quos ſui participatione ſanctificet, ſolitario ardore conſumitur, & anxietate cruciatur. Faciat ergo ſibi appropinquare Seniores, vt tanquam in approximata materia Spiritum quo ipſe vigeat aliis imprimat. ideo dictum eſt illi, non quidem auferam Spiritum tuum: ſed. *Tollam de Spiritu tuo, & dabo eis.* Quaſi de Spiritu anxietas tollenda eſſet, non Spiritus: qui vbicunq; eſt niſi in plurimos diſpenſetur, ab illa conſeruendi ſolitudine nunquam quieſcit.

Num. 11. 17.

Petr. Damia.

Bonus Spiritus materia quaerit quam inflamet.

Moyſi dicitur de Spiritu eius tolli, quia ſe communicandi tollebat anxietas.

141.

Quid apud Hebraeos erat Theraphim?

Theodoret.

Rationale Iudicij ſæpè in ſacris literis commendatur; erat autem torques quidam de Sacerdotis collo ſupra pectus pendens. Hic duodecim ſplendentibus gemmis diſtinctus duodecim tribuum imaginem referebat. Et quia ex eo conſulebant oracula. *Theraphim.* Hebræorum vocabulo appellabant. Vnde Theodoret. in c. Oſee. 3. tradit Iudices Iſraël oſtenta ſolitos ibi accepiſſe, quod per quaſdam ſignificationes in illo factas futura prædicebant. Accidit autem vt deuſtante Iosue urbem Iericho, cuius ex diuino præcepto neceſſe erat omnem gazam anathematis igne cremari, Aham auream regulam palliūque coccineum clanculum furaretur. Scelus non prius

cognitum eſt, quam inopina populi clade vindicatum: furti vero auctor non prius detectus, quam Deus per rationale Iudicij fuerit conſultus. *Surgens itaque Iosue manè applicuit Iſraël per tribus ſuas, & inuenta eſt tribus Iudæ.* Iosue 7. 16. Hanc autem quaſtionem factam coram rationale Iudicij tradit Lyranus ex ſententia R. Salomon, cuius expedit verba in medium proferre. *Dicit R. Salom. quod tribus deprehenſa eſt per hoc, quod Iosue ex ordinatione diuina adduxit tribus, coram rationali Iudicio, in quo erant duodecim lapides pretioſi, in quibus inſculpta erant nomina tribuum duodecim; & dixit ei Dominus, quod fulgor illius tribus, quæ peccauerat offuſcicaretur, & ſic deprehenſa eſt tribus Iudæ.* Miriſſima equidem lapillorum proprietas, qui naturali ſplendore micabant, ad peccatorum conſpectum inſuſcabantur, & nigreſcebant. Sed ſi Deus erat, qui per illam immutationem gemmarum reum certiffimè, protēdebat cur nno illū potius verbis reuelabat? Crimen nuntiat & peccantē diſſimulat: qui breuiſſimo vſus compendio potuit Ahamum oſtendere, maluit per difficiliorem circuitum per gemmæ offuſcationem indicare. Erat enim illud obſcuratæ gemmæ non ſuperuacaneum indicium, ſed mirum mortalitatis exemplum, vt ſcilicet non ſolum ex ipſo proderetur peccati auctor, ſed etiam oſtenderetur ſceleratæ conſcientiæ peſtilens effectus. Nam ſicut concepta animo ſanctitas alios illuminat de ſplendore virtutis; ita ſimiliter peccatores alios inficiunt de peſte vitiorum. Ad conſpectum Aham nitor gemmæ corrumpitur, noxiūſque halitus peccatoris ſplendorem lapilli extinxit. Exhalant ſeſe enim nocentium mores, & proximorum vitam ſuo cæno contaminant.

Iosue 7. 16.

Lyra.

In rationale Iudicij illa gemma offuſcatur in qua peccator apparebat.

§. XXVI.

Boni Spiritus proprium eſt, quas à Deo acceptas dotes in ſalutem proximorum impendere.

DIſce non tibi theſaurizare Spiritus ſancti munera, non recondere gratiam, non ſapientiam: nam ſicut ſtagnatæ aquæ putreſcunt, compreſſæque extinguntur lumina, ita niſi mutua communicatione tractentur dotes animi corrumpuntur. Audi quid de ſe ſentiat Ethnicus. *Ego vero, inquit, cupio iſta omnia inte transfundere. Et in hoc gaudeo aliquid diſcere, vt doceam: nec me vlla res delectabit, licet eximia ſit, & ſalutaris, quam mihi uni ſciturus ſim. Si cum hac exceptione detur ſapientia, vt illam incluſam teneam, nec enunciem; ejiciam.* Ita Seneca Epist. 6. & quidem rectè: nam quorumcunq; bonorum turpis auaritia eſt: illa vero peſſima omnium, quæ diuitias animi ſic recondit, vt ab earum participatione alios excludat. Nam communicata pluribus externa bona, minui poſſunt, interna vero nullo diſpendio in alios refundimus. Prope diuina eſt illa generoſi animi indoles, quæ acceptam cælitus gratiam in alios diſpenſare ſatagit, longiūſque profluere.

142.

Dei donum niſi communicetur, corrumpitur.

Seneca.

Seneca nolebat ſapientiam ſi eam recondere neceſſe fuiſſet.

In hoc quo verſamur verſiculo Spiritus introducit creaturas viuificans. *Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas*: eas ſcilicet animans, & in varias viuentium ſpecies tranſmutans, de quo ita loquitur D. Auguſt. ſerm. 134. de tempore. *Hic*

143.

Auguſt.

ergo

ergo Spiritus, inquit, qui superferebatur aquas, seminarius est animanda conditionis: quia neque aqua, neque terra viveret: aut aliquid generaret: nisi hoc Dei Spiritus animaret. Sed quare, inquires, Spiritus Dei munus animandae conditionis suscepit: & haec viuificandi virtus non potius Patri, non etiam Filio tribuitur? Merito quidem; quia licet inter diuinas personas nulla sit in operando distantia, tamen quod commune est omnibus vni earum per quandam specialissimam congruentiam applicare solemus. Pater ergo à nemine vitam accipit, vitam tamen filio vi originariae proprietatis communicat. Filius autem quam vitam à Patre accepit inscrutabili processione commercio in Spiritum sanctum transfundit. Solus Spiritus est qui vitam accipiens nulli communicat in diuinis. Ergo ne videatur quasi acceptae vitae auarus, in se suscepit viuificandae conditionis ministerium. Ita innuit Cyrill. in Catena. *Viuificat*, inquit, *omnia Spiritus Dei, cum ipse vita sit, utpote à vita, id est, à Deo Patre procedens*. Quasi hoc fuerit quoddam veluti ius conferendi aliis vitam, quod illam à Patre Spiritus sanctus acceperit. Neque enim sanctus esse potest Spiritus, ubi non feruet haec se communicandi propensio.

August.
Spiritu sancto viuificandi vis tribuitur, ne inter diuinas personas sit quae vitam non communicet.

Cyrill.

Item ut bonus Spiritus credatur & sanctus.

144.

4.Reg.2.9.

A migraturo in paradysum Elia duplicem Spiritum petebat Eliseus. *Obsecro ut fiat in me duplex Spiritus tuus*. 4.Reg.2.9. Quid autem hic significauerit Spiritus nomine valde controuersum est: Alij Prophetiae donum, alij gratiam patranda miracula alij vtrumque simul munus per duplicatum Spiritum sentium designari. Quidquid illud sit extra controuersiam est Eliseum Spiritum factum postulasse sibi per aliqua supernaturalia dona infundi. Hinc difficultas. Nam cur Spiritus sanctus in se ipso simplicissimus, & totius diuisionis expers, ab Eliseo dicitur multiplex. Non equidem ob multiplicem gratiam, quam sibi conferri petebat: quia, ut ait Apostolus 1. Corinth. 2. 8. *Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secundum eundem Spiritum, alij fides in eodem Spiritu, alij gratia sanitarum in vno Spiritu, alij operatio virtutum, alij Prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum*. Haec autem omnia operatur vnus, atque idem Spiritus diuidens singulis prout vult. Multiformis igitur gratia ab eodem simplicissimo Spiritu deriuatur, nec pro diuersitate donorum, qui indiuisus est, potest esse partibilis. In muneribus inuenitur pluralitas, sed manet in donante tamen indiuisibilis vnitas. Ergo cur Eliseus vocat duplicem, quem optime nouerat esse necessario simplicem? Respondet moralissime ad hanc dubitationem Galfrid. apud Tilman. *Vnus est, inquit, Spiritus, per quem charitas diffunditur: ea tamen in amorem Dei, & proximi deriuatur. Nec adesse credendus est vnicus ille Spiritus, ubi duplex non inuenitur effectus. Cum enim in seipso sit simplex, in nobis nunquam poterit fieri nisi duplex*. Satis erat perspectum Eliseo Dei Spiritum simplicissimam esse substantiam, qui nec diuersitatem patitur nec diuisionem admittit: sed vero duplicem Spiritum petit, quatenus sibi vendicet vnicum; non enim credendus est adesse vnicus ille Spiritus, ubi duplex non inuenitur effectus. Nam qui in se ipso simplex est amat per Dei & charitatem proximi duplicari. Falso se credit diuino illo Spiritu afflatum, qui hunc ipsum in proximos refundere non sollicitat.

1. Corinth.
12.8.

Galfrid.

Spiritus Dei in seipso simplex in nobis non potest esse nisi duplex.

Paulus hoc Spiritu plenus gentes omnes agnoscit creditores suos. *Gracis ac barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum*. Rom.1.14. Vnde autem debitor, qui à nemine quidquam accepisse se dixit. Act.20.33. *Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui, sicut & ipsi scitis; quoniam ad ea, quae mihi opus erant, & iis qui mecum sunt ministrauerunt manus istae*. Si igitur nihil mutuum ab aliis tulerat: qua ratione debitor omnibus esse poterat, contraria ista sunt, & se aere alieno liberum fateri, & debitorem esse, vel ergo Paulus se neget omni debito absolutum, vel si aliis obstrictus est, frustra se iactat nihil ab alijs accepisse. Debitum enim ex accepto mutuo contrahitur ex iustitia, vel ex perceptis muneribus ex gratitudine saltem resultat. Veruntamen Paulus ex munere praedicationis à Deo accepto debitorem se constituit hominibus, quod dilucidè exponit Anselm. inibi. *Sed quomodo, inquit, his omnibus est debitor, qui nihil ab eis accepit, nisi quia per gratiam sancti Spiritus ei datum est, ut omnibus istorum linguis loqui nocet? Nam quia linguarum notitiam non prosequis, sed pro his, quibus praedicandum est accepit, debitor omnibus illis efficitur, quorum accepit à Deo linguae notitiam*. Nempe hoc veluti tacito pacto Spiritus sancti dona nobis conferuntur, ut ea in proximorum salutem debeamus impendere. Quia linguarum peritiam Paulus acceperat, tanquam aere alieno se damnat, omnesque tanquam creditores suos respicit, omnibus debitorem se sistit. Nam qui à Deo accepta dona proximis non communicat, aut est iniquus retentor alieni, aut de Spiritus dono falso praesumit.

145.

Rom.1.14.

Act.20.33.

Anselm.

Paulus ob acceptum Spiritum sanctum est omnibus debitor.

166.

At vulgaris pusillanimitatis excusatio est. *Parum profeci: nondum mihi satis didici, errare docendo timeo, si haud bonus discipulus magistrum adorno*. Haec sunt, quae plurimos timiditatis potius vitio; quam vero humilitatis studio retardant. Ne time: agredere quocumque talentulo animarum salutem promouere. Sapius proderit simplex charitatis affectus, quam forte multiplex eruditio. Quatriduanum Lazarum suscitaturus è sepulchro Christus, non prius illum ad vitam reuocauit; quam sororem eius Martham fide resurrectionis imbueret. Ioan.11.25. *Ego sum resurrectio, & vita: qui credit in me etiam si mortuus fuerit uiuet; & omnis qui uiuit, & credit in me non morietur in aeternum. Credis hoc? Ait illi: vtrique Domine, ego credidi*. Notanda est hic verborum consequentia; ut mortuum resuscitet fidem mortui praerequirat. *Qui credit*, ait, *in me etiam si mortuus fuerit uiuet*. Fidem autem non à mortuo Lazaro exigit, sed ut Lazarus uiuat, à viuente sorore confessionem fidei postulauit. *Credis hoc?* Et quid Domine, interest, Marthae confessio, ad defuncti Lazari vitam? Certè plurimum, inquit Cyrillus, in Cathena Graec. Cor. derij super Ioannem his verbis. *Quando recens natus infans adducitur, vel institutionis unctionem accipiat, vel etiam ut sacro baptismo initietur; qui eum adducunt pro eo respondent: Amen.... propriam quodammodo vocem ex charitate mutuantes, qui quoniam infirmitatis impedimento detinetur; ut accidit in Lazaro, & sorore eius. Prudenter autem, & utiliter Marthae fidei interserit confessionem, ut eius fructum decerpant*. Argutè quidem Cyrillus. Nam oportebat ad resurrectionem Lazari eius fidei professionem praecedere, ille tamen exanimis, & sepulchro iam quatriduo conditus: id praestare non poterat. Soror ergo fratris elinguis sustineat vices,

Quantulocumque talentulo proximus est inuandus.

Ioan.11.25.

Cyrill.

Martha defuncto fratri vocem ex charitate mutuata est.

Fœminarum
talentum in
lingua totum
est.

vices, sicut baptizandis infantibus voces ex charitate mutamus. Prudenter ergo, & vtiliter Martha pro Lazaro ad confessionem fidei substituitur: nam licet illa fuerit scientiarum ignara, erat tamen loquendi satis perita de more fœminarum Verborum in fœminis innata facundia est, futile quidem exiguumque talentum; illud tamen in salutem fratris impendens, vitam Lazari negotiatur. Præter linguam nihil illi erat quo in defuncti subsidium occurreret; linguam igitur mutuatur, & facta est resurrectionis pignus, & vitæ fraternæ prædes. Quantuluscunque sis ne te alios iuuare posse diffidas; insueta scholis fœmina, argutiarum indocta, Theologicis exarmata argumentis, tantum ad officia verborum apta, per confessionem fidei obtinuit vitam fratris. Poterit etiam illiteratus quisque, & amuls plurimum ad animatum salutem vitamque conferre, si quodcumque talentum à Deo acceperit dispenset in proximos.

§. XXVII.

Quidquid Deus operando facit, Spiritus Sancti gratia perficit.

147.
Ethnicorum
Philosophi
aliquatenus
de persona
Spiritus sancti
notitiam
habuerunt.

S. Cyprian
Spiritus S.
mundi ani-
ma appella-
tur.

Beatissimus Martyr Cyprianus Tract. de Spiritu sancto tradit de hac diuinâ personâ aliquid subodorasse antiquos Philosophos, mysteria fidei à longè salutantes, quæ cum naturali lumine assequi non possent, subtili tamen inuestigatione quadatenus præsentiebant. Hinc Spiritum sanctum *Mundi animam* appellarunt, quæ secundum genus, & ordinem singulorum vitam præberet, & motum, & transgressibiles figeret metas, & stabilitatem assignaret, & usum. Quasi mundus iste diuina potentia compactus, & sapientia dispositus, nisi hoc diuino animaretur Spiritu, neque motum habere posset neque vitæ aliquem usum, sed veluti inanime quidam, emortuumque langueret. Ille itaque est qui quod omnipotentia viribus suis efficit, vitali calore complet, & ad perfectionem adducit. Neque enim figulus testam diligentem industria formatam ad conuenientes usus finxisse se existimat, nisi materiam illam limosam, & mollem, igne etiam coërceat, & induret. Mundus propterea tot dissimilibus, & contrariis partibus constans, facile solueretur, ipsisque pugnantibus elementis mutua collisione deficeret: si non ille diuinus ignis fluxam istam naturam concoqueret, & in stabilitatem solidarer.

148. Qualis mundi facies in hoc Scripturæ exordio depingitur? *Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Omnia caligo æterna complebat, quidquid spacij à cœlo ad terram intererat, occupabat abyssus; arida tota aquarum mole obruta nullis patebat visibus, sed nuda, & inornata sub vndarum motibus laborabat. Ecquæ nam artificis manus adeo horridum opuseffinxit? Profecto potentia Patris per sapientiâ Filij talem mundum à principio elaborauit. Ita hic vers. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram*, hoc est, *in Filio*; qui æterna sapientia est, ut communiter Patres exponunt. Mirissimum sanè, quod ab æterna Dei sapientia tam inconditus mundus, totque imperfectionibus informis exierit. Vnde sapientia elucetartificis nisi ex absoluta perfectione operis? impolitum deformèque arte factum rudem potius auctorem quam peritum designat.

Dei sapientia orbem operatur, & tamen tot defectibus fœdum dedolauit? Certè quidem, ut *Mundum imperfectum* quod sapientia Dei inuenit: potentiave condidit, Spiritus sancti gratia ad vltimam eius perfectionem deduceret. Ingeniosè hic Rupert. lib. 1. de Trinit. cap. 7. *Itaque, inquit, summatim breuiterque tota præscripta est creature informitas, tam inops, & vacua, ut frustra esset in principio, idest, in Filio creata, nisi quia Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Nihil exaggerantibus dici potuit, quo summa illa Spiritus sancti in operando dexteritas ostenderetur; quasi inter diuinas personas iuxta cuiusque attributa ita rerum conditarum opus partiretur, ut ad Filium tanquam Dei sapientiam inuentio pertineat: ad Patrem vero, cui potentiam tribuimus exequutio: ad Sanctum autem Spiritum operum Dei consumatio atque perfectio. Frustra enim esset quod Filius sapienter inuenit, quodque Pater potenter effecit; nisi Spiritus sanctus illud ipsum perficeret.

Ioann. 16. 7. Sic solabatur Christus discipulos, quos de sua absentia tristari viderat. Quia inquit, hæc locutus sum vobis tristitia impleuit cor vestrum. *Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero mittam eum ad vos.* Non dixit: *Expedi vobis ut ego pro vestra salute vitam impendam, crucem & mortem subeam quod quidem omnium videbatur expedientissimum.* Nam quid magis hominibus necessarium, quam redemptio à seruitute peccati, à iugo mortis, à paradisi exilio, quibus fuerat olim damnata humana natura, nec nisi per Christi passiones & mortem vindicanda! Quare igitur non hunc suæ mortis discesum Christus proponit discipulis, in quo non minus haberent redemptionis pignus quam absentiae solatium? Sanè quia de aduentu Paracliti tota efficacia redemptionis constabat. Parum enim nobis profuisset Christi sanguine esse redemptos, nisi infinita illius merita, quæ pro omnibus sufficiebant, singulis Spiritus sancti gratia efficaciter contulisset. Quod expendens VVerricus apud Tilmanum, inquit, *Parum erat Patri tradidisse Filium, ut redimeret seruum, nisi daret & Spiritum sanctum, quo seruum adoptaret in Filium. Dedit Filium in pretium redemptionis, dedit Spiritum in privilegium adoptionis; se denique totum in hereditatem adoptantis.* Adoptionis privilegium, dedit redemptioni complementum, hac pretium seruitutis solui-mus, illa in participationem hereditatis sublimamus. A Christo accepimus chirographum maledicti deleri, sed ab Spiritu sancto in filiationem diuinam adoptari. Pro nobis moritur Filius, pro nobis datur à Patre in pretium redemptionis nostræ, nondum tamen iura inde suscipimus hereditatis æternæ: Mittitur subinde nobis Spiritus Paraclitus, & iam ad totius diuinitatis hereditatem adoptionis iure transimus. *Ipse enim Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Rom. 8. 16. Hoc spei nostræ gaudium, leuamen exilij, absentiae solatium; nam redemptionem nostram, quam Pater decreuit, Christusque soluit, Spiritus sanctus perfecit.

Hominem Deus de limo propria manu efformans postquam ipse corpus elaborauit: *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ & factus est homo in animam viuentem.* Genes. 2. 7. Simili forma Christus

Mundum imperfectum
Sapientia condidit: amor diuinus perfecit.
Rupert.

149.
Ioan. 16. 7.

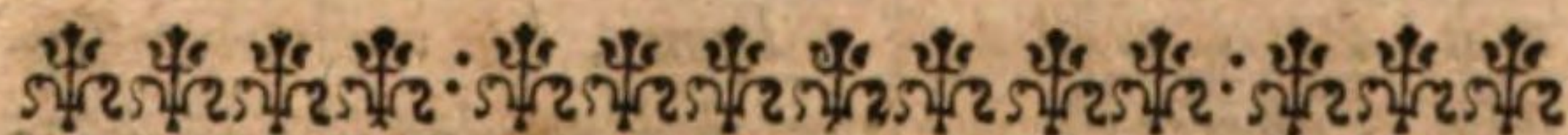
Nisi Spiritus sanctus donaretur parum nobis redemptio profuisset.
VVerricus.

Rom. 8. 16.

150.
Gen. 2. 7.

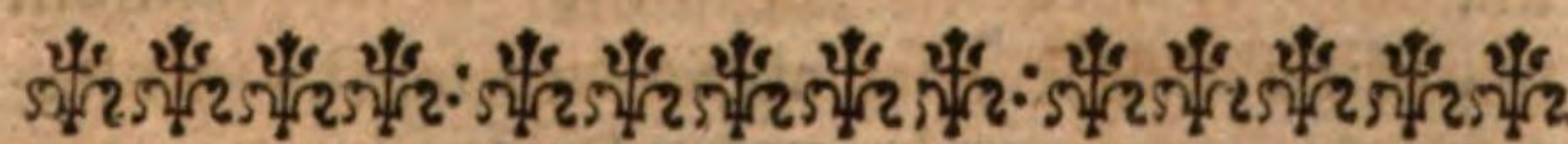
Ioan. 20. 22.

Christus cum post resurrectionem discipulis apparuisset, illis Spiritum sanctum contulit. Ioan. 20. 22. *Hæc cum dixisset insufflauit: & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis.* Alibi hominis conditio, alibi eiusdem post lapsum reparatio pari inspirandi diligentia procurata est. Adamum Deus halitu animauit ad vitam: posteros Christus flatu etiam de peccatorum morte suscitauit, hic vitam animæ, illic corpori in sufflatione indulsit. Sed quam acceperat vitam corpus peccando corruperat: quam vero Christus ex peccatorum remissione donauit, in æternitatem direxit, nullique corruptioni obnoxiam fecit. Quid ergo? Firmior ne fuit vita homini in sufflatione Christi concepta, quam quæ fuerat Adamo Dei inspiratione collata? Proxus equidem. Nota vero disparitatem. Scilicet cum Deus Adamo inspirauit in faciem, animam quidem ipsi contulit. Spiritum autem sanctum non impertit. At vero Christus insufflans in discipulos, quasi ad emendationem hominis sanctum Spiritum in ipsos immisit. Pulchrè hic Rupert. *Non peruenit homo, ad similitudinem Dei, quia non est imitatus donum Dei. Memor igitur hic Spiritus sanctus illius propositi; ecce venit ad partem suam operandam: ad faciendam hominis perficiendam, ut perduceret hominem ad similitudinem Dei.* Nempe per Spiritum sanctum reformatur atque perficitur, quod ab inspiratione Creatoris non extitit numeris omnibus absolutum. Proposuerat Deus facere hominem ad imaginem, & similitudinem suam, & quidem ille ex inspiratione diuina animatus in uiuentem animam exsurrexerat. Exiit artefactum imago Creatoris, sed ad Creatoris similitudinem non peruenit. *Memor igitur hic spiritus sanctus illius propositi, ecce venit ad partem suam operandam.* Hoc est ad Trinitatis opera perficienda: ad hominem sic sua gratia reformandum, ut illa imago quæ Deo fuerat à principio dissimilis, ipsi Auctori simillimam redderet. Nam hæ sunt Spiritus sancti partes quidquid à diuina omnipotentia ortum ducit, summa perfectione conficere.

VERSUS III.

Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.

VERSUS IV.

Et uidit Deus lucem quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris.

151.

E DITIS elementis & veluti ad vniuersi molitionem materiâ comparatâ ad illius partes efficiendas subtiliori iam stylo Creator accingitur, & ante omnia lucem accendens, ipsam tanquam lucernam in sublimiori officinæ loco statuat. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Hic tamē multi in ipsa luce impingūt alij enim incorpoream, corporeâ alij esse sanxe-

Primam lucem aliqui incorpoream fuisse dixerunt.

runt: eam nonnulli cum igne confundunt: lucidam nubem aliqui existimarunt solis ipsius esse substantiam nondum in solarem formam coactam non contemnendi Interpretes suspicati sunt. Nolo me harum opinionum impugnationibus intricare, qui illas omnes impugnatas velit adeat Pererius. lib. 1. Comment. in Genes. Hic ergo meum sensum promam.

Igitur lux quam primo hoc die Creator edidit non sol, sed solis tamen lux exiit. Huius sententiæ Auctor est Dionysius c. 4. de diuinis nom. §. 4. quem citatum sequitur Doctor Angelicus. 1. p. q. 67. art. 4. & q. 70. art. 1. Item Carthus. hic art. 9. Hi tamen DD. qui veritatem strictè indigarunt, ita exponendi sunt, ut qui eorum sententiam sequimur non videamur ipsos contortis argumentorum telis impugnare: sed neque illorum fundamentis aut terga verte, aut inerme pectus objicere. Aiunt enim solarem lucem hoc triduo imperfectam fuisse, subinde perficiendam, cum quarto die ad solare corpus adhæsit. Quæ vero fuerit hæc imperfectio lucis inexplicatum omnino transierunt. Deinde cum nullus adhuc cælorum orbis sit productus, difficile est assignare, quodnam fuerit hoc triduo lucis vehiculum, siue ut appellant Scholastici, lucis subjectum. Nam quod Pererius insinuat, primo scilicet die solarem globum nondum fuisse vsquequaque accensum, nisi excipiat recto sensu pendulam adhuc & ambiguam quæstionem relinquit.

Et quidem cum præfatis Auctoribus censeo eandem solis lucem, ante ipsius solis formationem fuisse procreatam, ut quid enim illam Creator breuiter extinguendam condidisset? Illa vero statim ut producta est aquis tanquam accidens subjecto an hæsit. Cum enim totum spatium ab Empyreo ad terram protensum, aquatum abyssus occuparet nullum aliud corpus, aut aptius assignari poterit, aut commodius, quo hæc accidentalitatis forma recipi posset. Quare huic opinioni subscribunt recentiores. Tanner. 1. p. disp. 6. q. 2. dub. 3. Bonfret. & Gordon. ad hunc locum. Salian. t. 1. Annal. de die 1. n. 4. Sherlog. in sua Dioptra, lib. 2. Dissert. 1. sect. 6. num. 44. Accedunt plures ex antiquioribus, qui primæuam lucem dixerunt corpus instar nubis lucidum fuisse. Ita Beda in Hexaëm. Raban. lib. 1. in Gen. cap. 2. Quo etiam sensu intelligendus est. S. Thom. ubi supra. Dum enim lucis subjectum nubem lucidam appellarunt, aquam fuisse proculdubio senserunt. Nam totum aquarum elementum vnde cumque diffusum, ita citati DD. concipiebant, ut reuera esse exigit ipsa aquarum natura, quæ eo subtilior rariorque est, quo ab altissimo fundo longius eminet: eoque crassior addensatur, quo jaceret profundior, & inferior. Erat itaque moles illa aquarum sursum versus subtilior, ut nebulam quodammodo referret. Atque adeo rarissimis illis aquæ partibus indita lux nubis lucidæ imaginem repræsentabat. Quo vero modo nubes hæc lucida in solis formam noménque transierit, exponam commodius lib. 4. ubi de luminarium formatione sermo recurret. Quæ autem fuerit imperfectio lucis hoc triduo dicam inferius, num. 159.

Et uidit Deus lucem; Id est, probauit, atque laudauit. Sed, ut inquit, Ambrosius hic cap. 9. *Nec quod ignorabat uidit, nec quod nesciebat ante aut non viderat comprobauit.* Dicitur tamen Deus lucem uidisse, illamque probasse. quasi infelix futurarum creaturarum auspiciam, idque non obscure

Alij lucidam nubem.

Perer.

152.

Dionys.
S. Thom.
Carthus.

Quaratione lux imperfecta à principio fuit?

Perer.

153.

Eadem lux qua in sole in est à principio facta est.

Aqua in creationis triduo fuit lucis subiectum.

Tanner.
Bonfred.
Gordon.
Salian.
Sherlog.
Beda.
Raban.
S. Thom.

Aqua initio creationis rarior erat sursum versus.

154.

Ambros.
Videre pro laudare.

obscure indicat ipse Ambros. inibi. *Nec immerito, inquit, lux tantum sibi predicatorem potuit inuenire, à quo iure prima laudatur; quoniam ipsa fecit. ut etiam cœtera mundi membra digna sint laudibus* Sine luce omnia sordent: illa est, quæ reliquis mûdi membris plurimum attulit venustatis. Hac nimirû loquedi forma: *Vidit Deus lucem quod esset bona.* Indicatur fœlicissimum rerum exordium quæ iam à sapientissimo Opifice fieri incipiebât. Id circo *bona* dicitur lux, ad faustû aliarum omen rerum. Sic Martial. lib. 12. Epigramm. *Bona saturnalia*, pro fœlicibus posuit. Sic etiam. *Bona verba, boni etiâ manes*, in prophana literatura dicuntur, ex quibus formulis bonû omen concipiebât veteres.

155.

Per editionem lucis
Deus totius
Hexæmeri
festiuitatem
celebrauit.

Antiquis
accensis lu-
minaribus
festa cele-
brabant.

Prouerb. 4. 8.

Del Rio

156.

Lux simul
cum natura
se mouendi
vim acce-
pit.

Eugub,

Primû mun-
di triduum
lux prima-
ua perfecit.

157.

Anost, Syn.
Non circu-
lari motu,
sed diffusio-
ne & contra-
ctione sentit
Basilius
S. Basil.

158.

Et quidem opificium suum Deus à luce inchoauit, tanquam in publica lætitia appensâ lucernâ rotius Hexæmeri celebraret festiuitatē. Nec multum aberrabit à vero, qui opinabitur ab hac Mundi luce desumptum fuisse morē omnibus gētibus receptissimum in solēnitatibus solitis lucernas appendere. Sic Iudæis familiare fuit maximam quâque lætitiā editis funalibus tœdîsque & accensis lucernis solēnitatē augere. Iudas Machabæus (ut auctôr est Iosephus lib. 12. antiq. c. 21.) reparationē tēpli à sacri candelabri luminibus incepit, octôque dierû festum instituit, quod ex Iudæ factô, *lumina compellarunt*. Hinc etiâ lucē accipit locus ille Prouerb. 4. 18. *Instrorû autē semita, quasi lux splendens procedit*, id est, *Omnia illis fausta, læta, & gaudiis plena sunt*, ut exponit Del Rio adagior. 1. 2. adag. 295.

Et diuisit lucem à tenebris. Accensa iam luce disparuere cōtinuò tenebræ. Necessarius effectus; neque enim aliter eas Creator à luce diuisit, nisi lucē supra alterum orbis hemisphærium statuens; alterum antiquis tenebris obscuratum relinquēs, Dicitur autem à Dei facta hæc diuisio, ut indicetur lucem simul cum natura se mouendi vim accepisse, nec loco vno fuisse defixâ, ut expressè tradit Eugubin. Hic. *Non solum, inquit, lucem creauit, sed talem ei ordinem præscripsit, ut absens noctem præsens diem perficeret*. Scilicet ut quod naturaliter efficit lux tenebras propulsare; id motu ordinato à Deo præscripto cōmunicaret vniuerso Orbi, cum circumiens, diēque pariter, & noctem alternis temporibus inferens. Quod operæ pterium fuit adnotare, ut ante solem editum nosceremus ministerio huius lucis hoc triduo dierum & noctium distinctionem contigisse.

Aliquibus tamen visum est hunc lucis motum parum congruere cum ea doctrina, quam de ipsius lucis subjecto præmisimus suprâ, n. 153. Etenim si hæc lux aquis inhæsit circumeuntibus vndique Orbē, quisnam locus assignabitur tenebris? Adde Synaitam dixisse *Lucem trium dierum præcedentium expansam, & dispersam per totam vniuersitatem*. Scilicet per totam aquarum amplitudinem, quæ sicut omnem terrarum orbem comprehenderant, ita tenebras vndecunque abegissent. Huic tamen dubio respondet S. Basil. Hom. 2. *Nunc, inquit, deinceps post solis generationem dies est aer ipse à Sole in hemisphærio suprâ terram lucente illuminatus, & nox terra umbra occultato se sole succedens. Tunc autē non secundû motû solarem, sed diffusa primo genita luce illa, & rursus contracta, iuxta præfinitâ à Deo mensurâ dies fiebat, & nox contra accedebat*. Hanc fateor noctē per contractionē lucis effectâ non satis calleo.

Ut autem alternas lucis & tenebrarum vices clarius exponam, facilē cōcedam lucem illam per latissima aquarum spacia fuisse dispersam, ut asserbat Synaita, & Basilius non abnuit. Neque ita

Tamayo in Genesim, Pars I.

eos intelligi volo, ut existiment aquas omnes simul hac luce fuisse informatas. Occupabat autem illa primigenia lux amplissimam aquarum partē, non totam abyssum; sed tantum illis aquis infederat, quæ, ut diximus, erant tunc rarissimæ & instar nebulae, quarto vero die solidius cōstipatę globum solis perfecerunt. Hinc effectum est, ut hoc triduo lux se latius diffunderet, utpote rariori corpori insidens; postea vero in solare corpus coacta, cōdensatis subjecti partibus ad minora spacia ipsa etiam forma lucis contraheretur. Ut igitur dierû & noctiû terminos factô iâ Sole, eius motu definiri cōspicimus: ita etiâ hæc lux ante formationē solis in altero hæmisphærio constituta noctiû dierumque periodos continua deuolutione diuisit.

Cæterum illa lux cum propter raritatem aquarum quibus infederat amplissimè se diffunderet languide illam splendescere necesse fuit, nec sufficientem actiuitatem habere potuit, ad sublunaria fouendē, & nutriendam vegetabilium naturâ. Ideo Auctôr naturæ prouidentissimus illam quasi minus vtilem ad sublunares destinatos influxus ad solis orbitam constrinxit, veluti ad cingulum, ut intērior esset vnita virtus, distantissimæque mûdi plagas splendidiù illuminaret, & feruentius calefaceret. Hanc credo fuisse mentē S. Aug. de Gen. ad lit. c. 11. vbi sic scribit *Ut quid ergo factus est Sol in potestatem diei, qui luceret super terram, si lux illa primo die facta diei faciendo suffecerat, quæ dies etiam vocata est? An illa prius lux regiones superiores à terra longinquas illustrabat, ut sentiri non posset in terris, atque ita oportebat solem fieri, per quem dies terræ partibus appareret? Potest & hoc diei; auctum esse fulgorem diei, sole addito, ut per illam lucem minus fulgens dies, quam nunc est, fuisse credatur*. His sufficienter exposita credo lucis exordia: modo ad morales theses luce præeunte procedo.

Explicatur
qua fuerit
lucis diffusio
& contra-
ctio.

159.

Primaua
lux languide
splende-
bat.

Propterea
necessarium
fuit corpus
solare.
S. August.

EXPOSITIONES MORALES.

§. XXXVIII.

*Diuinorum præstantia operum plus auribus
capitur, quam mentis oculis cernitur.*

IVMANÆ mentis exilitas etiam quæ videtur satis perspicax ad terrena, valde cæcutit ad diuina. Ne igitur studeas videre multa (monet Chrysolog. serm. 164.) ne præsumas excelsa contueri, ne longinqua ambias conspiceri, quia angustus oculus non capit multa non penetrat excelsa, longinqua nō perspicit: atque ita videt nihil, qui videre se existimat totum. Extrema dementia est velle quæ Dei sapientia disposuit humana ratione metiri, & profundum æternitatis abyssum exigua mentis bolidè perscrutari: nam diuinorû operum magnitudo sic ingenij caput exsuperat, ut qui ea curiosius inuestigare conentur in errores potius impingant, quam assequi possint veritatē. Quare merito se bene impudentem, & feliciter stultiû asserbat. Tertull. de carne Christi c. 5. quod fidei mysteria ratione contradicēte fidei cōstantia amplectebatur, ingeniosęque subiungit. *Natus est Dei Filius? non*

160.

Chrysol.
Videt nihil
qui videre
se existimat
totum.

Tertull.

D pudet

Omnipotentia laus est
captum rationis excedere.

Iob. 5. 9.
S. Gregor.

pudet; quia pudendum est. Mortuus est Dei Filius? prorsus credibile est, quia ineptum est. Et sepultus resurrexit? certum est, quia impossibile est. Scilicet, quod rationi ineptum, quod pudendum, impossibileque videtur; id de Deo possibile & æquum esse existimandum. Parua enim esset Omnipotentis laus, ea opera edere, quæ comprehendere humana sapientia possent: cum illius potissima laus sit inscrutabilia facere. Vnde rectè Philosophatur Eliphaz apud Iob 5. 9. sic de Deo sētiēs *Qui facit magna & inscrutabilia, & mirabilia absque numero.* Ad quæ D. Greg. lib. 6. Moral. cap. 7. *Minus, inquit, fuerat magna facere, si tamen ea quæ facta sunt, perscrutari potuissent.* Ideo hæc nostræ mentis imbecillitas vocis diuinæ instructione iuuatur, ut quæ non capit intuitu, percipiat auditu. Sonat Dei vox in auribus nostris operum suorum præambula, ut veluti strepente præconio excitentur hominum mentes, somno quodammodo consopitæ, & suprâ naturæ captum erectæ quæ comprehendere ratione nequeunt admiratione attonitæ credant.

161.

Altissimo adhuc silentio Deus cælum produxit, terram, & elementa creauit, neque satis illi visum est totam eiusmodi molem texisse tenebris, verum & voce retenta quidquid huc vsque fecerat occultauit. Nullum totius repetitum illud *Fiat*, protulit, plenum dominio verbum, omnipotentia dignū, arbiter voluntatis. Prima Dei vox lucē sonat lucēq; producit. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Quasi si hoc opus vocē, ut cognosceretur exigeret, nec esset lux, quæ se semet manifestam redderet, & sine præconio conspicuam. Fecerat terrā aquis vndecunque conclusam, abyssum fecerat densissimis tenebris obuelatam, omnia caligo confuderat, & veluti secreto damnauerat, nec tamen Deus ipsa eloqui dignatus est. Ita profecto, ait Basil. Seleuc. Orat. 1. *Cælum, inquit, productum est, & terra cū aquis, cū vox anteuertit nulla: merito nunc loqui occupat, ut eius quod fit, sensu, & admiratione Angelorum turbas moueat.* Nempe pulcherrima lux diuinitatis similitudo augustior, opus omnipotentis splendidum, cælorum flos, creaturarum gemma, mundi ornatus, puritatis Symbolum: quanto se decore suo ingerit sensibus, tanto oculos fulgore pefringit. Videri, inquam, lux potest utique ad videndum nata, suo tamen splendore ipsa se occultit, pœnè cum videtur ignota. Eximiū hoc opus cœlestium spirituum mentes propè non percipiunt: ipsa operis magnitudo sensum Angelorum subterfugit. Ergo Dei voce producenda fuit, ut ipso loquentis Dei eloquio *eius quod fit sensu, & admiratione Angelorum turbas moueat.* Etenim diuinorum operum magnitudo non tam perspicitur creaturæ ingenio, quam Creatoris admonitu. Vox lucem anteuertit, ut quod creatura videndo non assequitur, audiendo comprehendat.

162.

Miserunt Iudæi ab Ierosolymis Sacerdotes, & Leuitas interrogare Ioannem: Tu qui es? Quibus ille respondit: *Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini.* Ioan. 1. 23. Non dixit: Ego vox clamans, sed *vox clamantis.* Ergo alterius vox erat aliusque fuit qui per Baptistam declamabat? Quis autem ille? Spiritum sanctum per Ioannem clamasse multis probat Corder. ad c. 3. Lucæ vers. 4. Quasi viua illa voce diuinus spiritus vteretur ad prænuntiandum Filium Dei in carne venturum. At qui ipse lux erat, quæ illuminat omnem hominem venturum in hunc mundum. Ioan. Ibid. vers. 9. An qui in tenebris lucebat, & quem tenebræ comprehendere non poterant, nisi voce demonstraretur potuit latere? Potuit sanè, ut Ioannes Euangelista te-

statur. Ibid. vers. 10. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. & mundus eum non cognouit.* Obstupuit profecto mundus ad Incarnati Verbi mysterium ipsoque lumine mentis humanæ oculi caligant. Ergo necesse fuit, ut vox diuina præcurreret, lucemque ipsam præconio anteuertit, ut quod mentis acies defecerat auditus suppleret. Opportunè hic Rupert. lib. 1. in Ioan. *Mundus eum non cognouit. Non autem, inquit, quod parum luceret lux ipsa testimoniis indigebat; imo non lucis ipsius, sed oculorum culpa erat, quod per semetipsum agnoscere non poterat, lippientes enim, imo & pœne cæcati erant oculi hominum.* Idcirco lux vera quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendebar. Quam mirum si mortalium oculi ad tantum splendorem obstupuisent? Ipsa sua luce Christus totam humani ingenij perspicaciam hebetavit profunditate mysterij, nec poterat ratio hominum assequi opus suprâ captum mentis excelsius. Quare cum per semetipsum agnoscere non posset, vocis testimonio indigebat ut defectus oculorum per auditum repensaretur.

Viderat Christum Prophetis oculis Isaias fœdissimis plagis vulneratū, & veluti propter squalorem ignotum. *Non est species ei, neque decor; & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum. Despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatē, & quasi absconditus vultus eius; & despectus: unde nec reputauimus eum.* Isai. 53. 2. Adeo vatis aspectus ad Christi conspectum caligabat, ut qui non erat insuetus à longè videre mysteria, ipsum quem viderat non cognosceret, quæ præsentem mente habebat, desideraret, & tanquā absconditum crederet. Verum Centurio ille Euangelicus, qui supplicio exequendo præsens aderat, totūque passionis decursum inspexerat, diuersū de Christo testimonium tulit, ipsum enim & Deū agnouit, & Filium Dei protinus proclamauit. Marc. 15. 39. *Videns autem Centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.* Mirissimum sanè. In eodem patibulo Christum, & Prophetam viderat, & Centurio: ille vatis acumine oculatus hic prophani militis eruditione vulgaris: ille in veri Numinis religione diu versatus, hic ethnicorum erroribus deditus & tamen quod Prophetæ latet arcanum pater ethnico reuelatum? Isaias habuit incognitum, quæ Deū prædicat homo prophanus? Neque mirum. Alius enim quod viderat ignorabat, alius, quod à Dei Filio audierat, certius percallebat. *Vidimus eū.* inquit Prophetæ, & non erat aspectus, Quia diuinissimum opus redemptionis, non erat humanis oculis scrutabile, nec mortalis præualet intueri, quoderat eximium facinus Deitatis. Ideo vultus eius absconditus dicitur, ideo cum præsens tenebatur, adhuc desideratur, ideo denique, nec reputant ipsum quem aspiciunt. At Centurio quem per visum ignorabat, voce clamantem agnouit, & totum hoc redemptoris mysterium quod oculis subterfugerat, auribus hausit. *Videns quia sic clamans expirasset, ex eius clamore diuinitatis agnitionē accepit, & quem non assequuta est mentis perspicacia Prophetæ: per auditum percepit fides Centurionis.* Aptè ad rem Bernard. serm. 28. in Cantic. *Auditus, inquit, inuenit, quod non visus oculum species fefellit: auri veritas se infudit. Oculus fœdum, oculus miserum, oculus morte turpissima condemnatum: auri Dei Filius, auri formosus innotuit.* O quam nobis circa res diuinas imponunt! Fraudata acie fallit aspectus, & nisi oculorum defectus suppleat vox diuina, humanæ mentis aspectus lumine Deitatis percussus hebetatur.

Idem. v. 10.

Incarnationis mysteriū quo splendidus fuit eo magis testimonio vocis indiguē, Rupert.

163.

Isai. 53. 2.

Marc. 15. 39.

Isaias vidēs Christū cum ignorabat: Centurio clamantem agnoscebat.

Bernard.

§. XXIX.

*Dei Verbum peritissimus Artifex sanitatis,
omnes animi morbos uno pharmaco
curat.*

diceret, statim ipse reponit: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: vade, & vadit; & alij: veni, & venit; & seruo meo: Fac hoc, & facit.* Matth. 8. 8. & 9. Dum sanati vnum pos-
stulat multorum seruitia superuacue jactat: & 9.

agrotante vno plures ad famulatum restare fa-
teretur. Medentis animum incongrua oratione soli-
citat; nam si plurimi sunt, qui sani seruiant, quid
intest vnicum seruulum à morbo impediri? Vrge-
ret amplius medicum si languente illo significas-
set se omni seruitio destitui, & necessario famula-
tu carere. Quid seruorum cateruam enumerat, ut
vnius pueruli sanitati consulat? Verum hic pru-
dens Centurio hominum verba cum vnico Dei
Verbo sapientissime cōferabat, & ut eius amplius
pateret efficacia, vocum humanarum perpende-
bat infirmitatem. Multiplicem serui morbum
Centurio exaggerauit. *Puer meus iacet in domo Pa-
ralyticus & malè torquetur.* Ibi. v. 6. Qui paralyticus
posset vtrumque reperando accedere ad medicum
diu jatus debilitatur, ut moueri non possit. Mife-
tabilis agroti jactura, quæ procurandi remedij
ademerat facultatem. *Malè torquetur*, adjungit,
quasi ad pessimæ torturæ sensum animus obstu-
pesceret, indigeretque Vicaria voce, & aliena sup-
plicatione ut sanitatem exoraret. Quo languentis
vires plus imminuit. Verbi Dei efficaciam am-
plius augeat. *Tantum dic verbo, & sanabitur puer
meus.* Quasi dicat. Non est Domine Verbum tuum
humanis simile: ego ut diuersa officia seruis injun-
gam diuersis vtiq; verbis indigeo. *Dico huic: va-
de, & vadit; & alij: veni, & venit; & seruo meo: Fac
hoc, & facit.* Verba multiplico, mandatque euario,
ut diuersa seruitia distribuam, nec vnico verbo
possum diuersis occurrere. Tuum est vniuersa ver-
bo vno perficere; neque obstat pluribus malis li-
gari seruum meum; nam tu illum vnico verbo solu-
es. *Tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Signa-
tissime hanc mentem confirmat Chrysol. serm. 15. *Si omnia, inquit, perfecta sunt dicto, quomodo dicto so-
lo vnius infirmitas non curatur? Dic tantum verbo...*
*Quia iste credit in verbo omnes menere virtutes. Ver-
bum tuum, Domine, sanitas est. Verbum tuum, ubi ac-
cesserit, inde confestim fugit dolor, infirmitas mox rece-
dit.* Manent equidem omnes in Verbo virtutes,
nec vitium est, quod sua potestate non superet.
Verbum Dei sanitas est tam in morbos animi,
quàm in ægitudines corporis potens. Si peri-
culæ & tentationes objicit, omnia euincit; si pas-
siones animi, exarmat; si morbos ostendis, illo
accedente recedunt: si mortuos exponas, illo af-
flante reuiuiscunt. Omnem Dei potentiam dedu-
cit ad actum, & sine ipso factum est nihil.

Nescio qui ex Christi discipulis, qui in il-
lius magisterium nomen dederat inducias ad
sequendum Magistrum petiuit, obtentu pie-
tatis. Domine, inquit, permitte me pri-
mum ita, & sepelire patrem meum. *Iesus
autem ait illi: Sequere me & dimitte mortuos
sepelire mortuos suos.* Matth. 8. 22. Breuis erat cun-
ctatio, nec illa quidem ex neglectu discipli-
næ, aut ex alio vano affectu quæsitæ. tamen
seuera Christi reprehensione damnata. Et ne-
quidem multum à Domini doctrina recede-
bat, qui reuerentiam debitam etiam defun-
cto parenti præstabat. Quid ergo Christus in filio
reprehendit? Supremum sepulturæ officium præ-
stare patri, quod & si terga ignotum mortuū præ-
staretur laudabile esset misericordiæ opus? Verum

D 2

non

164.

*Salus cum
habetur des-
picitur cum
amittitur a-
stimatur.*

*Plus pro cor-
poris quam
pro animi
valetudine
soliciti su-
mus.*

Clem. Alex.

*Verbum Dei
anima incan-
tatio & a-
muletum.*

165.

*Denec vox
Dei sonuit
mundus in-
horruit.*
Basil.

166.

Salus optabile bonum incuriosè cum habe-
tur seruatur, anxie & sollicitè quæritur cum
amittitur. Æstuat febris in venis: rheuma eliqua-
tur è capite: crurem ictus afflixit? Accedat, & per
omnes experientia artes medicus ludat. Solus ani-
mus sine remedio, solus sine medico languere des-
picitur, qui frequentius ægrotat, ardentiusque fe-
brescit. Deplorandus profecto curationis negle-
ctus, cum ad manum sit medicus nullis sumpti-
bus aduocandus, facilis medicina solius volunta-
tis pretio comparanda. Quid Dei Verbum quasi
salutem fastidientes respuimus? quid exhorremus
quasi ad chirurgorum cruciatus suauissimū phar-
macum? Hinc detrectare sapientum consilia, hinc
Verbum Dei veluti importunum à nobis excute-
re: ad hoc solum validi & fortes ut potentissimū
animorum remedium potentius depellamus. Ho-
minum verba nouimus ex cōdicto Dæmonis me-
dendis corporibus sæpius profuisse, faciliusque ad
superstitiosas auicularum vocolas, & ad æruscato-
res mentis gratiæ accutitur, quam ad dispensato-
res Verbi Dei, & Euangelicas apothecas. Vnde il-
la Clement. Alexand. in Protept. iustissima quære-
la. *Qui prestigiatoribus, inquit, fidem adhibent, amu-
leta, & incantationes accipiunt, ut salutes: vos autem
nec ipsum quidem Verbum cœleste, conciliansque salu-
tem vultis ad collum alligare, & Dei credentes incan-
tatione liberari.* O Dei Verbum omni incanta-
tione ad salutem præstanti, potentiùsque amuletū.
Ab hoc si qua mens tenebrescit luce perpluitur, si
quid fœdatur in anima, gratiā venustatur; si quid
labitur humanum arbitrium illo affirmante fulci-
tur. Abdita cordis mira virtute penetrans si quid
est, quod animum fauciat Verbum Dei reficit &
sanitati restituit.

Languebat mundi facies, tenebrarum horrore
deformis: terra inanis, & vacua marcebat; totaque
aquarum moles veluti frigore quartanæ correpta
trepidabat. O quanta mala recens natum mundū
enuaserant! quam tarda esset omnis curatio, nisi
Dei Verbum medicandi tot morbis curam susci-
peret: *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Vni-
cum verbum dixit, & omnes continuo morbi ces-
serunt, & in nouos sanitatis vultus mundus eua-
sit. Audi. D. Basilium. Hom. 2. in Hexaëem. *Prima
Dei vox, inquit, lucis naturam creauit tenebras dele-
uit: mœstitiā dissoluit, vniuersis continuo gratum at-
tulit incundūque conspectum.* Quod nam hoc effi-
caciùs pharmaco? Abeant medici pluribus reme-
diis non satis tuto vitam eripientes de vnius fe-
bris pernicie: abeant Galeni, Auicennæ, Hypocra-
tes, ipsūque Machaonum Numen Æsculapius
abeat, qui tot præceptis volumina implerunt ac-
celerandæ morti, quam seruandæ vitæ promptio-
ra. Supra omnes Verbum Dei peritia sanitatis
eminet, & vnico hoc remedio omnes animæ ægri-
tudines compendiosa curatione soluntur.

Nobilis Euangelij centurio malè habentis pue-
ri miseratione commotus tam constantia fidei,
quàm veneratione supplici Dominum pronoca-
bat, ut misere jacentis seruuli creationem susci-
peret. Cumque se iturum Christus sanatarūque

Tarnayo in Genesim, Pars I.

Ibid. v. 6.
Verbi Dei &
verborum
humanorum
distantia.

Chrysol.
Vnicum ver-
bum Dei ad
multas suffi-
cit curatio-
nes.

167.

Matth. 8. 22.

Filius impe-
ditur sepli-
re patrem, ut
eum potius
Verbo Dei
resuscitet

non quidem Dominus pietatis actum damnat, imo docet discipulum ampliorem exercere pietatem. Ille quidē ad prædicationis munus electus, & quasi ex dispensatione Verbi Dei factus verbipotens malè procurabat defuncto sepulturam cum posset solius beneficio verbi ad vitam animare cadauera. Reuocatur ergo ab officio sepeliendi patris, quatenus eum ad vitam reuocaret, non ad sepulturam efferret. Belle hic August. serm. 6. de Verb. Dom. in Matth. *Pium erat, inquit, quod videbat facere; sed docuit Magister, quid debuisset præponere. Volebat enim illum esse vini verbi prædicatorem ad faciendos victuros.* Quid cum Dei verbo mortuorum humatio? Vbi habet filius quo pater viuatur, quid defunctum misere cupit sepelire? Ipsi commissum erat Verbum Dei ad faciendos victuros. Præferat morti vitam resurrectionemque patris sepeliendi pietati. Habet in Dei Verbo salutis artificem, promptuarium vitæ, pignus immortalitatis.

168.

4. Reg. 5. 10.

Malo lepræ saucius Naaman cum ab Eliseo medicinam pertinaci morbo postulasset, iussus est septies Iordanis aquis ablui. 4. Reg. 5. 10. *Misitque ad eum Eliseus nuntium dicens: Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.* Hanc Naamani salutem per lauacrum in Iordane comparatam typum fuisse baptismi à Christo instituti docent communi consensu Patres. Atqui in Christi baptismo vnica ablutio sufficit ad salutem iuxta illud Pauli ad Ephes. 4. 5. *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.* Quare ergo septemplex præcessit in typo, quod per vnicam tantum ablationem in ipso signato Sacramento procuratur? Ad salutem animæ quæ difficilior est sufficit semel ablui, & ad sanitatem corporis necesse fuit lauacrum vsque septies multiplicari? Maxime, inquit Tertull. lib. 4. in Marcion. cap. 9. disparitatemque iugensè meditat. *Quapropter, inquit, septies per singulos titulos in Iordane lauit.* Hoc est per singulos titulos capitalium peccatorum. *Simul ut totius hebdomadis caneret expiationem: Quia vnius lauacri vis, & plenitudo Christo soli dicabatur. facturo in terris, sicut sermonem compendiatum, ita & lauacrum.* Tot nimirum mederi morbis, & septemplex ægotantem peccatorum lepra vno tantum lauacro curari, non erat quidem illud cuiusvis medicantis officium, sed verbi Dei solummodo priuilegium. Medellam adhibuit Eliseus diuinitus efficacem, cælitusque salubrem; sed non ex Dei Verbo profectam, sed veluti per internuntium demandatam. Quid mirum si replicato remedio tot morbis occurrat? Vbi Dei verbum medicina non est ibi multiplicari curationem necesse fuit, & quasi per singulos titulos, singulas ablationes injungere. *At vnius lauacri vis & plenitudo Christo soli dicabatur: Solusque poterat vna immersione expiare multiformiter ægotantem, quia ipse Christus Dei Verbum est, curans multipliciter dolentem. Compendiauit lauacrum, qui sermonem in terris compendiate dignatus est, & abbreviare. Nec opus est iterari remedium, vbi Verbi Dei pharmacum adhibetur.*

Ephes. 4. 5.

Naaman septena ablatione curatur, Christianus vno baptismo, ut pateat verbi Dei efficacia.

Tertull.

Vbi Dei verbum medicina non est ibi opus est multiplicari remedia.

§. XXX.

Solo cælestis lumine Sacra Scriptura patet obscuritas Hæreticorum lucernulis addensatur.

FAccessant hinc Nouatores nostri sæculi pestes, quibus familiarissimum commentum est. Scripturas Sacras esse omnibus peruias, nulla difficultate reconditas, quisquicunque inuadat, neque offenso pede percurrat. Ipsas propterea tradunt interpretandas exponendasque mulierculis, sutoribus, bubulcis, mediastinis, & si quæ alia sunt abjecta, & vilissima nomina, ut ecolo, & penso, ex corio, & subula, è compluio, & fœcibus doctores ebulliant, qui in ipsorum conuenticulis legant, exponant, disputent, quæ cuiusque spiritus interpretidos ructus eructat. *At diuina ratio, ut inquit, Tertull. de resurrect. carnis c. 3. medulla est, non in superficie & plerumque amula manifestis.* Propterea qui manifestam authumant, æmulam, & contrariam habent veritatem.

Prima Dei vox à lumine Scripturam auspicata est. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Ad quæ Ambros. lib. 1. Hexaem. c. 9. *Vnde, inquit, vox Dei debuit inchoare in Scriptura diuina nisi à lumine.* Quia è testibula domus obscura est in limine lumen appendit, & quidem illā, quæ de cælesti face fulgeat, non quæ de domestico elychnio temere accenditur, Nisi enim è cælo iubar affulserit, audacter Scripturam ingressus passim impingat. Dicam ego quod ad Nouatianos Scripsit Cyprianus de pace lapsis non neganda. *Audite, inquit, apud quos Scriptura cælestes leguntur potius, quā intelliguntur, parum, si non interpolentur. Sunt enim vestre præclusæ aures, & corda cæcata, qui nullum de spiritalibus, ac salubribus monitis lumem admittitis.* Non synodum dogmata, non Oecumenicas Ecclesiæ traditiones, non Patrum splendissima lumina cælesti spiritu afflata cæcata hæreticorum corda recipiunt, sed vnusquisque suo sensu abundat, & tumet. Quotiesquisque est, qui de infidæ cōscientiæ penu doctrinas non eruat, tam inter se dissimiles, quā à veritate distantes? Hi impudenter corrigunt, illi peruiaces abradunt: Sacrarum omnes literarum carnifices, qui per omnia tormentorum genera Scripturam diuexant, cruciant, dilacerant. Mirum. Ad lumen illud quod sibi quisque accendit, omnes veritatem se afferre simili impudentia jactant: & tamen dissonat in singulis veritas, discordatque sententia, & omnino inter ipsos de veritate non conuenit. Vnum ipsis commune est, negare veritatē; cuius causā proæit Athanas. orat. 1. contra Arianos: quod cuncti hæretici maligno lumine Scripturas illuminati perlegāt. *Illud quoque, inquit, prorsus admirabile omnes quotquot sunt hæreses in fingendo diuersa, pugnantiaque inter se adferre: nec alibi nisi in falsitate sibi inuicem consentire, & consulari: Nec id mirum, cum vnum habeant auctore qui ipsis vbilibet mendacia asseminat.* Hinc inter eosdē, nec illos quidē peramplos lares piscator maritus dissentit in hæresi cū vxore tetrica, & cū milite nautæ non cōuenit: vbi vero de Eccl. Cathol. veritate causa agitur omnes vnanimi furore cōspirāt.

Nec illuminatos hæreticos propterea nego, habet etenim suas lucernas eos scilicet lumine ardentis, quod cum Lucifero de cælo cecidit, adeo & cum suis læmuribus & tædigeris. Sæctariorum anteambulonibus. Sed tamen illa lux phanassice fulgurat, & ipsis tenebris obscurior est. Ait enim

169.

Scripturam Sacram omnibus peruiam hæretici prædicant.

Diuina ratio medulla est, & amula manifestis.

Tertull.

170.

Ambros.

Scriptura quia obscura est à lumine inchoatur.

Cyprian.

Hæretici Scriptura sacra carnifices atque tortores.

Athanas.

Hæretici inter se contrarij sola in falsitate cōsentiunt.

171.

Hæretici à Lucifero illuminantur.

Luc. 10. 13. enim æterna Sapientia apud Lucam 10. 18. Videbam Sathanam tanquam fulgur de cælo cadentem. Quare fulgur? Nempe quod ad obcæcandos oculos splendoris specie lucet. Per illum obscuramque noctem iter agens viator fulgettorum lumine ictus cæcior redditur. Ita quotquot Sathanico fulgure illuminari contingit, si quis illis sensus aderat, subito amittunt, ut videntes non videant, sed misere obtenebrati, dum viam tenere se putant, inter errorum anfractus se præcipitant. Hoc expendens Ambros. lib. 2. de Interpell. cap. 4. Non potest, inquit, illuminare, quia non possidet lucem; sed transfigurat se in Angelum lucis, ut decipiat incredulos: transfigurat enim se simulatione falsæ lucis, non splendore perpetuæ claritatis. Unde seruator: videbam Sathanam sicut fulgur. Nec fulgur est, sed sicut fulgur. Vnica est Ecclesiæ Romanæ lux qua Scripturæ veritas absque vlla erroris formidine reuelatur: ideo sola quia constans, quæ ab initio mundo illuxit, & perpetuo tenore semper lucebit: non vicissitudinibus interturbata, sed simili iubare affulgens. At hæreticorum fulgura turpi abortu, & extemperaneo exortu comparata inter fumosos lares ingenta, non vna facie Scripturam ostendit, sed sicut fulgur, dum lucet extinguitur, ut dum illuminat, visum decipiat.

Ambros.

172. Nec imputandum Ecclesiæ lumini quod ad frigidum hæreticorum arthrum non pertingat, quod Noruegias illas Caluinisticas non adurat, quod Lutheranorum gelidum mare non soluat, quod denique non submouerit nebulas Sectariorum. Amat enim simplicem mentem, quam non corruperit mendacij patrociniandi studium, sed omnino possideat desiderium veritatis. Hebræorum populus prisca majorum fidei veri Numinis religionem coluit, & disciplina Moyli instructus, tamen fictiles deos, quos abominandos didicerat, adorandos expostulat. Fac nobis deos, qui nos præcedant. Exod. 32. 1. Quid isti desipiunt? Qui inter accensas Synai lampades Deo ipso docente veritatem acceperant, unde ad mendaces deos exoptandos compulsi sunt? Qua inquam causa hæc illis sacrilega cogitatio irrepsit, ut si deos fingere, de capsula creptos, vel de inauribus mulierum conflatos? Ipsorum gentilis Philo aptè respondet, lib. 3. de vita Moyli. Vanissimam fabulam potuisse tantam lucem veritatis extinguere, qua nec Solis; nec vniuersorum syderum obscurari potest deliquio. Contenta est enim proprio splendore intelligibili, & in corporeo, ad quem collatus iste sensibilis perinde superatur, ac nox cum die composita. Nempe illi in hanc fabulam inclinabant, ut extinctum Moysen crederent, quod tandiu in monte cum Domino cunctaretur. Ergo iam ad mendacium propendens animo, sic præualuit, ut veritatis lucem, quam nullum astrorum deliquium extingueret, ipsi necarent. Nec aliter hæretici Scripturæ sacræ veritatem interstingere cupiunt nisi quia mendacio iam olim animum addixerunt, & ut loquitur Tertull. de Resurrect. carnis cap. 3. Ad vulgi vitia, & sæculi genium consurgere. Vbi veritate fabula potior est.

Exod. 32. 1.

Animus ad mendacia propensus hæretici est propinquus. Philo.

Hæretici Scripturam componunt ad vulgi vitia, & sæculi genium.

§. XXXI.

Veritatis elogium non constat de occultationis cautela; sed de ostentationis studio, & lucis suffragio.

Omnia sub sole vanitas, proinde super solem veritas, ait Paulin. Epist. 4. ad Seuer. Rectè: quia latibula semper quærit mendacij vanitas, sibi que conscia fictitios vultus abscondit à Solis examine. Ideo sub Sole vanitas mendax, & super Solē veritas solida. Patet enim omnibus veritas: inquit Stoicus Epist. 29. Disertius Tertull. aduers. Valentin. c. 1. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi. Namquid euulgari veritas timeat, quæ audiri non timetur. Occultari potius erubescere debet, quia res illa mendacij cautela est, & dum veritas oculos fugit mendacij suspitione se infamat.

173. Paulin.

Seneca. Tertull.

Ideo ab ipso initio mundi veritas in propatulo & in edito quasi ad sui ostentationē erupit, Deusque suam veritatem commendans, lucem veluti ad examen suorum operum procreauit. Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux. A luce incipit Auctor veritatis, & qui natura sua veritas est, noluit abscondi. Qui facit veritatem (ait Hugo Victor. in Catena Lipom.) venit ad lucem, ut manifestentur opera sua, quia in Deo sunt facta. Ipse ergo, qui veritatem facturum fuit, in tenebris operari noluit; sed venit ad lucem, ut se manifestaret per lucem. Spectatores prouocat veritas non fucata, & tenebrarum nequaquam patiens faciem omnibus profert, ut oculorum examen non detrectet. Hinc veritati gratia maior, ubi fuerit ostentationis occasio frequentior.

174. Deus lucem à principio creauit veluti ad suorum operum examen. Hugo Vict.

Maximo strepitu & damosa commotione ventorum in Apostolicum collegium Spiritus sanctus illabitur. Act. 1. 2. Et factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum, ubi erant sedentes; & apparuerunt disposita lingue tanquam ignis. Spiritus vehementia, commotio strepitus, & ignitarum linguarum coruscatio quod magis augebant tumultum, eo amplius diuini spiritus nuntiabant aduentum. Non sic se idem spiritus manifestauit Eliæ. Imo cum prius ille sensisset grandem spiritum commoueri, terram concuti, montesque subuerti: ibi tamen Dominum non aduenisse, cognouit. Post Spiritum ecce commotio, & non in commotio ne Dominus, ignis subinde, & neque in igne Dominus apparebat. Et post ignē sibilus aura tenuis quod cum audisset Elias operuit vultum suum pallio. 3. Reg. 19. 12. Vultū pallio ex reuerentia operuit, certus quod qui in commotione, & igne non venerat, in tenuissimo illo auræ sibilo appropinquabat. Ecce modo in silentio spiritus venit, qui non nisi cum fragore, & strepitu ad Apostolos erat accessurus. Et quæ causa discriminis? Non morabor solutione legētes. Promiserat Christus se donaturum Apostolis veritatis spiritum, apud Ioan. 16. 13 Cum autē venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatē. Ergo cum ille & veritas sit, & ad docendam veritatem venerit, necesse fuit, non in spelunca, tanquā in abdito, non in auræ in perceptibili murmure sicut i Eliæ Apostolis apparere, sed cū sui publicatione ex infredētibz ventis, ex ardētibus flāmis, ex linguarū flammigerarū inditio veritatē manifestasse. Huc spectat quod de hoc diuino spiritu dixit Tertull. aduers. Valentinian. c. 1. Nostra colūba domus, ait, simplex etiā in editis sēper, & in apertis, & ad lucē. Amat figura spiritus sactiorietis Christi figurā. Pro-

175. Act. 2. 2.

5. Reg. 19. 12.

Spiritus S. ad Apostolos cū strepitu venit, ut probeatur spiritus veritatis.

Ioan. 16. 13.

Tertull.

pterea apparet in cœnaculo, quasi in edito, propterea in Spiritu vehemente, quo non modo incuriosos sonitu suo aduerteret, sed conclusas etiam fores cœnaculi patentes faceret: propterea ignitis in linguis, ut se ostenderet veritas lucis amantem. Denique per singulos titulos occultari renuit, & manifestari affectavit.

176.

Ioan. 10. 26.

Thomas sæpius de resurrectione Christi admonitus adhuc de eius veritatis fide dubitabat. Commodum accidit, ut simul cum aliis discipulis domi residens Iesum vidisset ianuis clausis intrasse. Ioann. 20. 26. *Venit Iesus Ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit; Pax vobis.* Deinde manus, & pedes Thomæ viuendos exponit, latus palpandum tradit. *Infer,* ait, digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. *Respondit Thomas, & dici ei: Dominus meus, & Deus meus.* Ecce cito credidit qui mox veritatem pertinaciter negabat; & qui nisi in latus eius mitteret manum se crediturum inficiatus est, modo quin digitis tangat Dominum confitetur, & Deum viuū adorat non expectauit tactus fidem non examen manus expertus constantissimè acquiescit veritati. Quid ergo Thomas modo in veritatis argumentum aspexit? Respondet ingeniosè Galfrid. in Tilmanno. *Non erat iam, inquit, quod de eius diuinitate, quo de veritate resurrectionis aliquatenus hesitaret, quem nec arcerent claustra, nec secreta laterent.* Scilicet, ut primum vidit Thomas Christum occlusas penetrare fores, & in conspectum se dedere nullis obfistentibus claustris, continuo veritatem resurrectionis amplexus est, nec maius argumentum veritatis, quàm sic patere, ut nullis obicibus teneatur. Amat se ostendere, claustraque recusat puta ab omni fictione veritas, nec dubia esse potest, quæ ad sui examen prouocat spectatores. & testes.

Galfrid.

177.

Ioan. 14. 6.

Ioann. 14. 6. Ita de se loquitur incarnata veritas. *Ego sum via veritas & vita.* At qui se veritatem esse tam diserte asseruit, apud eundem Euangelistam miram de suo testimonium sententiam protulit. *Si ego testimonium perhibeo de me testimonium meum non est verum.* Ioann. 5. 31. Locus quidem inter paucos difficilis. Primum, quod de se protulit testimonium deinde quod veritas est, & sub esse falso non potest. An mentiri veritas posset? Imo primæ veritati repugnat posse mentiri: quia facultas mendacij deficit veritati: Ergo Christi testimonium qui veritas est nullo euentu esset non verum. Aut quomodo est veritas, à qua possibile est proferri aliquid falsum? Planè ita necesse est, ut veritas nequeat falsum aliquando proferre. Voluit tamen Dominus argumento ab impossibili petito vim veritatis ostendere. Quasi diceret: Ego ipse qui veritas sum si per impossibile testes suffugerem, testimonium de me falsum ferrem, quia cum veritas testes non deuiter: si testes declinarem, utique veritas ego non fuisset. Propterea Christus priusquam mundo veritas appareret testem sui Baptistam & præcursores præmisit, qui testimonium perhiberet de lumine. Ioann. 1. 7. nec dum mundo natus, & in utero Matris recens conceptus ad Ioannem ire voluit, tanquam veritas testem fœlicitans & perquirens. Annotauit hoc August. serm. 41. de verb. Ioann. *Ille, inquit, nouerat verum esse testimonium suum: sed propter infirmos, propter incredulos Sol lucernas quarebat... Ideo quaesitus est Ioannes, qui testimonium perhiberet veritati.* Sit licet veritas ipso sole splendidior,

Christi veritas si testes suffugeret, veritas non fore dicitur ad exaggerationem veritatis.

Ioan. 1. 7.

August.

sit ipsa purior luce, si se aliorum testimonio subducat, non satis probatur, nec sine controuersia creditur. Ipse Christus qui veritas est, simul esse vitam admonuit; imò prius via, quam veritas, & ex utroque vita. *Ego sum via, veritas, & vita.* Nam inde veritas viuunt, quod à via est: quod exposita omnibus, quod nemini occulta.

Iustum quærebat David qui dignus esset in tabernaculo sancto habitare, & in domo Dei quiescere: & quasi iam illum inuenisset, ait: *Qui loquitur veritatem in corde suo; qui non egit dolum in lingua sua.* Psalm. 14. 3. Hoc de lingua adjectum videri superfluum posset. Nam qui veritatem loquitur in corde suo, nunquam potest lingua proferre mendacium, dolum nemo per verba agit, nisi illud antea in corde concipiat: qui vero sincero animo veritatem profitetur, linguam dolosam similiter auersatur. Cur igitur postquam de iusto prædicauit, veritatem cordis etiam adjecit, neque dolum lingua sua egisse? Optimè respondet Chrysostom. inibi. *Qui loquitur veritatem in corde suo. Adiectione, inquit, tutam reddit orationem sic dicens: Qui non egit dolum in lingua sua.* Sequentia preme. *Ne in corde tanquam in sepulchro veritatem sepelias, nec tanquam mortuam includas in monumento; sed tanquam viuentem, & regnantem doceas eam extra sensuum fores progredi.* Si enim occultatur veritas tyrannidem obtinet mendacium. Non est satis tuta laus veritatis, quæ de cordis penetralibus non erumpit. Propterea addendum fuit, veritatem per linguam ex abdito cordis in publicum erupisse: ne videretur sepulta, & monumento inclusa; quæ intra se occultit, nec exterius progredi audet. Si viuua veritas est, si regnat, si triumphat, secreto contineri non potest, alioquin si publicam auram non liceat haurire veritati, subito languet, expirat, emoritur.

178.

Psalm. 14. 3.

D. Chrysost.

Mendacium obtinet tyrannidem ubi veritas occultatur.

§. XXXII.

Dei beneficia, aut in nobis operantur accepta, aut à nobis subtrahuntur otiosa.

Non patitur Deus beneficia sua in nobis per desidiam torpere; nam qui non est ad solam ostentationem munificus; sed ad nostram vtilitatem liberalis, augeri in nobis discupit meritum, cum gratiæ anteuertit auxilium. *Hoc sunt dona regis, quod semina:* dixit Cassiodor. lib. 3. variar. Epist. 29. Quidni, semina potius sunt diuina beneficia, idcirco in cordis nostri aream dispersa, ut ad fructus illa maturer animi gleba. Neque aliter Deus ab homine exigit incrementa virtutum, quam segetes exquirat de prædio colonus. In contumeliam donantis cedit donum inutiliter collocasse: sicut non superuacue locauisse in eius laudibus numeratur. Turpissimum est ingratitude genus promptius manum ad accipienda munera, quam ad reddenda obsequia porrigere: neque aliter dignum se beneficio probat acceptor, nisi cum ad officium impiger inuenitur.

179.

Cassiod.

Hoc sunt dona regis quod semina.

Primum Mundi diem lux nouo splendore decorauit. *Dixitque Deus: Fiat lux & facta est lux.* Verum lux illa parum in terris effulgebat donec in solare corpus coaluit, ut tradit Augustin. de Genes. ad lit. cap. 11. ubi ait: *Auctum esse fulgorem*

180.

August.

rem diei Sole addito, ut per illam lucem minus fulgens dies, quam nunc est, fuisse credatur. Sed cur integrum mundi triduum subobscura hac luce clarescere Creator iussit? cur usque in diem quartum plenam lucem terris donare distulit? Mouet hanc quaestiunculam Hugo Victorin. lib. 1. de Sacram. cap. 9. eamque ibi mysticè soluit. *Sed quid, inquit, significat, quod non statim factus est Sol, ex quo lucem fieri oportuit, sed ut quasi lux esset prius, quam clara lux? Fortasse confusio plena luce digna non erat.* Scilicet inordinata confusione elementorum omnes vniuersi partes se inuicem implicabant, & Miscelanea pugnabant discordia. Non germinabat terra obruta fluctibus, eratque inanis & vacua ex abyssi naufragio. Steriles vndæ, aër nondum sua sede locatus, omnia denique naturalium causarum munera infæcundo otio marcebant. Igitur tam ignaua confusio rerum, plena luce digna non erat. Frustra enim plena lux Solis inter hæc inertissima mundi pondera splendidiore suos radios prodegisset. Ergo eius productionem Deus differat donec idoneam offerat Orbis materiam, & ad operandum ordinatam: interim careant elementa beneficio Solis, ne cœlestes illi influxus otio torpeant, & inutiliter dispensentur. Iure etenim cœli beneficia denegantur desidia languentibus, præstatque potius nobis gratiam denegari, quam nullis virtutibus exercitam, & inutilem fieri.

Hugo Viç.

Solis formationem Deus distulit, ne hoc beneficium inutiliter locaretur.

181.

Genes. 2. 17.

Ad amœna paradisi recepto homini vnius arboris fructus interdicitur Genes. 2. 17. Ex omni ligno paradisi comede: *De ligno autem scientia boni, & mali ne comedas. In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Huis præcepti causas apud Deum satis occultas, apud Auctores inuenies nimis controuersas. Nam quid in illo ligno noxium fuerit, quid facini in fructu, quid in scientia boni & mali letiferum, non facili negotio conjicies. Demus tamen veneno aliquo esse infectam arborem; cur illam Deus intra paradisi deliciarum inseruit? Quid turbauit delicias horti noxio stipite? Multi multa de huius præcepti causis diuinant. Nos rejectis cæteris, illam aptabimus præsentis thesi, quam insinuat Præphastes Chaldaeus, arboris scientiæ boni, & mali nomen exponens, vbi sic dicit appellari arborem, *Cuius fructum manducantes scient bonum, & malum.* Hanc autem eruditam vim ligni ita nonnulli explicant apud Salian. die 3. Mundi, num. 51. ut credant eius naturæ fuisse, ut si ex eius fructu aliquis infans ante usum rationis degustaret: rationem atque boni & mali, iudicium ipsi anticipato conferret. Hinc infero moralissimam causam cur hæc arbor fuerit potissimum Adamo prohibita. Ille enim à principio suæ formationis scientiam boni & mali habuit infusam, & inter noxium & utile discernere optima ratione instructus potuisset. Habuit vnde malum auersaretur, vnde bonum pro libito eligeret. Merito igitur arbor ipsi interdicta fuit, cui pomi esus nihil de sua virtute Adamo contulisset. Negatur itaque homini bonum, ne otietur in homine; ne quod Deus fecerat miræ operationis actiuum in Adamo fieret nullius virtutis otiosum.

Lignū scientiæ vim habuit anticipandi rationis usum. Chaldaæ.

Salian.

Prohibitum fuit Adamo esus scientiæ in illo esset otiosus.

182.

Exod. 4. 17.

Virgam Deus Moyfi dederat in terra Madiam cuius virtute corā Pharaone ederet signa Exod. 4. 17. *Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.* At cum in Ægyptum ventum est, & mirabilia illa signa oportebat Pharaone expostulante patrari, sic ad Moysem loquitur Deus: *Cum dixerit vobis Pharaon: Ostendite signa, dices*

ad Aaron: *Tolle virgam tuam, & proiice coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.* Exod. 7. 9. Ecce Moyfi virgæ promissa virtus est operandi prodigia, ea tamen non operatur virga Mosaica sed Aaronitica. Quid igitur? in promissis Deus fallitur? Minimè, inquit, D. Augustinus, erat enim eadem vtriusque fratris virga, cui Deus virtutem miraculosam ligauerat. *Erat, inquit, q. 20. in Exod. illa virga communis, ut cuiuslibet eorum diceretur, verum diceretur.* Augustino facile acquiesco. Illud mihi difficilius est, quod Deus virgam quam Moyfi semel dederat subito ab illo eriperet, eamque Aaroni conferret. Nam si virga illa in colubrum verti oportebat, id per Moysem quam per Aaron commodius præstaretur, cum iam olim Moyse in Madian eiusmodi signum edidisset. Dixerat enim Deus ad eum? Quid est quod habes in manu tua? Respondit: virga. *Dixitque Dominus: Projice eam in terram: Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyse.* Exod. 4. 3. Quare ergo modo deuoluitur ad Aaron huius signi potestas? Moyse virgam tulit, ut miraculum aliis ederet? Merito suo quidem. Sustineat Moyse virgæ spoliū, qui olim timide fugerat ad serpentis miraculum. *Versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyse.* Verebatur Deus ne qui in deserto aufugerat colubri feritate deteritus, nouos feræ subsultus iterum formidaret, & ne si caperet metum, renueret operari miraculum. Ecce haberet quidem virgam, sed virtutem virgæ ignaue, & meticulose impediret: iure igitur optimo ab ipso eripitur mirabilis virga, fratrique tanquam propria confertur: quam enim operando fecerat suam cessans ab opere fuit alienam. In hunc sensum loquitur Abulens. mihi. *Aliquando, inquit, vocatur virga Moyse, aliquando vocatur virga Aaron. Virga Moyse, quia illam portauit de terra Madian. aliquando vocatur virga Aaron, quia Aaron faciebat signa habens illam in manu.* Transiuit beneficii gratia ad operationis solertiam, & illi substractum est donum cuius notatur ignauia.

Exod. 7. 9.

D. August.

Exod. 4. 3.

Virga tollitur Moyse & datur Aaroni quia Moyse fugerat colubrum in deserto.

Abulens.

§. XXXIII.

Bonus superior facile suadet subditis obedientiam cum ipse pariter subit obsequia.

PROPENSI omnes ad imperandum sumus; subditi, etiam præferri volumus, nec in nobis tam promptum est, exequi quam legem ferre Humanæ naturæ hoc vitium est, vel subijci dedignantis, vel supra meritum superbientis. Ideo artificio opus est, ut hæc innata durities in subditis emolliatur, nullaque efficacior erit industria, quam si ad parendum inducantur subiecti exemplo majorum. Nam qua fronte inferior detrectabis, quod à Præfecto vides pariter exequi? curres profecto libenter ad obsequia, quæ sponte subit ipse qui præcipit; & factus ille humilitatem obedientiæ dedignans, tunc maximè pudendus erit, cum videris ipsam quoque sublimitatem dignitatis ad non debita officia condescendere.

183.

In ipsa creatione lucis hæc ars luculenter apparuit. *Dixitque Deus: Fiat lux & facta est lux.* Satiùs videbatur dixisse fiat, ut lux facta esse credatur: cum in Deo idem sit dicere & facere.

184.

D 4 Vt

ut & dicitur
à Deo facta
ne videretur
Creator iu-
bere & non
facere
Ambros.

Vt quid igitur additum est post narratum Dei præceptum lucem ipso facto extitisse? *Et facta est lux*, quasi posset non continuo fieri quod Creator fieri absoluto imperio mandauit. Sanè in hoc primo Dei imperio apparet Superioris exactissi-
ma idæa, formæque imperantis, vt obseruauit. D. Ambros. lib. I. Hexaëm. cap. 9. *Plena, inquit, vox luminis non dispositionis apparatus significat: sed operationis resplendet effectus. Natura Opifex lucem loquutus est, & creauit.* Scilicet, naturæ Dominus, & instructor non dominationem adornabat so-
lum præcepta iniungens creaturis, tanquam per dispositionis apparatus, sed opere exequutionis resplendens, quod loquendo præcepit, operando præstitit. *Dixit, Fiat lux*, iubens, vt Dominus, & *Facta est lux*, perficiens tanquam suæ iussuonis exequutor. Docens creaturas obedire, easque ad obsequia excitans, dum ipse primus est suorum præceptorum promptissimus exequutor.

185.
2. Corinth.
4.6.

Hæc clariorem lucem accipient ex verb. Apost. 2. Corinth. 4.6. Non enim, ait, nosmetipsos prædicamus; sed Iesum Christum Dominum nostrum; nos autē seruos vestros per Iesum *Quonia Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere ipse illuxit in cordibus nostris.* Seruus seruorum Dei Paulus se ad obsequium paratum offert, redditque rationem, quod Deus qui in mundi initio lucem splendescere iussit, ipse nobis factus est lux. Ecquæ huius argumenti vis? An quia Christus in cordibus nostris illuxit: ideo à nobis obedientiam extorquet; & veluti ad parendum faciles reddit? Planè ita est. Nam qui aliquando lucem fieri imperauit ipse obediendo factus est lux: Opportunè hic Chrysost. Hom. 8. *Dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux. Sed tunc quidem dixit: Fiat, & factum est: nunc autem non dixit, sed ipse nobis factus est lux.* Ecce quo vinculo ad obediendum Paulus ligari se putat nempe, quod ipse Dominus qui præcipiendo dixerat, postmodum obediendo id quod imperauerat, fecit. Dum personam exequentis induit, ad obsequium subditos allestauit, nec tam subiectos habuit imperantis Majestas, quam ipsius Domini humanitas obsequentis.

Dei filius factus est lux, quia lucem fieri imperauit.

D. Chrysost.

186.

Israëliticum populum in Ægypto malè capti-
uum, Deus transtulit in nobiliorem seruitutem, & quos præmebat Pharaon præceptis iniquis suæ ditionis fecit Dominus iustissimis legibus. Euocaturus ergo Israëlitas ad subiectionem ingenuam apparuit Moyse in flammanti rubo conspicuus. Exod. 3.2. *Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat, quod rubus arderet, & non combureretur.* Hoc specioso symbolo se legislato-
rem Deus imperatoria & purpurea clamyde orna-
tus ostendebat, vt ingeniosè meditatatur Clem. Alex. lib. 2. Pædag. c. 8 *Cum Dominus, inquit, cepit per verbum legem ferre, & Moyse suam omnipotētiā voluit manifestare, diuina illi visio ostenditur formata lucis in rubo ardentis: spinosa autem planta est rubus.* Scilicet per senticosam plantam austeritatem legis designabat, cuius illa gens semper acres sensit aculeos, tanquam si suis cuspidibus rubus eorum scapulis adhæsisset. Ad mente nunc mecum Pilati prætorium Christus obserua inter militaria cohortis ludibria, indutum purpura. Regemque in spinea corona proclamatum. *Et exeuntes enim, clamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius.* Matt. 27. 28 Hæc modo confer cum visione illa Dei splendentis in rubo, & vtraque inuenies simillima ratione connecti. Ibi enim Deus dum nouum sibi Imperium erigebat, dum ad leges regni pangen-

Exod. 3.2.

Clem. Alex.

Matt. 27.28.

das populum ex Ægypto euocabat, purpureis splendebat in flammis: hic Christus coccineam clamydem induebat, tanquam insignia maiestatis ludibrio futura. Ibi Deus spinis legem, sentibus præcepta minatur: hic Legislator Christus subposito sentibus capite, quos in subditos olim armauerat sensit aculeos. Vtrobique Dominus, sed alibi se legi subjiciens. Prius præceptis alios stimulans postea, ipse stimulis exagritus. Scilicet, vt quod in lege fuerat acre austerum, & senticosum, in se suscipiens exemplo suo præeunte mitesceret. Ita idem Clemens inibi. *Postquam, inquit, legem ferre, & cum hominibus conuersare desit, mystice rursus corona coronatur; hinc illuc unde descenderat abiens, veteris descensus principium restaurans, ac de integro velut in caput redigens, Vt eum primum visum fuerat verbum per spineam rursus assumptam ostenderet omnia esse vniuspotentia.* Non putauit alienum à legibus, quas ipse condiderat, & experiri in se mandatorum aculeos, quos aliquando in subditos per impositionem præceptorum impegerat. Imò sapientissimè credidit iubere, & exequi ad eandem potentiam pertinere. Et quidem multum de spinosæ legis acumine retunditur, cum in se ipso superior legum suarum experimentum facit.

Christus spinis coronatus & purpura vestitur in imaginem superioris dura iubentis.

Clem. Alex.

His consonat musico Psalmographus numero Psal. 7.7. *Exurge, Domine Deus meus, in præcepto, quod mandasti, & Sinagoga populorum circumdabit te.* Ecquod hoc nam præceptum, in quo cupit David Deum exurgere? Plures existimant cum Lorino hic agi de purgatorio criminis à cæde Saul, quam Semetipsi Dauidi aliquando objecerat, hucque spectat quod dicit vers. 5. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.* In quo David ante Euangelium Euangelicæ professionis professor multis laudatur ab Augustino, & Chrysostomo, quasi iam Christianum inde agnoscerent Christi Parentem. Sed quare Deum percipit in hoc præcepto exurgere? Certè viderat hoc esse synagogæ difficile, arduum, & supra naturæ vires positum. *Diligite inimicos vestros benefacite his qui oderunt vos.* Matt. 5.44. Ideo præoptabat Deum nò modo legem hanc dilectionis imponentem, sed etiam obseruantem, & qui Crucis patibulo affixus totque prouocatus injuriis diceret: *Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.* Luc. 23.34. Quasi dixerit Psaltes. Tota de hoc præcepto difficultas tollitur, si tu, Domine in præcepto quod mandasti exurgas; si tot crudelibus ictus plagis, si tot exasperatus opprobriis diligas inimicos, hisque à Patre veniam oratione deposcas. Absque dubio sequeretur synagoga suum Principem, non esse infatibilia quæ præcipit, factu probantem, operéque exequentem. Expresse ad hanc cogitationem accedit Rupert. lib. 5. in Matthæum. *Hoc, inquit, exemplum, (scilicet Christi) doctrinam eius adiunxit, quod quia defuit quando data est lex, erat ipsa lex infirma.... Iste quia perfectionis exemplum, & dilectionis spiritum dedit, idcirco iam ex tunc verè à nobis imitationem exigit.* Adjuuantur equidem doctrina iubentis, exemplo præceptoris, iamque facilis redditur inimicorum dilectio, quæ olim in lege iudicata est difficilior. Dum enim Deum in præcepto suo exurgentem synagoga non vidit, infirma fuit lex nec tam valide à subditis obedientiam extorsit. Iam vero cum legislator ipse dederit perfectionis exemplum sic legem affirmavit vt ad obsequium præstandum suauissimo compendio omnes adegerit.

187.

Ps. 7.7.

Lorin.

Ibid. v. 5.

Matth. 5.44.

Luc. 23.34. Christi exemplum facile reddit præceptum de diligendis inimicis

Rupert.

§. XXXIV.

*Ioannes Baptista dum Præcursoris festinat
officio, major est homine, Angelus
adequatur.*

188.

*Angeli à ce-
leritate co-
mendantur.*

D. August.

*Angelorum
creationem
per editionē
lucis infi-
nitam pu-
tauit Augu-
stinus.*

Angeli velocissimi Dei ministri à celeri volatu, quo mandata diuina exequuntur eximiam suæ naturæ laudem excipiunt, quibus si comparetur concitator hominis cursus tardissimus est, & ad Deum pigro vestigio accedit. Hoc perspicue elucet ex huius versic. verbis. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Quem locū exponens S. Aug. lib. 2. de Genes. ad liter. In creatione lucis assertam fuisse à Moyse Angelorum creationem auguratur additque subtiliter. *Notandum est, quod prima die cum facta est lux, dictum est tantum. Fiat, verbo, & facta est lux in opere statimque adhasit increata luci lux creata, (id est, angelica natura de qua ibi sermo) ut vicinior, & omni creatura capacior. In secunda autem die, quadam mora est, & verborum multiplicatio: ut intelligamus istas creaturas ad deficiendum pronas esse, ad obediendum minus aptas.* Si Moyse narrationem attentius mediteris hoc discrimen inter lucem, & ceteras creaturas inuenies: Lux enim iussa existeret continuo paruit nullaque mora se ad imperij vocem Deo stirit. *Dictum est tantum: Fiat lux verbo & facta est lux in opere, statimque adhasit increata luci, lux creata.* In firmamenti autem procreatione secus fuit. Nam dixit Deus: *Fiat firmamentum in medio aquarum.* hic vers. 6. nec statim subiungitur, *& factum est;* sed post aliquas verborum moras, post alias operas Creatoris videtur firmamentum obedientiam præstitisse: quare additur. *Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est, ita.* Ecce quam post multorum appatum verborum, illud. *Fiat,* denique *Factum est,* unde infert August. *istas creaturas ad deficiendum pronas esse, ad obediendum minus aptas.* Nam si cum Angelorum celeritate cætera omnia in obediendo componantur, tarda sunt reliquarum creaturarum obsequia. Nempe in hoc maxime Angeli hominibus præstantiores sunt quod in Dei obsequium illi velocius inuolent, & festinatione mirabili preuertant hominis tarditatem.

189.

Matt. 11. 10.

*Ioannes Bapt.
Angelus,
quia velox
præcursor.*

Ioan. 1. 23.

S. Bernard.

*Ioannes Bapt.
vocatur vox
ut Deo dici-
tur adstrua-
tur.*

Hinc elicere placet egregiam Baptistæ Ioannis laudem, & supra hominum meritum sublimius elogium. Non enim immerito Christi Domini testimonio Ioannes Angelus enuntiatur. *Matt. 11. 10. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam.* Quare Angelus? utique quia præcursor, quasi ob celeritatem muneris Præcursoris sortitus fuerit Ioannes naturam angelicam, & supra hominis meritum se altius exiulerit. Vnde Iudæorum legatis, qui à Ierosolyma venerant ex senatus præscripto interrogare eum: Tu quis es? aptissime ille respondit. *Ego vox clamantis in deserto.* Ioan. 1. 23. ut non minus ex vocis celeritate Angelum se Ioannes esse confirmet, quam creatâ primo die lux festinanter verbo se socians naturæ angelicæ nobilitatem indicabat. Opportune S. Bernard. serm. 8. in Natiuit. Ioan. Bapt. *Nimirum, inquit, tanto propinquior Deo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris sonet oporteat imitari.* Tam Angelus ex vocis nomenclatura Ioannes probatur, quam Angeli noscuntur verbo vicini ex lucis mysterio.

Nulla interjecta mora lux creata, ut loquitur August. increatae luci conjuncta est, ut à celeritate obsequendi pateat angelicæ naturæ præstantia: dicitur Ioannes vox, quia nihil est verbo voce vicinior. Inter Ioannem & Verbum Dei nulla alia vox media est, adeo velox ut eum etiam præcurrerit, qui ambulat supra pennas ventorum. Ergo inter mulierum hæros major, qui tarditatem humani obsequij superans æmulus est angelicæ celeritatis.

Dei maiestatem contemplatus Isaias supra solium excelsum sedentis duos Seraphinos ab utroque latere assidentes aspexit, qui senis alis singuli mirabilem habitum exhibebant. *Seraphini stabant super illud, sex ala vni, & sex ala alteri duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Isai. 6. 2. Ex senis aliis, quibus erant insignes Seraphini binas tantum explicant volaturi, quaternas contrahunt, ut quasi plumarum multiplici nexu Deo se deuinciât.

Ita nimirum factum est, ut simul illi consistent, & uolent. Dignum profecto spectaculum, quod in se rapiat hominum mentes admiratione contemplationis attonitas. Quis enim non stupeat eosdem Seraphinos contrariis istis & repugnantibus actionibus suffecisse, ut pariter quisque moueatur & sistat, simul alas explicet ad volandum, simul alas implicet ad manendum? Ego vero hanc contrarietatem sic in concordiam redigo, ut existimem eiusmodi actionibus ex aduerso pugnantibus indicari Angelorum celeritatem omnem hominum vincere quantumuis velocissimum motum. Dum Seraphini duplici penna volant, stare dicuntur, nam qui ad volandum senis expediti sunt alis, dum non totas volantes concutiunt perinde est, ac si non volantes consisterent. Duabus igitur pennis volabant, stabant autem immoti quaternis, ad exaggerationem scilicet celeritatis angelicæ cui si comparetur hominum velocissimus adeo pernecitate angelica superabitur, ut stare sit Angelis, quidquid est homini concitatissime volitare.

Ergo ut hæc Angelorum velocitas, & supra humanam naturam excelsior nobilitas Baptistæ meritis adapteretur, contemplationem iniice in illud Christi de Præcurfore suo elogium, Ioan. 5. 35. *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* Qua similitudine indicatur Ioannem stantibus simul, & volantibus Seraphinis esse simillimum. Nam ut ait, Bernard. serm. 4. de verb. Isaiæ. *Vide flammam, quasi volantem, & stantem simul, nec miraberis iam Seraphini stantes volare, & stare volantes.* Verè cum Ioannes dicitur, *lucerna ardens, & lucens,* motum pariter & quietem Seraphinorum æmulatur. Stabat hæc quidem flamma vtero matris inclusa, crebris vero subsultibus, ut venienti occurreret Christo volitabat. *Exultauit infans in vtero eius,* ait, Luc. 1. 41, *Vide flammam quasi volantem simul & stantem.* Id est, flammantem Ioannis lucernam naturæ vinculis retentam in vtero, sed munere præcursoris inquieta flamma feruore, celeritatem angelicam ipso volandi conatu imitatur ut par Angelis, major homine comprobetur. Addo opportunè Chrysologum. serm. 91. *Feruens nuntius, inquit, qui ante gessit nuntia e, quam viuere: qui ante quam perueniret ad corpus peruenit ad Regem: ante rapuit arma, quam membra ante aciem petiit, quam lucem. Vt vinceret mundum, vicit ante naturam.* Quid pulchrius? Si singulas dictiones consideres, nihil potius inuenies nisi celeres Ioannis volatus ad Præcursoris officium festinantis.

190.

Isai. 6. 2.

*Seraphini
aqua Isaiam
volare dicuntur
& simul
consistere,
quia duabus
alis non senis
volabant.*

*Quod homi-
ni volare est.
Angelis est
stare.*

191.

Ioan. 5. 35.

Bernard.

*Ioannes Bapt.
lucerna ar-
dens dicitur,
ut Angelis
coæquetur.*

Luc. 1. 41.

Chrysol.

*Ioannem pro-
gredi natura
non permisit
sed feruor
stare non
concessit.*

festinantis. Feruebat flamma illa ardentis lucernisque lucernæ, quam nec progredi natura permisit, nec quietam sistere feruor nuntij concessit. *Antequam perueniret ad corpus*, ut integrè esset homo, *peruenit ad Regem*, hominem superans, & plenè iam Angelus. Non est profecto hominis hæc velocitas, sed humanam naturam vincentis, sed cœlestibus se spiritibus adæquantis.

§. XXXV.

Eximia pulchritudo testimonio suæ contemplationis splendet; & alieno commendatore non indiget. Hinc recens nata Virgo Maria egregie commendatur.

192.

Seneca.
Claritas
oculos non
vocem desiderat.

Chrysol.

Inopiam sibi
imputat qui
landes efflagitat.

Immetate magna supra omnem laudem eloquentiæ eminent; nec propterea remanent illaudata, quia illis ingenta est laus dum de eorum excellentia conspectus informat. Benè ad hæc Seneca. Epist. 102. *Fama utique, inquit, vocem desiderat, claritas non contenta iudicio plena est, non tantum inter tacentes; sed etiam inter reclamantes.* Quamuis verba cessent, linguæve reclamant sibi ad laudem sufficit claritas, nec de ineptis sæpè vocibus famæ emendicat indigna præconia. Ipsa est excelsior commendatio sui, omni fama præstantior, omni oratione diffusior. *Quis enim* (inquit Chrysologus serm. 9.) *potest celare radios solis? iustitiæ poterit occultare fulgorem? Iustitiæ lux rebus consiliis non velatur obscuris. Iustitia cum sibi facta claret, omnes illustrat exemplo.* Virtutum inopiam sibi imputat, qui ex alieno laudes efflagitat: nam si vera virtutis pulchritudine clareat, adspectantibus ipse se prodit. Eximia, & non fucata venustas ampliorem laudem sibi conciscit visui exposita, quam ascititiis encomiis prædicata.

193.

D. Ambros.

Pulchritudo
commendatore non eget.

Plus est quod
probatur aspectu
quam
quod sermo
ne laudatur.

Vix Creator lucem eduxit in publicum, cum opus hoc pulcherrimum visu dicitur approbasse. *Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid rogo, opus erat hoc notanter advertere? An lux poterat præsens non videri? Eius natura est, quæ neque possit ab oculis ignorari, imo neque illa absente integram est in oculis facultatem ad videndum consistere. Quæ vero Deo laus præscientissimo Artifici, qui antequam faceret lucem viderat, eam postquam fecerat intueri? Sanè non hoc pertinet ad nouum Creatoris elogium, sed ad ipsius lucis singulare pulchritudinis privilegium, cuius excellentiam perpendens Ambros. lib. 1. Hexaëm. cap. 9. sic fatuit. *Vidit Deus lucem quod esset bona. Nec quod ignorabat vidit, nec quod nesciebat ante, aut non viderat comprobavit. Sed bonorum operum proprium est, ut externo commendatore non egeant, sed gratiam suam cum videntur ipsa testentur.* Plus enim est, quod probatur aspectu, quàm quod sermone laudatur: suo enim vitur testimonio, non alieno suffragio. Non quidem nouum aliquid Deo præsentem luce occurrit, quod absente ipsa ignorabat, vel quod æterna sua præsentia ante non viderat. Tamen eam bonam vidisse dicitur, ut illustris lucis proprietates eximiæque pulchritudo noveretur, cuius prærogatiua est, ut subito visa, continuo placeat, perfectionemque suam de solo suo conspectu manifestet. Non illa

Maria imago est in qua exprimitur Dei artificis genium.

Est pictori unicuique proprium genium in pingendo.

Maria conspicua pulchritudo differtis roddit elinques.

Anselm.

197.
Cant. 6. 12.

Ibid. v. 8.

Mariam Angelum cum nequeant di-gne laudare cupiunt videre, ut ipse se laudet.

Maria pulchrior appareret visa quam verbis predicata.

genio sicut enim ex characterum forma scriptoris manus agnoscitur, & in carminibus poetæ numen affulget; ita pariter pictoris genium, facile est de operum modo conicere. Cuique enim artifici ingenitus est specialis veluti gustus, & in operando proprium specimen, quod traducit in tabulas, illisque quodammodo imprimit idæ propriæ sigillum. Alij nempe in miscendis coloribus adeo rarissimi sunt, ut ex solis picturæ coloribus manum dignoscas. Aliqui sic umbras imaginibus ducunt, ut ab ipsismet umbris pateant. Nonnulli sic penicillo delineant mentis phantasiæ, ut intuendos objiciant animi motus, quos ipsi non viderint. Sunt qui humani corporis gestus ad viuum sit exprimant, ut tantum non viuere figuras existimes. In fingendis perspectiuis aliqui sic excellunt, ut visu fallente videas è plano resultare moles, magno si ambitu ædificia substollere, & in aëre se recta suspendere. Hæc proprium produnt genium artificis, quod in picturas strenue transmissum & quasi in mutum titulum subrogatum, narrat auctorem: conspecta enim imagine ex genuina eius gratia illud speciale nescio quid deprehenditur quo quisque artifex excellit; quodque spectatores non tam facile verbis explicent, quam mente concipiant. Maria igitur pulchra imago est, quæ summi genium continet Artificis. Cuius inquam pulchritudo, gratia, decus delineantis Dei genium tam altè imbibit, ut cum illam attentius contempleris esse diuinam minimè dubites. Plus de Mariæ perfectione dignoscas cum illam aspexeris, quam cum totius eloquentiæ laudibus prædicaueris. Ipsa suimet enchomiales perfectior est, in qua ad oculum patet summi Artificis genium, quia in communi gratia quam rebus omnibus conditor tribuit, adest aliquid specialiter in Maria, V. quo summi artificis excellentia inscribitur. Quare iam sileat (inquit, D. Ansel. de excellens. Virg. cap. 11.) qui digne eloqui non potest. Quis enim Matris Dei gratiam oculo mentis aspiciens elinguis non fiet.

Cantic. 6. 12. Ita puellarum chorus Mariam compellabant. Reuertere, reuertere Sulamitis; reuertere, reuertere, ut intueamur te. Repetita preces indicant videndi Mariam ardentissimum desirium. Sed quid; nondum prius illam viderant? sanè, & eius pulchritudinem sæpè laudauerant. Viderunt eam filia Sion & beatissimam predicauerunt. Regina, & concubina laudauerunt eam. Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata. Cant. 6. 8. Ergo quam iam dudum aspexerant, quid iterum anxie videre discipiunt? Nempe quia Mariam laudationibus suis celciorem deprehenderant, cumque ad tantæ pulchritudinis laudem verba deficerent, confugiunt ad aspectus suffragia, ut quam implere nequeunt laudem per elogia verborum, ipsa Domina adimpleat repetito conspectu. Nuperrimè natam Mariam exurgenti auroræ comparauerant: diminuta laudatio: cum ipsam admirentur splendidi-
us auroræ nascentem. Virgent propterea laudem, & pulchritudinem Mariæ cum Lunæ pulchritudine componunt: defectuosa & ista commendatio est Mariæ, cuius nullus defectus, nulla erat macula ex quibus argentea Lunæ facies infuscatur. Augent igitur panegerim, laudemque promouent ad similitudinem solis; nec tandem acquiescunt, quia hoc ipsum infra Mariæ meritum censent Perfectiora in ipsa viderant, ful-

gentiora conspexerant: reuertatur igitur deprecantur. Reuertere, reuertere, ut intueamur te. Nam quod in nostris laudibus deficitur te contemplata suppletur. Quis enim Matris Dei gratiam oculo mentis aspiciens elinguis non fiat? Reuertatur ergo Maria, & deuotis se mentibus intuendam objiciat, ut quam in verbis laudem condignam non raperiunt, ab illius conspectu decerpant.

Subtilius adhuc rem nobis proponit Sapientissimus Siracides dum coacerbat exemplis conatus est describere. Pulchra dilectionis Matrem. Vnum per omnia quæ in orbe in pretio sunt, cogitatione discurrens, veluti frustra fatigatus, & impar, ipsam Mariam appellat. Librum vitæ, qui implet sicut Phisoon sapientiam. Eccli. 24. 35. Quippe sapientia omnia, & qua se potest mortalium eloquentia diffundere, nihil aliud ad Mariæ laudes importat, præter verborum impares nifus cassosque conatus inualide, & superuacue nitentes, hoc Marianæ perfectionis volumen aperire. Vnde Bernard. serm. 2. super Salve Regina. Nemo enim, inquit, neque in cælo neque in terra inuentus est dignus aperire librum prerogatiuarum tuarum... conati sunt, non datum est ultra, dum adhuc ordirentur succissi sunt. Quis enim loquetur potentia has Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Cum itaque ad dignam Mariæ laudem omnes hominum linguæ balbutiant, docet Ecclesiasticus quæ ratione humanæ possint mentes huius libri sapientiam combibere. Implet enim homines sapientia tanquam Liber vitæ. Liber enim non loquendo docet, sed per visum legentes sapientia informat, & quidquid liber continet prius oculis, quam mentibus innotescit. Ergo inferius est, quidquid conneris eloqui de Maria, ipsam si contempleris ineffabiles eius perfectiones tanquam in Libro vitæ, perleges. Ampliorem capies Mariæ notitiam ex eius intuitu, quam ex linguarum præconio. Quis enim loquetur potentias has Domini, auditas faciet omnes laudes eius.

198.

Eccli. 24. 35.

Bernard.

Maria vocatur liber vitæ, quia visu potius quam sermone dignoscitur.

§. XXXVI.

Improbi laus propè est, ut in contumeliam degeneret

Hæc quisque laudat, quæ prius mente bona diiudicat; quare ab improbo iudicio nequit esse laus proba. Nam quæ præstabitur illi fides, qui vitia pariter & virtutes, illa operibus, has vacua voce complectitur? Quem boni specie fallit malum, nequit esse æquus arbiter bonitatis; infamatur enim mentis officina ubi pariterio taxatur legitima, & adultera merces. Animus est. (inquit, Seneca de Benef. cap. 6.) qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habita dehonestat. Quod tunc potissimum verum est cum corrupto vitii animo exauctoratur iudicii æquitas, vnde recti iuxta ac inhonesti censura confunditur. Quid tua interest, ab iniquo censore laudari? Turpe est vna cum paruis extollis fœdum cum sordidis illustrari. Ex quo fit, (inquit Clem. Alex. Stromat. 7.) ut multorum laudatio nihil differat à maledicto. Præstaret quippe palam traduci, quam scelerato animo laudibus infamari. Quis enim audiat ab vno ore laudem virtutis pariter ac vitij proficisci, qui non indignetur in vitiorum consortio detur pari virtutem? Improbis igitur præpostero iniquitatis ingenio,

199.

Ab improbo iudicio nequit esse laus proba.

Seneca.

Clem. Alex.

genio , dum probat , improbat, laudat quæ vi-
ruperat.

200.

Vix Deus pulcherrimam lucis creaturam edi-
dit , cum statim in eius laudes effusus est. *Et vi-
dit Deus lucem quod esset bona.* Id est, laudauit, at-
que probauit : vt ex mente Sanctorum patrum
præmisi supra num. 154. Verum in Orbe pœnè
deserto , ac auditoribus vacuo , quid opus fuit
laudare lucem , quasi hoc præconio alienis auri-
bus commendaretur ? Occurrit huic dubitationi
D. Chrysof. Chrysof. Homil. 5. in Genes. *Nam quia , inquit,
humana natura imbecilla est, & opera Dei digne lau-
dare non sufficit , diuina Scriptura ab ipso acceptam
laudem nos docet.* Nempe iam olim Deus operum
suarum laudes occupauit, ne indigne ab homini-
bus laudarentur , quos citò ab Innocentia defe-
cturos optimè prænoscebat. Quid enim aliud in-
tendebat humani generis hostis, quam per scien-
tiam boni , & mali euincere , vt malum æque ac
bonum ab hominibus probaretur ? *Eritis, inquit,
sicut Dg scientes bonum, & malum.* Genes. 3. 5. Perui-
cit versutissimi serpentis astutia , & cum gustato
fructu homo miserrimus deliquisset, cœpit à re-
cta ratione declinare, & inter bonum , & malum
malè discernere. Quare præoccupauit Deus ope-
ris sui laudes ne infuscaretur lucis præconium
laudantis peccatoris improbitate. Ac si ab erronea
mente æque malum bonumque probante indig-
na esset laus , quæ contumeliam luci potius
quam commendationem attulisset.

201.

Matth. 7. 21.

Dei nomen
indigne
usurpantes
excluduntur
à Regno Dei

1. Corinth.
12. 3.

Anselm.

Indignos Dei laudatores Christus Dominus
formidanda sententia fulminauit. Matth. 7. 21.
*Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit
in regnum cœlorum.* Quis adhuc non stupeat? Non
ob alia facinora excluduntur à regno Dei , nisi
quia Christi laudem indigni usurpauerint. Vbi
ergo adulteria ? vbi latrocinia ? vbi homicidia , &
periuria, & quæcunque alia sunt , quæ legem Dei
sceleratis moribus violant ? Quod crimen est Do-
minum appellare Deum cum hoc ipsum ponat
Apostolus in laude sanctitatis ? *Nemo potest dice-
re: Domine Iesu nisi in Spiritu sancto.* 1. Corinth. 12.
3. Si vero dicere Domine Iesu Spiritus sancti do-
num est , qui dicit Christo Domine Domine à re-
gno cœlorum quo iure proscribitur ? Dubium hoc
Mouet Anselmus lib. de excell. virginis. cap. 6.
*Quomodo , ait, nemo dicit Dominus Iesus nisi in Spi-
ritu sancto, cum ipse Iesus asserat : Non omnis qui di-
cit , Domine Domine intrabit in regnum cœlorum.*
Vtraque sententia salua veritate conformis est.
Aliter enim Christus de facto loquitur : aliter
Apostolus de potentia laudandi determinat. Chri-
stus ait non illos omnes in regnum intraturos,
quicumque de facto Dei nomen oretenus usur-
pant : quia scilicet usurpant Dei nomen malè, lau-
dant Dominum scelerati , quibus interdictum
est regnum Dei. Licet autem laudatio Dei absque
motu Spiritus sancti non fiat , Dei autem nomen
prædicare malos desinit esse laus cum vel hypo-
crisi corrupta , vel nullo animi affectu prolata
in contumeliam potius, quam in Dei cultum de-
generare videatur iuxta illud. Eccli. 15. 11. *Non
est speciosa laus in ore peccatoris.* Igitur qui sic
Deum laudant , vt cum in specie laudare videan-
tur offendant digni sunt vel propter ipsam fua-
ram laudem qui à regno cœlorum excludantur
Opportunè Ruperr. lib. 7. in Matth. Ego, inquit,
& Dominus , & inuocantium me Dominum Index
sum, adeò tutus , & dominationis meae compos ipse, vt
cauendum sit his , qui inuocant me Dominum , ne in-
digni indicentur à me ipsa nominis mei inuocatione.

Rupert.

Augetur culpa vnde meritum debuisset compa-
rari , & laus ipsa Dei indignè exhibita, quasi sce-
lus ad tribunal appellatur , reaque contumeliæ
damnatur.

Omniū primus dicitur Dæmon venerandum
Iesu nomen non absque laudis specie vsurpasse,
apud Luc. 4. 34. *Quid nobis & tibi Iesu Nazare-
ne ? venisti ante tempus perdere nos,* Spiritus ne-
quam hominis incidens miserrimum corpus , ad
sacratissimi nominis appellationem humanam
linguam mouit , & mutatione mirabili , qui ad
Iesu nomen totus trepidat consternatur, & fugit;
modo ad eius inuocationem vltro excitat , astu-
te compellit. Et vnde hæc noua religio Dæmo-
ni ? Cur astutissimus hostis illud telum nunc ia-
culat , quo ipse maximè debellatur ? O nimis
proteruam diaboli calliditatem. Ad pernitiem
nostram decertat nostris armis , & in nos refle-
ctit Iesu nomen , quo se sæpius nouit ipse feriri.
Quod expendens D. Ambros. lib. 4. in cap. 4. Lu-
cæ sic effatur. *Nec quemquam moueat , quod Iesu
Nazareni nomen in hoc libro diabolus dixisse primus
inducitur... Est enim huius impudentia , vt inter ho-
mines aliquid primus vsurpet , & homines quasi no-
uum deferat , quo terrorem sue potestatis incutiat.*
Arguta mens Ambrosij expositione indiget. Scit
quippe Dæmon veram Dei laudem etiam à pec-
catore prolatam donum Dei esse , ac Spiritus
sancti motum. *Nemo enim potest dicere Domine Ie-
su nisi in Spiritu sancto.* Vt autem Dei laudes in
ipsius Dei contemptum conuertat, eas ipse ne-
quissimus hostis in ore peccatoris ponit, vt tan-
tum à veris laudibus differant, quantum à sancto
Spiritu profectæ non sunt. *Vsurpat ergo ille pri-
mus Iesu nomen specie laudantis & malè adulen-
tis. & ad hominem quasi nouum defert , quo terro-
rem sue potestatis incutiat.* Etenim valde suam po-
testatem ad nocendum manifestat , cum Dei cul-
tum in eius iniuriam potest commutare. Vete-
ribus consumptis armis nouis se accingit spicu-
lis inimicus . illis videlicet , quæ in eum nos in-
torquere solemus. Nempe per inuocationem no-
minis Iesu , quæ cum ipso Dæmone instigante
profertur in contumeliam Christi degenerans ad
reatum hominis computatur. Ita dum Iesum lau-
dari à peccatore sollicitat inimicus Spiritus sancti
motum præuertens , & Christo contumeliosus
est, & per nouum scelus sibi peccatorem adstrin-
git , non minus sanctissimo nomini contumeliam
irrogans , quam in malum nostrum suam poten-
tiam prorogans.

202.

Luc. 4. 34.

Dæmonis
astus nomen
Iesu quo de-
bellatur, qua-
si jaculum
in nos refle-
ctit.

D. Ambros.

§. XXXVII.

*Obuia est omnibus virtutis occasio , ad
benè operandum sibi sufficit
virtus*

Omnia tempus habent , soli virtuti tempus
deficit. Sic implicamur inutilibus curis , vt
integra vitæ spatia plures ineptissimis rebus im-
pendant, virtuti subripiant. Florentem iuuentam
adolescens existimat prodegisse , nisi totam virtutis
voluptatibusque tradiderit, præstolantemque vir-
tutem in grandiores annos facit restitare. Matu-
rerior ætas moribus non maturat , sed exercita
vitæ negotiis virtutum vota protrahit ad otium
senectutis. Iam vero tam pœnè extinctos senectus
ipsa ducit spiritus , vt imbecillitati suæ debeat
non

203.

Omnia tem-
pus habent
soli virtuti
tempus de-
ficit.

non esse nocētē; pari defidia tam ad vitia quam ad virtutē elanguēs, non quam benē, sed quandiu viuere possit sollicitat. Sic ab omni vitā serie virtus excluditur, neque ad illā capeffendam, aut tempus quærimus, aut occasione inuenimus: sed illā veluti pauperē importunū vacuā ē foribus nostris arce- mus: perperā tamen, nā vt benē, inquit Stoicus de vita Beat. c. 7. *Virtutem in templis inuenies, in foro, in curia, pro muris stantē puluerulentā, coloratā, callosas habentē manus.* Omnibus facit copiā sui; vbi que si amplexeris occurrer. Nemini licet excusationes prætere. Nulli præclusa virtus patet omnibus, ætates omnes & status inuitat. Eā facile in tēplis inueniet Mysta sacrorū, in foro Causidicus, in Curia togatus. Miles pro muris stātē, rusticus puluerulentā, coloratā callosas habētē manus, & quasi cū agricolis rusticatē. Tempus si operiris, omni expedita tempore virtus occurrer, occasionem si expectas quæ opportunior occasio, quam illud ipsum lucrum exercendæ virtutis. Causam si requiris, virtus sibi ipsi optima causa est.

204.

Deus lucem priusquam esset necessaria edidit tantum quia bonum opus erat.

Integro triduo solaris corporis formationē lux illa primitiua præcessit. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux.* Merito hic Patres addubitāt, cur Deus lucē tam anticipatē condiderit, vt ante paratā eius sedē orbi voluisset illuscescere, nōdū naturæ vñibus ad modū necessariā? Nā neque animalia erāt, quæ luce indigerēt, neque vegetabilia quæ luminis alerentur influxu, si quē illud in hæc sublunaria habere contenderis. Cur igitur naturæ Conditor ad conditionem lucis festinauit? Causa in prōptu est. *Vidit lucē Deus quod esset bona.* Quæ potior causa? quæ occasio potuit vrgētior expectari? Bona est: Sufficit, vt bonum opus efficiat Opifex bonus: nā ad bonū operandū nulla opportunitas maior quam ipsummet bonū operari. Sic in sentent. D. Prosper. *Nec auctor, inquit, excellētior est Deo, nec ars efficacior Dei verbo; nec causa melior quam, vt bonū operetur à bono.* Quid mihi objicias lucis opus absque orbis detrimēto posse toto triduo differri? solarēque corpus prius debuisse formari, in quo illa tanquam in propria sede locaretur? Bonus Artifex noluit has moras interponere, satis illi bonum esse opus, vt bonum crearetur à bono.

205.

Matth. 20. 4.

Pater ille familias qui singulis diei horis in vineā suā mittebat operarios, non vno modo cū omnibus de mercede paciscitur. Primo manē alios ex denario diurno conducit; tertia autē hora cū alios otīates in foro reperisset, nullo assignato stipēdio mittit in vineam. *Ite & vos in vineā meā, & quod iustum fuerit dabo vobis.* Matth. 20. 4. Sed qui singulis iustum stipendiū promiserat, vltima diei hora laboraruris nullā remunerationē obtulit. *Circa undecimam verò exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? dicunt ei: Quia nemo nos cōduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.* Ibid. vers. 6. & 7. Si reliquos omnes ex pretio cōuenit, quare hos nouissimos absque vlla mercede locauit. An quia declinante iam die ad laborandū supererat breuissimū tempus? Pretiū sanē temporis breuitati cōæquaret, iustū veruntamē non omitteret, taxaret iuxta laboris meritū mercedē & saltem modicam pro modico seruitio repromitteret. O æternā Dei sapientiā! Noluit profecto prēmio suo destitui nouissimos operarios, noluit mercede fraudare qui hos ipsos reliquis in solutione præfecit. Sed illorū otīū tacitē incusat, qui falso prætextu operari neglexerant. Conductores defuisse causabātur. *Quia nemo nos cōduxit;* quasi non esset excusatio indigna occasionis defectu virtutis opera intermisisse. Quid dignius esse poterat quā ipsius virtutis causa virtutē amplecti? Quod opor-

bilis lucrū, quā à virtutis opere non cessare? Merito Dominus de pretio subtrahit, indicās in exercenda virtute satis esse mercedis: nec præter virtutē ipsā posse aliā commodiorē opportunitatē cōfin- gi. Adest nobiscū Nazianz. orat. 40. *Hi, inquit, nulla condita mercede ad laborandū accesserūt, quod quidem maioris fidei argumentum est.* Sicut enim parum erat fidei occasionem operandi virtutē operientibus, ita sine spe aliūs mercedis laborantes plenæ fidei argumentum dederunt: cum scilicet ad virtutum opus nullam præter virtutem ipsam opportunitatem, nullum volucrum expectarunt.

Nazianz.

206.

Examine Christi corpus, vt inter piissimas lachrymas aromatibus vngerunt sanctæ mulieres ad sepulchrum venerant. *Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Salomone emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.* Marc. 16. 1. Si modo intercessisset Iudas rationabilius posset vnguentorum perditionem traducere, & inutilem reprehendere mulierum pietatem. Et illæ quidem veniunt identidem corpus inungere, quod aromatum libris centum iam condiderat. Nicodemus.

Marc. 16. 1.

Ioan. 19. 39. Venit autem Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primum ferens mixturam myrrhæ, & aloës quasi libras centum. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud linteis eum aromatibus, sicut mos est Iudeis sepelire. Quid igitur actum agere frustra tentabant? Tarde profecto venerant creaturæ corpus pridie sepultum, & quod alij pretiosius delinuerant, superuacue ipsæ pollincire cupiebant. Quid? quod supra muliebres vires aggressæ sunt opus voto facilius, quam actu præstabile? Ad est militaris custodia, ingenti saxo sepultura conclusa, & publico sigillo præmunita. Iudæorum curiosa sedulitas, & inuidiosa malignitas, de furto suspicax, & resurrectionis incredula. Tot incommoda satis ab officio mulieres excusabāt, vt omitterent opus quod nec præstari facile poterat, nec utilitas corporis exigebat. Sed meminit Magdalena se aliquādo viuente Christū vnxisse, & ante sepulturā, officiū sepulturæ præstasse cumque à discipulis argueretur, tanquā pretiosum vnguentum inutiliter prodegisset tunc Dominum laudauisse opus, illudque probasse. *Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.* Matth. 26. 10. Docta est ergo Maria ad bonū opus non alias exigentias quærere, quā quod bonū est, propter ipsū bonum amplecti? Et cum bonū putet sepulchrum inungere, nihil amplius mulieres de opportunitate curabat, nihil proper non necessarium officium omittebant. Ita concinē Modulatur Alcimus

Ioan. 19. 39.

Piæ mulieres corpus Domini vngere aromatibus vñctum volebant, non quia necessarium esset sed quia piū erat.

Matth. 26. 10.

Alcim.

Hic delectari nostro conamine, seque Quo non indignit latari munere Christus Ostendit, Matrum largē pia vota reponens.

Non vtrique egebat Christus munere illo mulierum, quod maiori impedio iam dudum Nicodem. exhibuit; sed delectatur tamē pio earū conamine, sic virtutis opus aggrediētū, vt quod Deo gratū bonumque sentiebant, satis esse opportunum non dubitabant. Virtutem quippe operari opportunissima causa est, & satis congrua virtutis occasio.

207.

Cyrill. Alex. merito addubitāt, cur Christus Samaritidem sceminam Euangelicis doctrinis imbuerit, cum Chananitidem ideo repulerit, ne gratiam Euangelij ad gentes transferret, priusquam illud Iudæorū populo prædicaret. Cum enim hæc mulier Dominum sequeretur clamās pro filia sua, quam malē à Demonio vexari dolebat, gratiāque sanitatis ad tantū malum perieret. *Non sum, inquit, missus nisi ad oues, quæ perierūt domus Israël.* Matth. 15. 24. Hinc illam rogantem, & precibus vrgentem,

Matth. 15. 24.

E canem

Cur Christi-
stus Samari-
tanam qua-
reret, Cha-
naanam re-
pulerit.

Ioan. 4. 3.

Cyrill. Alex.

canem appellat, nec oportere dicit, *sumere panē fili-
liorum, & mittere canibus*, id est, Euangelij pabulū
ethnics dispensare. At diuerso modo se gessit ad
prædium Sichar. Iudæam reliquit, in Samariā ex-
currit, vltro seipsum non quærentibus offert, & vt
in Samaritanos Euangelij fidem effundat laborio-
so itinere fatigatur. Gētili fœminæ auersus, sit Sa-
maritanis propitior? illius suspiria despicit, horum
excitat ignorantiam? Verum à circumstantia tēpo-
ris soluenda est facti disparitas. Sic enim id adno-
tat Ioan. 4. 3. *Reliquit Iudæam, & abiit iterum in Ga-
lilæā: oportebat autem tum transire per Samariā. Qua-
si hic necessarius transitus per Samariam in causa
esset, cur in Samaritanos gratiam Euangelij cōfer-
rer. Cum enim missus esset ad oues quæ perierunt
ex filiis Israël quas partim in Iudæa reliquerat,
partim in Galilæa quæsiturus properabat, transi-
tum per interiacentem Samariam in excusationem
prædicationis differendæ non attulit; imo ipsum
transitum in prædicationis causam artipuit. Audi
Cyrill. superius promissum. lib. 2. in Ioan. c. 77. *Nō
enim, inquit, huius gratia, vt alienigenas doceret, ac
vniuersam penitus Iudeorum benedictionem transfer-
ret, in Samariam abiit: sed quoniam illac transeundū
erat, sapientia opus etiam ibi necessario fecit. Scilicet,
per Samariam transiens, Iudæamque reliquens, nō
supornauit excusationem ad differendum sapien-
tiæ opus, quod Iudæi ibi, non adessent, quorum
causa missum se dixerat; imò aliis deficientibus cau-
sis ad prodendam virtutē: in ipso transitu virtutis
opus necessario fecit, ea necessitate cōpulsus qua
bonus quisque ad operandum bonum adstringitur.
Nam in vitio ponitur temporibus arctare vir-
tutem, morasque bonis operationibus neetere ex-
pectandæ occasionis obrentu: cum nulla sit quam
virtus ipsa potior virtutis occasio.**

§. XXXVIII.

*Felicitatem auget propriam, qui utilitatem
procurat alienam.*

208.
Homo in ad-
iutorij mu-
tuum gene-
ratus.

Homo in adiutorium mutuū generatus, est, inquit,
Seneca lib. 1. de ira cap. 5. Hoc enim vinculo
nos ad inuicem colligari natura iussit, vt dum per
aliorū vtilitates nobis consulimus cæteris diuin-
ciamur insolubili nexu charitatis. Qui alij est be-
neficus, sibi pariter est proficiuus, & per aliorū cō-
moda sibi subtruit ampliorem fœlicitatem; nam
ex illorum fortuna veluti accepto fœnore lucrum
ad seipsum reflectit, & incrementat vsuram.

209.

In hoc primo lucis exortu, & lux iam facta de-
scribitur, & per aliquod tamen spatium temporis
immixta tenebris indicatur. *Vidit Deus lucem quod
esset bona, & diuisit lucem à tenebris.* Priusquā inter
tenebras & lucem, diuortium fieret visa est lux, &
bonitatis censura probata; neque ante horrida illa
tenebrarum inuolucra remota sunt, quam ad exa-
men reuocata luce de ipsius bonitate planè cōsti-
tit. Porro hæc à tenebris lucis discretio erat quo-
dammodo repertæ bonitatis remuneratio, & quia
ipsam Creator bonam esse videtat separatione te-
nebrarum illam quasi nouo beneficio donauit.
Sed quæ nam hæc bonitas lucis, qua ingentē hūc
fauorem sibi promeruit? Sanè nulla major in luce
bonitas apparet, quam in omnium rerū vtilitatem
toram effundi. Quid enim illa mundo vtilius ad
hoc maximè genita, vt per ipsam venusta sit om-
nis vniuersitas creaturarū. Lustrat orbē indefesso
circuitu, & quasi in aliorū bonum nata illuminare
cuncta festinat. Siue in cœlo sydera, siue nemorū
syluæ, prædiorum segetes, pelagi fluctus, fontium la-
tices flores hortorum, & quid denique pulchrum
est, de aspectu lucis pulchritudinē mutuatur. Ergo

digna est, vt in se gratiā augeat quæ cūctis gratiā
cōferre sollicitat, & per tenebrarū separationē am-
plius splēdeat, quæ cōmunē rebus omnibus splē-
dorem tribuit. Eleganter Ambros. lib. 1. Hexaem.
c. 9. *Vidit Deus lucē, inquit, & vultu suo illuminauit:
vidit, quod bona est. Non ex parte Dei, sed ex generali
iudicium est. Itaque non in splēdore tantummodo, sed in
omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & discretio
fit inter lucē, & tenebras: vt separata natura lucis at-
que tenebrarū, nihil intra se videatur habere cōfusum.*
Non tantū quia splēdida sibi lux est, sed quia alia
etiam splendete facit gratissima Deo à tenebrarū
cōfusione separatur: cumque illa rebus aliis nito-
rem consiliat, in se refundit inclementa nitoris.
Nulla enim est compendiosa magis ars augendæ
felicitatis, quam aliorum commodis indulgere.

Post exactas iras Noëmitici cataclysmi, holo-
caustis placatus Deus defunctos periculo homi-
nes, diluuiōque superstites amplissima benedi-
ctione munerauit. Genes. 9. 1. *Benedixitque Deus*
*Noë, & filiis eius. Et ait ad eos: Crescite, & multipli-
camini, & replete terrā.* Obseruat hic diligēter Ru-
pert. eandem benedictionis formā tribus numero
vicibus repetitā, iam enim dixerat Deus suprā c. 8.
17. *Ingredimini super terrā. crescite & multiplicamini
super eam.* Id ipsum tertio reponit, c. 9. 7. *Vos autem
crescite, & multiplicamini, & ingredimini super terrā,
& implete eam.* Cur autem Deus eandem benedi-
ctionem toties replicat? Satiū quidē fuisse semel
hominibus benedicere, vt illi sortirentur benedi-
ctionis effectum. Illa Patrum mira fœcunditas, &
filiorum numerosa posteritas vnice prolata bene-
dictione succederet, nec quod Deus in eorum fœli-
citatem semel pronūtiauerat, vllō euentu poterat
impediri. Verum mysteriosa hæc iteratio benedi-
ctionis, & hominum fœlicitatē augebat, & meritū
designabat. Etenim Noëm. cōmunis animatiū cu-
stos, & hominū; vbi primū aduertit diluuij minas
siccis iam nubibus fuisse mitigatas, semel è custo-
dia cornu, bis subinde columbam emisit, explo-
raturus si iam aquæ cessassent super terram de vi-
uentium salute valde sollicitus. Tertio itaque re-
petita diligentia consuluit vinēibus sedulus pro-
curator; & tertio etiā benedictione augetur, quasi
ad mensuram negociandi aliorū salutem, in seipsū
gratiam & benedictiones cumularet. Sic laudatus
Rupert. lib. 4. in Gen. c. 3. 3. *Sicut tertio, inquit, colū-
bam emisit ipse Noë, sic tertio super eam, & filios eius
sermo benedictionis effusus est.* Studium salutis ali-
enæ propriam fœlicitatem multiplicauit, & toties
benedictio Noëmo replicatur, quoties ipse pro
aliorum incolumitate sollicitus inuenitur.

Morti iam vicinus Iacob singulos filios suos di-
uersis benedictionibus decorauit, sed in benedi-
ctione Ioseph mirabili vsus est repetitione verbo-
rū. *Filius accrescens Ioseph, Filius accrescēs decorus as-
pectu.* Gen. 49. 22. Et ille quidē cū semel atque ite-
rum decreuisset, semel tantum incrementū fœli-
catis fecit. Decreuerat prius de ingenuo in seruū
à fratribus venditus, postea etiam adulterij fama
decreuerat à petulanti fœmina accusatus, & in cu-
stodia publica vinctus: sed vero nonnisi semel le-
gitur felicitate potentia auctus, & in soliū domi-
nationis euectus. Quare ergo bis accrescēs dicitur;
qui non accreuerat nisi semel? Respondet ingeniosè
de more Caiet. inibi. *Prius cōmendat Ioseph de aug-
mēto cōduplicandō: Filius accrescēs, eo quod & creuerit
sibi, & creuerit vniuersa domui Iacob.* Esto verū sit Io-
sephū nōnisi semel sibi creuisse, cū scilicet subli-
miter exaltatus in Ægypto auctoritate regia per-
functus est verūtamē cum suā felicitatē cōmunē
Patri, & fratribus fecit: cū illos diuitiis & hono-
ribus

Lux ideo à
Deo benedi-
cta, quia a-
liis beneficia.
Ambros.

210

Gen. 9. 1.

Ibi. 8. 17.

Ibi. 9. 7.

Noë terra
Deo benedi-
ctus quia to-
ties se ostē-
dit de salute
viuentium
sollicitum.

Rupert.

211.

Gen. 49. 22.

Inter incre-
menta Iose-
phī ponitur
alios per ipsū
creuisse:
Caiet.

ribus auxit iterum creuille censeretur. *Eo quod creuerit sibi, & creuerit vniuersa domui Iacob.* Duplicatur enim ex aliena, propria fœlicitas, cum alios in eius participationem, & communionē vocamus, cuius ne placido vultu, aut fortunæ sorte, aut merito & virtute respicimur. *Filius igitur accrescens Ioseph,* atque iterum, *filius accrescens.* Quia semel auctus est honore regnantis, ac deinde auctæ domus incremento fauentis.

§. XXXIX.

Si de rigore læsi iuris non ceditur, nunquam concepti odij flamma exstinguitur.

212.

Symma summis opposita pugnat: vtque mutua pace conueniant ab æmulo fugā docente natura condiscunt. Hæc mirissima vniuersi conformitas ex dissidentibus elementis compacta D. Ambrosio præstitit profundæ admirationis materiam lib. 2. Hexaëm. c. 1. *Quis, inquit, non miretur dissimilibus membris dissimilem mundum in corpus vnum assurgere, & insolubili cōcordiæ charitatēque lege in societatem & connexionem sui tam distancia conuenire? Vt quæ discretæ natura sunt in unitatis & pacis vinculum, veluti indiuidua compactione nectantur.* Sed quo inquires, pacis arbitro tam hostiles causarum motus concordī fœderatione nectuntur? Illo scilicet, inquam ego, innato pōdere, quo vnaqueque causa refugit contrariam inuadere, & aliis aduersantibus cedit. Non enim in supremas ignis regiones influunt maria, aut ignis labitur in maritimas vndas. Auctor ipse naturæ qui oppositas indidit elementis substantias, eas quoque loco seiunxit, & quas secum ipsis aduersari iussit, veluti indicta pace à conflictatione separauit, pariter inter se dissidentes ostentans; pariter per mutuam fugam omnia consocians, ita ex dissimilibus membris aptauit mundi corpus admirabili concordia perennaturum. Sic nimirum hominum discordes animos elementorum, quibus ipsi constamus, exemplo ad pacem instruxit, & ad tranquillitatem allexit. Vt enim sursum flama conatur, aqua deorsum, aërēque mediū tanquam sequestrem interposuit vtrisque, ne si contraria ipsa cōirent orbis vuitas solueretur, ita propemodū discordes hominum volūtates nisi inuicem cedant in perniciem, & excitiū furore semel conceproum, erumpūt. Vtrinque igitur deflectendum est, vt quantū quisque obstinationis deponit, tantū ad pacē charitatēque accedat.

213.

Nox & dies
vt inimici-
tias deponāt
de rigore sui
iuris depo-
nunt.

Lucis & tenebrarum naturale dissidium naturæ auctor hoc veluti viriūque interstitio conciliauit. *Et vidit Deus lucem quod esset bona, & diuisit lucem à tenebris.* Diuisit inquam, ne tantis inimicitias vniuersi concordia turbaretur. Ided nocturnæ tenebræ luce oriente fugantur, hæc vero ingruente nocte pari fuga descendit: ac neque nox adulta plenū propellit diē; neque hīc toto iubare splendens noctē propulsat, quin illam dies excipit, hūc nox sustinet crepusculorū mitigatione remissior. Vnde vtriusque demum dissidia conciliantur ad pacem cum de oppositionis rigore alter alteri ad inuicem cedit. Obseruauit hoc pulchra oratione Philo, lib. de mundi opif. *Ne igitur, ait, perpetuis laborent seditionibus, neue bellum propulsa pace proualeret, non solum separauit lucem à tenebris, verum & terminos in mediis spatiis posuit, quibus vtrūque arceatur ab extremitatibus alterius... Hi sunt vespere, & mane, quorum alterum prænuūciat latum aduentum solis sensim tēbras submouens: vesper autem occidentem solem subsequitur, ingruentes tenebras leniter excipiens.* Ecce quo vnico medio bella dirimantur, & odia nempe si de primo iure quisque non nihil remisit, si vindictæ tela, quibus ferire possit ho-

Philo.

Tamayo in Genesim, Pars I.

stem, & lædere condescensu veluti obtundat. Excipit lux tenebras non quidem viuida vibrantibus radiis, refractis luminibus languida, vt quantum descendit illa à rigore lucendi tantum roboris tenebris hostilibus adimat. Nox itidem non densissimis tenebrarum agminibus in lucem inuehitur, sed de obscuritatis horrore plurimum prætermittens leniori vultu se diebus ostēdit, quo benignius, recepta inimicitia suspicionem non faciat. O quam, facile humani generis odia possent extinguī si discordes animi nō tam se armis ad vindictam accingerent, quam si interjectis (vt ita dicā) sæuitiæ crepusculis) æstuantibus odio cogitationibus modum imponderent.

Redeūtem Mesopotamia Iacobum illa potissimum cura commouerat, qua videlicet fronte frater Esau se aduenientem exciperet? Timuit nepe inimicum, quam fecerat, nam & paternam benedictionem olim fraudulenter præoccupauerat, & vilissimo lentis edulio primogeniti iura ab illo redemerat. Iam erat in vicino cum exploratoribus audit nuntiantibus, magno auxiliatorum numero stipatum Esau cum quadringentibus aduentare, obuiamque sibi iam propē futurum. Nec mora, hostem suspicatus & bellum, vimque cogitans vi repellere, binas in acies suas copias distinxit. Dum his incumbit *Fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quos cū vidisset, ait, Castra Dei sunt hæc.* Gen. 32. 2. Notanda hic est expositio D. Hieronymi, in quæst. Hebraicæ. *Pulchrè, inquit, ad fratrem iturus inimicum Angelorum se committatum excipitur Choris.* Castra Iacobus viderat, & Hieronymus choros interpretatur? O expositionem difficilem, & nisi mysterium profundè lateat satis incongruam? Quid enim simile castris, & choris? Illa præseferunt armorum horrores, nescis minas, furorēque & sæuitiam ostētant: hi festiuis concitantur gaudiis, & producunt pacis otium hilari voluptate. In castris belli sonat strepitus, & feralis consensus, quo furor acuitur, in choris musicarū fidiū suauitas, & ad numerum exultantium incunditas. Quid tam cito Angelica castra mutantur in choros? aut si Angeli ducebāt choreas, quare Iacobus auguratus est castra? Sanè per vtramque speciem Angeli se Iacobo sociauerant, Primum in castris veluti pugnatorio offerebant auxilia, demum quasi belli discrimine functo, plaudebant incolumi exultantibus choris. Nā vbi Iacobus æstimare cœpit belli incommoda, ad pacatiores cogitationes mentem reuocauerat, hostemque maluit beneficiis expugnare, quam telis. *Placabo, inquit, illum muneribus, quæ præcedūt, & postea videbo illum forsitan propitiabitur mihi.* Gen. 32. 20. Dum ergo Angeli vident Iacobum in miriora consilia inclinantem, & quodam animi condescensu fratri inimico cedere: pacem iniri non dubitāt, & quasi iam excisis odiis, exarmatisque vtrinque simultatibus, nouo fœderi fratrum applaudunt. *Pulchrè igitur, Iacob ad fratrem iturus inimicum Angelorum excipitur choris.* Nam quæ odia durabunt, vbi muneribus & blanditiis aggreditur inimicus. Omnes profecto vires iracundiæ præscindet, qui paratos ad vindictam lacertos primus inflectit.

At ignominiosum est, inquit, aduersario iniurioso cedere, nec inultam offensam transigi posse extra dedecus nobilitatis. Sic enim sanxit lex inuolanda duelli, cuius censores iudicant siue sanguine, siue etiam nece, semel violatam honoris integritatem redimendam. Horum iudicio præstat recrudescere odia, gliscere quotidie factiones, rempublicam æstare discordiis, quam vel minimum de vindictæ iure laxare. Proh nefas! Pudeat Christianum in gentilibus mores abire, sanctissi-

214.

Genes. 32. 2.

Hieronym.

Angeli qui
adiuturi Iacobum in
prelio venerant, castra
mutant in
choros, dum
ille fratri
concedit.

Genes. 32. 20.

Nulla odia
durant vbi
blanditiis
inimicus
excipitur.

215.

Leges duelli
taxantur

mamque Christi philosophiam destituere. Et ubi est illud. *Ego autem dico vobis. Diligite inimicos vestros, benefacite eis, qui oderunt vos, ut sitis filij Patris vestri, qui in caelis est.* Matth. 5. 44. Hinc assurgit vera nobilitas, & illa oppido illustrior, quam falso commēto sectatores mundi per exactiōem vindictæ fulciēdam fabulantur. Quid enim nobilius, sæculi filius esse: aut per condonationem inflictæ iniuriæ in filiationem cœlestem adoptari? Sed vero subtilius adhuc extrema illa Christi verba premēda sunt. *Ut sitis filij Patris vestri, qui in caelis est.* Quasi non esset ubique Deus, esse in cœlis signatè dicitur. Esse quidem omnibus præsentem locis fatemur ex fide: sed ideo esse in cœlis hic specialius additur, ut innuatur per charitatem inimicis exhibitam non modo Dei filios, sed Dei quoque sedes homines fieri, & cœli æmulos. Deus etenim in cœlo regnat, & in cœlesti Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, pacifice imperat. Ergo cum dicitur in cœlis esse, dū odientes te diligis, dū tibi iniuriōsis benefacis, dū pro persequentibus oras, te veluti pacis locum ad habitandum videtur assumere, & quasi in pacificum cœlum per charitatem inimicorū assurgis. Ita habet S. Leo, serm. 8. in Epiphaniā, c. 3. *Si, inquit, dilectionem Dei, & proximi toto corde impense repererit, ut inimicis suis eadem velit tribui, quæ sibi optat impendi: quisquis huiusmodi est, Deum & Rectorem, & habitatorem sui esse non dubitet.* Nempe dum in cœlis esse Patrem audis, adhuc ut cœlum fias tacitè prouocaris, ut tanta spe allectus inimico concedas, & firmata per cōdescēsum pace, dignus sis appellari cœlum, & regnantem habitantēque Deum in te recipere. Aded enim per alterius partis cōdescēsum inter vtrumque inimicum stabilitur pacis tranquillitas, ut sicut in cœlesti Hierusalē ab omni discordia remotus Deus imperat: ita & in hominū animis Deus permaneat peccato omni inimicitiarum tumultu.

216. Rebecca, & Thamar cum geminos fœtus vtero gestabatur, non gemellos illos infantes diceres, sed decertationes & prælia, ut eleganter loquitur Tertull. de Anima c. 26. *Portentosa forsitan petulantia infantia ante certantis, quàm viuentis, ante animosa, quàm animata, si tantummodo matrem subsultando turbasset, At cum partus aperitur, & numerus inspicitur, & auguratus recognoscitur, puto iam non animæ solummodo probantur infantium, sed & pugna.* Nā collidebantur paruuli in Rebecca vtero, & ut quisque primogeniti iura præriperet, mutuo dissidio contēdebant. Nec aliter Thamar bella intra viscera sustinuit, dum vterque infantulus natiuitate se inuicem antevertere pugnant. Sed diuersum tamen exitum habuit vtriūque fœminæ partus; nam cum Rebecca partus aperitur, & numerus inspicitur: iam non animæ solummodo probantur infantium, sed & pugna: nam quam inierant paruuli pugnam concepti continuis simultatibus etiam nati seruarunt. Oderat ergo semper Esau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater. Dixitque in corde suo *venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum.* Gen. 27. 41. Nihil horum legitur in partu Thamar, cuius filij licet nondū nati contenderent, postquā vero nati sunt, nullis inimicitias se inuicē prosequuti, in perpetua pace vixerunt. His nempe cum vita pax cœpit illis pro stadio tota vita fuit odium Esau diu permāsit, imo in potentiores flāmas quotidie exarsit: Phares & Zaram ab vtero inimicitia conceptæ ipso nascentiū ortu sunt extinctæ. Et cur in certaminē tam simili exitus tam dissimilis fuit? Certè, quia alibi Zaram iuri suo cessit, alibi Iacob, etiam à fratre superatus cedere iu-

ri noluit. Hic enim *Egrediens plantam fratris tenebat manu.* Gen. 25. 25. ille vero cum prior nasciturus manū protulisset in qua obstetrix ligauit coccinū, ut contentioso fratri locum daret, manū retraxit Gen. 38. 29. *Illo autem retrahēte manum egressus est alter.* Contētio finem habuit ubi alter brachium inflexit, & ex certantibus vnus gratia Dei motus à rigore sui iuris abstinuit. Quod expendēs Chrysost. Hom. 3. in Matt. ita interrogat. *Manum Zaram protulit, qui secundo egressus est; quid ergo hoc enigmatē designatur?* Et paucis interjectis respondet. *Promissa quidem Zaram manu alterum prius egredi naturale fortasse sit; retrahere vero istam, & transire alteri cedere; non iam fiebat lege nascentium; sed Dei gratiā pueris aderat, ita dispensans.* Statim, ut Zaram transitum fratri cessit, omnem inimicitia radicē amputauit, omnēque amaritudinē à fraterno animo expunxit. Ille totā vitam fratris odio impugnata duxit, qui inflexibilem manum ad supplātādū fratrem extēdere maluit, quā retracto brachio quidquā de rigore certaminis prætermittere

Ibid. 25. 25.

Ibid. 38. 29.

Chrysost.

§. XL.

Impossibilia, quæ potentia non audet amor euincit.

Non omnia clariora facinora à potentia proueniūt. Quæ impossibilia sunt extra potentia causas esse non possunt neque ideo potestatis amplitudo minuitur, quia ad id quod repugnantiam & contradictionem inuoluit, nequeat extendi. Satis illi est posse facere, quidquid non repugnat fieri. At amoris diuersa ratio est, inquit Chrysolog. serm. 147. *Quid erit, quid debeat, quid possit non respicit vis amoris. Amor ignorat iudicium, ratione caret, modum nescit. Amor non accipit de impossibilitate solatium, non recipit de difficultate remedium.* Potentia possibilium orbitam non excedit; amor ultra se prorripit, & plus quam possibile est ardentius audet, & foelicius euincit. Hoc omnipotentia summum elogium est, aliquid de nihilo facere, productūque in nihilum posse conuertere; quod Ethnicorum sapientibus visum est Auctoris naturæ vires excedere, & tanquam impossibile diuinæ potentia denegabant: vnde est illud apud eos versatissimum axioma.

217.

Chysol.

Ex nihilo nihilum, in nihilum nil posse reuerti.

At gentium Doctor Paulus diuiniōri sapiētia instructus hāc in Deo potestatem reueretur, qui vocat ea quæ sunt, tanquam ea quæ non sunt. Rom. 4. 17. Idque passim sacra Scriptura testatur: scilicet hoc esse omnipotentia, & Deitatis propriū munus, & de nihilo aliquid posse producere, & de aliquo in nihilum quidquid fecerit posse destruere. Verum illud est, quod nequit ab omnipotentia fieri, ut cuiusque rei esse simul & nō esse eodem temporis momento coincidāt: quia ut rectè Philosophus loquitur & lumina ipso naturæ patet: *Idem necesse est esse, aut non esse.* Itaque existentia rerum sic earum cum non esse repugnat, ut quicquid est, necessario sui non esse destituar, aut quod non est, eadem necessitate sui existentiam abstrahat. Non autem propterea iniuriōsi sumus potentia. quia quod impossibile est fieri ipsam facere posse negamus, illa enim impotentia non prouenit ex imperfectione virtutis, sed defectu materia suismet terminis implicantis. Ecce potentia solatium, ecce potestatis de difficultate remediū, nempe quod quidquid facere nequit, impossibile est fieri. His tamen amor solari haud quaquam potest, quia non accipit

Potentia ad-
est de impos-
sibilitate so-
latium non
amori.

accipit de impossibilitate solatium. Majori ausu aggre-
deditur quidquid cupit, nec impossibilia confide-
rat, quia quid possit non respicit vis amoris.

218.

Verba quibus Moyses productionem lucis
enarrat specialem difficultatem continet sic enim
effatur. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux, &
vidit Deus lucem quod esset bona & diuisit lucem à te-
nebris.* Verborum ordinem notat subtiliter Hugo

Hugo Viâ.

Victorin. apud Tilman. *Fecit, & vidit, deinde di-
uisit. Noluit prius diuidere quam vidisset. Prius vi-
dit, si esset bona, & tunc demum diuisit lucem à tene-
bris.* Erant igitur tenebræ admixtæ luci, pariter-
que hæc illis adsociata manebat, donec Deus te-
nebras à luce diuideret, nam priusquàm ipsas Crea-
tor disiungeret, & lucem fecerat; & factam bonâ
esse viderat. O rem impossibilem oculis tamẽ ex-
positam, & actu exercitam. Nam quid sunt tene-
bræ nisi carentia, & negatio lucis? Vbi tenebræ
sunt, lux non est, quia hæc esse simul, & non esse
repugnat. Si igitur Deus lucem fecerat, factamque
viderat, antequam illam à tenebris diuideret, quâ
ratione carentia lucis cum ipsius lucis existentia
constitit? Planè hæc impossibilis conjunctio, qua
lucis carentia cum ipsius lucis existentia conne-
ctitur potentia facultatem subterfugit, sed amoris
vim fraudare non valuit. Memineris amorem di-
uinum tenebris à principio insedisse hic vers. 2.

*Lucem cum
sui carentia
consistere
vis amoris
fecit*

Genes. 1. 2.

*Et tenebrae erant super faciem abyssi, & spiritus Dei fe-
rebatur super aquas.* Vbi autem amor interuenit
nihil iam impossibile superest, omnia procliuia, &
facilia sunt, nam quæ videri possunt summæ po-
tentia facultatem superare amoris vi & virtute
superantur. Quis crederet existentiam lucis posse
cum tenebris conuenire? *Nam quæ societas lucis ad
tenebras?* ut ait Apost. 2. Corinth. 6. 14 *Fecit tamen
amor possibile quod ante factum impossibile vi-
debatur, & factum videmus iam lucem, & à tene-
bris indiuisam; ac cum carentia sui ipsam amoris
beneficio consistere.*

2. Corinth.
6. 4.

219.

Sanguis Abel parricidæ manu fusus Dei amo-
rem miseratione potius quam vocibus compella-
bat. *Dixitque Deus ad Cain: Quid fecisti? Vox san-
guinis fratris tui clamat ad me de terra.* Hos sangui-
nis clamores singulari expositione interpretatur
Onkelos Paraphrastes Chaldaeus. Quasi nō illæ
voces ab ipso cruore prodierint, sed à posteris
Abel, quia cuiusque parentis posteritas eius quo-
que sanguis communiter appellatur: atque adeo
sic vertit Chaldaeus. *Vox sanguinis familiarum, quæ
futura erant ut egredierentur ex fratre tuo clamat ad
me de terra.* O nō satis congruam verborum con-
nexionem! *Futura erant, & clamant familiarum.* Sūt ergo
dum clamant, & dum futuræ dicuntur nondum
existunt. Quid hoc ænigmate difficilius? Esse & nō
esse simul nulla ratione coniunges: non me hercle
nisi ad amoris virtutem recurras, qui inter hæc im-
possibilia peruadens omnes implicatæ nodos aut
soluit, aut incendio suæ flammæ disrumpit. Amabat
Deus iusti progeniem, & quia Abele interempto
futura non erat, amantis præcordia præsentissimo
dolore pulsabant, erantque (mirabile dictum) filij
Abelis nondum natura geniti, sed præsentis amo-
ri; nihil erant ad vitæ usuram, sed erant tamen ad
sensum dilectionis, tanquàm si viuerent proclaman-
tes. Sic impossibile quod nulla potentia exequi
potuit, amoris potentia cessit.

Genes. 4. 10.

Onkel.

*Abelis poste-
ri qui non
erant clama-
bant aman-
ti.*

220.

Exod. 3. 14

Caiet.

Nyssen.

Roganti Moyse Deum quo nomine appellaretur,
ipse respondit Exod. 3. 14. *Ego sum qui sum.* Id-
est, ut exponit Caietan. Inibi, *Ego sum fons, pri-
ncipium, & origo essendi, quia ita à me ipso sum, ut
impossibile sit me non esse: vel ut ait Nyssenus:*

Tamayo in Genesim, Pars I.

*Sum essentia pelagus immensum, & interminum, in
me omnium rerum essentias continens, & quasi
rotius entis inuolucrum. Hæc cum ita verissima
sint audio Paulum, ex aduerso clamantem. Semet-
ipsum exinanivit formam serui accipiens in similitu-
dinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo.*

Philipp. 2. 7. Quid cum æterno illo entium ente, Philipp. 2. 7.
essentia pelago, & essendi principio hæc exinani-
tione pugnantius? Sic Deus immutabilis est, ut
esse repugnet: sic tamen hæc necessitas essendi ad
nihilum reducta est ut Deus homo factus sum-
mam essendi necessitatem, cum extrema exinani-
tione conjunxerit. Si potentiam ad hanc vnionem
requiras impossibilem factu iudicabis, quippe
quæ esse pariter & non esse nulla virtute conso-
ciare valeat: verum hoc opus quod in accessum
potentia videbatur, solius amoris industria per-
actum est, Audi cuius causa Dei filius, se exinani-
tum dicat formam serui accipiens, apud Ioan. 3. 16. *Sic Deus dilexit mundum ut filium suum vnige-
nitum daret.* Si impossibile iudicas immutabilem,
æternūque Deū inaniri, & cum essentia illa inde-
fectibili id quod nihil est copulari, amorem cogi-
ta tanti auctoris facinoris, nā quid amor intēdat;
quod amoris potentia nō vincat? quid erit impossi-
bile amanti? Quidquid est aut non est cedit amanti.

*Amor fecit
ut nihil ef-
set, qui per
essentiam
est.*

*Ioann. 3. 16
Quidquid
est aut nō est
cedit amanti.*

VERSUS V.

*Appellauitque lucem Diem, & tenebras
Noctem. Factumque est vespere,
& manè dies unus.*

EXPOSITIO LITERÆ.

Appellauit. Ex hoc loco nonnulli opinantur
non omnium visibilium rerum nomina ab
Adamo primum inuenta, idque ex sequen-
tibus confirmant, vers. 8. *Vocauitque Deus firmamē-
tum Cælum, & vers. 9. Et vocauit Deus aridam Terrā,
congregationesque aquarum appellauit Maria.* Sed de
hac quæstione suo loco videbimus. Interim mo-
neo non quacumque lucem, sicut nec quolibet te-
nebras diei, & noctis nominibus designatas: sed
eam tantum Deus lucem appellauit Diem, quæ
perpetua deuolutione orbem circuit, eaque absen-
te necessario subsident tenebræ, ab ipso naturæ
Auctore, Noctis vocabulo consignatæ.

221.

*Utrum rebus
omnibus
Adamus no-
mina indi-
derit.*

Diem. Hæc vox bis diuerso sensu in hoc versu-
culo accipitur: nam hic diem artificialem signifi-
cat, qui oriente luce incipit, eaque occidente defi-
nitur. Quare hic lucis cursus ab oriente ad occa-
sum terminatus dies dicitur artificialis, etenim il-
la luce tanquam artificioso natura vitur instru-
mento ad definiendos singulorum dierum perio-
dos. Infrà vero *Dies unus*, diem naturalem signifi-
cat, qui vigintiquatuor horarum spatio clauditur,
& variat cum luce alternantibus tenebris.

222.

*Prima
lux diem ar-
tificialem
perfecit.
Quid sit na-
turalis dies.*

Vespere, & manè. Non conuenit inter Auctores
quid per hæc nomina debeat intelligi, ex quorum
significato pendet etiam quæstio altera. An no-
cturno, siue diurno tempore prima mundo Crea-
tor fundamenta jecerit? Sunt non ignotæ nobili-
tatis Interpretes qui maximum hoc mundi opus
tenebris incepisse putant incommodum, in quo-
rum sententiam videtur inclinasse Basil. lib. 2. Hexæm. ubi ait; *Prima vox Dei lucis naturam
creauit.*

223.

*An mundi
molitio in
nocte incepe-
rit.
Basil.*

Ambros.

Qui & quare id negent?

creavit. Quem sequutus de more Ambrosius lib. 1. cap. 9. Vnde, inquit, vox Dei debuit inchoare in Scriptura divina, nisi à lumine? Cum ergo Deus omnia verbo condiderit, nam sine illo factum est nihil, hocque primum à luce opus incepit, consequens est, ut nihil in tenebris operatum sit. Deinde hanc suam opinionem vocibus illis. *Vespere, & manè* confirmant, quibus dies naturalis significatur. Nam per *Vesperum*, diem artificialem significari dicunt, noctem verè volunt indicari nomine. *Manè*, quia *Manè*, aiunt, esse ultimam noctis partem, sicut & *Vesper* est diei artificialis finis. Atque adeo cum narratio Moyfi præposuerit vespertinum tempus, temporis matutino, diem indicavit utique nocturna tempora præcedentem, vnde euincunt non in tenebris Auctorem naturæ, sed interdiu mundi primordia posuisse.

224.

Vesper est prima pars noctis non diei ultima.

Subtilis tamen hæc conjectura falso nititur fundamento. *Vesper* enim non designat ultimam partem diei, & lucis, ut illi supponunt, sed primam noctis partem, ut fert communis sententia vsusque loquendi, tam apud sacros Interpretes, quam apud prophanos Auctores. Ita Seneca in Thyeste.

Cur Phæbe tuos rapis aspectus?

Nondum sera nuntius hora

Nocturna vocat lumina vesper.

Turneb.

Imò *Vesperum* noctiferum, tenbrasque inducens à pluribus appellatur, apud Turneb. lib. 4.

Catull.

aduersar. cap. 25. Vnde illud Catulli.

Jam dudum Oteos ostendit Noctifer ignes.

Statius.

Et Statius.

Totidem Luna præuenerat ignes.

Mutatus Nocturnus equo.

Macro.

Præterea XII. tabulis (ut tradit Macro. 1. Saturnal. cap. 3. præscriptum erat, noctis tempora his periodis diffinienda. *Solis occasus suprema tēpestas esto: Deinde vespera.* Paserati, in Protept. lib. 4. Elogia. 3. *Vesper stella veneris*, de qua Plinius, & quia noctem inducit, *Noctifer vocatur*. Hadrian. Iunius in Nomenclat. tit. de temporibus. *Vesper prima fax, quando vesperugo, sine veneris stella lucere incipit.* Sic possem sexcenta alia congerere, quæ passim occurrunt. Non tamen omitam testimonium mihi omnibus præponendum solertissimi antiquitatis indagatoris P. Ludouici de la Corda in 12. librum. *Æneid. carm. 864. Ergo, inquit, pars matutina opponitur vespertina, incipiens dies incipienti nocti: Vesper enim non est extrema pars diei; sed prima pars noctis, cum iam sunt tenebræ. Nam hoc tempus dictum à stella vesperrina, hæc autem non apparet nisi in tenebris.*

225.

Abulen. Eugubin. Salian. Mariana. Tenebra ante creationem lucis vespertinum constituunt.

Quare Abulen. hic Egubin. in Cosmopæia. Salian. die 1. Mundi num. 9. & 10. Mariana inibi, & alij boni Commentatores per *Vesperum* significari in præsentia aiunt duodecim horarum spatium, quod à creatione Cœli ad lucis creationem incessit: quod quia adhuc tenebræ erant super faciem abyssi, *vesperum* primi diei constituit. *Manè* autem incipiens lux induxit, quæ totum hemisphærium duodecim horarum cursu absolvens diem artificialem perfecit, ex quo, & *vespere* integra dies naturalis coaluit. Vnde constat hanc mundi molitionem insidentibus adhuc mundo tenebris incepisse.

226.

Perer. Salian. Maldonat.

Dies unus. Cur non primus vocetur hic dies, sed unus, quæstio vulgarissima est, quæ ex notissimo Hebrææ linguæ idiotismo cōmuniter expediti solet, Hebræi enim, *unum* pro primo, sæpè usurpant, ut hic notat Pererius, Salian. Maldo-

natus. in cap. 28. Matthæi. Liceat tamen in honorem diei omnium felicissimi aliquid ex illa vnus appellatione excipere. Neque enim expedebat hūc faustissimum diem communi numero & dierum serie inuoluere; sed tanquam præclarissimum singulari debuit notari calculo, & ab aliorum vulgò excipi. Quod festiuè & eleganter docet Ambros. lib. 2. Hexaëm. cap. 1. his verbis. *Excipiendus à ceteris tanquam dies unus, non confundendus cum ceteris tanquam dies primus est, unde fundamenta rerum omnium posita, & causa esse cœperunt, quibus mundi huius, atque vniuersæ visibilis creatura falsa substantia est.* Sic *unum* pro insigni, & præcipuo tam in bonam, quàm in malam partem usurpare licet. Ita Propert. libro 3. Eleg. 11.

Vna Philippeo sanguine adducta nota.

Vna, inquit, eius Interpres Paserat. *Non sola, sed insignis, & præcipua: nam & alij degeneres Egyptij Reges. Contra in laudem dicitur unus.* Ergo *dies unus*, idem valet ac dierum omnium præcipuus. & inter reliquos mundi dies insigniter emittens: dignus scilicet, qui speciali aliquo indice cæteris præferatur.

Nec, nisi me mea fallit plurimum conjectura, aberrabit longè à vero qui existimet, ex huius diei appellatione ortum duxisse Ethnicorum superstitiosum morem qui quod fœliciter contingebat nullo determinato numero supputabant. Quid enim vetat, sicut alia illi plura ex Scripturæ Sacrario ad prophanos vsus subriperunt, ut iniquissimis erroribus veritatem subuerterent, ita etiam quod fecisse Moysem viderant ad significandum felicissimum diem, ipsos quoque in exemplum superstitionis traduxisse. Quare ut vitarent cauillos, & inuidiosam suggillationem fascinantium nullo certò numero quæcumque illis bona obtigerant, computabant. Hinc Catull.

Dein cum millia multa fecerimus.

Conturbabimus ea, nesciamus.

Aut nequis malus inuidere possit.

& alibi.

Quæ nec pernumerare curiosi

Possint, nec mala fascinare lingua.

Huc forsitan respiciebant Pythagorei dum diem mensis primum, similem, non primum appellabant, teste Synaita, lib. 1. Hexaëm. ut const. scilicet, ab incipientis mentis initio popularent inuidiam. Et videtur quidem similis superstitio in Christianos quoque aliquando transisse. Nam in Synod. 4. Constantinopol. Can. 62. prohibitum est, ne vinum in dolium fundentes visum moueant. Quod ideo cautum est, quia solebant maximo strepitu ridentes fremere, ut doliorum, siue amphorarum quas implebant confunderent audientibus numerum, ne quis inuidiosè fascineret atque corruperet. Hæc in laudem primi diei attingisse sufficiat, qui felicissimo auspicio temporibus initium posuit, & diuturnitatem sæculorum peperit.

Vnum pro primo ab Hebrais usurpatur

D. Ambros. Vnum de præcipuo, & insigni.

Propert.

Paserat. Dies primus vocatur unus ad eius laudem.

227. Felicia nullo determinato numero supputant superstitiosa antiquitas.

Catull.

Anaft. Syn.

Anaft. Syn. Pythagorei cur primum diei mensem non primum sed similem appellabant.

EXPOSITIO MORALIS.

§. XLI.

*Etiā qui ad temporalia disertus homo est:
ad aeterna, & diuina insigniter
stultescit.*

non possunt. Indat scilicet Adam illis rebus nomina, quæ temporis decursu labuntur, mortæque præterfluunt: nam ad hæc temporalia satis homo disertus est. Aeterna vero illa, nec cum sæculo transitura, quibus non sunt decreta tempora à Deo nomen non ab homine accipiant. Quia quantum hæc sunt à temporum iniuria libera, tantum ab hominum sapientia sunt reconditas. Etiam sapientissimo hominum Adamo æternorum nomenclaturam noluit committere: nan qui ad transitura sagacissimo mentis polebat ingenio; ad cœlestia, & æterna quadatenus visus est minus habens.

Requirebat à suis discipulis Christus, quæ nam de seipso opinio inter homines versaretur? *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Matth. 16.

230.

Marc. 16. 13.

13. Cumque illi varias, & erroneas sententias retulissent, quibus hominum vulgus circa personam Christi differebat: eos rursus interrogat de seipso quid sentiant? Vos autem, quem me esse dicitis? Ad hæc Petrus veritatem vnicè attingens suo, & sodalium nomine Christum Dei esse Filium incunctanter professus est. Tu, inquit, es Christus Filius Dei viui. Respondens autem Iesus dixit ei: *Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi: sed Pater meus, qui in cœlis est.* Ibid. vers. 17. Expende nunc mecum

Ibid. v. 17.

Petrus diuinitatē Christi confessus supra hominem seire dicitur.

cur Petrus beatus prædicetur; nempe quod ei, non caro, non sanguis, id est, carne nullus homo, & sanguine constans reuelauerit ei diuinitatem Christi; imo à Patre cœlesti reuelationem tanti mysterij acceperit. Verum si inde Petrus beatus est, omnes etiam Ierosolymæ ciues, imo Iudæos omnes oportebat esse beatos: nam Christi diuinitas in Scripturis sanctis frequentius vaticiniis fuerat Iudæorum genti reuelata, & tam clatis testimoniis proposita, vt nisi eam gestiret negare malignitas, nemo syncerè poterat ignorare. *Simon vociferabatur* (ait, Basil. Seleuc. orat. 25)

Basil. Sel.

Aliunde Anna vates vaticina excita gratia: præter hos Ioannes omnibus ostendebat clamitans: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. En tibi quam multiplici reuelatione Cœlestis Pater imbuit homines, & Filij diuinitatem edocuit: quam licet per homines prædicari voluisset, non tamen à carne & sanguine, sed à Deo reuelante Iudæi fidei mysterium acceperunt. Ergo omnes erunt beati, quibus à Patre reuelatum est Incarnati Verbi Sacramentum, siquidem hæc vnica causa est, cur Petrus beatus dicitur, scilicet quia non caro & sanguis, sed Pater cœlestis diuinitatem in Christo reuelauit. Verum solus Petrus eiusque nomine Apostoli digni inuenti sunt, qui hac de causa beati prædicarentur, quasi hinc maxime suprâ humanæ naturæ vilitatem assurgerent & cum beatis annumerari debuissent, quia de Deo aliquid altiori mentis conceptu perceperunt. Adest, nobis Abulens. hic quæst. 55. *Hoc fuit, inquit, ad ostendendam dignitatem Apostolorum: quia illi non erant vt homines; sed vt Dei, quia aliquid de Christi diuinitate sentiebant.* Tanta scilicet humanæ mentis est ruditas ad diuina. vt tot literis totque cœlestibus magistris instructi homines nihil adhuc de Christi diuinitate didicissent. Necessè fuit suprâ hominum sortem se Apostolos extulisse, & diuinitatis speciem præse ferre, vt aliquid de Christi diuinitate sentirent. Nam cœlestem doctrinam antigisse non erat stoliditatis humanæ, sed mentis planè diuinæ.

Abulens.

Famescenti per desertum populo Deus cœlitus missio pane liberalissimè prouidit. *Quod cum*

231.

E 4

vidissent

228. Homo à bel-
luis per sa-
pientiam di-
stinguatur.

SAPIENTIA eximium humani generis munus est, hæc vna homo supra cæterarum rerum conditionem erigitur, & visibilis mundi societate despecta, ad æmulationem angelicæ naturæ substollitur. O quam de rebus humanis eruditè Philosophatur! quàm solerter ad vitæ commoda intenditur? Præcepta inuenit, leges pangit, addit monita consultissimo studio quæsitæ, & longo experientiæ vsu probata. Vnum est tamen ad quod obtusam habet homo mentis aciem, nec satis cum docetur instruitur. Nempe diuinum illud & æternum, quod immortalis Sapientia docuit, vnicè necessarium esse, quo deficiente omnis alia sapientia stultitia est apud Deum: omnisque eruditio nihil aliud putari debet, nisi futile, & inane commentum. Iam olim huius veritatis Symbolum Deus in Sacerdotis fronte iussit affigi, cum eius caput ornatum voluit aurea lamina sapientiæ sublimioris insigne. Exod. 28. 38. *Erit autem lamina semper in fronte eius.* Cuius mysterium sic reuelat Hieronym. Epist. 128. ad Fabiol. *Lamina, inquit, aurea rutilat in fronte. Nihil enim nobis prodest omnium rerum eruditio, nisi Dei scientia coronemur.* At quàm hominum capita hoc ornamento nuda sunt? aliarum rerum scientiis tanquam fertili capillitio compta, sed ad diuinorum scientiam ita vero decore destituta, vt felissimo caluitio ægrè ruditatem humanæ naturæ dissimulent.

Æternarum rerum sapientia, vera tantum sapientia est.

Exod. 28. 38.

D. Hierony.

229.

Lucem ac tenebras Conditor Orbis aptis nominibus insigniuit. *Appellauitque lucem diem, & tenebras noctem.* Hinc pulchellæ quæstio suboritur. Cur qui viuientium nomenclaturam permissurus erat Adamo, luci, & tenebris nomen imponere denegauit? Vix conditor homo, cum statim cuncta animalia quasi ad conditum confluerunt, vt vnicuique solertissimus homo nomen inderet. Genes. 2. 19. *Formatis igitur Dominus Deus de humo cunctis animantibus terra, volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea.* Satis sapiens visus est homo, vt tot animantium auiumque naturis nomen apraret; ad solius lucis & tenebrarum nomen inueniendum impar eius sapientia indicatur? Erant ne harum rerum naturæ suprâ viuientium nobilitatem, vt humanæ mentis captum excederent? Quæstioni respondet Rupert. lib. 1 in Genes. cap. 28. *Non enim, inquit, sine causa putandum est, quod de animalibus loquens quæ sine dubio prætereunt: Adduxit, inquit, ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam anima viuentis ipsum est nomen eius. Lucis autem nomen, id est, Diem, & tenebrarum, id est, Noctem ipse Deus posuit, de quibus sanè dubium non est, quia præteriri aut mutari*

Adamus nomen rebus temporalibus indidit, æternis non posuit.

vidissent filij Israël, dixerunt ad invicem: *Manna?* quod significat. *Quid est hoc?* Exod. 16. 15. Ab ignorantia prodiit vocabulum, & quia id quid esset nesciebant inscitiae suae nomen in cibum transtulerunt. Mansitque Manna tanquam propria rei appellatio, quia duravit inter homines ab ignorantione quæsito. Verum si Moyses panem promiserat. *Manè saturabimini panibus.* Quid modo panem ignorant, & quid sit perpetuo requirunt. Sed esto, forma deluserit, quia minutum quid pluerat, & quasi pilo tussum, in similitudinem pruinae: at postquam manibus contrectarunt, oreque gustauerunt; quid amplius addubitant? Cur Mannæ perpetuo nomen durat, quasi eorum ignorantiam poruerit nullus sensus euincere? Porro tam proterua ignoratio humanæ mentis vitio tribuenda est, quæ cum ad terrena promptissima sit, ad cœlestia & diuina mirissima ruditate hebescit. *Panem cœli dedit eis.* inquit Psaltes. Psal. 77. 24. Quid mirum si ad cœleste munus sic desipiant? Pulchrè ad rem Lipoman. *Cibum*, inquit, à Domine datum, quoniam aliter non poterant, *Manna appellabant.* Veruntamen ratio impositi nominis ab ignorantia accepta est. Ita nimirum obtendit homo sapientiæ tenebras cum de cœli rebus agitur, ita obtenebrescit mentis humanæ lumen, cum inter munera versatur diuina. Cœli panem perpetuo ignorant, quia cœli negotium est, à Domino datum non satis capiunt, nec contrectantes agnoscunt, nec gustantes percipiunt, quia diuinum beneficium est. Adeo homo ad cœlestia stultescit & desipit, ut perpetua ignorantia quod docebantur inquirerent.

§. XLII.

*Multi splendidi sunt in sapientum numero
non tam de proprio merito,
quàm de aliorum
consortio.*

232. *Aliqui fucata sapientia scholarum sunt larua.* Cvm omnia in hoc sæculo imposturis plena sint, & mendaciis, nihil est tam ad hominum oculos fictum, quàm sapientiæ species plurimos ornans, non verò, nec solido doctrinæ decore, sed artificiosa, & fucata larvæ imagine. Multi sunt Magisterij nomine insignes, & acclamatione populi celebres, quos si interius datum esset inspicere, deprehenderemus alienæ sapientiæ cultu superindui inanissimam mentem; ac scientiæ famam ascititiis pennis alatam amplissimè volitare. Digni profecto qui cum Caluissio Sabino societate ineant de quo meminit Seneca Epist. 27. Is enim cum ingenio rudissimus esset, eruditos seruos magno pretio emit, qui obliuiofo domino carmine ac nomina poetarum suggererent. Et illa opinione erat, ut putaret se scire, quod quisquam in domo sua sciret. O quot habet Sabinos, quod Caluissios schola Musarum! Plures enim aut ingenij tenuitate impares, aut tædio literarum ignavi hac compendiarie vtuntur, ut alienis laboribus accersitis, vel pretio emptis specimen eruditionis ostentent, haud secus quam in theatro Comædi, quidquid poeta dederit recitantes. Vera tamen sapientia delegationem non accipit, studio, & diuturno labore comparatur; nec bona mens commodari potest, aut emi, obscurum est quidquid non suo sed alieno splendore fulget.

In hoc Genesis tractu, quem ad mores exponimus, illud obseruatione dignissimum est, quod expendit Chrysostomus. Nempe nomen diei, quod luci Creator indiderat nocti & tenebris etiam aptari. *Appellauit itaque Deus lucem diem, & tenebras noctem*, sed illico ex luce & tenebris dies resultat. *Factumque est vespere, & manè dies unus.* Ecce nox abiit in appellationem diei, quæ luci tantummodo competebar, tenebræ ipsæ de consortio lucis splendent. *Postquam utrique suum nomen dedit* (ait Chrysostom. Hom. 2. in Genes.) *utrumque in unum coëgit: nam dicit: Factum est vespere, & manè dies unus.* Noctem, & diem Deus singulis distribuerat: & pro cuiusque merito hæc nomina tenebris, & luci aptauerat; sed diei nomen quod lucis proprium est in tenebrarum appellationem transiit, postquam, ait, *in novum coëgit*, ut hinc scias tenebras splendido diei nomine non lucere, de proprio lumine, sed de alieno suffragio, & de vicina luce sibi lucidum nomen induisse. Sic nimirum obscura ingenia solent aliena luce fulgere, & splendida sapientiæ nomina de consortio sapientum mutuare. Ipsa tamen quantumuis claris nominibus fulgent, ægrè genij sui tenebras emendicato lumine abscondunt.

Immundo spiritu exagitarus homo ad præsentiam Christi in eius laudem sapientissimè proclamauit. *Quid nobis & tibi Iesu Nazarene venisti perdere nos?* Scio qui sis sanctus Dei, Marc. 1. 24. inter hæc Christus & Dæmonem cum imperio expellit, & hominem benignissimè liberat. *Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.* Ibid. vers. 26. Qui Dæmonem expellere potuit, cur non eius pariter furorem compescuit, ne cum tanto hominis tormento abiret? illum non amplius patitur infidere hominis corpus, & tamen ipsum dilacerare corpus hominis maligno permisit? Ita profecto oportuit, ut latens illi spiritus appareret, cuius nutu, & instinctu homo afflatus videbatur esse disertus. Quod expendens Chrysost. in Catena aurea, inquit. *Quia homo ille tanquam sapiens loquebatur, ac discretè verba proferebat; ne putaretur, quod non ex Dæmone, sed ex corde verba componeret, verum permisit discerpi à Dæmone, Gloriabatur scilicet miserrimus homo ex aliena sapientia verba pronuncians, & scientiam jactans dixerat. Scio qui sis sanctus Dei.* Tanquam sapiens eloquens, & altiori doctrina circumstantes erudiens putabatur ab audientibus eruditus, intus tamen erat, qui occultissima insinuatione verba distabat; qui nisi externo aliquo signo proderetur, ad inclitam sapientiæ famam ignorantissimus processisset. Permisit ergo hominè à Dæmone discerpi, ut alium esse hominis instructorem constaret audientibus: *ne putaretur quod non ex Dæmone, sed ex corde verba componeret.* Solent enim plerumque homines sapientiæ captare immeritam formam cum non illam de corde proferant, sed aliunde mutuam verbis effundant, unde in vacua mente pleni omni literarum cultu censentur. Hos oportet, ab iisdem strangulari detecto furto à quibus iniqua præda diuites abstulere gloriam, doctrinæ utique non suæ grandi præconio autionem procurantes.

Samson ille Israëlitiçi populi Iudex Philistæorum terror, atque perniciēs, cum in Thamnatha fœminam adamasset, duxit uxorem: factoque nuptiali conuiuio, ne sine ingeniorum experimento barbara mensa esset, difficile suis conuiuiis anigma

233.

Chrysost.

Nox dicitur dies de lucis consortio.

234.

Marc. 1. 24.

Idem. v. 26.

Chrysost.

Dæmoniacus permittitur à dæmone lacerari ut pateret illius auxilio esse disertum.

235.

ænigma proposuit, quod si intra septem dies sapienter soluerent, sponderet singulis sindonem tunicamque daturum. Erat vero ænigma ex secretissimo, sibi que tantum noto facinore confectum.

Ex commedente exiit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Iudic. 14. 14. Nam & ille leonem interfecerat, & in eius ore fauum mellis inuenit, cuius rei notitiam tam cauto silentio celauerat, ut nec suis parentibus reuelare voluisset. Reuelauit tamen uxori, eius lachrymis, & precibus victus; Philistæi enim obscuritate quæstionis superati fœminam induxerunt, ut à marito solutionem extorqueret, ipsique referret. Obtinuit illa molestia importunitate secretum, quo ad gentiles delato, occultissima sapientia ignoranter instruxit: ausi qui sunt problematis sensum aperire Samsoni, tanquam si ex proprio Marte sententiam protulissent. *Et illi dixerunt ei, die septimo ante solis occubitum? Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: si non arasseris in vitula mea non inuenissetis propositionem meam.* Ibid. vers. 18. Quibus illis rusticitatem objecit, eorumque ingenium mordacissima dicacitate traduxit, euoluendis aratro cespitibus, quam ænigmatibus aptulus. Quasi dicat: Quod meam quæstionem soluitis: non id vestro genio tribuendum est, sed alienæ industriæ subsidio. Soluitis utique quæstionis nodum, ea nempe subtilitate, qua digni videamini, ut aratro terram facilius scindatis, quam ingenio problemata. Innuat hinc sensum Lyra, inibi. *Ille qui arat, inquit, inuestigat terram inferius: ita fecerunt illi, qui solutionem, quam inuenire non poterant, inuestigarunt per uxorem Samsonis.* Rusticanæ scilicet mentes sapientiam quam de sacratio cordis proferre nequeunt clancuralia industria aliunde deducunt, ea aliena prædia proscindunt, ut tanquam ex abdito eruant, quod ipsi publicè prodant. Sed benè est, dummodo omnes eius farinae doctores pari cum Philistæis præmio donati abeant, nec sine suorum contumelia munerati.

Qui alieno suffragio docti sūt arare in vitula dicuntur aliena, ut eorū innuatur rusticitas. Lyra.

236. 1 Reg. 25. 2. Sic Nabal inurbani & rustici hominis conditio describitur. *Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo... Nomen autem viri illius erat Nabal.* Bene est, quod rudis & stultus homo solitarius degebat, vitamque ab hominum consortio remotam in solitudine procurabat: quid autem illi cum Carmelo? nam ut doctè obseruauit Lyranus hic. *Sciendum est, quod iste Carmelus est mons in sorte Iudæ: alius autem Carmelus ubi Elias interfecit, Sacerdotes Baal est in tribu Isachar.* Itaque duo erant eodem nomine insigniti montes: aliusque alteri longè dissimilis: nam Carmelus in quo Nabal dicitur habitasse pertinebat ad Iudæ sortem, regiæque Tribu incolebatur; ibi sapientia, ibi scientiarum peritia, & tanquam in regia omnis præminebat ciuilitas, ac inter Hæbræorum gentes cultior politia. Immerito igitur cultissimam regionem habitabat. Nabal. homo non minus nomine, quàm moribus stultus, & inciuilis, qui in alterum Carmelum relegari debuisset, inibi enim habitabat Isachar, cui pater Iacob fortis affini nomen tribuit, Genes. 49. 14. *Isachar asinus fortis accubans inter terminos: hoc nimirum nomine appellatus, quod eius Tribus vitam rusticam elegerit, ut inibi interpretatur Cornelius.* Quid ergo Nabal rudis homo nulla disciplinarum peritia expolitus non rusticantium Carmelum incolit, sed sapientum? Pulchram rationem reddit Glossa moralis. *Per istum qui vocatur Nabal, & stultus interpretatur, significari potest quilibet Philosophus superbus.* Non

Lyra. Duo Carmeli montes: alter sapientum alter stultorum.

Genes. 49. 14.

Cornel.

Glossa. Nabal stultorum typus ex habita-

potuit aptiori Symbolo significari superbus Philosophus quam per stultum Nabal, doctissimorum Carmelum incolentem, & quasi de eruditorum consortio sibi famam sapientiæ captantem. Quotquot enim in eum superbiæ tumorem erecti sunt. ut acquisitam nullo suo labore doctrinam tanquam suam audientibus imponant, stultitiam alienæ Philosophiæ pallio contegunt, mimicamque sapientiam ex aliorum studio mutuam proferunt. Cumque digni sint qui in Isachar Carmelo apud agricolas habitent, ad Carmelum Iudæ domicilia transferunt, ut in doctorum nomen veniant de congressu sapientum.

zione Carmeli doctus videri voluit.

§. XLIII.

Regius animus senientis mortis minas non refugit pauidus, sed inuadit intrepidus.

Mors contemni potius debet, quam metui, 237. plura enim ab ipsa euenire credimus terribilia quæ animum nostrum non re ipsa, sed imaginationis fictione perturbant. Multorum ingenia in augenda mortis infamia laborauerunt: illaque finxere horribili truce aspectu & ferali oneratam apparatu, cruenta, falce, armisque ferocem ad publicum terrorem proposuerunt. Seruili ista formido est, quæ abjectos animos suis affectibus obsequentes deterret. *Si me velis audire* (inquit Seneca Epist. 69.) *exerce te ut mortem excipias, & si ita opus fuerit, accessas.* Hoc enim est magnanimitatis specimen, & nobilis munus animi supra se ipsum erecti, & in omnes fati variabiles sortes altissimè dominantis. Quod si ad principandum aptissimus. Quæri oporteret, ille ante cæteros præponi debuisset, qui mortis contemptum ab animo suo valeat impetrare. Quoties gregarius miles ad imperium euectus est, propter illa in bello facinora, quæ non nisi cum moriendi despectu conjuncta sunt? Quod nudum pectus hostilibus opposuit telis, nescius timere sed timorem hostibus imperare.

Mors con est tam ut pinigitur formidabilis.

Seneca. Mors non modo excipienda, sed accessenda est.

Dies mundi primus ut in nostro textu legitur à vespera incæpit. *Et factum est vespere, & mane dies unus.* Obserua hic mysteriosam ordinis repugnantiam. Prius vespere ponitur ad constitutionem diei, qui in ipso vespere occumbit, & occidit. Deinde sequitur mane, ut fiat de exordio finis, & recidat in fine principium. *Factumque est vespere & mane dies unus.* Et cur ita præponitur ad diei initium vespere, ubi finiri necesse est dies? Sanè quia primus ille mundi dies inter reliquos principatum obtinent, non sui interitum pauidus fugit, sed ab ipso lucis initio constanter inuasit. Ita subtili calamo scribit Ambrosius. Lib. 1. Hexaem. cap. 10. *Quoniam, inquit, vesper finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo ut primatum & prerogatiuam natiuitatis diei daret prius finem diei significauit, post quem sequutura nox esset, deinde finem noctis adiunxit.* Dum vespere præposuit Moyses, idè fecit ut diem nocti præficeret, & hanc primam lucem quasi principem dierum ostenderet: quod nullo alio aptiori argumento præstare potuit, quàm eam ostendens ad conspectum sui finis impaudam, neque de imminente occasu trementem. Hæc gloriosa prerogatiua est eius, qui ad principandum dies nascebatur, tanquam si hoc unico constantiæ examine probari debeat, cæteris cum imperio præferendus.

238.

Primus mundi dies à vespere incipit, ut principatum dierum obtineat. Ambros.

Petrus

239.

Petrus in Taboris verticè transfigurati Domini gloriam miratus, & splendentem fœlicitatem adorans, eam tabernaculorum ornamento includere, ad decentiorem cultum gestiebat. Domine, ait. *si vis, faciamus hic tria tabernacula: tibi unum:*

Marc. 17. 14.

Moyse unum, & Elie unum. Matth. 17. 14. Ineptum, desiderium, sed à pietate, & amore profectum, quate ab Evangelista Luca ignorantia excusatur

Luc. 9. 33.

obtentu, c. 9. 33. *Nesciens quid diceret.* Verum inscitia huius ratio non continuo apparet, ideo plures pro libito excogitantur, omitto ceteras, vel quia vulgares, vel quia mihi modo non opportunas. Si tamen nobis hac in causa licet speciosius aliquid diuinare, ideo crediderim ignorantiam Petri suggillatam, quia par honore Eliam cum Moyse colendum censuit, cum paria vtrique tabernacula obtulit, nam qui Christo similior erat, simili cum Christo tabernaculo debuit venerari; neque impar Eliæ meritum pari honore confundi. Agebat etenim Christus de excessu suo, quem erat Ierosolymis completurus, & inter ipsas triumphantis gloriæ mortis suæ dedecora computabat. Videamus ergo quis ex comitibus hoc merito præcelleret, ut mortem non timeret, ut suæ vitæ finem ipse ultro inuaderet. Certè Moyse dixerat olim Deus. *Ascende in montem istum Abarim... & morere in monte.* Deuter 32.

Deut. 32. 49.

49. Quibus auditis ille alacritate animi mortem subiit, propriisq; gressibus interritus perquisiuit. *Et mortuus est, & ibi iubente Domino.* Ad istā verò laudem non peruenit Elias, tanto mortis horrore

3. Reg. 19. 3.

commotus, ut Iezabelis sæuitiam fugerit 3. Reg. 19. 3. *Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas.* Hic ergo mortis impetum

Moyse præferri debuit Elia, quia hic mortem fugit, ille ultro inuasit.

territus declinavit, ille moriendi necessitatem ultro expetiit: alter formidine tutatus est vitam, alter animosè constans vitam deposuit. Non rectè igitur æquari debuerunt in cultu, qui ad mortis congressum non æqualiter expauerunt. Nescit itaque Petrus quid dicat cum pari honore vtrumque prophetam adæquat. Nam Moyse præcipuo cultu præferri debuit, qui in appetenda morte imitatus est Christi constantiam sibi Regnum per magnanimitatem moriendi vindicantis.

240.

Extat de Christi regno illud celebre vaticinium *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Vbi non inutili repetitione vsus est Lucas 1. 32. cum & sedem

Luc. 1. 32.

David nominat, & in domo Iacob regnaturum Christum promittit. Sed inquire, quid amplius per domum Iacob significetur, quod per sedem David non satis exprimat? Erat quippe David Iacobiticæ stirpis, cuius si regni sedem Christus obtinisset, absque dubio in Iacobitica domo regnasset; nec aliter imperium in Iacobi familia obtinuit, nisi, quia per David in solio regni hæreditario iure successit. Ut quid igitur postquam illi sedes David promittitur, cum in domo Iacob regnaturum additur? Certè hæc non vacat mysterio repetitio; quod ut planius euoluam, memineris David minata sibi morte perterritus lanceam quā illi Saul aliquando intorsit, necis formidine declinasse. 1. Reg. 19. 10. *Declinavitque David à facie Saul; lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & David fugit & saluatus est nocte illa.* Com-

1. Reg. 19. 10.

Quia David mortem fugit eius regnum ad Christum deuoluitur.

pone modo hanc mortis fugam cum illa Christi constantia, qua non modo lanceæ istum mortuus excepit, verum & spinis caput transfigi sustinuit, clavis manus pedesque terebrari tulit, omniæque moriendi præludia nullo metu moriendi exantlauit. Itaque David in se quassatæ lanceæ terga ob-

uertit, non retundens pectore impetum, sed obliquo corpore mortem diuitans. Idcirco illud regnum quod promissum illi fuerat æternum calamitosum accepit, demumque ipsa, quam fugerat, intercipiente morte conclusit. Merito igitur sedem quam David fuga temporalem fecerat, sibi Christus stabilivit æternam. Propterea & ipsi sedes David promittitur, & in æternum regnum domus Iacob auguratur: nam quod David mortem fugiendo non meruit, ad Christum mortis contemptorem debuit æquissimo iure deuolui. Appositissimè ad hæc Rupertus, lib. 2. in Ioan. c. 7. *David quidem, ait, in figura patiens, non confixus euasit fugiendo; ille autem cuius passionis præfiguratur, etiam lancea clavisque confixus euasit in regnum.* Per moriendi constantiam, sibi Regnum æternum comparauit, quod David per formidinem mortis amisit, & in se transtulit Christus iura regnandi, quia horrorem mortis animosè contempsit.

Rupert.

Morti iam vicinior Iacob filios suos non amplissimi patrimoni hæredes instituit, sed tamen larga benedictionum dote cumulauit: cumque peruenisset ad Iudam ex filiis Liæ natiuitatis ordine quartum, huic vno regnum, huic sceptrum & Imperium auspicatus est, Genef. 49. 10. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de femore eius donec veniat, qui mittendus est.* Simon, Ruben, & Leui qui nascendi iure præcesserant iudicantur indigni ad quos regni dignitas deferatur: solusque inter duodecim numero fratres ducitur benè meritis Iudas, qui ad tantæ maiestatis fastigium extollatur.

241.

Gen. 49. 10.

Sed quo facinore vnus hic ostendit Principis In dolè, & regnare promeruit? Petrus Comestor Hist. Scholasticæ auctor hic c. 33. hoc Iudæ meritum, refert ad rubri maris transitum. Nam cum

Iudas quia contempsit mortis pericula Rex cōclamatur.

Israëliticæ Tribus insequentes Ægyptios fugerent, hinc interjecto æquore, hinc hostilibus retro armis arctatæ inter illas angustias positæ videbantur necessarium exitum incurrisse. Tunc illis mare prodigioso patore diuisum, viam calabilem præstitit, qua Ægyptiorum furentem audaciam pariter eluderent, & extinguerent. Metus tamen interpellabat exitum, nemoque audebat se recedentium fluctuum fidei committere. Instabat Moyse & ad noui itineris ingressum populum hortabatur. Sed Israëlitæ incumbendum vndarum minis deterriti viam traicere recusabant. Solus Iudas inter hæc moriendi discrimina omni trepidatione submota se proripuit in viam. Despexit formidandam mortis imaginem, & suspectæ voraginis exitiale periculum animo erecto, placido vultu, æquis gressibus penetrauit. Hinc illi gloria regnantis adscripta vaticinio fuit, hi nobiles ausus occuparunt culmina Imperij, & Iudam natiuitate postremum, prioribus prætulerunt. Audiamus iam Comestoris verba *Advocās, inquit, Moyse singulas Tribus secundum ordinem natiuitatis suæ, hortabatur eos, ut ipsum prætereuntem sequerentur: cumque timuissent intrare Simon, Ruben, & Leui: Iudas primus aggressus est iter post eum. Vnde & ibi meruit Regnum.* Vnus Iudas regnare meruit, qui minaces mortis vultus non exhorruit, qui ut exemplo esset constantiæ fratribus omnium primus, etiam tremantibus aliis pericula moriendi contempsit, minantes vndique vndas audacia superauit.

Iudas primus fuit qui mare rubrum audacter ingressus est recusantibus aliis.

Hist. Schol.

§. XLIV.

Perfectionis studiosus nullum sibi præfigit terminum; semper ponit in cursu virtutis initium.

242.

Virtus non crescens à vitiis parum abest.

Gen. 28. 12.

Vetus, utrumque spiritualis disciplinæ præceptum est, in virtutis cursu sistendum non esse. Hoc inuenies Sanctorum Patrum singrapha firmatum, & à religiosæ vitæ magistris tanquam cardinem sanctioris institutionis assertum, quo vniuersa perfectionis structura deuoluitur. Et sapientissimè quidem cum experientia ipsa compertum sit, à vitiis parum esse virtutem, quæ præsumens se attigisse metam ad vteriores profectus non festinat. In pendulo via virtutis est qua qui non progreditur, labitur: ipsumque consistere defecisse est. Vidit scalam Iacob non pluribus distinctam gradibus, quam mysteriis compactam, in qua Angeli perpetuo itinere ascende-
bant & descendebant. Genes. 28. 12. *Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum; Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam.* De Hoc Angelorum continuo decursu sic inquit Bernard. apud Tilman. *Nunquid sedentem quempiam, siue stantem? Non est stare in pendulo fragilis scala.* Necesse est, aut supra conari aut inferius deflectere: nec cuiquam datum est, sic à contentione cursus cessare, vt si ascensus in cælum, non prosequitur, in vitiorum ima non proruat.

243.

Dies à vespere incipiunt, vt Dei opera proficiant, & crescant.

Steph. Cant.

Neque hæc vitæ nostræ regula nouo hominum inuentu est tradita; imo vero ab ipso orbis exordio in illisque diebus quibus vita humana producit, Deo docente, descripta. Hoc enim Moyse innuit, cum diem mundi primum ita tenebris constare dixit, & luce; vt vespera manè anteuertit, finemque dierum horum initio prætulit. *Factumque est vespere. & manè dies vnus.* Nam quid *vesper* significat, nisi consummationem dierum & lucis? qui dum manè incipiunt in vespere consummatur, totumque temporarium decursum nocte ingruente concludunt. Cur igitur ante dierum initium finis, consummatioque præcedit? Sanè vt scias non minus vitæ suæ acta diebus metiri, quam ad eorum exemplar ordinare. Sicut enim dies post consummationem lucis, iterum in matutinos fulgores nouo feruore assurgit; ita postquam virtutis perfectionem assequutum te videris, ad vteriores progressus oportet te accingere, ne in confusa nocte negligentiae hæreas, virtutis cursum putas consummasse. Optime rem expendit Steph. Cantuar. in Alleg. Tilman. *Benè, inquit, post vespere sequitur manè, quia vespere significat perfectionem operis: manè inchoationem. Vnde cum consummatur homo, tunc incipit.* Legito, ô homo, hanc perfectionis assequendæ regulam, & qui ad vitæ vsuram diebus vteris, ab ipso dierum artificio virtutem addisce. Intra te vertatur perpetuo dies virtutis internæ, & cum ad vespere perfectionis peruenisse duxeris, ne diem absoluisse credas: sed recenti feruore impiger, ad nouum cursum incipiendum insurge.

244.

Parabolicus ille amicus qui vicini sui fores media nocte pulsabat petens panes, famis necessitatem sollicita importunatione redemit. Sic pa-

rabolam Lucas euarrat cap. 11. 5. *Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amicè, accommoda mihi tres panes: quoniam amicus meus venit de via ad me & non habeo, quod ponam ante illum.* Hunc spiritualis alimonie significare famelicum communiter interpretantur Auctores. Sed cur media nocte vigil inducitur molestus exactor? Esto hospes ad se media nocte diuersaturus aduenerit: hæc profecto tempestas satis excusauerat cœnam, præstaretque incoenatum hospitem remittere ad thalamum quam pulsando inquietare vicinia. Deinde, siquidem vnus erat, cui mensam ponere satagebat, quid tres integros panes expostulat, quos nec rusticus absumpisset? Verum hic exactissimus virtutum receptor, non tam erat de præsentis noctis cœna sollicitus, quam de prandio sequentis diei diligenter prouidus. Perfectionis opera ad mediam noctem vigilando produxerat, sed haud dubius se non absoluisse diei, & operis pensum ad sequentis auroræ noua opera separabat, inde incepturus virtutis officia, vbi quasi iam consummasse, poterat noctem ad quietem, somnumque obtendere. Ita eleganter Chrysol. Chysol. sermone 39. *Hoc tempus est, inquit, quod deuotum, & inge pernoctantis demonstrat iudicium: hoc tempus est, quod inter præteritos, & futuros labores ardens animus ad diuina, nihil indulget corpori, nihil quieti; sed antequam finiat transacti diei opera, inchoat, & anticipat iam futuri.* Nullo tempore vacat otiosus, qui nullum præscribit bonis operibus finem; pîes deficit, sed non deficit virtutis studium, à fine ponit initium qui non præsumit consummasse virtutem. Scit iustus vtique nocti succedere diem, & sicut noua incrementa vitæ noua luce augentur, sic ipse recentissimos virtutis inceptus in futurum impendit. Quæ retro sunt obliuiscens ad anteriora se prouocat, vt continuò currens circuitu vbi finem facit, resumat initium.

245.

Cant. 1. 3.

Hinc pulchrum intellectum capiunt verba illa Cant. 1. 3. *Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentula dilexerunt te.* Vbi plurimum demiror de laude tam humili amabilem sponsum fuisse candidissimis puellis. Et quid illis in oleo charum fuit? Delicatæ virgines, quæ vel ad ipsum olei nomen trepidant, satisque fuerit oleum audire, vt se crediderint maculari, ad ambitiosæ putritis specimen, quid in sponso oleum amant, & quidem effusum ardentissimè adorant? Sed aut ego oleum iuxta & operam perdo, aut mundissimæ animæ hoc effuso oleo deliniti cupiebant cum vitiis conflicturæ, in Athletarum morem, qui pingui oliuarum liquore toto corpore madidi, obiciebant colluctatibus corpora, ne supplantari, aut constringi ab aduersariis possent latentorum atque tibiarum labentibus nexis. At si ita est, cur rebus illæ, & ad luctandum valentissimæ animæ *Adolescentula* nominantur? Nomen hoc quidem & sexu infirmas ostendit, & ætate delicatulas, ad agonem impares, quæ non pugnas exercere, sed gynæcium incolere æquius esset. Nec id quidem negauerim verum, ideo adolescentulæ ad luctam requiruntur, vt simul cum vigore exercitiæ vitæ, talem ætatis habitum jungant, vt nunquam deflectant in senium, sed in vitium maturitate quotidie incrementum. Quare Origen. Hom. 1. in Cant. *Dilexerunt te, inquit, non illa vetula, & veterem hominem induta animæ; sed adolescentula in augmento scilicet ætatis.* Quippe ad pugnam processuræ veterem hominem exue-

Dilecta Deo anima adolescentula describuntur, quasi ad ætatis augmentum.

Origen.

re oportebat ; nam luctaturis importunæ sunt vestes. Nudatæ igitur , & veterem hominem exuta animæ oleum sponsi amant, quo scilicet delibutæ sustineant conflictum , neque lapsum vitiis superantibus pertimescant. Ad tale certamen non verulæ prouocantur ; sed inuenta florentes , in augmento scilicet ætatis , quæ nouo semper incremento opera virtutis adaugeant. Nam desidiosa senectus , sicut inepta labori est , ita otium appetit ; denique requies fulchrum est labentis senectutis. Non placet agonotetæ oleum , quibus displicet innouare certamen. Vnde Augustinus in Psal. 112. studiosos perfectionis sic ad noua certamina excitat. *Ne arbitremini ad vos istam exhortationem non pertinere , quia iam corporis pueritiam supergressi , vel iuuenili decore virescitis , vel senili honore canescitis... Sit senectus vestra puerilis.* Nostra igitur spiritualis ætatis longæuitas repuerascit , gratiæ oleum indefesso feruore diligit, hoc enim desiderio virtutes augebit, si nunquam nostro animus luctæ huius labore lassabitur.

August.
Iustis pueri-
lis senectus
est. ut in vir-
tute crescât.

§. XLV.

*Profusa , & inconsulta largitio munerum
Principem perdit , & subditum
non lucratur.*

246.

Magis libe-
ralis est qui
pluribus quā
qui plura do-
nat.

Magis liberalis est , qui pluribus , quam qui plura donauit : nam à libertate liberalitas nomen accepit : nulla autem est sine iudicio libertas, atque adeo neque liberalitas. Cum vero recta ratio iudicet diuitibus pauperes in muneribus præferendos ; maiorque sit indigentium , quam non egentium numerus , ille sincere liberalis censeretur debet non qui plus diuitibus , sed qui pluribus beneficia partitur egenis. Cæterum inconsultæ polyticorum leges à Principibus liberalitatem exulare iusserunt , quæ largitionibus modum ponit ; eorumque munificentia laudem in temeraria munerum profusione constituunt. Quasi ad deorsum Majestatis accedat non quid donari debeat præiudicio pendere , sed immensos thesauros specioso contemptu spargere , & inuiti superfluitate prodigere. Electione donare, consilioque largiri , & quasi emulcata beneficia conferre honestum magis iudicant , quam magnificum. Hac nempe machina dum suis commodis incumbunt politici , potentiam Principum vehementer arietant , & assentatione dulcissima evertunt. Nam quis vnquam ex potentissimis Regibus his præceptis paruit , qui ad illam inopiam non sit constrictus , qua subditos suos immodicis muneribus subleuatunt ? Hinc exhaustum ærarium , & ad instruendas classes inualidum , ad bellorum pondus , ad sustinendam Principis Majestatem , quam si optimates attenuatam potentia viderint postposita reuerentia contemnunt.

247.

Deus non si-
mul omnia
bona conce-
dit, ut libera-
lis ostende-
retur.

Vniuersi Conditor singulas mundi partes congruentibus donis augere decernens non simul omnia in naturæ sinu profudit. Orbem primum edidit lucis inopem : cælum non subito astrorum ornamento signauit : aërem condidit absque volatiliū populo omnino desertum: mare habitatoribus vacuum , nudam terram inanemque produxit. Demum integrum diem solius lucis munere exegit. Factumque est vespere , & mane dies vnus. Et vero Deus est , & summè magni-

ficus absque suæ detrimento liberalitatis asseritur. Sed qui omnia posset momentanea mora perficere , cuius natura in beneficentiam propendet , cur sua munera diaria partitione diuidit, quasi si datis simul muneribus omnipotentia posset exhaustiri thesaurus , aut dies expectaret, quibus quæ priores absumpserant , repararentur postremis ? Vereor ne sit aliquis Palatinus , qui indignam Deo audeat incusare liberalitatem, per dierum mensuram dona computantem. Verum summa Dei virtus , cui nefas est imputare defectum dona sua sic creaturis partitus est , ut non omnia simul euenire fecerit , sed nonnullis expensis , alia & alia in dies reliquos donanda seruaret. Quæ moderatione donorum modum Principum largitionibus posuit ; ne si in prodigam munificentiam rapiantur , celerius incurrant indignam suo culmini inopiam , quam potentia splendida famam. Circa quæ audiendus est Chry-

D. Chryso-

stost. Homil. 3. in Genef. *Quandoquidem*, inquit, *Deus non ob suam utilitatem producit (nullius enim rei indignus est , qui sufficientissimus) sed ob suam bonitatem & benignitatem fabricauit omnia ; idcirco non simul, sed successiue, & per partes condidit.* Nempe quia Deus sibi sufficientissimus est, nulliusque gratia , aut officio indiget , ideo non simul sed per partes dona impertit. Nam videri poterat earum velle mercari gratiam , & ad seruiendum incitare muneribus , si superflua effusione bonorum subditas sibi creaturas subornaret. Idcirco non simul, sed successiue, & per partes condidit, ut partim donatis beneficium se ostendat , partim reseruatis subditos in officio contineat. Ita nimirum Princeps si Numinis munificentiam imitetur , liberalitati modum imponet , ne videatur illis indigere , quorum voluntates superfluitate munerum sibi deuincit. Sicut enim populus Majestatem à quâ semper sperat debita reuerentia prosequitur , ita etiam acceptis simul omnibus spe fraudatus in futurum , tanquam depauperatum Principem aut odit, aut spernit.

Principes
quia egent
subditis im-
modicis lar-
gitionibus
eorum obse-
quia mercan-
tur.

Parentem generis humani vix Deus condidit, cum veluti ad custodiam damnatum intra paradisi septa conclusit. Tulit igitur Deus hominem , & posuit eum in paradiso voluptatis. Genef. 2. 15. Erat equidem deliciis affluentissima regio paradisu, sed homini ad Imperium terrarum procreato stricta habitatio & angusta possessio. Et cui dictum est illud. *Crescite , & multiplicamini , & replete terram , & subiicite eam , & dominamini piscibus maris , & volatilibus cæli , & vniuersis animantibus , quæ mouentur super terram.* Genef. 1. 28. Quid profuit hominem ad latissimum Imperium extollere, si non conceditur extra paradisi ambitum spatium ? Cuius dominationi subigitur orbis , cui mentes extuberant , syluæ frondentes insurgunt, protenduntur spatiosè maria , cur inhibitus est liber in omnia excursus , & intra breuem sedem tam lata potentia circumscribitur ? Profecto nullo termino Deus homini astrinxit , quem dederat dominatum, veruntamen illum à subitanea apprehensione tot bonorum aliquandiu retraxit , ne si simul omnia concederet, esset hæc profusa largitio tam Numini indecora , quam homini noxia. Propterea primum illi paradisi voluptates permisit, sed non prius ad liberum creaturarum usum ipsum laxauit , quàm per minora bona in spem maiorum erigeret. Quod eleganter perpendens Tertullianus lib. 3. in Marcion. cap. inquit. *Igitur cum cognoscendo Deo hominem prospexisset bonitas Dei ipsius , etiam hoc præconio suo addidit, quod prius*

24

Gen. 2. 15.

Gen. 1. 28.

Deus ut ho-
minem in sui
reuerentia
contineret,
non illi om-
nia simul
concessit.

Tertull.

prius domicilium homini commentata est, aliquem postmodum molem maximam, postmodum maiorem. ut in magna tanquam in minore proluderet, atque proficeret, & ita de bono Dei, id est, de magno ad optimum quoque eius, id est, ad maximum promoveretur. Ecce quomodo gradatim & per partes Dei benignitas bona sua homini fruenda concessit, scilicet primum per minora eum excitando in cognitionem diuinæ bonitatis: deinde per ampliora beneficia eum munerando, cum merito commensurata mercede. Neque hoc diuinæ Majestati indecorum fuit, quod minutim beneficia distribuit, quod non subito omnia quæ daturus erat subito congesta profudit in hominem, imò *Hoc præconio suo addidit*, dum hunc prospiciens, quem cognoscendo Deo finxerat, ipsum in cognitionem, & reuerentiam sui, quadam munerum gradatione allexit, & in officio continuit.

249. Et vero supra modum largientem principem facile ministri contemnunt, nam qui se muneribus mercari audent, carius se Regibus venales exponunt, utpote qui arescentem liberalitatis venam sentiunt, nec nisi vi impressa exprimere succum possint. aulicorum enim semel onusta ambitio muneribus, suo pte pondere fit tardigrada, nec ad vltiora merita excitatur, cum spe careat, opulentia exhausta, neque sentiat utilitatis maioris aculeos. Populum Israël, quem Deus per desertum in felicitatem promissæ terræ duxit etiam irrorato cælitus panè saginavit. *Dixitque Moyses ad eos: nullus relinquat ex eo in manè, qui non audierunt eum sed dimiserunt, quidam ex eis usque manè, & scetere cœpit vermibus, atque computauit.* Exod. 16. 19. Nulla beneficentia largior esse potuit, quam quæ instar pluuiæ innundauerat castra, sed in tanta affluentia parcissimus panis conceditur vsus circumfuso beneficio vident abundare planitiem, illis tamen non licet nisi vniue dieculæ prandium tentoriis inferre. Superfluebat cœlestis panis per desertum copia inuili tantum homini superfluere negabatur! O prouidentiam Numinis sapientia dignam! Erat nempe Dei donantis consilium non tantum expugnare hominum famem, sed in eorum animis religionem augere. Esurientes quidem sufficienti alimento pascit; sed tamen beneficium non patitur ultra necessitatem effluere, ut ex diuiti ciborum pluuiæ, agnoscat populus donantis opulentiam, & in crastinum à donante dependens reuerenter suspiciat Majestatem. Habeant quidem in necessitate subsidium, sed tamen habeant spei calcar, cuius stimulo ad obsequendum excitetur. Aptè hic Philo lib. 2. Allegor. *Quia, inquit, qui vult omnia colligere, desperationem sibi parat; & molestiam maximam: desperat enim, si nunc tantum, & non in posterum sperat, Deum sibi pluiturum commoda.* Ideo non est permisum populo simul omnia colligere, ne omnibus plenus bonis, & sibi sit oneri, & desperatione concepta, Domino infidelis. Nihil enim insolentius populo in posterum desperante, & nisi spe futuri commodi illum acciueris, nullo artificio ad obediendum adiges.

Manna conceditur ad mensuram, ut à Deo habeat homo quod vltius speret.

Philo.

§. XLVI.

Nihil eximium festinato producitur: Quidquid est magnum sua mole tardat.

Cito deformitas exprimitur certis suis notis. Cuius imitationem facilis: ardua res est pulchritudo, & ipsa raritate difficilis. Nunquam nisi lento artificio magna opera fiunt, exilia sunt, quæ repente euolant, cum perfectum nihil sit, quod se totum subito effundat. *Quæ sunt, quæque aguntur accerrime.* (inquit Tullius 2. de orat.) *lenioribus principis natura ipsa prætexuit.* Si vero ipsam operari concitatio contingat, non structuram machinatur, sed stragem, & ruinam molitur. Quare Seneca lib. 3. Natur. quæst. c. 13. *A principio, inquit, natura parce vititur viribus, dispensatque se incrementis fallentibus; mox ad ruinam toto impetu venit.* Ita illorum puerorum interitum non alia ratione immaturum præsumimus, nisi quia in illis natura mentem ætati insueta festinatione prouertit, quos supra hos annos doli capaces intuemur & senili prudentia præditos. Etenim quo properantius se ostendit præcoqua virtus, eo celerius interituram auguramur, quasi seipsam sua celeritate præcipitet. *Aspice naturam* (ait Tertull. de veland. Virgin. c. 1.) *paulatim ad fructum promoueri, granum est primum, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuscula emittitur: deinde rami & frondes inualescunt, & totum arboris nomen expanditur. Inde germinis tumor, & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur: is quoque rudis aliquando, & informis paulatim ætatem suam dirigens eruditur in mansuetudinem saporis.* Quid enim festinatio nisi crudum conciperet, aut patitur nisi insipidum? Frödosa stipitum pompa, vna die perfecta non est fructus per suas quoque moras ad suauitatem saporis enutritur, neque maturitas esse potest, vbi causarum ordo confunditur. Herculem, ut perfectissimum Heroem fabulæ commendarent, non vna nocte conceptum, sed per trium noctium interstitia comminiscuntur vnde est illud.

— Cui nox, si creditur, vna

Non tanti, ut tantus concipere fuit.

Quasi non potuisset tantus Deus vnico Iouis & Alemenæ congressu progigni, sed tardo, & pigro naturæ progressu quidquid operis Herculeum est, & augustum perfici debeat.

Extra omnium fabulam ostendit hic moyses mundi exordia, tantumque opus non vna die, sed pluribus absolutum proponit. Nam hac prima luce tantum elementa condita sunt, & quasi totius machinæ fundamenta præiacta, quibus Deus integrum diem absoluit. *Factumque est vespere & manè dies vnus.* O nimis tardam omnipotentis Artificis moram! Quod vnico momèto temporis producere potuit, cur non nisi per sex dierum intervalla efficit? An difficultas obstabat operantem? An materia resistebat Artifici? Non equidem; neque hæc tarditas ab infirmitate agentis, sed à consilio fuit, ut quantum in perficiendo opere temporis moras impendit tantum ipsius artefacti decoris, & laudis accederet. Ita innuit haud obscure Philo lib. de Opif. Mundi. *Nam si omnia simul, inquit, & semel fecisset condita, minus ordinis fuisset in rebus rem pulchrè conditis. Nec enim est quidquam pulchri in confuso ordine.* Posset quidem Conditor vniuersas creaturas simultaneo potentia impulsu, summaque expeditione perficere: sed quia nihil

250. Exilia sunt quæ repente euolant.

Cicero.

Seneca. Natura incrementis fallentibus incipit mox ad ruinam toto impetu venit.

Tertull. Fructus paulatim digeruntur in mansuetudinem saporis.

Magni Herculem tribus noctibus fuisse conceptum fingebatur.

251. Mundum oportuit non vna die perfici.

Philo. Festinatio confusions mater.

pulchrum est, quod repēte emicat, hoc dedit operi pulcherrimo honoris, ne subito nasceretur: imo per sex dierum intercapedine absolutissimū mundi opus, ab omni cōfusionis suspicione vindicauit. *Nec enim est quidquam pulchri in confuso ordine, nec quæ festinato aguntur confusionis notā excludūt.*

252.
Luc. 1.7.

De Baptistæ parētibus ita scribit Luc. 1.7. *Non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis.* At cum iterum eodem cap. vers. 36. de Elisabeth sermo redeat, non dicitur illam esse sterilem, sed vocari *Et hic mensis est sextus illi, quo vocatur sterilis.* Hinc inter Auctores facta contentio: an Baptistæ mater vero impedimento naturæ sterilis fuisset: vel quia tardauerat foetus, vulgi sensu sterilis putabatur. Rigidior sententia illam sterilitate damnat, & ad concipiendum ineptam contendit. At Chrysolog. mitius in præsentī quæstione diiudicat, & neque sterile omnino negat, nec fatetur planè fecundā, sed inter hæc extrema, mediam adinuenit fecunditatem, quæ Elisabetha ante omnes matres felicissima ratione præstabat. Sic enim effatur serm. 89. *Sterilitas ista non erat maledicta, sed mystica, in qua partus non ablatu est, sed dilatus: neque erat pignori clausa, sed tempori. Colebatur tempore, virtute sequebatur, maturabatur ætate, senectute crescebat. Vt in filio singulari tota fecunditas pensaretur, quādo in vno nascebatur numerositas congesta virtutū.* Scilicet quod Elisabetha sterilis vocaretur, non erat atrescentis naturæ vitium, sed futuræ prolis mysteriū; quippe conceptura Ioannem coram Deo magnum, & inter natos mulierū nullo minorē, non festinabat ad sobolem, sed ad perfectissimum opus longa temporum serie maturabatur. Quia in Ioan. nascebatur numerositas congesta virtutū, per spatiosas temporis moras tam eximium cōceptū promouebat. Nō erat sterilitatis maledictionē mulctata, neque partus ablatu, sed dilationē pariēdi rātæ prolis singulari excellentia cōpensauit. Sat cito peperit, quæ post tot annorum longæuitatē tantum filiū enixa est.

Chrysol.
Elisabetha
fecunditas
maturabatur
ætate ut
magnum Bap-
tistæ cōciperet.

253.

Iosue profligatos quinque Amorrhæorum reges vnico prælio fugiētes insequitur, ac ne noctis vicinæ suffragio elaberentur victori, Soli imperat. frænata astra, diem redintegrat, lucēque producit. *Stetitque sol in medio cœli, & non festinauit occubere spatio vnus diei.* Iosue 10. 13. satis gloriose triumphat, qui tot hostes ad fugam compulerat. Quid dies prodigiosa astrorum statione multiplicat? Victoriam famam ipsi hostes fugā suā testantur; nec opus est augere lucem, vt clarius triūphatoris gloria resplendeat. An non satis Iosue fuit, tot gentes superasse, nisi cœli astra vicisset? Illos fugat, hæc fugientia reuocat. O insolentiam victoris ambitio- sam! imo o singularem triumphantis sapiētiam! Noluit equidem Iosue tam breui mora temporis deuenustate victoriam: quasi facilem, quia non diuturnam; & ideo non perfectā, quia vnus diei spatio consummatam. Auget igitur diem, vt victoriæ laudem adaugeat, ne breuissimi temporis mora in dedecus victoriæ reincidat. Concinit eleganter D. Paulin. Poëmate ad Iouium in calce Epist. 38.

D. Paulin.
Iosue diem
produxit ne
temporis bre-
uitas de ve-
nustaret tri-
umphi ma-
gnitudinem.

— Stetit orbe recusso

Libra poli, vt magnos caperet lux aucta triumphos.

Magnus itaque Dux Iosue maximam victoriam de quinque Regū copiis reportauerat, indigna victoria erat, quæ vnus diei spatio clauderetur, ipsa festinatione vincendi non modicam laudem triūpho eriperet. Sistat igitur cœlum, sol hæreat media statione ab occasus cohibitus, augeat dies duorum spatio dierum productus, moras neccat armorum præceps furor, ardorque præliantis sit lente sollicitus, aut sollicitudine impigra lentus, vt magna ca-

piat lux aucta triumphos, quia breue tempus magna non capit, neque à festinatione præcipiti facinora præclara proueniunt.

254.

Magnis Lucifer excidit ausis, cū sublimius Empirei solium affectans in æternum lapsus est præcipitium. Sed in quos serupos media via incurre- rit, tanquam auguratu difficilè: merito inquit Isai. 14. 12. *Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris?* Modum tamē formidandi lapsus, quē non viderat Christus expressit apud Luc. 10. 18. *Videbam Sathanam sicut fulgur de cœlo cadētem.* Audisti ruinæ modum? Audi nunc dignum, tam irreuocabiliis ruinæ flagitium, quod loco citato retulit Isai. vers. 13. *Qui dicebas in corde tuo. In cœlū con- scendam super astra exaltabo solium meum: sededo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. ascendam super altitudinem nubium: similis ero Altissimo.* En tibi superbissimam Luciferi audaciam, omnium calamis, Scriptorum damnatam, omnium Concionatorum eloquentia reprehensam. Sed si rem tamē attentius cōsideres, ægrè inuenies, quid Angelorū olim Princeps hoc ausu peccauerit. Quid enim? Meditatur in cœlum conscendere? Nihil affectabat alienum, sciebat enim illud esse Angelis destinatum domicilium. Super astra cupiebat extolli? Nihil supra spiritus naturam ambiebat. Ibid. quoque sedere Christus etiam hominibus repro- misit. *Sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israël* Matt. 19. 28. Nō igitur supremo spiritus verti vitio debuit, illā sedē appetuisse, quā meritis nostris ambire laudatissimus factus est. At similitudinē cū Altissimo ille præsumpsit. Quid inde? Nōne omnes rationis compotes adhuc similitudinem aspirare negotium est, circa quod totū virtutis & sanctitatis versatur studium? Vbi est ergo illud superbientis spiritus scelus, tam proterue in animo cogitarū, tam severo supplicio punitū? Crediderim bonam causam in sceleratissimū ausum conuertisse Luciferum, quod tantum opus aggressus, non lente festinans, sed ventorum celeritatem præuertens obtinere cupiebat. In lateribus aquilonis, inquit, *ascendam super altitudinem nubium.* Ipsa præcipitatione præpeditus magnos illos conatus interceptit, & dum properat, ille se implicat, & ad lapsum præcipitat. Quod notauit verissimè Anselm. lib. de casu diab. *Angelus, inquit, appetiit illud, ad quod peruenisset, si stetisset.* Bonum appetiit, sed nō benè: nō benè, inquā, quia Aquilonem inequitās, ei usque lateribus admouēs calcaria cōcitatæ cupiditatis, dū vêtos ciebat ad cursum sollicitauit ad lapsum. Magna erant, quæ tentauerat, sed quia fulguris celeritatem ascendens præsumpsit, præcipitatione fulguris corruit. Nihil enim est summum, quod assequatur immoderata celeritas, quod eximium est lenta producit actiuitas.

Isai. 14. 12.

Luc. 10. 18.

Isai. 14. 13.

Matt. 19. 28.

Lucifer magna ausus, quia festinabat supra penas ventorum lapsus est.

Anselm.

§. XLVII.

Moriendi necessitas sic est ignota mortalibus, ut conuertant in vitæ argumenta mortalitatis insignia.

EGregia res est mortem discere (inquit Seneca Epist. 26.) *Supernacuum forsitan puras id discere, quo semel utendum est? Hoc est ipsum, quare meditari debemus: semper discendum est, quod an sciamus experiri non possumus.* Ego quidem non modo egregiam hanc scientiam puto, verum & arduam, quam inter tot moriendi experimenta ignoratam video, cum aliorū interitu passim de nostro com- moniti, vix nostræ mortalitatis reminiscimur.

255.

Seneca.
semper discenda mors est, quā an sciamus experiri non possumus.

Occumben

Occumbentibus amicis, necessariis, vicinis, causam inuenimus qua potuerint singuli emori, neque ullam agnoscimus qua nos quoque possimus occumbere. Hunc suffocauit ingluuies? Gratulamur temperantiæ nostræ, quod nos sanos, & incolumes ab illo periculo seruet. Alium nimius labor oppressit: Nos moderate vires corporis exerceamus, ut vitæ spiritus laxentur, ne aut otio languent, aut nimia fatigatione præclusi deficient. Æstiuo feruore solis adusto, cerebro quispiam interiit? Nos varia refrigerati temperie eludentes feruorē caniculæ telum discutimus. Ut denique nulli deesse potest moriendi causa, ita neque singulis viuendi confidentia. Vnde S. Chrysol. serm. 118. argutè dixit. *Desperationē, esse, mortis succurtricem.* Sicut enim sæpe contingit, ut in suspicionem tibi amicus veniat, de eius fide susurrantibus aliis: ita mortem tandem suadet desperatio, tanquam nobis susurrans amicissimam vitam posse deficere. Quasi ad propriæ mortis scientiam nemo perueniat nisi desperatione compulsus; qua sola suggerente tandem homo mortalitatis ignorantia vincat; nec nisi cum vitæ odio coniungi possit mortis fides.

Hunc mortalium stuporē mire redarguit Moses verbis illi, quibus primi dies opus concludit. *Factumque est vespere, & mane dies vnus.* Non dixit hunc diem esse primum, sed *vnus*. At qui secundum subinde tertium, & reliquos vsque ad septimum numerauit, cur totam dierum seriē sine primo percurrit? Certè numerationis ordo postulabat, ut vbi secundus computatur, præcedat etiam primus; neque enim potest esse sine primo secundus. Ergo cur noluit appellare primum quī numerali ordine reliquos designauit? Sanè hoc die incipiebat mensura humanæ vitæ, quæ per dierum seriem in menses producit, annosque circumscribit mensium repetito recurso. Igitur non oportebat vocari primus dies, vnde incipiebant numerari vitæ humanæ curricula; ne audientes primum, tanquā de secundo secuti ultra vnus dieculæ spacium nobis vitam duraturam præsumeremus. Sic enim nobis vitæ amor imponit, ut cum quilibet dies pars pensionis sit, quā morti soluimus, ipsum mortalitatis censum deducamus in longioris vitæ argumentum. Quicumque dies tibi illuxit, vnū reputa, quasi futurus non sit ad vsuram vitæ secundus; peruersè enim, & stultè opinatur, qui vitæ spatia cogitat spe vana producere cum iucertum sit, an *dies vnus* pariat secundum.

Pulchra metaphora amatores vitæ perstringit Isaias. 59. 10. *Palpauimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectauimus: impegimus meridiē quasi in tenebris; in caliginosis quasi mortui.* Merito cæcos, exoculatosque appellat, nimia vitæ confidentia mortis ignaros, & quasi parietes attrectantes dum ad bonam valerudinem respiciunt, nec de imbecillitate corporis pertimescunt. His sæpe contingit quod falsa spe decepti ipso inquem incumbunt pariete obruti pereant. Nam ut hic loquitur Steph. Cantuar. apud Tilman. *Cæcus cum palpat parietem, eum quidem tangit sed quantus, vel qualis sit paries non deprehendit.* Putat firmum rectum stabilem, sed contingit esse ruinosum, & materiæ compage solum vult firmare gressus attrectans manibus murum, casum tamen ille minatur infida vetustate decliuis. Cuius causa est, quia *Cæcus cum palpat parietem, eum quidem tangit, sed quantus, vel qualis sit paries non deprehendit,* quare dum se putat inuenisse securitatem occumbente materia incidit in ruinam. Ita nos, ait, propheta: *Palpauimus si-*

Tamayo in Genesim, Pars I.

cut cæci parietē, & quasi absque oculis attrectauimus, quia veluti luminibus capiti nimis caducum vitæ nostræ parietē, qualis vel quātus sit non agnoscimus, & dum nobis incolumitatē auguramur mortem imprudentes impingimus. Sic mente hebescimus ut ipsa mortis instrumēta credamus esse vitæ producēdæ subsidia: donec tarda, imo & iā sera, & non profutura experientia mortales nos esse noverimus.

Tertullianus semper eloquentiæ flumine profunde profluens lib. de Habitu mulierb. cap. 6. acerrimo stylo in sui æui fœminas inuehitur, quæ pretiosos lapillos è serpentinis ceruicibus erutos inter capitis ornamenta inferebant, ad augendam venustatis gratiam aut pompam. *Aiunt,* inquit, *de frontibus draconum gemmas erui sicut & in piscium cerebris lapidositas quadam est. Hoc deerit Christiana, ut de serpente cultior fiat: sic calcabit diaboli caput, dum de capite eius ceruicibus suis, aut etiam capiti ornamenta extruit.* Verum hic vsus non videtur iustè admodum in mulieribus reprehendi; cum illis promissum sit capita draconis conterere.

Gen. 3. 15. *Ipsa conteret caput tuum.* Quodnam igitur fœminis crimen ceruices serpentis perfringere, exenterare, & eruere ex ipsis spolia quæ capite suo gestent, tanquam ad deuicti hostis trophæum? Coronentur de serpentum cerebris, quæ sterere victrices, ipsaque detriūphati hostis insignia, cedant ad vincentis gloriā. Sed heu rem perditā! Nō oportet ad vitæ luxum uti mortalitatis nostræ ludibrio. Sicut mulier cencellum est serpenti capud frangere, ita pariter serpenti indultum est mulieribus insidiari. Nec prius dictū serpenti est *Ipsa conteret caput tuum*, nisi cum insidias substruēdi licentiā accepit. *Tu insidiaberis calcaneo eius.* Ab hac bellua, mors imminet, eius veneno obnoxia fœminæ timeant necesse est, dum timetur. Quid ergo temeritati similius est, quam in vitæ pompā traducere comminatæ mortis prælegia, vitæ insidias mortis minas, nescis horrores ad iuuentutis plausum arcessere? Mortalitatis immemores serpentini capitis gemmulas intexuere lasciuientibus comis excussuræ à se, credo, si hæc monumenta mortis esse meminissent. At quæ ad murem vnus, ad araneam vnā tota domo diffugiunt, quæ verissima sunt mortis indicia indicant vitæ intuto positæ addimenta.

Primos humani generis parentes prima culpa nudos non sine pudore detexit. Tūc sensere mortalitatis præludia, & ad quam damnati sunt mortis appropinquantis vestigia: quod ut planius miser agnoscerent animantium pellibus illos Deus misericordissimè conuestiuit. *Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & uxori eius, tunicas pelliceas & induit eos.* Circumcinxit mortuorū spoliis quos volebat supplicij sui memores, quos habebat mortis sententia obnoxios, Quod obseruat Paschas. lib. 3. in lament. Ieremiæ, lit. Beth. 1. *Quia,* inquit, *mortalitas procul dubio linore peccati contracta prauaricatione primi hominis vnā omnes vestiuit delictorū, & mortis conspersione.* Hinc nō secus mortalitas in posteros deriuata quā pelliū vsus cūctis gentibus exceptus. Et quidē simplicior retrò ætas, quā nondū afflauerat nostrorū vitiorū cōtagia, animatiū tergis propulsabat cœli iniurias ac aliquale vitæ subsidiū, non ad mortis reminiscētiā, cuius causa hoc indumenti genus à Deo inuētū est, & hominibus traditū. Tolerabilis error, ubi facti ignorantia incesserat, ubi mortis memoriā necessitas nō luxu excluderet. At nobis quæ frons esse potest, quis pudor qui aduersus mortalitatis cōsciētiā vestimur pelli-

F 2 bus

Aliorū mortis causas intenuimus non nostra.

Chrysol. Desperatio est susurratrix mortis.

256. Dies mundi primus dicitur vnus ob incertitudinē mortis.

257. Mai. 59. 10.

Steph. Cant. Qui de propria valetudine confidit, quasi cæcus ruinosum parietem palpat.

258.

Tertull. In serpentibus & piscium cerebris inueniuntur gemmae.

Gen. 3. 15. Olim fœminæ ornabantur gemis è serpentibus erutis.

Mortis insignia conuerimus in vitæ pompam.

258.

Homo mortē obnoxius restitur pellibus ad augendam mortis memoriā Gen 3. 21.

Paschas.

Pelles mortalitatis insignia, in delicias vitæ conuertimus.

*Varia pel-
lium usus
ad luxum
excogitare
mortales.*

bus siue ad mollitiem, siue ad luxum exquisitis, ut ab ipsis mortis insigniis vitæ blandimenta quæramus? Hinc pellitorum, & alutariorum officinæ promerulibus plenæ scortis, in quas Indicæ, Persicæ, Scythicæ venationes confluerunt, & decoriata omnis generis animantia, non ut homines mortalitatis admoneant, sed ut ipsi mortales pretiosissimam vitam quasi diu seruaturi mollissimè inuoluant. Proh pudor! Fœmina nisi pillosa mustella manus contegat hyeme rigente peribit: nisi chirothecis palmulas incluserit digitorum, candicans nitor aura argente

fuscabitur. Ad pomeridianum decubitum scimpodia moscouitis tergis augemus; neque ruda hæc ac simplicia sufficiant, sed discolori præsemine varia aureisque limbis pretiosè circumdata, quasi nimium intersit horrentem mortis imaginem inaurare, ut splendidius desipiamus. Sic nimirum pelliceorum vestium usum, quem Deus in eruditionem, & doctrinam nobis instituit, homo mortalitatis odio corrumpit: ipsisque rebus, quibus mortis memoriam æterna sapientia consignat, tardo credulum genium nostrum vertit in vitæ solatia,

HEXAEMERON

LIBER SECVNDVS.

Id est,

DIES II. GENESIS

Cap. I. Vers. VI.

*Dixit quoque Deus : Fiat firmamentum in medio aquarum,
& diuidat aquas ab aquis.*

EXPOSITIO LITERÆ.

1.

Fiat firmamentum. Quid firmamenti nomen significet ardua hic Interpretum disceptatio est. Et si enim Deus firmamentum appellauerit *caelum*, infra vers. 8. at hoc cœli nomen æquiuocum est, & tam cœlestibus Sphæris, quam aëris elemento conueniens. Vnde in varios sensus discordant Auctores, alique aërem firmamentum esse contendunt, alij astrorum orbis hoc nomine firmamenti significari propugnant. Qui ad aërem significationem firmamenti torquent, non tam videntur nomen explicare, quam de gratis excogitata significatione commodum inuenire; vnde possint supercœlestium aquarum difficultatem fugere. Si tamen eorum sententiam solidius premas, quippe qui aërem strinxeris, euanebit. Nam extra controuersiam est hoc secundo die nouum aliquid fuisse à Deo productum. Quid ergo? Non producta est elementaris substantia aëris, quæ in omnium sententia cum cæteris elementis primo die extitit: non item cœlestes sphæræ quas huius opinionis patroni pridie factas statuunt. At Moyses expressè tradit hoc die firmamentum factum hic, vers. 7. *Et fecit Deus firmamentum.* Ergo vel aliquid prius factum inutiles repetitione fieri identidem dicitur: vel nihil actum est, cum Deus Firmamentum iusserit fieri.

dis commendatio est, ex rebus ipsis, quæ reges illi nouis operibus addiderunt, Nam primus pensiles hortos Babylone conseruit; secundus autem noua mœnia Ecbatana excitauit: demum vterque nouum aliquid fecit, idque illustre, & splendidum: vnde tanquam ciuitatum conditores habiti. At cum hic Auctor nihil hoc die Deum fecisse concedat non video quem locum Hebræorum Idiotismus in præsentem habeat, cuius vsus non ostenditur cum nihil est: sed cum aliquid saltem ex parte fit.

Horum fundamenta impugnantur.

Deinde illud, *Dixitque Deus Fiat:* admodum loquendi Hebræorum nequit detorqueri, cum hic non factum esse aliquid significetur, sed fieri per imperium decernatur. Nisi nobis aliqua Scripturæ testimonia exprimat Celada, quibus Hebræos constet, non modo pro factis, non facta loqui, sed & iussa pro non iussis accipere. Denique hic interpretandi modus cum ipso textu pugnat, nam c. 2. vers. 2. dicitur. *Compleuitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit die septimo ab universo opere quod patrarat.* Quibus satis manifestè traditur Deum ab incepto opere vsque in diem septimum non quieuisse: quia per singulos dies operans septimo tandem ab operatione creationis cessauit, vt communiter Patres exponunt. Si vero secundo die nihil produxisset, iam ante septimum quieuisse necesse fuit, quod nouum est, & à vero alienum.

Gen. 22.

2.

Celada.

Hoc secundo die nihil de nouo factum aliqui dixerunt.

P. Iacobus Celada ingeniosus, & eruditus Interpretès de Bened. Patriarch. Bened. 1. n. 37. huius factionis elegans propugnator aspernatus suorum effugia, quibus vim huius argumenti declinant, planè concedit nihil nouum hoc die factum fuisse: ac ne verbum illud *fiat*, tibi negotium facessat, ad Hebræorum Idioma recurrit, apud quos fieri denuo dicitur quod iam olim effectum est: quod nonnullis Scripturæ testimoniis confirmat alibi forsan valituris: sed ad rem præsentem planè non aptis. Nam quod Dan. 4. 27. dicitur Nabuchodonosor ædificasse Babylonem iam dudum ædificatam. Et Iudith. 1. 1. Arphaxad, Ecbatana mille retro annis conditam, condidisse, exaggeratæ laudis commendatio est, ex rebus ipsis, quæ reges illi nouis operibus addiderunt, Nam primus pensiles hortos Babylone conseruit; secundus autem noua mœnia Ecbatana excitauit: demum vterque nouum aliquid fecit, idque illustre, & splendidum: vnde tanquam ciuitatum conditores habiti. At cum hic Auctor nihil hoc die Deum fecisse concedat non video quem locum Hebræorum Idiotismus in præsentem habeat, cuius vsus non ostenditur cum nihil est: sed cum aliquid saltem ex parte fit.

Quare aliorum sententiam verissimam censeo qui firmamenti nomine cœlestes orbis intelligunt, hoc secundo die productos, & quarta die astris ornatos. Ita Ioseph. lib. 1. Antiq. cap. 1. Theodoret. quæst. 11. Seuerianus, & Gennadius in Catena Lipoman. Beda in hunc locum, quem sequuntur Magist. 2. Sentent. dist. 14. & Hugo Annot. in Genesim cap. 6. & ex recentioribus Salian. ad diem 2. Bonfrer. in Pentateuc. Alique innumeri Interpretum Proceres. Huius sententiæ potissima probatio est præcedentis euersio. Nam si à firmamenti significatione aërem excludamus, reliquum est, vt ætereos orbis hoc vocabulo significatos concedamus, & hoc quidem satis congruenter.

4.

Firmamentum significat cœlestes sphæras.
Ioseph.
Theodoret.
Seuerian.
Gennad.
Beda.
Magist.
Hugo.
Salian.
Bonfrer.

Dani. 4. 27.

Iudith. 1. 1.

Gen. 1. 14.

gruenter ad Scripturæ contextum. Nam hoc c. 1. vers. 14. traditur luminaria in firmamento cœli iussa fieri, & in ipso firmamento collocata. Firmamentum igitur per astrorum domicilia, & sphaeras describitur, quod innuit non obscure Ecclesiastici. cap. 43. 9. Vbi sermo est de cœli luminibus, aïens: *Vas castrorum in excelsis in firmamento cœli resplendens gloriöse*. Neque vnquā inuenies Firmamentum pro aëre in sacris litteris vsurpari.

Eccl. 43. 9.

5.

Firmamenti
etymon.

Hierony.

A solidi-
tate dicitur
firmamentū.

Clem. Rom.

Quia ex
aqua veluti
congelati
sunt cœlestes
orbes.

6.

Gen. 1. 8.

Isidor.

Cœlum de
aëre transla-
titiè dici-
tur.

Virgil.

Terra voca-
tur cœlum
respectu in-
ferorum.

7.

Gen. 1. 26.

Ibi. 7. 11.

Ibid. 8. 2.

Scriptura
idem nomen
diuersè as-
cipit.

Insuper ipsa Firmamenti nominis etymologia ex orbium cœlestium natura desumpta est. Nam Hebræa vox *Rachia*, pro qua vulgatus Firmamentum transtulit, solidam expansionem significat, vt docet Hieronymus. Hebræorum idiomatum satis peritus. Propterea, ait appellatum firmamentum. Quod ex aqua qua tunc erat fluxa, & liquabilis fortissimè indurata concretum fuit. Imò Clem. Rom. lib. 2. Recognit. commemorat hanc doctrinam. D. Petro doctore traditam. Totum, inquit, interius mundi spatium intra supremi cœli ambitum inclusum fuisse ab initio plenum aquis: aqua vero, qua erat in medio spatio quasi gelu congelata, & concreta, & modo chryalli solidata fecit firmamentum, quod Deus cœlum appellauit.

Idem etiam alia ratione confirmo ex verbis illis Genes. 1. 8. Vocauitque Deus firmamentum cœlum. Vbi Deum nemo abnuet proprium vocabulum firmamento indidisse, cum hoc ipsum appellauit cœlum. Neque enim Deus improprie loquebatur, aut translaticiue vsus est cœli nomine. Quare licet nomen cœli ad significandum aërem communiter vsurpetur, hæc tamen acceptio non propria, sed translaticiua est. Ideo Isidor. lib. 13. Orig. c. 4. docet cœlum proprie de Astrorum orbe dici, quia tanquam vas cœlatum impressa lumina habeat stellarum, veluti signa. Addit vltius. Nos autem propter consuetudinem hunc aërem cœlum appellamus; nam cum de sereno, & nubilo querimus; aliquando dicimus: Qualis est aër? aliquando: Quale est cœlum? Itaque cœlum pro aëre vsurpare consuetudo hominum fecit, non nomenclatoris institutio, cuius consuetudinis ratio est, quia quod supra terras eminet cœlum appellare solemus: sicut etiā inferis nostra habitatio pro cœlo habetur, iuxta illud Virgil. 6. Æncid.

Sed falsa ad cœlos mittunt insomnia Manes.

Vbi Macrobius in Somn. Scipion. lib. 1. cap. 3. Cœlum, inquit, regionem vinorum vocat. quia sicut hi nobis, ita & nos defunctis superi habemur. Est autem hæc tropica locutio non propria. Atque adeo cum cœli nomen Deus Firmamento indidit propriam, & absque tropo significationem intendit: nec consuetudinem nostræ locutionis sequutus est, quæ nulla esse tunc potuit.

Iuxta hanc verò doctrinam exponenda sunt plura Scripturæ loca, quibus cœlum pro aëre accipitur. Vt hoc cap. v. 26. Volatilia cœli. Et c. 7. 11. Cataractæ cœli, & cap. 8. 2. Prohibita sunt pluuie de cœlo. Et sexcenta alia quæ nostram expositionem nequaquam infirmant. Ibi enim ad hominū consuetudinem se accommodat scriptura. Nec pluris facio, quod aliqui opponūt tanquam absurdum, quod eodem capite eiusdem vocis significationem variari necesse sit, cum cœlum Moyses nunc de sphaeris cœlestibus, nunc de aëre vsurpet. Nāque hoc. Scripturæ neque infrequens est, neque extraneum. Imò vt vidimus lib. præcedenti, n. 222. nomen hoc Dies, intra eiusdem versiculi clausulam diuersas significationes accepit, vunc pro naturali, nunc pro artificiali die positum. Adde Moysen absque aliquo absurdo potuisse hoc in capite significationem cœli variare, quia in

hoc versu non sua sed Dei verba referebat: Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum. Et infra. Et vocauit Deus firmamentum cœlum, quare ibi de impositione nominis agens, hoc in propria significatione pro cœlestibus orbibus accepisse necessariū fuit: in reliquis verò locis loquendi vsus & consuetudinem sequutus vulgari phrasi suos sensus expressit, quia propriis vocibus loquebatur.

In medio aquarum. Non mathematicè medium hîc accipiendum manent omnes Interpretes, neque aliud significari, nisi firmamentum intra Em-pireum & terram stratum fuisse, quod quidem totum spatium aquarum moles infederat. Hinc verò oboritur illa nimis implexa difficultas, qua nulla major in Hexaëmero ingenia diuexat. Vtrum supra æthereas cœlorum sphaeras veræ & elementares aquæ subsistant? Auctores aliqui cum illas negare non audeāt, & multis in philosophia incommodis irretiri se videant, contractis humeris ad obsequium fidei confugiant, & argumentorum difficultate obruti, suum intellectum in auctoritatē Scripturæ captiuant. Alij ne Philosophiæ repugnare cogantur, si super cœlestes aquas concedant dum fugiunt vim inferre naturæ, inferunt firmamento, & hoc nomen violenter de aëre interpretantur, quem aquarū sequestrè constituunt. Ego quid de hac quæstione sentiam in sequentem versiculum remitto Interim tamē occasione sumpta ex his verbis. In medio aquarum, in eorum Interpretum gratiam, qui elementares aquas supra cœlorum orbis negant, viam aperiam, qua hæc sententia nec à Philosophiæ legibus, nec à sacræ veritate adhorreat.

Igitur vox illa In medio Hebraismus est in Scriptura Sacra non infrequens, quæ sæpè significatur alicuius rei principatus, & veluti regia dignitas, iusque supremū & absolutum Imperium. Atque adeo in medio esse, idem est, ac principē locum tenere, & pro potestate gubernare, & regere. Ita Psal. 81. 1. In medio autem Deos diiudicat. Id est, tanquam Princeps iudicium in Prophetas exercet, & 3. Reg. 3. 8. Seruus tuus in medio est populi, nempe supra populū regia eminet dignitate. Daniel. 4. 7. Videbam, & ecce arbor in medio terra. Scilicet supremum in terra imperium præfagiens. Ad inanimata etiam transfertur hæc locutionis forma, hicque opportunissimè congruit illud Templi exemplar, quod ostensum est Ezechiel. 45. 3. & certis dimensionibus ædificandum prædicitur, & in medio collocari iubetur, vt ostendatur futuræ Ecclesiæ principatus, de quo videri potest Ant. Fernand. Vision. 19. sect. 2. num. 2.

Templum autem constructum est ad imitationem cœlestium orbium, vt notauit Alcazar in c. 4. Apocal. Notat. 2. & 14. & confirmat Hieron. ad Fabiolam de veste Sacerdot. vbi sic fatuit. in S. Sanctorum, quasi ad æthera, & in cœlum paucorum introitus, & volatus est. Duodecim panes duodecim mensium significant circulum: septem candelabri lucerna, septem errantia astra demonstrant. Quare Templum, etiam in prophana literatura, de cœlo dicitur, proprièque significat illud cœli spatium, quod Augures obseruabant. Quin à Varrone, & Tullio Templum pro cœlo absolute sumitur vt obseruat Ludouic. de la Cerda Aduersar. factor. c. 34. n. 14. Vnde Ennius

Contremuit Templum magni Iouis altisonantis. Id est, cœlum suprema Iouis Sedes. Itaque sicut ad firmamenti imaginem Templum in medio ædificari præscriptum est ad præfigurandam verè regiam supremamque Ecclesiæ potestatem, ita prorsus iussum est firmamentum in medio aquarum fieri,

8.

Vtram supra
firmamentū
sint elemen-
tares aquæ.Non esse quā
noua ratione
defendi pos-
sit.

9.

In medio esse
significat
principatum
habere.

Ps. 81. 1.

3. Reg. 3. 8.

Dani. 4. 7.

Ezeq. 45. 3.

Ant. Fernand.

10.

Alcazar.

Tēplū Ierō-
solymitanum
ad imitatio-
nē firmamē-
ti constru-
ctum.

Varro

Cicero

Cerda.

Templum

pro cœlo.

ri, ut eius potestas, & veluti erga aquas imperium decerneretur.

II.

Firmamentum in medio aquarum significat cœli influxus in aquas.

Prouerb. 8. 27.

Itaque his verbis. *Fiat firmamentum in medio aquarum*, non locus cœlis præscribitur, sed firmamenti in aquas stabilitur potestas. Quare ad cœli imperium, & quodammodo ius gubernationis pertinent fluctus maritimi tot accessibus, & recessibus æstuant, & quasi ad cœli nutum lunæ aspectibus obsequentes. Cœlorum etiam influxus aquas e maris sinu extrahunt, ac per occultos terræ meatus dirigunt, ut tanquam de fœcibus stillatione naturali, tum duritiem infringant, tum falsitudinem detergant. Quod videtur indicasse Salomon Prouerb. 8. 27. dum loquentem Sapientiam introducit his verbis. *Quando preparabam cœlos aëtheram, quando certa lege & gyro vallabat abyssos; quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum.* Nam cur conjungit æthera fontibus, nisi ut hos infunderet cœlorum potestate, & influxu produci. Dum itaque æthera præparabat abyssos pariter certa lege coercerebat, & æthera firmans fontes aquarum secreta dispensatione librabat, etenim aquas tanquam populos cœlorum subigebat imperio, quorum statutis legibus illæ ordinentur atque regantur. His concordant aliæ Scripturæ locutiones. Genes. 7. 11. apertas fuisse *catarractas cœli*. Leuit. 26. 19. Cœlum futurum minatur Deus sicut *ferrum*. Deut. 28. 23. *Cœlum æneum* appellatur, quod tanquam aquarum Princeps aquas veluti æneis vectibus clausas retineat. Idcirco etiam cœlis adscribitur terræ fecunditas, ut Principi subditorum fortuna, unde Hesiodus *Fecundum cœlum* dixit: quia scilicet aquas dispensans in pluuias terram fecundam reddit.

Hesiod. Cœlum fecundum.

12.

Nihil urget ut credatur esse supra firmamentū elementaris aqua.

Quibus constat firmamentum in medio aquarum dici non tam ad eius situm significandum quam illius aduersus aquas principatum, & potestatem. Quod si noua hæc videbitur expositio, auferat certe nouitatis inuidiam hac una via maximas de aquis supercœlestibus difficultates superari. Nam quid urget ut eas in elementari substantia usque constituisse credamus? Non quidem factum fuisse firmamentum in medio aquarum, ut satis congruenti ad Scripturam sensu monstratum est. Neque item quod sequenti versic. additur. *Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab iis, quæ erant super firmamentum.* Nam id exponi potest aptissimo cum præcedentibus sensu; si diuisio illa aquarum non intelligatur facta à firmamento formaliter (ut loquuntur Scholastici) sed effectiue, quatenus sua potestate alias aquas ab aliis diuidit, has inferius iacere permittens, has vero sursum subleuans & in pluuias dispensans. Vel si mauius hanc aquarum diuisionem non effectiue ab æthere factam, sed formaliter: congruit cum nostra doctrina sensus. Factum enim ex aquis cœlum sic aquas aquis distinxit, ut alias inferius in sua elementari natura manere reliquerit, alias in æthere corpora conuersas superius subleuarit. Nec me mouet aquas esse, *super firmamentum* dici, non autem pro aquis firmamentum subrogari. Nam esse *super*, non semel accipitur in Scriptura pro eodem loco esse, ut patet ex Luc. 4. 39. *Stans illam imperauit febrim*, id est, in eodem loco. Id etiam confirmat vox Hebræa *Scamaim*, pro qua noster transtulit *cœlum*, & propriè significat *Ibi aqua*.

Ab æthere facta non formaliter sed effectiue.

Luc. 4. 39. Esse super, idem est ac propè esse.

13.

Qua ratione firmamenti aquas diuidat.

Et diuidat aquas ab aquis. His confirmatur munus. & Imperium quod in aquas cœlum exercet, modo præcedentibus numeris explicato. Asserto enim firmamento in principatum aquarum declaratur in quibus hæc illius dignitas maximè elu-

ceat; scilicet quod aquas ab aquis diuidat efficaci suo influxu, vel in vaporis leuitatem ipsas attenuans, vel in nubium densitatem agglomerans. Quod mirè congruit cum cæterarum productione creaturarum. Namque obseruare licet in conditione hac vniuersi, rerum existentiam prius à Creatore decerni, deinde executioni mandari, & ad extremum munia ad quæ conditæ sunt expressissimis verbis definiri. Ita obseruat. Chrysost. Homil. 4. in Genes. his verbis. *Nam sicut dixit fieri: fiat lux, & postquam producta fuit, tunc subiecit: Sic distinguens inter lucem & tenebras; & sic lucem diem vocauit, ita & hodie dixit: Fiat firmamentum in medio aquarum: deinde sicut de luce, ita & hic docuit usum firmamenti, eo quod diuidat, ait inter aquam, & aquam.*

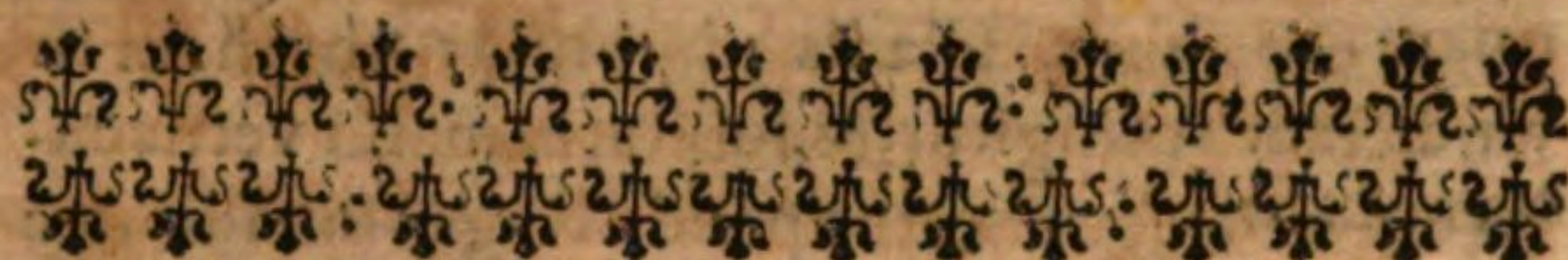
D. Chrysost.

Deus postquam creaturas fecit earum officia designauit.

Et quidem tanto Doctore manu ducti idem etiam in aliis creaturis demonstrare facillimum est. Nam hoc c. 1. vers. 14. dixit Deus: *Fiant luminaria*, quorum subinde munus exposuit. *Et diuidant diem & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Ibid. v. 26. vers. 26. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: statimque ut hominem creauit in Principem viuentium asseruit. Et præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis vniuersæque terræ.* Iuxta hunc igitur morem Deus primum decernit firmamentum fieri: *Fiat firmamentum*. Illud deinde in aquarum principatum substollit. *In medio aquarum*. Tandem eius officia circa aquarum elementum exercenda exponit. *Et diuidat aquas ab aquis.* Hæc dixisse sufficiat, eorum ingenio fortasse placitura, quibus supercœlestes aquæ displicent. Nec propterea eas negandas censeo, tanquam earum difficultatem fugitans: nam hoc die aquas veras, liquidas, & elementares supra cœlos fuisse relictas in expositione versic. sequentis ostendam. Sicque vtrique Interpretum factioni morem geram, & ubi problematica quæstio est, pacem inter litigantes constituam.

Gen. 1. 14.

Ibid. v. 26.

EXPOSITIO MORALIS.

§. I.

Bonum, quo pari sorte gaudet indignus non benè cedit in benemeriti præmium.

NIQVVM beneficentiæ genus est merentes, & immerentes pari præmiorum distributione confundere: nam si improbos à benemeritis ex præmiorum singularitate non distinguas peruersa iudicij censura virtutem reprobare videris, cum vitia murationibus approbas. Vnde infert Seneca, lib. 5. de Benefic. c. 12. *Ergo nihil potest ad malos peruenire, quod prosit: imo nihil, quod noceat. Quæcumque illis contigerunt in naturam suam vertunt, & extra speciosa, profuturaque si melioribus darentur; illis pestifera sunt.* Præmium natura sua bonum ubi in manus pessimas incidit turpissimo contagio defœdatur; nec modo inutile, verum fit quoque pestiferum ipsismet iustis, quibus contigerit ob futurum. Non itaque munerari potest virtus illis commodis, quibus solent felicitari nocentes, & quidquid indignos dicat, meliores denentur.

14.

Seneca. Nihil ad malos peruenit quod non noceat.

15.

Naturæ conditor primo die ædificauit Empireum, gloriæ theatrum, & splendidam Beatorum sedem. Hoc secundo die vero infra ipsius ambitum extendit firmamentum octo cœlestibus sphaeris distinctum. *Fiat, inquit, firmamentum in medio aquarum.* Mirum est, quantis peristromatis Deus supremam illam beatitudinis aulam inuoluerit: & tanquam si mundi esset gemma Empireum, sic intra cœlorum capsas custoditum incluserit. An fortè ne contaminaretur humani aspectus fascino Numen metuit: An extimuit, ne terrenæ aliquæ exallationes pellucidam illam sedem fœdo attractu fuscarent? Cauti certè, non tantæ felicitatis avarus: sed æternorum bonorum æquissimis distributor, Nam quid in Empireo est, nisi benemerentium merces? ubi condigna manent in præmia storum, quæ præcipuè in visione consistunt, iuxta vulgare axioma Theologorum. *Visio est tota merces.* Æquissimum ergo fuit tam eximium bonum proborum meritis destinatum ad communem oculorum licentiam non obicere, ne si fruerentur improbi pari participatione conspectus, ipsamet gloria fieret impar præmium, quod sanctè militantibus donaretur. Ita idem ingeniosè expedit Clem. Rom. lib. 1. Recognition. *Factum est, inquit, visibile cœlum, ut esset interiectio quadam, & diuisio, ne quis fortè indignus habitatione cœlesti, & Dei ipsius sedem videret, quæ iis solum qui mûdo sunt corde videnda præparatur.* Abscedat indignus, arceantur tot interiectis cœlis deprauati orbis incolæ, ne bonorum præmium oculis carpant, & vel ipso conspectu corrumpant. Nam si iustorum præmium concederetur immeritis indignum esset, quod iniustorum mercedem, & bonorum operum retributionem cederet.

Deus Empirei sedem abscondit iustis, ne eo fruantur impii.

Clem. Rom.

16.

Quatuor Assyriæ potentissimi Reges, qui rapinis & necibus Pentapolim infestabant inter spolia Sodomorum lothum cum omni eius gaza retulere captiuum. Cladis admonitur Abraham in vindictam accingitur, & subitaria manu vernaculorum collecta onustos præda Reges inuadit, ac improvidos vno prælio profligat Sodomorum Rex gratulaturus victoriam præter captiuorum animas, quas libertate donauerat, reliqua spolia ab hostibus reportata Abrahamo concessit. Ille vero siue fastu victoris, siue ingenuitate potius animi oblata munera ingenti supercilio detrectans, ait: *A filo subtegmis, usque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicat: Ego ditiui Abraham.* Genes. 14. 23. Qui tamen victoriæ præmia à Rege contempsit accipere paulò ante decimas à sacerdote Melchisedech oblatas haud ægrè acceptauit. *Dedit enim ei decimas ex omnibus.* Ecce Abraham aduersus Regem inciuiliter, comiter cum Sacerdote se gessit? Certè si vtriusque munera pari constantia respuisset, virtuti tribui posset, quæ nec vendere beneficia, nec emi muneribus assuecit. At, cum alia recuset, alia verò accipiat, tam videtur in Regem iniurius, quam in fortunam superbus. Verùm sanctissimus Abraham extra omnem timoris speciem regiam remunerationem, quasi sibi indecoram detrectauit, Rationem reddit Philo lib. 2. Alleg. Abraham, inquit, *secutus Dei voluntatem, res suas à Deo sibi concessas retinet, recusat autem equos Regis Sodomorum, tanquam mercedes meretricum.* Regis munera sapientissima declinauit, qui modò decimas à Sacerdote accipere non contempserat; nouerat enim libidinosum Principem emere stupra suis muneribus solitum; nec pretia libidinis digna erant, quæ acce-

Abraham noluit accipere Sodomorum dona, quia erant meretricum præmia.

Philo.

ptari meruissent tanquam præmia virtutis. Percepit Sacerdotis decimas, sacrorum pensiones, quibus dignè victoria compensatam iri sciebat: mercedes verò meretricum tanquam sibi iniurias repudiavit; neque enim eodem, pretio vitæ & vitium soluitur.

Babylonici Regis conuiuium regalibus lautitiis splendidum, sed sacræ suppellectilis prophatione sacrilegum, arcana scriptura perturbant subito apparentes prodigiosæ manus articuli. Quæritur Daniel sapiētissimus Vates, qui interpretetur ignotæ manus cæcas litteras, accersitūque Rex sollicitat ingentibus præmiis ad soluendum ænigma. Dani. 5. 16. *Si vales scripturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo Princeps eris.* Quid verò ad hæc Daniel? Munera tua, retulit, *sint tibi, & dona domus tue alteri da.* O ingratiſsimā repulsam gratiosæ dignitatis? Torquem & purpuram Majestatis insignia & Assyrij Principatus decora recusat Hebræus, renuit acceptare captiuus? Et quidem similia olim à Nabuchodonosore Daniel acceperat cum eius inscrutabile somnium sapienter reuelauit. Dan. 2. 48. *Tunc Rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei, & constituit eum Principem super omnes provincias Babylonis.* Eiusdem felicitas munera altero promittente refellit, altero conferente retinuit. Balthasari inurbanus se exhibuit, qui Nabuchodonosori se mitiorem præbuit. Et cur eiusdem generis præmia modo Danielem reddiderunt aduersum, quem prius inuenere propitium? Forsam Daniel ad Balthasaris mensam respexit, in qua pariter accumbabant Optimates eius, uxoresque eius, & concubine. Vbi vidit Daniel turpissima scorta pariter cum regni optimatibus honorari, merito tanquam indignos Balthasaris honores despexit; maluitque indonatus potius ab aula decedere, quam ignominiosis muneribus dehonestari. Huc spectat aurea Eucherij sententia Epist. ad Valerian. de contemptu Mundi. *Cum promiscue, inquit, cum bonis mali ambitione conscendant, & non vnius meriti viros vnus honor ambiat, dignosque, & indignos non tam discernat dignitas, quam confundat: nonne honor maior est huiusmodi honore in honorum esse malè, ac suis magis moribus, quam promiscuis honoribus honorari?* Maior equidem. Nam ubi merita non discernuntur ex præmiis, ipsa præmia propudiosa merentibus sunt, & virtutis opprobrium, iuxta cum sceleribus munerari.

Dani. 5. 16.

Ioid. 2. 48.

Daniel despexit Balthasaris præmia, à Nabuchodonosore accepit.

Eucher.

Satius est dignitate carere quam promiscuis honoribus cum pessimis honorari.

18.

Assuerus cum regni sui annales aliquando enolueret, inibi memoriæ traditum reperit de se benè meruisse Mardocheum, quippe qui secretissime in regem coniurantes detexerat fidelissimo obsequio. Demiratus Rex non minus quod periculum euassisset, quam quod in exotica gente fidem inuenerit, diligenter quæsiuit: Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardocheus consecutus est? *Dixerunt ei serui illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.* Esther 6. 3. Lyranus vertit in dubium huius responsionis veritatem, constat enim ex eodem libro cap. 2. Mardocheum propter proditos perduelles inter familiares regis fuisse acceptum: in aulamque admissum regiam auxisse familiam: quod quidem optabile præmium erat, & Hebræo viro maximè honorificum, apud Assyrios captiuo. Falso igitur ministri immuneratum retulere Mardocheum; qui si non pacem meritis, haud contemnendam tamen mercedem

Esther. 6. 3.

Mardocheus pari cū immeritis præmio affectus impramiatus dicitur.

cedem acceperat. Sed sciendum est illos qui in regis vitam conspirauerant, aulæ similiter domesticos fuisse; erant enim Ianitorum Præfecti, siue stationariorum præfides. Visum est igitur non bene Mardochæi fidem muneratam illo scilicet munere quo perfidi quoque gaudebant eunuchi. Quare tanquam si nihil honoris accepisset, nullo præmio affectum fuisse dixerunt. *Quia, inquit, Lyra, licet Rex fecisset commorari in palatio suo à tempore illo, quo nuntiauit sibi paratas insidias, hoc tantum erat quasi mercedem expectando.* Quid enim in virtutis præmium computaretur admisisse ad familiam Mardochæum, cuius numerum sceleratissimi implebant? Nouerant quidem ministri Regis in palatio hominem commorari, sed non eum muneribus auctum cum immerentes eiusmodi honorem obtinuissent. Equissimo iudicio censebant illum mercedem non accepisse, sed expectasse. Nequit enim præmium virtutis esse, cuius sunt etiam nocentissimi quique participes,

§. II.

Tanta vigilantia opus est ad tentationis conflictum, ut verendum sit ne hostilibus telis pateat aditus, dum totus ad præmium obliquatur aspectus.

19.

Heu quàm nos vigiles hostes impugnant! O quanta nobis opus est vigilantia & solertia; ne instantibus aduersariis succumbamus imprudentes! Attentissime obseruandum est, vnde nos ferire possint qui vndeque in nos impetunt, singulis momentis insultant. Est animis nostris non tantum externus hostis nequam spiritus, sed caro ipsa nostra domesticus aduersarius. Ille perpetuò tendit insidias, hæc continuò prouocat ad certamina. Ille astu potius quam robore certat; perfida hæc supplantare conatur dum insidiosè blanditur. *Inter hos scopulos* (inquit Tertull. de Idolatria cap. 24.) *inter hæc vada, & freta, velificata Spiritu Dei fides nauigat, tuta si cauta: secuta si attonita.* Vbi est igitur confidentia nostra? vbi securitas? scruposum hoc, & malefidum nauigantibus fretum, quis imprudens periculi nauigat, quis non toto animo attonitus absque naufragio putat salutaribus oris appellere? Attonito similis hæreat necesse est, & in aduersarij motus ita defixus vt ab eius insultibus nec minimum aspectum declinet.

Tertull.

Inter pericula opus est attonita vigilantia.

20.

Diuinus Opifex rerum inter Empirei sedes regionemque mortalium cælorum orbes oculis humanis opposuit, quorum interjectu nostris obtutibus beatitudinis absconderet gloriam. *Fiat, inquit, firmamentum in medio aquarum.* Et firmamentum quidem, non corporeis luminibus peruium, sed solidum, & ex ea materia densatum quam nequeat visus mortalium penetrare. Cuius rationem reddens Clemens Rom. inquit, *Nunc agonis tempore, inuisibili placuit ea quæ ad præmium vincentibus destinata sunt.* Scilicet quod firmamenti orbes nostris oculis Empireum intercipiunt, ideo est, quia ibi præmium. hic lucta: illic vincentibus destinata merces, hic in agone configimus. Quinimo vel hac maximè causa oportebat, nobis præmium & coronam ostendere, vt adderet præliantibus animos, vt coronæ æternæ cupiditas ciceret animum ad victoriam. Quid

Clem. Rom.

Gloria militibus absconditur ne eorum aspectus à pugna subtrahatur.

enim plus inflammare potest decertantes quam certissimi præmij aspectus, & remunerationis intuitus? Ergo agonis hoc tempore gloria illa non lateat, quæ nostris est promissa victoriis, vt dum spe pulcherrima concitamur pro victoria strenuè certemus. Verum hæc pugna tam attentum requirit militem vt plenum sit periculis ab hostiū insidiis aspectū remouere. Igitur dum configimus, dū aduersariis nostris committimur inuisibilia placuit ea quæ ad præmium vincentibus destinata sunt. Non quod nō oporteat præmiū cœlestis gloriæ intueri, sed quod non tutū sit ita præmij pulchritudine rapi, vt interim negligamus pugnae pericula. Oportuit igitur cœlestem sedem nobis occultare ne eximia eius pulchritudine & splendore arrepti, & totis animis in eius contemplatione absorpti dum in pugna discrimina non intendimus, in obseruatis ictibus vulneremur.

1. Corinth. 2.9. inquit Apostolus: *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparauit Deus iis, qui diligunt illum.* Ecce negat Paulus cœlestem gloriam nullis mortalium sensibus peruiā fuisse, possumus tamen ipsum ad hominem, vt aiunt, arguere ex iis quæ in altera ad eisdem Corinth. Epist. scribit de seipso. *Quoniam raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.* 2. Corinth. 12.3. Quæ quidem verba non pauci interpretantur de beatitudinis gloria à Paulo in cœlo visa, & audita. Ecce igitur in Doctorem gentium validissimum argumentum. Si enim beatorum cœlestia bona ipso auctore ignota sunt oculis humanis & auribus, cordisque cogitationibus sublimiora, quomodo ipsemet eadem vidisse & audiuisse fateretur? Nisi fortè audire quiuisset sine auribus possit, aut quæ visus non capit valeat inspicere. D. Ambros. huic argumento occurrit, & subtili sui acie ingenij objectionis tricas excindit, lib. de Isaac. c.3. Nam cum testatus est Paulus audiuisse cœlestia arcana, simul se extra conflictum carnis positum profiteretur: ait enim: *Siue intra corpus, siue extra corpus nescio, Deus scit.* Vnde subdit Ambrosius *Nam eius anima assurrexerat de corpore, & se à visceribus, & vinculis carnis abduxerat.* O benè docuerat sanè Paulus ad Galat. 5.17. *Caro aduersus spiritum concupiscit, & spiritus aduersus carnem: hæc enim sibi inimicem aduersantur.* Ergo dum Paulus in carne versatur, tanquam cum sauo corporis hoste pugnas, præmij cœlestis delicias non viderat, nec eas auribus vsque acceperat: ne instante pugna quidquam de obseruando hoste remitteret, dum totum spiritum ad videndam gloriam intendit. Cum vero in cœlum rapitur auditurus arcana verba quæ non licet homini loqui, cum mentis oculis totam gloriam hausit, cum hoste fecit inducias. *Nā eius anima assurrexerat de corpore.* Vt hinc nobis appareat, quam sit periculosum decertantibus, ab hostilibus telis amouere conspectum; ne dum toti sumus in præmium intenti, obseruamur incauti.

21.
1. Corinth. 2.9.

2. Corinth. 12.3.

Ut videret gloriam Paulus cum hoste inducias fecit.

D. Ambros.

Galat. 5.17.

22.

Benè vxoratus Iacob & peramplè opulentus è Mesopotamia regrediens fratris sui Esau pertimescere cœpit occursum. Pugnacem expectabat quem ab utero fuerat expertus validissimum luctatorem; & homo genio suo mitis, armisque insuetus cum veterano configere formidabat. Dum pugnam cogitat, timetque ciuentam, ad velitationem improuisam ab Angelo prouocatur. Qui cum videret quod eum superare non posset, tetigit neruum fœmoris eius, & statim emarcuit. *Dixitque ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora.*

Gen. 32. 26. *Oleaster.* vora. Genef. 32. 26. Et cur Angelus tantis precibus ante auroram dimitti contendit? *Quia*, inquit Oleaster, *nolebat cognosci quantum ad effigiem.* Sed quid? Angeli effigiem Iacob nequaquam prius viderat? Viderat sanè, & per visam Angeli speciem Deum agnouerat. Vnde vocatus Israël, id est, *videns Deum.* Quin & ipse gloriatur. Ibid. vers. 30. *Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* O mixturam rerum mirabilem! Nolebat Angelus de facie cognosci, quia Dei præferebat imaginem, contra Iacob strictius Deum amplexu constringens, repugnantem aspexit. Nunquid homo Deum potest intruere nollentem? Quantumuis illufcescat aurora, videre quis possit Deum, si videri se renuat? Sane hic, cum maxime Iacobi aspectus, virabat, videri sustinuit. Etenim luctatoris per se nam agens, qui simul futurus erat præmium victori insinuat non ita nos debere totos in præmij aspectum ferri, ut non pariter in pugnae pericula animum intendamus. Ideo dum in gloriosam faciem totus rapitur Iacobi conspectus accepto vulnere à pugna destitit, & propè victor fœmore claudus abscessit.

23. Hanc veluti legem certantibus imposuit, qui victores nos omnes cupit, seque præmium vincentibus repromisit. Optandum erat sic in contemplatione gloriæ mente versari, ut nunquam ab eius conspectu animum remoueremus: at si ita futurum est, ut contemplatio gloriæ totam mentem absorbeat, totos animi sensus rapiat, nec attentos nos patiatur ad insidias inimici, patiatur Deus potius aliquantulum oculos ab ipso præmio, quam à conflictu remouere. Quare Cant. 6. 4. sic dilectam sponsam alloquitur. *Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt.* O plenum auctoritatis amantem! Si hac lege amandum est, ut contemplatione mutua perfrui non detur, quantis dilecta torquebitur desideriis? quantis anima gaudiis fraudabitur? Quid sponsi præsentiam interturbat visus sponsæ? Quod eum illa conspiciat, quæ causa est, cur ille diffugiat? Verum iam sponsus insinuauerat fugæ suæ causam, cum sponsam laudibus efferens proximè antea dixerat. Ibid. vers. 3. *Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Ierusalem, terribilis, ut castrorum acies ordinata.* Quibus inuit pulcherrimam sponsam adhuc in castris decertantem, & tanquam in hostico belli discrimina sustinentem. Monet igitur, ut à se oculos dum periculum instat, auerrat, id est, ut non sic omnino in eius contemplatione pulchritudinis delectetur, quatenus omnes pugnae curas abiciat. Oportere potius ab eius gloriæ conspectu nonnihil intermittere, quam ab hostium obseruatione animum penitus abstrahere. Adeo enim illi opportunitatem nocendi observant, ut cum ad ipsum victoriæ terminum respicimus, si non pari diligentia ingruentibus obstitamus, incogitantes incurant & incautos euertant.

S. III.

Nequit animus æternorum contemplationi insistere, quia caducarum rerum strepitu se non expedit.

24. Studiosos, & assiduos spectatores exigit diuinarum rerum sapientia, quorum mentes eternarum species rerum nulla imaginum diuersitate confundat. Terrena hæc quo proprius nobis accedunt, eo potentius arripiunt. Sensuum delectatione capiamur, ut propensiori animo sensibilia, quam spiritualia sectemur. Obstrepit tamen naturæ necessitas, quæ dum terram incolimus, terrenorum etiam subsidio indiget: & excusamus temporales curas, quas subimus vitæ fragilitate compulsi. At dum caducitati naturæ succurrimus, toti perituris immergimur, & iniquissima prouidentia, plus commeatus ad breuem vitæ cursum comparamus, quam qui necessarij sunt cito ad portam appulsuris. O præposteram solitudinem? inquit sapienter Eucher. Episc. Lugdunens. Epist. de contemptu mundi. *Competentibus copiis, inquit, vitam exaugeamus æternam, incompetentibus instruamus exiguam: nec prouisione peruersa, impendamus breui temporis curam maximam, & maximo temporis curam breuem.* Si hæc felicitas mortalibus obtigisset, ut sine temporalium cura viueret, ea maxime obtenta esset, quo totis animi sensibus incumberemus æternis. Nihil enim fortunatius (ait Nazianzen. in Apologet. 1.) eo qui clausis, compressisque corporis sensibus, atque & secum in se, & cum Deo colloquens superiorem rebus in aspectum cadentibus vitam agit; diuinæque species, & imagines puras semper, nec ullis terrenis, & errabundis formis permixtas in seipso circumfert. Ad tantam felicitatem nemo peruenit, nisi qui corporis sensus sic conclusos habet, & externa hæc, & terrena negotia nullum ipsis imaginem possint imprimere, quæ diuinarum rerum species deteriori forma deleat, & quadam confusionis caligine, æternorum contemplationem confundat.

Lucidissima gloriæ sedes, Empireum est, æternum solium beatitudinis, domicilium æternitatis. Ibi nos homines inuitat inremerata felicitas, & diuinæ munificentiae thesaurus spe dulcissima prouocat. Sed heu! quam longè hæc à conspectu disita, quam à sensuum facultate seposita! Summam illam gloriam toties nobis promissam, non modo Deus per immensa spatia, ab hac mortali regione sejunxit, verum multiplicibus orbibus nostris oculis interceptit, ut tam nobis non liceat eam videre, quam manu extensa contingere. *Fiat, inquit, firmamentum in medio aquarum.* Scilicet ut tanquam multiplicibus interstitiis hominum obtutus auertat, ne quis audeat in tantæ gloriæ sedem aspectus injicere. O rerum diuersitatem mirabilem? Iubemur cœlestem exoptare gloriam, beatitudinem toto cordis desiderio percipere numeratur immeritis, & fas nobis non est eam oculis vel à longè cernere? Ita quidem credo, ne inconstantes oculi, qui terrenis imaginibus passim obturbantur, illam gloriam aspiciant, quæ videntem exigit terrenarum specierum expertem. Nam ut eleganter, ait. Zeno Veronens. Zeno. serm. 1. in Psal. 130. *Oculorum extollentia de alio in aliud*

24. Terrena quo proprius accedunt potentius arripiunt.

Eucher. Breui tempore impendere curam maximam, æternitati autem curam breuem peruersa prouidentia est.

Nazianz. Fortunatissimus est qui diuinæ species puras, & immixtas retinet.

25.

Oculorū fa-
gaz mobili-
tas quidquid
viderit fla-
tim perdit.

aliud elata quidquid viderit, mobilitate fugaci statim deperdit. Nequit carnis oculus tot caducarum rerum effigies permutans in objecto vno aciem figere: quin mobilitate fugaci quod facile capit temere amittit. Igitur tanquam ineptus excludi debuit à contemplatione cœlestium, tot obstantibus orbibus impeditus, ut hinc instruamur nihil esse quod ad diuina contemplanda plus ob- sit, quam his humanis, periturisque rebus animum implicari, & distendi. Debet igitur mens nostra tam esse à temporalibus curis dissita, quam est gloriosa illa Empirei sedes, ab omni ter- ræ commercio se posita, ut in æternarum re- rum contemplatione insistens, nulla nos extra- nea sollicitudo, ab illarum conspectu præsentia- que dimoueat.

Æternorum
contemplatio
perpetua esse
debet.

26.

4. Reg. 2. 10.

A migraturo in cœlum Elia duplicem in se fieri spiritum postulabat Eliseus. Ille vero, exoranti, retulit. *Rem difficilem postulasti, Attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.* 4. Reg. 2. 10. Mira profecto Prophetæ sententia! Et difficilem petitionem testatur, sub conditione facili concedendam ostendit. Et quid potest esse obtentu arduum, quod non labore, non molesto circuitu, sed solo obtinetur aspectu? Videre Eliam igneo cutru arreptum minoris erat negotij, quam tot flammis splendidum non videre. Patrem abire, Magistrum tot nominibus charum divedere; erant utique incitamenta videndi, nec posset Eliseus non oculis sequi, quem æstuanti animi affectu prosequeretur. Cur igitur Elias, quod factum difficile succensebat, sub tam necessaria conditione repromittit? *Si videris me quando tollar à te, erit tibi quod petisti.* Equidem non tam exigebar à discipulo oculorum aspectum, quam mentis firmum, & constantem intuitum. Nam qui ad cœlestia conscendebat, permanentem cœlestium contemplationem in Eliseo procurabat. Dum in se advocat oculos, iuxta secum rapere voluit omnes animi curas, & cordis affectus, ut quantum erigebantur oculi supra inferiorum rerum intuitum, tantum mentis aciem immotam in diuinarum rerum contemplationem deligeret. Optime adhuc Bernard, serm. 6. de Ascensione. *Duplicavit, inquit, spiritum visio abeuntis, cum euidenter raptus in cœlum, vniuersa pariter eius desideria secum tulit, ut inciperet ipse quoque iam sapere quæ sursum sunt, non quæ super terram.* Ut Elias permanentem discipuli contemplationem cœlestium faceret, animum reddit temporalibus curis aduersum. Quasi non concedatur æternorum constans intentio, nisi humani etiam sensus illis se subtrahant, & ab omni fluxarum rerum specie se expediant.

Elias dupli-
catum spiri-
tum Eliseo
sub visionis
conditione
promittit, ut
eius animum
secum rape-
ret.

Bernard.

27.

Aq. 3. 6.

Basil. Seleuc.
Clausus ad
speciosam
portam mi-
raculose cu-
ratur ne A-
postolis cur-
sum ad ora-
tionem im-
pediat.

Petrus & Ioannes creaturi ascendebant in tem- plum ad horam orationis nonam, cum intercepti clamoribus pauperis, qui ad speciosam portam claudus jacebat, & stipem à transeuntibus postulabat, gradum sistunt: non inopiam quidem, sed grandiori beneficio valetudinem subleuaturi. Tunc Petrus *Argentum, inquit, & aurum non est mihi quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula.* Et apprehensa manus eius dextera, allelauit eum, & protinus consolidata sunt bases eius & planta. Hoc tam prosperum ceteraque miraculum expendens Seleucis Orat. 21. valde emphatica sententia illustrat. *Orationis, inquit, appendix erat claudi curatio.* Scilicet claudi sanitas ab Apostolorum oratione pendebat. Sed illi tamen nondum orationem

fuderant: quippe qui oratum properabant. Non pendebat igitur claudi curatio ab oratione futura: nihil enim ab alio pendet, nisi quod illo posterius est, & tanquam effectus præexistentem causam requirit. Ergo nondum habita oratio causa esse non potuit cur claudicantis curaretur? Profecto exquisitissima voce usus est Seleucien- sis, ut insinueret quam ab omni externo negotio animum expeditum oratio requirat. Nempe instabat orationis hora. Apostoli autem qui ora- turi venerant, intercedente curatione pauperis, morabantur. Aut oportebat hoc se negotio quam citissime expedire, aut moras orationi interpo- nere. Igitur intermittatur oratio, claudus sanitas ocyus erogetur. Nam si pendentem curationem in aliud tempus remisissent, ipsa subleuandi pau- peris cura orationis attentionem turbasset. Qua- re addit, se se exponens Basil. *Capitulum ad oratio- nem cursus iacenti claudus inopinatum cursum attulit.* Quippe strenui cursores Apostoli, tam inuariabili tenore cursum ad orationem cœperant, ut ne medio præpedirentur in cursu, ipsam claudum currere secum facerent.

§. IV.

*Optimus Princeps, dum familiaris inclinatur
Majestatis fastigium, latius
amplificat in subditos
dominatum*

PRincipes subditorum mores legibus, volunta- tes autem humanitate coërcent. Auertit enim eorum animos supercilium, quantum hos quo- que captiuat quidam summi fastigij facilis con- decensus. Egregie hoc docet Magnus Hieriar- cha Gregorius lib. 3. Moral. cap. 10. *Iacentes non erigimus, inquit, nisi à rigore nostri status incline- mur: quia dum rectitudo stantis à iacentis situ di- screpat, eum, cui condescendere negligit, nequaquam lenat.* Rectè. Idcirco enim Principibus concessa potentia est, ut infirmiores fulciat, ut quos de- terior fortuna prostrauit, ipse valida manu sub- tollat. Nisi ad decora majestatis aliquando con- niueat, tam jacebit ipsi dominium, quam sub- jectis fortuna. Hæc porro cum subditis Princi- pum comitas Alexandrum Macedonem non mi- nus Imperio orbis auxit, quam in Deorum fa- miliam retulit. Nam ut auctor est Valerius, lib. 5. cap. 1. *Is dum omnes gentes infatigabili cursu lu- strat, quadam loci tempestate niuali oppressus, senio iam confectum militem Macedonem nimio frigore ob- stupe factum ipse sublimi, & propinqua sede sedens animaduertit; factaque non fortune, sed ætatis vtrius- que estimatione, descendit, & illis manibus, qui- bus opes Darij afflixerat, corpus frigore complicatum, in suam sedem imposuit.* Dignum verè facinus ad cuius æmulationem omnium Principum studia prouocentur. Sed facilius Alexandri ambitio, quam humanitas eorum animos pulsat, qui per inflexibilis majestatis specimen, se Reges, se supremos hominum putant. Quasi Imperium sustineri possit sine iis, quibus imperes, aut non potius subiectis humanitate gentibus au- geatur.

28.

Principes
subditorum
voluntates
humanitate
coërcent.
D. Gregor.
Necesse est
condescende-
re, ut iacen-
tes eriga-
mus.

Valer.
Alexander
militem ni-
mio frigore
rigentem in
suam sedem
imposuit.

Per illa verba. *Fiat firmamentum in medio aqua- rum.* decretum fuisse firmamenti in aquas impe- rium multis probavi in exposit. literali huius ver- sic. à num. 9. Vbi idem esse dixi in medio fieri, quasi

29.

quasi in regimen, & gubernationem aquarum
cœlorum orbes institui. Hoc autem cœlorum im-
perium omnibus mortalium fastigiis celsius emi-
net: nam si totius vniuersi partes adinstar cuius-
dam statuae immensa molestantis consideres, &
tanquam Babylonicum simulacrum ex diuersis
metallis effectum firmamentum nobilissimum
mundi membrum pro verticē collocabis. Sic pro-
pemodum mundū imaginatur Eustathius. *Illiad. 1.*
Cœlestis mundus caput est, Mare venter opactum.
Terra pedes. Non autem firmamentum sic celsitu-
dine sua tumet, vt subjectos sibi populos tan-
quam inferiores quodam fastu insolenter despi-
ciat, imo ideo dicitur *in medio aquarum* fieri, vt
non minus hac formula præferatur aquis, quam
ipsas sibi subjectas aquas proximas habeat fami-
liari commercio. Est igitur *in medio aquarum*, dum
sublimius in aquas dominatur, & in medio ea-
rundem, maiestatis securum, alia supra dorsum
sustinet, alias varo inferius de proximo respicit.
Neque hoc contentum firmamentum est fami-
liari consortio aquarum, verum terram ipsam
quam veluti mundi ad pedes natura substravit,
continuo calore fouet, æternis luminibus respicit,
& influxibus firmat. Tempora digerit, nubes ag-
gerit: pluuias egerit, fontium latices occulta ra-
tione dispensat, æquoris æstus pari secum cir-
cuitu euoluit. Tam sollicitum se gubernatorem
exhibet pro vnius conseruatione vermiculi,
quam pro vniuerso elephantium grege: tam
areolam pauperis fecundat, quam excultissima
pomaria magnatum. Hæc omnia quo tandem
cœlorum compendio? qua tanti Principis vtili-
tate? Sanè nullo maiestatis detrimento, magno
vero Imperij auctuario, Nam qui ad principatum
aquarum eligeantur, hoc quasi inferiora con-
descensu effectum est, vt in terras, in animan-
tia, in homines denique iura Imperij amplia-
uerint.

30. De Christi Imperio sic vaticinatus est Isai. 2. 2.
Et erit in nonissimis diebus preparatus mons domus
Domini in verticē montium. & eleuabitur super col-
les, & fluent ad eum omnes gentes. Sumpta à fluui-
orum cursu metaphora, amplissimum Christi
Regnum Propheta demonstrat, quod supra om-
nes colles celsius eleuat, & superius omnium
montium apicibus effert. Sed hoc videtur dis-
crepare metaphora, quod in illud regnum gen-
tes omnes prædicat confluxuras: vnde illud Im-
perium, quod similitudine montium in sublimē
constituit, gentium confluentium imagine infe-
rius deprimit. Quippe nullus est fluuius qui sur-
sū suos fluctus impellat, sed cōfluentibus vndis in
profundiora semper illabitur. Si igitur altissimos
quoque montes Christi principatus excedit: im-
proprie dicuntur gētes instar fluminum ad ipsum
confluere. Mouet dubium hoc Galfridus apud
Tilman. Sed quomodo, inquit, fluent ad montes?
Non enim solent sursum vergere fluida. sed deorsum,
& statim sibi ipsi responderet. Sed mons iste prepa-
ratus in verticē montium. omnibus quoque vallibus
humiliior erat. Scilicet Christi imperium sublimē
illud quidem & editissimis montibus celsius, non
tumorem montium inflexibili imitabatur rigi-
ditate. Supra altissima culmina erigitur, sed in-
fra omnium profunditatem vallium acclinatur.
Omnes celsitudine maiestatis exsuperat, quia
cunctos vincit inclinatione dignitatis. Ideo fluent
ad eum omnes gentes; dum enim maiestatis suæ al-
titudinem deprimit; cunctos gentium populos
ad se attrahit, & in sinum benignitatis suæ re-

cipit. Profluit inclinatio ad augendum imperium,
tamen non nocuit ad extinguendum fulgorem
maiestatis.

Hac diuinitus lege in multarum gentium
Principem institutus est Abraham ipsa commu-
tatione sui nominis, & in dignitatem assertus, &
in gubernandi arte eruditus. Sic enim ad eum
Deus Genef. 17. 5. *Nequaquam vocabitur nomen*
tuum Abram, sed appellaberis Abraham; quia
patrem multarum gentium constitui te. Perpende ab
vnico elemento literæ, nominis vtriusque di-
stantiam. *Abram.* Pater excelsus exponitur.
Abraham ipso Deo interprete. *Patrem multarum*
gentium significat. Et erat quidem ille Pater siue
supremus Princeps, & in modica familia excel-
sos animos creans, geniumque præferens ad
dominationem erectum. Nam nomen hoc Patris,
quod ipsi à puero impositum fuit, non ad filio-
rum generationem respicere poterat, quos nullos
tunc tulerat, neque nisi binos dum vixit excepit.
Pater igitur excelsus appellatus est, quia vel ab
ipsa ineunte ætate Principis specimen dedit. No-
minis autem prælagium Deus infallibili promif-
sione firmavit; & vt eum in amplissimum Prin-
cipatum assereret, quidquid celsitudinis, & ex-
tollentiæ est, de priori nomine expunxit. *Non vo-*
caberis Abram, id est, Pater excelsus, sed vo-
caberis Abraham, multarum scilicet gentium Pa-
ter. O sapientiam immortalem? Sic factum de-
primit, cuius Imperium auget, & vt illi innu-
meras gentes subjiciat, excelsi titulum prohi-
bet, quasi inflexa, & pertinax celsitudo inca-
pax sit dominationis amplissimæ, nec posset
Abraham multarum gentium princeps agnosci,
nisi spiritus sublimes illos humaniori dignatio-
ne inflecteret. Quare merito hic dixit Origen. in

Catena Græca. *Est hoc primum quasi fœdus, pri-*
imumque lucrum: non amplius Abram, id est, Pa-
ter eximius; sed Abraham, id est, Pater multi-
tudinis ultra vocaberis. Nam hoc veluti fœdere
Abraham innumeris præficatur gentibus, scilicet
vt deposito maiestatis supercilio populis impe-
ret: inde enim primum excipiet *lucrum*, multi-
tudinem subditorum, qui facilitate Principis al-
lecti, numerosiores sub imperij iugo conuenient.

Multus est David in exaggeranda maiestate di-
uini Principatus. Magnus, inquit, Dominus &
laudabilis nimis in Ciuitate Dei nostri, in mon-
te sancto eius. Fundatur in exultatione vniuersæ
terræ mons Sion, latera Aquilonis Ciuitas Re-
gis magni. *Deus in domibus eius cognoscetur, cum*
suscipiet eam. Psal. 47. 4. Ille scilicet magnus, ex-
cellus, summusque Rex, cuius laudibus impares
linguæ, cuius magnitudini impares quoque cœ-
li habentur, cum in dominium Ciuitatem reci-
pit *in domibus eius cognoscetur.* Ecquæ laus tantæ
dominationis est, quod casulas & domunculas
nostras inhabitet? Latebit profecto suprema il-
la dignitas obscuris conclusa sedibus, nec cognos-
ci poterit cum ad incognita hospitia se recipit.
Imò *in domibus eius cognoscetur*, nec dignitatis
decora confunder, cum ad diuersoria nostra
summa dignatione descendit. Audi in hunc sen-
sum loquentem Chrysostomum, inibi. *Prædicat*
his verbis, inquit, eius auctoritatem, laudem, co-
ronam dicens Ciuitas Regis magni. Deinde ostendens
quomodo sit Ciuitas Regis magni per illud *in domibus*
eius cognoscetur: ostendit magnam prouidentiam. &
quod eam totam omni ex parte seruat; non illius tan-
tum totius curam gerens, sed etiam vnam quamque
domum suam ostendens, quomodo su Ciuitas Reg-
magni.

31.

Gen. 17. 5.

Abrahamo
ubi Pater gē-
tium consti-
tuitur, excel-
sus patris no-
men tollitur.

Origen

32.

Psal. 47. 4.
Deus ma-
gnus Domi-
nus dicitur,
quia in ci-
uitate domo
inuenitur.

D. Chrysost

magni. Hæc planè condescensio, auctoritatem, non minuit, nec laudem, infringit, nec denegat splendorem, coronæ. In qualibet pauperulâ domo agnoscitur, quia benignitate familiaritatis ad subjectionem humiles blandè attrahit. Multiplicat sibi subditorum domos, qui ad unamquamque domum, non tam majestatis memor, quam humanitatis accedit: nam quos benignè amore deuincit, potestati suæ obnoxios reddit.

§. V.

Maria Christiani orbis firmamentum, omnia in homines gratiarum fluentia suo influxu deriuat.

33. **S**æpius statui per illa verba. *Fiat firmamentum in medio aquarum*: adscriptam cœlis potestatem fuisse, & veluti regium gubernandi aquas imperium. Vt quasi Rex populos, ita etiam firmamentum aquarum copias dirigat, & ad diuersa munia distribuat. Siue æstibus concitentur æquora, siue fontes ebulliant, siue aër madefactus irroret, aut continentibus pluuiis satiet arentis terræ sitim, cuncta ab influente firmamento eueniunt. Non ab simili potestate Deipara, imò fœliciori oppido effectum, omnium gratiarum fluentia in humanum genus distribuit: nā quidquid gratiæ est, quod à Deo cōsequimur homines nō nisi per Mariā apud quam refidet gratiarum imperium obtinemus. Ideò Damascen. serm. de dormit. Mariæ. eā. *Cœlū animatum appellauit*, neq; aliud insinuat illud toties ab Ecclesia proclamatum Deiparæ elogiū, Mariā *Reginā cœlorum* prædicante, vt insinuet non minius in gratiarum fluētā Mariam quā in aquarum dispensatione cœlum regiam potestatem exercere. Quare mirè conspirās in nomine Mariæ Principatus hominū, & gratiæ Imperium. Vt enim inquit Chrysolog. serm. 142. *Dignitas Virginis annuntiatur ex nomine; nam Maria Hebræo sermone Dñā nūcupatur*. Habes Dominam ex Chrysologo. Accipe modò eius dominium gratiarum maria suprema potestate continens vnde Bernard. Homil. 2. supermissus est. *Loquamur inquit pauca de hoc nomine quod interpretatum. Maris stella dicitur*. Ecce in Maria concurrunt ex Damasceno, *Cœlum*. Ex Chrysologo *Dominium*. Ex Bernardo maris principatus, quod firmamentum obtinet, & astrorum influentia exercet. Ac si animatum hoc firmamentum Maria, non secus in hoc spiritali gratiarum pelago regnet, quam æternum illud in naturam aquarum imperitat.

34. Nam sicut firmamentum ex aquarum thesauro copiosissimas diuitias extrahit, quas ad terræ fœcunditatem variâ deriuatione dispensat. Ita etiā Maria ex immenso gratiarum oceano spirituales opes continuo hominum patrocinio diuidit, vt notauit Amedæus Homil. de B. Virg. Assumpt. his verbis. *His ergo, tantisque bonis exuberās Sponsa Sponsi, Mater vnici, suavis, & charissima in deliciis, & fons hortorum rationabilium, & puteus aquarum viuientium, & viuificantium, que fluunt impetu de libano à monte Sion, vsque ad confusus, quasque, & exterarum nationes pacis flumina, & gratiarum emanatione cœlica infusione deriuat*. Scilicet quod rationabiles hortos fons gratiarum irrigat cœlica virtus est, ab hoc animato Mariæ cœlo proueniens: Quod viuificas vndas ex hoc gratiæ puteo homines hauriant cœlica vis est, quā Mariæ influxus emanare facit euipos. Quod de Monte Sion deque libani vertice profluant gratiæ flumina Mariæ cœlica potētia est,

Tamayo in Genesim, Pars I.

quæ gratiarum emanationes cœlica infusione deriuat. Nihil itaque gratiæ Deus nihil ex cœlesti affluentia hominibus impertitur; quod à Maria tanquam omnium dispensatrice non profluat.

Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ geminum fratrum par in suam disciplinam acciuit, quibus Christianæ Ecclesiæ fundamenta posuit. Et circuibat Iesus totam Galilæam docens in Synagogis eorū, & prædicans Euangelium regni. Matt. 4. 23. Hic Beda curiosè inuestigat: *Cur Dominus Apostolos primum in Galilæa eligere voluerit, & non à Iudæa, vel cæteris regionibus; quæ nobiliores putabantur*. Nobilissimam sanè Ecclesiam nobili dignaretur ex ortu, nec eam recens natam de ignobili solo de humili regione exciperet. Saltem Iudæam Christi patriam natiuitate suā illustrem, ad Ecclesiæ patriam eligeret, & tā gloriosa respublica Principis sui orientem sequeretur. Si familia Christi est, cur extranea? Si tot cœli gratiis ditanda, cur de patria tam humili electa? Causā exponit idem Beda. Hom. 2. in Matt. *Quia, inquit, quamuis gloriosa Domini natiuitas prius in Iudæa sit celebrata, tamen eius sancta Conceptio primū in Galilæa ab Angelo Virgini est annuntiata*. Nota in sequentibus sententiæ energiam: *Dignū enim erat vt vnde caput nascendi sumpsit exordium, inde membra horum acciperent in clementum, & vnde ortum primum Sol iustitiæ dederat, inde stellæ fulgentes mundo apparerent. Et vbi Virgo audierat: Ecce concipies, ibi piscatores audirent: Venite post me. Quid pulchrius? Ex Galilæa scilicet vocantur piscatores in Ecclesia proceres, quia ibi Maria Christi cōcipiēs initiū Ecclesiæ auspiciata est. Quippe à Maria tāquā animato cœlo, & viuido firmamento, & sol iustitiæ ortum duxit, & Apostolorum astra mundo affulsere. Non datū esset piscatoribus audire: Venite post me, non nisi vbi Virgo audiuit: Ecce concipies, Nam vocationis gratia erat à Virgine profectura: & gratiosus Apostolicæ dignitatis fauor quasi Mariæ patrius, vnde salus hominū redundaret. Quare inquit Chrysol. serm. 143. Hæc gratia, quæ dedit, cœlis gloriam, terris Deum, fide gentibus, finem vitiiis, viam ordinem, moribus disciplinam. Hanc gratiam detulit Angelus, accepit Virgo salutem sæculis redditura. Galilæa igitur cæteris regionibus præferatur, quia Mariæ patria, quia ibi illa accepit hoc ius, & gratiam diuidendi inter homines potestatem.*

Cæterum si tantam plenitudinem gratiæ ad Mariam detulit Angelus, quam in humanum genus mox ipsa refunderet, quare cœlestis ipse portior eam gratiam à Maria repertam fuisse dixit? Luc. 1. 30. *Inuenisti gratiam Apud Deum*. Illa quippe dicuntur inuēta, quæ prius perditā anxie quæruntur. At Maria gratiam nūquam amisit, sed ab ipso conceptionis momento acceptam fidelissima custodia seruauit. Imò & orationem profert Angelus aliā ratione difficilem, quia quam prædeat gratiam inuenisse effert, plenam esse gratia salutat. *Aue gratia plena*. Si igitur gratia plena quomodo quasi gratiam amisset, gratiam nuenit? O mysteria solius Angeli ingenio enucleanda! Non quidem Virgo gratiam perdidit nos sumus omnes, qui illam amisimus sed quam amisimus homines, Maria adinuenit, nobis vtrique restituendam. Ita ingeniosè excogitauit Hugo Cardin. inibi. *Non dixit Angelus: Habes gratiam apud Deum; sed inuenisti. Quia res habita, vt propria custoditur, res inuenta restituitur illis, qui amiserant. Quia igitur non sibi soli retentura erat gratiam, sed omnibus qui eam amiserant restituenda ideo dixit Angelus. Inuenisti. Nōtū autem nemo est, qui*

G pretiosam

35.

Matt. 4. 23.

Beda.

Christi
suos Aposto-
los ex Gali-
læa elegit,
quia inde
elegerat
matrem.

Chrysol.

36.

Luc. 1. 30.

Maria in-
uenit gratiā
à nobis
amissam &
nobis resti-
tuit.

pretiosam gratiæ dracmam non quæramur amissam. Si hæc inuenienda est, oportet ad Mariam recurrere; ipsa enim inuenit, & inuentam restituet. Amisisti gratiam; frustra domum quærendo eueritis, nisi per Mariam, nunquam recipisse grataberis. Apud Deiparam intuto gratia hominum est, ut quam illa facillè inuenit, nos ab eadem haud ægrè recuperemus.

37.

Luc. I. 47.

Hoc Mariæ Virginis priuilegium ut bono nostro sibi collatum agnosceremus ipsa modularissimo cantu prædicat apud Luc. I. 47. in hunc modulum concinens. *Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo.* Vbi notandum est aliter Dominum, aliter Saluatorem Deum à Maria nominatum fuisse: dum enim cum *Dominum* appellat, non addit *suum*, quod additum Saluatori adiungit. *In Deo salutari meo.* Nec esse potest discriminis ratio, quod Deus communis sit omnibus creaturis Dominus: nam cunctis est etiā hominibus salutaris, qui redemit omnes, ut cunctos faceret salutis participes. Cur ergo addidit. *In Deo salutari meo*, quasi sibi soli salutem arrogare ausa, quæ ad omnes homines pertinebat. Hugo Viêt. notauit disparè in utroque loquendi formâ, inibi. *Nec*

Hugo Viêt.

Deus omnium est naturalis Dominus, sed Saluator specialim Mariæ.

tacitè, inquit, *prætereundum est quod cum Dominum nominaret, nihil addidit: cum vero Saluatorem, non simpliciter Saluatorem, sed suum Saluatorem nominauit.* In hoc satis conceptuum fœcundo dubio plures ingeniosè proludunt. Ego existimo *Saluatorem suum* speciali titulo asseruisse Mariâ, quod Domini nuncupationi conuenire non poterat. Deus enim Dominus est iure naturæ, & ante vllius libitum voluntatis humanæ: habet enim esse Dominum ex diuinæ naturæ proprietate in dependenter æterna. Quare suum noluit dicere Dominum, quia Dominum esse ab ipsa non habuit. Saluatorem vero suum appellauit Maria, quia per naturâ humanâ assumptam Deus sibi consciuit Saluatoris nomē, & Salutaris officium. Hominis autem naturam non induit, nisi explorato Mariæ consensu, & expecta voluntate. Itaque Deus tam à maria homo est, quam ab ipsa Saluator. Ergo *saluatorem suum*, iure merito appellauit Deipara, cuius arbitrio relictum est Deū hominem fieri, & Saluatorem esse: unde non aliter suum dicere potuit Saluatorem, quam suum filium asserere. Mariæ igitur, iuris est hominum salus, mundi redemptio, gratiæ saluantis infusio, quia Deum habuit ideo salutare suum, ut quidquid est salutis, & gratiæ de proprio Mariæ penu homo accipiat, & acceptum referat.

38.

Maria arbitrio relictum est Deum hominem fieri & Saluatorem esse.

Adhuc in ipsa Gabriellis salutatione cuius præfatam veritatem noua ratione confirmo. Dum enim cœlestis legatus Virgini renunciat Verbi conceptum, ipsâque stupet ad prodigij nouitatem, addit ille opportune. *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Luc. I. 35. Miraueris ad Christi conceptum Spiritus sancti novum aduentum necessarium fuisse; tum quia diuinum illud opus iam in virginis aula receptum habebat Auctorem, cum totus iam Deus mentem Mariæ impleuerit, antequam illa in utero concepisset. Ideo Gabriel eam salutat hoc nomine. *Aue gratia plena Dominus tecum.* Tum etiam quia ad temporalem generationem Filij congruentius aduenisset Pater: filius enim tanquam sui principium & originem Patrem respicit, cuius est proles. Cur ergo Spiritus sanctus superuenturus promittitur, & plenissimè ante possessus, & in locū Patris nouo prodigio subrogatus? Certè ut Maria plena iam Deo, quali Spiritus sancti auctuario adhuc am-

Luc. I. 35.

Maria quâdam iurisdictionem habet in omni temporali missione Spiritus sancti.

plius abundet, & illo gratiarum omnium fonte, veluti in cumulum supereffluat, totumque pelagus gratiarum in homines fundat. Congruit cum hoc sensu Bernard. Sen. tom. I. serm. 62. art. I. c. 2. *A tempore, inquit, quo concepit Virgo Deum in utero suo, quandam (ut sic dicam) iurisdictionem, seu auctoritatem habet in omni temporali missione Spiritus sancti; quia non vult ipse Spiritus sanctus nisi per eam communicari.* Hæc iurdictio Mariæ est, hæc quasi propria auctoritas illi à superueniente Spiritu attributa, ut nemini communicetur ille per gratiam, nisi conciliante Maria.

Bern. Senen.

§. VI.

Creatura dona munificentiam Creatoris sic prouocant: ut Deus magis liberalis appareat, cum compensat acceptum, quam cum donat gratuito.

REm persequor præter communem sapientum Philosophiam, & illis maximè paradoxâ, qui munificentiam laudem ab omni obligatione liberam opinantur. Vnde ortum liberalitatis nomen? quærit Seneca de vita beata c. 24. *Non quia liberis debetur (respondet) sed quia à libero animo proficiscitur.* Qui ab alio accepit beneficium, aut quoduis aliud donum liberum animum ad retributionem captiuat, acceptumque repensans, non tam liberaliter donare videtur, quam obligatione se soluere. Quid aliud est, quod ampliori fama commendat diuinam largitatem, nisi tot onerasse orbem beneficiis indebitis, ac innumerabilibus bonis malos pariter & iustos cumulasse? Vide, inquit Stoicus lib. 4. de benef. c. 25. *quanta Di quodidie moliantur, quanta distribuant, quâvis terras fluctibus impleant: quam opportunis, & in omnes oras ferentibus vêtis Maria permoucant: quantis imbribus repente deiectis solū molliant, venâsque fontium arentes reintegrent, & infuso per occulta nutrimento renouent.* Omnia ista sine mercede, sine vlllo ad ipsos perueniente commodo faciunt. Ac tandem concludit. *Pudeat vllum venale beneficium: gratuitos habemus Deos. Nam & sceleratis sol oritur, & piratis patent maria.* Népe hoc vno Dei dona in liberalitatis nomen transeunt, quod indebito quod nullo nostro pretio empta, nullo donâris comodo venalia. Cæterū si nullo munere promerita liberalitatem. Numinis facimus, cur rogo, tantopere munera nostra sollicitat? cur toties nos ad suam beneficentiam nostris donationibus prouocandam excitat? Cuius illud est, *Date & dabitur vobis: mensuram bonam, confertam, & coagitatam dabunt in sinum vestrum.* Luc. 6. 38. Ille est, qui pro vnico frigida calice Regnum cœlorum hominibus repromisit. Gaudet igitur muneribus nostris, nequæ suæ sit munificentia iniurius, qui idcirco exigua ab hominibus dona axpostulat, ut ex ampliori compensatione munificentia suæ largitos amplius enitescat. Etenim qui semper liberalis est, tunc beneficentia magnitudine splendidius affulget, cum veluti obnoxius largitionibus nostris profusioris beneficentia retribuit.

Seneca. Liberalitas à libero animo dicta.

Idem. Dei beneficiorum rectio ab Stoico.

Cur Deus liberalissimus munera nostra requirat?

Luc. 6. 38.

Sapientissimus Moyles orbium cœlestium formationem describens, non illos de nihilo creatos, sed de aquarum materia effectos his verbis innuat. *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Vbi communiori interpretum sensu traditur firmamentum ex materia aquarum fuisse compactum: quorum opinionem

40. Cur Deus cœlestes orbis non ex nihilo, sed ex aquarum substantia fecerit?

Non sunt tā
mundo benē-
fica quæ ex
nihilō, quā
quæ ex mate-
ria facta.

opinionem nos etiam probauimus supra num. 5. Sed cur eximium hoc opus non de nihilo fieri Creator voluit: sed de aquarum materia iussit procreari? Nempe aliquid Deus à creatura sua accepisse prius voluit, vt veluti per speciem donationis obstrictus ad largiorem beneficentiam semetipsum spontanea obligatione cōpelleret. Re- cole singula quæ ad creaturarum vniuersitatē lo- cupletandam Deus ex nihilo edidit: non illa pro- fecto tam pulchra; tamque nobilia inuenies, quā illa sunt, quæ ex præsupposita materia eduxit. Ele- menta omnia liberalem vtrique Deum prædicant, tam ad orbis integritatem necessaria, quam viuē- tium vsibus commoda: Longè tamen pulchriora sunt ex ipsis elementis quæcumque construxit. Terram creat de nihilo, sed informem, sed inorna- tam & vacuam, at ex ipsa humo quam pulchra germina: quam varia specie, quam suo genio mira- bilia animātia perfecit: Aqua similiter extitit præ- eunte materia nulla: at illa quam turbida, quam te- nebris inuoluta ab initio apparuit: Ab aqua tamen natalium greges, volatiliū agmina, ipsum de- nique firmamentum conditum. quo nihil est in- uisibiliū numero rerum, aut soliditate firmitus, aut motus vniformitate constantius, aut conflu- xuum transcendentia vtilius. Itaque Deus quæcū- que à creaturis excepit liberaliori remuneratione retribuit: & eo excellētiora beneficia mundo præ- stitit, quo magis eum mundus muneribus præsti- tis ad munificentiam promendam inuitauit.

41.
Amos. 9. 6.
Deus tunc
magis osten-
ditur Domi-
nus cum mu-
nera nostra
acceptat.

Lucem hæc pulchrè accipient ex verbis Amos 9. 6. *Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciē terræ Dominus nomen eius.* Latet sub leui cortice difficultatis pondus. Ad arguendam diuinam do- minationem assumit rationem Propheta qua po- tius videtur Dei infirmare dominium. Ideo in- quit. *Dominus nomen eius*, quia effusus aquas su- per faciem terræ prius illas ab æquore, quasi mu- tuas accipit. Omnis ieiunam potestatem! De alie- no penu, de subditorum peculio munus accipere quod subinde refundat, dominantis indigentiam denotat, & quandam donantis mendicitatem. Ex- hausti thesauri indicium est alienæ opis indigere subsidio, & à mari aquas exigere, quæis terrarum ariditatem inundet. Sed falleris. Imò tūc maximè *Dominus nomen eius*, & diuitiarum suarum poten- tiam Deus ostentat, cum largiturus aridæ aquas, has sibi prius donari exoptauit. Cape ex Hieron. acumine Prophetæ sensum. *Ideo, inquit, vocat ama- ras aquas, vt dulces faciat, & educat ventos de thesan- ris suis, & graues salsugine aquas suas in altum insio- ne suspendat eliquansque eas, & atereo calore deco- quens, dispenset in pluuias.* Siue maritimarum aqua- rum liquida moles, siue pluuiarum fluxu fœcun- ditas diuinæ largitatis vtrumque est munus, quan- tum tamen pluuiæ aquæ præstant maritimis, tantum ex illis, quā ex his diuinæ munificentia generositas amplius patet. Concessit quidem Deus mundo æquora vastissima aquarum congregatio- ne fufissima, sed *graues salsugine* eas esse voluit, nulla donatione præuentus, & tanquam non pro- merita liberalitatis donum dedit. At cum Crea- tor aquas tanquam à pelago donatiū accipit, tunc fufioris beneficentiæ genium exerit. *Vocat amaras vt dulces faciat*: vt sapidiore redderet exi- git amariores, gaudet sibi mutuari salsugine acerbis, vt ampliori beneficio easdem refundat mordacitate deterfa. Suscipit terreis exhalatio- nibus graues, vt eliquatas, & ætheris calore decoctas redonet subtiliores. Sic nimirum ex ac-

Tamayo in Genesim, Pars I.

ceptis muneribus diuinæ liberalitatis amplitudo clarius resplendet, cum opulentiū operatur do- natiunculis creaturarum allectus.

Tertullianus instar verricosi fluminis Africa- na eloquentia tumens grandi sæpè sententia emergit: sed dum in diuinæ liberalitatis immen- sum pelagus labitur, aut illud dignissimo com- mendat elogio, aut ipse se obruit. Sic enim ex- clamat lib. 4. aduers. Marcion. cap. 19. *O Deum non natura beneficium, sed emulatione!* Profunda quidem sententia, quæ plura Doctorum ingenia subtilitate fatigat. Videtur enim Deum natura sua beneficium esse negare, quod nullus benè Theologus inficiabitur. Imò neque ethnicus Phi- losophus Seneca in illa suæ sapientiæ de Deo ca- ligrine ignorare hoc potuit: itaque inquit Epist. 95. *Quæ causa est Deo benefaciendi? Natura.* Qua- re neque id negauisse Tertullianum certissimum est: neque eum vt asserentem simpli citer intelli- go, sed totum eius admirationis pondus in Deum emulatione beneficium flecti existimo. Itaque admirantis vox illa est. *O Deum non natura bene- ficium, sed emulatione.* Quasi dicat natura sua be- neficium Deum esse non miror, ad illam autem beneficentiam eius stupeo, quæ cum innata Deo sit non tam apparet mirabilis cum naturæ suæ ductu emicat, quam cum veluti stimulo æmula- tionis acceptis ab hominibus donis concitatur. Nempe beneficentiam diuinam dupliciter con- siderat, vel qua naturæ Auctor Numen est, vel qua gratiæ origo, & principium. Et naturæ Auctor quidem beneficia largitur sua tantum per motus bonitate. *Ipsè sui ipsius prouocator, & motor est* (inquit Dionys. lib. de diuers. nom.) *Sol- lem oriri facit super bonos, & malos & pluit super iustos & iniustos.* Magna vtrique beneficia: sed quanta hæc sunt si cum illis bonis conferantur, ab ipso vt Auctore gratiæ concessit? Non qui- dem Sol, non astra, non Empireum ipsum, non denique quantumcunque se fundit naturæ vniuersitas tota, aut vnicum gratiæ gradum, aut gloriæ momentum adæquant. Verum inter hæc naturæ & gratiæ munera illud etiam interce- dit, quod quidquid naturæ Auctor facit, spon- te largitur quæ vero vt gratiæ Auctor in meri- torum nostrorum præmium destinauit (nam de hac gratia loquor, quæ vt corona donatur) quasi si non esset natura sua beneficis, ita ad emulationem humano generi beneficis est, dum ex Christi oblatiis metitis, & ex mortaliū officiis quasi debitor constitutus, factus est nostrorum acceptor & fieri voluit æmula- tione retributor. Gratiæ itaque bona cum hu- manis muneribus certant, sic Numinis muni- ficiam commendantia, vt omnia naturæ bo- na antecederent. Atque adeo merito miratur Septimus donantem Deum non cum suæ naturæ impulsu largitur, sed cum nostrorum donatio- num emulatione benefacit.

Christus cum ingredienti in templum respi- ceret, vidit eos qui mittebant munera sua in ga- zophilatium diuites; vidit etiam pauperulam vi- duam mittentem æra minuta duo: hanc vero ante ceteros laudans ait. Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper, plusquam omnes misit. Rationem- que subiungit. *Nam omnes hi ex abundanti miserunt in munera Dei; hæc autem ex eo quod deest illi om- nem victum suum, quem habuit, misit.* Luc. 21. 4.

Prætereo plura quæ in hoc sapientissimo Chri- sti eloquio mysteriosè solent expendi. Illud

42.
Cur Deum
appellauerit
Tertullianus
non natura
sed æmula-
tione benefi-
cium.
Tertull.

Seneca
Deo causa
benefaciendi
natura est.

Dionys.
Ad benefa-
ciendum
Deus ipse sui
prouocator &
motor est.

43.

Luc. 21. 4.

Minuta duo
à vidua in
gazophilatiū
missa dicun-
tur mitti in
munera Dei,
ob diuinam
retributionē.

me mouet modo, dona in gazophilatium im-
missa aliter in Christo, aliter ab Euangelista acci-
pi. Lucas enim quæ mittebantur munera hominū
vocat. Ibid. v. 1. *Respiciebat autem vidit eos, qui mit-
tebant munera sua in gazophilatium diuites.* Christus
autem eadem dona ab hominibus missa non ho-
minum, sed Dei munera appellat. *Miserum in mu-
nera Dei.* At qui quæ Deus det, non quæ accipit
munera Dei sunt. Cur ergo Dominus ea quæ ab
hominibus oblata sunt, munera Dei appellare ma-
luit? Sanè illa quæ in Dei obsequium homines
conferebant, eorum erant munera qui donabant;
sed cum ex ipsorum retributione Deus splendi-
dus appareat munerator, ideo humana dona sua
esse dixit, quippe quæ materiam sibi dederint fu-
sus suam munificentiam explicandi. Ita profun-
dè Cyprian. Tract. de oper. & eleemosyn. Dei, in-
quit, *dona appellat, & in dona Dei viduam
illam duos quadrantes misisse significat; ut magis, ac
magis possit esse manifestum, quia qui miseretur pau-
peri, Deo fœnerat.* Scilicet pauperula vidua illa sua
munera miserat, & licet sua essent, Dei munera
nominantur, quia illa duo minuta non tam do-
nantis mulieris quam accipientis Dei libertatem
prodiderunt: sic ad retributionis fœnus largita-
tem ostendantis, ut sublimius emineat Dei libera-
litas humanorum occasione donorum.

Cyprian.

§. VII.

*Facile inir cum carnis affinitate diuortium
qui cælum habet deuotione
propinquum.*

44.

Difficillimum est hæc vincula abscindere qui-
bus nos natura ligauit, & ingenita pietate
conjunxit. Nam quid suauius quam proprii san-
guinis deuinciri philtro, perfruique societate il-
lorum, quos Deus ipse nobis propinquos fecit?
Hoc naturæ donum à nobis excutere, hanc ex-
tinguere flammam, iuxta cum primo vitæ nostræ
halitu accensam, si non in humanum, aut subru-
sticum sit; saltem durum mortalibus, ac acerbis-
simum est. Veruntamen ille qui pedem iussit aut
manum abscindere, & oculum de facie eruere, si
quid horum impediatur cælum ingredi, etiam san-
guinis vincula rescisuris, de cœlesti armamentario
gladium ministravit. Sic enim monet apud Matt.
10. 34. *Non veni pacem mittere, sed gladium: veni
enim separare hominem aduersus patrem suum, & fi-
liam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socru
suam, & inimici hominis domestici eius.* Hoc videlicet
gladio non inhumanum est amputare consanguini-
tatis vincula, sed prorsus cœleste, & diuinum.
Nam ubi Deus interuenit, ubi æternitatis amor
corda hominum pulsatur sic ab omni nos euehit
mortalium affectu, ut discis his naturæ retribus;
omnes cogitationes, omniaque desideria nostra,
ad sublimiora proripiat. Vnde Gregor. Homil. 37.
in Enang. *Quisquis enim iam, inquit, æterna concu-
piscit, in ea quam aggreditur causa Dei extra patrem,
extra matrem, extra uxorem, extra filios, extra cogna-
tos, extra semetipsum fieri debet; ut eo verius cognos-
cat Deum, quò in eius causa neminem recognoscit.* Cu-
pienti æterna facile est, se suasque necessitudines
oblivisci, idque sponte relinquere, quæ non ma-
gis nobis natura conjunxit, quam mortalitatis iu-
re aliquando dissoluet.

Durum est
abrumper
vincula qui-
bus nos natu-
ra ligauit.

Matt. 10. 34.

Gregor.
Ille verius
agnoscit Deū
qui in eius
causa nemi-
nem recogno-
scit.

45.

Naturæ Opifex non operibus modo mundum

exornat, sed sicut omnia eius opera documēta sūt,
ita hominū mores disciplinis cœlestibus instruit.
Aquarū elementum prius in vnus abyssi corp ore
coadunatum esse iussit, atque conjunctum, tam cō-
nexum insolubili vinculo, ut à cœlorum supremo
vsque ad infimam terram vna mole consisteret.
Nunc vero charissimam vnitatem aquarum scin-
dit, & interposito firmamento supremas ab infi-
mis longissimo separat intervallo. *Fiat firmamen-
tum in medio aquarū, & diuidat aquas ab aquis.* Hinc
illa difficillima quæstio, nunquam satis bona fide
pacata: An supra æthereas sphaeras naturales aque
perstant? cum neque ibi esse extra violentiam
possint, neque fas sit aliquid violentum intra na-
turalium rerum ambitum credere. Vniuersi Con-
ditor tam suauis prouidentia cuncta gubernat, &
regit, ut nullius creaturæ naturali propensione vim
inferat, nec ab infito genio auertat quæ creauit.
Sunt qui hoc argumento couicti supercœlestes
aquas inficientur: sunt etiam qui ad Scripturæ ve-
ritatem appellantes, eiusmodi aquas admittant, quæ
vero ratione ibidem aut sine violentia consistant,
aut si violenter quidem, ad quid pertineat naturæ
vim pro potestate Numen intulisse, id secretissi-
mis causis Deoque tantum notis attribuant. Nos
hanc quæstionē ex professo suo loco tractabimus.
Modo moralitati intentus diuisionem aquarum
nulla violentia factam ex ipso firmamento conjic-
cio, cuius interuentu suas inuiolabiles leges natu-
ra dediscit, patiturque amicissimum sibi abrumpi
vinculum vnitatis. *Fiat, inquit Deus, firmamentum
in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Recog-
nosce immortalem sapientiam Creatoris. Ne in
tam difficili diuisione aquarum vim inferret natu-
ræ, illam cœli interiectu perfecit. Cœlum itaque
aquas ab aquis diuidat, hanc naturalem cōnexio-
nem subtili gladio abscōdat, & quod naturæ vio-
lētum est, cœli causa mitescat. Non sit, aquis iniu-
rius, qui sic alias ab aliis diuidit, ut super æthera
illas extollat, neque illæ repugnabunt separatio-
ni suatum affinium, cum earum societate sua exal-
tatione compensent. Cœlum igitur est cuius in-
teruentu naturales affectus infringimus, & quod
homini violentum ducitur à propinquorum com-
munionē diuelli, proum est ad cœlorum subli-
mitatem aspirantibus.

Deus diuisit
aquas ab a-
quis ut do-
ceat nos co-
gnationis
vincula scin-
dere.

Cali inter-
uentu facile
fit à cognati-
tis separari.

46.

Innocentis Isaac candorem incipiebat Ismaël
ludo pessimo inficere, quod cum primum depre-
henderet Sara, statim curauit rescindere pernicio-
sam paruulorum societatem. Sic monebat Abra-
ham, ut etiam cum imperio iubere videretur. *Ei-
ce ancillam, & filium eius: non enim erit heres filius
ancilla cum filio libera.* Gen. 21. 10. Heu mandatum
oppido datum! domo ejicere dilectissimum pi-
gnus, senectutis sobolem, & primum posteritatis
solatium. Angebantur paterna viscera inter vtri-
usque amoris affectus: hinc Saræ diuisionem vr-
gentis, inde filiis separationis dolore cruciantis.
Acerbissimum erat duos ingratis offendere, ut
vni placeret, & ut gereret morem Saræ, vxorē pa-
riter filiūque præscribere. Attamē Deus colluctā-
ter animi affectus mira ratione cōposuit. *Non tibi
videatur asperum, inquit, super puero, & super ancilla
tua; omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Ibid.
vers. 12. Et quid ergo loquebatur Sara, quo tantus
æstus Abrahamo mitesceret? Crediderim illā non
ignaram se asperiora coniugi injunxisse hæc
solertter injecta hæreditatis memoria tempe-
rasse. *Non enim erit heres filius ancilla cum fili-
libera.* Scilicet Abrahamo in memoriam reuoca-
bat promissionem illam, qua Deus ipsi filios fu-
turos

Gen. 21. 10.

Ibid. v. 12.

tufos prædixerat & stellis, & arenis simillimos. **Ibid. 13. 16.** Nam primū ei dixerat. Gen. 13. 16. *Faciāque semē tuū sicut puluerē terræ: quod non inepte ad Ismaēlis hæreditatem referatur.* Deinde Gen. 15. 5. *Eduxit eum foras, & ait illi: Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum.* Quod procul dubio in Isaaci pignore, quam Sara ipsi peperit, impletum est. Itaque iussus est Abraham vōcem Saræ audire hanc hæreditatem distantiam memoria repetere, cœlestem illam promissionem mente versare, ut separandi à se filium & matrem eius tota asperitas cœlesti hæreditate proposita mitigetur. Altè rem subindicat Hugo in cap. 1. Matthæi *Non erit haeres filius ancilla cum filio liberæ; ut ostenderet, inquit, iam non seruos sed filios esse, qui non mobilia cum Ismaële, sed immobilia cum Isaac percipere petunt.* Adeo cœlestis hæreditatis cogitatio cognationis affectum vicit ut immobilia & cœlestia bona in Isaac cogitans Abraham, & Agar, & Ismaëlem domo pelleret, tam propinquorum oblitus, ut non ultra Ismaëlem pro filio sibi conjunctum vellet; tam ad sanguinis sui separationem facilis, ut veluti seruos dimiserit, nec in illis iura naturæ agnosceret, in quibus non cœli immobilia, sed mobilitatē arenæ contēplatus est.

47. Duodenis Iesus Ierosolymam ductus fuit à parentibus, ut Paschæ solemnitatibus interessent: consumatis vero diebus cum illi redirent, se ab eorum conspectu puer occultè substraxit. *Existimantes autem illum esse in comitatu venerunt iter unius diei, & requirebant eum inter cognatos & notos. Et factum est post triduum inuenierunt eum in Templo sedentem in medio Doctorum.* Luc. 2. 44. & 46. Mylterio non vacat Christum noluisse nisi post triduum reperiri, quod ita euoluit ingeniosè Ambrosius lib. 3. in Lucam. *Non otiosè, inquit, immemor suorum secundum carnem parentum, qui secundum carnem utique sapientia Dei implebatur & gratia post triduum reperitur in templo: ut esset indicio, quia post triduum triumphalis illius passionis in sede cœlesti, & honore diuino, fidei nostræ se surrecturum offerret, qui mortuus credebatur.* Sanè nimis à longe videtur petere mysterium Ambrosius: nam quod indicium resurrectionis esse poterat, totidem diebus latuisse parentibus quotos sibi morti, & sepulturæ præfixit? Quod simile habuit cum resurgentis gloria propinquorum absentia, nisi fortè dierum numerum utrique communem, non tamen resurgentis indicem? An quia pœnalissimæ mortis instar Iesu erat à parentum charissimorum latere diuelli, idè ab eis se per triduum subtrahens triduanæ sepulturæ indicium fecit? Certè hæc absentia mortis atque passionis imaginem præferebat: nam sicut anima corpori, ita parentibus Christus strictissimo amoris vinculo iungebatur: neque aliter se ab eorum consortio separauit, quam solet anima corpus non sine doloris maximo sensu destituere, Christus autem ait Apostol. ad Hebræ. 12. 2. *Proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta, atque in dextera Dei sedet:* Sicut ergo gloria illa menti proposita omnem mortis acerbitatem superauit, ita proposito sibi Triumphalis passionis honore diuino, se à parentum, & cognatorum consortio subducere tolerari facile fecit. Nec minus potens cœlestis gloria fuit ad leniendum absentiae dolorem, quam futura erat ad mortis iniurias æquo animo tolerandas. Vnde nobis Christus exemplo facit, facillimum esse cognatorum societatem cœlo postponere, & hæc resendere vincula, si desiderio cœlestis gloriæ accendimur.

Luc. 2. 44. & 46.

D. Ambros.

Christo instar mortis fuit diuelli à parentibus.

Hebr. 12. 2.

Sicut Christus crucem proposuit gloria, ita parentes aternitati.

§. VIII.

Temporalia bona securius possidet qui in Dei obsequium impendit.

48. Quam sibi detrahit qui fortunæ caduca bona sibi auare recondit? Fluxa illa vix possessa delectant cum ploramus elapsa; nec apud nos bona fide diu permanent, saltem ad vitæ extremum possessores suos desertura. Quæris qua hæc arte perpetuo teneas nec vllō amittendi motu possideas? Ea in tuto apud Deum colloca; ipsi à quo illa accepisti retribue, ut veluti perpetuo refluxu ad te identidem veniant, perpetuitatem quodammodo per hunc circuitum mutuata. Egregiè M. Antonium dixisse refert Seneca lib. 6. de Benef. cap. 1. *Hoc habeo. quacumque dedi.* Et non poëta sed Philosopho dignum illud.

Extra fortunam est quidquid donatur amicis:

Quas dederis, solas semper habebis opes.

Ganges, & Rhenus, Nilus aut Euphrates, aut si quæ alia sunt amplissimorum nomina fluminum, non alia ratione tumescunt affluentibus vndis, nisi quia omnes suos fluctus, quos à mari acceperunt, mari iterum redonant, & dum continuo descensu pauperari videntur perpeti fluctuum accessione locupletantur. Omnia flumina intrant in mare & mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina reuertuntur, ut iterum fluant, inquit, Eccles. 1. 7. Nisi omnes suas copias in mare refunderent, iam dudum arente aluco sicca & inania vestigia reliquissent. O si istorum naturam æmulerentur homines vtiliori artificio labilesque diuitias gaudeant in immensum bonorum pelagus fundere, in Deum inquam, à quo certissimè refluunt, ut extra fortunæ aleam possideantur, quæ suapte natura pereunt.

Hoc ad stabiliendas possessiones opum arbitrium ab ipsius ætheris officio licet in nostrā eruditionem excipere. Mundi Conditor ex aquarum materia firmamentum extruxit. *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Sed qui ex nihilo æthereos orbes creare potuit, quare ex præsupposita materia, quare ex aquarum substantia illos maluit effingere? An lassata erat Creatori manus, an potentia vis infinita defecit, ut in auxiliū operis aquas aduocaret? Non equidem. Neque hoc existimes factum absque sapientissimo tanti Auctoris consilio; sed ut omnem curam projicientes in eum ab ipso speremus accepta, quacumque à nobis sumit ipse donata. Structurus firmamentum, aquas mutuo ab abyssu acceptas Deus voluit, quas iterum redonet ipsius firmamenti ministerio redhibitas, cuius influxu terra fecundatur pluuiaribus aquis; ipsaque vis syderū orbibus æthereis impressa indefectibili scaturigine fontes educit, sufficientes aquarū pabula perpetua emanatione fluminibus. Quod semel abyssus dederat cōtinuato beneficio redonat Deus, & quod videri posset per donationem amissum, manet donanti æternis naturæ legibus firmatum. Cuius reddit Philo verissimam causam lib. quod det. pot. in sid. *Nullius indiget plenus ille Deus, nec illa plena, perfectissimaque scientia. Quo fit ut qui hos colunt, non eis quippe nulla re indigentibus, sed sibi profunt maxime.* Ut quod enim tua bona Deus in suum cultum acceptet, quorum minimè indiget, nisi ut ibi maximè prosit, quod apud ipsum veluti in custodiam depositum habeat, nec ultra id amittere timeas.

Bona fortè na non bona fide possidentur.

Hoc habes quodcumque dedit.

Seneca.

Martial: Quæ amicis donantur extra iactum fortuna sunt.

Eccles. 1. 7. Siccarentur flumina nisi in mare fluere.

49. Cur firmamentum non fuit factum ex nihilo.

Philo. Qui Deum colit sibi proficit.

50.
Psal. 115. 1.

Psal. 115. 1. A Deo petit David ut se dignetur conseruare & rueri, ac in istam spem ea ratione erigitur, quod cum omnia sua bona ad ædificandum Templum Deo contulerit, atque dicauerit: illis tamen non egeat Deus *Conserua me Domine, quoniam speravi in te: Dixi Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Inter aulicorum tropos satis versatus, Deum ab humanis Dominis sic distinguit. Nam temporales Domini, & Principes quia subditorum opibus suas indigentias subleuari opus habent, tandiu ipsos conseruare student, quamdiu ab ipsis emolumentum capiant; quos si exhaustos videant, si nullam ex eis vtilitatem queant decerpere, in eorum ruina conuiuent. Illum autem Dominum Deum esse inde probat David; quoniam suorum bonorum non eget, unde fit, ut quod non indigenti impedimus, ipse ad nos gratissima reciprocatione deuoluat. Quod ut magis explicet addit Ibid. v. 5. *Tu es qui restitues hereditatem meam mihi.* Quasi dicat. Te inrer Dominos omnes Deum agnosco, & veneror, à quo certissima spe conseruari confido. Quia licet in votis habeam omnem meam hereditatem in construendo tibi templo expendere, paupertatem tamen non timeo, certus illi me donare, qui bonorum meorum non egens donata restituer. Mundi enim Principes & quicumque inter mortales Dominorum titulo fulgent; quia multis indigent, multos malè perdunt; & quos seruare debuissent in miserrimam detrudunt egestatem. Scit autem David cui Domino sua bona commiserit; qui cum Deus sit, & bonorum nostrorum non egeat quidquid à nobis accipit, in commodum nostrum conuertit.

Principes
subditis tan-
diu fauent
quamdiu ex-
haustos non
vident.

Ibid. v. 5.

Certus est
David de
faure diu-
no quia do-
nat Deo non
egeni.

51.

Excepit Deus de Adami latere costam, ex qua ipsi mulierem ædificauit, gratam homini sociam, & laboriosæ vitæ futuram adiutricem, quam cum primum ille conspexit, ait: Gen. 2. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Modo jactat suum, quod nunc potius alienum erat: & sibi iam appropriat, quod in fœminæ possessionem transierat. Adami costa erat dum secum habuit ille conjunctam, dum suo corpori vnitam, dum pars eius hominis fuit. At iam mulieris portio est, imo in mulierem tota costa euasit. Quid suum esse jactat Adam, quod suum utique iam esse desierat? Sanè costam quam ipse Deo donauerat modo perfectius sibi vniri matrimonij vinculo gratulatur. Quare addidit vers. 25. *Erunt duo in carne vna,* scilicet vnitæ conjugij, quæ dum ipsi in humanis persistent durabit insolubili nexu, & perpetua possessionis lege. Vnde quod semel Adam obtulit Deo in perpetuam fœdus recepit, nec sibi defecisse putat, quod à se Deo munifex alienauit. Ita pulchrè Tertull lib. 1. ad vxor. cap. 3. *Qui fœminam,* inquit, *de masculo mutuatus duo corpora eiusdem materia consortio sumpta, rursus in se matrimonij compactione compegit.* Nempe non Deus possessionem costæ fraudauit cum à masculino illam accepit, neu vnionem ita descidit, ut homo ea parte careret quam Domino mutuauit: imo ipsammet iterum reuniuit homini, & matrimonij compactione compegit, quo ab initio instrueremur quæcumque in obsequium Dei largimur non amitti, sed perfectiori possessionis iure retineri.

Gen. 2. 23.

Adamus
magis pro-
prium agno-
uit costam
Deo donatâ,
quia sibi co-
iunctam.

Ibid. v. 25.

Tertull.

§. IX.

Nescit strepitum beneficij largitas: deueniatur gratia largiendi leuitate publicandi.

EXiguæ mentis est beneficia decantare quæ fecerit, & inter clamores tubarum & spectantium plausus quærere munificentiae famam. Generositas non vocibus constat, sed surdis, tacitisque muneribus, & beneficia sua ipse suo iudicio prædamnat, qui verborum apparatu amplificanda iudicat. Humilitate sua jacent, quibus opus est præconio fulciri. *Quid ergo,* inquit Seneca, lib. 2. de Benef. cap. 10. *Ille nesciat à quo acceperit? Primum nesciat; si hoc ipsum beneficij pars est. Deinde multa faciam, multa tribuam, per quæ intelligat & illius auctorem.* Optimum prodendi beneficium attributum est, res loco verborum substituere, munera non famam præconiis augere, dissimulare auctorem silentio, multiplicatis beneficiis propagare. *Hoc ipsum beneficii pars est,* quæ si tollitur, præcipua sui parte fraudatur. Addit Stoicus. *Denique ille nesciet accepisse se; ego sciam me dedisse.* *Parum est,* inquis, *Parum, si fœnerari cogitas: sed si dare quo genere accipienti maxime profuturum erit, dabis; & contentus eris te teste.* Alioquin non benefacere delectat, sed videri benefecisse. Ecce qua sola machina ingentia beneficia à liberalitatis culmine corruunt. Quid enim interest ad liberalitatis puram virtutem maxima contulisse, si non per illa alterius bono; sed tuæ consulis famæ. Non ergo liberalis habendus est, qui non benefaciendi animo sed gloriæ promerendæ desiderio quantumcumque maxima beneficia profundit. Ille potius amplitudinem animi præsefert, qui intra conscientiam suam munera quæ donauit abscondit, & cauto silentio premit.

52.
Liberalitas
surdis & ta-
citis mune-
ribus constat.

Idem.

Liberalis se
reste conten-
tus est.

Vniuersum aquarum imperium Cœlorum orbibus præstitisse Creatorem in expositione literali huius versiculi diximus & ex illis verbis conjecturam fecimus: *Fiat firmamentum in medio aquarum.* Nempe quod esse in medio iuxta Sacræ Scripturæ phrasim: supremam potestatem indicat, regiámque in populis dignitatem. Miraris firmamentum tam absolutè in aquas imperio dominari, ipsique tribui quæcumque illarum mutationes eueniunt, tanquam gubernatori summo regimen populorum. Imo demirare liberalitatem Opificis, qui grande hoc donum non grandiloquis encomiis amplificauit, sed parcissima dictione conclusit Cum dixit: *Fiat firmamentum in medio aquarum,* ad vnus vocis angustias quidquid in æthereis influxibus stupemus reduxit mirissima verborum paritate, ut quantum excellebat beneficium tantum hoc nudaret publici præconij apparatu; eoque major apparet beneficentia quo plus erat caligine verborum recondita. *Neque enim Deus,* inquit, Synesius. *Orat de Regno. quasi in scena seipsum ostentans, aut prodigiis monstrisve editis, sed tacita quadam via gradatim contendens iuste humanas res moderatur.* Esset enim mimica liberalitas Deo indigna, veluti in scena & ad theatrum producta. Illud potius eximium largitorem ostendit, planèque diuinum tacitè prodesse creaturis & occulta quadam via cunctis esse beneficium.

53.

Deus non ve-
luti in scena
beneficius est.
Synesius.

Neminem Deus è numero mortalium tam amplè

54.

Gen. 17. 5.

*Dixit Abra-
hamo per
vnius elemen-
tum litera
amplissimā
dignitatem
concessit.
Chrysost.*

amplæ posteritatis beneficio nobilitavit, sicut Abrahamum fidei patrem, & fidelium omnium præstantissimum caput: è cuius stirpe futurum erat, ut vnigenitus Dei filius factus homo inter homines nasceretur. Hoc autem illi beneficium mutato ipsius nomine repromisit, & qui prius vocabatur Abram, addita litera iussus est Abraham: quia patrem multarum gentium constitui re. Adjungitur nova litera nomini antiquo, & tam numerosa posteritas significatur. O nimis compendiosam prædictionem! Numerosa illa soboles, quæ nec calculari syderibus, nec arconis poterat numerari, intra vnus literulæ sonum latitat; ad vnus elementi breuitatem adstringitur! Cur non potius ingens hoc beneficium Deus clarioribus sententiis ampliauit? Cur in verbis tam consulta restrictio, quando erat in munere tam immensurata profusio? Profecto ne deuenustaretur gratia largientis, ipsa ostentatione prædicantis, quod obseruans Chrysost. Homil. de terremoto in translatione Frōtonis Ducæi. *Addit A*, inquit, & illum multarum gentium patrem reddit. Ecce vnus elementi additio quantam profapiam indicauit. Donum suum dicturus Deus ea tantummodo vsus est litera, quam elingues homines murique pronuntiant; vnde dicebat Isai. 1. 6. *A, A, A, Domine, ecce nescio loqui*, quia proferre eiusmodi sonum litteræ, neque infantibus denegetur. Ac si Deus dum beneficium protulit sic vocibus parceret, ut videatur nihil fando dixisse. In donando noluit largissimus esse, in muneris eloquutione parcissimus, munificentiam ampliauit, ut omnipotentis specimen referret, sic de verborum strepitu detraxit, ut verborum impotens videretur. Potuit doni sui magnitudinem integra oratione declarare, potuit dictione vna, verbo saltem vno potuit ostendere, sed quia minus dici non potuit nisi litera vna: hoc potius maluit, ut quantum de verborum exaggeratione detraxit, tantum benefactoris excellentiam auget. Neque donum magnificentius, neque verbum potuit dici strictius.

55.

Ioan. 11. 11.

Ibid. v. 14.

Ægrotante Lazaro, Martha, & Maria missis Domino literis fratri sui periculum renuntiaverunt. Accepto Iesu nuntio refert discipulis: *Lazarus amicus noster dormit; sed vado, ut à somno excitem eum.* Ioan. 11. 11. Discipuli vero Lazarum dormire credentes sic reponunt: *Si dormit saluus erit.* Non enim intellexerant illum excessisse mortalitatem, sed saluum iam esse à morbi discrimine, quare opus fuit, ut ambiguum orationis sensum Dominus clarioribus verbis exponeret. *Tunc Iesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos; ut credatis, quia non eram ibi; sed eamus ad eum.* Ibid. vers. 14. Vtrobique Christus resurrectionem Lazari, quam parabat efficere admodum diminutè significauit. Nam cum promittit ad viuos reuocare defunctum, ambiguo vsus est verbo, & æquiuoca somni, & suscitandi voce, quæ posset pariter ad somnum mortis, ad somnum dormitionis referri; de Lazaro accipi experge faciendo, vel in vitam reuocando. Cum vero perperam à discipulis sententiam, de somno intellectam clarius de morte explicat, de resurrectionem omnino subiecit. *Lazarus mortuus est, sed eamus ad eum.* Eximium itaque resurrectionis miraculum aut oratione obscura significat; aut ancipiti ver-

bo prædicat, demum cum illud manifestius dicere voluit, sic pendulo sensu sententiam protulit, ut mortem Lazari declararet nescientibus, resurrectionem non manifestaret dubitantibus. O sibi semper conscia immortalis sapientia, nec verborum inops, nec discipulorum ruditis ignara? Ne videretur maximum illud resurrectionis beneficium verborum ambitu voluisse in maius extollere, primum obscure, deinde deminutè declarauit, veluti si scrupulosa verborum paritate ab indigna iactantiæ nota vindicaret munificentiam suam, & quantum illud vocibus ampliaffet, tantum de ipsius gratia, & splendore minuisse. Ingeniose hoc meditatus est Basil. Seleuc. Orat. 40. *Cum*, inquit, *dicebat: dormit, addit: Vado ut à somno excitem eum; cum vero dixit: Mortuus est: non adiecit. Vado ut excitem eum. Quæ enim re comprobaturus erat, verbis ante dicere noluit.* Rebus enim non verbis constat munificentiae virtus, & liberalitatis probatio. Quid opus erat amplificare præconiis beneficium satis suo prodigio magnificum? nisi illud Christus circuitus ambiguitate regeret, videri alicui posset non parum de beneficii decore decidisse.

Sibi semper similis Christus, & per omnia sua facta nos instruens ad virtutis studium, quinque hominum millia subitatio conuiuio satiauit. Ne ordinem multitudo confunderet, turbam sedere super fœnum loci mandauit, tunc quinque oblatos sibi panes, & duos pisces accipiens, factaque benedicendi forma concidens in frusta, dedit discipulis panes, quos in turbas viritum diuiderent. *Et manducaverunt omnes, & saturati sunt, & tulerunt reliquias duodecim caphinos fragmentorum plenos.* Matth. 14. 20. Non conuenit inter Auctores quo tempore facta sit hæc mirabilis accretio panis. Christi in manibus multiplicari panes coniectatur Hieronym. inter ipsas distribuentium manus augmentum cœpisse excogitauit Euthimius in ore conuiuarum restitui quantum illi consumerent contendit Paulinus, Res adeo dubia est, ut facilius sit omnia in controuersiam afferre, quam aliquid horum certo statuere. Vnum hoc extra dubium est beneficii gratiam sic sensu fallente à Christo Domino defluxisse, ut tunc demum de doni largitate constaret, cum duodecim integros corbes ex mensarum analectis discipuli collegissent. Quod solito acumine expendens Chrysolog. serm. 160. in aliam nos difficiliorem quæstionem immittit. *Panes quinque*, inquit, *fragmento profluo, & furtiuo incremento ad quinque millia hominum tetendit, & dilatavit saginam.* Haud in diligentem expositorem exigit sententia Chrysolog. qui saginam, ait, fuisse à Christo, *furtiuo incremento*, dilatatam. Et quid rogo furto habuit simiie incrementatio panis? Furtum turpissimum facinus nemini non pudendum, opes dissipat, domos depauperat, rapit aliena, legitimos dominos per iniuriam spoliat, replet omnia, lamentis turbat gaudia, ingerit mœrorem, & splendidum Christi conuiuium furto comparare quis audeat? Saturantur de proprio penu famelici, & furtum est? exhilarantur copiosissimi epuli qui inopia triduana marcebant; & furtiuum dicitur incrementum? Quid autem auferebatur inuito? Cuius hoc furtum recidebat in damnum? Omnia certè à *furtiuo incremento*, videntur discrepare. Vnum tamen est, quod ad exaggerandam Christi munificentiam facti imaginem præferebat. Nam sicut pudendum facinus prædones abscondunt, ita

Christus resurrectionem Lazari aut obscure aut imminutè declarauit ne videretur extollere beneficium.

56.

Matt. 14. 20.

Hieronym.

Euthim.
Paulin.

Multiplicatis panibus furtiuum incrementum vocatur, quia occultè & latenter facta.
Chrysol.

Dominus beneficium suum occultauit, quasi de munificentiae fama ipsum penderet. Ita *Fragmento profluo*, panes multiplicauit, ut nescias, illi ne in Christi manibus an inter distribuentes discipulos, aut in ore mandentium increuerint? Sic liberalitatis ostentationem aduersatus est, ut nemo tam cautè furta sua absconderit, quam suam Christus largitatem obumbrauerit. Prædam sentis, sed planum ignoras: sentiunt similiter panum incrementa conuiuæ, sed in quorum manibus aucti sint nulla ratione cognoscunt. Generosus beneficii auctor fugit publicè deprehendi, nec furta magis, quam benefica exigunt verendum auctorem.

§. X.

Opes non faciunt diuitem, sed mala cupiditas: ut quisque desinit esse auarus, esse cessat & diues.

57.
S. Sixtus.

PROPOSITUM Schema S. Sixtus libro de diuitiis hac ratione probat. *Auarus non est, qui ex his, que habet, indigentibus largius prærogat; & qui sua largius prærogare iam capit, nihil incipit habere superfluum, & qui superfluum nihil habet, nec diues esse iam poterit: quia diues ex superflua possidendi nimietate censetur; ut quisque auarus esse desinit, esse cessat & diues.* Est enim ad ægritudinem animi possessio diuitiarum, quod redundantia noxij humoris ad corporum inualerudinem, nec sequi potest vtriusque sanitas nisi euacuata superfluitate. Damnantur in Euangelio diuites. Qui nam sunt quos damnatio hæc comprehendit? Nam & Patriarchas veteris legis diuitias habuisse legimus, & Iobus opulentus cum esset, iustitiam tamen in abundantia retinuit. Non ergo omnes qui diuitias habent damnationis sententiam cum diuitibus subeunt, sed quos cupiditatis morbus ægrotare lethaliter facit, ij sunt damnationi mortis obnoxij. Benè ad hæc Seneca Epist. 119. *Nam quod ad illos, inquit, pertinet, apud quos falso diuitiarum nomen inuasit occupata paupertas: sic diuitias habent, quomodo habere dicimus febrem, cum illa nos habeat. Econtrario dicere debemus. Febris illum tenet. Eodem modo dicendum est: Diuitie illum tenent, Aliud est scilicet habere diuitias, aliud à diuitiis haberi. Si in potestate illas habeas nullus te morbus ex possessis diuitiis incessit. Si vero illæ te potius per auaritiam teneant, tunc ex superflua possidendi nimietate, diuitum morbo ægrotas. Diues enim est qui æstu auaritiæ febricitat, qui noxo calori addit pabulum, & dum superflua retinet auaritiæ, flammæ potentius accendit.*

Diuitia habentur sicut febris, quæ potius ipsa nos tenet.

Seneca.
Possessio fortune occupata paupertas est auarus.

58.

Aquarum thesauros ut superius identidem diximus in firmamenti potestatem Creator concessit. *Fiat firmamentum in medio aquarum*, id est, aquæ in ius firmamenti transeant: ut tot opibus felix totas in arentis terræ subsidium largissimè effundat. Hoc ætheris munus est, aded à natura ingenitum, ut mirum sit naturalem hanc propensionem addito præcepto à Deo vrgeri, & ad id exequendum noua lege firmamentum compelli. Nam postquam Deus in aquarum possessionem cælum induxit per verba illa, *Fiat firmamentum in medio aquarum*. Statim iussionem adjungens ait. *Et diuidat aquas ab aquis.* Ad quid

igitur necessarium præceptum fuit, ut quas firmamentum aquas diuideret, ad vniuersi vtilitatem distribueret? Poterat ne hæc naturalis firmamenti propensio, vlla eiusdem repugnantia tardari profecto naturæ conditor vbi veluti clauæ aquarum firmamento tradidit, & tot opibus diuitem fecit: veritus est ne quodammodo ipsum auaritiæ mala vitia corripere, sibi que traditas aquas cupiditate pessima retineret. Iubet igitur *ut diuidat aquas ab aquis*, ne concessas sibi aquarum diuitias nunquam laxandis cataractarum vectibus auare concludat. *Siquidem, inquit Pelusota lib. 3. Epist. 167. incrementum haud scio quo pacto decrementum, atque iacturam esse existimantes, ignem diuites vehementer accendunt.* Deus igitur firmamento diuitias tradidit, diuitem esse tamen non finit; ne si laboret auaritiæ vitio dum tot augetur opibus existimet se fecisse iacturam. Tam enim quis propter auaritiam diuitias quærit, quam propter partas diuitias in auaritiam labitur: atque adeo nisi concessas diuitias distribuat, nomen, & vitia diuitis nequaquam exuer.

Firmamentum præceptum diuidendi aquas imponitur, ne auaritia teneatur. Isid. Pelus. Auari incrementum diuitiarum iacturam putant.

Princeps Publicanorum Zachæus, in Euangelio nominatur diues. Is autem cum statura puerulus esset, & Iesum inter turbas transeuntem videre cuperet, ne multitudine impediretur. *Ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiturus.* Luc. 19. 4. Altissimam arborem duplici superato impedimento conscendit: nam & breuitate corporis minus benè reptare in altum poterat, & marsupij pondere grauis tolli sublimius tardabatur. Vnde merito quærit Chrysost. serm. 54. *Quibus putas iste gradibus altissima arboris peruenit ad ramos? itatim sibi ipsi respondet. Iste calcauit terram, superascendit auram, transcendit auaritiam, & totam diuitiarum supergressus est molem.* Hic videtur media exaggeratione defecisse Chrysologus. Nam quomodo Zachæus totam diuitiarum molem dicitur supergressus, qui non totas diuitias obtulit, sed dimidium tantum bonorum se pauperibus daturum promisit. *Ecce dimidium bonorum, Domine, do pauperibus, & si quem aliquid defraudauit, reddo quadruplum.* Luc. supra versic. 8. Qui dimidium donat, tantundem retinet; nec diuitiarum totam molem exuperat, qui locuples manere adhuc poterat medietate bonorum. Non totas ille diuitias amolitus est, seruat etiam nunc opum cumulum, quo sibi diuitis nomen retineat. Sed profecto bonorum suorum dimidiū se largiturū sponndit Zachæus ab auaritiæ vitio se expediens, diuitis etiam nomen excussit: quia qui auarus non est, haud diues esse censetur. *Totam igitur diuitiarum supergressus est molem*, qui superata auaritia indignus est diues de cætero nominari. Adeo enim intercedit diuitibus quidam cum auro inextricabilis nexus ut quicumque auaritiam transcendit, etiam si maneat pecuniosus, diues esse possit. Potuit igitur Zachæus arborem festinus ascendere alleuatus oneribus; non enim aurum nos, sed auaritiæ pondus deprimit.

59.

Luc. 19. 4.

Chrysost.

Zachæus diu medietatem bonorum pauperibus donat, totam diuitiarum supergressus est molem.

Luc. 19. 8.

Auaritia, non aurum nos premit.

60.

Luc. 19. 10.

Adhuc in Zachæi facinore insistens propositam thesim subtilius confirmo ex illis Christi verbis Publicani factū laudantis apud Luc. 19. 10. *Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse sit filius Abrahæ.* Cum Zachæus medietate bonorum se vltro spoliaret, filius Abrahæ nuncupatur: erat autem ille genti Hebræorum extraneus, ut communiter fatentur Interpretes sequenti Cyprian. Tertull. Ambros. & Bedam. Quare dixit Chrysost. Homil. de Zachæo, esse illum Abrahæ filium: *Merito, non sobole; deuotione non stirpe.* Addit.

Cyprian. Tertull. Ambros. Beda. Chrysost.

que

que mirissimam huius filiationis meritoria causam. Abraham, inquit, Domino filium; Zachæus substantiam obtulit. Ratio difficilis. Nam sicut naturalis filius ille est qui ab illo procedit in similitudinem naturæ: ita qui imitatione virtutis filius alterius est, huic immerito debet assimilari. Zachæus diuitias, Abraham obtulit filium; hæc valde dissimilia sunt; nec similitudine possunt tam diuersa merita conuenire. Obtulit Abraham filium à Domino sine crimine acceptum, restituit Zachæus pecuniam iniuriæ fraudatam; alter donauit ex proprio; alter rependit alienum. Quid igitur similitudinis in facto interuenit ut immerito Abraham filius dicatur Zachæus? Sanè si vtriusque meritum attentius conferas, facile inuenies in similitudine paritatem, Abraham Deo filium, Zachæus substantiam obtulit. Sed erat diuiti homini charior filio substantia. Auaritiæ nexns plus diuincit pecuniam diuitibus, quam filios natura parentibus. Vterque sibi amabilissima pignora immolans, sicut Abraham potiores suas diuitias in filio sacrificabat, ita Zachæus chariores sibi filios in diuitiis offerebat. Offerens filium Abraham pater esse cessabat: diuitias effundens Publicanus, diues esse periter desinebat. Nec ille iam pater est, nec iste iam diues: vnius meriti ambo censentur, ut Abraham factum, Zachæus similitudine meriti adæquans Abraham filius dignus sit appellari.

61. 1. Corinth. 13. 3. exaggerans Apostolus, quam sit charitas ad meritum necessaria, difficilem sententiam tradit. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; et si tradidero corpus meum ita ut ardeam; charitatem autem non habuero nihil mihi prodest.* Circa quæ D. Chrysost. Homil. de dilectione hunc Pauli locum sic quæstione premit. *Quomodo ille qui vniuersas suas facultates egenis distribuit, non habere possit charitatem?* Et merito id vocari potest in dubium; nam Sanctis Patribus cunctisque Doctoribus familiarissimum est, eleemosynam charitatis nomine indigitare; nec magis sit charitatis indicium, quam omnia sua vendere, & dare pauperibus, quod se sequentibus Christus injunxit. Nequit ergo charitas ab eleemosynæ virtute separari; & tamen Paulus fieri posse dicit, ut quis omnes in cibos pauperum facultates distribuat, charitatem vero non habeat? Certè Pauli sententiæ non solum facili nodo implicatur. At ipse Chrysostomus inibi Apostolum asserit hyperbolicè locutum, & quasi facto ab impossibili argumento charitatem ab eleemosyna separasse, sicut alibi ex impossibili hypothesi ad Galat. 1. 8. dixit: *Licet nos aut Angelus de cælo Euangelizet vobis præter quam quod Euangelizamus vobis, anathema sit.* Neque vero possibile erat Angelum de cælo contrariam Euangelio doctrinam afferre, sed per id quod implicabat fieri, venientem prædicationis suæ exaggerantius extulit.

Ita similiter, ut euidentius ostenderet meritoria virtutis opera charitate informari debere, nec profuturam eleemosynam dixit si charitate destitui concedatur. Insuper inquit Chrysostom. Num sub simili hyperbole interpretanda sint illa verba. *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero.* Quod notatu digna sententia negat. Ille enim, inquit, qui paratus est ut ardeat, quique dona gratis data habet, ut non diligat fieri fortasse potest: at qui non solum facultates suas elargitur; sed etiam frustatim distribuit, quomodo non diligit? Potest itaque charitate destitutus flammis quisque se dedere: sua vero bona

largiri pauperibus extra charitatem ex sententia Chrysostomi fere impossibile indicatur. Poterit aliquis vitam sponte despiciere nullo charitatis feruore impulsus; at diuitias non amare posses, vltro illas abjicere, minutim distribuere nisi si diligat vix impossibile erit: quia diuitiarum amor antevertit vitæ desiderium, tenaciùsque diuitibus hæret auri viscus, quam charissimæ vitæ studium. Adeo qui avaritiam extinxit, diues esse non potest, ut facilius opulentus ardeat, quam egeat.

Facilius opulentus ardeat quem egeat.

§. XI.

Qui alienis pinguescit opibus; aut sero soluet aut nunquam restituet.

Doctor gentium malæ cupiditatis vitium similitudine aptissima descripsit 1. ad Timoth. 6. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Radicosares est cupiditas sic per omnia præcordia infixæ, & insertæ ut si eradicare eam velis necesse sit omnium viscerum dolore torqueri. Quod quidem licet cunctis conueniat, quos diuitiarum cupido incessit: illis potissimum congruit qui aliorum bonis diuites facti sunt aut raptu comparatis, aut dolo. Nam sicut radix inserta, ita malè parata non nisi magno animi cruciatu erui possunt. Hoc ne se dolore discrutient qui aliena semel substantia se ingurgitant, nullum inueniunt vitæ tempus restituendo opportunum. Ita meminit eiusdem Frontonis Cassiodorus lib. 5. variat. Epist. 34. cuius persona depingit difficilis restitutionis imaginem. Cum enim is esset insigni pecuniæ publicæ rapina conuictus, & ad restituendum inducias impetrasset, *Immemor*, inquit, *promissionis suæ ad constituta semper imparatus occurrit. Obliviosus cum relinquitur, trepidus cum tenetur. Mutat verba, variat constituta, nec una dicti sui qualitate contentus diuersis imaginibus immutatur.* Tot ille variabat tropice formas, quod redhibendæ pecuniæ moras obredebant. Quare Frontonem chamæleonti assimilat, qui quoties hominum incurrit aspectus; *dum ei fugiendi velocitas denegatur, nimia timiditate confusus, colores suos multifaria varietate commutat.* Neque enim vno constantique colore, sed multiformi frontis specie rapinæ reus datæ fidei opportunitatem protelabat, & instat. *Pandia gemma fluctuabat aspectibus tremulis, dum lapsis teneretur immobilis.* Nam sceleratissimus latro promissionibus assiduis videbatur bonæ mentis resumpsisse fulgores, cum comprehensus à fuga immobilis teneretur. Iubet deinde Theodoricus Abundantio Prefecto, ut Frontonem in iudicium arcessat, & ad solvendum adstringat contumaciam. *Et quia sic notus est, inquit, cum facies ad tuum venire iudicium, primum agito. ne promittat, caue ne constituat.* Nam ubi semel ad solvendum moræ texuntur, nunquam promissi fides impletur. Pergit Theodoricus. *Quidquid autem per solvere considerata agitate poterit, constrictus sine aliqua dilatione reddat.* Neque enim hæ avaritiæ radices absque impacta vi erui, aut sponte enecari.

Obserua in ipso firmamento non in iucundam Frontonis imaginem. Hic pecuniam publicam clandestino

62. 1. Timoth. 6. Cupiditas radicosares est.

Cassiod.

Pandia gemma tremulis coloribus nutat.

Mora ad solvendum petuntur, ut nunquam solvantur.

63.

Diuitiarum amor potior quam filiorum.

Sicut Abraham offerens filium desinit esse pater, ita Zachæus offerens diuitias desinit esse diues.

Chrysost. Eleemosynæ charitatis nomine significatur.

Galat. 1. 8.

Facilius quis sine charitate se offeret flammis, quæ spoliabit diuitiis.

Chrysost.

Raptoris
imago in fir-
mamento de-
scribitur.

D. August:

Nemo nisi
compulsus
restituatur.

Gen. 40. 16.

Ibid. v. 19.

Furtum pi-
storis Pha-
raonis in
carnem &
sanguinem
conuersum
est.

Membratim
secari neces-
se est qui ad
restitutionem
cogitur.

clandestino furto subripuit: at firmamentum dum inuisibili artificio aquas mari terræque subtrahit, veluti alienis opibus abundè ditescit, illis influentis, quibus crassiores undas in leuitatem vaporis attenuat, ad se trahit quasi harpagine injecto, quas subinde restitutionis more rependat; nec pluit vnquam nisi quæ subtili ad speciem latrocinio ex aquarum thesauris suffuratur. At vt occultè de prædatis aquas firmamentum restituat, necesse fuit ipsum tanquam in iudicium vocare, & supremi Iudicis imperio compelli. *Dixit quoque Deus Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.* Vbi notauit D. August. lib. 2. de Gen. ad lit. *In secunda die quadam mora est, & verborum multiplicatio: vt intelligamus istas creaturas, ad deficiendum pronas esse, ad obediendum minus aptas.* Scilicet, Idè præceptum additum est firmamento, quia eius natura, *ad deficiendum prona erat, ad obediendum minus apta.* Vtpotè quæ se rapinis aquarum ditata erat, nec nisi imperio cogeretur prædatis in pluuiis restitueret. O quot necessaria est multiplicatio verborum, vt firmamentum, quæ ab aliis excepit, reponat, vt aquas suffurata clanculum, palam restituat. Vereor nūquam pluiturum nisi iudiciaria sententia compelleretur. Vt intelligas has creaturas ex rapinis scilicet auctas, ad deficiendum pronas esse, ad obediendum restitutionis obligationi minus aptas. Prædam quidem restituit firmamentum, sed post præceptum vtique, sed moras apparatu longo producens, sed nonnisi plorans & illachrymans, frendensque nubium fremitu, & cum multo ventorum eulatu.

64. Pharaonis pistorem in publica custodia detrusum turbauit insomnij imago terribilis. *Ego vidi somnium*, inquit, *quod tria canistra farina haberem super caput meum, & in vno canistro, quod erat excelsum portare me omnes cibos, qui sunt arte pistoria, auēsque comedere ex eo.* Genes. 40. 16. Hæc cum ille tremens Iosepho retulisset somniorum conjectori, interpretationem ab illo non profunctoriè flagitauit: quam in hunc sensum prodidit. *Tria canistra tres adhuc dies sunt, post quos auferet Pharaon caput tuum, ac suspendet te in cruce. & lacerabunt volucres carnes tuas.* Ibid. vers. 19. Confectæ insomnij imagines futurum pistoris adumbrabāt exitium, & per umbratiles formas miseri strangulationem prædicebant. Sed quæ rogo inter hæc analogia est? quæ futuræ tragediæ species lacerationem cruentam representans? Cibos illæ regios somniauerat auium morsibus deuoratos, & de pistore dilaniando exponit interpret. Humana certè conjectatio alitum prædam mitiori auspicio exponeret: scilicet pistoris fortunas proscribendas, Regisque ministros, quasi ad escas vultures, ad illius opes inuolaturus, furtique reum omnium bonorum confiscatione damnandum. At Ioseph diuinus interpret longè aliter diuinabat, & quia cognouerat regias dapes subripuisse pistorem, eas non nisi ex carnificato rapitore restituendas verissima conjectura prædixit. Significabant Regis ministros somniatæ volucres, exacturos à pistore quam fecerat prædam, sed cum ex furtiuis opibus pistori pinguesceret, ægrè ab illo malè parata exciperent, nisi eiusdem carnes in frustra lacerassent. Sic iam prædata in substantiam latronis transferant vt nisi aruinam pro furto deponeret, & pro oblata farina carnes expenderet nunquam ille debitum solueret. Membratim exsecari necesse est, qui ad restitutionem cogitur.

65. Sed nemo est, inquis, tam sibi detestabilis, vt

fui lanienam exigente Iudice expectet. Benè est, at quoties interpositis moris cunctatur, deliberat, litem producit, terminos creditori constituit: iuterimque morte præuentus occidit? Sed tuæ conscientia antè prouidit, æris alieni rationem exposuit, & creditorum catalogum tabulis testamenti inseruit, quibus satisfactorius optimos suæ vltimæ voluntatis vicarios delegauit. Heu! quam plurimos delusit hæc falsa spes infidæque præsumptio! Seruus ille nequam, qui debebat regis ærario decem millia talenta, misericordiam quidem differendæ solutionis obtinuit, quam in supplicium merito suo conuertit, quia sibi quoque debitori conseruo similem misericordiam non præstitit. Quid tunc Rex? *Tradidit eum tortoribus quoad vsque redderet vniuersum debitum.* Matth. 18. 34. Hunc æterno supplicio damnatum fuisse nemo est qui inficietur. Vnde Remig. in Catena. *Tortores*, inquit, *dicuntur demones, quia semper ad hoc parati sunt, vt perditas animas suscipiant, & in pœna æterna damnationis eas torqueant.* Sed si hic miser in gehenam traditur vt in perpetuum crucietur: cur dicitur tortoribus traditus, *quoad vsque reddat vniuersum redditum?* Soluetur ergo à pœna si aliquando ille debitum soluerit, neque durabit amplius tortura, nisi quandiu prorahetur solutio? Hoc autem in spem reuocandæ sententiæ damnatum erexisset, quod pro se soluerent aliquando superstitis, quos in hoc mundo vel hæredes reliquit, vel suarum obligationum executores. Filij, propinqui, amici quorum in manus defuncti bona reciderunt, quæcunque ille restituenda mandauerit, si qua tenentur fide soluant, nunquid ipsum debitorem scruentibus tottoribus eripient? At in inferno nulla redemptio est, neque vlla viuentium vis poterit flammis æternis traditum reuocare. Quare igitur in potestatem tortorum mitti dicitur. *Quoad vsque reddat vniuersum debitum?* Sanè quia neque ipse dum vixit reddidit; neque illi reddent, quibus pro defuncto soluere onus incumbit. Quare Chrysost. Theophylact. & Euthim, quos citatos sequitur Maldonat. particulam illam *quoad vsque*, idem significare aiunt: quod *pro semper*. Et rectè: Nam cum de alieni debiti solutione agitur, idem prorsus est, *quoad vsque reddat* ac si diceretur *pro semper*, quia nunquam reddet. Perspicuè Chrysost. in Catena. S. Thomæ. *Per hoc ergo*, inquit, *ostenditur, quod continue, id est, æternaliter punietur, neque reddet aliquando.* Et erant quidem misero opes, quibus soluere posset, nam & ipse conserui erat creditor, apud quem pecunias habebat, eas tamen neque illum suffocando recuperare potuit: neque si ab eo curatores testamenti exciperent, tunc demum soluerent. Adeo enim aliena bona tenentibus hærent, vt siue iure, siue iniuria comparata sint, nemo illa sponte restituat.

Moriturus Iacob filios Ioseph adoptauit in suos, & Ephraim natu minimum instituit cœlestis benedictionis hæredem. *Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan, benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum,* Genes. 48. 3. Hæc verò est illa admodum contentiosa benedictio, quam primogeniti aduentum occupans Iacob, ab eluso Patre fraudulenter subripuit. Non tamen à viuentium numero humanitus excessurus non meminit benedictionem sibi à parente fuisse collatam, sed à Deo refert acceptam quod ibidem Rupert. adnotauit. *Non dixit Iacob: Pater meus Isaac benedixit, quamuis & hoc factum sit, sed Dominus*

Restitutio
per vicarios
defuncti dis-
ficilior.

Matth. 18.
34.

Remig.

Debitor in
Euangelio
traditur pœ-
nis quoad
vsque red-
dat, quia
æterna non
reddet.

Chrysost.
Theophil.
Euthim.
Maldonat.
Chrysost.

66.

Gen. 48. 3.

*Jacob morti
proximus nō
meminit se
benedictionē
per furtum
obtinuisse.*

Dominus omnipotens benedixit mihi. Si tamen utrūque verum, cur utrumque non profert? Cur Dei munere acceptam benedictionem expressit; paternam vero fuisse subtrahit! O moralissimum Jacobi silentium! Benedictionem quam olim furto abstulerat morte iam imminente reticebat, & tanquam obliuiosus furtiue felicitatis tantum à Deo sibi legitime assertam memorabat. Et ille quidem indulgebat mysteriis; at specie tenus referebat hominum mores, qui cum ex rapinis grandia confecerint patrimonia apperente iam vitæ fine, nullus fere est qui se rapuisse meminerit; neque vlla facta mentione malè partarum opum testamenta condunt, & tanquam diuino firmatam oraculo integram fortunarum benedictionem posteris legant. Nempe hæc spina cordibus humanis semel infixæ ægrè eruitur, imo longa vitæ consuetudine intimius se penetrat.

§. XII.

Facilius inuenitur qui propria negligat, quàm qui aliena non appetat. Non quod melius est placet, sed quod aliud est queritur.

*67.
Bona tempo-
ralia ipsa
possessione fa-
stidium ge-
nerant.*

D. Ambros.

*Semper con-
tumeliosa
possessio est.*

*Tertull.
Aliquando
inuentum est
quo aurum
non ametur.*

NON tam ex rebus perceptis gaudium, quam ex non adeptis desiderium gignitur. Etenim nescio quo furo se aliena bona exornant, ut quantum apud non habentes gratiæ, tantum in possidentibus fastidij ingenerent. Fulgent nimio decore opes, quæ si ad optantis manus peruenerint ipsa sui possessione fuscantur: nec idem est splendor acquisitus, qui videbatur optatus. Rectè ad hæc Ambros. lib. de Naboth. cap. 2. *Dues quod suum est quasi vile fastidit; quod alienum est, quasi pretiosum cupit.* Alienis inhiantes ad propria nauseamus, non quod illa meliora sint, sed quia alia sunt. Externorum se nomine commendant, ut hoc potissimè placeant. Nam semper contumeliosa possessio est; appetitusque nostri flamma ad domestica frigens, ad peregrina vehementer accenditur. Meminit Tertull. de habitu mulieb. cap. 7. *Apud barbaros quosdam quia vernaculum est aurum & copiosum, adeo vilescere ut auro vinctos in erga stulis habeant, & dinitiis malos onerent, tanto locupletiores, quanto nocentiores. Aliquando reuera inuentum est quomodo & aurum non ametur.* Aurum quod per tot maria mortales intra ipsa terræ viscera terebratis operosè montibus inuestigant, vile est indigenis; quibus si vitrum ostenderis, si detergi calybis cultum obtuleris, quasi pretiosissimas gemmas ingenti auri pondere rediment. *De simplici causa non habendi quæ Deus alibi collocarat, concupiscentiam concitat habendi.* Quasi de peregrinitate res pretium capiant, esseque alienas præcipuum sit cupiditatis illicitum.

68.

*Firmamento
non iubetur,
ut aquas at-
trahat alie-
nas, sed ut
effundat at-
tractas.*

In præsentī Geneseos textu quandam præcepti vim agnosco Dei iubentis ut firmamentum aquas ab aquis segreget, easque congruis temporibus imbrium largitione refundat. *Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, id est, has dispense, atque distribuat, quas innata vi syderum ad se de maritimo sinu euocat, ut in expos. literæ huius versic. fufius ostendi.* At firmamentum has ipsas aquas priusquam pluens effundat, quadam innata sibi ap-

petentia longissimè distantes attrahit. Cur non similiter iubetur aquas aliunde petere & ex hac sublunari regione excipere, quas demum refundere iussu firmamento est? Utrumque munus æthera exercent, nam primum liquidum humorem sursum tollunt, quem subinde in pluias dispergunt. Sed has veluti firmamenti diuitias attrahit quidem dum habet nondum suas, diuidit autem postquam illas incipit possidere. Vnde facilius proprias negliget, quàm alienas non appetet. Circa proprias igitur aquas cogi præcepto debuit firmamentum, ne tanquam suas negligenter expenderet, sed certis temporibus, conuenienti naturæ mensura distribueret. Nam ad alienas appetendas satis ipsa firmamenti natura propensa est, nec incuriosa intermitteret officium, cum suoptè cupiditatis pondere acrius feratur ad comparandum alienum, quàm ad seruandum proprium.

Hanc ingenitam mortalibus propensionem appetitissimè expenditur. Sapient. 4. 12. *Fascinatio nugarum citatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentia*

69. Sapient. 4.

transuertit sensum sine malitia. Eleganti similitudine describit Sapiens falsam, & ludicram temporalium bonorum imposturam. Illa enim cum ad sui concupiscentiam humanas mentes stimulant, nugacissimo ioco fascinationem faciunt. Etenim bonum quod quisque possidet dum placet alteri possidenti displicet. Quid autem nugacius quam mutua se fascinatione bona collidere, ut quæ possessor despiciat alienus inuideat. Illa tibi obscura sunt, quæ apud te liuide inuidet vicinus: tu simili ludibrio apud ipsum inuidio excipis oculo, quæ qui possidet ipse de pretiat. O fascinationem satis nugacem! *His exempli docemur* (inquit Glossa) *quod inuidus aliena felicitate cruciatur, vel qui felix est, alio fascinante ladicur.* Misererrimum concupiscentiæ ludibrium, sic sensum inconstantia præuerti, ut cum in rebus ipsis malitia nulla sit, obscurari, & vilescere possint fascinatione ineptæ nugacitatis. Quid amentia similius? Bona eadem quæ absentia prosequimur, cum in potestatem venerint fastidimus, & ad alia cupiditatem vertimus nouissimis votis. Ita animi sensus irrequieta instabilitate traducimus, ut inatilibus nugis cupiamus semper esse decepti.

*Bona possessa
despicere cu-
pere aliena
fascinatio
nugacitatis
appellatur.*

Glossa.

Ægyptiorum populi diuturna sterilitate afflicti, ut redimerent pretio famem compulsi sunt suos agros & prædia Iosepho tradere, ut reciperent panem. *Emit ergo Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis omnes possessiones suas præ magnitudine famis.* Genes. 47. 20. Nemo quæritus est se spoliari, imo gratulantur cuncti Iosepho, quasi beneficium acceperint, & tanquam communem hominum seruatorem decantatissimis laudibus prædicarunt. Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantum domibus noster, & læti seruiemus Regi. Et quæ vero tam in expectatæ gratulationis causa? aut quid Ioseph de populo benemeruit? Prouidit sterilitatem futuram, & in tempore frumentum granariis condidit: sed in pœnis pretium absumsit omnem Ægyptiorum pecuniam. Famem industria prudenti depulit: sed cunctorum pecora excepit. Inopiam subleuauit annonæ: sed omnium fundos in Pharaonis iura transtulit. Qui pretio omnia vendidit, nihil gratis contulit. Et tamen omnes illi gratulantur arbitrium: & pœnè diis debito cultu adorant? Quid ita? Attende Iosephi solertissimam sapien-

70.

Gen. 47. 20.

*Iosephus Æ-
gypti agros
pretio rede-
mit, ut qui
propriis ne-
gligebant,
alienos cole-
rent.*

tiam,

tiam, illamet prædia, quæ ab Ægyptiis abstulerat, & regio iuri adscripserat, iterum locauit Ægyptiis, & in posterum colenda permisit seminibus distributis. *Encernitis vos, inquit, & terram vestram Pharaon possidet: accipite semina, & serite agros, ut fruges habere possitis.* Ibid. vers. 23. Præclarum sanè consilium, ut Ægyptij agros suos colerent diligentiore cura, eo maximè, quia in posterum habuere non suos. Vbi enim illi se missuros manus tanquam in messem alienam sperabant, proprias hæreditates amisisse iam non dolebant. Modo læti gratulantur felicitatem suam, quod suos fundos culturi recipiunt quasi non suos fundos: Inde ipsis facta sunt digniora pretio prædia, quia videbant aliena. Iosephi industriam laudans Ambrosius lib. 2. de offic. c. 16. ea arte voluisse, inquit, ipsis Ægyptiis fuisse prospectum. *Non ut omnes exueret suo, sed fulciret, & publicum tributum constitueret, quo sua tutius habere possent.* Quasi diceret, Nisi Ioseph Ægyptiorum possessiones in alienum transtulisset dominium; ipse populus proprias malè perderet, dilapidasset, & incultas negligeret. At ingenio vsus est, ut quemque ad agrorum culturam minimè in curiosam prouocaret, scilicet ut cuique traderet colenda non sua, hoc de genio mortalium auspicatus, propensius homines in messem alienam manum mittere. Gaudent Ægyptij fraudari propriis dum ditentur alienis iamque sibi felicius esse putant, cum non suis uti permissum est. Hinc populi plausus, hinc in communi lætitia Iosephi laudes, hinc vniuersorum hilaris gratulatio. Nemo suorum iacturam deplorat, quia alienis perfrui omnes exultant.

§. XIII.

Manca Principis potentia est, quæ ad nocendum expedita, ad fauendum inuenitur inualida.

71.

Imperia non tam rigore sæuitiæ quam benignitate clementiæ coalescunt. Quæcumque potentia acerbè valida, si ad benignitatem elanguet, vel altera rigente manu vincitur, vel altero claudicante pede labitur. Scite & prudenter Seneca lib. de Clement. cap. 11. *Clementia, inquit, non tantum honestiores, sed tutiores præstat, ornamentumque Imperiorum est, simul certissima salus; cum Reges consencerint liberisque, ac nepotibus tradiderint Regna: Tyrannorum execrabilis, ac brevis potestas est.* Quippe clementia, non minus est Imperij insigne, quam fulcrum, nec fecius pertinet ad maiestatis tutelam, quam ad principatus decorem. Illa enim potestatis supremæ violenta vis & cruenta, quæ protegi ferro amat cæco suo imperu præceps corrui de more tyrannorum.

72.

Aquarum Imperium penes firmamentum esse his verbis indicatur: *Fiat firmamentum in medio aquarum*, ut probatum præmisimus. Munus itaque eius est, fecundare terras temporaneis, & ferotinis pluuiis; molli imbrium temperie æstus temperare, ac humestatis rore auris infringere hyemalis aëris siccitatem. Hoc cœlestium orbium Imperium est, cuius veluti regia potestas tanta benignitate influit in subjectos, ut quid-

quid amœnum, quidquid terrestre solū habet, vel ad voluptatem pulchrum, vel ad vtilitatem fecundum ætheris beneficium agnoscat. Caterum non minori potentia firmamentum armatur rigore, ira, sæuitia, Frontem sæpè corrugat, faciem exasperat, minaciter intonat, terribiliter fulgurat, fulmina impotenter intorquet. & ventorum concitata rabie veluti furiarum ministros effundit. Coruunt tempestate sæuiente quassata culmina, sternuntur conuulsæ sylvæ, miscentur syderibus maria, & ubi lufere nauigia soluentur. Cum par cœlis insit plectendi ac fauendi potestas, non eos tamen rigoris admonitos audio, tantum ad benignitatis opera eos vrgeri video, jubente sic Deo. *Et diuidat aquas ab aquis.* Hoc est, arentes terras propitia imbrium irrigatione fecundet, emolliat, temperet, & diuiti aquarum ministratione locupletet. Ecce non similiter iustum est, ut in terras ferociat, quodque sæpissimè facit, ut terrigenas excitato turbine extereat: ut crebiter fulguret; jaculetur fulmina, aut ruente grandine segetes dissipet, fructus percellat, & vindemiam disperdat totam? Certè ut æterna Creator statueret firmamenti Imperia non ipsum ad noxiam potestatem prouocauit, sed potius de clementiæ officio, & de benignitate commouit: Quatenus firmamentum esset humani Principatus forma, & ad illius leges se mortali Imperia componerent. Nihil est in natura firmitus æthere, nihil constantius cuius potentia nullo decursu temporum nutat clementiæ magis fauore, quam rigore fulta sæuitiæ. Nam quæ cruentis vltionibus potestatem exercet dominatio ipsa se ad ruinam impellit.

Primus humani generis Patens omnem posteritatem suam, quam peccato fecit obnoxiam, mortis subegit Imperio. *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem prænariationis Adæ, qui est forma futuri.* Rom. 5. 14. Locus quidem in paucis difficilis in cuius expositione procures Patrum insudant. Et merito: nam dum Apostolus exaggerare intendit mortis Imperium, summamque inter homines potestatem, hanc potius infirmat atque restringit, cum eam tantummodo usque ad Moyse tempora producat. Et quidem nos etiam, qui post Moysen & legem Christo viuimus, mortis jugum ferimus. *Statutum est enim omnibus hominibus semel mori.* Sed asserendi tamen in vitam æternam per Christi merita mortalitatem portamus: neque ita iam validum est mortis regnantis ius, ut non illud valeamus excutere, & ab eius tyrannide capita eximere, beneficio utique illius qui potentissimum mortis regnum immerito sustinens, merito debellauit. Quare veluti poena victori canens Paulus sic ruinoso mortis insultat Imperio. *Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?*

1. Corinth. 15. 54. Siccine corrui firmissimum illud mortis imperium per cunctorum mortaliū capita debacchantis? Quæ vero ipsum vis potentior afflixit? Ipsa sibi profecto regnans mors ruinam architectata est, dum tyrannica licentia sæuiens, cunctis infensa, nulli benefica, neque immerentibus, & qui non peccauerunt, pepercit. Nullum excepit sine supercilio quantumvis iustum, nullum benigne respexit, quasi ob innocentiam tutum. Omnia gladio & sanguine furens, omnia nescibus miscuit. Ruat igitur necesse est ad omnem ferociam potens principatus, &

Ibid. v. 23.

Ambros.

Volupe est
in messem
alienam fal-
cem mittere.

Firmamentū
non rigoris,
sed clemen-
tia admonetur.

Cruentia
dominatio
ipsa se ad
ruinam im-
pellit.

73.

Rom. 5. 14.

1. Corinth.
15. 54.
Quia impla-
cabile mor-
tis Imperium
corrui.

Seneca.
Potentia
acerbe vali-
da, claudi-
cat.

Pet. Alex.

& ad propitiationem inutilis. Hinc Petrus Alex. eius regni infirmitatem auspicatur. *Abel iustus*, inquit, *iniuste moriens, primus omnium hominum ostendit, ruinosam esse mortis fundamenta*. Scilicet mors qui ab Adam cœpetat fundamenta sui regni struere, ipso suæ iurisdictionis exordio ruinosi imperij fecit indicium. Dum innocentissimum Abelen gladio cruentat, vita spoliatur, ostendit nullum se posse favore digno excipere, cum omnes possit acerbo exitu funestare. Ergo regni sui fundamenta ruinosam esse manifestè detexit. Nam illa potentia quæ nulli benigna est, sed omnibus exitiosa tandem fatali sua se ruina perimit.

74.

Procacissimus Semei deuouebat David diris execrationibus immeritum caput; excussisque lapidibus paucos illum regentes milites impetebat. Ita autem loquebatur cum malediceret Regi. *Egredere, egredere, vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus uniuersum sanguinem domus Saul, quoniam inuasisti regnum pro eo: & dedit Dominus Regnum in manu Absalon filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.* 2. Reg. 16. 7. Proh petulantissimum caput? Quæ te fiducia aduersus Regem adegit in tantam contumeliarum colluuiem? Abulensis

2. Reg. 16. 7.

Abulens.

Semei malè hanc insolentiam Semei inde ortam putat, quod dixit David *quia à quo sperare bonum non potuit, nec malum timuit*. iniquissimus sibi persuasum haberet Davidem regno ejectum, illud recuperaturum non fore. *Ausus est*, inquit, *maledicere David, quia credidit quod David non posset ei malum facere, putans quod Absalon regnasset, & nunquam restitueretur David in regnum*. Porro hæc Abulensis conjectura primo aspectu videtur insufficiens; quia licet David regnaturus non esset, priuatus tamen poterat scelestissimum blateronem vlcisci: ipsum enim fortissimi bellatores stipabant, imo ex eis vnus Abisai iam iam irruerat in pessimi hominis jugulum, nisi ipsius David precibus placaretur. Tamen hoc ipso probabilis est Abulensis conjectatio. *Ausus est maledicere, quia credidit quod David non posset ei malum facere, à quo nec sperare bonum posset, cum nunquam restitueretur in regnum*. Scilicet quia Semei credidit David regno expulsum, pariter coniecit beneficiæ potestate fraudatum, atque adeo quem non sperabat beneficam, non extimuit infensum, quasi indignum regni potentia censeret eum, qui cum utcumque puniri priuatus homo posset, non valebat tamen beneficiis, fauore, gratia benemeritos munerare.

75.

Sed David Regnum turbare humanitus potuit, non auferri, cum à Deo electus sit, ut in eius domo æternum Israëlitarum Imperium firmaretur. Ipse autem David genio & moribus suis diuinam electionem maximè commendabat, & firmissimæ dominationis specimen præferebat. Nam cum apud Saul à quodam aulæ familiari laudaretur, duo in illo eminare proditum est, & psallendi peritiam, & robur armorum. 1. Reg. 16. 18. *Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, & virum bellicosum*. Circa hæc Nazianzen. Apologet. 1. sic effatur. *Quis David vel psallendo, vel fundam pugnando concertabit; quem Deus virtute ad bellum præcinxit, & digitos eius exercitatos reddidit ad pugnandum?* Vide perennaturæ regni imaginem, & regnantis idæam. Qui digitos habeat ad pugnam instructos, sicut David pariter illos exercens in regendis instrumentorum musicorum fidibus, & in versandis bellicis armis. Dum il-

1. Reg. 16. 18.

Nazianz.

David in regnum æternum eligitur quia manus non minus ad voluptatem musica quam ad rebus belli.

Tamayo in Genesim, Pars I.

lum Deus docebat digitos ad musicos concensus mouere, simul ad præliandum armabat, ut non minus nosceret chordas ad voluptatem, quam ad nocetium supplicium moderari fundam, sed æque bene sciret rigorem præliorum, & musicæ suauitatem. His nempe præcinctum ad regnum Israëlitarum promouet, quod nulla mortalium rerum inconstantia præuertat. Nam quibus machinis non superius Imperium sit, ubi Rex pari dexteritate manus habet instructas tam ad benignitatis melodiam, quam ad rigoris asperitatem?

VERSUS VII.

Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Et factum est ita.

EXPOSITIO LITERÆ.

DE supercœlestibus aquis dissertaturi usurpare iure possumus vetus illud prouerbium. *Aqua mihi heret*, quo inextricabilem alicuius difficultatis exitum veteres indicabant. Ut enim nihil est, quod facilius quam aqua diffusetur, ita est illa infelix causa, quam fluxa quæque præpediunt. Et quidem supercœlestes aquæ ita doctissimis viris adhæserunt, ut ab illis nunquam satis se expediant quicumque eas admittunt. Quare mirum non est, si pusillitatis meæ conscius ego in expositione litt. vers. præced. viam tradiderim, qua hæc aquarum fieta sicco pede possint transiretari: & supra firmamentum aquas fuisse abnuerim. Nunc autem quod ibi etiam promisi, ne videar aut difficultatem subterfugere, aut clarissimorum Patrum posthabere sententiam, qui elementares aquas supra firmamentum esse docuerunt in præsentis operis tractu eas defendendam, ac in difficillima quæstione satis me facturum existimo si communem hanc opinionem ita præmuniam, ut neque à Scripturæ Sacræ contextu abhorreat, neque à communi Philosophia discordet: imo, quam neque mordere posset ipse Calvinus, qui tanquam de littore lymphatus molosus, iuxta ac lunaticus, ad has cœlestes aquas adlarravit. Ergo ad textum.

76. *Aqua mihi heret prouerbium.*

Calvinus tanquam canis ad litus adlarravit cœlestes aquas.

Et fecit Deus firmamentum, id est, opere exequutus est. Opifex ipse qui fieri superius firmamentum iusserat. Nec superflua est repetitio hæc *fecit Deus*, aut quæ statim adjungitur. *Et factum est ita*; sed consulto addita sunt, ut indicetur diuinæ iussione efficacia, & in operando, promptitudo ac celeritas, quæ ingens hoc firmamenti opus tot amplissimis orbibus constans dicto citius absoluit, atque perficit.

77.

Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum. Constructo firmamento in medio aquarum sic Creator aquarum molem bifariam diuisit, ut alias supra firmamentum reliquerit, reliquas vero infra firmamentum residentes permiserit. Hanc vero aquarum partitionem nescio qua bolide dimensus est, Hippolyt. Portuens. apud Lipo-

78.

HipPolyt.

H tia

*Aquas tri-
partitas fuis-
se aliquis af-
firmat.*

*Partē aqua-
rum suspensā
in aëre Por-
tuensis dixit.*

79.

*Origen.
Super coele-
stes aquas de
Angelis in-
terpretatur
Origenes.*

August.

80.

*Aquas supra
firmamentū
de aquis aëre
is aliqui ex-
ponunt.*

*Eugub.
Naclant.
Sherlog.*

81.

*Supra spha-
ras coelestes
veras aquas
communis
opinio statuit
Del Rio.*

Martineg.

82.

*Ad quem v-
sum necessa-
ria sunt.*

*Utrum ad
temperandū
ardorē calī,
S.Basil.*

D.Ambros.

ria super faciem terra diffunderetur, propter quod terra erat inuisibilis, & incompressa; Deus omnium Dominus. cum vellet inuisibilem visibilem facere, tunc tertiam aquarum partem potentia sua in medio fixit, tertiam vero supra firmamentum eleuauit: tertiam vero infra esse voluit ad hominum usum, & vtilitatem. Itaque hic Auctor non modo supra firmamentum locatas aquas concedit, verum infra lunam suspensas in aëre ausus est affirmare nouissimo inuento tam extra communem sententiam, quam ultra sensum hominum, qui cum suspicimus cœlum aspiciamus nullas.

Sed cur naturæ Conditor, vel ad quod vniuersi bonum vtilis aquas supra firmamentum reliquas fecit? cum nihil diuina prouidæque sapientia aut sine consilio produxerit, aut frustra condiderit. Origenes satius putauit ad mysticas, & figuratas aquas confugere, & aquarum nomine Angelos significare docuit, vel supra sedes cœlestes euectos, vel ad tartara deturbatos, sicque aquas supra firmamentum ab his quæ infra erant distinxit. Quæ opinio merito subiit multorum flagella, licet Augustinus aliquando illi subscripserit. lib. 3. Confess. c. 32. & lib. de Genes. ad lit. contra Manichæos c. 11. Sed eam ingenuè retractauit lib. 2. Retractat. c. 6.

Veras & elementares aquas supra firmamentum fatetur Doctorum reliqua factio, eas tamen nobis diuersissimo modo propinat. Aliqui ne longinquitate lassentur ex propinquiore aëris regione æthereas aquas exhauriunt. Aërem enim existimant indicari nomine firmamenti, ac supra hoc aquas esse, quæ in nubes concretæ, postmodumque solutæ dispensantur in pluuiis. Quo opinandi genere aquas esse supra firmamentum concedunt, supra cœlestes vero orbes sedere ipsas negant. Et licet hæc sententia haud improbabilis videatur Augustino de Genes. ad lit. lib. 2. illam tamen nec omnino approbat, nec adstruit ut suam. Est vero Eugubini in Cosmopæia, Naclantij in medulla Sacræ Scripturæ & plurium recentiorum quorum catalogum longo indice texit Sherlog. lib. 2. Dioptræ. Dissert. 2. Sect. 1. n. 4. Nos autem hanc interpretationem satis impugnatam dedimus numero 3. huius libri, & iterum impugnabimus cum de numero cœlestium sphaerarum agemus.

Acrior modo cum illis disceptatio est, qui veras elementaresque aquas supra orbes æthereos repositas tradiderunt, quorum nomina esset nimis molestum recensere, id abundè præstitit Mart. del Rio. in suo sacrae Sapientiae Pharo num. 39. in exposit. vers. 7. vbi tam omnium Patrum calculo firmatam hanc sententiam dicit, ut censeat Oecumenici cuiusdam concilij specimen ferre. Et ante illum hoc idem scripserat Martineng. tom. 1. Glossæ Mag. in hunc locum.

Cæterum tam constanter recepta opinio in dissimillimos sensus distraxit Auctores, hoc vno dissidentes, quod aquarum supercœlestium usum, necessitatemque diuersimode statuunt, in quo præcipua huius quæstionis difficultas consistit. Sunt enim qui eiusmodi aquas ibi necessario seruari, ut cœlorum ardor tot syderum flammis immodicus natiua aquarum insipientium frigiditate tepescat: ne sublunaria omnia tanto incendio combusta pereant, & in cineres redigantur. S. Basil. Hom. 3. in Genes. beneficium hoc non ad temperandos stellarum ardores, sed ad vim infringendam ignis ætherei refert. At D. Am-

brof. sic affirmat ab illis aquis astrorum temperiem fieri, ut propterea Solem non nunquam madidum, & de aquarum vicinio rorantem apparere testetur. Imò S. August. lib. 11. de Ciuit. cap. vlt. Planetarum supremum Saturnum ob aquarum viciniam putat frigidiorē naturam induisse. Ad hanc opinionem accessere Cæsarius. Cyprius. Ierosolym. Theodoret. Procop. Magni quidem Auctores, quorum tamen Philosophia recentioribus non probatur.

Et quidem incredibile est tam vehementi ardore firmamentum aut sydera ignescere: aut si id fieret, ad eorum temperiem orbium aquæ superius collocatæ essent inutiles: cum non minus illæ feruerent ex astrorum confinio, ac feruentes denique soluerentur in tenuitatem vaporis, & aëris. Ignea enim natura potentius agit, quam aquarum frigiditas, & intentius adurit materiam suppositam, quam subiectam. Cautum est supercœlestibus aquis ne sublunaria ardore syderum consumantur? Cur non potius aquæ ipsæ tot flammis propinquæ ardore concepto non euaneant?

Dices quia sic disposuit cœlorum Conditor qualitates, ut in mutuam conseruationem naturæ istæ se iuuent, inuicemque non pugnent. Vnde cœlorum corpora creduntur nullius agentis alterationi obnoxia, & quidquid supra lunam est alterationis expers similiter iudicatur. Philosophiam amplector, ipsam vero in aduersarios retorqueo. Nam si cœlorum natura ab extraneo agente alterationem pati non potest: ergo neque eorum vis ignea poterit externa aquarum frigiditate temperari: aut si hæc temperies ab aquis impressa admittitur, utique fieri debet per contrariæ qualitatis receptum, quam si cœli ab aquis concipiant absque detrimento in alterabilis substantiæ, cur negetur igneas astrorum impressiones in aquarum substantiam similiter ferri, & vicissim feruentes comminui?

Alium propterea supercœlestium aquarum usum nonnulli Auctores meditantur. Scilicet eas necessarias ducunt ad firmitatem, & immobilem consistentiam Empyreii. Cum enim solidorum corporum motus, sibi contigua corpora necessario rapiat, circuitet profecto Empyreum ad sibi proximæ sphaeræ cœlestis impulsu, nisi liquidum aquarum corpus intercederet, quarum hoc munus est, ut supremi orbis rapidam vim infringat, ne beatorum placidam sedem commoueat.

Verum hæc meditatio peccat in multis. Primo in illorum sententia, qui Empyreii naturam non solidam, sed fluxam, liquidamque opinantur, talem defendunt Nyssenus, & Eustathius: iuxta quam doctrinam nulla est ad Empyreii quietem aquarum necessitas. Sed deinde, neque si solidum Empyreum concedamus (ut contendit Suarez lib. 1. de operum sex dierum c. 5. n. 6. ex communi Auctorum consensu) eius quietem minimè perturbat primi mobilis contiguitas. Nam ut ex Astronomici observationibus constat, cœlestes orbes, non sursum versus; sed deorsum in subiectas sphaeras circuituonis imprimunt motum. Quare octo syderei globi circum aguntur supremi mobilis raptu, in hoc autem nullum agunt illi circuitum. Quare neque supra omnes cœlorum orbes Empyreum eminens inferioris orbis impulsus reciperet.

Addo, siue Empyreum liquidum corpus sit, siue solidum inepte eius consistentiam protegi subsidentibus aquis; nam primi mobilis concitissimus

*Sol madefac-
tus appare
aliquando.*

*Saturnus ex
vicinis aquis
friget.*
Cæsar.
Cyrill.
Theodor.
Procop.

83.

*Si aquis fer-
uor astrorum
temperaretur
ipsa consum-
pta iam
fuissent.*

84.

*Si aqua re-
frigeraretur
ardor astrorum
cœlestia al-
terationi sub-
essent.*

85.

*Aqua vtrū-
necessaria
sint ad sta-
bilitatem
Empyreii.*

86.

*Empyreii na-
tura fluxa
non solida.*
Nyssen.
Eustath.

*Orbes coele-
stes in subie-
ctas impri-
munt motu-
non in supre-
mos.*

87.

Si moueretur
caelestes
aqua moue-
rent Em-
pyreum.

Crescoll.

Motus astro-
rum rapidif-
simus.

Si moueretur
stella una
in aëre su-
blunaria
dissiparetur.

88.

Caelestium
orbium motus
non est ab
intrinseco
sed ab ex-
trinseco agē-
te.

Empyrei for-
ma circuitio-
ni repugnat.

Conimbric.
Molina.
Nieremb.
Empyreum
leue & sepe
mobile dixit
Nissen.

Nissen.

89.

D. August.

Multi utili-
tatem caele-
stium aqua-
rum scruta-
bilem putat.

Beda.

Non minor
Creatoris est
laus incom-
prehensibilia
creasse quā
circa ea hu-
manū inge-
nium ludere.

90.

Aquae super-
caelestes re-
lictæ sunt ut
ex eis primū
mobile fieret.

issimms motus totam super caelestium aquarum molem tam rapide commouisset, ut aquae ipsae Emphyreum sibi contiguum impellerent. Nam ut ex sapientissimis Scriptoribus refert Crescollius, lib. 3. Mistagogi cap. 9. *Si stella una ex omnibus, quarum minima aspectu notabilis tota terra maior est, in aëre moueretur solito motu, fore ut Vrbes & Palatia ruerent. Imò & ipsi montes, rupes. Oceanus dissiparentur in puluerem, cum tantam vim, rapidamque tempestatem ferre non possent. Quod si verum est, ut ratio ipsa suadet, raptus primi mobilis, quo nihil est in natura concitatus, aquas supercaelestes tanto impetu commouisset, ut illae quoque Emphyreum loco mouerent.*

Cæterum caelestis aulae immobilitas aliunde prouenit; scilicet, quia orbium caelestium motus non ipsis ab intrinseco inditus est, sed ab extrinseco agente fit, unicuique destinatum propriumque circuitum Angelo moderante: vel si ab intrinseco moueri illos malis, ad impellenda supra se corpora vim non habeant, vel denique ipsa Emphyrei constitutio forma, & natura circuitioni repugnat. Etsi enim eius corpus, qua nos respicit concauo complexu totum inferius vniuersum comprehendat, in superficie tamen extrema planum est, & in quadro positum ut ex Apocalyp. 21. 16 colligunt Conimbric. lib. 2. de cælo cap. 5. q. 1. art. 2. Molina de opere sex dier. Disput. 3. Nieremb. Hist. natur. lib. 4. cap. 5. Huic ergo quadrangulari figuræ ob angulorum solidorum pondera repugnat circularis Emphyrei conuolutio. Quid autem si Emphyreum non sit immotæ persistentiæ & corpus, sed *tenue, leue, & semper mobile*, ut placuit Nissenio Tract. de infant. frustra ad eius consistentiam aquæ necessariæ putantur, cuius in motu consistit perfectio.

Ergo aquarum supercaelestium necessitas ex alio capite pēlanda est: neque difficultati cedendum, quod supra hominis captum eiusmodi questionem esse dixerit Augustinus, lib. 2. de Genes. ad lit. *Quomodo, inquit, aut qualeslibet aqua ibi sint, esse eas minime dubitemus. Maior est quippe scripturæ huius auctoritas, quam omnis humani ingenij capacitas.* Quibus sanctissimus Doctor nobis viam ad dubitandum claudit; sed tamen ab inuestiganda aquarum necessitate non absterret. Licet benè scientia Bedam hoc ductum testimonio dedisse difficultati manus, & Sherlog. lib. 2. Dioptræ Differt. 2. Sect. 1. num. 6. multis conetur euincere non esse humanæ menti pudendum, aut insolitum in rebus tam abstrusis, sensibus inexpertis, omninoque remotis nescientiam fateri, & ad humani ingenij angustias confugere. Quæ licet vera sint, neminem tamen cogunt ad vltius opinandi desidiā, & latentia profundius inquirendi. Fas enim est per ea quæ facta sunt intellecta conspicere, neque de rebus diuinis, & supra nostrum captum eminentibus temetè disputemus, cum non sit minor Creatoris laus incōprehensibilia creasse, quam circa ea hominis ingeniosè & subtiliter ludere. Certè liberalius est inuenire sententiam vtrunque probabilem, quam professā ignorantia ab inquirendo desistere.

Ego quidem sic censeo. Idcirco aquas supra firmamentum collocatas, ut ex illis Creator supremum cælorum orbem, quod primum mobile communiter appellamus suo tempore construeret. Neque ex illis verbis: *Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum*, conuinci aliud potest, nisi veras, & elementares aquas supra firmamentum hoc diē secundo

Tamayo in Genesim, Pars I.

fuisse relictas. Itaque ex immensa illa aquarum mole prouidēs artifex cōdidit orbem, qui suo raptu ab ortu ad occasum subjectas æthereis sphaeras conuoluerent. Quapropter salua veritate scripturæ aquas elementares hoc diē supra firmamentum fuisse fatemur, non amplius in eadem natura perstituras nisi ad vsque diē quartum in quo opus Astrorum Conditor rejecit. Retinuerunt itaque elementi formam donec syderibus procreatis instar congelatiati crystalli solidatæ in illorum orbium naturam transierunt, qui primi mobilis munus obtinent.

Partim nobiscum sentiunt Doctores in exponendis scripturis inelyti, qui supercaelestes aquas in corpus solidum, & pellucidum docuerunt fuisse concretas. Ita S. Thom. 1. p. q. 68. art. 2. Roman. part. 2. Hexaem. cap. 14. Lyra hic, & Abulens. q. 15. & 16. Thom. Anglic. in cap. 1. vers. 6. Genes. Genebrard. in Psal. 103. vers. 3. Valles. de sacra Philosoph. cap. 1. Hi tamen Doctores licet supremas aquas in crystalli soliditatem constipatas asserant, hoc vno deficiunt, quod neque eius solidi corporis vsum, necessitatemve ostenderint, neque ad hanc conuersionem tempus assignauerint. Nos vtriusque dubij difficultati occurrimus eius solidi corporis officium docentes, diemque quartum designantes huius conuersionis aptissimum tempus, vtrumque haud contemnendis rationibus probaturi.

Et verò aquas non potuisse in elementati natura perpetuò permanere supra firmamentum positas, suadet elementorum ipsa natura, & vniuersi constitutio, compertum enim est elementa & corpora quæ hunc sensibilem orbem componunt, eo se amplius quantitate molis excedere, quo sublimiorem in mundo occupant situm. Sic inferior terra minor est aqua; aër similiter aqua maior, ignis quantum loco aërem, tantum quantitate exsuperat. Sed & caelestes orbem communi Astronomorum consensu quanto superius eminent, tanto plūs corpulenta cracitiæ inferiores excedunt. Quā experientiā edocti manu-ducimur ad similem quantitatis excessum de supercaelestibus aquis suspicandum; illasque imaginationes concipere prope infinita dimensione inferioribus aquis maiores exstitisse, seruata proportionē quantitatis qua suprema corpora infima exsuperant. Cum autem propriam cuique elemento regionem sphaeramque assignauerit; & infra aërem naturaliter aqua subsideat, esset nimis naturæ violentum ampliores quantitate aquas supra aërem & supra cælos degere, quam quæ in proprio earum situ videmus subsistisse. Imò hinc sequeretur absurdum natiuam aquarum sedem non sublunarem esse, sed citra æthereos orbem necessario agnoscendam; cum inconfesso sit apud omnes, illum esse naturalem elementorum locum, vbi vnumquodque maiori sui parte perpetuo residet. Igitur rationi, rectæque Philosophiæ consentaneum est elementarem aquarum materiam supra firmamentum sepositam in diuersam naturam transisse, quæ in aliquod vniuersi commodum deferuaret.

Iam igitur superiores aquas in primum mobile fuisse conuersas, tum ex sphaerarum caelestium numero, tum ex ipsius firmamenti diffinitione conuincitur. Firmamentum enim intra octo stelliferos orbem absoluitur: quorum septem totidem discernuntur errantibus astris, octauum sustinentes quo infixæ sunt constellationes, & zodiaci

G 2 signa.

In natura
perstiterunt
aquarum vs-
que ad
astrorum
formationē.

91.

S. Thom.
Aegid.
Lyra.
Abulens.
Tho. Angl.
Valles.
Genebrar.

In soliditatē
crystalli
fuisse consti-
patas.

92.

Multa incō-
moda obsat-
ne in aqua-
rum naturā
persistant.

Supercæle-
stium aqua-
rum copia
maior esset
quam totius
firmamenti
moles.

Elementum
aqua extra
suum natu-
rale centrum
in maiori
quantitate
esset.

83.

Numerus
sphaerarum
caelestium.

signa. Exta hunc numerum duo, vel tres orbes circumeunt qui ob continentem diaphanitatem crystallini vocantur. & qui ab istis mouentur reliqui, primi mobilis sortiti sunt nomen. Inficiari hunc cœlorum numerum nullus benè Matheffis peritus poterit; nam vt omittam receptissimum esse apud Astronomos, censeo cum Pererio lib.2. in Gen. quæst.4. Theologos inscienter, facturos, & sacrarum litterarum interpretes, si Philosophorū, & Mathematicorum sententiam tam manifestis experientiis probatam rejiciant, vel tanquam diuinæ scripturæ contrariam damnent.

94.

Est tamen hæc de numero cœlorum sententia Scripturæ sacræ apprimè consentiens. Nam quò alio congruenti sensu explicari potest locus ille Pauli celebri controuersia versatus, vbi se affirmat Apostolus ad tertium cœlum raptus. 2. Corinth. 12.2. Quod de Empyreo ab omnibus intelligitur, & in sententia nostra perspicuè probatur. Nam primum cœlum numeramus quod stellis distinctum nouimus: secundum autem diaphanum & crystallinum ponimus siue vocare id maius primum mobile. Tertium denique numero Empyrium constituimus iuxta doctrinā D. Thomæ 1. p. q. 69. art. 4. in corp. Vbi cœlum propriè acceptum trifariam sic diuidit. Primum totaliter lucidum; secundum totaliter diaphanum, quod vocant cœlum aqueum, seu crystallinum: tertium partim diaphanum, partim lucidum, quod vocant cœlum sydereum; & diuiditur in octo sphaeras scilicet in sphaeram stellarum fixarum, & septem sphaeras planetarum, quæ possunt dici septem cœli vel septem sphaera. Quare Apostolus ab inferiori ad supremum cœlos enumerans, & sydereum transcendens, deinde crystallinum superans, in totum lucidum Empyrium receptus est.

2. Corinth. 12.2.
Quomodo Empyrium vocetur tertium cœlum in quod raptus est Paulus.
D. Thom. Firmamentum in tres ordines cœlorum tripartitū esse.

95.

Vnum dicitur de pluribus si in una ratione conueniant.
Del Rio.

Nec te moueat cum sydereos orbes octonis distinctos sphaeris fecerimus, vnum numero cœlum à Paulo nominari, nam vnum dicimus plures cœlos qui in aliqua insigni & præcipua similitudine conueniunt: idque frequentissimum in sacra Scriptura obseruauit del Rio Aadag. tom. 2. adag. 338. vbi ait *Moris esse Scripturarum quamuis plures libros, si inter se non discrepent, & de eadem rescribantur, vnum volumen dicere, siquidem & Euangelium, & Lex Domini immaculata conuertens animas singulariter appellantur; cum plura Evangelia, & multa sint mandata legis.* Sic plures orbes pro vno cœlo Paulus enumerat, quia inter se, aut ex astrorum ornatu, aut ex omnimoda diaphanitate non discrepant.

96.

Primum mobile quarto die factum.

Reliquum est vt in aliquem Hexaëmeri diem hanc mirabilem aquarum in cœlos conuersionem remittamus, & natiuitati primi mobilis determinatum tempus assignemus. Et quidem hoc secundo die primum mobile non fuisse ex aquis compactum, ex huius versiculi verbis apparet: *Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum.* Quibus manifestè indicatur vtrinque veras aquas perstitisse, tam quæ infra firmamentum subjacent, quam quæ supra pestiterunt. Cum vero cœlum illud crystallinum eatenus sit productum, quatenus astra omnia perpetua rotatione conuolueret, eius productionem vsque ad diem quartū Conditor conuenientissimè reseruanit, quo videlicet die firmamentum insignitum est astris, & circuitu agi cœpit, vt dies & noctes, temporæque distingueret. Astrorum autem hæc munera non sunt nisi primi mobilis raptu ad cuius motus mensuram circumferuntur firmamenti orbes, vt

dies & tempora perpeti vertigine diuidant. At quid enim Creator anticiparet primi mobilis productionem, cuius motio vsque ad diem quartum inutiliter deseruiret. Non ergo oportuit orbem illum antiquiorem syderibus fuisse, ad hoc vnum munus constructum vt sydera agantur in motus.

Neque negotium nobis facessunt aliqua testimonia, quæ ex sacra pagina objici possunt. Psal. 148. 4. *Aquæ omnes quæ super cœlos sunt.* Daniel. 3. 60. *Benedicite aquæ, quæ super cœlos sunt. Domino.* Nam in his, & similibus locis aquæ per tropum appellatum est cœlum, ex aquis concretum, & aquarum speciem diaphanitate sua referens, familiarissima vtique figura illis præcipuè qui peëtice loquebantur. Neque hoc à consuetudine scripturæ dissentit. Sic primus hominum Adam, id est terra rubra appellatur, quia ex rubenti figulatus est limo. Sic etiam Exod. 7. 12. Virga Aaron magorum virgas deuorasse dicitur, cum tamen ex virga factus iam serpens Egyptiorum similiter serpentes degluerit. De quibus Augustinus in quæst. super Exod. quæst. 21. inquit *Draco potuit virgas; absorbere, non virga, sed eo nomine appellata est unde versa est.* Pari etiam ratione aquæ dicuntur orbes, qui ex aquis constiterunt.

97.
Ps. 148. 4.
Dani. 3. 60.
Quomodo explicetur aquas supra cœlos esse.

Virga Moyses in serpente conuersa virga nomen retinuit.
August.

§. XIV.

Vbi propriæ virtutis opus deficit, alienum patrociniū ad salutem non sufficit.

Nemo sic desperate viuit, qui aut æternum petere amet, aut beatus esse non cupiat. At dum in votis omnes habemus cœlum, promereri negligimus. Ad cœlestem patriam longissimè distitam peruenire volumus, sed tanto itinere lassati formidamus, quasi hanc viam possit quis alienis sublatu humeris incedere, quin spinas & tribulos, quibus est strata propriis gressibus calcet. Mirissima Christi sententia illa est apud Luc. 9. 23. *Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.* Hanc dubitantis vocem. *Si quis vult*, expende cum Galfrido apud Tilmann. inibi. *Siquidem*, inquit, *neceffe erat dicere: Si quis vult venire post me, quasi nullus hoc vellet, aut rarus.* Et quotus quisque est, qui sibi summam felicitatem nolit? Optamus omnes; nec est aliquis mentis compos qui post mortalis vitæ decursu beari non cupiat. Sed heu! quam rarus hanc bonam voluntatem promouet operibus bonis, quam multi nullo virtutum studio eam sollicitant? quam sæpè alienis meritis & fauore subnixa sperant salutem obtinere? Omnes (addit Galfridus) *ad beatitudinem cupimus peruenire. Ergo ad eum omnes venire volumus. Benè. Sed utinam per eum.* Vana spe ducti in cœlum contendimus, si non operi manus aptamus: neque enim cuiquam concessum est participem gloriæ cum Christo fieri, nisi tantæ felicitatis ambitum ad eius imitationem ornauerit, qui vt suam crucem vnusquisque portaret, bajulans suam exemplo præcessit.

Creaturas omnes aut solo Dei imperio editas, aut ex præeunte materia procreatas Moyse docente nouimus. *Ipsæ dixit & facta sunt* Lux iussio-

98.
Omnes cœli habemus in votis, promereri negligimus.

Luc. 9. 23.

Galfrid.

99.
Psal. 32. 9.
Gen. 1. 3.

ne

ne tantum excitata prodiit. *Dixitque Deus fiat lux, & facta est lux.* Vbi primum iussu est terræ herbam virētem germinare, lignūque pomiferum, impigre obsecuta suos virentes atque frugiferos parvus eduxit. Aquis Deus similiter imperat, ut videntium reptilium altitūque varia genera subitō effundat, idque non retardato obsequio præstiterunt. Cum omnia promptissima sedulitate paruerint imperio Creatoris, quid nunc nouo modo cœlorum consurgit ædificium, diuersūque rerum Conditor in eo elaborando consilium capit? Dixerat vers. præcedenti: *Fiat firmamentum*: & non statim factum fuisse dicitur, sed veluti in obsequendo tardaretur creatura, ipse Creator quod fieri mandauit, manu sua effecit. *Et fecit Deus firmamentum.* Et quæ verò hæc est, aut operis renitentia, aut diuinæ vocis infirmitas? Qui iubendo omnia sola voce perfecit, cur firmamentum ut eiusdem vocis operari non valuit? At, valuit quidem, neque quod firmamentum effecisse dicitur, debet esse infirmitatis in verbo argumentum, sed sanctissima potius mortalium eruditio. Quod obseruans D. Basil. inquit: *Neque hoc haud animaduersum nos quoque prætereat. Post hoc enim imperium Dei: Fiat firmamentum; non dictum est simplici modo: Et factum est firmamentum; sed fecit Deus firmamentum.* Quare liceat moralem interpretem hoc cum Basilio aduertere, & quod fecit quoque D. Hieronymus in ipso firmamento, cœli nomine æquiuoce uti, ibique gloriæ sedem imaginari soliūque beatorum. Nam in astra conscendere, etiam de illis dicitur qui ad beatitudinem peruenerunt. Ergo ut Deus sibi gloriosam in cœlo sedem perficeret, nō satis habuit simplici voce dixisse *fiat*, quin simul addidit ad operandum manus, simul cum imperio iubentis adjungere voluit opus laborantis. Ut hinc moneamur omnes cœlum proprii operis negotium esse proprio studio & labore comparandum, nec alius sollicitudini committendum.

D. Basil.
Deus dicitur
fecisse firma-
mentum quod
iusserat fieri,
ut sibi sedem
proprio labo-
re adificet.

100.
2. Corinth.
11. 30.

Apostolus nō
gloriatur
quod in cœlū
ascenderit,
quia alieno
impulso rap-
tus est.

Ibid. 12. 1.

Æternæ beatitudinis strenuus debellator Apostolus sic de se fateretur 2. Corinth. 11. 30. *Si gloriari oportet in infirmitatibus meis gloriabor.* Scilicet in periculis, persecutionibus, laboribus, quæ omnia paulō superius strictim numerauerat: ter virgis cœsum, semel lapidatum, integro triduo maris fluctibus obrutum, itinerum molestia sæpissimè fatigatum, quem non minus ciuitates, quam solitudines, nec secus gentiles sui, quam exteri excercebant, fame, siti, ieiunio exhaustum, frigore & nuditate diuexatum. Ecce infirmitates de quibus gloriatur Apostolus, nec vitæ suæ successus percurrens, aliud in quo gloriari posset deprehendit. Ecce non ad gloriæ suæ cumulū computet se aliquando in tertium cœlum raptum, ubi diuinæ gloriæ perticeps ea audiuit & vidit, quæ Deo dilectis in meritum præmium præparata sunt? An tantæ felicitatis obliuiosus, eam præterit? Minimè quidem. Nam statim hanc ipsam gloriam memorat. Ibid. c. 12. *Scio hominem in Christo ante annos quatuor decim (sine in corpore, sine extra corpus nescio, Deus scit) raptum huiusmodi usque ad tertium cœlum.* Mirum profecto. Paulus in gloriam rapitur, & de gloria manet inglorius? In cœlum ascendens, cœlique arcana hauriens, non inde potius, quam de infirmitatibus suis gloriabundus euasit? Certe! Apostolus illam ipsam quam viderat gloriam quasi de duplici statu cogitans conferebat, altero quo ad eam videndam raptus est, altero quo eandem proprio labore per patientiam tribulationum comparabat. Non igitur gloriatur gloria illa, quam propriis gressibus non fuerat adeptus, sed ad quam

Tamayo in Genesim, Pars I.

ascenderat alieno impulsu raptus; gloriatur autem in infirmitatibus suis in propriis exercitiis vitæ laboribus. Certus æternum non fore gloriæ gaudium, nisi quod propriæ virtutis merito comparatur. Profunde hæc cogitans familiaris Paulo Chrysost. Homil. 8. in Epist. ad Ephesios, inquit. *Non ita beatum Paulum prædico, quod in paradysum raptus, atque quod in carcerem est coniectus. Non ita beatum existimo, quod verba audiuit ineffabilia, atque quod vincula sustinuit.* Quem non fecerat gloria beatum, vincula fecere gloriosum: quia beatitudo propriis nanciscitur meritis, non alienæ virtutis suffragiis. Etiam si Paulus, in cœlos se penetraret, nondum tamen beatus est, quia eo non peruenit proprio ductus merito, sed Angelico raptatus auxilio. At cum in carcerem est coniectus, cum infirmitates suas infatigabili virtute sustinet, tunc maximè beatus est, & de beatitudine gloriari potest, quasi iam securam, æternamque habeat, quam propriis laboribus promeretur.

D. Chrysost.
Paulus ma-
gis labori-
bus, quam
gloria visio-
ne beatur.

101.

In cœlum migraturus Elias longo circuitu distraxit Eliseum. Primo de Galgalis profectus in Bethel, hinc deinde transiit in Iericho; eo tertio digressus in Iordanis deserta penetrauit, fluiumque diuidens mediis fluctibus gradiens in contrariam ripam traduxit. Tulitque Elias pallium suum, & inuoluit illud, & percussit aquas quæ diuisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum. 4. Reg. 2. 8. Amne trajecto cum pariter colloquentes ambo incederent. *Ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt utrumque, & ascendit Elias per turbinem in cœlum.* Ibid. v. 11. Cœlum profecto non longius à Galgalis, quam à Iordane distabat, neque opus erat tot itineribus lassare comitem, ut tandem igneo curru raperetur Elias. Ut quid ergo Iordanem transmisit, qui pari facilitate potuit in cœlum subtolli? Credo ut Magistri in cœlos ascensio discipuli fieret eruditio, quod moralissimè notauit Galfrid. apud Tilmann. *Eliæ gloriam, inquit, proficiendi fecit esse materiam. Elias rapitur & Eliseo spiritus duplicatur. Semper enim gratiam auget discipulorum virtus patefacta priorum: & dum in eis vident quæ emulentur, ampliora ipsi incrementa virtutum, & desierant, & merentur.* Verum in raptu illo Eliæ, quid æmulari poterat Eliseus? Optaret ne sibi flammantes currus, & prodigio simili in paradysum rapi? At hoc non esset spiritus augendi desiderium, sed commotæ mentis delirium. Duplicatur spiritu in discipulo, quia duplici instruitur præceptoris exemplo; & dum Eliam videt Iordanis vertices superare, igneamque quadrigam intrepide ascendere, ex utroque facto condiscat, nemini patere cœli limina, nisi per ignem, & aquam transeuntibus, & qui non alieno solum raptu ferantur, sed virtutum difficilia itinera, propria diligentia confecerint. Pulchrè Basil. Seleuc orat. 13. *Elias, inquit, currus equosque igneos ad se venientes minimè expauit, verum itineris superni desiderio incensus, contra formi dolosa est ausus ac hilaris, gaudensque flammantes ascendit currus cum adhuc esset in carne.* Aquas pertransiit, flammāsque intrepide inuasit, qui non tam ex alienæ virtutis cœlum petebat, hoc supremum monitum relinquens Eliseo in cœlum consensum neminem facere, quem propriæ virtutis opera destituunt: nec prodesse aliena suffragia, ubi propria deficiunt facinora.

4. Reg. 2. 8.

Ibid. v. 11.

Galfrid.

Ut Elias as-
cendat in
cœlum per
ignem. &
aquam prius
transiit.

Basil. Sel.

§. XV.

*Omnia Dei Verba beneficia sunt, omnia
hominum beneficia sunt
verba.*

102.
*Verba ligant
homines iam
per non usum
absoluit.*

Chrysol.
*Dat non ac-
cipit qui pro-
mittit, dicitur
ad exag-
gerandam
promissionis
fidem.*

Verba ligant homines, Belle dictum si non inciuliter acciperetur; nam apud homines iam inualuit hisce vinculis non ligari: cum enim promissorum amplitudine spem fecerint, urbanum putant obligationis nexus abscindere, & auditores eludere. Stare promissis, & verborum fidem seruare, sic ducitur. tanquam plebeia religio sita serupulus, & Magnatibus indecorum. Syncerior olim ætas, cum majorum candor nondum frontem pudore nudauerat, bonum vtrum dicebat exacta verborum fidelitas, hancque frangere nefas putabatur. Audi sententiam Chrysologi. serm. 88. prisco sæculo dignam. *Semper debere anxium est, fratres, semper triste fœnoris vinculis alligari. Sed me, quem vobis mea sæpè fecit promissio debitorem, satis sibi de talis debiti natura, & obligatione blanditur.* Nota attentius quam subijcit optabilis debiti causam. *Quia, inquit, dat non accipit, qui promittit, & qui dando debet, sibi magis ipsum facit obnoxium creditorem.* Nihil dici potuit subtilius ad promendam vim promissionis. Nam verborum fides tanta colenda est religio sita, vt qui promiserit solo dato verbo rem quoque dedisse censeatur. Tam infallibili res promissa veniebat antiquitus, vt priusquam promittens obligatione se solueret, de creditore debitorem faceret. Modo iam isti mores obsoluere desuetudine, & veluti si virtutes possent annositate senescere, sic priscorum fides antiqua comitatis verba in nostra sæcula transferens, iam nimia vetustate caduca sunt; nec syncera illa fidelitatis verborum veritas, constantia, certitudo, quæ suadebat stare promissis vna cum ipsis verbis perseverat. Ira penes Deum omni-modi promissorum fides redacta est, cuius dicere facere semper fuit, cuius verba nunquam ab operibus dissonant, qui quod voce promittit opere exequitur.

103.

Moyse conditi Orbis narrationem persequens Deum inducit liberalem verborum iuxta & operum largitorem, qui priusquam aliquid facto produceret, verbis facienda signauit. Solemnis est in Hexaëmero hæc formula. *Dixit Deus: Fiat & factum est ita.* At in firmamenti productione ultra in communia hæc reliquorum operum verba, noua facti ratio subiungitur. *Et fecit Deus firmamentum.* Et satis quidem erat ipsum dixisse, vt fieret, siquidem Dei solo verbo omnia, quæ facta sunt, constituerunt, neque vnquam falsari potuisset diuini certitudo promissi. Quid fuit opus addere: *Et fecit Deus*, aut superflue repetere, & *factum est ita*? Verum sicut nihil in sacris literis otiosum est, sic hæc repetitio mysterio non vacat. Cape arcanum repetitionis mysteriosæ sensum. Nam quia Dei Verbum operatorium est, & ex sua natura habet quæcumque dixerit eadem facere posset, quibus eius opera veluti necessaria verborum consequentia adscribere potius quam spontaneæ promissorum fidelitati. At ne videretur Deus verba tantummodo dare, cum omnia per verborum efficaciam dederit; quasi in promissionis suæ fide scrupulosè exactus, ad-

ditum voluit: *Et fecit Deus firmamentum.* Dixit, & fecit: nec tantum factum est, veluti ne cessarius sermonis effectus; sed ipse Deus fecit, tanquam suæ promissionis fidelissimus adimpletor. *Et fecit Deus firmamentum.* Vt quod dato verbo promissit, data opera etiam præstaret. Vellem nostri æui Optimates ad hanc promissionis fidem sua verba formarent; quatenus eorum dixisse, fecisse crederetur. Verum pessima consuetudo robur obtinuit, vt plures sint à quibus neque ali-quod verbum malum audias, neque aliquod opus bonum accipias.

Sic Deum Abrahamo promississe traditur Genes. 12. 2. *Faciámque te ingentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus.* Hæc vltima verba redundare videntur: nam hæc oratio *Benedicam tibi, & eris benedictus*, tautologiam inuoluit, idemque per idem significat. Nunquid cui Dominus benedixerit potest benedictus non esse? Satis erat dixisse Deum. *Benedicam tibi*, vt Abraham benedictus maneret. Sed vero hæc dicendi forma plurimum inter Dei & hominum promissa distinguit. Homines enim plerumque benedicunt, qui haud benefaciunt tamen; vnde, quem benedixerint verbis benedictum esse non faciunt, Deus autem toties benefacit, quoties aliquibus benedicit, vt de illis tantum dici queat facto manere benedictos, quibus verba diuina benedixerint. Ottomar. Lucini apud Tilmann. vim diuinæ humanæque benedictionis sic exponit. *Benedicere si de Deo dicatur, plerumque est felicitatem præbere; nam illi dicere, iam facere est. Porro si de homine dicatur. Benedicere significat laudibus extollere.* Pulchra ad nostram thesim interpretatio, & quæ apprimè explicat, quam sint Dei promissiones operibus plenæ. Tam certo bonis Dei verbis bona facta respondent, vt quoties benedixisse Deum in sacra pagina loquitur, toties intelligatur verba sua per beneficia compleuisse. *Nam illi dicere facere est.* Secus interpretandæ sunt benedictiones humanæ. *Nam si de homine intelligatur benedicere, significat laudibus extollere*, neque vltra verborum ambitum benedicta humana procedunt, laudatus manet, non tamen benedictus qui verbis ab homine benedicetur, quia grandi verborum apparatu alios cumulat. quos felices facit promissionum strepitu, non exhibitione fauoris.

Bonus ille Centurio in Euangelio laudatus, de languentis serui salute sollicitus rogabat Iesum vt sanitatem morienti restitueret. Cui Dominus se iturum, & curaturum obrulit. At ille militari urbanitate demissus interpellauit euntem dicens, *Domine, non sum dignus, vt intres in tectum meum; sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Matth. 8. 8. Hæret in hoc verbo lepide ingeniosus Chrysologus serm. 51. *Dic verbo? Et sine verbo quid dicitur?* Planè quod expedit dicere, necessario per verbum dicendum est, neque quis in verbis affatur. Quid ergo rogat Christo Centurio, verbo vt dicat, quasi posset humanitus dicere sine verbo? *Sed iste* (respondet Chrysolog.) *postulat verbum non de loquendi usu, sed de virtute faciendi.* Quærit nempe Centurio verbum quod non ad usum hominum proferatur, sed ad consuetudinem Dei loquentis aptetur. Nam apud homines dicere, nihil aliud est, nisi verba facere, vocibus aërem vacuis implere, aures aliorum pulsare inanibus sonis; verba autem solidare factis opera respondere promissis, non est in hominum usu. Deus vero sic sua facta verbis conformat,

*Plures sunt
à quibus nec
verbum ma-
lum accipi-
tur, nec opus
bonum.*

104.
Gen. 12. 1.

*Abraham
cum benedi-
citur à Deo,
dicitur esse
benedictus
ne videatur
verbo tenuis
benedici.*

Ottomar.

*Benedicere si
de Deo intel-
ligitur est
benefacere.*

105.

Matth. 8. 8.

*Centurio dū
à Christo po-
stulat verbum
quærit verbum
non ad ho-
minum usum.*

*Deus dicitur
facere quia
iussit quia
per Verbum
iubet & fa-
cit.*

106.

Luc. i. 37.

*Gabriel de
facto Dei ro-
gatus, de
verbo respō-
det.*
Bernard.

*Tam facile
est Deo face-
re, quam ho-
mini loqui.*

107.

Exod. 20. 18.

*Israëlitæ Dei
voce dicun-
tur vidisse,
quia Deo di-
cere facere
est.*

Philo.

§. XVI.

103.

Prutarch.
*Aliqui suis
beneficiis no-
cent.*

Seneca.
Beneficia
absque dedu-
ctione faciē-
da.

109.

Ibid. v. 24.

rum multiplici animantium opus injunxit. *Pro-*
ducatur terra animam uiuentem ingenere suo. Ibid.
vers. 24. Aqua item altitium pariter, & piscium
proletaria ad eorum productionem operam suam
locauit. *Producant aqua reptile anime uiuentis, &*
volatile super terram. Ibid. vers. 20. Magna qui-
dem hæc dona, sed quæ non orbis impune susce-
pit, quia ad ea obtinenda insudarunt aliquate-
nus elementa, & naturalium causarum vis præ-
stitit Creatori concursus. At firmamentum nul-
lo creaturæ labore constitit, & utilissimum hoc
mundi munus solius Dei opere perfectum est,
nemini requisito seruitio *Et fecit Deus firmamen-*
tum. Vt gratius hoc bonum orbi contingeret, sic
illud nobis præstare Numen voluit, vt in eo elab-
orando nihil oneris creatura sentiret. Gratio-
ra enim beneficia sunt accipienti, quæ illiba-
ta, integraque perueniunt, & sine deductione
collocantur.

110.

Gentium Dector aduersus hostium nostrorum
insultus, & bella multiplici armatura nos cupit
esse præcinctos. *Induite vos armaturam Dei.* Ephe-
seor. 6. 11. Quæ vero illa sit armatura Dei mox
exponit: lumbos veritatis baltheo succingere,
fidei lorica, & scutum induere, quibus possi-
mus. *Omnia tela nequissimi extinguere.* Itaque arma
protectionis nostræ ex virtutes sunt, quas ali-
bi Paulus Spiritus sancti dona appellat. 1. Co-
rinth. 12. 8. Sed heu quam nos grauati armis ju-
bet bellum gerere? galea, lorica, scuto protecti,
tam beneficio ipso præmi videmur, quam defen-
di. Neque mirum. Oppugnat nos potentissimus
& solertissimus hostis, ignitis missilibus minax,
inflicturus lethalia vulnera, quæ exarmatos inue-
nerit. At facilius video Dauidem istorum ictus
telorum retudisse. Psal. 60. 5. *Protegar in vela-*
mento alarum tuarum. Ecce quam leui ille se prote-
git armatura. Pro ferrea lorica, pro chalybea
etiam galea plumea resumit arma ex illius alitis
pennis compacta, qui in specie columbæ alas, qui-
bus regeremur, expandit. Sed si plumea quoque
defensio sufficiat, vt hostium tela possimus ex-
cutere, cur ad grauiora Apostolus, & pœnè iusta
arma nos prouocat? Sanè ita nos diuina benefi-
cia defendunt, vt quos omni ære firmius gratia
armauerit, omni pluma leuius contexerit. Sic præ-
fata Psalmographi verba expendit Cassiodor.
inibi. *Intendamus, inquit, quare frequens velamen-*
tum alarum Domini sacris defensionibus comparetur.
Primum quod ala auium in modum palmarum quasi
costæ quadam pulcherrima porriguntur. Deinde quia
sic protegunt, vt onerare non possint. *Tertio quia æstus,*
& frigoris indementiam à dilectis pullis affectuosa
protectione depellant. Ita defensio Domini, si ad eum
confugiamus, potestates æreas; nec furor earum in-
census: nec venenum frigidum viperæ qualitate per-
cutiat. Demum opportunè concludit. *Merito ergo*
protectio Domini alis noscitur comparata, qua nec
subditos onerat, & lationem totius contrarietatis
emendat. Quid hoc munere gratius? Quid in om-
nium beneficiorum genere amabilius? quam sic
gratia defendi, sic tutari, vt ad securitatem ar-
memur omni æte durius, ad molestiam vero
non penna grauius? Adeo non pœnalia, sed ve-
luti pennata beneficia optabilia sunt: eoque gra-
tiosius splendent, quo molestiæ plus arcent.

111.

Ezech. 8. 2.

Ignis specie terribilem, & electri imagine fla-
grantem Ezechieli se Deus videndum obtulit.
Et vidi, inquit, & ecce similitudo quasi aspectus
ignis, & à lumbis eius, & sursum quasi aspectus splen-
doris, & visio electri. Et missa similiundo manus ap-

prehendit me in cincinnis capitis mei. Ezech. 8. 2. Vt pro-
cul factus à terra cœlestia mysteria Propheta co-
gnosceret, similitudine manus subleuatur. At quid
opus erat manu prehendere, quem Deus posset so-
lo voluntatis suæ metu sublimius erigere? Certè
cum Habacuc in Babylonem ad Danielelem ab An-
gelo portaretur. *Apprehendit cum Angelus Domini*
in vertice eius, & portauit eum pilo capitis sui. Dani.
14. 35. Neque mirum Angelus erat, non Domi-
nus, & vt manu debuit, qui Prophetam portare
sola voluntate non potuit. At Deus cuius arbi-
trio solo reguntur omnia, cur manu protensa, cu-
ius ministerio non egebat, coma correptum tulit
in auras? An quia nemini licet altius efferri aliena
manu opeque destituto? Hem! quotquot sunt emi-
nentiori loco digni, qui humiliter jacent, non alio
ex merito nisi quod manu erigente se careant! Sed
opportuniore nostræ thesi Hieronymus. *Videtur,* Hieronym.
inquit, manus, vt membrum humani corporis atque Manus pre-
consueti, nequaquam terreat eum, qui assumitur, atque hensus Eze-
comprehenditur. Si enim in colubri, vel in aliqua alia chiel in au-
similitudine terigisset Prophetam, ipsa dissimilitudo ras assumi-
membrorum terruisset assumptum. Obserua delicatissi- tur, vt fami-
simum beneficentiæ ingenium. Sublimius ferri, & liarius su-
ad commercium sumptuæ maiestatis sublimari, bleuetur.
erat profecto beneficium eximium; sed esset in-
gratius, si quem singulari honore afficiebat, in so-
lenti aspectu terruisset. Vacuaretur ex parte gratia;
si ingrato modo fieret, & esset quid Propheta
horreret in munere. Sentiat igitur Ezechiel con-
suetæ manus attractum, videat familiaris illâ mem-
bri humanam speciem, vt in beneficio honorem
capiat, & in imagine metum nesciat. Sic enim gra-
tius accipitur beneficium, quod venit nulla sui
parte molestum.

Leuiticam, tribum, excelsius Deus cæteris sa-
cerdotij sanctitate extulit, sed in patrimonij
censu eam videtur fecisse deteriore. *Dixitque*
Dominus ad Aaron, In terra eorum nihil possidebitis,
nec habebitis partem inter eos. Num. 18. 20. Quos
verò agrorum possessione priuauit, obuentione
decimarum ali voluit: non statim addidit. *Filiis*
autem leui dedi omnes decimas Israël in possessionem.
Ibid. vers. 21. Sic ne illa precario viuet excelsa sa-
cerdotum, & leuitarum dignitas? Sic pauperari
oportuit, vt veluti mendicato pane se nutriat?
Profani ditantur feracissimis fundis, pinguique
exultant vbertate prædiorum soli egebunt sacro-
rum Præstites, soli qui sacris & altaribus præsumt,
ne latum quidem pedis in sortium distributione
percipient? Et quidem consultissimè; quo tantum
beneficio illi accresceret gratiæ, quantum sine
laboris onere proueniebat. Quod expendens. Phi-
lo lib. de Sacerdot. honor. *Satis apparet, inquit,*
quamuis tribus leui destinata diuino cultui exors
agrorum sit, alia tamen ratione prospectum ei honori-
ficientius, vt sine labore suo viuatur, ex primitiis & obla-
tionibus. Si Sacerdotibus & leuitis agri vberes
sortè contigissent, beneficium hoc quidem esset,
sed quod non sine cura, & labore constaret; quos
tollerent fructus sudore suo emerent; agri nisi
opetosa cultura ad segetes non maturant. Ergo
sacrorum ministris alia ratione prospectum est ho-
norificentius, & vt beneficium tantæ dignitatis
gratius acciperetur, illis prouisum est vt ex pri-
mitiis & oblationibus aleretur, vt sine labore suo
viveret. Quia gratius accipitur beneficii felicitas,
quam non exercet operosa pœnalitas.

Dani. 14. 35

Nemini da-
tum absque
aliena ma-
nus ope su-
blimariHieronym.
Manus pre-
hensus Eze-
chiel in au-
ras assumi-
tur, vt fami-
liarius su-
bleuetur.

112.

Num. 18. 20.

Ibid. v. 21.
Tribui leui-
tica fors non
designatur
vt tantum
illi gratiosè
accresceret
quantum la-
bore vaca-
ret.

§. XVII.

*Humana natura infirmitas extremi iudicii
assidua meditatione fulcitur, ne in
vitiis precipitia
proruat.*

113.

Versetur ante oculos nostros imago futuri iudicii & ascendat homo aduersum se ante faciem suam atque constituto in corde iudicio, adsit accusans cogitatio, testis conscientia, & carnifex cor. Ita nos utilissimè commonet August. lib. de Pœnitent. Ita nos excitat ad frænandos cupiditatum insultus illius decretoriæ lucis recordatione perpetuâ, vt ante oculos nostros obuersante illius tribunalis imagine oblitteremus pœnitentia præterita crimina, nec in futurum causam nostram nouis reatibus oneremus. Viuiamus tamen tanquam soli testes nostrarum cogitationum futuri, vt Deo increduli, vt ignari iudicis; vt diuinæ sapientiæ refragatores. Nam quis integra mente coram iudice sciens, & volens peccat? Quis in illius Regis oculis, penes quem simul est necis, & vitæ arbitrium, audeat digna mortis facta committere? Quis sub lictore, ense, aut laqueo scelera meditatur? At fragilitatem naturæ causamur. Utinam sic recoleremus rationis reddendæ tempus, sicut infirmitatis nostræ ruinosam conditionem agnoscimus? hac certè assidua contemplatione futuri iudicii pendulam inter præcipitia animam nostram, & tanquam funambulam libratemus, ne quæ infirmitate & inconstantia sua labilis est, in vtramque partem ad interitum rueret.

August.
Tribunal su-
premi iudi-
cii in animo
erigendum.

Viuiamus tan-
quam soli tes-
tes nostrarum
cogitationum.

114.

Condito firmamento aquas ab aquis Deus miro sapientiæ consilio separauit, ingentesque illarum copias supra supremum ætheris orbem fecit consistere. *Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant super firmamentum.* Hinc plures cum Ambrosio Interpretes, quærent, quæ ratione aquarum fluxa, labilisque natura, suoque pondere inferius grauitans possit sublimius suspensa permanere? Pluribus sententiis omissis respondet quæstioni ethice. Ambros. lib. 2. Hexæm. cap. 3. *Fecit filius quasi iustitia diuina. Quid miraris si supra firmamentum cœli potuit tanta Maiestatis operatione vnda suspendi?* Ad prima Genesios verba proculdubio respexit sanctus Doctor, vbi dicitur. *In principio, id est, in Filio, Creauit Elohim, id est, Iudex Deus, cœlum & terram.* Hoc enim titulo Creator per vniuersa creationis opera compellatur. Sicut ergo Iudex terram firmavit; ita similiter aquas ab aquis diuisit. Quid ergo mirum si immensa aquarum moles supra firmamentum collocata persistat attonita, tanti Iudicis voce contrerita. Fluxa illa quidem, & suo pondere grauis propendet ad lapsum, sed vbi diuini Iudicis auctoritatem reueretur; veluti gelido metu rigens absque casu suspenditur. *Fecit filius quasi iustitia diuina. Quid miraris si supra firmamentum cœli potuit tanta Maiestatis operatione vnda suspendi.* Et de rationis expertibus aquis sic Philosophatur Ambrosius. Quid de mentis compote homine æquum est auspicari? Si seueros Iudicis vultus attendat; si exactam commissorum quæstionem apud se instituat si denique sententiam æquissimo iure fulminan-

Ambros.

Dei iudicis
audita voce
aqua contra
naturam im-
petum supra
firmamentum
congelatur.

dam perpendat: si irreuocabilem pœnam, si lictores, si flammæ meditetur: hærebit profecto quantumuis ad ruinam facilis humana natura, & veluti per membra repente gelu casus suos suspensa dedisset.

Postquam effusam scelerum licentiam vltis est Deus communi generis humani naufragio: iam ira cœlitum mitescerebat, iam placato Numine, pulsas nubibus redit placidior dies, iam terræ facies apparet recedentibus aquis: ipseque vindex Deus cum hominibus ad benigna pacta descendit: se non amplius terram obruturum diluuium promittit, sancitumque fœdus etiam dato signo confirmat. *Arcum meum ponam in nubibus cœli, & erit signum fœderis inter me, & inter terram.* Genes. 9. 13. In securitatis pignus datur cœlestis arcus, vt quasi aquarum vinculum sit, & nubes constringens cingulum, ne impotenter mentis nouo deinceps cataclysmo orbem obsorbeant, At profecto si non ab arcu aquæ timeri possint, tamen sagittas, & jacula licet formidari, nec in Iride minus apparet imago clementiæ, quam rigoris vestigium. Igneus illius color caruleo admixtus aquæ & ignis refert speciem, tam præteriti supplicij pluuias insinuans, quam futuræ vindictæ flammæ portendens, quibus mundum conflagraturum scimus. Quare igitur signum arcus terribile in placati Numinis symbolum sumitur, siquidem non eius clementiam potius, sed iram ostendit? Porro ab ipsa comminantis arcus imagine tota pendet mundi securitas, ne aquarum diluuium iterum pereat: illeque formidabilis aspectus Iridis ad incolumitatis fiduciam nos erigit. Dum enim in arcu cœlesti extremi iudicii stemma depingitur, & Diuini Iudicis vindictam ignito suo colore præfigurat, nubes futuræ iræ representatione coercet, & aquarum fluxam naturam tanto terrore cohibet, vt apparente in cœlo Iride mundi per aquas exitium vltima timeri non debeat. Hanc pulchram D. Gregorij cogitationem, quam ille tradidit in cap. 8. Ezechielis, nonnullis additis transcripsit Alcuin. In Gen. Interrog. 134. vbi inquit. *Cur signum illud diuersi coloris datur hominibus?* Et ingeniosè respondet. *Propter securitatem, & timorem. Vnde in arcu idem color aquæ & ignis ostenditur; quia ex parte est caruleus, & ex parte rubicundus. Est igitur vtriusque iudicii testis, vnius videlicet facti, & alterius faciendi. Id est, quia iudicii igne cremabitur, & aquis diluuij non delebitur.* Vides sæpè tetra, & aquarum grauida volumina nubium cœlum tegere, solémque adimere præcipientes pluuiæ diluuios formidando fragore minantia? Extimesces iri obrutam terram, cœlumque in nouissimos cataclysmos armari. At tunc fortè interpingitur nubibus arcus ille cœlestis, & totus hic pluuiarum apparatus, in tenuissimum rorem soluitur. Quæ igitur vis iam labentes aquas inhibuit? Certè diuini iudicii imaginem nubes quodammodo reueritæ suam naturam, impetumque dediscunt, & tanti terroris veluti congelatæ formidine cadere abstinent, labi pertimescunt, & quia iudicii igne cremabitur orbis, aquis diluuij non delebitur. Quis iam obtendat naturæ fragilitatem sponte ruentis? Quis innatos hominis appetitus, & inueteratæ consuetudinis habitus? Terrores iudicii hominibus factos extimescit insensibilis vnda, & eiusdem iudicii reus minas, iras, supplicia non verebitur? Propone tibi tremendum illud tribunal cui

115.

Gen. 9. 13.

Arcus cœle-
stis Iudicii
extremi sym-
bolum, datur
in clementia
signum.

D. Gregor.

Alcuin.

Iride conspe-
ctâ continen-
tur nubes iu-
dicii frenatæ
formidine.

cui sisti necessario debes, & quantumvis propensas cupiditates edomabis.

116.

Iosue 3. 16.

Ad pluviales aquas è cœlestibus gradum fecimus, nunc ad inferius fluentia cogitatione descendamus. Iordanis fluctus ad Israëlitiçi populi transitum prodigiosè patentes puluerulentam viam per alui medium trajicientibus præstiterunt. Vtrinque diuisi ad legalis arcæ conspectum hinc eriguntur in pellucidos montes inde rapido cursu in mare mortuum lapsæ diffugiunt. Iosue. 3. 16. *Steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescerent apparebant procul... quæ autem inferiores erant in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, usque quo omnino deficerent.* Mirissimum quidem discrimen inter eiusdem fluminis vndas, eiusdemque naturæ fluentia. Præcipites fluctus hinc ad interitum currunt, inde ad prodigium consistunt, illi toto impetu feruntur in fugam, hi veluti suspensi, & arcam suspectare cupientes sese inuicem superant. Quasi in populi numeroso conuentu constipati homines, quisque gestit supra cæteros caput emergere, sic superuenientes vndæ, priores superabant, procurantes sacra spectacula ambitionis æmulatione conspiciere. Vnde prouenit similibus aquis tam dissimile facinus, vt his sisten-
tibus, aliæ se præcipitent, hæ religioso conatu ad obsequia se coëgerint, illæ fugaci decursu proprii interitus sollicitauerint exitum? Profecto testamenti veteris arcæ diuini iudicii portabat imaginem vbi legis tabulæ erant, Moysi que virga de ipsius legis obseruatione rationem qua-
situra. Ecce ergo tibi medio Iordane sistitur Dei

Iordanis aqua iudicii Dei formidantes sistitur terga vertentes. intereunt.

tribunal nondum ad iudicium exertum, sed per illam virgam mysteriosè adumbratum, & quasi ante aquas propositum, quod non aquis, sed hominibus tandem erigendum est. Tamen dum Iordanis aquæ præsens Dei iudicium aliæ venerantes intuentur, aliæ quasi post tergum missum faciunt. Illæ immotæ à lapsu se continent, sistuntur, frænantur; neque iam sequi amant pristina consuetudinis mores. Quæ vero terga vertentes à conspectu iudicii diffugiunt terrore postposito in veterem consuetudinem se præcipitant proprium interitum quaesitura. Hæc ad instruendos meres nostros allegorica subtilitate flectit Richard. Victorin. apud Tilmann. *Postquam, inquit, cœperunt inferiores aqua decurrere, atque deficere incipit conscientia futuri iudicii metum magis, magisque deponere, & illas præterita indignationes, & anxietatis æstuationes amittere, & trepidationis motum ad similitudinem mortui non habere.* O quam nimium verè? Cur enim prauam peccandi consuetudinem hic non abscindit ille in majus auger? Cur naturæ nostræ fragilitati dedimus manus, & ad lapsum præcipientem satis ex se naturam etiam data opera vrgemus? Sanè quia incipit conscientia futuri iudicii metum magis, magisque deponere. Sanè quia illas anxietates & æstuationes quas iudicii extremi memoria debuisset ingerere obliuiosi amittimus, nullumque trepidationis motum ad similitudinem mortui habemus.

117.

Psalm. 75. 7.

Psalm. 75. 7. sic occinit Regius Vates. *Ab increpatione tua, Deus Iacob dormitauerunt, qui ascenderunt equos. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua. De cœlo auditum fecisti iudicium; terra tremuit, & quieuit, cum exurgeret in iudicium Deus.* Haud promptum est

explicare quid sit è re diuini iudicii, quod ascensores equorum dormitent. Verum aptissima similitudine exposuit Psalter quā potenter infrænnet prauarum cupiditatum insultus diuini iudicii terror, & illius iudicis formidabilis recordatio; in cuius rei exemplum equitem inducit, equo oppido rebeli, proteruo indo mito moderantem; de quo sic loquitur Ambros. lib. 2. de Nabuthe. *Agitator cum disciplina, & arte pro arbitrio suo equos agit, vel currentes incitat, vel flectit indomitos.* Equos itaque domitare solertis est, & experrectæ industriæ: continere feroces, flectere rebelles, & admotis calcaribus ciere contumaces disciplinæ, & artis, non somnolentis incuriæ orium est. Ita propemodum David animos nostros considerat in furioso equo. corpore & carne scilicet equitantes, eiusque proteruos, & refractarios motus ad disciplinam rationis, & legis addicentes. Quanta indiget vigilantia, qui equo tam indomito moderatur? quanta solertia, & arte quam impigra diligentia opus est, ne tot propensionum malarum æstibus percita hæc nos bellua disturber? Sed vero tanta est diuini iudicii, si meminerimus, potestas, tam valida huius meditationis virtus; vt si terribilis ille Iudex attenta contemplatione versetur. Sic astrum nostrarum cupiditatum infringat, sic furentes passionum impetus sistet; vt animum caro vel dormientem etiam ac veluti equitantem sustineat, & ferat, à lapsu securum. Quasi dicat: *Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt, qui ascenderunt equos.* Quia cum iudicium tuum de cœlo auditum feceris, ita omnis caro terrore contremiscit, vt non audeat vltius rationi refragari. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi?* Quæ ad tremendi iudicii conspectum non mitescet ferocitas? quæ non mansuescet rebellio, quæ non ad rectum regetur contumacia? Ita profecto vitiorum hebescent appetitus, vt ad eorum insultus obdormiscere possit, quisquis ad tui iudicii contemplationem perpetuo vigilauerit.

Ambros. Iudicii diuini terror sic, passionibus domat, vt dormire dicantur, qui huiusmodi equos ascendit

§. XVIII.

Legis diuina præcepta dum imponunt hominibus onera, sunt infirmitatis humana subsidia,

Humana natura ad omne bonum grauis lente ad virtutem ducitur, neque tunc tamen sine casu multiplici graditur. Pigra hæc tarditas legum excitatur stimulis, diuinisque præceptis impellitur. Sed quid interest virtutem ægre molientibus nouum onus imponere? Non equidem, quo maior graui ponderi proruant; sed quo præceptorum auxilio leues inuolent, qui nullis obnoxij legibus desidit consternatione languerent. Habent sua quoque pondera naufragantium tabulæ, sed quibus natantium grauitas alleuatur, habent similiter onera sua leges, sed quæ si naufragi libenter amplectimur eorum subsidio ad litus enatamus. Vnde Clement. Alexand. Adhort. ad gent. *Honestæ, inquit, & moderate vitæ institutiones, quæ sunt vitæ compendiosæ, exigunt hominem, qui suffocatur à vitio.* Nimirum, in hoc honestæ institutiones legesque respiciunt,

118.

Natura nostra pigritia legibus concitatur.

Naufragantes tabula dum onerat leuat.

Clem. Alex.

Diuina præcepta sunt veluti naufragantium tabula.

Cyprian. Sunt arma quæ suo pondere roborant.

119.

Dei præceptū grauitantes naturaliter aquas supra firmamentum à lapsu sus-
sinet.

D. Ambros.

Chrysol.

120.

Matt. 14. 28.

Petrus diuino præcepto non præcepto fit leuius, ut ambulare super undas possit.

ut qui à vitio suffocatum eunt, quasi arreptis de naufragio tabulis pondus naturæ sustineant, & ad portum salutis appellant. Sic arma militem dum onere impedire videntur, reddunt utique ad pugnam expeditum, nec ferrea cassis, nec annulis contexta lorica, clypeus, galea, ensis & hasta, pugnaturo sunt oneri, sed subsidio. Præcepta diuina, (inquit Cyprian. de exortat. ad Martyr.) velut arma pugnantibus suggerenda sunt; inde & animi, & corporis vires ad omnem passionis tolerantiam roborantur. Non enim vires opprimunt; sed reficiunt; non eneruant naturam, sed remissam potius, & ignauam agilem faciunt.

Habes non incongruum huius veritatis argumentum ab immensa illa aquarum copia deductum, quam naturæ Auctor supra firmamenti verticem esse iussit. Diuisitque aquas; quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum. Talis aquarum natura est, ut suo optè pondere imma appetat, in inferius præterfluat, & nisi vicoactam impuleris, sursum ferri spontè non poreft. Quæ igitur vis, quive obices grauitantem aquarum molem hanc maximam supra firmamentum continent, ne sequutæ genium inferius decidunt, & se se rapide de cælo præcipitent? Diuino præcepto id tribuit. Ambrosius lib. 2. Hexaëm. cap. 3. Qui iussit, inquit, discerni aquam interjecto in medio firmamento, prouidit quemadmodum diuisa, atque discreta manere possit. Sermo Dei virtus natura est, & diuturnitatis substantia. Quid mihi obicis, naturam aquarum pondere suo fluxam, imperu innato labilem, ne possit aëris leuitatem imitari sursumque suspendi? Vbi diuini præcepti oneri subditur, supra volucres aëris pennas leuigatur. Nam ut opportune addit Chrysolog. serm. 103. Sola illam suspendit iussio, sola sustinet vis præcepti. Non illam sic onerat præcepti vis, ut grauedinem addat, sed ut innatam grauitatem tollat. Etsi enim maiora viribus iussio diuina præscribat, ipsum Dei imperium pro robore subrogatur: & quem legibus ligat, non opprimit, sed substollit.

Transfretantibus Apostolis mare tempestate subita intumuit, contrariis impellentibus ventis transuersi fluctus concutiebant nauiculam, & in proximo timebatur naufragium. Appetente iam vespere Dominus periclitantibus adfuit, supra mare pedibus ambulans, & tempestatis superbiam sacro pede conculcans. Petrus more suo semper ad omnia præceps venientem Iesum, quem non satis agnouerat obstantibus tenebris; ita compellat. Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquam, ut veniret ad Iesum. Matth. 14. 28. Iam maritimos vortices impavidus calcatur, qui dum erat in nauis minas pelagi formidabat, inter sæuientes fluctus interritus graditur, quos artem nauticam superantes vitæ dubius extimuit. Quid ergo Petro tantos animos fecit; quid suggestit audaciam, ut rota corporis molè se in mare præcipiter, ut infidi æquoris minas leuissimo pede contingat? Attende qua se conditione Petrus vndarum ferociæ commiserit. Iube me, inquit. At ipse ait: Veni. Operiebatur diuinum præceptum, quod tutissimè posset stabili gressu, instabiles vndas quasi expers ponderis ambulare: nam quia diuina iussione, tanquam additis sibi alis, subleuabat corporis grauitatem; sub tam leui pondere non extimuit, ne quam vestigiis premebat aquarum natura dehisceret. Accipe in hunc modum

philosophantem Paschasium, lib. 7. in Matthæum. Paschas.

Utique qui dicit: Iube me, credidit potestatem. Ingens ergo hac credulitas fuit, ut audaci saltu, & de nani intrepido descensu profundissimo crederet elemento; & inusitatam gressibus viam securus intraret. Obserua acuratus, quæ statim subjungit. Non timuit, quod onerosum valde esset humani corporis pondus, & liquida maris vnda solidum non portaret gressum, qui tantam in Dei verbo fiduciam conceperat, cum ait: Veni; ut crederet infidam vestigiis suis tenuitatem subditam, & tanquam terrenam soliditatem esse subiectam. Non ignorabat Petrus liquidum elementum impar esse sustinendo corporis pondus, sed Dei præmunitus imperio, veluti pelagiæ alitis pennis se credit sustineri, & instabiles vndas leuigato iam gressu posse calcare.

Ioannes suauitatem diuinæ legis sic nobis commendat. Hæc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus, & mandata eius graua non sunt. 1. Ioan. 5. 3. Dogma hoc fidem adstruit ad speciem difficilem. Neque enim dubium esse potest, plura mandata Dei graua esse cum grauem nobis obligationem indocant, siquidem illud graue præceptum dicimus, quod qui violat graniter peccat. Quis dubitet quamlibet Decalogi legem, si quis notabiliter læserit, graui scelere offensurum? Graua igitur mandata Dei sunt, quæ non leuem violationem sui faciunt. Imo si ad ipsius legis originem recurrimus nihil tam promptum est auspicari, quam futuram illam hominibus onerosam. Nam quid aliud indicabat ille in Sinai monte terribilis apparatus, quo se Deus legem daturus ostendit. Exod. 19. 16. Et ecce cæperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Quid ipsæ legis tabulæ de latomis exsectæ? Ibid. 24. 1. Præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribe super eas verba. Nimirum hæc omnia non ad mandatorum leuamen videntur instituta, sed ad portendendum eorum grauitatem exacta. Vnde ergo infert Ioannes Dei mandata graua non esse? Huius difficultatis nodum eleganter soluit Saluian. lib. 1. de Prouident. Adde, inquit, tonitrua, adde fulgura, nebulas Deo plenas, loquentem cum Moyse Dominum, legem diuino ore sonantem, incisas Dei digito literas, rupices paginas, saxeum volumen; discentem populum, & docentem Dominum, ac mixtis pœnè hominibus atque Angelis, vnâ celi ac terre scholam. Vidisti Dei legem rupibus exaratam, saxeoque volumine scriptam? Ne illam propterea grauem putes, sed neque te vana ponderis specie deterreat. Adde amplius pondera; terrores multiplica; rupices paginas legis amplectere; saxeoque volumini submitte ceruicem; totque oneribus legem senties non subiectos opprimere, sed ad cælitum potius consortia subleuara quos onerant, ac mixtis pœnè hominibus, atque Angelis vnâ celi ac terre scholam fieri. Ad suauissimam huius oneris experientiam nos prouocat Paulinus. Epist. ad Aman. dum. 2. quæ in earum serie est. 21. his verbis. Oneri illius, quod est leue colla subdamus, ut supra omne potestatis inimica iugum liberi, in cælis stia subuehamur. Nam & ob hoc Domini nostri iugum suauis, & onus leue est, quia è terrenis nos, & inferis leuat, & in excelsa regni cœlestis attollit. Non sunt igitur graua præcepta, quibus nequaquam deprimimur, sed attollimur, & in cælitum societatem etigimur.

Durissimo mandato Deus, Abrahami fidem, & difficillimo præcepto tentauit. Genes. 22. 2. Genes. 22. 1.

Tolle

121.

1. Ioan. 5. 3.

Exod. 19. 16.

Ibid. 24. 1.

Saluian. Mandata Dei non graua imo leuia esse dicuntur, quia nos ad cælos de terris leuant.

122.

Genes. 22. 1.

Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montem, quem monstrauero tibi. O quam molestis conditionibus satis ex se difficile aggrauatur imperium? Non domi, non in vicino quidem, aut noto sibi loco iussus est dilectissimum filium immolare; Centenario viatori iungitur montis ardua conscendere & loci incertus mittitur, ut per viarum ambages quaerat destinatum obedientiae funestae situm. Et cur vero Deus tot impedimentis retardat obsequentem? Mirissimam rationem tradit Ambrosius, lib.1. de Abraham. cap.8. *Vt dum ascenderet senex, infringeretur impetus, lassaretur dextera, dextera deficeret intentio, dediceret apparatus.* Nempe internecionem filij quam praeceperat Abrahamo Deus, exequi eum nolebat. At qui Abrahamum viderat sic ipsius virtute praecepti ad facinus expeditum, sic tardam senectutem vi suscepti mandati celerius concitari, ut nisi tot obstantibus impetus tardaretur anteuertere obsequentis velocitas consilium praeipientis. Tanta Abrahamo addita fuit ad operandum agilitas, tanta addita leuitas ponderi senectutis, ut opus fuerit interpellare properantem. *Vt dum ascenderet senex infringeretur impetus*, quem ipsa praecepti vis fecerat. *lassaretur dextera*; non tam senectute grauis, quam agilis ex praecepto: ne si non non moraretur velocitas ex diuina iussione concepta prius Abrahamus Isaacum immolasset, quam necem Angelus reuocare potuisset. Adeo diuina mandata humanae naturae tarditatem adimunt, adeo non opprimunt hominum vires, sed leuigant; ut plus velocitatis esset in obsequente sene, quam in Angelo ad impediendum facinus aduolante.

§. XIX.

Ingenua virtutis character est, vel in ipso sublimioris fortuna fastigio abiectionis originis refricare memoriam.

123.

POne felicitati modum, ne te libido gloriae ad tam professam amentiam perducatur, ut dum alium te fauentior fortuna fecerit, quidquid minus fuisti dissimules. Repete initia vnde in hunc orbem pares nos omnes natura profudit: vilia cunctis eademque sunt, terra, & limus: ex eadem humili massa procreati, aequae nudi, & miseri nascimur. Scitè insultat illorum vanitati Seneca, qui communis sortis obliti ascititiis splendide honoribus aliquid supra mortalitatem comminiscuntur. *Qui imagines in auro exponunt, & nomina familiae sua longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris in parte prima adium collocant; noti magis, quam nobiles sunt. Vnus omnium parens mundus est.* Ita ille lib.3. de Benef. cap.78. Vnde igitur iste fastus, ac supra nostrae exiguitatis originem humana praesumptio? An quod benignior te fortuna respexit, quod ad diuitias plurimas, ad magistratum, aut praefecturam humilitatem tuorum natalium transtulit? Extra te haec sunt, quibus insolenter extumes. Latuata celsitudo haec est, qua indecora & sordida abscondis. *Nec enim quisquam seipso maius, aut minus est, ut loquitur Nazianzen. orat.3. de Pace.* Neque aliquis co-

gitando poterit adiciere ad staturam suam cubitum unum. Ut aeterna sapientia docuit, apud Luc.13. 25. Sed o mortalium cogitationes inanes? Quam multi ab exilibus & pudendis initiis ad apicem felicitatis deuoluti ad illa conuiuent, per quae homines esse coeperunt, & dum pudet meminisse parentum, gloriosos atavos egregia fronte mentiuntur? *Non est, quod te isti decipiant* (addit Stoicus) *qui dum maiores suos recensent, ubi cumque defecerit nomen illustre, illico Deum fingunt.* Mimica haec, ac superstitiosa gloriae ambitio plus risus profecto ab ignominia excitat, quam veros & solidos famae plausus. Non est personata, non fucata modesta felicitas, quidquid minus splendidum à radice contraxerit, conscia sui inter florentem ramorum pompam ostendere non putat indecorum.

Sapientissimus Conditor Orbis sic esse in medio aquarum firmamentum iussit, ut supra ipsius verticem ample diffusas aquas statueret. *Diuisitque aquas, quae erant sub firmamento, ab his, quae erant super firmamentum.* Cur autem supra stelliferos orbis aquae resideant; apud Interpretes grande litigium est, saepius à nobis discussum, & tam exegetico, quam parænetico stylo recisum. Modo expendenda est pulchra ad mores diuini consilij conjectura, quam ingeniosè tradit Salianus Tom.1. Annal. die 2. num.20. Vbi idcirco, inquit, aquas supra firmamentum collocatas. *Vt mater caelorum, qui ex aqua sunt, creationis index extaret.* Quia scilicet firmamenti orbis ex aqua procreati sunt, ideo Deus aquam propter firmamentum statuit, ut tanquam eius mater esset suae originis index, & suae natiuitatis caelestes orbis admoneret. Neque mirum. Est enim firmamentum humillimae matris incluta proles, purum, incorruptibile, nitidum, tot syderum gemmis ornatum, tot splendidis astris lucidum, supremum in mundo locum occupans, subtus jacentia omnia suorum influxuum potestate gubernans. Aquam veruntamen matrem habet, humillimo terrae loco reptantem, turbide saepius, & intulenter fluentem. An timeri posset, ne firmamentum tantae felicitatis filius, infirma matre genitum se negaret? Certè vilitatis maternae caeli meminerint expedientissimum fuit, habeant natalium suorum initia veluti ob oculos obuersantia, ne vnquam obliuisci possint originis tenuitatem. Non enim suae felicitati quidquam detrahent, cum humilia incunabula quasi ex alto respiciant: nam caelestis virtutis est in summo felicitatis fastigio seruire abiectionis originis monumenta.

Pharisaeos Iudaeorum superbissimos hac sapientissima objurgatione Christus incussabat. *Qui ex Deo est, verba Dei audit; Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Ioann.8. 47. Terribile quidem, sed difficile pronuntiatum. Et in rerum natura quis est, qui ex Deo non sit? Nonne Deus omnium Conditor, & totius existentiae principium, à quo necessario est, quodcumque factum est, & sine ipso factum est nihil? Sed vero si non ex Deo erant Pharisaei, à quo alio progeniti censebantur? Porro Dominus qui à diuina illos stirpe excluserat, non est passus eorum originem occultari, praemisit enim Ibid. vers.44. *Vos ex patre Diabolo estis, & Matth.23. 33. ipsos appellat. Serpentes genimina viperarum.* Ecce noua ex his oritur difficultas. Quis enim serpentes credat esse hominum proletarios? Sed flecte mentis oculos ad serpentinos Diaboli cum communi

Ambros.

Præceptum de immolando filio sic Abrahamum expeditum fecit, ut opus fuerit, eum impedimentis retardare.

Omnibus nobis vilia principia natura dedit

Seneca. Stemmata nobilium notos magis quam nobiles faciunt.

Nemo seipso maior aut minor est.

Nazianz.

Seneca.

Dum pudet meminisse maiorum illico Deum fugimus.

124.

Aqua supra firmamentum relictæ, ut se humili matre genitum recordetur.

125.

Ioan. 8. 47.

Ibid. v. 44. Matt. 23. 33.

Tertull.

communi hominum matre Eua congressus, de qua sic loquitur Tertullian. de carne Christi cap. 17. *Ut abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli semen illius fuit; enixa est denique diabolus fratricidam.* Ita communis mater ex serpente concipiens, non tam homines quam gemina viperarum peperit abiectæ, originis vilis, & pudenda propago, cuius admoneri oportuit Pharisæos; qui Dei se filios superbissimo tumore jactabant. *Nos ex fornicatione non sumus nati, unum*

Ioann. 8. 41.

Patrem habemus Deum. Ioann. 8. 41. Etenim vanissimi homines originarie humilitatis obliti nimium de diuina prosapia præsumebant, ut notauit eruditè Rupert. lib. 8. in Ioann. *Dicta hæc quidem, inquit, propter elatam Iudæorum superbiam, qui solo ex Deo esse præsumebant; videlicet secundum Isaac, quem Sara sterili, & longæua, ex Deo inquam, id est, per Dei, repromissionem, & non per carnis accepit consuetudinem.* O stultissimam Iudæorum sagacitatem! Cum se in Dei populum elati conspiciunt, & tot felicitatibus supra cæteras gentes gloriosiores, vilitatem generis à communi matre contractam cautè dissimulant; & ad recentiorum Saræ originem respicientes, quasi diuinitus fecundatam prædicant, ut se Dei esse filios superbissimè effutiant; & splendidiori progenie sordidis suis principiis tenebras obliuionis effundant. Tam inepra futilitas objecta natalium priorum memoria iure retunditur, ut qui gloriantur Patrem se habere Deum, audiant: *Vos ex patre Diabolo estis.* Meminerint Eux, qui Saram ad generis ostentationem appellant. Quippè intolerabile vitium, est in gremio felicitatis nuper acceptos claudicantem olim fortunam aspernari, & obliuionis nebulas ingentitæ obtendere humilitati.

Rupert.

Iudæi ut se ex patre diabolo negarēt, Deum progenitorem fingebant.

126.

Patriarcha Iosephus temperantiæ in vtraque fortuna, & fragilitatis idæa futuræ felicitatis præfagia duplici somnij representatione per dissimillimas accepit imagines. Prima se suorumque Fratres ostenderat manipulorum specie signatos quàm cum fratribus iucunda simplicitate retulisset ait: *Putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum, & stare; vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.* Genes. 37. 7. Hæc somniorum causa fratribus odij, & inuidiæ fomitem ministravit, iam inde præsentibus Iosephi gloriam, cuius imperio futurum erat ut ipsi se subderent. Eiusdem felicitati auspiciam rursus Iosephi mentem illustriori somnij imagine impleuit. Ibid. vers. 9. *Vidi per somnium quasi solem, & lunam & stellas undecim adorare me.* Vtriusque somnij diuersissima species eandem Iosephi exaltationem significabat alia per humiles spicarum manipulos, alia per excelsos splendores astrorum. Cæterum obseruanda est in vtroque insomnio disparitas. Nam cum Ioseph à circumstantibus adoratur manipulis, ipse pariter manipuli speciem referebat; ait enim. *Vestrosque manipulos adorare manipulum meum.* Ipse manipulus est, & à manipulis adoratur. At verò cum micantia cœli sydera Iosephum adorabant, non ille similiter alicuius splendore syderis figuratur. *Vidi per somnium quasi solem, & lunam & stellas undecim adorare me.* Sed cur non se quoque Iosephus regnans, & imperans inter stellas asseruit? Cur ex astrorum numeroso choro nullum ad significandum celsitudinem fortunæ suæ cogitatione præsumpsit? Qui inter manipulorum adorationes

Tamayo in Genesim, Pars I.

non recusauit apparere manipulus, cur inter sydera noluit syderis splendore fulgere? O singularem Iosephi modestiam! Inter agrestes operas natus, & in rusticante familia nutritus, manipuli non dedignatur speciem. In ipso Imperij culmine interque splendentis fortunæ blanditias adhuc retinet humilioris domus stemmata, & obscuriorum natalium memoriam, nec quia parentes fratresque viderat luminibus coruscare parem se reputat in syderis claritudine, qui se semper parem meminit in manipuli vilitate. Pulchrè Rupert. lib. 8. in Gen. c. 40. *Perseuerat, inquit, in victore, atque triumphatore cum altitudine gloria, & honoris, modestia, & humilitas mentis. Sicut in domo, sic in curru Pharaonis, tam humiliter seruit, quam fideliter?* Hæc veræ virtutis constantia est, nullis fortunæ accessionibus immutari. Iosephus nec inter prospera tumens, nec inter humilia dejectus, sic vtriusque sortis varietatem temperauit, ut se Iosephum, se inter agricolas natum fuisse meminerit.

Rupert.

Semel atque iterum Deus numerosam Abrahamo posteritatem repetita apparitione promisit. Nam prius illum extra tabernaculum euocans cœlum respicere iussit, & sydera numerare. Genes. 15. 5. *Suspice cœlum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum.* Iterum de cœlo ipsum alloquens ait: *Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas, & sicut arenam quæ est in littore maris.* Gen. 22. 17. Hic curiosè obseruauit Origenes tam in loco promittentis distantiam quam in munere similitudinis differentiam. *Eadem, inquit, repeti videntur; sed longè diuersa sunt. Ea enim quæ prius dicta sunt, & ad priorem populum pertinent, in terris dicta sunt. Sic enim dicit scriptura: Eduxit eum foras (de tabernaculo scilicet) & dixit ei: Respice stellas, si numerari possint à multitudine: & addit: Sic erit semen tuum. Vbi autem secundo repetitur repromissio, designat, quia locutus est ei de cœlo, & datur promissio de terra.* Alternus erat promittentis, & promissæ rei habitus, & secum inuicem è regione contratiabant: nam de terra cœlestia, de cœlo autem terrena, Dominus promittebat. Ut Abrahami posteros ad splendorem, & celsitudinem syderum efferendos Dominus prænuntiaret, non de cœlo, sed de terra locutus dicitur. *Ea enim in terris dicta sunt: Ut eos autem similes arenis assereret, non dereris, sed de cœlo locutus est.* Cur igitur Deus filiorum Abraham similitudines varians, ipse è contra loca in diuersa se transtulit? O immortalem sapientiam! Dum terrenum hominem ad cœlestia subleuat, admonet inter sydera collocatum, ut ad terrenam originem respiciat, nec generis humilitatem splendidior factus contemnat. Sic cœlum intueatur Abraham, ut conditionis suæ terrenæ meminerit. Propterea locutus de cœlo data est promissio de terra. Ne dum coruscat splendidus astris, à limo oculos, vnde originem traxit, auertat.

127.

Gen. 15. 5.

Ibid. 22. 17. Origen.

Deus postero Abrahamo tanquā arenam promittit, ut qui inter stellas collocandi erant terrenæ non negarēt prosapiam.

Genes. 37. 7

Ibid. v. 9.

Iosephus adoratus à fratribus, non se inter stellas, sed inter manipulos numerat, memor originis.

Gratulatorio suo carmine sic cecinit Anna Samuelis mater. 1. Reg. 2. 8. *Domini sunt cardines terræ & posuit super eos Orbem. Pedes sanctorum suorum seruabit.* Cardinum terræ nomine humiles significari docet Hieronym. & Gregor. supra quos tota mundi moles incumbit. Sed hoc mirum est quod ad grauissimum onus sustinendum non dorsa roborantur, non firmanur lacerti durissimis neruis, sed ne pedibus quidem adduntur solidiores vires, sed suis, utcumque viribus relinquuntur. Hoc est *Pedes seruamur.*

128.

1. Reg. 2. 8.

Hieronym. Gregor.

I

Ec

Et quidem ad tam excelsæ dignitatis pondus ferius esset obfirmare caput, quam pedes. cum caput sit, quod in sublimè honoris culmine titubet. Illa pars est, quæ vanitatis ægritudine prius laborat, & superbiæ vertigine sæpius nutat. Et non quidem ad felicitatem sublimius elatis Deus caput firmat, sed pedes tantum seruat. Ita profecto ait Gregor lib. i. variar. cap. 2. *Quia inter onera tam immensa corruerent, si eorum pedes Dominus non firmaret.* Scilicet, ut caput nullæ vanitatum caligines turbent, in pompam felicitatis adscriptis pedes seruari expedientius fuit. Aspice pauonem, gloriæ animal, superbiæ simulacrum, pompatica vanitate tumentem rigentibus plumis. Quasi omnium alitum princeps regio fastu incedit, & versicolorum pennarum totam explicat scenam. Dum seipsum circumlustrat, & propriæ maiestatis gloriam resupinus intuetur, de splendido orbe plumarum ventose superbit, & se majores concipiens spiritus, quos capere nequit, quasi gutture rupto reffundit. At si ad sordidos deformesque pedes aspectum deflectat, tota demum superbiæ pompa marcescit, totus ille vanissimæ ostentationis apparatus elanguet. Ergo *Pedes sanctorum suorum seruabit.* Deus, ut quos ad portandum orbem assumit tantæ magnitudinis felicitate sublimes pauonina superbia non intumeant, sed ad propriæ abjectionis pedes respiciant. Ita Rupert. in 1. Reg. cap. 5. *Pedes sanctorum suorum seruabit; ut videlicet ad solum gloriæ peruenire, imò impositum super se orbem portare possint.* Nisi enim inter ipsas felicitatis glorias suæ humilitatis meminerint, orbem tam amplæ felicitatis portare non poterunt, nam circum actum vanitatis vertiginibus caput ipsos simul cum onere obruet.

§. XX.

Acerbior calamitas iustos dum sauius premit ad virtutem, acrius stimulat.

129. *Miserum est felicitati assuetis. quod quidquid mali acciderit nouum veniat.* Illos miserrimos cense, quos felicitas nimia torpentes tenet, veluti lento mari pigra tranquillitas. Quidquid illis acerbum contigerit, nouum veniet, & in expertos sæua magis urgebunt. Graue semper est ceruicibus terrenis iugum, & ad suspectum vulnus tyro pallescit: veteranus irruit in vulnera, & suum cruorem spectat impavidus, qui scit se sæpius vicisse post sanguinem. Solidissima est pars illa corporis, quam frequens vsus agitat. & dum teritur, roboratur. Sic sunt nautis corpora ferendo mari dura; sic tritæ manus agricolis; sic excutendis telis validi militares lacerti: demumque virtus in infirmitate perficitur. *Quid miraris* (ait Seneca Epist. 66.) *Si ego paria bona dico vnius in conuiuio iacentis, alterius inter tormenta fortissime stantis? Plurimum interest inter gaudium, & dolorem. Si queratur electio, alterum petam, alterum vitabo, illud secundum naturam est hoc contra; quando sic estimantur magno inter se dissident spatio. Cum vero ad virtutem ventum est, utraque par est, & quæ per lata procedit, & quæ per tristitia. Virtus ultra naturæ orbitam conatus*

suos explicat, imo ad ampliores ausus naturam prouocat, eamque cogit inter aduersa, & austeria inuenire voluptatem. Si ad veræ virtutis sectatorem respicias, pari gaudio reperies amplectari tormenta, quam si ad mensæ delicias conuiuia festinaret; quippe ærumnarum assuetudine veluti obstupescendo sensu dolorem non sentiet, qui mollibus voluptatis blanditiis virtutis robore renunciauit. Ita ingeniosè Tertull. de spectac. cap. 1. Christianorum expendit in oppetenda morte constantiam. *Sunt, inquit, qui existimant Christianum expeditum mortis genus, ad hanc obstinationem abditatione voluptatum erudiri, quia facilius vitam contemnant, amputatis quasi retinaculis eius, ne desiderarent, quam iam supervacuam sibi fecerint.* Nempe Christianus putabatur facilius ad mortem expediti abdicacione voluptatum, ipsaque consuetudine tolerandi molestias exercitæ, & pœnalissimæ vitæ, erudiri in vitæ despectum. Inuolat enim per laborum scopulos, & ærumnarum confraga virtus non lassata, sed laceffita molestiis; concussa, sed non profligata flagellis; tribulationum impetu concitata, sed in naturam feruidius accensa.

Firmamenti orbis rerum Conditor Deus mira celeritate volubiles fecit, quos tamen immensa aquarum mole superposita oneravit. *Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum.* O mirum secum repugnans artificium? Cœli aguntur in motus, & perpetua iubentur celeritate rotari, & aquarum immenso pondere grauantur? Quos satius esset ad velocissimum cursum expedire, cur tanto oneri subiciuntur? At illi non repigrant prementibus aquis, non tardant circuitum, imò ipsis adiuti ponderibus indefessa celeritate versantur. Sunt enim qui existiment, aquas super firmamentum collocatas, nisi ætherei orbis Emphyreum contingerent motus expertem, huius stabilitate impediti, sisterent aut circumuolui certè difficilius esset. Mediant igitur fluidæ, & ad motum faciles aquæ, ut hoc intercepto incommodo cœlorum orbis nullò impediante circumeant. Graues igitur aquæ sic ætheream machinam onerant, ut ad ipsius motum præstent celeritatis auxilium. Amplector ad rem ethicam huius philosophiæ subtilitatem, thesi nostræ opportunam. Nam quid solemnius est, apud morales Interpretes, quam per aquas tribulationes huius sæculi mystice intelligere? Passim huius allegoricæ interpretationis apud Auctores occurrunt. Ecce igitur tribulationum præssuræ cœli motus non tardant, imò eius immortalem cursum accelerant: Sic nimirum laborum ponderosæ moles iustorum non infringunt vires, sed augent, ut concitatiore cursu in virtutum ardua contendant. Obruant licet integra ærumnarum, & tribulationum maria, & totis calamitatum fluctibus iustos euerberent; non sistent virtutem illam cœli æmulam; quæ his stimulis se nouit ad ampliores sanctitatis profectus instigare.

Qui ad laboris iugum vocauit homines, labores esse voluit incitamenta virtutis. Ait Christus apud Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur. Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiam.* Mirissimum profecto ignis accendendi

Ærumnarum assuetudine obstupescendo sensu, minus aduersa sentiuntur.

Tertull. Christiani veteres supervacuam voluptatem sibi putabant.

130.

Grauat mole aquarum firmamentum, & iubetur velocissime rotari.

Cœlestes aquæ dum grauant firmamentum ad eius celeritatem iuuant.

131.

Luc. 12. 49.

accendendi ingenium. Ut seminatus ignis in-
Christus ac- crescat, aquas cupit infundi, quibus flamma
cenfurus ig- irrigata floreat, & nouissimis ardoribus ger-
nem in terris minet. Quis crederet flammam irriguis non
laborum a- extingui aquis, sed accendi? At qui commu-
quas infudit. nis hominum Dominus & Magister feruida, &
ardentia virtutum studia in terris disseminans,
flammanem suam messem passionis suæ bap-
tismo, quasi tribulationum quodam torrente
irrigari optabat, sciens eiusmodi virtutum ignes
aquis ærumnarum non extingui, sed in maio-
res feruores assurgere. Quod perpendens Chry-
sol. serm. 164. non sine admiratione ex damat.
Urget aqua ignem: cogitanda est talis, tam diuina
coniunctio. Urget unda flammam, multiplicat flam-
mam unda. Nescit tribulationum inundatione
virtus calamitosa suffocari, imò quo plus crescit
laborum tumultus, eò amplius inardescit pietatis
incendium.

132. Iacob ab utero pugnacissimus, & contentio-
sus athleta, magna noctis parte cum Angelo col-
luctatus, nec lucta nec precibus victus, ipsam
quoque auroram in victoriæ suæ testem aduoca-
bat. Rogabat Angelus, ut saltem appetente iam
luce se dimitteret, laxaret brachia, & optantem
abire permetteret. *Dimitte, inquit, me iam enim as-*
cendit aurora. Respondit; Iacob scilicet: Non dimit-
tam te nisi benedixeris mihi. Genes. 32. 26. Et vnde

Gen. 32. 26. nam rogo tantos animos sibi fecit humana te-
nuitas, ut post professam ab æmulo victoriam
nec dum lassata desisteret, nec victi precibus sa-
tiata annueret? Sanè Angelus sic à colluctante
Iacob missionem petebat, ut eum in lucta per-
seuerare maluisset. Delectabatur virtute confi-
gentis, & ne ille solueret à complexu lacertos op-
tabat. At timuit ne diuturna concertatione fati-
gatus Iacob animo defecisset, nec illi vires ad
longiorem pugnam sufficerent. Igitur noua in-
dustria hominum adorsitur, coxæque eius ner-
uium digitorum articulis validissimè retundens
altè ipsi vulnus, & dolorem infixit. *Tetigit ner-*
uum femoris eius, & statim emarcuit. Ibid. vers. 25.

Ibid. v. 25,

Abulen.

Post acceptum vulnus sic Iacob factus est ani-
mosior, sic in maiores spiritus assurrexit, ut qui
fortè inuulneratus animo defecisset, iam post
plagam acceptam rebustiores & impetus sume-
ret. Ita hîc nunquam non ingeniosus Abulen-
sis. *Percussit Angelus neruum, ut ei maiorem faceret*
animum & audaciam. Non frangitur iusti virtus,
non eneruatur, dum feritur; sed ad virtutum
certamina euadit audacior. dum atrocioribus
vulneribus pungitur. Quo altius premitur fer-
uentius animatur: pugnis confusa telis, cum
videtur doloribus laucia, ardentius insur-
git ad pugnam, & glotiosiora trophæa ab
ipsa sæuiantis calamitatis atrocitate reportat.

133. Ezechias piissimus Rex Iuda ab Assyrio Re-
ge Sennacherib obsessus Ierosolymis teneba-
tur; missoque ad eum Rapsace procacissimo
Duce, Assyrius, post blasphemias in Deum
jactatas, & vastationem agrorum, captiuita-
tem, & necis comminatus, ingentem sui ter-
rorem incussit. Ad orationem recurrens Eze-
chias fufis ad Deum precibus, deprecabatur
populi stragem, & sanctissimæ ciuitatis exi-
tium. Tunc Isaias consternationem populi,
animumque Regis tot malis oppressum præ-
sentissima spe diuinæ protectionis reficiens
Assyrium quidem agros Populaturum famem-

Tamayo in Genesim, Pars I.

que in ciuitatem immisurum concessit, sed
Ierosolymam eius tyrannidi non cessuram Dei
nomine Propheta prædixit, tantæ promissio-
nis cercitudinem dato signo firmavit. *Tibi au-* 4. Reg. 19.
em Ezechia, hoc erit signum. Comede hoc anno quæ 29.
repereris in secundo autem anno quæ sponte nascun-
tur: porro in tertio anno, seminate & metite:
plantate vineas & comedite fructum earum. Scili-
cet, ut exponit hic Lyra. Hoc primo obsi-
dionis anno, quoniam omnes agtorum fru-
ctus gladius hostilis succideret, *Comede quæ re-*
pereris, id est, quidquid intra mœnia ad po-
puli commeatum congregata sunt; *in secun-*
do autem anno, quæ sponte nascuntur. Quia cum
toto obsessæ ciuitatis tempore ab agrorum
cultura impedirentur ciues, & quæ ad victum
congescerant priori anno consumpserint, nihil
restabat vnde ali posset numerosissimus populus,
nisi quæ sponte nascentia aruorum ferax gleba
tulisset. O libertatis miserrimam conditionem!
ô infelices obsidionis reliquias; si post vnus
anni alimenta parcissima, alterius anni faues
nisi insipidis, & sterilibus herbis satiari non
poterit. Nempe hoc erat protectionis diuinæ
signum, ut tanquam bruta animalia grami-
ne Dei populus pascereetur. Nempe ad has
angustias redacta est illa in Deum fides, illa spes
nullis hostium copiis profligata, nullis poten-
tissimi Regis minis dejecta? Qui potuit tot ho-
stibus vna nocte occisis, obsidione Ierosolymam
liberare; poterat sanè Assyrios impedire, ne pin-
guissimos campos tanta clade vastarent, ut in
futurum suis fidelibus prouideret. Attamen
eos altiori prouidentia pascere maluit, ut non
minori abundantia Deus, quam eruditione
tantis calamitatibus exercitos subleuaret. *Come-* *Permittuntur*
dent, secundo anno, quæ sponte nascuntur, nec *Assyrio arbo-*
propterea ad carpendas fuitiles, & insipidas *ros exsecan-*
herbas tanquam pecora mittit: inuenient *da, ut ube-*
enim quotquot arbores hostile ferrum à radice *riores pullu-*
exsecuit, tanta fertilitatis vi in nouissimos *lent.*
stirpes assurgere, ut in sequentem annum ube-
riores fructus sufficiant, quàm si nunquam res-
cissæ perstitissent. Ita hunc locum commen-
tatur R. Salomon apud Lyram. *Quod exerci-* *R. Salom.*
tus Sennacherib. exciderat arbores fructuosas, re-
gionis, & Propheta prædixit hoc signum, quod se-
cundo anno facerent ramos ita magnos. quod tan-
tum cresceret ibi de fructu, quod populus pos-
set inde sustentari. Cum Assyriorum gladius
arbores detruncabat, inscius Ierosolymæ ciui-
bus inferuiebat, & ab ipsis vulneribus pullula-
bant fecuosiores stipites, eo maiori animosita-
te feraces, quo sæuiore ictus ab hostibus per-
tulerunt. Quasi hoc esset auxiliantis Numinis
signum à natura ipsa deductum, ut sicut illæ post
tunctiones, & vulnera ampliores fructus erant
producturæ, ita iustorum virtus tot calamita-
tibus inundata in feruentiores spiritus surgeret,
majoraque sanctitatis opera ederet.

§. XXI.

*Iustorum labores gloria sunt contermini
& aeterna beatitati
finitimi.*

134.

Tertull.
Agones pa-
riunt coronas

Tertullianus si quando alibi elegans se ipsum facile superat, cum de laboribus hominum loquitur, & dictionis concinnitate, & iudicii pondere. Ita enim in Scorpiaco cap. 6. peroravit. Ita ab æquo dignissimum creditum est, studiorum experimentum committere artes; corporum, & vocum constantiam expendere, præmio indice, spectaculo iudice, sententia voluptate, quâ nonnulla sunt prælia, nonnulla sunt vulnera: pugni quassant, calces arietant, cestus dilaniant, flagella dilacerant. Nemo tamen agonis præsidem suggillabit, quod homines violentiæ objecerit. Iniuriarum actiones extra stadium. *Sed quantum liuores illi, & cruores, & vibices negotiantur intelligit, coronas scilicet, & gloriam, & dotem.* Quis labores virtutis non ferat quibus tam de proximo corona & gloria dedicatur? Nihil durum athletis nihil pro laurea certantibus horridum, quia sciunt gloriam & famam in vicinia fortitudinis habitare, nec longè esse felicitatis portum, his qui turbulentum mare infortuniorum nauigant, dummodo remigium tempestati non cedant.

135.

Aquas laborum symbolū
Dei ad
Empyreï januas collocauit.

Mirabili consilio Deus aquas supra firmamentum constituit ut præsentī versiculo indicatur. *Dirigitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum.* Nam in quod rogo naturæ commodum hoc liquidum elementum ultra suam sedem extulit, & ad Empyreï januas collocavit? Non egent profecto aquarum beneficio beati, nec si qui sunt vernantes ibi horti his fluentis amœnitatem suam debent. Alius fluuius est, qui Dei ciuitatem lætificat, & purioribus vndis irrigat æterna pomaria. At non otiosè fluctuantes aquarum copię ad Empyreï januas præterfluunt, sunt enim tribulationum, & laboriosæ vitæ symbolum. Ut hinc scias quidquid acerbæ mortalitatem premit: & vitam nostram fatigat, gloriæ esse contiguum, & æternæ beatitudini proximum. Hac pulchra cogitatione se purpuratus Vates excitabat cū eiusmodi aquarū vorticibus desiderabat immergi. Psal. 123. *3. Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua obforbuissem nos.* Dum hic furorem hominū sustinebat, sursum flentibus aquis obruisse optabat, ut quo magis tribulationibus premeretur, eo vicinior cœlitum beatitudini appropinquaret. Propterea addit. *Torrentem pertransiuit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Sive, ut apud Lorin. legit. Chrysost. *Vtinam aqua inundasset nos.* Tam Particula *forsitan*, non est dubitantis, sed exoptantis. Quasi diceret. *Cum irasceretur furor eorum in nos.* exigui torrentis fluctus visi, leuia scilicet atque facilia tribulationum fluentia superavi siquidem viuus, nec tanto pondere oppressus emerſi. Illa expeto aquas, illas pertransire discupio quæ hominem superstitem non dimittunt. *Vtinam aqua inundasset nos*, quæ cum sint in cœlestis beatitatis confinio, ab intolerabili earum æstu me in proximam gloriam reciperem, si me penitus obsor-

Psal. 123. 3.
David optabae absorberi tribulationibus, id est, cœlestes aquas pertransire.

Lorin.
Chrysost.

buisſent. Tam in propinquo beata sedes est tra-
jicientibus tribulationum maria, ut dum eorum tempestantibus iusti sorbentur, ipso laborum impetu ad januas æternæ felicitatis deferantur.

Oliueti mons frequenti visitatione Seruatoris sacer, & gloriosa eius in cœlos ascensione celebris religiosa deuotione fidelium vsque in hæc tempora colitur. De illo sic Paulinus scribit. Epist. 11. *Locus autem ille ex quo ascendit Dominus, nunquam regi marmore, aut paupri potuit, semper excussis loco respuente, quæ manus adorandi studio tentauit apponere.* Dignum sanè accuratiori ponderatione prodigium. Sacer ille locus tam in edito patebat visentibus, ut siue ornaretur marmore, siue operiretur testudine, neque tholos sursum, neque pauimentum deorsum patiebatur, spontè patens, regi recusans liberum cœlum aspectumque amabat. Sed cur tam deuotas fidelium curas frustrabatur? An quod inde se Dominus proripuit in astra? imo crederem potius, quæ inibi Christus totam suæ passionis cœnam explicuit, & acerbissimo imaginationis tormento prælibauit. Nempe huic adueuerat loco, ut orationi frequenter insisteret, ut meditatione continua futuri certaminis, carnem infirmam ad tolerantiam passionis erudiret, testante Luc. 22. 39. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum.* Ibi sudore sanguinis prodidit pœnarum pondera, quæ præcordia torquebant, ibi denique comprehensus toti tragediæ posuit initium. Quid ergo mirum si fatalis ille, & ad iusti labores destinatus locus recusaret marmoribus regi, quibus obstari posset à cœli conspectu, quem semper habent iustorum ærumnæ vicinum. Merito ille mons qui passionis fuerat stadium factus est ascensionis dominicæ gradus, tanquam si hic esset gloriæ conterminus, qui extitit tribulationibus destinatus. Non longè abest ab hac cogitatione Rupert. lib. 10. in Matth. ubi Luc. præmissa verba præmens sic fatur. *Et quidem congrue non quouis, sed iuxta consuetudinem tunc quoque exiit in montem Oliueti, illuc enim ascensurus erat in cœlum.* Quasi vicinia cœli visitans, qui passionis suæ theatrum frequentabat. Pateat igitur cœlum, nec locus ille patiatur vlllo artificio contegi: ut fœderatione mirabili jungantur, & iusti aduersitas, & cœli felicitas.

Christus peracta cum discipulis cœna multa de cœlesti beatitudine differuit, quam illis paraturus per compendium crucis migrabat. Cumque multa de regni æterni sede, de pluribus in ea mansionibus asseruisset, denique concludit. *Surgite eamus hinc.* Ioann. 14. 31. Putabam eos ad capiendam felicitatem, de qua proximè dixerat, conuocare, doctoremque se præbere, ut quæ de regni solio, & gloria audierant, iam præsentibus intuerentur, & quisque suam mansionem in cœlo inuaderet. Sed valde illis dissimilem ducatum præstitit, nec ad gloriam, sed ad pœnam discipulos aduocauit. Post tam magnifica promissa, post tam gloriosum stipulatum in hortum eos pertrahit, ubi non manebat expectata felicitas, sed summa illis aduersitas imminerebat. Hæc cum dixisset Iesus egressus est cum discipulis suis post Torrentem Cedron, ubi erat hortus in quem introiuit ipse, & discipuli eius. Sciebat autem & Judas qui iradebat eum locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Ad summam felicitatem inuitantur, & in locum calamitatum plenissimum

136.

Ascensionis
locus nunquā
passus est regi
Paulin.

Luc. 22. 35.
Mons Oliuarum cœlo
confinis ex
Christi passione, & agone,

Rupert.

137.

Ioan. 14. 31.

Ioan. 18. 1.
Christus discipulis mansiones in gloria promittens eos in hortum ducit, & passionis participes facit.

plenissimum deducuntur. *Surgite eamus hinc*, inquit, tamquam ad cælum prouocans. *Et egressus est cum discipulis suis Cedron, ubi erat hortus*, non magis laboribus, quam laborum tribulis concitus: *Vbi herat ortus*, quod nequam ille discipulus meditatus Magistri necem satellitum turbam co-gebat, & militum, totamque Christi scholam euersurus, inuidiæ, fudori, vinculis obiciebat immeritos. Quid sic aduersa donat, qui propterea reptomiserat? Verum Dominus spem gloriæ quam verbis fecerat minimè fraudat; nec pro æterna felicitate miseras obrudit. Imo quos ærumnarum aduersitati committit ad promissæ gloriæ confinia pertrahit. Neque est aliud quam aduersitas cæli beatitati vicinius. Pulchrè rem meditatur Nazianzen. orat. de Pauper amore. *Surgite eamus hinc*, inquit, *Non eos tantum, quos tunc discipulos habebat, ex illo loco abducens... Sed semper & omnes discipulos suos à terra, rebusque terrenis, ad cælos, & res cælestes pertrahens*. Quasi dicat, dum eos Dominus surgere iubet, & suæ passionis participes facit, insinuat, iustos omnes cum videntur calamitatum pondere deprimi, in vicinia gloriæ consurgere, cum nihil sit felicitati æternæ propinquius, quam iustorum labor imitatione Christi susceptus.

Nazianz.

138.

Gen. 28. 12.

Ibid. 2. 17.

Iacob videt in scala crucem cælo esse propinquam.

Tertull.

Ion. 12. 32.

Labores sunt gradus qui- bus in cælum ascendimus,
August.

Dormiens Iacob mirabili imagine somnij ad beatitudinem per calamitosam virtutem adipiscendam eruditur. *Viditque in somnis schulam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum*. Genes. 28. 12. obuersabatur oculis mentis insolitum spectaculum, & per iniuriam exulantis animum implebat visione gratissima. Prodigij nouitas somnum discussit, vigilansque Iacob ad scalæ memoriam pauore contremuit, & admiratione plenissimus proclamauit. *Quam terribilis est locus iste? Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli*. Ibid. vers. 17. At si nihil est aliud, quid timeret? An ad cælestis aulæ conspectum inhorrescit? An cæli portam omnium voluptatum deliciis placidissimam pauet? Aut si hæc non sunt, an ascendentes, & descendentes Angeli metus tremorem incutiunt? Omnia ista certè gaudium, spem fiduciam ingerebant; sed in scala cruce, & viræ suæ calamitates auguratus, quasi omne in deterius accepto formidabat. Tunc denique nouit crucis labores cum cælesti beatitudine mirissima copulatione conjungi, & aduersitatum scalam quæ in terris mortales exercet, cælos proximè tangere, non minus propter acerbitates formidandam, quam propter beatitudinis affinitatem amplectendam. Subscribit Tertullian. lib. 3. in Marcion. in cap. 24. *Cum dixisset. Quam terribilis est locus iste? non est hic aliud, inquit, sed sedes Dei, & porta cæli. Christum Dominum enim viderat, templum Dei, & portam eandem per quam aditur cælum*. Quis putasset pœnalitatum gradus januis gloriosis annexi, conjugati felicitati cælitum labores mortalium, & miseras humanas esse tam in propinquo beatitudinis? Certè Christus suam crucem exaltationem appellauit. *Ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum*. Ioan. 12. 32. vt scias crucis præssuris homines sic a terra subtolli, vt ad ipsos cæli aditus. gradu facto conscendant. Quare in afflictorum solatium ita loquitur August. serm. de cataclysmo, tomo 9. *Quale miraculum, fratres huius architecti, vt de cruce sua faceret scalas, & tales, quarum caput in cælum poneret? Ascende securus, qui desideras cælum*. Neminem turbent laboriosa vi-

tæ certamina, Nullus perhoreseat scalæ gradus calamitatibus, & tribulationibus ceptos, nam quo difficiliorem transitum præbent, eo sublimius anhelantes exaltant, cum summus aduersitatum gradus, gloriosam cæli sedem, & à laboribus tantam beatitudinem affinis contingat.

§. XXII.

Pralati quantum præ cæteris eminent infulis dignitatis, tantum excellere debent perfectione virtutis.

Cum sint plurimi qui dignitatum culmina cauidissima voluptate conscendant, pauci tamen eorum excellentiam iusta æstimatione perpendunt, cum in illis non vitæ, sanctitatisque discrimen, sed eminentiæ fastigium supra omnium capita imminens admirantes suspiciant. *At sapiens Magistratus* (inquit S. Maxim. serm. 9.) *non propter Magistratum, sed propter virtutem in admiratione esse debet, vt mutata fortuna iisdem laudibus dignus iudicetur*. Hac enim æquissima conditione quisquis obtinet in subditos prælaturam, vt non minus officij sui maiestate omnibus sit superior, quam professione virtutis. Nam quid interest ad conciliandam populi reuerentiam altiori gradu iure dignitatis sedere nisi sibi quoque subiectos perfectione morum excedat? Monstruosa res est prope diuinum exigere cultum; nec quidquam in videndi ratione prodere ultra vulgi humilitatem. Idolorum simulacra pulchro scromate carpit Tertullian. in Apolget. cap. 12. *Quantum, inquit, de simulacris ipsis, nihil aliud deprehendo, quam materias sorores esse vasculorum, instrumentorumque communium, vel ex iisdem vasculis, & instrumentis, quasi fatum consecratione mutantur*. Ridiculum sanè spectaculum. rebus suo merito, & valore communibus, ex solius consecrationis arbitrio adorationem conferre, quibus si ornatus pompam si aras, solumque abstuleris nihil inuenies veneratione dignum, cum omnia reliqua à vulgaribus & domesticis nō dissideant. *Quando igitur hic Deus nascitur?* (rogat in octau. Minut. Felix) *Ecce funditur. fabricatur scalpitur: nondum Deus est. Ecce plumbatur, construitur, erigitur: nec adhuc Deus est. Ecce ornatur, consecratur; oratur: tunc postremo Deus est*. O diuinitatem arbitratiam, adorationem ludicram, religionem mimicam! Quisquis ad hominum captandam reuerentiam non suis meritis, sed dignitatis privilegiis vtitur, credat sibi illudi, cum colitur; nec se tantum decipiat, vt existimet solidam eminentiam inter homines adepturum, nisi ab hominum vulgo se virtutum excellentia secernat.

139.

S. Maxim.
Sapiens Ma-
gistratus non
propter dig-
nitatem, sed
propter vir-
tutem debet
esse veneran-
dus.

Tertull.

Aliqui ad
dignitates
ascendentes
quasi fatum
consecratione
mutant.
Minut.

Notanda hic est aquarum diuisio quam hoc secundo die Conditor orbis interposito firmamento confecit. *Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ erant super firmamentum*. His scilicet verbis innuitur, quandam specialem diligentiam Creatoris fuisse additam, vt sic aquæ diuisæ persisterent, quasi non satis esset, id omnino imperasse supra vers. 6. *Et diuidat aquas a aquis*. Sed ab tantæ diuisionis opus requireret ipsius Auctoris manus, sollicitudo, industria Non quod Dei verbum ad omnia non sufficeret.

140.

Steph. Cant.
Deus superio-
res aquas ab
inferioribus
diuidens supe-
riorum vitā
à subditorū
moribus vo-
luit esse di-
uisam.

sed vt hoc dicendi genere instrueremur aliquid magnum nobis hac aquarum diuisione portendi. Quod exponens Steph. Cant. apud Tilman. inquit. *Ecclesia est firmamentum quasi in bono confirmata, quæ habet aquas superiores id est Prælatos, & inferiores, id est, subditos. Et diuisit aquas ab aquis, quia vita Prælatorum longè debet esse à vita subditorum.* Vide immortalem sapientiam Creatoris, iam ab initio Ecclesiam in firmamento delineans, quia superiores aquas in Prælatorum specimen assumebat, ipse speciali illas cura ab inferiorum aquarum vulgò diuisit, & quantū eas loci sublimitate fecit excelsas, tantum præstantia, & generositate nobilitauit. Considera aquas supra firmamentum positas, & inferius congregatas, maritimas scilicet, & æthereas. Infra lunam frendent maria, & furentibus vndis sese mutua comitatione collidunt, Supremæ illæ placide stagnant, & imperturbata serenitate resplendent. Illæ pro ventorum impellentium libidine vultum mutant, & modo cæruleæ, modo albicantes aut tempestates proferunt, aut inertem malaciam faciunt, hæ crystalli nitore pellucidæ nulla externa impressione turbantur. Illæ facile sordes de terrarum vicinitate concipiunt; hæ totius labis expertes puritatis immunitate gaudent. Sic has Deus ab illis diuisit, *quia vita Prælatorum longè debet esse à vita subditorum.* Quatenus morum perfectione diffideant, aquibus tam sublimè eminent fastigio dignitatis.

141.

Parēs imperio similique præfectura præstantes humani generis parentes Deus condiderat, vtrique æquabili iure concessum est, vt in reliquum viuentium vulgus imperarent. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* Gen. 1. 28. Hoc sic itaque constituto accidit, vt vetitum pomum mulier auida decerperet manu, & guloso ore gustaret, & esse continuo culpam simul cum fructu deglutiens, subito rea, è paradiso proscripta est, ac priuata prælationis iure, pro amplissimo viuentium dominio, ipsa viri potestati subijcitur. Gen. 3. 16. *Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Viro itaque impetium augetur, mulieri reuocatur, & qui prius concessum fuerat in rationis expertia dominium, modo suam comparem Prælationis iure præcedit. Verum quæ nam æquitas patitur pari crimine obstrictos tam dissimili sententia iudicari: Peccat Adam, & in digniorem. Præfecturam transit, & cum similiter Eua peccauerit miserimæ seruituti subigitur. Aut absoluitur mulier, aut vterque damnatur; imo vir potius maiorem subeat pœnam, cuius transgressio totam posterorum innocentiam infecit. Sed vero æquissimo Dei iudicio mulieri Præfectura abdicatur; non viro, quasi illa indignius de prælationis sanctitate sentiret. Fallaci diuinitatis promissione decepta, non prius pomum coniugi edendum obrulit, quam in seipsa experiretur promittentis fidem. *Comedit, itaque, deditque viro suo, qui comedit.* Prima libauit escam, vt diuinitatis oblata dignitatem occuparet, & quæ pari cum conjugē gaudebat imperio ipsum percipiit diuinitate præcedere. Merito igitur Præfecturam non obtinuit prætensam amisit donatam, quæ Adamum maluit præcedere excellentia dignitatis, non professione virtutis. Maculauit prima innocentiam vitæ, quæ ambiebat præferri honoris maiestate: & quæ non æque rulit esse in dominando postrema; sustinuit esse in peccandi audacia prima. Aptè hic Procop. *Deus, in-*

Eua à di-
gnitate ceci-
dit, quia vi-
sum honore
voluit non
virtute præ-
cellere.

Procop.

quit, cum vtrumque creasset, voluit vt aam vir, quàm mulier eadem pollerent dignitate, nec ea inter vtrumque erat dignitatis, & honoris differentia... Verum quia Eua decepta est, accidit, vt suam dignitatem amitteret, & in seruilem volueretur conditionem. Hem mulierem malè deceptam, & bene castigatam? Certè indigne parem gereret cum conjugē præfecturam, quæ cum maiori ambitione delusa ampliorem dignitatem affectabat, factu voluit, non virtutum sanctitate præcedere.

Exornemus amplius hoc thema versatissimis Pauli verbis, sed multo sudore Interpretum operosis Ad Philippens. 2. 6. ita profatur Apostolus. *Hoc enim sentite in vobis, quod in Christo Iesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Parum videtur Paulus exaggerasse humilitatem Christi, ex eo scilicet, quod in forma serui esse Deo æqualem non affectauerit, quod non sibi diuinitatem quasi per rapinam adscripserit. Exigua laus est inter abjectionis miseriae non præsumere maiestatis glorias: neque ex eo tam mirabilis fuit Christi humilitas: sed quia cum in deitatis natura Patri esset æqualis, ad humanæ vtilitatis consuetudinem se deiecit. Ergo plus extulisset Paulus spontaneam abjectionem Christi si diceret eum, cum in forma Dei esset, ad seruilem hominis fordepressisse diuinitatis fastigium, quam ex ipsa assumpta forma serui culmen sibi diuinitatis nullatenus arrogasse? Verum aliorum respicit Apostoli sententia. Nimirum Christus serui formam accipiens, peccatoris sustinebat imaginem, & sic se ad speciem hominum mores per omnium referret, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus, vt homo. Ergo cum ad speciem nihil ultra hominum & seruorum sortem retulisset, sapientissimo consilio à rapina diuinitatis abstinuit, id est, dominationem in homines non præsumpsit, qui communem hominum habitum non excessit. Quasi videri posset Maiestatis raptor, si cum homines quidem Imperio deitatis excelleret adhuc ad hominum consuetudines viueret. Audi in hunc modum ingeniosè differentem Tertullianus libro de Trinitate cap. 17. *Auctoritas diuini Verbi, inquit, ad suscipiendum hominem interdum conquiescens, nec se suis viribus excercens, deiecit se ad tempus, atque deponit, dum hominem fert, quem suscepit.* Nempe tam innocua esse debet dominantis auctoritas, tam à communi subditorum consuetudine separata, vt Christus dum hominem fert, quem suscepit, & seruulorum personam representat, ab Auctoritate conquiesceret, Maiestatisque cultum ad tempus deponeret, ne videretur diuinitatis fecisse rapinam. Depredator maiestatis est qui vulgares populi mores vna cum Imperij maiestate committit.

142.

Philip. 2. 16.

Exigua laus
est inter ab-
jectionis mi-
serias non
præsumere
gloria.

Christus
quia in si-
militudinem
peccatorum
venerat di-
uinitatis ra-
pinam non
præsumpsit.

Tertull.

§. XXIII.

*Ab obsequio Deiparae, homo ab homine
distat excelsius; dum eius tutela
gaudet deuotus, fraudatur
ingratus.*

143.

Adam de
Perfen.
*Quisquis se
elongat ab
auxilio Ma-
riae abortiuū
facit.*

Bernard.

Impossibile
est, quod pe-
reat qui à
Maria res-
picitur.

144.

Maria fir-
mamentum
est diuidens
inter aquas
& aquas, id
est, inter suos
deuotos, &
sui oblitos.

A contubernio sacra Virginis, longè procedere tu-
tum non arbitror. Quis enim mihi prouideret in-
talibus, si indulgentissima Matris misericordiam
elongarem? Tenebo illam, non discedam ab illa?
quia si misericordia eius sollicitudo defuerit, facile fe-
cero abortiuum. Verba sunt Adami de Perfenia apud
Tilmann. O quantum apud se non est, qui defi-
citur à clientela Mariæ! Quantumcumque ma-
gnam spem salutis conceperit, qui à se Mariæ
elongat auxilium, abortiuum facit: nihil ad-
maturum, & perfectum partum adducet, qui
virtutum foetus, hac non fauente Iunone, produ-
cit. Quid de hoc Bernard. Sicut à te despectus,
inquit, & neglectus necesse est quod pereat; sic ad
te reuerus, & à te respectus impossibile est quod
pereat. Cogita hominem à Maria respectum, aut
ab eius patrocinio exclusum, Maximè à seipso
hac vna conditione dissentit: tam dissimilis erit
in utroque statu felicitas, quantum à summa se-
curitate discordat extrema ruina. Quisquis de
te, Domina, benemeritus est, in tranquillo nauigat.
propitiis aspirantibus ventis ratem suam
ducit, eamque tuo fauore munitus ad salutis
portum appeller. Nam ad te reuersus & à te res-
pectus impossibile est quod pereat. At quam temere
sine te, hoc furenti se pelago committit, tot tem-
pestatibus æstuante? A te despectus & neglectus
necesse est quod pereat. Expugnabitur nauis nau-
fragio, quam hoc benignissimum sydus non res-
picit, cuius aspectus suos clientes, à non suis
per extrema signa fauoris excernit.

Merito dixerim Mariam firmamentum esse
diuidens inter aquas & aquas, id est, inter ho-
mines sibi deuotione charissimos, & inter illos
quos nō sollicitat eius deuotionis affectus. Hanc
enim inter utrosque distantiam in illis aquis
veluti delineatam video, quas omnipotens Con-
ditor orbis supra firmamenti verticem extulit. &
ab inferius fluentibus segregauit. *Diuisitque
aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ
erant super firmamentum.* Vbi tam diuisionem. &
separationem aquarum textus indicat, quam alia-
rum, quæ super cœlos sunt, exaltationem, ex-
cellentiamque commendat. Dixerat enim Deus
vers. præcedenti. *Fiat firmamentum in medio aqua-
rum, & diuidat aquas ab aquis.* Quæ quidem verba
satis exprimunt, aquas interpolito firmamento
utrinque diuisas. At Sacer. Historicus Moyse, ut
doceret, quantum hæc diuisio alteri aquarum
parti contulerit; opportunè addidit. *Diuisitque
aquas, quæ erant sub firmamento, ab his, quæ
erant super firmamentum.* Ut amplius appa-
reat, supercœlestes aquas, non modò fuisse
ab inferioribus diuisas, sed interueniente firma-
mento, reliquam aquarum naturam, loco fa-
uore, & gratia per immensa interualla præces-
sisse.

145.

Non incongruè, hæc aquarum discrimina re-
feram ad Mariam, ad solidissimum inquam orbis
Christiani firmamentum pluribus gratiis splen-
didum, quam materiale hoc, & corporeum infi-

gnitum est fulgentibus astris. Nam quid aliud
portendebat magnum illud in cœlo signum, quod
apparuit Ioanni Apocalyp. 12. 1. *Mulier amicta*
sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius co-
rona stellarum, nisi per hæc insignia, quibus fir-
mamentum in suos orbes distinguitur Mariam
designari, veluti totius firmamenti compendium
omnibus luminibus insigniram. Idèd S. Fulbert.
serm. de natiu. B. Virgin. eam appellauit. *Supremo*
rerum cardini Deo proximam. Instar scilicet firma-
menti, quod Empyreo est proximus orbis, vbi
Deus specialiter residet. Concinit Ioann. Geo-
metra. Hymno. 4. vbi sic salutat Mariam. *Gaude*
mens rapida. Alludens ad firmamenti rapidum
motum. per quem diurnum & nocturnum vices al-
ternant. Nam & hoc etiam firmamenti munere
fungitur Deipara, dum non minus suos clientes
à cæterorum hominum cætu distinguit; quam
dies à tenebris firmamenti motus dispicit, & di-
rimir. Nam eiusdem naturæ mortales sic alios
ab aliis suo patrocinio, ac fauore subleuat, &
exaltat, ut de illa aptissimè dici possit. *Diuisitque*
aquas, quæ erant sub firmamento ab his, quæ erant su-
per firmamentum, id est, sui cultores ab infima ho-
minum turba subducit; illòsque sic extollit, ut
veluti super astra constituat, reliquos verò tan-
quam se demeritos ignominiosè, & obiectè jacere
permittit.

Capram Dei arcam Allophyli tanquam præ-
cipuum suæ victoriæ trophæum ad Idoli sui tem-
plam deferunt, & iuxta Dagonis simulacrum si-
stant. Proximo mane adoraturi recurrunt sacri-
ficuli. Et ecce Dagon jacebat pronus in terram ante
arcam Domini, & tulerunt Dagon, & restituerunt
eum in locū suum. 1. Reg. 5. 4. Altero autem die cū
similiter ad arcam recurrissent, iterū inuenerunt Da-
gon nō modo solo dejectū, sed etiā scēdissima dila-
ceratione truncatum, secto capite, manibūque
abscissis, mutilum corpus turpiter nudum in pa-
uimento jacebat. Porro Dagon solus remanserat.
Quid tunc Philisthinorum Sarrapæ? Quid Sa-
cerdotes? Quid Principes? Id vnum admirantes
consulebant, quid esset de arca faciendum, non
quā ratione mutilum Deum reficerent, aut in
solio reponerent. *Quid faciemus de Arca Dei Israël?*
Et cur non potius ad refarciendum simulacrum
religionis zelo festinant? Ita ne contritum lacera-
tūque Numen jacere sustinent superstitioni cul-
tores? Primam Dagonis ruinam statim reuertenti
sedulitate compensant, deiectum, erigunt: & de-
centi loco supra aram statuunt. Quid zelus elan-
guir? quid modò jacentem negligunt Deum? Cur
sic Dagon apud cultores suos viluit, ut à secun-
da ruina non vltius confurgit? At iam erat alius
Dagoni jacentis gestus, iam diuersus simulacri ha-
bitus Numinis corruerat cultum. Nam cū
primum cecidit, jacebat pronus in terra. Scilicet, ut
exponit Abulens. hic quæst. 12. *Quia non solum*
erat iacens, sed etiam super os suum iacebat, ut pone-
retur, tanquam adorans arcam. At cū secundo de-
turbatus inuenitur. *Solus truncus remanserat,* id
est, solo tergo in arcam aduerso, nec iam adora-
tionis retinens cultum. Ergo cū arcam Dei re-
uerenter adorat, non est permittum Dagon hu-
militer jacere, sed tanquam in præmium obse-
quij, quod præstiterat arcae excelsius erigitur, &
inter Numina collocatur. Cæterū cum nulla exhi-
bit adorationis signa, sic ab arca mulctatus est, ut
cujus neglexerat cultum, pateretur misera abie-
ctione neglectam. Arguè id expendit Eucherius.

Apoc. 12. 1.
Maria signū
magnum in
cælo, quia
est compen-
diatum.

S. Fulbert.

Maria Deo
proxima su-
premo cardir
ni.

Ioan. Geom.
Maria mens
rapida ap-
pellatur.

146.

1. Reg. 5. 4.
Dagon ado-
rans arcam
solum rocu-
perat, terga
virtens arca
scēdissima
jacet.

Abulens.

Inibi.

inibi c. 6. Etiam, inquit, & illud ad magnam pertinet significationem, in ipsa ruina Dagon Dei sui, atque fractura, quod dorsum illius solum inuenerunt, fractis omnibus eius membris. Dorsum quippe fugam significat; quicumque enim fugiunt, persequentibus dant dorsum. Dum itaque Dagon adorauerat Arcam, jacere non potuit, imo ab ipsa ruina sublimius exurgit: at cum irreuerenti fuga dominicæ Arcæ dorso conuerit ab infami ruina nunquam resurgit. In utraque simulacri fortuna pulchrè descripta est siue Mariæ cultorum felicitas, siue eam non colentium infausta, & prope fatalis euerfio. Ipsa est Arca Dei, quam qui deuotis obsequiis reuerentur, & colunt, & si humanitus aliquando ceciderint, ipsa iuuante confurgunt. Nullus est tam Dagon moribus, vitio, scelere, qui si veram Dei Arcam Mariam religiosè coluerit, hac protegente Domina, non sese ab humilitate ruinæ suæ erigat, ut mirari suam sortem possit, tam ab aliorum vilitate distinctam, quam supra suimet conditionem erectam. Irreparabilis ruina est fugisse Mariam, & Dei Matri terga vertisse. Nam sicut Dagon seipso dissimilis fuit ex adoratæ arcæ merito; sic prope modum peccato à seipso diuersus est Marianæ deuotionis privilegio.

147.

Gen. 37. 9.

Apoc. 12. 1.

Astra quæ
coram Iosepho
venerunt
apud Mariam
exaltantur.

Bernard.

Qui Maria
cultui ad di-
scitur nihil
obscurum
patitur.

Per umbratiles imagines somnij vidit aliquando Ioseph Solem, & Lunam, Stellasque vndecim sibi humillimo seruitio subiectas, & reuerenti adoratione prostratas. *Vidi per somnium, quasi Solem, & Lunam, stellas vndecim adorare me.* Gen. 37. 9. Eadem prorsus lumina, quæ hic vsque ad vilissimam inclinationem se demiserant, video alibi ambitiosa se maiestate sustolli. Apocalyp. 12. 1. *Signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim.* Et hæc mulier quidem Mariam referebat, iuxta communem sententiam Patrum, & Ecclesiæ consensum: illa vero sydera veteres Patriarchas adumbrabant, siue Iosephum olim adorantes, siue in hoc cœlesti ænigmate specioso honore fulgentes. Sed cur alibi visa sunt eadem astra humiliter jacere, alibi autem excelsius coruscare? Nempe hic Mariam, ibi alium quemlibet adorabant. Quæ in ornanda Maria sydera incumbunt, fulgent excelsa, & ab ipsis cœlis sublimius irradiant; quæ vero ad Iosephum adorandum se demittunt, humiliter lucent! obscuro abjectionis obsequio interstincta, parum illustri veneratione prostrata. Eadem prorsus lumina, de Mariæ cultu talem præstantiam acceperunt, ut videantur seipsa excedere. Dum Mariæ plantas alia subeunt, alia aptantur in peplum, & splendenti serito virginea tempora cingunt, ab humili sua conditione in supremam dignitatem exsiliunt, & digniori iam splendore se præcedunt. Accedit nobis Bernard. serm. de hoc signo. *Candidissimus sanè, inquit, siue calidissimus huius mulieris amictus, cuius omnia tam excellenter irradiata noscuntur, ut nihil in ea non dico tenebrosum, sed obscurum saltem, vel minus lucidum liceat suspicari.* Sint hominum mentes quantumuis lucida sydera, si tamen non se obsequiis Deiparæ obstrinxerint, non omnino candidas putabo, imo quocumque alio se officio infuscant, & tenebrosa obscuritate sordent. Illæ excelsè radiant, candidissimæque luce sublimiter nitentur, quæ illius Virginis cultui se deuouent. Nihil in illis non dico tenebrosum, sed neque obscurum licet suspicari. Etiam sine maculis Luna est, suosque defectus dediscit, dum ambit tantæ Matris ornare cothurnos. Minores stellæ quæ ad

conspectum solaris iubaris delitescunt, dum Marianæ capitis coronam intexunt, splendidissime radiant ad sociatæ solaribus radiis. Nam qui Mariæ addicitur, nil obscurum patitur, reliquos omnes facile superat, se quoque præcedit maioribus auctus auspitiis.

Christus æterna, & infallibilis veritas illud protulit de Ioanne Baptista testimonium, quod satis esset hominibus inuidiosum. nisi testem Deum habuisset omni exceptione maiorem. Sic enim ait, apud Matth. 11. 11. *Amen dico vobis; non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista.* Notanda est verborum proprietates. Cum potuisset dicere, non fuit maior; non venit excelsior; non vixit in orbe sublimior, aut alia eiusmodi forma eminentiam Baptistæ ostendere, maluit dicere, *Non surrexit*: quod actionem jacentis significat, se motu quodam sublimius erigentis, & eminentiorem locum occupantis. Et fortè Christus ad illos præcoces saltus respexerat, quos intra materna viscera Ioannes nondum natus ediderat, apud Luc. 1. 41. *Et factum est, ut audiuit salutationem Maria Elisabeth, exaltauit infans in utero eius.* Plaudebat infantulus ad Mariæ loquentis præsentiam, & quomodo poterat in custodia naturæ conclusus Matrem Dei reperitis saltibus adorabat. O gratiosæ Matris mirabilem gratiam! ô clientum Mariæ certissimam felicitatem? Factus est Ioannes de partulo magnus, quia dum Mariam saltibus celebrat, inter natos mulierum maior, quasi saltu resurgit. Non erant illi exultantis saltus tantummodo signa Virginem religiosè colentis; sed eius quoque, qui ex Mariæ cultu super omnium hominum felicitatem surgebat, & naturæ moras præuertens ab exiguitate infantili in giganteam proceritatem adolebat. Hæc incrementa Ioanni, non aliunde nisi ex Deiparæ fauore accessisse, belle expendit VVerricus Abbas apud Tilmann. in præfata verba Lucæ, dum exultantem Ioannem in utero matris considerat, quasi teneram, & humilem plantam in altitudinem cedri surgentem, & influente Maria omnium mortalium excellentiam altitudine superantem. *Exultaui, inquit, infans in utero eius. Verè flumina de ventre Mariae fluebant aqua viue, & fons vitæ & gratiæ oriebatur, de medio paradisi, ad irriganda ligna paradisi. Proxima erat fonti cedrus ista nobilis (Ioannem loquor consobrinum & amicum sponsi Præcursorem, Baptistam, & Matrem Domini) ideoque nimirum uberrius irrigata, in tantum excreuit, ut inter natos mulierum nihil posset illo sublimius inueniri.* Exultat Baptista ad Mariæ cultum, illisque saltibus pariter, & se sublimius erigit, & ad præsentiam Virginis religiosus pedibus plaudit. Vnde effectum est, ut naturam subito vincens, humilitatem fœtus despiciens, atque natum omnium altitudinem superans, à Maria talem excellentiam acceperit, ut inter natos mulierum nihil posset illo sublimius inueniri.

148.

Matt. 11. 12.

Luc. 1. 41.
Baptista
Mariam ex
utero matris
adorant sur-
rexisse dici-
tur inter na-
tos mulierum.

VVerric.

Ioannes in
materno ute-
ro tanquam
cedrus Ma-
ria irrigata
gratia exal-
tatus est.

VERSUS VIII.

*Vocauitque Deus firmamentum cœ-
lum, & factum est vespere,
& mane dies
secundus.*

EXPOSITIO LITERÆ.

149. **P** A V C I S quæstionculis prælibatis huius
secundi diei pensum absoluiam. Prima est.
An Deus firmamento cœli nomen indiderit; aut
suo tempore Adam hanc nomenclaturam inue-
nerit? Multi Auctores existimant non om-
nia creaturis nomina à primo homine impo-
sita; nam & hic Deus *Vocauit firmamentum*
Genes. 1. 10. *cœlum*, & vers. 10. *Vocauit Deus aridam ter-*
An Adamus *ram*: congregationesque aquarum appellauit ma-
creaturis om- *ria*. Denique neque piscibus, neque ex putri
nibus nomen *materia* genitis videtur homo potuisse indice-
inuenierit. *re nomina*, cum ex Genes. 2. 19. constet ea
solum ad præsentiam Adami fuisse conuocata,
quæ in animantium, & volatilium genere in-
cluduntur, à quorum numero tum pisces, tum
etiam vermes, & aliæ insectorum species quæ
ex putrefactione nascuntur communi omnium
sensu exceptæ sunt.

150. Probabilius tamen existimo Adamum om-
nibus sibi notis creaturis nomina assignasse.
Licet enim Abulensis de natalium grege hoc
neget, quia *pisces sub aquis latent*, inquit,
Abulens. *non vidit prima atas*. Verisimile tamen est,
nonnullos viuente Adamo captos sua propria
vocabula ab ipso accepisse. Haud tamen inficia-
bor alia nomina à posteris subinde instituta, illis
scilicet rebus, quas decursu temporis denuo com-
peterunt, ut rectè opinatur del Rio in suo sacræ
Sapientiæ Pharo,

151. Major de cœli nomine controuersia est, quod
à Deo fuisse prolatum noster textus insinuat
expressissimis verbis. *Vocauitque Deus firmamen-*
Del Rio. *tum cœlum*. Sed etiam hoc credo non à Deo fuisse
151. pronuntiatum expresso vocabulo. Non enim,
(inquit August. Dialog. 65. quæst. 23.) *corporalibus*
modis loquitur diuina natura: nec quoties dicitur *Di-*
xit; toties verba formauit. Quare illud *vocauit*,
nihil aliud denotat, nisi talem firmamento na-
turam, talemque formam à Creatore fuisse col-
latam, ut perspectum ab homine firmamentum
debuisset cœli nomine insigniri. Nam Hebræa
vox *Schamaim*, id est, *ibi aqua* rectè potuit ab
Adamo institui ad significandam firmamenti na-
turam siue ex aquis factam, siue in pluuias
aquis influentem. Dicitur autem Deus vocasse
firmamentum cœlum, id est, illi talem indi-
disse substantiam, quæ proprio nomine cœli
vocabulo significaretur. Ita etiam Latini *cœlum*,
appellarunt, quod firmamentum *cauum sit*, seu
concauum, ut inquit Isidorus, atque adeo *Vo-*
cauit Deus firmamentum cœlum, idem est, quod
fecit Deus firmamentum figura *concauum*. Nam
frequenter in Scriptura nominari, & vocari poni-
tur pro *esse*, aut *fieri*. Ita sæpè. *Nomen Dei pro*
ipsa diuina essentia sumitur, & apud Isai. 62. 4.

Non vocaberis ultra derelicta, & terra tua non vo-
cabitur amplius desolata, sed vocaberis voluntas mea
in ea. Hoc est, non eris amplius desolata, & dere-
licta, sed in te voluntas mea fiet.

Nomen Dei
pro essentia
Dei.

152.

Duo inueniuntur huic versiculo in aliis Co-
dicibus addita. Alterum in versione Chaldaica,
vbi legitur. *Et fuit ita*. Alterum apud LXX.
Et vidit Deus quod esset bonum. Neutrum in He-
bræo textu legitur, sed vel amanuensium imperi-
tia margine litteræ incescit, vel quod verissi-
mile est, hæc paraphrasticè adjuncta ad maiorem
præcedentium declarationem, ut sæpius in vul-
gata nostra reperitur.

Chalda.
LXX.

Cur autem hoc secundo die desideratur illa
communis cæteris operibus clausula. *Et vidit*
Deus, quod esset bonum, diuinatoris, quam Inter-
pretis labor est. Iarrius quem sequitur Catari-
nus, ideo putat omissam huius diei probationem,
quia nondum conditis astris erat imperfectum, &
inornatum firmamentum. Ratio inefficax, quæ
primi diei instantia falsitatis arguitur, vbi non-
dum ornata terra, nondum solidata, & per-
fecta imo *inanis & vacua*, hoc tamen elogio non
caruit. Crediderim potius huius diei laudē in se-
quentem dilatam vbi benedictio quæ hic deficit
geminatur. Primo vers. 10. postquam aquæ in
vnum locum iussæ sunt congregari: iterum v. 12.
Cum terra herbarum cultu ornatur recedentibus
aquis. Prima enim benedictio licet tertio die in-
ciderit, ad opus tamen secundi diei pertinebat, in
quo de diuisione aquarum agitur, quæ secundo
die incepta est, & tertio demum perficitur. Ita
tanquam ex proprio Marte Celada, sed hic ex-
plicandi modus antiquiorem habet Auctorem
R. Salomon. quem citat Tiraquell. de Nobilit.
cap. 31. num. 550.

553.
Cur secundo
die non dict-
tur vidit
Deus quod
esset bonum.
Iarrius.
Catharin.

Benedictio
secundi diei
in tertium
differtur.

Celada.

R. Salom.

EXPOSITIONES
MORALES.

§. XXIV.

*Rerum soliditas non habetur in pretio, sed
grande nomen computatur
ad plausum.*

P E C I O S A & splendida nomina gra-
tiam conciliant, & popularem au-
ram titulorum ambitione combibunt.
Ideo plures non tam virtus, quam virtu-
tis nomen sollicitat, quia hoc non illam
vident digna vulgi æstimatione censer. *Ad-*
hibe diligentiam tuam (monet Seneca Epist. 110.)
& *intuere quid sint res nostra, non quid vocentur*.
Multæ enim penes vacua, & inania nomina fa-
mam sanxerunt, quæ si interiorius inspiciantur, &
ad examen iustum venirent, tanquam futilia,
& nullius pretij digna tenerentur. At ita
comparatum est, ut magnificum nomen apud
homines valeat plurimum, licet res ipsa valore
constet minimo Pop. Romanus, ut Magistrati-
bus summam reuerentiam conferret amplissi-
mis

154.

Seneca.
Curandum
est quid sint
res, non quid
vocentur.

Deus dans
naturam &
formam cor-
poreis rebus
dicitur nomē
dare.
Isidor.
Vocari in
Scriptura sæ-
pè pro esse po-
nitur.

Isai. 62. 4.

mis nominibus decorauit, & quorum erant sæpè natales indigni, solo dignitatum vocabulo venerabiles fecit. Vnde Cassiodor. libro 10. Epist. 7. *Patritius*, inquit, *suis iam est vocabulis honoratus. Nam perpetua fruitur laude, cui laude cuius est honor in nomine.* Perpetua laus est, non quæ ex rerum ipsarum excellentia deducitur, sed quæ ex solo honorifico nomine comparatur. Illa cum rebus ipsis facillè transit, sita in nominibus laus nullo temporis decursu evanet. Illa ferè cum homine sepelitur: hæc durat post sepulchra superstes. Iterum Stoicus libro de breuit. vitæ cap. 19. *Quosdam*, inquit, *cum in summum ambitionis eniterentur, inter prima luctantes atas reliquit: quosdam cum in consumptionem dignitatis per mille indignitates irrepissent, misera subiit cogitatio, ipsos laborasse in titulum sepulchri.* Sanè ambitio cum caduca omnia in sepulchrum festinare non nesciat, eam immortalis laudis viam reperit, tumulum premere amplissimis titulis, veluti de mortalitate triumphaturis. Nam etiam in Cenotaphio fama ex inani nominis inscriptione perdurat, quasi non homini memoria, sed nomini debeat.

155.

Constructo firmamento sapiens Artifex nouissimum nomen dedit. *Et vocauit Deus firmamentum cælum.* Ecce ætherei orbes duplici nomenclatura insignes inueniuntur. *Firmamentum* vocantur, & *cælum*. Alterum eorum naturam designat, alterum solam formam, & figuram adstruit. *Firmamentum*, à firmitate, & soliditate cœlestium corporum dictum est, quia vt docent Hieronym. & Theodoret. *Cœlestes sphaera ex aquis firmata, solidataque sunt.* Cœli autem vocabulum non tam earum sphaerarum naturam, quam formam insinuat, vt ex Varrone, & Isidoro constat. Substantiæ igitur & naturæ nomen transiit in figuræ vocabulum, & in accidentariæ formæ titulum. Et sapientissimè quidem, vt suo Deus operi immortalem apud homines æstimationem conferret, quibus plus accidentarium nomen, quam substantiæ solida virtus esse solet in pretio. Memineris Emphyreum beatissimam sedem, & omnium splendidissimum orbem, *Cælum* appellari, hic vers. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terram.* O quantum est inferiores sphaeras, Emphyrei designati vocabulo, & quia supremus ille orbis cælum est, cœli quoque nomina ignobiliore induere? Ætherei globi ad perfectionem Emphyrei neque ad illius beatissimæ sedis amplitudinem, aut splendorem accedunt, sed licet re ipsa dissimiles, licet vndecumque minores, dum eodem cœli nomine compellantur, tam eximiam apud homines inuenere famam, vt in illis sua numina Ethnici tanquam infelicissima gloriæ regione beari existimauerint. Hinc Solem, & Lunam cæteraque astrorum agmina, inter Deos retulerunt; non alia ratione, credo, nisi quia in cœlo æthereo eos degere, & splendide spariari intellexerant. Tantum fuit, firmamentum cælum appellari; & Emphyrei nomen sortiri. Nam apud hominum vulgus, plus nudum nomen, quam res ipsæ præclarissimæ venerationem inuenerunt. Huc fortè respiciebat Stephan. Cantuar. apud Tilmann. cum

hanc sententiam Genesis in allegoricum sensum inflectens, ita illam animis iustorum accommodat. *Et vocauit Deus firmamentum cælum; quia mens iusti, quæ per bona opera firmamentum est, rectè cælum dicitur; quia & sculpta est virtutum floribus, & conscientia gloriam celat.* Ac si dicat: Iusti animus firmamentum est soliditate virtutum, vbi Deus non minus gloriosè quam in Emphyreo residet: cœli quoque obtinet nomen à florida virtutis laude, & eleganti sanctitatis fama. Soliditas meriti intra conscientiam celatur, tota illius gloria ab intus est circumdata varietate amœnissimæ opinionis. Nam quod homines celebrant folia sunt nominis, soliditas virtutum intra conscientiam latet: nomen floridum est quod inter mortales vernat ad plausum, ipsa sola sanctitatis veritas absconditur ad venerationis neglectum.

Herode vita functo, cuius causa Iesus in Ægyptum secesserat, iussus est Ioseph vna cum Matre puerum in patriam reducere. *Et veniens habitauit in Ciuitate, quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur.* Matt. 2. 23. Hoc Nazarenus nomen multos à Christi fide auertit, plures fecit odiosos; inter quos Paulus suam causam apud Agrippam dicens, & priorem suam conuersationem narrans, aiebat: *Et ego quidem existimaueam me aduersus nomen Iesu Nazareni debere multa contraria agere.* Act. 26. 9. sic profecto Iudæorum sapientes Messiam Nazarenum non credebant, quem ex Scripturis nouerant in Bethleem ciuitate nasciturum. Vt quid igitur Matthæus tam inuidiosum nomen Christo attribuit? Dubium hoc ritè discutiens Maldonatus in præfatum locum Matth. censet, *voluisse Euangelistam odium huius nominis in honorem conuertere.* Obserua attentius rationem solertissimi Interpretis. Nam etsi Scriptura non ex Nazareth Galilææ, sed ex Bethleem Iudæ venturum testatur Christum: *tamen non vocari Nazarenum, quod in Nazareth natus esset, sed quod in ea habitauerit.* O quam se ad sæculi mores accommodauit Euangelista Matthæus? *Vt odium nominis in honorem conuerteret, ostendit nomen re vacuum, & non quid fuerit Christus, sed quid vocetur asseruit.* Esset quidem Nazareus si in illa ciuitate nasceretur: sed quia in Bethleem natus, Nazareus dicitur: Nazareni nomen ab omni inuidia excepit, & in honorem conuertit, quod Iudæorum posset prouocare fastidium. Non irridebitur profecto Christus ex nomine Nazareni, sed potius summa veneratione coletur, quia non est Nazareus, sed dicitur. Nam apud homines plus iuuabit dici, quam esse, plus venerationis & honoris conciliabit Christo vocari, quam esse Nazareus.

Babylonicus ille Nabuchodonosor Rex vmbrailem Regnorum vanitatem adumbratam vidit in prodigiosa illa, quam somniavit, statua, varia metallorum structura conflata. Magnam sibi potentiam eo portento confingens: aliam statuam fecit, & vt vigilans quoque prætiosa mendacia somniaret, rotam ex auro conflare iussit, & in publico loco adorandam erigi. Dani. 3. 1. *Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream altitudinem*

Iustus cælum est virtutum floribus sculptum.

Homines in virtute plus floridam opinionem celebrant quam solidam sanctitatem.

156.

Matt. 2. 23.

Act. 16. 9.

Maldonat. Euangelium ut Nazarenus nominis odium in honorem conuerteret ostendit esse re vacuum nomen Nazareus.

157.

Dani. 3. 1.

Cassiod. Perpetua apud homines fungitur laude cuius est honor in nomine.

Seneca. Muli ad dignitates anhelantes: nihil laborant nisi in titulum sepulchri. Memoria non hominis, sed nominis perseuerat.

Hieronym. Theodoret. Varro. Isidor.

Deus appellauit firmamentum cælum, vt suum opus specioso nomine commendaret.

Genes. 1. 1.

Eodem nomine decoratur firmamentum quo gaudet Emphyreum

Steph. Cant.

rudine cubitorum sexaginta , latitudine cubitorum sex , & statuit eam in campo Dura Prouincia Babylonis. Quorsum hæc superba iuxta atque pretiosa moles ? Nempe vt potentissimum Regnum eius gratissima omnium adoratione in illo aureo simulacro coleretur. Sed quid ad religionem pertinebat , quocumque metallo statua constaret ? An si ex ligno dolata , vel ex argilla fuisset conficta , pauciores adoratores inuenisset ? Certè Rex nihil aliud quam de aurea materia suam statuat commendabat. Sic populis , tribubus , linguis voce præconis edictum. *Cadentes adorate statuat auream :* quasi in hoc totam venerationis fiduciam poneret , nihil in ea statua luteum , omnino terream esse , sed totam ex fluo metallo fulgere : nam quam in somnis viderat , ideo istu lapidis cecidisse notauerat , quia supra terreos pedes substiterat. Ergo vt nulla vnquam tempora , nulla vis tantæ maiestatis corrumpere cultum , suæ potentiae simulacrum non ex alia materia constare , nisi ex auro solidissimo voluit. Sed ô inanissima hominum ludibria ! In auro non terræ materiam fugit , sed nomen. Audi Tertullian. de habit. mulieb. cap. 5. *Aurum , & argentum principes materiae cultus secularis assint necesse est , unde sint. Terra scilicet planè gloriosior , quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis pœnali opere deplorata , nomen terræ igni reliquit. Aurum , si naturam inspicias , terra est . sed quæ vilissimum terræ vocabulum officinæ ignibus expiauit , humile terræ nomen cum illustri auri appellatione permutant , iam cultus secularis princeps materia est : non enim quid illud sit , sed quo splendido nomine fulgeat sæcula reuerentur. Ergo Nabuchodonosor . vt omnium populorum obsequio , reuerentia , plausu suum Imperium firmaret , auream statuat struxit : quia licet in auro non fugeret ominosam terræ naturam , infame tamen fugerat nomen , & materiae vilissimæ gloriosius nomen adorandum populis proponebat.*

138.

Iudæi sua vitia urbanitatis fūco tegebant. Ioan. 1. 19.

Iudæi vt venerarentur Ioannem solum Christi titulum exigebant.

Christus in alio queritur in seipso non recipitur.

Chrysost.

Iudæorum Ptoeres foedissima vitia grato urbanitatis fūco tegebant , & vt Christum excluderent in Ioanne Christum inuenire non inciuili assentatione procurabant. *Miserum à Ierosolymis Sacerdotes , Leuitas interrogare Ioannem tu quis es ? Ioann. 1. 19.* Dum quis sit Ioannes inquirunt , non ipsius mores , sed nomen explorant , quasi melius non esset , de nouo , & insolito pœnitentiæ ritu quæstionem instituere , quam de solitarij hominis appellatione disquirere. Sed mores vtrique , & virtutes Ioannis probabant , essetque illis adoratione dignissimus , nisi quod in eo Christi tantummodo desiderauerant titulum ; quod si huic sanctitatem vitæ conjungeret , omnes subito in sui cultum , & adorationem conuocaret. Sed quid quærebant in Ioanne Christum , qui Christum in Iesu minimè recipiebant ? Hunc esse Messiam , hunc Regem , & Dei filium audiunt , quem iniuriosè respuunt , & per contumeliam despiciunt , & spondent se veneraturos esse Baptistam modo in Christi nomen consentiat ? Ita , ait Chrysostomus in Catena. *Quia Ioannes continuò ad Christum discipulos mittebat : volentes magis Ioannem habere Magistrum , mittunt ad eum opinantes per*

Tamayo in Genesim, Pars I.

blanditias eum allicere ad confitendum se Christum esse. Mittebat Ioannes discipulos ad Iesum , vt quem ostenderat re , & nomine Christum , esse debita adoratione susciperent : at illi verum Christum venerari recusabant ; & vt Christum inuenirent , cuius Maiestatem ambitiosè colerent , cassum Christi nomen in Ioanne quærebant. Quasi non esse ; sed dici Christum apud eos esset , reuerentiæ magnes , & conciliandæ adorationis illucium. Nam grande nomen nimis æstimatur ad plausum , ipsa rerum veritas nihil valet ad cultum.

Mundorum animantium immundorumque distinctio in lege veteri celebris fuit , imo ab ipso mundi initio diuina auctoritate præscripta. Sic iubetur Noë ante vniuersale diluuium vtriusque generis animantia discernere numero , & in arcam recipere. Genes. 7. 2. *Ex omnibus animantibus mundis tolle septena , & septena , masculum , & foeminam ; de animantibus vero immundis duo , & duo masculum , & foeminam.* Sanctus Damascus P. circa hoc præceptum merito addubitat. *Si omnia Deus fecit bona valde , quare Noë de mundis , & immundis animantibus præcipit ?* Consultus de hoc dubio Hieronymus solutionem remittit in Tertulliani & Nouatiani commentaria , quæ temporum iniuria perierunt. Sed suffragatur Græcus Interpres , vbi desideratur Latinus , & quæstioni respondet Basilius Seleucius oratione 6. *Fert Deus creaturarum iniuriam , inquit , nomine tenus , vt hominum morbum faciat , vt impediatur Idolatriam , quæ vsque ad animalia progreditur. Scilicet iam ab initio Deus futuri præscius sceleris , quo sacrilegi homines animantibus quoque brutis diuinum cultum erant exhibituri , vt huic morbo præueniret antidotum , quæ in seipsis bona vtrique animalia sunt , voluit infami immundorum appellatione fœdari. Sed nunquid propterea Deus homines ab animalium adoratione auerteret , quod turpi illa nomine iniusta sint ? Quid obstat adorantibus nomen , quos ipsa brutorum indigna natura , ferox species turpisque , & humilis forma ab stolidâ religione non reuocat ? Certe homo non tam permouetur ipsarum rerum merito , quam nominis phyltro , nec vbi speciosum nomen inuenit , vt venerationem conferat , solidæ bonitatis dignitatem attendit. Fert , igitur , Deus creaturarum iniuriam nomine tenus ; quia quantumuis creaturæ innata bonitate probentur , nisi si bono insignitæ sint nomine nunquam sui cultores inuenient. Non enim bonitas , & perfectio in rebus*

inspiciuntur , sed quo reboent sonoro ample vocabulo ad honores , & cultum desideratur.

Non esse sed dici Christum Iudæi ad cultum Baptistæ exigebant.

139.

Si Deus omnia fecit bona quare aliqua animalia immunda sunt.

Genes. 7. 2.

Damascus.

Hieronymus.

Basil. Seleuc.

Animalia in se bona , immundo appellantur , vt fœdè affecta nomini non adorentur.

§. XXV.

*Noua nomina in sacro Baptismo concepta
nouum instaurant hominem promo-
uentque ad spiritus
nouitatem.*

160. *Antiquis quos in Numina referebant nouo nomine consecrabant.*
Gen. 2. 23. **I**N omnibus imponendis religiosa semper antiquitas quorquot digniori consecratione inter numina referebat, nouo nomine designabat. Sic Romulus dictus est Quirinus, Læda Nemesis, Circe Marica, Melicerta Portumnus, Io. Isis. Castor & Pollux Dioscori nuncupati. Abeant prophana. Ab orbe condito in sacris litteris sacratiorem eruditionem docemur. Genes. 2. 23. *Virago*, appellatur Eua, cum primum ædificatur cum autem procreandis liberis nouum onus suscipit nouam quoque appellationem sortitur. *Et cauit Adam nomen uxoris sue Eua, eo quod mater esset cunctorum uidentium.* Genes. 3. 30. Iosephus rei frumentariæ inopiam tum industria, tum etiâ Præfecturæ potentia esset subleuatus Mundi Saluator compellatur Genes. 41. 45. Saulus, & Simon ab ipso religionis regressu nomina permutarunt, & ille nominatus est Paulus; hic Petrus, quia alius in vas electionis assumitur, alius in Apostolicum Principatum eligitur. Quasi hoc omnibus gentibus religiosum fuerit ad noua munia nouis nominibus concitari, & quasi ad officium præstandum ipsis recentibus appellationibus admoneri:

161. *Cum in Baptismo nouum accipimus nomen.*
Euseb. Gall. Quidni id etiam indicent nomina quæ nos Christiani sacro baptismo initiati induimus? Scilicet inde incipimus sicut nouiter appellari, sic viuere, & excitamur ad nouitatem vitæ ipsa nominis nouitate. Vnde Euseb. Gallican. Homil. 7. de Pascha. *Sacrificacione secreta*, inquit, *sub felici vnda pristini hominis vetustas exuitur, & quodammodo homo intra se alter efficitur.* Ideo tibi nomen imponitur cum secreta sacrificacione initiaris, ut sub felici vnda nouus homo conceptus in te ipso nihil inuenias, quod vetustatem sapiat, sed à te diuersus, & alter ad maiora te reatum memineras, quam quæ conditionis humanæ ignobilitas exigit.

162. *Firmamentum nouo nomine insignitur ex aquis tanquam in baptismo renascens.*
Tertull. In nostræ eruditionis exemplum Deus firmamentum recens conditum, & ad nobilissimas operationes productum, nouo & illustri nomine auxit. *Vocauitque Deus firmamentum cælum.* Merito, nam hoc ipsum Conditor nuper ex aquis exceperat, tanquam recens de baptisimi vndis reatum. Terram similiter aridam nominauit, quam prius tota aquarum abyssus baptizauerat. Ab aquis noua exsurgit natura & nouis nominibus pariter insignitur, ut in ipsis nominibus habeant vnde perpetuo meminerint, se ideo ex aquis denuo nasci, ut in dignissima æternitatis opera nouo vigore insurgant. Elegantissimè hoc expendit Tertullian. de Baptismo cap. 3. *Quid*, inquit, *quod exinde dispositio mundi modulatricibus quodammodo aquis Deo constitit? Nam ut firmamentum cæleste suspenderet, immediatè distinctis aquis fecit: & ut terram aridam suspenderet, segregatis aquis expedit.* Ordinato dehinc per elementa mundo, cum incolæ darentur, primis aquis præceptum est animas proferre. Primus liquor quod vinceret edidit; ne mirum sit in Baptismo, si aqua animare nouerunt. Ita nimirum omnis dispositio mundi modulan-

tibus aquis constitit, dum hæc præcipua rerum temporumque principia, cælum, inquam, & terra, ut fierent præstantissimorum operationum immutabiles causæ, ex aquis tanquam à Baptismo prodierunt nouoque consignatæ nomine quodammodo excitantur, ut clarissimis animatæ factis sibi à Deo commissam dispositionem mundi perficiant. Nos vero qui ex Baptismi aquis in albo Christianorum censetur, unde excepimus nominum quisque notissima signa, in ipso firmamenti volumine legamus tanti debiti legem: & qui à nobis alij renati sumus, ad ea opera quæ supra nos sunt excitemur: ut nos nos esse homines perpetuo virtutum exercitio meminerimus.

Ioannes, Verbi diuini vox, eremi incola, Christi Præcursor. Nuntius cælestis, & felicissimi nuntij Præco eximius dum venturo Redemptori præparat viam, totum orbem conatur inuerrere. *Parate*, inquit, *viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur: erunt praua in directa, & aspera in vias planas, & videbit omnis caro salutare Dei.* Luc. 3. 5. Venienti Deo nullum nimium obsequium est, sed quæ præscribit Ioannes, & si Deo digna, sunt humanis tamen viribus inaccessa. Complanare tuberosissimos montes, aut vallium planitiem in fastigia collium attollere, audacissimum factum est, ad quod hominis fragilitas non sufficiat. Quas vero nobis machinas Ioannes attulit, ut viarum flexus dirigere, aut prærupta possimus implere? At, inquis, non visibilis orbis: hæc immutatio est, sed ad animi motus, & cordis affectus transferrenda. Fateor. Verum quis non facilius montes terrarum, quam tumentes superbiæ fastus deprimet? quis non ægrius cordis humani cupiditates comprimet, quam vniuersam orbis structuram destruet? Perpendat Ioannes infirmitatem naturæ mortalis, nec tantum onus imponat, quantum ægræ hominum vites sustinere non possint. Non ignorat Ioannes, quid valeat, aut quid etiam debeat debilis, & suis vitiis satis enervata mortalitas, sed cum hæc recens baptizatis iniungeret, vim Christiani baptismatis ostendebat, nam quos facit obnoxios sanctitati, validissimos efficit ad exercitia virtutis. *Venit Ioannes in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum penitentia.* Ibid. vers. 3. Vbi baptismi aquis peccatores intingit, nihil arduum virtuti putat, nihil non audendum existimat, iis quos sacra vnda perfuderit. Aude prosternere superbiæ montes: aude cogitationum tuarum humilitatem supra omnium collium altitudinem tollete; aude deprauata, distortaque consilia ad rectam rationis regulam dirigere, asperos crudosque iræ impetus frangere, carnis domare subultus, ambitionis æstus comprimere. Histe baptismus addixit hanc conditionem subis intinctus sacratissimis vndis. Nec infirmitati suæ nimium prudens timeas: nam quidquid natura deficit, supplet gratia. Belle Cyrill. Alexand. lib. de re-
cta fide ad Regin. *Erunt praua in directa & aspera in vias planas.* Et quid, inquit, res ista nobis adumbrat? Non aliud utique, quam perdifficile esse: imo vero fieri vix posse, ut his, qui baptismi gratiam nec dum potiti sunt, gravissimis tentati Satanae insulibus viriliter obstant, aut spiritualis vita rationem inire queant. Tempus autem obtinenda tam illustris victoria post sacrum baptismum opportunius erat.

O quam.

163.

Baptista, ut venienti Christo præparet viam mundum inuertit.

Luc. 3. 8.

Baptista erubet totum quasi machinis ad motu baptismi complanauit.

Ibid. v. 3.

Post baptismi gratiam nihil virtutis inaccessum est homini.

Cyrrill. Alex. Virtus ante baptismum ferè obtentu impossibili.

O quam extra baptismum labilis, debilis est, & impotens humana natura, tantum non extincta, quia ad scelera vivit; sed ad virtutum facinora tam segniter languida, ut vix spiritu animata respiraret. At ubi vitalibus baptismi lymphis immergitur, tam animosè reuiuiscit, ut possit vniuersas Tartari laceffere furias, & vincere. Satanæ regnum innadere, & euertere.

164.

In hoc argumento multus est, & ingeniosè elegans Tertullianus cuius subtile acumen hic per diuersos conceptus inferere non erit legentibus fastidiosum. Inuitatus Iesus ad nuptias non admodum opulentas dignatus est vna cum Matre assidere conuiuiis. Haud multum processerant mensæ, cum deficiente vino dicit Mater eius ad Iesum: vinum non habent. *Et dicit ei Iesus. Quid mihi & tibi est mulier; nondum venit hora mea.*

Ioan. 2. 4.

Ioan. 2. 4. Multorum torquet ingenia causam huius parum grati responsi inquirere, eo præcipue quod roganti Matri se præbuit Christus ad speciem difficilis, cum tamen statim iussisset ministrantibus, aquas infundere quas subito in vinum tam facile, quam miraculosè conuertit. Nam ut benè ibi addubitat Maldonatus *Cur miraculum fecit, si tempus non venerat? Non venerat cum Mater petiuit; venerat cum fecit, modico intervallo. Quid igitur expectabat?* Sanè nondum tempus aduenerat quo se Deum ostenderet Christus, & exertis miraculis diuinæ suæ potentiae testimonia ederet. Expectabat autem, ut ad diuinissima opera aliquod baptismi vestigium præcessisset, quo veluti virgeretur præclarius aliquid inter homines operari, & ampliora virtutis signa procedere. Ideo ut tempus acceleraret promendæ virtutis hydrias ad purificationem præparatas aqua iussit impleri. Ibid. vers. 7. *Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua, & implerunt eas vsque ad summum.* Cur hydrias diluendis corporibus inseruiantes? Cur aquam expostulat, qui vinum poterat producere sine aqua? Profecto omnia non ab similem baptismi speciem referebant, ut à baptismo miraculorum suorum tempus inciperet; & documentum fidelibus esset, ex quo nos sacratissima baptismi purificauit ablutio ad maiora virtutum facinora prouocari. Altè hic Tertull. de Baptismo cap. 9. *Prima*, inquit, rudimenta potestatis sua vocatus ad nuptias aquas auspicatur. Scilicet à Baptismi similibus aquis voluit Christus suæ potestatis rudimenta auspicari, ut veri baptismi vim ostenderet, per quem homines ad sanctioris vitæ opera initiantur. Non putauit Christus aduenisse tempus, ut miracula ederet, donec quædam imago baptismi præcederet; quia diuina & miraculosa virtutum opera, sic sunt baptismo debita: sicut ante tempus sacræ ablu-tionis hominibus inaccessa.

Maldon.

In nuptiis Canaam nondum venerat hora Christi ad patranda miraculum, quia nondum baptismi umbra præcesserat.

Ioan. 2. 7.

Tertull.

165.

Instituerat Christus antequam à discipulorum consortio discederet, aliquod liliis pignus relinquere suæ constantissimæ charitatis; & cum ipsis celebrare pascha desiderabat, in quo suæ passionis præludia ederet. Instabat iam prope dies, & quærentibus discipulis, quo sibi loco parari paschalem mensam vellet, mirissimo signo inueniendum cœnaculum indicauit. *Ite in ciuitatem, inquit, & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum.* Marc. 14. 13. Qui occursum discipulis hominem præsciebat, profecto num non ignorabat, in qua cœnaculum grande, & stratum prædixit expectare conuiuias. Cur igitur non illos in notissimam domum directè

Marc. 14. 13.

mittit? aut quid opus erat ductore aquæ bajulo, ut ad paschalem celebritatem mensam sterne-
rent? O Christi prouidentiam mirabilem! Aquam præire voluit sibi, ut per imaginem baptismi viam sublimiori sacramento faceret, & ad instituendum corporis sui conuiuium, se quodammodo accingeret. Hoc profundè insinuans Tertull. lib. de Bapt. cap. 19. inquit. *Diem solemniorum baptismi Pascha præstat, cum & passio Domini, in qua tingimur, adimpleta est. Nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cum ultimum Pascha Dominus esset acturus; missis discipulis ad præparandum. Inuenietis, inquit, hominem aquam bajulantem Pascha celebranda locum de signo aqua ostendit. Quasi dicat: Illud ultimum Pascha, ut Dominus solemnius celebraret, aliquid in eo operari iam apud se statuerat quod expectationem hominum vinceret, quodque omnia à se facta miracula excederet. Nempe non simplici pane discipulos pascere, sed sub communis panis specie diuinum sui corporis epulum condire, & carne sua charissimos saginare. Ut autem ad tam diuinum opus se disponderet, ut vires suas quodammodo, ad hoc supremum Omnipotentiae facinus animaret Pascha celebranda locum de signo aqua ostendit, quatenus seipsum per baptismi imaginem excitaret ad illud opus perficiendum, quod reliqua eius miracula vinceret. Sic enim in seipso experiri voluit iura baptismi, quæ deinde nobis præscriberet, cuius beneficii participes, ad diuiniora opera prouocamur, & nouo quodam iure ad virtutem tenemur.*

Baptismi umbra signum fuit instituta Eucharistia. Tertull.

Christus, ut maius aliquid operaretur voluit umbram baptismi præcedere.

§. XXVI.

Optimum præstat amoris indicium qui de proprio nomine compellat amicum,

166.

Diuicissimum amantibus est, eorum usurpare nomina quorum delictione pulsantur; sapientiusque charissimorum appellatione delictari gaudet qui amoris interius latentem flammam ad colloquia producit. Nam qui vel alterius nomen ignorat, vel fastidiosè negligit, cum in communionem colloqui ipsum admittit, veluti amicitiae putat indignum, & infra meritum suæ familiaritatis abiectionem. Sic seruos, sic domesticas quæque seruitia non suo cuiusque nomine Domini vocitare solent, quasi per factum, ac maioritate professæ aliis vocibus quam quæ amicitiae sunt ad officia compellant. Nam propria eorum nomina usurpare ad quandam amoris speciem, & beneuolentiae accedit. Benè de hoc scribit ad Lucillum suum Seneca Epist. 3. *Epistolæ, inquit, ad me præferendas tradidisti, ut scribis, amicum tuum. Deinde admones me, ne omnia ad te pertinentia cum ipso communicem, quia nec soleas ipse quidem hoc facere. Ita eadem Epistola illum, & dixisti amicum, & negasti. Itaque priore illo verbo quasi publico usus es; sic illum amicum vocasti quomodo omnes candidatos, bonos viros dicimus; quomodo obuios, si nomen non occurrit, Dominos salutamus. Nota hæc postrema verba. Scilicet quantumuis honesta sint nomina quibus salutamus euntes, si propria eorum non sint amoris non sunt. Neque ipsum amici vocabulum, amorem sic indicat, quantum eius nomen usurpare, cuius amicitiam*

Seruos non proprio appellamus nomine tanquam amicitia nostra non dignos.

Seneca.

Negat amicitiam, qui alterius nomen non usurpat.

profitemur; alioquin amici appellatio, quasi publicum verbum est, non magis amorem proferens, quam Domini titulus, aut boni viri vox, quibus illos salutamus quibus nulla amicitia coniuncti sumus.

167. Singula sua opera, quæ vniuersi Conditor Deus intra Hexaëmeri ambitum edidit, additâ approbatione laudauit: & cuique dierum familiaris est illa vox. *Et vidit Deus quod esset bonum*, vno excepto hoc secundo die, in quo solemnitas illa commedatio non legitur. Et si enim LXX. Interpretes eam suis translationibus addiderunt, magis ex desiderio videntur illam supplere maluisse, quam ex Hebræo textu ad fidem vindicare. Hinc non immeritò quæritur cur firmamentum hoc secundo die editum tam insigni approbatione carcat. Numquid Deo adhuc non placuit? an ne ingratum prodiuit Opifici? Imò quia ipsi gratissimum firmamentum erat, & supra cæteras creaturas placebat, ampliori laude nobilitauit, cum illud compellauit ex nomine. *Vocauit Deus firmamentum cælum*. Non alia probatione eget: non alio beneuolentiæ signo, quando ipsius usurpare nomen, manifestissimum erat amoris indicium.

168. Ad Mariam mittitur Aligerus cursor, cui Dei nomine referat Incarnationis arcanum ad quod illa foelicissimè elegitur, Venit Angelus qualis describitur à Chrysologo. serm. 140. *Blandus in specie, fortis in bello, mitis in habitu, in sermone terribilis*. At beatissima Domina, non tam demulcetur ex habitu, quam ex sermone terretur. *Qua cum audisset & turbata est, & cogitabat, qualis esset ista saluatio*. Luc. 1. 29. Armatur blanda Gabrielis species terribilibus verbis; & præter elegantiam habitus bellum per tumultus suspicionem indicit. Sed quid erat in verbis angelicis quod turbationem ingereret? Nōne Virginem salutauit? nōne gratia plenam asseruit? nōne Dominum apud eam esse dixit? *Aue gratta plena Dominus tecum benedicta tu in mulieribus*. Quid ad laudem dici potuit excelsius, quid ad animum demulcendū benignius? Hæc Angelus affatur; & trepidat sic Maria? O quam difficile humilibus est, alieno iudicio esse foelices! Habet adhuc Virgo, quid de se timeat, ex angelicis verbis, & cogitabat, qualis esset ista saluatio, in qua nomen Virginis tacebatur. Quid se interrogans cogitatione pensabat. Ne Deo forsam ingrata sum, an meis demeritis videri possum indigna, cuius in amoris diuini pignus nomen usurpet Angelus, nec dignetur compellare Mariam? Dum nomen omittit Virginis proferre adhuc diuini amoris indicia in ambiguo reliquit, & de se potuit humilima Virgo timere, quia non audit se proprio Mariæ nomine salutari. Quare Angelus vt omnem suspicionem tolleretur, & Mariam de diuina in se dilectione certissimam redderet, ipsam illico de nomine compellauit. *Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum*. Nec enim potest abesse amicitiae gratia, vbi te Deus appellare nomine proprio iubet. Dum Angelus nomen pronunciat, signa amoris confirmat, & conceptos ab humilitate timores propulsat, Nec potest iam esse ingrata Deo quæ a Domino nominatur. Ita dilucide Simon de Cassi. de Cassi. turbationem beatissimæ Virginis interpretatur, lib. 2. de Virg. Maria cap. 4. *In declaratione*, inquit, *nomen Virginis exprimitur, quod in prima salutatione tacebatur*. Nam priusquam Angelus experiretur, quid humilitatis esset in Virgine

(cum ad Theotonicum nosceret affuturam, ex eod quidd ab omnipotente Deo legationem acceperat) velut aliè dignam ipse indignior nominare veritus est. Nunc vero ipsam considerans verborum nouitate timentem, statim ad propellendum dubium, & timorem, ipsam iterum allocutus est dicens: *Ne timeas Maria*. Nomen quidem Angelus ex reuerentia tacebat, sed humilis Virgo de reticentia nominis trepidabat. Nominari exoptabat, qui à Deo amari cupiebat, & se Deo suspicatur ingrata, cuius nomen in salutatione siletur. Quia salutari poterat esse non oris indicium, amoris autem non nisi de proprio Mariæ nomine compellari.

Zelotypiæ æstibus anxium Iosephum, cogebat somnus ad non satis tranquillam animi pacem, dum per mille cogitationum dubia etiam dormiens vigilaret. Dubitare de sponsæ fide non poterat, cuius eximiam adorabat animi sanctitatem, grauidæ tamen signa inscium discrutabant; nec inueniebat præsens pacem, nec quærere audebat in absentia solatium. Cogitabat eam dimittere, nec cogitationi cedebat, quia sine Maria non sperabat posse mentis tempestatem placari, nec in conspectu prægnantis sponsæ ad tranquillitatis portum appellere. Dum his fructibus agitur Ioseph, se alloquentem Angelum audit, & cælesti oraculo accepto totos animi motus componit. *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam tuam*. Quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est. Matth. 1. 20. Suadet Angelus Iosepho ne timeat? Et quid timeret, qui nihil dignum timore commiserat? In coniugalis fidei causa timor pertinet ad uxorem, ira ex offensa, & ex contumelia ius vindictæ pertinet ad maritum. Quid ait igitur Angelus *Ioseph noli timere*: Diceret potius: *Noli coniugem auersari, noli vterum suspectum habere*, noli de Mariæ fide dubitare, cuius hic conceptus non violauit integritatem virginis. Verum cætera prætermittens Angelus sapienter Iosephum ad non timendum hortatus est. *Noli timere*, ait. Quia Iosephus de integritate, & sponsæ sanctissimæ fide minimè dubitat; Amabat Mariam simulque in iucundissimo hoc sponsæ amore aliquid erat quod sibi ipse timeret, qui cum ab eius consortio diuelli non posset, eam tamen dimittere cogitasset. Timebat ergo vtrum Deo fuisset ingratum, vel quod sic amans non auderet dimittere, cuius contubernium debuisset deuitare; vel quod sic cogitans Deo esset iniurius, qui tantam Virginem ipsâ cogitatione læsisset. Torquebatur animus dubitatione perplexus, & timebat, ne in alterutro Dei amicitiam suo scelere demerisset. Igitur Angelus vt huius timoris anxietates excludat, vt Iosephum de Dei amicitia certissimum faciat, ipsum de nomine proprio compellat. *Ioseph fili David, noli timere*: Quasi nihil iam timere debeat de diuina amicitia dubius, qui à cælesti legato fuerat proprio nomine compellatus. Do in hunc sensum signatissima Paschasij verba, lib. 2. in Matth. *Hæc quidem vox*, inquit, *blandientis affectu familiarissimum sibi, ac notum designat, cuius nomen, ac genus signanter nuncupat*. Dum Ioseph nomen usurpat Angelus veluti data amicitiae Dei tessera omnem ab illo timorem, omnem suspicionem propellit, redditque certissimum inter Dei amicissimos numerari, cuius Ioseph nomen cœlitus enuntiatur.

Suscitaturus Iesus viduæ filium, quem ex ciuitate Naim ad extremum sepulturæ officium efferebat,

169.

Ioseph cogitabat Mariam dimittere, sed sine Maria non sperabat posse consequi animo pacem.

Matth. 1. 20. *Cur Ioseph iubetur ne timeat cum deberet iuberi ne irascetur in uxorem prægnantem.*

Ioseph timebat ne Deum offenderet volens Mariam dimittere.

Iosephus ab Angelo proprio nomine compellatur, vt amicitia Dei certus fiat.

Paschasij.

170.

Luc. 7. 14.

efferebant, ea vitali voce è loculo surgere defunctum imperavit: *Adolescens, tibi dico. Surge.* Luc. 7. 14. Et continuo recedit, qui erat mortuus, & cepit loqui Diversa, ac dissimili Imperij forma usus est Dominus, cum quatrduanum Lazarum ad viuos reuocauit: tunc enim validiore voce proclamans ait: *Lazare veni foras.* Ioann. 11. 43. Qui vitam adolescenti restituit, quin eius proprium nomen proferret: cur voluit Lazarum proprio vocatum nomine excitare? Dices tantam esse in diuino verbo virtutem, ut nisi singulare Lazari nomen designasset, ad tam efficax Christi imperium omnes mortui resurgerent, cum neminem potius ex nomine præ alijs assereret. Rectè, sed ulterius inquiri. Cur cautio ista in resurrectione. Nainitici adolescentis non est adhibita? Nam possent similiter quotquot defuncti erant adolescentes communi illa voce excitari reuiuiscere. Altius ergo perenda ratio discriminis est, quam expresse tradidit Apollinar. in Cat. Græcor. Balthas. Corderij. Scilicet ait. *Defunctum nomine suo compellari symbolum erat amicitia, Iuuenem enim, quem suscitabat, adolescentem vocabat, dicens. Adolescens, tibi dico: Surge. Amicum vero & consuetudine familiarem nomine suo compellat.* Oportebat singulari aliquo signo amicissimum à non amicis distinguere, & obitum etiam ostendere amicitiam esse superstitem. Ideo quem inter amicos Christus non annumerat communi vocabulo vocat: proprio autem nomine appellat, quem habuit dum vixit consuetudine & familiaritate charissimum. Hoc enim certissimum amoris symbolum est, hoc euidentissimum dilectionis pignus: nam quorum virtutem amare dignatur, gaudet nomen familiariter usurpare.

Ioan. 11. 43.

Christus suscitaturus Lazarum proprio nomine compellauit, ut eius amicitiam profiteretur.

Apollinar.

§. XXVII.

Disimilia studia diuersis ætatibus congruunt; nec in pueris minus est vitium senectutem maturare, quam in longauis pueriliter consensescere.

' 171.

Singulas quasque ætates proprio genio natura distinguit.

Tacit.

Quemadmodum temporum ita morum vertuntur vices.

Seneca.

Ætatibus singulis est suus orbis circumductus.

Tertull.

Singulas quasque ætates proprio suo, & consentienti genio natura distinxit. Pueritia lepidè viuida exultat, gravis est, & consulta senectus. In robusta iuuentute turpiter languet per ignauiam spiritus, sicut in canis si irrequieta leuitas petulanter effervesceret, ridiculam senectutem faceret. *Rebus cunctis,* (inquit Cornel. Tacit. lib. 3. Annal.) *ineest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur.* Imo hercle plurimi orbis ætatum periodos dissimilibus indiciis mensurant: quod eleganter insinuat Seneca. Epist. 12. *Tota, inquit, ætas partibus constat, & orbis habet circumductos maiores minoribus.* Veluti cum solido ictu pulsata aqua sese in diuersos orbis effigurat primo exiguos deinde latiores, qui quo longius ab origine distant segnius fluctuant, & quo sunt propinquiore viuidiores ebulliunt. Ita similiter quidam actionum orbis singulas circumscribit ætates, nec quidem à pueritia statim amplissimus, sed vitæ cursum quasi per gradus distinguens actiones humanas ad durationem temporis commensurat. *Nihil sine ætate est, & omnia tempus expectant* (dixit Tertull. de Veland. Virginib. cap. 1. idque naturæ exem-

plo confirmans nos ad eius imitationem prouocat. *Aspicè creaturam paulatim ad fructum promoueri; granum est primo, & de grano frutex oritur, & de frutice arbuscula erigitur, deinde rami, & flores innascuntur, & totum arboris nomen expanditur. Inde germinis tumor, & flos de germine soluitur, & de flore fructus aperitur: is quoque rudis aliquando, & infirmis, paulatim etatem suam digerens in mansuetudinem saporis.* Vide per quæ temporum incrementa arbor exsurgat, fructus maturescat, cuique ætati, vires, & pompam accommodat, nec ubi primum de terra emicat subito totam filiorum ambitionem expandit. Vix de gemma florequæ suo sese pomum expediens, non repente sapore suo placet, sed per congruas ætatis suæ moras sensim se dirigens in mansuetudinem saporis, ad extremum accedit. Nollem senilem puerum, sicut neque feram puerilem senem; nam si qui pueri maturitatem referunt senectutis; præcipitantis interitus vitio perfectionem maioris ætatis anticipant: in senectute vero repuerascere, & illis indulgere affectibus, quibus calor iuuentutis solet exardescere, ferè iam est, de mente decidisse, aut certè cerebrum molle esse, cum solidum oporteret. Sic unicuique ætati temperandæ actiones sunt, ut neque tempus ineptè præcipiamus, neque repetamus præteritum.

Hinc iam non miraberis firmamentum hoc secundo die editum nondum luminibus fulgidum, nondum apparuisse syderum decore exornatum. Vnde nonnulli suspicati sunt propterea hic eam approbationem prætermittam. *Et vidit Deus quod esset bonum,* quasi nondum perfectum opus nec dum esset laudibus dignum. Ego vero non credam quidquam non perfectum à sapientissimo Artifice fuisse productum. Sed instabis negari non posse astra, quibus firmamentum usque in quartam diem caruit, illius perfectionem, & ornamentum esse. Ergo perfectum nondum erat, donec splendidus astrorum ornatus accederet. Nisi quid concipi possit, sine ornatu ornatum, aut sine perfectione perfectum. At ne tu verissimo argumento veritatem confuderis. Nam quid repugnat, & infantulum perfectissimum nasci, & neque dentes habere, nec comam? hæc ornamenta grandioris pueri sunt, sine his tamen satis perfecta sibi est illa infantis ætas, quibus esse monstruosa poterat, & ad spectantium stuporem ornata. Igitur careant licet ætherei orbis illo syderum ornamento, dum recens nati quasi infantilem ducebant ætatem eorum perfectio erat grandioris ætatis perfectione priuari. Biduo natum firmamentum nullis adhuc syderibus splendebat; quia non esset congrua perfectio, quæ adulto tantummodo debebatur. *Nihil enim sine ætate est, & omnia tempus expectant.* Et sicut in musica grauias miscentur acutis & se inuicem voces expectant, ne concentus harmonia discorder. Sic ætatum moduli dissonant nisi expectet pueritia senectutem, ut negotia senectutis insciat.

Acerrima olim cum Arianis contentio fuit circa illa verba Lucæ 2. 52. *Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Ex quibus hæretici malè inferebant Deum non esse, qui per sapientiæ incrementa profecisset. At occurrebāt. Catholici ostēdentes hos sapientiæ profectus ad humanam, non ad diuinam naturam pertinuisse. Ita Athanas. & Epiph. quos sequuti sunt Beda, & Euthymius. Horum sententiam depraua

Omnia paulatim ad perfectionem promouentur.

Cerebrum molle habet qui in senectute puerilis est.

172.

Firmamenti perfectio exigebat, nō recens natum perfectū esse.

sicut inuicem voces se expectant ita negotia hominum expectant ætates.

173.

Luc. 2. 52.

Athanas. Epiph. Beda. Euthym.

Orig.
Nazianz.
Theophil.
Damas.
Iesus dicitur
atate profi-
cere ut con-
gruentia do-
naret atati.

Chrysol.
Christus di-
citur vernu-
la temporis
quasi ab
atate capri-
tus, & uni-
cuique ser-
uiens tēpori.

174.
Ioann. 2. 4.

Luc. 22. 53.
Christus al-
terius atati
opera faciens
dixit nondū
aduenisse
horā suam.

deprauauerunt Hæretici recentiores priusque Lutherus ac deinde Calvinus; eodem acti spiritu in sinistram sensum torquerunt: nam in Catholico sensu eam accepere Origen. Homil. 20. in Luc. Nazianzen. orat. 20. de Laud. Basil. Theophilact. in hunc locum, & Damasc. de duabus naturis. Qui quidem omnes docent Christum non in seipso quidem, sed in externa demonstratione sapientiæ sibi congenitæ profectum fecisse. Non enim ab infantia totam sapientiam prodidit, quam ab ipso conceptu infusam totam habuit: sed signa maiora sapientiæ pro diuerso ætatis incremento dedit. O immortalem Christi sapientiam ipsa sui obumbratione radiantem! Iuxta ætatis mensuram hominis acta dispensare, & ad temporis exigentias facta metiri, summa, vtrique sapientia est, quæ cum vltro absconditur, reuelatur. Sapientissimum se Christus ostendebat, cum non magis sapiens videri voluit quam quod ætatis gradus exigeret. Argutè hoc explicuit Chrysologus serm. 162. *In homine*, inquit, *agebat Deum, in seruo Dominum, ut esset vernula temporis, qui erat & factor, & genitor seculorum.* Nota pulcherrimum ad rem verbum. *Vt esset vernula temporis.* Natum domi seruum vernulam appellamus, & ipso seruitio mancipatus quod intra nostros lares viuerè incēpit. Quid ergo erit. *Vernula temporis?* Sanè qui toties debet mutare seruitutem, quoties se ætatum incrementa commutant: toties ad nouissima officia adigitur, quoties per noua tempora, in diuersam ætatem nascitur. Voluit igitur Christus *Vernula temporis* fieri, ut sicut ætates, sic sapientia proficeret, & diuersis temporis cursibus, diuersa officia, quasi seruituti obnoxius rependeret. Verbum cum sit, tamen non loquitur cum infantili seruiret ætati. Inter Doctores duodenis interrogat, quia illa ætas scholaris est, apta que doceri. A trigésimo anno prædicationis posuit exordium tum consummatam sapientiam explicans cum ætas hominis consummatur. Sic tempori inseruiebat vernula temporis, qui factor est genitor seculorum.

Hinc lucem accipient, nunquam satis enucleata Christi verba apud Ioan. 2. 4. Cum enim inuitatus esset ad nuptias & deficiente vino rogarentur à Matre, ut defectum vellet pro potestate supplere, & hospitum verecundiam exonerare miraculo, sic respondit tanquam Matris preces intempestiuas argueret. *Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.* O supremè seculorum Arbitrator, ad cuius nutum temporum momenta reguntur. Tu æternitatis mensura es, apud quem præsentissima omnia sunt, prius quam sibi esse incipiant; & tamen horam tuam expectas? & nondum adesse fateris? Et quibus hæc hora morulis retardatur; imò quæ futura esset expeditior ad prodendam virtutem, quam cum vacat indulgere conuiuio, & cum amicis licet inter nuptiales epulas oblectari? instat iam proximè prædicationis tempus, Iudæorum insidiæ, Apostolorum electio, languentium curatio, passionis acerbilas, ipsaque mortis hora de qua ipse testaberis esse non tuam. *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum,* Luc. 22. 53. In quod ergo tempus horam tuam protelas? *Nondum venit*, inquit, *hora mea.* At si doceret: Possum quidem, ô Mater, hæc etiam hora quod à me petis facere. Illud tamen modo extemporaneum est, & præsentis meæ ætati minimè concernens, nam hæc sapientiæ

meæ ostensio, hæc manifestatio potestatis alterius ætatis munia sunt, ad quam nondum per incrementa annorum accessi. Ita Seuerian. in Catena Græcorum Corderij. *Etenim proratione incrementi corporis, atque ætatis virtutem diuinitatis palam prodo, ut ætatis progressu verè etiam sapientia, & miraculorum, virtutumque gratia videar profecisse.* Qui omnes horas, omniaque tempora in potestate habet, non veretur aliquam horam dicere non suam, ne videatur alterius ætatis opera anticipato officio præcipere, ut enim perfectio prudentiæ est iuxta temporis exigentias operari: sic intemperantiæ vitium ab intempestiuis operibus non abstinere.

Pulcher & rufus adolescens David virium suarum robur expertus (nam & Leonem, & vrsū interfecerat) ausus est cum immani Philistæo ad singulare certamen exire. Ferreis igitur armis accingitur, lorica & casside induitur, gladio & hasta, scutoque obarmatur. Dixitque David ad Saul: *Non possum sic incedere, quia usum non habeo, & deposuit ea & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus; & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in petram pastorem, quam habebat secum, & fundam manu tulit, & processit aduersus Philistæum,* 1. Reg. 39. Arma contempsit tanquam impedimenta victoriæ, qui Dei auxilio omni armatura securius tegebatur: *Vt nihil opus sit armis* (ait Seleuciensis. Orat. 15. *Deo bellum adiuvante*, Frustra sunt pugnaturo telorum subsidia, ubi Deus est, qui accedit ad partes. At qui David non miuus iusto in bello militans, nec Dei auxilio minus protectus arma ab Achimelech Sacerdote quæsiuit, quibus se ab insidiis Saulis defenderet. 1. Reg. 21. 8. *Si habes hic ad manum hastam aut gladium, quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum.* Ecce iam nunc armari desiderat, qui olim arma rejecerat: & qui cum Philistæo fundam pugnauerat, illumque errorem agminum Israël exarmatus vicerat: iam Saulis minas non audet nisi armatus repellere. Vbi nunc illa securissima spes, quæ se David ad priora certamina amauerat? Vbi confidentia illa, quæ sibi Deum auxilio adfuturum credebatur? Deo adiuuante quid opus est armis? Sanè arma David commensurauit ætati, & cuique tempori congrua munimenta distribuit. Cum Goliath. duellum initurus erat adolescens, & rufus, & pulcher aspectu: nunc verò in virile robur increuerat. Non præsumpsit in tenera ætate munimenta virorum nec adolescentiam voluit grauare virilibus armis. Dedit priori prælio instrumenta illa pugnandi, quæ iuuentuti condecabant; daturus viro ægidis pondera, gladij atque lanceæ instrumenta bellica, ne aut adolescens vsurparet officia virorum, neu qui iam in virorum annos euaserat inermis tanquam in iuuenta pugnaret. Eleganter id insinuat Ambros. lib. 1. offic. cap. 24. *David, inquit, fortis in bello, patiens in aduersis rerum modos, vices temporum per singulorum sonos seruauit atatum ut mihi videatur, non minus viuendi genere, quam canendi suauitate pradulcis, immortalem Dei suo fuisse metri cantilenam.* Non minus peritè David lacertos temperabat ad pugnam, quam citharæ nervos. Cordatus homo in cunctis se gerebat harmonicè, & imitabatur viuendi genere, metros cantilenæ. Adhuc puer, puerilia arma tractabat, lapide, funda, fuste, præliabatur; hastam, clypeum, galeam, & gladium in aliud tempus veluti in depositum seruauit. Nec enim cum

Seuerian.

175.

1. Reg. 17. 3.
Deo ad bellū
adiuvante
nihil opus est
armis.

Basil. Sel.

1. Reg. 21. 89
David qui
Gigantem
imò armis
vicerat ad-
olescens, pu-
gnaturus ar-
ma petebat
grandæuis.

Ambros.
David non
minus viuē-
di genere,
quam canē-
di suauitate
metricus
erat.

cum Saulis recusauit arma, omnino dicitur repulisse. Sed deposuisse. *Et deposuit ea*, ut qui in pueritia fundibularius pugnauerat, cum ad annos viri accederet, illa resumeret. Sic ætatibus singulis vitæ mores adoptans, ut videretur rerum modos & vices temporum ad concentum harmonicum temperasse.

§. XXVIII.

*Suspecta laus est operibus non testata virtutis
ubi sensibus experientia negatur,
frustra fides hominum
quæritur.*

176'
Suspica-
x hu-
mana cre-
dulitas nisi
iis que videt
fidem non
præstat.
Hebr. 11. 1.

Tertull.
Resurrectio
operibus
priusquam
litteris con-
testata.

Resurrectio-
nis uniuersalis
descrip-
tio.

Suspica semper est humana credulitas, nec præstat maximus rebus fidem si supra experientiam emineant. Cum fides sit secundum Apostolum ad Hebræ. 11. 1. *Sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium*, adhuc Didyme credulitate, & Thomistica fide cupiunt homines veritati assentiri, & nisi de apparentibus atque conspicuis argumentum persuasioni non faciunt. Diuinæ fidei dogmata sic Deus credenda hominibus objecit, ut quia satis sua magnitudine occulta sunt, quibusdam veluti sensibilibus testimoniis iusserit comprobari; ut in conspectum ex parte posita, suspicacem mortalium incredulitatem conuincerent. Ita generalem carnis resurrectionem, quæ non nisi tota in futurum promittitur, ad subleuandam difficultatem fidei, perpetuo naturæ exemplo demonstrauit. Tertulliani sunt illa maiestatis plenissima verba, quæ lib. de resurrect. carnis scripsit. *Totus hic ordo reuolubilis rerum, testatio est resurrectionis mortuorum. Operibus eam præscripsit Deus antequam litteris, viribus prædicauit ante quam vocibus; præmisit tibi naturam magistræ submissurus & Prophetiam, quo facilius crederes Prophetia discipulus naturæ: quo statim admittas quod audieris, quod ubique iam videris.* Magna quidem Omnipotentis laus est, quæ à Prophetis credenda proponitur hanc mortalem vitam non morte concludi, restare ad finem sæculosum resurrectionem vniuersis, redanimanda cadauera, vitam rursus à frigidis cineribus immortalis flamma excitandam; puluerem aliena & extranea materia immixtum, dissipatum, corruptum, iterum colligendum, & in vnum denuo constipandum; totum denique hominem ex minutis atomis refingendum. Quantum hæc Dei potentiam commendant, tantum humanam fidem exsuperant. Oportebat hanc veritatem operibus ante contestatam esse, quam litteris, ne si humanos aspectus penitus subterfugeret, fidem apud homines minimè inuenisset. Viribus illam Deus ante quam vocibus prædicauit, ut vis illa quæ mundum varia mutatione temporum innouat, de corporum nostrorum inuolutione fidem adseruat. Sic finiuntur ætates, ut redeant; sic flores enecantur, ut viuant; sic germina hyemalis gladius interficit, ut iterum pullulent; Sol quotidie occidit, & nox atratis induta vestibus luget in funere communis lucis; at fax illa cœlestis sæpè extincta, & Oceani tumulo toties sepulta iterata natiuitate reuiuiscit, & tumulos commutat in cunas. Ita Creator quasi ob oculos proponit mortalium suscitandorum pote-

Tamyr in Genesim, Pars I.

statem, ut per visibilibus rerum imaginem suæ laudis fides humanæ mentis pertinaciam vincat. *Premisit tibi naturam magistræ submissurus, & Prophetiam, ut facilius crederes prophetia discipulus naturæ.* Nisi enim virtus operibus comprobetur, ægre fides vocibus laudantium præstatur.

Verſamur in secundo creationis die cuius opus firmamentum est, dignissimum sanè quod non nisi cum grauissima Creatoris laude transiret. At quam simplici verborum apparatu eius narrationem Historicus sacer concludit? *Factumque est vespere, & manè dies secundus.* Solus hic inter Hexæmetri dies infaustus; illaudatus abiit, & improbatu obijt? Solus caret illa solemnitate, quæ in reliquis diebus clausulam facit. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Quid peccauit innocua lux, ut tam seuerè mulderetur? Si opus respicias, nihil in orbe pulchrius, nihil ad vniuersi conseruationem utilius. Quæ nam igitur ratio suadet, quæ herbis, animantibus, piscibus quoque laus attributa est æthereis orbibus denegetur? Angelicus Doctor 1. p. quæst. 74. artic. 3. ad 3. satis ingeniosam rationem inuenit. *Ideo, inquit, in opere secundæ diei non ponitur. Et vidit Deus quod esset bonum; quia distinctio, quæ in hac die ponitur, est de his, quæ non sunt manifesta populo; & ideo eiusmodi approbatione Scriptura non vitur.* Scilicet reliqua aliorum dierum opera populo notissima sunt, ideoque nullo approbationis detrimento laudari potuerunt. Lux quippe patentissima est, cum ipsa sit causa ut cætera pateant; Terra hominum diuersorium nemo est quem lateat ignota; quidquid ferax illa producit, quidquid eam gressibus viuentibus calcet, sensu percipitur; nec periculum est, ut Dei operum laudem non probet, qui summa laude digna sensibus percipit. At firmamentum non sic est mortalium oculis conspicuum; aut populum manifestum. Nulli sensus æthereis naturam attingunt, Visus colore fallitur, tactus distantia inhibetur; nullo sonitu firmamentum tangit auditum. Quis testari possit, qui sapiat ad gustum? vel si tot flammis adustum nidorem ad olfactum exhalet? Mentis conjectura attingitur firmamenti natura eaque tam exigua est, ut magis videatur illud non ignorari quam sciri. Quam fallibilis sciencia cœlorum est? quam ambiguis fundamentis nititur? quam nunquam certis rationibus demonstratur? Ergo inquit Thomas. *Distinctio, quæ in hac die ponitur, est de his, quæ non sunt manifesta populo.* Quare veluti incogniti operis laus omittenda fuit neque enim laudari expediebat quod tam tam procul ab hominum sensu exulabat. Præstat enim laudabilia sine laude prætermittere; quam ignota laudando, commendationem suspectam reddere.

Centurionis seruum pænè in ultimo discrimine constitutum absens Christus vno verbo sanauerat. *Et reuerſi qui missi fuerant domum inuenerunt puerum, qui languerat, sanum.* Luc. 7. 10. Mirum silentium obscurauit miraculi famam, nec ullus fuit, qui dominici verbi potestatem prædicaret; aut tanti medici sapientiam laudibus extolleret. Ecce illico Christus nouo miraculo filium viduæ suscitauit; & cuncti in stuporem versi, nihil nisi admirationis laudes exclamant. *Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus visitauit plebem suam. Et exit hic sermo in vniuersam Iudeam de eo, & in omnem cir-*

177.

Quare secū-
di diei opus
illaudatus
abiit.

S. Thom.
Firmamenti
productio,
quia non est
manifesta
populo man-
ifesta illauda-
ta.

Præstat lau-
dabilia sine
laude tran-
sire, quam
ignota lau-
dando sus-
pectam lau-
dem facere.

178.

Luc 7. 10.

Ibid. v. 16.
Occulta re-
surrectio ser-
ui centurio-
nis à nemine
laudatur.

Tit. Bostr.
Filius vidua
suscitatur
ut Christus
credatur po-
tius se seruū
centurionis
suscitare.

ca regionem. Ibid. vers. 16. Par quidem erat varius-
que virtutis miraculum, & si quid in altero ex-
cellius, plus fuit vnico verbo absentem, & emo-
rientem suscitare, quam iam defunctum præsen-
tissimo Imperio, vitæ restituere. Cur igitur hoc
tam effusis præconiis excipitur: illud vero nul-
lo plausu hominum celebratur. Respondet in-
geniosè quæstioni Titus Bostrensis. *Post sanatum.
Centurionis seruum à nemine accersitus ad demortui
adolescentis exsuscitationem se confert. Ait enim
Euangelista: Et ibat Iesus in Civitatem, qua vo-
catur Naim. Factum est hoc non casu: sed summo
indicio, summæque sapientia; ne videlicet nonnul-
li quandoque in medium prodirent, qui dicerent:
Centurionis seruum omnino moriturum non fuisse.*
Scilicet Christus suam potestatem ad suscitand-
os mortuos ostenderat, cum Centurionis ser-
uum ab ipsis mortis faucibus eripuisset: ta-
men, quia eius moribundi serui periculum non
sic erat omnibus notum, ideo eius resurrectionis
fama non fuit tantopere proclamata; quia
nec forte Christi virtus ad reuocandam vitam,
utpote in re dubitata, fuit credita. Sapientissimè
igitur suæ potestatis famam patentissimo opere
præmuniuit. Funeri adolescentis occurrit, si-
stet manu feretrum, mortuum compellat, sur-
gere imperat, & iam viuentem matri suæ resti-
tuit. Probauit visibili opere occultam poten-
tiam; & quia eam homines prius non vide-
rant, languente credulitate frangebant. Nisi enim
opera pateant, inter suspensiones hominum
laus virtutis opprimitur; famæque indemna-
tæ laudis; demonstratione operum compo-
probant.

179.

Henochum, & Eliam nondum mortalitatem
exutos Ecclesiæ traditio est sacris confirmata li-
teris, & nisi à Rabinis fabulatoribus, & hæ-
reticis nugatoribus improbata. De primo, ait,
Apost. ad Hebræ. 11. 5. *Fide Henoch translatus
est, ne videret mortem.* De altero 4. Reg. 2. 11. di-
citur. *Ascendit Elias per turbidinem in cælum.* Cæ-
terum Doctores Catholici disputant cur Deus
hoc par virorum à mortis iure tandiu exemerit,
Nam si viuos in sæculi finem seruat, ut Anti-
christi dolis obstant, & in fide electos sancta
Predicatione confirmet; ut quid interim otiosè
superstitēs cessant, nec in viuorum consorcio
viles, nec beatitudine munerati, quam tot vir-
tibus sunt promeriti? Quod esset incommodum,
si post solum mortalitatis debitum isti resurge-
rent, mundique exitum, & contumationem sæ-
culi, quam sunt ante mortem prædicturi, etiam
post mortem ad vitam reuocati prædicerent
S. Clem. Rom. lib. 5. constit. cap. 5. opportuni-
mam huius dispositionis causam insinuat. *Nam
si voluisset Deus, inquit, omnes homines immortales
esse facere quidem potuisset. Demonstravit hoc in He-
noch, & Elia, quos noluit mortem experiri.* Memi-
neris immortalem vitam fuisse Adamo promif-
sam; si candorem innocentiae in qua conditus
est, nulla sua culpa corrumpere: hac sola con-
ditione immortalitatem parens humani generis
obtineret, & veluti hæreditatio iure in poste-
ritatem refunderet. Peccauit Adamus: gratiam
amisit, mortem incurrit, cunctosque posteros
morti fecit obnoxios, & eius comminatæ sen-
tentiae participes. *In quocumque die comederis ex
eo, morte morieris.* Genes. 2. 17. Et omnes quidem
hanc pœnam luimus, & ad mortis supplicium

Henoch &
Elias à
morte diu
seruantur
immunes, ut
testatur
Deus potuis-
se homines
immortales
facere.
B. Clem. Rō.

Genes. 2. 17.

nasci evidenti experimento cognoscimus. At
illud est, quod licet fides adstruat, nulla expe-
rientia didicimus posse Deum hominum genus
immortalitate donare, & ab iniuria mortis exi-
mere. Ut autem hæc Deilaus, hæc nunquam
exercita potestas suaderi mortalibus posset: il-
lam in Henoch, & Elia tanquam duplici immor-
talitatis exemplari demonstraui. Ut dum aliquos
ab hac communi lege moriendi excipit, indibi-
tata maneat laudatio potestatis: nec iam huma-
nis suspensionibus exponatur, quæ per opera vir-
tus ostenditur.

Oblato sibi paralitico, ita loquitur Christus
apud Matth. 9. 2. *Confide fili: remittuntur tibi pec-
cata tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra
se: Hic blasphematur.* Nec mirum si veluti jactan-
tiosam, & blasphemiae suspectam laudem Scri-
bæ respuerent, eius potestatis quam Christus
nunc primum in se esse prædicabat, & erat tam
ab hominum sensu remota, quam noua. Sed
quare tandiu distulit Dominus hanc de se publi-
care virtutem, qua posset peccata remittere? Mul-
ta sanè miracula ediderat; ægris salutem sapius
donauerat, mortuis vitam aliquando restituerat,
supra fluctus maris incederat, æstus tempestatum
placuerat hanc solam potestatem condonandi
peccata huc vsque non dixerat. Cautè & pruden-
ter quidem, ne hanc de se virtutem verbis prius-
quam factis ostenderet, & ante se posse diceret
per latentem gratiam occulta peccata delere,
quam ipsorum comites Dæmones ex humanis
corporibus evidenti virtute propulsare. Sic enim
Matthæus, præcedenti capite 8. 16. narrat, ante
quam paralitico peccata dimitteret, multos à
Dæmonibus obsessos liberasse. *Vespere autem fa-
cto obtulerunt ei multos Dæmonia habentes, & eii-
ciebat spiritus verbo.* Donec occultam remittendi
peccata potestatem per expulsionem Dæmonum
patefecit; eam de se prædicare sapientissimè di-
stulit, ne videretur jactantiosa arrogatio pote-
statis, quam nulla visibilem fecerant signa ma-
nifestæ virtutis. Id curiosè obseruauit Rupert.
lib. 7. in Matth. circa finem. *Hoc, inquit, eatenus
nondum dixerat, quod potestatem habere dimittendi
peccata, quatenus non hoc ante diceret, quam factis
comprobaret.* Laudi suæ Christus expulsionem Dæ-
monum præludebat, ut prius factis ostenderet,
quæ de se postea verissimè prædicaret. Dum enim
excellenti virtutis fama non operibus præmuni-
tur, facilè laus in calumniam malignitate homi-
num flectitur.

180.
Matt. 9. 2.

Ibid. 8. 16.

Christus non
dixit se po-
testatem di-
mittendi pec-
cata habere
donec dæ-
mones sensi-
biliter ab ob-
sessis corpori-
bus eiicere.

§. XXIX.

*Virginum puritas periclitatur in laudibus
non satis virgo est, qua laudari
amat.*

Fœmina ambitiosa placendi nascitur, &
veluti deterioris sexus inuidiam ascititia lau-
de compensat. Cupit videri, quia amat laudari,
ac de famositate gloriam quærens, facilè amittit
pudicitiae famam. *Hinc illa nascuntur incendia vi-
riorum* (inquit D. Ambros. lib. 1. de virgin.)
*ut quasitis coloribus ora depingant, dum viris dis-
plicere formidant, & de adulterio vultus meditan-
tur adulteria castitatis.* Quod pallet vultus virginis,
non semper inualerudinis signum est, sed formidi-

181.

Fœmina
ambitiosa
ut de-
terioris sexū
laude com-
penset.
Ambros.
Fœmina de
adulterio
veluti medi-
tatur adul-
teria casti-
tis.

nis, 'nenon satis viris forma sua placeat: & quoniam laudabilem pulchritudinem à natura non habent, superponunt sibi deductam coloribus commendabilem faciem; sicque frontis adultera tam fidem tradunt ad adulterium castitatis. Cur enim deteriore corrigan formam, & illiberali naturæ quærant picturata subsidia, nisi ut viro- rum oculis imponant illecebrosi mendacio, & medicatæ venustati aucupentur, per has decipulas stultorum commendationem? Ira facile in suæ pudicitie expugnationem consentiunt, & casti- tatis precio mercantur pulchritudinis famam. *Virginem magis laudando, quam vituperando confun- das*, inquit, Tertull. de Veland. Virgin. cap. 2. Quip- pè quæ Virgo pudica est, ab ipsis laudibus extim- mescit corruptelam integritatis. scit enim laudes affines esse prosturi pudoris. Addit septimius cau- sam cur velandæ sint Virgines. *Quia soli Deo no- tas, quibus præter quod à Deo non ab hominibus cap- tanda gloria est, etiam ipsum bonum suum erubescen- dum est.* O benè! quod bonum ipsum virginis- tatis virginibus erubescendum est. Nam hoc ipsum si lauderetur virginis- tatis bonum pœnæ timeri potest ne insidiosis laudibus appetatur.

Hinc ingeniosa novitate solues quæstionem illam sapius à nobis inculcatam: cur hæc se- cunda dies sine solita laude præterierit, quæ per æliqua Hexæmeri opera circumfertur. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Credo quia hæc secunda dies est, & ad fœminarum indolem ex numero suo accedit. Nam prisca numerorum observato- res, binarium fœminam esse sanxerunt, ut ob- servavit Rupert. lib. 5. in genef. cap. 27. Reddit ra- tionem Philo lib. de mundi Opif. *Quia*, inquit, *masculus in rebus censetur impar numerus sicut & par fœmina.* Cùm igitur hæc secunda dies nume- ro pari designata sit, veluti fœmineam condi- tionem sortita recensque nata, eo decore respici oportuit, qui adolescentulam virginem deceret. Idè sapiens Moyse calamus ab illius laudibus abstinent; idè quasi, quæ suum bonum erubescere, bonam esse non dixit. Non quod hæc dies bona non fuerit, sed erudiendas cautè virgines, ipsis pudicitie periculum à laudibus imminere. Diem igitur secundam, formosam virgunculam cogita, ætate nuperam, cœlesti firmamenti fa- cie decoram: quid mirum si ab humana laude, veluti ab insidioso periculo excipiat? Amisisset profecto puritatis candorem, eum hoc sit vni- cum castitatis refugium, *erubescere bonum suum.* Oportune igitur laus illa reticetur. *Et vidit Deus quod esset bonum.*

Nuncius cœlestis Gabriel gynæceum Virginis ingressus eam laudatissimis verbis salutavit. Luc. 1. 28. *Ave gratia plena, Dominus tecum bene- dicta tu in mulieribus.* His auditis Maria, turbata est in sermone eius, & cogitabat, qualis esset ista salutatio. Sed quid rogo Virginem, in tam placida salutatione turbabat? Nondum quidquam Angelus de partu, cuius nunciare decretum ve- nerat pronunciauerat: quo solo nomine posset turbare virginis- tatis amantem: salutationem ta- mèn habet illa suspectam, ne cogitare eam po- test Maria nisi plurimum perturbata. Nec mirum ait Bernard. apud Tilmann. *Fortè enim primo tur- bata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio, quod benedictam sese audisset in mulieri- bus, quæ benedicti in Virginibus semper optabat.* Ni- mirum mulieris nomen matronæ potius quam Virgini competebar. Maria verò et si conjugata

Tamayo in Genesim, Pars I.

virgo, erat tamen Virgo, semperque futuram voto se obstrinxerat. Audit se appellari mulier, quæ nullo cogitationis desiderio meruit excludi à Virginum numero. Trepidat igitur de mulie- ris nomine quasi Virgini indebito, & salutatio- nem cogitat tremens, quæ inter mulieres Virgi- nem recenserebat. *Et hac benedictio iam videbatur esse suspecta:* & in eam rejicit causam cur Virgo in mulierum numero computetur. Cogitabat an satisfuerit salutatione laudari, ut plenè Virgo iam esse desierit. Timuit certè ne salutatione laus in dedecus virginis- tatis recidisset, quæ cùm Virgo esset post suas laudes mulier non Virgo nominabatur. Quia nihil debet esse Virginibus tam suspectum, quam commendatio sui, qua si non integritas proditur, quadatenus virginis- tatis nomen dehonestatur.

Cœlestis Sponsus dnm se campestri lilio com- parat, suam quoque sp̄sam lilio assimilat, sed spi- neis, & sentibus circum septum. *Ego flos campi, & liliū conuallium. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias.* Cant. 2. 1. Dilectam suam sponsam eadem qua se ipsum comparatione lilij nobilitat, ut quam sibi simillimam prædicat insinuet di- gnam esse quæ in tanti sponsi fœdera admittetur, cum præcipua sit sponsaliorum felicitas con- trahentium paritas, & animorum conformitas. At cur dicitur sponsa spinis circumdari, quod in- ter filias versetur? An quod illam invidiosæ so- dales verborum acerbitate pungebant? Imò non semel sponsæ pulchritudinem delaudabant, & decætatis laudibus extollebant. Ecce tibi Cant. 6. 8. *Viderunt eam filia, & beatissimam predicauerunt; Regina, & concubina & laudauerunt eam.* Vbi est igitur filiarum spinosa acerbitas, se in cunctis resonat officiosa suauitas? Sed verò illa blan- dientium filiarum suauitas, erat utique vir- gini dilacerantium spinarum crudelitas, Nam idè lilio comparatur sponsa filiis. sicut sentibus stipata, ut nouerit hoc esse virginibus laudes, quod spinæ sunt floribus. Audi Bernard. serm. 46. in Cant. *Nec mirum vel lenissimam spinam sustinet vlla- tenus punctiorem floris teneritudo; sed mox ut mo- dicè premitur, perforatur.* O per quam tenellum Virginum florem! Pro nimirum delicatam puri- tatem! Fugiat Virgo assentantium consortia, tan- quam vulnera blando attractu decorem castitatis cruentat. Imitetur sponsum, liliū conuallium ve- luti ad camporum solitudinem fugientium, & laudantium conuentus tanquam spinarum pun- ctiones euitantem. Nihil enim tam crudeliter no- cet quam floribus senticosa vicinitas, aut virgini- bus lænocinantium suauitas.

Lamentabile Dinæ stuprum plurima Sichi- morum necnon satis expiatum ostendit quan- tum in Virgines possit commendatio venustatis. *Egressa est Dina, ut videret mulieres regionis illius; quam cùm vidisset Sichem filius Hemor Hebai prin- ceptis terræ illius, adamauit eam, rapuit, & dormi- uit cum illa, vi opprimens Virginem.* Genef. 34. 1. In Hebræo textu legitur *Et locutus est ad cor puel- la.* Vbi vulgata translatio habet, *vi opprimens Vir- ginem.* Quæ sanè diuersissima sunt, nam quæ po- tuit esse vis opprimentis, vbi concors erat affectus auscultantis? Idè Procopius inibi, nullam fuisse Dinæ illatam violentiam inquit. *Solaria & bladi- tias adhibuit; animum eius consolando; vel ea dixit, quæ scinit puella fore gratissima; unde liquet, non in- uitam, nec per vim, sed quasi consentientem oppressisse.* Sed verò si rem attentius expendas reperies

L. 2

Hebraum

Castitatis
precio mer-
cantur pul-
chritudinis
famam.

Tertull.

Idem.

Virgini ipsi
virginis-
tatis
bonum eru-
bescendum
est.

182.

Binarium
numerum
fœmineum
veteres ap-
pellarunt.

Rupert.
Philo.

Secunda dies
absque laude
præteritur
quia Virgi-
nem refert.

183.

Luc. 1. 28.
Maria tur-
batur in sa-
lutatione
Angelica,
quia ex lau-
dibus minus
se virginem
esse veretur.

Bernard.

184.

Cant. 2. 1.

Cant. 6. 8.

Sponsa inter
sodales quasi
inter spinas
esse dicitur
quia eam
eximie lau-
dabant.

Bernard.

185.

Genef. 43. 1.

Precep.

Laudes Si-
chem violen-
ter oppressere
virginem
Dinam.

Hebræum textum cum translatione Latinâ sic concordare, ut sese ad invicem explicare videantur. Nam licet Sichem per blanditias allexerit virginem, loquens ad eam puella, ipsam laudatis & blandientis proci suavitatis potissima vis fuit, qua Dinam expugnauit, & validissimè oppressit. Nam ubi Dina se videndam obtulit oculis placitura procacibus, iam cordi suo inceserat laudum ambitio, & de fama pulchritudinis vana cupiditas. Vidit Sichem pulchritudinem cum ambitu ostentantem, laudavit formosam, quam se laudari velle coniecit, ipsamque urbana assentatione demulcens, sic ad eam puellam locutus est, ut quam fortè vitibus expugnare non posset, laudum violentia oppresserit. Satis ad hæc congruenter loquitur Hugo Victor, apud Tilman. *Integritatem, inquit, quam intus habere fortassis potuit, egressa amittit. Nam quoniam verecundia venustas ab omnibus commendatur, laudatur, amatur: Dinam egredientem, & sua intima deferentem, subito hominum laudes excipiunt, & eam dum fauoribus demulcent, corrumpunt. Quo gravior est venustatis commendatio, eò potentior est ad profligandam pudicitiam machina. Dum Sichem virginem laudat, laudari volentem, vi etiam oppressisse dicitur, non repugnantem.*

Hugo Vict.

§. XXX.

Verus obediens quo se subiicere videtur humilior, eo se attollit in honorem excelsior.

186.

Peccatores
libertatem
vocant tur-
pissimam ser-
uitutem.

Seneca.

O Mnes in hunc mundum seruituri nascimur: nam cum alij aliis, ad varias vitæ necessitates exeamus, in tantum quisque cæteris subiectus est, in quantum suam libertatem alterius indigentiaë mancipat. Sunt qui liberos se, & ingenuos jactitant, cum mille suis cupiditatibus succumbant; & libertatem vocant turpissimam seruitutem. Rogabat suum Lucillum Seneca. Epist. 47. *Servus est? Hoc illi nocebit? Ostende quis non sit. Alius libidini servit, alius avaritiæ, alius ambitioni, omnes timori. Dabo Consularem ancilla servientem: dabo ancillula diuitem: ostendam nobilissimos iuvenes mancipia Pantomimorum.* Heu! quam verè! O depravati mortales, quid refugitis seruitutem vestram fateri, & per specimen libertatis diuinas, & humanas leges infringitis? Agnoscite seruitutis miserrimæ notas, si non quidem fronti exaratas (vel quia sine fronte vivitis) at tamen vestrae conscientiaë inustas: hanc de vestra captiuitate rogate: hanc respicite. Quid quod ancillæ Consularis vir servit conciliatrici suorum Cupidinum; voluptatum indagatrici? Quid quod Candidatus etiam mediastinis Principum subditur? Quid quod nobilissimos iuvenes videmus infamibus theatralium mulierum scortis foedissimè mancipatos? Hæc vestra libertas est turpissimis addici dominis, & per vilissima servitia ingenuitatem abdicare. Illa vera libertas, veraque nobilitas, quæ cum servire cunctis necesse sit, ab omni alia servitute se eximit, nisi quæ Deo per religiosam obedientiam exhibetur, & ad Prælati nutum tanquam Dei vicariis præstatur. Non ducit hæc servitus indignas mancipiorum notas quæ abjectam captiuitatis conditionem prodant; sed nos filiorum Dei insignibus ornat, in cuius familiam adoptamur, cum Numen ipsum cui servire regnare est, in Præsule reueremur.

Vera libertas
in religiosa
obedientia
sita.

Varias rationes in superioribus tradidit cur hæc secunda dies illaudata decesserit: sic enim eius narrationem Moyses concludit. *Factumque est vespere, & mane dies secundus.* Vbi omnes observant, hic deficere clausulam illam, quæ per omnes dies Hexaëmeri identidem recurrit. *Et vidit Deus quod esset bonum*, quasi hæc secunda dies maligna luce fulgeat, nec digna sit, quæ inter nobilissima Dei opera laudetur, proberetur. Sed quid mirum si inibi etiam alia nota desideratur, quæ in diebus apponitur; nempe. *Et factum est ita*, quæ videlicet indicatur prompta & exacta obedientiaë executio; & ad Dei Imperium non repugnans subiectio. Vbi ergo non dicitur. *Et fuit ita*, ibi merito laus deficit, quæ reliquas creaturas nobilitat. Quasi omnia sublimius consurgant, hac potissimum causa quod se obedientiaë subiciant; & ipsa parendi submissio, sit majoris honoris accretio.

187.

Secunda die
quia non di-
citur Factum
est, ita neque
etiam addi-
tur. Vidit
Deus quod
esset bonum.

Esau comperta fratris fraude, & benedictionem paternam à Iacobo furatam lugens; aliam sibi donari benedictionem eiulatis precibus flagitabat. Motus Isaac lamentabilibus filij quæstibus aliam benedictionem gementi concessit. Gen. 27. 40. *Vivies in gladio, ait, & fratri tuo servies.* O non bonum benedictionis genus! imo sæva erat maledicendi species majorem natu iuniori subigere; & pro benedictionis gratia prædicere servitutem. Itane illud filio prudentissimus senex? Sic quem vides majoris privilegio fraudatum, & iniuriosè lacessitum, nova contumelia priorem iniuriam confirmatis servituti miserrimè addicit. At profecto hæc servitus merito debuit in benedictionibus computari, quæ in bonum felicitatis usum Isaac adigebat malè compotem libertatis. Nam sui iuris cum esset Esau primogenita sua vilissimo pretio distraxerat: nunc vero cum in pinguedine terra, & in rore cæli, nova benedictione reficetur; ut possit perpetuo felix esse, ut permaneat in benedictionis gratia fraterno Imperio submittitur. Ita signatissimè

188.

Gen. 27. 40.
Esau pro be-
nedictione
substituitur
fratri servire

Ambros. lib. de Paradis. c. Per hanc servitutem, inquit, ille, qui per gulam primitias suas ante vendiderat, & studio venationis agrestis gratiam benedictionis amiserat, ereditur eo se futurum esse meliorem si typum Christo veneretur in fratre. Qui fuerat libertate deterior per servitutem evasit felicior. Nunc diuina benedictione auctus, nunc securius liber, quia Christi typum veneratur in fratre, per obedientiam primogenito recuperavit, quæ per libertatem decoxit.

Basil. Seleucia Græca sæpè subtilitate difficilis ita Moysen laudat. orat. 25. *Moyses mortuorum in lege laus prima.* Scilicet in morientium numero Moyses primam sibi laudem præripuit, primusque fuit, cui mors esset in laude, quæ omnium mortalium necessitas est. At qui fuerunt alij ante Moysen, qui mortis debitum cum laude persolverunt. Nam & Abel primus hominum, non minus suo sanguine terram, quam horrorem mortis nobilitavit innocentiaë laude. Cur non hic sicut & mortis, sic etiam laudis primitias in moriendo tulisset? Neque enim Moyses adeo innocens mortuus est, qui moriendi legem veluti in pœnam peccati sustinuit, cum ad aquas contradictionis non prius virga petram, quam iratis populum verbis verberavit. Quare igitur Seleuciensis Moyse primam in moriendo laudem attribuit, qui nec laudabilem mortem tulisse videtur, nisi quis supplicia inter genera laudabilia constituat. Ut Seleuciensis acumen capias singularem in Moyse moriendi rationem fuisse memineris: sic enim mortalitatem exiit,

189.

Basil. Seleucia.

Moyses per
obedientiam
moriens ab-
iectissimam
mortis pœnam
in laudem
convertit.

VT

ut abjectissimam mortis pœnam per obedientiam moriens in summam laudem; & honorem conuerterit. Prius quam ab humanis diceretur Moyses, præcessit moriendi præceptum; imo plura mandata præcesserunt; sic enim ad eum cum Imperio Deus *Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho, & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, & morere in monte.*

Deut. 32. 49. Deut. 32. 49. Tor Dei præceptis oneratus montem ascendit, difficilem obedientiam spontaneis gressibus persequens, cum fide exequitur. *Mortuusque est ibi Moyses servus Domini in terra Moab iubente Domino.* Ibid. 34. 5. Igitur Moyses dum obediendo exequitur, mortis supplicium ipsam ignominiam mortis deleuit, & moriendi contumeliam humano generi olim impositam, nouo moriendi per obsequium obedientiæ genere primus nobilitauit. Gloriosa seruitus, qua non tanquam damnatus reus moritur, sed tanquam Dei seruus vitam parendo deponit. *Moyses ergo in mortuorum lege laus prima fuit; ut noueris obedientiæ seruitutem non esse naturæ liberæ probrum, sed ingenuæ nobilitatis indicium.*

190. Iterum Deus in Moyse huius nobilissimæ seruitutis dedit præclarissimum signum, cum à Sinai monte ad populum remisit oneratum quidem lapideis legum tabulis, sed diuinis pariter splendoribus consignatum. Exod. 34. 29. *Cumque des-*

cenderet Moyses de monte Sinai, tenebat duas tabulas testimonia, & ignorabat, quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. Hos mirabiles Moisaici vultus fulgores expendens S. Athanas. Tract. de Incarnat. Christi contra Appollinar. sic scribit. *Moyses faciem signatam impressamque habebat Spiritu sancto, cum accepit legem à Deo.* Vbi innuat Moysen non modo in Dei seruum per traditionem legis acceptum, sed veluti seruilibus notis punctum; in fronte obgestantem stigmata seruitutis. Nam stigmaticorum est faciem signatam impressamque habere. Hæc autem sunt mancipiorum infelicia, & indecora vestigia, quibus infamis eorum conditio publica inscriptione notatur. Intuere nunc huius seruitutis distantiam; & melioris subiectionis excellentiam. Seruis ignominiosa est frontis inscriptio, & exarata literis facies conditionem ostendit obscuram, sortem prodit miserorum abjectam. At illa seruitus, quæ se Numini homo per obedientiam subditat præclara est, ut hominem non ad contumeliam signet, sed ad splendorem nobilitatis tantæ seruitutis notis inurat. Moyses dum legibus diuinis tanquam Dei seruus addicitur, veluti in argumentum seruitutis suæ radiis splendentibus insignitur. *Faciem signatam, impressamque habebat Spiritu sancto cum accepit legem à Deo.* Hæc stigmata non hominem pudendis literarum notis obscurant; sed fulgentissimo iubare illustrent.

S. Athanas.
Moysi per legem
fons seruitutis nota
signatur, &
splendore diuino
illustris euadit.

HEXAEMERON

LIBER TERTIVS.

Id est,

DIES III. GENESIS

Cap. I. Vers. IX.

*Dixit verò Deus, Congregentur aquae, quae sub caelo sunt
in locum vnum, & appareat arida.
Et factum est ita.*

EXPOSITIO LITERÆ.

1.

Luxit dies mundi tertia aquarum congregatione celebrissima; & quæ tunc amplè diffusum elementum in vnum locum cogere potuit. Expositorum sententias in vnius iudicii consensum colligare non valuit. Super terræ faciem altè insedebat abyssus, aridaque ingenti obruta molè jacebat inuisibilis, & incomposita, nullisque viuientium vñibus apta. Tunc Creator vt eam redderet fututis habitatoribus vtilem, aquis in vnum locum deuolutis, illam visibilem & habitabilem fecit, soliusque voluntatis Imperio elementa situ distinxit. Vbi ait. *Congregentur aquae, quae sub caelo sunt in locum vnum* hoc præceptum inferiores tantum aquas vrgebat.

*Præceptum
de congregā-
dis aquis ad
sublunares
desertur.*

2.

*An omnes
aqua in vñ
cōgregata
sint.
S. Basil.
Cōcedit Ba-
silius.*

Sed quæri hic potest, an omnes quotquot erant sublunares aquæ, ad vnum se receperint locum? S. Basil. inibi tam stricte hoc præceptum accipit, vt censeat omnes aquas vsque ad guttulam extremam è visceribus terrarum fuisse exhaustas. *Non solum*, inquit, *exundantes aquae de terra superficie tunc defluerunt, sed quidquid etiam aquarum per omnem terræ profunditatem immixtum erat excessit, inexorabilibus Dei præceptis obtemperando.* Verum Basilii panegyristam, quam exotericum hic agebat; vt scilicet diuini præcepti vim exaggerantius extolleret; alioquin minimè expediisset terram congruo ad soliditatem humore fraudare, ne in minutissimum puluerem arida nimia siccitate solueretur. Imò hoc consilio credo prouidissimum Auctorem naturæ separationem aquarum vsque in diem tertiam distulisse, præcedentium dierum spatio rot fluctibus inundata arida aquas combiberet, quibus solidior firmiorque redderetur, & sustinendis ponderibus aptas. Vnde nomen *arida*, quod antequam appareret obtinuit, postea in *terra*, nomen transiit, quia quæ innata siccitate arentis naturæ est

*Quare
aquarum
congregatio
vsque ad
diem tertiam
dilata sit.*

*Cur Arida
nomen in
terram trā-
sit.*

postquam eam aquæ veluti glutino compegerunt vestigiorum reddita est patiens, & quæ teri pedibus posset. In quam opinionem valde inclinant Coninbric. in Problem. de Terra sect. 1. num. 10.

Alia mens est Philonis lib. de Mundi opif. vbi existimat hoc die tantum aquas illas fuisse congregatas, quæ salitudine sua fecunditati terræ officere possent. Eandem sententiam sequutus est. Recta lib. 3. de Meteor Tract. 1. cap. 18. quam singulari ratione explicat. Docet enim ex commixtione terræ, & ignis aquis in ipso fundo abyssi salitudinem prouenisse, cuius mordicans sapor primis diebus sentiri non potuit propter maximum dulcium aquatum confluxum: donec salis in diuersam partem separatis, tunc demum patuit, quæ nam sapore mites, quæ vero salugine essent austera. Hæc tamen Philosophia, non tollit incommodum, quod vitare contendit; scilicet maris aquas eatenus fuisse separatas ne infecundam terram sua falsedine redderent. Namque vt iste Auctor supponit in fundo abyssi salitudinem acceperunt, quam proculdubio terris cum sterilitate refudissent; Frustra igitur, imò iam tarde huic nocumento occursum esset.

Conimb.

3.
Philos.

Recta.

*Salsas tantū
aquas fuisse
congregatas
atque
sententia
fuit.*

Impugnatur.

Illæ itaque tantummodo aquæ in vnum locum collectæ sunt, quæ cum terræ ambitum regerent, dispositionem vniuersi superflue impediebant. Cæterum præcipua est nunc disceptatio de modo quo ingentes illæ aquarum copiae se collegerint, & in locum vnum confluxerint. Mitto illorum opinionem, qui asserunt hoc tertio die terram, & aquam, quæ prioribus diebus informi materia constabant, iam tunc quoad proprias elementorum formas fuisse productas. Nam hæc opinio de materia prima informi & sine substantiali forma existenti iam merito exoleuit.

Eodem quoque iure missum facio Burgensem, singularis

4.

*Illæ tantum
aqua congre-
gata sunt,
quæ disposi-
tionem ap-
parentis ter-
ra impedi-
bant.*

5.

Centrum
gravitatis
commune
aqua per cō-
gregationem
non mutavit
ad centrum
lunæ.

Impugnatur
Burgensis.

singularis sententiæ solitarium Auctorem docentem ab initio aquam idem prorsus cum terra gravitatis commune centrum obtinuisse, hoc autem die tertio mutasse centrum ad Lunæ axes. Tum quia diuersum orbem putat formasse post separationem aquas: tum etiam quia elementum aquæ, ut fatetur, experientia teste sequitur motum Luna secundum fluxum, & refluxum. Nihil tamen utroque argumēto probat, quia alterū falsū alterū inefficax est. Quare merito Burgensis ab omnibus deseritur, de quo late agit Pereri lib. 1. in Genes. à num. 105. & Martinengus hic pag. 732. Et quo ad diuersum globum quem ab aquis effici putat inferius impugnabitur. Quod autem ait de conficto ad Lunam eccentrico friuolum est ipsaque experientia refellitur. Nam licet secundum Lunæ motus excitentur fluxus & refluxus Oceani, non hinc conuincitur eodem axe Lunam moueri quo maria exæstuant. Mare enim non ubique seruat eandem in suis motionibus legem: bis etiam quotidie influit, & refluit singulis mensibus majori vehementia refunditur, imo semel aut iterum singulis annis altioribus undis super littora vertitur, quæ omnia ad Lunares recursus male possunt aptari.

6. Aliqui bonæ notæ doctores hunc aquarum congressum sic exponunt. Aiunt ab initio aquam corpore rarefacto & tenuissimo constituisse, sicque fuisse aëris admixtione attenuatam, ut instar nebulae terram circuitet. Tertio autem die excluso aëre condensata fuit, & in naturalem craticiem constipata ad minorem locum redacta est, & in locū vnum congregata. Sic Beda, à quo non dissentit Pererius. n. 100. & del Rio, qui in hunc sensum conatur adducere August. de Genes. ad lit. cap. 12. Licet S. Doctor hanc opinione non ut certam statuatur sed sub dubio recensens eam in medio ponat. Cæterum cuiuscunque patroni auctoritate fulciatur hæc sententia huius negotij difficultatem non tollit. Nequit enim apprehendi quā ratione aquæ terram deseruierint, eo tantum modo, quod admixtum aërem excluderint. Cur enim tunc densiores, super quam circuiuerant terram non vndique insedissent? Imò quæ prius in morem nebulae per inane volitabant, postmodo spissatae, ac propterea grauioribus commune centrum mundi quæsituræ confluxissent, atque adeo terræ globū vndeunque congererent: cum non potior appareat ratio cur vnum terræ locum præ aliis eligerent.

7. Diuersissima via alij Auctores præcedunt, & quidem doctrina celebres & antiquitate venerabiles. Basil. Homil. 4. Ambros. lib. 3. Hexæ. cap. 2. Eusthatius Antiochen. in hunc locum, cum quibus ex parte consentit superius impugnatus Burgensis. Fatentur elementares aquas in naturali sua densitate ab initio conditas. & per vniuersitatem diffusas hoc die à Creatore diuinitus fuisse sursū conuocatas, ut tantum in aëre spatium occuparent, quantum fuit opus, ut terram apparere permitterent. Præcipuum eorum fundamentum est Scripturæ auctoritas, ubi sæpius vis diuinæ potentiae prædicatur, quæ maritimos fructus superbientes compescuit, ne effreni licentia proruant, & conuertantur operire terram. Imò hoc etiam experientia confirmant, cum supra editissima cacumina montium videantur emanare fontes, restagnarique ingentes paludes, quod maritimis aquis è sublimis fluentibus tribuunt.

8.

Hi tamen Doctores dum mathematicorum de-

monstrationibus opponuntur veritatem Scripturæ majori difficultate implicarunt fauentius facturi si factas literas exponerent, ut à recta philosophia tot experientiis comprobata minimè abhorreant. Constat enim aquas. Oceani vnicum globum cum terra perficere, idque demonstrant Mathematici per eclipsim Lunæ, qui vmbra perficitur cono, in quo non deorsum, sed vnius globi vmbra demonstratur. De quo plura argumenta congerit Clavius in cap. 1. Sphærae Sempilii de Mathem. discipl. cap. 1. num. 3. Neque hic repugnant Scripturæ aliqua locutiones, quæ ad vulgi captum sæpè se fingit, ut docte notauit Salian. hic num. 16. Qui volet ea sacræ paginæ loca Theologico rigore exposita, adeat Suarez. lib. 2. de opere sex dier. cap. 6. num. 14. & Molinam, eiusdem operis Disput. 11.

Ut veram rationem aperiam qua hæc congregatio aquarum explicetur supponenda est sententia D. August. de Gen. ad lit. lib. 1. qui rem proximius tetigit. Sic enim scribit. *Quamquam & terra longe latèque subsidens potuit alias partes præbere concavas, quibus corruentes, & confluentes aquæ reciperentur, & apparet arida ex his partibus unde humor abscederet.* S. Doctorem sic exponunt superius citati Molina, & Salian. Aiunt enim terram ab initio æquali rotunditate constituisse, nullis tunc montibus tumescentem, nullis stratam profundè vallibus. Tertio vero die, quoniam id finis in quem conditus orbis exigebat, ut apparet arida viuientium vñibus profutura, Deus omnipotenti virtute multis vndique locis terram eleuauit profundis voraginibus relictis, quibus subito aquæ naturali se pondere recepissent. Sed si verba Augustini quæ isti doctores hac ratione interpretantur attentius legas diuersam fuisse eius sententiam noueris, hi enim terram in sublimè erectam contendunt; cum Augustinus eam longè latèque subside dixerit, quod valde contrarium est.

Quare ex Augustini mente assero congregationem aquarum factam fuisse dehiscenibus, siue subsidentibus terris. Quod ipse S. Doctor confirmat lib. 1. contra aduersar. legis & Proph. c. 13. Idque etiam probabile adstruit Basil. in hunc locum, & apertè docet Tertull. aduers. Hermogen. Ambros. hic, & Cæsarius in Dialog. Procopius in Genes. Severianus in Categor. Græcor. Leonar. Zephiri. Quos longo sequuntur agmine nobilissimi recentiorum, Pereri. del Rio. Cornel. à Lapide Lessius de Prouid. ac nouissimè Celada de Bened. Patriarch. & Sherlog. in sua dioptra. Quibus ego extremus consentio. Licet in omnibus maximè desiderem, quod in hoc loco præcipuè inquirimus, scilicet quomodo terra subse-dit, & recipiendis aquis locum aperuit? An hoc tantum diuinæ omnipotentiae miraculosè operanti tribuendum? aut id fieri potuit sic dispositis naturalibus causis, ut absque vñlo miraculo contigisset, terram in amplissimos patuisse sinus, in quos aquæ confluerint?

Ego quidem sic terreni orbis conditionem considero à Creatore dispositam initio fuisse, ut absque vñlo miraculo hæc aquarum Congregatio euenerit. Hæc enim est diuinæ Prouidentiae consuetudo per causas secundas iuuare naturam; nec minùs Creatoris sapientiam commédât inopinatos rerum effectus naturalibus causis perfici, quam sine illarum concursu mirabilia patrare. Frustra enim ad miracula recurrimus, cum suffi-

Aqua simul
cum terra
globum per-
ficit.

Clavius.
Sempilius

Salian.

Suar.
Molina.

9.
D. August.

Molina.

Salian.

Terra à prin-
cipio aequali-
ter rotunda
exitit.

Congregatio
aquarum nō
est facta per
elevationem
terrae.

10.
Imò facta est
subsidente
terra.

D. August.
Basil.

Tertull.
Ambros.
Cæsar.
Procop.
Seuerian.

11.
Deus ut Au-
ctor natura
per causas
secundas
operatur.

ciens

Absque necessitate ad miracula nō est confugiendum.

Qua ratione ad recipiendas aquas terra subsederit.

ciens sibi natura illa non exigit. Opinor igitur amplissimos sinus intra terræ viscera reliquisse Creatorem qui hoc tertio die in profundissimum patorem eruperunt, totam aquarum congeriem recepturi cogente aëre quo ab initio replebatur, nam vacuos natura non ferret. Cum enim totus terrarum orbis aquis regeretur ad aridam humectandam, & ut superius diximus, solidandam; ipsamet aqua per porosum terræ corpus se penetrans, ad illos amplissimos specus peruasit, quos à principio solius aëteris elementum replebat. Quare aër tot superuenientibus aquis compressus, cum in illis terræ cavitatibus se non caperet, subito per medias terras erupit liberum cælum quærens, ipsasque exeuntis spiritus violentia concutiens, illa veluti cavitatum testudo labefactata subsedit, & in eos recessus viam aquis capacissimam patefecit. Hinc ille.

Intremuit motuque vias patefecit aquarum.

Plenas capit alueus oras.

Subsidunt limphae, colles exire videntur;

Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis.

Quis enim neget tam violenti rapidaque concitatione aquarum, undique confluentium terræ ob rem formam mutasse, aut tam ineluctabili impulsui cessisse.

12. Unde montes prodierint.

Conimb.

Damasc.

Mōtes tertio die facti.

Ambros.

Hinc prodierunt superbæ magnitudinis montes, hinc profundæ planities, hinc medio in pelago emergentes insulæ, totusque Oceanus quasi carcere inclusus, & terrarum complexu cohibitus. Suffragantur huic sententiæ Conimb. Problem. de Terra. sect. 1. num. 3. ex doctrina Damascen. lib. 2. de fide Orthod. cap. 9. & 10. Vbi statuit hoc tertio die montes fuisse editos cum Deus in vnum locum aquas congregauit, terræque cauernis inclusit. Addunt Conimb. Cum enim Deus istiusmodi cauernas pandit, terre molem in altum subtulit. Eo videlicet modo, quo factum exponit Ambros. lib. 3. Hexaem. cap. 3. Vbi inquit. *Virum cum per omnem terram fuissent diffusa aqua, congregatio aqua una potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras, quæ ante fuisse per vniuersum flumine stagnabant?* Respondet inferius. *Potuit etiam aquarum vis profundiora ea facere, quæ infederat, tanto fluctuum motu, tantoque astu concitatoris elementi; qui quotidie ima pelagi torquere, & arenas verrere soleat de profundo.*

13. Aquarum congregationem David explicuit.

In confirmationem nostræ sententiæ liber expendere Principis Vatis verba Psal. 103. 6. Vbi hanc vniuersalem aquarum congregationem planissimè describit. *Primo enim memorat terrarum orbem aquis undique circumfusum. ibi. Abyssus sicut vestimentum amictus eius. Deinde Dei præceptum refert, aquas iubentis congregari. Ab increpatione tua fugient: statimque congregandi se aquarum exponit modum. A voce tonitru tui formidabunt.* Indicans scilicet strepitum & fragorem, tum maximè terrarum disruptione frementem. Effectus autem commotionis tam rapidæ sic profert. *Ascendunt montes, & descendunt campi in locum, quem fundasti eis.* Impetus enim irruentium fluctuum, non solum ipsius Oceani dilatauit sinum, sed in ipsis apparentibus terris, profundissimas specus, & cavitates effodit. dilatauit amplissimas valles, quas hinc inde congestis tumulis, montibus circumcinxit. Opportuna etiam loca edidit vnde fontes effluerent, flumina laberentur, ut ex edito per accliuia fluentes aquæ ad mare usque percurrerent earum commune & vltimum rece-

Modus congregationis aquarum vias fontibus & fluminibus aperuit.

ptaculum. Quare adjungit Propheta. *Qui emisit fontes in conuallibus inter medium montium transibunt aquæ.* Demum exponit limites maritimis furiis fuisse præfixos, ibi. *Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram.* Quibus diuini præcepti inuiolabilis potestas innuitur, tam sapienter naturam gubernantis, ut aquarum summam vim ad destinata consilij firmitatem construxerit.

Restat nunc alia difficultas, quæ communiter discuti hoc loco solet. Nempe quomodo in vnum locum aquæ dicantur congregari cum inter Cosmographos constet; plurima in orbe esse receptacula aquarum ingentibus lacubus dissociata? Etenim Caspium mare dissidere ab Oceano, & à Mediterraneo Caucasii montis lacum Hydrographi prodiderunt. Quin cum insu Cæsaris dimensus est orbis, triginta numerata sunt inter se inuicem separata, & distincta, de quo fuisse Isidor. lib. 3. Orig. Seneca lib. 3. natural. quæst. cap. 8, & 19. Aristot. 1. Meteor. Merula 1. Cosmograph. lib. 5. à cap. 7. Imo plura maria esse indicant versiculi sequentis verba. *Congregationes aquarum appellauit Maria.* Huic quæstioni respondet Nyssen. his verbis. *Primum igitur dicimus, licet innumerabilia maria videantur, vnum tamen & continuum esse mare in sese per orbem vniuersum commensans, nec ullo pacto à coniunctione sua diuulsum atque seiunctum.* Sic etiam Basil. Ambros. Theodor. Beda, & passim recentiores

Ego doctissimorum Interpretum iudicium cum honore suspiciens: audio tamen ab eorum sententia tantillum discedere. Neque enim censeo de aquarum situ iudicandum; quem modo in orbe seruant maria eundem in prima aquarum congregatione obtinuisse. Nam post Noëmiticum cataclysmum plurimum immutata est sublunaris orbis effigies, aliâque formam cepit ab vniuersali naufragio. Cuius non mediocris conjectatio sumitur ab ipsa Scriptura Genes. 15. 8. 1. dicitur diluuiis aquas per ministerium calidissimi spiritus fuisse consumptas. *Adduxit spiritum suum per aquas, & imminuta sunt aquæ.* Vbi Hebraicè legitur. *Transire fecit spiritum super terram.* Quod sic explicat Cajetanus, ut tantam fuisse dicat vim ingruentis spiritus, ut per immensam molem penetrauerit, & usque ad terræ fundum transierit. Quare necesse erat, aquas vehementissimè fuisse commotas, harumque violentia terrarum orbem notabiliter esse concussam & diuersam formam montium culmina, valliumque profunda sumpsisse.

Nam si memoria hominum proditum est plures insulas maritimis procellis absortas, provincias euerfas, & adiacentia continenti littora exsectarabie maris siciliuiffe, quanta fuerit terrarum ex Noëmitico diluuiio commotio? quanta variatio? Extant memorabilia exempla de terrarum strage vndarum furore perpetrata. In Asia Delos emeruisse prodit antiqua traditio similiter Rhodos, Anape, & Nea, Alon, & Tera, Therasia & Thia, nouas terras medio in æquore apparuisse aquarum concitator ira fecit. Nonnunquam etiam latissimas insulas veluti terrarum vicinia fugientes continenti maris æstus adjunxit. Sic Antissa Lesbos Zephirus Halicarnasso, Echusa Mindo Dormiscor, & Pernes Mileto, Narthecusa Paterno promontorio, & aliis acceperunt aliæ quas fuisse memorat Plini. lib. 2.

Quod si tanta esse potest ex aquarum confluxu-

14. An in vnum locum omnes aquæ ceierint.

Numerantur plura maria & ingentes lacus.

Isidor.

Seneca.

Aristot.

Merula.

Nyssen.

15. De aquarum situ post diluuium diuersè iudicandum.

Genes. 8. 1.

Orbis terra per diluuium inuersus.

Cajet.

16. Plures insulae maritimae procellis absortae sunt.

Maris strages recensentur.

Plinius.

fluxu terrarum immutatio, dubium non est majorem ex generali cataclysmo fuisse. Quare non quoddam modo plura appareant ab Oceano disjuncta maria, ideo credendum est à principio orbis conditi, & ante diluvium plura fuisse. Imo cum vnam congregationem factam hoc die insinuet Scriptura. Deique præceptum in vnum locum omnes aquas congregari iusserit: id factum fuisse consentaneum est. Quod si plura maria nobis modo nota sunt, id potius ex generali diluvio contigisse credendum est. Neque obstat vers. 10. dici *Congregationes aquarum appellavit Maria.* Nam hoc dicendi modo, non numeri pluralitas indicetur, sed molis magnitudo, ut inferius docebimus.

Plura maria post cataclysmum quæ ante extiterunt.

18. An metalla tertia die condita. Perer.

Tertull. Sententia affirmans probatur.

Salian.

Conimbr. Impugnatur qui dicunt non esse in natura vim gignendi metalla.

Aquis in vno iam loco sepositis arida apparuit, montium ac collium varietate distincta: vallium, atque camporum planitie distenta. An etiã hoc die terra fuerit metallorum dote dicata, Moyses non dixit. Tum quia (ut benè notat Perer. lib. 1. in Gen. n. 115.) eorum generatio mineralium cum intra terræ viscera fiat, non est vulgo nota; tum etiam quia mineralium natura diuersum à terra genus non efficiunt, ut ait Tertull. Fuerunt autem hoc tertio die metallorum conditæ species; nam hoc mundi ornatus exigebat, & quia eorum productionem in nullum alium diem commodè remittes. Placet etiam congruentia quam tradit Salian. hic n. 13. Scilicet hæc genera, quæ vita non constant valde expediens fuisse ante plantas generari, ut ab imperfectioribus ad perfectiora transitus fieret.

19.

Licet Creator magnam hodie metallorum copiam produxerit concessit tamen physicis causis ad alia eiusdem speciei gignenda processu temporis facultatem, ut experientia compertum est, & tradidere Conimbric. in Meteor. tract. 13. c. 2. ubi erudite eorum opinionem impugnant, qui tam sinistre de natura seuserunt, ut nullam in ea vim ad gignenda metalla cognoscant. Sed hæc impugnare non vacat, ad morales theses properanti.

EXPOSITIONES MORALES.

§. I.

Quidquid sub cælo magnum est stricto circumscribitur limite: cælestia nullo definita sunt termino.

20.

QUID brevibus, & caducis adstringimus interminabiles cordis affectus; quasi desiderij nostri rapidissimi imperus possint palea obice contineri? Erras, si credis gutta vna, id est, mundialibus bonis, animi sitim extinguens; ad maiora genitum, quidquid infra hoc consequitur, non exsatiat. Maxima tamen putamus hæc bona re ipsa minutissima, quia suo loco submouemus animum, & cum ad cælestia sit genitus, eum ad hæc abjecta, & humiliter repentina dimittimus. Audi

Multis rebus ex humilitate nostra magnitudo est.

Tamayo in Genesim, Pars I.

ethnicæ Philosophiæ Principes, & erubescere Christiane, Senecam dico lib. 3. natural. quæst. *Magna Seneca ista, quia parui sumus credimus. Multis rebus, non ex natura sua, sed ex humilitate nostra magnitudo est.* Cur palatia, & sanas ædificiorum substructiones magnas ducimus, nisi quia non illas ad magnitudinem animi, sed cum corporis nostri pusillitate metimur? Quid diuitias, totumque aurum, quod iam terræ viscera egresserunt, quodque ad posteritatis avaritiam adhuc seruant? Magnum credit, qui non meminit, neque totum in vita possideri, neque possessum posse ultra mortem deduci. Verissimè fatur Eucherius. Epist. de contemp. mundi. *Nihil magnum in re, quod paruum tempore; nec longis dilatatur gaudiis, quidquid arcto fine concluditur.* Quid Imperia: etiam quæ Cyrus, & Alexander, per armorum ferociam subegerunt? Magni nomē adepti suorum magnitudine facinorum, adhuc gementium vnicum orbem esse, citius animis defecturum, quam toto orbe satiari posset major animus. Si quis hominum mentes formicis infereret. (Stoicum legis in Præfat. lib. 1. Nat. quæst.) nonne breuem illam arcam in Præfatas diuideret? Formicarum nobis discursus est in angusto liberantium. Quid illis, & nobis interest, nisi exigui mensura corpusculi? Punctum est illud in quo navigati, in quo bellatis, in quo regnatis; minima etiam, cum illis Oceanus occurrit. Sursum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur. Ita ille nobis confuisioni futurus, cum iam proximè tempus imminet. quo temporalium breuitas sine fallacia apparet; & cælestium recta æstimatio, ex illorum amissione succedat.

Eucher. Nihil in re magnum quod paruum est tempore.

Seneca. Formicarum nobis discursus est in angusto; laborantibus.

Cogita maria tota amplitudine Oceani per immensa spacia diffusa. Quid in rerum natura mirabilius? quid ab humanæ mentis comprehensione remotius? Rapit animos intuentium è litore pelagus, mentisque vires superat immensi æquoris contemplatio. Dum, miraris magnitudinem cogita, tot aquarum prodigia, tot fluctus, tot æstus, ad vnicum Dei imperium loco vno constringi, & veluti cingulo arctari, vinctisque concludi. Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum. Respice modò super cælestes aquas, latissimè diffusas, nulloque limite circumscriptas, quas in locum vnum congregari non legimus. Diuisit quoque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum, Genes. 1. 7. Diuisit quidem se inferiores alneo vno conclusit: superiores nullo præscripto termino extensas reliquit.

21.

Nihil sub luna maius mare est, sed tamen in vnum locum cogitur.

Gen. 1. 7.

Aquæ supra cælum non congregantur, sed diffusa relinquuntur.

Hugo Viêt.

Supra terras eminentia arctari non possunt.

Quæ sub cælo sunt congregantur, & quæ nobis videntur magnitudine immensæ, profunditate inscrutabiles veluti infantilibus fasciis circumligantur arenis. Ut scias nihil sub cælo magnum esse, quod certi, & præscripti limites non definiant. Tantum cælestia verè magna sunt, quæ nulli fines determinant. Pulchrè hic Hugo Victorinus apud Tilman. *Hoc mirum videtur, inquit, quod aquæ, quæ sub cælo sunt congregantur in loco vno, & illæ, quæ super cælum sunt non congregantur; sed relinquuntur diffusæ, quasi quæ arctari nolint, vel colligi.* Nulla patiuntur vincula cæli bona, nulloque limite finiuntur æterna. Supra cælos eminent, quæ arctari non sistent, & quodam angustiarum fastidio terram deuitant, quasi regionem inquirant, ubi vix locus terminum ponit, neque ætas finem præfigit, ferè maiora sunt omni ambitu, omni tempore diuturniora.

M

Homo

22.

Homo à Deo conditur, vt tanquam æternitatis candidatus per exercitia virtutū, & religionis meritū in hoc mortalitatis exilio negotiaretur æternam felicitatem. Vix autem diuinis efformatus est manibus, cum intra paradisi claustra concluditur. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.*

Genef. 2. 15.

Gen. 2. 15. Qui prouocatur ad cœlestes delicias, cur voluptatibus terrenis immergitur? Præcaueri profectò debuit, ne tot gaudiis donatus cœlum contemneret, qui in Paradiso terrestri quidquid delitiosum erat obtinuit. An tot gustatæ voluptates terræ fastidium ingererent, & non potius desiderium terrenorum acuerent? Iret potius & orbem percurreret videret indigētes cultura terras, proprio sudore panem compararet, vt laboriosæ vitæ pertæssus fastidiret terrena, exoptaret ad tranquillitatem diuina. Imò summas illi Deus terræ voluptates concessit, vt ex terrenis cœlestia dignoscat, & cōparatione facta inter vtrūque discernat. Aptè & ingeniosè hoc exponit Tertull. lib. 2. contra Marcion. cap. 4. *Cum, inquit, cognoscendo Deo hominem prospexisset bonitas Dei ipsius, hoc praconio suo addidit; quod prius domicilium homini commentata est, aliquā postmodum molem maximam postmodum & maiorem, vt in magna tanquā in minore proluderet, atque proficeret, & ita de bono Dei, id est de imagine ad optimum quoque eius, id est, ad maximum promoueretur.* Scilicet cum Deus hominem terrenis voluptatibus inescavit, cum totas paradisi delicias tradidit, non ytique ipsum à desiderio cœlestium subtraxit, imò ad eorum potius appetitionem promouit. *Vt in magno tanquam in minore proluderet, id est, vt quidquid in terris videbatur magnum minimum esse deprehendat, & sic ad optimum & maximum quod in cœlis obtinere possit aspiret.* Ingrediatnr igitur homo totisque paradisi voluptatibus saginetur, tot terrenas lautitias facili manu carpat. Dum tamen hanc terrarum amplissimam sedem considerat muris circumdatam, haluis occlusam, certis & præfixis limitibus definitam, se tanquam domicilio incarcerationum sentiet, nec magnum iam credet, quod angustiis potuit terminis circumscribi. Hinc colliget minimum esse quidquid magni nomen infra cœlum usurpat, & veluti de cauea passerulus ad libertatem æternitatis anhelabit. *Ita de bono Dei, id est, de magno ad optimum quoque eius, id est, ad maximum promouebitur.* illisque bonis satiati percipiet, quæ nullis terminis possunt includi.

23.

Genef. 13. 16.

Abrahamo communi fidelium Patri semel atque iterum Deus numerosam filiorum progeniē repromisit. Primū Gen. 13. 16. *Faciamque semen tuum sicut puluerem terræ: si quis potest hominum numerare puluerem terræ semen quoque tuum numerare poterit.* Altera repromissio singulari ceremonia prædicta fuit Genef. 15. 5. *Eduxit eum foras. & ait: Suspice cælum, & numera stellas si potes. Et dixit ei, Sic erit semen tuum.* Quantum à cœlo terra distat tantum secunda promissio à priori distabat, hic nuntiatur fulgentissimis astris simillima soboles, ibi obscuri pulueris abjecta progenies. Sed illud obseruatione dignissimum, quod ad, prædicendam stelliferam posteritatem euocatur extra tabernaculum Abraham, & stellas intueri iubetur. An nō posset intra sedem manens asperitare cœlum à limine? aut si nisi suis oculis vidisset stellas incerta esset promissionis fides? Certè cum prior promissio facta est, non iussus fuit Abraham terræ pul-

uerem cernere, neque extra tabernaculum euocatur. Quid modò ad vidēdas stellas, foras educitur? Sanè prior illa promissio ad priorem populū pertinebat, ad Iudæos scilicet, quos per carnalē propagationem erat Abraham posteros habiturus, & quibus Deus terrena bona promittebat. Nam de possessione terræ Chanaan in quam illi inducēdi erant inibi agebatur. Genef. 13. 15. *Omnem terram quam conspicias tibi dabo, & semini tuo usque in sempiternum.* At secunda promissio eius populi referebat imaginem, qui per fidei meritū in Abraham filiationem adoptaretur, & quem Deus iam ex tunc in cœlestē hereditatem adscripserat. & tanquam in cœlo fulgentes stellas in perpetuas æternitates numerabat: Ecce modò vtriusque promissionis distantiam. Dum promittitur terrena felicitas intra tabernaculum Abraham manere permittitur, dum cœlestia bona meliori populo indulgentur, extra tabernaculi angustias euocatur. Quia terrena bona adeo exigua sunt, vt in vnum locum patientur includi & quamuis maxima humano sensu putentur, tamē in angusto capiuntur. Verum cœlestia illi bona, quæ fidelibus destinata sunt, sic omnem mensuram excedunt, vt ea nulli limites capient; Egrediatnr ergo Abraham tabernaculum suum, & in aperto & libero aëre promissionē cœlestis felicitatis accipiat vt pote quæ nullis terminis patiatur arctati nullo murorum ambitu cingi. Signatissimè ita inquit Francon. Abb. De gratia tom. 3. *Benè Abraham repromissionem accepturus, inquit, foras educitur; quia fides intra angustias humane impossibilitatis non clauditur.* Quidquid infra cœlum jacet breue est, & comprehendere certis limitibus potest cœli bona tam supra captum sunt impossibilitatis humanæ, vt nisi Abraham à tabernaculis angustis exiret, cœlestium promissionem non caperet.

Cum exitum ab Ægypto Patrum Apostolus descripsisset, enumeratis temporalibus beneficiis quibus ille populus tam fuit felicitatis, quam obrutus (omnes quippe terræ promissionis ingressum obierunt & postrati sunt in decreto) demum concludit. *Hæc autem omnia in figuram contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deueniunt.* 1. Corinth. 10. 11. Hæc non mediocrem difficultatem continent, cum sæculi finis ad mundi consummationem spectet, à qua Paulus longè distabat. Imò potius Beate Apostole, tu ne quidem ad sæculi finem cum vita durasti, quo igitur pacto ad te inquis, sæculi finem deuenisse? *In quos fines sæculorum deueniunt.* Verum gentium? Doctor quid valeant sæculi bona, quid possint longissima mundanæ felicitatis tempora aptissimis verbis significauit, dum hæc præsentia bona tanto supercilio contemnit. quasi si iam ipsa cerneret sæculorum defunctus exitio, & suo ipsarum fine posteriora. Subtiliter hoc expendit Eucher. Lugdunens. de laude eremi, verba Pauli ad eorum mores approprians; qui se his transiuris rebus propter cœlestium spectationem abdicarunt. *Atatis, inquit, auaros benè prodigos breuitatis, incuriosos presentis temporis, certos futuri. Et per hoc assequuntur, vt in quos seculorum fines decurrerunt, his sæcula sine fine contingant.* O quam bona auaritia Paulus æstuabat, dum tot sæcula ademerat mundo quot addebat æternitati? *Breuitatis prodigus:* sic præsentia sæcula reputabat, quasi iam præterito pereurrisset. *Presentis temporis incuriosus,* quasi posthumus sæculi fini

Genef. 13. 15
Abraham
dum stellas
numerare
iubetur ex-
tra taberna-
culum duci-
tur quia cœ-
lestia angu-
stia non ca-
piunt.

Erancon.

24.

1. Corinth.
10. 11.

In suis finis
sæculorum
veluti post
humi iun-
tur.

Eucher.
Paulus tem-
poris prodig-
us tot sæcu-
la mundo
ardem
quot addi-
dit æternita-
ti.

Tertull.
Adamus in
paradiso di-
dit terrena
despicere &
preferre cœ-
lestia.

fini superueniret. Nouerat etenim, quam omnia medi bona sunt breuitati obnoxia, quam caduca, quam vel cum mundo ipso transitura, & æternis intentus sic temporalia contempserat, quasi inde sint minima, quæ possunt tandem temporis momenti concludi: imò sic finibus suis adstricta, ut videretur sibi non expectare sæculi finem, in quo omnia consummanda sunt, sed finem sæculi, attenta eorum breuitate iam aduenisse. *Et per hoc assequutus est, ut in quem fines sæculorum decurrerunt, huic sæcula sine fine contingant.* Qui enim cœlestia non terrena quæsiuit, ea bona consequitur quæ nulla sæculorum curricula extinguunt, nullæ temporum ætates mensurant.

§. II.

Prona veniunt subditorum officia ubi violenta non sunt Superioris Imperia.

25.

Sap. 7. 1.

Dum nos sponte submittimus, desideramus seruitutem similis libertati.
Seneca.

Nulli magis quam homini parcendum.

Thimist. Reges instituti ut ab inflexibili cœli lege ad humanam per fugium sit.

26.

Sic omnia Deo parent, ut obedire Creatori videatur creaturarum ambitio.

Gubernandi potestas cum in terris gerat Numinis vices ad diuinæ gubernationis normam erudienda est, quæ attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Sapient. 8. 1. Ars est dexteritate potius exercenda, quam robore, nec tam viribus in contrarium nitentibus, quam suauis animorum inflectione tractanda. Amamus libertatem, in qua conditi, natique sumus; alienumque Imperium naturali aduersione detrectamus, ipsoque naturæ impetu fugimus illis subdi, quos nobis comparet natura produxit. Dum igitur nos sponte submittimus, desideramus libertati simillimam seruitutem. *Nullum animal* (inquit Seneca lib. de Clem. cap. 17. *morosius est, nullum maiori arte tractandum, quam homo, nulli magis parcendum.* Equos aut ferocia contumaces, aut miti genio dociles non pari ratione regit sefforis perita manus: nec crebris calcaribus mites stimulat: nec duris verberibus irritat refractarios. Cuiusque prius indolē ex parte sequutus, ad Imperium blanda moderatione deducit. Stultissimum est, in subditorum regimine negligere artem, quam ad bruta regenda requirimus. Hæc enim de causa existimauit Themestius, orat. 5. Regiam potestatem à Deo in homines, à cœlo in terras deriuari: *ut ab immota constantique lege, ad spirantem atque viuam hominibus esset perfugium.* Nam quia cœli leges flexibilescia sunt, summoque rigore insensibilia corpora ad destitatos effectus impellunt; opus fuit hominū regimen ad homines traducere, utpote respirantes, & qui nouerint spiritum emittere, & reuocare, ut dum cuiusque subditorum genio attemperant leges, ipsa benignitate allecti liberi homines ultro se imperantibus dedant.

Aquarum abyssus occupauerat orbem, totoque biduo delitescere arida tot fluctum immanitate inundata, ut nisi ex aquarū vorticibus caput emergeret viuientium vñbus, & tot inepta vtilitatibus perpetuo naufragio iacisset. Aquis igitur nudanda fuit, ut in fertilitatē globa exurgeret, & fecunditate sollicita naturæ inseruieret. Tāta molis opus, diuino perficiendum erat Imperio, ad cuius prouidentia nutum cuncta gubernantur, & quid sit promptissima obedientia mouetur. Sic Deo iubente omnia parent, ut obedire Creatori, aut sit creaturarum æmulatio, aut naturæ videatur ambitio. Igitur ut terras Deus tanto naufragio eripiat

Tamyr in Genesim, Pars I.

aquas iussit discedere. *Congregentur aqua, quæ sub cœlo sunt in locum unū. & appareat arida.* Quod commodum aridæ futurum erat, non ipsi aridæ, sed aquis imperauit; aquas præceptis obstrinxit, & cum telluris causa ageretur tota legis obdientia aquis incumbit. Quid An nē terra non obediisset profundo pelagi exire? Paruisset equidem, & diuinis obsequuta præceptis per immensos vortices rumperet, & tota supra aquarum fluctus emergeret. At sapiētissimus naturæ Gubernator non quātū creatura valeat attentissima ratione perpendit. Terra natura est grauis aqua levis: illa suopre pōdere immobilis, hæc innata leuitate mutabilis. Ergo vtriusque genū aqua prouidentia lance ponderans, æquissimus moderator, non terram præter naturā iussit attolli, sed aquas iuxta naturalē suam propensionē fluere imperauit; sicque facilius obdientia euicit *Congregentur aqua*, Torum præceptū aquas obstringit, ut quò suauius mādatur, obdientia diligentius præstetur. Sic August. Philosophatur in Cat. Lipom. *Conuenienter quidem, inquit, cum hac duo elementa acceperunt species proprias istas notissimas, nobisque tractabiles; aqua mobilē, terra immobilem; de illa dictum est. Congregentur aqua, de hac vero appareat arida. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa.* Nihil est hac gubernatione diuinus, ubi Imperiū naturam sequitur: nec natura ad Imperium renitens cogitur. Violenter iuberentur grauissimi montes sursum ascendere, cum apparere possent defluentibus aquis natura sua fluxis. Nouerint Præfecti prudētiæ momēta, & hac industria trahere subditos ad officia. Perpēdat cuiusque propensiones, ingeniū, in dolem, qua quisque in agēdo dexteritate, aut tarditate valeat; & illa cuique imponat, in quæ ille maximē inclinatur, aut quæ minus cum genio pugnant. Videatur Imperium non inferre, sed insinuare insinuare ad parendum subditos non compellere.

Cum Dei populum Moyses per medium pelagi sicco vestigio traduceret extenta virga flagellauerat vñdas, quas discidit in calles. Rubrum mare imperiosa iussione terretur, virgāque simul ac præcepti vim sentiens in seipsum fluctus ad aduoluit, & viam amplissimam trajicientibus patefecit. *Filij autem Israël perrexerunt per medium sicci maris, & aqua eis erat quasi pro muro à dextris, & à sinistris.* Exod. 14. 29. Christus Dominus, cum oporteret mare aliquando trajicere, maluit super fluctus incedere, quam æquora findere: non sibi nouam viā siccato pelago fecit, sed per ipsas exundante aquas gradiens ad discipulorum nauigium accessit. *Vident Iesum ambulātem supra mare, & proximum naui fieri.* Ioan. 6. 19. Audacius videtur Moyses imperasse fluctibus, & quid mirabilius quam Christus effecisse: nam super aquas ambulare non erat, tam contrarium naturæ prodigium, quam maritimos vortices ictu virgæ secare, liquentemque naturam vtrinque suspendere. Ut enim notauit dubius August. de mirab. Sacra Script. lib. 3. c. 8. Non est mari insolitum grandia corpora sustinere & ferre. Certē, inquit, si liquidas non perstrinxit, natura, quæ aquis inserta est, ligna quamuis grandia, & humana, & ceterorum animalium corpora, & naues liburnicas sustinere consuevit. Cur igitur Dominus vñdas præcepto non dissoluit, sicut Moyses maria Imperio diuisit? Scilicet, quia licet hoc fortassis esset mirabilius prodigium, non sic esset tamē Christianæ gubernationis exemplum. Maritimos fluctus Moyses percutiat, eosque inflatis verberibus obedire constringat, hoc certē Mosaiçæ

Quod erat terra commoda non intrat mādatur sed aqua, ut præceptum se attemperet subditorū genio.

August.

27.

Exod. 14. 29.

Ioan. 6. 19.

August.

Christus mare sicut Moyses non diuisit, sed super vñdas ambulauit, ut Christianum regimine à Mosaiçæ distinguere.

M 2

legis

legis duri cultoribus conueniebat. At Iesus Christiani regiminis prototypus & exemplar, ita ad obediendum fluctus adegit, vt de ipsorum natura nihil voluisset immutari. Aquis iussit corpus suum sustinere, quæ maxima corpora ferre naturaliter consueuerunt, vt ad Christiani rectoris imperium sic creatura obediat, quasi non alterius sequi voluntatem sed suam exequi propensionem videatur. Ita eleganter Chrysostr. Homil. 42. Ioannem. *Transferunt, inquit, duce Moyse mare rubrum Iudæi. sed magna differentia: illi austro spirante paruit aqua, & aridam præbuit transeuntibus. Iesus nihil à sua natura motum mare, vt Dominum admirabilis pertulit.* Paruerunt Moysi sanè maria, sed non nisi violento spiritu afflata, non nisi fustibus castigata, & quia contra naturalem propensionem parebant, donec virgæ rigorem sentit obsequium non exhibuit. Iesum mitissimum Dominum agnoscit pelagus & placida obedientia reueretur; quia nihil à sua natura mutatur. Et qui naturæ nullam violentiam intulit, ultra naturam obsequentem habuit.

28. Hanc veluti vniuersalem humanæ gubernationis regulam Protoparenti Adamo Deus inseruit, quam in posteros cum naturæ participatione traduceret. Nam subditam viro formaturus fœminam, ipsum rectorem pariter æquissima gubernationis arte informauit. *Immisit Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset tulit vnā de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & edificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem.* Gen. 2. 21. Nihil otiosum hic est, nihil vacat mysterio. Quod obdormiscit, quod caro Adamo pro costa suffulcitur, quod de osse dato hominis fœmina molliſſima prodit: omnia vitum in perfectissimum moderatorem instruebant. Nam, vt ait Apostolus ad Ephes. 5. 23. *Vir caput est mulieris,* ac propterea in gubernatoris peritiam debuit erudiri. Est enim viro quidem subdita mulier, sed mente debiliot, timiditati promptior, infirmior viribus, nec durum posset ferre rectorem; nimia trepidatione conterrita aduersaretur solertem, odisset acerbum, durum non amasset. Semper querula damnaſſet Imperia cuius essent inflexibilia mandata. Dormiat igitur Adam dum ad fragilis subditæ eligitur principatum, & duriorē costā de latere diminutus: carnis subrogatione mollescat. Nouerit illa sibi vitum præponi, qui ad eius imbecillitatem aliquantulum obdormiscat; quique intra precordia sentiat quandam cum molli fœmina mollitudinis affinitatem. Pulchrè & dilucide hæc expendit apud Tilman. Gillebert. *Contemplationis (inquit) gratia compassionem non enacuat, sed informat; & mentis excessus contemperantem reddit infirmis. Denique dum dormit Adam in infirmiorē mollescit sexum, & propter socialem copulam de viri latere formata est mulier. Imò in sociam mulierem Adam ipse conuertitur, & conformatione quadam transiit in coniungem.* En perfectissima Præfectorum idæa quam nisi si illi imitentur rectè gubernare non poterunt, imò neque humanæ quidem, cum non Adamo geniti. Sed alterius speciei homines videantur qui seipſos nescium ad subditorum genium resculpere, eorum infirmitatem ad se transferre, & in eorum in dolem quadam conformatione transire.

§. III.

Subtilia ingenia gaudent penetrare profunda: stultorum est superficialibus delectari.

Non est eadem ingeniiis cunctis indoles, nec eodem conatu animus per has corporis angustias emicat. Plurimæ mentes communem cum brutis sarcinam membrorum fortitæ sic obrutescunt, vt nisi quæ sensibus obuia sunt rimari desiderant. Sordidissimæ animæ, & ipsa sui custodia corporis satis mulctatæ. Magni animi res est (ait Seneca. Nat. quæst. lib. 6. cap. 5.) *rerum natura latebras dimouere nec contentum exteriori eius conspectu, introspicere, & in Deorū secreta descendere.* Sunt qui in se ipsis agnoscant vim spiritus, & in expedire mentes exoptent à corporis cauea; qui illa despiciant in propatulo exposita, & quasi in vulgus projecta, inescantes animum illis rebus quas naturæ Auctor extra sensuum regione se posuit. Quot disciplinæ, quotquot artes periissent. si subtiliorum ingeniorum soletia non dimouisset naturæ latebras, & quæcunque in abdito jacebant in lucem produxisset? Belle Chrysol. serm. 132. *Si perfecta omnia, inquit, si robusta, si nullius indigna gigneret. & proferret natura; profectò aboleretur pietas ingenium deficeret, ars periret. Aurum obscurare tur in terra, gemma occultaretur in lapide. vtraque tamen inuenit, purgat, distinguit. elimat opifex disciplina, & ars eadem vsque ad muremula pretiosa speciem, gratiamque perducit.* Propterea existimo plures Philosophos excitandi ingenij causa multis ænigmatibus, & scrupulosidibus difficultatibus abscondisse sapientiam. Vnde Heraclitus tenebrosus, appellatus, quod obscuritatem studiōsæ affectauerit, vt dicit Clem. Alexand. lib. 5. Strom. Pythagorei quoque doctrinæ obscuritatem tanta religione colebant, vt ab eorum scholis Hepparcum proscriberent, quia apertam philosophiam docebat. Nimirum veteres illi amatores Sophiæ tantæ virginis pulchritudinem non sordidis & humilibus mentibus prostituiebant, neque diuinis propè animis coniugari decebat, in ludibrium imperitorum dederetur. Nā vt loquitur Nazianz. Orat. de pauperum amore. *Facile vileſcit quidquid facile percipitur: quod autem ingenij nostri aciem superat, quo assequutu difficilior eo etiam maiorem sui admiratio nem mouet: atque id omne, quod desiderium nostrum fugit, cupiditatem exercet.* Quare subtiliter Tertull. de Idolatr. cap. 8. dixit. *Tot sunt artium vena quot hominum concupiscentiæ.* Artium enim solers peritia subtilem ingenij aciem requirit, quā venam latentis sapientiæ scindat, ejus occultum sanguinem bibere non concupiscet, nisi qui subtilissima mente pungere venam possit.

Aquam esse sapientiæ symbolum tam solemne est apud sacros Interpretes vt frustra fuerit id congestis testimoniis probare. Sufficiat pro omnibus August. in Basil. 31. 6. *In diluuiō aquarum multarum; quæ in multiplicitate variarum Doctrinarum exponit.* Cyrill. Alexand. Catech. 16. Doctoris Gentium sapientiam laudans, eum eleganter aquis assimilat, qui omnibus omnia fieri consuevit. *Nā labeus quæ è nubibus, inquit, alba fit in liliis, rubra in rosis. purpurea in iacintis, in diuersis speciebus diuersa*

29.

Seneca.
Magni animi
est in secreta
natura des-
cendere.

Chrysol.
Humanum
ingenium
auget rebus
pretium &
gratiam.

Clem. Alex.
Philosophi
ad pronocā-
da ingenia
obscuritatem
affectabant.

Nazianz
Quod facile
percipitur
facile perci-
pi-ur facile
vileſcit.
Tertull.
Quod desi-
derium fu-
git cupidi-
tatem ac-
cedit.

30.

Aqua sapi-
tiæ symbo-
lū.
Psal. 31. 61
August.
Cyrill. Alex.
Pauli sapi-
tiæ omnibus
omnia fit si-
cut pluuia
inter flores

omnium colores imitatur. Aqua sapientie symbolum in abdita terrarum se penetrat.
diversa in omnibus sit omnia. Aqua ergo scientiarum imago cum sit, & Doctorum expressissimum signum, non ineptè sapientum mentes illis aquis designari considero, quæ hoc tertio die iussæ sunt in vnum congregari. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum.* Sicut enim illæ profundissima terrarum penetrantes; in occulta naturæ peruaferunt, & quodammodo terræ superficiem ut facilem obuiamque despicientes intimius absconsa perlustrarunt. Sic sapientum ingenia rerum superficiè despecta in abdita scientiarum subtilissima inuestigatione se ingerunt, & mentis acumine terebrato difficultatem cortice, scientiæ nucleum inveniunt, cuius saporem nunquam illi animi capiunt, quorum intellectus edentulus est, & ad duritiem disciplinarum obstupescit.

31.

Ioan. 3. 3.

Christus Nicodemum ingeniosum Magistrum per obscuritatem sermonis allestauit.

Iudæorum sapientissimus Nicodemus, ipsoque Christi Domini testimonio laureatus Israëliticæ gentis Magister, indagandæ veritatis desiderio ductus conuenit Saluatorem, pluraque ab illo de miraculis, & doctrina diligenti curiositate quæsiuit. Quem Dominus ut in sapientiam Christianæ fidei instrueret, breui pariter, & obscura ratione respondit. *Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Ioan. 3. 3. Necessitatem baptismi Christus edocuit, sub nouæ natiuitatis adumbrata imagine, & obtinentibus salutem tam necessariam conditionem nimis inuolutum mysterio significauit. Quid ita? Absterrebatur nouellus discipulus, fastidietque doctrinam sermonis obscuritate confusus? Si christianæ sapientiæ initia tanta caligine inuolui videat, scholæ maledicens abscedet. Imò inquit Chrysost. Homil. 23. in Ioann. *Obscurè dixit, ut æquiori animo toleraret.* O sapientiam Christi immortalem Ipsa obscuritate sermonis animum captabat audientis, & tolerantiam ipsi suadebat per doctrinæ profunditatem. Nouerat quippè Nicodemum ingenio subtilem, mentis acumine erectum scientiarum exercitationis cultum; & talem quidem non triualibus sententiis, sed per sermonum nodos ad diuinam sapientiam alliciebat. Maluit baptismi januam non patentem ostendere, sed quædam mysterij nebula implicitam, ut mens illa Nicodemi cultissima doctrinæ profunditate delectatâ, ad ingressum inuitaretur. Addit opportunè Chrysostom. *Hoc si audissent Iudæi, irrisissent profectò, & abiissent. Nicodemus autem & in hoc discendi studium præse tulit.* Quantum Nicodemus ingenij solertia cæteros superabat, tantum ad sapientiæ studium flammantius ardebat. Iudæi utpotè rudes, nec nisi sensibus expositâ mentē capientes; mysterij profunditatem æquè tulissent. Hic verò, *in hoc discendi studium præse tulit,* quod cum generoso polleret ingenio eo se sapientiæ applicuit ardentius, quod illa se obiebat obscurius.

32.

Salomon eximium sapientiæ culmen non minus ingenij dotibus quàm Regni purpura claruit. Majora eruditi animi viribus assequutus est, quàm quæ pater eius Dauid armatis legionibus suæ ditioni subegit. Casus se obtulit, ut duæ rixantes in difficili litigio mulieres sapientissimi Regis iudicium appellarent. Nam cum eorum altera dormientem in sinu infantulum per imprudētiā somni suffocasset, alterius mulieris in sinu emortuum supposuit, & cum eius viuentis filio commutauit. Postquam vera mater viuentis infantuli vigilauit, cognita alterius fraude, pro suo filio certabat, fraudulenta vero suam esse viuentem sobolem contendebat. Tam perplexa vtriusque contentio

nullos habebat testes præter ipsas litigantes mulieres, nulla erant indicia quæ pro altera momentum facerent. Solus Salomon gaudet in tam difficili quæstione ludere, & ingenij vires cum occulta cordium cogitatione metiri. Scrutanda erat vtriusque rixantis conscientia, & præcordiorum arcana penetrando. Iubet igitur Rex in medium proponere contentionis, materiam viuentem puerulum, & *Diuidite inquit infantem viuū in duas partes, & date dimidiam partem vni, & dimidiam partē alteri.* 3. Reg. 3. 25. Ecce nūc latētes affectus ingeniosa inuestigatione patuerunt. Nam ficta mater filium flagitabat, nec sibi, nec alteri super esse, & sciendū infantem iuxta regis sententiam clamabat, quæ vera mater erat sibi potius eripi filiū, quàm occidi, alteri viuū dari anxie precabatur. Quid adhæc Salomon. *Date huic infantem viuū, & non occidatur: hæc est enim mater eius.* A purpura descendit ad togam, plus de ingenij acumine quæsiturus quàm de Regio diademate famam. Nam tot inuolucris veritatem implicitam denudare, tam intimos animorum sinus mente scrutari subtilissimi ingenij est facinus, & difficultatis amantis audi hæc breuiter ex Ambrosij sapientissima mente lib. 2. offic. c. 8. *Quid autem, inquit, occultius, quàm internorum viscerum testimonia: in quæ sapiens intellectus, velut quidam pietatis descendit arbiter, & velut quandā generalis alui vocē eruit, quæ maternus patuit affectus, qui elegerat filiū suū, vel apud alienam vinere, quàm in conspectu matris necari?* Est profecto Salomonici ingenij digna ambitio intra ænigmatum latebras veritatem exquirere, & fabulosam Oedipodis æmulari sapientiam secretiores quæstionum nebulas dissoluentis.

3. Reg. 3. 25.

Salomon famam immortalem quasi-turus a purpura descendit ad togam

Ambros. Occulta ingeniosè inuestigare Salomonis ambitio fuit.

Cæterum Imperitorum stupida mehes incuriosa ruditate languent, nec ad aliquid supra vulgaria studia erectæ sunt. Scientiarum penetrabilia quasi horrentibus formidanda tenebris timida rusticitate rrugunt. Multo labore enucleanda respuunt contentæ facilibus, & quæ leuissimo attractu deducant in pabulum. Huc reuoco scandalum illud quod ad Christi verba sibi olim Iudæorum stoliditas fecit. Nam cum Christi carnem manducandam audissent, bibendumque sacratissimum eius sanguinem continuò turbulenti exclamatione. *Durus est hic sermo, & quis poterit eum audire?* Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Ioan. 6. 61. Quam locum elucidans Cyrill. lib. 4. in Ioann. festinè pungit timidorum discipulorum ignauiam. *Fatuus, inquit, consuetudo hæc est semper enim sublimiori doctrinæ, quàm ipsi non intelligunt, detrudere solent. Cumque attendere magis deberent, & sublimitate rerum eleuari contra deiiciuntur, & dierum appellant sermonem quem admirari debebant.* Nota iubinde lepidissimi exempli salem *Non enim aliter faciunt, quàm edentuli soleant, molliora eligunt alimenta etiam si peiora sint; solidiora vorò, ac meliora edulia magnopere vituperant, agrotationem suam celare studentes. Mentis quoque acumine privati scientiam abhorreere solent. quæ magno studio, multaque opera esset conquirenda.* Quid pulchrius? Omnis itaque fatuitas edentula est, ac idcirco soliditatem doctrinæ damnat, cuius corticem ingenia terebrare nequeunt obtusa. Ruditas omnis gaudet lambendo sapere viribus illis destituta, quæ ad frangendam difficultatē necessariæ sunt. Subtilissimæ autem mentes dentatâ acie hæc comminuunt dura potamina, ut scientiarum nucleum inueniant, & sapidissima sepascant medulla veritatis.

33.

Ioan. 7. 16.

Omnis fatuitas edentula est, & soliditatem doctrinæ respuit.

§. IV.

Deipara Virgo quanto profundius se humilitate depressit; tanto affluentius gratia congregationes attraxit.

34.

Iacob. I. 17.

Gratia fluidorum naturam imitatur, solumper in humilia dilabitur. Basil. Seleuc.

Beata humilitas, quæ bonorum omnium cœlestium receptatrix est. Nihil est optimum, quod à Patre luminū nō descendat, ait Iacob. I. 17. *Omne datū optimū, & omne donū perfectum de sursum est descendēs à Patre luminum.* Descendens utique, quærunt enim diuina in profundum allabi, & ubi sinus inueniunt humilitate capaces, illico se toto impetu infundunt. Subsidentes amant humilitatis alueos, & fastigio superbix despecto inferius quærunt abiectionis spontaneæ profundiores hiatus, quo se veluti in nata propensione recipiant. Vnde meritò dixit Basil. Sel. Orat. 28. *Humilis sanctitas quanto factum comprimit, tanto gratiā attrahit.* Gratia enim fluidorum naturam imitatur, & ad decliuiora semper prono impetu currit.

35.

August.

Ad hunc modum diximus supra n. 9. congregationes aquarum quæ hoc tertio die celebrantur, ex Dei imperio prouenisse. Vbi enim Deum præcipientem audierunt. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum*, statim terra subsedit seque intra seipisam premens ingentes patefecit voragines, quæ ne vacuo naturæ repugnante vacarent, totam aquarum molem per vniuersitatem diffusam attraxerunt. Ita aiebat August. de Genes. ad lit. lib. 1. *Terra longè latèque subsidens potuit alias partes præbere concauas, quibus currentes, & confluentes aquæ reciperentur.* Quid humili sanctitati similis, quæ quāto factū deprimit, tanto gratiā attrahit, & quod inferius subsidet, eò ampliores sinus ad recipiendā gratiam expandit. Augusta humilitas, nec satis profundata gratiæ non capit abyssos: ferè inimmensum amplianda sunt humilitatis concaua, ut tot bonorum congressum capiat, miròque complexu concipiat.

36.

Chrysol. Maria Collegium sanctitatis, quia per collectionem aquarum significatur.

Bernardin.

Nulla creatura humilior nulla gratia plenior quam Maria.

Huc videtur respexisse Chrysol. serm. 146. dum Deiparam vocat, *Collegium sanctitatis*. Vtpotè quæ profundissimo humilitatis in sinu omnium gratiarum, & sanctitatis maria collegerit. In Maria enim mirabiliore opere effectum est, quidquid per totam Hexaëmeton perita diuini Opificis manus elaborauit, & sicut dixit. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum*, ita postmodo immensam gratiarum abyssum in locum vnum, id est in humilitate profundissimam Mariæ mentem congregauit. Ita dilucide Bernardin. Sen. Tomo. 2. serm. 51. art. 1. cap. 3. Sic, inquit, *à principio mentem eius in abisso humilitatis fundauit, quod sicut nulla post filium Dei creatura tantam ascendit gratiæ dignitatem, sic nec tantum descendit in abyssum humilitatis profunda.* Respiciunt se mutuo humilitatis, & gratiarum abyssi, & nec major potuit esse in pura creatura humilitatis profunditas, nec copiosior gratiarum affluentia. Quis enim comprehendere possit, aut Mariæ humilitatem, aut gratiam? Alterius sanè altera potuit esse mensura, utraque quodammodo infinita, tam per gratiam patet humilitas, quam per humilitatem deprehenditur gratiæ immensitas. Quod altè meditatatur ipse Senensis. Tomo. 1. Concione 61. art. 1. cap. 12. *Oportuit (ut sic dicam) fœminam eleuari ad quandam equali-*

Idem.

tatem diuinam per quandam quasi infinitatem perfectionum, & gratiarum: quam equalitatem creatura nunquam experta est, Vnde, ut credo, ad illam abyssum inscrutabilem charismatum Spiritus sancti, quæ in Beatam Virginem descenderunt: intellectus humanus vel Angelicus nunquam potuerunt attingere. Qui velit Marianæ humilitatis comprehendere abyssum, gratiarum metiatur plenitudinem quæ Virginem descenderunt. Gratia tanta fuit, ut ad quandam equalitatem diuinam fœminam eleuari: tanta ergo humilitas ut eius profunditatem sola gratiarum summus congressus impleuerit.

In Maria duplex abyssus sanctitatis & humilitatis.

Ad quandam equalitatem diuinam eleuata est, Maria.

Ideo plenitudo gratiæ in Mariæ nomine transit neque enim ab Angelo dicitur *Aue Maria*, sed *Aue gratia plena*. Luc. 1. 28. Sed me multum mouet quod plena dicitur, quæ nunquam gratia vacua extitit. Non enim rectè dicitur plenum, nisi quod vacuum aliquando fuit. Dixisset Angelus: *Aue gratia ornata*. donis cœlestibus appellasset diuitem diuini spiritus charismatum affluentia decoram: toto lumine Deitatis afflatam: neque enim minus hæc Virgini decora conuenerant. Plenum gratiæ cur nominat, quæ illius priuationem nunquam admisit? Sanè gratia plenam Gabriel appellauit, ut insinuet in animo virgineo ferè immensos capacissimòsque sinus humilitatem ampliassè quibus se par gratia recipiens, totos vsque ad summum impleteret. Quod obseruans D. Bernard. dum expendit humillimum Virgini responsum. *Ecce ancilla Domini*. Luc. 1. 38. Sic fatetur. *Respondit humiliter, ut sedes gratiæ præparetur.* Quasi diceret. Propè infinita erat gratia, quæ nuntiabatur ab Angelo in Virginem conflutura quam Virgo ut in se caperet rotam, amplissimam illi sedem per humilitatis abiectionis descensum præparauit. Capacissimos sinus se humilians propagauit; quos sublimior Dei gratiā illico impleuit. *Respondet humiliter ut sedes gratiæ præparetur.* Nec tanta gratia capi potuisset, nisi ad eius abyssum recipiendam, sedem humilitas ampliasset. Concinit Richardus de S. Laurent. lib. 1. de laudib. B. Virginis cap. 6. *Gratia plena, inquit, meritò humilitatis, quæ quasi vas vacuum & ideo meruit impleri, maxime cum esset mundum quia virginitas sociata fuit humilitatis; humilitas enim sensus & propria vacuitatis.* Gratia igitur plena fuit quia profundioris humilis complexu totam plenitudinem gratiæ æquauit.

37.

Luc. 1. 28.

Gratia plena denotat humilitatis vacuum fecisse Deiparam.

Ibid. v. 38. Bernard.

Rich. de S. Laur.

38.

Cant. 3. 6.

Ibid. 6. 9.

Ibid. v. 8.

Deipara, ut esset aurora lucidior nocte humilior effecta est.

Iam olim cœlestes spiritus hanc humilitatem Dei Matris mirabantur cum de ea requirebant, Cant. 3. 6. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi?* Sed & paulò post majori censere se admiratione pulsari, cum fumosam quam viderant virgam subito notauerunt in auroræ splendoribus nobiliter degenerantem. Ideoque interrogant; *Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens* Cant. 6. 9. De multis ne, an de vna tantum tam diuersa requirunt. Certè ne quis dissimilitudine laudis deceptus errasset, sponsam vnam esse testatur Sponsus, inquam præfatæ similitudines inciderunt. *Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matris sue, perfecta genitricis sue.* Ibid. v. 8. Ergo si vna, cur auroræ simul fulgore candicans, & fumi caligine obscura? Quid cum aurora, aurea, niger fumus? Hic attris voluminibus diem eripit, illa splendenti albore diem trahit: ille umbra spargit, hæc nocturnas tenebras fugat. Dispar dotes aurora, & fumus in vnius Sponsæ vultu monstrum est conuenisse: at in Mariæ meritis mira societate nectuntur, Soluit hoc dubium S. Thom.

S. Thom. à Villa noua. *Vide profectum*, inquit, à fumo inchoauerat, ab umbra inceperat, sed peruenit ad talem gloriam, ut aurora comparari posset. O prodigium! Dum fumosam sumit Maria humilitatis imaginem, in fulgentissimæ aurore splendores profecit. Nisi umbræ præcesserint, aurora non sequitur; quanto altius nox tenebras fundit, tanto euocat aurore celerius. Ita ut ad se totam aurore gratiæ pronocaret Maria totam se humilitatis umbris commisit. Profundior nox per humilitatem facta usque ad plenissimum diem surgente aurora profecit, & per profundiores abjectionis tenebras; dignissima facta est, quæ in solis gerulam, quasi aurora eligeretur.

39. Ioatham Ozia filius Rex Iuda laudatur in Scriptura quod Ierosolimitanum templum structa sublimissima porta nobilitauerit. 4. Reg. 15. 35. *Ipse edificauit portam domus Domini sublimissimam.* Per hanc portam significari Mariam auctor est Lyranus in Glossa morali ad hunc locum. *Porta*, inquit, *huius domus est humilitas, ex qua Virgo Deum concepit.* Profecto aduersus Lyranum argui posset, malè huius portæ similitudinem humilitati Virginis accommodasse. Nam quid humilitati dissimilius est, quam sublimitas? Humilitatis tota cura est infima quærere, abjectionem profiteri; fastigia fugere, omnisque eius structura in imò profundissimi despectus solidatur. Quare igitur dicitur humilitas sublimissima, quam sibi Maria tam à tumore alienam substruxit? Summa equidem

proprietate Lyranus in profundissima humilitate Virginis sublimissimam portam considerat, quæ ingressuro Deo homini intra vteri virginalis angustias editissimum aditum, per abjectissimam humilitatem patefecit. Dum nunciatur Dei mater futura, dum tantæ dignitatis gloria proponitur, sic se abiecit Beatissima Virgo, ut ad ancillarem vilitatem se demiserit. Ecce, inquit, *ancilla Domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Luc. 1. 38. Tam immensum Deum non posset ingredientem recipere; nisi domus portam sublimius attolleret: sed ut sublimiorem faceret, tantum ædificij ordinem vsque ad vltimum humilitatis fundum deprefcit. Vnde factum est, ut quod descendit profundius, excelsius attolleret additus, & ut immensum caperet sanctitatis ædificium immensè profundaret. Vnde opportunè ait Bernard.

Sublimis humilitas Mariæ, quæ credere nescit honoribus, inria, quæ & sollescere gloria nescit. Mater Dei eligitur, & Dei matrem ancillam se nominat. Nihil hac humilitate potuit esse profundius nihil ad recipiendum Deum potuit excelsius inueniri. Hæc est sublimis humilitas, quæ dum profundius descendit, sublimiores additas ampliauit, ut quem cœli cœpere non possunt, per excelsam humilitatis portam reciperet.

§. V.

Humana cupiditas, dum nunquam saturatur ex propriis, semper cogitur mendicare ex alienis.

Nemo sua sorte contentus viuit, etiam quorum messes propria horrea non capiunt, in aliorum spicas vota producunt. Plus semper hæc sanguis orba auiditas litit, & hiantibus perpetua ariditate faucibus hæret insatiabili sugendi pertinacia, quidquid nondam exhaustit. *Huiusmodi siquidem diuitiarum morbus est* (ait Nazianz. Orat. in laude Cæsarij) *ut finem appetendi plura nesciat; sed sitis medicinam in perpetuo potu sitam esse arbitretur.* Quid miserius quam semper paupertatis tormento torqueri: & in maximo diuitiarum congestu egestatis desiderijs rotari. O miserum (exclamat Stoicus lib. 7. de Benef. cap. 10.) *Si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & vasta spacia terrarum colenda per vineas; & immensi greges pecorum per prouincias, & regna pascendi: & familia bellicosarum nationibus maior, & ædificia priuata laxitatem urbium magnarum vincentia! Cum benè ista, per quæ diuitias suas disposuit, ac fudit circumspecterit; superbūque se fecerit; si quidquid habet, ei quod cupit compareret, pauper est.* Nam quæ inter pauperes, atque diuites disparitas est si ad vtriusque vota respicias? Sanè ut illi necessaria, sic isti superflua desiderant, nec minùs anxie in non possessa alteruter fertur, nisi quod alter plenus famescit, alter ieiunus, æquè tamen vtrumque auaritiæ æstus exagitat. Quare Zeno Veronens. serm. 2. de Auaritia. *Non habentibus, inquit, diuitias habendi iniicit cupiditatem; habentibus adimit societatem, ita omnes in rabiem una tempestate precipitat, ut ubi nam sit maior ignores.* Hinc auaritiæ fitore corraupti famem patiuntur ut canes, & quidem rabiosi omnia mordent, omnia corrodunt, & ut fortunarum incrementum faciant, nec minima prætermittunt. Flammam esse auaritiam dicas cum S. Sixto lib. de diuitiis. *Cupiditas enim igni similis est, cuius fomentum mundanarum rerum videtur esse substantia. Adde igni pabulum in immensum flamma nascetur. Adde auaritiæ quod suum non est, in maius incendium cupiditatis excrescet.* Omnia depascit ignis, nec refert acapnum inueniat ad fomitem, aut stipulam incurrat. Tam rapido voracitatis imperu, integras siluas absomit, quam leuissimam aristam capit in pabulum. Diues cupiditatis incendio exardens, nec pauperum straminibus parceret, quo flammam suam nutriat.

Occurrit nobis in hoc Genesis loco aquarum congregatio, tanquam compressæ auaritiæ forma, ad moralem hominum institutionem præscripta. Nam cum aquarum elementum omnem terræ ambitum latissimè occuparet, demum illud Naturæ Auctor Deus in locum vnum submouit, & ad certos ditionis terminos recedere fecit, quos non transgredietur, neque conuertatur operire terram. Ait enim hic. *Congregentur aquæ quæ sub celo sunt, in locum vnum, & appareat arida.* Hoc est. Aquæ illæ ambitiosè occupantes terram, nec locum aëri, nec terræ cedentes, coërceantur & ad præscriptos terminos se recipiant neque ultra audeant fluctus erumpere; satis sit illis obtinere maris amplissimos sinus, & à Deo sibi concessos occupare

40.

Nazianz. Cupiditas in perpetuo potu sitis medicinam quærit.

Seneca.

Ingenter diuersi quod habet cum cupiditis compareret pauper est.

Zeno. Veron. Auaritia cupiditas pariter pauperes ac diuites angit.

S. Sixtus. Auaritia ignis est, quo maius est pabulum maius incendium est.

41.

Aqua in vnum locum congregatur ne auaritia more omnia occupet.

Oleas.

Aqua cesserunt loco suo ut terra posset fructificare.

Auari sic cohibendi, ut alios sinant vivere.

42.
Psal. 13. 4.

Lotin.

Auari dicuntur plebem sicut panem deuorare, quia nihil pauperi relinquunt.

Auari plus de mendicantibus pauperum quam de suis fortunis se satiant.

43.

Ioan. 11. 5.
Iudas suo parcebat marsupio, & ad eleemosynas pauperum inhiabat.

occupare diffusissimos tractus, quibus sic se contineant, ut ab aliorum elementorum abstineant possessionibus. Hinc moralissime infert Oleas. *Quid aliud pra se fert, inquit, locus iste, quam qui lata loca possident, alios simul vivere sinant? Cesserunt aquae loco suo, ut terra posset fructificare: tibi vero non precipitur, suum locum relinquere, sed alienum non occupare.* Plus auaritia æstus furit, quam mare, plus funduntur cupiditatis fluctus. Parent aquæ dum iussæ sunt sua loca deserere, ab alienorum rapina non satis cohibetur auarus. Recedunt ne omnia occupent maria, & ut viuentibus locum faciant, unde se colligunt? auaritas hominum ita occupare omnia cupit, ut nulla viuendi locum concedat. Sic audacius quam Oceanus auaritia distenditur: sic qui lata possident loca, in miserorum resculas inhiantes incumbunt,

Hæc de diuitibus Dei quærella est. Psal. 13. 4. Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non inuenerunt. *Qui deuorant plebem meam sicut escam panis.* Pulchra metaphora diuitum auaritiam traducit, qui ad exiguas pauperum opes perpetuo inhiantes suorum affluentia minime saturantur. Egenorum iniurias, quibus isti se ingurgitant, panis comparat, qui præcipuus solet esse pauperibus cibus. Cuius varias interpretationes tradens ibi Lorinus tandem aptissime subiungit. *Præter allatas rationes, cur proprie sumi panis possit, quarum illa de quotidiano usu optima, ut innuatur quotidiana miserorum diuexatio: valet etiam quod ciborum aliorum partes aliquæ relinquuntur, ut ossa, spina, putamina, nuclei: sumitur panis totus. Quare summa declaratur auaritas, auaritia, voracitas.* Cogita diuites veluti ad suorum opum mensam decumbentes; & lautissimis bonorum ferculis repastinantes auaritiam suam. Non omnia quidem omni tempore placent hæc cupiditatis obsonia, sed variante gula auaritia aliis sumptis, aliis relictis nutritur. Quotidianus autem est panis usus, ut innuatur quotidiana miserorum diuexatio. Hoc veluti panem diuites cæterorum obsonia condiunt, & tanquam saporatissimo condimento fallunt famis suæ fastidium. Sic in maxima affluentia bonorum cogit eos auaritia panem à pauperibus mendicare. Sed inter obsonia & panem obseruandum est aliud discrimen. *Quod ciborum aliorum partes aliquæ relinquuntur; at panis sumitur totus.* Imò ne mica quidem de pane pereat scrupulosa religiositate cauetur. Ita auari de suis propriis bonis multa fortè veluti putamina prodigunt, egenorum vero retulas, veluti putamina prodigunt, egenorum vero reculas, veluti panis micas totas absument: ac plus de mendicantibus pauperum, quam de fortunarum suarum vbertate se satiant.

Decumbebat ad cœnam vna cum Lazaro Christus Dominus morti propinquus. Commodum accidit Magdalene, ut festiua mortis præludia officioso munere augeret: integramque pistici nardi libram supra dominicos pedes ambitiosa pietate profudit. Indignatus est Iudas tam pretiosum vnguentum inutiliter fuisse consumptum: sicque alia pietatis specie apud alios discipulos musitabat. *Quare hoc vnguentum non venit trecentis denariis, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fuerat & loculos habens, ea quæ mittebantur portabat.* Ioann. 12. 5. Iniquissimus latro miserationem obtendebat, & mulieris pietatem accusabat; ut

auaritiam pasceret, censum cupiebat augeri. At si rapinis inhiabat scelestissimus, cur loculis apud eum repositis parcebat? Quid opus erat vnguenta diuendere, ut illi materia furtorum suppetere, siquidem quæ mittebantur portabat? *Quare hoc vnguentum non venit trecentis denariis.* En tibi miser vnguentum licitatur, en de pretio emptor pasciscitur: iam modo numerantur denarij: nimis morosum negotium est auaritati tuæ. Quid per ambages lucrum quæris? Quid difficilius ad vnguenta recurris, cum facilius ad bursum possis? At licet vnguenti venditio erat tardior, alienum tamen esse erat cupiditati præcipuum, cum nihil auaritiæ plus placeat, quam parcere obtentis, & de alieno peculio mendicare. Eleganter sic Iudas arguit D. Leo serm. 16. D. Leo. de passione cap. 4. *Vt finem, inquit, tua cupiditatis expleres, patebant tibi furti de loculis: sed animum interdictorum admonitum quod minus licuit, amplius incitauit.* O iniquissimum auaritiæ tormentum! Cum satis apud se haberet Iudas, unde cupiditatem aleret, tamen de non possessis furti meditabatur: nec tam satiatur accepti, quam de non hibitis cupiditate cruciatur. Sic nimirum inardescit auaritiæ sitis, nunquam accedentibus satuta, semper superuenturis intenta

§. VI.

Homo, Regna Mundus sine concordia sordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas.

Inter sæuientes bellorum motus quibus concutitur orbis gratum est de pace tractare, & contemplari absentem concordiam, quam infortunio nostro perdidimus. Ad eius desiderium excitamur experientia malorum. tumque magis optabilis est pacis bonum, cum dissidiorum incommodis plectimur. Namquid pace amabilius est cuius beneficio tota hæc vniuersitas Mundi pugnacissimis membris compecta in solidissimam durationem fœderata est? *Quæ ratio* (inquit Tertullian. in Apologet. cap. 48.) *vniuersitatem ex diuersitate composuit; ut omnia amulis substantiis sub unitate constarent, & vacuo & solido: & animalis, & inanimalis, ex comprehensibili, & incomprehensibili; ex luce, & tenebris: ex ipsa vita & morte.* Tam contrariis partibus, tamque pugnantis Orbis in suum excidium rueret, nisi eorum contrarios motus, & impetus diuina ratio unitatis vinculo colligaret, & fœdere mutuo coëcceret. Quare quem vides Mundum quo frueris, non nisi pacis atque concordie beneficium est *Illæ enim omnia coniungit, (ut loquitur Dionysius de diuin. nomin. cap. 11.) atque inter omnia concordiam connexionemque gignit, absoluit. Itaque eam omnia expetunt, quod diuina ipsorum multitudinem ad totam coniunctionem traducat: in testinumque bellum huius diuersitatis ad eiusdem generis domicilium coniungit.* Mundi elementa etsi dissidentibus constant naturis, pacem tamen expetunt & desiderant, & eodem appetitu quo sui conseruationem amant, in concordiam feruntur. Implicat enim mundum absque ruina consistere, nisi intestinum hoc bellum deponant, & aduersantem naturam dediscant.

44.

Tertull.
Vniuersum ex amulis substantiis sub unitate constat.

Dionys.
Mundum est beneficium pacis.

Sed

Seneca.
Hominem
imbecillitas
cingit.

Ratio & con-
cordia homi-
nem validis-
simū faciūt.

August.
Aqua iubentur
congregare, & donec
congregentur
aqua non
sunt.

Idem.

Vnio est rerū
formatio.

Sed ut proprius ad nos ipsos homines accedamus; quoniam alio tuti esse possumus quam quod mutua pace connectimur? Hoc vno concordiae bono vita humana munissima est, & omnibus formidanda nihil formidat. Audi Senecam. lib. 4. de Benef. c. 18. *Fac nos singulos: quid sumus? praeda animalium, & victima, ac vilissimus, & facillimus sanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam sui satis virum est: quacumque vaga nascuntur, & actura vitam segregem, armata sunt. Hominem imbecillitas cingit; non unguinum vis, non dentium terribilem ceteris fecit: Nudum & infirmū societas munit. Duas res dedit, quae illum obnoxium ceteris validissimum facerent, rationem, & societatem.* Tot infortuniis expositus homo inualidus, nudus inermis manuducitur ad quaerendum pacis suffugium, & concordiae tutelam: qua cunctis aduersariis non solum tutior est, sed superior. Quippe ratione instructus, & societate veluti praesidio munitus impune excipiet aduersariae fortunae impetus, quam iniuriis obnoxius, tam pacis beneficio defensus. Hoc vno concordiae bono in hominem asseritur homo, neque enim integrè homo est si factiosus soluitur odiose discordiis.

46.

Materiam elementorum rudem, & ab initio informem conditam fuisse, & hac tertia die diuersas formarum species induisse opinatus est August. Ego vero quid de hac philosophia sentiam libro primo exposui. Modo sapientissimi Doctoris doctrinam moribus vtilissimam, & huic thesi opportunam capio. Sic enim ait in Catena Lipom. ad haec verba. *Congregetur aqua, quae sub caelo sunt in locum vnum. Ipse aqua congregatae in vnu, ipsa est aquarum formatio, harum quas videmus, & tangimus.* Mirissimum profecto est, quod iubeantur aquae congregari, & aquae nondum sint donec in vnum congregentur. Sic Deus ad aquas tulit Imperiū quasi iam in rerum natura essent. *Congregentur aqua, & tamen, ipsa congregatio aquarum formatio est, quasi non priusquam congregarentur formatae aquae fuissent.* Ita planè addi august. Ibid. *Vis quippe ipsa forma commendatur nomine unitatis. Hoc est enim verè formari, in vnum aliquid redigi.* Alitè quidem. Scilicet: dum aquarum elementum in vnam congregationē non colligitur, nec mutuo foedere, ac unitatis vinculo copulatur, ita deforme erat, ut pro nondū formato cēferetur, tunc demū formari, tunc esse incepit, cum primum in unitatem, & concordiam redactum est, & amico pacis vinculo colligatum. *Vis ipsa forma commendatur nomine unitatis.* Nihil enim discordia informius: nihil non ab unitate venustum. *Hoc est enim verè formari in vnum aliquid redigi.* Commendat equidem cuiusque rei formam ipsa conformitas, & quidquid in orbe speciosum est ab unitate laudem mutuatur.

47.

Nescio quis de turba Iudaeorum turbulentus heres Christum Dominum appellabat ad heresciendam inter fratres familiam. Luc. 12. 13. *Ait autem ei quidam de turba: Magister, die fratri meo, ut diuidat mecum hereditatem.* At ille dixit illi. *Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos?* Huius sententiae arcanam sapientiam iure demiratur Chrysost. serm. 162. & aggeratis in contrariū argumentis, sic urget. *Quis me constituit iudicem? Et ubi est illud quod dixisti Domine, Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio? Aut diuisorem inter vos? Et quis diuider iustos ab iniustis, sicut segregat pastores ab haedis? Si tibi iudicium debetur hominis, & pertè est totius saeculi celebranda diuisio, quomodo dicis. Quis me*

Tamayo in Genesim, Pars I.

constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Pulchre difficultatis nodum stringit Antistes: sed pulchrius illud Dædalica subtilitate dissoluit. *Et quidem, inquit, penes Christum fuit, atque erit omne iudicium. Sed tunc non indicaturus venerat, sed indicandus, nec addicturus reus, sed à reis innocens addicendus. In homine agebat Deum, in serua Dominum, ut esset vernula temporis, qui erat & factor & cognitor saeculorum.* In Chrysologi acumine later altè sententiae sensus; quasi diceret. Erat quidem penes Christum iudiciaria potestas, sed in tempus à se decretum reseruata: scilicet, quando instabit orbis terrarum extrema ruina, cum euellenda erit suis sedibus terra: cum ruentia de caelo sydera mundum redigent in fauillas, cum lumen solis soluetur in tenebras, argenteaque facies Lunae sanguinem sudata luescet: cum elementorū conflictus, & frementis maris tumultus, hominumque stupentiū pauor, praenuntiabunt mundi finem orbis exitium? Igitur ad ruinofum illud tempus iudiciariam diuidenti potestatem, ut quando totius saeculi, erat celebranda diuisio: tunc demum fieret mundi vniuersi extrema ruina. Quasi reprehensione dignus esset qui diuisionem hereditatis procurabat, cum mundus non destruendus per diuisionem, sed per concordiam & unitatem seruandus erat. Neque enim oportebat diuisionis sumere arbitrium, qui reformaturus mundum venerat non destructurus. Diuisiones enim & litigiosae discensiones destruendo orbe aptiores sunt machinae, cum nihil adeo mundum vniuersum longè à sui excidio confirmer, quam concordiae & pacis firmissimi axes.

Christus iudiciariam diuidenti potestatem in saeculi finem reseruauit, in quo quae unitate vigent, soluentur exitio.

48.

Cur ad Christi baptismum Spiritus sanctus in specie columbae descenderit, copiosa semper fuit Concionatorum materia & fecundum floridorum conceptum aenigma. Libet modo inter tot ingeniosas cogitationes nouum aliquid meditari. *Descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum.* Luc. 3. 21. Abbas Galfrid. apud Tilman. ad columbam Noëmiticam mentem reuocat, auspicatus grande aliquid hic nobis de cataclysmi historia porrendi. *Prima, inquit, auctoris huius commendatio legitur in Scripturis, cum secundis parentibus annuo clausis ergastulo signum dedit diuinae misericordiae, & suae liberationis. Siquidem per olivae ramum vltoris humanae luxuria, & prauaricationis diluuii finem columba rediens nuntiavit. Baptismus Christi formam nescitur diluuii tenere peccatores non emersuros, ipse quoque submergens, nisi quod illud personas perdidit peccatorum; hic feliciter homines saluans in profundum sola peccata deponit.* Eadem erat diluuii causa & baptismi, nempe hominum salus, mundi reparatio orbisque tuentis erectio. Vtrobique columba eligitur salutis asserendae ministra, atque illa primum laudatur auctore ex volatili genere, cui committitur pacis ramus. Quare! Audi exactissimam rationem ex Cypriano tract. de Unitate Eccles. *Idcirco in columba venit Spiritus sanctus, simplex animal lactum, non felle amarum, non moribus saeuum, non unguinum laceratione violentum. Hospitia homana diligere, vniuersae domus consortium nosse: cum generat simul filios edere, cum comeat volatilibus inuicem coherere: communi conuersatione vitam suam degere: oris osculo concordiam pacis agnoscere: legem circa omnia unanimatis implere.* Quid dici elegantius potuit ad pacis laudem? Ea sola duce in mundo stabilitur tranquillitas, cuncta in felicitatem conspirant. Respice hominum genus non magis exundatione diluuii obrutum, quam scelerum collaue euersum. Ut illum Deus in integrum restituat colum-

Luc. 3. 21.

In Christi baptismo columba apparet pacis noëmitica, ut per pacem iterū mundus reformatur. Cyprian. Columba pacis symbolum.

N bam

bam emittit pacis amantem, ut hoc vnanimitatis symbolo insinuet, non nisi beneficio pacis seruari mundum posse obtulit columba Noëmo oliuæ ramum pacis insigne, ut quam non poterat nuntiare vocibus reparationem vniuersi, nuntiaret ex signo charitatis Spiritus ad Baptismum Domini illapsus notissimæ auis specie ostenditur, ut noua orbi facies, nouus religionis ordo mentibus accederet humanis, ut quos religionum discordia perdiderat, concordia repararet. Asserta est adunatæ Ecclesiæ tranquillitas, discordia fugata, & ut Mundus æterna felicitate erigatur, hostilitas remouetur.

49. Iudæi peracto per summam iniuriam Christi supplicio; in eius vitam adhuc sæuebant, & prætextu colendi paschalem celebritatem, ne in horrorem verteteretur lætitia fædo illo crucifixorum spectaculo, rogauerunt Pilato ut frangerentur eorum crura, & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. *Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum,*

Ioan. 19. 33. *non fregerunt eius crura.* Ioan. 19. 33. Cum nihil potuerit ultra consensum Christi inimicorum

Christus ferro dissectus noluit mori ad commendationem vnitatis. sæuitia, hic in dubium verti potest, cur Dominus non sit passus inter atrociora tormenta corpus suum ferro præscindi? Nam qui in exemplum nostrum sputa, alapas verbera nullatenus recusauerat, qui se omnibus iniuriis spontanea constantia objecerat, cur non etiam permisit, aut securi amputari sibi ceruicem, aut tibias claua confringi, aut denique alio sectionis genere mori? Hic planè in seipso experimentum suæ legis faceret, qua aliquando iussit. *Si manus tua vel pes tuus scandalizat, te abscinde eum, & projice abs te.* Qui toties suis factis confirmavit doctrinam suam, quare noluit hoc etiam exemplo præire

Matt. 8. 8. martyribus, qui, ut ait Apost. ad Hebr. 11. 37. *Secti sunt. In occasione glady mortui sunt?* Certè vnitatis & concordia amantem non expediebat in suo corpore diuisionem experiri, ut qui in eo totius Ecclesiæ, quam fundabat, imaginem præferebat simul omnem diuisionis speciem extirparet. Quod obseruans Athanas. de Incarnat. Verbi Dei, inquit. *Quo circa neque Ioannis mortem sustinuit capitis truncatu; neque sicut Isaias Prophe-*

Hebr. 11. 37. *ta serra dissectus est; ut & in morte sine mutilatione integrum corpus seruaret, & causa subduceretur iis, qui Ecclesiam in partes cupiunt discindere.* Quasi hoc vno concordia & vnanimitatis bono firmitati & stabilitati suæ Ecclesiæ consuluisse, quæ nisi scissuras omnes excluderet, numquam ad durationem æternam perueniret. Hoc solo pacis vinculo firmata Ecclesia & solidata est ad Christi compagem, ut sicut ille corpus suum seruare ab omni scissura liberum voluit; ita mysticum eius corpus totius diuisionis experts seruaretur. Nulla enim respublica, nullumque potest regnum nisi pace, & vnitare ciuium ad diuturnam felicitatem exurgere, cum discordia ipsa sit magnorum corporum euersio, & ruina.

Athanas.

§. VII.

*Homo diuina dilectione præuentus prius
cepit amari, quam
fieri.*

A Pud ethnicae sapientia Philosophos valdè controuersum est, utrum qui se solo contentus sit sibi que sufficiens inire amicitiam possit? Nam quid extra se amet qui se solo beatus est? *Amor (ut à Platone diffinitur in Sympos.) desiderium est aliena pulchritudinis, & ardor animi in proprio corpore mortui, in alieno uiuentis.* Amans quantum complacet in amato, tantum displicet sibi nec secum potest felix esse, qui ut in alio sit totus in se ipso definit viuere, ut in amico integrè uiuat, in se integrè mori constituit, & nequit alterius charitate flagrare, qui potior est sibi. Tamen Stoicæ disciplinæ Princeps Seneca Epist. 9. pluribus ostendit non abhorreere sapientiam ab hoc dulcissimo animi affectu, quantumuis enim secum beatus esse possit, sapientia tamen pars est inuenire quem dignè diligat. *Sapiens etiam si contentus est, se tamen habere amicum vult, si ob nihil aliud, ut exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat.* Non est perfecta sapientia, quæ non omnem virtutem amplectitur cumque magna sit amicitia virtus nullus verè sapiens hanc à suæ scholæ consortio excludit. Quare mirum non est, si sufficientissimus sibi Deus, iuxta ac sapientissimus homines adamauerit, eorumque amicitiam inierit, si ob nihil aliud, certè ut exerceat amicitiam ne tam magna virtus iaceat. Illud tamen est quod admirationem superat, adeo esse Deo homines charitate præuentos, tamque anticipato ardore voluntatis amari mortales, ut principis fuerit amari, quam fieri. Nondum homines, homines Numen quærit, & in ipsa veluti hominis spe inuenit quid diligeret, & amicitia affectu dignaretur. Quod in Adami formatione auspicatus Tertullian. lib. de Resurrect. carn. cap. 6. *Recogita, inquit, totum illi Deum occupatum. ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, sapientia, prouidentia, & ipsa in primis affectione, quæ lineamenta ductabat.* Viliissimum Deus limum manu contrectat, sensu producit, opere elaborat, consilio distribuit, sapientia effigurat: prouidentia perficit; & tanquam rei charissimæ ipsa in primis affectione, lineamenta ductabat. Manus præuenit affectus, & quem nondum illa perfecerant, iam voluntatis præcepta flamma tanquam confectum amabat. Ille utique Deus sibi plenus, sibi beatus, & secum non solus effecturus quem amaret, prius amat quam efficit, & informem illam lutulentamque hominis materiam tanta affectione delineat, ut ipsam quoque amare videretur in hominem transfiguram

Primis creationis diebus latebat arida altè inundata insidentibus aquis tertio vero die dixit Deus. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum, & appareat arida.* Ut arida exeat in publicum, immensam Deus prouoluit abyssum, & diffusam per orbem elementum arcto in loco conclusit. Sed quid Deus tantopere aridam quærit, tanquam si ex ea esset effossurus opulentum

50. *Vtrum sapiens habere amicitiam possit* Plato. *Amor est animi ardor in proprio corpore mortui in alieno uiuentis.*

Seneca. *Sapientia pars est inuenire quem diligas.*

Tertull. *Deus lutum ex quo futurus erat Adā affectione ductabat.*

Rupert.
Deus aquas
congregari
iussit, ut ari-
dam quare-
ret ex qua
homo futu-
rus erat.

opulentum thesaurum? Quid apparente arida in-
uenit? Nempe liquentem molem operosa commo-
tione subtraxit, ut nihil aliud præter aridam de-
tegeret. *Quo enim tendebat Artificis industria* (rogat
Rupert. in Catena) *nisi ad hoc, quod ait: Et appareat*
arida? Aridam quarebat iam dudum latentem in fun-
do abyssi, antequam diuideret aquas ab aquis, quam
sibi esse nouerat, qui locus creauerat. Verum
non frustra queritur; aut tot semotis molibus
detegitur subjungit doctissimus Abbas. *Quere-*
bat, inquit, aridam magni, & pulcherrimi operis
materiam, quod apud se pertractabat miro, & ines-
fabili consilio, de infima, & ignobili massa, cæli
sui superioris aurea palatia perornaturus. Onimium
Dei anticipatam charitatem? Ed scilicet Arti-
ficis tendebat industria, ed remouendi aquas
tanta molimina, ut appareat arida pulcherrimi
operis, id est, hominis materia. Producturus
hominem, iam ipsum prius affectus commenda-
uerat, & ipsius Omnipotentia artificis amandi
operis celeritate præuenta est. Dum manus ho-
minem producere tardant, ipsum hominem
amor obrinuit, & diuinus philanthopos, quia
illum non inuenit effectum, in arida perquirat
futurum, gaudet contemplari massam tantis ope-
ris formam præstaturam, lustrare oculis, ver-
sare manibus spes ipsas humanæ naturæ, &
in eius origine quodammodo deliciatur, qui
dignatus est, prius hominem amore, quam
opere.

§ 2.
Ioan. 2. 2.
Christus in-
terfuit nup-
tialis in gra-
tiam futura
prolu.

In Cœna Galilææ nuptialibus conuiuio inter-
uenit Iesus Virginitatis assertor Ioan. 2. 2. *Voca-*
tus est Iesus & discipuli eius ad nuptias. Et quid
cum nuptiis filio Virginis? Quid cum symposio
quadragenario nuper jejuniis? Totum hoc quod
miraris amor est, cuius tu homo eras felicissimus
fomes. Iam emicabant in nuptiis futurorum li-
berorum præfagia, quæ præcordia Christi pul-
sabant, & præcurrente eius amore, prolis ex-
pectatione lætabatur. Præsentia sua nuptias ho-
norat futuræ prolis gratulatus auspicia, & quod
vix elucebat humanæ propagationis initium.
Christus iam acceperat in ardentissimæ charita-
tis fomentum. Adest nobis Cyrill. in Catena Græc.
Corderij. *Conueniebat, inquit, in primis, ut qui huma-*
ne naturæ cœsor, eam totam ad meliorem statim renoca-
turus aduenerat, non solum iis, qui antè iam in rerum
naturam vocati erant benè precaretur, sed iis quoque,
qui nondum nati erant gratiam præstitueret. Paucio-
ribus verbis eandem sententiam comprehendit
Anonym. in eadē Catena. *Venit Dominus, inquit,*
ad nuptias, ut non viuentes solum, sed etiam omnes,
qui gignendi forent sanctificaret. Quod ad cœnam
nuptialem promisit Iesus, quod ad conditum ve-
nit, & conjugiorum solemnibus interesse non re-
cusauit, hominum amor fecit. Amabat homines
antequam fierent, & eorum expectatione alebat
desideriis sui flammam. Nondum genitos à longè
prospiciens, adhuc eorum originem diligebat, &
gaudebat in nuptiis, quæ sibi tam dilectos homi-
nes procurabant.

Anonym. m.

§ 3.

Gen. 4. 10.

Primus Cain ausus naturæ iura violare parricid-
io; non exhorruit cæde manus sanguine huma-
no terram imbuere. Prorupit Deus in dignissi-
mos quæstus, iniquissimamque Abelis necem tan-
tùm non lamentatus est. *Quid fecisti? Vox sangui-*
nis fratris tui clamat ad me de terra. Genes. 4. 20.
Prò! quàm videtur imitari Deus vulnerati animi
sensus? quàm se insinuat grauissimo dolore pul-
satum! Sed qui totum hominum genus morta-
litati addixerat, quid tantoperè dolet mortalis
interitum? An nisi necaretur Abel propterea cen-
sum moriendi effugeret? Certè vitam aliquando
finiturus erat, nec posse à communi homi-
num noxa liber euadere. Non est igitur, cur sic
Deus tactus dolorosè ostendat, quod Abel mo-
riturus, moritur. At oportet in medium proferre
Onkelos paraphrasim, specilialissimo sensu ex-
ponentis, illos Abelitici sanguinis clamores, quos
tam dolenter Deus accepit. *Vox sanguinis fratris*
tui clamat ad me de terra, id est, vox sanguinis fa-
miliarum, quæ futura erant, ut egrederentur ex fra-
tre tuo, clamat ad me de terra. Quasi dixerit. In ef-
fuso fratris tui sanguine, eius posteritatem eua-
nuisse doleo. Namque illos clamores, illòsque
gemitus elinguis sanguis loquitur, cuius inter-
cepta est progenies, ad me clamat præcissa sobo-
les, quæ futura erat, ut egrederetur ex fratre tuo.
Animum meum tangit illa Abelis posteritas non
quæ futura quidem est, sed quæ futura erat si
Abel diutius superfuisset. *Quid fecisti?* Valdè ex
te queror quod tot mihi delicias amputaueris;
quot vno parricidio interpellasti hominum vitas.
O delectabile Cæini flagitium, tot Deo dolores
accumulans, quot vna nece interuertit homines.
Ecce quàm se Deus amatorem exhibuerit homi-
num, qui videri posset tanquam Rachel plorare
filios, & nolle consolari, quia non sunt. Et qui-
dem parentes delectari solent infantilibus nugis;
quæ verò vnquam mater tam tenerè filios amat,
ut blanditias amoris ad nondum conceptos fi-
lios extenderit? Præstat sanè materno amor
amor diuinus & antè pueriles nœnias, atque
infantium lepidos jocos deliciatur Deus sola ex-
pectatione mortalium.

In Abelis vo-
ce eius poste-
ri iam non
futuri Dei
præcordia
pulsabant.
Onkel.

§. VIII.

*Nemini datum est sine aliqua patientia
vivere torquet ipsa felicitas,
quem nulla premit
aduersitas.*

Parum refert sæua ne, an prospera fortuna
nos cruciet: vtrique premit, & forsam quæ
secundior esse videtur durius opprimit. Scitè
scribit Seneca de Tranquill. animi cap. 10. *Om-*
nes cum fortuna copulati sumus: aliorum aurea catena
est, & laxa aliorum arcta, & sordida: Sed quid refert?
eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatque
sunt etiam qui alligauerunt. Hac nempe lege vi-
tam ducimus, ut vnumquemque sua ligent vin-
cula, sui custodiant carceres, omnes denique
dispari tormento fortunæ notamur. Siue sint
qui ad summum culmen ascenderint felicitatis
humanæ, ibi curas, ibi timores quibus agi-
tentur inuenient, nec secus quam qui misera
sorte despecti sunt, supplicio fortunæ multan-
tur, nisi quod antea illos, hos sordida catena
reuincit.

Seneca.
Omnes nos
catena alli-
gat, alios au-
rea, alios sor-
dida.

Vidimus ab initio certam inanem, & vacuam
immensaque aquarum insidentium vi obrutam;
Tam abiectè jacebat ut inuisibilis meruerit ap-
pellari. Tertio iam die in conditionem asseritur
fœlicissimā, submoræque aquarum tyrannidie in-
libertatem eruitur, & tãquam de ergatuli miseriis
excipi tur. Dixitq; Deus. *Congregentur aquæ, quæ sub*
cælo sunt in locum vnum, & appareat arida. Quæ prius
terra ab
aquarum præ-
dere libera,
ariditatem
incurrit.

§ 4.

Terra ab
aquarum præ-
dere libera,
ariditatem
incurrit.

terra erat, modo arida apparet, & aquarum oppressionibus liberata, non terra, sed arida nominatur. In vtraque fortuna molestias experitur, siue in abjecta, pondus, siue in sublimi, ariditatem, & sitim. Alternant felicitatis & miseriae sortes, vtrouque tamen quidam est, cuius incommodis obnoxia sit, neque ita sit ab infortunio libera, vt omnino iugum infelicitatis excutiat. Quod subtiliter obseruat Ennod. in benedict. Cerei. 1. & nominis arida, rationem insinuat, nostro themati aptissimam. *Quis alius preter te, inquit, mundi fabricam perpendiculo repentine iussione exactam bifida auctoritate solidauit? cum primum precepti tui miraculo terra coagularetur in pelagus, & deductis deinde aquarum impressionibus, illa naufraga post sitiret?* Scilicet terra postquam experta est miserum sub abyssu naufragium, & in benigniorem fortunam peruenit, iam audet ipsas aquas veluti de sublimi loco contemnere. Quid his fortibus dissimilius? aut quid potest esse felicius, quam è naufragio suo ad summas diuitias vindicari, destinari ad fecundissimas messes totque amoenitatibus conuestiri? At si vtriusque status conditionem consideres, miseriae suas terra, non cum felicitate decoxit, sed mutauit: nam in tanta felicitatis accessione sitit, arida est, & arenti siti nunc premitur, quæ tot oppessa fluctibus naufragium sustinebat. Variauit laboris anxietatem, nec minus in felicitate torquetur dum sitit, quam prius aquis inundata naufragio premebatur. Inter tot delicias arefcit arida, ne sit in hac sede mortalium fors aliqua, quæ omnino quieta sit à fortunæ iniuriis.

56.

Malè dormitabat discipuli tumentes maris fluctus exiguo lembo incumbens ventis, vndique nauiculæ latera vndæ quassabant, & vi tempestatis expugnati vectores propè furentis pelagi iras subibant. Quartâ autem vigilia noctis venit Iesus ambulans supra mare, præsentia sua discipulorum animos erecturus consternatione dejectos. Dum illi addubitant, quis ille sit, qui firmis gressibus liquidum premit, dum non satis in auxilium properantem agnoscunt. Petrus annuente Domino se in mare præcipitat, & totas maris minas pede intrepido calcat. *Videns vero ventum validum timuit, & cum cœpisset mergi clamauit dicens: Domine saluum me fac.* Matth. 14. 30. De hoc Petri intempestiuo metu, tempestiuè sic fatur Chrysost. serm. 90. *Beatus Petrus cum per aquora diuinos imitaretur incessus. nouus viator molle iter duris gressibus calcat, ante de lapsu supplicat, quam gaudeat de donato.* Qui modo in naui positus ad tempestatis inhorruerat periculum, defunctus hoc discrimine tam feliciter euasit, vt diuinos imitaretur incessus: tam fluctibus superior, vt nouus viator molle iter duris gressibus premeret. Subito timorem naufragij excussit, resumpsit audaciam, & qui mortis imaginem in fluctibus formidabat, diuino auxilio suffultus ipsis se dedit fluctibus formidandus. Quid tunc? *videns ventum validum timuit,* Detumuerat iam mare, & à furore tempestatis sese iam colligerant fluctus; quid modo Petrus timet? Certè vbi non vrgebat tempestatis aduersitas, ipsa torquebat Petrum felicitas. Ventus est quem in prosperitate formidabat, qui dudum maritimi æstus metus excusserat, & in tanta felicitate, vt diuinos imitaretur incessus, adhuc timet tempestatis discrimina: Donatus tam insolito priuilegio, vt maris minas vestigio premeret, *ante de lapsu supplicat,*

quam gaudeat de donato. Adeo nulla fors est mortalium ab infortunio intacta, vt quem deserunt infelicitatis incommoda, felicitas ipsa fatiget.

Duo ex Pharaonis famulis in custodia tenebantur damnati cum vterque somno & mœstitia dediti suæ causæ futuros euentus vana imagine somnij perceperunt. Alter qui Pharaoni poculum ministrabat, viderat vitem paulatim crescere, & in gemmas erumpere: & post flores maturefcere botros, quos cum ille premens manibus eliquasset in calicem, Regi denique propinabat. Alter vero magister pistorum tribus se supra caput viderat eminere canistris oneratis regalibus cibis, quos auidæ vndique volucres rostris, & vnguibus decerpebant. Dissimiles somniorum effigies vtrumque pari confusione turbant. Ad quos ingressus manè Ioseph cum vidisset eos tristes ita locutus est: *Cur tristior est hodie solito facies vestra?* Genes. 40. 7. Mirum est in tam dispari repræsentatione fortune vtrumque fuisse simili mœrore præcinctum. Nam quod Pincerna viderat, scyphum porrigere Pharaoni, non obscure portendebat, in pristinum sui in muneris gradum restituendum eum esse. Cur non tam placida species mœrentem reficeret, & quasi bono omine accepto, spem ad lætiorem euentum conuerteret? Tristetur merito alter, cuius mentem improspere oberrabat imago, & infelicem suæ causæ exitum ex rapacibus auibus poterat ariolari. Vbi erat dolendi conjectura dissimilis, cur tam similis esset marcendi augurium? Verum ad mitigandam tristitiam frustra sunt humanæ felicitatis portenta, quandoquidem ipsa prosperitas sufficientem dolendi materiam subministrat. Audi quid in præsentem resentiatur Ambros. lib. de Ioseph. cap. 6. *Hoc somnium est, inquit, & omnis potentia sæculi somnium, non veritas; denique per somnium vidit sibi reddi principatum suum.* Dum se vidit Pincerna in pristinam sui principatus potentiam reuocari, verissimos gemitus fundit, vtramque tristitiam ostendit, nam *omnis potentia sæculi omnium est non veritas*, quæ dum facile euanesce-re formidatur, tanquam per somnium eius gaudium concipitur. Hoc miserius habent felices, quod lætitiâ de sua prosperitate, sicut dormientes, sine perturbatione non capiunt. Nam qui dormiens se somniat, vel ad diuitias, vel ad honores peruenisse, nihil de inconstantia fortunæ recordatur, gaudiumque sine metus suspicionem percipiunt. At qui vigilans his prosperitatis humanæ somniis indulget, numquam gustum felicitatis sine amaritudine metus capit, cum omne potentiæ culmen præceps esse videat, & quæcumque se insinuat fortunata altitudo secum afferat suspicionem ruinæ; & amplissimam mœroris materiam. Tam tristabatur alter imaginatione fatalis euentus, quam mœrebat alter secundioris fortunæ præfagio, & quem non affligebat calamitatis species indicium prosperitatis afflixit.

57.

Gen. 40. 7.

Pharaonis famuli in dispari fortuna pari mœrore torquentur.

Ambros.

Infeliciores est mundi felicitas cum possidetur, quam cum somniatur.

Ennod.

Terra prius naufraga, post naufragium sitit.

Matt. 14. 30.

Chrysost.

Petrus non secus in naui, quam inter vndas naufragat.

§. IX.

Semel experta voluptas ad repetitionem exacuit appetitum, & sinistros affectus efficit potentiores.

58.

Chrysol.
Hoc sunt vitia corpori quod ignis segeti.

Nihil est difficilius quam pravi nostri affectus flammam extinguere, si semel igne suo sensus nostros afflauerit: serpit majori incendio ad moto experientiae fomite, & dum se vitia insinuant conualescunt gliscentibus flammis. Quod ignis arida segeti, hoc vitia corpori sunt humano, quae sola securius separatione vincuntur, necantur ignorantia, nescita feliciter euanescent. Nam si ad mentem, & sensus peruenerint, si contigerint animos, si membra semel penetrauerint inextinguibile gignitur & exaltatur incendium. Ita autem verbis loquitur Chrysol. serm. 116. Felix virginitas, quae carnis incendia nondum sensu percepit, quae quid eiusmodi voluptates sapiant, penitus ignorauit; facilius despiciet vitij dulcedinem, cuius gustus delicias nescit, quam si semel probasset. Quare Tertull. lib. 1. ad uxorem cap. 8. cum integritate virginum comparans viduarum continentiam? illam beatiorē esse fatetur, hanc tamen quae cum experto voluptatis hoste confligitur operosiorē. Licet, inquit, integritas solida, & tota sanctitas de proximo visura est faciem Dei, tamen vidua habet aliquid operosius: quia facile est non appetere quod nescias, & aduersari quod desideraueris nunquam, Gloriosior continentia, quae ius suum sentit, quae quid viderit nouit. Potior est quidem sanctitatis puritate virginitas, sed continentia inde gloriosior quod arduitate certaminis voluptates quas nouerit, auersatur. Quia facile est non appetere quod nescias, at voluptatis expertae desideria non crescere difficillimum.

Tertull.
Castitas in virginibus beatior, sed in viduis operosior.

59.

Pulchram huius veritatis imaginem proponit nobis praesens Genesis textus ubi Deus inducitur vi & potestate imperij, aquas in locum vnum compellens. Dixit vero Deus: Congregentur aquae, quae sub caelo sunt in locum vnum, & appareat arida. Hoc audito praeepto statim fluctus omnes in vnum orbis angulum se recipiunt, terramque prius sub undis latentem reuelant. Sed perpende, subinde insolentiam maris, & in quotidianis aestibus fluctuum audaciam. quasi velint praeeptum Dei transgredi, & aridam rursus obruere, sic adnuntur inuadere terras & timore praecipiti comminantur naufragia. At tunc occurrit securitatis sponzor Deus per Ierem. 5, 22. Qui posui arcam terminum mari praeeptum sempiternum quod non praeteribit: & commouebuntur & non poterunt, & intumescunt fluctus eius & non transibunt illud. Et vnde haec in legem diuinam maris rebellio? Cur sic toties illud imperium effingere nititur, quod tam prompta olim obedientia impleuit? Sanè etsi non amplius biduo terras à principio occupauerat, ea tantilli temporis vitiosa diffusio sufficiens causa est, vt repetendam terram saepius instigeretur. Quod semel degustauit, cupit identidem iterare, & cum aliquando terrae gustum perceperit eiusdem voluptatis repetitionem ambitiosè procurat. Quare Basil. Seleuc. Orat. Nudat aquis, inquit, terra dorsa, quibusdam veluti in cellis maria concludens

Ierem. 5, 22.

Mare quia semel terras obruit, perpetuo refluxu terras inuadit.

Basil. Seleuc.

dum imperio in abyssum vitium pro claustro, & arena quasi habena formidabili maria continet, terram liberam seruans à pelagi eluione. O quot sunt necessariae custodiae, ad continentiam pelagi! Cellae & claustra parum possunt, habentis opus est ne maria quae aliquando licetiosè se diffuderant, iterum atque iterum praescriptos limites transgrediantur. Sic nimirum improbarum passionum motus, quærunt semper illam quam semel expertae sunt voluptatem reuocare, quibus nisi continua solitudine obstitimus ad eadem vota semper remigrant.

Primi humani generis parentes sui reatus conscientia mulctati mitati se sunt pudibunda nuditate detecti, cumque alternum aspectum ferre non possunt. Consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Genes. 3, 7. Hanc fuisse arborem quam ipsis interdixerat Deus, plurimorum opinio est cum Procopio, Pelusiot, Moyse Barceph. lib. de Paradis. & Theodoret. hic quæst. 28. cuius hæc verba. Dum adhuc consuerunt folia ficus, audierunt vocem Dei deambulantem, & sub arborre latitarunt, non alia videlicet, quam vnde folia decerpebant; hæc autem erat, de qua praeeptum acceperant. Itaque non modò ad nuditatem regendam carpebant, eius arboris folia, verum ad eandem Dei voce perterriti fugitarunt. Nullum aliud de lignis paradisi placebat, hoc vnum est lignum ad omnia expetiturum, Abundabat nemus arboribus, & foliorum pompa & magnitudine stipitum capax, vt vel illis ad peristromata folia ministraret; vel fugientes absconderet. In densissimo luco illa tantummodo arbor quærebat. & quidquid voluptas, aut libido desiderabat ad omnia hæc vnica arbor seruebat Pomum, folia, truncus illius maximè ligni requiritur, quod solum prohibitum fuerat Nec mirum si ad vertitum sapissimè recurrebant, cuius aliquando fructum vitiosè gustauerant. Vt primum eius arboris libauerunt pomum, eiusque voluptatis sapore deliciati sunt, adeo concupiscentiae æstus exarsit, vt quot quod animi motus superuenerant in ipsius arboris tota desideria conuerterent. Rectè hoc obseruans Rupert. lib. 3. in Genes. cap. 12 inquit. Absconderunt se in medio ligni paradisi. Hoc propriè videtur dictum; quia non ait in medio paradisi, vel in medio lignorum paradisi. Quod enim medium habet vnum lignum, in quo abscondi valeant corpora duorum hominum? Absconsonem hic oportet intelligi non tam corporis, quam animi, quem Deus maximè requirit, Quomodo secundum animam absconderunt se in medio ligni, Nota attentius quæ subtilius subiungit. Videlicet amando concupiscentiae vitium quod contraxerant per fructum ligni. O mirabilissimam eruditionem! Scilicet ubi semel fructus illius ligni voluptatem gustauerunt sic se illi toto cordis affectu tradidere, vt eorum omnes affectus, desideria mentisque cogitatus intra illud omnino lignum se reciperent, & veluti conclusi laterent. Amant concupiscentiae vitium quod contraxerant per fructum ligni, & degustato semel pomo venenata esca omnia occupauit amorum praecordia, totumque animi robur cupiditatum incendio conflauit. Hinc in fertili sylua præter hanc arborem nullam vident, & omnes concupiscentiae motus hanc solam cupiunt, quam ad vitiosam voluptatem semel probauerunt.

Isaac fame compulsus & à Deo monitus cum uxore sua Rebecca peregrinationem suscepit in Geraris. Regiam Abimelechis ingressus, omnium

60

Genes. 3, 7.

Procop. Pelusiot. M. Barceph. Theodoret.

Primi Parentes arborem quam semel degustarunt sapius repetierunt.

Rupert.

61

pariter aulicorum curiositatem mouit, pulcherrimæque vxoris vultus desideria Magnatum rapuit. Rogatus de pulchro comitatu respondit Isaac: *Soror mea est. Timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius pulchritudinem.* Genef. 26. 7. Hinc omnes Interpretes inferunt quanta olim apud Palæstinos matrimonij reuerentia fuerit, cuius violare adulterio fidem, plus horroris haberet, quam homicidium perpetrare. Secundum hoc Isaaci simulatione detecta, cuius se publicauerat frater, conjux esse dignoscitur. Fraude igitur euulgata Abimelech præcepit omni populo dicens: *Qui tetigerit huius viri uxorem morte morietur.* Ibid. vers. 11. Non satis consultum hoc edito existimo, aut mulieris pudori, aut mariti salutis. Hoc potissimum cauere debuit, ne vir causa vxoris occideretur; illo enim incolumi non erat opus ab adulterij flagitio arcere maritalium legum obseruantissimos Palæstinos. Sanè frigidum mandatum est, vt mulierem vxoratum non tangant. Esto nemo ad eam accedere audeat dum illa soluta matrimonio non est, quis prohibet virum de medio tollere, eoque sublato; ad Rebeccam tanquam solutam accedere? Certè eam legem tunc non violaret, qui non vxorem sed viduam tetigisset. Ergo lege illa nec fuit viri incolumitati prospectum, nec Rebecca satis ab amatorum libidine tuta. Verum meo iudicio Rex vtrumque vno verbo prouidit, & Isaac securitati, & mulieris pudicitia eadem lege succurrit. Nam vt faciliè abstinerent à viri nece qui vxorem non tangerent, ita illi mortem ægre non intulissent, qui vel iocosè lasciuiendo vxorem tetigissent. Adeo vel primo leuique voluptatis attractu prauæ propensiones ferociunt, vt timeri posset nex viri si quis eius vxorem lasciuè contingeret, Prohibuisse primam appetitus experientiam compendium fuit ad rescindendas vitiosæ cupiditatis vires quæ proculdubio desæuissent, si primo attractu voluptatis saporem libassent. Hanc mentem confirmant Hebræi, & Græci textus verba: quibus Regis prohibitio continetur. Aiunt enim: *Qui tetigerit virum hunc, & uxorem eius pro quibus noster vulgatus transtulit. Qui tetigerit huius viri uxorem.* Quarum lectionem discrepantiam sic concordat Salian Anno mundi 2229. *Sententiam magis, quam verba aspexit Interpres, & figuram Hendiadym substulit. Nimirum Regis mens fuit, cauere vxoris honori, & consequenter viri.* At si prohibito vel leuissimo voluptatis gustu, viri incolumitati satis videretur esse prospectum. Nam vt facilius est nondum agnitam voluptatem prætermittere, ita impossibile videbatur vt qui sceminam tangeret, non sic ad pleniorum voluptatem fureret. vt solutam matrimonio viro elato non faceret, ad frequentiam liberæ voluptatis.

Genef. 26. 7.
Olim plus
abhorrebant
homines ab
adulterio
quam ab homicidio.

Ibid. v. 11.

Abimelech
prohibens
quemquam
Rebeccam
tangere.
Abrahami
vita consulu-
it.

Salian.

§. X.

*Nulla noscitur iusta subiectio ubi
peruersus affectus
dominatur.*

QUOD de ira dicebat Seneca. *Hoc mali habet quod nolit regi*, id ego de quouis prauo affectu dixerim, cum vehementius concitatur, hoc enim inter alia mali habet quod regi nolit, leges dediscit, rescindit iura, subiectionem non patitur. Benè hoc descripsit David. Psal. 138. dum se tanquam diuinæ legis refractarium pingit. *Quo ibo à spiritu tuo? inquit, & quò à facie tua fugiam? si ascendero in cælum, tu illic es, & si descendero in infernum ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris. Et enim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Ibid. vers. 7. Ad quæ eleganter Eucherius. Epist. de contemptu mundi. *Ita errantes clausi.* inquit, *viuunt, extra considerationem Domini, & intra potestatem.* Arguè quidem. Nam qui effreni licentia affectibus dominari nesciunt peruersis, libertatem quidem effectant intra fatalem & necessariam subiectionem, & cum re ipsa fugere nequeant Dei potestatem, tamen conuiuentibus oculis se intra custodiam liberos esse falsa cogitatione præsumunt. Impossibile est subiectionem hanc detrectare qua intra potestatem Domini tenemur inclusi: nullisque artibus poterit hæc seruitus exui. At cum possimus affectus animos nostros possidet, sub alterius dominio nos esse obliuiscimur, sicque viuimus, *extra considerationem Domini, & intra potestatem.* Quia regi nolumus, imaginamur nos liberos, & subiectione solutos aut affectata ignorantia, aut tremulis palpebris nictante conscientia.

Sublunares aquas toto biduo terras altissime insidentes hoc Deus tertio die sui præcepti potestate coercuit, & in locum vnum congregari compulit. *Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum vnum, & appareat arida.* Huic illæ protinus præcepto cesserunt, & dominatorem vniuersi reueritæ subiectionis debita professæ sunt iura. Sed Heu! quam cito huius obligationis oblitæ perpetuo refluxu maris terris imminant, & tanquam si memoria præceptum exciderit, ita contra præscriptos terminos sæpius insultant, & ad terrarum ruinam rursus impendunt. Quod cothurnata eloquentia perpendens Basil. Seleuc. orat. 1. sic scribit. *Esto, ventorum impetu ad terram mare propellatur, fertur illud quidem fluctibus altè elatum; ubi vero terminos attigerit, reuertit, refugitque, & Domini vocem littoribus inscriptam cum intuitum fuerit, curuatis fluctibus termini positorem adorat; cumque terram violente feriat, refertur; ac diuini Imperij memor refertur in fugam.* O, quam se mate præcepti, aut fingit obliuio- sum, aut simulat, qui tories mandatis commo- nitum, nititur violare mandatum? Tunc præcepti memor cum identidem refertur, & nisi se percuti sentiat, in positos terminos perfidiosè insultat. Vt termini positorem adoret, flagellum est opus, & quasi subiectionis impatiens seruus verberibus ad officium cogitur. *Semper Domini præcepto*

62.

Seneca.
Ira non pa-
titur Regi.

Psal. 138. 7.

Eucher.

Peccatores
libertatem
affectant in-
tra fatalem
subiectionem
inclusi.

63.

Basil. Seleuc.
Mari præcep-
tum singulis
momentis ite-
ratur, ne sub-
iectionis im-
memor con-
uertatur ope-
rire terram.

praecepto cohibitum, & tantum non singulis momentis audire raturum. Quæ similior nostri animi imago potuit depingi? Nempè cum sic voluntatis arbitrium deprauatæ propensiones possidēt, nullam legem, nullamque subjectionem cogitat, sed æterna obliuione præceptorum, seruitutis obliuiscatur fidem, ut necesse sit, aut sæpius plecti fugitiuū, aut singulis momentis legis, & præceptorum admoneri.

64. Mole consultus adolescens viuentē adhuc patre, exigebat ab eo substantiam quæ ipsi hæreditate contigerat. *Pater da mihi portionem substantiæ quæ me contingit.* Luc. 15. 12. O te stultissimum iuuenem! tu te imprudens implicas verbis: nam quæ tibi substantiæ portio debita est, viuo adhuc patre? Non contingit nisi ex patris obitu hæreditas filio superstiti. Parentem alloqueris, præsentī postulas & iam te iure hæreditatis defunctū machinaris? Sed ille quidem libertatis desiderio flagrans aut ignorantiam in occasionem protelabat, aut conscientiam in dissimulationem, aut utrūque. Non ignorabat nullam sibi ad hæreditatem actionem obuenisse dū viueret Pater; sed improbis affectibus dedito potestatis paternæ iura exciderant, & propriæ subjectionis impotens ad patris mortem ipsis desideriis gestiebat. Ita Chrysol. serm. 1.

Luc. 15. 12.

Prodigus uiuente patre hæreditatem inuadebat, quia paternā subjectionem excusserat.

Chrysol.

Quantum pius pater, tantum heres impatiens, qui patris fatigatur ad vitam, quia tempus audire non potest, nititur auferre substantiam. Non poterat audire tempus patris, quia se subditum ferre non poterat. Ipsa Patris vita obsequiis adolescentem admonebat, & quia dum pater viuere tempus subjectionis durabat, ad patris vitam fatigabatur. Peruersis stimulatus affectibus miser patriam potestatem excutere nitebatur & quem de uiuis tollere non poterat conatur auferre substantiam, ut tanquam sui iuris sit, nec ulterius sub iugo subjectionis gemat.

65. Castissimum Iosephum ad nefarium concubitus inuitauit domina scelestissima, cuius procacibus verbis Dei ille offensam, hærique iniuriam prudenter objecit. Ecce, inquit, Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat. quid habeat in domo sua. *Nec quidquam est, quod non in mea sit potestate præter te, quæ uxor eius es.* Genes. 39. 9. Multa hic Ioseph beneficia congerit à Domino accepta, ut se neget ingratum, cuius tot gratiis fatetur obstrictum, Sed quid opus erat, inter sibi tradita illa referre, quæ Dominus quoque non tradidit? *Omnibus mihi traditis,* inquit, te vnā excepit, hoc solum est, quod mihi cedere noluit; nec certè potuit: ex toto familiæ censu te vnice, quæ uxor illius es, sibi soli seruauit. Et quis eiusmodi rem in beneficiis referat? quis eius gratias habeat. quod uxorem propriam maritus alieno non tradidit? quasi eiusmodi munus posset in alium transferri, aut integra fama vir valeat maritalia iura in seruum deuoluere. Numerasset Ioseph, quæ ab hero acceperat ne illius deciperet fidem, at uxorem non fuisse traditam sibi, quid spectat ad gratiam? Respondet subtiliter Caiet inibi. *Renoucauit ad memoriam mulieris, quod ipsa esset uxor tantī benefactoris.* Scilicet iuuenis ille prudentissimus ut importunam mulierem non minus quam lasciuam corrigeret, non tantum se Domino subiectum memorabat, sed illam quoque uxoriæ subjectionis admonebat. Viderat eam æstuantem furore cupidinis, viderat affectibus ferocire

Genes. 39. 9.

Ioseph inter bona accepta numerat uxorem Domini sibi non traditam ut eam subiectionis maritalis admonerit.

Caiet.

libidinis, & subjectionis suæ, cui marito fuerat obstricta, indicabat oblitam. Renoucauit memoriam mulieris, quam affectu flagrante perdiderat, & sub viri potestate esse memorabat. Nam ubi animi affectus ferociter dominantur iustæ subiectionis iura penitus obsolescunt.

Cum natus esset Iesus in Bethleem Iuda, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Ierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Malæ fidei regni possessor Herodes hoc audito præconio turbatur, totaque Ierosolymæ Ciuitas nouo regiminis nuntio commouetur. *Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illò.* Matth. 2. 3. Quod turbaretur Herodes mitum non est, cum videret se subito regni possessione exturbari; cum nouum Iudæorum Regem natum audisset, cum proclamari in ipsa Curia successorem Sceptri doleret. Ierosolyma vero cur esset turbatione commota, quæ sub externi Principis tyrannide laborabat, quæ diuini, instructa oraculis redemptionem Israël expectare debuisset, & tempus adesse iam nouerat, in quo toties promissus Rex Davidicum solium ascenderet. Hæc perpèdens Chrysol. serm. 158. eius commotionis causas sic enumerat. *Esto, inquit, quod Herodes Rex amore regni successoris timore coactus sit talia moliri. Quare Ierosolyma? quare principes? quare scribæ? Quare? Quia nasci nō vult profanus Deum, seruus Dominum, iudicem reus, rebellis principem, perfidus cognitorem.* Tot vitiis dediti Ierosolymæ ciues, tot culpis obnoxij, peruersis Affectionibus agitati iustam dominationem recusabant, malebāt tyrannico dominio premi quam æquissimo Imperio seruire. Vbi audierunt Principem legitimum nasci cum Herode turbantur, nec minus illi subjectionem timebant, quam regni spoliū Herodes formidabat. Nescit male affectus animus benè subjici, & ubi voluntatis pondus in vitia inclinat, seruituti debitæ refragatur.

66.

Ierosolyma cum Herode turbatur quia legitimam subiectionem nōlebat. Chrysol.

§. XI.

Religiosa vitæ professio non est opus persuasionis humana; sed instinctus vocationis diuinæ.

Cum omnia religiosæ philosophiæ præcepta caduersus naturæ impetus pugnent, totasque humanæ consuetudinis leges in diuina iura transcribant, nec naturæ dos neque humanæ conditionis est munus. Nisi diuino auxilio fulciatur mortalis infirmitas in tam seuera disciplina durare homo non poterit, ubi stadium ad difficiles conflictus ingreditur, seipsum impugnaturus, & mortalitate adhuc indutus, abjurat mortalitatem. Hinc nihil velle, nihil concupiscere discit, suæ mentis, rationisque liberos motus alieno iudicio captiuat; se despiciens nulli præfertur, se tanquam hostem suspicit, nihilque sibi indulget ex iis, quæ in fragilitatis humanæ solatium natura concessit. Cœlestis profecto vis sola est quæ tartæ rigiditatis animum ingerit, nec potest humanus esse ille impulsus qui in tam ardua inspirat ingressum; & perfecit exitum. Dicam cum Cypriano, quod ipse ad Donatum. *Quam stabilis, quam inconcussa*

67.

Religiosa vitæ idem.

Deus ad re-
ligiosam pro-
fessionem vo-
cens obstin-
gitur ad pra-
sidium.

Basil. Sel.
Religiosa
professio in
aquarum
congregatio-
ne delineat-
ur.

inconcussa tutela est, quam perennibus bonis affluens coeleste presidium! implicantis mundi laqueis solui, & in lucē immortalitatis aeternae de terrena foete purgari. Nisi illa lux immortalitatis aeternae matris mentibus humanis irradiet frustra est quidquid aliud hominem ad regionem ducit; ubi verò illius lucis radius afflauerit animum, tunc religiosa vita cum spe perseverantiae suscipitur. Deus enim qui vocatione coelesti cordibus nostris illuxit, tanquam ad presidium humanae fragilitatis se obstringit, ut quae incipit, ipse perficiat, & in atquo hoc vitae genere, quemcunque vocaverit, stabili tutela contineat.

68. Hanc veritatem in ipsis maris fluctibus exartatam hic tradam, vnde enim maritimae ut inconstantiam coridis humani irrequieta volubilitate effigiant: ita etiam quid ad naturales hos motus divinae vocationis vis possit, mira ratione representant. Itaque Deus aquarum naturam ambitiosè diffusam hoc tertio die ad altiora loca constrinxit, ea tantummodo praecurrente voce. *Congregentur aquae, quae sub caelo sunt in locum unum, & appareat arida.* Vbi non pudet, repetere Seleuci Antistitis verba superius expensa, tam sunt enim mortalitatum grauida, ut quo saepius versantur, in novas cogitationes animum euocent. Sic ergo scribit Basil. Orat. *Nudat aquis terra dorsa, quibusdam veluti cancellis maria concludens, dum imperio in abyssum utitur pro claustro, & arena quasi habena formidabili maria continet.* En tibi expressam religiosae clausulae ideam, & in ipsis maris limitibus divinae vocationis vim positam. Nempè illud tam diffusum, tamque dissolutum aquarum elementum, tam licenter vagum, tam inconstanter fluctuosum, iam veluti religiosa custodia circumdatum ad cancellos, & claustra redigitur. Et quae verò vis, qui ve obices tam effrenem naturam, quasi formidabili habent continuit? qui murorum ambitus; aut quae portarum custodia maria conclusit? Imperio, inquit, *in abyssum utitur pro claustro.* Vbi tota illa feritas maris ex diuino imperio in secessum se recepit, ipsam Dei vocationem habet continentiae praedem, & quasi formidabili habena frenatur. Non utique monasterij claustris continentur homines, non quanta cunque humana custodia intra religiosos limites conclusi permanent, nisi illos prius divinae vocis oraculum pulsauerit, & ad altioris vitae locum coelestis vocationis impulerit. Hoc divinae inspirationis est munus, & quicumque sponte in hac custodia durat, non humanae persuasionis ductu, sed divinae vocationis imperio utitur pro claustro.

69. Formaturus Deus hominem, prius illi delicias paradisi praestruxit, & topiario artificio omnimodae amoenitatis hortum consenuit. *Plantauerat autem Dominus Deus paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem, quem formauerat.* Genes. 2. 8. Sed quid opus fuit ad paradisum hominem duci, & alieno etiam arbitrio poni? tam amicum profectò voluptatis locum ipse homo intuentum vltro incoheret, eaque deliciarum omnium fertilitas ad hospicium prolesteret. An nisi Deus hominem in paradiso manu praehensum poneret, ille tantae voluptatis regionem minimè reperisset? At non longè ab eo loco conditus fuerat, ut ductore indigeret. Sed tamen duxit illum Deus, & intra paradisum, ipso trahente conclusit, ne videretur Adam ductu suo potius, quam Dei nutu sacram sedem inuadere. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in para-*

diso voluptatis, ut operaretur, & custodiret illum. Ibid. v. 15. Ideò à Deo potius ibi homo ideò Numine ducente intra paradisum inductus est, ne ipse temerè introiret, quod sumius in habitatione duraret. *Ut custodiret illum,* intra sacratissima sacra: non permisit, ut ipse se inferret, illam vocatione deduxit; ut intra foelicissimam custodiam permaneret. Neque enim custodiretur intrusus, qui ut custodiri meruisset diuina fuerat inspiratione vocatus. Ad rem bellè loquitur August. lib. 8. de Genes. ad lit. cap. 9. *Ut custodiret, inquit, custodiret autem quid? An ipsum paradisum? contra quos? Nullus certe vicinus metuebatur inuasor, nullus limitis perturbator, nullus fur, nullus aggressor.* Demum cap. 10. hanc custodiam in salutem hominis fuisse ostendit. *Custodiret autem eundem paradisum ipse sibi, ne aliquid admitteret, quare inde mereretur expelli.* Denique accepit praeceptum, ut sit per quod sibi custodiat paradisum. Et paulò inferius illud, *ut operaretur & custodiret,* singulariter interpretatur, & opportunissimè ad nostram thesim, quasi ideo Deus hominem ad paradisum duceret, ut ipsum iam dudum conditum denud operaretur, & reherceret. Ea locutione, inquit, dicitur Deus operari hominem, qui iam homo erat, ut pius sapiensque sit. eumque custodire, quod homo suā potestate in se, quam illius supra se delectatus, dominationemque eius contemnens tutus esse non possit. Alè profectò Augustinus cogitat ideò hominem in paradiso positum à Deo fuisse. ut diuinam supra se potestatem agnoscat, & in tali habitatione diligenda suam in se ipsum potestatem arbitriumque despiciat: quo fiet, ut ingressus paradisum non sui genij libidine, sed Dei vocatus instinctu, nouus homo nouae habitationis incolae tantam sibi felicitatem custodiat. Quò quid aptius excogitari posset ad eorum animos dirigendos, qui in eligendo statu religioso deliberant? Certè non tanquam sui iuris homines se reputare debent, sed suum libitum omninò contemnentes toti tenentur à diuina inspiratione pendere. Nec vitae commoda. si quae in hoc paradiso religionis cogitationi occurrant, nec spes temporalis auctoritatis aliqua suadere debet huius sedis ingressum, sola Dei voluntas inspiratione sua blandè atrahens attendenda est; ut in huius vitae instituto durare possit mortalis infirmitas, quae nisi Deo ducente trahitur, ipsa sua inconstantia obruitur; nec paradisum voluptatis inuenit; sed in locum tormentorum incurrit.

Cum terrarum orbem Deus scelerum contagione infectum diluuij aquis purgare instituisse, arcam Noëmō inbet artificiosè compingere, in qua omnium viventium species. tanquam noui mundi semina seruariantur. Perfecto iam tantae molis opere, sic Noëmus ad colligenda secum animantia instruitur. *De volucribus iuxta genus suum, & de iumentis in genere suo, & ex omni reptili terra secundum genus suum bina de omnibus ingredientur tecum ut possint viuere.* Genes. 6. 20. Praeceptum quidem maximè laboriosum & penè humanis viribus inaccessum. An vnus homo tot animantium & voluerum genera congregare sufficeret? Quid quod plura erant Noëmō incognita? vel si cognita quidem, quibus pennis posset alitum aequare volatum, aut ceruorum pernecitatem contingere? alia sanè captotis volitantes effugerent manus, alia celeritate cursus eluderent. Occurrit huic incommodo subtili ratione Seleuc.

Ibid. v. 15.
Adamus non
suo, sed Dei
ductu ingre-
ditur para-
disum, ut in
eo tutior
vuiat.

August.

Qui sine Dei
vocatione re-
ligionem in-
greditur non
inuenit para-
disum, sed
tormentorum
locum.

70.

Genes. 6. 20.

Basil. Seleuc. Noë non est iussus animantia venari, sed quæ Deus arcano impulsu ferret in arcam recipere.

Seleuc. orat. 6. *Verum non hoc, inquit, mandat Deus, quod venetur animantia, sed in apertam arcam iubet recipi, quæ eò confugiunt. Arcanus quidam erat impetus, & signum diuinum, suarumque sponte animantes concurrebant.* Non quidem animantia astu, & insidiis venationis erant inducenda, sed illa tantum in arcam recipi oportebat, quæ diuino impetu impulsæ, internoque numinis instinctu in salutarem tutelam se reciperent. Quid aliud nobis hoc documento Scriptura insinuat, nisi religionis ingressum, & sanctioris vitæ professionem non esse opus venaticum, neque homines tanquam piscatura captandos, eo quoque prætenso fine, ut in hanc tutissimam arcam à sæculi fluctuantibus vndis confugiant. Hoc sanè non mandat Deus, sed apertam arcam iubet recipi, quæ eò confugiunt. Adest ab ipso Deo, ad huius instituendæ vitæ præpositum quidam impetus, & diuinæ vocationis certissimum signum, quo ad hanc salutis viam electi commoti concurrunt, tunc securius hanc nauigationem instituentes cum non humanis persuasionibus tracti, sed diuinis inspirationibus sunt impulsæ.

71. In vocatione Abraham strenua traditur religiosæ conuersationis forma. Genes. 12. 1. *Dixit autem Dominus ad Abraham, egredere de terra tua, & de cognatione tua. & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrabo tibi.* Vocatur Abraham, nec tamen illi terra, quam habitare debeat, illico ostenditur. Certa iubetur pro incertis relinquere, & patrium solum pro nondum cognita regione commutare. Egreditur in qua natus est domo, & necdum illi promissa terra reuelatur. Et cur eam non statim Abrahamo nominauit? Cur Deus tandiu ostendere illam terram distulit, quam electissimo seruo, eiusque posteris destinauerat? Certè quia Abraham de VrChaldaorum, patrioque solo egrediens ducente eius patre Thare in Chanaanidem terram cursum dirigebat; ait enim Scriptura Genes. 11. 31.

Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aram filium filij sui, & eduxit eos de VrChaldaorum, ut irent in terram Chanaan. Licet itaque Chanaan ad peregrinandum elegerint, & antequam Deus Abrahamo reuelasset illam esse promissionis terram, quam in futurum se dixerat monstraturum, eam ipsi quærent; id tamen patris Thare ductu potius quam Dei monitu procurabant. *Tulit itaque Thare filium suum.* Quasi hoc præcauisset Deus ne sanctam terram ingrederetur Abraham potius ex voluntate patris, quam ex inspiratione Numinis. Ideo non ante nomen terræ ipsi reuelauit, quàm mortuo iam Patre: ne homini, sed Deo adscriberetur ingressus. Notauit hoc Chrysost. Homil. 31. in Genes. *Non antea Abraham, inquit, Deus inde vocauit, donec mortuus est Thare, & tunc illo defuncto inquit; Et dixit Dominus ad Abraham. Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.* Tam religiosa patriæ abdicatio, domus & cognationis dimissio non humanis decebat adscribi suasionibus, sed inspirationibus erat ineunda diuinis. Prius itaque moriatur Thara, qui filium de patria educebat, ut humano ducatu cessante, solo Dei nutu Abraham ad promissionem

Tamayo in Genesim, Pars I.

nis terram, quasi ad religionis ingressum euocetur. Neque enim huiusmodi philosophiam tuto capesset, qui diuinis prætulerit, aut humana consilia, aut parentum mandata.

VERVS X.

Et vocauit Deus aridam Terram, congregationesque aquarum appellauit Maria. Et vidit Deus quod esset bonum.

EXPOSITIO LITERÆ.

Et vocauit Deus aridam Terram. Ex præcedentibus libro 2. à numero 149. facilis est huius versiculi expositio; ibi enim statui omnium rerum visibilibus nomina ab homine fuisse imposita; neque aliud his verbis significatur nisi talem inditam fuisse creaturis formam, aut speciem, quæ ingenerare possent hominibus eos mentis conceptus, quos per inuenta ab ipsis nomina exprimerent. Quare in præsentī dicitur: *Et vocauit Deus aridam Terram*; hoc est, tales Deus aridæ dispositiones contulit, quæ teri pedibus viuientium posset, scilicet solidando incumbens biduo aquis, & suapte natura arefcentem congruo humore indurando: vnde Terra postea ab hominibus appellata est, quia pedibus teritur. Consonat vox Hebræa *Ratsats*, quæ calcare significat, ut hic omnes obseruant.

72, Quomodo dicitur Deus vocasse aridam terram.

Quam Deus reddidit aptam pedibus teri, postea terra ab hominibus nominata est.

Congregationesque aquarum appellauit Maria. Modo scilicet numero præcedenti exposito. Cum enim Deus omnes aquas dulces creauerit; postquam eas in locum vnum congeffit exalationes terreas, & igneas illis immiscuit, quibus amaritudinem, & salitudinem combiberunt. Vnde vniuersali creaturarum nomenclatore homine postea Maris nomine compellatæ sunt, siue Hebræa voce. *Iaminim*, quæ amaritudinem significat.

71.

Et vidit Deus quod esset bonum. Hæc sollemnis benedictio, quæ in opere secundi diei videbatur desiderari: hic asseritur ut notauimus libro 2. numero 153. vbi statuimus ex R. Salomon, aquarum diuisionem ibi factam nunc per aquarum congregationem perfici, ideoque elogium eius diei in hunc tertium fuisse dilatatum.

72.

R. Salom.

EXPOSITIONES MORALES.

§. XII.

*Dubia est, quæ non exercetur
laboribus virtus dum con-
cussitur, & spo-
lium patitur,
reuelatur.*

73.
Chrysol.

SATIS ad Deum trepida, satis ad diuinas virtutes hominis est imbecilla natura; nec talem se in causa inuenit, qualem se æstimat ante causam, & satis se ignorat, antequam se rebus prober, & experietur exemplis. Petit cælum, petit alta, scrutatur superna, mouet cælum, pulsatur cælum, sed cum cælum mouerit, cæli pondera non poterit sustinere. Ambit fidei subire verticem, ardet cælum sua penetrare virtute, sed æthereas in vias, ubi incedere humanis gressibus inchoat, & cum suam respicit ad naturam, non tantum fidit de præteritis, quantum trepidat de ruina. Ita Chrysolog. serm. 90. & rectè. Quotus enim quisque est, qui se talem in causa inueniat, qualem reputat ante causam? Quis ante conflictum de vero virtutis robore sibi blandiri poterit? Satis se ignorat antequam se rebus homo prober, & experietur exemplis. Iacet occulta veluti scintilla sub cinere virtus, nec satis nisi lacessita dignoscitur. Sicut enim vnguenta inquit Gregor. in Præfat. Moral. cap. 2. nisi commota redolere latius nesciunt, & sicut aromata fragrantiam suam, non nisi cum incenduntur expandunt, ita sancti viri omne quod virtutibus redolent in tribulationibus innotescunt. Videbis plures quorum totius habitus corporis, totusque frontis gestus ad modestiam compositus virtutem, sanctitatemque promittunt, hos si actius tetigeris, si verbo aut scommate aduaseris nullum forte boni odoris suffitum mittent: sed euaporata iracundia, aut exhallante se vindicta ostendent non esse illam speciem veræ, solidæque virtutis, sed inanis ostentationis laruam, qua animi vitia sub specioso sanctitatis pallio recondunt. Pulchrè Cyprian. Tract. de Mortal. Delicata iactatio est, inquit, cum periculum non est conflictatio in aduersis, probatio est veritatis. Argutè dixit ante periculum iactationem delicatam esse virtutis: nam quæ extra conflictum videtur robusta, solida, & constans sæpè vitrea est, & quæ vel lenissimo ictu frangitur videmur ante pugna discrimina validi, palmasque, nobis triumphosque promittimus, sed cum ad arenam descendimus runc constat quam sit nostra iactatio delicata. Nam ut verissimè ait Eucherius Epist. de contemptu mundi. Qui prouocatus irascitur, tunc solum nan irascitur cum non prouocatur. Falsa aut vera virtus æque indigent probatione

Gregor.
Vnguenta, nisi commota, aromata nisi accensa non redolent.

Cyprian.
Ante periculum delicata iactantia est.

Eucher.
Extra conflictum quodlibet vitium se adornat ad speciem virtutis.

conflictus; nam extra tribulationis certamen, quodlibet vitium se adornat ad speciem virtutis. Infortunia, iniuriæ, & cætera quæ tolerantiam nostram exercent lances sunt, quibus veluti ad trutinam pensantur momenta fortitudinis, & vera virtus à falsata discernitur.

Deus qui terram de nihilo condiderat, qualis illa esset. quam summo consilio creauerat, optimè nouerat; neque sub abyssi molè latentem ignorabat. Ipsam tamen apparere iubet, ut in conspectu positæ nomen imponat. Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum vnum, & appareat arida. Et vocauit Deus aridam terram, ut nomen indat faciem ante reuelat, & veluti nudatam exponit in publico, ut proprium illi vocabulum adapter. Quid Errasset in nomine Deus si adhuc contestam aquis nominasset? Non equidem, nam qui vocat ea quæ sunt tanquam ea, quæ non sunt, ut loquitur Apost. ad Rom. 4. 17. æque benè posset ei nomen dedere, vel sub aquis latenti, vel ex aquarum inuolucris exeunti. Apparere prius aridam iubet, illam quodammodo tegminibus spoliens, ut hoc suo facto Deus hominum mores instruat: ut dum spoliū aquatum patitur, dum specie tenus iniuriam sustinet denudata veros vultus ostendat: & antequam congruo vocabulo nominetur fiat de illius virtutis periculum, & de bonitate iudicium. Non obscure sub indicat hanc mentem Chrysol. Homil. 5. in Genes. Vidisti, inquit, dilecte, quomodo Deus terram, quæ innisibilis erat, & incul-
Deus prius aridam reuelat, quæ nomen indat.

Deus prius aridam reuelat, quæ nomen indat.

Chrysol.
Terra aquis spoliata dignoscitur.

Tres in sacra pagina iustos legimus, qui mysteriosè nudati sunt pallio in cælum contendens Elias, aut casu pallium perdidit, aut sponte dimisit 4. Reg. 2. 13. Et leuauit pallium quod ceciderat ei. Iosephus ut adulteram fugeret apprehendenti pallium ultro se nudari permisit. Gen. 39. 12. Qui relicto in manu eius pallio fugit, & egressus est foras. Diuinum sponsum dum per vicos, & plateas sacra quærit sponsa, in Ciuitatis custodes incidit, quorum experta est non modo spoliū pallij, sed vulnera Cant. 5. 7. Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt Ciuitatem percusserunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murarum. Omnes æque pallium amisisse competio, non tamen omnes pariter muneratos diuino fauore video. Sola sponsa est, quæ à sponso eximè laudatur, eiusque pulchritudo per omnia oris lineamenta describitur. Cant. 6. 3. Pulchra es amica mea suavis, & decora sicut Ierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata, Auerre

75.
4. Reg. 2. 13.
Gen. 39. 12.
Cant. 5. 7.
Cant. 6. 3.

Ex pallij raptu patuit sponsa pulchritudo.

Gilbert.

Auerte oculos tuos à me quia ipsi me auolare fecerunt. Quid hac laudatione sublimius? Nihil tale audiuit Elias; non Iosephus tot delicias, egregio illo facto promeruit. Quid vero? Nonne illi etiam nudauerunt se pallio? Ampliori videbantur gratia digni qui voluntaria nuditate se spoliauerant, quam quæ pallium inuita reliquerat. At pro Sponsa defensionem suscipit Gilbertus serm. 45. in Cant. *Iecit Elias pallium*, inquit, *dum raperetur: fugit Ioseph dum teneretur: Sponsa tulit dum tolleretur. Speculi velamen proiecit Elias raptus ad faciem, mundi ornamenta veluti magna onera fugit Ioseph sentiens fomitem: solitudine exuta delicti liberius captat sponsa fauorem.* Scilicet hoc maximum inter eos discrimen intercedit; nam illi quidem suo commodo consulentes pallium suum spontè abiecerunt: Sponsa dum tolleretur pallij sui tulit. & sustinuit spoliū. Pallium projecit Elias quod esset inter flammās æstuantī molestum, quod erat rapto ad faciem minimè necessarium: aut ad cœlum festinanti onerosum. Ioseph pallium corripienti reliquit, ut lasciuientis incendij fomitem à se pelleret, quodque posset detinere fugientem. Alter mysterium contulit, securitatem castitatis nactus est alter, neuter passus iniuriam, uterque declinavit nuditate molestiam. Sola sponsa est, quæ iniuriosè pallium amisit, percutitur, vulneratur, pallio denique exiit per tot irritamenta doloris quodammodo laceratur. Tunc igitur tantæ virtutis pulchritudo detegitur, quæ ante iniuriarum experientiam latebat. *Tulerunt ei pallium*, inquit Ambros. lib. de Isaac cap. 6. *querentes si verum decorem nudæ virtutis afferret.* Comparuit nudata per iniurias virtus, quæ ante tribulationis examen exciterat ignorata. Donec enim animus acerbioris dolore non pungitur, an verum decorem nudæ virtutis afferat, ignoratur.

76.

Matth. 5. 40.

Christi Domini consilium est. *Qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium.* Matth. 5. 40. O pacis æquissimus arbiter, & humanæ concordie assertor? Itane lites foues, & forenses causas quas obrectare soles exstimulas? Cur non potius vindicabo tunicam meam de manu forensis impune prædonis? Erit ne dignus litigator iniquus cui gratiam pro iniuria redonem & remunerem pallio meo tunicæ latrocinium? Verum non prouocat Dominus iniquis audaciam, sed veræ virtutis pertentare cupit indicium. Memineris sic alibi Christum præcipisse, apud Luc. 3. 11. *Qui habet duas tunicas det non habenti.* Operuisti tua tunica nudum. Benè est, an illa sit veræ misericordie virtus, aut vanæ ostentationis ambitio negotium est intra conscientie tuæ latibula occultum. Sunt qui dum opus culpæ nequeant intentionem tamen aut suspectam traducant, aut palam condemnent. Vnde igitur latens virtus cunstabit? Ut cordis pateat arcanum, ut honestæ intentionis reueletur occultum ad patientiam iniuriæ tota probatio reuocatur. Da pallium, auferenti tunicam; nam spoliū patienter si tuleris, si iniurias gratuito muneraueris quidquid de virtute dubium esse poterat comprobabitur. Deprehenderis non laudis humanæ captator ambitiosus, sed largitor opido pius; nam conflictatio in aduersis probatio est veritatis; & dum sustines litigatoris iniuriam, deles largitionis inuidiam. Subtiliter Tertull. lib. de Patient. cap. 7. *Qui minutum*, inquit, *sibi aliquid aut furto, aut vi, aut etiam ignavia non constanter sustinere constituit, nescio an facile ex animo ipse rei suæ manum inferre possit in causa eleemosynæ.* Addit opportunè. *Quomodo habens duas tunicas alterum earum nudo dabit, nisi idem sit, qui auferenti tunicam pallium offerre possit?* Adeo occulta animi virtus per ærumnarum rolerantiam proditur, ut nescias an in causa eleemosynæ misericors sit futurus nisi idem sit, qui patienter ferat suas opes per iniuriam auferri. Iacet illæsa sanctitas, nec à vitio facile discernitur, nisi eius pietas ad ærumnarum periculum deducatur.

Ambros.

Luc. 3. 11. Tollens tunicam iube mur relinquere palium, ut ab spoliis vera misericordia pateat.

§. XIII.

Atrocioris calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis initium.

Ridiculum est inter tot vanitatum ludibria perpetuam felicitatem expectare, aut constantem calamitatem extimescere. Vocant nos vndique ad complexum molestiæ, dumque fortius adstringunt, veluti languentibus brachiis, quos atterunt soluunt. Nulli contingunt magna bona, aut magna etiam mala diuturna esse. Habemus miseriarum solatia earum inconstantiam, quæ sicut durare non possunt, ita necesse est infelicitatem decidere. Tristitiam excipit risus, & tristissimus moeror in gaudia degenerat. Ad defectum noctis sedulis dies properat, & cum tenebræ offunduntur obscurius, tunc aurora appropinquat vicinior. *Hinc est* (inquit Chrysolog. serm. 103.) *quod diei ac noctis copula sic diuisa est, ut ex quiete labor, requies ex labore constant.* Quod si pari inconstantia commutatur cum aduersitate felicitas, ærumnis potius optandum est premi, quam infida fortunæ prosperitate felicitari, cum optabilibus sit à miseriis ad gaudia transire, quam ex fortunæ culmine in miseriarum vltimum deturbari.

77.

Labores dum fortius adstringunt breuius lassantur.

Chrysol. Nec bona nec mala in præsentia diu durant.

Video terrore hoc die in quo versamur aridam postquam toto abhinc biduo subsedit abyssus emergere à fluctibus, & iam hilaritate vultus ignominias præteritas deridere. Quot à principio probriis affecta? quot iniuriis obnoxia nata est? *Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Aquis immersa, tenebris conspecta, sterilitate mulctata, post eiusmodi angustias, vix ad lucem feliciorē excipitur, cum iterum ad contemptum, iterum ad opprobrium reuocatur. *Et vocauit Deus aridam terram.* Cur non potius appelletur florida, quæ hoc die tertio omnium florum venustate decoratur? Cur non amœna fecunda, frugifera, quæ iam propè ditanda est frugibus, iam virenti sylvarum pompa, & luxuriante virore cespitem exornanda? *Terra nominatur,*

78.

Prius terra contumelia patitur, ut denique floreat.

quia nimirum terenda , & conculcanda est , & quæ tot dignioribus officiis sufficitur , tot felicitatibus decoratur à viliori seruitio nomen accipit , quodd animantium pedibus sublit. Hoc S. Bruno apud Tilmann. ad Ecclesiæ progressus totum refert. *Quia ; inquit , iam tunc sanctam Ecclesiam , quæ per terram designatur , flagellandam , conterendam , multisque modis affligendam significauit. Terra enim à terendo dicitur , quam & terendo , & calcando homines , & cuncta animalia terunt.* Ita in Terræ nomine ærumnæ persecutiones, insidiæ , & laborum omnia genera, quibus Ecclesia erat præmenda significantur. Sed nunquid non est Ecclesia illa celeberrima sponsa, quæ gloriosis titulis insignita, in Scriptura sacra describitur ? Illa inquam Ierusalem , quam Ioannes præuiderat. *Novam descendente de cælo à Deo paratam, sicut Sponsam ornatam viro suo,* Apoc. 21. 2. Nonne illa est, de qua cecinit Psalteres , Psalm. 44. 10. *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate ? Illa delitiis affluens innixa super dilectum suum.* Cant. 8. 5. Hæc charissima, & tot delitiis destinata Ecclesia, siciam ab initio calamitosa prænuntiatur ? Sic per Terræ vocabulum miseriis & præssuris addicitur ? Ita quidem sapientissimo Dei consilio , vt ærumnarum præcedentibus furiis, ad tantam felicitatem deducatur. Vt enim terra concissa vomere ligone contrussa , & rusticorum manu mille iniuriis excercita vberiores fructus certius spondet : sic Ecclesia cum tot infortuniis concutitur, felicitatis futuræ sumit auspicium , & ad spontalis thalami gloriam initiatur. Cum ipsa ingentium calamitatum oppressio, certissimum sit felicitatis indicium.

79. Post diurnos labores , quibus Iacob Labano inseruierat vxorum possessione diues , censu vero pauper in officio persistebat. Exigebat mercedem tot sudoribus debitam , quam herus iniquus subdolè protelabat. Tentauit igitur Iacob iugum seruitutis excutere , & in patriam, vel immuneratus redire : verum Labanus suis rebus utilissimum generum , noua pacta mercede retinuit. Traditis ipsi ouibus , quas colore vellereis omnino similes pasceret. Sic cum illo conuenit de mercede , vt si qui greges facerent fetus maculosa pelle distinctos in dominium Iacobi concederent ; qui vero eodem calor tenore nascerentur Labani gregibus adderentur. Accepta conditione Iacob sic sui compendij negotium procurauit ; decorticas virgulas simul cum viridibus, miscens omnes, in canalibus posuit, ubi greges adaquabantur. *Factum est , vt ipso calore coitus . ones intuerentur virgas , & parerent maculosa , & varia , & diuerso colore respersa.* Gen. 30. 39. Porro Iacob nouam stropham commentus contra naturam pugnavit , & feliciter auctus incognita philosophia , vltra modum ditatus est. Sed vnde hæc illi cogitatio incessit ? Putat Lyran. eum cœlitus huius artificij notitiam accepisse. *Quia hoc videtur fecisse ex reuelatione Angeli* Confirmat id etiam D. Thom. inibi. *Quod Deus, inquit , artem prædictam de virgis sibi reuelauerit , patet ex hoc , quod ipse refert Lia , & Racheli , se vidisse in somnis mares concumbentes , & varios , & Angelum Domini sibi dicentem , quod aduerteret & videret quomodo erant varij , & diuersorum colorum.* Non miratur si hæc humanis artibus agerentur , at cum Deus sit qui cupit opibus augere Iacob, quid necessum erat ad virga-

rum scenam recurrisse , cum agniculos posset quocumque vellet colore producere , & eorum vellera discoloribus maculis antequam nascerentur variare. Quare igitur maluit , vt eiusmodi maculæ per virgarum aspectum fierent , quasi hoc etiam ad commodum Iacobi conducere ? Et quidem, si non ad commodum , ad eruditionem tamen conducebat. Memineris Iacobum summa laborantem inopia in Mesopotamiam venisse, cuius cum ipse in felicitate positus recordaretur, aiebat : *In baculo meo transiui Iordanem istum , & nunc cum duabus turmis regredior.* Gen. 32. 10. En tibi baculum , siue virgam extremæ inopiæ angusta possessio , & laboriosæ calamitatis signum. Igitur qui vsque ad virgam fuerat oppressus à virgis ditari oportebat , vt sciat ex ærumnarum summo ingenerari felicitatis initia, & sæpè ab ipsa desperata inopia, ingentes diuitias procreari. Leuissima illa virga , quam solam possederat Iacob , quamque ad exaggerandam egestatem in memoriam reuocabat , iam cum à virgis ditandum portendebat. Somniabat se pauperem , & vnus virgulæ possessorem , sed mouente Angelo didicit paupertatis virgas , esse felicitatis instrumenta , & amplissimæ possessionis auspicia.

Populus Israël sitis æstu per arefcentem desertum laborabat , & innumeros in Mosem questus torquebat. Objurgabant virum insontem , & lapidationem minantes , aquam ad bibendum petebant. Recurrit ille ad orationis suffragium. Deumque compellans gemitibus inquit : *Quid faciam populo huic ? adhuc paululum & lapidabunt me.* Exod. 17. 4. Non distulit Deus occurrere & indigenti populo , & Moyfi periclitanti. *En ego , inquit , stabo ibi eorum te supra petram Horeb , percutiesque petram, & exibat ex ea aqua , vt bibat populus.* Ibid. vers. 6. Non illi puteos effodere iussit , non sitientibus Israëlitis fontes sponte nascentes aperuit , non arenam virga , sed petram percutere imperauit. Sed quid vero petra ad miraculum conducebat ? Posset Creator , omnipotensque rerum omnium conditor aquam vnde cumque voluisset elicere , fluuios repente erumpentes per desertum sternere. Quid opus fuit in fluentia cogere petram , & sterilem saxum latices liquentes effundere ? Causam ingeniosè subinducat Caietan. inibi. *Dixerat Moyses adhuc paululum & lapidabunt me.* Nempe ideo petram voluit Deus in fontes conuertere , quia illi petras in Moysen jacere minabantur , vt vnde constiterat calamitatis periculum , inde erumperet felicissimæ abundantia remedium. Erigeretur hoc exemplo populus ad prosperitatis spem ab ipso turbine ingruentis aduersitatis. Erudiretur Moyses refrigerium aquarum propinquius adesse cum persequentium furor in lapidationem amplius exarsit. à lapidibus timebatur aduersitas , & de lapide erupit felicitas. *Dixerat Moyses paululum , & lapidabunt me , ipsosque Deus lapides duxit in benignitatis obsequium , qui prius extiterant minatae mortis formidabile signum.*

Iob miserandæ calamitatis simulachrum patientiæ exemplum , Deo gratissimum , inuidiosum Dæmoni edidit spectaculum , Bonis omnibus spoliatus, orbarus filiis, vlcere percutitur pessimo , & in viuo corpore corruptionem mortis

S. Bruno.

Ecclesia tribulationum beneficio gloriosior euasit.

Apoc. 21. 2. Plal. 44. 10.

Gen. 32. 10. Virga fuit Iacob paupertatis insignis &c.

80.

Exod. 17. 4.

Ibid. v. 6.

Moyses quia lapidibus obrui timebat, lapidem in fontem conuertit.

Gen. 30. 39. Iacob ex paupertate ditatus.

Lyra.

D. Thom.

81.

tis præsentens per omnia corporis membra ver-
 mibus scatebat. *Qui tecta sanie mradebat sedens in*
 Iob. 2. 8. *sterquilinio.* Iob. 2. 8. Deum & Sathanam, specta-
 tores dissimillimos habuit strenus athleta, quo-
 rum in hoc theatro utriusque nutus contemplans
 Tertull. Tertullian. sic eleganter expendit. lib. de patient.
 cap. 14. *Quid?* inquit, *Ridebat Deus, quid? Dis-*
secabatur malus, cum Iob immundam ulceris sui re-
dundantiam magna equanimitate distringeret; cum
erumpentes bestiolas inde in eosdem specus, & pastus
foraminosa carnis ludendo reuocabat. O nouum lu-
 dendi artificium! Satiari carnibus vermes erum-
 punt, à moribus abstinere, ab ulceroſæ carnis
 pastu discedunt; ipse tamen Iob fastidientes vr-
 get ad mortus, & cogit ad pastus, cum erumpen-
 tes bestiolas in eosdem specus & pastus foraminosa
 carnis ludendo reuocabat. Quidni rideret Deus de-
 lectatus spectaculo ludentis athletæ? Quidni dis-
 secaretur & inuidia rumperetur malus in præiu-
 dicium suum interpretans ludum? Quippe eo-
 dem Iob iactu, & Deo gaudium, & Dæmoni affe-
 rebat inuidiam, ludus erat, quo quantum
 fortibus aduersitatis addebat, tantum ad lucrum
 felicitatis cumulabat. Quidquid abscedentes be-
 stiola de rigore voracitatis remittebant, tantum
 sibi Iobus detrimentum existimabat. Non secus
 quam si in chartarum ludo aduersarium quis
 prouocet ad totius sortis congressum, timet ne
 aliter non annuat, de euentu securus; nam quan-
 tum contrarius de sorte detrahit, tantum luci
 minuitur prouocanti. Sic nimirum Iob cum in-
 fortunis suis ludens, carnes suas exponebat be-
 stiolis lucrandas, quas ad pastus & morsus vrge-
 bat, ad congressum certaminis reuocabat, adeo
 lucris securus, & certus, ut quantum adderet
 vermium miseriis, tantum accederet ad lucrum
 felicitatis. Hinc Deus rider, distrumpitur malus
 cum uterque spectator ludi auspicatur Iobum fe-
 licitati propinquum, cum extrema miseriæ sint
 ipsa felicitatis initia. Vnde D. Paulin Epist. 10. ad
 Severum. *Postquam sedit in stercore,* inquit, *tentari*
destitit: consumpserat enim tentatoris inuidiam hu-
militer perfecta, qua facilius surgere quam deijci
potest; quia in fimo sedens, unde cadat non habet, sed
habet unde consurgat.

Iobus abse-
 dentes ver-
 mes reuoca-
 bat, ut quan-
 tum infortu-
 no addebat,
 tantum ad-
 deret futura
 felicitati.

Iobus cum
 miseriis suis
 ludebat.
 D. Paulin.

§. XIV.

*Homo cælestibus rebus natus laudabili
 fastu calcat terrena, & mundi
 pompam pie superbiendo
 contemnit.*

82.

Tertull.
 In contemptu
 diuitiarum
 Deus ipsas
 pessimo loco
 collocat.

Plutarc.

Phocion pu-
 tauit non li-
 cere diuitem

Q Vam sint digna contemptu mundi bona, id
 nobis potissimum persuadet, quod sæpius
 loco pessimo collocantur. Nam ut rectè monet
 Tertull. lib. de Patient. cap. 7. *Nec maior ad pecunie*
contemptum exortatio subiacet, quam quod ipse Do-
minus in nullis diuitiis inuenitur. Semper pauperes
iustificat: diuites prædamnat. Non equidem, quia
 habere diuitias crimen sit, ided damnantur diui-
 tes, sed quia, ut plurimum illas, Deus aut crimi-
 ninosis concedit, aut quos prædamnat abunda-
 re diuitiis permittit. Est enim valde difficile in-
 ter mundi opes retinere iustitiam, seruare sancti-
 tatem, Quare Phocion (ut refert in Alex. Plutar-
 chus) cum centum talenta sibi ab Alexandro do-
 no missa grandi illi animo remisisset hoc vnum

ab eo deprecatus est, ut sibi permitteretur boni
 viri famam, quam apud Athenienses comparaue-
 rat, per diuitiarum affluentiam non corrumpere.
Permitte me, inquit, *in posterum bonum virum esse,*
 O quam ab excelsa mente vox illa Seneca est.
 Epist. 90. 9. *Contempni diuitias, non quia superuacua,*
sed quia pusilla sunt. Magni animi est, & ad cel-
 siora festinantis hæc respuere, per quæ mundi
 amatores superbiunt. Est enim excelsius super-
 biendi genus minimi ducere ea, quæ ab ipsis
 superbiæ cultoribus magna esse putantur. Lauda-
 bilis factus est te maiorem his rebus ducere, qui-
 bus mundi assecræ Magnates fiunt, ea exigua, &
 veluti pusilla despicere, per quæ mundanæ po-
 testates ad culmen honoris sublimantur,

& bonum
 virum esse

Seneca.
 Diuitia con-
 temnenda,
 non quia su-
 perflua sed
 quia pusilla

Vario hominum vsui utilis terra est, planta-
 tatur, seritur, in calcem aduritur, induratur in
 lateres, solidandis ædificiis multiplici artificio
 deseruit. diuersis item dotibus mortalitatem su-
 bleuat, nutrit, & oblectat, siue gramina spon-
 te producat, siue messes exulta ferat. Aurum,
 & argentum reliquumque metallorum vulgus
 intra viscera procreat ad sæculi pompam, ad au-
 gendam Magnatum potentiam. At cum tot glo-
 riosis nominibus arida animos hominum ad sui
 æstimationem rapiat, eius tamen utilitatem Deus
 minus glorioso nomine designauit, & à viliori
 seruitio illi nomen dedit. *Et vocauit Deus aridam*
terram. Hoc est, ut monet superius allegatus Bru-
 no, quia terenda erat animantium vestigiis, idcir-
 cò terræ nomenclaturam accepit. *Terra enim* (ait
 ille) *à terendo dicitur. quam & calcando homines, &*
cuncta animalia terunt. Nimirum illa ipsa terra
 quæ tot bonis pinguescit, quæ tot delicias ad ho-
 minum voluptatem producit, nullo alio designe-
 tur nomine, nisi quo illam esse calcandam &
 proterendam doceamur, Quasi hoc Deus voca-
 bulo ostenderit omnia hæc, quæ in terris, aut de-
 licias, aut opes mortalium fouent nobis concedi
 ut illa pia, superbia & laudabili fastu conculce-
 mus. Nam ut rectè ait D. Paulin. 21. *Iustificatur*
superbia, quæ huic mundo superbit; & contemnit
hoc sæculum, omnibusque magnis eius, ac dulcibus, ac
speciosis abutitur; intenta cælestibus rebus, & præ-
ceptis subiecta diuinis. Merito iustificari debet su-
 perbia quæ vtrum bonum decet, quæ se supra se
 erigens infra hæc terrena non jacet; illa potius
 vituperanda humilitas, qua hominis cælo nati
 dignitas sub temporalibus & terrenis demittitur
 bonis. Major igitur sum, & ad maiora natus
 quam qui infra horum utilitatem jaceam, quæ
 subtus me natura ipsa substrauit. & conculcanda
 supposuit.

83.

Varia terra
 utilitas de-
 scribitur.

Momen terra
 à viliori ser-
 uicio inditum.
 Bruno.

Cùm terra
 terendo dici-
 tur eius de-
 licias cal-
 cando docet-
 mur.

D. Paulin.
 Mundi des-
 pectus est su-
 perbia iusti-
 ficata.

Hinc in concordiam concilianda sunt valde
 inter se pugnantia regij Vatis verba. Psal. 130. 1. *Domine non est exaltatum cor meum; neque elati*
sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in
mirabilibus super me. Multimodè his verbis com-
 mendat David humilitatem cordis sui, quam cum
 regali fastigio mirum est conuenisse. Cæterum
 statim videtur quasi humilitatis oblitus inter sua
 merita referre quod non humiliter senserit. Ibid. *vers. 2. Si non humiliter sentiebam sed exaltavi ani-*
mā meā, sicut ablatus est super matre suā, ita retri-
butio in anima mea. Quid his motibus dissimilius?
 corde non exaltatur, & quia non humiliter sen-
 tit præmium petit; nunquam elatis oculis super-
 be est intuitus, & quod suam animam exaltaue-
 rit inter merita ad retributionem enumerat. Ob-
 seruauit hanc Vatis antilogiam Paulin. citata
 O 3 Epist. 21.

84.

Ps. 130. 1.

Ibid. v. 2.

Paulin.

Epist. 21. *Ideo, inquit, retributionem postulat, quia non humiliter senserit, sed animam suam exaltauerit. Nonne videntur discordare sibi Prophetae sententiae?* Profecto videntur. Nisi alia apud Reges & purpuratos humilitas sit superbe sentire, & iactantiose praesumere. Sed est verae virtuti extollentia quaedam animi ab humilitate minimè aliena. Regius Vates inter Regni fastigia sic mundanas sublimitates oculis despiciebat, ut aspectu ad excelsiora contenderet; sic fortunae glorias calcabat, ut ad sublimia caeli bona animum elatum haberet. En tibi extollentia, quae cum humilitate cordis optimè foederatur. Terrena despicere, & quaecumque in saeculo magna ducuntur tanquam vilissima & indigna contemnere. Ita dubitationem soluit idem Paulinus. *Salua, inquit, humilitate cordis idem exaltabat animam suam, non humiliter sentiens, quia non terrena sapiens Deo mentem habens affixam: unicum bonum ducens Deo adherere, & ponere in Domino Deo spem suam.* In eandem sententiam conspirat Zeno Veronensis sermone. 1. in hunc Psalm. *Videamus, inquit, ne forte Propheta ipse se impugnet exaltando animam suam, qui cor suum non exaltasse gloriatur. Non sibi repugnat, sed ostendit esse animi sublimitatem superiora vicisse. Anima enim depressio cor elatum est, cor prohibitum promotio est anime.* Quid hac discordantia conformius? quid ad virtutis pulchritudinem hac diuersitate perfectius? Mirè cum humilitate sociatur sancta Superbia quae quantam despicit magnitudinem terrenam, tantum erigitur in amplitudinem caelestem. Pia igitur ambitio est hæc temporalia pessundare bona maiora occupare, & æterna.

David salua
humilitate
non humiliter
sentiebat, sed
animam suam
exaltabat.
Zeno Veron.

Cor elatum
anima est
depressio.

85.

Ductus in desertum Iesus tentatoris insidiis se permittit quadragenario igitur ieiunantem primo hostis aggreditur per suggestionem panis; victorem famis inanis gloria stimulis sollicitat. His tamen Dominus jaculis veluti in inimicum cōtorris mitissima responsione scripturarum obliiciens testimonia astutissimum hostem profligauit. Non autem dedit manus peruicax inimicus, sed majori machina adorsus Iesum in celsissimum montem ducit, & ostendens ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, Hæc omnia, inquit, tibi dabo si cadens adoraueris me. *Tunc dixit ei Iesus: Vade Satana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.* Matth. 4. 10. Iam modò in hostem inuehitur Christus, & qui pacatissimis verbis duplici tentationi responderat, modò oppotunum spiritum imperiosa voce proturbat, *Vade Satana, Non argumentis tantum conuincit superbum, sed sublimi etiam imperio iubet abire procacem. Vade Satana. Fastosa vox est, & excelsa, atque indigentis animi reprehensio. Sed quid noui est, quod mansuetissimo Domino animos fecit itam irritauit, & ad promendam totam Majestatis auctoritatem permouit? Tantæ ne animis caelestibus iræ? Hæc supercilium indignantis, hi fastus dominationis cum humilitatis Magistro quâ ratione conueniunt? Certè agebatur de mundi gloria, de saeculi potentia, de rebus illis, quibus tota constat mortalium ambitio. Decebat ergo in his potius sanctè superbire, quam culpabiliter humiliari. Anima enim depressio cor elatum est, cor prohibitum promotio est anime.* Ea scilicet conditione promittebat malus excelsa, ut se prius cadens abiiceret. Si cadens, inquit adoraueris me, quasi cor elatum non possit ad terrena fastigia peruenire, nisi anima se deprimat, & abjiciat. At ubi cor est

Matth. 4. 10.
Tentatus
Christus non
nisi elato
animo glo-
riam mundi
contemnit.

Zeno.

prohibitum hæc culmina mundanæ potentiae ambire; ubi cum despectu hæc respicit, quæ construere solent sublimitatem humanæ felicitatis, ad celsiora, & æterna promouetur anima, quæ sursum sunt quærens non quæ super terram.

Statuta pusillus Zachæus transeuntem inter turbas Iesum videndi percupidus, cum circumstantium impediretur multitudine. *Ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum, quia inde erat transiturus.* Luc. 19. 4. Exiguæ personæ homo tantum animo crescit, quantum videt se corpore non creuisse, & quem fecit natura pusillum sustulit industria sublimem. Rogat hic subtilitatum artifex Chrysolog. serm. 19. *Quibus putas iste gradibus altissima arboris peruenit ad ramos?* Et Merito id quærit, nam decurtatus lacertis, pedibus, & cruribus diminutus gradibus indigebat, & multi-grada scala, ut proceram, & eminentem arborem scandisset. Habuit vero Zachæus graduum loco diuitiarum contemptum, & dum bona terrena conculcat; laudabili extollentia sic crescit, ut altissimæ arboris ramos pertingerit. Pusillus erat publicanorum princeps dum diuitiarum amore tumebat: mundi & fortunæ bonis ne cresceret, premebatur. At ubi ausus est terrena bona contemnere, mundique fastu, fastu meliore calcare olim exiguus ambitiosa subito pietate grandescit. Ita signatissimè Chrysolog. superius laudatus. *Iste, inquit, calcauit terram, super ascendit auram, transcendit auaritiam, & totam diuitiarum supergressus est molem, ut proficiens in arborem venia, misericordie apprehenderet fructum.* Cunctam sæculi pompam spernens sic se animo extulit Zachæus ut ad altissimos veniarum ramos manus extendens fructum caelestis propitiationis decerperet. Nam inculcata est sanctaque superbia, mundi gloriam despicere, & caelestium bonorum ambitione tumescere.

86.

Luc. 19

Chrysol.

Zachæus
dum erat
pusillus, dum
diuitias con-
tempnit grā-
dis effectus
est.

§. XV.

Ineptissima vanitas est, humilitatem professione proferre, & claritudinem fama gloriosis cognominibus affectare.

Nihil est stolidius quam nominibus luxuriare, & ut scitè inquit in Panegyrico Ennodius. *Querere pomposa vocabula nuda iactantia.* Quid cum voluntariæ abiectionis professoribus nominum claritudo, cuius etiam in profanis hominibus affectatio vulgò irridetur? Ridiculum est habitu, verbis, conuersatione & moribus humilitatem simulare, & ambitiosis arrogantiae titulis insanum cerebrum implere. Hi non iam reuerentiam conciliant, quam reuerendis nominibus captare procurant; sed omnium gentium ludibrium in se prouocant, iudicantium sub cognominum euanidum ambitum, totam humilitatis laruam reuelari. Rectè illis aprabris quod de Chamæleonte dixit Tertull. lib. de pallio cap. 3. *Chamæleontem qui audieris haud ante gnurus, iam tibi mebis aliquid amplius cum leone: at cum offenderis apud vineam sub pampino totum ridebis illico audaciam, & Graciam nominis.* Quid enim tam ridicularium, quàm exiguum bestiolam intumescere tanta nominis pompa? ut quæ sub angusto tota tegitur folio vitis, nomen gerat, quod non inte-

87.

Ennod.

Tertull.
Magna nomi-
na saepe af-
fectat qui
vento pasci-
tur.

gra

gra pagina capiat. Tumor hic nominis rectè eius animantis corpusculo congruit, quod vento potius, quam soliditate membrorum compleretur. Nec secus illi qui grandifona sibi nomina faciunt, cum se studiosos humilitatis simulent, Chamæleontis iustar ineptissima vanitatis ventositatē inflantur.

88. Aridam si consideres cur non fuerit specioso nomine insignita meritò dubitabis. *Vocavit Deus aridam terram*, cuius ethimologia originem sæpe in superioribus expendimus ex sententia Bruno-

Bruno.

Terra, inquit, à terendo dicitur, quàm calcando homines, & omnia animantia terunt. Ita ne vilissimo vocabulo indigitatur tot bonorum mater, tot felicitatum origo? Quid terra utilius? Quid aptius ad hominum vsum? Ipsa est quæ durescit in auto, splendet in gemmis, frondet in sylvis, vernat in floribus & amœno herbida peplo eleganter ornatur. At inter tot splendidae dotes non nisi

Terra humile nomen decebat quia humile lacum in uniuerso obtinet.

Terra à terendo dicitur, quàm calcando homines, & omnia animantia terunt? Ita profectò & neque aliud splendidius nomen sortitur, quā humillimo subjacens situ humilitatem proficitur. Nullum ex elementis tam turpiter sordet, arida conculcatur, despuitur, omnium squallet colluione sordium, & in orbe toto infimum locum occupat. Ineptissimum esset humilitatis professam in nomine superbire. Non enim congruunt ampullata vocabula, & studium humilitatis. Verè humilis etsi ingenij, etsi animi dotibus aridam superet, hæc vana ornamenta nominum despiciat, quasi quæ abjectionis professoribus minimè deceant.

89

Pf. 21. 22.

Purpuratus Vates in Christi Domini persona loquens sic præcinit Psall. 21. 22. *Salua me ex ore leonis, & à cornibus unicornium humilitatem meam.*

Tertull.

Christus in cruce humilitatem professus titulum Regis formidabat.

Qam sententiam de Christo cruci affixo singulater interpretatur Tertull. lib. 3. in Marcion. cap. Quasi à patibulo Dominus peteret humilitatem suam ab unicornio saluari, unicornium autem esse ait in *Cruce medium stipitis palum*. Hac expositione præmissa non modica suboritur, difficultas cur Christus medium stipitis palum tanquam humilitatis aduersarium extimeat? Pendebat in cruce, duris clauibus terebrantibus manus, & à transuersis cornibus potius quam ab stipite medio cruciabarur. Cur ergo non ab his sed à medio stipitis palo liberari exoptat? Quid in hoc tanto perè exhorrescit? Non equidem refugiebat cruenta tormenta patibuli, qui ne prouocatus quidem voluit de cruce descendere. Tamen *medium stipitis palum* meritò formidabat in quo gloriosissimus erigebatur nominis titulus, *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum*. Ioan. 19. 19. Et qui ad tot acerbissima supplicia supra hominū tolerantia perdurabat, ad plausum splendidi nominis quodammodo scandescebat. Quasi quod apparebat in titulo nominis amplissimi elogium, cederet in humilitatis aliquale detrimentum. Ab illo suam humilitatem saluari postulabat, non quod sua, sed quod nostra humilitas inter præclaros nominum titulos periclitetur.

90.

Quidam de Iudæorum Scribes prædicatione Christi permotus, & tanti Magistri cupiens discipulus fieri, eius gratiam eiusmodi oratione deprecabatur. *Magister, sequar te quocumque ieris. Et dicit ei Iesus: vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Matt. 8. 19. Ingrata profectò oratione repulsi Christus ultro neum Discipulum, & ut apparebat deuotum virtutis sectatorem. Quid causæ

Math. 8. 19.

ille repulsæ dederit meritò inquirunt Interpretem Proceres Hieronym. Chrysostom. & Hilarius. Nam qui venit etiam se non quærentes quærere, & saluum facere quod perierat, cur se sponte dudentem non reciperet? Quid amplius quærat totius perfectionis Auctor nisi homines qui ad omnia vitæ incommoda comparati eius sequantur vestigia, qui per labores docuit coronas promereri. Habet ergo Christus Scribam paratum sequi quocumque duceret, quid tam exprompta vota Dominus non acceptat? Audi quid in Scribæ verbis subdola calliditate obseruauit Rupert. lib. 7. in Matth. *Magister*, inquit, *sequar te quocumque ieris. Talis appellatio, Magister, seu Rabbi pharisaica extitit, quibus delectabile erat sibi saluari, & salutare, vocare & vocari ab hominibus Rabbi.* Qui videbatur deuotus, non omninò sincere se ad Christi humilitatem sectandam offerebat, dum, & humilitatem vult profiteri Christianam, & profanam nominis ambitionem retinere. Magistrum vocat, ut magister pariter à Christo vocetur, & dum vitæ austeritatem ingredi cupit nominis tamen pompam non denudat. Coniungere vult & in moribus abjectionem, & in amplitudine nominis vanitatem. O stultissimam hominis arrogantiam! *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet.* Quasi dicat: Vt quid hæc vana iactantia nominis, ut quid titulorum ista Magistri compellatio humilitatem sectantibus. Paupertatem ergo, & abjectionem profiteor, non decet humilem titulorum illecebris irritari, aut me sequi humilem desine, aut ab hac facili iactantia nominis abstinere non enim humilis verè esse desideras, quandiu speciosis amas nominibus appellari.

Scriba à Christo sequella repellitur quia Magistri nomen ambiebat.

Rupert.

§. XVI.

Sacri Concionatoris munus amarissimis molestiis addicitur; obrectatoribus patet; aut vinculis dedicatur, aut neci.

Sacri textus ductu libet hic Prædicatorū verbi Dei pœnalissimas molestias ex transuerso gliscentes strictim recensere. Me in hanc cogitationem induxit nomen quod congregatis indidit aquis. *Congregationes aquarum appellauit Maria* Hoc est in vnum locum congregatas aquas amaras esse fecit, ut hic exponit apud Tilmann. Bruno. S. Bruno. qui allegoricæ expositioni intentus per congregationes aquarum sacros Scripturarum libros interpretatur. *Aquarum*, inquit *congregationes Maria dixit: quoniam etsi audire, & intelligere sacras Scripturas dulce sit, & suauis: facere tamen quod iubent asperum est, & amarum, Mare enim ab amaritudine nomen accepit.* O quàm sapidissimum est verba legis audire, quàm dulce arcanos eius sensus intelligere! Hoc vnum est, quod amaritudinem ingerat, facere quæ scriptura doceret, opere quæ iubet implere, vitamque ad diuinæ legis normam componere. Addam ego Bruno sententiæ, Sacras scripturas etiam docere amaritudinis plenum esse. Certè minus acerbum iudico adimplere legis præcepta quam exponere. Quare ipsa vocat David Psalm. 18. 11. *Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulcius a super*

Sacra scriptura per congregationes aquarum significatur.

Pf. 18. 11.

minus molestum est adimplere legis praecepta quam exponere.

Concionatoris ars difficilis.

Chrysoft.

Nazianz.

Concionator instar instrumenti musici variis pulsibus opus habet.

Concionatorum concinitas mēte, sermone, & auditu constat.

Nulla concio est tam omnibus numeris absoluta qua obrectato re careat.

Iob. 11. 2. Gregor. Iobi concio more statis infimulatur quia in soncinitatis non potuit.

super mel & fauam. Vtique facientibus ea. At do-
centibus amaritudo est, & afflictio spiritus. Illos
sanè hoc mare placidum est, & tranquillum; his
autem variis tempestatibus turbulentum. *Nihil tam capax fortuitarum quam mare*, inquit Tacit.
lib. 14. annal. Et nemo tam contrarios euenus
experitur, quam qui in hoc sacro Scripturæ pe-
pelago concionando remigat. Nunc prosperis,
nunc aduersis agitur ventis subito de tranquillo
in tempestates detruditur: & mutatis vicibus
de tempestate emergit fortuita felicitate. Quid
quod ipsa sit timenda prosperitas, ne si forte verbi
Dei Præco populorum plausus exceperit, merito
vacuus meritorum euadat, & cum aliis prædicauerit
ipse reprobis fiat. Mitto texendæ orationis
laboriosam sollicitudinem coherēntias sermonis
penè innumeras, quibus sit concio temporis apta,
consentanea Euangelio, occasione congrua, auditoribus
opportuna Et ut inquit Chrysoft. Hom. 3. in Luc. *Ut credita
eroget, acceptat dispenset, aperiat obscura, reuelet occulta,
inuolua pandat, quæstiones in lucem deducat.* Hæc omnia
qui simul comprehenderit, totam maris amaritudinem
antè gustabit. Benè hoc expertus est eximius Orator
Nazianzenus cum Apologet. 1. exercitum Concionatorum
vitam describens ait. *Qui tantis de rebus disputationem
habeat, præsertim apud multitudinem, qua ex variis
atque habitudinibusque conflata est, multifidique cuiusdam
instrumenti musici in modum variis pulsibus opus
habet difficile esse orationem inuenire, qua omnes concinnare,
atque conciliare, scientiæque lumine collustrare possit.
Cuius rei causa est, quod cum in tribus his rebus
periculum versetur; mente, sermone, atque auditu,
vix aliter fieri potest, quin si minus ad omnia, ad
vnum horum impingamus.* In hos difficultatum scopulos
sæpe incurrit qui hoc Scripturarum æquor nauigat,
sæpe honoris sui nauem sæpe vitæ lembum, inter hæc
breuia compage dissoluta relinquens ad monumenta naufragij.

92.

Sed & hæc quoque sustineri possent si post tot
curas morigeros auditores inuenias. At frequentius
in obrectatores, quam in obsequutores incurre-
ris. Vulgus maledicum semper quærit quid possit
in Concionatore reprehendere, non quid debeat ad
vitæ emendationem addiscere. Cum neque in stylo
vitium, neque in electione dilectum, neque in artificio
orationis id etiam deprehenderit tempus cum otio
suo magis quam cum orationis dignitate mensurans
prolixitatis accusabit. Quis aut veritatem constantius,
aut diuina dogmata prædicauit profundius, quam
apud amicos suos Iob de diuina potentia, deque
virtutum omnium sanctitate disseruit? Non tamen
ille à concione immunis reprehensionis euasit. Sic
Sophar dicitur tantum Prædicatorem traduxisse
*Numquid qui multa loquitur non audiet? Aut vir
verbosus iustificabitur?* Iob. 11. 2. Obseruat hic
Greg. lib. 10. Moral. c. 2. Iobi concionem omnibus
numeris absolutam ab iniuriola censura minimè
vocauisse; & quia nihil inde ineptum auditores
accusare potuerunt, saltem importunam succensere
verborum redundantiam. *Ipsam quippe, ait, qui ex
veritate fortes sententias dixerat, Sophar redarguens
verbosum vocat, Quia cum ab ore iustorum sapientia
culpas increpat, stultorum auribus superfluitas
loquacitatis sonat.* Hic laborum fructus, hoc oratoris
præmium frequentissimum stultorum hominum
subesse sententiis, & eorum qui terrena sapiunt
sapientiam succenseri diuinam.

Sed non omninò infelix Orator Iob; quando-
quidem non ipsius orationem auditores deseruerunt.
Nescio enim quid acrius pungat Concionatores
sacros auditorum infrequentia, an imprudens
vulgi censura. Equius fortè quis ferat imperitorum
censuram audaciam, quam auditorum desiderium
cum facilius sit ineptias illudere quam malè
affectos verbo Dei animos ad concionem trahere;
nisi per inde sit sacris abesse sermonibus, ac eorum
doctrinam præsentibus non accipere. Alte enim
torquetur diuino Zelo afflatus oratoris animus
cum verbi Dei semina inutiliter fundit vel ob
auditorum proteruiam vel ob concionis penuriam.
Procacissimi Iudæi dissecabantur cordibus suis,
Stephano concionante, & in verbi diuini præconem
dentibus inuidiosè frendebant. Indignatus
Stephanus sic illos contumeliosè alloquitur. *Dura
cervice, & in circumcisis cordibus, & auribus
vos semper Spiritui sancto resistitis: sicut patres
vestri, ita & vos.* Act. 7. 51. Pro mansuetissimum
virum? Et tu quidem lapidibus impetitus illam
fundebas charitatis plenissimam orationem. *Domine
ne statuas illis hoc peccatum.* Ibid. vers. 59. Vnde
modo irasceris? Cur gentiles tuos acerbis maledictis
improperas? *Quando debuit Stephanus plus irasci*
(interrogat August. in Psal. 132.) *quando lapidabatur,
aut quando non audiebatur?* Cætera mitis
Stephanus plus ad iracundiam prouocatur cum
prædicans non auditur, quam cum saxorum turbine
obruitur. Dum Iudæos videt desertores cœlestis
doctrinæ non potuit non totam concionem contumeliosis
nominibus verberare. *Ecce* (addit August.) *mitis factus
est cum lapidaretur, & sauebat cum non audiretur.*
Non audiri sermonem sacrum malè ab auditoribus
accipi iustiorē iudicauit sauiendi causam, quam à
furiosis lapidari Saxorum ictus patienter sustinuit,
sed desertores doctrinæ sauiiter reprehendit, acrius
axacerbabat quod ipsum audientes deserebant,
quàm quod durissimo mortis genere trucidabant.

Inter Dei Prophetas Ionas eligitur qui amplissimam
ciuitatem Ninive ab effreni peccandi licetia feruida
prædicationis fulgure absterreat. *Surge, & vade in
Ninive Ciuitem grandem, & prædica in ea, quia
ascendit malitia eius coram me.* Ion. 1. 2. Ille
verò impositi muneris prædicandi molestiis deterritus
potius fugere instituit, quam difficillimum opus
suscipere. Animo ergo iam profugus descendit in
Ioppem, conductaque hinc nani soluit in Tharsim.
Mœrore tœdio, mentisque consternatus caligine
subiit constratum nauigij vector suo etiam iudicio
miserrimus somnumque vocat in obliuionem malorum.
Surgit interim improvisa tempestas, & nubes simul
marisque confundens agebat vndique fragile lignum
hinc ventis non sufficiens, hinc fluctibus cedens.
Scrutabantur sortibus nautæ, cuius ne scelera puniret
Numina tam implacabilibus iris, dormientemque
Ionam sortibus designatum de somno excitant, & ad
sceleris confessionem urgent minimè repugnantem.
Hic verò stimulatus conscientia tormento rogat
quæstores ut se præcipitem agant in mare, ne quod
ipse peccauerat innocentes luerent. *Tollite me, & mittite
in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego
quoniam propter me tempestas hac grandis venit
super vos.* Ibid. v. 12. Proh desperati animi temeritatem?
Regressu potius in Ninivem reatum fugæ emendari
oportebat, & resumpto prædicandi munere quod detracta-
uerat,

93.

Plus infrequentia auditorum quàm audacia obrectantium Concionatorē punit.

Act. 7. 51.

August.

Stephanus cum lapidaretur parcebat, cum non audiretur indignabatur.

94.

Ion. 1. 2.

Ibid. v. 12.

*Ionas plus
prædicationis
naufragio
quam pelagi
extimuit.*

*Nazianz.
Ionas prædi-
care iussus
Ioppem dese-
rit, quæ gau-
dium signi-
ficat.*

nerat, Deum offensum placare. Obstinate repu-
gnans diuino Imperio non veniam facilius depre-
cabitur flagella, quam obedientiam subiens. Ta-
men Propheta plus exhorruit prædicationis nau-
fragia quam pelagi, & quasi minus malum elegit
maris detrudit sæuitiis, quam inter prædicationis
tempestates enatare. Vna morte maluit plura
concionando tormenta diffugere; & potior illi
fuit subita nex quam lentum prædicationis mar-
tyrium. Eleganter hoc expendit Nazianz. in Apo-
loget. pro reditu suo. *Ab hac, inquit, se prædicandi
provincia subducebat, & mandatum Domini protrahere-
bat, ac relicta gaudij inspectione (nam id Hebrais
Ioppe significat) in pelagus tribulationis ac mœstitiæ
seipsum coniecit, & hanc ob causam tempestatem in-
currit, dormit, in naufragium incidit, euigilat, sorte de-
prehenditur, submergitur, & à ceto quidem demoratur.*
Futurorum non ignarus Propheta maluit se tra-
di maris furori, cætiq; ferociæ, quam prædica-
tionem suam libidini vulgi committi; quasi exul
à gaudio Ioppem deserit; quæ Hebræorum idio-
mate gaudium sonat. Nequit enim non excludi à
gaudij solatio, qui Prædicationis subit calamito-
sum officium.

95.

Iob. 19.

Redeo iterum ad Iobum, qui postquam apud
amicos sapientissimè orauit in hos tandem quæ-
stus erumpit. Iob. 19. 1. *Vsq; quo affligitis animam
meam, & atteritis me sermonibus? En decies confundi-
tis me, & non erubescitis comprimentes me.* S. Grego-
rius diligentissimus Iobi interpres merito addu-
bitat qua ratione stare possit huius lamentabilis
querelæ veritas, ne videatur sanctissimus Iob ni-
mio iniuriarum sensu ultra veritatem suam affli-
ctionem exaggerasse. *Numeratis, inquit, vicibus lo-
cutionum amicorum Iob adhuc nisi quinquies locutos
esse cognouimus.* Vt quid ergo quæritur se decies
fuisse ab amicis confusum: se decies sermonibus
attritum, siquidem illi nonnisi quinquies adhuc
fuerant collocuti? An iniuriosa ab amicis verba
ad maiorem animi sensum duplicantur, singula-
que ictu duplici vulnerant, tum quia immeren-
tem offendunt, tum quia sinceritatem amicitia
turpius lædunt? Hoc quidem satis verum: sed ad
thesim opportunius quæstionem soluit Grego-
rius lib. 14. Moral. cap. 12. *Propter hoc, inquit, quod
ab eis quinquies increpationes audierat, quorum incre-
pationibus quinquies ipse respondit, decies se perhibet
esse confusum. Quia in eo grauiter laborauit, quod ver-
ba Doctrina non audientibus dixit.* Tam erat Iobo
acerbum iniuriosum, in tolerabile, tam erat om-
nibus tormentis simile apud non exaudientes ver-
ba facere, quam abi pñs amicis impropertiis vr-
geri. Illi quidem quinquies locuti innocentem
quinquies percusserant totidemque vicibus Iob
verba reponens illis non audientibus acrius vul-
neratur. Tam se credidit ex dictis quam ex auditis
confundi. *Quia in eo grauiter laborauit, quod verba
doctrina non audientibus dixit.* Atterebatur sermo-
nibus propriis magis quam sauciabatur alienis.
Munus quidem infaustum & vndique ad labo-
res & vulnera dedicatum,

96.

*Hebræ. 11.
36.*

Parum hoc nisi sacrum ministerium persecu-
tionibus vinculisque esset obnoxium, arque illis
demum suppliciis quæ cum sentibus debeantur,
in Dei verbi præcones armanit perfida hominum
& cruenta sæuitia. Horum meminit Paulus ad
Hebræ. 11. 36. *Alij vero ludibria, & verbera experti
insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, sciti sunt
in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in me totis,
in pellibus caprinis egentes, angustiat, afflicti, quibus
Tamayo in Genesim, Pars I.*

*dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in
montibus, in speluncis, & in cauernis terra.* Cuncta
hæc & vitæ discrimina, & necis tormenta, non il-
li tantummodo exantlarunt legis Prophetæ, &
Euangelicæ prædicationis antesignani, sed simili
rabie in nostros quoque Euangelicos desænierunt.
Testes omnes vos vocos purpurea Sanctorum Mar-
tyrum agmina, quæ præconia fidei insonti san-
guine rubricastis. Vos quoque Christi interfectos
Iaponicæ Ecclesiæ fundatores, qui pro defensio-
ne veritatis quam paganorum populis prædicastis
vitam per atrocissima tormenta impendistis. Di-
gnemini præcor in vestri cetus numerum recen-
seri. Indiaticum Marcellum Mastrillum Societatis
Iesu alumnus, cæli alatum & caduceatum Mer-
curium: illum Bonanerges nouissimum, & Xauerij
tonitruum posthumum, qui superbientis Sathanæ
imperia prædicationis fragore profligauit, qui
eius insidiosas tempestates per immensa maria to-
ties delusit, qui in Mindanao insula munitissimas
Tartaræ potestatis arces prostrauit qui Maho-
metanas simul disiecit perfidias & arces, qui eo
halitu quo animam pro Christo in Iaponia im-
pendit, in ferorum regna duplici terremotu con-
cussit. Te futurum Martyrem prius Xauerius præ-
dicatorem instituit, Euangelij fidem pariter san-
guine, & sermonibus firmaturum. Quid enim in
illo Orientis theatro Marcellum manerent præter
carceres, vincula, & neces, quæ sunt egregij Præ-
dicatoris certissima insignia.

*Marcelli
Mastrilli &
societate Ie-
su elogium.*

Cœlesti oraculo monitus Zacharias se futu-
rum Baptistæ patrem, de promissionis fide hæsi-
tare cœpit. Laborabat ille ætatis annositate, con-
iuxque pariter iam grandæua sterilitatis experien-
tia omni spe sobolis fraudabatur. Omnia defectæ
naturæ subsidia marcebant, & quod nuntiabat An-
gelus, sterilis senectus refellebat. In hoc dubitan-
di credendique confinio malè anceps Antistes si-
gnum quærit, quo de certitudine euentus consta-
ret. *Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & uxor mea
processit in diebus suis.* Actutum Angelus signum
præstitit flagitanti. *Ecce eris tacens, & non poteris
loqui.* Luc. 1. 20. Absolum quidem signum & pro-
missioni cœlesti incongruum. Quorsum hoc indi-
tium est? Prænuntiatur Baptista nasciturus, vox in-
quam illa omni tuba clamorior, omni præconio
vocalior, & eius signum est, voce vox potius præ-
signari oportebat: nam proferre vocem non est
rigentis linguæ, sed expeditæ facultas, ut vox eda-
tur in filio prius incarceration in Patre? Ita, ita, Ne-
que aliter præsignari debuit, qui ad Verbum Dei
prædicandum nascebatur. Eximium præconem
muti silentij lingua vinculis ligata nuntiabat, &
vix promittitur mundo Ioannes Prædicator egre-
gius, cum in paterna lingua vinculis & carceribus
dedicatur. Zachariæ vox ab oris officina præcisa
est in signum Prædicatoris Ioannis, aliquando pro-
pter prædicationem ab iniquo rege capite præ-
cindendi. O Ioannes! ô vox clamantis in deserto!
ô diuini verbi præco, quot tibi vincula, quot ab
ipso conceptu neces imminet? Non mitiori con-
ditione Prædicatores sacri aut nascuntur, aut fiunt
nisi ut tanquam victimæ restent, ut certissimè
immolentur.

97.

Luc. 1. 20.

*S. Gregor.
Iobus æquè
affligitur
cum doctri-
nam insu-
etuosè prædi-
cat, quàm
quum Inno-
cens reprehē-
ditur.*

§. XVII.

*Interdum oportet laudare malos , ut
laudis lanocinio boni
fiant*

98.

ARte quadam promouenda est humanæ naturæ segnities , & ad virtutis cursum additis occultè calcaribus excitanda. Ingens est autem gloriæ calcar , cum sit nemo quem non propriæ laudis appetitus stimulet. Hoc igitur artificio promouendi sunt homines ad virtutis cursum , quo equos accendimus inquit Cassiodor. lib. 1. variar. Epist. 13. *Nam si equorum cursus hominum clamoribus excitantur , ut à mutis animalibus celeritas appetatur , quantum inde homines stimulari credimus , quos ad laudis aviditatem natos singulartiter inuenimus ?* Humanæ ignauia indolis quasi addito fomite inflammatur ad virtutis amorem si laudibus suborneretur. Cuius ratio est ut benè obseruauit Nazianz. orat. 23. *quia laus parit emulationem , emulatio virtutem , virtus felicitatem.* Non autem tanto ardore æmulatio inflammabitur si benè merentem laudaueris , quam si ante merita laudem immerenti contuleris. Hoc vno quod indubita est ad eam promerendam prouocabitur. Nam ut benè ait Seneca. lib. 2. de Ira c. 21. *Crescit licentiâ spiritus : seruitute comminuitur : assurgit si laudetur & in spem bonam adducitur.*

Cassiod.

Nazianz.

99.

Vix apparuit Arida incumbentium aquarum mole expedita , cum illam Deus dicitur laudibus commendasse. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Quid autem in arida laude dignum viderat. Nuper è recenti naufragio emerfit luculenta & incompta , & ab abyssi iniuriis nondum perpurgata. Nondum illam plantæ vestierant , quin herbarum destituta cesarie deformata erat caluitie fœdissima. Nullibi adhuc flores , nulla faciem terræ iucundabat amœnitas : & laudatur tamen , & quasi bona esset probatur. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Itaque laudabilis nondum erat , laudibus honoratur , ut hoc anticipato elogio concitata ad perfectissimos fructus edendos festinet. Sic in præsentj Iunillius in Categor. Greco. *Nondum , inquit , terra germinabat , & tamen dicitur Deus vidisse quod esset bonum. Quia videlicet aque æstimatur vniuersitatis prauidentis quæ futura sunt , quasi iam perfecta laudat.* Optima Præpositi prouidentia laudare præsentia licet minus laude sint digna , ut in futuram perfectionem terram promoueat. Commendatio bonitatis tales efficere solet , quales ipsa laudatio exigit ; nec vllum potentius artificium est promouendi in aliis virtutem , quam si apud majores se videant inter virtutum sectatores annumerari.

*Deus aridam
antequam
floreat lau-
dat , ut ad
fructus adde-
dos excitet.*

Iunilli.

100.

Sedebat fatigatus ex itinere Christus ad puteum Iacob cum mille turpidinum rea Samarites haurire aquam venit. Miscet Iesus colloquia cum misera peccatrice , aquam ab ea sitiens postulat , fontem in pretium potus promittit aquæ salientis in vitam æternam. Illa fœmineo more accipere quam dare promptior oblatam à Christo aquam petiit. Cui Dominus virum suum arcessere prius iubet. Respondit illa. *Non habeo virum* Dicit ei Iesus : *Behedixisti ,*

quia non habeo virum : quinque enim viros habuisti , & quem habes non est tuus vir : hoc vere dixisti. Ioann. 4. 17. Difficili nodo hæc sententia videtur implexa. Nam si virum habebat mulier , quod ipsa negauerat ; mentita est iniquitas sibi. Quare igitur verum dicit , quæ veritatem inficiatur. Sed inquires : Habebat utique virum , sed quia suus ille non erat , negans se habere virum veritatem asseruit. Rectè à mendacio liberabis fœminam , sed adhuc verum non bene dixit , cum absolute se habere virum negauerit , neque veritatem sincere profiteretur. Christus , autem , non modo eam vere dixisse asseruit , sed benè. *Dixit ei Iesus : Bene dixisti.* Dixerat autem , aut falsum , aut si verum quidem , non bene. At obseruanda est prudentia Saluatoris , inquit in præsentj Rupert. *Vsa est arte sua nostra salutis opifex Dei sapientia.* Ecquæ hæc diuinæ sapientiæ ars est ? Scilicet negationem mulieris pro confessione laudare , ambigua negantis verba in bonum verumque sensum interpretari , & accipere tanquam simpliciter veritatem confitentis. Dixerat illa. *Non habeo virum* , si negabat legitimum , verum erat , falsum si occultabat amasium. In dubijs verbis arte sua vititur Christus , & mulierculæ mentis minime ignarus , ut in vituperanda scorto haberet quod laudaret in benigniorem sensum soluit ambiguitatem. *Bene & vere dixisti.* Anticipata laude digna facta est , ut ex merito laudaretur. Transiit subito de meretrice ad munus Apostoli , & quæ dissolutis moribus ciuitatem ante corruerat , modo facta est Magistra Ciuitatis. Vere *Dei sapientia vsa est arte sua* : neque potentior est ars aut diuinior ad hominum animos permouendos , ut detestentur vitia , quam in illis laudare virtutem.

Ioan. 4. 17.

*Samarites
anticipate
laudata di-
gna facta
est ut ex me-
rito lauda-
retur.*

Rupert.

Isai. 48. 9. Sic loquitur Deus. *Laude mea infranabo te ne intereas. Ecce excoxi te , sed non quasi argentum , elegi te in camino paupertatis.* Ruentem per vitiorum præcipitia populum , laudis fræno compescit , & mitissimis commendationis locis sperat contineri posse furiosè contumacem. At quis est qui tam mollissimis lupatis pareat ? Non quidem animus argenteo candore nitens , non qui ad caminum diuini iudicij examinatus diuitis metalli pretium referat ; sed qui ad fornacem probatus totus pauper , totus scoria vitiorum impurus inuentus est : *non quasi argentum elegi te in camino paupertatis.* Hunc eligit Deus hunc laudat , & antequam pretium habeat tanquam laude dignum commendat , ad significandam anticipatæ laudis energiam : Ac si propterea ab interitu arceatur , quod priusquam quidquam boni habeat , tanquam honore dignius laudetur. Anticipata enim laus fræni loco inijcitur , ut poterumque contineat , imo ad rectum virtutis cursum incitet.

101.
Isai. 48. 9.
Peccatorem
Deus laudat
sua infra-
nat.

Quædam anima ad meliorem vitam promota sic suæ conuersionis formam referebat. Cant. 1. 5. *Filij matris meæ pugnaverunt aduersus me , posuerunt me custodem in vineis , vineam meam non custodini.* Mira profecto electio custodis ; incuriosa imo inepta puella ad custodiam suæ , eligitur , ut vineam custodiat alienam. Hic quasi ad grande mysterium nos intentos vocat Bernardus serm. 30. in Cant. *Audite , inquit , & intelligite , si non te ab illis ipsis fateatur*

102.

Cant. 5. 1.

Sponsa præficitur aliorum vineis incuriosa sua, ut plus diligenter facere immerita commendatio, quam merita reprehensio.

faceatur ista promota, à quibus & passa. Scilicet quam olim supplicio multauerant, quam ob negligentiam custodiæ vineæ suæ iurgio punierant, mox vinetis præponunt alienis; subito promouent ad multarum vinearum tutelam. Qua solertia ergo, qua vigilantia curabit aliena quæ sic in suis indiligens fuit? Imo propterea ei custodis munus imponitur, ut quæ se videt nullo suo merito honoratam ad vigilantes curas ignauia decussa conciteretur. Non emendauerant verbera segnitie torpentem, nulla reprehensio desidem, & incuriosam sollicitauerat. Plus diligentem fecit immerita commendatio, quam merita reprehensio: & quæ non custodierat vineam suam, cum pateretur fratrum supplicia, ad multarum vinearum custodiam sufficiens fuit, cum se videt honore promota. Sic nimirum anticipata laus honorque solet excitare, ut in solertiam vertat ignauiam, & ad feruentiora studia virtutis intendat.

§. XVIII.

Inanis gloriatio est, quæ de solo Patriæ splendore decerpitur, Præstat addere locis gloriam, quam de locorum excellentia famam captare.

103. **H**oc communi vitio laborat genus infirmitatis humanæ. Gloriam quarunt mortales, non meritis partam, non virtutibus debitam, sed aliunde quæsitam. Inter accessorias felicitates computamus ab amplissima Patria traxisse originem, quasi non etiam huiusmodi fortunæ dote vilissima quæque mancipia natura ditauerit. Mirissimum est in sorte contentum esse, quæ fœdissimis etiam contingit capitibus, nec illam gloriæ claritudinem quærere, quæ propriæ virtutis facinore comparatur. *Felicitas propter locum infeliciores est*, inquit Synesius. Epist. 48. Quid enim infelicius, quam quod felix velis esse precario, & cum de proptio penu possis eleganter ornari, emendicatis aliunde laudibus velle vestiri? Ridiculus homo est qui mimica pompa superbit. Illa vera laus, quam merita cudunt, cuius splendore non minus Patria, quam alumnus nobilitatur.

Synesius Felicitas propter locum infeliciores est.

104. Ut primum arida apparuit, quæ latuerat incumbentibus aquis inuisibilis, eam Diuinus Opifex dilaudauit. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Non reperio simili laude cælestes orbes fuisse honoratos. Fecit Deus Firmamentum, & vocauit firmamentum cælum: at eximium hoc & immortale opus absque honore laudis præteriiit. Cælum hoc communissimo elogio destitutum prætermisit, quod nec minutissimis rebus denegauit. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Si scire velis disparitatis causam, consule Rupert. hic, ubi opportunè inquit: *Inuentâ aridâ vidit quod esset bonum: vidit inquam, nec suus ei fefellit visus: nam sicut tunc vidit, ita nunc factum est. Quia videlicet de arida veritas orta est, quæ ortum in cælo superaret.* Nimirum futurorum præsciens Deus, & præsentium sapientissimus Conditor. Cælum Angelis, terram hominibus pro Patria destinata.

Rupert. Nō laudatur cælum quia luciferi patria: laudatur terra unde veritas orta est.

Tamayo in Genesim, Pars I.

Hinc cælum sine laude præteriiit; terram vero laudibus cumulauit. Etenim in cælo Lucifer ortus de sublimiore Patria superbiens plus infamiæ Patriæ suæ contulit, quam de cælesti ortu sibi gloriam excipit. *At veritas de terra orta est.* Christus videlicet, qui cum in terris nascitur, mendacissimum hostem veritatis telo profligans propria virtute gloriam, palmas, triumphos adeptus, terrenam patriam meritis & virtutibus nobilitauit. Ergo nascentium disparitas in Patriæ recidit ignominiam, aut laudem. Et ne quis de splendore Patriæ superbiat, sed de propriis virtutibus gloriatur cælum illaudatum reliquit. Nam quod erat in natura splendidius causa Luciferi quodammodo inglorium fuit. Plusque infamiæ contulit Patriæ nequam spiritus, quam ipse gloriam captauit à Patria. Terram autem approbatione commendauit Deus. *Quia de terra veritas orta est, quæ ortum in cælo superaret.* Vera etenim laus non à Patria resultauit in filium, sed ex alumno refluit in patriam.

Magorum aduentu conclamantium recens natum Iudæorum Regem turbatur Herodes & tota Hierosolyma cum illo. Patriam noui regis ab Scribis, & sapientibus sciscitatur. At illi in Bethleem Iudæ Christum nasciturum diuinis oraculis constare retulerunt. Sic enim scriptum est per Prophetam. *Et tu Bethleem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iudæ: ex te enim exiet Dux qui regat populum meum Israël.* Matth. 2. Matth. 2. 6.

105.

Conferamus modo Scribarum hoc testimonium, cum verbis Prophetæ, cuius ipsi fidem appellant. Nam in Michæa 5. 2. ubi hoc traditur vaticinium ita legitur. *Et tu Bethleem Ephrata, paruulus & in millibus Iudæ; ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israël.* Ecce hic Propheta Bethleemiticum oppidum. *Paruulum* appellauit quod non paruulum Scribæ retulerunt. Ille exiguum fore prædixit Dominatoris Patriam: hi autem illam ipsam inter principes ciuitates annumerant. Quare Sanctus Augustinus serm. 34. de temp. Mendaces simul & veraces in hoc testimonio Scribas fuisse profundè dixit. *Mendaces*, inquit, à se; *veraces contra se.* Et primum dum Prophetæ testimonium variarunt, satis constat fuisse mendaces; vnde vero *veraces contra se*? Porro difficile in mendatio veritas inuenitur: virumque tamen conciliat Bernard. serm. in vigil. Natiuit. his verbis. *O Bethleem parua, sed iam magna. à Domino Magnificauit te, qui factus est in te.* Hinc deprehendes Scribas fuisse à se mendaces, ut loquitur Augustinus, & *veraces contra se.* Etenim aulico tumore superbiens indecorum putabant Dominatorem suum in exiguo oppidulo nasci, vnde Michææ vaticinium virantes, quod ille paruulum dixerat, hi inter Principes Ciuitates mentientes numerarunt. Quasi vellent futuro Messie gloriam de splendore Patriæ conciliare. At re quidem vera cum natus fuisset Iesus in Bethleem Iudæ: à tanti Ducis, regisque magnitudine ingens splendor Patriæ prouenit. Vnde nequaquam minima erat Bethleem in Principibus Iudæ. Sicque Scribæ *contra se veraces*, & à se mendaces probati sunt. Nam à patria claritudinem famæ excipere mendacium est vanitatis humanæ propriis vero factis magnitudinem Patriæ offerre verissima virtutis est gloria.

Michæ. 5. 2.

S. August. Iudæi indignum putabant Messiam in oppidulo minimo nasci.

Bernard.

Nascens Christus in Bethleem fecit eam esse maximam.

106.

Gregorio Theologo obiciebant Ariani Nazianzenum contemptibilem Patriam, quibus ille, sic reponit. orat. ad Arian. pro seipso. *Me vero Samuelis quoque Ramatha fallebat parna, inquam magni illius viri patria, qua tamen Propheta dedecori non fuit, nec suo magis, quam illius splendore claruit. Nec illi impedimento fuit, quominus Deo priusquam in lucem prodiret, in munus offerretur, & miracula ederet, & futura prospiceret. Ultima hæc verba non sunt leuiter transeunda. Exigua, inquit, patria Samueli impedimento non fuit, quominus futura prospiceret. Et quid rogo, prophetico Samuelis muneri officere poterat oppidanum illum fuisse, non maximæ Urbis Ciuem? Nunquid Prophetiæ donum locis alligatur? patriæ astringitur? Non equidem Spiritus, ubi vult spirat: quouis in loco potest afflare Vatem, nullaque regio est, quæ suo genio possit moribus diuinis obistere, quibus Propheta cœlitus agitantur. Cur ergo Gregorius sic exaggerat paruum oppidum Ramatha non fuisse impedimento Samueli, ut futura prospiceret: quasi si esset singulare, & insolens exiguo populo oriri Prophetam. Verum ut Gregorij acumen explicemus altius petenda res est. Etenim Ramatha Samuelis Patria *Sophim*, cognomento vocabatur 1. Reg. 1. 1. *Fuit vir vnus de Ramatha Sophim.* Teste autem Carthusiano, hic hoc cognomentum habuit Ramatha. *Quia sita erat in loco sublimi, & ita de ea undique longè, ac latè poterat quis videre, & ut fertur, viri studiosi, & speculativi morabantur in ea.* Clarius adhuc Hieronym. de Tradit. Hebraic. *Sophim*, inquit, id est, *speculatores, qui hinc Propheta intelliguntur.* Scilicet ideo *Sophim* dicta est Ramatha, quia in alto editoque loco condita, vnde longè latèque poterat quouis videre, Quare eius habitatores, *speculatores* dicebantur, *qui hinc Propheta intelliguntur.* Ac si sibi sumerent Prophetarum titulum, de Patriæ nomine, de situ loci, deque ciuitatis sublimitate. Ecce modo Nazianzeni argutiam. Scilicet non fuit impedimento Samueli quominus Propheta eximius fieret, quod in prophetica, nomine tenus Patria genitus fuerit: in qua quilibet, non propheta ita appellabatur privilegio natalis soli, ubi quicumque nati sunt speculatores & prophetæ intelligebantur à denominatione Ciuitatis. Effer enim indignum verum Prophetam nomen Vatis à Patria desumere, cum Patria ipsa ab eo deberet hunc honorem accipere. Merito ergo *priusquam in lucem prodiret Samuel*, iam ad Vatis officium destinatur, ut veneranda hæc dignitas non videretur à Patria in Samuelem deriuari, sed à Samuele potius in Patriam refundi.*

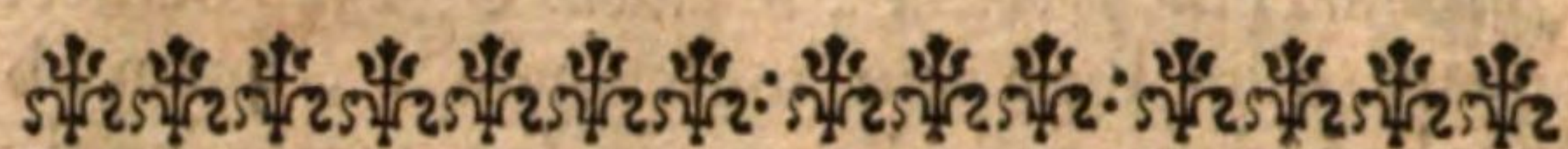
Sophim ciuitas prophetarum.

1. Reg. 1. 1.

Carthusian.

Hierony.

Samuel designatur Propheta antequam natus ne illi honora patria esset.

VERSVS XI.

Et ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.

VERSVS XII.

Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum.

VERSVS XIII.

Et factum est vespere, & manè dies tertius.

EXPOSITIO LITERÆ.

GERMINET terra. Pulchrior iam venit aridæ facies, comptior habitus, & plantarum ornatu species amœnior. Hoc enim die tertio omnium vegetabilium genera fuisse producta communi consensu Interpretum receptum est, vno excepto Eucherio lib. 1. in Genef. cap. 11. qui nullas plantas hoc die actū fuisse productas affirmavit, sed eas tantummodo veluti in potentia conditas quatenus ad earum productionem terra vim, & aptitudinem accepit. Hæc tamen opinatio ut violenta, & sacro textui aduersaria ab omnibus merito reicitur. Nam ut dicitur infra vers. 12. *Protulit terram herba virentem*, & quidem hoc ipso die; vnde additur vers. 13. *Et factum est vespere & manè dies tertius.* At Eucherius ea ratione mouetur ne miraculum fuisse in tam subita plantarum procreatione fateatur. Sed qui dicet de paradisi plantis, quas vna cum fructibus ab initio fuisse productas scriptura testatur. Genef. 2. 8. *Plantauerat autem Deus Paradisum voluptatis à principio.* Erat autem paradus omnium stipitum varietate excultus, omnium fructuum maturitate abundans, cum in eum Deus primum hominem introduxit; eique de lignis edere pro libito concessit. Non igitur est cur Eucherius tantopere miraculum refugiat.

Major difficultas est, an miraculo admissio in hac subitaria plantarum procreatione, terra nihilominus ad ipsam contulerit efficientis causæ concursus? Eugubinus in Cosmopœia auctor est

107

Eucherio

An tertio die terra vegetabilia actu produxerit.

Impugnatur sententia negans.

Genef. 1. 8. *paradisus tertio die conditus.*

108.

Eugubin. est

Ad diariam plantarum productionem nō satis erat naturalis terra potētia. est prioribus retro diebus tot vires aridam ab Auctore naturæ accepisse, vt tertio hoc die innumeras vegetabilium species produxerit, & ad perfectionem procreauerit. Id tamen voluntariē omnino excogitatum est, ac naturæ viribus repugnat, cuius potentia parcē latēque dispensatur per fallentia incrementa fœtus suos perficiens. Neque vnquam Deus tam rapidas vires natalibus causis impressit, vt in effectus suos repente euolent, vel sua germina subitanea parturitione præcipitent. Accedit generatiuam terræ potentiam perfici naturali consortio astrorum: astra vero hoc tertio die nondum erant producta, quare neque integra facultas germinandi terræ inerat, & nisi per diuinam potentiam hi naturæ defectus supplerentur, terra planē ad tot subitos conceptus & partus erat insufficiens.

109.

S. Thom.
Abulens.
S. August.
Suar.
Perer.
del-Rio.

Quare Deum fuisse proximum, & totale principium actiuum ad vegetabilium productionem opinantur eximij Doctores Theologi ex S. Thoma, cum omni Thomistarum Schola Abulens, in hunc locum. Et videtur his fauere August. lib. 12. de Ciuit. cap. 25. Hos sequuntur Suar. lib. 2. de op. sex. dier. cap. 7. Perer. lib. 1. in Genes. num. 112. del-Rio in Pharo. hic, num. 58. & plures alij bonæ notæ Interpretes.

110.

Caiet.
Terra ad
edenda vna
die germina
super natu-
raliter ele-
uata præst-
it actiuum
non cursum.

Inter hæc extrema opinionum mediam sequitur Caiet, qui terræ concedit virtutem actiuam suprema Dei potentia eleuatam, quam vocant obedientialem Theologi. Ego in hanc sententiam maximē inclino, quia nostri textus verba synce-rius exponit. Vt quid enim terræ præcepit Deus germinare herbam virentem, siquidē illa nullam germinandi actionem erat præstatura? Adde ver-
lo sequenti eiusmodi concursum terræ actiuum insinuari, dum dicitur: *Et protulit terra.* Quid enim protulisset, si nullatenus agendo germinasset? neque enim de materiali, vt aiunt, causa, aut de pas-
sua tantum potentia proferre germina rectē di-
cas. Quare ait Galetanus. *Manifestè per hoc signi-
ficatur, quod ipsa terra germinauerit vegetabilia. vt
intelligamus, quod Deus non produxerit immediate
vegetabilia, sed mediante terra.* Consonat Chaldaeo-
rum paraphrasis. *Germinet terra germinationem
herba,* quæ verborum repetitio actiuam vim ter-
ræ clariùs exprimit. Est etiam ab hac sententia
Burgens, à quo non multum dissentit Eugubinus,
superius impugnatus, si eius opinio in hunc sen-
sum castigetur.

111.

Suarez.
Ad procrea-
tionem plā-
tarum hoc
die miraculū
interuenit

Opponit Suarez loco citato, hoc esse ad mira-
culum recurrere. Quid inde? An qui Deum im-
mediatam, & totalem vegetabilium causam fuisse
contendunt, eorum productionem miraculosam
fuisse negare possunt? Sanè non minus est miracu-
lum, hos naturales effectus Deo solo fieri, quam
mediante causa secunda huius naturalem poten-
tiam perfici. Nec multum negotium faceffit, quod
opponit Celada hic num. 47. *Deum scilicet hoc
die tertio produxisse omnem herbam regionis, ante-
quam germinaret.* Genes. 2. 5. Quod testimonium,
tanquam pro sua sententia clarissimum magni
ducit: illudque sic exponit. *Antequam germinaret
id est, Antequam ipsa terra actiue eam produceret,
Amplector expositionem libenter, si de naturali
terræ conuersu explicetur. Deus enim, antequam
terra aliquid actiue naturaliter produxisset, eam
elevant, vt actiue quidem, sed obedientialiter
germinaret. Neque aliud ex contextu narrationis
deduci potest, si bona fide verba pensentur.*

112.

In controuersiam vocari solet, an hoc die pro-

creata sint omnia vegetabilium genera? Nam ad
rationem dubitandi facit Manichæorum argu-
mentum apud D. August. lib. 1. de Genes. ad lit. S. August.
cap. 13. *Si Deus iussit (arguunt Manichæi) nasci de* *Herbas sen-
terra herbam pabuli, & lignum fructiferum; quis ius-
sit nasci tantas herbas, vel venenosas, vel spinosas, ticosas, aut
que ad pabulum non proficiunt, & tam multa ligna, Venenosas in
que nullum fructum ferunt? Respondet ibi August. pœnam pec-
noxias plantas & sentiosas post Adami pecca- cati germi-
tum à Deo fuisse productas ad hominis suppli- nasse non-
cium, iuxta illud Genes. 3. 18. *Spinas & tribulos ger- nulli p. p.
minabit tibi.* Quo etiam sensu loquitur S. Basil. censent.
Homil. 5. & eius imitator Ambros. in Hexaëm. Genes. 3. 18.
lib. 3. cap. 11. cuius verba permittenda non sunt. Basil.
*Surrexerunt, inquit, ante floribus immixta tene- Ambros.
ris sine spinis rosa, & pulcherrimus flos sine fraude
vernabat. Postea spina sepsit gratiam floris, tanquam
humana speculum præferens vita, quæ suauitatem per-
functionis suæ finitimis curarum stimulis sæpè com-
pungat.* Quæ libentius transcripsi, vt scias Am-
brosium (idemque de cæteris Patribus creden-
dum est) non hic egisse literalem controuersiam
interpretem, sed moralem declamatorem.*

Cæterum plantarum omnium species hoc die 113.
fuisse editas virissimum censeo, præter illas quæ *Omnium
ex putri materia gignuntur. Tum quia istæ ne- plantarum
que ad hominum vsum, neque ad orbis orna- species hoc
tum multum spectant. Ita Suar. supra num. 11. die productæ
Est communis sententia, & videtur Scripturæ sunt.
sacræ conformior Genes. 2. 2. *Compleuitque Deus Suar.
die septimo opus suum, quod fecerat, & requieuit Genes. 2. 2.
die septimo ab vniuerso opere, quod patrarat. Et
Ibid. v. 5. Deus dicitur produxisse omne virgultum
agri, & omnem herbam regionis.* Quæ vniuersales
propositiones nullam speciem excludunt, sed
omnes comprehendunt.*

Ad testimonium SS. PP. qui contrarium viden- 114.
tur asseruisse, respondeo & temperamento intel-
ligendos esse, quo ipse Augustinus vsus est ad
extricandum Manichæorum sophisma: cuius
verba citantur in Glossa, ad præsentem locum. *Glossa.
Possumus autem, inquit, absolute respondere, spinas August.
& tribulos post peccatum terram homini ad laborem Exponuntur
peperisse. non quod alibi antea nascerentur, & post in PP. contra
agris, quos homo coleret: sed prius & postea in iisdem sentientes
locis; sed prius non homini, sed post. Itaque
S. Doctor non negat à principio hæc mala ger-
mina extitisse; tantummodo inficiatur ante pec-
catum noxia homini fuisse: nec fore quidem
si in innocentia ille permaneret: at postea-
quam ille nocens fuit, illa sibi noxia exper-
tus est.*

Sed quid de infrugiferis, & syluestribus 115.
plantis? quarum propè infinita diuersitas est.
vsus vero propemodum nullus, vt loquitur
Philo lib. 2. Monarch. *Syluestris materia, ait, nul- Philo.
lus est vsus, cum sit (vt poeta loquuntur) Telluris Syluestres
inutile pondus.* Verum has quoque ad integrita- inutiles plā-
tem orbis pertinere docet August. lib. 1. de Ge- ta ad inte-
nes. ad lit. cap. 16. *Quia, inquit, & si domui no- gritatem or-
stra non sunt necessaria, eis tamen completur huius bis pertinen-
vniuersi integritas, quæ multo maior est, quam domus S. August.
nostra, & multo melior.*

Addo infrugiferas arbores, frutices, & inu- 116.
tiles quoque papyros ad varia symbola pertine- *Inutiles plā-
re, quibus eruditur vita mortalium, & mores ta ad varia
hominum informantur, vnde illa ipsa, quæ inu- symbola per-
tilia videri possent nobis præstant præcipuæ vti- tinēt quibus
litaris materiam. His passim vtitur Scriptura. Sic moraliter
Christus temporalium bonorum solitudinem erudimur.*

Luc. 8. 14. spinis comparauit. Luc. 8. 14, Impiorum superbia
Pf. 36. 35. cedro assimilatur. Pf. 36. 35. Vtramque Regno-
rum fortunam arbor illa significabat, quæ apud
Dani. 4. 17. Daniele exponitur cap. 4. 17. Innumera sunt,
quæ ad mores instruendos allegorici Interpretes
ex plantarum contemplatione deducunt. Neque
hæc vtilitas prophanos etiam latuit. Sic Poëta-
rum Princeps.

Virgil. *O formose puer, nimium ne crede colori:*

Alba lignustra cadunt, vacinia nigra leguntur.

117. Steriles quoque arbores igni materiam vtilis-
simè præstant, & ad oblectationem oculorum
Chrysof. fuisse conditas docet Chrysof. Homil. 13. in Ge-
Conditæ etiã nes. *Præcepit Deus, inquit, varias arbores è terra pro-
ad ignis ma- uenire, quæ & oblectare hominem possent, utpotè spe-
teriam, & ad oculorum ciatu incunda.* Hinc diffusa latè nemora inter Re-
oblectatione. gum delicias computantur, quas tanquam spe-
ciosas voluptates sepiunt muris, muniunt custo-
dibus. Quin non etiam insolitum Regibus hortos
& sylvas manu propria plantare, vt in frugiferis
Reges sylvas, & hortos
propria ma-
nu contexe-
runt.
Ester. 1. 5. rent, illisque veluti sacram venerationem cõfer-
rent. Sic Ester. 1. 5. dicitur Assuerus Dynastis para-
uissè conuiuium, *in vestibulo horti, & nemoris,*
quod regio culta, & manu constitum erat. Cyrum au-
tem minotem suis etiam manibus conuulsisse lu-
cos refert Tullius in Catone.

Reges sylvas,
& hortos
propria ma-
nu contexe-
runt.
Ester. 1. 5.

Ester. 1. 5.

Cicero.

118.

Quàm verò in æstimatione hominum fuerit
infæcundarum arborum pulchritudo in vna
Platano ostendit antiquorum cura, in cuius ex-
quisita cultura vsque ad prodigalitem luxuria-
bat. Refert Plin. lib. 12. cap. 1. Platanos precioso
etiam in vino solitas irrigari, & ne Plinium po-
steritas mendacem faceret clarissimus Romano-
rum Orator Hortensius ne impederetur à cultu-
ra platani, cui infusus vinum ibat in villam, de-
cretum sibi ad declamandum diem cum Cicerone
permutauit, teste Macrobio Saturnal. di. lib. 3.
Neque minus delicias platani ostendit sumptuo-
sa è longissimis regionibus eius arboris trāsporta-
tio. Nā è Græcia, in Ciciliā, inde in Italiā, huc quo-
que in Marinos ingentibus transuectam impensis
tradit Barsaman, vt non mireris quod de huius
plantæ luxu scribit Horat. lib. 2. Ode. 15.

Plinius.
Platanus
quam fuerit
antiquitus
in deliciis.

Macrobi.

Barsam.

Horat.

*Iam pauca aratro ingera regia
Moles relinquent, undique latius
Extentæ videntur lucrino
Stagna lacu; platanusque celebs
Euincet ulmos: tum violaria,
Myrthus, & omnis copiæ narium.*

Ouid.

Ouidius quoque Eleg. de Nuce. non inincunda
exaggeratione iocatus insanam libidinem ex cul-
tura platani facundè traducit, & fœminarum pla-
cendi studium Satyrico pungit Stylo,

*At postquam platanis steriles præbentibus um-
bras*

Vberior quavis arbore venit honor,

*Nos quoque fructifera (si nux modò ponor in
illis)*

Cepimus in patulas luxuriare comas.

Nunc neque continuos nascuntur poma per annos

Vnaque læsa domum, læsaque bacca venit. }

Nunc utrum vitiat, quæ vult formosa videri,

Raraque in hoc æno est, quæ velit esse parens.

Omitto alia innumera, quæ non latent studiosos
antiquitatis. Hæc sufficiant vt sterilitum stirpium
vtilitatem ostenderimus.

119.
Cur hic
Moyse arbo-

Quæret verò aliquis cur hic Moyse, sicut
fructificantium arborum mentionem fecit, non
etiam sterilitum meminerit? Respondeo cum Pe-

terio Moysem hic non omnium sed nobiliorum
tantum narrationem texuisse. Addo morem sacræ
Scripturæ minus præcipua ex præcipuis signifi-
cantis. Exempla habes apud Sanchez. ad cap. 24.
lib. 2. Reg. & apud Mendozam. romo. 2. in 1. Reg.
annot. 15. Sect. 1. n. 15. Iuxta quam regulam per
herbas virentes, lignaque pomifera, sterilia quo-
que quæ minus præcipua sunt sufficienter signi-
ficantur.

Ad exactam huius diei tertij illustrationem
restat modò dubium non ita communiter agita-
tum. An scilicet hoc die productæ fuerint eius
generis plantæ, quæ sensitivam habere vitam
existimantur? Ad hanc speciem pertinet. *Herba
vina*, de qua scribit Maiol. tomo. 1. Canicul. di. 20.
colloq. 20. hominem sibi approximantem sic
sentire, vt veluti metu ac pudore correpta sese
colligat, tanquam se declinet humanæ manus at-
tactum. Huic similis est frutex *Charitoplephalon*,
ea indole præditus vt capi se sentiat; de quo Pli-
nius lib. 13. cap. 25. Surinus autem Anno Domi-
ni 1504. de *Agno* herba ex oculatis testibus re-
fert membrorum figura eius nominis animal imi-
tari, gramen pascere, & cum similem ortum cum
plantis habeat, animantis vitam obitumque re-
fert. Prodidit etiam Cardin. Asconensis Iacobus
lib. de Hist. Orientali. Arbores nasci aues ferentes
loco fructus: quæ è trunco rostris infixis pendent.
Memini etiam dum malè hospes apud Mauros in
Aphrica ego versarer, sæpius vidisse florem, quem
Amoris vocant vehementissimo veluti sensu ad
sui conuitia commoueri. Imitatur lilij figuram.
nisi qua desinit in acumen grossior à caule pira-
midali forma surgit è calyculo, colore rubens sen-
simque flore maturecente purpurascens: totus
circum eiusdem coloris punctis minutissimis va-
riat; quem sic compressum, necdum in folia ex-
plicitum conuitiis eiusmodi incessunt. *Aperitor
rumpere. Ego melior te sum.* Mirissimum. Illico
quasi concepta ita flos ille discerpitur, & patet in
folia.

De his igitur, & similibus plantis (de qui-
bus multa agit Maiol. supra colloq. 6.) quæri po-
test an inter opera tertij diei enumerandæ sint;
an vero ad sextum cum reliquis animantibus ad-
scribendæ. Ego quidem vt verum fatear hæc na-
turæ miracula dubia fide accipio. Quod autem de
amoris flore me vidisse testor, non id naturæ
floris tribuo, sed potius Dæmoni ex pacto su-
perstitiosis verbis concurrenti. Si tamen aliquæ
plantæ sint sensibus præditæ, adhuc earum pro-
ductio ad diem tertium pertinet. Nam quod in
ipsis potissimum eminet est naturæ vegetatiuæ,
non sensitivæ, cuius tenuissimam indicationem
faciunt.

Denique disputari hic solet, quamam tempo-
ris tempestate Deus mundum condiderit? Et
quidem si de vniuersis mundi plagis quæstio sit,
perperam dubitatur: cum certum sit quatuor tem-
pestates anni diuersas orbis regiones simul affe-
cisse, vt rectè obseruat Suar. lib. 2. de op. sex
dier. cap. 7. num. 16. Dubium ergo versatur circa
regionem illam, vbi creditur conditus paradysus;
circa quod trifariam diuisi contentiosè pugnant
Interpretes. A Iulio mense multi initium mun-
di computant. Pro Autumno Iudæi pertinaciter
certant, vt tradit Abulens. 1. part. defensor.
cap. 14. Huic etiam opinioni militat Pererius
& del Rio. Pars Doctorum nobilior communio-
ni Sancti Patrum sententiæ adhæret, qui in Æqui-
noctio

*rum tantum
frugiferarū
mentionem
fecerit.*
Sanc.
Mendoza
S. Scriptura
præcipua pro
minus præci-
pui sumit.

120.

*Aligua plā-
ta sensitivam
vitam habe-
re videntur.*
Maiol.
Herba vina.

Plin.
Surinus.
Agnus her-
ba.

Iacob. Cord.
Asconens.
Arbores sūt
qua profu-
dū aues ge-
nerant.

Flos amoris.

121.

Maiol.
Si qua sunt
sensitiva plā-
ta ad diei
terrij opus
pertinent.

122

Suar.

Abulens

Perer.

noctio vernali orbem factum tradunt: in quorum placitis referendis consumant alij tempus & chartas.

123. Ego quidem cenſeo non ſatis planè diffiniri poſſe qua tempeſtate anni Mundus incæperit, cum nullo ſcripturæ teſtimonio poſſimus ad aſſignationem temporis manuduci quod prudenter & eruditè demonſtrat. Com. Mirandulæ lib. 7.

Pico. Com.

Mundus initio veris cõditus.

Suar.

Syn. Palæſth.

Annum à principio veris numerare antiquiſſimus mos Hebrais fuit.

In Ægypto ab Autumno animum cõputabant.

Exod. 12. 2.

Aduerſus Aſtrol. cap. 6. Hoc tamen ab illo diſſentio quod in Autumnum inclinat, ego potiùs in veris initium, pro quo validiores ſũt coniecturæ, Præcipua eſt Patrum conſenſus. Nam vt doctè monet Suar. citato cap. 7. num. 7. in controuerſiis quibũs ſolidum à ratione fundamentum peti non poteſt communi Patrum auctoritati ſtandum eſt. Deinde hanc opinionem ſtatuit Sinod. Palæſthina, Deinde id etiam coniectare licet ex vetuſtiſſima Hebræorũ conſuetudine annum calculantium à Niſſan mēſe, qui apud ipſos eſt incipientis Veris mēſis primus. Credibile enim eſt hanc conſuetudinem (cuius principium nemo eſt qui deſignet) à primis parentibus generationum ſucceſſione traductam. Licet enim ab ingreſſu in Ægyptum ordinationem anni variauerint deducētes principium anni à mēſe Thifri, qui nobis September appellatur. Tamen ab exitu captiuitatis iubente Deo caput anni ab initio Veris iterum reſumpſerunt, vt conſtat ex lib. Exod. 12. 2. vbi ipſis præſcribitur à mēſe Niſſan. eccleſiaſticum annum computare, Neomenias & ſacras feſtiuitates celebrare, licet ciuiliſ anni cõputatio à mēſe Thifri apud ipſos permãſiſſet. Diuino igitur decreto: incipiebat annus ab initio Veris iuxta priorum Patrum morem in captiuitate interruptum, quod vehementiſſimum indicium facit, mundũ initio veris fuiſſe productum.

EXPOSITIONES MORALES.

§. XIX.

*Nimis elegans fæminarum ornatus dum
aliorum oculos inſidioſè captat,
in caſtitem perfidioſè
collimat.*

124.

RA formæ atque pudicitia concordia tunc maximè ſcinditur cum toto mundo ſuo venuſtas mulieris augetur. Satis ſibi complacet pulchritudo quam perfecit ipſa natura, quid amplius ambitioſo ornatu pulchreſcit niſi quia omnis qui artibus ſuis laborat quærit emptores? Tot veſtium inuentis, tot medicata frontis mendaciis fæmina dum naturam corrigit, ipſa ſe improbat prima, vt petulantibus probeatur oculis, & inuentutem agat præcipitem ſponte ruentem. Si tu te ſumptuoſius comas (verba ſunt Cypriani de Habitu Virg.) & per publicum incedas, oculos in te inuentutis illicias ſuſpiciat doleſcentium poſt te trahas, concupiſcendi libidinem nutrias, peccandi fomenta ſuccendas, &

Famina dũ naturam ſuis corrigit, ipſa ſe improbat.

Cyprian. Compla fæmina gladium eſt videtibus & venenum.

vt ipſa non pareas, alias tamen perdas, & veluti gladium te, & venenum videntibus præbeas: excuſari non potes, quaſi mente caſta ſis, & pudica. Redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus. Singula expende ponderatione digniſſima: ſed hæc vltima verba accuratius perpende. Scilicet inter tot tumultus, libidinis caſtitati ſuæ ineptiſſima excuſatione blanditur, quæ tot tela in caſtitem exacuit. & ribrat. I, nunc, mentemque tuam frontem pingis impura. Excufari non potes quaſi mente caſta ſis. Redarguit te cultus improbus, & impudicus ornatus.

Faſſo excuſatur va caſta, quæ redarguit immunditiam.

125.

Aridam huc vſque inornatam, & incomptam vidimus, inuiſibilis & incompoſita vſque dum extitit, vix modò apparuit, cum germinare iuſſa eſt, & excitatur ad partus. Genef. 1. 11. Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, lignumque pomiferum faciens fructum. Statim vt viſibilis redditur, & ſumptuoſiori cultu ornatur ſubitò mater eſt. Cultus gratiam contulit aridæ auxit ſpeciem, & iam omnium oculos in ſui contemplationem prouocauit. At quæ prius Virgo erat, iam modò vterum gerit, & multiplici ſcæcunda prole Virginis nomen perdit. Elegans terræ ornatus nudauit pudicitiam, & virginatē corrupit. Eleganter id expendit. Ambroſ. D. Ambroſ. lib. 3. Hexam. cap. 6. Diſcedente, inquit, aqua, conueniebat, vt ſpecies terra daretur & gratia: vt inuiſibilis, & incompoſita deſineret eſſe. Nam plerique etiam hoc dicunt eſſe inuiſibile quod ſpeciem non habet. Nota attentius quæ ſubjicit. Species autem terræ eſt germinatio, & viriditas agri: Vnde vt viſibilem, & compoſitam faceret Deus ait: Germinet terra. Scilicet perinde fuit terram ornari, ac ipſo ornatu quo pulchrior fuit & viſibilis veluti deuirginari, & incorruptæ virginatē integritatem amiſſiſſe. Idem proſus fuit ornari, & ad germinandum adigi, pariterque inciderunt forma comptior, & pudicitia violatio. Quid niſi etiam ſcæminis ſua cuique ſpecies, & forma ſit de virenti ſe commodi ſtudio, & de inſano politioris culturæ luxu? Sciat quæcumque eſt, per hæc venuſtatis auxilia pudorem proſtitui, & ad ſua iam germina corpus parari quod mens parum caſta corrumpit.

Dum ornatur ſpecioſè arida virginem eſſe deſit.

Caſta Eva intra paradifum tam ſyncero candore degebat, vt neque erubere nuda. Poſtquam verò vna cum ſuo coniuge Dei præceptum transgreſſa eſt, Aperti ſunt oculi amborum cumque cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Genef. 3. 7. Circa hanc Moyſi narrationem ſic ſubtiliter ſcripſit Tertull. de Corona Militis cap. 7. No- bis, inquit, Moyſes propheticus, non poëticus paſtor principem fæminam Euam facilius pudenda foliis, quam tempora floribus incinctam deſcribit. Verborum acumine ſemper Tertullianus ingenia diuexat. Quid eſt Moyſem non poëtice loquentem, cum ſcæminam non floribus cinxit, ſed foliis nudam contextit; Nam quid aliud historicus ſcriberet, quàm quod euenit? An liberum Moyſi fuit Euam foliis potius quàm floribus adornare? Retulit quidem quod prophético afflatus ſpiritu factum vidit, nec ad Poëtarum fabulas ſteſtere in eius poteſtate fuit, qui propheticè loquebatur. Non ergo facilius; imò neceſſaria Vatis veritate compulſus talem deſcripſit ſcæminam, qualem ſpiritu ſuggerere veſtiri cognouit. Verum exactiſſimus

126.

Genef. 3. 7.

Tertull.

exactissimus Propheta non solum quæ facta sunt viderat, sed etiam quæ fuisse poterant, intinè penetrauerat, & quid Eua futura esset si ad regendum pudorem se floribus ornauiſſet ad augendam venustatem. Nam quæ post lapsum obnoxia fuit petulantis carnis stimulis frustra se tegeret pudica, si formæ cultus ambiret floribus coronata. Vt enim facillimum fuit nudam regi, ita difficillimum esset compram floribus pudorem seruare. Si ergo Moyses culta floridam Eua descripiſſet, & verecundia castam suadere voluisset, non tam propheticus, quam poëticus pastor videretur: quia ornatam simul & pudicam describere, fabula est poëtarum, quàm prophetarum licentia similior. Sanè ubi foeminam videris florenti cultu, mundoque ferocem. de monte non casta, haud est difficilis prophetia.

Moyses poëticus non historicus propheta videretur, si Eua floribus ornata & pudicam simul descripiſſet.

127, Iosepho castissimo iuueni Hera impudica acerrimum bellum indixit. Cum enim sæpius ille ante foeminæ oculos occurſaret, pulchritudine adolescentis allecta, libidinis flammam accendit. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos in Ioseph. Genef. 39. 7 Quid est post multos dies? An non illa iuuenem à principio seruitutis conſpexerat? Nun credo illam tanta modestia oculos continuisse, vt familiarem seruum antea non videret. Sæpius itaque ipsum viderat, & frequenter intuita tandem adamauit. Cur ergo dicitur. Post multos dies iniecit oculos in Ioseph? Sanè quia diuersum est præsentem simplici visu cernere, & oculos iniicere. Damnatur hic non necessarius aspectus, sed procacissimus oculorum iactus. Iniecit oculos quasi humos iniiceret captura fugientem. Iniecit oculos vncis simillimos quibus renitentem traheret. Erat quippè bellum, & cum iuuenis castitate mulieris procacitas decertabat. Luctator adolescentulus (inquit Basil. Seleuc. Orat. 8. *atas eiusmodi quæ temperantiam prodat, quæque voluptatis violentia facile capiatur.* Inter hos periculosos conflictus Iosephus iactabatur, diuque fugacem domina tenere cupiebat. Quo artificio? Iniecit oculos, depictos studioſo cultu vt quem ætas non vicerat, ornatus elegantia superaret. Taceo (addit Seleucus) externas mulieris artes, fucum, verba oculorum pellaciam, lecytos unguentarias se naribus insinuantes, animæ per aures obsidionem: naturales corporis infractiones: nam per omnes sentiendi vias ibat quidquid illecebroſum: omniaque adolescentem unum ad scopum ferebant. Quæ se istis armauerat machinis prædam moliebatur. Nemo enim hamos præparat, qui capturam facere non desideret. Harpagare tentat, quæ oculos iniicit ornatos. Sanè à pudicitia non veniunt talia proritamenta libidinis. Nam quid aliud hic cultus de proximo curant præter altitias piscaturam.

Iosephi Hera dum se placitura comit & pingit oculos in hamos conuertit.

Basil. Seleuc.

§. XX.

Ad Eucharistia epulum puros, & ornatos decet venire conuiuas.

128. MAGno hospiti magnum hospitium præparari, non modò humanitas, sed vrbalitas exigit. Ipsi propemodum hospitij parietes videntur peruenturam maiestatem præſentire, & in regiam se componunt pompam vt decentius diuerſantem recipiant. Triclinia, thalami & quæcumque sunt diuerſaturo Regi cubilia nouo fulgore nitent, ne quid incuriosum regij aspectus offendant. Quod in Eucharistia mensa recipis Deus est: intra tui pectoris hospitium intrat ipse Numinis filius, summa Majestas, ad cuius hospitium nec cælum dignum est diuerſorium; neque Angeli tanto Regi sine pauore ministrant. Si mundis attingi manibus volebat in præſepio positus (inquit. Pet. Damian. lib. 1. Epist. 6.) quantam corpori suo nunc vult adesse munditiam iam in paterna maiestatis gloria sublimatus? Indignissimum est à paterno gloria venientem intra horridum & peccatis sordidum diuerſorium admitti. Omni solitudine mundandus est animus, omni ornatu virtutum instruendus, vt qua possibile est tantus hospes intra domus angustias, nostræ dignè recipiatur.

Pet. Damian

129. Mirabar cælum terrâ dignitate & loco præstantius incultum ab initio tandiu sordescere, vt nullo ornamento syderum vsque ad diem quarantam splendiſſet. Tota Creatoris cura circa ornamentum terræ fuit. Statimque illam aquarum molestia liberauit, vixque apparuit arida cum eam omnimodo cultu, & florenti ornatu venustauit. Et ait: *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, lignumque pomiferum iuxta genus suum.* Ordo sanè præpolterus si ad naturæ dignitatem attendas: cum vegeabilium productio ab astrorum influxu maximè pendeat. Debuerunt ergo in cælo sydera præcessisse, quorum in terra germina procreantur atque fouentur. Cur igitur non prius cælum luminibus, quam terra plantis ornatum est? Causam opportunissimè tradit Synaita. lib. 4. Hexaëm. *Ante Deus, inquit, ornauit terram, quàm cælum, tanquam si terra ante cælum ditata sit Christi mysterio & aduentu. Quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines Deum per carnem vidimus.* Licet cælum quam terra sublimius emineat, tempore antiquius, naturæ dignitate præstantius: terra tamen præferenda in ornatu fuit: quia non tam proximè instabat Christum in cælum, quam in terram recipi. Prius igitur debuit exornari terra, quæ Christi corpus priusquam cælum erat receptura, vt tantæ maiestati præpararetur hospitium. Nec nimia fuit hæc in exornanda terra anticipatio Creatoris, vt hinc discas, ad recipiendum Christi corpus nullam in disponendo diuerſorio diligentiam superfluere.

Prius ornatur terra quàm cælum quia hæc futura erat Christi hospitium.

Synaita.

130. Agnum paschalem vulgatissimum sacræ Eucharistia typum olim Deus Patribus edendum præscripsit in mense Nyſſam, id est initio incipientis veris Exod. 12. 3. *Decima die mensis huius tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.* Nec mysterio vacat floridam anni tempestatem, omni cultu agrorum vernantem ad paschalis agni celebritatem designari. Sed quid inquis, pertineat ad religionem

Exod. 12. 3.

religionem hominum terrarum amœnitas ? An externa hæc humanum animum excitant ad augendum religionis cultum ? An placabitur Numen iis rebus; quæ præter intentionem hominum & laborem naturæ necessitate proueniunt ? Sanè Deus mortalium merita non ex temporis circumstantia iudicat, sed ex animi affectu acceptat. Oportebat autem Hebræorum animo ex ipsa verni temporis florida & æcœna cultura ad sacramentalis agni conuiuium excitari, vt ipso terrarum apparatu monerentur totam illam temporis elegantiam ad animorum ornatum transferendam. Ita Rupert. lib. 2. in Exod. c. 5, *Ipsa*, inquit, *mensis Nyssen*, id est, *Aprilis verna temperies, cum tellus floreat, totusque post hyemem iuuenescit orbis, nonne hominem docet, quatenus renouatus spiritu mentis suæ, fide viridis, & charitate florens epulis agni Paschalis intersit spiritualibus?* Profecto ita est. Nam ipsa nos tellus docet, imo vrget exemplo, quæ ab initio suæ conditionis festinauit se ornare Deum hominem receptura. Nos autem verum Dei agnum manducaturi ingratis accipimus nisi excussis hyemis horroribus vniuersam veris elegantiam per virtutum florentium ornatus æmulemur. Floreat igitur mens nostra paschalis agni celebratura conuiuium, & tota ad topiariam florum culturam aptetur, vt nitidum fiat diuino hospitii diuersorium.

Diuina sapientia instructi iubemur generoso ausu, & piæ ambitionis spiritu Dei Regnum postulare. Luc. 11. 2. *Adueniat regnum tuum.* Hoc est: adueniat nobis illa felicitas, vt cum Deo æternum regnemus. Verum qui ad tam gloriosam regni cupiditatem prouocamur, pariter vt famelici, & pauperes ad petendum panem nostrum quotidianum erudimur. Ibid. v. 3. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Mira planè desiderij dejectio post altissimæ postulationis regni conatus. Qui modo totius regni cœlestis glorias expetiimus citra precarium panem sumus subinde solliciti? Verum Matth. 6. 11. indicat hanc petitionem non de communis panis alimento intelligendam esse, sed de cœlesti & Eucharistico, quod his verbis insinuat: *Panem nostrum super substantialem da nobis hodie.* Hæc tamen expositio ad difficiliorem quæstionem vocat ingenia, Nam cum Eucharistiæ panis sit ad cœleste regnum euntibus viaticum, & subsidium; mediumque ad salutem necessarium iuxta illud Domini pronuntiatum. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis.* Ioann. 6. 54. prius erat postulandum, quam regnum; nam medium debet præcedere finem. Cur ergo ante panem regnum petitur? Sanè vt ipsa regni dignitas hominem quodammodo gloriosa maiestate exorneret, quod ad manducandum cœlestem panem dignior fiat. Tanta enim munditiæ, tantoque decore decet hominem ad Eucharisticam mensam accedere, quanta est in beatis mundities, quanta est gloria in ipsis Regno cœlesti adscriptis, ac receptis. Pulchrè Chrysol. serm. 68. *Post cœleste*, inquit, *regnum panem quis postulet temporalem? Sed quotidianum & in diem vult nos in Sacramento sui corporis panis viaticum postulare.* Scilicet vtrumque Eucharisticus panis sit ad cœleste regnum viaticum: regium tamen cultum sic in recipiente requirit, vt oporteret ad dignam eius receptionem in cœlo regnantium candorem

Tamayo in Genesim, Pars I.

& virtutum ornamenta in recipiente præcedere. Ideo ad nos venire regnum petimus. *Adueniat regnum tuum*; non ad regnum nos ferri postulamus: quia licet per substantialem hunc panem ad regnum nobis perueniendum sit, antequam de hoc panè manducemus ipsa regnantium in cœlo dignitas exoptanda est, vt tales nos Christus inueniat, quales ipsa beatitudinis felicitas efficiet.

Regium Eucharistiæ conuiuium sub persona hominis Regis Christus instituit: lautiisque paratis cunctos ad mensam per officia seruorum conuocabat. Aliis se fastidiosè excusantibus, ingressi sunt plures quotquot serui inuenerunt malos, & bonos, cumque pariter concedissent, introiuit Rex, vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali, & ait illi. *Amice quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.* Matth. 22. 12. Miror hunc miserum nullam excusationem indigni sui habitus prætendisse: neque enim parum excusari poterat, qui subito vocatus aduenerat, qui nusquam ad conuiuium promiserat, qui denique in triclinium intrare compulsus fuit. Obmutuit merito, in tenebrat exteriores meritissimo iure damnatur: oportebat enim se ad Angelorum vocari mensam attendisse de qua Sap. 16. 20. *Angelorum esca muniisti populum tuum.* Vbi autem homines pari esca cum Angelis epulantur, pari etiam cultu & habitu debent Angelis assidere. Vnde benè Cyrill. Hierosolym. in Præfat. ad Cateches. *Opportebat*, inquit, *ipsum cum videret omnes splendide vestitos eiuscemodi quoque capere amicitiam. Verum ille quidem cibum cum illis sumebat æqualem: inæqualem autem ornatum habebat.* Hoc miserrimi illius conuiuii, scelus fuit æqualem cum Angelis cibum sumere, inæquali vero habitu ornari. O quam tremendum iudicium imminet Angelorum escam sumentibus? Certè vel talem mensam non præsumat indignus, vel splendore virtutum, nitore innocentiae, puritatis candore Angelos æmuletur.

§. XXI.

*Profanus in vestibibus luxur dedecet
Eucharistica mensa
lautitias*

Nolo ex proximè dictis scandalum cuiquam facere, præcipuè scēminis, quæ genio suo nimium ad ornatum propensæ hoc præcipuè prætextu profanum sui cultum excusabunt, quod ad Eucharistiam accessuræ speciosius debeant ornari. Fortè audient prius terram florenti habitu vestitam, quam luminibus cœlum, quia prius illa futura erat Christi diuersorium; nec deerit loquacula quæ floridam terræ culturam, & amœnorem gratiam veris in defensionem superflui luxur assumat. Nam sic ad sacras aras illæ sapius accedunt tanquam theatralis procacitatis simulacra, vel profusæ libidinis victimæ. Verum si vernantis terræ pompam adducere velint in suarum munditiarum suffragium, non abnuo, dummodo terram scēminæ, quæ in altero causantur in altero etiam imitentur. Ornatur quidem terra & multimoda varietate floret: sed de proprio

Rupert.
Paschalis
agnus verno
tempore edebatur in typum Eucharistia.

131.

Luc. 11. 2.

Ibid. v. 3.

Matth. 6. 11.

Ioann. 6. 54.
Regnum cœleste ante panem postulat, vt regius ornatus animos ad Eucharistiā disponat,

Chrysol.

132.

Matth. 22. 12.
Eucharistia
Angelicam
dispositionem
in recipiente
exigit.

Sapi. 16. 20.

Qui cibum
aquaalem in
Eucharistia
sumimus
aquaale ani-
mi ornatum
assumamus

133

Plures ad
Eucharistiā
tanquam ad
theatra ac-
cedunt.

Optimus fa-
minarū cul-
tus à na-
tura est.

Cyprian.

Politiores or-
natus tegunt
quod Deus
fecit, ut cō-
piciatur quod
diabolus ad-
inuenit.

proprio labore, de iis scilicet ornamētis, quæ ipsa-
met germinat. *Germinat terra herbā virētem.* Nullū
terra commentata est cultum nisi è natura cōces-
sum, comit se propria industria, naturalique &
simplici vestimento amicitur. Hæc si fœminæ, in
oruatu suo obseruent satis culta ad sacrum con-
uiuio perueniet. Si inquam, nihil ad cultum ad-
dat, nisi quod manu sua neuerit, dextera sua con-
fuerit, quodque naturalis color infecerit. *Neque
enim Deus* (inquit Cyprian. de habitu virgin.) *pur-
pureas, aut coccineas onas fecit; aut herbarum succis, &
conchiliis tingere, & colorare lanas docuit. Nec distin-
fecit, ut cō-
piciatur quod
diabolus ad-
inuenit.* *Etis auro lapillis, & margaritis contexta serie, & nu-
merosa compage digestis monilia instituit, quibus cer-
uicem, quam fecit, absconderet; ut operiatur quod Deus
in homine formauit, & conspiciatur de super id quod
Diabolus adinuenit.* Nihil prorsus reprehenderem
fœminas si ad sacram mensam accederent illo ha-
bitu exultæ, quem Deus creauit, non quem libi-
do adinuenit. At quis pudor, aut modus in vesti-
bus est? cum non tantum diabolicis inuentis or-
nari satis illis sit; sed turpiori abusu pectore tenus
nudas sese oculis humanis offerunt, haud placitu-
ræ dininis.

134.

Quid cum mundissimis immaculati agni epulis
ceruices lasciuia aspirantes afferre, & dum do-
minicæ passionis memoriam recolunt representa-
re propudiosæ libidinis scenam? Meminit Strabo
lib. 3. Cosmograph. Carakekaumenem regionem
igne conuulsam arboribus, floribus herbisque ca-
rere. *Nam, inquit, camporum superficies tota est cineri-
tia, montana, & saxo nigri coloris velut ex adustione
fulminum. At inter illam terra maciem, & ingratham
cœli inclementiam vitis ramos viridissima explicat, &
fœcundos satis.* Ecce tibi perfectissima imago ad
Eucharistiam accedentis. In eo sacra hæc vitis
vberime florebit, qui totus per pœnitentiam ci-
neritius aderit in quo nulla profana pompa luxu-
riet, nulli mentiti flores fucato artificio pelluceant.
Nam superbus fastus & habitus in mundanæ
pompe cultura sacre vitis fructus impediunt.

Catakeka-
menes regio
tota ex incē-
dio cinis facta
solam vitem
procreat.
Strabo.
Strabo.
Vitis eucha-
ristica inter
pœnitentia ci-
neres floret.

135.
Luc. 7.36.

*Rogabat Iesum quidam de Phariseis, ut manducaret
cum illo. Ee ingressus domū Pharisei discubuit.* Luc. 7.
36. Sed quales erant mensæ lauitiæ; Inferebantur
pretiosæ epulæ diuitibus ferculis, & inter harmo-
niam & cantica propinabatur vina vetustate coa-
lita. Strepebat vndique domus cursatione seruo-
rū, & intā magnifico apparatu nihil videri posset,
aut in præsentia tanti hospitis superfluere, aut ab
officio inuitantis defecisse. Ecce his superuenit
Magdalena intercipientis gemitibus conuiuij sola-
tia, & squalenti habitu triclinij splendorem obnu-
bilans: Miscebat aliorum canticis lachrymas suas,
& mensarum delicias doloris sui tempestate tur-
babat. Tunc vero ad eam Dominus. *Remittuntur
peccata tua.* Luc. 7.48. O grande pignus acceptæ à
Domino pœnitentiæ, & conciliantis gratiæ: Nihil
simile concessum Pharisæo. Imo vniuersas ipsius
lautitias damnare, ipsique exprobrare, quod neque
osculum tulerit, neque vngueto perfuderit caput.
Quid ita Domine? quid à te audio? Tu ne Pharisæi
officiis ingratus, & in fœminam nimium prodi-
gus? Sed illa pedes tuos osculis pressit, rigauit la-
chrymis, extorsit capillis, nardum pretiosum to-
tum profundit. An propterea damnanda erant in-
uitantis officia? Hic reprehenditur, illa absoluitur:
hic in officiositatis accusatur, illa venia digna cē-
setur? *Remittuntur tibi peccata tua.* Et quid tantum
mulier hæc meruit? vel quid ille incuriosè offen-
dit? Certè in conuiuij illo adumbrabatur Eucha-

Ibid. v. 48.

ristica mensa, quò accessisse Magdalenam, ut do-
minico corpore pasceretur, auctor est Pauli-
nus Epist. 4. ad Seuerum. *Beata illa, inquit, quæ
Christum in carne gustauit, & in ipso corpore
Christi Christi corpus accepit.* Vbi igitur Pharisæus
patiter & Magdalena sacro conuiuij indulge-
bant, merito illius profanus apparatus reprehē-
ditur, huius autem modestus ornatus, & pœniten-
ti conueniens laudatur. Quare rem eleganter de-
scribens Chrysol. serm. 93. sic fatur. *Dum Pharisæus
veste clarus, primus in sigmate, in ipsis oculis Christi
tumentis epulis homini, non Deo placiturus festiui in-
funditur; venit mulier & venit retro, quia reus animus
post tergum stat ad veniam: quia per culpam nouit se
vultus fiduciam perdidisse: venit satisfactura Deo, non
homini placitura dum venit.* Expende singulas sen-
tentias, quæ rem præsentem alio stylo confirmat.
Sed proh dolor? Veniunt plures ad sacras epulas
Phariseo potius quam Magdalene similes. In ipsis
oculis Christi tumentes, & illecebris illis ornatae
quibus non Deo sed hominibus placeant, Diuinam
gratiam excludunt dum ambitiosè captant huma-
nam. Deo ingratae quamuis gratiosæ mortalibus,
non referunt veniam, sed de Christi communionem
repulsam, vestium pompa melius sollicitant mundi
plausum, quam Domini cultum.

Paulin.

Chrysol.
In Christi
conuiuij
Pharisæus
veste clarus
reprehēditur
Magda-
lena habitu
pœnitentiæ
accedentis
laudatur.

Valde manè festinauerat piæ mulieres ad Chri-
sti sepulchrū, eius corpus aromatibus conditurae.
*Et ecce terremotus factus est magnus: Angelus enim
Domini descendit de cœlo & accedens reuoluit lapidē,
& sedebat super eum: erat enim aspectus eius sicut ful-
gur, & vestimentum eius sicut nix.* Matt. 28.2. O dis-
similium rerum mira coniunctio? Erat sepultura
locus tristitiæ, domus mœroris, horrorique thea-
trum: at Angeli facies apparebat iucunda, vestes-
que ostentabatur festiue. Ad sepulchrales umbras
referebat Angelus eiusmodi vultus & habitus,
quasi si sponsus ad nuptialem procederet thalamū:
tandem si ad choreas pararetur. Quid tam lætus,
tamque festiuius, lugentibus fœminis apparebat?
Sanè ut vel ipso habitu indicaret, quem quærebāt
illæ defunctum iam ab inferis surrexisse. Quod
obseruas Chrysol. Hom. de Ioan. Bapt. inquit, *An-
gelus, ille qui reuoluerat lapidē, & sedebat super lapi-
dē, quid ostēdebat? Lapis iste cui ego insideo. qui seruus
sum istius ceruus sum quod nō potest includere Dominū
meū, cū prematur à seruo suo.* Christi præsentia An-
gelus vestium splendore negabat, vbi enim seruus
tam splendido sedebat apparatu Christi corpus
esse non poterat: si enim adesset, sanè Angelus pœ-
paticam vestimentorum culturam abstulisset. Qui
enim fieri poterat, ut Domini corpus acerbissimæ
passionis insigniis fœdatum jaceret; vbi seruulus
curatissima facie, & curioso vestium ornatu ful-
gebat? At illæ tamen nostri sæculi fœminæ, quæ
terreni videri cupiunt Angeli, sic ad sepulchrū
Domini accedunt, ut præsentiam eius in Eucha-
ristia, quam verbis profitentur, ipso vestimentorum
apparatu videantur denegare. Sic ingrediuntur
Templum Dei viui, ut strepentes serico, & nume-
roso satellicio per medias irrumpentes turbas, ve-
luti terremotu omnia perturbent. Denique ad sa-
cræ mensæ sedent fulgurante fronte, & de me-
dicamine capse ad speculum perlinito; coma pro-
lixius compta, vestibibus squalentibus auro, & per
omnium colorum varietatem errantibus. Quid
nempe hac irreuerenti specie profitentur, quam
vel præsentiam Domini agnoscere, vel agnitiuam
etiam despicere?

136.

Matth. 28.2

Chrysol.
Angelus ad
sepulchrū
Christi ele-
ganti ornatu
vestitus ap-
paruit, ut ibi
esse corpus
Domini eum
neget.

§. XXII.

*Dei beneficia ad sui gratitudinem promouant
arcano gratia reciprocantis
impulso.*

137.
*ingratissimi
est animi se-
ro gratum
esse.*

D. Ambros.

Seneca.

*Ad gratitu-
dinem nullū
placet verbū
quod ari-
alio conue-
nit.*

*Gratiam qui
refert, ipse se
appellat.*

138.

*Terra germi-
nare iubetur
veluti tarda
ad gratitu-
dinem or-
geatur.*
Glossa.

139.

Icann. 4. 14.

Iacob. 1. 17.

*Gratia per
salientem
fontem signi-
ficatur, ut
vnde vene-
rit referatur.*

Semper Deus nos beneficiis suis onerat, semper ad gratitudinis redditionem obstringit. At sic homines gratiam acceptam reddimus, ut tardi semper simus, ac ferè semper ingrati. Ingratissimi enim est animi sero gratum esse. Nam ut inquit, D. Ambros. lib. de Noë & Arca c. 22. Qui debitum gratiæ, ut à se exigatur expectat, ingratus est. Ideò Seneca Epist. 81. *referre alicui gratiam* : ait mira proprietate dici, Neque enim rectè loquimur cum gratiam reddere asserimus. *Reddunt enim, qui re- poscuntur, qui inuiti, & qui vbilibet, & qui per alium. Non dicimus: Reposuit beneficium, aut soluit. Nullum enim nobis placuit, quod ari alieno conuenit, verbum. Referre est ad eum, à quo acceperis, ferre. Hæc vox significat voluntariam relationem. Qui retulit ipse se appellauit.* Ipsa ergo beneficia nos appel- lant, quæ eo impetu, quo ad nos peruenere, resi- liunt: illeque impulsus quo ad nos mittuntur, ad eam referendam vim imprimunt.

Maximum aridæ beneficium Deus contulit cum illam à biduano naufragio eripuit recedentibus aquis, & si terræ inesset vestigium aliquod ratio- nis, & mentis, à seipsa gratulationis officium exigisset. Ac inanime elementum, & si non diu distulit gratum esse, moneri tamen expectauit cum addidit Deus. *Germinet terra herbam viren- tem, &c.* veluti si iam tarda esset in referenda gratia, ac propterea ad officium excitaretur. Hinc Glossa interlin. nobis proponit optimum docu- mentum. *Germinet, inquit, ab aquis liberata anima fructifera, bonorum operum fructus.* Nempe animus noster mente præditus, capaxque consilij tardita- tem insensibilis aridæ anteuertat, festinata ne- que expectet, reposci, aut moneri. *Ipsa se appellet*, ipsa se ad referendam gratiam vr- geat. Intra se exactorem beneficium habet, cu- ius vis est, ut nos ad gratitudinem statim im- pellat.

Christus Dominus aquam cœlestis gratiæ pro- mittens Samaritidi similitudine fontis eius pro- prietatem sapientissimè significauit. *Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ioan. 4. 14. Nouum & inauditum mysteriū! Donum Dei descendere potius, quam salire de- buisset. Namque ut ait Iacob. 1. 17. *Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.* Si ergo gratiam suam Christus promiserat, de sursum oportebat des- cendere, non sursum ferri. Cur igitur nouo modo eam inducit *salientem in vitam æternam*? Attende pulchræ similitudinis proprietatem à fonte de- sumptæ, in quo patiter cōiunctum & aquam des- cendere & ascendere. Scimus enim fontes eodem prorsus impetu aquas sursum ejaculare, quo la- bentes receperint: quantò altius illæ funduntur, tantò sublimius fontes eosdem transmittunt. Er- go Dei gratia, quæ *de sursum est descendens à Pa- tre luminum*, comet impetu, quò in animum ho- minis descendit, sursum iterum per gratitudinem subleuatur, & veluti suoptè compulsa genio ori-

Tamayo in Genesim, Pars I.

ginem, Sic non obscure indicat. *Ruricius lib. 2. Epist. 33. Hanc aquam, inquit, si quis fidelium non gustu tantum summotenus ore liberauerit, sed totis animi visceribus appetens conuiuia sorbuerit: protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc inci- piet eructare quod biberit.* Altè quidem Ruricius. Bibit homo gratiæ latices, & per gratiarum actiones, quam de sursum fluentem biberat, il- lico eructat. *Protinus in laudem Dei omnipotentis erumpet, & hoc incipiet eructare quod biberit.* Im- pellit enim gratia seipsam, ut per gratitudinem nostram erumpat, & ascensu reciproco, vnde descendit, in vitam æternam remigret.

Insueta peregrinatione fatigatus Iacob in via ipsa procubuit, ut lassatas vires quiete, & sum- no colligeret. *Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: An- gelos quoque Dei ascendentes, & descendentes su- per eam.* Genes. 28. 12. Huius scalæ grande pro- digium in diuersissimos sensus traxit Interpre- tes, inter quos Anselm. Laudunens. inibi singu- lari interpretatione mysterium illustrauit. *Ange- los Dei, inquit, ascendentes ultra omnem creatu- ram apud Deum, per quem omnia facta sunt, & descendentes, ut inueniant eum, cui omnia tribuunt.* Quid similis ænigmati? Angeli ascendunt, ut Deum inueniant, & descendunt ut quærant? Inferius inquirunt, quem superius deprehen- dunt? Sanè ita est, ut in hac scala exactissimus gratitudinis typus exprimat. Nam quid aliud est Angelos descendere, & incessanti recur- su ascendere, nisi eamets beneficia quæ descenden- do accipiunt ascendendo referre, & gratitudi- nis obligatione se soluere. Descendunt itaque Angeli, *ut inueniant eum, cui omnia tribuunt.* Eratque ipse descensus veluti ad iterum ascen- dendum impetus, & impulsus. Descendentes ac- ciipiunt gratiam, & ut omnia tribuant Creatori, iterum ascendentes gratiam ipsam Creatori re- ferunt. Est enim ipsa beneficii acceptio, qui- dam veluti conatus ad gratitudinem repen- dendam.

Psalmo 67. 19. Sic regius Psalter gloriosum Christi in Cœlo ascensum cantico prophetico celebrat. *Ascendisti in altum cœpisti captiuitatem, accepisti bona in hominibus.* Confer modo hæc Da- uidis verba cum illis Apostoli ad Ephes. 4. 8. vbi postquam vetus impletum est vaticinium, sic de illo loquitur, ut non parum videatur propheti- cam sententiam immutare. *Ascendens in altum* (ait Apostolus) *captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* En quanta apparet in vtriusque testimonij sensu discordia. Alibi dicitur Chri- stus dona accipere. *Accepisti dona in hominibus:* alibi prædicatur dona conferre. *Dedit dona ho- minibus.* Et ego quidem facilius intelligo Pau- li quàm Davidis sententiam. Nam quid Christo Domino homines contulerunt? imo quæ dona vsquam sunt, quæ ab illo bonorum omnium fonte in homines non confluxerint? Siue gra- tiæ dona consideres, siue naturæ munera spe- ctes, cuncta ab ipso Dei filio proueniunt, vel tan- quam ab eorum principio, in quo facta sunt om- nia, vel tanquam ab eo qui inter Deum & ho- mines mediator est, cuius merito cuncta gratiæ bona habemus accepta. Quæ igitur illa dona sunt, quæ nos ipsi contulimus? Sanè eadem ipsa quæ ipsomet Christo accepimus. Nam quidquid gratus animus à Deo accipit; sic ipsum ad referendam gratiam captiuat, ut

S. August.
Dei gratia
nos ad gra-
titudinem
referendum
captiuat.

quam acceperit gratiam ipsi donanti referat. Argutè ad hæc D. August. in exposit. Psalm. 67. *Accepisti dona in hominibus*, inquit, *Donis gratia sua, qui accepit dona in hominibus captiuauit istam captiuitatem*. Scilicet nos à captiuitate peccati vindictos, iterum donis gratia sua captiuauit, & in libertatè gratiæ assertos suauissimæ captiuitatis fecit obnoxios. Gratitude vinculis nos obligauit gratia redemptionis, quos soluerat ab iniqua catena seruitutis. Ascendens itaque in altu Christus, suo beneficio captiuitatem ducebat captiuam, & quam acceperant gratiam homines beneficio capti referebant Auctori libertatis. Vnde Christus *dedit dona hominibus* gratiam conferrens: & *accenna in hominibus*, gratitudinis vicem accipiens, ipsaque beneficii susceptio ad gratitudinem veluti dulcissimæ captiuitatis vinculis perurgebat.

§. XXIII.

Ex locorum præcedentia honorem ambire, aut est iuuenilis leuitatis studium, aut muliebris conditionis indicium.

142.

FVtilis honor est, quem loci præcedentia tribuit ambitiosis, & gloriæ cupidis: video tamen plures pro hac futilitate vsque ad sanguinem decertare, & inanissimo præcedentiæ titulo sibi venerationem struere. Hinc iurgia quasi pro vita pugnantium, hinc contentiosæ lites, tanquam si loco cessasse perinde esset ac in extremam ignominiam incidere. Et quidem si integra illis mens esset, & de se ferre æquum iudicium possent, inanissimas curas suas iure merito dirisissent. Sic ridebat quondam Tertull. in Apologet. cap. 23. supersticiosam religiositatem gentilium, qui cum dæmonem in templis summa adoratione colerent, ipsummet inter lemures domi molestos probrosis maledictis incessabant. *Locorum differentia*, inquit, *distinguit, opinor, ut à Templis Deos existimetis, quos alibi Deos non dicitis ut aliter dementire videatur qui sacras ades peruolat, aliter qui recta vicinia transfilit*. Quis tanta dementia desipit, ut sola locorum differentia, aut Deum faciat, aut despiciat? In templis est Deus qui in viciniae tectis habetur nequissimus dæmon: adoratur in tholis, qui in domesticis angulis temnitur. Sic profectò homines videas veluti laruas ambitiosæ superstitionis, honoris pondus ex locorum differentia taxare, quod quidem à maturæ mentis indicio sic abhorret, ut nemo recta ratione instructus non has præcedentiæ contentiones inter pueriles næcias computabit.

143.

Sapientissimus mundi Opifex cum cælum pariter, & terram eodem temporis momento condidisset, iam ad eorum exornationem procedit, & primo quidem terram eleganti ornatu componit. *Germinet terra herbam virentem*. Sed cur, inquis, non prius instruxit luminaribus cælum? Hoc principalissimum mundi corpus, natura & dignitate præstantius profectò in ornatu suo debuit terram humilem abjectamque præcedere. *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum*. Psalm. 113. 16. Regia sedes, supremæ maiestatis Aula anteire debuit hoc mortalium tugurium

Ps. 113. 16.

At expendere oportet diuinæ æconomiae consilium. quod aptissimè expendit Philo. lib. de Mundi opificio. Quarto, inquit, *die cælum picturis exornauit, non quod terra id posthaberet; dans inferiori naturæ priuilegium, potiore verò, ac diuiniorem secundo loco ponens; sed ut euidentissimè Imperij sui potentiam ostenderet*. Non cedit inde decus cæli quod terræ Deus primum dederit locum, & hoc veluti priuilegio decorauerit, sed ut Imperij sui potentiam ostenderet. Magni enim Imperij prodit potentiam, cum nō his futilibus præcedentiis nititur, aut ex locorum distantia nobilitatem auspicatur. Affectauit itaque Deus sedi suæ locum secundum dare, ne videretur approbare quæ apud homines viget de locorum præcedentia inutilem vanitatem.

Disputabatur inter Christi Discipulos. Quis eorum videretur esse maior: & de præcedentia in regno cælorum contentiones interrogauerunt, Magistrum. Quis, putas, maior est in regno cælorum? Huius tam contentiosæ quæstionis mira Christi solutio fuit. *Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum cælorum* Matt. 18. 2. Ut humilitatem Discipulos doceat, in medium prodire iubet infantem: quo viso plus loquitur Christus quam si ad soluendum illorum quæstionem longam orationem texuisset. Sed quid per illius pueri ostensionem intendebat æterna sapientia, quod ad quæstionem faceret? Sanè ipsos rogantes Discipulos non verbis quidem, sed illius pueri obiectu pungere, quasque pueriles fuisse ostendere, qui de præcedentia contendebant. Ad quæ opportunè Basil. Seleuc. Orat. 28. *Puerilem*, inquit, *ratiocinationem puerilibus corrigit; vocans enim puerum, & statuens illum, inquit ad eos: Nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruulus &c. Peregrinum à presenti negotio spectaculum! Quis maiori rogatus, puerum in medio statuit, neque respondendo dognam putat interrogationem*. Discipuli scilicet, quisquis maior esset inquirebant, quis esset ad primam regni sedem peruenturus de præcedentia locis solliciti interrogabant. At puerilem Christus ratiocinationem puerilibus corrigit. Et ut ostendat de primo loco contendere studium esse puerile, puerum statuit, tanquam hoc spectaculo volens ipsos à puerilibus illis quæstionibus detertere. Quid enim aliud ostendunt, quicumque talibus implicantur, præter puerilem, nec satis maturam iudicio mentem.

Abraham pariter, & Lot redierant ex Ægypto tam numerosis diuites gregibus, ut Canaanitidis terræ pascua tot capitibus non sufficerent. Hinc inter vtriusque pastores rixa suborta est, vnoquoque pro suarum gregum commoditate cessante. Quare ipsi Domini maluerunt ab inuicem diuidi, quam inter propinquos animorum amaritudine locum facere. Dixit ego Abraham ad Lot: Ne quæso sit iurgium inter me, & te, & inter pastores tuos: fratres enim sumus. *Ecce vniuersa terra coram te est. recede à me obsecro. si ad sinistram ieris ego dexteram tenebo, si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam*. Genes. 13. 9. Abraham quod magis hic videtur urbanus, eò plus nepos eius Lot apparet inciuilis. Debit profectò iunior optionem concessisse, seniori; imò tenebatur inferior circa electionem terræ, & loci dubium patruo suo non permisisset. Sed neque ipse Abraham integro decore potuit dexteram nepoti cedere.

Philo.
Non posthabetur cælum quod primo loco exornata sit terra.

144.

Matth. 18. 2.
Christus de maiori Discipulis contenti-
bus puerum ostendit ut
pueritatis eos
insinuaret.

Basil. Seleuc.

145.

Abrahamus
dexteram
Lot concessit
ut iuuenile
eius deside-
riū exple-
ret.

cedere. Dexterā cedit Abraham, sibi tot titulis debitor, & illam ætatē tam naturæ iure, quam honorabili canitie venerandam ultimo loco sedere patieretur? Crediderim prudentissimū senem sic voluisse omnem penitus amputare iurgiorū materiā, quippè qui de locorum distributione decernens, noluit cum iuvene circa dexteram, aut sinistram certare. Sciebat enim similia iurgia potius esse iuuenilis ardoris, quam senilis maturitatis. Pulchrè hic Chrysost. Homil. 33. *Excellentis*, inquit, *virtutis suæ exhibens specimen, desiderium iuuenis explere volebat, ita ut nulla ex separatione nasceretur mœrendi occasio. Vnde ei proposita potestate omni dicit: Ecce omnis terra coram te est, &c.* Sanè magna nasceretur mœrendi occasio nisi electionem dexteræ, aut sinistræ nepoti concessisset. Cum autem ei optionem fecit, totum iuuenis expleuit desiderium, certus verum honorem nō produci, aut minui ex locorum præstantia, aut ex sinistræ secessu: his autem nugis inflammari adolescentium cupiditatem. Nam pro loci dignitate contendere iuuenis est leuitatis, non senilis, & consultæ prudentiæ.

S. Chrysost.

146.

Addiderim etiam hoc maximè laborare vitio fœminas, apud quas circa locorum sediumque præcedentias plures leges ambitio tulit. Ideò quo sedere debeant in thalamo, quo loco in carpento ducantur, aut si alicubi plures conuenerint, videbis contentiosè locitantes, vel contracta fronte decedere. Quid si non hanc priorem salutaueris? quid si aliam quauis vrbauitatis ceremonia anteuertis? Implacabilem in te iram imprudens concitasti, neque vnquam inuidiam exstingues. Venit in Bethaniam Christus amicum Lazarum iam quatrinduo sepultum suscitaturus. neque prius ad sepulchrum, quam ad Martham diuertit. *Martha autem, audiuit, quia Iesus venit, occurrit illi* Ioan. 11. 20. Bona spe Dominus plorantem consolatur, in resurrectionis fide instruit hæsitantem, & tandiu cum illa colloquium protrahit, ut defuncti Lazari videri posset oblitus. Qui ad Lazarum venit, cur sic cum Martha voluit immorari? Quare sic moras cum fœmina neçtit, qui amicum venerat è tumultu vocaturus? Iret potius ad sepulchrum, reuocaret iacentem, quo inuitam restituto, satis monebat temporis ad colloquia: verum hoc fuisse Martham occidisse, dum fratrem ad vitam reuocabat. *Periisset mulier* (inquit Chrysost. serm. 64.) *si ante ad virum Dominus peruenisset.* Hoc est si mulier se vidisset secundo loco habitam, & in Domini gæstia viro postpositam proculdubio periisset, animo liquesceret, moreretur, & dum Cristus ad suscitandum Lazarum festinabat, lethali interim vulnere fœminam occidisset. Argutè quidem Chrysologus muliebrem ostendit ingenium, & mulierum circa locorum præcedentiam significauit studium, quæ sicut prælatæ cæteris viuunt, ita posthabitiæ intereunt.

147.

Genes. 3. 6.

Eua pomum prius gustauit quam viro suo traderet ut fieret

Serpens ille paradisi omnibus terræ callidior amantibus mulierem falsa spe diuinitatis allec-tauit, & ad esum prohibiti pomi blandissima persuasionem pettraxit. Genes. 3. 6. *Vidit igitur mulier, quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro suo, qui comedit.* Prior ipsa de fructu gustauit, deinde viro pomum tribuit. Neque mirum, credidit enim adesse pomo philtum ad obtinendam diuinitatem

potentissimum, quod prius voluit experiri, ut anticipata dignitate diuinitatis virum præcelleret. Sed cur præferri cupiebat viro suo, quem sibi parem natura fecerat? Ut causam auspiceris, obserua fœminam è viri latere mutuam. Genes. 2. 21. *Tulit vnā de costis eius, & edificauit eam in mulierem.* De costa itaque viri mulier exsurgit, quasi coniugi lateralis, sed cuiam Adam lateri costa illa inhærebat? Docuit hoc Moy-ses Barceph. lib. 1. de Paradiso cap. 23. *Satis*, inquit, *arguere liceat Eua è sinistro Adam lateri, & minus valido esse acceptam.* Igitur cum mulier sciret se sinistram viro fuisse hanc ignominiam delere cupiens, ut dexterior coniugi incederet voluit esse diuinitate superior. Prior igitur comedit, ut diuinitatem occuparet, atque hoc modo fieret artificiosè dexteræ, quæ extiterat conditione naturæ sinistra. *Satis arguere liceat Eua è sinistro Adam lateri esse acceptam.* Nullum enim est tam validum inuolūta, & muliebris genij argumentum, quam sic pro locorum ambitione tumultuare. Hoc certè magis attinet ad mulieris specimen, quam ad viri indolem.

ret diuinitate viro superior.

Genes. 2. 21.

Moyf. Barceph.

§. XXIV.

Apud opulentam misericordiam elinguis etiam loquitur pauper, & clamorosa est taciturna miseria.

Multi sunt, quos liberales facit frontis infirmitas, inquit Stoicus lib. 2. de benef. cap. 1. Abiectissimum liberalitatis genus est, quam prouocit potus negandi pudor, quā largiendi desiderium. Qui propterea donat ne si negauerit frontem pudor confundat, non respicit miseriam, quam subleuat: sed verecundiæ tormentum suo redimit beneficio. Pergit Seneca. *Gratissima sunt beneficia parata, facile occurrentia, ubi nulla mora fuit, nisi in accipientis verecundia. Primum est antecedere desiderium cuiusque, proximum sequi. Illud melius occupare antequam rogemur.* Si voces inopum, si miserorum clamores expectas, frustra de liberalitate te lachas. Ipsa te compellat inopia, vt te oculis aurium loco. Nam si vera in te misericordiæ virtus residet ad conspectum miseriæ prouocari te senties, & ad misericordiam vtgeri tacito miserabilium intuitu. Eleganter Arator Poëta Christianus libro 11. in Acta Apostolorum.

148.

Seneca. Frontis infirmitas liberales facit.

Beneficia potiora sunt qua desiderium antecedunt indigentis.

Arator.

Fœcunda gementi

Materia est, dixisse nihil nimiumque sonora

Causa petit, quod lingua tacet,

Vociferatur ipsa calamitas, & silente lingua diuitum pullat limina. Necessestas fœcunda satis materia est ad liberalitatem excitandam, si quæ verè in respiciente liberalitas viger.

Vix Deus aquam à terrarum facie dispulit, com aridam germinum conuestiuit ornatu. *Germinet terra, ait herbam virentem* P. Franc. Suar. eximius Societatis Doctor hic cap. 7. num. 5. prædicta verba Theologico rigore discutiens aptissimam nobis tradit ad morales theses sententiam. *Hinc obiter*, inquit, *colligitur ratio, ut quam Deus post congregationem, seu congregationem aquarum statim plantas produxit. Nimirum ut terra ne turpis (ut ita dicam)*

149.

Suar.

Terrā Deus statim exornat, ne turpiter nuda appareat. dicam) & incompofita appareret: statim herbis ac floribus vestiret. O festinam diuinæ potentiae munificentiam? Ut primum arida apparuit, & se nudam diuinis oculis objecit; non passus est Deus illam tam misere nudam diutius persistere; sed illico eam floribus, herbis, plantis amœnissime conuestiuit. Et quidem hæc omnia terræ germina ad animantium pabulum, hominemque delicias procreata, nondum ab ipsis viuientibus petebantur, cum nondum homines, neque animalia extitissent. Nemo erat qui pro iis rebus, quæ ad alimenta necessariae sunt, fame exigente, clamaret. Non tamen Deus hominum voces animantiumve barritus expectat; satis ad misericordiam permouetur ipsam terræ nuditatem conspicatus. Ipsa terræ inopia suas voces emisit, quæ omni lingua clamoribus postulabant. Solo enim aspectu miseriæ satis imploratur misericordia.

150. Antequam Elias igneo cursu raperetur in cœlum se proximè discursurum conjunctissimo discipulo Eliseo manifestauit, cuius exonerans pudorem suadebat, ut ab recessuro magistro donum aliquod postularet. 4. Reg. 2.9. *Postula quod vis ut faciam tibi priusquam tollar à te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus.* Annuit postulatis Elias, hac sola conditione, ut Eliseus conspiceret abeuntem. Ecce tibi subito igneo curru raptus. Elias, dum aëra penetrat, aspectanti, & clamitanti Discipulo pallium projicit. Et non vidit eum amplius; apprehenditque vestimenta sua, & scidit ea in duas partes, & leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. Ibid. v. 12. Pallium accipit qui spiritum flagitauerat. Itane Elias veluti incuriosè neglecto pallio, deteriori munere explet Discipuli desiderium? Itane magna promittens, donat exigua, & pro spiritu pallium concedit? Imò dedit utique spiritum quem promiserat, & pallium addidit non postulatum. Vtrumque donum se adinuicem excedebant, spiritus quidem muneris qualitate, pallium verò munificentia largitatis: pretio superabat spiritus, liberalitate donationis pallium excedebat, plusque se liberalem ostendit Elias donans pallium, quam spiritum duplicatum concedens. Etenim spiritum dedit rogatus. *Postula.* inquit, *quod vis:* pallium vero sponte dimisit. *Leuauit pallium quod ceciderat ei.*

Ibid. v. 12. Rem attigit concisse Lyranus, hic. *Non casu accidit,* inquit, *sed ex diuina ordinatione ut Eliseus ipso operiretur.* Quasi dicat. Abeunte Elia scidit vestimenta Eliseus. Pallium ergo abiecit Elias ut Discipuli nuditas tegeretur. Donauit quidem spiritum, quem promiserat, sed hoc tamen donum præcesserant preces; pudebat proinde Prophetam donationis suæ, ad quam obsecrationes Discipuli requisierat; expectare indigentiae, voces liberalitatis suæ putabat detrimentum. Commodum fuit, ut ipso abeunte nudaretur ruptis vestibus Eliseus ut dum nudum conspicit, & ante preces pallio operit, veræ misericordiae liberalitatem exerceat, quæ plus mouetur necessitatis intuitu, quam indigentium rogatu.

Lyra. *Pallium sponte Elias dimisit quia pudebat eum non nisi post preces spiritum dare.* 151. Tabernaculi formam Moyse apparatusque præscribens Deus, sic latâ lege sancit de mensa & panibus coram se perpetuo apponendis. *Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper.* Exod. 25.30. In Hebræo legitur. *Panes facie um.* ita scilicet appellati, ut notaui Caiet. *Quia notati erant caracteribus, seu faciebus eorum.* Hoc est duodecim tribuum, quarum insignia panibus totidem impressa erat. Sed inquires. Quid

opus erat oblatos in tabernaculo panes his insigniri facierum iconibus? Huic quæstioni respondet Origen. Idè id factum, ut memoria duodecim tribuum apud Deum semper habeatur. Verum hic Doctar magis dubium premit, quam diluit. Anne Deum hominem cœpisset obliuio, nisi eorum facies perpetuò intueretur? Non equidem. Hæc autem signa sibi semper præferentia voluit Deus in argumentum misericordiae suæ, ut ostenderetur ad subsidium ferendum egentibus tanta promptitudine ferri, ut solo miserarum conspectu ad beneficentiam moueatur. Quare subiungit Origen. *Ut veluti exoratio quadam, & supplicatio per hæc singulis fieri videatur.* Scilicet apparentes in panibus indigentium effigies tam potenter diuinam munificentiam exorant ac si omnium simul clamores subsidium implorassent. Impressa panibus facies non potest clamare, potest tamen videri; & ad viscera misericordiae permouenda satis vocalis est conspecta necessitas: neque alios egenorum expectat gemitus, qui largiter miseretur.

152. Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ: quo Christus Dominus inuitatus simul cum Matre venerat ad conuiuium. Et deficiente vino dicit Mater Iesu ad eum: *Vinum non habent.* Ioann. 2. 3. Mirum est piissimam Dei Matrem detexisse defectum, nec tamen remedium postulasse. Quid illud est. *Vinum non habent.* Si te Domina mouet inopia, si tuorum hospitem cupis exonerare pudorem, cur vini tantum penuriam denotas. Tecum habes misericordiae promptuarium, totiusque beneficentiae fontem, cur augeri vinum, suppleri defectum, inopiæ succurrere non efflagitas? Imò quia Filij sui misericordiam optimè perspectam habebat Deipara preces omisit. Contenta est necessitatem insinuare liberalitatis excellentiam proderet. Ita Gillebert. apud Tilman. *Humanum,* inquit, *recogitate morem in rogando. Nonne apud miseratorem alicuius commemorare miseriam ipsum rogare est? Efficax petitio est modesta suggestio.* Apud opulentam munificentiam non est opus vocibus misericordiam cingere, aut precibus pietatem lacerare: sufficit necessitatem obiecisse misereri volenti. *Efficax petitio est modesta suggestio.* Satis est detexisse defectum, ut prona filij pietas non deficiat: nescit enim miserator miseriam videre, & suppetias non ferre. Vere misericors ipso indigentiae conspectu, omni efficacius intercessione pulsatur.

§. XXV.

Ille bonus delator est, qui sic fratris errores manifestat, ut vel occultare cupiat ad famam, vel excusare nitatur ad culpam.

153. Magnæ virtutes parum absunt ingentibus vitiis: medium enim moderationis virtus tenet, & facile in crimen degenerat si vtrinque declinet. Feruidus charitatis zelus quo ad salutem proximorum procurandam accenditur, quam proximè ad aliorum bonum conducit, tam promptum est in liuorem transire, si vindicta potius intenditur quam correctio; si iniqua æmulatio prætexitur specioso nomine charitatis. Aliena

Exod. 25.30. Cuiet. *Panes facierum cur vocati propositionis panes*

Propositionis panes impressas habebant facies duodecim tribuum, ut esset quadam eorum tacita exoneratio.

Maria in Canaan nuptiis notat vinum defectum ne petit remedium, ne filij liberalitatem ostenderet.

Gillebert.

Seneca,
Magna ho-
minum pars
non peccatis
irascitur
sed peccanti-
bus.

na vitia in oculis habemus, inquit Seneca lib. 2. de ira capite 26. à tergo nostra sunt. Nihil aliena luxuria ignoscit, qui nihil sua negavit, homicida tyrannus irascitur, & punit furta sacrilegus: magna pars hominum est, quæ non peccatis irascitur, sed peccantibus. Si quis videns quæ alij peccant dixerit: Hæ & ipse commisi, pro alienis culpis tanquam pro suis pugnabit; excusabit aliena vitia, ut solet sua. Te ipsum in fratre considera, qui tua peccata in illo deprehendis, & cogita te apud superiorem prodere, qui aliorum defectus detegis: minues illos profectò, non augebis, aut maligna exaggeratione criminaberis.

154.

Genes. 1. 9.

Terram inanem & vacuam, milleque defectibus deformem apparere Deus iussit Genes. 1. 9. Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt in locum unum & appareat arida. Adest illa subito, & ad diuini Iudicis tribunal sistitur, vitia sua omnia patentissime ostendit. Non est passus Deus tot maculis videre sordidam sed veluti iniecto pallio ipsam herbarum gramine contegit. Germinet terra herbam virentem: viridi & specioso amictu horrendam occultauit nuditatem. P. Suar. superius laudatus rationem exponens cur Deus vegetabilium productionem actutum maturauerit causam affert alibi expensam, sed huic thesi opportunam.

Suar.

Deus terram
quam appa-
rere iussit,
herbis conte-
xit ut eius
turpitudinē
animantium
oculis occul-
taret.

Nempe ne terra turpis & incompressa appareret. Sed nunquid Deus terræ defectus ignorabat, ut necesse fuerit ipsam in conspectum vocare. Optimè nouerat eius deformitatem, & sub aquis latentem turpitudinem, nec terram sibi tegit, qui quantumuis occultam intueretur. Terræ tamen defectus occultat futuris animantibus, & antequam videri ab alijs possit eius turpitudinē decenti vestitu ab aliorum conspectu eripit. Appareat arida, Deo quidem, sed aliorum oculos lateat, quibus eius defectus non incumbit defectos corrigere maneat occulta, illi tantum perspecta sit qui hos poterit emendare. Apud Deum appareat deformitas, quam superioris prudentia diluat, sed ne turpis apud alios appareat honestiori pallio obueletur, ut illius integra maneat fama. dum eius turpitudine in correctionis bonum supremo Moderatori reuelatur.

155.

Luc. 15. 20.

Prodigus adolescens, qui luxuriosè viuendo patrimonium malè decoxerat, fame, & nuditate constrictus ad patrem redire compulsus est. Cum autem adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius Luc. 15. 20. Non expectauit pater donec filius accederet, adhuc longè distantem quærir, & ante omnes familiæ seruos peruenit ad miserum, & stricto cingit amplexu. Non exhorruit sordidi turpitudinem tam peccatorum facie animo contractam, quàm corpore admissam egestatis incuria. Sic toto pectore super filij collum incumbens vocat seruos, & pretiosas vestes afferre iubet, quibus nondum ablutæ sordes saltem obtegantur. Cito proferte stolam primam & induite illum.

Ibid. v. 22.

Prodigum
prius vestire
pater iubet
quam mun-
dari, ne
illius sordes
seruorum ocu-
lis pateant.

Ibid. v. 22. Quid necesse fuit tam citò vestiri, qui satius esset prius mundari? Cur sic accelerat pater ornatum, cum oporteret ante munditiam filij procurare? At non tam ornatus sollicitabat paternam pietatem, quàm filij fama, & cuius viderat ipse defectus, à seruorum oculis abscondere satagebat. Errata adolescentis gestiebat corrigere, nolebat tamen eorum notitiam ad seruos peruenire: iussit illos induere, nuditatem verò non permisit videri. Pulchrè Chrysol. serm. 3. Afermis, inquit, ante vestiri voluit quàm videri, ut soli pa-

Chrysol.

tri nota esset nuditas; quia solus pater videre filij non poterat nuditatem. Vocat pater seruos, non qui filium curioso oculo nudum intueantur, aut malignante censura suggillant, sed qui antequam ipsius maculas videant, vestitu contegant. Dum tardant vestes, ipse pater operit nuditatem amplexu, ut filij fama maneat ornata, nec ullus sit qui peccata videat, nisi qui sic videt ut corrigat.

Beatus Paulus ad Hebræ 12. 24. Sic scribit. Accessistis ad testamenti noui mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem melius clamantem quam Abel.

156.

Hebræ. 12. 24.

Non est in promptu ratio cur melius Christi, quam Abelis sanguis clamet. An quia hic vindictam, ille clementiam vociferatur? Ita S. Thom. & ante eum Paschas in cap. 27. Matthæi. Verum dubitari nequit etiam Christi sanguinem pro vindicta sui ad Patrem exorasse. Ut notauit Rupert. lib. 12. de Vict. Verbi Dei cap. 1. vbi de sanguine Christi sudore loquens. Quid ergo est, inquit, nisi vehemens perfida accusatio; nisi terribilis damnatio populi parricide. Accusauit profectò Christi sanguis Iudæorum sacrilegum parricidium, sicut sanguis Abel fratrem accusauerat parricidam. unde igitur Christi sanguinem noscitur melius clamasse? Certè vtriusque sanguis accusabat; sed melius Christi, quia dum accusationem loquitur, factum ab ignorantia excusat. Sic enim in cruce positus clamauit Iesus Luc. 23. 24. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. Sic ad Patrem sceleratorum crimen detulit, ut simul magnitudinem delicti imminueret, ac Iudæorum ignorantiam prætexens quodam veluti velamento culpam texit. Melius ergo prodidit, qui non tantum pro venia interpellauit, verum etiam immanissimum scelus ignorantiam causatus excusauit. Ita D. August. apud Lipoman. in cap. 4. Genes. cuius sententiam ad verbum transcribere Rupert. lib. 4. in Genes. cap. 6. & in Catena. Lipom. Eucherius & Isidorus. Ait ergo August. Habetis asperisionem sanguinis melius clamantem, quam Abel. Nam ille sanguis clamando vnius tantum hominis nefarium scelus accusabat: hic autem ex ore terra fidelis, qui sumus nos, pro omni mundo interpellat, & vniuersum peccata excusat. O Christianissima accusatio, vtpotè à Christo edocta, eiusdemque exemplo confirmata? Accusat quidem Dominus parridas, sed ut accusandi formam hominibus præscribat, culpam quam ad tribunal paternum defert, ignorantia obtentu minuebat. Melius oppido Christi sanguis clamauit, quàm Abel (addit Augustinus) ille enim prodidit crimen, hic texit.

S. Thom.
Paschas.

Rupert.
Christi san-
guis melius
clamauit
quàm Abel,
quia dum
factum re-
fert ignoran-
tiā excusat.

Luc. 23. 24.

August.

Rupert.
Eucher.
Isidor.

August.

Matth. 9. 14. Accesserunt ad Iesum discipuli Ioannis dicentes: Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Diuersæ Christi & Ioannis scholæ æmulationem inter vtriusque Discipulos pepererunt, consentientibusque Magistris, adhuc discipuli discordabant. Hinc ducti zelo Ioannis sectatores ad Christum deferunt crimen Christianorum. Quid, inquit, tui discipuli nobis ieiunantibus, non ieiunant? Pharisei etiam, quos tu ipse reprehendere solus ieiuniorum obseruantissimi sunt, & tuæ sectatores doctrinæ neque abstinentionem Phariseorum attinguat: Quid ad hæc Dominus. Numquid, inquit, possunt filij sponsi lugere, quando cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt Ibid. v. 15 Hæc Saluatoris verba sic exponit Tertullian. lib. 4. in Mar-

157.

Matth. 9. 14

Ibid. 15.

Tertull.

ieiunare

Christus non sine ratione reprehensus discipulos excusat: ut malè denunciantes arguat.

ieiunare filij sponsi, quandiu cum eis esset sponsus, postea vero ieiunaturos promittens, cum oblatus ab eis sponsus esset; nec discipulos defendit, sed potius excusat, quasi non sine ratione reprehensus. Scilicet opinatur Tertullianus discipulos Ioannis non sine ratione fuisse commotos ad accusationem discipulorum Christi, qui ieiuniorum obseruantiam prandendo effringebant. Bonum tamen illum religiosæ obseruantiaæ zelum pessimo denuntiandi genere corruerant, qui discipulorum Christi causam tam mordicus ponderabant, ut non tam viderentur correctionem intendere, quam calumnias texere. Itaque, Christus. Discipulos non defendit, quasi non sine ratione reprehensus, sed potius excusat, tanquam accusatoribus obijciens, zelum illum non ex charitate profectum, sed ab inuidia natum, neque illos religionis causa moueri, sed criminandi studio indignari. Non enim placet Domino accusatio, quæ crimen exaggerat & rhetoricis picta coloribus culpam amplificat.

§. XXVI.

Minister euangelicus si nihil in proximis respicias nisi animas, desinet acceptare personas.

158. **D**iuinus Euangelij Conditor, & magister, cum ad illud per orbem prædicandum Discipulos mitteret, ita illos affatur, Marc. 16. 15. *Euntes in mundum vniuersum predicate Euangelium omni creatura.* Creaturæ nomine omnes homines significauit, ut omnes hic obseruant Interpretes. Sed cur maluit Christus generico creaturæ vocabulo homines designare? Huic quæstioni respondet Maldonat. inibi opportunissimo exemplo. *Malim dicere, inquit, attributionem esse, quam notionem generis vni tantum speciei accommodatur: sicut Hispani solos infantes creaturas vocant.* Magis doctissimus Pater significauit, quam quæ forte dicere intendit. Scilicet cum Apostoli mittuntur prædicare Euangelium omni creaturæ, sic homines iubentur respicere tanquam sub generica ratione creaturæ, in qua nullam aliam differentiam atendant, nullamve sortem, aut conditionem respiciant. Vel si fortè in hos potius quam in illos inclinet affectus, potius in paruulis, & humilibus instruendis, quam in Magnatibus, diuitibusque tractandis incumbant. Idèd omni creaturæ prædicare missi sunt. *Sicut Hispani solos infantes creaturas vocant, tanquam si solis humilibus præpararetur Euangelium.* Non quod cæteris etiam prædicandum non sit, sed ne omnis paruulis, doctrina Euangelij solis potentioribus, & diuitibus concedatur. idcirco specialem paruulorum fecit memoriam. Nam ut rectè Tertull. in Apologet. cap. 39, *Penes Deum maior est contemplatio mediocrium* Imitetur Euangelicus Deus neque intra fortunatorum ambitum circumscribat animarum zelum, imò si alicubi declinandum est, ad mediocres, id est, humiliores, & pauperes contemplationem flectat.

Maldonat. Christus mittit Discipulos ad prædicandum omni creatura, ut præcipue paruuli euangelizentur.

Tertull.

159. Prouidentissimus Conditor vniuersi, ut vberimos alimonie pastus viuentibus suppeditaret, terram omni fructuum genere fecit fecundam. *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, lignumque pomiferum faciens fructum iuxta genus suum.* Ecce tibi Creator herbam pecoribus

fructus hominibus diligenti dispensatione prouidit. Non tamen omittendum est dubium, quod in præsentī mouet Ambros. lib. 3. cap. 7. *Fortè, inquit, mirentur aliqui, quod prius pecori pabulum, quam cibus homini sit creatus. In quo primum profundum Dei consilium debemus aduertere quod etiam minima quæque non negligat.* Omnibus itaque sine discrimine concessit alimenta: sed prius pecoribus, deinde etiam hominibus, ac si maior esset aqua Deum pecudum quam hominum contemplatio. Minimorum curam præsumpsit, ne videretur minima quæque negligere. Quas natura creaturas fecerat, nobilitate generis deteriores, fecit Deus in prouidentia pastus præcipua. O si hanc Creatoris æconomiam imitarentur qui sacri Euangelij pabula fidelibus dispensant! O si prouiores sint hæc pascua ministrare minimis, & pauperibus, quam & diuitibus & Magnatibus! Nec timendum est, sic in pauperes esse propensos ut videri possint desertores æquitatis: nam eisi omnibus debitores sumus secundum Apostolum, major tamen hæc circa humiles contemplatio certissimam æquitatis probationem facit.

Ambros. Prius Deus prouidit pecoribus quam hominibus alimenta, ut minimis consulat.

Ioannes cum audisset in vinculis opera Christi, misit binos suæ scholæ Discipulos ad Christum, ut ipso conspectu de Messia in terras aduentu certiores redderentur. Quod de se testimonium ut Christus interrogantibus exhiberet, ait: *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, sordi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.* Matth. 11. 5. Hæc vltima verba me pungunt. Numquid non etiam diuitibus annuntiabatur Euangelium? Ita planè. Instruebatur Lazarus Martha, & Magdalene nobilis, & opulentus frater: docebatur Nicodemus Iudæorum Princeps, receperat euangelicam disciplinam Iosephus homo diues ab Arimathæa, ut cæteros taceam Matthæum publicanum, & numerosum quoque Zachæum. Quare igitur Christus pauperum tantum meminit, quasi non etiam diuites euangelicæ doctrinæ participes fecerit? Non negauit Dominus se etiam diuitibus & proceribus prædicasse: verum cum eius cum diuitibus communicationem sæpius taxasset pharisaica malignitas, quasi eorum calumniam refelleret, se non propterea docet, pauperes neglexisse, quod etiam diuites in discipulatum attraxit. *Pauperes, inquit, euangelizantur.* Id est pateat inde in prædicando æquitas, & erga omnes homines Christi par, indifferensque propensio. Nam si diuites docet, pauperes non excludit. Acutè Hieronym. in Cat. *Pauperes euangelizatos intellige operibus pauperes; ut nulla inter nobiles, & ignobiles, inter diuites, & egenos in prædicatione distantia sit. Hæc magistri rigorem, hac præceptoris comprobatur veritatem: quando omnis apud eum, qui saluari potest, æqualis est.* O rectè prabata æquitas? quæ si in aliquos potius inclinatur: pauperes diuitibus præfert, ne videatur potentis acceptare personam, cum Deus æquales fecerit omnium animas, & quo ad salutis negotium spectat, nulla sit inter homines iuris diuersitas, nulla inter personas distantia.

Math. 11. 5.

A Christo dicuntur euangelizari pauperes, ut nulla apud ipsum hominum sit distantia.

Hierony.

Moyse paradisi delicias describens fontem ex illo egredi ait, cuius limphis tot amœnitates irrigatæ vernabant. Hinc digressus in quatuor capita secabatur, quæ in totidem fluuios deriuata varios terræ tractus pererrabant. Primus vocabatur Phison, qui Heuilaith. terrâ circuit: secundus

161.

Gihon,

Gen. 2. 14.

Gehon, qui Æthiopiā præterfluit. Tygris numero tertius confluit in Assyrios. Quartus Euphrates est, cuius decursum Moyses alto silentio præterit. *Gen. 2. 14. Fluvius autem quartus ipse est Euphrates.* Quid ergo? Stagnabat ne fluvius, vel voragine ab-
 sortus subterraneo aliquo sinu latebat? Profluebat equidem, nec minus quam priores validissimis vndis labebatur: quod autem eius decursus subter-
 tur mysterium est, quod subtili & ingeniosa alle-
 goria notavit Galfrid. apud Tilman. ad hunc locū. *Euphratem, inquit, nobis, id est, frugiferū representat, nec dicitur quò vadat.* Nota attentius rationē, quam subinfert. *Euphrates ferens fructus Iustitiæ, non dicitur quò vadat; quia iustitia omnibus debetur.* Silicet cū Euphrates iustitiæ fructus distributorem referat, non dicitur quò vadat. ne videatur cuiusquam regio-
 nis singulariter acceptator: quia iustitia omnibus debetur. Tot aquarum copiis dives, tot validus flu-
 ctibus nulli se terræ specialiter arctavit, sed cuncta percurrēs omnes terræ sinus pari afficit beneficio, quia iustitia omnibus debetur. Tu igitur Evangelicæ iustitiæ administer, sic teneris omnes doctrinæ fru-
 ctus refundere, ut nullum hominem excludas, nullum præferas.

Galfrid.
 Euphrates
 non dicitur
 quo insuat,
 quia iustitia
 fructus si-
 gnificat, qua
 omnibus de-
 betur.

162.

Magna animi voluptate aspiciebat Ioannes il-
 lam numerosam turbam beatorum, quorum fre-
 quēbatur gressibus amplissima Empyreii ciuitas. Gestiebat dignoscere, quorum hominum essent il-
 læ felices animæ ipso gloriæ splendore notabiles. Vnus ex his senioribus, qui tanto assidebant spe-
 ctaculo, Ioannis desiderio admodū delectatus, ut eius promoueret studia, ipsū rogavit nomina quæ ignorabat. Hi, qui amicti sunt stolliis albis, quisūt, inquit, & vnde venerunt? Cūque Ioannes profe-
 teretur ignorantiam suam: tunc demum senex, *Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni.* Apoc. 7. 14. Duo fuerūt in quæstione proposita, & non nisi ad alterū respōdetur. Rogauerat ille, *qui sunt, & vnde venerunt*, & cū vnde venerint expo-
 fuerit, qui tamen illi sint, non explicuit. Non satis desiderium Ioannis expletur, dum non dubium vtrumque soluitur. Esto sciat, vnde beatissimæ il-
 læ animæ venerint, adhuc scire cupit quinam sint illi stolis albicantibus amicti. Car voluit Ange-
 lus circa huius rei notitiam Ioannem manere sus-
 pensum? cur non etiam eorum conditionē decla-
 ravit, quorum merita recensuit? Certè quia apud Deū nō quisquis sit homo, sed vnde venerit æsti-
 matur. Ita P. Hieron. Drexel. prius nostræ Societa-
 tis auctor, & de Christiana philosophia optimè meritis. lib. 1. de cælo c. 9. parrapho. 3. *Ad illā pri-
 mam quæstionem, inquit, Qui sunt hi? nihil responsum est, ad alteram vero: Vnde venerunt? significanter di-
 ctum est, venisse eos de tribulatione magna. Ratio in promptu est: Non enim attendit Deus quis ille homi-
 num cælum emeretur, num dives, an pauper: servus, an liber: eruditus, an rudis: formosus, an deformis: disertus, an elinguis: Rex, an opilio sit; modò à sordibus purus, modò à tribulatione magna venerit.* Erudiebatur uti-
 que hac visione Euāgelij strenuus scriptor, & fer-
 ventissimus prædicator Ioannes, & in eo omnibus ministris Euangelicis forma præscripta fuit. ut si-
 cut Deus omnes pariter personas respicit, ita nos quoque neminem à prædicationis, & institutionis beneficio excludamus. Hominem attendere oportet, non statum: animam, non diuitias: mentem, nō generis nobilitatem: Quisquis ille fuerit, cælum emereri poterit: pateat ergo sine discrimine cun-
 ctis cœlestis eruditionis schola.

Apo. 7. 14.
 Roganti Io-
 anni beati
 qui sint; non
 respondetur:
 ne videatur
 acceptari
 personas.

Drexel.

Tamayo in Genesim, Pars I.

§. XXVII.

*Eleemosyna optimum est ditescendi inge-
 nium & augendi opes
 arbitrium.*

SI non esset agricolæ spes segetis vberioris col-
 ligendæ, qua ille manu fruges spargeret: qua
 mentis integritate fructus prodigeret? Donat inopi
 glebæ, quod illa multipliciter fœneretur;
 & tunc se ditiozem existimat, cum plus annonæ
 terris sparserit. Misericordiæ in pauperes messis
 vsuram imitatur, terræque prouentus, quibus
 si tua bona commiseris, in amplius cumulabis.
 Audi Chrysol. serm. 41. *Homo, dando pauperi, das tibi, quia quod pauperi non dederis, bebet alter: tu solum quod pauperi dederis, hoc habebis.* Hoc cir-
 cuitu ad te bona ipsa recurrunt secuta, circa
 & nullo fortunæ euentu peritura. Quidquid
 apud te habes repositum per mille casus perdere
 potes: extra aleam est quod apud pauperes
 collocabis; imo illud ipsum cum ingenti vsura
 recipies.

163.

Iubetur terra herbam producere, plantas pro-
 creare. *Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.* Glossa interlin. *Herbam pabuli opera misericordiæ,* Glossa.
 interpretatur. Sed cur misericordia per virentem
 herbam significetur? quæ inter herbam pabuli
 & misericordiæ opera similitudo intercedit? Cer-
 tè maxima. Sicut enim in se germina semen ge-
 nerant, quod cum terris refuderint, efficiunt, ne
 cuiusque species omnino pereat, imo multiplica-
 to incremento augeatur; ita misericordiæ opera
 quasi nostrarum opum semina sunt, quæ dum in
 sinus pauperum reconduntur, auctu centesimo
 fœnerantur. His congruit quod de plantis ob-
 seruauit D. Ambros. lib. 3. cap. 9. Nempe ideo
 Deum statuisse campos herbescere, & unicuique
 vegetabilium semen naturæ suæ consentaneum
 indidisse, *Ut numquam, inquit, aruorum vacaret gratia qua grato quidem decore vernaret, postea fructuum suggerent utilitatem.* Proh! quàm omnes ve-
 getabilium species perijissent, si non ipsas semina-
 ria illa virtus conseruasset, quam ipsis indidit Au-
 ctor naturæ! Illa est per quam sit, ut prius terris
 dispensata repullulent, & numerosa multiplica-
 tione accrescant. Sic profectò maximæ quoque
 opes fatali quodam infortunio pereunt, quod
 nulla misericordiæ semina tulerint: modicas an-
 tem diuitias videmus ingenti incremento auctas
 fuisse, quia veluti sparsa solo semina, per eleemosy-
 nas vberissimam benorum messem pepererunt.

Chrysol.
 Quod paup-
 ri non datum
 habebit al-
 ter.

Glossa.
 In herba mi-
 sericordia si-
 gnificatur.
 quia semina
 spargens cō-
 seruat spe-
 ciem.

S. Ambros.

Christi promissio est apud Matth. 10. 42. *Qui-
 cumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aque frigide tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, perdet mercedem suam.* Textus ad rem elec-
 mosynæ valde vulgaris, sed quem singularissi-
 mum fecit Chrysostomus. Quærit cur frigida
 non calidæ aquæ mentionem fecerit Christus?
 An qui calidam obtulerit pauperi mercede frau-
 dabitur? Respondent communiter Interpretes
 vilissimum munus in exemplum adductum, ut
 amplius constaret maiora præmia manere dona
 maiora præstantibus. Verum altiori sensu Christi
 verba interpretatur Chrysost. Hom. de ieiunio

165.
 Matt. 10. 42.

R

&

Chrysof.

& eleemosyna. Scilicet Christum Dominum frigidæ signatissimè meminisse, *Ne propter lignorum sumptum mercede priueris.* Quid similis ænigmati? An lignorum sumptus minus accepta erit eleemosyna? Si iusculi sorbitiunculas calidi famelico dederis, idcirco minus eris dignus præmio apud Deum? Certè crescet præmium, quantum in dono magis expèderis; & plus tibi ad meritum computabitur, quò plus de proprio insumpseris: sed cape modò mentem Chrysostomi. Ideo Christus in frigida aqua eleemosynæ exemplum assignauit; *Ne propter lignorum sumptum mercede priueris.* Quia videlicet bona non consumi, sed augeri eleemosynæ merces est. Ideo Christus potum aquæ frigidæ expressit, quia ad calidam elatgiendam opus erat ligna consumi. Vbi eleemosynæ tradebatur exemplum, oportebat omnem speciem consumptionis excludere; cum per eam opes non pereant, sed potius augeantur. Quasi dicat: ita per eleemosynam opes tuæ crescent, ut ad illam explicandam aptior sit frigida aqua, quam calida; frigida enim infusa plantis arbores nutrit, ad calidam verò arbores in cineres consumuntur. Ne igitur timeas bona tua per eleemosynam esse minuenda ab aqua frigida, exemplum sumptum est, quia merces eleemosynæ augmentum bonorum est, fortunas germinat, diuitias parturit, ac cumulat. Vbi eleemosynam audis de lignorum sumptu ne cogites, iacturam bonorum ne timeas; prima eleemosynæ merces accretio est fortunarum: Nihil enim de bonis accidit misericordiæ facienti, imò ut ait S. Maxim. Homil. I. de eleemos. *Rediuium quodammodo beneficium pollicetur.* Christus in frigida aqua exemplo. *Ut interueniente eleemosyna succus ardentibus infundatur.*

Ideo Christus per potum aqua frigida eleemosynam significauit, ne videatur ligna consumi, sed augeri.

Interueniente eleemosyna bona reuiuiscunt.

Maxim.

166.

Genef. 19. 1.

Ixx.

Ambros.

Luc. 15. 16.

Abraham peregrinos hospitio excipiens sterilem quercum fecundam fecit.

Abraham sollicitus hospitalitatis cultor, cum ad ostium tabernaculi sui peregrinos expectaret, quibus misericordiam conferret, meruit ipsum Deum hospitio suo excipere. *Apparuit autem ei Dominus in conualle Mambre, sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fernore diei.* Genef. 18. 1. Facit ad rem translatio lxx. interpretum. *Apparuit ei Dominus ad quercum Mambre.* Sedebat itaque Abraham sub quercus umbra, quæ ante tabernaculi fores plantata erat, & iuxta viam publicam, qua peregrinos, & pauperes transeuntes sanctissimus Patriarcha operiebatur. Hinc Ambrosius. lib. de Abraham. 1. cap. 5. *Merito, inquit, ei Dominus apparuit ad quercum Mambre, quia fructum hospitalitatis studiosissimè requirebat.* Sed quisnam erat hic hospitalitatis fructus, quem in sterili arbore requirebat? An fortè glandes illæ quercinæ erant hospitalis misericordiæ fructus? Porro ad quercum inuitans peregrinos valde ieiunam parcimoniam hospitibus offerebat. Ille certè prodigus qui nepotato patrimonio extrema premebatur fame, cupiebat implere ventrem de silignis, quas porci manducabant. Luc. 15. 26. Neque nisi exhultus inedia siliquas appeteret quercinas cõiua porcorum. Ergo Abraham quærens in quercu hospitalitatis fructum, parum officiosus erga hospites videbatur. Verum non ille fructus requirebat à quercu, quibus nutriet pauperes, aut hospites conuiuio exceperet: sed sibi fructus hospitalitatis ab sterili arbore requirebat: & ut quercum fecundam faceret, pinguiorisque fructus feracem, iuxta eam misericordiæ opera pauperibus exhibebat. *Sedebat ad quercum Mambre* requies hospitalitatis fructu, & quia ex suis opibus pauperum subleuabat inopiam, infœcundam quercum vberimis fructibus

fecundabat. Quærebat Abraham glandes quercus in preciosissimos fructus transformare, & dū misericordiæ operibus arborem irrigabat, ex ea fructus ditissimos decerpebat. Propterea Deum exceperit hospitio, humano colloquio familiarem habuit; ibi fecundatur sterilis Sara, ibi promissa illi fuit numerosa posteritas, ibi Canaaniticæ terræ dominus constituitur. Tot bonis auctus, tot felicitatibus beatus ab vna sterili quercu fructus hospitalitatis accepit, eleemosynæ mercedem obtinuit, quæ tam certissimè obtinetur omnium bonorum auctuarium, ut vel ipsam quercum fecundam tot fructibus reddidisset.

Vxor Lot serio admonita ne post tergum Sodomam respiceret, curiositate victa muliebri, fragores ardentis ciuitatis audiens, oculos vertit, ut quod erat prohibitum cæli, minas, regionis stragem, nouamque faciem rerum intueretur. Mirum dictu. *Respicens vxor eius post se versa est in statuam salis.* Genef. 19. 26. Nouum sane & exquisitum supplicij genus. Non igne comburitur mulier qui in vicinia ruebat, non abiit in cineres, cum tota regio cineresceret cœlestibus flammis, sed in statuam salis mirissima metamorphosi commutatur. Verum si oportebat eam transformari, cur non abiit in rupicem? cur non in marmoream statuam versa est? Quid portendebat hæc salis moles? Si qua fides tribui potest Hebræorum commentis; habes hic infigne elogium eleemosynæ. Aiunt enim apud Abulensem hic vxorem Lot ideo fuisse in statuam salis conuersam. *Quia inquit precedenti nocte in sale peccauerat: quia Lot petente sal ad condiendum epulas hospitum, non dedit.* Ecce cur salis tota apparuit effigies, mulieris micas salis ad eleemosynam deneantis. Sal enim non solum infœcunda est, & sterilis materia, verum quicquid infecerit procreandis fructibus reddit inutile. Ergo quæ ad misericordiam exhibendam sal negauerat, in salariam statuam merito supplicio traducta fuit, ut in se haberet totius sterilitatis materiã, quæ per eleemosynam noluit ipsum sal habere fecundæ accretionis principium. Sicut enim misericordia augeat bona, ita immisericors animus omni bono videtur destitui: omni sterilitati damnari.

167.

Genef. 19. 26

Abulen.

Vxor Lot eleemosynam negans sterilitatis materia facta est.

§. XXVIII.

Auget obedientie gratiam parendi promptitudo, & ad iubentis nutum facti celeritas.

Obedientiæ virtus angelica est; angelosque ex hominibus facit, dum promptitudine spiritus, aligeros æmulatur. Tardè obediens vix obedientiæ laudem meretur, ac inobedientis censuram ferè incurrit, cum illam obsequendi hilaritatem morositate deturpet, quam festina, & præpropera parendi dexteritas gratiosam reddit, & specioso nitore fulgentem.

Hoc tertio mundi die elegans apparet terræ facies, quam omnium germinum pompa decorat, & quæ prius fuerat inuisibilis, & inculta, nunc herbis, plantis, & floribus amœnissimè vernat. Proh! quam subita aridæ mutatio facta est, neq; mirum; tota enim hæc gratia, & in vultu terræ iucunditas à celeritate obediendi prouenerat. Iusserat Deus terram germinare herbam virentem & facientem semen lignumque pomiferum faciens fructum iuxta

168.

169.

iuxta genus suum. Et statim subsequente opere. Protulit terra herbam virentem & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundum speciem suam.

Terra germinatio præcipua obedientia imago.

D. Ambros. Terra dum præcepto paratæ ibi venustatem consiliat.

D. Chrysost.

Neque in opere diuersitas, neque in obsequio tarditas fuit. Terra eodem tenore obsequuta est, quo præceptum fuerat impositum: eodem momento paruit, & audito præcepto omnium germinum species parturiuit. Verum eodem parendi actu se induit, & viriditatis amictu splenduit: ut quantum ad obsequium properauit, in maiorem pulchritudinem surrexisset. Sic propemodum. D. Ambros. lib. 3. c. 17. Statim, inquit, omni surgenti germine terra completa est. Surdiora sunt corda hominum, quam dura saxorum. Terra indebitos fructus nobis ministrat dum obsecundat Auctori, nos debitum munus negamus, dum non veneramus Auctorem. Sed ad rem aptius Chrysost. Hom. 5. in Genes. Præcepit, inquit, Dominus, & statim terra suos partus maturans ad germinanda semina seipsam sollicitauit. Nullum alterius creaturæ expectauit auxilium, non aëtorum operiebatur influxus, seipsam sollicitauit, ut nulla tergiversatione mandatum exequeretur. Nos pigros, & segregues: qui tot ad obediendum excusationes prætextimus, saxi, & rupibus duriores, quorum in Dei obsequio sollicitudine vincimur. Ecce terra pulcherrima apparet, quia, tarda non paruit, eoque se venustiori vestiuit ornatu, quo promptiori obediuit obsequio.

170.

Abrahamus ex Dei præcepto domum paternam, & patriam deseruisset, ingressus terram Canaan, & diuinis felicitatis promissionibus in gratitudinis signum altare erexit benefactori suo sacrum, & sacrificio oblato Numini gratias egit. Genes. 12. 7. Apparuit autem Dominus Abrahamo, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc; qui edificauit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. Tarde, imò iam serò gratiam refert, qui vsque ad ingressum in Canaanitidem terram eam protraxit: nam si historię seriem respicias has Dei promissiones reperies iam diu Abrahamo indicatas, antequam Chaldæam patriam reliquisset. Ibi enim dictum est ad eum: Egredere de terra tua. & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrabo tibi, faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum: erisque benedictus. Ibidem vers. 1. & 2.

Ibid. 1. & 2.

Copiosior hæc benedictio fuit, & verborum ac promissionum pondere solemnius, nec dubium quin tunc constitutus fuerit Abraham gratitudinis debitor: eam tamen cum in terram Chanaan rependit erectis aris, videri potest, tardus solutor. Oportebat antequam egrederetur de Vrbe Chaldæorum, gratias egisse Numini, altare erexisse, & maiestatis victimis gratum se ostendisse. Cur tandiu differt grati animi signa, nec statim ac se benedictum sensit, se per sacrificium Deo benefactori deuouit? Sanè ut nulla esset in obediendo tarditas, maluit in gratitudinis signis videri morosior. Dum aras ædificat, dum immolat victimam, dum pigritiam ignis amburentis oblationem expectat, sibi visus est Abraham obedientię gratiam deuouisse: Iussus egredi, nec momento vno tardare voluit religionis obtentu, sciens gratiorem obedientiam fore, quam morosa cunctatio non corrumpit. Pulchrè hic Rupert. lib. 6. cap. 29. Idcirco mox, inquit, audito iubentis Imperio, vicino obedientia pede, moram pati nesciuit in faciendo. Tam fuit prompta obedientię exequutio, ut non

Abraham etiam bonum opus differre maluit quam obedientiam retardare.

Rupert.

Tamayo in Genesim, Pars I.

vacaret aliud præter quod iubebatur effecisse. Vicino obedientia pede, illico egressus est, cum egredi iussus. Aras erigere maior esset mora, quam vicinus pes obedientię ferre posset Magna celeritas, quam neque in Deum gratitudo potuit retardare.

Instar fulguris obedientię velocitatem esse debere docuit Iob 38. 35. Numquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia dicent tibi: Adsumus? Hic fulguris nomine non solum intelliguntur fulgettorum, aut exhalationum coruscationes, sed ipsa fulmina, ut benè obseruant præcipui Iobi interpretes. At Caietanus censet litteram esse inuersam, sicque esse legendum. Mittes fulgura & dicent: Adsumus? & ibunt, & reuertentur. Quasi antequam eant exequutura mandatum, se parata adesse profiteantur, postea eant, & factis imperatis reuertantur. Hæc interpretatio Caietani Pinedæ non placet, ipsumque ait fuisse litteræ potius inuersorem. Nam prius est, inquit, dicere Adsumus, deinde mitti; atque adeo, eo ordine, quo scripta est, accipienda est sententia; ut postquam reuersa fuerint, dicant: Adsumus. Sed bona pace tam eruditi Doctoris subtilius rem excogitauit Caietanus. Iobi mentem intimius percallens, qui ut sedulitatem obedientię debitam significaret à fulgure sumit exemplum. Prius enim impetu suo terras percutit, quam concussi aëris fragor percipiantur. Quare iussa fulmina erumpi nulla prorsus voce testantur adesse, ut pareant; sed ante omnem vocem, antequam dicant Adsumus, eunt & redeunt: id est nec vnus verbi cunctatione mandata perficiunt. Neque enim verus obediens vel leuissimi momenti motas ponit, sed ad instar fulguri factis, atque obsequiis, verba præuertit.

171. Iob. 38. 35.

Caiet.

Pineda. Obedientia comparatur fulguri, quia prius effectus perficit quam adesse sentiantur.

Nauigantibus discipulis, & mare Genesareth vna cum Iesu trajicientibus subito orta tempestas nec portum repetere eos sinebat, nec impetentibus vndis quassam nauiculam moderari: Currunt ad officia nautarum solliciti, sed maris rabies expugnabat artis peritiam, impulsusque ventorum lassabat industriam. Penè iam naufragi recurrunt ad Iesum, dormientem excitant, & in vltimo desperatæ salutis constitutis vna omnium vox erat: Domine salua nos perimus. Tunc surgens imperauit ventis, & mari: & facta est tranquillitas magna. Matth. 8. 26. Quid imperauit? Quibus verbis? Imperasse dicitur, sed Imperij forma reticetur. An vndarum sæuitiam minaci sententia placauit? An terribilibus minis ventorum insolentiam perstrinxit? Si ita est, cur Christi verba non expressit Euangelista? Certè cum discipulorum formidinem, dubiamque & hæsitantem fidem Dominus increpasset, quid illis dixerit, prodit historia. Quid timidi estis modice fidei? Enarrasset etiam quibus verbis ventis increparit & mari, si conceptis verbis tempestatem sedauisset: at cum nulla speciatim verba referuntur, signum est nihil præter vocis suæ sonum Christum protulisse. Sicut nos cum seruos procaciter rixantes compescere volumus pronuntiamus Hispani Ola, quæ vox nihil aliud significat, sed solam Heri præsentiam aduertit; qua cognita actutum famuli tumultuare cessant, & propter reuerentiam herilis vocis statim à contentione desistunt. Ita nimirum ventos fluctusque sæuientes solus dominicæ vocis sonus cōpescuit, & voce cognita sese in tranquillitate cōposuerunt.

172.

Christus tempestatem imperio placans, nihil specialiter præter sonum vocis emisit, ut maris obedientia ostenderetur.

Basil. Seleuc. orat. 22. *Modica*. inquit, *voce ingens elementum franabatur; recognoscebat etenim veterem vocem, recordabatur antiqui precepti*. Non Imperij formam examinavit pelagus, non vim verborum expendit, ut obsequium prestaret. Ut cognovit Domini vocem, quasi ad nutum obediuit, tam vicino obedientiæ pede ut ad vnius vocis sonum tumultuantes fluctus componeret, sedaret tempestatem; quod perfecti obedientis refert imaginem.

§. XXIX.

*Qui non suo sed alieno fulget ornatu
dignum conciscit sibi
ludibrium.*

173. **M**agni & sublimes animi, optimæque & generosæ indoles ascititium splendorem despiciunt, tanquam veræ virtutis dedecus, veri honoris opprobrium. Quippe illa fucata species qua se sordidæ mentes exornant, nihil aliud est quam laruale commentum adulteratæ virtutis, tunc demum omnium in se probra prouocaturum, cum persona detracta deprehenditur sub alieno habitu mimicam imposuisse virtutem. Rectè non absimili in causa ait Seneca Epist. 29. *Si te videro celebrem secundis vocibus vulgi, si intra te clamor & plausus, & pantomimica ornamenta obstreperint: si tota ciuitate fœmina te, puerique laudauerint quidni ego tui miserear, cum sciam, quæ via ad istum fauorem ferat? Scio te de alieno oleo, & opera eruditum: scio de alieno codice eloquentem: alieno scio te plausu non proprio merito grande nomen conciliasse. Quid miserius; quàm sub aliena effigie laudari, qui vituperari debeat in sua. Si nuda appareret veritas nullo fucato colore vestita, multi sui ludibrium incurrerent, quibus præstigiorum beneficio fama gloriosissimis elogiis splendet.*

174. Deus terram à principio inanem & vacuam, vna die, veluti impulsu dexteritatis, & potentia suæ omnium germinum amœnitate venustauit. *Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam.* Certissimum est tot instantaneos partus non potuisse virtute terræ procreari & ad adultam maturitatem repente perducì. Hæc in agendo præcox festinatio diuinam prorsus manum, potentiamque exigebat. Si ergo totum illud opus Creatoris fuit, cur terræ adscribendum est? *Et protulit terra.* Imo Deus in terra hæc protulit, quæ immerito terræ meritis & operationi tribuantur. Huic dubio satisfacimus supra num. 110. iuxta litteræ sensum. Vbi statuimus terram à Deo eleuatam, & supra naturales vires adiutam concursu actiuum ad miraculosam vegetabilium productionem præstitisse. Verum quæret aliquis quid necesse erat ad eiusmodi productiones supernaturaliter terram eleuari, cum absque vilo terræ concursu totum illud opus ab ipso Deo præstari potuisset? Crediderim id factum fuisse, ut terra Dei laude, & tam florentis pulchritudinis approbatione digna fieret. Nam statim subiungitur. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Neque enim approbari debuisset ea boni-

tas ad quam nihil de suo terra contulisset. Sed quidquid in ea optimum apparebat omnia ab extraneo, & occulto operante mutuaretur. Ut ergo digna sit laudari & probari opus fuit, ut proprio opere, & virtute floreret. Quod expendens S. Ambros. lib. 3. cap. 8. ait. *Continuò parturiens terra novos se fundit in partus, & induit se amictum viriditatis, gratiam fecunditatis assumpsit, diuersisque compta germinibus proprios suscepit ornatus.* Non alienos, sed proprios, non aliorum ascitos, sed propria manu & opere elaboratos. Hinc laudari à Deo meruit. *Et vidit Deus quod esset bonum.* Sicut enim pudendum turpeque est alieno splendore fulgere; ita immortalem gloriam conciliat suis quemque factis ornari.

Rediens è Mesopotamia Iacob obuios habuit Angelos Dei, quorum fortissimus solitarium, & itinere fatigatum ad luctam prouocauit. Non tamen Iacob reuult in arenam descendere, verum offirmato animo æmulum constringit amplexu pectus imprimit pectori: brachia brachiis. tibiasque tibis arte luctatoris innodat. Virtute ac viribus uterque præstabat, & veluti in iusto certamine nemo cedebat, donec appetente iam die videns antagonista cœlestis quod hominem superare non posset, petit inducias. *Dimitte me iam enim ascendit aurora. Respondit (Scilicet Iacob) Non dimittam te nisi benedixeris mihi.* Genes. 32. 26. Genes. 32. 26. Donec Iacob benedictionem extorsit pugnae ardorem non remisit, At mirum est adeo pertinaciter pro illa benedictione decertasse, quam iam olim ab Isaaco patre acceperat, ipsoque testante firma & certa manebat in futurum. *Benedixique ei, & erit benedictus.* Genes. 27. 33. Genes. 27. 33. Frustra igitur insudat Iacob. actumque agit, dum benedictionem adeptam, superuacuo labore obtinere contendit. Sed tamen ille non tam nouam benedictionem postulabat, quam indecoram sibi notam diluere satagebat. Obtinuerat quidem benedictionem à parente, sed actu acquisitam, mentito fratris nomine & habitu adeptam, alterius veste indutus, pellibus hædinis se pilosum mentitus aliam imposuit patri personam, quo ficto commento benedictionem subripuit. Pudebat ergo Iacobum alio nomine benedictum fuisse, qui proprio virtutis merito poterat benedictionem obtinere. Quare eandem nunc sine fraude benedictionem sibi propria virtute & viribus comparatam tantopere euincere desudabat Satis argutè rem meditatus est Lyranus. *Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum: id est, non dicitur, quod ex supplantatione, & fraude obtineas benedictionem.* Habes ecce Iacob quod intenderas. Tu tam ingenti benedictione auctus pudore marcebas, quod illam sub alterius latens habitu comparaueras. En iam sudori tuo debes, quod sis in posterum benedictus: en iam alienis sub vestibus non pigebit esse felicem. Adeò ignominiosum est mentitis exornari fulgoribus, ut strenuum virum Iacob hæc nota potenter aduferit, quousque illam animoso pugillatu deterfisset.

Israëliticus populus mosas longiores Moyfis non sustinens, novos sibi Deos fieri procacissimis præcibus postulauit. Ausos non est Aaron cætera pius tumultuantibus resistere; ut eos tamen à tam sacrilego flagitio deterreret, uti si clauum clauo truderet, idololatriæ opposuit auaritiam, & petiit aurum ut illi ab idolo desisterent. Frustra nam desiderio suo ebrij mulierum

175.

Genes. 32. 26

Genes. 27. 33
Iacob pro
accepta à
patre benedi-
ctione certa-
uit, ne vide-
retur alieno
nomine felici-
tatus.

Lyr.

176.

in

in aures aureaque monilia dederunt, ex quibus fabricato vitulo sic Secerdos eorum exclamavit. *Hi sunt Dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Egypti.* Exod. 32. 4. Heu! Ita ne Sacerdos insanit? Ipse liberationis minister, qui diu, noctuque viderat Deum per columnæ nubis, & ignis imaginem populo præeuntem, vitulo modo ducatum tribuit, vitulo sanè suis manibus fabricato, fortuito de flammis concepto? Ecquis mentis compos hoc crederet. Profecto neque ipse Sacerdos Aaron serio hæc de idolo tumultuario iactabat; imo ad illudendum vitulum omnes populos per fictitias, & indebitas laudes concitabat. Actu pulcherrimo ipsi ludibria comparavit, quem alienis meritis exornavit. Vnde eleganter Cyrill. Alexand. lib. 3. in Exod. *Animadvertite, inquit, quam suauiter istorum conatum rideat Aaron. Cum ostendisset eis simulacrum in specie vituli factum, acclamabat ipsis: Hi sunt Dii tui Israël qui eduxerunt te de terra Egypti. Atqui non per vitulum liberati sunt: quomodo enim hoc fieri possit?* Notamodo quæ subjicit. *Vt igitur ea, quæ à Deo gesta sunt ipsis in memoriam renocaret, corripit dicens: Hi sunt Dii tui, &c.* Cupiebat videlicet Aaron prætensam religionem in ludibrium conuvertere, adorationem in subsanationem commutare, neque ad hæc aptior via fuit, quam ipsum simulacrum alienis conuestire fastibus, laudibus exornare non suis. Quod Dei fuerat vitulo attribuit, vt cum idolum vidissent alienis facinoribus ad venerationem propositum omnes pariter Aaroni corripderent, & ridiculum Deum habere se scirent, qui non proprio, sed alieno fulgebat ornatu.

Aaron vitu-
lū à se con-
flatū laudat
vt cōtempti-
bile faciat.

Cyrill. Alex

§. XXX.

*Mensarum opulenta luxuries, exquisita
obsoniorum, & condimentorum
curiositas atroci stylo
vapulas.*

177.

Obsoniorum
condimenta
non facit na-
tura necessi-
tas sed curio-
sitas.
S. Thom.

Popinaria
philosophia
plures studio-
sos habet.

Ælianus.

Prima mundi ætas simplici cibo, & quem ipsa natura saporauit, contenta fuit; nullas nouit mensarum lautitias, nullas condimentorum misturas. Protulit terra herbam virentem... lignumque faciens fructum. Hæc solius terræ ministerium condidit hæc solius cœli influxus maturauit, & dulcorauit. Quippè ista sunt quæ necessitati naturæ sufficiunt; olera & poma, & fruges. Cæteraque gulosa sæcula adinuenerunt, non facit naturalis necessitas sed curiositas, vt loquitur S. Thom. Inde varia obsoniorum inuenta suo artificio naturalem saporem corrumpentia, vt ferè ignoretur quod editur. Alia enim iam est panis, lentis, herbarumque natura, alia non modò forma, sed voluptas pudetque inferre mensis fructus, quos aliquis de sensu dignoscat. Quid dicam? Aded in dapium deliciis luxuriatur; vt huic popinariæ philosophiæ plures studeant; cujus magistri auctoritate probantur publica, cujus præcepta etiam editis voluminibus euulgantur. O sæcula! O mores! O quam nos ab illa Romanorum temperantia longè distamus, de quibus tradidit Ælianus lib. 2. de var. hist. Senatusconsulto donatum fuisse libellum ab Ancio compositum, vbi de condiendis epulis leges, & artes tradebantur, publicò que combustum edicto, & nisi

auctor fugam maturasset, ipsum quoque subitum paginarum suarum incendia. Nos autem emendare naturam & refingere volumus, & ad palati vnus delicias feruent non minus aliena in camino, quàm fœda caterua coquorum, quos vbi aspicias, tanquam auernales ministros horrebis, sordidos, pannosos, fœtidos; nam his stipatur satellitibus gula.

Herodes natalis sui cenam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilee, Marc. 6. 21. Non hic ediscerit Euangelista splendida hujus cenæ lautitias. quasi si refugeret sacer calamus ferculorum narrare diuersitatem, ne pinguiissimo luxuriantis mensæ apparatu inquinaretur Euangelij puritas. Verum S. Basil. Seleuciæ Antistes Orat. 18. sic magnificam conuiuij pompam perstringit. *Splendida luxuriosi Regis erat mensa, & conuiuium regis luxu notis insigne; in quo ebrietas perbaccabatur, & demonum fraternitas, natiuitatis tempus festum ducebat.* Locus sanè emphaticè elegans. Non ipsos, ait dæmones festum duxisse, sed demonum, inquit, fraternitas festum ducebat. Ecquæ nam erat hæc cum dæmone consanguinitas quæ cum inferorū spiritibus ista germanitas? non incongruè dixerim coquorū greges fraternitatem esse demonum, & quandam cum infernalibus habere parentelam. Vbi enim erat mensa splendida omnium condimentorum variata ferculis, necesse erat festum duxisse infernalium officia seruorum, quos de fulginoso vultu dæmonis esse fratres credidisses. Quasi non aliunde quam de auerni viciniis præparari posset adulterata dapium architectura.

Genes. 39. 1. *Ioseph ductus est in Egyptum, emitte eum Putiphar eunuchus Pharaonis Princeps exercitus.* Vide quam magnifico munere splendebat Iosephi Herus. *Princeps exercitus.* ad quem pertinebat totius militiæ regimen. Valde tamen hanc excellentiam depressit Philo, qui cum Hebraicè esset peritissimus non vocat Putipharem exercitus Principem; sed *Præfectum coquorum.* Vtraque tamen lectio ingeniosè satis ipso Auctore conciliatur lib. de Temulent. his verbis. *Rectè Præfectus coquorum vocatur; nam sicut coqus nihil aliud curat, quam inutiles & superuacancas ventris voluptates, eodem modo populus sæpè dedit se totum oblectamenti per quæ mentis intentio relaxatur, & nescio quo pacto enervatur.* Erat itaque Putiphar coquorum præses, qui in regia Pharaonis aula rem totam culinariam adgubernabat; qui ad mensam regiam obsonia dispensabat, totamque popinam regebat atque aded rectè vocari poterat, *militiæ Princeps*, qui propriè erat *Præfectus coquorum.* Nam quid aliud sunt coquorum greges nisi ludicra, militum agmina, armis onusta seruilibus; quibus herorum suorum imminenti, aut valetudinini, aut neci? Nulla castra tot rebus constant, nulla tot ferramentis instructa sunt, quibus isti sordidissimi milites altè succincti primum epulonum dominorum mentem vitam demum expugnaturi concertant. Quare meritò Damascen. lib. 1. Paral. cap. 77. considerans acerbissima gulorum tormenta veluti ab infernotum regione exeuntia demum concludit. *Qui mensarum structores quosdam cogitant... miseri sanè sunt; nec leuiore poenas pendunt, quam ij, qui in inferno excruciantur.* Quippè mensarum dapiumque structores obsopei, scilicet & dapifice demonū fraternitas est, à quibus auernales cruciatu patiuntur

Libellus ar-
tis coquina-
ria à Roma-
nis damna-
tus.

178.

Marc. 6. 21.

Basil. Seleuci.

Coquorum
greges est
demonū con-
fraternitas.

179.

Genes. 39. 1.

Philo.

Turba co-
quorum sunt
ludicra mi-
litum agmi-
na, armis
onusta serui-
libus, vitam
dominorum
expugnati.

Damascen.

Epulones si-
miles infero-
rum poenas
patiuntur.

helluones, tot torminibus lacerati viscera, tot offuscari crapulis, tot crudis indigestisque cibis totum hominem eneruati.

180.

Acceptis legis tabulis Moyses, & Iosue, è vertice montis ad plana descendentes. audito clamore populi, qui in subiecta valle confederat dubij pariter cõstiterunt. *Audiens autẽ Iosue tumultum populi vociferantis, dixit Moysi: Vlulatus pugna audisur in castris. Qui respondit: Non est clamor ad hortandum ad pugnant, neque vociferatio compellentium ad fugam, sed vocem cantantium ego audio.*

Exod. 32. 17 & 18. Philo.

Exod. 32. 6.

Moyses audiens populum clamantem ad pocula, visus est sibi voces pugnantium audire.

Philo.

Ebrietas quomodo cõtra helluones pugnat.

Exod. 32. 17, & 18, *Vocem entium, siue, vt legit, Philo, clamorem ad pocula, & satis ad textum literarũ verisimiliter, cum eodem cap. vers. 6. dicatur: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.* Itaque ille hominum frementium tumultus quem è longè Moyses, & Iosue audierant alteri pugna, alteri clamor ad pocula visus est & neque Iosue fefellit species, neque Moysen imago delusit, imò vterque verisimè clamorem interpretatus fuit. Erat enim clamor ad pocula, sed erat pariter strepitus se ipsos per ingluuiem hostiliter imperentium. Præliabantur crateribus, ferculis decertabant, & veluti conferto prælio confligentes clamabant, clamantesque cadebant. *Non negat (inquit loco citato Philo) clamorem esse bellicum, alterius tamen generis esse putat, quem nimio vino grauati solent attolere.* Quis enim non videat ingurgitantium se tumultus præliantium consternationem imitari, tanquam si de ventris oppletionè, & intemperie ferculorum nouum resultet belligerandi genus insidiosum, valetudini, & per voluptatis speciem vires hominis eneruans, mentem strangulans, vitam trucidans. In hoc prælij genere ait Ambros. de Elia c. 13. *Vnusquisque stertit & potat, dormit, & dimicat.* In hac mensarum palestra videbis sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos; sine senectuse tremulos, in ipso iuuentutis flore arêtes.

§. XXXI.

Ruina est mundi fructus, cuius felicitas ex alieno interitu nascitur, & ad sui exitium deuoluitur.

181.

S. Ambros.

Alterius fortuna locum alterius casus facit. Seneca.

In melius aduersa in deterius optata flectuntur.

Eucher. Sicut vnda franguntur in littore, sic in mortem alliduntur ætates.

Quidquid infra cœlum est firmum esse non potest. Casura omnia extant, finis omnibus manet. siue interna vi pereunt, siue extranea causa cuncta properant ad exitium. Sæpe alterius fortunæ locum fecit alterius casus, & vbi sæpe lufere nauigia absorta sunt. *Itaque (Monet Seneca in Præfat. lib. 4. Natur. quæst.) in secundis nemo confidat, in aduersis nemo desidat: alterna sunt vices rerum. Quid exultas? ista, quibus veheris in summum, nescis vbi te relictura sint: habebunt suum non tuum (quem tibi proposuisti) finem. Quid iaces? Ad imum delatus es? nunc est surgendi locus in melius aduersa; in deterius optata flectuntur. Regna ex infimo cohorta supra imperantes iacuerunt, vetera Imperia in ipso flore cecidere.* Sic profecto ludit ista, qua compingitur mundi caducitas, nec cæcius fluctibus agitatur, quàm mare, quod continuò æstu fluctus enoluit. Hæc est omnium ætatum perpetua vertigo, inquit Eucher. Epist. de contemptu Mundi. *Velut ex alto undarum iactus, aliis, atque aliis superuenientibus in listeris extrema franguntur; ita in terminum mortis, suc-*

cidua alliduntur ætates. Quidquid vinimus, quidquid in pretio habemus: quidquid vitam nostram demulcet ruinis constat totum; & vt iactus undarum de aliorum surgit cladibus, & in suum exitium festinas.

182.

Supremus mundi Rector & Conditor sic omnium germinum naturas procreauit, vt vnique propria sua semina indiderit. *Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum: lignumque faciens fructum, & habens vnumquodque sementem secundum speciem suam.* Non satis imitatur Ambrosius Prouidentiam Creatoris, qui singulis plantis seminalem virtutem prouidit, vt quæ semel ipse creauerat, perpetua germinatione imposterum seruarietur. *Quam decorum (inquit lib. 3. cap. 9.) quod non statim fundere terras semen iussit, & fructus; sed primum germinare. deinde herbescere campos statuit; postea secundum statum sui generis semen adolescere; vt nunquam arborum vacaret gratia, qua grato quidem decore vernaret, postea fructuum suggererent utilitatem.* Ita scilicet Deus perennare voluit plantarum decorem, fecunditatem, gratiam, dum ipsis seminitiam virtutem concessit in pignus nunquam defecturæ amœnitatis. Atqui dum semina species suas seruant, earum præsignant interitum, minantur exitium: ideo enim semina concessa sunt plantis, quia hic orbis ornatus, hic viridans florensque cultus citissimo decursu marcescit, & veluti ex condito tabescit. Seminum beneficio tanquam de parentis funere germina pellulant, vt simili fato succumbant. Mundus igitur dum pompa sua vernat & niter, extinguitur, vt iterum accendatur, marcescit vt iterum floreat: semper varius, semper occiduus, nouo semper decore surgit & oritur. Præsentia aliis pereuntibus, nata sunt, vt cum ipsa perierint, futura consurgant. Vnde eleganter Philo de Mundi Opif. *Voluit Deus naturam certis horarum spatiis decurrere consulens immortalitati specierum, & reddens eas æternitatis participes. Quapropter inchoata perduxit ad finem propter, rursusque à fine reflexit ad initium.* E plantis enim fit fructus, tanquam è principio finis; & è fructu semen intra se denuo plantam continens, tanquam è fine principium. Ecce quam infida, & decidua est ipsa felicitas qua totus hic mundus floret; dum videtur æternitatis particeps fieri, ipso suo interitu inuoluitur. Nihil est, quod non habeat à fine principium, & dum alia cadunt, ex ruina successiua consurgunt suo etiam exitio, aliorum natiuitatem præstitura.

Ambros.

Deus seminalem virtutem rebus indidit, quia omnia interitura nascuntur.

Philo.

Christus Dominus sæculi finem in ficulnea arbore suis discipulis præsignauit. Luc. 21. 29. *Videte ficulneam & omnes arbores; cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam propè est ætas, Ita & vos cum videritis hac fieri, scitote quoniam propè est regnum Dei.* Mundi ruentis imago in ipsius florentis atque vernantis specie designatur. Cum omnes arbores fructum maturant cum foliis virentibus, totaque ramorum pompa luxuriant; tunc inaugurari liceat mundi finem, omnium consummationem rerum, totius orbis exitium. Et cur non potius æstatis arida facies sæculi portendat finem, sed ipsa pulchra veris tempestas omnium bonorum ferax, omnium florum ornatu conspicua, præsagium est pereuntis vniuersi? Ita quidem, vt hinc manifestius appareat, mundi felicitatem pendulam ad interitum esse, quæ sicut ex ruinis consurgit, ita in fatale tendit excidium. Accipe hæc ex D. Gregor. Homil. 1. p. Euang.

183.

Luc. 21. 29.

Mundi exitium Christus non per auentes arbores sed per virentem ficulneam significauit.

Euang. Sicut ex fructu, inquit, arboris vicina estas cognoscitur: ita ex ruina mundi prope cognoscitur regnum Dei, & ex hoc ostendit, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim germinat, ut quacumque germine aluit, cladibus consumat. Quid verius? Ideo mundi finis in ipsis fructificantibus arboribus designatus est, quia mundi fructus ruina est. Dum alit fructus, nutrit ruinam: & sicut in fructu ipso arbor includitur; sic includitur etiam interitus. Ipsa quæ vernat mundus amœnitas aliorum germinum cladibus emicat, ad hoc vnum florens & splendens, ut quacumque germine consumat. Sic perpetua reciprocatione casus, & ortus, vitæ & interitus circumagitur mundus suis cladibus inuolutus, suis ruinis innixus.

184.

Matt. 1. 17.

August.
Chryso.
Origen.
Hierony.
Maldonat.
Omnibus
Imperii dies
imminet fa-
talitas & cri-
ticus.

Matthæus Euangelium suum incipit à genealogia Christi, eius progeniem ab Abraham usque ad ipsius natiuitatem ducens, totamque Auorum seriem in triplicem tessara decadem claudens. Sic enim a t. c. 1. 17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim, & à David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim, & à transmigratione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim. Hanc Euangelistæ diuisionem fere omnes mysticam censeant. August. Chryso. Origen. & Hieron. varièque diuinant, circa huius mysterij congruam interpretationem & sensum. Verum P. Maldon. vir in sacra litteratura eximius sic ingeniosè Philosophatur. Medici, inquit, quartumdecimum diem criticum vocant, & omnium in morbis periculosissimum esse dicunt. Videtur igitur Deus congruenter naturæ, decimoquarto quoque sæculo populi sui statum mutare voluisse, ut una Reipub. quodammodo mortua, alia nasceretur melior. Aptissimè quidè: ut ostendat Matthæus omnem mundi gloriam supra aliorum ruinas fabricari, aliamque gloriosiore fortunam super illius euersionem erigendā. Quippe omni mundanæ potentiae dies imminet criticus, quo fatali naturæ defectu decidat ut ex illius casu, noua, & casura consurgant. Superuenturis præsentia locum facient, vnaque repub. emortua, viam ad alterius exortum sternit. Accipe retro extincta imperia; modò etiam florentia considera: nullum est, quod de alterius euersione non venerit, quodque modò potentia regnat, splendet maiestate, non alia causa lucet, nisi ut propria sui clade viam futuris faciat.

185.

Psal. 4. 3.

Nazianz.

Mundana
prosperitas
sicut puluis
ab aliis ad
alios venti-
latur.

Ergo te cum Psalmographo appello. Fili hominis usque quo graui corde? Et quid diligitis vanitatem & queritis mendacium. Psal. 4. 3. Diuitias vanitatem vocat, honores, voluptates, & quidquid in mundo gloriosum est, mendacium appellat. Hanc vitam scilicet (inquit Nazianz. orat. ad Iulian.) vitæque voluptates, & exiguam gloriam. & humile Imperium. Et cur hæc tam solida, tamque pretiosa vitæ bona vanitas, & mendacium appellentur? Sanè quia hanc rationem habent, ut non magis eorum sint à quibus possidentur, quam eorum, qui habituros se sperauerunt; neque horum rursus magis quam illorum, apud quos ne in expectatione quidem unquam fuerunt. (Attende aptissimam similitudinem) verum ut puluis à turbidine, sic ea ab aliis ad alios subinde ventilentur, atque iactentur, & sicut fumus dilabantur, & insomni more homines deludat, umbraque instar manibus teneri queant, nec speranda carentibus, nec fide certa possidentibus. O spes inanes! o possessiones infelices: quas cum habes, eluderis: quas cum speras, ipso sui principio te monent tui finis, quia ex aliorum interitu orta sunt.

§. XXXII.

Frugaliorem parentum mensam posteri dedignantur peruerso vanitatis
luxu, & superbia
fastu.

EXiguitatis nostræ conscij omnes maiores esse cupimus, quàm natura nos edidit, & altiora præsumimus, quàm quæ natalium nobis cunabula concesserunt. Iam neque ad mensuram parentum vestimur, neque ad auorum angustias habitamus, neque iuxta progenitorum fragilitatem accumbimus. Omnia in maius degenerant, ac si crescente luxu, nos quoque crescere, aut maiores esse possimus. Aspernamur majorum parcitatem, & immensis lautitiis prædecessorum nitimur obliterare memoriam. Volumus nobis ipsis nouum sanguinem nasci de nouitate mensarum de sumptu & peregrinitate obsoniorum. Posset equidem. Tertullianus illud in hæc tempora jaculum intorquere, quod in vetusta sæcula Romanorum vibrat. lib. de Pallio cap. 5. *Æsopus histrio*, inquit, *ex anibus eiusdem pretiositatis, & canoris, & loquacibus quibusque sexcentorum milium patinam confluxit; quæ filius eius post tale pulsamentum potuit aliquid sumptuosius esurire: margarita namque vel ipso nomine pretiosa dehausit: credo ne mendicius patre cœnasset.* Proh! quam plurimos nostra ætas tulit *Æsopos*, non secus in mensis, quam in orchestra mimicam nobilitatem representantes: nec minus seipsos in aparatu popinæ mentientes, quàm olim in theatro se histrio simulabat. Scilicet, ut post tale pulsamentum, eorum nepotes, dum pretiosius patre esuriunt, integrum patrimonium deuorent.

Homini, quem Deus propria manu formauerat mensam quoque instruxit: & quidem opiparam illam, sed à frugalitatis mensura non alienam Poma, fruges, oleraque tantummodo in alimoniam ipsi concessit; illi homini inquam, quem in paradysum voluptatis induxit, quem ad tot delicias euocauit. Et quas nam paradysus escas offerebat? Protulit terra herbam virentem... lignumque faciens fructum, LXX. *Herbam pabuli.* Eadem quæ pecoribus fercula concessit hominibus, ipsos intra sobrietatis temperantiam continens, quam non filij eius, non nepotes, non posteri fastidirent. Quod expendens Ambros. lib. 3. cap. 7. inquit. *Hic sobrietatis est cibus, reliqui deliciarum, atque luxuriæ: hic communis omnibus animantibus cibus, ille paucorum. Exemplum itaque frugalitatis magisterium parcimonia est, herba simplicis victu, olerisque vilis, aut pomi contentos esse omnes oportere, quam natura obtulit, quam liberalitas Dei prima donauit.* Aut contentus esto hac sobrietate, aut te Adamo progenitum nega. Fortè te hominem diffiteberis, qui deliciarum, & luxuriæ cibos inuenisti. Hinc se tanquam numina adorari Magnates vident, & sustinent, qui non nisi cœli Ambrosias, & de auris quæritas dapes degustant.

Populum Israël de Ægyptiaca ereptum seruitute Deus per desertum cœlesti pane pavit, ne vero tam ingentis memoria beneficij, cursu temporis deleteretur iussus est Aaron plenum Manna vas intra arcam testamenti recondere, ibique perpetuò asseruari, teste Apost. ad Hebræ. 9. 4.

186.

Superbus maior se fingit, quam à natura factus est.

De nouitate mensarum volumus nouum sanguinem nasci. Tertull. *Æsopi luxur in mensa.*

Eius filius diluta margarita ostendit patre pretiosius esurisse.

187.

Deus qualem animalibus mensam, talem hominibus posuit.

LXX.

S. Ambros.

Qui splendorem mensarum augent filios se Adam negant.

188.

Hebræ. 9. 4.

vbi

vbi ea quæ seruabantur in arca enumerans, ait. *In qua urna aurea habens Manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabula testamenti.* Si ad huius cibi naturam respexeris, nouum hic miraberis, & diuturnum interuenisse miraculum, hoc enim panis genus talis conditionis erat, qui diuturnè seruari minimè pateretur. Quisquis autem minimè collectum in crastinum seruauit, vnius mora dieculi reperit computruisse scatentibus vermibus. Exod.

Exod. 16. 20. *Dimiserunt quidam ex eis usque mane, & scaterere cepit vermibus, atque computruit.* In sacra arca seruatus absque vlla corruptione durabat nullamque passus est, aut iniuriam temporis, aut, quod sæpè euenerat incalcescente Sole deliquium. Sed cur cibi illius memoria tam insolito miraculo in posteritatem seruaretur? Nonne æquè benè poterat posteris tradi muneris recordatio si res gesta tabulis exarata, sicut legis præcepta, iuberetur in arca similiter custodiri, prædicari, & ante omnium concessum legi? Verum altioris mysterij erat, quod ipsum manna purum, syncerum, incorruptumque permaneret, reddit causam Anselm, in cit. Pauli locum. *Aaron in tabernaculo posuisse legitur vas plenum manna; ut qui nascituri erant possent nosse cibum, quo patres eorum quadraginta annis pasti fuerant.* O necessariam Mannæ custodiam, etiam superbis miraculorum in futura tempora prorogandam. Neque enim erat otiosum miraculum, vbi futurum erat, necessarium posteris documentum. Filij semper sibi ampliores mensas conuiuique sumptuosiora dapinant, quam quæ agnouerant eorum progenitores; ideò opportunissimum fuit, asseruari Manna, ut qui nascituri erant, patrum suorum cibos non solum aspicerent, sed & mensuram quoque agnoscerent. Ideo vas ad mensuram gomor seruatum in arca fuit, quia hac

Exod. 16. 18. *quisque mensura prandebat. Exod. 16. 18. Et mensi sunt ad mensuram gomor, nec qui plus collegerat, habuit amplius.* Obseruetur igitur hæc sobrietatis mensura, & moderata hæc temperantiæ lex traducatur ad posteros: ne vnquam filiis liceat, & nepotibus, paritatis paternæ transilite normam, sed ad eorum consuetudinem conuiuari sciant.

189. Filiorum Heli sacrilega, & fœda crimina sic increpat Deus 1. Reg. 2. 29. *Quare calce abiicisti victimam meam, & munera mea quæ precepi, ut offerrentur in templo? Sed inspiciamus quid hoc scelestis fuerit.* Etiam antequam adolerent adipem veniebat puer Sacerdotis, & dicebat immolanti: *Da mihi carnem ut coquam Sacerdoti; non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam.* Ibid. vers. 15. Non adoleri sinebant adipem, non elixari carnes; sed sacrorum ordinem præuertentes crudas sibi dari carnes sacerdotali iure debitas, postulabāt. Et hoc quid ad eorum commodum pertineret? Quid tantum eorum intererat crudas potius, quam coctas accepisse? Accipe causam ab Isidoro lib. 2. de differ. spirit. cap. 35. *Filij Heli, inquit, extra morem crudam ab offerentibus carnem tollebant, quam sibi accuratius præpararent.* Nolebant epulari more maiorum, & illam simplicitatem ciborum, qua Patres vescerantur, pretiosius illi esurientes despexerunt. O filij extra morem parentum manducantes! Illi simplici elixas aquâ manducabant, dedignabantur filij, & genialius gestiebant epulari, volebant sibi nouis inuentis condiri carnes Deo infideles, sacrorum euersores, & paternæ contemptores frugalitatis.

190. Hinc rationem colliges cur Christus tantope-

rè laudauerit sui corporis cibum quem daturus hominibus sic supra ceteros extollebat, ut hunc verum esse cibum diceret, verum potum, vitæ æternæ pignus, mortis remedium, hunc cœlestem panem appellat, Patris donum, sine quo nec vita obtineri, nec mors poterit propulsari. Cur autem tot laudibus Eucharisticum panem commendat? Sanè ut quem Indæi tanquam funestum cibum exhorrebant, ad eiusdem delicias prouocarentur; eo vel maximè titulo quod cibos omnes, quibus Patres eorum pasti fuerant, hic vnus panis pretiosis proprietatibus anteibat. Nec subticuit Dominus hoc quod esse potest maximum eorum illicium. Ioan. 6. 59. *Non sicut manducauerunt Patres vestri manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem viuet in æternum.* Quippè filios hac gratissima ratione ad conuiuium sui corporis allecabat, quod parentum suorum etiam præcipuas epulas excedebat. Ut fastidium carnis suæ tolleretur, humanæ conditioni morem gessit & vitiosam filiorum edacitatem in salutarem refinxit appetitum. Dat filiis diuiniorē, quàm dederat Patribus panem, ut qui parentes luxu mensarum superare gestiunt hoc diuiniori inescati ferculo, vitalem mensam auidius appetant.

Christus Eucharisticum panem supra Mannam dilaudat, ut à Iudæorum filiis non abhorreat. Ioan. 6. 59.

§. XXXII I.

Deus in cibando homine omnium munificentiam sic exsuperat, ut nulli cedere velit; emulum non patiatur.

Conuiuiorum humanitas inter præcipua amicitiae signa numerari solet. Societatis hæc beneuolentiæ tessera apud omnes gentes amplissimis cæremoniis semperque religioso cultu obseruata est. Nam ut inquit Clem. Alexand. lib. 1. Pædag. cap. 1. *Fuit quidem cœna propter charitatem: sed non est cœna charitas, verum socialis beneuolentia, & quæ sua libenter impendit indicium.* Hoc etiam argumento Dei in homines amorem comprobauit, huius inferioris & superioris mundi constructio, in quo veluti omnibus numeris absoluta mensa, omnibus epulis referta in conuiuium hominis parata fuit ab Auctore naturæ. Quod pulchrè expendit Petrus Cellens. lib. de panibus, cap. 2. *Terram, inquit, fundatam animaduertere potes, quasi mensam positam, cælum super, & circumpositum quasi mappam circum extensam. Firmamentum tanquam candelabrum, & in candelabro duo magna luminaria, Solem, & Lunam, sublucentibus stellis, tanquam candelis: ærem imbriferum tanquam lauatorium, vel infusorium, rursus serenum: tanquam exhibentem manutergium. Mare velut omnium sordium emundatorium: terram, panem & vinum, carnem & pigmentum, & aliud vitæ huius sufficiens sustentamentum naturâ subinferentem, & moderatione Spiritus cuncta regente.* En quàm magnifico apparatu, quàm regia sumptuositate mensam Deus apposuerit homini, quam vario obsoniorum genere eam impleuerit. Hic totas exprompsit omnipotentiae gazas huc quidquid humana voluptas appetere, aut cogitatio fingere intulit. Tanquam si editurus in proximo hominem hoc amoris indicio vellet sibi deuincire mortales, priusquam alius sit qui inuitare ipsos ad conuiuium possit, eorum præoccupans gratiam, scilicet tanto amoris studio hominem Deus alit, ac nutrit, ut in hoc beneuo

Clem. Alex. Conuiuij humanitas & amicitia, & charitatis index.

Petr. Cellens. Orbis structura mensa apparatus representat.

benevolentiae genere quodammodo zelotypia accensus omnium creaturarum diligentiam, omnemque causarum munificentiam anteverterit.

192.

Ecce iam terra apparuit decedentibus aquis, sed nuda adhuc, & inuenusta nisi Dei manus vario germinū ornata ipsā venustasset, & operatoria iussione ad fecundissimos partus promouisset.

Et protulit terra herbam virentem & facientem semen iuxta genus suum lignumque faciens fructum secundum speciem suam. At quid terrae ornatus urgebat, ut priusquam caelum astris arida germinibus ornaretur? Congruentius videri posset solem, & lunam, stellasque praecedere, quorum influxu occultaque virtute ea ipsa germina, quae terra protulit, nascuntur, aluntur, fouentur. Certè nisi clementior solis calor terrarum frigiditatem tepescerit, repigrat illa in partus, quae tarda aeternitate producit, vix enascuntur, cum statim

Terra fructificare iubetur antequam astra fierent ne homo suas in edendo delicias nisi Deo referat acceptas.
Ambros.

à natiuitate enecantur. Quare igitur interuerso ordine prius fruges & fructus procreantur, quam vel solis temperies, vel humectans lunae aspectus, vel stellarum benignus influxus ad tot foetus edendos terram disposuerit, aciuuerit? Planè id providentissimè actum est, ne homo delicias suas cuiquam creaturae acceptas referat, sed omnia haec veluti ad conuiuium parata ab ipso Creatore cognoscat. Huc refero illud Ambrosij, quod aliorum circumferri solet lib. 3. cap. 6. *Propterea, inquit, gentes diuinum honorem deputant soli, quod virtute caloris sui terram penetret, sparsaque foueat semina, vel rigentes gelu venas arborum relaxet. Audi ergo Deum velut hanc vocem emittentem. Conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est: facessat vana opinio. Antequam solis fiat luminare, herba nascatur, antiquior eius sit prerogativa quam solis: ne error hominum conualescat, germinet prius terra, quam solis accipiat, Sciant homines solem auctorem non esse nascentium.* O quam se Deus exhibuit circa hominum alimenta praecautum! Priusquam solem astraque ediderit, herbam, fruges fructusque germinare voluit, ne suas epulas homo alteri ascriberet, ne solem putaret fuisse tam splendidi auctorem conuiuij. Hoc vnum est, quod ab ipso mundi initio maximè Deus cauere studuit, ne aliquis esset qui in cibando, & conuiuando homine se posset annulari.

193.

Christus postquam quinque hominum milia in deserto pane satiauit & piscibus, ad splendidiorem caenam omnes homines inuitauit, in qua vno ferculo, vnoque poculo seipsum edendum traderet conuiuator. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus* Ioann. 6. 56. Dom autem Dominus suum conuiuium laudabat, sermone ad Moysen reuocato inquit: *Nō Moyses dedit vobis panem de caelo: sed Pater meus dat vobis panem de caelo verum.* Ibid. vers. 32. Mirum profecto sic Moysi Christum, Dominum detraxisse, quem alias sapissimè commendauit. Nam si idcirco negat Moysen dedisse de caelo panem, quia ille Mannae auctor à Iudaeis perperam credebatur: plura alia Iudaei Moysi tribuebant, quorum, potius quam Moyses auctor extitit Deus. Ipsi nempe tribuerant Aegyptios profligasse, maria solo virgae suae nutu diuissime diuturnae captiuitatis fregisse tyrannidem: longissimae peregrinationis ductorem proclamabant, ab illo se accepisse legem, ab illo religionis ceremonias sacrarum ritus, Sacrificiumque formas ranquam ab institutore omnium agnoscebant Nullibi autem Dominus

Tamayo in Genesim, Pars I.

reprehendit Iudaeos. quod haec Moysi attribuerint, mō ipse sapius legistatorem Moysen appellauit, legemque Dei vocat Moysi legem Ioan. 7. 23. *Si circumcisionem accipit homo in Sabbato, ut non soluat lex Moysi.* Vnum est quod Moysi negat cum cetera omnia facile concesserit, scilicet, dedisse illum verum de caelo panem. Nam qui in reliquis æmulum instinet, in cibando homine non patitur adæquari. Pulchrè Gregor: hanc quaestionem urget. *Non Moyses dedit vobis panem de caelo. Quid est, quod Christus Moysi detrudere videtur quem alias saepe commendat? Zelo quodam urgetur Christus, nec in dando cibo hominibus, quemquam patitur sibi comparari.* Esto in ceteris beneficiis gloriae suae competitorem admiscerit: in homine tamen conuiuando æmulum nunquam tulit.

Ioann. 7. 23.

Gregori.

Haec quidem in ipso Mannae cibo optimè comprobantur, loco illo Sapient. 16. 26. *Angelorum escam nutristi populum tuum, & paratum panem de caelo praestitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem.* Quam eiusdem cibi omni sapidam naturam vtr. seq. amplius declarat Sapiens, dicens: *Deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.* Erat itaque ille cibus vnicus quidem, sed tam celeri conuersione versatilis, ut variato hominis desiderio, etiam in eo sapor variaret, & cuiusquam voluntati seruiret. Semper erat Manna, non tamen eodem modo homines recreabat, sed ita se attemperabat vniuscuiusque mandentis palato, ut cum illius appetitu mirificè consentiret.

194.

Sap. 16. 26.

Ibid. v. 21.

Verum quid opus erat famelicos viatores, nuper de ergastulo captiuitatis ereptos, tam exquisitis deliciis pascere? In sterili illo deserto, panis vtrumque inuentus esset pretiosus: sapidissimus esset. Optimum enim condimentum fames. Panis etiam arentis frustrum, & vetustate virginosum audissimè consumpsissent, quin opus esset tam pretioso cibo miseros oblectari? Tamen voluit Deus ipsos delicatissimo viatico dulcorare: ut eorum omnia edendi desideria satiare videretur. Recordabantur enim carniū ollas Aegyptiosque pisces, quibus antea vesci consueuerant. Et nunc carnes edere appetebant. Num. 11. 4. *Quis dabit nobis ad vescendum carnes?* Nunc pisces postulabant. Ibid. v. 5. *Recordamur piscium, quos comedebamus in Aegypto gratis.* Erratico appetitu variabant, nec vnicus illis cibus sufficebat. Si carnes Deus dedisset: ipsi mensas Aegypti pisculentas praepoherent: si pisces daret; carnes rursus ipsi maluissent. Ergo eiusmodi cibum illis impertit Deus, in quo omnium epularum delitiae continebantur, ut pro humano libito saporem commutaret. Ne scilicet alterius conuiuantis mensam ipsi praepoherent, sed Deum in hoc benignitatis officio omnibus anteferrent, cum in Manna omnium delicias ciborum omnium desideria edentium conjunxerit. Ita insinuat Caesarius. Hom. 7. de Pascha. *Iuxta percipientis desiderium, inquit, esca illius nouitas, & dignitas nascebatur: unumquemque variis, & alienis saporibus afficiebat mellissimum pluvia illius donum, & multiplex sicci imbris obsequium.* Scilicet tot voluptatibus Deus suum epulum saporatum fecit, ut quaecumque oblectamenta ex alienis epulis percipere possent, in hoc vno inuenirent. *Vnumquemque variis & alienis saporibus reficiebat.* Imo ideo variis, ne ad alienos saporis recurrerent, cum in dominica mensa, quidquid

Deus in Manna omnium ciborum suauitatem posuit tanquam si zelotypia urgeretur pro Aegyptiorum cibis.

Num. 11. 4.

Ibid. v. 5.

Ioann. 6. 56.

Ibid. 32.

Christus facile tulit alia beneficia sua Moysi tribui, in cibando homine cum non patitur secum comparari.

S alij

alij conferre poterant, abundaret. Noluit itaque Deus ut ad conuiuantes alios Israëlitarum conuiuare desisterent, nec desiderio quidem; cum in hac Domini mensa omnia sua desideria satiata repetissent, sed hanc præ omnibus aliis optatissimam haberent, hanc cunctis præponerent, hanc reliquis excellentiorem ducerent.

Ad puteum Iacob, qui celeberrimus erat in Samaria acciuit Iesus molestia itineris fatigatus, & sitibundus meridiani Solis æstu. Commodum fuit, quod ex Ciuitate mulier haurire aquam venit; petiit ab ea potum Dominus, cui illa non licere ait Iudæis cum Samaritide habere commercium; & quæ plura deuorauerat adulteria, religionis scrupulo acta bonum opus neglexit. Tunc ad illam Iesus si scires, inquit, donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitam petiisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Ad hæc obiicit mulier: Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum? & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius? Respondit Iesus, & dixit ei: Omnis qui biberit ex aqua hac sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Ioan. 4. 12. & 13. Obseruat hic D. Chrysostom. rem notatu dignissimam. Proposita fuerant, inquit, in medium persona Iacob, & Christi; sed omissa personarum lucta, venit ad luctam aquarum. Mulier & Iacobi magnitudinem extollebat; & aquam eiusmodi fontis laudabat: personam cum persona contulit, aquam cum aqua comparauit. Nunquid, inquit, tu maior es patre nostro Iacob? Ineptam comparationem personarum Dominus non refellit; sed veluti si maiori comparatione prouocaretur statim ad demonstrandam suæ aquæ excellentiam festinauit. Omnis, inquit, qui biberit ex aqua hac sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Illum nimirum potum, qui ad mensæ suæ delicias pertinebat tam ardenti zelo prosequutus est Dominus, ut se cum seruo compari neglexerit, aquam vetò suam cum Iacobi aqua conferri non tulerit. Quidquid mulier de personarum distantia cogitet non tam pungit Christi animū, quàm quod potum hominis, potui suo præferat. Ab hoc illum vinci desiderat; ut in alendo potu homine nemo secum præsumat parilitatem. Paritur Christus in personarum æmulatione cum seruo adæquari, dum modo in conuiuio hominibus exhibitio à nemine superetur.

§. XXXIV.

Magna vitia teguntur interdum opinionis honesta larua.

196.

Nazianz.
Malos, aut
bonos non
constituunt
mores apud
homines; sed
opinio.

Malos & bonos (aiebat Nazianzen. in Apologia.) apud nos non constituunt mores; sed dissidium, & in opinione consensus. Nemo putatur bonus ex virtutibus suis sed ex censu nostro, & ubi opinionis dissidium est, fama constans esse non potest, vulgus non quid quisque sic respicit, sed personā, & laruata facie capratur. Sicut virtutes obnubilat fama sinistra, ita vitia opinio regit splendida. Minos ille Corinthiorum dignissimus Rex, cum suam ætatem summis virtutibus nobilitasset, sinistra tamen fama postremis seculis laborauit, & pudendis fabulis obturpatus inter celestissima capita cœpit numerari. Neque eum,

(inquit Plutarchus in Theseo) ab infamia, & ignominia Hædodus vindicauit, cum eum regno dignissimum; nec Homerus, cum Iouis discipulum; & necessarium appellasset, Sed peruicerunt Tragici, qui pulpito, & scena plurima de illo scurræ & crudelitatis infamiam dissiparunt. Sic errat iudicium ex rumore compositum. Nulla stultior censura quam quæ non ex cuiusque merito, sed ex populari opinione fertur. Nam ut inquit Seneca de vita beata cap. i. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est. Queramus quid optime factum... non quid vulgò veritatis pessimo interpreti probatum sit. Et iure; fordent enim plates moribus pessimis, ea tantum causa nitidi, quia bonæ existimationis furore connecti sunt. Si hos scruteris intimius, nomine tenus fulgere deprehendes, & sub venusta imagine indignum gustare animum mitaberis.

Plantarum productionem enarrans Moyses sic scribit. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen iuxta genus suum lignumque faciens fructum. Dubitant hic interpretes, an simul cum frugiferis plantæ etiam steriles, infrugiferae, & noxiæ productæ sint? Et has quoque simultanea terræ feracitate germinasse, communis Patrum consensus decernit. Pro omnibus sic loquitur Basil. Homil. 5. Ecce cum iis, quæ edula sunt, & nobis alendis opportuna, exhorta sunt mox ipsæ etiam exitiales herba, venenosæque. Cum frumento cicuta, cum esculentis ceteris helleborus, aconitum, mandragora, atque papaueris succus. Moyses frugiferas arbores nominauit, lignumque faciens fructum. Nemo tamen hoc frugiferi nomine decipiatur: latent specioso sub ritulo nocentissimæ herbæ, & sub pulchra appellatione occultatur truculenta natura. Edules herbas audis, at si opinionis tegimen usu & experientia detexeris, non vitæ alimenta, sed mortis gustabis edulia. Ita propemodum pessimi mores hominum speciosis regiminibus se dissimulant, & dum clarissimis vulgi elogiis celebrantur, iniquissimam conscientiam & pestiferam gestant animam.

Iam ab vtero contentiosus Iacob & primogenituræ cupidus obtinendæ, cum nasceretur secundus naturæ ordine, actu & fraude factus est primus. Nam mentitum fuisse Iacobum cum se Esau esse responderit patri communior est tam Patrum quàm expositorum sententia, ut ex Chrysostomo Caiet. Scoto, Adriano Lipomano Oleastro Fonseca & del Rio demonstrat. P. Salian. Anno mundi 2276. Quin & Abulens. hic, quæst. 4. non veretur fateri hoc facto Iacobum venialiter peccasse officioso mendacio: licet alij mendacem fuisse sed non peccasse contendant, excusantes moralem in eo culpam ex ignorantia, & ruditate eius æui, in quo potuit hic error obtinere, in mendacio officioso nullum esse peccatum. De quo pluribus agit P. Celada de Benedict. Patriarch. in comment. literali capitis 27. Genesis. Iuxta hoc igitur placitum, licet ego hic cum Augustino mysterium latere non abnegem, Iacob vestibus indutus alienis, mentitusque pellibus manus hirsutas fratris, benedictionis gratiam ipsi subripuit, comperta mox fraude, nec Isaac irascitur filio, nec eum increpat, qui tanto primogeniti præiudicio se deluserat. Iudicio suspensus, admiratione absorptus inhorruit, Expauit Isaac stupore vehementi, & ultra quam credi potest admirans ait; quis igitur ille est, qui dudum captam venationem attulit mihi? Genes. 27. 33. Sed quid modo percontatur Isaac? quid

Plutarch.
Plus dam-
nat sinistra
fama quam
honorant
virtutum
praconia.

Seneca.

Argumen-
tum pessima
turba est.

197.

Basil.
Sub specioso
nomine fru-
gificantium
arborum la-
te planta-
rum trucu-
lenta natu-
ra.

198.

Genes 27. 33

quid hæsitat? quid an Iacob fuerit dubitat? Etiam si ille se Esau nomine simulauerit, dum manibus contrectatur, dum à capto oculis sene non videtur, haud quaquam sensus omnes fallere potuit: nam quem villosæ occultauerant pelles, vox ipsa prodebat. *Vox quidem, vox Iacob est: manus autem, manus sunt Esau.* Ibid. vers. 22. Ergo iam patefacta per vocis indicia fraude, pronum erat loquentem nosse. Manibus impostura facta est, reliquum erat auribus credidisse. Tamen nunquam credere potuit Isaac fraudis patratorem Iacob, seque deceptum videns, non inuenit deceptorem. Neque mirum. Obtinuerat videlicet Iacob candidissimi ingenij famam & apud domesticos inualuerat opinio illum esse non fucatæ synceritatis. *Iacob vir simplex habitans in tabernaculis.* Gen. 25. 27. Valuit simplicitatis fama suspicionem dupliciter aboleret: & plus Iacobum occultabat vulgata opinio quam desumpta pellibus larua: plus latuit sub synceri nomine, quam sub patris cæcitate. Pulchrè ad rem D. August. lib. 10. de Ciuit. Dei c. 37. *Iste dolus Iacob, inquit, ne putaretur fraudulentus, & non in eo magnum mysterium crederetur, superius prædixit Scriptura: Erat autem Iacob homo simplex habitans in tabernaculis. Quis est iste in ista benedictione percipienda, dolus hominis sine dolo? Quis est dolus simplicis? Que fectio non mentientis? Certè simplicitatis bona opinio de mentiente non mentientem reddidit, de fraudulento fecit syncerum, nec dolum putat Isaac, quem domesticorum elogia simplicem proclamabant. Sic sub honesta fama vitia latitant, vt plures impune sint mali, quia audiunt benè.*

199. Obiciebat olim Moyse linguæ balbutiem suam cum in Ægyptum mitteretur ad suos, & tanquam legationi ineptum se importunè excusabat. *Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri, & nudius tertius, & ex quo locutus es ad seruum tuum impeditioris, & tardioris lingua sum.* Exod. 4. 10. Deus autem eius defectum linguæ non expediuit, sed dato deserto & eloquenti ministro supplēuit. *Aaron, inquit, frater tuus scio quod eloquens sit. Ipse loquitur per te ad populum, & erit os tuum.* Ibid. vers. 16. Moyse igitur quæ ad populum loquenda erant fratri suggerebat, Aaron autem ad populum loquebatur, ac ne Moyse defectum suum palā proderet, à publicis concionibus abstinebat. Hæc usque ad egressum ex Ægypto obseruata sunt. At in libertatem assertis Israëlitis, & similem fugæ carpentibus viam, ne confusè & in ordinatè procederent, iussus est Moyse propriis sermonibus vt, monere, imperare, totamque expeditionem dispo- nere. Exod. 14. 2. *Loquere filiis Israël: Reuersi castrametum est regione Phihæiroth, quæ est inter Magdalan, & mare.* Modo loquitur Moyse, neque iā suæ linguæ tarditatem extimescit, nec Aaronem mittit interpretem. Ipse verba ad populum facit, & quæ jubet auditur, & quæ imperat pròptò populi exhibetur obsequio. Quid ergo? expeditior ne lingua fuit? balbutiem extricauit? repente ne eloquens & facundus euasit? Imò eodem modo verbis hæsitabat. At qui prius in priuato homine apparebat defectus; mox fama, & auctoritate Moyse conspicuo, & ob patrata miracula celebrato, ipsa suæ dignitatis opinione celatur, & transit in gratiam. Vbi fama increbuit felicior vitium linguæ disparuit, & vulgata laus moysem fecit de balbo disertum. Ingeniosè inibi Abulens. *Antequam, inquit, Moyse in magna auctoritate haberetur; dicebat vt aliquis loqueretur pro eo ne verba Dei, quæ ipse dice-*

Tamayo in Genesim, Pars I.

bat, ineptitudine linguæ suæ negligerentur. Postquam fuit habitus in magna auctoritate, quantuncumque balbutiens esset aditur. O quoties hæc vidimus? quoties derisimus? Quot vitia quæ in ignobili exhibentur tanquam ridicula, & ludibrio digna in Magnatè laudantur tanquam gratiosi in pulchra facie nati? Quæ in illis maculæ sunt, in his videntur lumina solius priuilegio famositatis.

§. XXXV.

Iacet abjecta nobilitas, quam premit dura paupertas.

Hoc inter cætera durissimum habet paupertas. quod ridiculos homines faciat; nec genus nobilitate conspicuum, antiquitate maiorum venerabile, nec egregia facta, nec ingenium omni literatura excultum, quidquam sunt, vbi hæc omnia paupertas tanquam rabido imbre subuertit. Hinc Timocles. *Argentum, inquit, & anima & sanguis est mortalibus. Hoc qui caret, nec sibi parauit sedulo. Vnos hic inter mortuos circumambulat.* Si argento careas incipe te inter mortuos computare, exanguis viuere nemo potest: animam exhallasti si quando diuitias amisisti. Quid frustra jactas maiorum stemmata multis victoriis parta, quid regiam stirpem? Si argentum non est, nullus es. Nemo te contuebitur nisi illo horrore, & fastidio quo fœda cadauera solemus aspicere. *Ipsa natura elementa vi pecunia discreta sunt,* inquit Plini. lib. 19. c. 4. Quam id verè. Pauperi aer deficit, terra subsidet, aqua negatur, ignis non accenditur, extra elementa omnia videtur exulasse, quem elementum nullum agnoscit. Cum nati omnes simus ad huius mundi vsuram, soli sunt inopes sine mundi huius vsu: ac veluti si tantum imaginariè viuunt, sic inter homine nulli sunt.

Tertio mundi die cum pariter omnia plantarum genera produxerit terra, solius tamen mentio fit frugiferarum naturæ. *Protulit terra herbam virentem & facientem semen: lignumque faciens fructum.* Quid verò? Non etiam hoc ipso die producta sunt ligna quæ nullum fructum faciunt? Certè frutices, sterilesque plantæ vna cum reliquis prodierunt, eadem omnibus mater est arida, nec quæ multiplicibus onerantur pomis nobiliorem ducunt originem. Cur ergo hæc in creaturarum censu positæ sunt: illarum autem altum silentium est? Liceat in hoc ab intentione Historici contemplationem flectere; vt instruamur ad mores. Porro Nobilissima quæque arbores tanquam si nondum fuissent editæ subtrahuntur quia fructuum sunt opibus destitutæ. Quid interest Dei illas manu procreatas, eodem operatorio verbo æque cum frugiferis editas, siquidem inopes sunt tanquam si non essent habendæ sunt: sic in hominum memoria neglectæ vt nondum credantur de nihilo erupisse adhuc sustineant apud homines ignorari, veluti creaturarum proscriptæ de numero. Ita nimirum perit nobilitatis memoria, quam sepeliuit ruina ætomnosa egestatis. Vbi sanguis non inauratur, obscurari necesse est, inter paupertatis nebulas delitescit generis claritudo.

Quadragesimo jejuniio transacto Christus in deserto dicitur esuriisse: nacta inde occasione aggredditur dæmon, vt de ipsius diuinitate procacissimis tentamentis periculum faceret. Matth. 4. 3. *Si filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant.* O stulta

200

Timocli:
Argentum
anima &
sanguis est
mortalibus:

Plin.
Natura ele-
menta pau-
peribus desi-
ciunt.

201

Frugifera
plantæ quasi
diuites recē-
sentur, steri-
les quasi nō
sint, obliuio-
ni damnantur.

202

Matth. 4. 3.

S 2 nequitia!

Matt. 3. 17.

Ioan. 1. 34.
Difficile fe-
licitatem
credimus cu-
ius prosperi-
tatem non
amamus.

Calet.
Daemon no-
bilitatem
Christi esu-
rientis &
pauperis in
dubium ver-
tit.

203.

1. Reg. 17. 55.

1. Reg. 16. 18.

David cum
munera at-
tulit à San-
le est cogni-
tus, cum pa-
storis habit u
triumphat,
ignoratur.
Cyrill. Alex.

nequitia ! Quid in panè testimonium diuinitatis efflagitas ? Eius nobilitas supra humilitatem creaturæ fidiſſimis teſtibus prædicata eſt. Iam in Iordane Filium acclamauerat Pater. Matthæus 3. 17. *Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui*, Iam Baptiſta diuinam digito demonſtrauerat prolem. Ioann. 1. 34. *Ego vidi & teſtimonium perhibui, quia hic eſt Filius Dei*. Poſt clariſſimorum teſtium fidem, quid adhuc hæſitat inimicus ? An quia cuius felicitatem voluntate non amamus, etiam nec fide credimus ? Certe mundi huius princeps mundano etiam more de Chriſti nobilitate cenſebat, & vt diuinam in illo ſtirpem agnoſceret, cum ad inopiæ calculum reuocauit. Vidit fame illum tangi, nullum vidit ſubmiſtrantem cibos, ſed neque ſibi epulus vidit pro poteſtate ſufficere. Hinc maligna ſubtilitate argumentum conficit. Si Filius eſt Dei, ſi veræ nobilitatis à Deo trahit originem, egere non poteſt, oportet nulla eum indigentia laborare. Ergo vel vt diues ac potens panes de lapidibus faciat, vel ſi nõ poteſt tanquã inops, & pauper deſinat jaſtare nobilitatem. Huic cogitationi ſubſcribit Caiet. inibi. *Audierat Diabolus, inquit, vocem illam. Tu eſ Filius meus dilectus: vel ſaltem audierat Ioannem Baptiſtam prædicantem, & teſtificantem: Quod hic eſt Filius Dei: ſed cum vidit ipſum eſurgentem carere cibo, dubitauit an ipſe eſſet Filius Dei*. Adeo vilis eſt nobilitas pauperata, vt plus ad dubium nobilitati conduxerit ipſum eſurgentem vidiffe, quam ad commendationem generis audiſſe Dei filium proclamari. In mundanorum etenim cenſu ſolus ille cenſetur nobilis acrius limine præſcripta inopia eſt, qui egeſta te tangitur, aut facit mendicum famas, fruſtra nobilitatis teſtimonia producit.

Bellicoſus adoleſcens David plus animi, quàm armorum ſubſidio ſultus truculentum Philiſthæum paſtoritiis proſtigauit armis. Tunc Saul ſtrenuitatem iuuenis demiratus, ait ad Abner principem militiæ: *De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens, Abner ? Dixitque Abner: Viuit anima tua Rex ſi noui*. 1. Reg. 17. 55. Nemo eſt Interpretum qui hoc in loco non hæreat; neque enim facile inueniunt cauſam cur Davidis genus potuerit in Regis aula, adeoque nec à Rege ipſo ignorari. Illum enim iam prius viderant palatini, & apud ſeruos regios illius fuerat euulgata proſapia. Nam cum ſpiritus nequam exagitaret Saulem, quærereturque, Pſalter cuius modularis cantibus dæmon abigeretur: reſpondens vnus de pueris ait: *Ecce vidi filium Iſai Bethleemitem ſcientem pſallere*. 1. Reg. 16. 18. Quo audito, ſtatim miſit Rex nuntios ad Iſai Davidis patrem, vt ad ſe ipſum mitteret: ipſeque, mox filium ſuum deduxit ad aulam. Nouerat ergo Saul cuius filius eſſet David. Quid vero nunc interrogat, quod dudum cognouerat? O quam hæc quæſtio non fuit tam ab ignorantia, quam à deſpectu adoleſcentis proſecta! Exierat ad pugnam David, non pretioſis indutus veſtibus, non ſplendidis armis cataphractus, ſed paſtoritiis accinctus: paupertatis paſtoritiæ habitum referens totum natalium ſplendorem obliterauit apud aulicos homines, & mundanæ vanitatis ſeruos. Quod expendens Cyrill. Alex. lib. 7. in Ioan. c. 19. ſic fatiur. *Cum enim adoleſcens David Goliath viris fortibus formidabilem ſtranſiſſet: ait Saul ad Abner: Cuius eſt iſte puer Abner ? Certe armiger eius fuerat, citharam coram eo crebro percuſſerat, & nunc quis eſſet interrogabat, in*

quo habitum paſtoralem conſemnebat. Sic proſecto negligitur nobilitas paupertatis habitu horrida, vt iam non David ex nobili Iudæ ſtirpe credatur genitus, qui vili, & ſordida paupertatis ſpecie triumphat. Cum munera retulit tanquam nobiliter natus recipitur, cum funda, & baculo, pera que armatur manet ignotus. Fortuna eſt, quæ claros homines vel inglorios facit ditior ſors abjectiſſimum quemque nobilitat, ſaſtidioſa pauperies Heroes etiam ipſos inter mancipia relegat.

Pulcherrimum paradifum fons ampliſſimus irrigabat, qui egreſſus inde, & in quatuor diuiſus capita toridem fluuiis originem dabat. Hoc autem ſic Moyſes enumerat. Gen. 2. 11. *Nomen vni Phifon, ipſe eſt, qui circuit omnem terram Heuilath*. Poſt hunc recenſet Gehon, tertium Tygrim, quartum denique Euphratem. Exigebat bonus numerationis ordo, vt vbi ſecundus tertius & quartus ſequebantur, ſeries deducuntur à primo: neque enim ſine primo numerari ſolet ſecundus. Cur autem Phifon non primus dicitur ſed vnus? *Nomen vni Phifon*, quaſi ille vnicus, ſolitariusque fluuius eſſet; nec alij poſtea ſequerentur, quibus annumerari, aut ſociari debuiffet. Duplicem huius rei cauſam colligere Scriptura licet. Altera traditur, v. 10. Nempe quod fluuius egrediebatur è loco voluptatis. Altera Ibidem verſ. 12. quod *Phifon circuit omnem terram Heuilath vbi naſcitur aurum, & aurum terræ illius optimum, ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus*. Diues fluuius multo auro & gemmis abundans ſic ſupra reliquos eminere cenſetur, vt tanquam ſolus ille vnice profluat, nec cum aliis annumerari debeat, vnus non primus dictus ſit. Idem omnibus ortus, eadem nobilitatis origo, ſolus tamen Phifon ſic nominatur vnus, ac ſi altiore præ reliquis gradum contingat: ad quem non liceat etiam germanis fluentis accedere. Gehon, Tygris, Euphrates, veluti ignobilia capita habentur, quia ſcilicet cenſu vacua, omni denique auro pauperata, inferiora cenſentur. Infuſcatur enim inopiæ fulgine nobilitatis ſplendor: nec niſi in auro nobilitas penſatur.

§. XXXVI.

In periculo incurret exitium, qui in tuto poſitus neglexit remedium.

Nihil eſt pernicioſius quam in laqueos imprudentes inſidere, ac tunc demum cum nos aduerſa impetunt, præmeditatum non habere exitum. *Quid enim fieri poteſt* (ait Seneca lib. de Tranquill. animi. c. 11. *quaſi futurum proſpiciendo malorum omnium impetus molliet*. Ac reuera nihil ineptius eſt, quam in lubrico ſemper, & in ancipiti pendentes, ſic beata & felicia omnia confidere, quaſi non etiã maris ferocitas tuta olim littora inuaſerit, & munitiſſimas arces abſorbuerit. Præſtruamus igitur cauti remedia prùs quàm nos imperatos inueniant discrimina: nam in arcto calamitatum conſtitutis, ipſa euadendi anxietas ſæpiùs obſtat, nec permittit liberum exitum. At (vt loquar cum Cypriano, de ieiunio & tentat. Chriſti) *Rarus Noë, qui iis, quibus ſubmerſio imminet,*

204.

Gen. 2. 11.

Ibid. v. 10.

Ibid. v. 11.
Fluuius pa-
radifus Phifon dicitur vnus non primus, quia diues.

205.

Seneca.
Præmeditata
infortunia
mollescent.

In periculo
conſtitutis
ipſa obſtat
euaſionis an-
xietas.
Cyprian.

ARCA

arcam vitumine litam provideat. Heu ! paucissimos inuenies qui imminenti naufragio provideant; sed tunc primum suffragio occurrunt; cum tota tempestas totis fluctibus sauit. Interim securi dormiunt, saltant, rident, tanquam si aut ventos ligauerint, aut fluctus concluderint. Hinc est, quod pauci fræta hæc traiciant incolumes, plures sunt naufragi, nam ut ait Nazianzen. Orat. de pauper. amore. *Quisquis nauigat naufragio propinquus est. eoque magis, quò audatius nauigat.*

Quisquis nauigat propinquior est naufragio. Nazianz.

206.

Plantatum germinatio, quæ hoc tertio die narratur pulchram nobis quæstionem subministrat; ait enim textus. *Protulit terra herbam virentem.* Nempe herbarum species omnes, quarum innumerae sunt, quæ medicam vim ad morbos habeant, nec facile reperias quorsum procreatae sint, nisi ut salubri sua virtute ægris corporibus sanitatem ferant. Hinc dubium. Quid necesse erat medicamina procurare? ubi non timebatur ægritudo! Hominem Deus facere decreuerat in statu innocentiae omni prorsus immunem morbo, nulli dolentiae subiectum: non illum tum febris vrebatur, non humorum intemperies vexabat: frustra erant medicinales herbae ubi tutissima valetudo. Verum audiendus est, quid in hac quæstione sentiat Theodoret. his quæst. 13. *Præsciens, inquit, hominum genus ob peccatum diuersis morbis tentandum iri, medicas herbas terram omnibus locis producere iussit, unde salutaria medicamina conficerentur.* O prouidentiam Dei immortalē, nobisque ad exemplum profuturam! Verè homo dum innocens nulli erat ægritudini obnoxius, at sicut peccare poterat; ita etiam poterat ægrotare. Longè distabat periculum, sed iam præcutiebat remedium. Nec tam præsens status attenditur, quàm quod nocere hominem posset, anticipato cauetur. Ne ingruentibus morbis pereat, ante morbos pharmacum parat: ut tibi homo cauere didiceris nec in salutis negotio sic negligentem esse, ut ad ipsam morbi accessionem differas medicinam. In ipsa securitate oportet ad periculum præmuniri; ne nos ruina imprudentes affligant, & incautos mole sua obruant.

Ante morbos decretos à Deo medicamina procurata.

Theodoret.

Vbi periculum esse potest remedium prouidendum esse debet.

207.

Rahab Iericuntina meretrix, admissos ad se Iosue exploratores, & ab hostibus benè seruatōs per fenestram domus misit incolumes, in cuius beneficij gratiam illi salutem spondebant, cum Israël arma ciuitatem ingressa omnia ferro igneque vastarent; hanc tamen ab illa requirunt conditionem ut ab armatorum furore euadat incolumis quod funiculum coccineum de fenestra pendulum habeat. Accepta conditione vix ipsos dimisit, cum statim Sagax mulier funiculum ad fenestram appendit. Iosue 2. 21. *Dimittensque eos ut pergerent appendit funiculum coccineum in fenestra.* Non expectauit ut ipsi salutis suæ sponsores domo abiissent, eo ipso met tempore, quo per fenestram illi descenderant; signum purpureum posuit. Sanè hæc importuna videtur festinatio; neque enim esse poterat in mora periculum. Nondum exploratores ad suos peruenerant, nondum incurfus Israëlitarum vrgebat. Longiores erant moræ, ut posset mulier salutare signum in tempore collocare, sed tamen inquit Lyramus, *Statim appendit, ne obliuioni daretur.* Coccineus funiculus erat salutis pignus, incolumitatis tessera, datæque fidei prædes, & obliuioni tradi poterat? Sanè, quia

Rahab funiculum coccineum ante hostium incursionem appendit ne salutis pignus obliuioni negligeret.

cum instant iam in propinquo mala, cumque cominus vrgerent pericula solertissimas etiam mentes capit, procurandæ salutis obliuio. Sic nimirum turbantur sensus, ac memoria confunditur imminentibus malis, ut in ipsa euadendi anxietate nulla via euasionis occurrat. Ergo priusquam damnum ingruat prudens mulier remedium anticipat; ne si præsentī securitati modo indulgeat, futuræ calamitatis impetum postea non caneat. Perire cupit, quisquis in vltimam vim morbi differt remedium.

Nimium de sua fortuna securus Aman suæ felicitati blandiebatur, & prius aliis necem, quam sibi vitam præstruebat. Iudæorum gentem delere cupiens parum curabat Esther reginæ potentiam, quasi hoc sumeret in argumentum virium suarum, superasse maiorem. Ad conuiuium regium admissus, imò ad mensam venire compulsus, hoc illius felicitati accessit, ut quo altiori loco rueret, altius tolleretur: ibi enim detecto odio, quo in Iudæorum genus desæuiebat, indignationem Regis incurrit: sensit statim in se pœnam mortis fulminari, ac demum incautus subita ruina oppressus fuit. Esth. 7. 7. *Rex autem iratus surrexit, & de loco conuiuij intravit in hortum arboribus constitum.* Aman quoque surrexit, ut oraret Esther reginam pro anima sua: intellexit enim à Rege sibi paratum matulū. O te miserrimum! Quid iam serò quæris à Regina remedium? Quod prius neglexeras, quid tardè sollicitas? Forsan tibi eius intercessio prodesset, si eam ipsius gratiam in tempore demeruisses. At quam in securitate contempseras, in periculo propitiam nō inuenies. Opportunè hic Glossa. *Reginā, inquit, pro salute sua deprecari contendit, sed tempus opportunū non habuit. Serò enim queruntur salutis remedia, cum mortis imminet pericula.* Nimis verum. Sic secundior fortuna deludit, sic felicitas sensus captiuat, ut timendum nihil suadeat, unde dum nos subita mala corripunt, imparatos inueniunt, ut quæ temerè incurrimus, fatali necessitate luamus.

208.

Aman ut profundius caderet, altius subtolitur.

Esth. 7. 7. Amen Reginam quam in prosperitate desperat, in periculo inuoluitur adorant.

Glossa.

109.

Israëliticus populus difficilem per desertum peregrinationem instituens prius inauguratus est religione, & sacris instructus est sacramentis. Inter reliqua verò sacri apparatus insignia iussus est testamenti arcam compingere, supra quam erigebatur oraculum, huius Deus materiam, mensuras, formamque descripsit, eamque gradientem præcedere populum iussit Sacerdotum humeris asportandam, ad cuius rei commodū ipsi arcæ affixi sunt aurei circuli, quibus commissi asseres, seu ligno facti rectes ad illam suspendendam inseruierent. Huiusmodi verò asseres aureis circulis perpetuo inserti esse iubebantur; nec fas vnquam erat eos inde detrahere. Exod. 25. 13. *Facies quoque vectes de lignis setim, & operies eos auro, inducesque per circulos, qui sunt in arca lateribus, ut portantur in eis, qui semper erunt in circulis, nec vnquam extra.* Est hic obseruatione dignum, quod cum hi vectes, non alio, quàm ad mouendam deferendamque arcam deseruierent, semper iubebantur intra circulos contineri, etiam consistente arca dum populus castrametatus hærebat. Ecquæ esse poterat huius ceremoniæ ratio? Frustrà enim videntur ibi asseres, quorum manente arca nullus esset futurus vsus, imò ipsi pulcherrimæ arcæ plurimum venustatis & gratiæ detrahebant. Verum hoc non otiosè præceptum putandum est, imò verò prudentissimum fuit

Exod. 25. 13

S ; prouidentiae

Vestes arca affixi esse iubentur, quibus illa sub tollenda erat, ut sit ad manum auxilium ante periculum.

Oleasti.

prouidentiae consilium. Ad arcam enim populus erat in omni hostium incursione suffugium, in calamitate suffragium: illa duce populus Israël per hostiles plagas ingrediens, aut bella declinabat, aut commisso praelio vincebat. Semper Castra metatus in hostico subitis periculis, & incursionibus erat expositus quod si repente peteretur ad pugnam dum quaeruntur asseres, dum suis locis aptantur, dum sacerdotum humeris arca sub tollitur, turbatione casus, & consternatione exercitus remedium, quod in arcae auxilio erat poterat retardari. Ne vero in salutis negotio mora sit, asseres inserti arcae iubentur permanere, ut praeventione ista sit ad manum auxilium, etiam dum non est in conspectu periculum. Ita signatissime Oleasti. *Præferre voluit Dominus, inquit, utilitatem pulchritudini veluti prudens: ut licet indecens videretur huiusmodi vestes affixas esse arcae, ne tamen contingeret in tempore opportuno deesse, voluit non separari.* Adeo necessarium est remedium ad subita pericula praeventire, ut etiam extra periculum debeat prouideri. Nullo instante discrimine, nullo imminente conflictu dum quietus populus & pacificus diuersatur ad fortuitos casus prudenter praemunitur, & quasi in procinctu subsidium esse iubetur ne, si nimium praesenti tranquillitati confidet, salutis discrimen imprudens incurrat.

§. XXXVII.

Aridum Crucis lignum diuino Christi irrigatum sanguine reflorescit, & vberimos facandatur ad fructus.

210. *Marsya ab arbore pendens platanum celebratam fecit.*

Plinius.

Omnes arbores olim vniuersali incendio fuisse combustas Aegyptiorum commentum est.

Epiphanius. Infuso sanguine reuixisse. Mos rubricam limendi arbores.

Ion Aureli.

IGNobile crucis lignum tot saeculis maledictum, tot suppliciis nefastum, nunquam nisi exitiales protulit fructus, donec vitae Auctor tanquam flos campi, & lilium conuallium loco germinis ab illo pendens floridum reddidit & foecundum. Tunc Crucis arbor nobiliter germinare cepit quam illa celeberrima platanus ex qua pendit Marsya victus ab Apolline, quae iam tum magnitudine electa est, ut scripsit Plinius, lib. 17. c. 43. Sanè electissima Crucis platanus ubi non ille appensus est tibicen phrygius ab Apolline superatur; sed Christus Dominus ab amore victus Tunc sterilis, & infœcunda arbor, imo radicibus suis succissa & arida diuino irrigata sanguine floruit, nec potuit non in immensam magnitudinem crescere, quæ vitalis humoris alimenta sugebat. Abeant hinc Aegyptiorum fabulae, facessat superstitie quibus traditum ab antiquitus erat, omnes mundi arbores ab retro multis saeculis vniuersali incendio fuisse combustas. & perpetua sterilitate mulctatas, infuso vero sanguine reuixisse, germinasse floruisse. Vnde orta superstitio est, quam refert Epiphanius lib. 1. aduersus Haereses. Nazaraeorum, initio veris arbuta omnia linire rubricâ, quia ignicolorem figuram sanguinis remedium auxiliare putabant talis ac tanta plage. Quam hæc veriora in Crucis ligno! Certè hæc arbor olim maledictis conflagrasset compertum est, sed postquam Christianus illam sanguis madefecit, non iam sterilitate mulctata, sed floridis foecunda fructibus vernat, & quæ fuerat nocentium supplicium facta est humanæ felicitatis thesaurus. *Crux vobis totius beatitudinis est causa* (inquit Ionas Aurelianus, lib. 2. de cultu imag.) *Hæc bonorum omnium*

abundans largitio. Quid nobis boni est, & non à Cruce pullulat? Crux vitæ lignum est, promptuarium gratiæ, infirmitatis fulcrum, viatorum viaticum, beatitudinis pignus, gloriæ prælibatio, animi languentis refectio. Vno verbo. *Bonorum omnium abundans largitio.*

Cum plantarum omnium productionem Moyses describeret frugiferarum tantum meminit. *Protulit terra herbam viuentem, & facientem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum.* Quæ quidem periodo omnium herbarum species comprehendit, cum nulla sit, quæ non perducatur ad naturæ semina. Verum cum non omnes similiter arbores fructum referant, multæque sint steriles, & infœcundæ, quæ simul cum frugiferis productæ sunt, videtur planè omnium productionem diminutè narrasse. Cur igitur ad fructuarias tantum arbores narrationem adstrinxit? An tanquam infelices veluti indignas memoratu dampnauit silentio steriles? Certè hæc non erant à creaturarum excludendæ numero, cum in eis minus Creatoris potentia quam in aliis eluceat. At qui Moysen sub ligni fructificantis vocabulo steriles comprehendisse, ex communi Interpretum sensu sæpius diximus. Neque id absque mysterio putandum est. Fortè iam diuino afflatus spiritu, Crucem Domini auspicabatur, ad quam quoduis lignum quantumuis sterile deservire potuit, & in gratiam Crucis nullum infructuosum vocandum existimauit. Siquidem sterile & infœcundum lignum ad instrumentum Crucis assumptum, sic è Christi sanguine foecundandum erat, ut inter frugiferas arbores censeretur debuisset. Ad hoc fortè respiciens Alexand. Moench. apud Gretsum tom. 2. de Cruce, inquit: *Salutifera crucis gloriam etiam diu ante ab ipso Orbis principio in vniuersa hac rerum machina semper refulxisse.* Nempe iam ab ipso mundi exordio virtus frugifera Crucis illuxit: in cuius gratiam sterilia ligna inter frugiferas à Moysen numerantur.

Hanc dominicæ Crucis gloriam non obscure insinuat regius Propheta Psalm. 95. 12. *Tunc exultabunt omnia ligna siluarum à facie Domini quia venit.* Ecce non etiam exultarent ad Domini aduentum ligna hortorum! Pfofecto ad ingressum summi regis valde angusta lætitia est, in qua siluatica tantum ligna exultant. Exultarunt sanè elementa omnia, lætati, sunt cœli, gaudio aër quoque perfusus, iubilatio psallit mare, terra noua florum alacritate risit, nihil in orbe fuit quod ab hac exultatione rideatur alienum: & lignorum tantum siluestrium lætitiâ Psalter celebrat: *Exultabunt omnia ligna siluarum.* Quid inde? Grande quidem mysterium. quod subtiliter indagauit Caiet. inibi. *Nec vacat, inquit, Caiet. mysterio, quod præter elementa: quæ sunt partes substantiales vniuersi, nullius mixti specialis mentio fit, nisi ligni siluestris; quoniam in hoc Messias mortem superauit.... Propterea enim descriptum tempus istud est, tanquam materia gaudij omnium lignorum siluestrium: quia tunc in vno eorum (scilicet crucis ligno) exaltari meruerunt.* Siluatica nimirum ligna quæ prius destituta fructibus, de contumelia sterilitatis mœrebant, tunc exultabunt, quia in vno eorum scilicet Crucis ligno supra omnes frugiferas arbores exaltari meruerunt, cum illas, omnes foecunditate, fructuumque abundantia & precio superaurint.

Quid

211. *Cur Moyses narrans omnium herbarum species, non item arborum omnia genera expressit.*

Moyses sub ligni fructificantis vocabulo etiam syluestres arbores comprehendit, ut Crucis fructus futuros insinuet.

Alex. Monat.

212. *Psalm. 95. 12.*

In Christi aduentu ligna siluestria exultant ab honorem crucis.

214. Quid mirum? siquidem ab hoc sacro ligno, non tantum sui generis sylva latari, & exultare debuerunt, verum in nos etiam homines gaudium ab illo exultatioque resultat. Audi Paulum ad Galat. 6. 14. *Absit mihi gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi.* Quid est hoc *Absit*? An ceterarum rerum gaudia mala sunt? indigna Apostolo sunt? Certe gloriari posset Paulus in amplissimis gratiis quibus cum diuina munificentia cumulauerat; nam & illum in vas electionis assumpserat, Gentium Doctorem fecerat, ad tertium usque coelum exaltauerat, ibique mentem eius arcanorum celestium noticia imbuerat. Glorietur in his Paulus ergo. *Absit*, inquit, *me gloriari nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi.* Et merito; sciebat enim illa omnia à Deo accepta bona, esse fructus Crucis, quare dum illa gustabat veluti poma sapidissima, non tam de illis gloriabatur, quam de Crucis arbore, unde tot beatissimos fructus decerpebat. Rem pulchrè expendit Bernard. inibi apud Tilman. *Absit mihi gloriari nisi in cruce.* Ergo, inquit, *Cruce amari potest, & crux pretiosa est, & crux habet gloriationem? Ita est, si fuerit, qui colligat; semper lignum Crucis vitam germinat, fructificat incunditatem, oleum letitiae stillat, balsamum sudat spiritualium charismatum.* Ecce quot fructibus fetax Crucis est lignum, quid mirum si in hoc totum nostrum gaudium ponamus, à quo tot diuitias desumimus. Euge igitur & manum porrige, fructus decerpe. Ne te ariditas ligni deterreat, ne tanquam sterilem auerferis, Amari potest, pretiosa Crux est, gloriationem habet, quia omnium bonorum ferax est, tantumque manus, quibus carpi possint desiderat.

213. Hanc exuberantiam Crucis à Christo Domino profluxisse aliè indicat Habacuc. 3. 4. *splendor eius ut lux erit: cornua in manibus eius.* Valde hic fatigantur Interpretes cum Tilmano, in exponenda horum verborum proprietate; cum non in Christi manibus cornua crucis fuerint. id est, trāuersa Crucis brachia, qui imo ipsae Christi manus

ipsis cornibus affixae fuissent. Quare nonnulli hypallagem esse in illis verbis dicunt, & conuerso sensu intelligenda sentiunt. *Cornua in manibus eius.* Id est, manus in cornibus crucis. Nihil tamen mutandum cenſeo. & hoc celebre vaticiniū ad praesentē materiā sic adapto, vt hoc dicendi modo voluerit Propheta vberimos Crucis fructus indicare, quos nobis peperit. & ab hoc ligno Christi manus decerpserunt. Ideo Crucis brachia, *Cornua* vocauit, per quae veteres omnium fructuum abundantiam & copiam significabant. Hinc *Cornucopia*, de quo Ethnici poëtae fabulabantur opimum Herculis spoliū fuisse, quod ab Acheloo victo retulit, quidque Naiades omnium fructuum primitiis, refertum Copiae consecrarunt. Liceat nobis in Concionatorum gratiam consecrare fabulam, & veritatem mendacio. Vatemque poëtis opponere. Itaque Habacuc stylo poëtico (nam toto hoc capite versificat) omnium bonorum copiam è ligno Crucis fuisse humano generi communicatam per Christum, aptissime significauit dicens: *Cornua in manibus eius.* Quasi Christi manns ligno affixae, non tam in supplicium, quam in copiosissimam fructum extentae sint: quem ad nutriendos homines tanquam è cornu copia de cruce decerpſit. Confirmat hunc sensum Propheta his verbis terminans vaticinium. *Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis. Mentientur opus oliuae, & arua non afferent cibum.* (demum concludit) *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Iesu meo.* Ac si dicat: Tanta erit fructuum copia, tanta fecunditas Crucis, vt quaecumque aliae sunt feracissimae & fertilissimae plantae steriles videantur, si ad Crucem comparentur. Hae vernauit, illae siluescent; Illae tanquam nullius frugis arbores depretiabantur: hae tam in hominum delitiis erit, vt in ea omnes suas voluptates habeant. *In Domino tunc gaudebo & exultabo in Deo Iesu meo.* cuius manus videbo cornucopia onustas, ex quo mihi omnes voluptates effundet:

Cornucopia Herculis spoliū, Crucis aptatur.

In Christi manibus dicuntur cornua esse quia à Cruce vberimos fructus manu decerpſit.

Ibid. v. 17. Omnia ligna sterilia sunt si cum Crucis fructibus comparētur.

HEXAEMERON

LIBER QVARTVS.

Id est,

DIES IV. GENESIS

Cap.I. Vers. XIV.

*Dixit autem Deus : Fiant luminaria in firmamento
cœli , & diuidant diem , ac noctem ;
& sint in signa , & tempora ,
& dies & annos*

EXPOSITIO LITERÆ.

1.
Omnia syde-
ra communi
luminariorū
nomine re-
sensentur.

F IANT luminaria, Communi hoc nomine vniuersa sydera comprehensa intellige, quæ statim vers. 16. suis propriis vocabulis distinguuntur. Nec propterea quod astra omnia appellentur *luminaria*, idcirco necesse est cuncta ingenito sibi lumine fulgere: hæc enim solius solis prerogatiua est, vt in expositione versus sequentis demonstrabo.

2.
Astra omnia
noctem &
diem diuidūt
ad vulgi
sensum.

Et diuidant diem, ac noctem. Non quod vniuersa astra diem ac noctem propriè & efficienter diuidant. Hæc enim tempora distinguere Solis est munus qui dum in altero hemisphærio delitescit, tenebras inducit in alterum. At Moyse ad vulgi sensum sermonem accommodauit, quia sol interdiu, luna & stellæ nocte videntur collucere.

3.
Ab astra
fiunt tempo-
rum muta-
tiones.

Et sint in signa . & tempora , & dies , & annos. Hoc est, Astra sint signa temporum, quatenus ab astrorum motu proueniunt temporum mutationes, quibus perpetuò annus variat per Veris, Æstatis, Autumni, & Hyemis tempestates. Siue dicuntur esse *in signa* temporum, nempe Sereni, aut turbidi, propitii, aut infesti aëris. Siue *in signa* punientis Numinis, iuxta illud Luc. 21. 25. *Erunt signa in sole, luna, & stellis.* Astrorum item communis motus qui viginti quatuor horarum spatio absoluitur naturalem diem perficit: quare luminaria dicuntur *dierum signa*. Sicut etiam *signa annorum*; secundum peculiare motus planetarum, præcipuè Solis, qui ab occasu aduersus ortum naturali cursu deflectens, paulatim Zodiacum currit, curriculoque absoluto annum perficit.

Luc. 21. 25.
Dicuntur
signa, quia
portendunt.
Numinis
iram.
Sunt dierum
& annorum
signa.

4.
Cur Moyse
horarum &

Cur autem Moyse horarum & mensium hic non meminerit plures addubitant; nec aliam rationem afferunt, nisi quod omnia sigillatim re-

ferre necesse illi non fuerit. Debilis ratio, Ego existimo factum Historicum cum astra signa temporum dicit mensium periodos indicare, qui lunari cursu perficiuntur. Horarum autem mentionem non fecit, eò quod horæ magis ad arbitrium hominum, quàm ex astrorum indicatione diuisæ sunt. Dies enim in viginti quatuor articulos diuidere, quos dicimus horas, humani arbitrij, mensura fuit, adeoque non semper idem horarum numerus dies secuit. Priscis enim in duas tantum horas sectus est dies, ortus scilicet & occasus, quibus postea addita est tertia, quæ meridiana dicebatur, de quo vide Plinium lib. 7. cap. 60. Quod ad Hebræis obseruatum fuisse indicat David Psal. 54. 18. *Vesperè, manè, & meridie narrabo, & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.* Daniel etiam tribus temporibus fletebat genua adorabat. Dan. 6. 10. Postea verò à Romanis ad Hebræorum rempublicam emanauit horarum diuisio, vt obseruat Scaliger. lib. 2. de emendat. tempor. & lib. 7. de Annot. in computum Hebraic. Cum igitur ex astrorum indagine horæ non mensurentur, sed pro humano libito designatæ sint, consulto hic à Moyse cœlestibus signis attributæ non sunt.

Præcipua in hoc loco difficultas est, An etiam astra futurorum euentuum sint signa? ex quibus possint homines, quæ sint futura factas mortaliū certa ratione decernere. Et quidē Genethliaci tantum potestati syderum tribuunt, vt quæcumque in rerum natura eueniunt fatali necessitate ex astrorum positura aspectu & influxu prouenire contendant. Quorum impugnationem hic intexere longioris negotij labor est, & extra institutum Commentatoris. Vnum dicam: hoc genus hominum omnium bonorum mentium odium concitasse, è quibus Mirandulæ Comes Picius acerrimus,

mensium astra esse signa non dixerit.

Luna motus menses perficit.

Hora ex arbitraria hominum mensura diuisa sunt.

Dies variè in horas diuisus.

Plinium.

Psal. 54. 18.

Dani. 6. 10.

Scalig.

Dies trium horarum.

Horarum diuisio à Romanis manauit ad Hebræos.

5.
An Astra sint futurorum euentuum signa. Iudiciaria commune hominum odium incurrit.

Pic. Mirand.

Perer.
Del Rio.

acerrimam in Astrologos caracrisim edidit, in qua per duodecim eruditissimos libros omnem prorsus flagellat iudiciariam. Nec in eosdem mitius inuehitur Pererius lib. 2. in Genes. Mart. del Rio lib. 4. disquisit. magic. c. 3. q. 1. vbi omnes literaturæ auctores in hanc sectam conspirasse demonstrat. Sherlog. in diopr. Antiq. Hebraic. lib. 1. dissert. 4. sect. 11. à n. 80. Quare actum agerem, si post tot doctissimorum tela, quibus astronomia iudiciaria enecata est, ego postremus vellem mortuam iam nouissimo gladio confodere. Dicam tamen quæ ad exactam huius versiculi expositionem videntur opportuna.

6.
Ex astris
naturales &
necessarij
tantum euentus
præsignari
possunt.

Ac primum in præsentī re nemo negat astra esse effectuum naturalium signa, à quorum influxu proueniunt, illæ aëris, & aliorum mutationes elementorum quibus mundus hic inferior afficitur. Atque adeo ex ipsis præcognosci possunt illi euentus, qui tanquam naturalibus causis astrorum aspectibus innituntur. Hinc si quis astrologicam facultatem perfectè calleat (quod paucissimis datum est) hoc naturales effectus poterit prædicere, scilicet serenitatis aëris aut tempestatis, pluiæ aut grandinis, æstus, aut frigoris, & similibus, quorum signa in astrorum positura & aspectu natura præfixit. Certius adhuc prædici poterunt alij euentus qui ab ipso cursu syderum perficiuntur, nempe conjunctio planetarum, vel oppositio, tum rectè tum stellarum aspectus obliqui, quæ sicut incommutabilibus nituntur principiis, ita certo infallibilique prognostico multis seculis antequam fiant possumus diuinare.

7.
Naturalis
astrologia
laudabilis.

Et hæc quidem naturalis astronomiæ peritia nulla reprehensione digna est: laudabilis potius, & à sapientibus promouenda, ut quæ regiones cœlestium orbium ab habitatione nostra longissimè distans nobis peruias fecit, & errores syderum, & quæcumque ab ipsis portenta contingunt, ad breuissimas instrumentorum lineas angulosque construxit: pleraque scit antequam fiant, ut ait Sap. 8. 8. & ut eleganter Scripsit Cassiod. lib. de Astronomia. *Quam si castra, ac moderatam mente perquirimus, sensus quoque nostros, ut veteres dicunt magna claritate perfundit. Quale est ad cœlos animo subire totamque illam machinam supernam indagabili ratione discurre, & inspectu mentis subtilitate ex aliqua parte colligere, quod tantæ magnitudinis arcana velauerunt.*

Sap. 8. 8.
Cassiod.

8.
Deus primus
Astrologia
magister.
Gail.

Adde (quod Astronomiam potissimè commendat) primum huius scientiæ instructorem Deum fuisse. Nam huius artis peritiā Adamum accepisse à Deo, & posteris tradidisse, præter Caictanum nemo est qui inficietur. Etiā quidem nam ut inquit Hugo Victorin. lib. 1. de sacram. part. 6. cap. 13. *Rerum omnium visibilibus, quæ cum homine, & propter hominem facta sunt, perfectam cognitionem hominem accepisse nulli dubium esse debet; quantum videlicet, vel ad animæ eruditionem, vel ad corporalis usus necessitatem pertinere videatur.* Noënum quoque in Astronomia peritissimum fuisse tradit Berofus Annian. lib. 3. his verbis. *Docuit præterea cursus astrorum, & distinxit annum ad solis cursum & menses duodecim ad motum luna, multaque in posterum futura astronomiæ scientia prædicebat.* Similiter Abrahamum in hac scientia excelluisse auctor est Clem. Alexand. lib. 6. Stromat. In Astrologia, inquit, & Arithmetica exemplum habemus Abraham. Et lib. 5. Propter mathematicas considerationes dixit, primo. Abram fuisse nominatum. *Quia maximus Astrologus, Tamayo in Genesim, Pars I.*

Berof.
Noëmus
Astrologia
peritissimus.

Clem. Alex.
Abraham
pater subli-
mis dictus
quia Astro-
logia stude-
bat.

sublimes semper vultus habens. Ioseph vero Abrahami pronepos inter alias artes hanc etiam Astronomiæ scientiam docuit Aegyptios. Vnde est illud Psal. 104. 22. *Ut erudiret princeps eius sicut semetipsum.* Hoc autem ad Astronomicam doctrinam refert Lorin. in Acta Apostol. ad c. 7. 22. & Cresollus, libro 2. Mystagogi, capite 4. sect. 1.

Moyles vero, qui ut dicitur. Act. 7. 22. *Eruditus est in omni sapientia Aegyptiorum*, hanc quoque syderalem sapientiam calluit, de quo Philo de vita Moyfi lib. 1. Et quia Aegyptij Astronomiæ sapientiam puram, & defæcatam ab Abrahamo olim acceptam multis superstitionibus deturpauerant & corruerant, postea Moyles illam Hebræis tradidit omni superstitione expiatam, & ad integritatem scientiæ Deo docente restituit. Nam ab ipso Numine accepit astronomicum instrumentum Exod. 28. 4. vbi iussus est *Superhumale* Sacerdotis construere: quod aliis nominibus *Rationale* dicitur, & *Ephod* ut ex Diuo Hieronymo probat Gaspar Sanct. in lib. 1. Reg. cap. 2. Erant autem in superhumerali *Vrim*, & *Thumim*. hoc est Doctrina & veritas, & *Theraphim*, quod erat astronomicum instrumentum ad futura prædicenda, de quo latè Bould. lib. 3. Eccles. ante legem cap. 9. in hoc autè differebant Ephod & Theraphim, quod applicato Ephod ex diuinitus accepto responso, & oraculo futura cognoscebantur, quæ ex naturalibus causis nota esse non poterant, de quo exempla sunt, 1. Reg. 23. & 30. At ex Theraphim illi tantum patebant euentus, qui necessariam connexionem cum astrorum influxu habebant. Etenim hac ratione Deus omnem superstitionis labem ab Astronomia expunxit, & Israëlitis vtendam sine crimine dedit. Nam cum ille populus inter conjectores & Magos Aegyptiorum fuisset innutritus in futurorum notitiam vehementer propendebat, quare opus fuit ipsis eam tradere omni prorsus præstigijs impo-
positura alienam, ne diuinandi desiderio fraudato recurrerent ad magicas artes. Quod partim per Theraphim præstitit ex quo naturales effectus noscerent, partim compleuit per Ephod ea diuinitus prædicens, quæ nec ex causis naturalibus penderent, nec ex astrorum contemplatione poterant indagari.

In Catholica etiam Ecclesia longum esset recensere sanctissimos viros, qui suam operam Astronomiæ natarunt. Nec mirum cum hanc scientiam tanquam vtilissimam vniuersa Christi Ecclesia commendauerit, ut constat ex Concil. Nyssen. decretis quorum meminit Ambros. in Epist. ad Episcopos per Æmiliam constitutos, vbi hæc habet. *Inter illa fidei, ut vera, ita admiranda decreta etiam super celebritate paschali memorata: congregatis peritissimis calcandi decem & nouem annorum inuenere rationem, & quasi quendam constituere circum-
lum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circumulum Encadecaterida nuncupauerant, qui apud nos dicitur Aureus numerus.* Denique Dist. 3. c. 5. iussu est, ne quis ad sacrum Sacerdotis ordinem admittatur qui prius non, didicerit computum temporum, solstitia, aureum numerum, epactam, indiotionem, &c. De hoc etiam videndi sunt Synes. Ptolemaid. Epist. 101. Nyssen. de vita Moyfi, Nazianzen. de fratre Cæsario, orat. 10. & orat. funebri de Magno Basilio.

Cæterum quamquam hi naturales effectus
T
astrorum

Psal. 104. 22.
Ioseph docuit
Aegyptios A-
strologiam.
Lorin.
Cresoll.
9.

Act. 7. 22.
Philo.
Moyles syde-
ralem sapien-
tiam perca-
luit.
Rationale, &
Ephod astro-
nomicum in-
strumentum.

Exod. 28. 4.

Hieronym.
Gasp. Sanct.

Boulduc.
Quid Tra-
phim ad E-
phod differat.

1. Reg. 23.
Deus He-
brais Astro-
nomicam
scientiam
dedit Super-
stitionibus
purgatam.

10.
In Ecclesia
Christiana
astronomia
laudata.
C6c. Nyssen.
Ambros.

Dist. 3. c. 5.

Synes.
Nyssen.
Nazianz.

11:

Effectus qui
à libero pen-
dent arbitrio
per astra co-
gnosci ne-
queunt.

Genealogici
Idololatriæ
cultores cen-
sendi.

1.Reg.15.23.

Isai.47.13.

Ierem.10.2.

Matt. 16. 1.
Astrologia
studium Pha-
riseos obca-
uisti signum
de cælo pe-
tentes.

astrorum scientifice possint agnosci, illos autem qui à libero hominum arbitrio pendent nulla est ars quæ ex potestate syderum inuestigare possit. Horum enim præscientia solius sapientiæ diuinæ ius est: atque adeo qui ex cælestibus signis teneant hæc futura conijcere vanissimo quidem studio. Deoque iniurioso incumbunt, dum eorum præscientiam sibi superstitiosis diuinationibus arrogant. Cum enim omnino sit libera humana voluntas, nullis naturalibus causis cogi potest, ut quæ nolit, efficiat aut velit, fatali necessitate coacta. Quare qui supra naturalem indicationem astrorum in effectus necessarios sapere volunt. Idololatriæ cultores censendi sunt, ut censuit Samuel. 1.Reg.15.23. iuxta Hebraicam lectionem. *Idololatria est Theraphim transgredi*, id est, illam notitiam excedere, quæ ex theraphim, id est mathematicis instrumentis naturaliter comparari potest. Hoc etiam delirium detestatur. Isai 47.13. *Saluent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.* Et Ierem. 10.2. hanc vanitatem reprehendit tanquam Idololatriæ proximam & confectariam. *Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cæli nolite metueri, quæ timent gentes.* Et merito, immoderatum enim Astrologiæ studium obcæcauerat Phariseos signum de cælo ad Christum recipiendum postulante Matthæus 26.1. Nam consueti omnia de cæli facie iudicare, ut inquit Epiphanius *fato & astronomia nimium tribuebant*: superstitiosoque ritu Christi venturi signa à syderum positione petebant. Quare Astrologia iudiciaria quæ ad fortuitos casus ex libero arbitrio pendentes se explicat, semper in Ecclesia tanquam iniqua, & superstitionum alumna damnata est. Hæc Conciliorum interdicta sanctionibus, hæc Pontificum proscripta decretis, hæc antiquorum Patrum calculo à fidelium exulata consortio, hæc denique omnium Doctorum censura reprehensa, quorum catalogum cūgeffit Sherlog. in dioptra lib.1. differt, 4. sect. 11. num. 1.

EXPOSITIONES MORALES.

§. I.

*Sapientia lumen bonis coruscat operibus &
de virtutis studio clarius
irradiat.*

12.
Pineda.
Causin.
Bonart.
De Salomo-
nis annulo
fabula sa-
pientiam ma-
nibus ligat.

DE Salomonis annulo extat in Arabico codice fabula, quam referunt Pineda lib.3. de reb. Salom. cap.29. num.7. Causinus lib.11. Symbolo 67. Bonartius in Ecclesiasti. ad cap.9. vers.2. Fingebant omnem sapientiam Salomonis annulo fuisse inclusam, quem cum circa Iordanis ripas deposuisset ut lauaret commodius manus, mulieres in profluentem abicerunt annulum, ac repente totum illud sapientiæ flumen exaruit. Cæterum reperto postea annulo,

Salomonique restituto, omnis sapientiæ vigor repubescere cœpit. Fatalis annulus aut sapientiam augebat digito insertus, aut auferbat amissus. Hæc tamen fabulæ sunt, sed simillimæ veritati quam David verissimè de cantabat Pl.118. 109. *Anima mea in manibus meis semper*, id est, Ambrosio Interprete. *In actibus meis quod est, in operibus meis.* Bonum opus annulus sapientiæ est, quo ansata manus intellectum illuminat splendore sapientiæ. At si boni operis annulum non gustaueris mentem offuscabis caligine, ignorantia tenebra animæ tuæ offundes. In manibus anima est, aut ab ignavis obcæcata, aut ab operosis splendida.

Postea quam arida vegetabilia omnia produxit statim mundus splendidissimis ornatur astris. *Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli.* O nimis sero fulgentia lumina? Quasi non essent vniuersi præcipua & nobiliora ornamenta in diem quartam rejecta sunt. Merito hæc luminarium retardatio pupugit Petrum Damianum, qui opusc. 60. cap. 4. sic interrogat. *Quid est quod prius germinat terra, protinus creantur luminaria?* Audi ab eodem tempestiuum responsum. *Quia, inquit, prodeunte boni operis germine lux in anima copiosior oritur...* *Acceleret ergo mens humana spiritalium seminum germinare prouentum, ut rutilantibus diuine lucis radiis illustretur.* En Salomonicum annulum sapientiæ lumina animo inspirantem virtutum germina ad claritatem mentis fructificant, & plus animus noster exercitio sanctitatis instruitur, quam sollicito indagandæ sapientiæ studio eruditur. Natura ipsa refert imaginem eruditionis nostræ, & dum terra germinat rutilantibus radiis illustratur; quia prodeunte boni operis germine lux in anima copiosior oritur. Dum otiauit arida, dum nullum boni operis germen tulit; tenebræ erant super faciem abyssi, eratque terra inanis & vacua. Referto hæc ad animum, & si eum aridum videris, tanquam vacantem cespitem nullo bono opere instructum; scias eundem esse ignorantia tenebris obscuratum.

Psalm. 35. 10. sic ad Deum loquebatur David. *Quoniam apud te est fons vite, & in lumine tuo videbimus lumen.* Parum sanè videtur exaggerare perpicaciam suam, qui in lumine se videre lumen jactat. Quid in lumine cerni poterat nisi lumen? An tenebræ possunt in lumine perspicui? An propositum ob oculos lumen videri non posset? Quid est in lumine tuo videbimus lumen? Reuoca hæc ad animum & intelliges. Sunt qui scientiarum abdita penetrant, sed in ipsis sapientiæ fulgoribus lumen non percipiunt; quia scientia sine virtute tenebrescit, non nisi exercitio virtutum illuminat, lumen est, sed absque iustitiæ disciplina videri non potest. At David virtutum exercitia complexus hoc sibi gratulatur quod de fonte vite sanctitatis opera exhauriens ad sapientiæ lumina non cœcutiat, sed tanto fulgore perfusus lumen integrè videat, & plenum illius splendorem percipiat. Ita Ottomarus Lucinius, apud Tilmann. *In lumine tuo videbimus lumen, nimirum indicant quod ad ingenij perspicacitatem attinet, multos videri industrios & egregie oculatos, qui tamen in media luce cacutiant, non aliam ob causam, quam ob Christi certaque in illud fidei neglectum.* Ita profecto, ita est, passimque inuenies

Pl.118. 109.

Ambros.

13.

Bet.Damian.
Luminarium
productio in
diem quartam
rejecta est,
ne astra dum
orientur splē-
deant.

Donec terra
germinare
desistit luce
caruit.

14.

Psalm.35.10.

Sapientia sine
virtute tene-
brescit.

Ottomar.

inuenies homines integro ingenij lumine cæcuerint, nec sapientiæ splendoribus oculos dantes, quia virtutum neglectus ipsum lumen eis eripit, quod non nisi per virtutum operationem percipitur.

15.

Piscaturam Christi discipuli vnâ cum Petro in mare Tiberiadis exercebant, totaque nocte improspere laborantes vacua, semper retia retraxerant. Manè autem facto dubia adhuc luce Christum de littore loquentem audiunt, sed minime agnoscunt, donec ad dexteram naui mittere retia iussit, numerosam capturam fecerunt. Tunc dixit discipulus ille, quem diligebat Iesus Petro: Dominus est. Ioan. 21. 7. taque quem Ioannes agnoscit,

Ioan. 21. 7.

Petrus ignorat, Petrus inquam, aliorum discipulorum olim magister, qui non carnis oculis: sed diuinitus acceptis luminibus Christum Dei esse filium aspexit: & in quo reliqui errabant, ipse solus assequutus est veritatem. Matth. 16.

Matt. 16. 16.

Chrysol.

Petro post culpam ignotus est Christus, qui extra culpam Filium Dei in Christo cognouit.

16. *Tu es Christus Filius Dei viui.* Merito hæc perpendens Chrysol. serm. 78. tarditatem Petri demiratus exclamat. *Quæ res illam Petri sic tardauerat mentem, ut ab alio audiret Dominum, qui ceteris consueuerat nuntiare? Vbi est illud ipsius singulare. Tu es Christus Filius Dei viui?* Scire cupis quid obstupescerit mentem Petri? Audi ab ipso Chrysologo. *In domo anserat Caipha principis Iudeorum. Tardius suum Dominum videbat, qui vocem facile ancilla susurrantis audiret.* Vide mutationem mentis notabilem. Cum Petrus per virtutum officia Dominum sequebatur, sic instruxerat sapientia mentem, ut ipsa diuinitatis arcana penetraret, at dum negat Dominum, dum in domo Caipha Dominum fugit, sic peccatum decipit, ut doceri opus habeat, quod ipse docuerat. Augebat sapientiam virtutis studium: peperit in sapientiam iustitiæ neglectus. Cum innocentia vitæ affulgebat menti doctrina veritatis: ubi animum victus destituit mentem simul offuscavit ignorantia caligo.

§. II.

*Cum per bona opera virtus germinat,
tunc denique apparet pulchritudo virtutis.*

16.

Hoc vnum est quod à complexu virtutis arceat mortales, quod prius illam tanquam rigidam reformidant, quam ad experientiam eius accesserint. Vitium pulchrum hilare, ac voluptatis plenissimum cogitant; virtutem specie horridam, gustu insipidam, tractatione ipsa mille hispidam spinarum aculeis. O quam fallax, mendaxque hæc in vtramque partem suspicio! O quam citò deponitur error cum vel virtus exercetur, vel vitium probatur! Si quis vnquam in optatam voluptatem per nefas venit: tunc denique sibi imposuisse vitium mēta fronte agnoscit, meramque larvam esse gratiosis coloribus pictam quidquid in vitio ostenditur ad speciem voluptatis. *Nemo venenum temperat felle aut helleboro* (inquit Tertull. de spectac. cap. 27.) *sed conditis pulmentis, & bene saporatis, & plurimum dulcibus id mali iniicit. Ita & diabolus lethale, quod conficit, rebus gratissimis, & acceptissimis imbuunt. Omnia illic seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia proinde habe, ac si stillicidia*

Virtus horret in experitis.

Vitium fucum mortalibus facit.

Tertull.

Vitij voluptas per libacuncula venenata stillat.

Tamayo in Genesim, Pars I.

mellis de libacunculo venenato: nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per suauitatem. Quid elegantius, au verius? Habes vitij censuram. Contrā virtus priusquam animo infederit specie nos quidem horrenti conturbat: at cum ipsam degustamus, cum ad experientiam eius venimus nihil illa suauius, nihil voluptuosius esse ducimus. Optimè Seneca. Epist. 27. *Improbarum voluptatum etiam post ipsas pœnitentia est. Sola virtus præstat gaudium perpetuum. Quando ad hoc gaudium peruenire continget? Non quidem cessaturo adhuc, sed festinaturo.* Ut virtutis gaudium capiamus ad ipsius consortium festinandum est. Experimento discitur, gustu ipso probatur.

Seneca.

Improbarum voluptatum etiam post ipsas pœnitentia est.

In huius quarti diei opere Moyse ostendit quandam huius veritatis imaginem dum prius terram ornatam frondibus, pulchram floribus, fructibus diuitem, postea multo lumine perplutam ostendit ex multiplici luminarium fulgore quæ hoc die oriri cœperunt. *Fiant luminaria in firmamento cœli, & illuminent terram.* Congruentius fortasse dices cœlum prius astris quam terram exornasse plantis, cum illa harum causa sint, per suas influentias vegetabilia nutrienda & procreans. Reddit tamen rationem Isidorus: quia dubij difficultas diluitur. *Quare primo terra genuit, deinde facta sunt luminaria? nisi quia post opera bona venit illuminatio lucis ad contemplandum speciem virtutis.* Scilicet sicut postquam terra genuit, & pulchra sua opera edidit, illico accessit lux cuius auxilio eadem opera videri possent: ita nimirum animus postquam virtutis opus parit statim illuminatur ad contemplandum speciem virtutis, cuius vique gratia & pulchritudo tunc noscitur, cum efficitur. Cum virtutem non facimus pigri, aut cum illam horrentes negligimus latitant decora virtutis, ubi noster animus eius opera germinauerit, tunc demum percipit iustitiæ voluptatem.

17.

Isidor.

Postquam terra operata est lux accessit, quæ bonum opus placeat.

Ioan. 16. 21. Sic aiebat Christus. *Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium. quia natus est homo in mundum.* Benè hic obseruat Chrysost. Homil. 78. in Ioann. *Non dixit quia non erit ei tribulatio; sed neque meminit eius.* Sanè mirissimum videri possit si post tot parturiendi torturas mulier præteritas non meminerit anxietates. Benè est, quod de suscepta prole mater congaudeat; at ex multis doloribus partum, qui poterit obliuisci? Frequentissimè matres delectatæ filiorum suorum aspectu, quantas pro ipsis molestias tulerint, quot mortis pericula susceperint & recordantur, & referunt; verum tanta voluptas ipsas ex pignote suscepto perfundit, ut illos acerbissimos pariendi cruciatus cum risu referant, & inter suauiissima sibi gaudia refingant. Quæ ad mores reuocans idem Chrysost. Conc. 4. de Lazaro. Sic ex peccati comparatione virtutis gaudia demonstrat. *Nam peccatum, inquit, simul atque commissum est, tunc demum extincta voluptate, amoris pœnitentiæ stimulus succedit; contra quam accidere solet parturientibus.* Nempe illic gaudium totum in spe habet, quod in possessionem doloris transit, cum peccatum perpetratum est; hic verò, in parturitione virtutis, dolor præcedit quidem, qui possessione virtutis transit in gaudium, tuncque cum virtus tenetur tota illius capefcendæ anxietas extinguitur.

18.

Ioan. 16. 21.

Chrysost.

Idem.

Spes gaudij peccatoribus in dolores transit, mētus virtutis gaudium parit experientia virtutis

T 2

Cum

19.

1. Reg. 12.
14.

Cum Hebræorum respub. noua electione Regis immutari cœpisset, sic Samuël ad virtutis studium populum excitabat 1. Reg. 12. 14. *Si timueritis Dominum & seruiueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os Domini; eritis & vos, & Rex, qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum.* Hoc in loco mysteriosa vox illa est. *Et non exasperaueritis os Domini.* Obscura profecto oratio est. Nunquid nos possumus os Domini exasperare de quo Propheta testatur. *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.* Pl. 44. 3. Possumus quidem apprehensione, & opinionone nostra re ipsa non possumus. Nam cum Dei præcepta in omnem nos virtutem dirigentis, dura putamus esse & acerba; os Domini censemus asperum, felleumque, & acerbum: tunc autem suaue est, melleumque sentimus, cum per mandatorum custodiam venimus ad osculum Domini; quantaque sit virtutum suauitas ipsa experientia degustamus. Quare D. Gregor. lib. 5. Variat. c. 1. sic tempestiue sententiam exponit. Non exasperaueritis os Domini. *Bona, inquit, opera in delectatione suauitatis habenda sunt; nam quibus semper dura & aspera videntur, quæ à Domino præcipiuntur paulatim decedentes deficiunt.* Itaque os Domini quodammodo exacerbat, qui eius opera exequi tanquam acerba reformidat. Monet igitur Samuël, ut obsequio Domini colla subdamus, tunc enim videbimus quam suaue sit eius iugum, quam onus leue, quam denique mel & lac de ipsius ore profluant. Ipsa virtutum experientia gustus virtutis est, & delectationis, quæ in ipsa latitat experimentum.

Psal. 44. 3.

Cum Dei
præcepta
acerba puta-
mus, exaspe-
rare os Dei
dicimur.

D. Gregor.

Suaue præ-
ceptum facit
implere præ-
ceptum.

20.

2. Corint.
8. 1.

Confirmabat hæc singularis sententia gentium Doctor 2. Corint. 8. 1. his verbis. *Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei quæ data est in Ecclesiis Macedonia, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit.* Hic Apostolus promittit Corinthiis ostendere gratiâ Thessalonicensibus collatam: id autem præstat, tribulationes exponens, quas illi gaudentes sustinuerant. Non puto hoc admodum efficax diuinæ gratiæ argumentum. Nonne etiam multi apud Ethnicos Philosophi, diuina destituti gratia non minores tribulationes exantlarunt, etiamque gaudentes derisere vitæ molestias cinica magnanimitate hominum stupore tolerantes? Ergo non satis videtur probasse Apostolus ex gaudio Macedonum in laboribus sustentium Dei illis adfuisse gratiam? P. Salmeron, vir apprime doctus & in sacra literatura multum versatus vim Pauliani argumenti sic exposuit inibi. *Gratia fuit, inquit, quod Macedones hilaribus animi, afflictiones pertulerint nam tantum fuit gaudium ut tristitiam absorberet. Impij enim aut sensum mali fugiendo, aut mentem ad vagas cogitationes distrabendo, inanibus solatiis se ludificant.* Scilicet, hoc intercedit discrimen inter illos quos præmunit Dei gratia, aut destituit. Et si enim pari vtrisque contingat calamitatum sæuitate premi, gaudium vtrique dispar est. Iusti enim habent in ipso virtutis experimento solatium impij cum neque virtutem attingant solari in ipsa nequeunt; gaudium, & voluptatem extra quærunt, unde inanibus solatiis: se ludificant. Ostendit itaque Apostolus gratiam Macedonibus datam hoc potissimum argumento, quod in ipso experimento virtutum etiam dum tribulantur abundantiam gaudij perceperint. Nam sicut virtutis adeptæ suauitas & dulcedo non potest non gustari, ita nec eius incumbens studio, non gaudere.

Salmer.
Iusti in ipsa
virtute gau-
dium inue-
niunt; iniqui
extra qua-
runt.

§. III.

*Diuitiarum insidiosa possessio ærumnas ex-
struit, dum speciosè
blanditur.*

Quam beata, imò verò delicata esset vita nostra, si nihil aliud quam supra terra concupisceret, breuiterque, nisi quod secum est. *Eruitur aurum, & chryso colla iuxta* (inquit Plini. in Proæm. ad lib. 33. nat. hist.) *ut pretiosior videtur nomen ex auro custodiens: parum enim erat unam vitæ inuenisse pestem, nisi in pretio esse auri etiam sanies.* Quid verò nunc beatitudinis habeat mortalitas sub diuitiarum captiua tyrannide, semper cupiditati, & auaritiæ vilissimè seruiens. Rapiunt mortales omnes rabida diuitiarum fames, & intra terræ viscera pabulum quærunt, non obuiis bonis, non palam expositis saturanda, nisi illa etiam laborioso opere inuestiget & eruat, quæ apud inferos secreuit veluti pœnarum materiam ipsa natura Metallum fulgore decepti ipsa penetramus vicinia tartari, & humani generis perniciem improbo sudore effodimus. Quot bella, quot cades, quod nationum denique strages diuitiæ pepererunt. Si cum ipsarum voluptatibus damna conferas, non minores computabis ærumnas, quam delicias. Scitè à Majoribus eas fortunarum nomine nuncupatas crediderim quod præcipua sint instrumenta; tam blandientis, quam sæuentis fortunæ. Per ipsas equidem modo demulcet, modo distorquet, nunc erigit nunc deturbat fortuna vtramque paginam accepti implens & debiti.

21.
Beata esset
vita si nihil
aliud nisi
supra terram
concupiscere-
ret.
Plinius.

Aurum apud
inferos secre-
uit ipsa na-
tura, veluti
pœnarum
materiam.

Diuitia for-
tunarum no-
mine appella-
ta, quod
sit vtriusque
instrumenti
fortuna.

Vegetabilibus Productis, aridaque herbarum & fructuum ditata diuitiis, statim iussa sunt luminaria fieri. *Dixitque Deus Fiant luminaria in firmamento cæli.* Ut scilicet nunquam camporum vacaret gratia, iuuantibus virtute sua astris, & tot aucta prouentibus terra annuos veluti redditus, opumque pensiones syderum benignitate reciperet. Proh quam opulenta terra est stipulatibus astris! Sol tanquam fons est perennis unde tellus suas opes exhaurit, Luna tanquam materfamilias hanc terræ domum sæcundat, partibus ornat floribus, replet fructibus, & quæcunque sydera procreant, ipsa impigra sedulitate conseruat. Præstant aridæ sydera multiplicem famulatum, & per quatuor anni tempora diuersa officia exercent: dum ad vegetabilium vberitatem variam, & commodam imprimunt aëri temperiem, Gratulemur terræ tantam diuitiarum opulentiam. Sed heu! Quoties terra ab ipso syderum irato conspectu luget inopiam, lamentatur ruinam, ingemitque extremam se accepisse perniciem? Quoties subridentibus astris sæuissimæ calamitates generantur? grandines hinc, & fulgura & effrenis insania ventorum, quorum turbine terra perculsa totam amittit diuitiarum felicitatem. Audi in hunc modum philosophantem Ambrosium lib. 4. Hexaëm. cap. 1. *Hac igitur voce quadam, inquit, suorum munerum clamat natura Bonis quidem sol... Bonus interdum meorum altor fructuum, sed non Auctor. Interdum partus meos & ipse adurit, frequenter mihi & ipse damno est: plerisque meis locis indotatam relinquit.* O nimium infida possessio! Ipsa naturæ ditiora

22.

Astra homi-
nibus præstāt
multiplicem
famulatum.

Terra ab
ipsis astris
luget inopiā
à quibus di-
uitias sorti-
tur.

D. Ambros.

ditiora munera, quibus videtur terra amplif-
simè ditari, eam ad istos gemitus cogunt. Ut
scias cuncta terræ bona insidiosa plurimum ef-
se; quæ dum benignè fouent pariter crudeliter
sæuiant.

23.

Pius quidam adolescens desiderio perfectæ vi-
tæ accensus rogabat Iesum, quid facto sibi esset
opus ut perfectionem virtutum assequi posset?
Cui Dominus vade inquit & vende omnia quæ
habes, & da pauperibus, & veni sequere me:

Matth. 19.

Cum audisset adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Matth. 19. 21. Causa
huius tristitiæ diuitiarum amor fuisse communi-
ter traditur: quas cum abdicare iuberetur incidit
illi perfectionis amplexandæ fastidium. Verum

S. Sixtus

S. Sixtus lib. de diuitiis mitius interpretatur ado-
lescentis tristitiam. Dolebat enim non quod di-
uitias relinquere iuberetur, sed quod ad earum
venditionem vrgebatur: & tales esse apud se cen-
sebat, quales nullus mentis compos illas emere

*Iussus ado-
lescens pos-
sessiones
vendere abiit
tristis quasi
non inuentu-
rus tam stul-
tum empto-
rem.*

concupiisset. Non itaque bonorum iacturam for-
midabat, sed eorum emptorem inuenire tan-
quam rem impossibilem desperabat, ac propterea
mœrebat. *Vbi enim (ait Pontifex) tam stultum repe-
raret emptorem? Nescio quis pretio comparet, quod
etiam gratuito molestum est possidere.* Hinc tota ado-
lescentis tristitia. Expertus erat quam esset mo-
lestis plena diuitiarum possessio, & merito du-
bitabat se inuenturum, qui pretio addito æram-
narum sibi materiam, & calamitatum originem
compararet. Quis esset tam cōpote mensis em-
ptor qui quæ gratuito possessa molestissima sunt,
pretio oblato sibi vellet donari. Hæc qui emeret
summam mercaretur vitæ miseriam, pacis iactu-
ram, curarum officinam, & extremi exitij pe-
riculum. Mirum non est si tristis abierit adoles-
cens cum nec diues poterat esse à calamitatibus
liber, nec nisi possessiones venderet perfectio-
nem assequi posse iudicabat: nec audebat venalē
ponere infauitā mercaturam, nec si poneret se
habiturum credebat mercatorem.

24.

Patientiæ & constantiæ viuum exemplar Iob
postquam longas, nec parce molestas amicorum
sententias adjisset, demum quasi grauissima obru-
tus mole, aut sæuo ictus fulmine sic ingemuit.

Iob. 23. 2.

Manus plaga mea aggrauata est super gemitū meum.

Iob. 23. 2.

Quasi dicat. Nunc amplius discretior
quam queror, & grauius est vulnus meum quam
quod æquari gemitibus possit. Quid autem noui
modo accidit Iobo, quod ad tam plenam exag-
gerationis vocem ipsum compulerit? Nihil tam
acerbe ejulatus est, cum audiuit fortunarum sua-
rum incendia cum carissimos filios vnâ pariter
ruina sepeliuit, imo neque cum totus vno vul-
nere saucius, flente sanie scarentibus vndique
vermibus, tales abiit in quæstus. Quod igitur
omnium grauissimum malum modo virum pa-
tientissimum perculit? Sanè amicorum vnus Eli-
phaz sæuiorem illi tempestatem excitauerat, cum
ad spem diuitiarum ipsum erexerat. Iob. 22. 23.

Iob. 22. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

Iob. 21. 23.

*Si reuersus fueris ad omnipotentem edificaberis, &
longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro
terra silicem, & pro silice torrentes aureos.* Hæc
sunt quæ Iobus implacabiliter quæritur: hoc vul-
nus eius animum amplius dilacerat. Non enim
de fortunarum iactura tantum indoluit, quantum
sibi dolendum in recuperatione diuitiarum exi-
stimauit. Ita ibi Gregori. lib. 16. cap. 12. *Quia Eli-
phaz, inquit, spondere conuersum meliora non timuit,
quasi ex noxio medicamine vulnus creuit.* Nouerat

quippe Iobus vtriusque fortunæ conscius tempo-
ralia omnia bona esse injuriæ pignora, & iufeli-
cis vitæ instrumenta, vnde omnium ærumnarum
genera conflari solent. Tutius putabat in sterqui-
linio sedere saucius, quam in domo opulentus.
Ministrabat illi venenum pro pharmaco, qui di-
uitias augurabatur, & plus ille in torrentibus au-
reis timeret naufragium, quam in extrema pauper-
tate periculum.

Sæpè Pharaon dimissurum se populum Moyfi
promiserat, sæpè obstinatè fefellerat: addebat
tot sibi supplicia, quot fraudes cumulabat. Im-
minente in crastinum grandinis plaga monitus
est ut ex agris iumenta omnia in tutiorem locum
reducatur ne omnia penitus pereant. Exod. 9. 19.

*Mitte ergo iam nunc, & congrega iumenta tua, &
omnia que habes in agro: homines enim & iumenta,
& vniuersa que inuenta fuerint foris, nec congregata
de agris, cecideritque super ea grando, morientur.*

Exod. 9. 19.

Frustra videtur Moyses minari supplicium, cum
retrahere animantia permittit. In quos ergo sæ-
uiet grandinatio? quos inueniet, & punit? Per-
peram verberabitur Pharaon si in vacuos grando
ceciderit agros, nec homines inueniat, nec ani-
mantia quæ feriat. Ad quid tam ingens grandi-
nis apparatus, siquidem peccator relinquitur im-
punitus? Verum audiendus est Nazianzen. in Ca-
reg. Græc. *Abstinet, inquit, ex æconomia sua Deus*

*Egyptiorum
gregibus par-
citur, ut ha-
beant quo in-
tereant.*

*predicens septimam plagam, à cæde cunctorum penitus
iumentorum, ut haberet inde Rex, vnde furorem suum
postremo armaret in fugientes Iudæos: neque maxi-
mum illud in mare miraculum impediretur.* O benè!

Nazianz.

Dum visus est Deus indulgisse Egyptiis bona
sua, per ipsamet bona machinatur illis ruinam,
Seruentur igitur iumenta equi ne pereant, nec de-
pauperetur penitus Ægyptus: hæc condescensio
non ipsos parcat, sed punit; ipsa iumenta quæ po-
tentes eos reddunt, facient audaces, & ad interi-
tum ducent. *Equos enim Pharaon cum curribus, &
equitibus suis submersi sunt in mari rubro.* Multa illis
relicta sunt bona, sed quid illa nisi ruinam pepe-
rerunt? Plus ipsis copiis eos destruxit Deus, quam
si grandine percussisset. Ipsa namque bona quibus
videbantur felices fecerunt miserrimos. Grando
si iumenta occideret fecisset pauperes: opulenti
cum relinquuntur, sua sunt opulentia oppressi.

§. IV.

*Nullibi magis deficit amicitia, quam ubi
magis creditur abundare.*

R Arum est amicitia bonum; neque omnes
protinus inter amicos computandi sunt, qui
amicitiam colere profitentur. Mentitur sæpè ani-
mum facies, & sub placida beneuolentiæ specie
animus nutritur hostilis. Quotusquisque est, qui
cum Enio dicere possit. *Amicitiam atque inimici-
tiam in fronte promptam gero.* O quantum ora ab
animis discrepant! ô quam sub gratioso prætex-
tu viscera insidiosa conduntur! largata est vul-
gè amicitia passimque oculis nostris imponit, nisi
sublato prætextu tunc hostem agnoscimus cum
ferimur. Videmus pariter nos sequi, nos amplecti,
nostra omnia procurantes amicos, & ut tuta cre-
dimus omnia, laqueo nos implicatos, supplantato-
rosque sentimus. Benè ad hæc Seneca. lib. 6. de
Benef. cap. 33. cum amicitiam vocat. *Rem non do-*

26.

*Sub bened-
lentia specie
animus nu-
trit hosti-
lis.*

Ennius.

Seneca.

Idem.
Inter laudes
& plausus
lorum tene-
mus homini-
bus plenum
amicis va-
cuum.

mibus tantum, sed seculis raram: quæ non alibi magis
deest quam ubi creditur abundare. Quod expressius
demonstrat exemplo, cap. 34. Ad quemcunque, in-
quit, istorum veneris, quorum salutatio urbem concu-
tit, scito etiam si animaduverteris, ingenti obsessos fre-
quentia vicos, & comminantium in utramque partem
cateruis itinera compressa; tamen venire te in locum
hominibus plenum, amicis vacuum. Diceret credo
aptius non modo amicis vacuum, sed hostibus
amicitiæ sub nomine circumseptum. Nam fal-
satus amicorum concursus obsessio est quo magis
testior, eo amplius periculosior.

27.

Sol quo ami-
cior splendet,
& fouet
acrius adu-
rit.

Ambros.

Nihil est in rerum natura, quod ita hominem
in sui amorem rapiat, quam fulgentissima illa cœ-
li sydera ad humani generis solatium splendida,
ad eiusdem commodum valida. Ipsa labores no-
stros gratissimo suo lumine recreant, diesque cum
noctibus diuidunt, ut post lucis operas nos ad
vesperarum quietem tenebrarum intermissione
deducant. Hoc illis officium inditum est ab Au-
ctore vniuersi, *Fiant luminaria in firmamento cœli,*
& diuidant diem, ac noctem. Quid amicus astris?
nos laborantes adiuuant placido suo lumine, nos
hortantur ad quietem ne nimium labore fatigati
frangamur. Habet ergo in astris amicitiae symbo-
lum, tamen ne te huic amicitiae nimium fidas, Sol
dum clarius illuminat, teque splendenti iubare
recreat, interdum ignito quo fulgurat gladio, in-
terimit. Caput sæpè à Luna patitur, & humanum
cerebrum eius humectatum impressionibus pluri-
bus afficitur vertiginibus, quam illa deliquis.
Humidæ noctes noxiæ sunt sudantibus astris, &
quo gratius illa collucent, eo nocentius mortali-
bus insidiantur. Quid subdolæ amicitiae similis?
ubi sub ridenti, gratoque aspectu syderum later
salutis exitium. Quod in Sole apparere notauit
Ambrosius, lib. 4. cap. 1. *Bonus, inquit, & Sol... sed*
interdum partus meos ipse adurit, frequenter mihi &
ipse damno est. O quot sunt, qui in amicitiae offi-
ciis splendere videntur, & tanquam sydera pro
nobis solitari discunt, cum sæpè nobis damno
sint, & quo crudelius feriant obsequuntur be-
nignius!

28.

Psal. 51. 4.
Proditorum
est lingua
cogitare.

1. Reg. 16.
18.

Lyra.

Doeg per
Dauidis lau-
des eius ma-
chinabatur
exitium.

Psal. 51. 4. Ita Dauid aduersus Doëg Idumeum
cui inscriptus est Psalmus scandescit. *Tota die in-*
institiam cogitavit lingua tua, sicut nouacula acuta fe-
cisti dolum. Profundiorē sanè sensum paucis
conclutit. Quidnam est cogitare lingua? An ne
linguæ munus est cogitatio? Sanè cogitare men-
tis officium est. Intellectu cogitamus utique, lin-
gua nō nisi intellectus cōceptus exprimimus. Quis
vnquam tantum linguæ tribuit, ut illi cogitatio-
nis vim adscribat? Verum ut Dauidis sensum ex-
promam operæ pretium erit factum Doëg in me-
dium proferre. Hic enim ille fuit, qui cum ad le-
uandum Saulis animum furiis exagitatū Psaltes
quæreretur. Dauidis in psallendo peritiam am-
plissimè collaudauit. 1. Reg. 16. 18. *Et respondens*
vnus de pueris ait: Ecce vidi filium Isai scientem
psallere, & fortissimum robore virum bellicosum.
Hunc autem puerum fuisse Doëg ex sententia
Hebræorum tradit Lyranus, inibi. *Dicunt Hebraei,*
quod iste fuit Doëg, qui erat principalis inter famu-
los Saul, & dixit hoc ex odio, quia iam dauid odie-
bat, Amica laude tegebat odium, & dum amici
verba proferret, cogitationes acerbæ lingua ipsa
versabat. Inter Dauidis laudes eiusdem molieba-
tur exitium, & cum benignius de illo loqueretur,
odium exercebat pernitiem meditabatur. Fecit
amicitia Doëg linguæ suæ dolo, quod perpetrare

poterat perfidia tonsoris. Sicut nouacula acuta fe-
cisti dolum. Ac si quis vellet hominem ad iucun-
diorem speciem detonsare, & subtilem nouaculæ
aciem, qua pilos incidit, intra gulam subito adi-
gat, ut quem beneficio demulcet, protinus ipso-
met instrumento dilaniet. Ita Ottomarus apud
Tilmanum. *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.*
Sunt, inquit, qui simulent amicitiam & pietatem,
quò si in aliena consortia ingerant; & inter ipsa ne-
cessitudinis officia per occasionem ledunt... Hos igitur
impostores Propheta aptissime acuta comparat noua-
cula, quæ inter radendum tam vulnerat leniter, ut
etiam non sentiat. Acutissimum gladiatoris ge-
nus est per amicitiae speciem ferire.

Ottomar.
Falsatus
amicus sicut
nouacula fe-
rit quin sen-
tiatur.

Callidissimus serpens ut ab innocentia homi-
nem vaferrima arte depelleret, aggressus est fœ-
minam blandissimo sermone demulcens. *Sed &*
serpens erat callidior cunctis animantibus terræ; quæ
fecerat Dominus Deus. Genes. 3. 1. Non ille vrsos,
non leones, non forcia quæque animantia dele-
git, sed tortuosum callidumque serpentem, & in-
ter omnia animantia sagacissimum. At qui plura
erant illi animalia astutissimo ingenio prædita
cur nullum aliud præter serpentem assumpsit?
Cur non oppido solertem vulpeculam? Amici-
tiam scilicet simulabat, & beneuolentiæ obtentu
necem inferre cupiebat. Ideo serpentem induit
ad fraudem, ut serpendo potius, quam palam ex-
pugnando hominem deturbaret. Eleganter Cy-
prian. Tract. de Eccl. vnit. *Plus, inquit, metuendus*
est & cauendus inimicus, cum latenter obrepit; cum
per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit:
unde & nomen serpentis accepit. O perfidam ami-
citiae larvam per pacis imaginem fallens! ad per-
niciem latenter obrepens dum profert amicitiae
consilia fundit plenam veneno fallaciam. Ut cru-
delius vulneret, clanculum serpendo se ingerit, &
occultis accessibus serpens, homicida prius quam
hostis agnoscitur. Pulchrè id describit Seleucus.
Orat. 3. *Humanitatem simulat, inquit, cum ad*
cadem accurrat, & commiserationis obtentu conatur
seruum cum Domino committere. Vidi vos, iuquit, in
omni bonorum affluentia non ausos frui & condolens
veni. Quid in verbis blandius? quid autem in in-
tentione nocentius? In tam amicis verbis fero-
ciam latere quis crederet? At nullo simulationi
pallio se regit hostilitas, quam cum amicitiae ha-
bitum induit.

29.
Gedec. 3. 1.

S. Cyprian.
Damon ut
te falsum
amicum
ostenderet
colubrum in-
dunt ut ser-
pendo noce-
ret.
Baf. Seleu.

§. V.

*Militantem sub alterius imperio nulla
dignitas excipit ab obsequio,*

VAnissimus fastus est subiectionem profiteri,
& præsumptæ auctoritatis titulo se ab obe-
diendo subducere. Sicut enim quominus iubeat
non impedit moderatoris indignitas, ita neque ab
obsequendo excipit subditum conditionis aucto-
ritas. Quintus Fabius Maximi Fabij filius cum
adhuc inuenis gereret Consulatū, & quadam
sorte die Magistratum iniisset, Patrem suum vidit
siue ætatis vitio, siue aliqua morbi causa equo
inuectum per mediam circumstantium turbam
incendere. Quod cum filius propter consuetudi-
nem patris factum non tulisset, misso ad eum li-
ctore, patrem descendere ex equo iussit, ac pedi-
bus accedere si quid à Magistratu petiturus ve-
nisset.

30.

Fabius Ma-
xim. filij
consulis im-
peratis obedi-
re non re-
miser.

Plutarch.

nisset. Additque Plutarchus in Fabio, non indignum Maximo viro obsequium. *Ipsē, inquit, repente ex equo desiliens, & ad filium properans, eique amplexus, & gratulans rectē, inquit, fili, & sentis, & agis, nec latuit de quibus imperes, & quam Imperij molem susceperis.* Laudabilis quidem Quintus filius, sed mihi laudabilior videtur Fabius pater, qui triumpho clarus, qui dictatura celebris, qui rem Romanam sub Annibale laborantem cunctando restituit. Maximi adeptus nomen non dedignatus est se imperio filij subdere, dum hic consulis officium, ille priuati ciuis personam gerebat. Subditorum quippe conditio etiam præclarissimos facit obediētiæ obnoxios, nullaue auctoritas est si sub alieno Magistratu sit, quæ legibus eximatur.

31.

Habes hanc legem in ipsis firmamenti orbibus exaratam, & veluti aureis scriptam literis, Deus facturus sydera suo præcepto præiuit. *Fiant luminaria in firmamento cæli.* Postea vers. 16. dicitur ea ipsa luminaria omnipotenti Dei manu elaborata. *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, ut præesset diei; & luminare minus, ut præesset nocti, & stellas.* Aut præceptum superfluit, aut cum facta dicuntur sydera actum agere videtur Deus. Operatorius sermo Creatoris est, iussioque efficax ad vniuersas creaturas procreandas sufficiens, nec vlla est quæ Dei resistere possit imperiis. Ergo ut luminaria fierent, satis erat, quod fierent imperasse: quid opus erat insuper & fecisse? Insinuat non obscure rationem Scriptura, dum ait: *Fecit Deus duo luminaria magna.* Scilicet magna luminaria facturus, quæ perpetuum præstarent Numini famulatum, prius illa præceptis adstringere maluit, ne ob magnitudinis excellentiam ab obediendo exempta putarentur. Ad quæ opportunè Eucher. Lugdunens. Epist. de contemp. mundi, *Cernis, inquit, ut etiam dies, atque anni, & cuncta hæc ornamenta cæli, Dei verbum, mandatumque infatigabili obseruatione conseruent, præceptorumque eius custodiant irremissa lege famulatum?* Illa etiam magna & splendida luminaria, quorum iobare aula cælestis splendet, quorum magnitudo quam sublimitas minor non est, Dei verbum mandatumque exequuntur, cui irremissa lege præstant famulatum. Nec propter magnitudinem suam subiectionis dedignantur officia, nec propter celsitudinem obsequia derectant: sed cum omnia pariter sydera famulatum profiteantur non secus maiora quam minima parere tenentur.

32.

Quinque Amorrhæorum Regibus Gabaon ciuitatem oppugnantibus Iosue fœderatis Gabao-nitis suppetias tulit, irruit in hostes, & inimicas copias vertit in fugam. Non tulit fortissimus victor tot viuos hostes victoriæ suæ eripi, fugientes toto impetu insequitur, & vergente ad occasum luce extremum suffugium victi de proxima nocte quærebant. Tunc locutus est Iosue Domino, *Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon.* Iosue 10. 12. Locutus dicitur Domino, sed ad sydera direxit imperia. Soli, & Lunæ præcepit, sed Domino loquebatur. Nunquid Deo leges ferebat dum syderibus mandata præscripsit? Certè id videtur insinuare Scriptura, dum Deum obedisse concedit. *Obediente Domino voci hominis.* O dignationem Numinis mirabilem! Homo imperat, parer Deus. Et quæ tanta hominis confidentia est ut Deo ausus sit præcepta præscribere? Quæ tanta insolentia, Imperatoris ut tanquam

è militibus vni præcipiat? Indignum planè videtur hominem imperare. Deum homini obediētiā exhibere. Sed obserua quid paulò ante præmiserit Scriptura. Ibid. vers. 11. Nam fugientibus Amorrhæis, *Dominus misit super eos lapides magnos de cælo vsque ad Azeccha, & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos gladio percusserant filij Israël.* Itaque Deus pariter cum Israëlitis militabat, & terrestribus copiis copias cæli iungebat. Ergo ubi Deus subiuit in pugna militis munus, non dedignatus est se subdere Iosue Ducis imperiis: & quia sub Israëlitis Duce militabat, eius præcepto parebat. *Obediente, inquit, Domino voci hominis.* Subtiliſſe id ad notauit Caietan. *Iuxta Hebraum, ait, habetur: audiente Iehouah in voce viri. Quia Iehouah pugnavit pro Israël.* Ratio obsequij diuini operis in Sole redditur; quia summus Deus erat tanquam bellator. Hæc tota ratio est cur summus Deus homini præstiterit obediētiā; quia bellator est Deus, quia Imperator homo est. Dum bellatoris opus exercet Dominus, etiam si summus dignitate sit, non se duxit ab imperio Ducis exemptum, qui voluit militare voluit consequenter parere, ut exemplo hominibus fieret, nullam fore prærogatiuam, nullam vel natalium, vel auctoritatis excellentiam, quæ ab obediētia eximere subditos valeat.

Cum filij Iacob morarentur in Sichimis absentem patrem longa spectatione torquebant: ille verò, ut de salute filiorum certior fieret, misit Iosephum inter filios carissimum, qui fratres inuideret, & de eorum prosperitate rediens nuntiaret. *Vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora, & renuntia mihi quid agatur.* Genes. 37. 14. Habebat certè Iacob numerolam seruorum turbam, quibus hoc negotium committere posset; nec opus erat, dilectissimum filium ætate delicatulum, peregrinationi insuetum, in expertum viarum tot molestiis obicere, & tam laboriosa perfectione lassare: Dum demiror hoc Iacobi consilium, occurrit Iosepho cœlitus immissum insomnium in quo se à Sole & Luna, vndecimque viderat stellis adoratum; quod fratribus narrans aiebat. ibid. vers. 9. *Vidi per somnium Solem, & Lunam, & stellas vndecim adorare me.* Hæc autem prudentissimè considerans tacitus obseruabat pater; iamque apud se coniecerat fore, ut Iosephus propè extremus filius natiuitatis ordine, præstantior omnibus fieret excellentia dignitatis. Voluit ergo Iacob modestiam Iosephi, & in obsequendo humilitatem experiri; an scilicet animo elatus, & ex præmonstrato sibi imperio superbus patris mandatis se vellet eximere, qui ab ipso patre se viderat adorari. Verum Iosephus non seruire recusauit officium, non dignitatis factu intumescens obedire dignatus est patri; obsequiū præstitit hoc considerans, quod sub patris est potestate, non quod dignitatis fastidio omnibus antestabar. Notauit hoc eleganter Ambros. lib. 1. de offici. cap. 17. *Ioseph, inquit, cum somniasset, quod Sol, & Luna, & stella adorarent eum; sedulum tamen patri deferere obsequium. Non enim dignitatem somno sibi demonstratam attendebat; sed propriam seruitutem à se humiliter seruandam spectabat.* O quoties nos somniata auctoritas, & nostro cerebro ficta dignitas facit ab obediētia exemptos; & cum sub imperio maiorum ligati simus, quoties iugum excutimus, tanquam priuilegio libera capita, in quæ nulla subiectio cadere possit. Iosephus diuini oraculi monitu præcellens domesticis dum

Ibi ver. 11.
Deus pugnas
pro Israël se
subdit Iosue
Imperatoris
obsequio.

Caiet.

33.

Genes 37. 14

Genes. 37. 9:
Iosephus cum
mandatis ad
fratres mit-
titur, post-
quam se vi-
derat ab
astris adora-
ri.

D. Ambros.

Deus lumi-
naria ma-
gna facturus
precepit fieri
ne videren-
tur magni-
tudinis titu-
lo ab obe-
diendo exem-
pta.

Eucher.

Iosue 10 12.

dum non excessit filij familias conditionem, non se putavit ab obsequio patris immunis titulo dignitatis.

§. VI.

Ad Eucharisticam cœnam grandi lumine opus est, ut attentè inspiciatur quod editur.

34.
Miserum est sine lucerna cœnare.

Miserum est sine lucerna cœnare. Quid enim voluptatis afferent cibi quantumvis conditissimi, si omni prorsus lumine mensa careat, & conuiuiis ignota sint fercula? Sordidè manducatur nisi quod mensæ apponitur benè inspiciatur. Attrectabis in tenebris turpiter cibos, & licet oris non erraberis viam. Quidquid sumpseris mali suspitione vereberis. Iucunda cœna est ubi quod editur eligere licet, & antequam faucibus deglutiatur poterit æstimari. Absint reliqui lautitiarum apparatus da mihi ad mensam lumen, & satis splendidum conuiuium est. Lux si ad munditiem mensarum requiritur, & ad plenam edendi voluptatem, ad Eucharisticas epulas non modo opportuna, sed omninò est necessaria ubi maius instat periculum, nisi attentè inspiciatur ille cibus in quo non minùs vita nobis, quàm mors, non minùs pharmacum ad salutem, quàm venenum ad interitum ministratur. Inconsiderantia enim mentisque cæcitas, & quædam veluti cogitationis nostræ caligo, dum fidei lumen offuscat, diuini huius epuli munditiem deturpat & polluit, tam sapidi cibi exacerbat dulcedinem, totamque ferè reddit inspidam sacratissimi huius conuiuij voluptatem, dum non æstimato prius per imprudentiam cibo, non illo nobis vitam, sed mortem asciscimus.

Dum fidei lumen interfingitur Eucharistia cibis polluitur.

35.

Huius vniuersi machinam contemplatus Procopius eam ad instar conuiualis mensæ nobis propositam meditatur. Terram quippe Deus quasi cœnaculum paraturus homini, prius aquarum colluione mundauit; herbam deinde pabuli lignaque fructifera veluti omnis generis bellaria mensis apposuit. Paratis tandem omnibus, & iam iam propinquantibus ad conuiuium hospitibus lumina accendit, & in edito firmamenti loco innumeras faces excitauit. *Fiant luminaria in firmamento cœli.* Scilicet non prius homines admisit ad conuiuium, quam fulgentissimum cœli lumen accenderet, ne ad epulas accedentes luce destituti quid essent manducaturi videre non possent. *Quæ hætenus commemorauimus* (inquit hic Procopius) *simillima sunt magno epuli apparatus. Primum locus mundatur, ne quæ sordes conuiuias offendant: deinde conuiuium paratur, & instruitur: deinde lucerna accenduntur. Nonissimè accedit ad epulum, quasi Dominus, & Rex rationalis creatura nempe homo.* Hæc me allegorica cogitatio ad propositum thema illustrandum manuducit. Neque enim minus ad Eucharistiæ conuiuium egemus lumine, quam ad eos cibos edendos quos natura procreauit. Rationalis creatura rationali pascitur in Eucharistia cibo, rationem illuminari oportet, ut in hoc epulo nobis non mortem sed vitam desumamus. Lucis suffragio nouimus ab innoxiiis noxia decernere, putrida abiicere, incorrupta comedere. Hæc potius in illo cibo discutienda sunt qui vita bonis, qui malis infert mortem; qui nisi ac-

Prius luminaria accendit Deus quam homines ederet ne eos ad tenebrosam mensam inuideret.
Procop.

cesa face fidei, attentissimè inspiciatur aut nobis conferret necem, aut necis periculum. Nos monet Apostolus ut se ipsum quisque prius probet, quàm ad Sacramentum Domini accedat, probare se nemo potest nisi se ipsum inspiciat, inspiciere se nequit qui lumine destituitur. Fulgeat igitur ante cœnam lumen fidei ut antequam decumbamus ad formidabilem mensam, magnitudinem diuini epuli perpendamus, & nostri animi dispositionem & meritum computemus.

Deus ab Ægyptiaca seruitute Israëlitarum populum educturus Paschalis Agni ritus, & sacrificium statuit; in quo cum omnia mysteriis sca-teant ceremoniarum edicta, illud singularissimum est, quod initio veri Agni Paschalis immolatio fieri iuberetur. Mensis, inquit, iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni: qui ut in confesso est apud omnes Interpretes mensis ille est in quo æquinoctium incidit ver-num, nostroque respondet Martio. Tunc igitur Deus sic legem tulit. Exod. 12. 3. *Decima die mensis huius tollat unusquisque agnum per familias & domos suas, &c.* Mense igitur Martio iussu est agni Paschalis sacrificium, illum edere totumque edentes consumere. Sed quare, inquires, Deus ex totius anni ambitu hoc maximè tempus elegit ad typici agni sacrificium? Causam pulcherrimam affert huius institutionis Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 5. ubi hanc quæstionem proponit & soluit. *Quidnam illud est, inquit, quod non ante sed post vernum immolatur æquinoctium? Nempe ab æquinoctio verno superare incipit dies noctem; nam ante illud tempus prolixiores habemus tenebras, breuioremque habemus lucem.* Opportunissimum tempus Deus ad vespendum agnum dedicauit, post æquinoctiū vernali, postquam tenebræ sunt breuiiores, luxque augeri incipit: erat enim agnus Eucharistiæ typus ad cuius esum grandiori egemus lumine. Non expedit enim manum huic cibo mittere, dum caliginosæ noctes mentem obtenebrant. Fulgeat post æquinoctium vernali superior lux mentibus nostris, & tenebrarum superet horrores, ignorantiam vincat, & caliginem animorum discutiat, ut pleno cogitationis intuitu has cœlestis muneris epulas attentissima disquisitione percipiamus.

36.

Exod. 12. 3.

Rupert, Agnus Paschalis Eucharistia typus post æquinoctium vernali immolatur, cum lux dierum augetur.

De Manna cœlitus Israëlitis concessio sic scribitur Exod. 16. 14. *Cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minium, & quasi pilotussum in similitudinem pruina super terram.* Philo Hebræus lib. 2. Allegor. pro in similitudinem pruina, legit simile pupillæ oculi. Res planè mirissima, Minutissimū Manna, acuatim defluens dicitur, & quælibet tantæ inundationis particula, siue (ut ita loquar) quodlibet tantæ annonæ granum, oculi referebat imaginem, & pupillam, quod intuitus instrumentum est perfectissimè effigurabat. In alimentum transibat visus natura, & simul homines cum pane cœlesti oculos accipiebant. Erat quippè Manna Eucharistiæ symbolum, atque adeò oculata illa figura monebat, quanta mentis nostræ intentione sacer hic panis debeat ab hominibus manducari. Idcirco manna simile erat pupillæ oculi, ut qui illo Angelorum cibo vesceretur simul panem iuxtaque oculos manducaret, nec minus augeretur intuitu, quam epulis cœlestibus nutriretur. Ita profectò ad Eucharistiam accedendum est, ut quodammodo nobis oculi, visusque intendatur acumen, quatenus acutiùs, & perspicatiùs iutuentes cum nos ipsos circumspeciamus, tum diuinum illum cibum tota mentis cogitatione pensitemus.

37.

Exod. 16. 14

Philo. Manna simile erat pupillæ oculi, ut tot essent ad inspiciendum lumina quod cibi grana.

Ex

38.

Luc. 24. 31.

Discipulis ad
Emmaus ca-
stellum ape-
riuntur oculi
cum panis
frangitur, ne
Christus edē-
dus ignore-
tur.

Beda.

Ex Christi discipulis duo ibant in castellum Emmaus. de Magistri interitu mœsti, & de resurrectionis fide solliciti. Ingerit se ambulanti-
bus Dominus & diuinis Scripturis expositis men-
tes dubias instruit, corda inflamat, fidem fir-
mar. Necdum tamen ipsi loquentem agnosce-
bant. Dum autem appropinquarent castello, quo
ibant, Christum longius se ire simulantem apud
se manere coëgerunt. Et factum est, dum re-
cumberet cum eis, accepit panem, & benedixit,
ac fregit, & porrigebat illis. *Et aperti sunt ocu-
li eorum, & cognouerunt eum.* Luc. 24. 31. Quem
loquentem ignorant in fractione panis perfectè
cognouerunt, vocem audiunt, & magistrum to-
ties auditum non vsque percipiunt; at diuidentem
panem statim eundem esse decuius resurrectione
dubitabant sine hæsitazione dedicerunt. O nimis
nouum cognoscendi hominis indicium! Panis
diuisio prodidit, quem sermo occultauit; dum pa-
nem diuidit deprehenditur, dum loquitur igno-
ratur. Nec mirum. *Oculi eorum tenebantur ne eum
agnoscerent.* Vnde quem non fecerat loquela ma-
nifestum, panis diuisio non fuit occultum. Do-
nec Christus se comedendum in pane non
præbuit, ignorari sustinuit: passus est collo-
quentium oculis ignorationis caliginem perdu-
rare. At dum ad Eucharistiæ epulum ventum est,
se diutius ignorari non tulit. Aperuit conuiuan-
tium oculos ut non prius cœlestem panem ede-
rent, quam ipsum perfectissimè cognouissent.
Expreffit hoc signatissimis verbis Beda. inibi *Cog-
nouerunt eum*, inquit, *in fractione panis.* Non
incongruenter hoc impedimentum à Sathana factum
esse in oculos eorum accepimus, ut agnosceretur Ie-
sus; sed tamen à Christo hæc est facta permissio vsque
ad Sacramentum panis; ut unitate corporis eius
participata; remoueri intelligatur impedimentum
inimici, ut Christus possit agnosci. Cum scilicet vna
cum Christo colloquerentur in via poterit Sa-
thanas eorum obtutus hebetare. *Oculi enim eo-
rum tenebantur ne eum agnoscerent.* Sed tamen à
Christo hæc est facta permissio vsque ad Sacramentum
panis. Nam ignorantia quam in ipsis tulit loquen-
do, non permisit durare Eucharisticum panem
donando. Deterisit manducantium oculos, nebu-
las dissipauit, visum conuiuantibus luce diuina
perfudit, ignorantiamque sui ab eorum mentibus
dispulit: sacramentum sui corporis manducan-
tes vlla tam immensi beneficii ignorationis ne-
bula incesset.

§. VII.

*Secessus à turba venerationem conciliat fa-
miliaris consuetudo parit
contemptum.*

39.

Lucian.

Familiari-
bus Diis non
erigitur
simulacrum

Lucianus de Dea Syra, eiusque religione sic
scribit. In ipsa autem ade ad sinistram ingredien-
ti stat initio solium solis; ipsius autem effigies non
adeest: solius enim solis, & lunæ simulachra non
exhibent. Cuius autem gratia faciendum ita putent,
didici etiam ego. Nam ceteris etiam diis fas esse,
aiunt, simulachra fieri; neque enim illorum species,
aut formas manifestas omnibus apparere. Solem au-
tem, lunam omnibus esse manifestas, neque quem-
quam illos non videre. Nempe illa maxima cœli
lumina idcirco simulacris carent, quia omnibus
patent, cunctisque manifesta quotidiano vsu &
Tamayo in Genesim Pars I.

conspectu nobis familiarissima sunt. Sic enim in
præsenti ait Deus: *Fiant luminaria in firmamento
cœli, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos.*
En tibi quam illa frequenter nobiscum versantur,
quàm per omnia temporis sese ingerunt oculis,
quàm denique dies & noctes non nisi cum illo-
rum consortio exigere possimus. Quid mirum si
non illis statua decernatur neque venerationis ob-
tineant simulacra? cum etiam apud homines fa-
miliaritas sit despectus causa, reuerentiæ imminu-
tio, venerationis debitæ detrimentum? Quare me-
rito dixit Tertull. in Apologet. c. 17. *Quod videri
communiter, quod comprehendere, quod aestimari potest:
minus est oculis quibus occupatur, & manibus quibus
contaminatur, & sensibus quibus inuenitur.* O quan-
tū popularitas, & cum vulgo passivitas consue-
dinis viris alioquin magnis æstimationis decoris-
que detraxit! Facilius inuenies mediocrem virtutē
in cecessu adoratam quam ingentia quantūvis ta-
lenta non infamiliaritate contempta. Nam mino-
ra sæpè ducimus quæ in vsu & contubernio no-
stro versantur; grandia vero quæ post desideria
nostra perueniunt.

Postulabat à Samuële Israëliticus populus sibi
dari regem, idque summis præcibus. Imo impor-
tunis sæpè clamoribus exigebat. Missis ille forti-
bus Tribum Benjamin deprehendit, ex qua futu-
rus Rex temperante Deo sortem eligi oportebat.
Denno sortes inter cognationes Benjamin immi-
sit; & ad filiū Cis nomine Saül peruenit sortitio;
eo tamen quæsito & minimè inuento, *Consulerunt
post hæc Dominum virum venturus esset illuc Respon-
ditque Dominus: Ecce absconditus est domi.* 1. Reg. 10. 21. Igitur cum plures ad eum quærendum sollici-
tè ac currerent, domi clausus inuentus est. Tunc
Saulis proceritatem demirantes; altior enim erat
omni populo ab humero, & sursum, clamauit om-
nis populus: *Vivat Rex.* Cæterum illum ipsum,
quem tot plausibus exceperunt, totque acclamatio-
nibus ad regnum deduxerant, non multo post ha-
buere contemptui. Ibid. v. 27. *Filij verò Belial di-
xerunt. Num saluare nos poterit iste, & despexerunt
eum.* Hanc in deterius populi mutationem mira-
tus Abulens. hic quæst. 24. Quid causæ dederit
eis Saul meritò inuestigat. *Querit aliquis,* inquit,
*quo modo Israëlita tantum desiderauerunt nunc, quod
apparet, Saul, ita ut pro eo consulerent Dominum
scitari ubi esset; postquam verò apparuit neglexerunt
eum, ut patet infra?* Israëlita ad primum Regis
conspectum venerabundi. Facti sunt repente pro-
caces; & inuentum negligunt, quem potissimum
timere debuissent. Antequam Rex fieret quære-
batur Saul, nec dum habitus omnium studiis co-
lebatur: sibi primùm inuentus est contemptur,
despicitur, illuditur. Certè nunc ampliùs debe-
bat honorari, qui regia potestate armatus posset
vindictam de offensoribus sumere. Sed hoc est, in-
quit sapientissimus Abulens. *Quod accidit commu-
niter hominibus, scilicet ut remignotam nimis deside-
rent, cum verò illam cognou. rini despiciant, & minus
appretiuntur.* Plus appretiabatur Saul domi inclu-
sus, quàm in populi conspectum vulgaris. Dum
apparuit omnes sui desiderio commouit; demum
cùm in consuetudinem venit hominum despectū
incurrit. Non illa pulchra staturæ proceritas, non
regia dignitas, non Samuëlis auctoritas, imò neque
ipsius Dei eligentis respectus à contemptu liberū
fecit, quem reddidit consuetudo vulgarem. Inse-
cessu suspicitur, in conspectu positus depreciatur.

Proximus iam morti Iacob accersiti apud se
V iubet

Tertull.

Quod videri
& tractari
communiter
potest minus
euadit.

40.

1. Reg. 10. 21.

Ibid. v. 27.

Abulens.

Saulem Re-
gidemiratur
Israelita, fa-
miliaritatem
contemnit.

Idem.

Gen.48.5.

iubet filios Ioseph, eosque in filios adoptauit, quos dederat sibi natuta nepotes. Genes. 48. 5. *Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti, antequam huc venirem ad te, mei erunt Ephim, & Manasses sicut Ruben, & Simon reputabuntur mihi.* Hoc est tanquam primogeniti sicut Ruben, & Simon, nam hi erant seniores Iacobi filij, quibus Ephraim comparat, & Manassem. Præter hos duos non inuenio alios in Aegypto Iosephum filios suscepisse: hos tantum binos tulit, neque ultra plures in posterum genuit. Ergo quid opus erat illos à Iacobo distingui, eo videlicet signo, quod in Aegypto nati sint priusquam ipse in Aegyptum venisset. Certè otiosa signa sunt ubi cum aliis filiis isti duo confundi non poterant. Verùm non otiosè hic ante aui aduentum nati dicuntur. Nam ut notauit Oleast. inibi. *Adoptauit filios Ioseph non qualitercumque sed veluti primogenitum, aut secundo genitum.* Scilicet, quod filij Ioseph absente adhuc Iacob nati sint, & in plures adoleuerint annos valde ad eos honorandos, & veluti primogenitos habendos conduxit, quasi qui non ab initio familiares existerent, nec Iacob quotidiana eos consuetudine tractauerat; imò longè distitos, & à conspectu familiæ semotos tanta æstimatione prosequutus est, ut eos non qualitercumque adoptauerit, sed primogenitorum loco præfecerit. Insuetudo pretium eorum fuit: quam profecto consuetudo minuisse. O quoties parui facimus quos à pueritia familiares habuimus? Nullum magni ducimus quem à paruo tractauimus. Et licet hi pluribus excellent naturæ dotibus, iis tamen proponimus quos denuo agnoscere incipimus, non ex merito alio nisi quod nobis familiares non sunt.

Oleast.
Iacob filios
Ioseph in
primogenitos
adoptauit,
quia longè
à consuetu-
dine genitos
inuenit.

Nullum ma-
gni ducimus
quem à paruo
tractauimus.

42.
Gen. I. 28.

Primo humani generis parenti Deus super omnia animantia terræ dominatum contulit. Genes. I. 28. *Dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* Homo vniuersis Princeps imponitur, ipsæque feroci natura præstantes belluæ humano subiectæ imperio prono obsequio nutum hominis respectabant. Postea vero exacto iam diluuiio, cum iam se hominibus Deus placatum ostendit, iterum illi potestatem in animantia tribuit, non tamen illa facili imperio nuntiatur paritura, sed minis, terrore, viribusque domanda. *Terror vester, ac tremor sit super omnia animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cum vniuersis, quæ mouentur super terram: omnes pisces maris manui vestræ subiecti sunt.* Gen. 9. 2. Duo hic in quæstionem voco. Primam cur modo Deus animantibus terrorem incutiat, ut homini subiciantur, quod ab initio non fecerat? Traduntur Adamo animantia omnia totius terroris expertia, & tanquam sponte obsequium præstitura. Non ita Noëmo sed terrori atque tremori addita, & tanquam vi & metu domitata ipsi iussa sunt obedire. Adamus placide imperium exercebat. Noëmo dominari nisi per terrorem non licet. Deinde si post diluuium oportebat cum supercilio & minis imperare hominem, cur id tantum erga animantia terræ & volucres cæli exequendum fuit? Cur non pariter maritimos pisces idem rigor dominationis exterreat? De illis dicitur: *Terror ac tremor sit super omnia animalia terræ, & super omnes volucres cæli.* De piscibus vero quasi non illi compellendi vi & metu essent, potestati hominis absque vlla conditione traduntur. *omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.* Aquarum incolæ primam retinent subjectionem, & ab initio concessum homini imperium vltro reuerentur: terræ

Post diluuiū
non bona fide
animalia

antem viuencia quasi timeantur pristina potestati refragatura, non nisi per terrorem homini subijciuntur. Causa huius discriminis consuetudo & familiaritas fuit. Terræ enim animantia, & volucres cæli simul cum homine in arca ante diluuium conclusa sunt, ac veluti intra eandem domum diuersa, iam familiarius cum illo degere consueuerant. Timendum ergo fuit ne pareret consuetudo contemptum, & reuerentiam minueret conuersationis propinquitas. Quare vi & metu ad obsequium compulsa sunt, ne ob quotidianum congressum dignam Imperatori suo venerationem denegarent. Pisces vero qui intra arcam recepti non sunt facilius reuerentiam erga hominē retinerent, quia cum familiares hominibus non fuissent nullam ad ipsius contemptum occasionem sumerent. Adeo hominum æstimatio aut ex secessu crescit aut ex familiaritate minuitur.

hominem re-
ueretur, quia
in arca una
cum homine
familiariter
stabularunt.

§. VIII.

Strenuus obediens nullum obsequium censet obscurum: nam quæ videntur abjecta obedientia nobilitat.

Ipsa rerum natura habet naturam suam, Dei scilicet voluntatem, argutè dixit Petr. Damian. Epist. 4. cap. 11. Quippe omnibus rebus, quæcumque illæ sint alia super induitur ex diuino imperio natura excelsior, alia perfectio illustrior, alia pulchritudo nobilior. Voluntas Dei ergo indit naturæ ipsæ sublimiorem naturam. Habeant licet creaturæ vilissimam ex natura originem, & inter abjectiora naturæ opera computentur, si tamen illa tanquam diuinæ voluntatis obsequia esse respexeris, illico magna pulchra generosaque sunt, & tanquam hinc nouam sortita naturam indecoram denudant sui generis notam, & in altiore ordinem eriguntur. Nihil enim tam sordidum est, quod obedientia non emaculet, nihil tam obscurum, quod non ab ipsa splendeat: nihil tam fœdū quod obedientia in venustissimam speciem non comat.

43.

Petr. Damian.
Dei volun-
tas est alte-
ra rerum na-
ra.

Firmamenti splendidissima lumina vix condita sunt cum ab Auctore vniuersi in varia munera eliguntur. *Fiant luminaria in firmamento cæli: & diuidant diem, ac noctem; & sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Ecce quantis ministeriis astra deseruiunt: tempora digerunt, dierum annorumque ambitum perpeti circuitione perficiunt. Esto id quidem. Sed quid cum noctibus habent lumina? Quid cum obscurissimis abjectissimisque tenebris sydera splendenti iubare fulgentia. *Diuidant diem ac noctem.* Itane sublimia illa lumina amandantur in tam sordidum munus ut noctes etiam perficiant? Planè ita; nec indignum ministerium putant, dum in eo astra diuino obsequuntur imperio. Noctibus inferuire splendidum obedientibus est. Ita hic Oleast. *Vides, inquit, quot, & quanta terræ luminaria præstent ministeria. Nihil lucri ex eo sperant; neque dedignantur, cum tam sublimia corpora sint, tam lucida, tam pulchra, infimo elemento terræ scilicet tot præstare ministeria.* Non infuscatur candor syderum, quod se noctibus ex obedientia immisceant, neque fœdari se putant fuliginosis tenebris, dum diuino parent imperio. Si natura noctium respicias obscura est; at si obedientis sedulitatem attendas, etiam in tenebris splendet.

44.

Astra splen-
doribus nata
non dedignā-
tur in diui-
dendis tene-
bris obedire.

Oleast.

Ex

45.

Leuit. 1. 13.

Ex diuerso animalium genere iusserat Deus si-
bi victimas adoleri, & crepitantibus prunis cre-
mari. Leuit. 1. 13. *Intestina vero, & pedes lauabunt
aqua, & oblata omnia adolebit sacerdos super altare
in holocaustum, & odorem suauissimum Domino.* Pro-
fecto etiam si sordida ista animalium exuuiæ
loræ multoties mundarentur, suavis non esset ex
earum adustione suffitus. Placeat fumantes Ægy-
ptum appetentibus ollas ille assatarum carnum
nidor; Deo vero qua ratione iucundus esse pote-
rat; qui sic Hebræis ipsis objecerat. *Numquid man-
ducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum
potabo?* Psal. 49. 13. Et merito quasi hæc ut im-
munda respiceret, si sola attendatur eorum na-
tura. Nam quid videri posset indignius quam vi-
ctimarum mactatione Templi atria fœdari, ma-
cellum redolere, sanie pauimentum, tecta fumo
turpari? Verum hæc ipsa, quæ minus honesta
videri possent, minusque conspicua, dum à Deo
iussa, & ad diuinæ voluntatis obsequium perti-
nebant, suauissimum Numini præstabant odo-
raturum, & veluti aliam nacta naturam inde-
centissimam speciem transibant. Sic Lyranus.

Psal. 49. 13.

*Vetera sacri-
ficia saniem
& fumum
exallantia,
ex obedi-
entia suauissi-
mi suffitus
naturam sor-
tita sunt.*

Lyran.

*inibi. Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in
holocaustum, & odorem suauissimum Domino. Non est
intelligendum, inquit, quod odor inde progrediens esset
suavis, seu acceptus Domino ex re oblata, sed ex obe-
dientia & fide offerentium.* Quidquid ibi fœdum
minusque decorum videri poterat, obedientia no-
bilitabat, & in altiore ordinem offerebat. Illa
holocaustorum fumigatio, quæ vix in ædibus
nostris sustineri posset suauissima Deo erat, quia
non tam ignibus, quam vouentis ardore victimæ
cremabantur. Vnde executio præcepti pulchrè
renidentem fecit operis suffimentum.

46.

Gen. 22. 13.

Pater Abraham semper fuit exactissimæ obe-
dientiæ typus. Grandem visus est inuenisse obe-
dientiæ materiam cum immolare iussus filium,
nec doluit animo, nec retardauit obsequium. Læ-
tus, & properans gladium intendit in jugulum
charissimæ sobolis, ac iam propè fecerat, nisi fe-
stinata cœlitus voce audisset præceptum reuoca-
ri. Abraham Abraham. Ne extendas manum
tuam super puerum neque facias illi quidquam.
*Leuauit Abraham oculos suos, viditque post tergum
arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assu-
mens obtulit holocaustum pro filio.* Gen. 22. 13. Dis-
par victima, par erat tamen Abrahami lætitia,
& cum longè esset inferior immolatio, æque ex-
prompta fuit iucunditas operantis. Multum dif-
ferebat necare filium, aut arietem mactare;
frontis autem alacritas utrobique similior. So-
lemni vocatus apparatu ad sacrificium offeren-
dum quod nulla sæcula sumptuosius viderant,
aut generosius tulerant, ad vulgare denique sa-
cificium abducitur, totaque illa animositas of-
ferentis filium ad arietis jugulationem traducta
fuit. Non tamen ille despexit opus tanquam esset
indignum quod pro filio sufficeretur pecus; quia
non in opere materiam respiciebat, sed Dei obe-
sequium utrobique æstimabat. Vbi autem obedi-
entiam præstitit, nullum opus indignum reputauit.

*Abraham
tanta lætitia
arietem ob-
tulit quanta
filium immo-
lauit, quia
par illi opus
fuit quod
obedientia
perfectum
est.*

Zeno.

Belle hic Zeno. V. menf. serm. 5. de Abraham.
*A filio, inquit, ad agnum transtulit dexteram, semper
lætus & gaudens, nec mutatus est vultus eius cum esset
victima commutata. Cum tanta lætitia arietem obtulit,
cum quanta obtulerat filium.* Quis crederet Abra-
hamum in offerendo ariete pro filio maiorem læti-
tiam non habuisse: Videri filium ferro ereptum, &
ab ipsis aris in vitam reuocatum & non amplius

Tamayo in Genesim, Pars I.

lætatur pater? O perfectissimam obedientiæ
idæam! Cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quanta
obtulerat filium. Non ablaturum rerum respicie-
bat naturam, sed obediendo intentus totusque
obedientiæ traditus ad quamcumque victimam
pari alacritate accingebatur. Tanta erat in utro-
que sacrificio lætitia qua quia par erat ad obe-
diendum promptitudo; nullumque opus existi-
mabat exiguum vbi obsequi Deo semper reputa-
bat excelsum.

Moyse in terra Madian pascebat oues soceri
sui totumque gregem ad interiora deserti pastor-
tia virga minabat. Ibi Deus apparens in rubo
ipsumque allocutus legatum ad Pharaonem insti-
tuit, illamque ipsam virgam manu tollere iubet
qua ducere solitus gregem, signa deinceps, &
portenta patraret. *Virgam quoque hanc sume in ma-
nu tua, in qua facturus es signa.* Exod. 4. 17. Secun-
dum hæc Moyse, domum reuersus, & socero va-
ledicens, cum conjugē, & filiis in Ægyptum pro-
fectus est. Ibid. v. 20. *Tulit ergo Moyse uxorem suā,
& filios suos, & imposuit eos super asinum, reuersusque
est in Ægyptum portans virgam Dei in manu sua.*
Quia hic virga vocatur virga Dei, disceptatur in-
ter Interpretes an hæc altera virga fuerit à Deo
Moyse tradita, aut fuerit ea ipsa qua greges in pas-
cua cogebat. Esse quidem eandem Moyse virgam
omnes ferè fatentur, sed cur hic appelletur virga
Dei difficilius est diuinare. Multi varias rationes
huius appellationis adducunt alibi forsam expen-
dendas. Nicolaus de Lyra, tempestiuam rationem
reddit. Sic, inquit, nominatur virga Dei, quia ex præ-
cepto Dei erat portanda. Nempe tanta est obedi-
entiæ præstantia, ut quia virga ex præcepto Dei erat
portanda, è pastoritia & humili, in diuinam tran-
sierit. Nihil igitur in obedientia humile, aut abje-
ctum putes, omnia diuinitatem quodammodo in-
duunt gloriæque maiestate decorantur, quæ in
obsequium obedientiæ geruntur. Virga pastoris
Moyse ex diuino præcepto condecorata, non iam
humana est, sed virga Dei, & diuina supellex.

47.

Exod. 4. 17.

Ibid. v. 20.

Lyran.
Pastoritia
Moyse virgæ
in virgam
Dei ex obe-
dientia tra-
nsit.

§. IX.

*Deus misericorditer punit; clementer irasci-
tur. Tam est timenda miserantis
iustitia quam vindicantis
clementia.*

Tantis Dei beneficiis circumdati misericor-
dem illum esse facile credimus; non ita sanè
facile de ipsius rigore iustitiæ formidamus; nec
satis veremur scelerum vindicem toties experti
beneficentiæ auctorem. Iniuriosi profecto Numi-
ni, cui sine misericordia iustitia non est, neque sine
iustitia benignitas. Quare Tertull. lib. 1. in Mar-
cion. c. 27. in eiusmodi stuporem hominum pul-
chra inuehitur hyronia aiens. *O Deum veritatis
preuaticatorem, sententia sua circumscriptorem. Timet
damnare quod damnat: factum finit, quod fieri non fi-
nit: mauult ostendere quod nolit, quam probare. Hoc
erit bonitas imaginaria, disciplina phantastica, & ipsa
perfunctoria præcepta secunda delicta. Audite peccato-
res, quinque nondum hoc estis, ut esse possitis. Nihil est
quod tam licentes homines faciat, quam diuinæ
vindiæ metu solui, & aduersus Deum ipsum
ex ipsius misericordia sumere confidentiam; qua-
si qui clementer indulget; punire non possit*

48.

Tertull.

Nihil tam
audaces ho-
mines facit
quam Dei
metu solui

V 2

Astram

*Astræa Iustitia Anti-
stita eam in
cœlis inue-
nit, unde be-
neficia pro-
ueniunt.*

Astræam veteres poëtæ fingebant Auroræ filiam, & iustitiæ Antistitam aureo sæculo in terras descendisse, demumque hominum peccatis offensam è terris iterum ad superos euolasse, quasi in cœlis quæreret iustitiam, quam mortales ab omni terrarum ambitu exulem fecerant. Monet quidem iustitia in terris inculta, in cœlis reseruata; & vnde omnia nobis beneficia proueniunt, inde quoque metuenda est, supplicia aliquando nocentibus inflitura.

49.

D. Basil.

*Astræa mis-
ericordia, &
rigoris sunt
signa.*

Benignissima cœli lumine, quæ mortalium oculos suo conspectu recreant, quæ viuentia omnia calote fouent, & innumera terris bona conciliant, ab ipso Opifice Deo nobis iu signa destinata sunt. *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Cuius rei autem signa & sunt? Plura nos de hac quæstione diximus supra a n. 3. huius libri. Magnus vera Basil. Homil. 6. in Hexæmer. hanc astrorum signaturam ad iudicij diem refert. *Iam verò, inquit, dissolutiones etiam vniuersæ signa Dominus solem daturum & lunam, & stellas prædixit. Sol vertetur in sanguinem, & Luna non dabit lumē suum. Hæc vniuersæ consummationis sunt signa.* Hæc inquam, in quibus infinita Dei clementia ostenditur, hæc quæ immensam benignitatem Numinis exhibent *vniuersæ consummationis signa sunt*, vt quibus rebus Deus misericors maximè apparet, iisdem pariter vindictam scelestorum comminetur. Illa igitur splendentia sydera cœli tam ad amorem nos, quàm ad timorem prouocat, æque in ipsis adspicimus & misericordiæ gratiam, & futuræ signa iustitiæ. Ne te homo decipiat splendor, nec propitia Creatoris benignitas obliuiscat vindictæ memoriam. Ipsa Dei beneficia te potius ad timorem iudicij compellent; nam qui modo dat veniam beneficus, rationem olim exposcet iustus exactor.

50.

Exod. 34. 30.

Moyse quadraginta dies cum Domino in monte versatus tota fronte fulgurans splendidissimis radiis coruscabat. *Videntes autem Aaron, & filij Israel cornutam Moysi faciem timuerunt prope accedere.* Exod. 34. 30. Lucis splendore micabat, sed minantia tauri spicula in fronte referebat; flammeus frontis nitor allestabat oculos intuentium, sed forma ferocior propinquos deterrebat. Componamus hæc modo cum Christi baptismo vbi cum tingeretur à Ioanne, vt in se non suas ablueret, sed humani generis maculas, hoc esse omnem iustitiam dixit. *Sic decet nos implere omnem iustitiam.* Matth. 3. 15. & infra vers. 16. *Baptizatus autem Iesus confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cœli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.* Perpende commutationem rerum notabilem. Hic vbi omnis exercetur iustitia Spiritus sanctus in specie mansuetissimæ auis appareret: cum vero in Moyse diuinæ misericordiæ clarebant insignia, totus à fronte radios fulminabat. Inter rigores iustitiæ columbina mansuetudo descendit, inter Moyli fulgores pœnè intolerabilis visa est micare seueritas. In Christo iustitia misericordiæ recipit formam, in Moyse misericordia induit iustitiæ minas. Timeatur Moyse cum ex benignitate coruscat. Christus dum timorem per iustitiæ rigorem proponit, columbæ mansuetudine designatur. Vtrobique Deus hominum mentes ad timorem iustitiæ de misericordiæ insigniis inducebat; & ad spem veniæ de iustitiæ

Matth. 3. 15.

& v. 16.

*In Moyse
fronte appa-
ruit miseri-
cordia te-
rens, in Chri-
sti baptismo
iustitia om-
nis miseri-
corditer par-
cens.*

rigore reuocabat. Quod expendens Petr. Damian. ferm. de S. Eleucadio inquit. *Moyse ad ultionis iudicium de monte cornutus apparuit: super Dominum autem in mansuetudinis spiritu columba descendit.* Ideo apparet in Moyse cum splendore vultus cornuta seueritas in Christo autem cum rigore iustitiæ columbæ mansuetudo, vt semper timenda sit in miseratione vindicta, semper in iustitiæ seueritate speranda sit venia. Nam apud Deum iustitia refert misericordiæ lineamenta, misericordia vero induit arma iustitiæ.

Petr. Dami.

Non sine graui animi sensu dolebat Ioannes quoniam librum quem in manu Dei septem signatum sigillis viderat, nullus auderet neque in cœlo neque in terris referare, & tot mysteria sæculis vsque ignota patefacere. Dum autem ille mœrorem suum etiam perfusis lachrymis testaretur, quidam ex senioribus assidentibus throno eum in hunc modum solatus est. *Ne fleueris: ecce vicit leo de tribu Iuda radix David aperire librum, & soluere septem signacula eius.* Apoc. 5. 5. Expectabat Ioannes leonem quemdam proditurum immanem, aspectu ferocem, vnguibus sæuum, iuba concussa minacem; sed ecce prodit in medium mitissimus agnus proprio cruentus vulnere, morte penè languidus, & inanimis. Ibid. v. 6. *Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum... Et venit & accepit de dextera sedentis in throno librum.* Leo Ioanni promittitur, agnus autem eius conspectui offertur, & quem ille expectabat specie terribilem, subito reperit agni similitudine mansuetum. Quid ergo? Fefellerat percontantem senex? An ipse forsitan falsus est qui futurum agnum nesciebat, & leonem portenderat? Imo sapientissimè leonem prædixerat, quem optimè nouerat in similitudine agni appariturum; vt sciret Ioannes non fore seueritate leonis expertem, quem visurus erat in specie agni benignum. Ita opportunè Bernard. inibi apud Tilman. *Leonem, inquit, Ioannes audierat & agnum vidit. Agnus occisus est: agnus aperuit librum, & aperuit leo. Denique dignus est (aiunt seniores) agnus, qui occisus est accipere fortitudinem; non mansuetudinem amittere; sed accipere fortitudinem, vt & agnus maneat, & leo sit.* Cum ostendenda esset in agno diuinæ clementiæ lenitas, prænunciabatur leonina ferocitas, vt assuesceret homo in diuina misericordia formidare iustitiam, & in rigore iustitiæ non desperare clementiam.

51.

Apoc. 5. 5.

Ibid. v. 6.

*Christus ap-
paruit in cœ-
lo agnus cum
promittitur
leo, quia li-
cet maneat
agnus, leo est.*

S. Bernard.

Cum maris rubri transitum Moyse cantico celebraret Dei potentiam extollit, quæ vno prorsus eodemque consilio, & Israëlitas ab Ægyptiis defendit, & Ægyptiorum cursus equitesque subuertit. Exod. 15. 6. *Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine, dextera tua Domine, percussit inimicum.* Vtrumque opus liberationis Israëlitarum, & subuersionis Ægyptiorum Dei dexteræ tantum tribuit, quasi ad tantum prodigium Deus vsus non sit manus sinistræ concursu. Verum cum illud in mari miraculum futuri iudicij imago fuisset, vbi & iusti asserebantur in terram promissionis, impiique in tartarum trudebantur, non importune Moyse sinistræ diuinæ meminisset, quæ non minus ad iudicium spectat quam dextera. Cum enim venerit Filius hominis in maiestate sua congregabuntur apud eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oves ab hædis. *Et statuet oves quidem à dextris suis; hædos autem à sinistris.* Matth. 25. 33. Dei itaque vindicta, ira, rigor, læuæ

52.

Exod. 15. 6.

Matth. 25. 33.

manus

manus indicio prædicatur. Cur igitur Moyses Ægyptiorum supplicium, quod sinistra Dei conuenit, traducit ad dexteram, & decussatis Dei manibus fraudauit officio sinistram? *Dextera*, inquit, *tua Domine percussit inimicum*. Moralissimè quidem, quatenus ipsa Dei benefica manus non reddat nos nimia confidentia securos, quinimò inter ipsas miserentis blanditias meminerimus iustitiæ quoque rigores, & suppliciorum seueritatem diuersari. Ingeniosè hæc obseruans Agellius in Exod. inquit. *Quod apud homines fieri non posset, ut dextera simul duo opera efficiat, id tua dextera efficit. Namque magnificata est in fortitudine; hoc est, magna, & admirabili fortitudine apparuit dum Israëlitas eripuit: eademque percussit Ægyptios ac perdidit*. Scilicet, Deus quidem dextera dicitur misereri, læua autem punire; sed quod apud homines fieri non potest, ut eadem manu simul parcat, & feriat; id eodem dexterae impulsu factum est. Ut scias Deum ab utraque manu ambidextrum esse. Cum enim inter misericordias exercet vindictam, in dextera visus est habere sinistram, cum verò inter iustitiæ iras misericordias ostendat habet dexteram in sinistra. Dextera igitur magnificata est in virtute dum Israëlitas eripuit: dextera confregit inimicum dum Ægyptios percussit, ac perdidit. Transtulit quippè sinistra officium ad dexteram ut timeamus misericordem; dexterae beneficia in sinistra rursus collocauit, ut inter formidandas ultiones sperare possimus miserentis benignitatem.

Agelli.
Deus ambidexter dicitur quia sinistra rigorem per clementiam dextera operari solet.

§. X.

Deus ubique per immensitatem natura praesens; à peccatorum consortio dicitur absens.

153.

D. Ioannes Chrysost. Homil. 2. in Genes. merito addubitat, quid causæ fuerit cur Deus à mundi exordio praesens hominibus loqueretur, postea verò decreuerit suæ voluntatis placita per litteras mortalibus intimare, & per sacramenta Scripturarum oracula fidei dogmata, & decalogi præcepta proferre? Cuius non minus ingeniosam quam veram rationem meditatus sic loquitur. *Vbi in magnam malitiam omne hominum genus degenerauit, neque tunc se se totum ab hominum genere auertit Opifex omnium; sed quia sua familiaritate postea indigni facti fuerunt... quasi longè absentibus litteras mittit, conciliaturus sibi vniuersam hominum naturam. Et has quidem litteras dedit Deus, attulit autem Moyses*. Licet immensitate sua Deus omnia compleat cunctaque praesentissimus repleat; tamen tanta est peccatorum deformitas, tanta sceleratorum malignitas, ut Dei immensitas quæ ubique non adesse non potest, ab illis quàm longissimè videatur abesse. Quare tanquam inter absentes commercium litterarum statuit, per litteras allocutus, quibus non licebat verba coram facere, aut praesentem sermocinari. *Vbi magna malitia omne hominum genus degenerauit, & vitæ innocentiam corruerunt scelera, sic ab hominum contubernio exclusus est Deus ut necesse fuerit, quasi absentibus litteras mittere*. Nam cui omnia praesentia sunt: soli exulant peccatores.

D. Chrysost.
Deus legem scriptam dedit, ut tanquam absens per epistolas peccatoribus loqueretur.

54.

Magna illa cœli lumina iussa sunt hic dies noctesque diuidere. Fiant luminaria in firmamenti

cœli, & diuidant diem, ac noctem. Hæc verò diuisio tantum ex Solis praesentia, aut absentia perficitur. Dum adest, dies est, noxque item Sole absente tenebre scit. Diuisa sunt vtriusque tempora, nullumque est inter vtrumque commercium, ut ait Chrysost. serm. 4. *Lucem tenebrae fugiunt; tenebrae luce redeunt absente*. Vnde moralissimè subinfert, *Ibi. Vbi Deus peccatum nullum; ubi peccatum non ibi Deus*. Non ita tenebrae luminis, ut Deo peccatum repugnat. Fugiunt Solem tenebrae? peccatum longe à se abigit Deum. O miserrima conditio peccatoris! Illum habere apud se nequit, quem adesse omnibus necesse est.

Chrysost.
Non magis tenebra à luce dissidet, quam à peccato Deus.

Post admissum inobedientiæ crimen Adamus sceleris sui conscius, & supplicium iudicis perterritus fugit ad latebras. Sed quo se à facie Dei nocens proteget? Si in cœlum ascenderit, ibi est, si descenderit in infernum, adest, Ira constrictus metu, & de quærendo sibi latibulo sollicitus. *Abcondit se Adam, & uxor eius in medio ligni Paradisi*. Genes. 3. 8. O te stultissimum peccatorem! ipsa fugiendi anxietate mente omnino commotus es. Quid ad latendum inuadis ipsam sceleris officinam? Ibi abscondi vis ubi scelus commissum est? Quis vnquam criminofus locum, in quo deliquit, non fugit? In ligno abscondi vult, qui in ligno peccauit, & quod fuit ad culpam illicitum, tutum sibi credit effugium. Peruersè hoc quidem, non tamen ad latendum ineptè, nam ibi à Deo homo quàm longissimè delitescit, ubi cum peccati materia perseuerat affectus. quare inquit Rupert lib. 3. in Genes. cap. 22. *Adam, & uxor eius absconderunt se in medio ligni Paradisi, quia videlicet usurpationem ligni, quod erat in medio Paradisi voluerunt apud se continere*. Scilicet continuationem in peccato desiderantes, ad lignum confugerunt, quod erat se à facie Dei abscondere, cum nihil sit à Deo remotius quàm peccator sibi in culpa complacens, & sui sceleris amans. Deum nullus homo effugere nisi per culpam potest, qua admissa animo, interminabile chaos interponit Deo, si in sua statuat culpa latere.

Genes. 3. 8.

Prauaricationis lignum elegit Adam ut Deum lateret.

Rupert.

Urget vim huius veritatis in Iona, qui cum ad prædicandum Nininitis mitteretur per mare, per terras Dei faciem deuitare tentabat. Ioan. 1. 3. *Et surrexit Ionas ut fugeret in Tarsis à facie Domini*. Christi Dei & hominis Ionam fuisse typum, ex testimonio ipsius Christi extra dubium est apud Patres. At inde non modica suboritur difficultas: quo scilicet modo Ionas qui Dei personam repræsentabat à Dei facie dicatur aufugisse? Dei faciem præ se ferens, à facie Dei fugit? O minus inuolutum mysterium. Christus sic naturam sumpsit humanam ut non amisset diuinam: Ionas & Deum refert in typo, & Deum fugit in exitu. Quis Oedipus ænigma hoc soluet? Solut vnico verbo Paulus ad Philip. 2. 7. dicens. *Semetipsum exinanit formam serui accipiens*. Et iterum ad Rom. 8. 3. *Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne*. Quod hic vocat similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne. Quid hic vocat similitudinem carnis peccati, alibi exinanitionem appellauerat diuinitatis: atque adeò Christus Deus cum similitudinem peccatoris induisset quodammodo in nihilum se detrahit ut à se Deus fugeret, fugiens hominem in quo imaginem peccatoris assumpserat. Ionas ergo te quidem peccator, imagine autem filius Dei, illius faciem fugerat, quem typice representabat: scilicet à se ipso peccati reo

56.

Ion. 1. 3.

Philip. 2. 7.

Christus peccatoris formam assumens in hominem se fingit ipsum.

Chrysol.

elongabat seipsum Dei figuram. Facto suo Christum referens ab illa fugit facie quam in typo gerebat. Subtiliter de more Chrysolog. serm. 37. *Fugit Ionas, inquit, à facie Dei. Nonne Dominus ut hominis faciem praeferret, & formam, faciem formamque propriae deitatis aufugit? Apostolo sic dicente: semetipsum exinanivit formam servi accipiens ut lateret mundum, ut Diabolum praeveniret, in hominem se fugit ipsum. Nihil exaggerantius dici potuit ad auersionem Dei à peccatoribus explicandam quam ipsum Deum inducere se fugientem, quatenus in se peccatoris formam receperat.*

57.

Philip. 2. 7.

Redeat iterum Paulus ad Philipp. 2. 7. qui nimiam Dei charitatem exaggerans in mysterio Incarnationis effugientem, inquit: *Semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus.* Vbi notanda est dictionis proprietas; non enim ait Apostolus Christum factum fuisse *in similitudinem hominis*, sed *hominum*. Quid autem? An ne Dei Verbum plures homines representabat, ut in hominum similitudinem fieri diceretur? Quis hoc unquam excogitavit? Christus vnus homo, & Deus est; vnumque specie hominem praefererebat: sicut ergo *formam servi* accepisse dicitur: cur non etiam *similitudinem hominis*, sed *hominum* asseratur? Notauit mysterium huius locutionis solito ingenij acumine Bernard.

Bernard.

Christi diuinitas Demon fuit ignota, ex assumpta peccatoris similitudine.

apud Tilmann. inibi. *In similitudinem hominum factus*, inquit, *in similitudinem hominum, non hominis: quia primus homo nec in carne peccati, neque in similitudinem carnis peccati creatus est. Christus autem in vniuersali hominum miseria pressus, & profundius se immergit; ne subtilis ille Diaboli oculus, magnum pietatis deprehenderet Sacramentum.* Scilicet, idem Christus non dicitur in similitudinem hominis factus, ne putaretur factus sicut Adam, qui non modo creatus est in innocentia, & sanctitate veritatis, sed neque ullam speciem, aut peccati similitudinem in sua carne portauit: sed factus dicitur *in similitudinem hominum*. Christus, quia omnium peccata super se sustinens *pressus, & profundius se in vniuersali hominum miseria immergit.* Et quorsum hoc (ait Bernardus) *Ne subtilis ille Diaboli oculus magnum pietatis deprehenderet Sacramentum.* Nam si nequissimus ille spiritus vidisset nullam in Christo similitudinem peccatoris esse: facile in eo diuinitatem suspicaretur: & totum Incarnationis Sacramentum deprehenderet: at cum eum videret, in similitudinem hominum factum: totumque peccatorum hominum miseriis immersum, sic delusus est, ut tota sua perspicacia coniectare non posset in Christo homine Deum esse. Sic enim Deus peccatorum consortia abhorret, ut vel ipsa ad speciem tantum peccatoris similitudo sufficeret, quo subtilissimus Diaboli oculus suspicari non posset Deum ibi hospitari, adesse, vniuersi peccatrici naturae.

§. XI.

Fatali astrorum necessitati non est obnoxia voluntas humana. Quisque libero peccat arbitrio.

58.

Geneatliaci humana natura nobilitatem infamant.

A Beant Geneatliaci haereticorum semina, & humanae naturae pestes; qui dum secreta naturae nimium curiosè inuestigant, infra naturae generositatem damnarunt hominum nobilissimos animos; & ex ingenuis & liberis, seruos astrorum & syderum mancipia fecerunt. Quidquid in hac mortalium regione fit, omnia necessariis motibus astrorum alligarunt, tam fatali necessitate, ut neque libero arbitrio liceat, ab eorum iudicio vel vnquam dissidere. Hoc Ebi fidem faciunt, quod astra à Deo data sint in signa futurorum. Ait enim hic Moyses. *Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos.* Quorum autem signa esse possunt nisi eorum euentuum, inquit, quos suis sydera aspectibus imprimunt, nutriunt, & in subiectis sibi corporibus inuolabili lege perficiunt? Cum enim animus noster dum corpore degit inclusus, non nisi per ipsas corporis dispositiones operetur, haec verò ab astrorum influentia necessitati pendente, nec esse etiam est, ut animi quoque operationes coelestibus causis subiectae sint. Et ab iis ad malum, siue ad bonum ex corporeis dispositionibus inclinari, deduci, aut certè cogi, iuxta influentias scilicet quae unicuique praescripserit vis illa potentissima syderum. Hi tamen meras garriunt nugas, nec minus à scientia quam à conscientia exerrant: dumque altiora se scrutari praesumunt, nec seipsum satis capiunt, nec suae naturae dignitatem attingunt. Et vnde illud est, *Sapiens dominabitur astris.* Nisi quia qui seipsum vilissima subiectione astrorum potestati manciparunt, omni sapientia destituti esse conuincuntur.

Neque illa signa coelestia huic errori suffragium ferunt. Et si enim in humani corporis qualitates non negemus plurimum posse sydera, adeoque animum nostrum per has materias dispositiones allici, inclinari, ac induci: attamen ea est voluntatis humanae nobilitas, ut ab eorum impulsu libera non nisi volens vlli se subdat propensione. Quod significans Sap. 4. 11. inquit, *Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Quo in loco de sanctissimo Enocho sermonem esse tradiderunt Ambros. de obitu Saryri. Bernard. serm. 3. de Ascensione. Et hos sequuti plures Interpretes. Siue ergo consideres in Enocho ante actae vitae sanctitatem, siue malitiam quam si viueret incurrisset, neutrum astris, sed libero arbitrio eius imputandum est. Nam vel ipsius horoscopus ad vitium, vel ad virtutem inducebat; si ad vitium quidem, ecce sanctissime vixit, si ad virtutem autem, ecce *raptus est ne malitia mutaret intellectum eius.* Ab intellectus igitur deceptione, non ab astrorum influxibus pendebat animi & voluntatis immutatio, quod ergo Enoch sanctitudo in vitium commutari posset ipsius voluntati liberae tribuendum est, quae nullis cogentibus astris intellectu per malitiam mutato: sua sponte ad intellectionem mali ferretur.

59.

Sap 4. 11.

D. Ambros. D. Bernard. Enochus raptus ne malitia intellectum eius peruerteret.

Matth. 17. 14. Cum Iesus ad congregatam turbam

60.

Matth. 17.
14.

bam accessisset, venit ad eum homo genibus pro-
uolutus salutem filij expostulans miserabilibus
verbis. *Domine miserere filio meo, quia lunaticus est,
& malè patitur, nam sæpè cadit in ignem. Et crebro
in aquam.* Piam hominis orationem Christus acer-
bius excepit. O, inquit generatio incredula, & per-
uersa, quousque ero vobiscum! usquequò patiar vos?
Indignationem Domini & fastidium video, cau-
sam non ita facile inuenio. Quid supplex offen-
dit? Si personam consideres, pater est; si cau-
sam, filius miserabiliter excruciat; si modum in
rogando examines reuerenter accedit, & flexis ge-
nibus adprecatur. Quod hic apparet incredulita-
tis vestigium! aut si incredulus homo non est, cu-
ius incredulitas reprehenditur? Certè illud in hu-
ius rogatione potissimum offenderat, quod homo
ille vulgarem errorem sequutus lapsus filij sui, qui
à libera voluntate proueniebant, Lunæ tribuit
influxibus. *Lunaticus est, inquit, & malè patitur:
nam sæpè cadit in ignem, & crebro in aquam.* Per
electionem inter aquam & ignem significatur li-
berum voluntatis arbitrium iuxta illud. Eccli. 15.
17. *Apposuit tibi aquam, & ignem ad quodcumque
voueris porrigere manum tuam. Ante hominem vita, &
ignis, bonum, & malum, quod placuerit ei, dabitur
illi.* Cum autem inter ignem, & aquam eligere sit
in potestate liberæ voluntatis, meritò indignè tu-
lit Dominus quod incredulus homo voluntatis
lapsus Lunæ crederet esse effectum; & astris ad-
scriberit; quod erat placitum voluntatis. Aptis-
simè ad hæc Chrysologus. serm. 52. *Aut huma-
ne, inquit, naturæ aut cœlestis elementi Dæmon, quod
sue artis fuerat, voluit tunc videri, aptans Luna ca-
sibus hominis passiones.* Sic enim malus Dæmon de-
moniaci Philosophia imbuunt homines, ut quod
humanum arbitrium perpetuet, astrorum cursibus
tribuant. Casus naturæ syderum adstringit impe-
rio, & qui voluntatis malitia peccat vult videri
lunaticum.

Chrysol.

61.

O si hos tandem tenebrarum Principes huius
pessimæ superstitionis esse Magistros nouerimus
homines, vel ipso admoti lumine astrorum! Ali-
quando enim Magus in ipsa speculatione syderum
veram vim horoscopi inuenit, & didicit homi-
num arbitrio domari posse, & subiici. Sic Chal-
dæorum Principes noui Regis natiuitatem ex ap-
paritione nouæ stellæ agnoscentes simul Astrolo-
giæ vanitatem deprehenderunt. Hinc ingressi Ie-
rosolymam clamabant. *Vidimus stellam eius in
Oriente, & venimus adorare eum.* Matth. 2. 2. Regis
sanè natiuitas non tam insolitum erat miraculum,
ut propterea, tres similiter Reges ad illum inui-
sendum mouerentur, propriasque desererent se-
des. Multi quippè Reges in finitimis regionibus
nati sunt, nec tamen ullus tot Dynastas in sui
adorationem perduxit. Quid hi Reges noui, in
illo nouo intuebantur sydere, quod ipsos ad tam
longam peregrinationem compulit? Ipsi iam se
explicant Magi. *Vidimus stellam eius aiebant.* Sci-
licet hoc nouo illuminati sydere, noua nobis sa-
pientia illuxit. Putabamus Chaldæorum doctri-
nis eruditi hominum mores stellis esse subiectos;
modo stellas subiectas hominibus didiscimus. Na-
scente enim Iudæorum Rege stellam vidimus eius
infantis voluntati obtemperantem. *Vidimus stellam
eius.* Nunc primum nouimus sydera esse homi-
num, non autem homines potestati syderum
mancipatos. *Aliquando videt Magus* (inquit Chry-
sol. serm. 156.) *Qui habet stellam, non habetur à
stella. Vidimus stellam eius.* Cæcutierant iam diu

Matth. 2. 2.

Magi nato
Christo didi-
cere stellas
hominibus esse
subiectas.
Chrysol.

sapientes dum existimabant hominum vitam ho-
roscopo esse obnoxiam. Noua lux eorum oculis
fulsit, & aliquando vidit, quia vis quidque esset
potestatis in stellis, cum stellam vident nati pueri
ditioni coactam.

§. XII.

*Non satis tuta est innocens virtus in con-
sortio impiorum, de vitiorum
consinio.*

SI hoc concederetur virtuti, ut quantum probi
ab improbis vitæ institutis differunt, sic etiam
ab ipsis contubernio discederent, gloriosiori frue-
rentur iusti laude, eamque vitiorum vicinitas nul-
la halitus infectione fœdaret. At cum necesse sit
inter pessimos viuere bonos, & iustos cum scele-
ratis conuersari, periculosa societas est, damno-
sa propinquitas, & insontibus pernicio-
sa necessitudo, quos si omnino non perdit, plurimum tamen
ipsis decoris & laudis adimit. *Partes cum toto pari-
ter versari verisimilius est quando vergit in peius.*
Inquit Plutarch. in Lyland. faciliusque iustus in
congressu iniquorum ad iniquitatem trahitur
quàm ad bonos & integros mores flectatur ma-
lus vicinitate proborum. Ostendit hoc optimo
exemplo Seneca. lib. 2. de Ira cap. 22. *Apud Pla-
tonem, inquit, educatus puer, cum ad parentes rela-
tus vociferantem videret patrem: Nunquam, inquit,
hoc apud Platonem vidi. Non dubito quin citius pa-
trem imitatus sit, quàm Platonem.* Aded bonos mo-
res corrumpunt consortia praua, & nisi longius
secesserit virtus, à vicinio vitio aut vincitur, aut
turbatur. Viget amplius Tertullianus malignita-
tis vim ad inficiendam bonitatem, cum ne in-
strumenta quidem nocentium apud bonos ha-
beri possint, quin ab illis noxium aliquid
mutuentur sic enim scribit lib. de resur. carn.
cap. 16. *Gladium verò latrociniiis ebruius quis non à
domo tota, nedum à cubiculo, nedum à capitis sui offi-
cio relegarit? præsumens scilicet, nihil aliud se, quàm
inludia animarum somniarum vnguentium, & in-
quinantium sanguinis sui concubinum.* O si liceret
non modò nocentes verum, & nocentium qua-
uis leuissima signa à iustorum consortio relega-
re, quàm esset sincera virtus, quàm innocens vita,
eorum quos per nullos corporis sensus vitium
contagio suo afflasset.

Dies & noctes, cursusque temporum indefessa
circuitione astra perficiunt, æternæ obsequia le-
gi illi. *Diuidant diem & noctem, & sint in signa, &
tempora & dies, & annos.* Semel præceptum est,
quod illa inuiolabili sedulitate custodiunt; quin
post tot sæcula ne momento quidem temporis ab
officio aberrauerint. Equale etiam præceptum
terram obstrinxit. hic vers. 11. *Germinet terra her-
bam virentem, & facientem semen iuxta genus suum;
lignumque faciens fructum secundum speciem suam.*
Nec tamen in procreandis fructibus ita iuari
habilis terra est. Sydera à principio eodem obe-
dientiæ tenore modulata sic exequuntur impe-
rium, ut ab harmonico illo obsequio minimè
discrepent. Terra eiusdem potestatis legibus alli-
gata sæpè infrugifera fit: non semel fructus suos
denegat: aliquando fallit agricolam, etiamque co-
lonum adiuta cultura spontè sterilefcit. Et cur, in-
quies, inobsequentior terra est? cur sydera in
obsequio

62.

Pars cum
toto partici-
pat, quando
vergit in pe-
ius.

Plutarch.
Facilius bo-
num vergit
in malum
quàm è con-
uerso.
Seneca.

Tertull.
Gladius ho-
micidii
ebrius etiam
dormientes
ad homici-
dia excitat.

63.

Genes. 1. 11.

Astra inde-
fessibili se-
dulitate di-
uino parent
imperio, quia
malitia lon-
gè à cœlis
exulat.
Philo.

obsequio constantiora? Certè non nisi quod ab iniquis terra incolitur; sydera autem ab improborum consortio remotissima sunt. Audi in hunc modum philosophantem Philonem. lib. de Opif. mundi. *Opinor, inquit, quemadmodum Sol, & Luna perpetuò lucem ministrant semel iussi in rerum primordio, & diuinum mandatum indefinenter faciunt; non ob aliam causam, quàm quòd malitia procul terminis cœli exulat: eodem modo terra quoque latifundia frugifera sine arte; curaque agricolarum laturam fuisse ingentes rerū copias annuis prouentibus.* Malitia ergo terris vernacula, malignitate sua inficit terras; & præcepti diuini neglectum gleba imbibit de peccantium consortio, & scelerum propinquitate. Procul astris abscedendum fuit vt clarissimo suo iubare semper, vt iussa sunt, luceant, credo sua lumina extinctura si vitiiis hominum viciniore extitissent. Nam si in propinquo essent dubium non est, quin peccatorum affinitate obtusa, non secus quàm terra fruges, intermisissent illa fulgores.

64.
Matth. 18.
10.

Infantilem simplicitatem nobis Christus commendauit apud Matth. 18. 10. *Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis; dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.* Mirarer si aliquis esset in cœlis Angelus qui faciem Patris non videret: at omnes illos hac beata visione frui tam extra dubium est vt id affirmare de Angelis paruulorum videri possit otiosum. Certè cunctis hominibus dati sunt Custodes spiritus, ex eorum numero qui ab initio beati sunt; & faciem Patris in cœlo contuentur, nec propterea quod nobiscum in terris versantur, visio illis beata, cessat. Si ergo omnibus commune est videre faciem Patris, quid speciale habent paruulorum Custodes, cur de ipsis potissimum asseratur, quòd semper vident faciem Patris? quasi si aduulorum Angeli illa visione careant; paruulorum verò fruuntur. Theophilact. hoc dubium premens, moralissimam nobis disparitatem inter Custodes Angelos suggerit. *Angeli eorum, inquit, semper vident faciem Patris. Apparet ex hoc, quod licet omnes habeamus Angelos; peccatorum tamen Angeli, quasi propter nos minus confidentes sunt, neque ipsi possunt tam liberè videre faciem Dei.* Proh malitiæ peruersitatem! Sic nimirum peccatorum societas affines quosque inficit; sic quodammodo vel ipsam innocentiam propinquitate contaminat, vt vel ipsi beatissimi spiritus peccatorum custodiæ deputati, quasi non satis puri, neque vsquequaque intaminati, minus confidentes sint; nec tam liberè audeant videre faciem Dei. Paruulorum Angeli ab innocentis ætatis candore nihil sibi timentes labis semper vident faciem Patris. Peccatorum autem Custodes se indignos Dei visione quadatenus suspicantur, quasi sceleratorum sodalitate aliquid contrahant, si non quidem impuritatis & vitij, multum tamen ruboris, atque pudoris, vt minus confidentes ante cœlestis Patris faciem compareant.

Theophil.
Paruulorum
Angeli semper
vident
faciem Pa-
tris, quasi si
peccatorum
custodes non
tam liberè
faciem Dei
videant.

65.

Genef. 3. 12.

Primi humani generis parentes esu pomi, & inobedientiæ excessu peccauerunt. Ad diuinum tribunal exemplo accersiti causam dicere iussi sunt. Primumque vit causam criminis refudit in coniugem. Gen. 3. 12. *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno & comedi.* Ad mulieris factum Iudex procedit, rogatque cur veritum pomum marito obtulerit? cur edere contra legem persuaserit? Ad quæ illa excusationem subornans, respondit: *Serpens decepit me.* Ibid. vers.

Ibid. v. 14.

14. Non directè ad interrogata mulier respondit. Cur virum illa prouocauerit? Deus anquirat: illa non cur dederit viro pomum, sed cur decepta comederit dixit. *Aliud à sensu seiscitatur Deus; aliud respondet,* (inquit Philo. 2. Allegor.) *De viro enim interrogata non de hoc respondet; sed de seipsa: fatendo se comesse, non comedendum præbuisse.* Ecce oblique responderet rea mulier, & quasi iam quæstioni fecisset satis confessionem acceptat Deus, & veluti conclusa causa ad sententiam procedit. Scilicet hoc vno verbo vniuersam scenam detexit Eua, & dum se fatetur deliquisse veluti per necessariam consequentiam cur vir quoque transgressus fuerit significauit. *Consequitur enim necessario* (addit Philo) *vt postquam illa comedit, edat vir quoque.* Obserua ergo argumenti vim. Vir de sua culpa rogatus societatem causatur vxoris. *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi.* Mulier peccatum fatetur suum. *Serpens decepit me, & comedi.* Ex his præmissis veluti necessitate consequentiæ infertur. *Vt postquam illa comedit edat vir quoque.* Aded enim innocentiam corrumpit peccantis societas, vt quorum est in conuictu communio, peccatè necessario sit in malitia participatio.

Vt populus Israël Iordanis alueum sicco pedetraiiceret, scissis vtrinque fluctibus arenem viam Deus inter medios vortices patefecit. *Steteruntque aqua descendentes in loco vno, & ad instar montis intumescences apparebant procul ab vrbe, quæ vocatur Adom, vsque ad locum Sarthan. Quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, vsque quò omnino deficerent.* Iosue 3. 16. Quare mare illud solitudinis mortuum mare vocetur, non conuenit inter Interpretes. Lyranus ided ait mortuum appellari, eo quod nullus piscis possit ibi viuere. Vltèrius desiderat quæstio. Scilicet vnde hæc lethifera perniciēs mari prouenerit, vt sit velut conceptaculum mortis, & aqua solita piscibus vitam dare ibi inferat necem? Tertullian. de Pallio cap. 2. opportunissimam rationem designat, dum regionem describit. *Hactenus, inquit, Sodoma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia, & propinquitas maris iuxta cum solo mortem bibit.* Nimirum, quia mare illud Pentapolitanæ adiacet regioni & scelestissimæ telluris attingit confinia; *mortem cum solo bibit,* & de propinquitate cinestatarum ciuitatum, didicit mortem, capere & inferre, limpidissimæ aquæ Iordanis vitam quodammodo ebullientes, vbi nefandæ regioni appropinquabant, de vicino crimine veluti cinerescunt, languent, pereunt. *Propinquitas maris iuxta cum solo mortem bibit.* Serpit nempe peccatorum contagium, & vitam enecat vitiorum propinquitas.

Philo.
Eua rogata
cur viro po-
mum dederit
se comes se
respondit ac
si virum co-
medisse ne-
cessario se-
queretur.
Idem.

66.

Iosue. 3. 16.

Lyran.
Mare solitu-
dinis Sodo-
mis vicinum
vna, cum so-
lo mortem
bibit.
Tertull.

§. XIII.

Dura mundialium lex seruire temporis & ad illius usus & consuetudinem viuere.

Miserima vita est, quæ seruituti temporis emancipata, eius permutationibus cogitur obtemperare, eiusque tyrannidi subiaceret. *Intra vagam istam, nec consistentem temporis naturam continentur, conditio cuius iis cognata est, quæ alteram subeunt permutationem.* Verba sunt Basil. Hom. 1. Hexacem, quibus miseram eorum conditionem ostendit

67.

D. Basil.

ostendit qui non solum intra vagam naturam temporis continetur quod cunctis est commune mortalibus, verum sibi tanquam cognatas permutaciones temporum amplectuntur. Verum ad hanc miseriam non tantum cogimus, sed imus etiam vltroque nescio cuius decoris specie delusi. Nam, vt inquit Tertull. de Corona Milit. c. 8.

Passiuitas fallit umbrans corruptelam conditionis, quā subiecta est vanitati. Scilicet tempus inconstantiæ suæ genio vsus permittat, variat consuetudines; ipsa verò *passiuitas*, passimque accepta consuetudo sic decipit, vt ingenuæ conditionis libertatem temporis subiiciat *vanitati*. O vanissima temporis mancipia! Vestes, verba, actiones, affectus, & totius corporis habitum ipsam denique mentis libertatem temporis captiuitatis, & ad indignissimas curas, ad inutilia studia ad sumptus insanos, ad quos patrimonium non sufficiunt, vitam vestram addicitis vt durissimo Domino temporis inseruiatis. Nam quanta est in singulos annos vestimentorum multiformitas? quàm diuersus capellorum ornatus? quàm subito antiquatur vsus, qui heri placebat. In vno vltroque habitu galero scilicet (nam cæteras ineptias prætereo) quàm dispar forma, quàm diuersa materia? Nunc rotunda postmodum quadrata, in cuspidem desinens, iam pandiculata interdum plicata, magna, parua, leuis ponderosa, alas habens in planitiem extensas, nunc vno latere, mox vtroque regulatim erectas. Nec breuiter finiam si de palliis, de calceis, de vnoquoque habitu ingruentes quotidie vsus commemorem. Hoc certum. Sub hac temporis varietate naturam gemere. Neque aliter possumus, inquit, quia necesse est temporis obsecundare. Ita nempe *Passiuitas fallit umbrans corruptelam conditionis nostræ*, dum à seruitute temporis nobis non licet esse liberis.

68. Hic iussa sunt astra motu suo tempora perficere, eaque in dies & noctes annosque digere. *Diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, dies & annos.* Ad hæc verò munia triplicem ab astris motum natura exigit, vt obseruant Astronomi. Horum duplex rudioribus manifestus, alter quo ab ortu ad occasum quotidiano circuitu vertuntur, alter quo ab occasu ad ortum natura sua migrant. Contrariis igitur officiis inseruiunt; & quadam naturæ vi & impetu ad appositos motus coacta sunt. Quod propterea necessarium est, vt ait Clem. Alexand. Orat. exort. ad gent. *Sol, & Luna, & alius chorus astrorum sunt instrumenta temporis.* Ecce quàm duris legibus tempus astra constrinxerit, eodem momento ire, & redire sydera, ortum imperat, & occasum, & oppositos mundi limites cogit simultanea diligentia perquirere. Quis vnquam tam tyrannicam, tamque coactam seruitutem passus est? At qui temporis inseruiunt, vt sustineant violentum Dominum necesse est. *Astra verò sunt instrumenta temporis.* Vnde bene dicebat Nazianz. Orat. 53. *Tempus rebus inter se contrariis plenum esse, partus & mortis; ortus stirpium, & euerisionis; atque interitus.* Sanè difficile est illi Hero morem gerere, qui quod operose adstruit, facile destruit, & dum variat vsus fatigat naturam.

69. Elisabetha vxor Zachariæ iam ætate grandæna, & in longo connubio partibus insueta, tandem miraculose concepit. Luc. 1. 24. *Concepit Elisabetha vxor eius, & celabat se mensibus quinque.*

Tamayo in Genesim Pars I.

Quid timet vxorata, quod tantoperè conceptum suum abscondit, & celat? Gaudet profecto nuptæ matres esse vixque vterum sentiunt, cum apud cognatos, & notos de spe futuræ prolis gratulantur. Concepit Elisabetha promissam cœlitus prolem, & ex Angelico oraculo noscit Prophetam gerere, magnum futurum audit, vt quid ergo se mensibus quinque celat? quin potius cœleste donum apud omnes debebat euulgare. At tempus est, quod ad domus angustias Elisabetham cogit, & quia in vsu non est vt vetula pariat quasi de violata temporis lege, & de infracta consuetudine pudore correpta, maluit celare conceptum, quam se temporis vsibus dissidentem obicere. Belle hic Chrysol. serm. 92. *Quia, inquit, erubescit anus facta, verecundatur vetula primi partus, & puerperam senectutis abscondit extrema. ne sterilitatis opprobrium visus fecunda senectutis auferet.* Tempus erat quod in summa felicitate reddebat mulierem infelicem, & insolentia in illo ætatis conceptus, quasi huc esset aduersus leges temporis deliquisse, solitariam fœminam fecit, & tristissimæ clausuræ damnauit. Plena igitur temporibus Elisabetha, temporis experitur supplicia, putatque sibi verti in dedecus quod morem non gesserit temporis eiusque soluerit consuetudinem. Timet ne sterilitatis opprobrium risus fecunda senectutis auferet. Nam vel durissimis temporis legibus tibi cedendum est: vel quasi temporis refractario cunctorum risus opotret subire Felix qui se his mundi exemit legibus, & à ceruicibus suis excussit hoc grauissimum temporis iugum.

Ad filium gradum faciamus à parente. Elisabethæ filius Ioannes, adhuc ex maternis visceribus sentiens præsentiam Redemptoris, impellebat saltibus vterum matris, & tenelli corporis motibus se ab illo communi ergastulo expedire tentabat. Luc. 1. 41. *Exultauit infans in vtero eius.* Hæc non inscienter Ioannes agebat; sed sciens, & prudens, quippe qui rationis vsus, mentisque totus vigor iam ante nato illuxerat, vt fert communis opinio. Hinc difficultas. Quis enim mentis compos adeo temerè velit vim naturæ inferre & ante maturum tempus, ortu suo tempora preuenire? Scimus fœtus sexti mensis vitalem esse non posse, Ioannes sexto non amplius mense conceptus eo tempore nasci procurat, quo necesse erat paulo post interire? Quis eligeret paulo post obiturus nasci si illius arbitrio relinqueretur natiuitas? Aut qua ratione posset Ioannes exercere præcursoris officium si nuper natus certissimam mortem obiturus esset? Ergo cur tam temere nasci sollicitat, & saltibus tentat effringere claustra naturæ? Voluisset ne festinato exortu obitum festinare? Expectaret nascendi tempus: namque vt ait Eccles. 3. 1. *Omnia tempus habent, & suis spatiis transcant vniuersa sub cœlo. Tempus nascendi, & tempus moriendi est.* Verum hoc ipsum erat quod pia ipsa quadam impatientia Ioannem stimulabat: necessitas scilicet inseruiendi temporum moris. Velox Verbi Præco durissimum iudicabat ad spatia temporis alligari, constringi mensibus, arctari temporibus, & quo poterat modo huic molestissimæ reluctabatur seruituti oppressioneque suam saltibus testabatur. Vnde Basil. Seleuc. orat. 18. *Tunc in parturitionem naturam impellebat, & ante parturitionem parturitionis accusabat lenitudinem.* Bene accusabat tyrannicam

Elisabetha se celabat gerens vtero Præcursores quia vetulæ concipere in vsu non erat.

Chrysol. Tempus felicissimè præbnaatem Bapista matrem infelicem fecit.

70.

Luc. 1. 41.

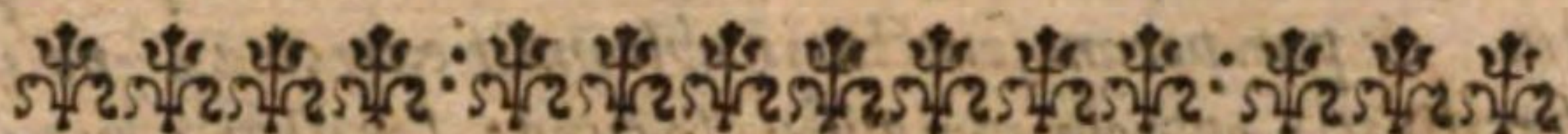
Eccles. 3. 1.

Baptista ante tempus natebatur enim ne temporibus perderet seruitutem.

Basil. Seleuc.

Chrysol.

tyrannicam dominationem temporis: non accusatus postremo Herodis scuitiam: durior erat illi temporis seruitus, quam machæra tyranni. Quod eleganter perpendens Chrysolog. serm. 58. *Homo, inquit, sæpè mensis decimi despiciebat terminum septimo mense angustias primæ domus, & archas uteri abiicit, & deserit mansiones: ut proliator novus ante se tempus evicisse gaudeat: quam dependat ipse suam temporibus seruitutem.* Pulchra victoria est vitiosè tempus à quo vincuntur omnia. Felix lucta, quæ seruituti reluctatur infami. Glorietur igitur septimestris natiuitas, quod iniqua temporis fregerit iura, & quadam ingenuitatis nobilitate gaudeat, dum statim ut natus est homo, à seruitute temporis liber est.

VERSUS XV.

Vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum est ita.

EXPOSITIO LITERÆ.

71. *Stella minutissima sunt qua nobis non lucent.*

Vt luceant in firmamento cæli. Cum dicitur in firmamento, non vero & firmamento innuitur minutissimas esse stellas, quæ quia in terris non apparent ex firmamento non lucent, sed ibi splendent ubi locatæ sunt. Nam reliqua sydera quæ nobis aspectabilia sunt, sequentibus verbis significantur. *Et illuminent terram.* Explicantur igitur hoc versiculo astrorum omnia munia, tum eorum quæ nobis ignota, tum quæ nostro aspectui conspicua sunt. Item Solis & Lunæ officia designantur, ut scilicet Sol placido suo lumine perficiat diem: Luna vero temperato fulgore emicet ad tenebrarum nocturnumque solatium. Quare utrique sagittas tribuit superstitiosa Paganorum philosophia, ut ostenderet præterquam Soli, & Lunæ nulli astrorum concessum esse jaculari luminibus terras. Cuius allegoriæ meminit D. August. lib. 7. de Ciuit. cap. 16. *Apollinem, inquit, ipsum solem esse dixerunt, Dianamque germanam eius similiter Lunam, & viis præsidere, unde & virginem volunt, quod via nihil pariat. Ideo ambos sagittas habere, quia ipsa duo sydera de cælo radios ad terras usque pertendant.*

Soli & Luna sagittas tribuit antiqua Philosophia.

D. August. *Luna viarum præses dicebatur virgo quia via nihil parit.*

72. *Sol fons totius lucis. mundi oculatus, mode rator astrorum.*

Plutarch.

Cicero.

Plini.

Basil.

Huic solui potest quæstio illa vulgaris. Vtrum Sol proprius, & sibi insito lumine gaudeat; reliqua vero astra non proprio, sed à sole mutato splendore fulgeant? Et quidem solem esse vniuersalem lucis dispensatorem, & luminis fontem, receptissima sententia est. Hinc mundi oculus dicitur, ad quæ alludit illud Plutarchi de sole elogium. *Cum res omnes luce repleat ipse luce nunquam expletur.* Et Cicero. libro 2. de Nat. Deor. *Solem venerantur ut Principem, ac moderatorem cæterorum luminum.* Clarius Plinius libro 2. cap. 6. *Lucem rebus ministrat, aufertque tenebras. Hic reliqua sydera couolat. Hic suum lumen cæteris syderibus fœnerat.* Eandem sententiam docuerunt sapientissimi Ecclesiæ Patres. Basil. Homil. 6. *Solem*

appellat *Lucis vehiculum* Lucem quoque esse *solis formam*, dixere Nazianzen. & ex eo Bonauent. 2. sentent. dist. 14. Damascen. lib. 2. de fide cap. 7. Didymus apud Lypoman. in Catena. Eugubin. in Cosmopæia, & apud illum Apollinar. pluresque alij apud Salian. Anno. mundi. 1. ad diem. 4. num. 2.

Nazianz.
Bonauent.
Damascen.
Didym.
Eugubin.
Apollin.
Salian.

Reliqua astra innato destituta lumine ab vno Sole fulgurant: à Luna ad cætera astra argumentum ducitur. Videmus enim huius planetæ faciem nunc ex toto lucidam, nunc partim opacam, mox omni splendore penitus destitutam. Fortè id etiam in aliis syderibus nosceremus si vel conspectibus nostris propinquiora essent, vel instrumenta visualia ad illorum distantiam visum producerent. Verum P. Bonfrer. in Commentariis ad vers. 16. huius capituli 1. Genef. affirmat stellam, quam appellamus Venerem iisdem cum Luna incrementis & decrementis obnoxiam à se obseruatum beneficio dioptræ Holandicæ. Addit, nonnullos id etiam affirmare de Planeta Mercurio. Quare proprium lumen syderibus negat magnus ille nostri sæculi Astrologus P. Clavius lib. de Sphæra, ad cap. 1. Sacrobosco Tit. *De ordine sphaerarum cælestium.*

73. *Astra proprio lumine destituta ab vno Sole lucem mutuuntur.*

Bonfrer. *Stella Venus iisdem ab luna incrementis & decrementis obnoxia est.*

Clavius.

Idem nobis persuadent conjecturæ minimè leues: etenim si proprio fulgerent astra lumine tantus esset eorum splendor ut absentibus Sole, & Luna sudum illuminarent: neque hic splendor impediri posset aut firmamenti distantia, aut stellarum minutissimo corpore, quominus omnium collectim lucens fulgor usque ad terras peruaderet. Imo omnino superarent lumen Solis, cum sint aliquæ stellæ quæ milles solem quantitate corporis superant. Addo Lunam, quæ ut fatentur omnes proprio lumine orba est. vndique semper plenam, & lumine fulgidam apparituram, cum non aliter ab ipsis syderibus, quam modo solaribus radiis illuminaretur. Atque adeo nunquam decrederet semperque foret toto orbe fulgida, cum ipsa reliqua astra vndeque aspiciant.

74. *Si stella proprio lucerent lumine nulla nox esset.*

Imo lumen solis vincent. Luna semper plena appareret & toto orbe fulgida.

Neque obstat argumentum quod aduersus prædictam sententiā deduci solet ex verbis Apostoli 1. Corinth. 15. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarum: stella enim à stella differt in claritate.* Neque enim hic Apostolus definit, an propria, vel mutuata sit stellarum claritas. Alioquin si singulis propriam claritatem tribueret, quia aliam esse dixit claritatem solis à claritate Lunæ, oporteret fateri Lunæ quoque propriam inesse claritatem. contra communem ferè omnium sententiā. Imo in ipsos arguentes verba Pauli retorqueo. Ait enim Apostolus: *Sic est resurrectio mortuorum, ex quibus colligitur nullam in stellis propriam, & innatam claritatem agnouisse, sed à Sole tantummodo mutuata plus minusve; secundum astri participantis lumen mensuram.* Etenim his assimilat mortuorum resurrectionem, quibus non erit propria & ingenta corporibus gloria, sed ab vno iustitiæ Sole Christo participata, pro cuiusque resurgentis merito, ad eum modum scilicet, quo dixit Ambros. in Psal. 8. *Cæli facti sunt Apostoli, habentes in se solem iustitiæ, & merita in modum stellarum pro varietate diuerso splendore radiantia.* Atque hac ratione interpretati sunt locum Pauli. Chrysost. Theodoret. Theophilact. Beda, & alij.

75. *1. Corinth. 15. 41. Explicatur Apostolus circa diuersam astrorum claritatem.*

Proximum

EXPOSITIO MORALIS.

§. XIV.

Cælesti lumine obcæcantur peccatores & detestissimas tenebras meridiana luce patiuntur.

S I C V T Deus hominem inter bonum, & malum constituit, ut ad quodcumque velit porrigat manum suam; sic terram illi concessit habitandam mediam utique inter cælestia lumina, & tenebras Tartarorum, quatenus luce frueretur bonus, tenebris deputaretur iniquus. Quod notans Chrysost. in Imperfect. super Matth. Homil. 34. inquit. *Virisque dedit tibi quasi modicum gustum inter lumen, & tenebras habitanti; noctem de inferno, lumen de cælo. Nox tibi referat de tenebris inferorum; lux tibi referat de splendore cælesti.* Lux igitur virtutis census est, & quoddam veluti stipendium sanctitatis: tenebræ autem, peccatorum merces, & scelerum vindices: neque enim minus virtuti splendor, lux, claritas, quam caligo & cæcitas criminibus dedicantur.

Orbis Conditor ita stellarum officia dispensavit. *Ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* Eccur non etiam ut illuminent maria? An fortè in pelago minus necessaria lux est? Imo nullibi magis opportuna, quæ scilicet nauta vitet errores, declinet Syrtes, fugiat scopulos, Quis vnquam nauigauit sine stellarum suffragio? Quid horridius tenebris ei qui se fluctibus commisit infidis? Hoc vnum nauigantibus solatium est, post exactam noctem illunem, cælum albescere, & appetente aurora patere cuncta, mortaliumque oculos ad officium redire. Stellæ igitur mari illuminant, nec suam lucidam opem terris solummodo impartiunt. Ergo non maria, sed terras tantum illuminare iubentur? *Et illuminent terras.* Proposito dubio ingeniosè responder Anastas. Synaita. libro 4. He xæm. *Ad terra ergo illuminationem facta sunt luminaria: non etiam ad illuminationem eorum, quæ sunt in mari: Quoniam in abyssum à Christo nisi demones sunt expertes cælestis luminis illuminationis, & ab eo alieni.* Scilicet quia peccatores Angeli è cælo deturbandi erant, & aliquando in pelagus detrudendi, idcirco non dicitur stellarum lumen maria illuminare, quia nequam illi spiritus expertes sunt cælestis luminis illuminationis. Vbi enim futuri erant iniquissimi demones; ibi debuit esse caligo, nox, tenebræ, quas nulla cæli lumina depulissent. Esto, maria cælestium syderum splendore clareant, illis tenebras offundent, quibus non lux, debetur; sed nox. O miserrimos peccatores! quibus splendor cælestis minimè irrat, sed

79.

Homo medius inter lucem & tenebras constitutus. Imperfect.

Lux virtutis census, & in ista stipendium.

80.

Anast. Syn. Astra iubentur illuminare terras non maria, quia in mare missi sunt demones.

76. Proximum modo est de natura syderum dicere: quam re probabilius iudico eandem esse astrorum & firmamenti substantiam; nec alio differunt, nisi quod cælorum corpus rarius & subtilius, quam stellarum est. Hæc opinio inter veteres receptissima fuit, placuitque Plutarcho lib. *de facie in ore Luna.* Constructo igitur firmamento Deus eiusdem partes aliquas addensavit, & in astra distinxit, quorum corpora per condensationem solidius constipata lumen à sole admissum reflecterent. Neque his obstat, cælos incorruptibiles esse: id enim non tollit quominus naturæ Conditor ultra naturam operetur, & cælorum substantiam ad formationem astrorum immutauerit. Sicut primæuam lucem primo die conditam à pristino transtulit subiecto ad solis globum, quod sine immutatione eorum corporum fieri non potuit. Quare à nobis stant Eugubin. & Vallesius, nostramque sententiam probabiliorem indicat, Salian. Ad diem. 4. n. 3.

77. Verum inter tam splendidos syderum fulgores veteres Philosophi non parum cæcutiuerunt de eorum natura disputantes. Aliqui enim animata astra esse dixerunt: & irrepsit etiam in nonnullos Christianorum hic error inter quos numeratur Origen. tom. 1. Comment. in Ioann. ubi non solum animari sydera; sed & vitiis posse contaminari asseruit, pro quibus consequenter Christum passum fuisse & crucifixum ausus est affirmare. Hoc commentum immerito tribuit D. Thom. Hieronymo. ad cap. 1. Eccles. vers. 7. Nam Hieronimus hunc inter reliquos errores Origenis & numerat & condemnat Epist. 1. ad Pamach. & comment. in cap. 1. Deuteron. cap. 1. & cap. 45.

78. Cæterum non solum viuere sydera comminifcebantur Ethnorum sapientes, verum etiam sexum illis, & vitales operationes attribuebant, ut refert Macrobius Saturn. diem. lib. 1. cap. 17. Idè nonnullis astrorum fœmineam dedicabant imaginem: quin & in sole masculum agnouere sexum ut tradit Cælius. lib. 18. Lect. antiq. c. 6. Hæc autem philosophantium figmenta latissimè superauere Poëtæ nouis & plausibilibus fabulis, dum naturam syderum floridam esse, varioque odore flagrantem somniarunt. Vnde illud ex opusculo *Rosa* quod Marianum esse censuit Charisius.

Virgil. *Ros vnus, color vnus, & vnum manè duorum. Syderis, & floris est: domina vna Venus.*

Item florum odorem exhalare. *Foris vnus odor: sed celsior ille per auras Diffatur, spirat proximus iste magis.*

Hæc vero similiaque ethnorum deliramenta à Theologico musæo explodenda potius, quam refellenda sunt. Qui tamen ea impugnata desiderabit, adeat Pereriam lib. 2. in Genes. quæst. 7. Nobis ad morales Theses properantibus ea ex professo impugnare nec vacat nec libet.

Perer.

demerito vestro , ad cæcitatem vestram lumen fulget.

81. Matth. 24. 29. Supremum diem iudicij describens ait : *Sol obscurabitur , & lumen non dabit lumen suum.* At Isai. 30. 26. eiusdem dici signa prænuntians , in iisdem syderibus omnino contraria portendit. *Et erit , inquit , lux inna sicut lux solis , & lux solis erit septemplex , sicut lux septem dierum.* Quid dissimilius? Alter luminaria magna restinguit , alter eadem fulgentiori lumine accendit. Euangelicus propheta Euangelistæ videtur esse contrarius : neque vtriusque veritas simul in iisdem corporibus potest conuenire. Nam si *Sol obscurabitur* : qua ratione septemplex affulgebit ? Si *Luna non dabit lumen suum* : non ergo erit *lux Luna , sicut lux Solis.* Sed tamen nulla est in utroque vaticinio contrarietas. Intendent quidem illo ultimo die Sol , & Luna splendores suos , vt iustis splendidius affulgeant : obscurabuntur tamen nec dabunt lumen suum , quatenus ipso splendidore lumine peccatores cæcutiant. Nam cum extremo illo die electi simul congregabuntur , & impij , sol illis apparebit lucidior , Luna fulgentior , his vero *Sol obscurabitur , & Luna non dabit lumen suum*, vtpote quibus lumina ipsa tenebras , & noctes offundent. Quare dixit Abulens. quæst. 84. in locum Matth. *Potest fieri quod nulla mutatione existente ex parte corporum cælestium fiat ista obscuratio.* Nempe fulgentissima ipsa luminaria nullam in seipsis mutationem patientur , sed in ipsis improborum oculis tenebrescent. Itaque quod augeri , quod minui dicitur astrorum splendor , ab intuentium meritis prouenit , namque vt iustis fulgentiora erunt , ita & improbis obscuriora.

82. Ægrotante Lazaro prouocatus pia sotorum sollicitudine Christus destinabat ad amicum accurrere. Interpellabant profecturum discipuli dicentes : Magister , nunc quærebant te Iudæi lapidare , & iterum vadis illuc ? Respondit Iesus : *Nonne duodecim sunt horæ diei ? Si quis ambulauerit in die non offendit , quia lucem huius mundi videt.* Ioann. 11. 9. Quasi dicat : Quid mihi vos timetis ? quid de nece mea tantopere trepidatis ? An nescitis duodecim horis constare diem ? securumque fore quicumque lucem videt ? Vnde , rogo , hæc à luce securitas ? impertinens certe videri posset ratio à diei horis , à luce syderum ad indemnitate petita. Quid ad turandam vitam lux pertinet ? vt si quis ambulauerit in die non offendar ? Planè plurimum. Nempe à luce subsidium iustis est , dum quæ ipsos illuminat scelestos obcæcat. Ideo interdum monet Iudæos non esse timendos , quia nocentium oculi ipsomet dierum lumine hebetantur , & ad delinquentium tenebras lux splendet. Inquit cogitationem hanc Chrysost. in Cærena Corderij super Ioannem. *Nonne , inquit , duodecim sunt horæ diei , Hoc vult dicere , quod qui lucem huius mundi videt , securus sit.* Scilicet , quia sicut lucem videre nequit nisi bonus ; ita cum non videt nisi ad cæcitatem malus , quare in luce salus est iustis dum destituti suffragio lucis , non poterunt ferire nocentes.

83. Hinc intelliges cur isti apud Luc. 16. 8. ap-

pellentur. *Fily lucis.* iuxta quam nomenclationem Paulus ad Ephes. 5. 8. ait. *Eratis enim aliquando tenebræ , nunc autem lux in Domino , vt filij lucis ambulate.* Qui vero sunt isti filij lucis ? Numquid Scriptura novos Phaëtontes inducit ? Fortè hæc appellatio illud respicit promissum à Deo factum Abrahamo. *Multiplicabo semen tuum , sicut stellas cæli , & sicut arenam , quæ est in littore maris.* Genes. 22. 17. Vbi duplicem filiorum Abrahami seriem insinuat Scriptura , alteram iustorum , quos stellis assimilat , alteram reproborum , quos arenis comparat. Rectè igitur Paulus dum infidelitatis Ephesiorum meminit. *Eratis , inquit , aliquando tenebræ* : id est arenis similes , quibus nulla insidet lux ; cum vero eos ad fidem conuersos laudat ipsos lucidissimis stellis similes dicit. *Nunc autem lux in Domino* , eosque ad permanendum in generoso illo splendore per constantiam in virtute hortatur. *Vt filij lucis ambulate.* Sic quippe homo de peccati tenebris ad iustitiæ lucem traducitur. Nam sicut innocentia vitæ lux , ita sceleribus & peccatis incumbunt tenebræ.

Merito interrogat Regius Psaltes Psalm. 17. 13. *Delicta quis intelligit ? Ab occultis meis munda me.* Et planè non videtur ita difficile delicta intelligere , vt quasi rem obscuram , & ab hominum sensibus alienam quærat inter mortales delictorum sapientes. Heu ! nimium sapimus in delictis , qui ad virtutum intelligentiam rudes sumus ; Tamen quotus quisque est , qui peccatorum labe infectus , ad eorum sordes abstergendas non cæcutiat , videntur pulchræ deformes ipsæ maculae peccantibus quia dum in peccatis hærent conscientia lumina extinguunt , & quasi si in tenebris sint , planè non vident ; quia ipsa peccata aciem mentis obtenebrant , & cælesti obsistunt lumini. Ita Augustinus inibi. *Quis enim delicta intelligit ? Si videntur tenebræ , inquit , intelliguntur delicta.* Denique quando nec nos delicti poenitet in luce sumus ; nam quando quisque ipso delicto inuolutus est , quasi poenitet obtenebratis , opertisque oculis non videt delictum. *Quia si tibi tegatur carnis oculus , nec aliud vides , neque hoc vnde tegitur vides.* Non ex defectu luminis ignorantur peccata ; sed quia ipsamet delicta sunt quædam inuolutra , quibus lux ipsa ab oculis peccatorum excluditur , Manet itaque impius in tenebris donec manet in delicto inuolutus , nec addicta potest videre nec lucem ; quia ipsa peccata tenebras inferunt lucem auferunt , & donec ab occultis mundetur lucem non percipit , qua delicta cognoscat. Nam vt iustis splendet lux , ita peccatoribus tenebrescit.

§. XV.

*Inferior hic mundus variat in deterius
nulla est in terris constans
felicitas.*

85.

*Mortales
in fortuna
regnum per-
uenimus di-
gna & indi-
gna passuri.
Seneca.*

Quid fortunam accusamus quasi nouum ali-
quid afferentem dum in aduersa prospera
mutat, & felicitatem hesternam hodierna cala-
mitate corrumpit? Hoc nempe damnati iure in
hunc mundum nascimur, huic nos censui excepit
obnoxior illa breuissima terræ pars, quam post
ortum primam tetigimus. *In regnum fortuna, &
quidem durum, atque inuictum peruenimus, illius ar-
bitrio digna, atque indigna passuri.* Ait Stoic. de
Consol. ad Marciam. cap. 10. In hanc tyrannicam
legem dati, hoc fatum ab vtero prosequuti su-
mus. Erras, si manentem hic felicitatem speras,
vbi cuncta mouentur, semperque voluntur in
peius. Iis figuris (ait Nazianz. Orat. de paup.
amore.) *Quas pueri per ludum in arena figunt, cer-
tior fides haberi possit, quam hominum felicitati.* Si
qua firma est fixaque felicitas hominis non est,
supra humanam, supra mundanam esse oportet.
Illo tuam cogitationem spem colloca & mentem
vbi felicitatem perturbat nulla varietas, vbi nul-
lum denique ius fortunæ conceditur. Cælum im-
mortale felicitatis sacrarium & inconcussæ glo-
riæ asyllum in votis habeas, si extra fortunæ aleam
esse desideras.

86.

Duplicem gloriam concessit Astris Deus. Pri-
mum, *Vt luceant in firmamento cæli*; deinde, *Vt il-
luminent terram.* In utroque lucendi, ac illuminan-
di munere splendet, eorum nitida hilarisque fœ-
licitas: disparis tamen durationis securitas. Nam-
que in firmamento cæli perpetuo tenore lucent,
& nunquam intermisso fulgore coruscant. Ter-
ram autem illuminant non ita inuariabili, & per-
petui radio, imò vt loquitur Tertull. in Apolog.
cap. 48. *Lux quotidie interfecta resplendet, & tene-
bra pari vice decedendo succedunt; sydera defuncta vi-
uescunt.* En tibi quanta inconstantia terras illu-
minent, quam nobis occidua resplendeant, quoti-
die interstincta decedunt, & alternis vicibus cum
tenebris splendent. Nec propterea quod inter-
dum interstincta sunt nobis, non splendent in fir-
mamento cæli, imò ibi perpetua luce viuida irra-
diant, nullis addicta vicibus, nullis variata tene-
bris. Alia quippè est felicitas stellarum in cælo
lucere, alia terras illuminare, quæ permanet in-
corrupta in cælis est. *Vt luceant in firmamento cæli,*
quæ verò alternas vices patitur ad terras pertinet.
Et illuminent terram. Frustra hic quærant sydera
lucendi constantiam, vbi vaga semper est, fallax,
& infida bonorum necessitudo.

87.

Genes. 37. 7.

Iosephi Iacobi filius visum in somnis futuræ
felicitatis prælagium sic narrabat fratribus suis
*Genes. 37. 7. Putabam nos ligare manipulos in agro,
& quasi confungere manipulum meum, & stare vestros-
que manipulos circumstantes adorare manipulum
meum.* Hæc proculdubio futuram adolescentis di-
gnitatem annunciabant, quod neque eius fratri-
bus obscurum fuit; qui audito somnio iam ipsum
Iosephum auspiciati sunt Regem. Nunquid, in-
quiunt, Rex noster eris, aut subiiciemur ditioni
tuæ! Secundum huius exaltationis vidit Ioseph
diuersa somnij imagine prænuntium. Ibid. vers. 9.

*Vidi per somnium quasi Solem & Lunam, & stellas Ibid. vers. 9.
undecim adorare me.* Vtrumque somnium eandem
Iosepho dignitatem annuntiabat, dissimili tamen
indicio. Nam in prima somnij imagine viderat
suum manipulum eminere; eundemque manipu-
lum adorari. Itaque non Iosephi personæ sed ma-
nipulo eius præstabatur à cæteris veneratio. *Ve-
stros, inquit, manipulos adorare, non me; sed mani-
pulum meum.* At in altero insomnio non pro se
stellam aliquam, sed semeripsum vidit ab astris
adorari. *Solem, & Lunam, & stellas undecim adorare
me.* Et cur non iam hic stella cum stellis Iose-
phus, sicut prius manipulus cum manipulis figu-
ratur? Congruentius credo sibi ad inuicem som-
nia respondissent, si non secus Iosephus stella in-
ter stellas adoraretur, quam inter manipulos ma-
nipulus exaltabatur. Quid est, quod inter astra
multiplici adoratione cultus astrum esse non me-
ruit? inter sydera numerari non potuit? Ita est

profectò, nam vt ait in præsentī Hammerus. *Mun-
danam haud dubio felicitatem somnium Ioseph por-
tendebat.* Mundanam scilicet ideòque mille turba-
tionibus obnoxiam, quare Iosephus mundana
prosperitate colendus, non erat inter cæli sydera
collocandus. Habebat enim non pauca infortunia
felicitas illa, odium fraternum, machinationem
mortis, pueri venditionem, incarcerationem in-
nocentis. Hæc cum inconstantem felicitatem faci-
ant ad cælum utique non pertinent. Benè est
quod per manipulum humana felicitas figuretur
quæ tanquam complicatis palleis structa, flante
aduersitatis vento dissipabitur, igne æmulationis
admoto comburetur, interius vana exterius am-
bitiosa pompa confurgit; si quid tamen grani af-
fert iste manipulus ærugine computrescet. Igitur
non ad sydera hæc felicitas pertinet, neque astris
Iosephus comparari debuit, mundanam adeptu-
rus gloriam, non cælesti constantia firmandam,
sed instabili mundi varietate obrinendam.

Iudic. 5. 20. *Stella manentes in ordine suo aduer-
sus Sisaram pugnauerunt.* Hinc hostibus fatalis

ruina, hinc Dei populo certa victoria. Celeberri-
mus ille triumphus mille laudibus à Debora de-
cantatus est. At dum acies dimicant, dum incertus
præliantium euentus Ducem retinet, Sisara in an-
cipiti versatus periculo matris suæ viscera tor-
quet. *Per fenestram respiciens ululabat mater eius, &
de coenaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus
eius? Quare tardauerunt pedes quadrigarum illius.*

Ibid. vers. 28. Tunc quasi consolationem socru
allatura vna ex nuris eius sapientior cæteris, ita
respondit. Ibid. vers. 30. *Forſitam nunc diuidit spolia,
& pulcherrima fœminarum eligitur ei.* Hæc scilicet
victoriā sperabat, & viri sui felicitatem augurata
turam se spoliolum participem vna cum victore
suo Sisara gaudebat. Sed vide quàm medio in
gaudio, quod sibi fingeat, hæc fœmina suspicio-
nibus torquebatur. *Pulcherrima, inquit, fœminarum
eligitur ei.* Nondum saporem sumserat futuræ
felicitatis, & iam zelo typiæ angebatur stimulis.

Dum prospera nuntiat, sibi simul aduersa refor-
midat: lætari spoliolum opulentia non potuit,
quin inter ipsa felicissima spolia subesset aliquid,
quod præsumptum gaudium coniugij æmulatione
turbaret. O perfidiosam mundi felicitatem! cer-
tius de gaudio mœtorem parturientem, quàm
solidum gaudium. Securius contingebat felicitas
pugnantibus astris, *Stella manentes in ordine suo
aduersus Sisaram pugnauerunt.* Manent scilicet in
suo ordine sydera, dum viuunt, dum gaudium

Hammer.
Iosephus quia
nō se astrum
esse vidit
cum adora-
retur ab
astris, mun-
danam fœ-
licitatem
sibi prænu-
tianti conie-
cit.

Ioseph à fratri-
bus ado-
ratus per
manipulum
significatur,
vt mundanæ
felicitatis
inconstantia
prænotetur.

88.

Iudic. 5. 20.

Ibid. vers. 28.

Ibid. vers. 30.
Sisara uxor
dum ex eius
triumpho
prospera nuntiat,
aduersa
formidat.

Stella dum
contra Sisa-
ram pugnant
in ordine suo
manere di-
cuntur, quia
nisi in cælis
nihil manet

de victoria decerpunt: quia quæ de cælo felicitas obrinetur, nulla aduersitate muratur.

89.

1. Reg. 2. 8.

Canticum Annæ optimè concinit cum Deborah cantico. Sic illa 1. Reg. 2. 8. *Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, ut sedeat cum principibus, & solium gloria teneat. Domini enim sunt Cardines terra, & posuit super eos orbem.* Incongrua sanè videbitur hæc oratio, nisi altius scrutemur. Quid enim pertinet ad exaltandos humiles Deum esse cardinum terræ Dominum? Hoc quidem Deo naturaliter competit; illud non tanquam naturæ Domino, sed tanquam gratiæ Auctori. Ergo quid refert Deum esse Dominum cardinum terræ; ut propterea veluti necessariò inferatur eleuaturum pauperem, & suscitaturum egenum? Verum in hoc Cantico loquitur Anna de felicitate sua, quæ cum esset sterilis, fecunda facta est, ibid.

Ibid. ver. 5.

Lyra.

Mundi felicitas super cardines terræ voluitur, sublimes deprimat, humiles eleuat.

vers. 5. *Donec sterilis peperit plurimos, & qua multos habebat filios infirmata est*, circa quæ refert ex Hebræis Lyra. Quod quando Anna pariebat unum puerum, Phanenna sepeliebat duos de suis. Quare illa quæ se nimis superbè propter numerositatem filiorum exaltauerat, vice versa, filiorumque felicitate orbata æmulam vidit filiorum multitudine crescere, seque liberorum paucitate decidisse. Ait ergo nunc Anna. Quid insolescebat Phanenna? Quid iactabat felicitatem fecunditatis suæ, meque tanquam sterilem & infelicem conuitiis impetebat? Ecce modo, mutata sorte & me felicem & se videt absque prole contemptam. Nempè sic alternam mundanæ felicitatis gaudia, ut nunquam fixo pede consistent. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem. Ut quicumque in hoc orbe sublimitatem adeptus est, his cardinibus credat esse subnixam, adeoque circumuoluendam felicitatem. Vanissimam igitur spem nutrit, quisquis in hoc orbe versatus prosperitatem credit stabilem. Orbis totus his axibus vertitur, susque deque conuoluitur; pari igitur varietate, & infimos subleuat, & deprimat sublimiores.

§. XVI.

Non est homini querenda dignitas; sed dignitati homo querendus est.

90.

Plutarch.

Honorum certamina, numen pessimum inspirat.

Sapiens homo Euripides, & ciuiliū morborum peritissimus, *Honoris certamen, & studium, quasi numen aliquod utentibus pessimum, atque perniciosissimum deuotandum esse precepit.* Ita in Sylla Plutarch. Et meritò. Quid enim ita hominibus pessimum, ac perniciosum est quàm congressus ille candidatorum sibi inuicem oppugnantium? Ibi ut quisque suffragia ad dignitatem negotietur aliorum merita semper aut negat, aut minuit, adeò in magno virorum concursu nemo est qui præter se aliquem dignum putet. Neminem credat, in quem iure dignitas cadat. Quid item miserabilius quàm ab vnius honore muneris pendere omnes, & anxie expectatione cruciari singulos? O pessimum ambitionis certamen! Quasi propter honorē homines fiant, & non potius propter homines sublimiora etiā munera instituta sint. Oporteret à dignitatibus ambiri viros, & non ad illas nisi quæsitos accedere; illos ab honoribus expectari tanquam in hoc vnum inuenta sint munera, ut

non cupientibus, sed benè merentibus concedantur. Horum cum in magna hominum segete minor annona sit facilius inueneris dignitatem homini, quàm hominem dignitari.

Naturæ Auctor primo mundi die lucem condidit. *Dixitque Deus, Fiat lux, & facta est lux.* Genes. 1. 3. Productionem autem aliorum usque in diem quartum omnino distulit. Poterat quidem astra simul cum luce edere, illisque corporibus, quæ in luminaria creabar, indere statim lumina. Ut quid igitur tot dierum interstitio seiunxit à luminariis lucem? aut cur illa toto triduo præcessit sydera, si tandem erat conferenda syderibus? O prouidissimum Orbis gubernatorem! Lucem prius mundo dedit, ut veluti hunc splendidissimum honorem syderibus præparasset; stellas postmodum quæsiturus, dignas scilicet, quibus tam splendidum munus impertiretur. *Fiant, inquit, luminaria in firmamento cæli.* Attende ad quid facta sint. *ut luceant in firmamento cæli.* Equius duxit à luce sydera, quàm à syderibus expectari lucem, aut ab astris splendorem ambiri. Idcirco astra facta sunt *ut luceant*, id est, ut lux illis pro merito conferatur. Quæsitæ quodammodo sunt, & de quodam veluti secessu reuocata, ut tandem lucem quasi rogata conciperent, sic nimitum splendidus honor conceditus est, non ambientibus astris, sed ut digno honore splendeant astra, quæruntur.

Cum Saulis regnum citò defecturum prædiceret Samuël, nequaquam, inquit, regnum tuum ultra consurget. *Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta corpus suum, & precepit ei Dominus, ut esset Dux super populum suum; eo quod non seruaueris, quæ precepit Dominus.* 1. Reg. 13. 14. Irreligiosus Rex iustissima Dei sententiā damnatur. Sed quare dicitur Deus quæsisse virum, quem loco Saulis, & dignitate sufficiat? An virorum tanta penuria erat regnare volentium, ut opus fuerit perquirere regnaturum? Immortalis sapientia, quæ ex vastissima creaturarum congerie singula menti præsentissima habet, quin aut multitudine possit, aut varietate confundi, tanquam ignara quid in homine meriti inueniat, quærit, & inuestigat, quis dignus sit ad regnum promoueri? Rectè ad hæc respondet Gregor. lib. 5. variat. cap. 3. *Quæsisse virum dicitur, ut eligendorum Antistitem forma hominibus præbeatur.* Non quæsiuit Deus virum veluti dubius, aut consilij ignarus, aut electionis incertus; sed merito-rum David sibi utique conscius, quem ab æterno destinauerat Regem, dicitur quæsisse. *Ut eligendorum Antistitem forma hominibus præbeatur*: ut ad humanas electiones lex quodammodo sanciretur. Quæsisse virum dicitur, ut quæsitus non intrusus ad dignitates promoueatur. Itaque homo ad munera quærendus exemplo Dei est: non munera hominibus indaganda sunt. Ille tunc dignus qui infulas dignitatis induat, qui non quæsiuit honorem, sed ad honores peruenit ipse quæsitus.

Iacobum naturæ iura natu postremum fecerat, & à paterno maioratu excluderant; sed quem non iuuerat natiuitatis ordo, promouit industria & idonea fraude imponens parenti primogeniti benedictionem obtinuit. Benedicens ergo Iacobum Isaac, inquit, *Seruiant tibi populi, & adorent te tribus; esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tue.* Genes. 27. 29. Comperta mox fraude eundem filium iterum vocat & benedictionem confirmat. Genes. 28. 1. *Vocauit itaque Isaac Iacob, & benedixit eum.* Sed rogo; quid opus erat

91.
Gen. 1. 3.

Lux triduo ante luminaria produci-tur, ut honor expectet merentem.

92.

1. Reg. 13.
14.

D. Gregor. Deus dicitur quæsisse virum eum Davidem elegit in Regem, nam ad dignitates homo querendus est qui dignitates non quærat.

93.

Genes. 27. 29

Genes. 28. 1.

Facilius inuenitur dignitas homini, quam homo dignitati.

erat quem semel benedictione auxerat identidem benedicere? An forte Isaac primam illam benedictionis gratiam vacuum effectu futuram reputabat? eo quod à nesciente fuisset subrepta, & à cæco sanè fuerit præter intentionem extorta? At ipse Isaac fraudis iam conscius factum tenere confessus ait: *Benedixique ei, & erit benedictus. Ut quid igitur quod ratum habuit, secundò confirmat quasi non ratum? cur priorem benedictionem actum agens conduplicat? Sanè intererat plurimum non indebito ordine, sed iusto suffragio tam preciosa munera contulisse. Primam quippè benedictionem Iacob occupauit intrusus; secundam obrinuit vocatus. Vocauit itaque Isaac Iacob, & benedixit eum. Noluit ergo prudentissimus senex tam splendidi muneris honorem in negociatorem sollicitum decidisse; sed illi potiùs obueniret, quem non vel apparens ingessisset ambitio, sed quem arcesseret consulta vocatio. Ita apud Lipomanum Rupert. *Quem iam, inquit, ipse nesciens, imò quem Deus benedixerat per se ipsum nescientem, eum nunc vocat ex nomine, & scienter benedicit, idest, datum in illo confirmat subrepta benedictionis. Manebat quidem priori benedictione Iacob, de iure primogeniti certus, sed non tamen absque specie ambitionis fœdatus. Eum igitur modo vocat Isaac ex nomine, ut quem dehonestauerat latens, & fraudulenta subreptio, modò dignè in honorem assereret prudens vocatio.**

94. Pascebat Moyse oues lethro soceri sui, cumque minasset gregem ad interiora deserti, & ad montem Dei peruenisset apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi; & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur. Miraculo tam insolito concitatus ad videndum prodigium properabat, cum diuino interpellatus oraculo audit *Ne appropries inquit huc: solue calceamenta de pedibus tuis: terra enim in qua stas, terra sancta est.* Exod. 3. 5. Postea populum ex Ægypto reducens, cum in eodem deserto castra fiteret, aduenientis Dei sentiens præsentiam videt eiusdem montis apicem flammis vndique fulgurantem. *Moyse autem ascendit ad Deum, vocauitque eum Dominus in monte* Exod. 19. 3. Ecce modo iubetur appropinquare, qui olim prohibitus fuit accedere. Eadem loci sanctitas, ardebat non minori incendio quàm rubus, montis vertex, haud ramen Moyse abscedere commouetur, imò ad festinandum consensum prouocatur. *Vocauitque eum Dominus de monte.* Inuestigemus modo disparitatis causam, quam diligenter discutit Abulen. & genio suo digna ratione conciliat. *Quia, inquit, cum ipse pasceret gregem lethro, ille venit ad montem illum, & in parte superiori illius montis, vidit rubum ardere, & non comburebatur, & dixit: Vadam & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus, quod pergeret ad videndum, vocauit eum de medio rubi, & ait: Moyse, non appropries huc. Quia ergo Deus arguerat eum de irreuerentia in eodem loco accedendo antequam vocaretur; noluit nunc accedere donec vocaret eum Deus.* Scilicet Moyse vtrouique accepturus erat summam in Dei populum profecturam. Prius enim ductor populi electus est & Deus Pharaonis constitutus: modo in Legislatorem supremum asserendus erat ut quos de captiuitate deduxerat legum præceptis gubernaret. Primam dignitatem de rubo accepit, secundam de monte similiter tulit: & ubi de conferenda dignitate agebatur repellendus fuit cum seipsum videbatur ingerere reuocandus cum se retra-

heret. *Quia ergo Deus arguerat eum accedendo antequam vocaretur; noluit nunc accedere donec vocaret eum Deus.* Dum ipse non vocatus festinabat tanquam in speciem ambitus, reprehenditur: repulsa iam monitus didicit, non nisi vocatus accedere, quem dignum vocari fecerat modesta recessio; fecit antea demeritum sollicita in speciem intrusio.

§. XVII.

Vera pulchritudo suis synceris coloribus nascitur, studioso fucò non pingitur.

Medicata facies verissimum producit spectrum in vino mendacio.

95. Quid sit pulchritudo, dubitet is qui luminibus careat: ipsa se aspectantibus probat, & omni eloquentior sermone commendat. Natura est; non imitationis artificium, aut ascititij ornatus suffragium. Veritas est; non ementitæ formæ similitudo, aut fictæ gratiæ subsidium. Quod pingitur, quod fucatur ad naturæ formam fingitur, in qua sola splendet solida pulchritudo, de cuius decore sibi sufficiunt arte medicata nitorem.

96. Video astra in firmamento placidissima venustate splendida, non alio artificio ornata, nisi quod lumina nata sunt. *Fiant, inquit Deus, luminaria ut luceant in firmamento cæli.* Quotidie exorta eandem semper ostendunt oris pulchritudinem, vixque è leſulo surgunt, cum hesternam formam iisdem fulgentem luminibus repræsentant. Non illa in se comendo tempus insumunt aut in crispandis radiis torturam patiuntur; quia verè pulchra sunt, nitidam faciem statim ab ortu producant. Vera enim venustas nascitur, non asciscitur, & ut cum Nazianzeno loquar Orat. in laudem Gorgoniæ. *Non pictorum artes & perſtigie, ac vilis, & exiguo pretio comparabilis pulchritudo illis est.* Ideo vera quia naturaliter indita. Diserta quædam matrona rogata quo artificio pulchræ manus fierent? Respondit. Habere pulchras manus omnium optimum esse remedium. Quasi hæc venustatis gratia non fiat, sed à natura debeat esse concessa.

97. Monebat sapiens mater Samuëlem Regem, ne substantiam, atque diuitias in cultu mulierum dissiparet. Posteaque difficile ait mulierem inueniri fortem, quare omnes contemnendas ea potissimum ratione prædicabat. Addit præterea singularem causam, qua mulieres omnes placere non possint rectè sapientibus: nempe quia *Fallax gratia, & vana est pulchritudo.* Proverb. 31. 30. Notum id quidem, nec facilè sensibus suadendum humanis. Quid in gratia fallaciæ, aut quid in pulchritudine inueniet vanitatis, nisi sit fœmina, quæ gratia & pulchritudine destituta, aliis inuideat vnde ipsa non placeat? Dei donum esse pulchritudinem corporis adeò certum est, ut hæc sapius in Scriptura laudetur; imò ad diuina ipsa, & cœlestia bona commendanda, quasi nostri amoris illicitum pulchritudo proponatur. Vnde ergo Samuëlis mater fallacem illam esse suspicatur, & vanam! nisi quia rarò apud mulieres inuenias solidam, naturalem, ac veram. Malunt se pulchras mentiri, quàm esse, & supra veram & nativam faciem, superimponunt sibi ora fallacibus simulata figmentis, & vanissimo fucò lita. Ferè in hunc sensum, locum interpretatur Balduin. apud Tilmann. *Fallax gratia, & vana est pulchritudo, inquit. Quid est*

Pulchritudo non est artificium sed natura.

Naturalis & vera pulchritudo in astris eruditur.

Nazianz.

Proverb. 31. 30.

Fœmina malunt se pulchras mentiri quàm esse.

Balduin. Vana pulchritudo est pulchra vanitas.

Isaac subreptam benedictionem Iacobo confirmat, ne videatur intrusus, sed ad honorem vocatus.

Exod. 3. 5.

Exod. 19. 3.

Abulen. Moyse cum ad rubum ardentem accederet, reprehensus non audet ad fumantem montem accedere nisi vocatus.

est vana pulchritudo nisi pulchra vanitas? aut quid fallax gratia, nisi grata fallacia? Cernentibus enim gratiose placet, sed spectantes fallit, & intuentium oculis, quasi quibusdam prestigiis illudit. Non damnatur igitur pulchritudo, nisi quæ præstigiore, quæ artificiosis pigmentis imponit aspectibus, & per ascititia imitamenta naturæ in vivo corpore fictum ostendat spectrum.

98.

Genes. 29. 17 Rachel dicitur esse decora facie, & venusto aspectu quia plures sunt quæ in deformi facie venustum ostendunt aspectum.

Genes. 29. 17. Eximia Rachelis pulchritudo his verbis commendatur. Sed & lia lippis erat oculis, Rachel decora facie, & venusto aspectu. Hoc ultimum elogium videtur superfluum. Nam si Rachel decora facie erat, aspectu venustam fore necesse est: cum nulla sit pulchra facies, quæ aspicientibus esse possit in venusta. Laudata igitur in Rachel oris pulchritudine, quid opus erat addere aspectu extitisse venusto? Hæc si sint synonyma, otiosa sunt; ne autem superuacuum laudem videatur Scriptura tribuisse, emphasim eorum verborum querendum est. Sanè aliud est pulchram esse, aliud videri, quia non omnis decor qui apparet intuentibus, à decora facie procedit. Sunt quæ in pessimo ore gerant venustatis aspectum, & ab innata frontis forma multæ præbent oculis alienis speciem pulchritudinis. Ut autem veram non fucatam, nativam non emendicatam Rachelis pulchritudinem laudet Scriptura, inquit: Rachel erat decora facie, & venusto aspectu. Scilicet talis erat decore ingenito, qualis aspicientibus apparebat: nec à forma conspectus oris genium degenerabat. Non alia erat, alia se videntibus simulabat: decor ille quem hauriebat aspectus facies erat non mendacibus crustis fallacia personata. Etenim semper est eadem venustatis species, quæ innata est: nam quæ sibi colores de pixide mutuatur impudenti metamorphosi à seipsa dissimilis, sub vno corpore duplicem personam inducit. Zeno Veronensis. ferm. de pudicitia in has larvas eleganter inuehitur. Intensa, inquit, miris excolit artibus se se, & quam non habet, querit. Pingit se in ipsam & lenocinante vario magistri medicaminis fūco, & vultum suum vultibus vestit alienis; hoc futura non quod natura præstitit, sed quod ei ad examen speculi arbitrium temporale dictauerit. O nimis verum peruersi huius abusus elogium!

99.

Ruth. 3. 3.

Rutha pueri-rata facie placere studens in subsidium venustatis vocavit noctis auxilia, & somniantis Booz suffragia.

Verus illa Noëmi quæ diuturna ætatis experientia in his artibus inualuerat, cum acceptam à nuru sua Rutha gratiam vellet quaesito matrimonio referre, ita illam instruxit, ut Booz viro diuini placere posset. Lauare igitur & inungere, & induere cultioribus vestimentis: non te videat homo donec esum, potumque finierit. Ruth. 3. 3. Mittit ad Boozum adolescentulam, mundo omni præcinctam, & cultioribus vestimentis ornatam, ut politiori gestu gravior esset, & tantum hominem ad nuptiarum ineunda fœdera inescaret illitio venustatis. Sed cur illam iubet nocturnas operiri tenebras, nec ante finitam cœnam se Soozo aspiciendam permittere? Ut quid frustra ornabatur ad umbras, & tenebras expectabat, quæ studioso innungebatur artificio? Rectè quidem anus amoris incitamenta procurauit. Nam qui poterat medicata placere facie, nisi peruenisset ad hominem cœna ingurgitatum, & potu semi sopitum: denique nisi ei se videndam obiceret Rutha, qui oculorum obtusa acie per medias ipsas noctis tenebras male aspicere? Ita obseruauit ingeniosè Lyranus. Hoc dixit ut magis Booz inclinaretur ad desponsandum eam. Quasi non posset Booz ad nuptias inclinari, nisi Rutha noctis auxilia, & somniantis viri

suffragia, idest, ingurgitati mœro hominis pigerimam mentem in delinitæ venustatis subsidium aduocasset? Si constantes Booz oculi, adesset clarior dies, si denique intueretur homo picturatis coloribus formari Rutham totam, non magis amari posset, credo, quàm in aulaeis intexta, vel in tabulis imago depicta. Inhorruisset potius sensatus homo, veluti larua conterritus, qui in ficta forma obseruasset loquentis verba, motusque uiuentis.

§. XVII.

Nimum cautè sibi cauet auctoritas quæ non suis viribus radicatur; sed alieno fauore fulcitur.

Plurimum interest inter nobilitatem illam, quæ à maioribus sanguinis successionibus deducitur, & inter eam, quam fors fortuita peperit, aut inopinato auspicio fortuna concessit. Illa enim solida & stabilis haud turbare facile potest, quia suis viribus nititur, nec ab alieno arbitrio concipit, splendorem. Eà verò, quam aut libido principum fecit, aut casus secundior fabricauit, utpotè debilibus fulta principiis continuo eger studio, ut aduersus omnes impetus se defenderet, ne si leniter fuerit concussa fatiscat. Rectè ad hæc Tacitus lib. 13, Annal. Nihil, inquit, rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est quam fama potentia, non sua vi nixa. Hinc istos videas ad fastigium potentia repente sublato nimium in fortunam suam respicientes, ac si undique rutines timeant quibus concuti possit recens illa, nec dum benè radicata felicitas. Miris subinde modis fastui suo indulgent, ut illud nobilitatis specimen continuo artificio suffulciant. Facite Petron. in Satyræ Eupolmii his præceptis instruit ad fictæ nobilitatis famam sustinendam. Secundum hanc formulam imperamus Eupolmio, ut plurimum tussiat, ut sit modo solutioris stomachi, cibosque omnes palam damnet; loquatur aurum, & argentum, fundosque mendaces, & perpetuam terrarum sterilitatem. Nempe his ineptissimis rebus se tueretur mimica ista nobilitas, magis affectatione generositas quam virtute subsistens. At generosus ille nobilitatis splendor, qui non ascititio, se & ingenito honore fulget, minimè fastosus aut morosus est, neque aliorum felicitate carpitur, has ineptias respuit, gloriæ securus, tanquam qui non aliorum ob nubilatione resplendet, nec possit aliorum splendore restingui.

Sydera omnia ab vnus solis iubare lumen mutantur, ut fert communis opinio: de omnibus tamen pariter dicitur in firmamento lucere. Ut luceant in firmamento cæli. Cum etiam non nisi à sole terra diem, & claritatem accipiat indiscriminatum tamen omnia sydera terram illuminare dicuntur. Et illuminent terram. Nec propterea soli iniuriola scriptura est, aut inuidiosum hoc de astris præconium satis excludendi; & illuminandi forma apparet, quis ille sit, qui propria & ingenta luce resplendet, quæque aliena & speciem fulgeant. Sol quia in nato sibi fulgore feruet placida & serenissima facie cuncta collostrat, & nunquam turbulentis radiis irradiat: reliqua verò sydera lucent quidem in firmamento, sed trepida luce, veluti alienum sibi extraneum esse splendorem ipsa trepidatione testantia, & sui luminis defectum

100.

Nihil tam instabile quam fama potentia non sua vi nixa. Tacit.

Petroni. Ficta nobilitas mimice repræsentat.

101.

Sydera quia ascititio splendore fulgent dum trepidant.

Zeno Veron.
Sol non timet
occasum,
quia de suo
splendore se-
curus est.

fectum timentia. Hinc tremulo radio, ac pa-
uente lumine incedunt, quasi quæ omnia formi-
dent, ne aduentitius splendor minuatur, &
pereat. Sic propemodum inter Solem, & reli-
qua sydera discrimen licet meditari ex verbis
Zenon. Veronens. serm. de resurrect. de Sole lo-
quens, ait: *Quotidie nascitur, moritur; nec tamen*
instantis finis sorte terretur, suos ut repigret cur-
sus, ut horas, aut momenta producat, ut saltem
paulo diutius diei sui remoretur in via, sed fidelis
semper intrepidus ad sepulchrum noctis contendit,
sciens in ipso habere quod uiuat. Nihil scilicet tre-
pidat (lumen Solis nec sicut reliqua sydera tre-
mula fulget luce: cum enim soli adsit lumen
ingenitum, neque ab alio astrorum accidenta-
liter mutuatum, nec instantis finis sorte terretur,
nec suis splendoris defectum reformidat. *Sem-*
per intrepidus excipit noctis umbras: sciens in ipso
se habere quod uiuat. Nam generosus & natiuus
solis splendor satis in se habet unde sit à con-
tingentia fortunæ tutus, & ab umbrarum præ-
iudicio securus. Trepident astra, quorum lu-
cendi felicitas accessoria est, & in ipsa lucendi
beatitudine merito contremiscant. Nam ut
semper honor ingenitus confidentia sui intrep-
idus lucet, ita affectitius, & additus sui diffidentia
concutitur.

102.

Gen. 15. 8.

Cum Deus promississet Abrahamo terram Cha-
naam iure perpetuo possidendam, ille tanquam
promissionis dubius inquit. *Domine Deus, unde*
scire possum quod possessurus sum eam? Genes. 15. 8.
Hæsitare videtur Abraham, & signum quærere
quo confirmari possit veritas promissionis: nec
tamen Deus irascitur diffidere, imo statim ignem
de cælo super sacrificium immittens nouo prodi-
gio promissionem confirmat. Aliter prorsus eue-
nit Zachariæ Baptistæ patri cui cum Angelus ex
sterili & annosa vxore suscipiendam promitte-
ret prolem signum quæ huius promissionis incre-
dulus. Luc. 1. 18. *Vnde hoc sciam? ego enim sum se-*
nex, & vxor mea processit in diebus suis. Et quidem
Angelus signum quæsitum dedit, sed eiusmodi si-
gnum fuit, quod promissionis veritatem confir-
mans, incredulitatem sacerdotis castigauit. *Ecce*
eris tacens, & non poteris loqui, usque in diem, quo hæc
fiant, pro eo quod non credidisti verbis meis,
quæ implebuntur in tempore suo. Ibid. vers. 20. Ecce
modo Angelus hæsitacionem Zachariæ impuni-
tam esse non tulit. Deus autem Abrahamum si-
militer in speciem hæsitantem impunem esse su-
stinuit. Diuina erat in utroque casu promissio, par
utriusque verbis dubietas, vterque signum petit,
quo fidem promissionibus faciat. Cum ergo hic
pœnam subit, ille impunitus euadit? De veritate
loquentis dubitare, cedit in promittentis iniuriam
sustinuit tamen Deus verba dubietatem sonantia;
Angelus non est passus de sua veritate dubitari.
Neque mirum quia veritas ipsa Numinis sub-
stantia est, sibi que veluti innata, & propria natu-
ra. Hanc veritatem Angelus tanquam à Deo sub-
stitutam detulit Zachariæ. Igitur Deus, qui natu-
ra sua veritas est, cum videtur de certitudine suæ
promissionis argui, non tam irascitur, quam dissi-
mulat, sciens veritatis suæ fidem humana hæsi-
tacione infirmari non posse: Angelus vero qui non
à se sed ab alio veritatis auctoritatem acceperat,
tanquam ascititij: & mutuati honoris dispendiū
verebatur. O quam dispar est natiuæ, aut aduenti-
tiæ auctoritatis conditio? Hæc metuit vel leuissi-

Ibid. v. 20.

Petentes si-
gnum Abra-
hamus eua-
dit impunis
Zacharias
punitus eua-
dit, quia hic
Angelum il-
le Deum pro-
mittente ha-
buit.

mo ictu pulsari illa despiciat quidquid opponi po-
test, quia suis nixa viribus, nullum sibi dispen-
dium pertimescit.

Ioseph Iacobitica stirpes filiusque in paucis
charissimus patri *Pascebat gregem cum fratribus*
suis adhuc puer, & erat cum filiis Bala, & Zelpha
uxorum patris sui. Gen. 37. 2. Miraberis tam inge-
nuum puerum non ad alios fratres, Lia scilicet fi-
lios diuertisse, sed ad seruorum natos declinasse.
Nam si horum contubernium elegerat, quia ab
eodem parente Iacobo fuerant geniti, cur hi po-
tius à cæteris diuisi: cur non vna cum reliquis gre-
gem ducebant? Varias huius dissidij causas auspi-
cantur Interpretes: audiendus autem Lyra, qui in
filios Lia projicit totam huius diuisionis culpam.
Filij, inquit, Lia despiciebant alios, & reputabant eos
quasi seruos, & ideo Ioseph, qui erat de principali vxo-
re, faciebat eis societatem ad eorum consolationem.
Equidem si Iacobi filios consideres, inuenies so-
lum Iosephum ex matrimonio propugnatum om-
ni ex parte legitimo; etenim Lia Labani potius
fraude, quam spontaneo Iacobi consensu in vxorē
suscepta non nihil illegitimitatis transmisit in pro-
les. Ioseph vero Rachele natus, quam tot coniux
expetuerat precibus, tot laboribus emerat, solus
gloriarī poterat nobilissima matre, & ex libero
omnino coniugio ortum fuisse. Erat ergo illa in-
nata nobilitas, cæteris veluti per dispensationem
intrusa ingenuitas. Ergo seruorum illi liberos de-
clinabant ne de eorum consortio aliquam sibi no-
tam illiberalitatis contraherent. Iosephus autem,
qui de principali vxore erat, ex seruorum fratrum
comitatu nullum sibi timuit nobilitatis dispen-
dium nasciturum. Neque enim splendor generis
bene radicans scrupuloso se tueretur artificio, qui
vero famam honoris non sunt sortiti cum gene-
te, veluti suæ debilitatis conscij, timent à suo fa-
stigio facile deturbari.

103.

Genes. 37. 2.

Lyra.
Ioseph non
timet nobilita-
tem suorum
natalium,
quod cum
seruorum li-
beris conuer-
setur.

In hoc maximè laborauerat Christus, ut disci-
pulorum mentibus suæ diuinitatis infereret fidem
seque Dei filium esse verbo, & opere comproba-
ret. Tamen iam morti proximus, sciens quia omnia
dedit ei Pater in manus & quia à Deo exiuit, & ad
Deum vadit: surgit à cæna, & ponit vestimenta sua, &
cum accepisset linteam præcinxit se. Deinde mittit
aquam in peluim, & cepit lauare pedes discipulorum.
Ioan. 13. 3. 4 & 5. O quam ista sunt Maiestati con-
traria! quam vilitas illa seruilis de mente discipo-
lorum delere poterat diuinitatis fidem, tot mira-
culis, tot signis assertam. Ergo ne Dei filius de-
struit, quod astringit? Se Deo genitum persuadere
nititur, & per abjectissima officia se humillimum
hominum proficitur? Verum inter hæc humilita-
tis argumenta, manet secunda diuinitatis opinio.
His non putat maiestatem minui, qui ut ait Apo-
stolus ad Philip. 2. 6. *Non rapinam arbitratus est,*
esse se equalem Deo. Imo quia in se Dei inesse na-
turam, potentiam maiestatem sciebat, seque
à Deo exisse, & ad Deum vadere ignorare mi-
nimè poterat, ideo putabat cum seruili ha-
bitu diuinitatis maiestatem permanere integram,
& securam. Egregiè hic Theophylact in Car.
Sciens, inquit, quod à Deo exiuit, & ad
Deum vadit, nullatenus illi gloria minui pote-
rat; dum pedes discipulorum ablueret: neque enim
gloriam usurpauit. Qui enim dignitatem usur-
pant; minimè condescendunt, ne dissipent,
quod incongrue sibi diripiunt. Proh! quam ti-
mida est nobilitas affectata; quam dissipari
formidat,

104.

Ioan. 13. 3.
& v. 4. & 5.
Christus disci-
pulorum
pedes laua-
uit, ut se non
ex rapina
Deum esse
comprobaret:
Philip. 2. 6.
Theophyl.

formidat, si aliquatenus coudescendat. Nescit auctoritatem flectere, qui per artificiosam ambitionem eam deripuit. Nescit exponere ne tanquam ab alieno subtrahatur. Genuina & innata gloria sicut suis viribus nititur, haud his fulchris incumbit; nec deturbari timet, quasi leui pendeat fibula, aut subtilibus filis sit assuta.

§. XIX.

Sapè aliorum inficimur vitiis, quæ de propinquo oppugnamus.

105.

Seneca,
Excelsus spi-
ritus quarit
ubi honeste
non ubi tute
vuiat.

Aliorum salutem consulere, mores corrigere, extinguere vitiorum incendia, etsi tutissimum nobis non sit, gloriosum tamen est. Magnanimes nos natura produxit (inquit Senec. Epist. 105.) Et ut quibusdam animalibus ferrum dedit, quibusdam subdolum, quibusdam pauidum, ita nobis gloriosum. & excelsum spiritum, quarentem ubi honestissime, non ubi tutissime viuat. Dum ergo feruente spiritu proximorum salutem incumbimus gloriam ex nostro periculo negotiamur; nam dum vitiis appropinquamus, quæ in aliis extirpare cupimus, sapè ipsa repatimur vitia in quæ inuehimur, & morum pestem curantes, haurimus. Si vis (addit Stoicus) peregrinationes habere incūdas, tuum comitem facis. Hærebit tibi auaritia, quando auaro, sordidoque coniunxeris. Hærebit tumor, quando cum superbo conuersaueris. Nunquam scitiam in tortoris contubernio ponas. Intendent libidinis tuas adulterorum sodalitia. Si velis vitiis exui longè à vitiorum exemplis recedendum est. Etiam nolentem, imo oppugnantem etiam vitia contaminant, & ferè necessarium est, ut qui flammæ appropinquant calorem saltem sentiant.

Dabit hac contagio labem

Et dabit in plures; sicut grex totus in agris

Vnius scabie cadit & porrigine porci:

Vnaque conspecta liuorem ducit ab vna.

Felicissimum cense qui in pessimorum transcurso vitiorum maculas, non contraxit; hunc inter sydera numeras; imo ipsis syderibus potiorum dicam, qui vicina morum contagione non tingitur.

106.

Solem & Lunam longissime à regione mortalium Auctor naturæ separauit; & ea ipsa sydera, quæ ad terram illuminandam fecit, non est passus in terrarum confinio collocari. In firmamento luminaria fixit, quæ tenebras noctium ab hoc inferiori orbe propulsant. *Vt luceant*, inquit, *in firmamento cæli & illuminent terram.* Ibi lucent, hic illuminant; sepius splendent, inferius irradiant. Et cur non dicuntur ibi fulgere ubi illuminant? Certè ut innuatur, ab ipso terrarum diuortio, quas à longè respiciunt, prouenire, quod intemerato splendore fulgeant. Quasi si in tenebrarum confinio degerent; impossibile esset quas vincunt lumine tenebras, non concipere. Oportuit ergo sydera dum terras illuminant à terrarum vicinia separari, ne si inter nostras versarentur tenebras, in se noctes, quas pellere nituntur, refundant. O quam est difficile non infusari candorem inter vitiorum fæces versantium, nec tractantes fuliginem maculari?

107.

Moyse socii sui pascens gregem venit ad montem Dei Oreb, ubi ardentem rubum, qui non comburebatur intuitus, & mirabili visione

prouocatus ad prodigium examinandum properabat, ut videret, quomodo rubus arderet, & non combureretur. Sed in ipso pergendi conatu obstitit vox accedere prohibentis. *Ne appropries*, inquit, *huc; solue calceamenta de pedibus tuis locus enim, in quo stas, terra sancta est.* Exod. 3. 5. Hoc nempe monito commendabatur sanctitas loci, quem non licebat calceatis pedibus terere; sed religioso incessu calcare. Verum non minus religiosæ venerationis Moria monti debebatur, in quo iussus est Abraham filium suum vnigenitum immolare. Genef. 11. 2. *Vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum, super vnum montium, quem monstrauero tibi.* Hic Moria mons visionis appellatur, quia ibi Deum vidit Abraham ut exponit Cornelius à Lapide. Quare Chaldaus vertit. *Vade in terram diuini cultus.* Quia scilicet locus ille ubi se Deus ostenderat, dignus fuit, qui ad diuinum cultum dedicaretur. Sed ecce tibi Abraham & Isaac pariter incedentes tam sacrum religione locum calceati conscendunt, & nec iubentur calceamenta soluere, neque ut olim Moyse terram sanctam nudis pedibus premere. Cur ergo in altero crimen est calceatis vestigiis incedere, quod in altero eiusdem religiositatis loco, culpæ non vertitur? Quod Moyse mouerem Oreb calceis indutus ascendat piaculum ducitur, & quod Abraham similiter Moriam scandat irreligiosum non habetur? Eadem quidem erat vtriusque sanctitas loci; sed non erat eadem in ascendentibus puritas. Nam Moyse ex Ægypto in desertum fugerat, quare non ita immunis ab Ægyptiorum labe abcesserat, ut non aliquas sordes calceamentis saltem contraheret, & de peccatorum consortio non pulvis aliquis gressus inficeret. Merito igitur ipsi iubetur calceamenta ponere; ut maculas in Ægypto contractas prius abiciat, quam sacri loci sanctitatem inuadat. Pulchrè rem meditatatur Origen. Homil. 8. in Genef. *Moyse*, inquit, *cum venisset ad locum, quem ostendit ei Deus, non permittitur ascendere, sed ante ei dicitur: Solue corrigiam calceamenti de pedibus tuis. Abrahæ nihil horum dicitur, neque Isaac, sed ascendunt, nec calceamenta deponunt. In quo illa fortassis est ratio, quod Moyse quamuis esset magnus, tamen de Ægypto veniebat.* Magnus quidem Moyse quem in populi sui liberatorem atque ductorem destinauerat Deus, qui in rudimentum redemptionis Israëlitam ab Ægyptio defenderat; non tamen sic potuit in sceleratorum confinio degere, ut non aliquam maculam saltem calceamento tenus contrahere, & quorum mores ederat, vitiaque oppugnabat, ipsorum vitiis calces intinxit.

Filium Sunamitidis suscitaturus Eliseus sic se ad defuncti pueri mensuram aptauit, ut os ori, manibus manus, oculosque jungeret oculis, & procerum viri corpus incuruans staturam cadaueris adæquauit. 4. Reg. 4. 35. *At ille reuersus deambulauit in domo, semel huc atque illuc.* Sed quid, inquit, ad restituendam defuncto vitam, deambulatio Prophetæ pertinebat? Frigidum morte corpus operosè fouerat, & quod vitali calore cœperat disponere ad vitam opere imperfecto destituit, & quasi resurrecturum desperans aliorum se diuertit! An anxietate laboris lassatus refecturus vires inambulat? An moram vitæ tardantis fastiditus ab ipso animandi pueri conatu desistit? Quod ambulando huc, atque illuc discurret Eliseus non fuit difficillimi operis tedium,

Exod. 3. 5.

Genef. 11. 2.

Cornel.
Chaldaus.

Moyse inbe-
tur excal-
ceatus san-
ctam calca-
re terram,
quia ex Æ-
gypto noxiū
puluerem
calceamen-
tis contraxe-
rat.

Origens

108.

4. Reg. 4. 35.

Eliseus cen-
sit ex conta-
ctu defuncti,
quem ius ci-
tate volebat
mortis fri-
gore sua mē-
bra rigere.

Si stella in
terris essent
de tenebra-
rum confinio
fuscarentur.

dium, sed contractæ mortis indicium. Nam quia nimium se frigescenti cadaueri adiunxerat, nonnihil de frigore mortis in sua membra serpere senserat: quod agitatione de ambulationis à se nitebatur expellere. Ergo non potuit Eliseus vitam inanimi puero imprimere, quin ipse vicissim mortis contagio tangeretur. Frigus quod puerilibus membris mors indiderat; nec potuit mortem expugnare, quin ipse inciperet mori. Adeo vitia quæ ab aliis expellimus, nobis combibimus, etiam cum sincero animo ad peccatores accedimus.

109.

Salomon summa inter homines sapientia celebris, adeo stolidè ad vitæ finem desipuit, ut earum quas deperibat vxorum idola coluerit. Cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per

Reg. 11.4.

mulieres, ut sequeretur Deos alienos. 3. Reg. 11. 4. Tantum virum mulierum amor de sapientiæ fastigio deturbauit, & in tantam stultitiam eius mentem depressit, ut non modo falsis Diis construxerit phana, verum etiam ad sacrilegas aras incenderet thura. Sed neque tunc demum senex incæpit dementia laborare: imo quod amplius demirere, in ipso florentis initio iuuentutis, ac inter ipsa sapientiæ suæ lumina, iam illi mulieres isthæc impressere vestigia fatuitatis. Nam cum primum regni imperium suscepit, cum super infante oppressio, & filio superstitite litigantes duæ apud Regem mulieres iudicium postularunt. 3. Reg. 3. 16. *Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, & steterunt coram eo*, inquit Scriptura. Vbi Glossa. interlin. *Merito*, inquit, *ad eum meretrices venerunt, quem postmodo deceperunt.* Quasi dicat. Quid mirum si iam senex Salomon à mulieribus sit deceptus, ad quem iudicandæ olim venerant meretrices? Ex bona causa malus repullulauit effectus; & dum Salomon meretrices iudicat, dum rectam sententiam pronuntiat, ab ipsis hausit meretricam pestem, quæ in senectute demum erupit, & excelsam mentem tandem infatuauit. Usque adeo tractare sordes vitiorum periculosum est, etiam si abstergere velis, non euades sine labe.

Salomon inter litigantes meretrices iudicium faciens à meretricibus deceptus est.

3. Reg. 3. 16.

Glossa.

§. X X.

Sapientia lumen oculorum negotium est; probari non potest affecta voluntatis libidine, sed fideli mentis examine.

110.

Nihil est tam peruersum, quam liberam mentem voluntati subicere, aut ad aliorum placitum iudicium mancipare. Adeo ne verum non est, nisi quod placet tibi, aut probauit amicus? Hinc scinduntur in discordia iudicia, hinc opinionum dissidia non ratione, non veritatis robore pacanda; sed factione & impetu, tanquam in gladiatorio certamine defendenda. *Nihil unicuique nisi quod amauerit rectum est*, inquit Zeno Veronen. Serm. de Contin. Hæc sapientiæ regula, hæc veri mensura apud quos vilissima captiuitate seruiens animus ad alienam gratiam effingitur, vel propriis cupiditatibus deductus. Errare mentis oculos pronum est, quos obnubilat voluntaria affectatio, & inter ipsa scien-

Nihil unicuique nisi quod amauerit rectum est.

Zeno Veron.

Tamayo in Genesim Pars I.

tia lumina impingunt, facti ex ductoribus affectu exoculata voluntatis. Pulchrè Chrysolog. ferm. 131. *Quod vult, non quod est; audit semper qui decreuit errare.* Ergo ne exerremus à vero oportet non quod placet, sed quod est, sequi. Sit licet nostris affectionibus extranea doctrina, si quando veram esse suggerente conscientia constat, postposito quacumque respectu quærenda, & amplexanda est. Sapientia lumen est mentis sese ingerens oculis & quasi propter visum facta sit, ambitiosè obrutum sollicitat. Quid eam palatrem facimus, & ad saporem examinamus, iuxta cuiusque gustum aut probandam, aut respuendam.

Chrysol. Quod vult, non quod est, audit semper qui decreuit errare.

Cœlestia lumina in imaginem sapientiæ Deus condidit, cuius fulgentissimis radiis orbis splendet. Ita modo hic dicitur facta esse luminaria. *Vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram.* Nō maria illuminandi munus non aërem, sed solummodo terras suis radiis illustrandi officium astris injungitur, cum certissimum sit non minus maria, & aërem, quam terrarum spatia lucē astrorum perfundi. Cur igitur dicitur *Vt illuminent terram*, cum eorum beneficio cætera omnia luceant? Sanè quia in terrarum ambitu tantum versantur viuentes, quorum oculi de luce diiudicant, quorumque visus de splendore astrorum discernit. Indicauit hoc Thom. Angelic. hic. *Vt illuminent terram*, inquit, *quod quidem dicit, non quin luceant super aquas, & in aërem simpliciter, sed quia eorum lux magis apparet in terra.* Propterea scilicet dicitur terram tantummodo ab astris illuminari, quia intuentium oculos lux desiderat, ad hoc nata ut visu percipiatur, quod in terra potius quam in aqua euēnit, aut in aëre, quia in terra tantum degunt rationalium animantium oculi, quibus incumbit de luce iudicare. Ita propemodum sapientiæ lux, fulgorque doctrinæ, ut certissimam sui censuram accipiant, mentis oculus quærendus est, & interno animi intuitu pensitandus. Nam si non mente; sed voluntatis affectu censeretur contingat; necesse est sub iniquo iudicio sapientiam laborare, & siue pro luce tenebras, siue pro tenebris lucem peruersissime haberi. Infelici enim sententia doctrina mulcabitur, quæ non iuxta mentis examen iudicatur, sed iuxta saporem, & gustum voluntatis.

111.

Astra iubentur illuminare terram non maria, quia in terra sunt oculi qui de luce iudicant. Th. Angelic.

Apostoli Antesignani Enangelicæ doctrinæ, & Doctores cœlesti sapientiæ terræ sal appellati sunt, quatenus ab ignorantia corruptela erant mundū præsetuaturi. *Vos estis sal terræ*, inquit, *quod si sal euauerit in quo salietur.* Matt. 5. 13. Quasi tamen non satis eorum munus Christus salis nomine expresserit: adjecit quoque lucis præconiū. *Vos estis lux mundi.* Ibid. v. 14. Quid autem ad ampliore commendationem doctrinæ addidit elogium lucis? Non certè ut splendorem magisterij ambitiosè affectarent, quos inter eximia, quæ daturi erant argumenta sapientiæ humillimos esse iusserat. Sed quia salī discipulos comparauerat, operepretium fuit ut eorum sapientiam similem luci diceret. Etenim sapore sal dignoscitur: nec id omnibus pari sensus approbatione recipitur. Aliis plurimum salis condimentum saporatissimum est: nonnulli modico gaudent sale obsonia condiri; sunt etiā quibus tanta est palati insulitas, ut moderatum etiam salis saporem fastidiant. Noluit igitur Christus cœlestiū rerū doctrinā tam variis hominū sensibus expositam fore, ut

112.

Matt. 5. 13.

Ibid. v. 14. Apostoli non tantum sal appellatur, sed lux ne de sapientia, gustus, sed oculi iudicent.

Y 2 salis

salis instat alij eam reciperent, alij respuerent, vel ad cuiusque libitum quisque fingeret. Lucī propterea Doctores oportuit comparare mentis potius oculis, quam ad voluntatis libitum suscipiendos. *Vos estis lux mundi.* Lux etenim nullius hominis ingrata est oculis, nemini non probatur, omnium aspectus pari gratia recreat. Ergo doctrinæ veritas puritasque doctrinæ, ut iustissima censura probari possit, non ex cuiusque gustu mari debet, sed tanquam è mentis suggestu intellectus oculis iudicanda.

113.

Matth. 14. 8.

Suggestente adultera matre, instiganteque dæmone caput Baptistæ in salutationis pretium petiit procacissima puella. Matth. 14. 8. *Da mihi,* inquit, *hic in disco caput Ioannis Baptiste.* Voluit scilicet amputari caput, cuius nisi cum vita vocem non posset opprimere: vocem inquam adulterij criminatricem, propugnatricem castitatis Benè est, sed quare caput in disco potissimum voluit afferri? Nouum & mirandum spectaculum inferri mensis, apponi in natalitio, hilarique conuiuio recens interempti hominis caput, manans adhuc calente sanguine, & cruore ebulliente horridum. Et quid nouo hoc inuento dæmon intendebat? Sanè veritatis hostis Ioannis doctrinam miro astu voluit opprimere, & cœlestem eius sapientiam calidissima sagacitate obnubilare. Erat enim Ioannes (ut de illo dixit Christus) *Lucernæ ardens & lucens*, cuius nescis scelus insinuans addidit: *Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius.* Ioan. 5. 35. Dum itaque illa facula Ioannis ardebat, dum præfulgidis doctrinæ radiis emicabar, nemo erat, qui non exultaret in luce eius, siquidem objecta oculis displicere non poterat; erat cunctis veluti de pulchræ veritatis aspectu gaudij materia. Quid tunc dæmon veritatis hostis ad deturbandam eius doctrinam de famæ fastigio excogitauit? Suadet Herodiadi ut Ioannem postulet enecari, nec contentus extinxisse morte lucernam, lucemque illam ab oculis remouisse: eam insuper in disco mensis fecit induci, ut non iam de doctrina Ioannis iudicaret oculi sed palatum. Sciebat nempe omnem sapientiam, si de lucerna traducatur in ferculum, id est, si non mentis acumine, sed pro voluntatis libito iudicaretur non omnibus placituram. Hinc Basil. Seleuc. orat. 18. sic Herodiadem loquentem introducit. *Esto mihi pars epularum Baptistæ caput: sitim sanguine restinguam: videam ingulatum epulandum apponi: poter eius sanguine.* De Baptistæ doctrina tulisse triumphum existimabat, si extincta eius luce non iam oculis, sed oris sapor probanda traderetur. Nam sicut non est idem in omnibus appetitus, ita quæ ad gustus censuram sapientia reuocatur haud omnibus pariter æquali voluptate blanditur, quin multis insipidis, & insulsis vertatur in nauseam.

114.

Genes. 2. 17.

Homini paradisiacis deliciis felicitate vnus pomi esus interdictus est Genes. 2. 17. Sic præcepit Deus: *De omni ligno, quod est in paradiso comede: de ligno autem scientia boni, & mali ne comedas.* Quid vero mali habeat scientia boni, quod homo tenetur eligere; vel scientia mali, quod æquissimum est declinare? Certè Eccli. 15. 14. dicitur: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui.* Et infra. *Ante hominem vita, &*

Eccl. 15. 14.

Homini in-

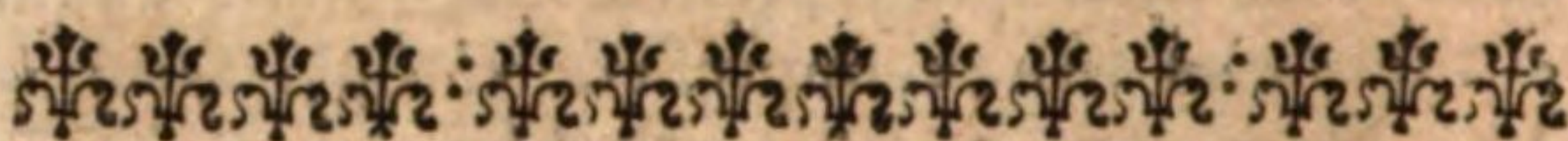
terdictur

scientia boni

mors: bonum, & malum; quod placuerit ei dabitur illi. Igitur homini scientia boni, & mali prohibui non debuit? Si enim homini declinandum est malum, si sequendum est bonum, qua ratione eius scientia deterretur, cum ipsa potius scire oporteat ut inter vtrumque deliberans, aut cum demerito malum liberè eligat, aut cum merito bonum. Quare D. Ambros. libro de paradiso cap. 6. *Qui nescit,* inquit, *bonum, & malum, nec ipsum quidem nouit esse malum non seruare mandatum, nec ipsum bonum nonit, quod est obedire mandato.* Ita profecto est. Cæterum non homini interdicitur scientiæ notitia, quæ mente concipitur, sed quæ ore degustetur. *Ne comedas,* inquit. Non dixit; Scientiam boni, & mali intellectu nequaquam percipias; aut acumine mentis ne calleas. Nam scientia, quæ oculis animi irradiat, facile ducet in electionem boni; quæ verò ad saporis trutinam penditur fallaci censuræ exposita est, siquidem non omnibus omnia suauiter sapiunt: quare nec omnibus affectibus scientia probabitur, nisi ad rationis lances pensetur.

& mali qua
ore gustatur
non qua mēte
percipitur.

D. Ambros.

VERSVS XVI.

*Fecitque Deus duo luminaria magna:
luminare maius ut præesset diei,
& luminare minus, ut præesset
nocti, & stellas.*

EXPOSITIO LITERÆ.

FECITQUE Deus. Ex his verbis perspicuè liquet hoc quarto die omnia astorum corpora fuisse compacta, non tantum quoad impressionem lucis ut voluit Pererius, sed etiam quo ad eorum corporum molem, quod idem Auctor inficiatur. Licet enim nobiscum consentiat nihil aliud esse astra docens nisi densiores cœli partes, has tamen asserit primo die constipatas fuisse, ne si postquam facti sunt cœli constiparentur, fieret in ipsis cœlis immutatio, quæ eorum repugnat incorruptibilitati. Quare ait: ea corpora iam ab initio infixæ fuisse cœlestibus globis, nihilque præterea defuisse illis ad sydeream naturam præter lucem, quam quia hoc quarto die acceperunt, ideo eodem die facta describuntur.

115.

Pereri.
Astrorum
corpora
quarto die
non primo
compacta:

Verum hæc opinandi ratio saltem in ipso corpore Lunæ deficit, quæ vel ipso Pererio Auctore totius luminis experts est. Cum autem certum ex hac Scriptura sit, fecisse Deum duo luminaria magna, quorum productio pertinet ad hanc diem; alterumque luminare, id est, Lunam sciamus lumine proprio destitui, eius productio non potest esse lucis impressio; atque adeo fatendum necessario est, hoc quarto die corpus Lunare fuisse formatum quatenus Deus infimi cœli partem addensauit, quam lunā appellamus. Quod etiā de cæteris sydenibus

116.

Probatur ar-
gumento sū-
pro à luna
corpore.

syderibus hoc ipso argumento probari potest, cum præter unum solem nullum sit astrum, proprio, & infuso lumine fulgens ut fufius probavi hoc lib. à num. 71.

117. *Sol omnium luminarium maximum.* Duo luminaria magna. Solem utique, & lunam, iuxta omnium sententiam, Et quidem sol magni luminaris appellationem iure optimo vendicat sibi, est enim inter omnia cæli luminaria maximum. Nam ut ex certissima Mathesis dimensione constar, sol centies terram & sexagies magnitudine corporis superat, ad quam molem non accedit aliquod aliud astrum ex iis, quibus Astronomi primam magnitudinem tribuunt; quorum quod maius est, terram marisque circuitum non nisi centesima septima mensura excedit.

118. *Luna excepto Mercurio syderum minima.* Sed cur etiam Luna luminare magnum appellatur, cum, excepto Mercurio, sit reliquorum syderum minima? Id ad vulgi sensum dictum credo, quod maior illa nobis appareat propter eius ad terram propinquitatem. Ceterum si ad eius influxus, viresque respicias, quibus in hæc inferiora corpora præpoller, merito ipsam esse luminare magnum tensesbis. Vnde Plini lib. 2. cap. 9. *Haud scio, inquit, an omnium, quæ in cælo prænosci possunt, magistra sit.* Tot enim mutationibus suis, & impressionibus nostris ad aliorum syderum cognitionem quasi magistra manuducit. Quo etiam sensu exponendus est hic Basil, dum lunam ait omnium astrorum, excepto sole, maximum. Et August. lib. 2. de Genes. ad liter. cap. 16. qui de apparente nobis Lunæ magnitudine potius quam de corporea dimensione loquitur.

119. *Primum mobile hoc die fuisse compertum.* Luminare maius ut præfesset diei. &c. Munus hic utriusque luminaris adstruitur; solis scilicet, qui dierum periodos motu suo conficit; item & Lunæ quæ menstruo circuitu varians tenebrarum rigorem infringit. Quare hæc luminaria diebus præsidere, noctibusque dicuntur. Vnde constar hoc die quarto ipsis vim motusque formam creatorem præscripsisse: quæ cum ex circuitione primi mobilis pendeat, in hunc quoque diem eorum orbium cælestium incidit productio, quorum impulsu hæc lumina in diuersos aguntur motus. Id autem factum est super cælestes aquas toto integro triduo supra firmamentum stagnantes in cælorum orbis solidando, à quibus unicuique ex subiectis planetis naturalis motus imprimitur, & cunctis astris prouenit violentus ille motus, quem rapidum appellamus. Sed quia de hac primi mobilis formatione latius egi lib. 2. à num. 91. eo studiosum lectorem mitto.

120. *Stella fixa cur scintillant.* Et stellas. Fixas videlicet, & errantes: illas nempe quibus ornatur octaua sphaera, itemque illas, quæ in subiectis orbibus distributæ planetarum adiere naturam. Has etenim omnes stellarum nomine comprehendere voluit Historicus: solem autem & Lunam à ceterorum numero astrorum discernentibus. Peritiores vero planetarum sydera tum situ, tum aspectu à reliquis stellis distinguunt; & attentiori discernunt intuitu, stellæ enim fixæ scintillant, secus errantes; nec tamen illa luminum trepidatio in ipsis astris residet, sed ab eorum distantia prouenit; cum enim octauam sphaeram insideant, à conspectu mortalium remotissimam oculorum acies sic hebetatur. ut appareant sydera splendere tremula luce.

121. *Stella omnes in octo & quadraginta* Hic etiam obseruandum est numerum stellarum non esse supputationi imperuium, licet enim indiscreta luce conspicuæ innumeræ primo videantur intuitu: at Astronomi sic eas induer-

fas imagines, siue constellationes redegerunt, ut ultra viginti duo supra mille non excedere certissima calculatione comperierint. Pingunt enim in cælo esse octo, & quadraginta effigies, quibus sua cuique sydera tribuunt, & in factitio globo depictas annumerant; quin notabilis aliqua stella quæ si interdum sensibus subterfugiat, hac computatione non pareat.

Ceterum sex quoque differentiis omnes immobiles stellas Astronomi periti distinxerunt, & pro diuersitate splendoris in totidem classes voluere distribuere. *Prima* magnitudini quindécim stellas attribuunt; *secunda* quadraginta quinque: *tertia* octo supraducas. *quarta* quadringentas septuaginta quatuor; *quinta* ducentas decem & septem; *sexta* quadraginta nouem. Cui demum numero si addantur quinque, quas vocant *nebulosas*, & nouem insuper *suboscuros*, ex omnium summa mille & viginti duarum numerus resultabit.

At non propterea credendum & intra hunc breuissimum numerum omnes firmamenti stellas claudi: plures enim sunt quæ omnino delitescunt, & partim longinquitate: partim suapte pusillitate se recondunt. Sunt qui existimant *via lactea* circulum ex innumeris stellis perfici, quæ quia minutissimæ sunt, & sibi ipsis loco proximiores facile eas confundit aspectus nostri debilitas, ut una & continuata nobis appareat in cælo macula, mitius lucens, & inæquali candore albicans. Vnde merito D. August. de Ciuit. lib. 16. cap. 23. inquit, *Stellæ dinumerari non possunt, quia nec omnes videri posse credendum est: nam quanto quisque acutius intuetur tanto plures videt. Vnde acerrime cernentibus aliquas occultas esse merito existimatur.*

Similiter in sacro textu stellæ quasi numeratu difficiles referuntur; nam Abrahamo Astronomi peritissimo sic dicitur Genes. 25. 5. *Suspice cælum, & numera stellas si potes.* Non enim tanta esse poterat homini perspicacia, ut omnes videre, & innumerato ponere valuisset. Quare Dauid hoc in laude Dei ponit. *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Psal. 146. 4. Ieremi. 33. 22. *Sicut enumerari non possunt stellæ cæli, & metiri arena maris, sic multiplicabo semen Dauid serui mei.*

EXPOSITIO MORALIS.

§. XXI.

*Quod factum opus est, melius præstat
Hæus quam seruus.*

122. *Thi* si seruire inter vitæ miseras computetur, nescio an infelicius aliquid habeat dominorum conditio, quod seruorum operâ egeant. Nam quotus quis que est de turba clientum qui solcite rem domini sui procuret, & diligenter peragat? Plerumque uti inuiti, ita etiam negligenter

constellationes diuina duo supra mille numerantur.

122. *Fixarum stellarum ex differentiis Astronomi obseruant.*

123. *Innumera stella nostra conspectum fugiunt.*

D. August.

124. *Genes. 15. 5. Stella innumera ex S. Scriptura colligitur. Psal. 146. 4. Ieremi. 33. 22.*

115.

Y; genter

Tertull. Sanguinis, & servitutis di-
versa curio-
sitas.

gentes sunt, & tanquam alienum reputant, quod iubentur. *Aliter curiosa est sollicitudo sanguinis aliter servitutis*, inquit Tertull. in Apologet. cap. 35. Incuriositas enim servis quasi fatalis est, & in exequendo famulati aetivitas extra genium servitutis. Exactissimum opus sublimiori mente conceptum perfectius ipsius heri manibus, quam famulorum industria perficitur.

116. In hoc opere sex dierum plura Deus edidit partim aliarum creaturarum ministerio credita, partim ipsius Creatoris manu exacta: aliqua fieri iussit, alia sola sua operatione confecit. Commisit Terræ germinum & animantium productionem, avium & piscium procreationem aquis iniunxit, & omnium Dominus utebatur famulis elementis. Astra vero in firmamento producturus nulli creaturæ tantum opus concedidit, ipse conditor ad eorum formationem se accinxit. *Fecitque Deus duo luminaria magna*. Nonne satius esset imperare cœlis, ut ipsimet sydera effingerent, & tanquam servitutem professos admonere debito officij? Certe si Deus hæc ferret ad cælestes orbes mandata, ut competentes sibi quisque stellas produceret: non minus solcite omnia exequerentur, quam iussa terra partus suos edidit, quamque obligata præcepto maria suos quoque fœtus subito procreant. Igitur quid necesse erat ad-mouere operi manus neglecto cœlorum famulatu? nisi quia perfectissimum artefactum, quod Deus in astris moliebatur operosius erat, quam quod creaturarum servitiis fideretur. Ille viuidus solis vigor nunquā interstinguendo ardore pellucēs; illa Lunæ modulata varietas per dissimiles vultus semper alia, semperque à se ipsa recidens in se ipsam tam eximium opus erat, ut solertissimum operatorem exigeret; ac penitus nisi ipsius Domini manibus fieret, forte incurioso servorum obsequio haud tot absolutum numeris euasisset.

Astra quia perfectissimū artefactum sunt, nullius conceditur creatura famulatu.

Ambros.

Huc videtur respexisse Ambros. lib. 4. Hexaem. cap. 2. dum inquit: *Deus Pater dixit: Fiat Sol, & Filius fecit solem; dignum enim erat, ut solem mundi faceret Sol iustitia. Ipse enim eum in lumen adduxit; ipse eum illuminavit: ipse ei donavit fundendi luminis potestatem*. Pater scilicet iussit solem fieri. *Fiant luminaria in firmamento celi*. Præsto erant creaturæ paritura mandatis, & obsequium Domino præstituræ; sed earum anteuertit Filius officium, & priusquam celi tanquam famuli obtemperarent, ipse Dei Filius præoccupavit obsequium. *Dignum enim erat solem mundi faceret Sol iustitia*. Ne tam eximium solis opus ignavia servorum commisisset. Ea enim est famulantium incuriositas, ut si quando perfectius aliquid agendum est, præstet ipsius domini opere fieri, quam servitiorum curæ relinquere.

117. Deus apud Abrahā hospitio receptus dignatus est etiā esuidem acceptare, conuiuii & subitariae mensæ discubere. At ille tanto hospiti cibos procuraturus. *Ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerimum, deditque puero, qui festinavit, & coxit illum*. Genes. 18. 7. Erant Abrahamo profecto quam plures famuli, ex quibus paulo ante contra Sodomorum hostes iustam aciem instituit: erant ad ministeria domus ancillæ, ad custodiam gregis pastores, erant armentarij, quos posset ad deducendum vitulum mittere. Saltem procuratori domus hanc curam committeret Eliezero, ut ipse urbanitatis gratia interim hospitibus assideret. Solos certe relinque re peregrinos inurbanum videri posset, & quos tam studio-

Genes. 18. 7.

Abrahā Deo parans conuiuii ipse ad

sa diligentia colebat in gratiis offendere. At magnum conuiuium magnis utique hospitibus procurabat, & quos suspicatus est diuinitate præditos non incuriosa diligentia oblectari volebat. Diffidit ergo tantum conuiuium posse per famulos procurari, ac ne servorum negligentia aliquid esset hospitibus iniucundum, ipse familiæ pater, ipse Dominus domus festinat, accelerat ad armentum indiligentiam clientum preuorsurus. *O senis iuuentutem! o animi constantiam!* (exclamat Chrysost. Hom. 41. in Genes.) *Cucurrit ad boues, & non permittit, aliquem famulorum eò transire; per omnia monstrans his, qui aduenerant, quanta voluptate perfusus sit, & quanti faciat eorum presentiam*. Non enim eorum præsentiam parui faciebat, quorum conuersationem reliquerat, ne inter servorum officia inofficiosum aliquid ageretur. Sciebat Abrahamus tum maxime servos ignauos esse cum minime velles, eosque herilibus negotiis parum sollicitari.

armentum currit, nec servorum negligentia confidit.

D. Chrysost.

Absente Moyse, & in Sinaitico monte cum Domino commorante, magnum & infandum piaculum Israëlitis populus in vituli adoratione commisit. *Loquutus est autem Dominus ad Moysem dicens: Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Egypti*. Exod. 32. 7. Quid est. *Peccavit populus tuus*? O nouam & infelicem vocem! Moysem modo constituit eius populi dominum, cuius se Deus Dominus esse professus est? Exodi 3. 7. *Vidi, inquit, afflictionem populi mei*. Neque aliud frequentius inculcari apud Pharaonem præceperat, quam Israël suum populum esse, sibi que singulariter electum, ac propterea in libertatem ab Egyptiaca servitute vindicandum. Cur ergo modo non Dei populus sed Moyse esse dicitur? Moyse inquam, quem de terra Egypti Moyses eduxerat: qua si non ipse potius Dominus tot monstris editis, tot prodigiis diuinitus patratis, ipsum populum deduxisset? An forte Deus renuntiauerat Israelitarum principatum: ipsos à se alienauerat, ut qui antea Dei iuris erant, modo ad Moyse dominium pertinerent? Atqui neque Deus hoc se abdicare imperio poterat, nam quod sibi naturaliter competit, non erat integrum repudiare. Manebat igitur apud Deum domini auctoritas; sed altissimo tamen consilio noua hæc tribuitur Moyse dignitas. Cum enim eius opera populus ad veræ religionis leges reuocandus esset, oportebat Moysem de conseruo dominum fieri; ut in procuranda populi sanctitate studiosius incumberet. Nam factus dominus reuocaret ut suam, quam si tanquam minister exqueretur fortasse neglexisset. Rem ingeniose expendit Philippus Abbas lib. 2. in Cant. cap. 4. *Ut curam illorum ingerat ampliore, qua iisdem curandis inuigilet, & ad statum prouehat meliorem, Moyse dixit: Descende, peccavit populus tuus*. Melius restituet Moyses Israëlitas, si eos tanquam dominus subinde respexerit. Nam ut quisque rebus suis accuratius consulit, quam alienis, ita factus populi dominus Israëlitarum salutem diligentius procurabit, ardentius promouebit.

118.

Exod. 32. 7.

Exod. 3. 7. Dei populus Moyse populus dicitur ut tanquam dominus Moyses, non tanquam seruus eius causam procuret.

Plin. Abb.

§. XXII.

Ecclesiastici principatus sanctitas nulli seculari subditur potestati.

129. *Diuinum est, non humanum, quod animabus constat Imperium.* Quantum humanis præstant diuina, terrenis cœlestia spiritualia corporeis, tantum ecclesiastica auctoritas supra mundanas potestates excellit. Diuinum est, non humanum, quod animabus constat Imperium, vimque suam ultra hoc moralium domicilium ad cœlum vsque protendit. Huic se Imperatores Reges, Dynastæ, Principes tacti religione submitunt, Christique iugum iubeant qui mundum potuerunt subiungere. Quid ni? Agnoscunt sublimiorem esse principatum Ecclesiæ, penes quem residet auctoritas Numinis, in quo manat Dei vicaria potestas. Est igitur Imperium vtrinque diuisum, suisque terminis circumscriptum, quorum limites non humanâ sed diuinâ institutos lege nefas est transgisse. Nam vt omittam ad aras, ad cœlitum cultum, ad animarum regimen destinatos ciuilibus se, & prophanis rebus ingerere. nihil esse quam officij violare sanctitatem, & dignitatem sacratissimam prodere. Illud nunc agito scelestissimum esse, si vel secularis Principum potestas iura sua in sacrorum fines inferat; vel sanctior Antistitum dignitas ciuili se subdat potestati.

130. *Sol diebus Luna nocti præficitur in ecclesiastici & secularis principatus exemplar.* Hanc scilicet Deus inter vtramque potentiam discretionem fecit, & veluti æternis sancitam legibus in cœlis affixam esse iussit, dum vitæ mortalium terminos per dierum noctiumque discrimina variavit, solemque & Lunam vtrisque præfecit. Sic enim hic scripsit. Moyses. *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius ut præ esset diei, & luminare minus ut præ esset nocti.* Habent hæc tempora præfecturas suas destinatis limitibus assignatas; neque Sol in terminos noctis inuehitur neque si Luna obistere solis imperio velit absque omni malo contingit: naturæ inuertit ordinem & non nisi cum viuientium admiratione, & pauore disturbat dierum pacem. Quo satis apto exemplo vtitur Aëlredus. serm. 10. in Isai. his verbis *sunt in sanctæ Ecclesiæ firmamento à Domino creata duo luminaria. Sacerdotium, & Regnum: Rex, & Episcopus: Princeps, & Clericus. Luminare maius Sacerdotium; ut præ esset diei: luminare minus Regnum, ut præ esset nocti, id est, secularibus. Contra naturam ergo est, si Sol nocti, si præ sit luna diei.* Vim naturæ infert Luna, si usurpato dierum solio arbitrio suo velit solis radios dispensari, & noctis suæ tenebras intra ipsos lucis terminos ambitiose cupiat inuehere. Quid inde, nisi quodd vtriusque principatus turbabitur status omniaque inordinata confusione ferentur. Ita propemodum nisi seculi Principes intra orbitam suæ ditionis se contineant; si in ostentationem maioris potentiae audeant supremam Sacerdotij dignitatem suis sanctionibus, rescriptis, legibus infestare, obnubilato maiori Ecclesiæ luminari, eclipsim certe inferent mundo, & cœlitus institutum rerum ordinem perfidiose præuertent.

131. *Seculares principes causis ecclesiasticis immiscentes eclipsim mundo inferunt.* Viderat per somnium Ioseph manipulorum in speciem à fratribus se adorari, & tanquam eorum regem habere subiectos, quos dederat natura germanos. Fortunatus euentus confirmauit imaginem, & somnij umbratilis forma recidit in

felicitaris prælagium. Nam in Ægyptum venditus post initia calamitosæ seruitutis, totius Regni demum principatum obtinuit. Tunc ipsius fratres in Ægyptum descendunt frumenta mercaturi, eandem que viam, quam fecerat fratri cupiditas, ipsi coguntur fame compellente metiri. Regiam ingressi Proregem Iosephum ignorantes adorant, & tanquam peregrinum Principem humillima veneratione suspiciunt. Genes. 42. 6. *Cumque adorassent eum fratres sui, & agnouisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur.* Obseruat hic apud Lipomanum Auctor Græcus. Solum Benjamin neque modo adorationem præstitisse Iosepho neque Esau olim adorauisse, cum Iacob patre ex Mesopotamia reuertente tota eius familia obuienti Esau venerationem exhibuit. Genes. 23. 6. *Et appropinquantes ancilla, & filij earum incuruati sunt, Accessit quoque Lia cum pueris suis, & cum similiter adorassent, extremi Ioseph, & Rachel adorauerunt.* En tibi vnicus Benjamin nec fratrem subiectus coluit, nec patrum adoratione reueritus est, Primum quia domi à parente detentus ad Iosephum non iuerat: deinde quia cum occurrit Esau vsque natus non fuerat. Sed cur vtriusque adorationem sic diuina dispensauit prouidentia, vt ab hoc cultu Benjaminum tantum exciperat. Subtilem causam huius mysterij, excogitauit citatus Græcus. *Notandum, inquit, quod Benjamin, neque Esau, neque Iosephum quemadmodum reliqui fratres adorauit. Ideo quod in partes Benjamin cessit Templum.* O sapientiam Dei immortalem! Quia in partes Benjamin cessurum esse templum Deus præuiderat, eius honori, & reuerentiæ dedit, quod ipse Benjamin propter futuram possessionem Templi nullius potentiae esset inferior. Ecclesiasticam dignitatem, quam in sorte Benjamin Deus opt. Max. moliebatur, tam alte sublimem esse voluit, vt iam ab origine præcauisset ne subderetur secularibus potestatibus, qui ad sacrorum quadatenus gloriam destinabatur.

Hanc prærogatiuam Ecclesiasticæ dignitatis tam anticipata Dei prouidentia assertam Sacerdotes, Prælati, Pontifices debent pro viribus defendere, & omni humano respectu postposito sustinere. Sicut enim ipsi Ecclesiæ Principes omnem mundanam Maiestatem dignitate superant, ita si ab hac excellentia deficiant, veluti deciduo splendore sordescunt. Num. 18. 1. *Dixit Dominus ad Aaron: Tu, & filij tui, & domus Patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarij, & tu, & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri.* Et quæ nam iniquitas potest inficere sanctuarium mundissimum? aut quæ peccata remerare sacerdotij sanctitatem? Esto multis criminibus innodati esse Sacerdotes, & Pontifices & possint, & soleant: an propterea eorum peccata in turpitudinem sanctuarij, aut dignitatis sacerdotalis reciderent? Ita eueniet profecto, si quod sacerdotalis iuris est, prophanis potestatibus ipsi permittant, & intra sacratissimos terminos patiantur ciuilem irrumperere maiestatem. Quippe hoc Dei ad sacerdotes monitum factum fuit post seditionem Core, in qua seculares Sinagogæ procures rebus se sacris immiscere præsumperant. Num. 16. 2. *Surrexerunt contra Moysen alijque filiorum Israël ducenti quinquaginta viri Procures Sinagogæ, & qui tempore concilij per nomina vocabantur.* Hi ausi fuerunt manus inferre thuribulis, incensumque adolere thimiam, quibus igne consumptis; aut terræ motu subito obrutis, cunctos illos Deus à sanctissimis exclusit

Genes. 42, 6.

Genes. 23, 6. Benjamin nec Esau nec Ioseph permissur adorationem, quia in partes Benjamin Templum erat cessurum.

Græcus.

132

Num. 18. 1. Prælati immunitatis Ecclesiasticæ incuriosi, sanctuarium deturpant: & secularium peccata eorum portant.

Num. 16. 2

exclufit aris, & præter sacerdotes, qui legitime ministrabant, nullum passus est, ordinem sacrorum præuerrere. Quod igitur Deus per se ipsum modo effecit, monet in posterum munus esse Pontificum. Nam quæ iniquitas, turpitudine, fæditas profanatione sacerdotalis officij sanctuario accesserit, in ipsos reflectitur sacerdotes, quorum est extraneam potentiam totis viribus sanctuario excludere. Obseruauit hæc Lyranus. inibi, *Portabit iniquitatem sanctuarij, inquit, idest, si aliqui se ingerent per vestram negligentiam, non solum punientur pro sua temeritate; sed & vos pro vestra negligentia: & ideo vobis incumbit onus arcendi eos, & diligenter præcauendi, ne aliquis indebite accedat.* Et re quidem vera cum Ecclesiastica auctoritas peregrinæ subditur potestati, ipsi sacrorum Præfides contumelia sacerdotij se onerant, & grauissimum onus portant sacrorum ignominiam.

133. Gabellarum exactores de non soluto à Christo tributo Cæsari debitum Petrum compellabant. Magister vester, inquit non soluit dragma. Ad hæc Dominus licet monstasset ipsos indebitum postulasse vectigal, tamen inuidiosam exemptionem deuitans solui tributum iussit, Matth. 17.26.

Matt. 17.26. *Vt autem non scandalizemus eos (ait Petro) vade ad mare, & emitte hamum, & cum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore eius inuenies staterem; illum sume, & da illis pro me, & te.* Vt tributum soluat præscribit piscaturam, & qui aliunde poterat nummos suppeditare, maluit eos in ore piscis miraculo inueniri. Sed quid opus erat hoc discipulum fatigare circuitu? Nonne posset tributum soluere ex Apostolorum communi peculio? Iussisset certe de Iudæ marsupio, eaquæ mitebantur portantis tantillum hoc extrahi, vt importunis satisfaceret quæstoribus. Omitit compendiosam solutionem, vt exactionem iniustam solueret ampliori prodigio: maluitque labore partis, quam ministris sacris adscriptis exponi, quod ciuili Cæsaris iure seculares ministri repositabant. Noluit Apostolorum censum potestati subicere Principum, sed omnino attributis exemptam facere quam supra humanum Imperium euexit Ecclesiasticam dignitatem. Vnde D. August. serm. 6. de Verb. Apost. *Ipse, inquit, Christus, & Petrus Ecclesia Christi. Mystrium latebat Christus tamen tributum non debebat, & tamen persoluebat.* O arcanum stateris inuenti mysterium!

Christus iussit ex piscatura soluere tributum Cæsari, ne ex ecclesiastico, peculio soluatur.

August.

Petrus, quem pro se Christus præfecit Ecclesiæ, piscatoria arte vivebat, & pariter vtrumque munus Prælati, & piscatoris obibat: altero seculi potestati subiectus, omnium Regum auctoritati prælatus. Quia piscator est, potuit esse Imperatoris præscriptis obnoxius; quia vero simul cum Christo est caput Ecclesiæ, cedebat nemini maiestate. Soluat ergo Cæsari tributum Petrus piscator, non antistes; vulgaris officij homo, non sacrorum munerum Præses; soluat nummum in ore piscis arte humana quæsitum, non quod fuerat in vsum Apostolorum reseruatum vt appareat Ecclesiam ab omni seculari iurisdictione liberam esse, nec vllius vnquam Principis subditam potestati.

Petrus quia piscator erat potuit Cæsari subdi. non qua Pontificiâ dignitatem gerebat.

§. XXIII.

Quia plures pusilli sunt, aliqui magni sunt.

Multos non propria virtus nobilitauit, sed fama, & plus illos erexit pusillorum consortium, quam facinorum meritum. Non est magna laus inter imperitos videri sapientem, aut inter imbecillos captare fortitudinis gloriam. *Navis, qua in flumine magna est (inquit Seneca Epist. 53.) in mari paruula est. Gubernaculum, quod navi alteri magnum, alteri exiguum est.* Vera magnitudo non aliorum comparatione sed sui ipsius viribus æstimari debet. Vilissima commendatione extollitur, qui tunc audax est, cum nemo prouocat, nemo resistit. Refert Plutarchus in Crasso. Sicinius diuacissimum hominem, & in cunctos probra effundere consuetum, vnum tantummodo Crassum inter dictoria pepercisse. Rogatus cur hunc nunquam maledicentia sua læderet. *Fœnum enim respondit; in cornu gerit.* Ad Romanorum morem alludit, qui cornupetæ bouis cornua fœno circumligare solebant, vt eo conspecto signo furentem belluam obuic agnoscerent, & diffugerent. Ergo Sicinius quanto inter meticulosos erat audacior, tanto in magnanimos confessus est ab illa arrogantia despicere. Merito propterea ridendus cum ciues omnes veluti de fastigio præsumptæ temeritatis illuderet. Non illa virtus, non verum illud erat animi robur, quod aliene timiditas fecerat, inter viros constantes minime duraturum. Hem! quam plurimos Sicinios vidi vel ingenium vel vires, corporis, vel animi audacium ostentantes non nisi cum nemo est qui ex aduerso consurgat.

134.

Seneca.

Vera magnitudo non ad aliorum staturam mensuratur.

Plutarch. Sicinius in pusillos audax, in fortes pusillanimi fuit.

Solem & Lunam Deus ab initio constituit ad mortalium solatium de quibus hic sic Moyses loquitur. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius vt præesset diei, & luminare minus vt præesset nocti, & stellas.* In magnifico titulo Lunæ hærent omnes Interpretes, & quo iure dubitant illi nomen luminaris magni attributum? cum reuera sit (excepto Mercurio) astroꝝ omnium minimum, vt ex Mathematicis demonstrationibus patet. Cur igitur tam eximium elogium Lunæ potius quam ceteris astris tribuitur in firmamento affixis? Certe non alio iure Luna luminare magnum est, nisi quia sydera alia cum noctu apparent, non ita animose collucunt. Habent illa quidem in maiori mole corporis ambitionem lucendi, interim luna nomen magni luminaris vsorpar. Scite Cyrill. Alexand. in Apolog. cap. 3. *Lux quidem, inquit, luce confunditur, & altitudo altitudinis coruscatur; sed altior stella mentitur aspectibus, & inferior luna super omnia decoratur.* Dum inferior omnibus luna luminaris ingentis decora ostentat, oculis nostris speciem magni luminaris imponit, non quod illa vere magna sint, sed quia quæ grandiora & lucidiora sunt, nobis apparent minima. At in conspectu solis non illum splendorem vultus ostendit, statim apparet vim illam in tenebris lucendi magis ex aliorum defectu, quam ex proprio luminis ardore proficisci. Quæ inter exigua lumina maior est, tunc vi tota splendendi deficitur, cum alterius luminaris luce confunditur.

135.

Luna luminaris magni famam obtinet, quia inter astra splendet quæ videntur esse minora.

Cyrill. Alex.

Fortitudo Nemrod signatissima laude in sacris literis

136.

Genes. 10.9. *Factis literis commendatur Genes. 10.9. Porro Chus genuit Nemrod, ipse cepit esse potens in terra, & erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exiit prouerbum. Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. Ex venatoria dexteritate Nemrod famam fortitudinis computasse tradunt Vatab. Caiet. Aben-Esdræ, & Leonardus Marius. Cum enim rudioris illius seculi homines eum viderent insectari feras, & manu capere, admirantes eiusdem fortitudinem omnibus robustissimam crediderunt, & audaciam hominis summis, laudibus commendabant. Sed si attentius rem inspicimus non erat illud tanti momenti facinus ut propter venatoriam dexteritatem Nemrod fortitudinis laudem præciperet. Nam superiori capite Deus omnia animantia terræ hominibus subegerat indito eorum timore. Genes. 9.2. *Et terror vester, & tremor sit super cuncta animalia terræ.* Timidissima animalia ad hominis conspectum pauebant; metuque concepto non audebant aduersus persequentes homines obicere armatam à natura feritatem. Quid ergo habeatur Nemrod tanquam hominum rebusitissimus, quod pœnè metu mortua animalia capiat; nisi quod aliorum timiditate alebat fortitudinis famam, & quia Deus fecerat animalia timere, ipse in opinionem stupendi roboris assurrexerat? opportunè Ioseph lib. 1. antiquit. inquit. *Superbiâ, Deiq; cōtemptum excitauit in hominibus Nemrod vir audax, manu promptus, subinde iactans non Deo sed propriae virtuti præsentem felicitatem eos debere.* Dei beneficium, cuncta animalia ad hominum commodum exarmanis, indito ipsis metu, ut facile se sinerent capi perfidus Nemrod suis viribus imputabat, non aliter robustus, & fortis, nisi quia cum debilibus, & imbecilis agebat.*

Vatab.
Caiet.
Aben-Edra.
Leon. Mar.

Genes. 9.2.
Membrod.
robustus ve-
nator dicitur
cum meticu-
losas feras
insequitur.

Iosephus.

137.
Iob. 4. 11.
LXX.
Plin.

Myrmi coleo
dicitur ani-
mal quod cū
formicis sit
leo, leonibus
formica est.

D. Gregor.

Iob. 4. 11. Sic Eliphaz aduersus sanctissimum Iobum traditur obloquutus. *Tigris periit, eò quod non haberet prædam. Loco Tigridis, Myrmicoleonem reponunt LXX. Vermis genus est, quæ Myrmecion à Plinio nominatur lib. 29. cap. 4. Myrmecion, inquit, formica similis capite, aluo nigra, guttis albis distinguentibus, vesperarum dolore torquet. Myrmicoleonem autem dicitur teste D. Gregor. lib. 5. Moral cap 16. quod formica pariter nominetur, leo: siue ut expressius dicam, ipsis formicis loco sit: terribile nomen astutia & audacia adauget, quia in formicas insurgens, earum vititur pigris ad prædæ audaciam: sed cum in vesperarum agmen incurrit, aut si quæ occurrat formicis animosior auicula, rabiem illam leoninam in miserrimi vermiculi torpore vertit. Sic iam citatus Gregor. Rectè autem, inquit, formica & leo denominatur, quia siue volatilibus, siue quibuslibet aliis minutis animalibus formica est: ipsis autem formicis leo. Has enim quasi leo deuorat; sed ab aliis quasi formica deuoratur. Ut autem Eliphaz insinuet, non esse in Iobo veræ virtutis robur; sed fortitudinis merâ iactantiam Myrmicoleoni assimilât, utpotè quem aliena timiditas, non propria virtus insolenter erexerat. Ita idem Gregor. inibi. *Ac si aperte dicat: Non iniuste percussus es; quia contra erectos timidus, contra subditos audax fuisti... Contra astutos formido te pressit, contra simplices timiditas inflauit.* Profectò ita solet multorum timiditas inuitare aliquos ad tumorem, & audaciam temeritatis, & quibus apud fortes constantia non perdurat, apud formidolosos spiritus insolescunt.*

Tamayo in Genesim Pars I.

Victi Israëlita sub Philisthinorum victricibus armis duram conditionem acceperant. Iusserant hostes ne vllum aptandi ferri artificem intra suos terminos continerent. Non illi vomeres, non ligones acuerere, non gladios conficere, aut rubigine mundare confectos nisi in hostico poterant, Cauebant enim Philisthini ne forte gladium, aut lanceam Hebræi facerent quod obtinuerunt utique, nam instante iam prælio. *Non est inuentus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saule, & Ionatha filio eius.* 1. Reg. 13. 22. Hinc tanta formido inuasit Israëlitas, ut in antra, & latibula se reciperent, & sub terræ cauernis effugium quærent, In hac desperatione salutis res erat Hebræorum, cum Ionathas memorabile facinus aggressus manibus, ac pedibus reptans per prærupta saxorum ascendit, & fuscissima Philisthinorum agmina inuadens primum turbat, ad extremum profligat. Totum belli furorem in se ipsos conuerterant hostes, & & amicissima arma secum pugnabant. Telum telo frangebatur, obstabant corporibus corpora, & in gentiles suos quisque arma quassabat. Clamor hortantium, cadentium gemitus, & fragor armorum vix confuso & horribili sonitu ad Hebræorum castra peruenerat, cum omnes in Philistheos vno impetu insiliunt, seque mutuo ad pugnam accendunt. *Conclamauit ergo Saule, & omnis populus, qui erat cum eo, & venerunt vsque ad locum certaminis; & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusque ad proximum suum.* 1. Reg. 14. 20. Qui paulò antè pauidissimo metu correpti intra terrarum viscera se receperant, iam exciti bellico spiritu in confectos hostes irrumpunt. Non ense, non lancea minaces, soloque animi ardore feruentes putant totas Philisthinorum profligare phalanges. Ecquæ nam hæc subita Hebræorum mutatio? O quàm non illa à vera virtute excitabatur audacia! Hostium consternatio animos Israëlitis sufficerat, & quia illi proprio ictu cadebant, isti erigebantur ad victoriæ fiduciam. Pulchrè hic Salian. *Novo spiritu, inquit, & feruore concepto, militari clamore se excitant ad prælium, ut parieti inclinato incumbentes certissima ruina præcipitarent.* Tunc videlicet animosi, cum aliorum fortitudinem vident sponte labentem, quibus antea inceserat formido vilissima, modo concepto spiritu ex aliorum infirmitate, ad præliandum se excitant, ut scilicet mortuis, quod dicunt leonibus barbam animosè conuellerent.

138.

1. Reg. 13. 22.

1. Reg. 14. 20
Isrælitæ arma
motos Philis-
theos formi-
dabant, cadē-
tes insecta-
bantur.

Salian.

§. XXIV.

Humanae excellentiæ gloria solitarium solum desiderat, nemo honorem sponte partitur

Ambitio omnium hamanorum affectuum potentissimus quo suum hominem sublimius extollit, potentissimus desæuit, & proximos quosque veluti ex alto despiciens, si qui sint, qui ad æqualitatem honoris aspirent sollicita eos æmulatione deturbat. Etenim cum vnum Templum duo Numina non capiat hinc se putant Magnates decidisse vbi semel admiserint felicitatis consortes. Hinc bella, hinc cædes, quibus mortales, & diuinitatis quodammodò solitariam gloriam induant, pœnè exuunt humani

139.

Duo numina
vnum templum
concapit.

Z

humanitatem. Nam quid aliud in remotissimas regiones agebat Alexandrum, nisi cupiditas illa dominandi, quâ ab orbe toto dominationis compares volebat excludi? Quid in Pharsalico campo Romanorum fecit arma cōfligere, nisi illa imperandi Cæsaris fames, cuius saturitati obstabat non inferior Pōpeij sit, & ambitiosa illa iactatio, *Aut Caesar, aut nihil, ambitionis iactatio.* Pro Dictatoris titulo, pro Domini nomine Consules decertabant; fundebatur romanus sanguis, & duorum amentiam multi luebant. *Cognita arma* (inquit in Pompeio Plutarch.) *acies fraterna, signa communia, unius civitatis robur, copiaque inter se se irruere, planè ostendentes humanum ingenium cupiditate actum cacum quidem furiosumque esse. Quiete enim si dominari fruique rebus iam comparatis voluissent plurimam, optimamque terram, ac pelagi partem habuisse licebat* Sed quibus in animo totum erat, ægrè patiebantur partem aliquam defecisse. Nescit ambitio partem concedere, aut similem felicitatem agnoscere.

140 Duo luminaria magna Deus in hoc visibili orbe constituit, quorum alterum diebus præposuit, alterum noctibus præfecit, & in tantam Præfecturam assumptis sua cuique imperia diuisit. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius ut præesset diei, & luminare minus ut præesset nocti.* Vtriusque luminaris dignitas definitis horis terminatur, solque diebus singulis exacto spatio occumbit; luna verò intra umbrarum terminos suam ditionem protendens, appetente aurora delitescit. Sic mirabili concordia vtriusque maiestas splendet, nec alter alterum de solio suo turbat. Vbi verò Luna attingere audet dierum confinia, tunc quasi transgressa præfecturæ suæ limites solaribus impetitur radiis, & potestate lucendi deposita, obscuram in se recipit conditionem. Vnde verò his luminibus tam necessaria discordia? Sanè quia nec ipsum quantumcunque se extendit firmamentum capax est conciliandæ duplicis pariter dignitatis. Dum sol, & luna Imperia sua diuidunt, mutua pace fœderantur; si verò vtriusque præfectura coniungitur obruit infirmior potentior, ne suam dignitatem partiri cum altero videatur. Pulchrè rem expendens D. Ambros. lib. 2. inquit. *Est ergo in diei potestate sol, & luna in potestate noctis. Cum enim dies horas suas complere caperit, sol debi-*

Sol diebus, noctibus præficitur luna, quia unum imperium duos non capit Præfides.

D. Ambros.

Facilius sol tum sibi cognoscit occasum. Nempè sol facilius occumbit, quam præfecturam suam cum luna diuidat. statutos sibi agnoscit terminos. & in occasum se recipit, ne veniat in alterius Præfecti consortium. Ita profectò duplicis maiestatis congressus nunquam pacificè dominatur, nemo enim est qui sibi non desideret ab similem dignitatem.

141.

Ægyptiorum moribus infecti Israëlitarum Deos sibi consingi petebant dum absentem Moysen impatienter ferunt. Vrgent Aaron ut sibi faciat conflatilem Deum, cuius ductu in expertam deserti viam securè percurrant. Aurum offerunt, & Sacerdote artifice inter ardentes flammæ vitulus efformatur. *Quod cum vidisset Aaron, adificauit altare coram eo & præconis voce clamanit dicens. Cras solēnitatis Domini est.* Exod. 32. 5. Heu! quā plura præstat Sacerdos, quā populus postulabat! Ille flagitabat Deū hic non tantummodo Deum effigiat, verum etiam adorationem ficti numinis sollicitat. Altare ædificat, solemnitatem indicit, & veri Dei Pontifex non dedignatur idoli fieri sacrificulus. Quid tantum Antistitem ad tam sacrilegam reli-

Exod. 32. 5.

giositatem coëgit? Cur suscipit illud sacerdotium, quod mille obiectis mortibus detrectare debuisset? Erat tamen nouus Sacerdos ad nouam religionem creandus, & ne sibi parem in sacerdotio admitteret, se potius sacrilegis sponse præfecit. Maluit sanctissimum munus pessimo idoli cultu fœdari, quam in consortium Pontificiæ dignitatis alium admittere, & ne pars aliqua de solitaria auctoritate minueretur, præoccupauit officium, & in miserissimam dignitatem ultro coniecit. Moralissimè ita Oleaster inibi. *Multa, inquit, mala sequi solent ambitionem. Audis quod Sacerdos perpetrat, ne sacerdotij munus amittat, Felicitas quæ obuenit alteri detrimentum suum reputat ambitiosus, seque potius ad indignissima quæque deiiciet, quam alium sinat suæ sortis esse participem.*

Aaron fieri cupit Idolæ Sacerdos ne cum alio dignitatem Antistitis diuidat.

Oleaster.

Spe regnandi fraudatus Adonias hoc vnum sibi putauit fore solatium si Abisag Sunamitidem vxotem duceret, quàm suus pater David viduam reliquerat pulcherrimam virginem. Non est ausus Salomonem adire Regem, & tam nobile sibi deprecari coniugium. Bersabe tamen Regis Matrem supplicibus precibus rogat, ut negotij patrociniū suscipiat, & pro sua auctoritate & gratia, quâ plurimum apud Salomonem filium valebat, hanc ab illo gratiam peteret, ut Abisag Sunamitidem sibi nuptam veller. Suscepit Bersabe libentissime patrociniū, & ad Salomonem ingrediens pro Adoniæ nuptiis conceptissimis verbis perorauit. *Dixitque ei: Petitionem unam paruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam. Detur Abisag Sunamitis Adonia fratri tuo vxor.* 3. Reg. 2. 26. Quis hoc crederet? Salomonis matrem fauisse Adoniæ, eius apud filium commendasse causam, cuius seditione propè factum est, ut Salomonis capite Regni corona raperetur. Nondum memoria exciderat Adoniam Regem à populo proclamatum, & plus viribus domitum, quam sponse fuisse pacatum. Et tamen Bersabe causam æmuli tueretur? ipsi honoratissimas nuptias procurat ipsum pulcherrima sponsa cupit esse fœlicem? Ita sanè neque enim tam illam commouerat desiderium exaltandi Adoniam, quàm cupiditas Abisag deprimendi maiestatem. Fuerat Abisag vxor David, orbata Rege viro, adhuc cum Regina nomine, cultuque manebat pari igitur cum Bersabe veneratione colebatur. Si Adoniæ nuberet non iam appellaretur regina, utpotè quæ non tanquam regis vidua, sed tanquam priuati vxor deinceps respiceretur. Ergo procurat nuptias Bersabe, quæ à supremo gradu deiiciant consortem dignitatis. Dum simul cum Bersabe regnat Abisag, suam confundi faciem existimat: quæ sola regnare cupiebat. E re sua fore existimabat, si exclusa à regio cultu compare, vna sit Bersabe, cui maiestatis decora tribuantur. Idèd à Salomone filio rogar. *Ne confundas faciem meam.* Quia dum aliam videt eodem reginæ fastigio excellere tristissima æmulatione confunditur. Optimè apparentur Bersabe verba Gregor. lib. 5. Moral. cap. 31. *Nihil latum de propriis libet; quia tabescentem mentem sua pœna sanciat, quàm felicitas torquet aliena.* Adèd in solio solum non esse defecisse putatur.

142

3. Reg. 2. 26.

Bersabe pro Sunamitis nuptiis cum Adonia, deprecatur ne parem habeat in regno consortem.

Nihil latum de propriis libet ei, quem felicitas sanctiat aliena. D. Gregor.

Cum apud Deum quereretur semel atque iterum Moyses ad numerosi populi regimen sibi non sufficere vires, hæc dæmum Dei obiciebat. Numquid ego concepì hanc multitudinem

obiiciebat. Nunquid ego concepi hanc multitudinem? nunquid peperī, ut eam tanquam nutritius vlnis meis porrem, sinu meo foueam, eius que questus puerperæ patientia demulceam? Non equidem fero grauissimum onus semper meis ceruicibus imminens, illud potius excutiam. Sin autem, Domine, tibi aliter placet, interficias me quæso; nec enim erit durius mori, quam tot curis continuuo premi. Exaudiit Deus rationabiles Moyſi quæstus, & ut supremi sui ministri iniquas subleuaret curas ipsi septuaginta viros adiunxit, quorum vteretur industria ad populum moderandum. Sed audienda sunt textus verba. *Auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent te-*

Num. 11. 17. *cum onus populi, & ne tu solus graueris.* Num. 12. 17.

Non credam aliquid Moyſi de spiritu decessisse ut eo informati septuaginta viri, sapientiores euaderent. Neque enim sectionem patitur munus spiritus simplicissimum, nec tamen auare Deus sua largitur bona ut quo dicentur alij, alius depauperari necesse sit. Verum siquidem Moyſes suum spiritum non amisit, si quem semel acceperat, sine diminutione seruauit; cur dicitur ab eo auferri *Auferam de spiritu tuo, & dabo eis.*

Cum spiritus septuaginta viris pariter cum Moyſe comunicatur dicitur de Moyſi spiritu auferri.

Crediderim Deum ad Moyſi sensum hic fuisse loquutum, & iis verbis vsum, quibus humanum ingenium suggillaret. Quasi diceret; Tu quidem Moyſes qui dignatum Imperij adeptus supra omnes Israëlitas solus emines, solus esse conquere- ris. Vide ne si alios in tuæ dignitatis participium admisero, tunc demum tibi ablatam doleas potestatem. Non quod tibi aliquid de auctoritate detraham sed more humani ingenij, quod alteri honoris accesserit, tibi reputes decessisse. Sic Cyprian. Tract. de spiritu sancto. Olim, inquit, *Moyſi inſum est, ut in viros septuaginta quos ipse presbyteros indicaret, de spiritu suo partiretur qui non Moyſi ablati sunt quasi ipse sine spiritu remaneret, vel idem spiritus secaretur in partes; sed secundum mensuram donationis diuinæ, quæ erat in Moyſe gratia singularis, facta est multiplex, & communis; & data est multis in eo potestas, quod prius solius Moyſi disponebat auctoritas.* Vbi singularis Moyſi potestas caput esse communis, tunc dicitur ab eo auferri, quia iuxta hominum sensum quod alteri dignitatis accedit, sibi quisque putat defecisse. Sic nemo libenter felicitatem suam inter alios partitam gaudet sic omnes ad singularitatem honoris aspirant, ut credant se decreſcere si quis ad fortunæ suæ sublimitatem crescat.

§. XXV.

Et si multum placeat Superioris introitus, magis tamen perplacet exitus.

144.

Qui sub alterius lege viuunt non tam intègre se subiectioni dedunt, quin è suis ceruicibus non desiderant excutere iugum cum se liberos nasei meminerint. Sed hæc necessitas est, non parendi voluntas, nec quauis natura humana appetat libertatem, subiectionem omnino fugit. Alicui præstanda est obedientiæ fides, hoc iam quasi fatale onus nostræ conditionis sustinemus; quia tamen illud detrectare non possumus, quasi egrum corpus huc, atque illuc conuertere credimus aliquale refrigerium, & mutare

Tamayo in Genesim Pars I.

Præpositos cupimus dum non datur absoluti. Hinc præsentium mores fastidire nobisque in successore benigniorem in dolem promittere nec tamen idem est qui succedit, qualem desideria nostra fingebant; nam tædium hoc non facit præſidentis conditio, sed libertatis affectus; non in regimine austeritatis, sed in rectore diuturnitas, & ut de Idolorum cultoribus dixit Tertull. in Apolog. cap. 13. *Domesticos Deos domestica potestate tractatis pignerando, venditando, demutando, aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva, ut quisque contritus, atque contusus est, dum diu colitur, ut quisque dominus sanctorum expertus est domesticam necessitatem.*

Mutari præpositos cupimus cum à subiectione absoluti non conceditur.

Miraberis in hoc dierum noctiumque regimine multiplicasse Deum Præſides, cum vnicum cœli lumen ad vtramque sufficiat Præſecturam. Sic enim hic scribit Historicus sacer. *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, ut præſet diei, & luminare minus, ut præſet nocti.* Et sol quidem ita diebus præſidet, ut festinato cursu lucis horas definiat; noctemque in contrarium hemisphærium absens inducat. Sol igitur ad gubernandas tenebras non secus quam ad perficiendos dies sufficere videbatur. Quid ergo opus fuit aliam ad noctes Præſidem destinare Lunam, eique superuacuum gubervationem concedere? Puto, quia non ita nobis gratus Sol fuisset, si continuo Præſidem, si perpetuum haberemus temporum moderatorem: fastidiret hominibus indefectibili Magistratu, quibus gratus est, mutare rectores, & non vnum, non alium breuissimè gubernantem experiri. Ergo ut Sol nobis placidior appareret, iussus est suam in nocte deponere præſecturam ut post Solem incipiat regnare Luna, neque illa si grata futura est plusquam nocturno tempore duratura. Obseruauit hæc cum acumine Theodoret. Serm. 1. de Prouident. *Tenebrarum, inquit, lucisque varietas ipsam lucem nobis magis gratam reddit: unde Aurora meridie multo desiderabilior est. Vbi enim nos lucis facietas interdum cœpit, nocturna quiete nobis opus est; hanc autem assequuti satietatis fastidium ponimus; & denuo nobis lux gratissima oritur.* Sit licet Sole splendidior Superior, luce clarior; quem nulli reddant mores ingrati; ipsa officiis diuturnitas, reddet fastidiosum. Alium desideramus non eius de merito sed nostris ingratis; & quia durare præcedentem nolumus, sequentem exoptamus.

145.

Deus in solis & luna mutauit dierum & noctium præſides, ut tollatur eorum fastidium.

Theodoret.

Cum iussu Elisei Iehu in Regem Israel filius Prophetarum inungeret, militiæ Procereſ secretam Dei electionem publico cultu confirmarunt. 4. Reg. 9. 13. *Festinauerunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: Regnauit Iehu.* Ita eius regni dedicabant Initia, & veluti orientis solis adorabant potestatem. Sed obseruatione dignissimum est, quod in præſenti loco notauit Chaldaeus citatus in Glossa. Scilicet, illius adorationis thronum, quod sub bitario ornamento palliis auxerant, supra solare horologium erexisse. *Vnusquisque, inquit, tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius, id est subter eum ad gradum horarum, id est horologiū solare.* Facti huius insolentia ad mysterij nos indagine prouocat. Ut quid enim Principi suo solū ad horarū gra-

146.

4. Reg. 9. 13.

Chaldaeus. Iehu ad solare horologiū proclamatur rex, ut ad horæ eius regimen computetur.

Z 2 dum

dum erigerent: nisi quia nouo illo consilio animi sui lineamenta expressè esse voluerunt? & quo omnes affectu erga præsentem Regem ferebantur illo insolito signo declarabant? Scilicet in horologio statuere regni principia, vt iam ex tunc computarent regnantis horas, & regiminis tempora ad mensuram horologij taxarent. Vix initia Regni delibant, & iam de Regis exitu cogitant. Nondum Iehu Israëlitarum Rex à subditis conclamatur, cum ad subiectionis professæ solatium regni eius finis quasi per horologij lineas definitur, & quia grauissimum ducitur potestatem regnantis diuturnam sustinere, inter solaris in horologio cursus voluerunt præfectura occumbere.

147. Moyses iam ab infantia destinatus populi Princeps, & in Ægyptij regis aula nutritus Israëlitas tamen gentiles suos Ægyptiis omnibus potiores habebat. Forte accidit, vt Israëlitam quemdam vidisset sub Ægyptij cuiusdam plagis laborantem & in vindictam fratris insurgens ferientem oppressit, fabuloque interemptum abscondit. Die altera egressus duos inter se rixantes Hebræos non sustinens iniuriam ferentem mansuetissime reprehendit. *Quis respondit: Qui te constituit Principem & indicem super nos? Num occidere me vis sicut heri occidisti Ægyptium?* Exod. 2. 14.

Exod. 2. 14.

Philo.

Timuit Moyses occultum suum facinus, & quod nullo teste patrauerat, sic publica obiurgatione fuisse vulgatum, & facti inuidiam voluntario declinans exilio, Ægypto egressus, in Madianum montem secessit, & se ab irato Pharaone subduxit. Philo Hebræus in Catena Græca. *Cervicosum hunc hominem fuisse, inquit quem Moyses pridie defenderat ab opprimente.* Nam quia hic solus neci interuenerat, solus necem prodere poterat & quidem ingratus erga liberatorem suum, quem cum debuisset silentio tegere, maluit iniuriosa manifestatione propellere. Quid mirum? Iam tunc suspicatus est Moysen Principem & indicem suum. *Quis te constituit Principem & indicem super nos?* Quarum non tantum in eius principatus auspicatione lætabatur, quantum eundem deposito Principatu abscedere, & exulare gaudebat. Innuit hanc cogitationem Lipom. in Catena. *Ecce, inquit, Moyses reiiicitur ab ipsis, vix dum dum elementis liberationis inchoatis.* Ultra vnani dieculam non potuit durare gaudium quod de tanto liberatore Israëlita conceperat. Subditi malezanus affectus cum Principatus exitu confudit initia, & quem heri suscepit in Principem hodie agit in exulem. Modo reiiicitur qui paulo ante probabatur nec persistit in eodem amore subditus, quo amplexus est exorientem dignitatem.

Vix Moyses incipit excerpere munus Principis cū ab Israëlitis deponi procuratur. Lipom.

148.

Holofernes premens obsidione Bethuliam per omnes belli industrias eius dediticnem procurabat, & militaris consilij prudens nihil intentatū reliquit quo affligere posset obsessos. Fontem qui per artificiosum aquæductum in Ciuitatem influebat demolito artificio intercæpit. Restabant miseris non longe à muris fontes exigui, vnde sitim potius quam sariabant leniebant. Sed neque hos quidem illis permisit hostis crudelitas, & sedulitas: nam Amonitarum consilio, qui Assyriorum tunc partes sequebantur, fonticulis iussit inuigilare custodes. *Filij Amon, & Moab accesserunt ad Holofernem dicentes &c. Vt ergo sine congressione pugna possis superare eos, pone custodes fontium, vt non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficiēs*

eos. Iudith. 7. 8. Consilium prorsus exitiale Bethulienfibus, quo, nisi interuenisset Iudithæ facinus breuissimo compendio periissent. Verum quid contra Bethulienfes iram Amonitarum prouocauerat, vt in eorum perniciem solertiores fierent quam Assyrij? Ipsi quidem non proprio ex odio sed aliena pugnabant insania, nam ab Holoferne olim depugnati, ac deuicti, in eius auxilium compulsi venerant & Assyriorum armis se adiunxerant. Non debuerunt ergo rem Assyrij ducis tam pernicioso consilio promouere, nullis præsertim iniuriis à Bethulienfibus laceffiti. Sed credo altior illos vrgebat causa. Nempe eorum Princeps, & Dux Achior Bethulienfibus traditus fuerat vt Ciuitatis fortunam, quam sperabant funestissimam fore, in se pariter cum victis reciperet. Iudith. 6. 7. Ergo Amonitæ Ductoris sui, & Principis tædio obnixè procurabant ruinam ciuitatis, ne scilicet Bethulienfibus obsidione liberis eorum Princeps pariter liber euasisset. Diuturna Achioris dominatio Amonitas subditos vsque ad fastidium mortis satiauerat, vellentque illum Israëlitarum communi perniciem perimi, ne vltius in priorem resurgeret dignitatem. Hoc aduertens Lyranus inquit. *Erat enim Achior Principalis inter Amonitas, qui descenderant de Loth, nepote Abrahæ.* Quasi hæc esset illis causa potissima cur euerfionem Ciuitatis tantopere exoptarent, scilicet vt suum Principem cum Bethulienfium ruinis inuoluerent. Sic videlicet offendit subditos Maiorum continuata diu auctoritas, vt quem nos possunt à dignitate deponere, velint perimere.

Iudith. 7. 8.

Amonita odio Achior eorum Principis in Holoferne causis subuersionem Bethulia procurabant.

Iud. 6. 7.

Lyranus.

§. XXVI.

Vanissima iactantia est, absque re nominis grande nomen.

Amplissima nomina (siue nobilitatis notæ sint, siue dignitatis insignia) tunc censerentur debent veneratione dignissima cum testata virtutibus secum ipsa non pugnant. Nam quid est nomen (dum solido caret fundamento meriti) præter inanem vocis sonum aëra verberantem, vix dum auditum, & subito præterlapsum. Nullo teste nobilitatis utitur (ait Ennod. Orat. 5.) cuius sanguinem non prodi instructio; quia bonorum meritorum labes est, & habere lucem sanguinis, & nocte rusticitatis includi: prodi stemmatum vocibus & imperitia fuscante delitescere. Cedit in ludibrium laus nominis cum ab eius splendore vilissimum opus degenerat: parum enim refert compellari insignibus titulis, nisi vacuum illorum ambitum gloriosa facinora expleuerint. Quare merito dixit Tertull. de carne Christi. cap. 13, *Fides nominum salus est proprietatum, etiam cum demutantur qualitates accipiunt vocabulorum possessiones.* Nam quæ fides esse nominibus potest, vbi neque salus proprietates sunt, neque vocabula veniunt in possessionem suarum qualitarum. Infirma sunt nomina, quibus nisi ex proprietatibus salus esse non potest; & inueniuntur vacua proprietatum.

149.

Ennod. Nobilitatis labes est habere lucem sanguinis, & nocte rusticitatis includi.

Tertull. Fides nominum salus est proprietatum Tertullianus exponitur.

Audio in hoc Hexæmeri loco Lunam magni luminaris nominis pariter cum sole insigniri. Fecitque Deus duo luminaria magna luminare maius, vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti & stellis. Sanè, si ad astorum molem respicias, nullo iure videtur luna magni

150.

Minima a-
stronomorū
Luna virtū-
te sua susti-
net magni
luminaris
vocabulum.
Rupert.
Sol & Luna
luminaria
magna di-
cantur quia
sola hac il-
luminant or-
bem.

magni luminaris sortiti nomen, cum excepto Mercurio, omnium luminarium sit minimum. Quare igitur sapientissimus Nomenclator Deus titulum Lunæ magni luminaris attribuit, qui reliquis astris potiori ratione competeat? Cæterum Deus non respexit corporis molem, sed ætuoſitatis officium. Lunam ex virtute illa, qua suo lumine tenebrarum tristitiam soluit, ad magni nominis excellentiam promouit. Magna igitur luminaria Solem, & Lunam appellari Deus iussit, quia ut ait Rupert. lib. 1. c. 46. *Hunc mundum tantummodo luminaria hæc illuminant.* Hoc eorum opus & virtus est. Nemini cæterorum astrorum debet hic mundus lucēs suas, quibus splendet dies, quibus vel ipsæ noctes pulchræ sunt. Alia quæcumque sydera grandiora quidem corpora circumuoluant, & perpeti cursu appareant ingruentibus tenebris: magna profecto non debent appellari, quæ otioso ambitu hunc mundum illuminare non valent. Ergo ne sua re vacuum nomen referant, magna luminaria dicenda non sunt. Fœdissimum enim esset turpi illa nota cœlum infici, qua ineptissima hominum vanitas plerumque laborat dum suis proprietatibus nomina vacua referunt, gloriosis tantum onusti titulis, virtute & splendore defectis.

151. Iosias Rex Iuda Idola, quæ pater suus Amon, vel potius auus Manassēs in templo locauerat, feruido legis zelo destruxit: hanc idolorum destructionem Sophonias Dei nomine prædicens ait. *Et extendam manum meam super Iudam, & super omnes habitantes Ierusalem & disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædituorum cum sacerdotibus.*

Sophon. 1. 4. Soph. 1. 4. Vindicaturus fœdissimam superstitionem non in sacrilego homines fulminat iram, sed in nomina ædituorum inuehitur, tanquam si illa essent, quibus Deo irrogaretur scelestior iniuria. Quid autem sic Deus in nomina commouetur? An ædituorū nomina erant lege prohibita? Nullibi inuenitur in huiusmodi titulum quidquam fuisse decretum, unde à sacris ædibus præscribi debuisset: imo sanctum hoc Ædituorum nomen in sacratissimo Templo ad eius custodiam introductum fuit. Nam Ædituus, dicitur quasi ædium tutor, ut ex Latinæ linguæ proprietate exponit Lyra. Decebat ergo in Ierosolymitano templo permanere ædituos, qui in eius custodia inuigilarent, nec sinerem prophanos cultus, aut sacrilegos ritus in diuinum locum induci. Si negligentes aut incuriosi sint, illos disperdi iustum est. At nomina ædituorum quid peccare potuerunt? Sanè ubi ipsi editui non in custodia Tēpli inuigilassent, cum neglexissent ædis sacræ tutelam admisisseque Idololatriæ ritibus prophanari sanctissimas aras, quasi inanes titulos, & euanida ædituorum nomina à Templo excludere meritissimum fuit. Rectè apud Tilmann. Stephanus Cantuar. *Attende, inquit, quod ait: Disperdam nomina ædituorum. Quasi dicat: Ideo dico nomina, quia non inuenio rem nominum.* Accedit Hieronymus, eodem sensu sed expressiori sententia inibi. *Signate non ait; opera sacerdotum sed nomina; quia tantummodo falsa nomina præferunt dignitatem, & malis operibus sua nomina destruunt.* Profecto ubi munerum ritulos, opera sua destruunt, nihil est reliquum, quo Magnates splendeant nisi casta illa nomina, & ipso suo otio vacantia.

Lyra.

Dum Tem-
pli æditui of-
ficiū negli-
gant nomina
ædituorum
disperduntur

Steph. Cant.

Hieronym.

152.
1. Reg. 13. 1.

Tempus quo regnavit Saul difficile computatur, sic enim traditur. 1. Reg. 13. 1. *Filius unius anni erat Saul, cum regnare cœpisset, duobus autem annis*

regnavit super Israel. Breuissimum biennij tempus hic videtur Imperio eius adscribi; longius, ac diuturnum dat Paulus Act. 13. 21. *Dedit illis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Benjamin annis quadraginta.* Ecce litigium ex utriusque textus veritate ortum Alibi intra duos annos regni Saulici tempus absoluitur; alibi ad quadagesimum annum extenditur, nec minus Paulo fides, quam Samueli deferenda est, cum diuino afflatus spiritu, alter certissima scriberet, alter scripta referret. Quis ergo in concordiam rediget pugnantes ad speciem veritates? Certè ipsius Regis dissimilis vita, & in regni administratione non vsque ad finem constans integritas utramque sententiam conciliat. Regem appellari Saul quadraginta annis diuina electio concessit; neque aliud expressit Apostolus, nisi toto illo tempore Saul à Deo datum fuisse Israëlitis Regem. Sed qui regio nomine per annos quadraginta fuerat insignitus, non nisi priori biennio iusta, & integra regnandi ratione amplitudinem tanti nominis adimpleuit. Quare non nisi duobus annis regnavit, qui per reliqua tempora nomen vacuum & inani Regis obtinuit. Ita D. Gregor. lib. 5. variarum cap. 3. *Licet enim, inquit, multis annis regnaueris, illis solis regnare dicitur, in quibus innocens, & humilis esse perhibetur. Nam postea superbus & inobediens audiuit: Quia projecisti sermonem Domini, projecit te Dominus, ne sis rex.* Regno exauctoratus Saul nihil præterea regis habuit, nisi euanidum regis nomen: & vanissima ostentatione se regem esse jactabat, qui munus dignitatis factis non implebat. Addit hic opportune Lyra. *Ex quo patet quod Rex malus tempore malitiæ suæ non est secundum veritatem Rex dicendus; sed tantum equivoce, sicut oculus lapideus, aut depictus.* Sicut enim depictæ imagines haud animatæ rebus, quas mortuo more repræsentant solo earum vocabulis honorantur; ita profecto qui maximis ornantur titulis, si vitali spiritu virtutum careant, futili, & inanimi nominis jactantia præferuntur.

Act. 13. 21.

Saul qua-
draginta
annis regnans
dicitur duo-
bus tantum
regnasse an-
nis quia his
tantum cum
regis nomine
retinuit regis
officiū.

D. Gregor.

Lyra.
Rex malus
equivoce rex
dicitur sicut
lapideus, aut
pictus.

153.

Idolorum cultoribus merito iratus Elias de cœlo pluuias per triennium prohibuit, nec nisi post veri Dei assertam dignitatem idolorum sacerdotibus interfectis, steriles siccitate terras reuocata pluuiæ ad pristinam fecunditatem restituit. Indicit ergo conuentum: sacerdotes Baal adesse iubet; coramque se vnicum Dei prophetam remansisse conquestus est. *Et ait rursus Elias ad populum: Ergo remansi propheta Domini solus.* Non credam ita lapsum fuisse memoria Eliam, ut non meminerit centum alios prophetas esse superstites, quos paulo ante ab Abdia nouerat absconditos seruari. Sic enim inquit, ille ad propitiandum erga se Eliam. *Numquid non indicatum est tibi Domino meo, quid fecerim, cum interficeret Iezabel prophetas Domini, quod absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos, & quinquagenos in speluncis & pauerim eos pane & aqua.* 3. Reg. 18. 13. Si ergo centum nouerat prophetas restare, quid se solum remansisse aut lamentatur, aut jactat? Sed o quam longè à jactantia aberat! quam verè se inter tot seruatos prophetas solus esse sentiebat, qui propheticum munus solus opere comprobabat! Quod centum prophetas Abdias in speluncis reconditos dixerat, non tam prophetas numerabat, quam nomina prophetarum. Prophetæ quidem appellari potuerunt, esse prophetam re & nomine solius erat Eliæ, qui non sibi vanum fecerat vatis nomen timore perterritus,

3. Reg. 18.
32.

3. Reg. 18. 13

Inter centum
prophetas so-
lus Elias re-
mansisse pro-
pheta dicitur,
quia solus
propheta
officiū im-
pleuit.

tus, sed glorioso ausu se inter medios hostes iniecit, pro Dei gloria: pro injuria Numinis vindicanda. Ergo inter tot prophetas, solus Elias propheta remanserat: nam in iis, qui se absconderant metu mortis pœnè emortuis, ac in speluncis propè sepultis, sola prophetarum vana nomina remanebant. *Ego remansi solus* (inquit inibi Lyra) *qui aunderet apparere, & Idololatriis resistere, quia vivebant illi centum absconditi ab Abdia*, Quia manebant absconditi, nec Prophetarum officium adimplebant ideo nullus præterquam Elias Propheta remanserat; frustra enim circumferebant Prophetarum nomina, qui officia prophetarum non præstiterant.

Lyra.

§. XXVII.

Excelsioris privilegio fortuna quidquid in Superiore laudatur, in inferiore contemnitur.

154.
Ad fortuna
ingenium iu-
dicia tor-
quentur.

Iuuen.
Difficile
emergunt,
quibus vn-
gusta fortu-
na est.
Prius assen-
tatores inue-
nit Neronis
potentia quā
Seneca vir-
tus.
Plutarch
Marius pau-
per irridetur
potentior fa-
ctus adora-
tur.

Nihil facilius est in rebus humanis quam ad fortunæ ingenium iudicia torqueri. Non enim eadem facies in felicibus, aut in abjectis videtur esse virtuti: nec eadem pulchritudine apparet in illis quos ad dignitates euexit prosperitas, aut in eis, quos fors humilior ad parendum addixit. Magnatum rebus etiam minimis plausus ingentes damus, abjectorum etiam magna facinora præterimus. *Haud facile emergunt* (inquit Sartyric.) *quorum virtutibus obstat, res angusta domi, & Libera si dentur populo suffragia, quis tam perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni?* Tamen inuenit Neronis rabies assentatores carnifices, qui Senecæ vitam vena soluta extinguerent, Alterius potentia turpissima etiam decreta per fas, & nefas tanquam iustissima, & sanctissima laudata & obsequata sunt: vitæque scelerata tyranni obtinuit venerationem Stoici, interim dum Stoicorum Princeps subiit perduellionis supplicium. *Romani* (inquit in Flaminio Plutarch.) *facta Marij dum Africam mendicus pererrabat, irridebant: quem paulo post dum ab eo iugularentur, virgisque cederentur per summam venerationem colentes adorabant.* Sic nempe ad fortunæ dissimiles vultus mutantur studia, sic virtus aut cultum aut despectum accipit quoties fors prosperior aridet, aut jacet contracta fronte deterior.

155.

Nunquam cœlum se nobis gratius atque placidius ostendit, quam cum intempesta nocte puro aëre, defœcato nubibus æthere stellarum lumina multiplici nitore collucet. Absentiam lunæ suppleant aspectu placidissimo, tristemque noctē grata scintillatione perstringunt. Digne profecto, quæ inter alia creaturarum elementa suam quoque laudem accepissent, & cum sole simul & luna fortirentur elogium. At qui nulla in Hexaëm. inuenitur stellarum commendatio, sed earum formatione descripta quidquid in syderibus laudabile est, miro silentio præteritur, *Fecitque Deus duo luminaria magna, luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus ut præesset nocti, & stellas.* Vides quā stellarum simplex mentio fiat? quam nudum nomen? quam sine laude factæ nuntientur? Et tamen luna magni luminatis appellatione decoratur, cum in suo orbe vere pusilla sit; grandiores vero stellæ veluti obliuione damnatæ, & illaudatæ manent. Neque mirum. Etenim luna noctibus præsidet, lu-

Stella quia
non præsidet
non laudan-
tur. sol &
luna laudem
cum præse-
ntura sor-
tiuntur.

minare minus ut præesset nocti. Nulli stellarum commissa Præfectura est. Ergo illæ jacent: luna ingenti laude extollitur: sequuntur enim laudes etiam in syderibus fortunatam dignitatum sortem; nec ad præconia sui tam grata veniunt syderum inferiorum officia, quam præpositorum exempla. Quia præsidet luna magni luminaris elogium obtinuit, stellæ quamuis majores reuera sint, quia non præsident, non laudantur,

156.

Moriturus Iacob conuocatis coram se liberis singulos prophetica benedictione commendauit. Cum ergo ad quartum natiuitatis ordine Iudam peruenisset, hanc illi benedictionem aptauit, quā Deus postmodo in illius tribu adimpleuit. *Iuda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cernicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filii patris tui,* Gen. 48. 8. Ex duodecim Iacobi filius, duobusque, quos tulerat ex Iosepho nepotibus, nullus laudandus prædicitur nisi Iudas, & quidem à fratribus suis, quorum aliqui naturæ iure majores erant. Non prior natu Ruben, non leui futuro sacerdotio sacer adorationem adeptus est: solusque Iudas sibi vnice laudes, sibi vendicat adorationem? Ita est profecto, nec subtrahit rationem Iacob: imo illam expressit. Ibid. v. 10. addens, *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus est.* Suoptè pondere laudes reciderant, in quæ principatus iura conuenerant: nec sic laudabiles fuerunt qui vel natalium privilegio vel sacerdotij conuersatione præstabant, quam qui imperij clauum tenebat. Ingeniosè id expendit Abulens. inibi. inquit. *Laus potissima tribus Iuda fuit, quia principatus regnatiuus fuit in ea. Quia homines communes, qui sola bona quæ videntur, attendunt considerantes homines potentes in saculo, & eorum fulgorem putant nihil felicius potentiâ esse. Ideoque potentes maxime laudant, atque beatificant.* Hoc nempe privilegio potentia gaudet, ut nihil non laudabile, & splendidum in dominante videatur. Non equidem ita feliciter de virtute censetur, quam nulla superioris dignitas comitatur.

Gen. 48. 8.

Iudas lau-
datus à frā-
tribus quia
rex futurus
prædicitur.

Gen. 49. 10.

Abulens.

157.

Allophili captam Dei arcam ad templum detulerunt, quod Dagoni famosissimo Idolo consecrauerant: & penes eiusdem statuam sacratissimum Hebræorum spoliū collocarunt. Non sustinuit tamen Deus contumeliam sui & prima nocte Dagon de solio deturbat. *Cumque surrexissent diluculo Azotij altera die, ecce Dagon jacebat pronus in terram ante arcam Domini, & tulerunt Dagon, & restituerunt in locum suum.* 1. Reg. 5. 3. Iacentem solo erigunt, & super altare reponunt, hoc est, in locum suum restituerunt. At cum die altera Dei sui fortunam sacerdotes requirerent, ipsum inuenere atrociori supplicio mulctatum; nec iam solo ut antea deiectum, verum & in partes concisum, capiteque, & manibus det truncatum. *Porro Dagon solus truncus remanserat in loco suo.* Ibid. v. 5. Et quis iste locus Dagonis? An thronus in ara? an altare in quo sublimis amiserat manus & caput? Minime quidē ipsum enim inuenerant jacentem super faciem suam in terra coram arca Domini. Nunc terra erat Dagonis locus cuius prius locus fuerat sublimior in altari throni sedes. O permutationem rerum mirabilem! O assentationis humanæ eruditissimū signum? Non idem locus integro Dagoni dedicatur, qui vtrinque detruncato, & dissecto. Cum habebat manus potentiae signa, cum constat capite dominationis adhuc retinens maiestatem, eius locus altare est. *Et restituerunt in locum suum*, quo diuinis honoribus venerentur, quem adhuc manibus

1. Reg. 5. 3.

Ibid. v. 5.
Non idem
dicitur Da-
goni locus cū
manibus &
capite pollet,
ac cum mani-
bus & capite
caret.

D. Gregor.

bus potentem agnoscent. Verum iam defectum manibus capite deformatum, ac iam veluti exaustoratum dignitate, locus eius terra, ac paulimentum deputatur: solus remanserat in loco suo, quia truncum eum viderant, quia nulla maiestate numinis excellentem. Ita Greg. inibi. lib. 2. c. 3. *Quia, inquit, à cunctis eius deformitas ubique conspicitur, truncus Dagon in loco suo remansisse memoratur.* Longè dissimili loco habetur, manibus constans, quam potestate truncatus. Dum potest Dagon aliis fauorabilem manum dare, aut puniendi vim manibus ostendere sacro loco adorandus proponitur; dum in eo non apparet dignitas sed deformitas pedibus calcandus relictus est: nec eadem exhibetur idolo reuerentia, quando non est eadem dignitatis sublimitas.

158.

Olim Moyses, quo legationem Ægyptiaticam recusaret, Deo linguæ suæ tarditatem objiciebat; ne si balbutienti lingua loqueretur Israëlitis eos potius ad risum, & despectum sui, quam ad fidem præstandam permoueret. Ideo Moyse expeditionis linguæ comes adjungitur frater eius Aaron qui mentem fratris verbo exponeret, quoties alloqui populum oporteret. Sic enim Deus ad Moysen inquit. Exod. 4. 16. *Ipsa loquetur pro te, & erit os tuum tu autem eris ei in his, quæ ad Deum pertinent.* Sic egressus est populus ex Ægypto in manu Moyse, & Aaron, dum ille plagas in Pharaonem fulminabat, hic Israëlitas ad capescendam fugam eloquenti sermone permouebat. Obtinuit Aaron verbis, quod Moyses prodigiis, ac tandem uterque populum à captiuitate vendicauit, & viam deserti ingressum vsque ad maris rubri terminos incolumen duxit. Tunc locutus Dominus ad Moysen, ait, *Loquere filiis Israël: reuersi castrametentur à regione Phihahiroh, quæ est inter Magdalum, & mare contra Beelsephon, in conspectu eius castra ponetis super mare.* Exod. 14. 2. Modo iubetur Moyses verba facere, qui ad suadendum populo, videbatur antea ineptissimus, & tarditate sermonis impeditus. Nō iam eloquentissimus frater aduocatur, qui pro balbo Moyse verba sufficit, neque amplius necesse est, ut Moyse alieno ore concionetur. Quid ergo? Expedierat ne se Moyses ab impedimento labiorum? An repente factus de tardo facundus; & qui prius blæsus erat, modo agili, & volubili lingua perorabat? Non equidem ille vitia linguæ correxerat; sed tamen eum Deus dignitate & auctoritate auxerat. Eadem erat linguæ balbuties; sed non erat eadem balbutientis fortuna; prius priuatus homo ludibrio audientibus fuisset, si inexpeditè loqueretur: iam Ductor populi factus, iam Superior Israëlitarum constitutus etiam si tertio quoque verbo hebeti lingua impingat non pro linguæ vitio, sed pro gratiosæ pronuntiationis pulchritudine commendabitur. Ingeniosè hoc adnotauit Abulens. inibi. *Antequam, inquit, Moyses in magna auctoritate haberetur, decebat ut alius loqueretur pro eo. ne verba Dei quæ ipse dicebat ineptitudine linguæ suæ negligerentur. Postquam fuit habitus in magna auctoritate quantumcumque balbutiens esset, adiutus.* Iam non Aaronis magni loquentia quæritur; iam non Moyse ineptitudo linguæ impedimento est. Quantam hic illum dignitate præcedit, tantum apud populum linguæ peritia vincit. Plusque in imperante Moyse balbuties, quam in Aarone subdito verbositas commendatur.

Exod. 4. 16.

Exod. 14. 2.

Moyse balbuties pro gratiosa pronuntiatione aspiciatur, cum superior concionatur.

Abulens

§. XXVIII.

Peccator quas adhibuit creaturas scelerum testes, easdem habebit instrumenta supplicij.

159.

Quid tam miserum, quam in se tortores prouocare; nec incurrere tantum pœnam, sed multiplicare carnifices? O temeritas! ô scelerum insania per suam amentiam se præcipitans inter tot vindictæ lectores. Audite deprauati orbis incolæ, & qui nondum hoc estis, ut nunquam in posterum sitis. Quæcumque ad voluptates vestras instrumenta sumitis, in vestra flagitia vindicabunt, & diuinæ iracundiæ flagellis armatas videbitis illas ipsas creaturas quas ad vestræ peruersitatis lænocinia aut auxiliares aduocastis, aut testes. Sine diem vestris sceleribus inficitis, solem testem habetis: siue noctes ad flagitia vestra operimini, consciam Lunam vestræ turpitudinis facitis. Hæc magna luminaria Deus utrique tēpestati præfecit, ut nullo tēpore careant crimina inspectore clarissimo, & omni exceptione majori. *Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti, & stellas.* Scilicet tot oculis quidquid mortales perpetrât: cœli aspiciunt, tot lumina Deus tanquā nostrorū facinorū testes statuit, ut quos reatibus nostris suffragatores adducimus, supremus Iudex Deus eos ipsos instauret in formidabiles peccatorū nostrorum vindices. Nam quid aliud Iudex viuorum & mortuorum Christus ab ipsis luminaribus comminatur? Matth. 24. 29. *Sol obscurabitur,* inquit, *& Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur.* Ecce iam tunc in te habebis horrenti facie terribiles quos cogitabas tuis placide arridere flagitiis. Tunc non poteris eorum accusationem fugere, quorum Deus non minus utitur fide ad iudicium quam tu vsus es auxilio ad peccandum.

Solem diebus Lunam noctibus præficit Deus, ut nullo tempore careant testibus crimina.

Matt. 24. 29.

Hinc merito exclamat Isai. 1. 2. *Audite cali, & auribus percipe terra; quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui, & exaltaui; ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui; Israel autem me non cognouit; & populus meus non intellexit.* Supplicia in Israëlitas fulminaturus, non homines attentos suis comminationibus Propheta desiderat, sed elementa ad concionem vocat: cœlum, & terram, quasi ad iudicium excitat, tanquam ad ipsas inanimatas creaturas pertineat, quod homines deliquissent. Sed neque terra peccat, neque cœlorum excelsa tangunt crimina. Quid ergo ad audiendam vindictam prouocantur, iam iam imminente mortaliū capitibus, prophetica tuba proclamandam? Sane & si insensibiles creaturæ humanorum scelerum non potuerunt esse participes, fuerunt tamen aliquando testes. Etenim Israëlita & cœli stellas tanquam Deos colebant, & vitulos aureos ex terræ visceribus erutos, siue ex lapidibus, aut ex lignis confecta simulacra adorantes, suæ superstitionis materiam de cœlo pariter, ac de terra sumpserunt. Ergo ipsamet ad eorum supplicium excitantur, unde ipsi testes sui peccati deduxerant, ut per illa puniantur per quæ peccatores esse voluerunt. Ita Cyrill. Alexand. lib. 1. in Isai. orat. 1. *Cum Israëlita, inquit, obseruantia, & reuerentia Dei posthabita,*

150.

Isai. 1. 2.

Cæli & terra ad audiendam Dei comminationem vocantur non quasi delictorum participes, sed tanquam delinquentium testes

Cyrill. Alex.

posthabita, militiam cœli, Solem dico, & Lunam adorarent, & sumpta ex terra materia, lignis, inquam, & lapidibus, idola quisque pro arbitratu faceret; appositissime eorum in istis impietatem subinnuit. & veluti in argumentum, & demonstrationem cœlum ac terram producit in medium. Audiant igitur cœli, audiat terra, statuta supplicia, ne peccatores iudicium subterfugere possint, ne valeant negare crimen, quod fuisset testibus comprobandum erit. Ipsæ creaturæ argumenta scelerum sunt, nulla tergiversatione eludenda: ipsæ omni demonstratione evidentiora sunt damnandæ causæ indicia, per quas fuerunt delicta perpetrata. Vt iam induant accusantium habitum, quæ olim criminibus, aut materiam præstiteret, aut conspectum.

161.

Abimelecho Gedeonis spurio quantum deterior fors natalium abstulit, tantum audacia animi, mentisque solertia restituit. Ita se apud Israëlitas ob fortia sua facinora commendauit, ut pœnè omnes iuris sui fecerit. Nam Gedeone parente mortalitatem exuto; septuaginta legitimos fratres suos vna die occidit, & totius populi principatum sine æmulo obtinuit. Tamen per tyrannidem subornata potentia numquam pacifice regnat, & eisdem fluctibus agitur, quibus ipsa in summum emerfit. Itaque sichimitæ Abimelechum, quem nuper exulerant, odio habere cœperunt, conuocatisque ex oppido Thebes auxiliaribus copiis defectionem professi armis, quàm animis infirmiores Abimelechum à principatu deponere nitebatur. Ipse autem viribus ferox, & confidentia sui audax Sichem primum obsidione expugnat, & munitissimam eius turrim admoto igne succendit: deinde Thebes aggressus, cuius firmissimum castrum simili incendio affligere moliebatur, dum his machinis propinquior incumbit, Ecce vna mulier fragmen mola desuper iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Iudic. 9. 53. Inter tot belli impetus non hasta trāsfixus, non telo trajectus, non gladio, sed molari obrutus lapide occubuit. Hoc genus mortis pro multiplici patricidio Abimelecho contigisse notauit Scriptura. Ibid. v. 56. Et reddit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfecit septuaginta fratribus suis. Benè est, quod qui violenter interfecerat, violenta etiam morte periret. At quid ad meritum eius supplicium intererat lapidis iactu interfici? An non satis vltum esset Abimelechi patricidium, nisi idem oppressus lapide necaretur? Certè lapide occidi debuit, qui testem fecerat flagitij sui lapidem. Nec otiosè putandum est notasse Scripturam septuaginta fratres super vnum lapidem ab ipso jugulatos. Ibid. v. 5. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal, septuaginta viros super lapidem vnum. Merito igitur ad suam necem habuit satellitem, quem testem habuit ad sceleris ferociam, ad patricidialis manus carnificinam. Vt documentum mortalibus sit, iisdem instrumentis, quibus scelera possunt fieri, posse etiam vindicari.

162.

Mercede conductus Balaam vt Dei populum externis deuoueret maledictis ad Madianitarum Regem Balac super aselum equitans properabar. Cum igitur eo loci peruenisset, qua publica via vinearum sopibus cincta arcto limitè strictè patebat obuius illi Angelus, & ipse nudo armatus gladio pergentē sistit asinum, & nondum tamen prophætæ conspicuus. Vrget Balaam fustibus reni-

tentem bestiolam, niriturque in destinatos cursus regere contumacem. Animal neque progredi ausum, neque sistere permillum. Iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. Num. 22. 25. Quem non feriebat Angelus, percussit assellus, & mansuetissimi animalis penitus est impetu qui facilius posset gladio puniri. Sed si gradienti obstitit armatus Angelus si nudo se objicit gladio, cur ipse prophetam non percutit? cur omnes minas in miserum asellum intentat? Sanè vt minarum horrore deterritus sessoris sui pedem elidat, & per illud animal supplicio afficeretur, qui eiusdem ministerio, ad perpetrandum scelus utebatur. Vnde eleganter Cyprian. Tract. de Spiritu sancto sic eleganter fatur. Balaam ad maledicendum conducto silentium imponit, & per asinam redarguto, colliso ad parientem pede, vacuum pecunia, contumelia oneratum, claudicantem ad propria remittit confusum. Scilicet non per alium multari debuit nisi per quadrupedem ipsum, quem ad sui sceleris adhibuit consortium, vt ab illo torturam subeat, cuius ad peccandum officium requisitum.

Num. 21. 25. Balaam percussit quo ferebatur assellus, vt in se terrorem habeat, quæ voluit flagitij adiutorem.

Cyprian.

§. XXIX.

Digniores in munerum distributione pre-
ferre exigit electionis fidelitas,
& iustæ equitatis
officium.

GRande onus incumbit his, quibus reipublicæ munera competit distribuere. Summa hæc auctoritas non est pro libito voluntatis laxanda, quam ad iustitiæ leges ratio ipsa adstrictam esse voluit. Non patria, non cognationis aut sanguinis vinculum, aut amicitiae blandus affectus præferri debet, ex cōpetitorū congressu inter extraneos dignior inuenitur. Fas enim non est (ait Plutarch. in Paulo Emilio) neque eum, qui non iaculatur, signo potiri; neque eum, qui non permanet, vincere; neque eum, qui nihil agit, bene agere: neque eum qui non malum felicem esse. Nam quid potest fædus agi, quam committere inertibus præmia virtutis, & indignorum exaltatione obtrudere excellentiam meritorum? Quis labores aggrediatur, quibus sapientia acquiritur, si ad pœnalissimum literarum studium deditos videar, dura egestate premi, & abiecta conditione iacere, cum non modo florentes, sed commodis affluentes fauor fecerit imperitos? Horret ipsa natura hac se iniqua confusione præuerti cuius instinctu etiam rationis expertia suum gradum non violant. Nam vt Iosephus obseruat apud Egesippum. lib. 5, excidij Ierosolym. cap. 17. Lex ead. in natura eadem omnibus hominibus, volatilibus, feris, bestiis infusa vt vnusquisque cedat potentiori. Taurus leani, cernus vrsu, leopardo caprea, aquila accipiter, accipitri atumba. Quod vero ipsa natura duce inter se animalia obseruant, id ratione compotes homines nes haud raro proturbant, dum deteriores in supremo gradu collocant iniquo suffragio, & digniores excludunt pessimo exemplo.

163.

Plutarch. Fas non est eum qui non iaculatur signo potiri.

Lex natura docet vnumquemque cedere potentiori.

Ioseph. Egesipp.

Naturæ conditor sic omnium rerum disposuit seriem, vt suum quique locum tribuerit, & pro ipsarū merito quamque præfecerit. Fecitque Deus duo luminaria magna luminare maius vt præfesset diei & luminare minus, vt præfesset nocti. Inter hæc magna

164.

Per tyrannidem subornata potentia numquam pacifice regnat.

Iudic. 9. 53.

Ibid. v. 56. Abimelechū fragmen mola interfecit, vt lapis esset sui criminis testis, & vindex.

Ibid. v. 54

Deus in diu-
dendi, prae-
faturis distri-
butiua iusti-
tia leges ser-
uauit.

Tertull.

magna luminaria disparitatem adnotauit Auctor, & aliud esse maius, aliud minus diligenter, attendit, ut in dispari praefectura, qua vnum diebus, alterum noctibus assignauit, iusta distributionis electio appareat. Aequissimum enim erat ut splendidior sol digniori fungeretur officio, minusque digna luna sequiorem acciperet dignitatem. Praeficitur ergo sol nobiliori dierum Imperio, ad ignobilius tenebrarum regnum luna remittitur, ne peruersa electione luminare minus clariori dignitate praefatur. aut luminare maius munere obscuriori donetur. Hanc diuinæ electionis æquitatem in creaturis omnibus eleganter perpendit Tertull. lib. 2. aduersus Marcion. c. 12. *Iustitia opus est. inquit, quod inter lucem & tenebras separatio pronuntiata est: inter diem & noctem: inter cælum, & terram: inter aquam superiorem, & inferiorem: inter maris cætum, & arida molem: inter luminaria maiora, & minora: diurna, atque nocturna: inter mare, & fœminam inter arborem agnitionis mortis, & vita: inter orbem, & paradisum: inter aquigena, & terrigena animalia: Omnia ut bonitas concepit, ita iustitia distinxit.* Sicut bonitatis diuinæ fuit inæqualia creasse; ita ad elogiū iustitiæ pertinet ea ipsa pro cuiusque merito loco & munere distinxisse. Luceat interdum sol, quia maius luminare est, fulgeat noctu luna, quia minor. Appareat in electione iustitia dum constat inter electos diuersitas. O si hæc apud mortales æquitas seruaretur? Videas interdum splendidos virtutibus soles veluti in noctem obliuionis esse detrusos; lunas autem suis defectibus diminutas in meridie fulgere clarissimarum dignitatum. Plerumque enim cuiusque merita non ad iustitiæ lances pensantur, sed ad fauoris, & gratiæ calculos discernuntur: quasi hoc planè sit benemereri, quod eligi.

165.

1. Reg. 9. 2.
Saul electus
ante electio-
nem dicitur,
quia supra
ceteros emi-
nebat.

Israëliticus populus Iudicum nomina fastiditus quorum regimine utebatur ab initio Hebræorum respub. quodam ambitionis tumore actus, sibi Regem donari flagitabat. *Erat autem vir de Benjamin nomine Cis. Et erat ei filius vocabulo Saul electus, & bonus* 1. Reg. 9. 2. Hæc præmittit textus sacer. priusquam Saul eligeretur in Regem. Nondum Samuëlis faciem viderat, nondum à propheta fuerat proclamatus, nondum sacro oleo tinctus, necdum adorandus propositus populo, & tamen iam electus asseritur *Saul electus, & bonus.* Qui fieri poterat, ut epus non vsque data esset optio, iam dudum constitisset electio? Esto Saul bonus sit: adhuc sub dubio manet, an in ipsum conferantur suffragia: donec igitur non accesserit electorum consensus electus esse non potest? Huic tamen dubitationi argutè occurrit Abulens. inibi q. 1. *Hoc autem, inquit, propriè est esse electum: quia nullus ei equalis est.* Quasi dicat: Tam debita electio est ex rigore iustitiæ, ei qui supra ceteros competitores eminet, ut quia Saul omnium merita suapte virtute superabat; iam eius ad Regnum electio in eius excellentiori bonitate præfulgebat. Non equidem eius electio sub anticipari electorum suffragio versabatur; sed quia nullus ei equalis erat, factum pro infecto supponitur, & iam Saul electus describitur, quia præ omnibus bonus esse nuntiatur.

Abulens.

166.

Leuit. 8. 4.
Deus in elec-
tione Aaron

Aaroniticæ stirpi promiserat Deus sui populi sacerdotium; ut autem primus Aaron summi Antistitis infulis ornaretur, iussus est Moyses conuocare populum, & eorum Pontificem instituere coram præsentibus Israëlitis *Leuit. 8. 4. Fecitque Moyses ut Dominus imperauerat, congregataque omni turba ante fores tabernaculi, ait: Iste est sermo, quem iussit*

Tamayo in Genesim, Pars I.

Dominus fieri. Statimque obtulit Aaron, & filios eius.

Ad consecrationem Pontificis indicta sunt comitia, & quem Deus elegerat, homines comprobabant. An fortè Antistes minus legitimè initiarentur, nisi electionem diuinam popularis consensus approbasset? Certè etsi in eligendo summo sacerdote Deus falli non potuit, & licet nefas esset quæ Deus elegerat à multitudine non probari: tamen hoc Deus electioni suæ præstitit, ut electi probitas, & supra ceteros sanctitas prius omnium acceptatione constaret. In quo sensu loquitur Glossa, signatissimis verbis. *Quamuis Dominus elegisset, & præcepisset; conuocatur tamen Synagoga. Requiritur enim in ordinando sacerdote presentia populi, ut sciant omnes, & certi sint; quia qui præstantior est ex omni populo, doctior, sanctior, & virtute eminentior, ille eligitur.* Ad hoc omnes conuenerat, ut collatione facta constaret illum, qui electus est supra omnium merita dignissimis eminere virtutibus satis erat id placuisse Deo, ut de æquitate electionis nemo posset ambigere; adhuc tamen facti huius integritas, veluti ad examen reuocatur, ut dum plenius deprehenditur electi probitas, amplius pateat electionis æquitas.

populi suffra-
gia quasit
ut dum pater
electi pro-
bitas ple-
nius con-
stet electionis
æquitas.

Glossa.

167.

Dei gloriam vidit Ezechiel flammanti quadriga sublimem, quam quatuor animalia eminentibus alis pennata mysteriosè ferebant. Diuersis vultibus, dissimiles imitabantur species hinc leonis, hinc hominis aliunde etiam bouis, superiorque omnibus aquila reliquorum incessus superabat. *Similitudo autem vultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor, facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.* Ezech. 1. 10. Verum si omnibus inerant pennarum subsidia, cur tria eorum tam humiliter gradiebantur, ut superior aquila sublimius reliquis volitaret. Esto pigerrimi bouis tarditas agilitatem alarum retardasset: Quid hominis factum, quid morabatur leonis animositatem? Eri-gerent ergo sese, & concussis elati pennis, aquilinis plumis loco non cederent. At inter in æqualia corpora parem esse volatum æquitas non ferebat; nec iustitia paritur impares viribus æqualem affectare sublimitatem. Habebant quidem tria animalia adiumenta pennarum, non naturaliter indita, sed alieno fauore gratis addita; esset autem iniquum ut gratia ascititiis alis extolleret, qua natura alata non fecerat. Peracutè hic Gaspar Sanctius. *Quem desuper, inquit, aquila facies, id est, altior alis, inter alias hæc videtur adduci posse ratio. Quia animalia reliqua humi gradiuntur: aquila vero supra terram attollitur.* Iuxta cuiusque meritum sedes dispensator cœlestis distribuit, & quia propria habet aquila ornamenta pennarum, eam sublimius ascendere concessit, Reliqua vero quia humi natura sua gradiuntur, nec supra terram possunt se nisi alis adoptatis suspendere, humiliter eadem fecit collocari. Etenim extra æquitatis terminos exorbitat qui homines erigit ad fastigium gloriosæ dignitatis non suo merito dignos, sed pennis additis eleuatos. Iustitiæ debitum alas non porrigit, sed quos alatos inuenit volare permittit.

Ezech. 1. 10.

Inter anima-
lia Ezechie-
lis cursus a-
quila emine-
re aquentur
qua ascititiis
pennis voli-
tant.

Gaspar Sanct.

§. XXX.

Nimis odiosum est de honoris precedentia contendere nuda privilegio antiquitatis.

168.

Baron.

Libido nobilitatis auita facit interdū homines delirare.

Iuuen.

Imagines maiorum vetustate corrupta non seruant incorruptam posterius nobilitatem.

Clem. Aicx.

Nonnullos nobiles, honore pariter & fabula tempus afficit.

Tertull.

Plures nouellis in moribus vetustissimi esse contendunt

Flagrans nobilitatis auita facit interdum homines delirare, inquit sapientissime Baronius. Et verè quidem: nequit enim esse mentis integritas iis, qui ex solius temporis cursu, & vetustatis senio sibi nomen faciunt, & pro omnibus meritis valere præsumunt.

*Quid prodest; Pontifice longo
Sanguine censer, pictosque ostendere vultus
Maiorum, & stantes in curribus Æmilianos?
Et Curios iam dimidios, nasumque minorem
Coruini, & Galbam auriculis, nasoque carentem?*

Ac si vetustissimi temporis morfu imagines maiorum corruptæ afferre possint incorruptam posteris famam, ipsis interim degenerantibus à virtute maiorum. Affecit eos honore, & fabula tempus, ait Clem. Alex. in exhortat. ad genr. Cum nō minus hi fabulosum honorem sibi confingant, quā qui in theatro priscorum Regum personam induentes mimicam representant Majestatem. O tempora! ō mores! exclamat Tertull. in Apologético c. 6. *Laudatis semper antiquitatem, & noue de die viuitis. Vbi religio? ubi veneratio maioribus debita à vobis? Habitu, victu, instructu, sensu, ipso denique sermone proauis renunciaistis.* Sanè hæreditas temporis cassa est & caduca, cum transeant tempora, & quæ antiquitus fuerunt modo non permaneant. Pluribus autem, qui maiorum virtutes renuntiarent, sola antiquitatis manet vana, & inanis hæreditas, cui tanquam vites ad vetustatis vltimum hærentes, se in sublimi nituntur erigere. Hinc innumerae lites, hinc implacabiles contentiones, & odia; dum hi pro antiquitate maiorum priores esse volunt; illi pro virtutum merito primos honores sibi deberi contendunt.

169.

Astrorum omnium lumina vno die orta vnoque veluti Omnipotentia impulsu fuisse edita ex præsentī versiculo constat. *Fecitque Deus duo luminaria magna luminare maius, ut præset diei; & luminare minus, ut præset nocti, & stellas.* Tamen cum omnia pariter prodierint, alia Deus dierum, ac noctium præfectura donauit? alia hoc quasi præcedentiæ titulo sapientissime destituit. Non utique ad antiquitatem respexit originis, qui Solem, & Lunam omisso reliquorum syderum vulgo ampliori dignitate præposuit; & hoc æquissime quidem. Nam ut inquit Apost. 1. Corinth. 15. 41. *Alia claritas Solis, alia claritas Lune, alia claritas stellarum; stella enim à stella differt in claritate.* Diuersa luminarium claritas alia præfecit aliis, nec diuersitas temporis, quæ nulla fuit, sydera à syderibus distinxit, & auxit. Soli & Lunæ non propter antiquitatem originis, sed propter excellentiam luminis & virtutis præcedentia adscripta in cælo est. Ira videtur indicasse

1. Corinth.

15. 41.

Soli & Lunæ non propter antiquitatem originis præfectura adscripta est.

S. Athanas.

Athanas. serm. 3. contra Arianos. *Omnia, inquit, pariter cum omnibus ortum, & originem acceperunt. Non enim unum ex astris, aut magnis luminaribus ita apparuit, ut hoc prius, illud posterius in rerum naturam emergeret; sed omnia eadem die, eodemque iussu ad essentiam vocata sunt. Quod Sol cæ-*

teris luminaribus præsidet, quod stellis omnibus Luna prælata est, id ab antiquitate natalium non prouenit, sed de maiori lucendi claritate Pacate in suo quisque regnat imperio, nec inquietantur ambiriosa contentione syderum regnare volentium. Licet enim stellulæ æqualem possent jactare originis antiquitatem; tamen quia minori virtute pollent paritatem honori non ambiunt. Quia apud superos non præualet temporis ratio, sed sola virtutis exceptio.

Bonus ille pater familias qui diuersis diei horis diuersos conduxerat operarios, non eundem seruauit ordinem in soluendo, quo ipsi venerant in vineam laborare. Prius nouissimis numerauit denarium; vltimo loco iis, qui primi venerant tantumdem expendit. Indignari isti utique in patrem familias non dissimulata solutionis inuidia funduntur in questus. Eos autem vineæ dominus hac mirabili sententia præstringit. *Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Matth. 20. 16. In æqualitate mercedis satis ostenditur nullam primis irrogatam iniuriam; quos conuenti pretij solutione non fraudauit: quod diurno denario solutos nouissimos voluit, nemini esse potuit iniurium. Nam cuique licet de peculio suo liberalem esse. At tardos præferre sollicitis, & de primis extremos facere, vereor ne sit excessisse terminos æqu-

170.

Matt. 20. 16.

tatis. Veruntamen pater familias benemerentium gradus nequaquam perturbat, cum facit ex nouissimis primos; aut cum ex primis reddit nouissimos, sed ostendit iustos præcedentiæ titulos, non ex privilegio temporis, sed ex virtutis merito fore taxandis. Nam quid priores illi nisi de temporis nouitate quærentur, quo aliis tardantibus ipsi antiquiores in vinea fuerunt. *Hi nouissimi, inquit, vna hora fecerunt: & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & astus.* Ibid. vers. 12. Ergo ne quis præsumat se præferre ex sola antiquitatis distantia, quia omnes pari virtutis merito, licet dispari tempore, laborarunt, omnes iustus pater familias adæquat. Sic existimatus Chrysost. in imperfect. Homil. 34. *Ideo, inquit, primos dicit nouissimos, & nouissimos primos, non ut nouissimi digniores sint quam primi, sed ut coquantur, & nulla sit eis differentia temporis causa.* Iactent igitur primi antiquitatem temporis; auroram præcessisse, & in vinea pluribus horis laborasse. Rectus familiæ pater has temporarias vetustates non respicit: tardiores videt tanta sedulitate laborasse, ut si non eorum operæ vincerent, priorum saltem operas adæquarent. Ergo ubi æqualis est virtus, quid intersit temporalis sola distantia? Facies ex nouissimis primos, ut nulla sit inter eos contentio ex temporis differentia.

Paterfamilias in vinea laborantes non à temporis diuturnitate, sed à sollicitudine operandi primos enumerat.

Chrysost.

Non parum Moyses diuinæ promissionis fidem læsit, cum iussus est sitienti in deserto populo accutere, sumere virgam, loqui ad petram, & de saxo durissimo fontes educere. Licet enim id populo statim præstitit, tamen de euentu miraculi aliquatenus dubitauit, dicens. *Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere?* Num. 20. Num. 20. 10. Num mirarer hæsitasse Moysen, si hoc primum esset virgæ prodigium. Atqui iam dudum viderat ad virgæ nutum commoueri naturam, & elementa omnia ad insolita obsequia compelli. Aquas vertit in sanguinem; aëri tenebras igni pluuias infudit: maria denique patentissimo haur

Moyſes re-
prebenditur
quia non
credidit no-
virga poſſe
miraculum
fieri.
Lyra.

hiatu diffociauit. Quid ergo modo hæſitat, qui ad tot prodigia virgam reperit expeditam? Verum hos totos Moyſi metus virga ipſa faciebat: Nā vt benè obſeruat Lyran. iuſſus fuerat Moyſes ad hoc miraculum, non ſuam illam veterem virgā ſumere ſed alteram, quæ Aaronis erat, ad patrandum prodigium afferre, Nec fundamento vacat coniectura, quia hanc dicitur de tabernaculo tuliffe, vbi ex Dei præcepto Aaroniticam virgam collocarat. Iſta, inquit, fuit virga Aaron: quia de ipſa ſubditur: Tulit igitur Moyſes virgam, quæ erat in cōſpectu Domini, de virga autem Aaron dicitur c. 17. Refert virgam Aaron in tabernaculum teſtimoni. Ecce quid tot dubitationum æſtibus Moyſes turbabatur. Non virgarum virtutē reſpiciebat, ſed alterius antiquitatem æſtimabat. Nolebat vetuſtiori præferri nouiſſimam; nihilque virtutis in nouitia virga reſpiciens vim & potentiam eius ſola ex temporis cauſa damnabat. Non credebat omnino miraculum per recentem virgam poſſe fieri; & quia ſuam videbat diuturnam voluit eſſe prælatam.

172.

Nicodemus adhuc Phariſæica doctrina tumēs, Chriſti doctrinam non ſatis capiebat; cumque audiret de illis, qui ad videndum Dei regnum deſtinati ſunt, oportere eos denuo naſci: obſcuram ſententiam non percipiens, ſic ab impoſſibili argumentabatur. *Quomodo poſeſt homo naſci cum ſit ſenex? numquid poieſt in uterum matris ſuæ iterato introire, & renaſci?* Ioan. 3. 4. Neſciuit infantiam cum ſenectute conjungere, nec ſatis percepit, qua ratione poſſint nouæ natiuitatis tempora cum ætatis longæuitate conſiſtere. Deſpicit nūuitatem, qui non inſpicit meritum, & ſenectutem præfert infantie, quia tempora ſola metitur. Ignorabat ſcilicet virtutem, inquam ſe homo nouus recentiſſimè format, poſſe canos induere, & cuiuſque antiquitatis ſenio præferri: ideo meritorum incogitās ad tempora confugiebat. Eleganter Baſil. Seleuc. orat. 28. *Nicodemus, inquit, qui noctem in auxilium eruditionis trahebat, qui nocturnus diſcipulus tenebris paſſori medebatur, cum audiſſet à Saluatore Niſi quis renatus fuerit denuo non poſeſt introire in regnum cœlorum: naturam obiecit temporum vindicem, & ad tempus confugit gratiæ incogitans.* O quam turpiter fallitur, qui præſtantiam hominum non ad gratiæ dotes computat; ſed ad temporum vices. Certè defectæ virtutis eſt ad prærogatiuam temporis confugere, & antiquitatis priuilegia aduocare in ſuæ puſillitatis ſuffragium.

Ioan. 4. 4.
Nicodemus
totus anti-
quitatibus
deditus ve-
ritatem non
calluit.

Baſil. Seleuc.

173.

Faſtoſus ille Iobi amicus Eliphaz Themanites qui ſpecie conſolationis ipſam patientiam Iob vario ſchomate, & iueptiſſimis reprehentionibus torquebat, eum non eſſe ſapientem, quia neque antiquiſſimus homo erat, ſolito imperitorum argumento probabat. Iob 15. 7. *Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?* Et quid inde? An quia quis mundi formationem non antecēſſit, ideo indoctus, ideo erit inſipiens? Certè neque Eliphaz ante colles formatus eſt, & ſe ſapientem & literatum eſſe effutiebatur Ibid. v. 9. *Quid noſti, quod ignoremus? aut quid intelligis, quod neſciamus?* Vnde ergo ſe præcedere Iobum præſumit literaturæ titulo, qui quam ille ſapit, is intelligit? Non planè quia reuera ſapientior ſit, nec quod ſubtiliora ſcientiarum fuerit aſſequutus, ſed quia cum in ſeniorum conuentu habitafſet, erat recentioribus præferendus ſolo priuilegio antiquitatis. Ideo addit ſtatim. *Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis, multo vetuſtiores quàm patres tui.* Ecce quid titulo ſciolus iſte ſapientiæ palmam ferre contendat:

Iob. 15. 7.
Iobus cenſetur imperitus, quia non erat antiquiſſimus homo.
Ibid. v. 9.
Eliphaz quia antiquitatem pro ſcientia ſibi ſuffecit meriti loco computat vetuſtatem.

Tumayo in Geſenim Pars I.

nempe quia ſenectutem pro ſcientia ſibi ſufficit, & doctrinæ loco computat vetuſtatem. Ridiculus doctor, ac planè dignus, qui vetuſtis centonibus laureatus & pileatus incederet.

§. XXXI.

Non eſt magna potentia, quæ ſine limite effunditur: ſed quæ diuinis legibus circumſcribitur.

174.

SI hoc ferret humanæ naturæ conditio, vt in ſūmo fortunæ apice collocata ſe intra rationis limites contineret, fruſtra eſſent leges, quæ noſtræ actionum moderationem præſcriberent. At cum noſtræ naturæ vitio pars præcipua gloriæ putetur oſtentare potentiam; in omnem prorumperemus audaciā, niſi cupiditatū licentia ad alterius coerceretur imperium. Huc ſpectat veriſſima illa ſententia, quam ex Pæto Tarſea memorat Tacit. lib. 15. *Annal. Vſu probatum eſt. P. C. leges egregias, exemplū honeſta ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentiā Cinciam rogationem: Candidatorum ambitum Iulias leges: Magiſtratum auaritia Calpurnia ſcita pepererūt.* Nam culpa, quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare poſterior eſt. Cur autem poſterior? niſi quia peccare facilius, & proniorem naturam induimus ad vitiorum exhorbitantiam, quàm ad continentiæ modetiā. Nihil familiarius quàm odiſſe illos, qui ſubita, magnaue potentia inſolenter vtuntur; nec ſecus faciet, quicumque idem poterit, inquit Seneca Epift. 42. *Multorum quia imbecilla ſunt, latent vitia, non minus auſura, cum illis vires ſuæ placuerint, quam illa, quæ iam felicitas aperuit. Inſtrumenta illis explicanda nequitia deſunt. Sicut tuto ſerpens etiam peſtifera tratatur, cum riget frigore. Non deſunt tunc illi venena, ſed torpent. Multorum crudelitas, ambitio, luxuria, vt paria peſſimis audeat, fortune fauore deſcitur. Eadem velle eos cognoſces: da poſſe quantum volūt.* Ergo quod legibus premimur, quod oneratur præceptis humani ingenij fecit proteruitas, ſe intra rectitudinis metas continere neſcientis, & poſteſtatem arbitrij vltra terminos æquitatis laxantis. Niſi enim diuinæ legis meſuram ſibi quiſque præfixerit, in ferociam degenerabit rationaliū hominum poteſtas, tantumque ab humanitate decedet, quantum immanitatem ferarum imitabitur.

Tacit.
Leges ex delictis
gignit.
Sunt.

Seneca.
Multorum
quia imbecilla
ſunt
latent vitia

175.

Duo magna luminaria ſol, & luna dierum ac noctium Præſectura conſpicua totius orbis illuminandi poteſtatem exercent. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius, vt præſeſt diei, & luminare minus, vt præſeſt nocti.* Huius poteſtati vim explicans regius Pſaltes Solem, inquit, *factum in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis.* Pſal. 135. 8. At ſi attendas cuius in lucem poteſtas ſit, non alteri eam niſi ſoli attribues: hic enim ſons luminis, & origo eſt, à quo ſuam lucem aſtra reliqua mutuuntur. Cur igitur ſol cum luna diuidit lucis imperia? cur ſuæ poteſtati detrahens, minori cedit, & vices ſuas lunæ lucendi relinquit? Ne ſcilicet abſque vlla meſura exerceat illuminandi poteſtatem, arctari eam oportuit, & intra dierū terminos circumſcribi. Huic cogitationi intentus Eucher. Lugdun. Epift. ad Valerian. de contemptu mundi. *Cernis, inquit, vt etiam dies, atque anni, & cuncta hæc ornamenta cœli Dei verbum mandatumque inſaſtigabili obſervatione conſeruent, præceptorumque eius custodiant incorrupta lege famulatum? ... Et his quidem*

Pſal. 135. 8.
Sol in poteſtatem diei
factus eam
ad Dei præſcriptam
meſuram.

Eucher.

A a 2 prædictis

prædictis mundi adminiculis quid in sacula obseruent semel iussu est. Nobis vero tot voluminibus diuina legis iterantur imperia : ad hac saltem, quod homini ipsi attributum est, voluntati Auctoris parere, præceptisque eius vacare discat. Quia omne istud cum præbet ministerium præstat exemplum. Disce ergo, tanto magisterio edoctus voluntatis Imperio bene uti: disce potestatem voluntatis tuæ ad diuinæ legis mensuram temperare. Neque hoc esse credas aliquid tibi de potestate diminui, cui in vtramque partem boni, & mali liberam esse Creator indulsit. Tunc amplius potes, cum quidquid potes in potestate habes; imo si tui retinens fueris, tuam potestatem amplius amplificabis.

176.

Lucubatur cum Angelo Iacob, homo fragilis cum robustissimo athleta conflagabat; nec tamen vincebatur homo, imo Angelus se superatum fatebatur. Qui cum videret, quod cum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Gen. 32. 25. Potest itaque homo Angelum superare, vincere spiritum potest. O mixturam rerum mirabilem! Quis non miretur sic Angelo defecisse vires, ut nequeat se hominis amplexu soluere, qui totam cœli machinam leui suo impulsu continua rotatione conuoluit? Quis luctatoris cœlestis eneruauit brachia: quis spiritum debilem fecit? Attamen quod vincebatur Angelus, & homo superabat, non erat in victo virium defectus, sed potestatis modificatio, & ad Dei nutum validissimæ fortitudinis spontanea subiectio. Quod perpendens Caiet. inibi, inquit, Angelus utitur potentia sua non ex necessitate, sed secundum arbitrium, & præscriptum præcipue diuinæ voluntatis. Et quod dispositione diuinæ decretum factum est, ut Angelus assumeret corpus in tanta mensura virium, quod non posset secundum eam superare vires Iacob. Posset quidem Angelus robustissimum corpus assumpsisse, cuius viribus nullus robustissimus homo resistere posset. Sed quod ille facillimo negotio posset ad diuinæ voluntatis præscriptum temperauit; easque tantum assumpto corpori vires impressit, quibus ferire posset non vincere; luctari cum Iacob posset, non diuelli: Neque hoc Angelum minus potentem fecit; imo maximam eius potestatem ostendit, quam Iacob, etsi victor, suspexit, refractam adorauit. Non enim quod creaturæ potestas ex diuinæ legis præscripto temperatur, ideo potestatis fama minuitur: imò tunc maiori veneratione colenda est, cum limites Deo placitos non excedit, nec ad inconcessa diffunditur.

177.

Iustorum, reproborumque fortitudinem apprimè descripsit Isai. 40. 30. Deficient pueri, & laborabunt; & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem. Pueros vocat hic Propheta, & iuuenes illos, qui vel puerilia nugæque sectantes sensibus pueri sunt; vel quibus iuuentutis flos ipsa vitiorum licentia marcescit. Hos quidem infirmari ait, ipso usu potestatis consumptos; illos docet in ipsis vitæ laboribus defecuros; etenim humanæ potestatis vis finita, ac terminabilis est & quo amplius extenditur citius cōsumitur. Hunc ergo finem assequitur sceleratorum potestas suo seipsam exercitio extinguens: laboras deficit, surgens cadit, & dum validior apparet debilior est. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. At vero iustis diuersissimè eueniet; etenim viribus non deficient; sed quid inquit, Mutabunt fortitudinem. Vbi scite notauit. D. Greg. lib. 7. Moral. c. 8. Iustis non dici, inditam esse fortitudinem quasi impotentibus, & iam an-

te debilibus, sed mutatam esse fortitudinem, nouamque pro veteri additam. Qui enim, ait, nequam sument, sed mutabunt dixit. Profecto patenter innotuit, aliam esse, quæ proponitur, & aliam quæ inchoatur. Sed quænam hæc noua virtus est, quæ superadditur iustis, & pro priori fortitudine sufficitur? Dicam ex eiusdem sancti Doctoris sententia. Non hæc fortitudo maior est, quia in ostentationem potentia omnia temere aggrediuntur, quæcumque iure vel iniuria possunt; sed iustorum fortitudo est, concupiscentia frenare licentiam, & sinistros voluntatis motus intra diuinæ legis orbitam continere. Sciendum (addit sanctissimus Pontifex) quod alia iustorum, alia est fortitudo reproborum. Iustorum quippe fortitudo est, carnem vincere propriis voluptatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere. O potentiam, non licentiam, partam, sed virium suarum decurtatione quæ sitam! Dum nequitia potentiam suam ad summum prouehit, ipsa se deficit. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Dum iusti videntur à se abscondere potestatem. Mutant fortitudinem, & in ampliore potentiam reficiuntur: nam minor potentia est, quæ propriis voluptatibus vincitur, quam quæ affectus suos superat, & ad Dei voluntatem attemperat.

Idem:

Iustorum fortitudo est frenare licentiam & ad diuinæ voluntatis placitum adstringere. audaciam,

XXXII.

Ecclesia proprio Pastore viduata non satis est in interregno tuta,

Extrema est nauigantium infelicitas amisisse Nauculum: illo incolumi parent fluctus: ventorum rabies multum concedit peritiæ rectoris. Vbi moderatoris industria deficit, timeat vectores in tranquillitate naufragium. Nulla Respub. Principe suo vacua, ita communes æstus eluctantur, ut non pateat naufragis vndis; & tempestatum ventos omnes eludar. Florentissima Regna in sui Principis funere non solum squalore luctus faciem mutant, verum etiam quodammodo cadauericam formam sumunt, eo spiritu destituta, quo animata vigeant: ea mente fraudata, cuius ductu membra in vitales & congruos motus regebantur. Benè adhuc Seneca. lib. 1. de Clem. c. 4. de Imperatore loquens inquit. Ille est vinculum, per quod Respub. coheret; ille spiritus vitalis, quem hæc tot milia trahunt; nihil ipsa per se futura, nisi onus & præda, si mens illa Imperij subtrahatur. Nec sacratiois regimen Populi melior conditio est, si ipsam interdum sui Præsulis præsentia non foueat. Quæ tunc facies rerum? qui mores? Verba frustra sunt, quando ipsa orbatæ Ecclesiæ imago toties nostris obuersat oculis ipsa consternatione lamentabilis, & nisi spes subesset nouo Antistite fore animandam, penè defuncta, & qualem Hebræorum Respub. haud in posterum surrecturam pingit Sydon. Appollinar. lib. 1. Epist. 5. Muri cadunt, aquæ stant. turres fluunt, naues sedent, agroti ambulant, medici iacent. algent balnea, sitiunt vini, natant sepulti, vigilant fures, dormiunt potestates, fœnerantur Sacerdotes, Syri psallunt, negotiatores militant, milites negotiantur, student pile senes, alex iuuenes, armis eunuchi. Utinam non eadem de Christiano populo dici queant. Vnum certum est, si non eum ad eiusmodi monstra

178.

Regna in suo regis funere sunt vna cadauera.

Seneca. Princeps est vitalis spiritus quod subditæ respiciant.

Sydon. Imago Hebræorum Respublica & vidua Ecclesiæ effigies.

Humana potentia vis quo amplius extenditur, citius consumitur.

D. Gregor.

stra inter regna deduxerim; saltem similibus detrimentis saepe illum vexari.

179. Liceat hæc ipsa in naturali dierum ac noctium varietate meditari, & ab illa luminarium celestium præfectura condiscere, quorum ministerio hæc temporum diuersitas constat iussu Creatoris.

Vacantis Ecclesie gubernatio, Luna Præfectura simillima.

Fecitque Deus duo luminaria magna (ait noster textus) *luminare maius, ut præset diei; & luminare minus, ut præset nocti.* Abscedit cum Sole dies, tenebræque occumbente illo succedunt, tanquam pullato habitu tanto Præfui parentantes. Tunc in præfecturam temporum Luna subrogatur, toto interregno noctis, donec Sol iterum illucescat, regnatura. At quantis regnat illa defectibus? quam secum dissimiles vultus effingit? quot per ambages cursus suos peragit? Audi ex Plinio. *Iam vero humilis, iam excelsa; & ne id quidem uno modo; sed alias contigua montibus. Modo curuata in cornua; modo sinuata in orbem, maculosa, eademque subito prænitens: immensa orbe pleno; ac repente nulla: alias pernox; alias sera, deficiens, & in defectu conspicua.* Cum amplius fulget, ne tum demum tenebras omnino abigit: denique solis absentiam maligna luce supplet, & utcumque lumine suo terram illuminet, adhuc nox integra terris incubat. His fortè intententus Anast. Synaita, in præfati, ait. *Nonnulli dicunt Lunam esse figuram scriptæ legis, & cultus, qui est in Synagoga, qui quotidie multos suscipit defectus, & diminutiones. Nos autem audientes, quod Sol constitutus sit primus, & postea Luna eam existimamus magis esse typum Christi Ecclesiæ.* Scilicet cum Ecclesia proprii Pastoris lumine vacat Lunæ aptissimè comparatur, cuius regimen multos suscipit defectus & diminutiones, nec satis confusionem tenebrarum suo lumine superat.

Plinius.

Luna Solis absentiam maligna luce supplet.

Anast. Syn.

180. His concinnit Regius Psaltes vacantis Ecclesiæ detrimenta ex ipso solis occasu luculenter demonstrans. Psal. 103. 20. *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiae sylvarum. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & quarant a Deo escam sibi.* Quæ verba Cassiodorus Psalmorum ingeniosus Interpretes ad tenebras illas accommodat, quibus terratum orbis noctem pro meridie occumbente Christo Sole sustinuit. Cum in passione Domini, inquit, facta fuissent tenebre, Dæmones ad escam sibi querendam, permittente Domino proruperunt quæ inuenire poterant corda titubantium. Tunc autem quando ortus est Sol, id est, resurrectio sancta declarata est, maiestas eius minimè sustinentes, in suis se trepidi cubilibus abdiderunt. Nempe Christi summi Pontificis mos tanquam solis occasus diem exclusit. noctemquè usque ad eius per resurrectionem exortum protraxit. Hoc veluti interregno potiti dæmones proruperunt, in subsidium audaciæ tenebras usurpantes: quarum beneficio ferocius potuerunt aduersus Ecclesiam desæuire, & titubantia fidelium corda tanquam leones deuorare. Sicut enim feras cernimus ad præsentiam sibi diffugere; nocte autem incidente prodire, vagari liberè, escasque sibi umbrarum auxilio impunè querere. Sic profectò Ecclesia extincto Præfati mille patet insultibus, & sceleratorum hominum rabie discerpitur, deuoratur. Tu cætera aptius è suggestu aptabis.

Psal. 103. 20

Cassiod.

Ecclesia mortuo pontifice Christo viduata dæmones debaccantur.

181.

Emenso peregrinationis longissimæ cursu Dei populus ad Iordanis ripas peruenit, & ad promissam Patribus terram siccato prodigiosè flumine pertransiuit. Tunc præconis voce moventur omnes, ut duo millia cubitorum spatio elongati ab arca viam peragant, cuius ductu sua

ipsi itinera dirigant. Iosue. 3. 4. *Sitque inter vos, & arcam spatium cubitorum duorum millium, ut procul videri possitis, & nosse per quam viam ingrediamini; quia prius non ambulastis per eam.* Certè via per desertum fuerat illis similiter ignota, totamque quadraginta annis absque errore feliciter confecerunt, ducebantur enim signo illo celesti nubis, & ignis, de quo dicitur. Exod. 13. 21. *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis.* Si igitur Israëlitarum columnarum celestium ductu longissima, & difficillima itinera peragrarunt, quid opus nunc erat nouo arcæ ductu breuem transitum confecisse. An forsam signa illi perierunt? Quis nubis columnam soluit? quis igneam extinxit. Porro si Hebræorum traditionibus vlla fides præstanda est, iam à Moyse obitu euannerant ductrices illæ columnæ, tot retro annis conspicuæ. Sic ex Rabbiorum sententia refert Glossa. *Tri-bus pastoribus Israël tria insignia dona concessa sunt. Manna quidem Moyse; columna nubis Aaroni, puteus Maria meritis. Mortua porro Maria; sublatus est puteus; recuperatus autem meritis Aaronis; & Moyse: Mortuo Aaron disparuit nubis columna, & si postea sit illis Moyse meritis reddita. Mortuo Moyse perierunt tria hæc, nec postea recuperata.* Ecce quam irreparabile damnum Hebræorum populo ex interitu summi Pastoris iniecit: etsi enim in inferiorum Præfatum desiderio detrimenta senserint, tamen Moyse merito omnia in integrum fuere restituta. At cum Moyse fati concessit, tantum eius defectus afflixit Israëlitas, ut cum suo Præfati perdidissent omnia suæ peregrinationis solatia. Non vltius celesti pane pasci, non in siti satiari, non insignis illis columnis de cælo fulgentibus ducti. Arcam tantum habent iterum ducem, quæ dum humeris Sacerdotum substollitur ductricis beneficium oneris molestia compensat.

Iosue. 3. 4.

Exod. 13. 21

Glossa. Morientis Moyse summo Synagoga pastore omnia solatia cælestis concessa Israëlitis perierunt.

Cum Deus potestatem Sathanæ faceret in Iobi fortunas desæuendi, non contentus ille suis viribus fortissimum militem aggredi, abactores etiam Sabæos iu armenta fecit irruere. *Bones arabant, & asine pascebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi tuleruntque omnia & pueros percusserunt gladio.* Iob. 1. 14. *Pueros occidunt ut pecora deprædentur; quasi non possent validissimi latrones animalia abducere, nisi eorum custodes morte multarent.* Nunquid pastores isti, Sabæi obstiterant populatorem? nunquid inermes restiterant armatorum audaciæ? Non quidem gladio succincti, non hasta non sagittis instructi irruentes exceperunt Sabæos qui non ad pugnam, sed ad pascua conuenerant. Cur ergo ceduntur, qui non tam resistere voluissent quam fugere? Profectò ipsa etiam exarmata Pastorum præsentia haud patum intererat; quo armenta tuta essent, & nisi prius ipsi necarentur, nihil in gregem latrones intentalent. Ad hæc pulchrè sic fatur Zeno Veron. in Psal. 118. *Cum Diabolus potentiam Iob tentandi postulasset per direptionem substantiæ eius, primum deserviturus homines ad pastorum cedes, & ad direptionem pecudis excitauit: eosque in hanc voluntatem latrocinij ascendit.* Hæc vltima verba ingeniosam Zenonis mentem exponunt. Quasi non propterea Sabæi in Pastores insurrexissent ut illi de medio sublatis facilius deprædarentur gregem: quinimò nondum illis de præda cogitantibus tuuc primum eos Dæmon in voluntatem latrocinij accendit, cum perpetrata Pastorum nece, eorum

181.

Iob. 1. 14.

Sathanas priusquam gregem deprædarentur Sabæi fecit necari pastores.

Zeno Veron

Defunctis pastoribus voluntas latrocinij accenditur.

custodia destituta pecora conspexissent. Hæc scilicet opportunitate capta humani generis hostis in fidelium gregem insilire consuevit, quando oues videt sui Pastoris præsentia destitutas, tunc potissimum ad earum deprædationem vel instigat hominum auaritiam, vel ipse acuit audaciam.

§. XXXIII.

Publica causa facit ignauos; utilitas priuata sollicitos.

183.

Longè aliter quisque ibi quàm populo viuere.

Longè aliter vnusquisque sibi, quàm populo viuere, Ad bonum commune animus languet, ad proprium commodum inardescit. Quotusquisque est, qui tam sollicitè quàm utilitatibus propriis, studeat reipub. commodis? Sicut sibi quisque proximior est, ita prius se quàm cætera inuenit; & dum suis rebus exactius consulit publicam causam facilius negligit. Raros inuenies quos plurimum communis calamitas moueat, nisi quando cum propria ærumna coniuncta est. Nam ut inquit Plutarch. in Pyrrho. *Pacis, & belli nominibus, tanquam nummis vtuntur, non ad iustitiam, sed ad commoditatem.* Ita odia, ita amicitiam seruant, ut suis vident utilitatibus interesse, & ingentes ad sui status incrementa spiritus creant, qui ad populi conseruationem obstupescunt.

Plutarch. *Pacis ac belli nominibus tanquam nummis vtuntur.*

184.

Sol, & luna longè luminum dissimile par, ad commune vniuersi bonum procreatum, pariter cum cæteris astris suos, influxes in hæc inferiora transmittunt. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius ut præset diei; & luminare minus, ut præset nocti, & stellas.* Hæc omnia ydera vnico impulsu à supremo cælo rapiuntur, quo scilicet motu pari celeritate diei naturalis spacia percurrunt. Est autem cuique astorum peculiaris, & naturalis motus, quo in diuersa defleunt, & contraria vi à primi mobilis raptu singulis momentis declinant. Verum hunc priuatū, po priūque motum ita sensim perficiunt, ut imperceptibili pigritia nisi plurimum annorum decursu deprehendi non possit. Sola luna est, quæ mirabili celeritate suos proprios decursus absoluit, & signorum cælestium domus, quas integro anno sol insidet, ipsa singulis mensibus peruagatur. Vnde Tertull. de Pallio cap. 2. inquit. *Solstitionibus annuis; luna modulationibus mensuris variat.* Vbi alterius lentitudinem indigitat, sed cur luna tam sollicitè properat, cum reliqua sydera non nisi tardissimè moueantur? Scio huius disparis cursus astronomicam causam, scilicet, quia quantum sphæra inferior longius à primo mobili distat, eò celerius cursus suos peragit. Moralem tamen rationem modo inquirō, quæ non incongruè ab ipsius lunæ natura peti potest. Cum enim paulatim à sole recedendo crescat, cui quantum accesserit tantum minuitur: eius interest plurimum ut ad quærendum sibi lumen cursus acceleret. Reliqua autem sydera quæ huius tantum Vniuersitatis bonum suo influxu procurant, tardo & pigro cursu feruntur, quia nempe non sibi, sed communi utilitati deseruiunt. Hanc cogitationem eleganter confirmat Seneca, de Consolat. ad Martiam cap. 18. his omnino verbis, *Videbis illis innumerabiles stellas, miraberis vno sydere omnia impleri. Solem quotidiano cursu diei, noctisque spacia signantem; annum in æstatem hyememque aqualiter diuidentem. Videbis nocturnam lune successionem à fra-*

ternis occursibus lenè, remissumque lumen mutuantem, & modo toto ore terris imminentem, accessionibus damnisque mirabilem, semper proxima dissimilem. Videbisique sydera diuersas agentia vias, & in contrarium præcipiti mundo nitentia: ex horum lenissimis motibus fortuna populorum dependent, & maxima, ac minima proinde formantur, pro ut æquum iniquumve sydus incessit. Igitur luna sui luminis utilitatē negotiatura festinat, à fraternis occursibus lenè remissumque lumen mutans: astra verò reliqua lente feruntur, quia ab ipsis fortuna populorum dependent. Vbi priuata res agitur, illa properat; vbi commune bonum procuratur vniuersa astrorum familia repigrat. Neque tam sollicitos inuenit causa publica, quàm priuata.

Pharao grauissimis flagellatus suppliciis populum Dei dimittere obstinato recusabat animo & neque agrorum vastatione, neque internecione animalium deterritus; doluit Ægyptiis mille plagis durissimè afflictis. Tandem primoginitorum necesse compulsus filios Israël abire concessit, quos tamen pænitentia ductus coacto propere exercitu reuocare tentauit. *Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum.* Exod. 14. 6. Nec in deligendis militibus mora, nec in militari apparatu congregando detentio fuit. Subito equi, currus, & arma, & totius populi numerosissimi milites ad signa steterunt. Marcebant prius omnes cum destruebatur regnum cælestibus plagis, cum ad persequendos Hebræos inuocantur, omnes festinant. Quo nunc acti stimulo Ægyptij animosius insurgunt, qui tot afflicti suppliciis penè languebant? Scilicet vrgebat eos modò causa dissimilis, etenim Israëlitarum Dei monitu plurima auri, argentique vasa ab Ægyptiis postulauerant, quæ secum fugientes ferebant. *Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & spoliauerunt Ægyptios.* Exod. 12. 36. Cum ergo Ægyptij sui priuati peculij damna sensissent, ad sua recuperanda vnusquisque mira celeritate concurrat. Plus enim eos mouit propria iniuria, quàm communis ruina, & qui ad regni clades gelido torpore cessarunt, ad commodum proprium impigritè confluxerunt. Bellè hic Rupert. lib. 2. in Exod. cap. 31. *Pharao, inquit, tanto ad persequendum proniorem habebat exercitum, quanto insanius acceperat, auro vel argento suo esse spoliatus ab eis.* Quos sciuit spoliatos inuenit Rex ad obsequium sollicitos, & celerius accurrunt ut recuperent propria, quàm ad totius regni reparationem concurrissent. Sic omnes non tam pulsati communis utilitas quàm priuata commoditas.

Exod 14. 6.

Exod. 12. 36. *Ægyptij in communi ruina tigris, ad recuperanda vasa aurea solertes.*

Rupert.

186.

Capta ab Allophilis testamenti arca, pluribus signis ostendit Deus piaculum in eius captiuitate commissum. Primum simulacrum Dagonis è sede deturbat, & fœde detruncat; deinde infestissima sorticum peste ebullientibus campis, omnes penè fructus corrumpit: denique homines ipsi; intestino, ac pudendo exulcerati morbo viscera cum rabioso dolore fundebant. Tunc proximioribus exagitati malis. *Miserunt, & congregauerunt omnes Satrapas Philistinorum, qui dixerunt. Dimitte arcam Dei Israël, & reuertatur in locum suum, & non interficiat nos cum populo nostro.* 1. Reg. 5. 11. Optimum quidem, sed tardum consilium, quod post totius regni stragem, post idoli ruinam præstitere. Debuissent profectò arcam Israëlitis restituere, cum primum eius virtutem, Deique itam senserunt; cum Dagonis casum viderent cum vana sorticum clades inundauerat agros, cum denique

1. Reg. 5. 11.

Luna celerius mouetur quàm stella quia hac commune bonum, illa priuata utilitatem metu suo procurat.

Seneca.

Ab stellarum lenissimo motu pendet populorum oracula,

Philistino-
rum Satrapæ
arcam mit-
tendam mo-
nent, ne pu-
blica mala
ipsos tange-
rent.

Abulens.

que letiferus morbus miserrimum vulgus affla-
uerat. Verum non ipsos hæc omnia commoue-
rant. Vnum fuit, quod illis bonam mentem dedit,
& ad remedium comparandum acrius stimulauit;
ne scilicet publica damna ipsos denique tange-
rent. *Dimittite arcam Dei*, inquit, *non interficiat*
nos cum populo nostro. Non vrgebat Satrapas po-
pularis causa, sed sua, nec tam prouidi fuerant in
communi damno quam in præcauendo proprio
periculo. Opportunè hic Abulens. quæst. 14. *Per-*
cussit Deus primum Deum Azoti, scilicet Dagon,
ut sic vellent Philistini dimittere arcam; noluerunt
tamen quia indurati erant quousque percuterentur
ipsi nimis. O quanti Satrapæ in aulis Principum
diuersantur qui de repub. nihil cogitant nisi cum
riment publico damno inuolui! tam in popu-
li commodum desides, quam in sua causa so-
lertes.

187.

Manue vxor sterilitate laborans cum spem
prolis penitus amisisset, se faturam matrem ex
cœlesti oraculo accepit, filiumque ab utero reli-
gioni dicatum parituram. Ad illius educationem
sic eam instruxit Angelus ut à vino abstineret,
nec immundum aliquid tangeret. *Quia*, inquit,
concupies, & paries filium, cuius non tanget caput no-
natula. erit enim Nazareus Dei ab infantia sua, & ex
matris utero; & ipse incipiet liberare Israël de manu

Iudic. 13. 5.

Philisthinorum. Iudic. 13. 5. Felicitate nuntij mu-
lier exultans Angeli verba marito suo referens

Ibid. v. 7.

non parum immutauit & auxit. Ibidem vers. 7.
sibi dixisse Angelum narrat, *Ecce concupies, & pa-*
ries filium caue ne vinum bibat, nec siceram, & ne ali-
quo vescaris immundo: erit enim puer Nazareus Dei
ab infantia sua ex utero matris sue, usque ad diem mor-
tis sue. Hæc vltima verba, *Usque in diem mortis sue*,
cœlestis nūtijs planè non dixerat. Mulier autem,
quæ hoc de suo addidit; alia quæ Angelus dixerat
obliuiosa non retulit. Scilicet futurum esse Samso-
nem, Israëlitarum vindicem & assertorem totius

Manue vxor
narrans præ-
dictione An-
gelicam, pri-
uata gloria
antrò fuit,
communis
utilitatis
obliua.

populi libertatis *Ipsa incipiet liberare Israël de ma-*
nu Philisthinorum. Ergo quæ fuerunt ab Angelo
prænunciata partim negligit; & quæ dicta sibi
non fuerant gratis reponit. Quid! mulieris ne me-
morialia vacillauit? At populum suum seruitute
eximere, hostes prosternere, suæ gentis stabilire
libertatem maius negotium erat, quam quod me-
moria facilè laberetur. Cur igitur hoc maximum
populi sui beneficium non retulit? Certè quia
ad commune reipub. bonum spectabat filium au-
tem fore Nazareum usque in diem mortis suæ.
ad priuatam domus suæ gloriam pertinebat. Ergo
quod propriam augebat felicitatem solertissimè
ampliauit, quod verò ad publicum spectabat sta-
tum studiosa negligentia subtrahit. Non fugit
hæc observatio Augustinum quæst. 52. in Iudic.
tomo 4. vbi sic scribit. *Quod ait mulier: Quoniam*
Nazareus Dei erit puer à ventre usque in diem mor-
tis sue, non legitur ab Angelo dictum. & quod legitur
dictum: Ipse incipiet saluum facere Israël de manu
Philisthinum, non est à muliere memoratum. Nemo
ad propria commoda inuenitur obliuiosus,
cum ad communem vtilitatem sic omnes desi-
deant, ut nunquam velint esse memores, cuius
non sunt felicitatis participes.

D. August.

§. XXXIV.

*Facinorum labor spectat ad subditos, sed
laboris gloria resultat in Prin-
cipem.*

TIt. Grachus cum ad Pop. Romanum concio-
nem haberet, ita dixisse fertur apud Plutar-
chum in Gracho. *Mentiri Imperatores Romanos*
cum milites hortantur, ut pro aris, atque focis aduer-
sus hostes depugnent; carere enim iis Romanos Ciuēs;
non lares paternos, non monumenta maiorum eos tenere
sed pro aliena luxuria opulentiæque pugnare, pro aliis
vulnera; ac mortes subire. Dominos orbis terrarum
verbo quidem appellari; re autem vera terra glebam
non habere. O quam non minùs hæc nostra secula
respiciunt, quam prisca! Grachus nobis con-
cionatus est, & quasi præsens esset, Principum
mores orationis penicillo depingit. Quoties illis
illis otiantibus inter aulæ delicias, victorias at-
que triumphos adscribimus militum vulneribus,
sanguine vita partos? Illis fama sine sudore restat,
his præter callos nihil, & corporum cicatrices.
Iniquissima planè plausus ac laudis distributio
est, ut quos labor premit, & opprimit, non simul
gloria facinorum assequatur

188.

Plutarch.
Militum in-
dignitas pu-
gnat pro
aliena luxu-
ria.

Longè dissimili felicitate militant astra, supra
hanc terrarum vanitatem collocata, vbi Sol cæ-
terorum astrorum facilè Princeps cum totam
splendoris & luminis famam sibi vindicare ra-
tione legitima posset, hanc militiæ cœli, id est, re-
liquorum syderum vulgò non inuidet. Hanc no-
bilissimam solis indolem ex illis verbis colligere
licet. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare*
maius, ut præesset diei; & luminare minus ut præesset
nocti, & stellas. Hæc duo luminaria lucendo præ-
sident, & præsidendo lucent; nihil enim est
ipsa suis destinatis præesse temporibus; nisi diem
illuminari solaribus radiis, noctemque lunari-
bus clarere splendoribus. Attamen luna ipsa, &
fors etiam stellæ omnes, non proprio, sed à sole
concepto lumine nitent: sol est qui omnibus fœ-
nerat lucem. Audi Plinium lib. 2. cap. 6. *Hic lucem*
rebus ministrat, aufertque tenebras, hic reliqua syde-
ra occultat, hic vices temporum, annumque semper re-
nascentem ex usu nature temperat, hic cœli tristitiam
discutit, atque etiam humani nubila animi serenat, hic
suum lumē ceteris quoque syderibus fœnerat. Cum igitur
tota lucendi vis ab vno sole acciderit astris, cur
non ipsi tantum soli tribuitur luminis præfectu-
ra? Inquies, quia noctu non apparente sole, sydera
splendent, luna fulget. Benè, sed cuius nisi solis
debetur munificentia ut inter tenebras luceant
sydera? Ergo solius sit solis laus, eiusque gloria su-
pra omnia lucere. Non equidem hoc lex æquita-
tis paritur, quæ in curia illa cœlesti desiderari
non poterat. Equum enim erat ut omnibus astris
in suis orbibus haud pigrè laborantibus hæc
etiam laus, ac fama lucendi tribueretur: liqui-
dem cuncta rapido motu infatigabili circuitione
feruntur, nec vllum est quod otiosè torpeat, aut
ab influendo desistat. Ipsam verò lunā quot labo-
res quot excursions exercent: quanto suo damno
res humanas sollicitat? & veluti usu attrita, quo-
ties per partes scinditur, nunc medio orbe nunc
penè toto corpore lacerata? Non ergo oportebat
ut quæ per tot discrimina cum tenebris luctatur,
sua,

189.

Plin.

Licet sol om-
nibus astris
fœneret lucē
lucere illa
dicuntur, ne
tota gloria
spectet ad
Principem

Luna labo-
res describitur.

sua similiter laude careat, aut non etiam in præfecturam luminum adscribatur. Nocte illa lucet, noctis præfecturam sortita est, ne in solius Principis solis gloriam decideret quod ipsa suis propriis laboribus emeretur. Ad hæc respiciens Cyrill. Alexand. lib. 5. in Isai. tom. 5. paucis rem tangit. *Lux, inquit, solaris & præterea lunaris perutile quiddam est, & necessarium corporis oculis; sed noctu lux solis contrahitur: interdum luna: mutua enim vicissitudine cedunt sibi inuicem dum apparent. Cedat sol lunæ, Princeps luminum, subitò luminari & præfecturam noctis, quàm propriis laboribus luna promeruit, illibatam ipsi reliquat. Neque enim eo vitio cœlestia secum iniuriosa sunt, quo laborant plerique mortalium, apud quos alij pugnant ad alios autem tota pugnantium gloria declinat.*

190.

Cùm ex vniuerso populo Saül Rex milites delegisset, quibus fines Israël à Philisthinorum incursionibus tutos redderet, ipsi etiam hostes non segnius in sui defensione prouidi firmissimam armatorum stationem Israëlitis castris obiecerunt. Respiciebant sese mutuo aduersæ phalanges, & dum altera alterius motum aut obseruat, aut timet, vtrinque pariter pugna cessabat. Non ferebat hæc otia Ionathas feruidi, & intrepidi spiritus adolescens. incultoque parente in stationarios irrumpens omnes pariter aut fugam coëgit, gladio trucidauit. 1. Reg 13. 3. *Et percussit Ionathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audissent Philisthim, Saül cecinit buccina in omni terra dicens: Audiant Hebrei, Et vniuersus Israël audiuit huiuscemodi famam: Percussit Saül stationem Philisthinorum. O famam vel de adulationis studio, vel de superbientis Regis ambitu mendacissimâ? Ionathas parua suorum manu cinctus stationem profligauit hostilem, & qui in castris oriabatur Saul proclamatur eandem percussisse? Quæ verò illi pugna cum Philisthinis fuerat, quem neque contigerat certaminis pulvis: nec præliantium clamores, nec pugnae periculum? Et tamen vniuersus mundus Israël audiuit huiuscemodi famam. Percussit Saül. Verùm potentia Principum hanc sibi licentiam facit, vt citra puluerem ipsis accedat fama triumphorum, gloriæque victoriæ, quàm neque de facie nouerunt. Optimè D. Gregor. hic lib. 5. cap. 3. Notandum est, inquit, quia Ionathas stationem Philisthinorum percussit, sed Saül tuba canens, se percussisse stationem Philisthinorum perhibuit. Quia nimirum electorum triumphis adscribitur, quod à subditis occultis aduersarij superentur. Ita subditis labor sine fama contingit, Principi immunis à certamine gloria venit*

D. Gregor.

191.

Post Iordanis memorabilem transitum, Prodigiosumque aquarum diuortium: ne stupendi illius miraculi memoria confunderetur ad naturam redeuntibus vndis, duodecim saxis è medio fluminis alueo extractis, & propter profluentem erectis Iosue facti monumentum consignauit. *Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, ubi steterunt Sacerdotes, qui portabant arcam fœderis & sunt ibi vsque in presentem diem.* Iosue 4. 9. Obseruant hic ferè omnes Interpretes hos lapides ingentis molis fuisse, quales esse oportebat ne redeunte flumine altior aqua illos obtegeret, & à conspectu eriperet. Vnde merito verti in dubium potest, an ipse Iosue tantæ magnitudinis lapides suis manibus solus asportauerit, & erexerit? quod videretur textus innuere, illis

verbijs. *Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue.* Nam de illis quos ad crepidinem fluminis posuit non dicitur per seipsum collocasse, sed multorum opere collocari iussisse. Ibid. v. 5. *Ait ad eos... Portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerum filiorum Israël.* Hoc itaque multi posuerunt; illos autem solus Iosue dicitur apposuisse, ad quod profecto, nullius hominis quantūvis robustissimi vires suffecissent. Quis enim tam prodigioso præstat corporis robore, vt instar turris emittens saxum solo lacertorum impetu euoluat. Necessè igitur fuit multorum hominum vires concurrisse & quia non aderant peregrinantibus ad subleuandos machinæ, plurimos Israëlitarū insudasse. Dicitur autem ipsos posuisse Iosue, vt ad vsū & consuetudinem hominum historia texeretur; & quod plures ex subditis desudauerant, solo Principi resulauit ad famam. Innuit hoc haud obscure Lyra. *Isti lapides, inquit, positi intra alueum fuerunt ita magni quod poterant apparere super aquam, quando erat parua; iaceo de istis duodecim lapidibus non dicitur, quod singuli homines portauerunt singulos lapides. sicut de alijs duodecim: sed quod Iosue posuit eos. Quod est intelligendum per adiutorium multorum, propter magnitudinem lapidum.* Aggemuerunt plurimi sub saxorum pondere, & quorum labor constitit, memoria non extat. Solus Iosue, qui laborantes forsam intuebatur otiosus, fama superstite, & nunquam interituris literis prædicatur.

Describens David gloriosum Christi in cœlos ingressum, sic introducit Angelos colloquentes. *Attollite portas, Principes, vestras, & introibit Rex gloria.* Quibus sic iubentibus alij intra Regiam residentes spiritus sic interrogant. *Quis est iste Rex gloria?* Psal. 23. 8. Non antea recludere fores quam ingressurum Regem audissent, bello fortem, prælio potentem & victoriis venire triumphantem. *Dominus fortis & potens Dominus potens in pralio.* Mira res: Quem cœlestes spiritus egredientem viderant, regredientem ignorant? Quid de gloriæ domino interrogant, line qua neque ipsa beatorum gloria consisteret? Huic dubio respondens Cyprian. in Symb. Apost. sic loquitur. *Quis est iste Rex gloria? Dominus fortis & potens; Dominus potens in pralio. Quæ vox utique non propter diuinitatis potentiam, sed propter nouitatem carnis ascendentis ad dexteram Dei ferebatur, scilicet, cum Regem hominem Angeli aduentasse cognoscerent, & dominum gloriæ appellari audiissent: merito de legitima gloriæ attributione dubitauerunt. Sciebant quidem Deum totius gloriæ Dominum esse, sed propter nouitatem carnis humanum intuentes Regem, quo suo merito; quove facinore proprio gloriæ dominus dicatur, anquirunt. Cum enim inter homines familiarissimum Principibus sit gloriam victoris usurpare sine vlllo in præliando discrimine, iure ambigebant Angeli, an Rex ille quem carne nouiter videbant indutū proprio facinore, an assentatione mortalium gloriæ dominus proclametur? Adoraturi utique laxaturique cœli fores, si constaret, ita illi accessisse gloriosa præconia, vt prius eum exercuissent prælij certamina. Tam enim est apud mundi Principes vitatum ex aliorum certamine sibi triumphorum gloriam confingere, vt quia Christum & hominem, & Regem viderant liceret Angelis de ipsius famæ merito perscrutari.*

Ibid. v. 5.
Iosue dicitur
ingentes lapides
in flumine
alueo ap-
posuisse, & qui
bus euoluen-
dis subditi
insudarunt.

Lyra.

192.

Psal. 23. 8.

D. Cyprian.
Vt humanum
Regem Chri-
stum in cœlo
reciperent,
inquirunt
Angeli an
potens fuerit
in pralio, qui
Rex gloria
audiebat.

Iosue 4. 9.

§. XXXV.

*Luminare magnum Maria est : per
quam Sol iustitiæ Christus pec-
catorum noctes il-
luminat.*

193.

*Maria sydus
est cuius lu-
mine solis
splendorem
intueri vale-
mus.
Galfrid.*

O Quam malè se hominum genus è vitiorum tenebris expediret, nisi nostræ iniquitatis caliginem fulgentissimum Mariæ sydus expelleret? Ipsa mundi noctes placido splendore perfundit, & Diuinitatis intractabiles radios temperato ardore dispensat. Non esset mortalibus peruium, vita comite lumen Deitatis, nisi virginæ carnis obducto velamine vis illa in accessu lucendi ad tenuitatem oculorum nostrorum mitiori fulgore pertingere. *Attendamus huius syderis claritatem* inquit (Galfrid) *ut aliquando valeamus intueri solis quoque splendorem.* Maria enim, & tenebras huius mortalitatis depulit, & ad oculos nostros Diuinitatis radios placidè fulgentes transmisit, ut nec perillumem noctem cæci, nec Deitatis toto lumine obruti, inter hæc tenebricosa vitæ humanæ itinera laboreremur.

194.

*Sol in nocte
mediante
Luna lucet.*

Hanc propitiam claritatem Deiparæ in ipsis æthereis luminaribus effigiatam non incongruè censebitur: sic enim ea Deus mundo prodesse iussit, ut non semper sol totum terræ ambitum luce sua repleat. sed dum interdum latet, suas lucendi vices lunæ committat. *Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius, ut præficeret diei: & luminare minus ut præficeret nocti.* Vtraque magna luminaria dicuntur, non tamen pari vtraque luce coruscant, Sol quam luna nitidiùs splendet: imò quod luna lucet, à solis lumine mutuatur. Itaque quod nobis luminis mittit luna, totum à sole est, qui cum interdum per se ipsum splendet, noctu non nisi luna mediante lucet. Sed si solaribus radiis oportebat clarescere noctes, cur id per lunam fiat: nisi hoc etiam beneficium donaretur hominibus, ne perpetuis solis æstuaribus ardoribus, sed maximi illius luminaris mitigata flamma absque offensione niteret? Quod perpendens Rupert. ait

Rupert.

*Nox cum die
alternat, ut
ab ardore
Solis tempe-
ratio mundi
frequens sit.*

lib. 1, cap. 46. *Neque illud prætereundum est, quod hominum causa firmamentum volubile esse oportuit; videlicet ut sol, qui tanti est feruoris, ut (sicut superius dictum est) fons ignis ætherei appellatus sit, ad hoc factus, ut non solum illuminatio, sed & temperatio mundi frequens esset.* Igitur quod conspicimus sine incommodo lumen solis lunæ tribuendum est, quæ fulgorem illum immodicum nobis exponit, & explicat candidissimi sui corporis obiectu temperatum. Quid nisi hæc potiori iure referam ad Mariam? Hæc melioris solis melior luna, cuius interuentu mortales omnes in tenebricosa hac regione degentes Christi lumen audemus in offenso obtutu conspiceret. Quare Hugo Carenfis hic *luminare maius*, inquit, *Christus est, qui præst diei: luminare minus B. Maria, quæ præst peccatoribus.* Fulget enim sacratissima Virgo, & in hoc no-

*Christus lu-
minare ma-
ius Maria
illuminare
minus.*

Hugo Caren.

Tamayo in Genesim, Pars I.

ctis obscuro, quod nostra discrimina obtenebrant, mansuefactum quodammodo, & infirmitati nostræ propitium solis Christi lumen ostendit.

Verba Christi sunt apud Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram & quod volo, nisi ut accendatur.* O Domine, & quis tuas flammās indēnis sustinebat? Quis mortalium non illico in fauillas, cineremque soluatū tanto ardore succentus! *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri.* Inclamat Isai. 40. 6. An ne venis fœneos homines ad mora ignita diuinitatis face consumere, & redigere in nihilum, quos reparare potius, & reformatē venisti? Agnosco vtrique tenebras meas, æternū duraturas, nisi eas ipsas ignis tui flamma propelleret. At qui illuminari desiderio, non accendi, videre sapientiæ tuæ lucem non perire. Ergo ne excludentur à mundo tenebræ tuo lumine exorto, & nobis non licebit tuam lucem aspicere igne consumptis? Cerrè nisi intercessisset Maria & huius diuini Solis flammās temperasset, ad eius ardores omnis caro adinstar fœni abisset in flammās, redigeretur in fumum. Vis scire, quo artificio, & industria hæc Deitatis flamma absque detrimento carnis humanæ per Mariam dispenseretur, Accipe à Franconio Abbate. Tom. 12. Biblioth. tract. 6. verba, quia conceptum grauida, ad alias Theles circumferri solita, sed nostræ opportuna, & forsam noua intelligentia illustrata. *Quæritur*, inquit, *vitrum mundissimum atque solidissimum, per quod igneos radios transmitteret soli iustitiæ ad effugiendas tenebras gentium, ex quibus puritas vitri, & claritas augmentum acciperet, & integritatis detrimentum non sustineret.* Ecce Lunam, inter peccatorum tenebras præfulgentem. Ecce Mariam totum Deitatis lumen veluti vitreum speculum concipientem & modificato fulgore, illud nobis reuerbetantem. Sic diuinus ille ignis terris immisus, in Mariæ corpore vti refractus, nec fœnum humanæ carnis corrumpit, nec gentium tenebras inofficiose fugauit.

195.
Luc. 12. 49.

Isai. 40. 6.

*Deitatis ignis
nisi Maria
temperasset
omnis caro
adinstar
fœni exar-
cisset in cin-
eres.*

Franconi

196.

Hanc Beatissimæ Deiparæ excellentiam insinuat Dauid cum ignis illas, nubisque columnas populi sui ductrices, suis canticis celebrat Psal. 104. 39. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, ut luceret eis per noctem.* Nam quid quæro opus erat signa illa multiplicasse quibus populus vtroque tempore per desertum regeretur, nisi inibi Deus altius aliud mysterium iutendisset? Etenim ut sequerentur Israëlita signi alicuius ductum, satis erat ignea columna, quæ inter diu ipsis viam, noctuque monstrasset. Nato Domino stella vna ab Oriente deduxit, qui adoraturi venerunt infantem Reges. Matth. 2. 9. *Et ecce stella, quam viderant in Oriente antecedeat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer.* Singularis stella Magos ad præsepe perduxit: cur etiam non sufficiebat Israëlitis vnica ignis flamma quæ itinera ignota monstrasset? Ad quid nubes etiam addita fuit? Sanè erat in ipsis signis non vulgaris disparitas: nam in Magorum stella Angelus, in columna ignis Deus ipse fulgebat. Sic enim traditur Exod. 13. 21. *Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis.* Stellam ergo Magi absque oculorum

Psal. 104. 39.

Matth. 2. 9.
Angelus Ma-
gos per stel-
lam ad præ-
sepe deduxit.

Exod. 13. 21.

B b offensione

offensione aspicere poterant, quia Angelum referebat: fulgurantem in igne Deum, quibus oculis cernerent Israëlita, qui neque fulgentem Moyli faciem æquis obtutibus intueri potuerunt.

Maria in columna nobis designata, ut peream Deitatis ignis mitius transpareat.
Ric. de S. Laurent.

Ergo expandit Deus nubem in protectionem eorum, ait Propheta: ut scilicet illius beneficio nobis Dei splendentis radios sine læsione conspicerent. Verum nubes illa Mariam præsignabat inter Deum & homines collocatam ut peream nobis diuini solis radij benigniori luce transpareant. Appositissime rem expendit Richard. de S. Laurent. lib. 7. de Laud. Virg. Expandit, inquit, nubem in protectionem eorum, nempe Israëlitarum, & ignem. ut luceret eis per noctem. Ecce duo officia, ad quæ data est Maria. Ut protegat à feruore Solis iustitia tanquam nube, & etiam contra diabolum, quasi igneus murus, & contra vitia, & peccata. Expende illa præcipue verba. Ut protegat à feruore Solis iustitia tanquam nubes, quod specialissimum Mariæ officium, & beneficium est, ita scilicet Deitatis nobis proponere radios, ut eos veluti à feruore refractos reddat, quod peccatorum tenebras abigat, & propter vitia lippientibus nobis propitias lucas Christi liceat intueri.

197.

Iob. 28. 5. Iudæa ad Christi præsentiam exarsit.
D. Gregor.

Quam sit impotens terra ad huius solis ignitam vim impunè sustinendam profunda sententia exposuit Iob. 28. 5. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo igni subuersa est. Locus Saphiri lapides eius. Hanc terram Iudæam esse. quæ ad Christi præsentiam rota exarsit. Interpretatur D. Gregor. lib. 18. Moral. cap. 19. Itaque hoc loco Iob Iudæorum ruinam prophetice enunciat, non sustentium flammam, quibus iustitiæ sol Christus inter ipsos affulsit. Nam quod Deus antiquitus dixerat: Non videbit me homo & vinet. Exod. 33. 20. id in illis comprobatum est, qui Deum hominem vidente perierunt. Adiecit autem Iob non importunam de Saphiro mentionem. Locus Saphiri lapides eius. Veluti si ex hac saphirina gemma spes hominibus fieret tuto Deum videndi, nulloque sui discrimine perspicendi lucem Deitatis. Sic ipse populus Iudæorum qui ad conspectum Christi tanquam ignis subuersus fuit, multis retrò seculis in deserto Deum viderat super montis verticem flammis conspicuum, nec tamen incendio extincti sunt. Sed quid causæ est, quod his fuerit flamma diuinitatis propitior, illis vsque ad subuersionem infensior? Sanè quia in Sinai ipsum fulgentem Deum saphirina sedes sustinebat, cuius igneam vim mirissima huius lapidis virtus temperabat. Sic enim legitur Exod. 24. 10. Et viderunt Deum Israël & sub pedibus eius, quasi opus lapidis saphirini, & quasi cælum cum serenum est. Quod igitur Deum homines indemne viderint, nec eos flamma splendentis Deitatis consumpserit, mysticæ huius gemmæ virtuti tribuendum est, quæ veluti sereni regmen cæli in accessam Dei lucem temperabat, & benignior humanis conspectibus appareret, & mitiori radio coruscaret. Hæc verò virtus cum saphiro lapidi à natura non insit: tamen propter significationem Mariæ illi attributa est, quod piè admodum Procop. adnotauit. Saphirus, inquit, commonstrat B. Virginem, de qua vaticinatus Iob inquit. Terra ex ipsa egredietur panis subuersus est quasi ignis; locus saphiri lapides eius, Quibus verbis

designatur purissimum Virginis corpus. Quasi dicat: Nihil est quod miremur Deum indem. niter ab hominibus fuisse conspectum? cuius ardorem terra non tulit, cuius flammis Iudæa tota exarsit, quia licet esset Saphiri locus, id est, Mariæ Virginis patria, nondum inter eiusdem terræ lapides inuenta est Maria, quæ nimium ardentem Dei flammam infirmitati attemperaret humanæ. At in Sinai cum saphirus hic virgineus apparuisset, tam puri interiectu corporis, tam sereni mediatione cæli Diuinitatis refracta flamma, Deum nobis aspectabilem reddidit. Atque adeo per Mariam sic iustitiæ Sol Christus affulsit peccatoribus, ut terram nostram aptam igni materiam incendio non subuerteret.

Donec nata est Maria ignem Deitatis terra sustinere non potuit.

§. XXXVI.

Virgo Deipara sapientiam cælestem aspirat, & humanam ignorantiam expugnat.

198.

Socrates cum Agathonis domum casu intrasset, vbique canentes inuenisset Philosophos ab Agathone rogabatur, ut apud se recumberet canaturus, cupere se tantæ sapientiæ hominem habere proximum, ut vel de eius contactu sibi aliquid sapientiæ influeretur. Cui Socrates Benè inquit, res nostræ haberent, Agatho, si sapientia talis esset, ut in vacuum hominem ex pleniore ipso contactu fluere: quemadmodum aqua ex pleno calice in vacuum per laminam influens. Sic Plato in Sympos: & merito, quia delegationem sapientia non admittit, nec solo sapientis attractu, sed studioso labore comparatur. Aquam ex pleno calice si lana imberit, poterit in vacuum effundere; at non eodem modo poterit vacua mens proximitate sapientis impleri. Sola est Maria, quæ hanc Socratis sententiam refutauit. Ipsa enim ex Gedeonis vellere lana mundissima. quam exhauserit diuinarum rerum sapientiam infundit humanis, & ignorantia vacuum disciplinis cælestibus implet.

Ex sapientis contactu non communicatur sapientia.

Plato.

Maria velut Gedeonis ex pleno sapientiam in vacuum calicem fundit.

199.

Hæc est perfectissima firmamenti luna, per quam Deus insipientiæ tenebras late mundo insidentes deleri iussit splendiori utique luce, quam quod ad claritatem noctium, luminare cæli minus, tenebrarumque Præses effundit. Fecit quippè in firmamento Creator duo uminaria magna. Luminare maius, ut præset diei, & luminare minus, ut præset nocti: in quibus Christum designari & Mariam meditatatur Hugo Car. Luminare maius Christus est, inquit, qui præset diei & luminare minus Mari, quæ præset peccatoribus, Sicut enim Christus humanitatis gloriosæ splendore beat eternitatis diem, qui nescit occasum: ita Deipara ad instar fulgentissimæ lunæ noctibus nostræ ignorantia præsidet, & à peccatorum mentibus insipientiæ tenebras abolet. Quare hoc illam nomine appellat. Ioan. Geom. I. Hymno. 1. Gaude, inquit, luna hilaris, non habens cælestia damna. Neque enim materia illius lunæ defectibus obnoxia est

Hugo. Car.

Maria luna non habens cælestia damna.

Ioan. Geom. Ignorantia tenebras submouet.

Maria:

Procop.

Maria : semper diuinæ sapientiæ luce plenissima nunquam humanam gentem destituens , sed ignorantias nostras perpetuo suæ lucis tenore detergens.

200.

In hoc Ioannis Geometræ elogio ulterius insistens altius eum credo cogitationem inieciſſe cū in hac gloriosa Mariæ Luna negat inueniri cœlestia damna. Nam ad illam fortè respexerat Apocalypsis imaginem , in qua visa est Maria Lunam pedibus conculcare , tanquam de alterius deterioris Lunæ defectibus triumphatura. *Signum magnum apparuit in cœlo. Mulier, amicta Sole, & Luna sub pedibus eius.* Apoc. 12. 1. Sicut ibi per Solem Christus ita per Lunam Princeps tenebrarum Dæmon tropologicè designatur : ea videlicet similitudinis paritate , quod sicut noctibus Luna præsidet , ita humanæ ignorantie tenebris malignæ lucis Lucifer præfectus est : vnde ipsi tenebrarum Principis titulus adaptatur. Ut quid autem in signo cœlesti sub Mariæ pedibus statuitur ? Luna sub pedibus eius. Sanè ut ignorantiam quam ipse mundo inuenerat , stultissimæ noctis inuentor Mariana sapientia oppressam sciremus , & eius triumphalibus calcibus expugnatā. Belle hæc Bernard. ferm. de signo magno. *Vnius ille, inquit, stultus, & totius stultitiæ Princeps, qui verè mutatus ut Luna, sapientiam perdidit in decore suo, sub Mariæ pedibus conculcatus miseram patitur seruitutem.* O sapientiæ victoriam ! O Mariæ splendidum de stultitia triumphum ! O Lunam cœlestia non modo nescientem damna , sed de omni insipientiæ errore triumphantem ! Ad Mariæ pedes stultitiæ Princeps prosternitur debellatus , ut sapientissimæ Dei Matris ignorantie dedicentur spolia , & ut quam perdidit Lucifer sapientiæ lucem Beatissima Virgo Luna integrior terrarum orbi restituar.

Apoc. 12. 1.
Mulier Apocalypsis in
typū Mariæ
insipientia
lunam cal-
cat, & ab
ignorantia
triumphat.

S. Bernard.

201.

Et quid aliud intentauit humani generis hostis mulierem in paradiso aggressus, nisi obtentu acquirendæ sapientiæ Euam ignorantie tenebris obcæcare? Sic enim ait. *Eritis sicut Diſcipientes bonū, & malum,* Genes. 3. 5. Nimirum credula fidem præstitit mendacibus verbis , & ambitione præcipiti, degustauit sapientiæ pomum. Compose hoc modo cum prudentissima illa deliberatione , qua B. Virgo Angelicæ legationi consensum præstitit. Audit se in Dei Matrem electam ; scit ab Angelo nuntium felicissimum fertiſſe ; nec tamen inconsultè responderet. Turbata est in sermone eius , & cogitabat, qualis esset ista salutatio. De cœlo prænuntiatur conceptus, Dei Filium parituram se audit, quæ optimè norat Patribus fuisse promissum , & à Virgine nasciturum , adhuc tamen trepidat , cogitat , moratur , interrogat : *Quomodo fiet istud ; quoniam virum non cognosco ?* Luc. 1. 34. Hanc diuinam Mariæ prudentiam admirans Damascen. Orat. 1. de dormit. sic fatur. *O sapientiæ thesaurum, quā incantam Eua verbis serpentis nimium credula simplicitatem emendauit, dum Angelo prudenter respondit: Quomodo fiet istud? Non dubitat Virgo ignorance mysterij confusa, sed sapientiæ consultatione præcauta.* Nam si ignorantia egit Euam præcipitem : sapientia facit Mariam cunctatione solertem. Ut primæ mulieris simplicitatem emendaret, accelerationi opposuit maturitatem, & sapientia facta thesauris, mentis humanæ stultitiam peruenit.

Genes. 3. 5.

Maria Angelum inter-
regans: Quo-
modo fiet
istud Eua
simplicitatē
sapientissimè
emendauit.

Luc. 1. 34
Maria sapien-
tiæ thesaurus
Damascen.

202.

Ad sepulchrum Christi valde manè peruenerat Magdalena , eiusque corpus , quod crediderat vsque defectum pio . & studioso affectu quærebat. Locum autem vacuum inspiciens

Tamayo in Genesim, Pars I.

sublatum inde , Dominum suspicata feruentibus ex desiderio gemitibus deplorabat. Tulerunt Dominum meum & nescio vbi posuerunt eum. Hæc apud Angelos lamentatur , hæc inter discipulos clamat ; & frequentibus amore suspiriis inuocat hominum , & superum fidem. *Hæc cum dixisset, conuersa est reuersum* (nam amoris irrequieta flamma est) *& vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est* Ioann. 20. 14. Quærebat præsentem , & ablati corporis errore delusa , sibi loquentem neque de voce agnoscebat. Hortulanum putabat , & an ipse sit , qui substulerit Hominum porcontatur. Non sustinuit tandiu ignorari , à qua se videbat tam ardentè diligi , femineæque ignorantie misertus . compellans eam ex nomine , sui cognitionem indidit. ibid. vers. 16. *Dicit ei Iesus : Maria. Conuersa illa dicit illi : Rabboni, quod dicitur Magister.* Vix Mariam dixit , & omnem ignorationis caliginem de Magdalene mente deterſit. Non loquendi modus , non verborum sonitus , non oris lineamenta Christum prodiderant , & qui tot signis derulit , solo Maria nomine innotuit. Accessit Magdalene nomen de sacrario Deipatæ mutuatum , & de thesauro cœlestis sapientiæ erutum : ac protinus totam intellectus inscitiam aboleuit. Nunc cognoscit Magistrum cum sophiæ nomen , in Mariæ nomine audit & plus illi profuit ad Christi scientiam materni nominis sola prolatio quàm ipsius Domini manifestus aspectus. Ita Origen. Homil. de Magdalena , circa finem. *Vbi Maria, inquit, audiuit : Maria ; præsensit in nomine quandam vocationis singularem dulcedinem, & per eam cognouit ipsum, à quo vocabatur Magistrum suum.* Simul cum dulcissimo Mariæ nomine sapientiam imbibit Magdalena , totamque animi sensusque ignorantiam expunxit. eadem sententiæ vim addit Gregor Homil. 25. in Euang. Vbi ingeniosè obseruat Magdalenam cum primo Mulier à Domino vocaretur , Christum non cognouisse. Dixit enim ei Iesus : *Mulier, quid ploras ? quem queris ?* Nec tamen ad eius cognitionem his vocibus excitatur. At cū Mariam vocat, statim didicit habere se præsentem , quem quæteret. Ac si nomen ipsum Mariæ ei Seruatoris notitiam indidisset. Verba Gregorij do. *Postquam eam, inquit, communi vocabulo mulierem appellasset ex sexu agnitus non est : vocat eam ex nomine ; ac si ei aperte dicat ; recognoscere eum, à quo recognosceris.* Maria ergo quia vocatur ex nomine recognouit Auctorem. Etenim Maria semper de ignorantia triumphat. Ipsa Christianæ disciplinæ non modò Doctrix , atque Magistra , sed eruditio est : quemque dignatur vel solo suo nomine decorare sapientiæ dotibus afflat, & cœlestibus notiis instruit.

Ioan. 20. 14.

Ibid. v. 16.
Magdalena
donec Ma-
ria nomen
non ignorat.

Origen.

D. Gregor.

§. XXXVII.

*Dum moriens Christus visus est vinci, per
ignominiam mortis gloriōse
triumphauit.*

HOc quod mortem homines vocant, id ipsum est immortalitatis initium & futura vita procreatio. Pulchrè sic Tyrius ferm. 25. Si tam hanc nobis felicitatē obtigisse per Christum fateretur.

203.

Tyrius.
Mors est im-
mortalitatis
initium.

B b x

Ipse

Ipse enim humanæ mortalitatis vindex dum in se ipso morrem experiri voluit, ex vitæ suæ iniuriis nobis extraxit mortalibus immortalitatem. Nam cum in hominem Deum vnâ coiuerint, & immortalis diuinitas, & caro mortalis, propterea corpus permittit mori, vt intra immortalitatis fines mortem admissam potentiori virtute destrueret. Hæc perpendens D. Athanas. de Incarnat. Verbi Dei, Ita eleganter fatur. Corpus, quod communem cum omnibus naturam habebat, (corpus enim erat humanum) quamquam nouo miraculo ex virgine coaluerat; tamen mortale erat, & ad similitudinem sui generis mortem excepit. Neque etiam secundum naturam suam, ob verbi diuini ingressum, amplius corrumpēbatur; sed propter inhabitans Dei verbum expers corruptionis erat; vtrumque in eodem esse contingit prorsus admirabili ratione; cum & mors omnium in dominico corpore vim suam exercuit, & mors, & corruptela inde domicilium ibi Numinis profligata sit. Qui vincere mortem potuit, vitare contempsit, vt cum valido hoste admissio congressu, tantò gloriosius vinceret, quantò vinci se passus, etiam victus superauit.

204.

Sol, Christi imago per mortem de morte triumphantis.

Zeno. Veron.

Gloriosam hanc Christi victoriam delineatam quodammodo, & splendenti imagine descriptam in ipso Solis cursu quotidie conspiciamus. Hunc enim Deus ita diebus præsidere iussit, vt ex occasu, & ortu eius perfectura constaret. Fecitque Deus duo luminaria magna; luminare maius, vt præesset diei; & luminare minus, vt præesset nocti. Succedunt luci tenebræ, & fax illa solaris viuida, luminum genitrix, nocturnis excipitur vmbis, & veluti interstincta emoritur, verum alternis vicibus, quas patitur mortis suæ tenebras nouo exortu vincens expugnat. Argute ad hæc Zeno Veronens. Sermone de Resurrect. sic eloquitur. Quotidie nascitur, moritur; nec tamen instantis finis forte terretur, suos vt repigret cursus, vt horas, aut momenta producat; vt saltem paulò diutius diei sui remoretur in via; sed fidelis semper intrepidus ad sepulchrum noctis contendit, sciens se in ipso habere quod viuat. Non exhorter sepulchrum Sol, quia à sepulchro ipso noua sibi nouit incunabula vitæ construere. Cum enim fons luminis, & origo sit, interstingui non timet, imò ad noctis occasum ea sui confidentia properat, vt in experimentum virtutis suæ excipiat tenebras vt gloriosiori victoria eas ipsas à quibus vinci permisit, euincat.

205.

Exod. 12. 6.

Paschalis agnus iussus est immolari decrescente Luna quia per mortem Christi mortis decreuit imperium.

Has verò de morte victorias, quas quotidie Sol à nocte reportat, ingeniosè adaptat Christo Domino Procop, Gazæus, tempus illud expendens, in quo profecturis ex Ægypto Israëlitis iussu fuit agnum immolari paschalem, ita enim traditur Exod. 12. 6. Et seruabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitque eum vniversa multitudo filiorum Israël ad vesperam. Quartò decimam diem mensis assignat, qua scilicet decrescere Luna incipit, obscurioresque absentia sua noctes mundo infert: signat etiam diei vesperam in quam Solis identidem occurrit occasus. Observatione dignissimum, quòd ad immolationem Paschalis agni oporteret, vmbas augeri decrescente Luna, aut Sole absente orbem tenebris obscurari. Erat scilicet immolatio agni dominicæ mortis typus, & sicut vespera Sol occidit ita typici agni sacrificium occumbentem in cruce Christum præsignabat; vt

sicut Sol in vespere emoriens noctis tenebras suscipit, quas fulgentiori exortu superat; ita mors Christi mortis fuerit plena victoria. Breuius diximus quæ pluribus Procopius expressit. Verumta men, inquit, quia plenilunium in decimum quartum incurrit diem, Lunaque adulterino, & ascititio fulgore orbem illuminat paulatimque decrescit: magnum exemplum est Satana, qui Princeps est noctis, & tenebrarum tyrannidem viguisse in mundo. Luna siquidem statuta est vt dominetur nocti. Caterum ubi verus agnus pro nobis occisus est, qui tollit peccatum mundi, etiam demolitus est sua morte tyrannidem. Igitur immoletur agnus ad vesperam totasque noctis tenebras, quas offuderat mundo tenebrarum Princeps veluti ad suam mortem concursuras prouocet, vt quo plus concessit per licentiam hosti eo plus splendeat gloria vincentis.

Paulus triumphorum Christi buccinator præcipuus docet ignominiam Crucis Saluatori fuisse non confusionis causam sed ingentis gaudij materiam. Aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. Hebr. 12. 2. Sed quid in Cruce auspicabatur Iesus, quod sibi tanti gaudij materiam fecerit? An mortem qua humanum genus redempturus erat? Verum plura suppetebant moriendi genera, quæ sæpius aduersarij tentauerant, ipse refugerat. Si tantoperè gaudebat mori, cur Herodis gladios infans elusit? cur lapidarium manus adultus euasit? præcipitare se volentibus, cur seipsum inuisibilem fecit? scilicet toties mori displicuit, vt totum moriendi gaudium è Cruce decerperet. Ibi enim adimpletum fuit præclarum illud quod de se prodidit vaticinium, apud Ioan. 11. 32. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad ad meipsum, Nempe elegit in Cruce mori, vt omnium victor auaderet, eum videbatur maximè victus. Cum eius brachia hostes intenderant, cum clauis defixerant, sicut erat victi hominis habitus; ita fuit Christo auspiciu victoriæ, cum protensis vtrinque manibus dispersas per vniuersum gentes caperet, & de potestate mortis eriperet. Ingeniosè Athanas, hæc disserit. Tract. de Incarnat. Verb. Dei. Porro, inquit, si mors Domini nostri Iesu Christi redemptio est omnium, ac morte eius interiectus ille paries maceria soluitur, conficiturque vocatio gentium, quomodo nos aduocaret nisi crucifixus esset? In sola enim Cruce mors extensis, porrectisque manibus toleratur. Ideoque par erat, vt Dominus hoc modo mortem sustineret, manusque eius extenderentur; vt hac quidem veterem populum; illa verò gentiles attraheret, & ambos in se coniungeret. Id enim ipse dixit, indicans qua morte omnes redempturus esset. Cum exaltatus fuero, inquit, omnes ad me traham. En gaudium è Cruce perceptum, quod cum sibi proposuisset Dominus Crucis confusionem contempsit: ac si per ipsam confusionem Crucis gloriosius specimen suæ fortitudinis edidisset, cum non funibus ligatus vt Samson, sed manibus terebratus, lignoque confixus cum validissimo hoste certasset, eique prædam validiori virtute tulisset,

Imminente iam morte Dominus cum in hortum oraturus secederet assumpto in comitatu Petro, & duobus Zebedæi filiis cæpit contristari, & mæstus esse. Tunc ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem. Matth. 26. 38. Non quidem de instante iam morte tristatur, & pauet, imò quod illa tardabat, ipse præ mortis desiderio tristabatur.

Procop.

206.

Hebr. 12. 2. Christus plures modos moriendi fugit, vt in cruce denique moreretur.

Ioan. 11. 32. Christus in Cruce pendens per victi hominis habitum captauit victoris auspiciu.

D. Athanas.

207.

Matth. 26. 38.

Christus in hortu tristis erat, quia moriendi tempus tardabat.

Origén.

tristabatur. Accusabat mortis lentitudinem, qui cum ipsa venerat conflicturus. Tristis, quandiu differebat hostis conflictum. nec positurus cordis mœstitiā, donec secum mortem congredientem cerneret. Sic Matthæi locum interpretatur Origén.

in Catena. Tristis est anima mea usque ad mortem.

Quasi dicat: Tristitia cœpta est in me, non semper, sed usque ad tempus mortis. Tunc scilicet aderit tristitiæ finis, cum aggrediente morte incipiat exultandi, & gaudendi iucundissima occasio. Verum quid in propudiosa crucis morte adesse poterat, quod tristitiam potius non auget? Vile supplicium nec nisi latronibus, & perduellionibus destinatum; pudenda nuditas; tormentorum immanitas, procacitas insultantium, omnia demum confluerant, quæ tristitiam augerent, non tollerent. Sed tamen Christo Domino gloriosissimam lætitiæ materiam hæc omnia prouocabant; siquidem vniuersa illa moriendi indecora in clarissimum triumphum conuersa sunt virtute Victoris; & vnde vilis est à morte prosterni, hinc imperia mortis attriuit. Accipe hæc à Cyprian. de Pass. Christi.

Crucis indecora ob triumphale gloriā fuerunt Christo gaudij materia.

Cyprian.

Considero, inquit, opera tua, & admiror te cruci inter damnatos affixum; iam nec tristem, nec pauidum, sed suppliciorum victorem, eleuatis manibus triumphantem de Amelech, & quasi sanctificantem de excelsa plebem: eleuatum in sublimi, & quasi cælo proximum, superioribus inferentem consummati agonis vexillum, & inferioribus erexisse scalam in Patris occursum. Huc vique potuit durare tristitia, donec se cruci Christus videret affixus. Certus tantum sibi additurus gloriæ triumphanti, quantum per ipsa hostilia arma clarius erat victoriam de morte portaturus. Crucem ad eius ignominiam ab hoste erectam, ipse dum motus in scalam conuertit, per quam humanas gentes à tyrannide mortis erepta in æternæ vitæ arcem introduceret, ipsamque contumeliosam nocentibus arborem tanquam consummati agonis vexillum cælo inseruit: tunc gloriosius morti superior, cum credebatur sub mortis tyrannidem concidisse.

Cruz superioribus triumphale vexillum: inferioribus scala, qua in cælum ascendimus.

§. XXXVIII.

Deitatis lux clariùs emicuit corpore inuicta, quàm humana carnis tegumento nudata.

208.

DEi magnitudo nec ignorati à nobis potest, nec patitur comprehendi; ad tam immensum lumen nictant oculi, & nisi medium velamen intercesserit obcæbimur. Hinc multipliciter decorum introduxit Ethnicorum supersticiosa religio, & quem haud planè videbant, seputabant in tam ficto numero deprehendisse. *Lippientibus* quippe oculis *singularis lucerna numerosa est*, vt benè aiebat Tertull. aduers. Marcion. lib. 1. cap. 1. At postquam Deus factus est homo totumque diuinitatis fulgorem carne contexit. Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri erudiens nos, & diuinitatis in accessu splendor per ipsius corpus ad nos transmissus benignius nostris oculis irradiauit. Nam vt rectè dixit Panegyrista Constantini, quem allegat. Tiraquell. lib. 2. de leg. connub. num. 54. *Non frustra doctissimi viri dicunt, naturam ipsam magis menti-*

Tertull. Lippientibus singularis lucerna numerosa est.

Tiraquell. Natura magnis mētibus

bus domicilia metari, & ex vultu hominis, ac decore membrorum colligi potest, quantum ille cœlestis spiritus intravit habitator. Quod si id virum creditur in illis corporibus, quæ natura communi modo generauit, atque compegit, quantum hoc certius credi debet pulcherrimo illi corpori attributum, quod Spiritus sancti virtus efformauit in vtero virginis, vt per hoc, tanquam per subtile carnis velamen diuinitatis lumen, ipsumque habitatorem Deum in offensis oculis videremus? *Quia enim* (inquit Athanas. de Incarnat. Verbi Dei) *videns sine viro ex Virgine sola corpus prodire, non se-tum cogitat, eum, qui sub tali corpore appareat, esse quoque ceterorum corporum & conditorem, & Dominum?* Iam ergo à Christo rotus innotuit Deus, & qui nondum contextus carne latebat, in Christi corpore latens, reuelatur. Fit denique per tegmina humanæ naturæ visibilis, qui dum amictu hoc caruit, pœnè extitit ignoratus.

domicilia metatur dū pulchro in corpore sublimis mētēs inserit.

D. Athanas. Christus à Virgine nascens se mundi Conditor, & Dominus probat.

209.

Deus ab initio creationis lucem fecit, cuius beneficio inter dies, & noctes distinxit, primoque illos tres mundi dies suis periodis diffiniuit. *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta est lux, & diuisit lucem à tenebris: appellauitque lucem diem, & tenebras noctem.* Factumque est vespere, & mane dies unus. Genes. 1. 3. Iam verè hoc quarto die solis corpus effectum est, ipsique diem conficiendi attributa potestas. *Fecitque Deus duo luminaria magna luminare maius, vt præesset diei.* Si per illam primitiuam lucem dierum optimè diuidebantur spatia, dierumque, & noctium constabat sufficienter diuersitas, quid necesse fuit nouam solis molem compingere? Anastasius Synaita in ea opinione est, vt tres illos dies primos putet subobscurè illuxisse, & profundiore luce fulgidos non satis clarè tenebras extirpasse, donec lux solari corpori indita radios suos amplissimè effunderet. Erat enim prius lux, veluti contracta, & repressa, sic orbem illuminans, vt nec sufficienter fulgeret, nec omnino latuisset. Ex quo suo philosophandi sensu sic infert Synaita. *Quomodo lux post eius in cælo posituram, quarto die adest ubique, & per totam terram expanditur; ita lux etiam Diuinitatis post incarnationem, non est circumscripta, nec contracta.* Mirum sanè lucis prodigium, & ad Deitatis notitiam mirissimum etiam exemplum? Nisi lux corpore induatur, obscuratur, tunc fuscus totum suum splendorem propalatura cum ad solare corpus contracta, veluti indumento contegitur. Ita nimirum Diuinitas in tribus personis subsistens, & per trium dierum lucem significata, quamdiu absque corporis indumento extitit, non nisi sub obscuram mundo intulit notitiam sui: at post Incarnationem diuini verbi; postquam Deitatis lux tota se corpore humano induit; iam non est circumscripta, neque contracta, cum maximè contrahi videbatur; sed plenissimo lumine, & fuscissimo splendore sui notitia mundum impleuit.

Gen. 1. 3. Lux trium dierum Trinitatem significabat cum subobscurè lucebat.

Synaita. Deitas lux post incarnationem diffusor apparuit.

Altè hæc indicat Euangelista Theologus in illo dominicæ Incarnationis elogio. *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis.* Ioann. 1. 14. Tanquam rem nouam, & seculis insuetam nobis narrat Ioannes: *Quia vidimus gloriam Verbi, & vnigeniti à Patre.* Cerrè hanc Dei gloriam in Moyse facie de consortio Domini Impressam, sic nudam formidauerunt Israëlita, vt necesse illi fuerit vultus suos promisso

210.

Ioan. 1. 14.

Dei gloria in facie Moyse dum ostendebatur nudata manifesti inuisa.

2. Corinth.
3. 7.Guarrie.
Per Incarna-
tionem Verbi
magis con-
cessum est
visui, quam
concessum
fuerat audi-
ri.

missio velo abscondere si quando ad ipsos loqui
oporteret: splendebat etenim ita ut non possent fi-
ly Israël intendere in faciem Moysi propter gloriam
vultus eius. 2. Corinth. 3. 7. Quippe omnibus re-
tro sæculis Patris gloria dum ostendebatur nu-
data, mansit inuisa. Nunc vero cum Verbum caro
factum est: Patrisque gloria humano corpore se
velavit, illico apparuit humanis oculis aspectabi-
lis, & vidimus gloriam eius quasi unigeniti à Patre.
Sic ingeniosè Garric. apud Tilman. Incōparabiliter,
inquit, amplius nunc concessum est visui, quam un-
quam fuerat auditui; cum modo videatur quod Deus
est, & antea magnum haberetur audire Verbum quod-
cumque est Deo est. Et verbum quidem, quod ex Deo
est, vidi aliquando cum tadio audiri; sed Verbum, quod
Deus est, nunquid poterit, nisi cum gaudio videri? Sci-
licet satis se reputabant felices Israëlita, si ver-
bum Dei de ore Moysi audirent, dum Dei glo-
riam in eius facie non poterant intueri: & tunc
quidem negatum est visui, quod concessum erat
auditui. Verbum Dei audientes utcumque susti-
nebant, cuius detracto velo gloriam aspicere non
valebant. Ecce nunc Verbum caro factum est, &
Deus totus sub corporis regimento se recipit.
Iam hominum oculis peruia, iam mortalium as-
pectibus facta est gloria quasi unigeniti à Patre.
Et vidimus gloriam eius. Tunc magis nota fuit,
cum plus videbatur obvelata.

III.

Cant. 1. 6.

Sancta illa anima quæ sponsum non antea vi-
sum ardentissimè amabat; eundem in gloria ful-
gentem videre cupiebat. Cant. 1. 6. Indica mihi,
quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in me-
ridie. Reprehensa est de desiderio suo, tanquam
si ausa esset maiorem viribus suis felicitatem ex-
petisse, nec dum se penitus ipsa cognosceret. Me-
ritetur sanè infinitam sponsi secum ipsa distan-
tiam, & ab impossibili petitione desisteret pastrix
humillima, quæ meridianos solis radios, ubi cu-
bat sponsum, mortalibus oculis aspicere postula-
bat. Si ignoras te o pulcherrima inter mulieres egrede-
re & abi post vestigia gregum tuorum. Verum non
multum postquam repulsum tulit; ipsa sibi gratu-
latur, sponsum se videre venientem. Cant. 2. 8. Vox
dilecti mei, ecce iste venit saliens in montibus. transi-
liens colles. En ipse stat post parietem nostrum. respi-
ciens per fenestras prospiciens per cancellos. Qui ho-
rum contrarietatem non miretur? Quem videre
non potuit in meridie cubantem, videt post pa-
rietem delitescentem. Meridianus splendor abs-
conderat, quem cancellorum recessus manifesta-
bat, & quos ipse interposuit ad se dissimulandum
parietum obices, sponsæ interitus penetravit. Ita
profecto; quia immensam diuinitatis lucem ho-
minis oculus non perciperet, nisi se Deus post
parietem nostræ humanitatis absconderet. Ve-
nientem vides (inquit Bernard. serm. 1. de Aduen-
tu Domini) Sed cubantem videre non poteras. Dixisti
enim. Indica mihi, quam diligit anima mea, ubi pascas
ubi cubes in meridie. Non gloriæ meridianus splen-
dor ita Deum fecit hominibus manifestum,
quantum obscura, & humilis humanitas in qua
venerat Christus, quidquid Deus est prodidit no-
bis totum.

Cant. 2. 6.
Sponsa Dei
in meridie
cubantem
videre non
potuit, vidit
tamen post
parietem de-
litescentem,

Bernard.

212.

Incarnationis mysterium cum B. Virgini ab
Angelo nuntiaretur sic Mariam tanti nuntij com-
movit arcanum, ut tanquam in te, quæ humani cap-
tus renuitatem excederet, cælestis spiritus men-
tem confunderet. Quomodo, inquit, fiet istud; quo-
niam virum non cognosco? Et respondens Ange-
lus dixit ei Spiritus sanctus superueniet in te, &

virtus Altissimi obumbrabit tibi. Luc. 1. 35. Quæstio-
nis solutionem Angelus remittit ad umbras: qua-
si tanti mysterij sublimitas posset magis obum-
bratione, quam expositione clarari. Professus est
Gabriel ignorantiam suam, & qui manifestum
Deum in cælo intuebatur profunditatem diuini
consilij haud omnino callebat. Sed qua ratione
umbrarum beneficio instrueretur mens Virginis,
cum nec intellectus angelicus tam arcanum my-
sterium ex clara Dei visione comprehendisset?
An Deus ignoratur conspectus, & plus noscitur
obumbratus? Quidni? inquit apud Tilman. Ber-
nard. inibi. Virtus Altissimi obumbrabit tibi, ut quod
impossibile erat mortali scemina, obiectu tamen inuo-
lucris viuifici corporis, ferret presentiam Maiestatis,
& lucem sustineret inaccessibilem. Hoc lucis pelagus
hæc splendoris diuini incōprehensibilis inunda-
tio, nisi obtegeretur inuolucris dominici corporis,
maior est quam quæ vel à mortali scemina capi,
vel ab Angelico intellectu comprehendi valeat
plus se prodidit inuoluta, quam umbrarum teg-
mine nuda. Accedat igitur diuinus Spiritus, qui
inaccessos Deitatis fulgores umbris humanitatis
includat, & quos non capit penitus Angelus,
virgo non percipit, infirma natura non su-
stinet, per viuifici corporis inuolucra per-
cipiet.

Luc. 1. 35.
Dubitans
Maria quo-
modo fieret
Incarnatio-
nis mysteriū
per umbras
edocetur.

D. Bernard.

§. XXXIX.

Quidquid de creaturarum beneficentia iustus
obtinet, Deo acceptum
refert.

Nvllum præter Deum benefactorem iustus
agnoscit, quidquid in eum creaturæ omnes
contulerint, illi refert, cuius sunt omnia, ad cu-
cuius nutum cuncta gerunt, cuius imperio sin-
gulæ quæque causæ adgubernantur. Principi hu-
mano beneficium fortassis debeas. Non bene gra-
tus eris, nisi præcipue Deo gratiam tuleris; ipsius
enim est quod alius habuerit, unde tibi beneficus
esset; ipsius est, quod homo voluerit benefactor
esse. Sed natura, inquis, hæc mihi præstitit bona.
Respondet tibi Seneca lib. 4. de Benef. cap. 7. Non
intelligis te cum hoc dicis. Mutare nomen Deo. Quid
enim aliud est natura, quam Deus, & diuina ratio to-
ti mundo, & partibus eius inserta? Quoties voles, tibi
licet, aliter nunc auctorem rerum nostrarum compella-
re, & Iovem illum optimum, ac Maximum ritè di-
ces, Tonantem, & Statorem; qui non (ut historici tra-
diderunt) ex eo quod votum susceptum acies Romano-
rum fugientium stetit; sed quod stant beneficio eius
omnia Stator. Statilioque est. Hunc, eundemque & Fa-
tum si dixeris, non mentieris; nam cum Fatum nihil
aliud sit, quam series implexa causarum, ille est pri-
ma omnium causa, ex qua cetera pendent. Quæcumque
voles illi nomina propriè aptabis, vim aliquam esse
etumque cælestem continentia. Tot appellationes eius
possunt esse quot munera. Siue Princeps sit, siue ami-
cus quicūque alius à quo acceperis beneficiū sem-
per eo nomine cogita. Tot enim eius appellationes
possunt esse quot munera: nam quodcumque unde
venerit bonum, de sursum est descendens à Patre
luminum.

213.

Seneca.
Natura
Deus est, &
diuina ratio
rebus insertaIouis voca-
tus Stator, &
Statilio, quia
beneficio eius
stant omnia.Tot sunt Dei
appellationes
quot mune-
ra.

Illustre grati animi documentum in ipsi cæli
luminibus Creator statuit, quod sic exponit sa-
cer Historicus. Fecitque Deus duo luminaria
magna

214.

Luna gratificationis exemplum suo cursu nos edocet.
rynaita.
Apud Deum agnouisse qui praeiit reddidisse, est beneficium. Ennod.
 magna; luminare maius, ut praesent diei; & luminare minus, ut praesent nocti. Considera in his duobus luminaribus festinatos Lunae discursus, modo à Sole recedentis ut ab eo plenius illuminetur modo accedentis ad ipsum ut quas amiserat lucis iterum ab eodem recipiat. Nam quia totius luminis fons, & causa Sol est, eum vnice respicit Luna tanquam sui splendoris auctorem, ipsum quærit, ipsi conjungitur à quo scit quidquid luminis illa habet iri profectum. Vnde moralissime infert Anast. Synaita inibi. Iustos imitari gratitudinem Lunæ, qui omnia sua bona, ceu suas illa lucas Christo imputant, omnium bonorum largitori. *Inuenimus, inquit, Luna lumen suppeditari à Sole (ut docent, qui maxime versati sunt externa philosophia) re nobis significante, quod à Christo, qui cadit sub intelligentia illustratur Ecclesia, & sanctorum luminaria: ipse enim lux est: de qua dicunt Iusti, & Ecclesia: Ex plenitudine eius nos omnes accepimus.* Hæc Iustorum omnium vox est. *De plenitudine eius nos omnes accepimus.* Nihil in se boni agnoscunt, quod Auctori Christo non tribuant. Quoties beneficia sua recolunt ad ipsum beneficiorum fontem recurrunt. Deum vnice respiciunt tanquam creditorem, cui reddere debitum putant, si non alterius beneficentiae se profiteantur obstricti. Quippe, ut eleganter in Panegyri. Ennodius. *Inter Deos propè agnouisse qui praeiit, reddidisse est beneficium.*

215.
Genes. 32. 24.
Osee. 12. 3.
Gen. 32. 30.
Caietan.
Iacob benedictionem ab Angelo accipiens se à Deo benedictum profiteatur.
 Iacobo è Mesopotamia redeunti obuiam fuerunt Angeli Dei. Nam in militarem coelestium stationem inciderat, & Dei castris se inscius adjunxerat; unde nisi post pugnam luctamque discessit. *Et ecce vir luctabatur cum eo usque mane.* Genes. 32. 24. Luctatorem illum fuisse Angelum censet communior, & verior opinio, constatque ex testimonio. Osee. *In fortitudine sua directus est cum Angelo, & inualuit ad Angelum.* Huic tamen videtur aduersari testimonium ipsius Iacob, qui se non Angelum, sed Deum vidisse dixit, & propter Deum ibi conspectum loco illi nomen fecit. Genes. 32. 30. *Vocauitque Iacob nomen loci illius Phannuel dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.* Quo igitur pacto hæc testimonia concordant: aut si Angelus est, quem Iacob protracta in aurotam lucta detinuit, cur se Dei faciem vidisse jactat? Vtrumque conciliat ingeniosè Caietan. inibi. *Angelum, inquit, in forma hominis videbat facie ad faciem; sed quoniam omnia diuino mysterio tribuerat, ideo à nomine Dei locum nominauit; & non facies Angeli, sed facies Dei nominatus est locus.* Nouerat utique Iacob angelicum vultum, nec ignorabat Angelum cuius ora præpexerat. Sed cum ab illo beneficium coelestis benedictionis accepisset, eum nominare Deum quam Angelum maluit. *Quia omnia diuino mysterio tribuerat, & quidquid ab Angelo obtinuit, in Angelorum dominum contulit.* In benefactore suo Angelo, non Angelum considerabat, sed ad reddendum gratitudinis debitum Deum sibi in Angelo benedictorem respiciebat, & quem sciebat doni coelestis auctorem fuisse adeo firma memoria retinuit, ut Soli Deo maneret obnoxius, Angeli videretur oblitus.

216.
Num. 26. 10.
Lyran.
 In seditione Core cum vniuersa eius familia aduersum Dominum reuelasset, dehiscens sub pedibus terra ipsum seditionis auctorem deuorauit. *Et grande miraculum, ut Core pereunte, filij eius non perirent.* Num. 26. 10. Quodnam hoc miraculum fuerit Scriptura non explicat, ut bene hic obseruat Lyranus, ipse tamen ex Glossa Hebræorum eius mi-

raculi speciem deducit. *Glossa Hebraica, inquit, super Psal. 45. dicitur, quod quando terra aperuit os suum, & deuorauit Core cum multis alijs, filij eius remanserunt stantes in aëre, quousque terra fuit iterum reclusa sub pedibus eorum.* Propter quod in gratiarum actionem tanti beneficij sibi collati, fecerunt illum Psal. 45. *unde intituitur in Hebræo: A filiis Core.* Cum itaque elementa cætera aduersus rebelles pugnauerint, filij Core solius beneficio aëris seruati sunt. *Remanserunt stantes in aëre:* ipsosque aër iudemnes à ruina sustinuit. Tunc in gratiarum voces proruperunt, & gratitudinis suæ memoriam ad perpetuam facti recordationem carminibus obligarunt. Sed si attente Psal. 45. perlegas (qui incipit: *Deus noster refugium, & virtus adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis*) Illud obseruatione dignissimum miraberis, quod cum reliquorum mentionem elementorum fecerint, solius tantummodo aëris nusquam meminerint. Formidabilem illum terremotum vers. 3. celebrant. *Propterea non timebimus dum turbabitur terra:* Aquarum etiam turbationes canunt. vers. 4. *Sonuerunt, & turbata sunt aqua eorum.* Inter confecta arma crepitantem ignem decantant. vers. 10. *Arcum conteret, & confringet arma & scuta comburent igne.* Sic videlicet terram, aquam, & ignem, quorum non sunt beneficio erepti, ad celebritatem suæ liberationis inducunt; aërem autem cuius fuerant suffragio suspensi, & ab interitu reseruati à præsentiarum actione præscribunt. Quare ergo vnicum aërem illaudatum prætereunt? Scilicet, ne viderentur aliquid detraxisse Deo; si acceptum ab aëre beneficium, non Deo totum integreque referrent. Quidquid à creatura ipsis collatum est, sic ab ea accipiunt, ut totius gratitudinis debitum Numini tantum soluunt. *Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis.* Nihil enim refert, aëris ministerio nos exceptos à clade fuisse; cum Deus tantum sit eius beneficij principium.

Mulier illa, quæ sanguinis patiebatur profluvium omni substantia suâ cum medicis inutiliter dissipata, pio latrocinio furari voluit à Domino sanitatem. Verebatur, ne curatio sua recideret in curantis iniuriam, & modum commenta est, quo salutem reciperet salua reuerentia Saluatoris. Eam pudebat coram accedere, quia se purissimis Christi oculis sceditate morbi indignam iudicabat. Retro ergo accessit, fimbriam tetigit, confestim inueteratus fluxus sterit. *Et ait Iesus: Qui est, qui me tetigit.* Luc. 8. 45. Non tulit Dominus, cum salutem dederit, suam dissimulari virtutem? sed mulierem producit in medium, ut sanitatem acceptam palam coram omnibus fateretur. At cur voluit benignissimus medicus eo publico aspectu onerare mulieris verecundiam? Quid intererat furtiuam valetudinem prodere, aut manere secretam? Certe ut sciret mulier cui gratiam beneficij deberet, neque eam vel diligentiae suæ, vel etiam dominicis vestibus grataretur. Ita subtili suo stylo Chrysolog. serm. 36. *Si sic, inquit, redisset inuisa (date veniam) eluserat medicum, non probaret, & sibi quod consecuta fuerat adscribere potuit, non sanitati, quam securam rapuisse de fimbria curantis crediderat non de sensu; aut quid aliud esse crediderat, cuius in se virtutem senserat, voto tamen indicabat extraneum.* Nisi Christus mulierem informasset, se conscio sanata illam fuisse, fortè sanitatis donum grataretur sibi, fortè vestitus, quarum contractu pertinax ille morbus aufugerat. Nouerit ergo mulier sanitatis Auctorem

Filii Core beneficio aëris à ruina seruati in gratiarum actionis cantico aërem silentio prætereunt

Psal. 45. r.

Ibid. v. 3.

Ibid. v. 4.

Ibid. n. 19.

217.

Luc. 8. 45: Christus per vestis fimbriam confectam salutem noluit beneficium à fimbria agnoscere donatum sed à Deo prescriptum.

Chrysol.

Auctorem, & ad mandatum Christi paruisse fimbriam, ut quod à fimbria acceperat non fimbriæ gratitudinis ergo retribuatur.

§. XL.

*Multi veram paupertatis miseriam
mentito ostentationis splendore
colorant.*

218.

*Si ad naturæ
exigentiam
viveremus
non esset pro-
pudiosa pau-
peritas.*

Non esset propudiosa paupertas, si non ad populi plausum, sed ad naturæ exigentiam viveremus. At cum spectatorum fauorem quærant præcipue homines, diuitias & potentiam malunt fucata pompa mentiri, quam ab opinione decidere. Hinc ut benè de nostris moribus censet Satyrus.

Iuuenal.

*Omnes viui-
mus ambitio-
sa paupertate.*

— Ultra vires habitus nitor, hic aliquid plus.

Quam satis est interdum alienâ sumitur arcâ,

Commune id vitium est: hoc viuimus ambitiosa.

Paupertate omnes —

*Malis arti-
bus fauor
quæritur po-
pularibus.
Seneca.*

Per fas enim, & nefas decoris velum obtenditur opinioni, ne foris prodeat fama interitur paupertatis tinea corrupta. *Malis artibus popularis fauor quæritur*, inquit Seneca. Epist. 29. At si non malis molestissimum planè est perpetuo artificio egestatem tegere, & miseras domesticas vigili studio oculis alienis subripere.

219.

*Luna dum
splendorem
ostentat dis-
simulat nu-
ditatem.*

Rupert.

Duo luminaria in firmamento constituta sunt dierum, ac noctium præfectura insignia. *Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare maius, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti.* Nobilissima hæc astra non pari censu luminis Auctor naturæ ditauit: vniuersitas lucis diuitias penes Solem depositas iussit, Lunam vero in summa luminis indigentia creauit; neque enim illa nisi mendicato à Sole lumine splendet, & precario lucida est. Sed oblerua modo Lunæ artificium, quo paupertatem suam aspectantibus tegat: hoc ex quorundam philosophia refert Rupert. lib. 1. in Genef. cap. 42. his verbis. *Alij autem dicunt Lunam proprium lumen habere; sed globum eius dimidium lucere, dimidium autem obscurum esse; dumque mouetur in circulo suo, partem eandem, qua lucet paulatim ad nos conuertit, ut videri à nobis possit, & ideo prius quasi corniculatam apparere.* Habet quidem Luna, non tam lumen, quam luminis famam, & quia artificioso motu voluitur, proprio ditata splendore censeretur. Qua parte obscura est oculis adspectantium se protripit suam utrique indigentiam abscondens, occultans nuditatem. Qua vero mutuata à Sole luce, quasi splendido pallio tegitur, ostentat se nobis, quasi hinc famam splendidi syderis perceptura. O quot huiusmodi luminaria terras inambulant? plus artificio quam opibus diuites? Omni vestium splendori ne credas, neque omnem familiæ pompam putes veræ potentiae indicium, latent sub hoc auro fames, nuditas, miserrimæ indigentiae tortores, qui ut in occulto plus sæuiant in publico se dissimulant.

*Plures artifi-
cio quam opi-
bus diuites
sunt.*

220.

Rediens in patriam Iacob ciuile putauit, ante ingressum in terram Canaam certiore facere de suo reditu fratrem, ut saltem hoc vrbauitatis officio eius animum demulceret, quem olim iratum

fugerat, & infensum modo nolebat. Misit ergo ad Esau nuntios qui appropinquare se iam referrent, felicitatemque suam opumque affluentiam, quibus ditatur venerat, commendarent. *Reuersique sunt nuntij ad Iacob dicentes: venimus ad Esau fratrem tuum, & ecce appropinquat tibi in occursum cum quadringentis viris.* Genef. 32. 6. Videbatur sanè Esau tot viris comitatus, non tam fratri gratulaturus aduentum quam pristinam offensam vindicaturus. Timuit Iacob, nec immerito timuit, quem tot copiis instructum nouit, & quasi iam imminente prælio ad defensionem parabatur. Sed vero Esau pacificus non pugnam properabat; nec bellum, sed amicitiam fratris quærebat. At si ita est, si pacem non pugnam adornabat, quare in se pugnae suspicionem susceperat? Veniret certè fratri gravior si solus, quam si tam numerofo agmine cinctus. Verum Esau cum Iacobum audiuisset amplissimis opibus auctum, & paternæ benedictionis hæredem, numerofo comitatu æmulati potentiam maluit, quam suam miserrimam sortem solitudine profiteri. Hæc visa est Abulensi. ratio cur Esau tot copias comparauerit, ut obuius fratri exiret. *Dicendum est*, inquit, *quod tantam multitudinem Esau adduxerit, ut suam potentiam fratri ostenderet. Si enim cum pauca turba venisset, quia Iacob veniebat cum multitudine gregum, & pastorum, videretur esse minoris potentia Esau, quam Iacob quod valde enitare laborabat. Minorem potentiam artificiosè quæsitio apparatu dissimulauit, & qui cælesti benedictione destitutus verè erat pauper, miser, & seruus, ostentauit se adscititia pompa opulentum. Laborabat nempe alium se foris, quam qui domi erat ostendere, & ne videretur minoris potentiae, amplissimæ familiæ specimen proferebat. Sic enim plures supra facultates splendent, dum foris nitent, sordesque domesticas fucato specioso colorant.*

Gen. 31. 6.

*Esau benedi-
ctione frau-
datus miserâ
sortem ostentatione tegit.*

Abulensi.

Dura famis necessitas compulit Iacobi filios; ut in Ægyptum sæpius descenderent, & ab ipso Iosepho, quam vendiderant fratre pretio suo frumenta redimerent. Sed cum hanc semel viam infaultè iniissent (difficilem enim durum suspicacemque Proregem inuenerant) Simeone detento, & in vinculis manere iussu visum est Iacob filios sic ad Ægyptum secundo mittere: ut externi Principis, ut putabat, asperitatem datis muneribus delinirent. Igitur Israël pater eorum, dixit ad eos: *Si sic necesse est facite quod vultis; sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferite viro munera. Modicum resina, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, & amigdalorum.* Genef. 43. 11. Pauca sunt hæc ad promerendam Principis gratiam, exigua ad placandam superbe dominantis iram. Simeonis liberationem, Benjamin incolunitatem benignitatem in reliquos filios putat Iacob ab inhumano Prorege posse mercari? Cur non potius auget donatiui magnificentiam? Mississet potius aliquod splendidius munus, quodque suam externis commendaret potentiam, & maiestati Principis addeceret. Imo nihil existimauit Iacob decentius fieri, quam quod supra domus suæ fortunam non fiebat. Quod expendens Guilielmus Hamerus inibi ait. *Erant iam Israëlita bienniali fame adeo afflictæ & postrati, ut sumptuosa dona in famelicis, & frumentatum alio proficiscentibus inuidiosa esse possent.* Nempe ad suæ familiæ statum respiciens Iacob, fame bienniali postratum, necessariis sumptibus imminutum noluit ostentare diuitias,

221.

Gen. 43. 11.

Iacob Ægypto proregi munera mittens noluit ostentare diuitias cum premebat egestas.
Hamerus.

uitias, cum eum præmebat egestas. Inuidiosum esset viribus domi destitui, & foris jactare potentiam. Modica donat, quem ad modicum fortuna reduxit; ne affectaret opulentiam famelicus; ne videretur ambitiosa paupertate profusus.

222.

Matth. 17.2.

In Transfigurationis theatro solius Christi vestimenta splenduerunt, quia solus illi intus splendidus fuit.

Christus Dominus corporis sui gloriosas dotes ostensurus discipulis, dilectissimos seduxit in montem, & lucidissimos illos spectaculo recreauit. *Resplenduit facies eius sicut Sol, & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix.* Matth. 17.2. Non tantum splendore faciem mutauit, verum etiam vestem pellucidam; & fulgentem fecit. Sed quid ad commendationem gloriæ nitida vestis pertinet? Satis gloriosi corporis specimen debet frontis aspectus super omnes Solis luces irradians. An Christus sibi pompam de vestibulis nitore captabat? Certè Moysen, & Eliam eiusdem gloriæ consortes adinuit, & cum illis similiter ora niterent, non tamen dicuntur splendidas vestes habuisse. Nec mirum: nam qui nondum gloriosam lucendi dotem intimè acceperant, neque exterius in vestibulis gloriosi apparuerunt. Vanum enim esset interius esse lucis inopes, & foris apparere fulgentes, pompam vestibulis prode, quæ non de proprio corporis censu, sed de ascititio prodibat ornatu. At vero Dominus, qui ex dotibus gloriæ, corpori communicatis ab interna beatitate fulgebat, ipsas internas lucēs in vestibulis decentissime ostentabat. Vt scias externam pompam, nisi cum internis dotibus conjuncta sit, turpem esse. Ad hæc Sanct. Ephræm. serm. de Transfigur. inquit. *Hoc autem dixit: Facta sunt vestimenta eius alba sicut nix, Etenim ostendit, quod ex toto eius corpore, & ex tota eius carne splenduit eius facies, & ex totis eius membris resplenduerunt radij. Non enim sicut Moysi facies eius resplenduit.* Par illi intus gloria erat, quamquæ vestimenti candore radiabat. Moysi non splendebant exterius vestes, quia nec interius acceperat gloriæ dotes; ne videretur inanis jactantiæ reus, qua plerique mortalium tument impostura vanissima, sordidi interius extrema pauperie extranitidi splendenti mendacio.

S. Ephræm.

XLI.

*Ille ipsa causa, quæ rebus humanis
dedere principium, præstant
collapsis renouationis
effectum.*

223.

Omnia in deterius vergunt solo durationis vitio.

Seneca.

Quod vitium nostrum est.

Nihil tam sanctum est, quod diuturnitas temporis non immutet, aut vno durationis vitio in deterius non flectat. Sæpè naturam tanquam inconstantem & variam accusamus, quasi ab illa veniat, quod nos quoque varij, & in virtute inconstantes simus. Hinc nunquam in eodem sanctitatis gradu consistimus, sed continuo defectu ad inferius raptamur, satiusque putamus, si non vsque in præcipitia vitiorum ruimus. At vt rectè monet Stoicus. Epist. 22. *Notandum istud, non naturæ vitium est: illa de nobis conqueri deberet, & dicere: Quid hoc est? Sine cupiditatibus vos genui, sine timoribus, sine superstitione, sine perfidia ceterisque pestibus. Quales intrastis, tales exite.* Verum hoc nobis restat solatium, vt qui volūtate delinquimus, necessitate naturæ in

Tamayo in Genesim, Pars I.

miseriis nostris hædere nequaquam compellimur. Possumus sponte erigi, qui vltro labimur, si quantum confecimus iter à virtutis tramite recedentes, tantum regressu celeri reparemus, & ad illum sanctitatis, ac perfectionis statum vnde voluimus elabi subnitamur.

Aspice Lunam, quam pleno orbe fulgidam Deus ad Præfecturam noctis à principio constituit. *Luminare minus vt præesset nocti:* de quo sic philosophatur Synaita. *Cum fecisset Deus hæc duo luminaria magna Solem statim fixit ad ortum firmamenti, Lunam autem ad occasum.* Scilicet Lunam fecit in incremento suo plenam, & ab opposito Sole totam luce perfusam, perfecto orbe splendidam. Sed vide quam cito illa ab hoc luminis incremento defecerit. Zeno eam tibi eleganter describit. serm. de Resurrect. *Vbi matura aureo igne flagrantis luciflui aurigæ par laboribus fratris angustis circulis argenteum compleuerit globum, paulatim deurgit in senium, donec vltima senectute consumpta sua morte reuiuiscens, menstrualis ignis solemni germine accenso sumat rursus de fine principium.* Vix scilicet Luna orbem suum lumine implet, vix ad perfectionem cœlestis luminaris tanquam ad ætatis maturitatem accedit, cum paulatim deficiente lumine, quodam veluti lassata senio marcescit: Tunc ad ipsum luminis fontem recurrit, à quo nouum iterum splendorem exhauriat, vt vnde priorem habuit acceptum inde sibi resumat amissum. Non aliter renouatur Luna nisi illis causis adjuncta, quibus fuerat olim perfecta: ignisque solemni germine accenso sumit rursus de fine principium; quæ ab eodem Sole declinans senlerat perfectionis defectum. Hac in firmamento repetita sapius imagine nos quoque homines & excitamur, & instruimur, ad renouationem spiritus, quam profecto facillimè comparabimus si eadem media ad excitandum feruorem resumimus, quæ in nobis prima spiritus vota pepererunt.

Abituro in cœlos Eliæ duplicatum spiritum petierat Eliseus: Deum ignito curru Magister rapitur pallium discipulo veluti spiritus pignus reliquit. *Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei.* 4. Reg. 2. 13. Pallium remisit, vt spiritum augeter, quasi ab illo posset virtus prophetica in discipulum deriuari. O nimis facilem transmigrationem spiritus! Pallio contegitur Eliseus, quod ceciderat ei, & statim discipulus duplo patris spiritu impletur? Et quænam pallio erat virtus occulta, quæ sicut corpus exterius ornabat, ita interius animum perfectione spiritus informaret? Quis id vnquam crederet; vt pallium virtutem, imprimeret: Habitus nō monachum facit, vulgare proverbium est: neque statim cum religiosa veste perfectionem religionis induimus. Tamen meminisse oportet, vnde religiosæ vitæ initia posuerat Eliseus. Certè non aliter ad perfectionem vocatus est, nisi injecto ipsi pallio Eliæ, quo primo munere Magister primos in discipulos ascendit religiosæ professionis feruores 3. Reg. 19. 19. *Cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum, qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam.* Tunc spiritum pallio dedit, modo eodem pallio spiritum auxit, vt idem esset renouandi spiritus instrumentum, quod olim fuerat ineundæ perfectionis initium. Subtiliter hanc cogitationem insinuat Lyra inib. *Non casu accidit, sed ex diuina ordinatione, vt Eliseus ipso pallio opierretur, in signum, quod spiritus Eliæ requiescebat*

224.

Synaita. Luna à principio plena paulatim deficit.

Zeno.

Luna ad principium rediens defectus suos corrigit.

225.

4. Reg. 2. 13.

Pallio duplicauit Elias spiritum Eliæ quia eodem immisso pallio eum à principio vocauit.

3. Reg. 19.

Lyra.

C c

cebat

cebat super eum, & quod erat substitutus loco eius. Unde & in sua vocatione Elias posuit pallium super eum. Non fuit casus ille pallij fortuitus, sed diuina prouidentia decretus, vt quod primos motus vocationis indiderat, modo duplicati spiritus incrementa augeret. Neque enim alia via nobis recurrendum est ad augmentum perfectionis, nisi qua virtuti fundamenta posuimus.

226. Quare sanctissimus Pater & Patriarcha Ignatius ea dexteritate qua spiritualis vitæ magisteria tractabat, & instituti sui professores ad perfectionis studium promouere cupiebat, hoc veluti efficacissimum remedium nobis reliquit, vt quod de primo aggressæ religionis feruore refriguit per votorum renouationem referuesceret. Sic enim statuit Constitut. part. 4. c. 4. n. 5. *Ad deuotionis augmentum, & ad excitandam qua Deo obstricti sunt obligationis memoriam; & ad maiorem studium in sua vocatione confirmationem, bis annis singulis, in festis videlicet Resurrectionis, ac natiuitatis, simplicia vota, quæ iuxta formulam in 5. part. c. 4. dicendam emiserat, congruum erit renouare.* Expende quem sibi finem in hac votorum repetitione præfixerit Nempe. *Ad deuotionis augmentum*, quod vtique excitata, memoria prioris obligationis comparatur. Sicut enim cum primum nos Deo religiosis votis obstringimus ipsa recens oblatio nostri, non nisi cum interna animi deuotione conjuncta fuit; sic profecto oblatione iterata si quid à deuotione defecimus, restituimus, & miro spiritus incremento augere desideramus. Eadem catena & Deo tunc juncti sumus, & si fortè ab eo defecimus, reuocamur, ipsique fortiori deuotionis vinculo annectimur.

227. E paterna domo exeunti Iacob semel atque iterum apparuit Deus. Primum cum eidem ostendit scalam illam frequentatam Angelorum decursibus, plusque mysteriis architectata quàm gradibus; secundo cum in familiari viri specie ipsum necit amplexu, & suauissima colluctatione constrictum benedictionibus auget. Gen. 35. 9. *Apparuit iterum Deus Iacob postquam reuersus est de Mesopotamia Syria, benedixitque ei.* Prima illa visio terribilibus plena prodigijs, non nisi pauorem incussit: hæc vero nouissima ex aduentu fratris perterritum, animosiores reddidit, & cœlesti insuper benedictione felicitauit. Opportunius, credo, hæc Iacobo felicitas accidisset, cum solus, & pauper Iordanem transierat inutiles scipione subnixus; tunc hæc solatia aptius reficerent patria exulem, minis perturbatum faternis, fuga sollicitum, denique maternis amplexibus destitutum. Nunc tot gregibus diuiti, tot vxoribus, seruis, liberis comitato, siquidem gratia benedictionis non videretur otiosa, certè notari posset vt tarda. Cur igitur Deus tandiu fauorem distulit, quem antea indulgentius præstitisset? Porro in hoc potissimum tempus differre maluit, in quo Iacob prioris deuotionis incitamenta reperit: vt quæ initio peregrinationis feruentem fecerant, eadem non nihil in feruore languentem ad maiorem profectum excitarent. Etenim cum primum domo paterna egressus est, ex mirabili ostensione cœlestis scalæ tantum conceperat deuotionis studium, vt voto emisso se Deo in posterum dedicaret, & religioso cultui addiceret. Gen. 28. 20. *Vouit etiam votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimenta ad induendum, reuersusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quæ erexi in titulum vocabitur Domus Dei: cunctorumque e,*

qua dederis mihi decimas offeram tibi Igitur quæ tunc abiens vouit, eadem nunc rediens è Mesopotamia repetit, ac perueniens Bethel, voto se soluens prioris deuotionis initia in memoriam reuocauit. Gen. 35. 7. *Edificauitque ibi altare, & appellauit nomen loci illius, Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus, cum fugeret fratrem suum.* Majorem ergo gratiam accepit cum votum repetiit, quam cum primum votum emisit; ac si illud ipsum quod initia deuotionis exiuit, iterum repetitum maius argumentum deuotionis conferret. Opportunè Ruperr. lib. 8. c. 14. *Vbi votum soluit Iacob, benedictionem percepit, quia & illud quod in somnis viderat, quando votum vouit fugiens Esau, repetitione confirmatur.* Profecit vtique Iacob ex repetitione voti prioris, adeò vt qui ex obuiante Esau timorem conceperat, ex iterato voto fortis & animosus euaserit. Simul in Deum & in homines præualens, Israël nomine decoratus, Deo deuotus, hominibus chatus, spiritus perfectione feruentior, totus denique in alium hominem reuocatus, quia ad virtutis iuuat augmentum id ipsum denuò instaurasse quod præstitit perfectionis initium.

Huc respexerat mirus ille spiritualis doctrinæ artifex Paulus cum ad Romanos scribens eosque ad renouationem spiritus prouocans, inquit. *Obsecro itaque vos, fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.* Rom. 12. 1. Non aliud Dei attributum interposuit suis precibus Paulus, nisi, *Misericordiam Dei*, qua sic homines abutuntur vt apud eos facilius inueniret Apostolus, qui ex confidentia in diuinam misericordiam, negligeret virtutis opera, quam qui eiusdem consideratione virtutem augerent. Magna planè & difficilia à Romanis postulabat, scilicet corpora immolare, & per omne mortificationis studium hostiam viuentem illos fieri. Adhæc fortasse magis moueret quam misericordia, iustitia: non tamen eos ad tam arduam virtutem inducit, ex commemoratione iustitiæ; sed ex recordatione misericordiæ. Obseruauit hanc obsecrationis formam Chrysol. serm. 108. *Novum, inquit, genus obsecrationis inducit. Quare non per virtutem? quare non per Maiestatem? non per gloriam Dei, sed per misericordiam Dei? Reddit statim aptissimam huius formæ causam. Quia, inquit per ipsam (misericordiam scilicet) Paulus crimen persecutoris euasit.* Nimirum ea Dei misericordia, quæ Paulo fuit spiritualis vitæ principium, omnibus item est gratiæ ad virtutem vocantis exordium. Sicut ergo se nouit Apostolus salutem per misericordiam Dei restitutum; & per eandem in spiritu, & perfectione quotidie reformatus; ita cupiebat omnes ab eodem salutis initio inferuentiorem virtutem promoueri, & in nouitatem spiritus reformari. Nihil enim sic efficaciter animi vires innouat, augetque feruorem, quam quod in nobis primas flammæ deuotionis accendit. Quod si assidua meditatione versemus nullius vetustatis senio spiritus deferuescet, imò florida semper iuuentute vigeat.

Gen. 34. 7.

Ruperr.

228.

Rom. 12. 1.

Paulus fideles ad perfectionem excitans Misericordiam Dei precibus interponit, vt unde gratia initium inde fiat incrementum.

Chrysol.

§. XLII.

Tanta erit in fœmina periclitandi facilitas, quanta extra domum fuerit vagandi leuitas.

229.
Sinarum mos
in ligandis
pedibus fœ-
mellis infan-
tibus.

Plutarch.
Ægyptii ut
fœminas do-
mi cōclude-
rent calceos
illi prohibue-
runt.
Diogen.
Diogenis
schomma in
fœminam
lectica gesta-
tam.

230.
Luna fœmi-
narum ima-
go noctibus
præficatur.

Rodigin:
Euriped.
Lunam vete-
res feminā
esse tradide-
rūt tam pro-
pter xcur-
siones quam
propter defe-
ctus.
Nouarin.
Luna fre-
quenter ecli-
psatur, quia
fœminam
vagantem
æfert.

Omniū gentium nationes inuidere Synis possent, quod ex antiqua consuetudine femellis infantibus pedes vittis ligant, ab ipso natiuitatis exordio, ne vnquam ad eam mensuram crescant, quibus se sustinere adulta ætate possint. Præcauti homines, & quā forensibus, tam domesticis rebus politici hoc vnico artificio & fœminis ex eundi domo facilitatem præciderunt, & hinc etiā earum lapsibus à longè prouidentes consultum esse sanxerunt. Nam cum huic sexui à natura insita sit euagandi cupiditas, nisi per incedendi impossibilitatem fœminas continuissent, nulla profecto lex esset, nulla custodia, quā non illæ prorumperent, ut in publicum se conferrent. Addidere Synæ maius aliquid supra Ægyptiorum leges, quibus cautum est (teste Plutarchi, in præceptis coniugal.) *Ne eorum fœmina calceis uterentur, ut sic eas facilius domi concluderent*, Nam priuare pedibus fœminas, quam nudare, securior custodia est: aliud enim gressus incommodat, aliud adimit. Ac nisi hac potestate priuentur, incommoda anteuertent vagandi voluptati. Vnde Diogenes fœminam intuitus lectica gestatam facere, & false dixit. *Non secundum feram esse caueam*. insinuans gratius esse fœminis propriis passibus ire, quam alienis gestari, sed naturæ ferarum violentum est cauea concludi, ne liberè discurrant. Hinc profecto subsultat, quidquid fœminarum nomen infamat, mores præuertit, pudorem prostituit; & sicut in pestilentia, illi facilius corripuntur malo grassante quā extra domum egressi, noxium aërem incauti hauriunt: ita propemodum fœminæ si extra domus custodiam sint pudicitie pestem incurrunt.

Habes in luna muliebris conditionis imaginem, quam Deus noctibus iure præfecit. *Luminare minus, ut præesset noctibus*. Ut tanquam tenebris occultam vellet, quam in representationem sequioris sexus constituit. Quare in Poëtarum fabulis, ac Ethnicorum figmentis Lunæ nomen, naturæque fœminea tribuitur. Sic Iunonem interdum, quandoque Venerem eam appellant: sic etiam amantes viri quidem soli, fœminæ vero lunæ voto appendebant tanquam sexus sui quisque de præstaret obsequiū: ut annotant Rodigin. lib. 5. lect. antiq. c. 6. Ita enim Euripides in Phœnissia, lunam compellat, tanquam solis fœminam prolem. *O clarissima filia solis luna aurei circuli lumen*. Neque aliam existimo fuisse causam, cur hoc sydus fœmineum esse duxerint, nisi quia in eodem videntur fœminarum expressam naturam, variis excursionibus toto cœlo vagantem, ac in ipsis erroribus sæpius deficientem. Vnde illud distichon, quod ex anonimo Poëta refert Nouarin. lib. 6. Schediasm. c. 15. n. 86.

Ecclipsim raro patitur Sol, Luna frequenter:

Est magis ad lapsum fœmina prona viro.

Etenim luna dum continua varietate girat, & currit, facili in suos defectus impingit, & sui splendoris candorem infuscas. Nullum enim ex errantibus astris est, aut tot excursionibus concitatus,

Tamayo in Genesim, Pars I.

aut tot quoque defectionibus obnoxius. Eleganter id describit Zeno Veronenf. serm. de Resurrectione *Luna quoque, inquit, quæ verè rationis humane omnia in se lineamenta depingit, nata sanguinea teneritudinis dubio cornu primo quasi de cunis apparuerit; paulatimque crescendo iam puella, iam virgo, pro quotidiana ætatis incremento progrediens, lasciu cursus ambagibus carpit pensa diurna*. Quid mirum si tot in se Luna luminis defectus excipiat, tot maculis deformetur, si iam puella, iam virgo, pro penso, & colo, pro filo & fuso lasciu cursus carpit ambages? Sic in se nimirum fœminea lineamenta depingit, cui ab ipsis incunabulis indita est, cum labendi periculo; inambulandi propensio.

Serpentem aggressorem paradisi, qui mulierem astu iniquo deceperat, mirissima Deus pœna damnauit. Genes. 3. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & sement tuum, & semen illius ipsa conteret caput tuum; & tu insidiaberis calcaneo eius*. Non minatur mulieri Deus oris insidias in pomi sapore instructas, non oculorum fallaciam, quibus artibus illa primo decepta est. Totum illi à calcaneo malum prædicitur, pedibusque prodenda. *Tu insidiaberis calcaneo eius*. Et quidem procellerāt demoni lenocinia quæ fecerat oculis pulchrius illi refingens pomum, ac colores imponēs, quibus acrius excitauit gustandi appetitum. *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis aspectibusque delectabile*. Ibid. v. 16. Quid ergo opus erat decipiendi mulieris innouare formam, & insidias calcaneo ponere, si quas extruxerat oculis satis nouit fuisse efficaces? Atqui callidissimus præstigiator parum sibi de oculorum impostura promississet, nisi pedum incessus obseruans inde fœminam teneret totam, vnde se totum projicit in pericula, ac insidias omnes incurrit. Insidiatur ergo mulieris calcaneo sciens fœminæ sensus tunc suis insidias peruios esse, cum vago pede perambulans hostilibus patet insultibus. Merito hic Rupert. lib. 3. 2. *Mulier, inquit, corpore. & oculis vaga, dum incontinenter deambulat fortè prospectans qualis extra paradysum mundus haberetur, locus Diabolo datus est; & occasio porrecta vnde tentaret*. Iam illam deprehenderat inimicus ab incessu pedum tentationi expositam, labi facilem, pronam decipi; quæ nisi esset tam oculis quam pedibus vaga; nisi se in conspectum insidiatoris commisisset, nunquam ille ad viri sui latus sedentem posset decipere. Insidia ergo mulieris calcaneo, ut inde Dæmon sumat tentationis audaciam, vnde illa sumit ambulationi licentiam.

Et vero Deus huic mulieris periculo prouisum voluit, cum Euam non pari arte, qua virum fecerat, efformauit: Nam vtriusque productionem non absque arcano mysterij sensu diuersissimis vocabulis nomina Scriptura. Virum formasse Creator dicitur. Genes. 2. 7. *Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ*. Mulier autem ædificata traditur. Ibid. vers. 21. *Ædificauit Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem*. Cum vtrumque sexum peritus Artifex operatur, alterum è limo terræ fingit: è costa alterum effigurat: nec dicitur mulierem formasse, neque eandem ex costa condidisse. Maluit historicus sacer ædificij nomen fœminæ tanquam molem imponere. *Ædificauit, ac si mulieris constructio, quædam esset domus ædificatio*.

C c z

Huius

Ynno Veron-
Luna pro &
tatu incre-
mento lasciu
vitur sus
carpit pensa
diurna.

231:
Gen. 3. 15:

Ibid. v. 16:
Dæmon insi-
diatur mu-
lieris calca-
neo ut per li-
centiam am-
bulandi eam
facilius ca-
piat.

Rupert:

232:
Gen. 2. 7:

Ibid. v. 21:
Mulier adi-
ficata dici-
tur, ut tan-
quam quædā
adificij mo-
les immobilis
fiat.

D. Ambros. lib. de Paradiso. c. 11. *Benè ædificauit, dixit, ubi, de mulieris creatione loquebatur; quia in viro, & muliere domus videtur plena esse perfectio. Obserua modo quæ opportune subiungit. Qui sine uxore est, quasi sine domo sit, sic habetur. Sicut enim vir publicis officiis ita mulier domesticis ministeriis habilior existimatur. Domus igitur mulier est, quia qui sine uxore est quasi sine domo sit, sic habetur, ideoque ædificata dicitur, quia ad instar ædificij firmis, non mobilibus fundamentis debet incumbere, tandiuque integra mole surgit, quandiu non illam turbines à fundamento submovent. Quid nisi ruinam indicat nutare domum, parietesque moueri? & quid nisi omnem mulieris pudorem labefactandum portendit, illam circumferri, quam ut solidius ac firmitus domi consisteret, è solida materia constructa est? Sicut nulla domus stare diu potest frequentibus agitata motibus; ita nulla fœmina multis euagationibus dedita firma erit.*

233. Quasi rem inuentu difficilem quærebat sapiens
mulierem fortitudinis laude præditam, inter
tot discursantium mulierum turbas, & planè
non inuenit. *Mulierem fortem quis inueniet? Pro-*
cul & de ultimis finibus pretium eius. Prouerb. 31.
10. Et merito, nam quæcumque fœmina excel-
lit fortitudinis gloria, non de proxima vici-
nia, sed de longinquo deducenda est. Quod
expendens Bernard. Homil. 2. super Missus est,
inquit. *Procul, & de ultimis finibus pretium eius;*
non vile, non paruum, non mediocre, non de terra;
sed de cælo; nec de cælo proximo terris pretium for-
tis huius mulieris, sed à summo cælo egressio eius.

Bernard. expendens Bernard. Homil. 2. super Missus est, inquit. *Procul, & de ultimis finibus pretium eius; non vile, non paruum, non mediocre, non de terra; sed de cælo; nec de cælo proximo terris pretium fortis huius mulieris, sed à summo cælo egressio eius.*

Mulier fortis illa sola est quæ semitas tantum suæ domus considerat.

O quam rara avis in terris! mulier, & fortis non opibus comparanda mortalium, non vulgari pretio æstimanda, quia nec in terris inuenta, sed è cœlis videatur elapsa. Sed quibusnam lineamentis fortem fœminam dignoscemus? quibusnam virtutibus illam ab infirmarum mulierum vulgo separabimus? Audi mulieris fortis expressissimæ signa. *Consideravit semitas domus suæ.* Nihil ultra quæras. Hæc fortis, hæc planè cœlestis, hæc reliquis mulier pretiosior, quæ nullas nisi domus suæ semitas novit. Quid mirum si non inuenitur quæsitæ, quæ domi suæ sedet inclusa? O mulieris constantiam! ô fœminæ fortitudinem totam de custodia domus exceptam? Sicut enim extra domum facillè inveniuntur fragiles, & infirmæ, ita, quæ solas domus suæ semitas novit quodammodo extra aleam labendi fortis mulier est, haud facilis inueniri.

[illegible]

VERSUS XVII.

*Et posuit eas in firmamento cœli,
ut lucerent super
terram.*

✠✠✠

VERSUS XVIII.

*Et præessent diei , ac nocti , &
diuiderent lucem , ac
tenebras.*

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

VERSUS XIX.

*Et factum est vespere, & mane
dies quartus.*

EXPOSITIO LITERÆ.

E² *Posuit eas in firmamēto cæli.* Nō indicat hoc hemistichion astra extra firmamentum fuisse condita, ac deinde in cælo collocata vt de Sole & Luna immerito excogitauit Athanas. Synaita libro 4. Hexaëm. Sed hæc verba simul cum sequentibus legenda sunt, neque aliud præter Creatoris intentionem in edendis astris declarant. Scilicet sydera omnia quæ in ipso firmamento éque ipsa cælorum substantia condita sunt ad hoc fuisse in firmamento posita, vt *lucerent super terram*, diuiderent diem, ac noctem, & lucem à tenebris separarent. Neque enim quia dicuntur in firmamento posita, ideo sequitur extra firmamentum fuisse facta, sicut infra. cap. 9. 13. dicitur: *Arcum meum ponam in nubibus cæli*, & tamen arcus cælestis, non alibi formatur priusquam ponatur in nubibus cum certissimum sit in ipsis met nubibus generari.

Dies quartus. Duplex quæstio hic controuerti solet. Altera cur Deus plantas priusquam astra produxerit, à quibus illæ perpetuo vegetantur atque fouentur? Cui communi calculo respondent Interpretes, id consulto à Deo factum, ne ignorantia humana benefico astrorum influxu captata, illa tanquam summa cœli Numina colerent, à quibus hæc tam necessaria humanæ vitæ subsidia procreantur. Cum enim plantas omnes ante productionem syderum factas ex Scriptura sacra constet, earum productio superiori causæ tribuenda est, primæ scilicet, & æternæ. Ita Basil. Chrysost. Ambros. & Theodoret. quos ferè omnes sacræ paginæ expositores sequuntur.

Altera quæstio est cur Deus hæc luminaria condiderit antequam animantium species produxerit ; scilicet quarto die , cum viventium naturas in quintum , & sextum reiecerit ? Cuius rationem

234.
Astra in fir.
mamento
sunt condita
Synaita.

Poni pro for-
mare & fa-
cere.

Gen. 9. 13.

235.
Cur sydera
post planta-
rum procrea-
tionem fa-
cta fuerint.

Basil.
Chrysoft.
Ambros.
Theodor.

236.
Astrorum
creatio an
imminuerit
lucis fulgo-
rem?

D. Athanas. rationem tradit Athanas. quæst. 85. in Genes. *Nam lucem illam magnam, quam Deus fecerat, in luminaria diuisit, quæ lux hinc inde dispersa imminuta est; quod nisi factum fuisset; non potuissent animalia sustinere magnum inbar, splendoremque tanti ignis.* In eandem sententiam loquitur Theodoret. quæst. 16. in Genes. & videtur eam probare Pererius. in ibi lib. 1. Hæc tamen ratio in nostris principiis falso nititur fundamento, ut enim probauit lib. 1. a. num. 125. Prima illa lux à principio creata, & rarioribus aquis tanquam nebula indita subobs- cure lucebat, diemque non admodum clarum red- diderat. Quod etiam ipsemet contrariæ sententiæ suffragator Pererius videtur indicare, dum ait primis diebus *lumen solis non fuisse usquequaque ac- censum.* Atque adeo necesse non erat productio- nem animantium differri, ne vehementior lux illa eorum oculis intolerabilis fuisset.

237. Diuersam rationem, sed nec veram quidem excogitauit Philo lib. de mundi opif. cur oportuerit quarta die astra creari. Postquam enim qua- ternarij numeri excellentias enumerans large per- orasset, in hunc modum concludit. *Cum igitur à natura honoratus sit modo dictus numerus necessario Conditor rerum ornabat cælum quarto die, adhibitis or- namentis pulcherrimis, hoc est, stellis luciferis.* Hoc certè omnino gratis dicitur, & ad orationis pom- pam videtur cogitatum. Quis enim credat Deum cum numeris nugasse arithmetice, aut de quater- nario ornando sollicitum fuisse? Quod si ad nu- merum merita Numen attenderet, non quidem tanti quaternarium faceret, utpote par numerus, qui semper ab studiosis Arithmeticæ impari post- habetur. Certè *Deus numero impari gaudet,* & ut in- quit Macrob. lib. 1. in somn. Scipion. c. 6. *Quater- narius duas medietates primus omnium nactus est* Ideo ab eo diuisionis principium sumitur, cui diuina natura maximè aduersatur. Impar vero quia indiuisibilis, unitati similior est, & diui- næ naturæ conformior. Vnde merito notauit Ro- bert Stephan. in suo dictionario parem numerum malorum omnium originem esse: redditque cau- sam. *Ex diuisione enim suboriuntur corporum ægritudines; ciuitatum seditiones, familiarum dis- sidia, & reliqua hoc genus.* Ex unitate autem corporum sanitas: familiarum, ciuitatum pax: animorum consensus. Præterea Homerus *imparia* Superis, *paria* inferis attribuit. Pythagoras etiam, qui philosophari de rerum essentiis per numeros conuenit *Impares formarum analogos* esse dixit; *pa- res* autem tanquam ignobiliore ad materiam spectare. Et superius allegatus Macrob. *Impar,* inquit, *numerus mas, par femina vocatur. Item Arithmetici imparem patris, & parem matris appella- tione venerantur.*

238. Accedit numerorum per digitos supputatio veteribus receptissima qui ex varia digitorum positura quemcumque vellent numerum indigi- tabant. Ad quaternarium autem numerum signi- ficandum auricularem & indicem prominebant reliquis depressis ad volam manus, quam Pierius Valerian. lib. 37. *gesticulationem ridiculam.* At si in contemptum quaternarij numeri eam digitorum figuram sumerent, quam per sacras mos infimæ plebis homines, iis quos deludere volunt obji- ciunt. Hinc Glossa interlineal. ad illud Act. 9. 33. *Inuenit ibi hominem quemdam nomine Æneam ab an- nis octo facentem in grabato, in hoc annorum nu- mero mysterium reperit. Non nouem, inquit, ut virtus esset gloriosior.* Quod non adinaduertens

Lorinus iniurie reicit, quia inquit: *Gloriosior, & il- lustrior virtus miraculi appareret, quo plures anni fo- rent.* Vnde apparet Glossemastici mentem diuer- sam esse, quam intendit Lorinus Nam Glossa ex pari numero, scilicet octonario maiorem fuisse Petri virtutem conjectauit: cum malignitatem paris numeri, qui ægritudinum principium di- citur, diuina potestate pernecerit, quæ quidem Petri virtus non ita perspicuè apparuisset, si noue- narium morbum curasset, cum impar numerus sanitatis index existimeretur. Sicut excellit pluri- mum medici peritia quia in anno climaterico morbum curat, quam si in alio quouis minus fa- tali tempore curauisset. Quæ omnia hic idcirco congesti, ut ostenderem non sic esse constantem quaternarij numeri excellentiam ut propter tam decreuerit Deus hunc diem, quia quartus incidit, luminibus exornare.

Adde ad absolutam impugnationem Philonis Valdè inconsequenter quaternarij excellentiam extulisse, cum in hanc sententiam ipse quoque consentiat, idè plantarum procreationem lumi- naribus fuisse prælatam, ne rudes homines astra colerent, à quibus hæc omnia generari vident, nec sine earum influxu aliquando extitisse co- gnoscerent. Hoc profectò incommodum pari ra- tione sequeretur ex quaternarij numeri excel- lentia quam ille tam diffusis laudibus prædicat. Siquidem non minus homines soli, & astris diui- nitatis cultum tribuere, quam per omnes vanita- tis modos delirantes etiam in numeris sunt diui- nam essentiam auspicati. Cuius erroris testimo- nium extat apud Athenagoram in Apolog. pro *Lyris, & Obsis, ille numerum ineffabilem desinit esse Deum; hic verò excessum ipsum, quo maximus nu- merus eos exsuperat, qui sibi proximi sunt.* Ut igitur Deus à vegetabilium naturis iussit anteuerti solem, ne huic mortales diuinitatem tribuerent, simili etiam prouidentia debuisset astrorum pro- ductionem extra diem quartum edere, ne pro- pter excellentiam quaternarij, in tam fœlici nu- mero diuinitatem esse confingerent.

Reiecta igitur opinione Philonis venio ad 240. aliam Ambrosij conjecturam, qui lib. 4. cap. 9 Hexaem. existimat solem, & astra hoc die quarto prouidenter producta; ut iam à principio dam- naretur, quæ fuerat, erat vanissima superstitio eorum, qui quartum diem veluti infaustum, & ominosum augurantur, in quo aggredi quodcum- que opus nefas putant. *Quomodo, inquit, quartum plerique consueuerunt cauere, & inutile putant hoc die aliquid ordiri: quæ totus luce mundus emicuit? An sinistris sol cepit auspiciis? Et quomodo potest aliis bona signa dare qui diem sui nesciuit exortus.* Nescio ubi si Doctor diem quartum inter nefa- stos annumeratum inuenerit, quinimò Hesio- dum apud Rodiginium lib. 14. cap. 9. inuenio omnes quaternas laudasse dies, vituperasse quin- tas, in quibus farias credidit debaccari. Idem au- ctor est, Athenienses auspicatissimam habuisse quartam diem, ex qua (forè ex doctrina Moyfi) crediderunt Apollinem, id est, solem natum esse: inter atras verò numerabant, & infelices dies, non quaternas, sed posttriduanas, in quibus nihil inspicere auspicato poterant, quales sunt *posttri- die Calendas posttridie nonas. & posttridie idus.*

Quare si in his, quæ à diuina voluntate vnice pendent diuinare licet (Quis enim cognouit sen- sum Domini? aut quis consiliarius eius fuit?) ali- quam congruentiam asserre possumus, cur Deus

Lorien.
Locus Glossæ
de impari
numero à et-
sura vindic-
catur.

Ethnici in
numeris di-
uinam essentia
tam esse di-
xerunt.
Athenagor.

Quarta dies
inter omnia
fas computa-
bitur iuxta
Ambrosium
S. Ambrosi.

Hesiod.
Rodigien.
Inter faustas
dies, quartas
Hesiodius
numerat.
quinque vi-
tuperat.
Dies posttri-
duana in-
fausta pu-
tabantur.

241.
Sol quarta
die factus ut
medium di-
hexaemeri
impleat
solem

Plutarch.
Mundus quar-
tus numerus
appellatus
quia quater-
nis constat.

solem, & sydera quarto potissimum die fecerit, scilicet, ut sicut sol orbis cœlestis medium locum occupat, ita etiam medium obtineret hebdomadæ diem. Neque parum congruentiam adiuvat, quod ab antiquis teste Plutarcho de Iside & Osiride. *Numerus quartus appellatus est mundus*, Philosophi enim qui ipsas rerum essentias per perfectiones numeris iudicabant, hanc mundi machinam quam in numero & mensura Deus condidit, in quaternario constitutam fuisse sanxerunt. Nam si elementa numeres quatuor sunt. Terra, aqua, aër & ignis; si rerum qualitates consideres quatuor item reperies frigiditatem, siccitatem, humorem, atque calorem: siue anni tempora obserues, quatuor etiam distingues, hyemem, ver, æstatem, & autumnum. In singulis quoque diebus quatuor periodos similiter reperies, ortum scilicet, meridiem, occasum & mediam noctem. Quartus igitur numerus omnes mundi partes transcendit. Quare sol qui corporalium omnium rerum futurus tanquam Rex erat, & in quarto orbe firmamenti collocandus, quarto etiam hebdomadis die conuenientissime conditus fuit, Constructo item sole, oportuit etiam simul astra creare, quem veluti ad famularum sequerentur, à quo etiam quidquid illa lumine splendent, tanquam à fonte luminis mutantur.

EXPOSITIONES MORALES

§. LXIII.

Patet omnibus Cælum, & dum Magnates capit, paruulos non excludit.

242.

CV M omnes nos homines natura fecerit pares, solius fortunæ est quodcunque nomen facit: & naturæ additamentum, quid quid inter æquales distantiam adinuenit. Dum viuimus, aut in comœdia, aut in tragœdia personas sustinemus, digniores explemus, aut indigniores: at cortina reducta, scenaque remota, redimus ad vetera, cinerem, scilicet, & arenam, & animam parem. Quid ergo timida cogitatione te dejicis, quod in hoc humanæ vitæ theatro non expleueris Magnati personam? Animam habes illis æqualem, qui Magnatorum fabulam representant: animam Deo cœloque destinatam. *Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus; nec verebitur magnitudinem cuiusquam; quoniam pusillum, & magnum ipse fecit, & aequaliter cura est de omnibus.* Sap. 6.8. Erige ergo animum supra hunc fucum, & caducæ felicitatis inaniissimam laruam, cuius suffragio te excedunt, quos supra te maximos intueris. Hac in exitu vitæ deposita, ex fortunæ, aut naturæ dotibus nemo, te vincet: par omnibus eris, nisi quantum te aut supra cæteros merita erexerint, aut infra constituent. Peruenies ad illius cœlestis aulae fores, quarum introitum non apparitores aspectu tru-

ces fascibus, & bipennibus armati custodiunt, ut mollibus vestitos recipiant, nudos fugent; sed cōmunem ingredientem patriam nemo te quātumuis paruulum, humilē nudum ab introitu arcebit.

Suspiciamus hoc cœlum inter nos medium, & cœlestem Empireij gloriam interiacens, unde tanquam à vestibulo in sublimiores sedes euocamur, & in spem summæ felicitatis erigimur. Fecit quippè Deus diuersa luminaria dispari splendore radiantia magna, minima, alia magnitudine sua conspicua, alia conspectum nostrum radio- rum tenuitate fulgentia. *Et posuit ea in firmamento cœli.* Vbi solem, & lunam Principes posuit, ibi etiam minutissimis astris sedes tribuit, locum exilibus pariter & maximis designauit. Et qui omnia condidit, nullum quantumuis exiguum astrum, indignum duxit, quod in firmamento lu- ceret. Hinc spes nostras Apostolus, ut quamuis in hoc seculo infra sublimitates fortunæ simus, in cœlesti sede confidamus nos gloriose posse luce- re. Sic enim inquit, 1. Corinth. 15. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lune, alia claritas stellarū. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorū.* Ad quæ verba Pauli appositissime Theophilaet. *Omnes enim, inquit, gloriam in resurrectione consequentur. Verum aliud est lumen solis, aliud est lune, ad vulgares usque stellas procedendo: nam stelle ab stellis discrepant in gloria, hoc est in lumine, in splendore, in claritate: gloria enim stellarum lumen est.* Vulgares etiam stellas in firmamento posuit Deus, ut in resurrectione mortuorum etiam vulgaribus hominibus spes sit consequendi æternam felicitatem. Non ibi nobiles ab ignobili, non opulenti à paupere, non potentes ab inualidis distinguuntur, cuiusque tantum merita gloriæ claritatem discriminant. Omnes iusti ad cœlum ius habent, & qui ab ignobili sanguine veniunt, & qui generosi sunt stirpis germina. Cœlestis Ierusalem viuus ædificata lapidibus, non tantum saphiro aut smaragdo constructa est, sed è vulgaribus etiam latomiis expolitos lapides ad suam structuram sub tollit: eoque ipso gloriosior est, quod ex varia hominum sorte vniformi diuersitate confurgit.

Hinc Regius Psalmographus cœlestem ciuitatem ab hac varietate cōmendat Ps. 86. 4. *Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me. Ecce Aliigena, & Tyrus, & populus Æthiopum hi fuerunt ibi.* Ita ne gloriosam ciuitatē Psaltes decantat, in qua receptæ sunt meretrices, semperq; damnati Babylonij, in qua deformes Æthiopes habitant, & impuri; Plebs obscura hæc & sordida ciuitatem illā nobilitat, in qua tot Hebræorum Proceres, tot primariæ nobilitati Principes sunt conscripti ciues? Imò gloriosam prædicet David, quod spirituum choris decoratur, non quod sit vilissimæ turbæ receptaculum, & Æthiopum contubernium. Verum inde ait Augustinus gloriofiori laude digna est, quia neminem vel ex vltima plebe ab hospitio excluderit. Merito, inquit, *gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei ubi non solum est ille populus Iudeorum natus ex carne Abrahe; sed ibi omnes gentes, quarum quadam nominata sunt, ut omnes intelligantur.* Quid gloriosius de ciuitate illa prædicari potuit, quàm quos infirmos, obscuræque famæ homines reperit, dignos faciat, qui ciuitate donentur, & in cœlestes ciues meritissimo iure adscribatur? Hinc Rahab meretrix, hinc Babylonij, hinc Æthiopes: in cœlestem Ierusalē dicuntur admissi,

243

Vbi Deus luminari-
um
principes po-
suit ibi mi-
nutissima lu-
minaria col-
locauit.

1. Corint. 15.

Theophilaet

244.

Ps. 86. 4.

Cœlestis Ieru-
salem etiam
Æthiopibus
& meretri-
cibus deco-
ratur.

D. August.

Animus om-
nes homines
reddit æqua-
les.

Sap. 6. 8.
Maximi mi-
nimos se lo-
co & larua
excedunt.

admissi, ut omnes quicumque illi sint, etiam ex ipsa plebis fœce, in spem nobilissimam iactent cogitationes suas, credantque posse, dummodo sciant Dominum, intra cœlestem aulam recipi.

245.

Luc. 12. 32.

Regnum cœlorum se sequentibus sapius promiserat Christus: at cum discipulos suos vidisset huius promissionis magnitudine veluti obrutos, tristitiaque, & timore deiectos: sic eorum animos excitauit apud Luc. 12. 32. *Nolite timere pusillus grex, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Sed verò quid illi in promissione regni formidabant! An regnantium curas? dignitatis pondus? & in sublimi positi labendi periculum? O quanti hæc omnia vltro deuorant, & regni onera intrepidè subeunt. Certè Imperij sceptrum, non timorem ingenerare animis solent, sed voluptatem. Sed neque Christi discipuli onerosum regnum fore putabant quod beatum, nullisque molestiis obnoxium benè nouerant. Quid igitur incutiebat ipsis timorem? Sentiunt aliqui Interpretes discipulos, cogitatis laboribus, quibus promissum regnum erat obtinendum, naturali passionum formidine fuisse morore correptos. Audierant enim: *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.* Matth. 7. 14.

Cœlorum regnum discipulos delectabat, sed labores ad illud obtinendum deterrebant.

Matth. 7. 14.

Chrysol.

Discipuli pusillitatis suæ conscij re-gnare timebant.

Verum hic timor occupare posset regni inueniendi incertos, non discipulos diuina promissione securos. Nec Christus suadet illis ne timeant viam difficilem, portæque angustias; sed ne timeant regnum, quod ipsis dare Patri complacuit. Quare ingeniosus semper Chrysol. serm. 23. verissimam huius timiditatis originem, ab ipsorum pusillitate petiit. *Promissionem, inquit, regni sine timore seruilis status audire non sufficit: quia qui libertate vix dignus est, capere non valet insulas principatus Regnum velle seruum, crimem est; audire periculum, temeritas non timere.* Nempe timebant regnum discipuli pusillitatis suæ conscij, nec tantæ promissionis se dignos reputabant, magnitudinem solij, cum sua paruitate comparantes eius possessionem humiles, infirmi, pusilli præsumere non audebant, metuebant nefas se commissuros si ad Principatus insulas adspirare voluissent; quia *Regnum velle seruum crimen est, audire periculum, temeritas non timere.* Hoc ergo metu liberat Christus pusillorum suorum gregem; iubetque omnem timorem ex conditionis tenuitate conceptum omnino deponere. Sic enim cœlorum regnum omnibus est promissum legitime militantibus; ut dare illud etiam pusillis complacuerit Patri. Ne quisquam ex propria tenuitate desperet iri possibilem, quod est Patris generositate promissum.

246.

Coloss. 3. 1. Paulus Christum quem exinanitum dixerat in cœlo ad dexteram Patris sedentem predicat.

In huius spei arduitate nos erigit Paulus ad Colossens. 3. 1. illis verbis. *Si confurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* O insperatæ magnanimitatis audaciam! Et quis in tam sublimes volatus spes suas audeat intendere, ut præsumat eo peruenire se posse, quo Filij Dei humanitas peruolauit? Excitasset aptius Apostolus animos nostros, aut certè humanius permonisset, si non Christum Deum, sed parem nobis hominem in gloriosas sedes translatus proponeret, cuius exemplo nostra incenderet desideria, ut similem gloriam intenderemus similis naturæ participes. Respondet obiectioni Bernard. serm. 1. de Aduentu Dom. *In casum laborasset erigere corda nostra, nisi collocatum in cœlis salutis nostræ doceret Auctorem.* Scilicet, tam necessarium fuit, ut Christi Domini ascensus in cœlum nobis proponeretur, ut nisi eum ad dexteram Patris sedentem ostendisset, haud quaquam peruicisset Apostolus hominum pusillanimitatem. Cum verò Auctorem nostræ sa-

Bernard.

lutis, quem exinanitum prædicauerat, quemque in forma serui inuentum dixerat, iam ad Patris dexteram sedentem monstrat; non est cur humani cordis pusillitas, eo similiter peruenire diffidat. Humilitas Christi sublimius exaltata, posse ostendit nostram quoque humilitatem exaltari, & in cœlestes sedes promoueri, ut nemo desperet sua tenuitate exanimatus ad eam felicitatem posse admitti in quam receptus est, qui de se aliquando dixerat. Psal. 21. 7. *Ego sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & obectio plebis.*

Christi humilitas exaltata spem facit humilibus exaltationis obtinenda.

Psal. 21. 7.

Oblatos Christo paruulos Apostoli prohibebant accedere, vel tanquam tantæ Maiestatis indignos, vel tantæ sapientiæ simplicitate opportunos. Discipulos autem sic interpellat Dominus Matth. 19. 14. *Sinite paruulos venire ad me, talium enim est regnum cœlorum.* Profectò si tales tantum in cœlo regnant, miserum est adoleuisse mortales, & absque regnandi solo ætatis augmento decidisse. Quid putandum est? Cœlum non iuuentutis, non adolescentiæ patere virtutibus, sed infantili tantum donari simplicitati? O regnum satis puerile, ubi non alij imperant, nisi qui neque se regnare didicerunt! Absit tanta ab illo regno absurditas, cuius corona non teneris membris, sed robustè militantibus promissum est, quodque vi pugnantium inuaditur, & violenti rapiunt illud. Hæc verò quia ratione cum hoc ætatis congruant, in qua neque versare arma, nec violentè oppugnare concessum est. Adnotauit hic Theophylactus non dixisse Dominum, paruulis indicatis, istorum est regnum cœlorum; sed *talium.* Ac si hinc suggillarentur paruulos despicientes discipuli, monerenturque non esse à regno cœlorum excludendos hominum despectissimos etiam si tales sint, quales ipsi paruulos illos habebant. Quæ interpretatio est de mente Augustini. *Dicit se non eiicere, sed recipere quosuis ad se venientes, etiam pauperulos & abiectissimos.* Quem enim Christus à suo regno exclusum velit, qui paruulos, & abiectos admittit. Quis quantumuis abiectissimus non leuabit se supra se, generosioresque non concipiet spiritus, ausus cœlum ingredi, ubi inutiles quoque pueros videt recipi.

247.

Matth. 19. 14.

Regnum cœlorum paruulorum possessio est.

Theophyl.

Augustin.

§. XLIV.

Maiestatis, atque virtutis rara concordia est: non probus vulgò creditur, cuius dignitas adoratur.

Potiores in populo, & primarij diuersi sunt. Dixit nimis verè in Apolog. Nazianzen. Non enim putatur sanctissimam virtutem cum fortunæ celitudine posse coniungi, aut cum dignitate Optimum posse conuenire pietati. Vitia communiter non perpetrantur, ut voluptatibus suis Magnates satisfaciant, sed in argumentum potentiae, & ad specimen libertatis. Virtus abiectorum hominum quasi res esset, sic à Summatibus despicitur; ac si detrimentum honoris sit, non esse nocentes. Hinc probitas laudatur, & alget. Passimque inuenies nudam pauperem, rarò ad solum admissam, vix vnquam scepro, & purpura ornatam. Si tamen aliquando in consortium Maiestatis prouecta est, vulgò non creditur, quia communi vsu auctoritas Principum deprauata etiam bonis Principibus adimit fidem, dum suspectam criminum facit potentium vitam peccandi consuetudo. Neminem reperies ex alte dominantibus;

248.

Nazianz. Potiores & primarij diuersi sunt. Magnates vitio indulgent ad libertatis specimen. Iuuenal.

tibus, cuius aut non diffamet populus mores; aut cuius non oblatret virtutibus; omnes pariter male-dicentia mordet, quia vulgus neminem sumum pariter & bonum credit.

249.

Sol & luna
principatum
tenentes Dei
manu in coe-
lo collocatur
ne malis sus-
picionibus
infamentur.
Genef. I. 16.

Hinc suspicor signate dictum solem & lunam & stellas ipsa Dei manu fuisse in firmamento collo-catas *Et posuit eas in firmamento cœli*. Et quis alius eas in cœlo poneret, nisi Deus ipse opere suo potuisset? Quis necesse erat hoc expresse addere, quasi verti possit in dubium, quisnam Artifex sy-dera inseruerit cœlestibus globis? Certè cum de sy-derum præfectura sermo præcesserit, opportunè subiunctum fuit, eadem Dei iudici, & opere fuisse in cœlos relata. Præmiserat enim sacer Historicus, hic vers. 16. *Fecitque Deus duo luminaria magna; Luminare maius, ut præfesset diei, & luminare minus ut præfesset nocti & stellas*. Vbi autem astrorum Principatum asseruit, necesse fuit ea dicere, Dei consilio cœlis adscripta; ne malignitas humani ingenij malè de Præpositis sentiens sydera vel ex hoc ipso bona non crederet, quod in tantæ dignitatis fastigium viderant sublimari. Tam insolitum quippe est cum bona fama subsistere Principatum, ut nec sydera ipsa sincere lucida crederentur, cœlo digna, nisi ex scriptura sacra constaret, illa ipsa à Deo æquissimo meritorum arbitrio, & Præfectura donata, & simul adscripta.

250.

1. Reg. 9. 18.
Saul Samuē-
lem Principē
videns Pro-
phetam non
credidit.

Diu multumque laborauerat Saül quærens amissas patris sui asinas, & nisi à pedissequo famulo moneretur, ut virum Dei consuleret, prope fuit, ut relicta cura lassus, & vacuus domum reuertisset. Ergo ciuitatem ingressus Samuēlem, obuium ha-buit, quem ibat consultum. *Accessit autem Saül ad Samuēlem in medio porta, & ait: Indica oro mihi, ubi est domus videntis*, 1. Reg. 9. 18. O. interrogationē ine-ptissimam! Erat Samuēl Populi Princeps, Hebræis constitutus Iudex, cui omnes ex Dei Imperio te-nebantur parere. Quid ergo opus fuit domum in-quire, cuius dignitas non potuit latere? Ipsi ciui-tatis muri, ipsæ publicæ viæ ad Principem ducunt, nec eius domus poterat cum vulgo confundi. Qua-re igitur petit Saül monstrari domum sibi, quæ ex Principis dignitate satis patebat? Verum Saül cum *Virum Dei*, quæreret, Principem non putabat: nec satis erat sibi compertum dignitatem Principis, & Vidētis sanctitatem posse in Samuēle coire Ro-gat ubi sit videntis domus, quia prophetica virtutē in primario populi non credebat; nam si Primarium esse sciret forte prophetā nō crederet. Aptè hic D. Greg. lib. 4. capitulo Samuēlis responsum exposuit. *Ego sum videntis*, inquit, *Videntis ille, est ego: non quod aestimas, sed quod cernis*. Quasi dicat: licet tu existi-mas Prophetæ sanctimoniam alienam esse à Prin-cipis dignitate: ecce me Prophetam simul & Prin-cipem. Adeo enim difficilis inuentu est sanctitas in culmine dignitatis ut nemo iudicetur virtu-te præditus, qui ad fastigium potentiae peruenit elatus.

D. Gregor.

251.

Iosue. 1. 5.

Iosue in
Principatu

Postquam iam Moyses fatis excesserat, eius loco successerit Iosue, & in Principem suffectus Israëlitis, sic diuino animatur oraculo. *Sicut fui cum Moysē, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te*. Iosue 1. 5. Magna quidem & optanda pro-missio, nec vllō vitæ tempore non opportuna: Nam sicut à Deo pendere necessarium est, ita si nos ipse dimiserit, quid nobis, nisi prorsus pe-rire, continget: Cur autem huius manu tentio-nis gratia in hoc temporis reseruatur, cum Iosue Dux, & Princeps populi constituitur? An ne si-

mulle cum Principatu obibat Deum amittendi periculum? Qui Dei vices erat gesturus pote-rat eius ope destitui, aut de illius protectione du-bitare? Imo ipsa dignitas Dei iussu collocata erat veluti prædes diuinæ gratiæ, ut securius Deum teneat, cuius causam suscipit procurandam. Sed audi quid de hac promissione sentiat Caietan. ini-bi. *Promittit siquidem Deus, quod velut comes indiuiduus non derelinquet eum, & quod tanquam retinens deuinctum sibi Deo, non dimittet eum sibi ipsi Iosue*. Scilicet, tunc maximè necessaria hæc promissio Dei fuit, cum Iosue Principatus infulas induebat; & dignitatem summam obi-bat, in qua plerunque solent homines à Deo quàm longissimè auerti. Ego oportebat Iosue Deo quodammodo alligari, & arctissimo vinculo tan-quam comes indiuiduus vniri, ne sibi ipsi relin-queretur, in quo iam fastus dignitatis fulgebat. Sic enim homo cum Imperio coniunctus sibi ipsi grauis est ut ipso muneris pondere pressus in vitia prouat, nisi Deo speciali gratia vin-ciatur.

Succe-
dens nouo
Dei auxilio
opus habuit
ne à Deo
discederet.
Caiet.

Homo cum
Imperio con-
iunctus sibi
ipsi grauis
est & ad
lapsus pro-
nuus.

Pulcherrimè rem nobis representat mysticus ille Apologus, vbi ligna sylvarum inducuntur, quæ ex diuersis arboribus sibi quærebant regem. Primum oliuam rogant ut non contemendum acceptaret Imperium. *Quæ respondit: Nunquid possum deferere pinguedinem meam qua Dii vtuntur, & homines, & venire ut inter ligna pro-mouear?* Iudic. 9. In regem eligitur, & sterilef-cere, & arere formidat oliua? Et quis non crede-ret eam regni potius deliciis impinguandam, tot seruitiis cultam & tam florido imperio radicatam? Imò si vnquam fœlix erit, si aliquando futura est affluenti liquore fœcunda, tunc potissimum sibi posset succum copiosorem promittere, cum regni potentia aucta omnium subditorum lignorum substantiam exurgeret more regnantium, vnde pinguedinem baccarum suarum augeret. Non ti-met quidem oliua oleo fraudari; sed religiosum eius vsum accepto regno inuerti. Attende ad eius verba. *Nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua Dii vtuntur, & homines?* Quæ explicans Lyrar. ibid. ait. *Dii vtuntur, & homines, id est, Deus lucernis ardentibus in tabernaculo, quæ implebantur oleo oliuarum purissimo* Ac statim addit. *Per hanc autem pinguedinem intelligitur pie-tas*. Ecce cur adire oblatum regnum oliua pru-dentissimè detractauerit; ne scilicet oleum suum cultui diuino destinatum, in prophanos vsus om-ninò impenderetur, si ad regnantis solium con-tenderet. Videbatur sibi oleum siue pietatem re-liquisse si Principatus dignitatem acceptasset, cum quo agrè pietati conuenit, cuius fastus virtu-tem sapè & Dei obsequiū deferit. Quasi non posset oliuæ lignum factus iam Rex & Princeps esse simul, & pius tan-tumque pietate decreveret, quantum adderetur honori.

252.

Iudic. 9. 9.
Regnum
oblatum re-
cusauit oli-
ua, ne coge-
retur relin-
quere pieta-
tem.

Lyrar.

§. XLV.

*Nimis pendulus est felicitatis gradus
circa Principem conuersari, &
in propinquo Maiestatis
consistere.*

253.
Amicitiam
Principis
omnes am-
biant rari
obtinere,
nullus abs-
que ruina ad
hanc felici-
tatem per-
uenit.

Seneca.
Sero animus
ad periculor-
um patien-
tiam instrui-
tur post peri-
culum.

Idem.
Potentium
ira fugienda
est vitando
nocituram
potentiam.

254.
Stella quo
proximius ad
Principem
Solem acce-
dunt, eo ob-
scurius in-
sereunt.

Amicitiam principis omnes ambiunt rari
obtinere, nulli sine discriminis metu; pau-
ci sine ruina perueniunt ad tantæ felicitatis fa-
stigium. Heu! quantos eximios viros aulici
freti aura delusit, qui dum inter cæcas syrtes,
& infidos scopulos vela tendebant, fecere nau-
fragium? Quis nesciat Parmenonem Alexan-
dri, Cleandrum Commedi, Ablauium Con-
stantini Eutropium Arcadij, Stiliconem Ho-
norij, Theodosij Flauium, Federici secundi
Vineam, Brocam Philippi, Cabtetam Petri
Aragonis, Caraciolum Ioannæ Neapolitanæ,
aliasque eiusmodi fortunæ pilas. Quos nume-
rare possemus, in eodē mari quo aliquando lu-
cere absortos & obrutos. Alium carnificis ma-
nu truncatum, alium ne eandem sortem fortu-
næ recedentis incurreret spontaneo exilio mul-
ctatum: nonnullum post exactum felicitatis
cursum ad purpuram confugientem tanquam
ad aram: nempe ut pretiosius esset funus ex-
pirantis dignitatis. Inter hæc tamen lubrica
plures sunt, qui leuigatum iter calcare velint,
quamqui lapsus timore declinent. Sed si quis (in-
quit Seneca de Tranquill. vitæ cap. 11.) hæc
exempla fortunæ in medullas demiserit, & om-
nia aliena mala, quorum ingens quotidie copia est,
sic aspexerit, tanquam illis liberum, & ad se iter
sit; multo ante se armabit, quam petatur. Sero
animus ad periculorum patientiam post pericula
instruitur, Expeditius est declinare præcipi-
tia quam per abrupta ruentem sistere. Prin-
cipes securius à longe venerantur. Hos omnes
amicos habere operosum est (addit Stoicus Epist. 14)
Itaque Sapiens nunquam potentium iras prouocabit;
declinabit, non aliter, quam in nauigio procellam.
Idem facit Sapiens, nocituram potentiam vitat;
hoc primum cauens, ne vitare videatur. Pars enim
securitatis in eo est, non ex, professo eam petere. Sic
enim amicitia inter dispares fædo plerumque
finitur exitio, ut tutius sit nunquam ad tam
ingentem fortunam peruenisse, quam possessam
pati turpi exitu recedentem.

Adeo nec in ipsa regione firmamenti syde-
ra hoc periculo vacant, cum neque ibi sint
absque experimento nocituræ potentia. Fecit
stellas Deus. Et posuit eas in firmamento cæli,
ut lucerent super terram. At sapius non lu-
cent, interdum extinguuntur, & quæ ful-
gent noctu bellissimis radiis, sic ad primos
Solis fulgores obscurantur, ut nullas iam in
cælo stellas suspiceris. A Sole lucis suæ fæ-
licitatem computant, itemque ab ipso Sole
fatale lamentantur exitium. Quid causam
quæris? Fecit Deus Solem ut præfesset diei.
Luminare magnum, Princeps luminum, &
Tamayo in Genesim, Pars I.

in toto orbe cælesti cæterorum syderum
splendidus Rex. Huic quantum stellæ appro-
pinquant, tantum de lucendi felicitate deper-
dunt. Principis à longè conspectus eas splen-
denti radio nobilitat; & quo longius abse-
dunt clarius micant. Vbi verò sic Principi
approximantur ut videri possint ad summum
felicitatis peruenisse, tunc extincta luce pe-
nè nullæ sunt. Tam hæc vicinitas noxia est, ut
neque in astris sine funesto exitu adiri, neque
inter homines possit absque lamentabili exitio
sustineri.

Genes. 40. 1. *Accidit ut peccarent duo eunuchi;*
pincerna Regis Egypti, & pistor Domino suo.
Relegantur in custodiam nocentes, eorumque
causam Rex iratus iubet, per iudicium inquiri.
Ita iacebant in carcere vincti, ita qui publica
munia in Aula cum splendore tractabant, su-
bito in ergastulis inter mancipia tenebantur.
Magnū debuit esse peccatum, quod eos in tam
miseram fortunam detruxit. At non constat ex
sacra Scriptura quodnam scelus isti commise-
rint. Patet vindicta, sed crimen silentio præ-
teritur: flagitium tacer Historicus; sed verò
sigillatim miserorum pœnam expendit. Pec-
carunt. Bene est. An omne Aulicorum pecca-
tum carcere dignum, & vinculis est? O quam
oporteret Aulas esse desertas, & pro carcere
totum orbem implere nocentibus! Peccasse
dicuntur, nec quantum peccauere describitur.
Fortè erubuit calamus inter incarcerationem
grauissimam leuissimi peccari meminisse. Sed
nec leuiter peccare licet famulantibus Re-
gi? Plurimum annorum seruitia non potue-
runt veniale delere peccatum? Sed quid mi-
rum? inquit ad rem præsentem Lipomanus.
Facile periclitatur, qui potentibus famulatur.
Grauitatem delicti, ne quæsiueris, satis ma-
gnum peccat qui de proximo Principibus ser-
uit: Ipsa Maiestatis vicinitas ad ruinam, velu-
ti impulsus quidam est. Addit opportunè D.
Ambros. lib. de Ioseph. cap. 6. *In voluntate Re-*
gia spes omnis, quibus leuis offensa summum
periculum est; secunda autem res leue ministerium.
Quid firmum speres à volubili Principum vo-
luntate? Quis de suis meritis per omnes Aulæ
molestias quæsitis confidat, si apud Principes
nihil magnum æstimatur ad meritum, nihil me-
diocre delinquitur ad periculum?

Fugiens Dauid sæuientis Saulis implacabi-
les iras peruenit ad Achis Regem Geth. à quo
honorificè receptus hospicio petiit, ut sibi li-
ceter extra curiam Regiam, in aliqua Regni
Ciuitate commorari. 1. Reg. 27. 5. *Dixitque*
Dauid ad Achis: Si inueni gratiam in oculis tuis,
detur mihi locus in vna Urbium regionis huius, ut
habitem ibi; cur enim manet seruus tuus in Ci-
uitate Regis tecum? Hæc ratione ipse se impli-
cat; fateatur obtinuisse regis gratiam, &
cur apud regem maneat expostulat. Si inue-
ni gratiam in oculis tuis, cur manet seruus tuus
tecum? Ecce non maneat in Regia qui gra-
tiosus est Principi? Implebitur Curia ingra-
tis, ut benè accepti exulent? aut non est gra-
tus Regi Dauid, aut in Aula tenebitur. Quoniam
enim iudicio magis erga Dauidem Achis ani-
mum suum beneuolum ostēdisset, quam si eum
apud se perpetuò retineret, ac familiariter asso-
ciaret.

255.
Genes. 40. 1.

Seruatorum
Pharaonis
leue peccatum
multorum
annorum non
delebere ser-
uitia.

Lipoman.
Facile peri-
clitatur qui
potentibus
famulatur.

D. Ambros.
Apud Prin-
cipes leuis of-
fensa summum
gignit pericu-
lum, grandia
obsequia non
sunt nisi leuia
ministerium.

256.

1. Reg. 27. 5.
Dauid ut Re-
gis Geraris
gratiam ser-
uaret extra
Curiam com-
morari vau-
luit.

ciaret. Sed in aula tropicis diu versatus Dauid experimento didicit, non manere principum gratiam nisi quos dilexerint longius habeant, veluti si ex absentia fecerint desiderium sui, à presentia verò certissimum sit ingenerari fastidium, quod plerumque transit in odium. Cautè ergo Dauid vi inuentam apud Achis gratiam non amitteret, postulauit missionem, tunc gratiæ securus cum longius vitaret regis aspectum, qui in alterius Regis Aula, toties incurrerat vitæ periculum.

257,

Naboth periclitatur ex vinea quia regi propinqua.

Vna Nabuthis vinea quam ingens discordiarum materia fuit, quàm domino suo fatalis! qui cum illam petenti Regi tradere detractasset, veniam pariter, & vitam amisit, Achabus vineam Naboth tam anxie concupierat quam violenter abstulit: nec eam prius potestate inuasit, quam honore spoliatum Naboth, diuinæ & humanæ maiestatis rerum subornatis conuinceret testibus, populoque lapidibus obruendum obiecit. Vnde verò innocentissimum virum tanta calamitas inundauit? Ob quod scelus vitam ignominiosa morte finiuit? An quia vnus viniolæ dominus fuit. Erant profectò plures in Iezrael, & in omni Samariæ regno vinearum pagos latiores possidentes. Hæc tamen Nabutho modica vinea non aliam ob causam funesta fuit, nisi quia in vicinio Regis domibus adjacebat. Audi quo sibi titulo Rex vineam suam à Nabutho petierit 3. Reg. 21. 2. *Da mihi vineam tuam ut faciam mihi hortum oleum, quia vicina est, & propè domum meam.* Hæc ipsa vicinitas, quæ Nabuthem Regi coniunxit, non tam vineæ cupiditatem auxit, quàm suo domino ruinam struxit. Fortè vineam Achabus non petisset, si à domo regia longius abesset, at cum Achabo adhæsisset Naboth, sui perniciem tanquam à vicino contagio ex approximatione ad regem excepit. Nempe illa Maiestas qua cæteris eminent Reges nunquam diu patitur quemquam tuto accedere & cum omnes inferius habeant, accedentes deturbant. *Fugiant enim cohabitare hominibus, & idè excludunt vicinos.* Ait Ambros. lib. de Nabuth. cap. 3. Tanquam si ex solitaria excellentia aliquid sibi diuinitatis asciuerint, ita cohabitare hominibus dedignantur, vt à ruina tutum neminem sibi proximum velint, sed quos amicitia efferunt maiori indignatione præcipitent.

D. Ambros.

§. XLVI,

Nullus hostis infensor, quàm qui est sanguinis cognatione propinquior.

258

Tertull. Multa natura bona in deterius degenerant.

Multa naturæ bona in speciem deteriore degenerant, & vt loquitur Tertullian. lib. de Præscript. aduers. hæres. *Etiā de oliua nucleo mitis, & optima, & necessaria, asper oleaster exoritur; etiā de papauere fici gratissima & suauissima, ventosa et vana caprificus exurgit.* Quid mirum si vitio gentis humanæ natura ipsa præuertitur, nostræque

voluntatis impulsu abeat in turpissimos mores? Nihil nobis dedit natura suauius, quàm sanguinis vinculum, & propinquitatis gratissimos nexus quibus in amicitiam colligamur & in concordiam vnimur. Nec potuit alius potentior esse ad amorem stimulus quam in alio inueniri aliquam partem tui, vt non possis nisi simul portionem tui oderis fratrem odissè. Verùm aduersus hunc naturæ stimulum contumaces, nulla fræna non frangimus, nulla lora non rumpimus, si inter propinquitatem sanguinis vel inuidia se inserit vel hæreditatis æmulatio interuenit. Tunc acti in furias homines, nihil nisi arma, & necesse cogitant, illumque sanguinem, per quem in beneuolentiam omnes cogimur, cupiunt effundere. Hinc ille Romæ conditor vrbis qui quos muros erexerat fraterna cæde fœdauit, omne homicidium appellari parricidium decreuit, & lata lege sanciuir, vt in eiusdem vita refert Plutarchus. Fortasse iam excusationem sui sceleris prætexebat, quod putasset, nisi propinquis necem inferre esse omnino impossibile. Idem etiam auctor est Pyrrhum. *Epiroiaum Regem, cuiusdam ex filiis puerum ad huc patrem roganti, cuiusnam regnum relinqueret: Respondisse: ei ex vobis, qui gladium acutiorē habebit.* Additque opportunè. *Sed hoc nihil differt ab illa tragica detestatione. Acuto ferro diuidant fratres domum. Adeo fera & inhumana regnandi cupiditas est.* Imò dixisset amplius si diceret: Adeo inhumana fraternitas est, cupiditate regnandi prouocata vt eos primum sæuiat, quos generis consortio, sibi proximis reperit: Vnde Tertullian. in Apologet. cap. 39. aciori stilo Ethnico pungit, quod Christianis iniuriosè irriderent, fratrum se nomine ex charitate compellantibus. *Idè fortasse, inquit, minus legitimi existimamur, quia nulla de nostra fraternitate tragædia exclamat vel quia ex substantia familiari fratres sumus, quæ pene vos fere dirimit fraternitatem.* Nam si Poëtis fides: quæ apud ipsos tragædia legitur, quæ fratres inter se non committat, ac per cognatorum vulnera & cædes non struat suam fabulam? Quæ vnquam familiæ substantia fraternitatem non diremit? quæ ex fratribus hostes peperit? Ab hac officina semper processerunt interminabiles lites infensiores inimicitia, vindictæ sæuiores.

Sanguinis vinculum ad amorem fortissimum.

Romulus omne homicidium iussit appellari parricidium.

Plutarch.

Idem. Acuto ferro diuidunt fratres domum.

Tertull. Chr. stiani existimati minus legitimi fratres, quia erant charitate concordantes.

Astrorum omnium lumina posita sunt in firmamento cæli, vt lucerent super terram. Vt scilicet ab hac elementorum turbulentia seposita, sic lucerent super terram vt nulla esset inimica vis quæ eorum splendorem turbaret. In suo orbe sydera placidè regnant vbi neque ventorum rabies lucidissimas flammæ extinguit, nec vlla inferior potentia est, cuius impetum timeant. Hæc verò stellarum tranquillitas syderum pax, astrorum securitas (quis credat:) sola similium syderum oppositione turbatur, & ingentia illa lumina nullis subiecta peregrinis incurfibus, dum inter se dimicant inuicem obscurantur. Sol cæterorum syderum fulgorem non sustinet, & qua ille mundum illuminat reliquorum flammæ extinguit: Ipse autem quas in stellas tenebras mittit interposita luna patitur, & minimi huius luminaris obiectu languescit.

259.

Sydera nulla causa perturbant, nisi germanorum syderum oppositio.

Cyrill.
Alexand.

cit. Ut meritò dixerit Cyrill, Alexand. in Apolog. cap. 3. *Lux quidem luce confunditur, & altitudo altitudine confunditur.* At si lux nullum alium inimicum habeat, nisi ipsam sibi cognatam lucem: illaque sydera eodem parente cœlo genita sibi ad inuicem inimica sint, & veluti hastata acie luminosis radiis confligant. Non tam ignis astris opponitur. ex aquarum substantia procreatis. quam eiusdem parentelæ sydera inuicem contrariantur, & vsque ad lucis interitum ipsa se impetunt. Tanquam si à cognatione originis ipsis ingenita sit major hostilitas, & in eiusdem generis astra sæuior crudelitas.

260.

Sap. 16. 27.

Peregrinantes Israëlitas Deus per desertum singularis naturæ cibo pavit: dedit illis in alimentum Manna, non sapore modo sed illa etiam pro pietate mirabilem quod ad primum solis exortum liquefieret, & ut scribit Sapien.

16. 27. *Quod ad ignem non poterat exterminari, statim exiguo radio solis tale factum tabescebat.*

Parum hoc, nisi eius etiam soliditatis esset Manna, ut mola concussam adhuc naturæ

Num. 11. 8.

suæ retinens esset, ac in mille ciborum formas condiri pateretur. Num. 11. 8. *Circuibatque populus, & colligens illud frangebatur mola, siue terebat in mortario, coquens in olla. & faciens ex eo tortulas quasi panis oleati.*

En tibi Manna supra omnes ignis ardores inuictum supra omnes molæ tunctiones infractum, præterquam solis radiū nullum in orbe hostem inuit, nullius potentia expugnari potuit quin ab ipsis aduersariis gratius euasit. Vnde meritò miratur Caietan. inibi *Mirum est*, inquit, in cap. 16. Exod. *quod non sustineret calorem solis excellentem, & sustineret, tunc calorem ignis, tum molam.*

Caiet.

Manna quia de cœlo panis erat infusos habuit solis radios tanquam cognatos.

Et quem non suspendat tam arcana huius cibi propietas. Nobilissimos solis radios ita infensos habuit, ut ad benignum eius calorem liquefceret, euaderet periret cum resisteret tamen ardentibus flammis, cum euaderet feruentibus aquis, innoxius, cum denique molari tormento minutim descriptus integra natura persisteret. Verum si ad eius originem respicias, mirari desines Manna aduersus hæc inferiora elementa pertinaciter inualuisse. Memineris id cibi genus cœlestem panem esse Ita Psalm. 77. 24. *Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.* Idem parens utrique cœlum Solem, ac manna quædam veluti cognatione propinquos effecit, & quasi in diuersa natura germanos. Non igitur tam inimicos manna habuit extraneos, quam solis radios cognatos; facilius sustinuit ardentem ignem feruentem, quam tepidi solis molissimam flammam: ab aliis tanquam ab extraneis infirmius impetitur, sola vi solis, quia origine propinquior erat, anihilatur.

261.

Gen. 25. 22.

Deprecatus Isaac pro uxore sua Dominum obtinuit precibus, ut sterilitatis impedimento abolito Rebeca conciperet, tarditatemque vteri Dominus geminæ proles conceptu repensavit. *Sed collidebantur in utero eius parvuli.* Genes. 25. 22. Non videbatur fetus gestare, sed prælia: nec erat vterus naturæ officina, sed stadium pugnæ. Sentiebat Rebecca, sibi conuelli viscera, sed tam insoliti causam tumultus ignorabat. Dubia animi. nec magis corpore ægra, quam mente recurrit

Tamayo in Genesim; Pars I.

ad Dominum. *Qui respondens ait: Duo gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusque populum superabit.* Ibid. vers. 23. Adhuc Rebecca non intelligit obscurum oraculum, nec dum percipit, quo modo possint pugnaces populi aluo concludi, gentesque bellatrices intra angustias viscerum circumscribi. Quando igitur rem totam penitus intellexit; Tunc scilicet, cum effusis infantibus, in duobus fratribus, & quidem vterinis; totas armatas acies confligentesque populos se peperisse conspexit. *Iam tempus pariendi aduenerat, & ecce gemini in utero comperti sunt.* Ibidem vers. 24. Soluta partu, solum quoque fuit furiarum ænigma. Et cum se credebatur belligerantes populos paritura gemellos fratres comperit, peperisse. Pugnas quæ prænuntiabat, oraculum, fraternitas comprobauit; & ubi gestabantur sanguinis coniunctione germani nihil nisi hostes acerrimi nutriebantur. Pulchrè ad hæc & subtiliter Tertullian. lib. de anima cap. 26. *Portentosa forsitan inquit. petulantia infantia, ante certantis quam viuentis ante animomosa quam animata: tantummodo matrem subsultando turbasset. At cum partus aperitur, & numerus inspicitur, & auguratus recognoscitur, puto iam non anima solummodo probantur infantium, sed & pugne.* Quasi dicat: animas ante contendere, quam animari, infantes prius certare quam videre monstrum videri posset, si nisi duorum fratrum infantia esset. *At cum partus aperitur, & numerus inspicitur: cum scilicet apparere gemini ex utero fratres iam non portento similis petulencia fuit, nec solum duplex anima comperta est, sed ex duplici animula, quia fraterno erant sociata vinculo apparuerunt pugne, patuere certamina, & plusquam in conlectantibus populis pugnae fraternitas.* Quasi portentosa vis illa quæ viscera Rebecca quassabat, aliunde non posset nisi ex fraterno sanguine accendi, qui eò magis inflammatur ad odium, quò plus adstringitur cognationis vinculo.

Ibid. v. 23.

Ibid. v. 24. Rebecca geminos gerens in utero fratres armatas acies dicitur concepisse.

Tertull.

Amasias Rex Iuda deuictis Idumæis effectus recenti victoria Israëlitarum Regem Ioas bello palā indicto, ad pugnam prouocauit. Israëliticus autem non modò armis annuit, verum etiam per ludibrium belli conditionem accepit: caduceatorem ergo hostis, his mandatis instructum remisit. 4. Reg. 19. *Carduus libani misit ad cedrum, quæ est in libano, dicens: Da mihi filiam tuam filio meo uxorem; transieruntque bestia salus, quæ sunt in libano, & conculcauerunt carduum.* Hac parabola perstrinxit Amasiam significans in suum caput decisurum bellum, quod indixerat Israëlitis, matota viribus ausu & a valentioribus conculcatu

262.

4. Reg. 19. 3.

Ioas belli minas per coniugium explicat, ut insinuet, affinitatis odia implacabiliter desanire.

D d 2 de

de nuptiis carduus agit? Credo ut tanto crudelius bellum fore significet, quanto à sanguinis propinquitate indicatur per matrimonij vincula processurum. Quasi non posset seueriores conflictus, aut ferociora prædicere prælia, nisi illa prius armasset affinitate conjugij. Nulli enim ad inimicitias majori ferocia insurgunt, quam qui commercio sanguinis copulantur.

§. XLVII.

Naturæ impetus non tantum sistere, sed in contrarium flectere, solius gratiæ vis est & diuinæ potentiæ opus.

263.

Facilius est quoscunque alios regere ipsum corrigere.

Fera & cupiditates suadentibus surda sunt.

Seneca.

Nunquam bona fide mansuescunt vitia.

Nazianz.

Pariter Deus se Auctorem naturæ ostendit cum hominem facit & eundem in alium refingit.

Facilius est gentes quantumuis barbaras, & alieni imperij impatientes regere quam animum suum quemque corrigere, & tradere sibi. Quisque suis propensionibus, & innatis affectibus rapitur, alius auaritia, alius ira, alius ambitione laborat, nonnunquam hæc omnia vnum circumstant hominem, cui difficillimum est cunctis obluatari, & ab omnibus penitus se expedire. Poteris eorum impetum, semel, aut iterum frænare, sed non diuturnam moderationem ferent, quin majori ferocia aucta prorumpant, rationisque vincula præcipiti impetu abrumpan. Ferarum, & nostrarum cupiditatum naturæ hoc simillimæ sunt, quod suadentibus surdæ sint, & ut rectè ait Stoicus. Epist. 85. *Tigres leonesque nunquam feritatem exuunt, aliquando submitunt; cum minimè expectaueris exasperatur toruitas mitigata. Nunquam bona fide vitia mansuescunt.* Quod natura belluis hoc est hominibus consuetudo à qua potius nobis naturam facimus; & nisi sublimior gratiæ potestas obstitit, nunquam penitus infingemus deprauatæ naturæ contumaciam. Hoc diuinæ potentiæ opus, neque vnquam absque eius auxilio hoc contingat miraculum, ut mutatione genij mirabili, totus homo in alium repente abeat, sibi dissimilem, & prodigiosa metamorphosi in diuersam naturam translatum. A Deo tantum hæc transmigratio prouenit, inquit in Apologet. Nazianzen. *Qui ubi comprehendere, & mancipare voluerit, prauent veloces, fallit prudentes, subuertit fortes, contrahit sublimes, mansuescit feroces, reprimit potentes* Tam operosa hominis immutatio nulla alia perfici manu potest, nisi validissima illa; quæ à principio ipsum hominem finxit. Nec minus summa Dei potentia deprehenditur, cum materiam luti in animam viuentem transformat, quàm cum animum prauis affectibus deformatum, depurgat, & de veteri, nouum restituit. Tunc se pariter Auctorem esse naturæ ostendit, dum eundem hominem fecit, & in alium pro potestate refringit.

Hæc eadem ex nostro Genesis textu erueret libet, vbi firmamentum stellis ornatum Deo Auctore legimus. *Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram.* Hæc verba altiore sensum continent: scilicet ut astra super terram luceant, operæ pretium fuit, ut à Deo in firmamento ponerentur: quasi haud quaquam sydera radios suos in terram mitterent, nisi illa lucere à Numine datum esset. Sed cum hoc sit omnibus nouissimum, nempe nihil esse in rebus creatis, quod à Deo acceptum non sit, quid opus erat nos admoneri certissimæ veritatis? ac si lucentia qui cernimus astra illa dubitare possemus an à Deo luminandi vim habeant, aut aliunde ipsis prouenerit. Sufficiebat certè hoc Deum à principio iussisse. *Dixitque Deus Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, & luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* Gen. I. 14. Ita illis Deus cum lumen indidit, simul illuminandi terram legem dedit, nec poterant illa supreme dominantis refragari mandatis. Cur igitur modo additum est. *Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram.* Certè ut ad mores hominum informandos doceamur quam necessaria sit singularis Dei prouidentia ut naturæ impetus nostræ in contrarium, si quando oporteat, deflectamus. Nam ut plures existimant stellarum ignea natura est, ignis autem innatus appetitus sursum ferri ac in superiora conscendere. Cum autem ignitas stellas Deus iusserit *ut lucerent super terram*, quodammodo ipsarum naturam infregit, & in aliam commutauit naturæ propensionem. Non in hoc miraculum agnoscam, quod nullum est, cum stellæ radios suos inferius naturaliter mittant, sed quod in huiusmodi lucendi forma naturæ ignis vnde compactæ dicuntur quodammodo contrahentur. Quod eleganter notauit Theodoret. serm. 1. de Pro- uidentia. *Equidem, inquit, Solem & Lunam cum toto illo stellarum cœtu, cælo terga uertisse & radios suos deorsum demittere videmus. Creatori enim seruiunt, & natura illis est quem creator instituit terminus. Tibi enim minimè parebit ignis natura.* Concinit Theodoretus Chrysostom. Homil. ad Neophit. tomo 5. *Ignis, inquit, natura alta petit, & si infinita cogant ad inferiora ferri non toleraret. In sole vero totum Deus contrarium fecit: ipsius radios in terram conuertit, & lucem fecit inferius vergere.* Sacra ergo Scriptura ut insinuet naturales finitrosque hominum motus non posse absque diuina influente vi in contrarium conuerti hoc exemplo vritur stellarum inferius lucentius quod diuinæ potentiæ specialiter adscribit, dicens: *Et posuit eas in firmamento cæli ut lucerent super terram.* Nam ut inquit Apostol. ad Rom. 15. 4. *Quacunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt.* Creatori igitur adscribitur quod nouam stellæ sortitæ sint naturam. Ut scias prauos animi affectus comprimere, impetusque naturæ sic inuerrere, ut videaris in iam transisse naturam non esse opus artificiosæ

264.

Gen. I. 14.

Theodor.

Deo specialiter tribuitur quod ignea stellarum natura deorsum irradiet.

Rom. 15. 4.

artificioſæ ſolertiæ noſtræ, ſed diuinæ prorsus virtutis. Quantumvis enim homo, vel iram conſopire, vel ambitionem tegere, vel carnis petulantibus velit inſultibus moderari, niſi Dei gratia adiuvante non poterit; eius nempe eſt, ſic impetus appetitus humani cordis cohibere ut Dei gratia ſuffultus homo videatur in aliam naturam tranſiſſe.

265.

4. Reg. 20. 10

Lethali morbo ægrotans Ezechias deploratam iam vitam lachrymarum pretio redimit. Deique nomine Iſaias quindecim illi annos recuperatæ ſanitatſ indulſit. Ut vero tantæ promiſſioni fidem faceret, prodioſi miraculi dedit optionem. Vis, inquit, ut in horologio Achaz aſcendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidem gradibus? Et ait Ezechias: *Facile eſt umbram crefcere decem lineis, neque hoc volo ut fiat; ſed ut reuertatur retroſum decem gradibus.* 4. Reg. 20. 10. In ſolari horologio oſtendenda erat, Solis curſus immutatio mirabilis, qui vel feſtinus properaret ad occaſum, vel ad orientem acceſſato reſreſſu umbra ſtili indicante recurret. Erat in utroque ſtupendum naturæ prodigium, & licet per umbrarum lineamenta fieret, diuinæ potentie vim ipſo Sole clariſus indicabat. Siue Sol occaſum antenerreret, ſiue proueſto iam die nouum inchoaſſet exortum, pari ſanè argumento conuinceret, non id naturæ Solis eſſe tribuendum, ſed tanquam diuinæ omnipotentie opus prædicandum. Verum ex his contrariis effectibus, alterum Rex tanquam facile reiicit. *Facile eſt*, inquit, *umbram crefcere decem lineis*: alterum veluti difficillimum eligit, *ut reuertatur retroſum decem gradibus.* Solem maluit regradientem incedere, quam prono ad occaſum curſu properare. Sed cur potius agnoſcit miraculum in ſolis reſreſſu? Quid amplius ad prodigij ſpeciem pertinet Solem hoc vel illo modo conuerſi, ſiquidem quaquaueſum ferretur, ſui curſus tenorem pari nouitate mutaret? Sanè Ezechias non tam ingens reputauit miraculum ſi Sol in occaſum celeritate inſolita properaret, quam ſi intercepto naturali ad occaſum progreſſu in ortum repente ſe flecteret. Sol enim naturæ pondere in occidentem labitur, ea illi propenſio, & conſuetudo eſt, tot ſæculorum decurſu radicata. Quidquid ergo fieret naturali propenſioni conformius, id eſſet utique feſtinaturo facilius *Facile eſt umbram crefcere.* At cum non pronus quidem, ſed contrariam naturæ viam retroaſto motu carperet, tam ſupra vires naturæ prodigium eſſet, ut niſi à Deo pro poteſtate fieret nullius creaturæ viribus potuiſſet exhiberi. Luculenta ſanè Rabban. commetatio inibi apud Gloſſam. *Maioris*, inquit, *poterat eſſe miraculi, ſi Sol contrarium ſuo mori curſum ageret, quam ſi conſueto proceſſu incedens tamen ſi ſuper terras elatus ad orientem, quaſi ad ſecundi diei manè, nulla interueniente nocte, facturum aduolaret.* Inde indubitablem Dei potentiam conſpicit Ezechias; vnde conſuetus naturæ curſus in contrarios uſus reflectitur: ubi non ſequitur ſol propenſionis ingenitæ impetum, ſed veluti nouam ſortitus naturam ſibi contrarios curſus perficit. Diuinum planè opus eſt, quoties ita naturæ noſtræ obſtiſtimus, ut in diſſimiles mores tranſeamus.

Sitienti in deſerto Populo duplici Deus miraculo aquam propinauit. Primum cum Iſraelita peruenirent, in ſcatentibus fontibus locum tanta amaritudine infectas aquas inuenire, ut in copia maxima augerent potius quam extinguerent ſitim. Tunc Dei monitu Moyses immiſſo in fontes ligno dulcorauit aquas ſimulque populi placauit, & querellas & ſitim. *At ille clamauit ad Dominum, qui oſtendit ei lignum, quod cum miſiſſet in aquas in dulcedinem verſe ſunt.* Alibi Iſraelita Sinai deſertum ingreſſi, cum inueniſſent terram aridam, petroſam exſuccidam, nullis iam fluentis irriguam, prioris beneficii in præſenti neceſſitate obliui, iterum Moyſi ſuam ſitim exprobrauerunt: eorum vero murmura Moyses ſedaturus nouo prodigio, ſumpta de tabernaculo virgâ Percutiens bis ſcilicet egreſſe ſunt aquæ largiſſimæ, ita ut populus biberet, & iumenta. Num. 20. 11. Inter hæc duo miracula, quodnam maius extiterit, non facile iudicaberis: Tamen in ſacris litteris video hoc poſtremum multiplici laude celebrari Pſal. 77. 16. *Eduxit aquam de petro & deduxit tanquam flumina aquas.* Sapient. 11. 4. *Situerunt, & inuocauerunt te, & data eſt eis aqua de petra aliſſima, & requies ſitis de lapide duro.* & 1. Corinth. 10. 4. *Bibebant autem de ſpiritali conſequenti eos petra.* Ecce quantis elogiis manantis aquam ſilicis miraculum decantatur, quod non auare latiſus diſpenſauerit, ſed tanquam flumina copioſiſſimè effuderit, quod ſic ſatiauerit ſitibundos, ut non ultra ſuis querelarum cauſam inuenerit. Quod explicans Paulus & elucidans addit, aquam eorum itinera proſequutam, rupemque ipſam ipſorum imminuiſſe veſtigiiſ. Quid hoc miraculo ſublimius? Quid Dei ſummam potentiam ma-niſeſtè oſtendit! Huic ſi amaricantiſ aquæ ſuperſuſum dulcorem componas, hoc inferius videtur, illud apparet ſublimius. Verumtamen longè aliter cenſet Eucherius Lugdunen. de laudibus eremi, qui ex amaris reddere dulces aquas exiſtimat non minus fuiſſe omnipotentie prodigium, quam ab arida petra copioſos latices emanariſſe. Attentius obſerua eius verba *Percuſſa ſilice*, inquit, *exundantes aquas ſitientibus præbuit, & ab horrentibus ſaxis riuos natiuo fonte depromens, occulta manu impoſuit ſubitam latentibus venis naturam. Nec ſolum illic ingeſto flumine viſcera ſicca rupiſ infudit, verum etiam dulcedine ſuperindidit amaroſ triſtibus aquis hauſtus repreſſit, illas elicit, has placauit; nec maiori miraculo è ſaxis aquas, quam ex aquis, alias aquas reddidit.* Hoc proſecto maximum fuit omnipotentie argumentum, ex aquis alias aquas reddidiſſe; ſic nempe naturam immutare, ut de priſtina nouam reſtingeret, ipſæque aquæ ſint iam non ipſæ, ſed tam nouo uſu tractabiles, ut quæ prius fuerant implacide, auſteræ horridæ ipſiſque ſitibundis hominibus reſpuendæ iam ſitientes hauſtu ſuauiſſimo recreent, quaſi aliæ iam eſſent. cum adhuc ipſæ Hoc miraculum ſicum quocunque alio componas, ſiquidem non ſuperat, æquat tamen nec minus Dei ſumma virtus oſtenditur, cū occulta

266.

Exod. 15. 25.

Num. 20. 11.

Pſal. 77. 4.

Sap. 11. 4.

1. Corinth. 10. 4.

1. P. 4.

Eucherius
Lugd.

Magis oſtenditur diuinæ poteſtas aquarum naturam mutans qua è ſaxo nouiter creans.

manu imposuit subitam latentibus venis naturam, quam cum ex aquis alias aquas efficit, naturamque contra seipsam sapere, contra nativa vitia operari concessit. Hæc si transferas ad hominum mores, quoties eos videris moderari naturæ sinistris, & improbis motibus, & in novos homines reformari professione virtutis, id non humanum puta, sed prorsus diuinum, & occulta Dei manu, gratia, & favore concessum.

267.

At dices ad passionum tumultus componendos educationem, & solers studium plurimum posse. Non abnuo, sed nisi vis illa diuina cupiditatum nostrarum compri-
mat feritatem, *nunquam bona fide hæc fera mansuescunt.* Erumpent profecto cum minimè sentias, quia quæ arte domitæ sunt, non naturam denudant, sed regunt, non affectus enecant, sed sopiunt. Graphice hoc depingit Tertullian. libro de Anima cap.24. ubi aliorum intentas. *Planè, inquit, obliuiscetur feritatis leo mansuetudinis, eruditione prauentus, & cum toto suggestu iubarum delictum fiet Berenices alicuius Regina, lingua genas eius emaculans, mores bestiam relinquent.* En tibi in Leone Berenices Regina (de quo Ælian. libro 5. Histor. animal. cap. 39.) affectionum nostrarum mansuetudinis eruditione domitam feritatem, & belluam illam dediscentem naturam suam, arte & solertia fœminæ delinitam, quæ instar catellæ mille blanditias toto suggestu iubarum Regina præstiterit lambenteque lingua genas blandissima libatione demulserit. Sed refert audire quid de eadem bellua ingeniosus Carthagenensis Præbyter subjungat. *Non obliuiscetur ille, ait, naturalium pabulorum, naturalium remediorum, naturalium terrorum: & si de piscibus, etsi de placentis Regina ei obtulerit, carnem desiderabit: & si languenti theriacam composuerit, simiam leo requireret: & si nullum illi venabulum offirmabit, gallum tamen formidabit.* Sic nimirum ad naturam recurrit feritas erudita, sic in seipsam redit morum toruitas pædagogorum industria mitigata. Quantumvis cupiditates tuas artificiosè reprimas, studiosè corrigas, aut solerti attentione componas, nisi diuino auxilio fueris, gratiaque præmunitus, quauis data occasione subsilient. Soperientur profecto, non extinguentur hæc nobis insitæ scintillæ vitiorum, non aliter extinguenda, nisi diuina irrorauerit gratia.

Tertull.
Berenices
Regina leo
pro catella
in deliciis
fuit.

Ælian.

Cupiditates
sicut & fera
mansue-
factæ etiam esse
vari solent.

§. XLVIII,

*Pessimum malignitatis ingenium
est proximorum virtu-
tes tegere, vitia
prodere.*

Non satis liquet, an virtutis, an hominum odio ad vituperandum faciles, ad laudandum simus difficiles? Nam si virtutem amamus, cur in alio visam obtrudimus? Si diligimus homines, cur eorum vitia etiam ex abdito publica facimus? Vtrinque iniqui, & in naturam humanam sa-
uissimi hostes, quibus neque integrum est, aut sanctitatem profiteri, aut impune peccare. Hoc nempe deerat ad miseriam mortalitatis nostræ, ut neque probi, neque improbi ab iniuria hominum tuti simus. Quid enim alienis oculis rectum est? quid occultum si malum sit? Audi Themistium. orat. 17. *Silet philosophus? incessunt; tanquam pre imperitia dicendi sibi grauitatem affingat. Ad dicendum se componit? reprehendunt, veluti è philosophia castris in Rhetorices transeuntem. Si quid culpet; atrabile laborare dicunt: si in Regiam veniat, præter institutum facere: si domi se contineat, superuacaneum terra pondus iacere: Si Rempub. capeffat, ambitiosum: si ab illa recedat, nullius usus iisdem esse contendunt: Quid cum hominibus adeo morosis agamus, qui quo nos collocent loco non habent?* Sic quærelas totius humani generis fundit, hominum malitiam deplorans, vitia pro virtutibus ingerentium, ut hæc publicent, illas confundat: scilicet ut obscurata morum integritate, sola culpata vita sit quam in publicum educere cupiant.

Astrorum micantia lumina Artifex mirabilis Deus firmamento inseruit, ut lucerent super terram: cumque omnibus hæc lucendi natura paritatione conueniat, Solius Lunæ priuilegium est semper in cælo lucere. Reliqua sydera obscurantur ad præsentiam Solis, quæque noctu splendent, interdiu delitescunt: Solis scilicet repressa fulgore, & ex consortio maioris luminaris lucendi potestate multata. Non sic profecto candicans Lunæ nitor extinguitur, sed ad maximi luminaris præsentiam conspicua, adhuc splendores suos retinet, & super terram lucet. Sed si stellæ simul cum Luna ad hoc positæ sunt in firmamento cæli, ut lucerent super terram; cur non pariter omnes aut interdiu obscurantur, aut micant? cur syderum minimum Luna solaribus radiis non cedit, si grandiores stellæ eius maximi luminaris fulgores non sustinent, sed ipso exoriente decedunt? Scio huius discriminis naturales causas, nunc ad morum institutionem respiciens haud incongrue dixerim, ideo Lunam ad præsentiam solis non occultari, quia inter reliqua cæli sydera sola est, quæ candorem vultus maculosis næuis infuscat.

Præter

268.

Neque pro-
bi neque im-
probi ab iniuria
hominum tu-
ti sunt.

Themist.
Elegas The-
mistij obser-
uatio circa
calumniam o-
rum dicati-
tatem.

Detraho-
res quo loco
alios consi-
tuant, nes-
ciunt.

269.

Solius Luna
priuilegium
est ad præ-
sentiam solis lu-
cere.

Lunam, quia
maculas ha-
bet, Sol non
obscurat.

Plinius.
Luna macu-
la sunt terra
rapta cum
humore sor-
des.

Philo.

270.

Marc. 3. 2.
Chrysolog.

Pharisæi ut
virtutes
Christo ob-
nubilent
virtutem
criminantur.

271.

Genes 4. 7.

Præter Lunam nullum est astrum, cuius facies turpiter sordeat, omnia puro, & de fœcato candore lucent, in vnius Lunæ vultu apparent maculæ (quæ si credimus Plinio libro 2. cap. 9.) nihil aliud sunt quam terra cum humore sordes. Sol igitur cum syderibus inique agit, dum synceram stellarum lucem obnubit, Lunæ vero maculas manifestat. Fortissima fronte Luna luceret, ipsam pariter obscuraret; at cum illam vnice maculosi defectus inficiant, vnica illa est, cui non licet in meridiana luce latere. Sole exorto (inquit Philo de Mundi opificio.) tot stellæ, quæ apparebant, non obscurantur solum, sed euanescent etiam. Quia non maculosæ, non sordidæ, sed fronte tota ad candorem composita radiant: cumque sol earum defectus nequeat ostendere perfectiones abscondit, quasi hoc facinore sol hominum mores, aut representet aut induat, qui cum proximorum defectus latere non sinant, eorum virtutes peruersissima obscuracione præstringunt.

Ingressus est Iesus Sabbato Synagogam, vbi multi ex Iudæis de more conuenerant: erat inibi fortè homo habens aridam manum, cuius sanitas tanto medico seruabatur. Ecce omnes pariter oculos in Iesum malitiosè conuertunt. Et obseruabant eum si sabbatis curaret, ut accusarent illum. Marc. 3. 2. Rectè adnotauit Chrysologus serm. 32. Obseruabant solliciti sacerdotes sabbatis, non si peccaret; sed si curaret. Et quid curatio ad accusacionem spectabat? Si sabbatis curare crimen est, ad crimen respexissent vtrique, quod ad iudicium deferrent; nam curatio non facit reum, solum peccatum esset, de quo poterat Christus apud Iudices conueniri. Dicatur ergo illos, quæsiuisse in curatione peccatum: non quod nihil de peccato cogitantes obseruauerint curationem. Obseruabant eum si sabbatis curaret. Curare virtus est, non reatus, An isti virtutem accusare gestiebant? Ita planè, inquit supra Chrysolog. Amatores criminum inuigilant, insidiantur in accusacione virtutum. Nempe omnia sunt peruersa peruersis, & ut publicent vitia virtutem insimulant. Quia capiunt proximorum crimina ad publicum producere, eorum tentant virtutem criminari. Vnico malignitatis arbitrio & virtuti insidiantur, & vitio: illam occultare contendunt, hoc euulgari procurant. Curationem obseruant, ut de virtute crimen aucupentur, & cum ingerunt pro virtutibus crimen, hoc ad publicum iudicium produnt, ac dum virtutem obscurant, scelus euulgant.

Egrè tulit Cain. repulsam oblationis suæ, Deoque gratius fuisse holocaustum fratris. Mœstus, & toto ore indignabundus innocentissimi Abelis machinatur animo necem. Occurrit illico Deus ut ferocientem animum in humaniores cogitationes inducat. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne, si benè egeris recipies: sin autem malè; statim in foribus peccatum tuum aderit? Genes. 4. 7. Ad virtutis studium Cainum sollicitans spe retributionis propoſita, reliquum erat, ut eum à peccatis

deterreret Deus pœna pariter comminata. Nonne, si benè egeris: recipies? Ecce benemeriti præmium. Quid vltèrius dicendum expectabis nisi ex peccato supplicium? Scilicet si benè egeris, mercedem recipies; si autem malè, acerbè punieris. Nihil tale inquit Deus; nec post virtutis præmium pœnam peccati subinfert, sed publicationem præmonuit. Sin autem malè statim in foribus peccatum tuum aderit. Quasi dicat: Quod ad virtutem pertinet, mei solius erit illam remunerare vtpote quam à me nulla hominum malignitas virtutem abscondet: ideo ab illis ne quæsiueris de benefactis gloriam, qui nihil aliud curant, quam obnubilare virtutem. A me si benè egeris, mercedem recipies. Sin autem malè; licet clausis foribus pecces, statim in foribus peccatum tuum aderit. Sicut enim homines proximorum virtutes abscondunt, ita errata de penetralibus eximunt, benefactorum sollicitant. Ita Theodotio allegatus à D Hieronym. de tradit. Hebraic. in Genes. Nonne, inquit, si benè egeris acceptabile erit; quod si male egeris, illicò peccatum ante vestibulum tuum sedebit? Iacet nimirum virtus in abdito, & nemo est qui ad eius formam fores aperiat, quas piorum modestia publicum vitatura reduxit. Omnes ad manifestanda aliena vitia ianitorum officium sumunt laxatisque foribus in limine sedere compellunt.

Omne genus hominum in ferinos mores abijisse ostensum Danieli fuit; quatuor immanissimis bestiis effigiatum in secunda autem bellua oris eminebat species triplici dentium ordine formidanda. Et ecce bestia alia similis orso in parte stetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius Dani. 7. 5. Tot dentatis spiculis horrida, tot telis instructa, non ad durissima quæque contenda mittitur, sed ad deuorandas carnes prouocatur. Et sic dicebant ei; surge comedere carnes plurimas. O toties dentati oris paraturam inutilem. Quid opus fuit armare multiplici dentatura bestiam carniū tantummodo voratricem? Sufficiebat edentula, v manderet molissimam pulpam. Cur requiritur triuo dentium ordine hispida? Verum huic feræ corridenda erant multorum ossa hominum, vtpotè quæ detractores significabat, quibus ex triplici dentium ordine nullus exercitio suo vacat. Rem. curiosè exponit Richard. de S. Viç. apud Tilmannum. Solet enim, inquit, lucida mens manifesta mala multiplicatius exaggerare; dubia quæque in deteriore partem vertere; aperta autem bona; quia negare non potest, arte qua praualeat offuscare; & de eis aliquid minuire. Tripliciter feri detractores sunt, ad quorum vsum tres isti dentium ordines molunt. Bonum quidem qua præualent artè reddendo comminuunt: malum autem exagerando sic carpunt, ut quod singulare, & vnicum est, in plura resingaut. Bestiæ sanè dentiloquæ, multiplici morſu corrumpentes hominum famam, nec in aliorum vitia minus, quam in virtutem crudeliores. Pulchrè has describit Nazianzen. orat. 2. de Pace. Vbi sunt, inquit

Iacet apud
mortales
virtus in ab-
dito, vitia
pro foribus
sedent.
Theodotio

272.

Nazianz.
Malignitas
quas obtedit
virtuti ne-
bulas, vitio
adimit.

quit, qui res nostras tam honestas, & laudabiles,
quam cum vitio coniunctas observant; non ut eas
expendant. sed ut improbent nec ut nobis gra-
tulentur, sed ut insultent: atque, ea qua
laudem mereantur calumniando deprimant, & que
reprehensione digna sunt, tragicis verbis exagge-

rent? Ita illi profecto quas obrendunt vir-
tuti nebulas, solvunt proximorum erratis:
alienum factum transire permittunt, aut
sine mali censura, aut sine improbitatis
infamia.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCORVM

sacræ Scripturæ.

Ex libro Genesis.

P

Ræter ea quæ continuata serie per omnes fere paragraphos expendantur hoc subiicienda sunt quæ dispersim allegantur.

- CAP. I. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. lib. 1. num. 48. & lib. 2. num. 155.
2. Et tenebræ erant super faciem abyssi & spiritus Dei ferebatur super aquas. lib. 1. num. 218.
3. Dixitque Deus fiat lux, & facta est lux. lib. 2. num. 99. & lib. 4. num. 91. & num. 209.
7. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum. lib. 3. num. 21.
9. Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum vnum & appareat arida. lib. 3. num. 154.
10. Vocauit Deus aridam terram congregatio- nisque aquarum appellauit Maria. lib. 2. num. 149.
11. Germinet terra herbam virentem & facien- tem semen. lib. 4. num. 63. & lib. 2. num. 109.
14. Vt luceant in firmamento cœli & illumi- nent terram. lib. 4. num. 264.
16. Fecitque Deus duo luminaria magna. lib. 4. num. 31.
20. Producant aquæ reptile animæ viuentis. lib. 2. num. 109.
24. Producat terra animam viuentem in genere suo. lib. 2. num. 109.
26. Faciamus hominem ad imaginem & simili- tudinem nostram. lib. 1. num. 122.
28. Crescite & multiplicamini & replete terram & subiicite eam. lib. 1. num. 248. & lib. 2. num. 141. & lib. 4. num. 42.
31. Viditque Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. lib. 1. num. 20.
CAP. II. 2. Compleuitque Deus die septimo opus suum quod fecerat. lib. 2. num. 3. & lib. 3. num. 113.
7. Formauitque Deus hominem de limo terræ & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. lib. 1. num. 41. & 50. & lib. 4. num. 232.
8. Plantaueat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio in quo posuit homi- nem quem formauerat. lib. 3. numero 69. & num. 107.
10. Fluius egrediebatur de loco voluptatis. lib. 3. num. 204.
11. Nomen vni Phison ipse est qui circuit om- nem terram Heuila. lib. 3. num. 204.

Tamayo in Genesim.

14. Fluius autem quartus ipse est Euphrates. lib. 3. num. 161.
15. Tulit igitur Deus hominem & posuit eum in paradiso voluptatis. lib. 1. num. 248. & lib. 3. num. 22. & 69.
17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. lib. 1. num. 181. & lib. 2. numero 179. & lib. 4. num. 114.
19. Adduxit ea ad Adam vt videret quid voca- ret ea. lib. 1. num. 38. & 97. & 229.
21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset tulit vnam de costis eius & repleuit carnem pro ea. lib. 1. num. 122. & lib. 3. num. 28. & 147. & lib. 4. num. 232.
22. Edificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem. lib. 1. num. 122. & lib. 3. num. 147.
23. Hoc nunc os ex ossibus meis & caro de car- ne mea. lib. 1. num. 122. & lib. 2. num. 51.
25. Erunt duo in carne vna. lib. 2. num. 51.
CAP. III. 1. Sed & serpens erat callidior cun- ctis animantibus terræ. lib. 4. num. 29. & lib. 1. num. 88.
5. Eritis sicut dii scientes bonum & malum. lib. 1. num. 200. & lib. 4. n. 201.
CAP. III. 6. Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum & pulchrum oculis aspectuque delectabile & tulit de fructu illius & comedit deditque viro suo qui co- medit. lib. 3. num. 144. & lib. 4. num. 231.
7. Consuerunt folia ficus & fecerunt sibi peri- zomata. lib. 3. num. 60. & 126.
8. Abscondit se Adam & vxor eius in medio li- gni paradisi. lib. 4. num. 55.
12. Mulier quam dedisti mihi sociam dedit mi- hi de ligno & comedi. lib. 4. num. 65.
14. Serpens decepit me. lib. 4. num. 65.
15. Inimicitias ponam inter te & mulierem & semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum & tu insidiaberis calcaneo eius. lib. 4. num. 131. & lib. 1. num. 258.
16. Sub viri potestate eris & ipse dominabitur tui. lib. 2. num. 141.
18. Spina & tribulos germinabit tibi. lib. 3. num. 112.
21. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas & induit eos. libro 1. num. 259.
30. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ Euam eo quod mater esset cunctorum viuentium. libro 2. num. 160.

a CAP. IV.

Index sacrae Scripturae.

- CAP. IV. 7. Nonne si bene egeris recipies, sin autem male statim in foribus peccatum tuum aderit. lib. 4. num. 271.
10. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. lib. 1. num. 219. & lib. 3. num. 53.
- CAP. VI. 20. De volucris iuxta genus suum & de iumentis in genere suo & ex omni reptili terrae secundum genus suum bina de omnibus ingredientur tecum ut possint vivere. lib. 3. num. 70.
- CAP. VII. 2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena & septena masculum & foeminam, de animantibus vero immundis duo & duo masculum & foeminam. lib. 2. num. 159
11. Et cataractae coeli apertae sunt. lib. 2. num. 7
- CAP. VIII. 1. Adduxit spiritum super terram & imminutae sunt aquae. lib. 3. num. 15.
2. Prohibitae sunt pluviae de caelo. lib. 2. num. 7
9. Quae cum non inuenisset ubi requiesceret pes eius reuersa est ad eum in arcam. lib. 1. n. 111
17. Ingredimini super terram crescite & multiplicamini super eam. lib. 1. num. 210.
- CAP. IX. 1. Benedixitque Deus Noë & filijs eius. lib. 1. num. 210.
2. Terror vester & tremor sit super omnia animantia terrae. lib. 4. num. 42. & num. 136.
7. Vos autem crescite & multiplicamini & ingredimini super terram & implete eam. lib. 1. num. 210.
13. Arcum meum ponam in nubibus caeli & erit signum foederis inter me & inter terram. lib. 2. num. 115. & lib. 4. num. 234.
- CAP. X. 8. Et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exiit prouerbiū? Quasi Nembrod robustus venator coram Domino. lib. 4. num. 136.
- CAP. XI. 4. Faciamus nobis ciuitatem & turrim cuius culmen pertingat ad caelum. lib. 1. num. 33.
31. Tulit itaque Thare Abram filium suum & Loth filium Aram filium filij sui... & eduxit eos de Vr Chaldaeorum. lib. 3. num. 71
- CAP. XII. 1. Egredere de terra tua & de cognatione tua & de domo Patris tui & veni in terram, quam monstrabo tibi. lib. 3. num. 71. & num. 170.
2. Benedicam tibi & magnificabo nomen tuum & eris benedictus. lib. 2. num. 104.
7. Apparuit autem Dominus Abraham & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc, qui edificauit ibi altare Domino qui apparuit ei. lib. 3. num. 170.
- CAP. XIII. 9. Ecce vniuersa terra coram te & recede à me obsecro: si ad sinistram ieris ego dexteram tenebo: si tu dexteram tenebis, ego ad sinistram pergam. lib. 3. num. 145.
15. Omnem terram quam conspicit tibi dabo. lib. 1. num. 106. & lib. 3. num. 23.
16. Faciamque semen tuum sicut puluerem terrae. lib. 3. num. 23. & lib. 2. num. 46.
17. Surge & perambula terram in longitudine & latitudine sua. lib. 1. num. 106.
- CAP. XIV. 23. A filio sub tegminis vsque ad corrigiam caligae non accipiam ex omnibus, quae tua sunt. lib. 2. num. 16.
- CAP. XV. 8. Domine Deus, vnde scire possum quod possessurus sum eam? lib. 4. num. 102.
5. Eduxit eum foras & ait illi suspice caelum & numera stellas si potes. lib. 2. num. 46. & num. 127. & lib. 3. num. 23. & lib. 4. n. 124
- CAP. XVI. 4. At illa concepissee se videns despexit dominam suam. lib. 1. num. 98.
- CAP. XVII. 5. Nequaquam vocabitur nomen tuum Abram sed appellaberis Abraham; quia patrem multarum gentium constitui te. lib. 2. num. 31. & num. 54.
- CAP. XVIII. 1. Apparuit ei autem Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. lib. 3. num. 166.
7. Ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum. lib. 4. num. 127.
- CAP. XIX. 26. Respiciens vxor eius post se versa est in statuam salis. lib. 3. num. 167. & lib. 1. num. 28.
- CAP. XXI. 10. Eijce ancillam & filium eius non enim erit haeres filius ancillae cum filio liberae. lib. 2. num. 46.
12. Non tibi videatur asperum super puero & super ancilla tua: omnia quae dixerit tibi Sara audi vocem eius. lib. 2. num. 46.
14. Appellauitque nomen loci illius Dominus videt. lib. 1. num. 22.
- CAP. XXII. 2. Tolle filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac. Et vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum. lib. 2. num. 122. & lib. 4. num. 107.
4. Die autem tertio eleuatis oculis vidit locum procul. lib. 1. num. 106.
13. Lenauit Abraham oculos suos viditque post tergum arietem inter vepres haerentem cornibus quem assumens obtulit holocaustum pro filio. lib. 4. num. 46.
17. Benedicam tibi & multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli, & sicut arenam quae est in littore maris. lib. 2. num. 127.
- CAP. XXIII. 6. Et appropinquantibus ancillae & filij earum incuruati sunt. lib. 4. num. 131.
- CAP. XXIV. 2. Pone manum tuam subter femur meum ut adiurem te per Dominum Deum caeli & terrae ut non accipias vxorem filio meo de filiabus Chananæorum inter quos habito. lib. 1. num. 26.
- CAP. XXV. 22. Sed collidebantur in vtero eius paruuli. lib. 4. num. 261.
23. Duæ gentes sunt in vtero tuo & duo populi ex ventre tuo diuidentur. lib. 4. num. 261
25. Egrediens plantam fratris tenebat manu. lib. 1. num. 216.
27. Iacob vir simplex habitans in tabernaculis. lib. 3. num. 198.
- CAP. XXVI. 7. Soror mea est; timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata coniugi. lib. 3. num. 61.
11. Qui tetigerit huius viri vxorem morte morietur. lib. 3. num. 61.
- CAP. XXVII. 22. Vox quidem vox Iacob est, manus autem manus sunt Esau. lib. 3. n. 198
29. Seruiant tibi populi, & adorent te tribus esto Dominus fratrum tuorum. lib. 4. n. 93.
33. Benedixitque ei, & erit benedictus. lib. 3. num. 175. & 198.
40. Vives in gladio & fratri tuo seruias. l. 2. n. 188
41. Oderat ergo Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater. lib. 1. num. 216.
- CAP. XXVIII. 1. Vocauitque Isaac Iacob & benedixit eum. lib. 4. num. 93.
12. Viditque in somnis scalam stantem super terram & cacumen eius tangens caelum. Angelos quoque ascendentes & descendentes per eam. lib. 1. n. 242. & lib. 2. n. 138. & lib. 3. n. 140
17. Quam

Index sacrae Scripturae.

17. Quam terribilis est locus iste non est hic aliud nisi domus Dei : & porta cœli: lib. 2. num. 138.
20. Vouit etiam votum dicens: Si fuerit Deus mecum & custodierit me in via, &c. lib. 4. num. 227.
- CAP. XXIX. 12. Qui relicto in manu eius pallio fugit. lib. 3. num. 75.
- CAP. XXX. 39. Factum est vt ipso calore coitus oues intuerentur virgas & parerent maculosa & varia, & diuerso colore respersa. libro 3. num. 79.
- CAP. XXXI. 36. Tumens Iacob cum iurgio ait, Quam ob culpam meam &c. lib. 1. n. 101
- CAP. XXXII. 2. Fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quos cum vidisset ait: Castra Dei sunt hæc. lib. 1. num. 214.
6. Venimus ad Esau fratrem tuum & ecce appropinquat tibi in occursum cum quadringentis viris. lib. 4. num. 220.
10. In baculo meo transiui Iordanem istum, & nunc cum duabus turmis regredior. lib. 3. num. 79.
20. Placabo illum muneribus quæ præcedunt postea videbo illum, forsitan propitiabitur mihi. lib. 1. num. 214.
24. Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. lib. 4. num. 215.
25. Tetigit neruum fœmoris eius & statim emarcuit. lib. 2. num. 132. & lib. 4. numero 176.
26. Dimitte me iam enim ascendit aurora. lib. 2. num. 132. & lib. 3. num. 135.
29. Dic mihi quo appellaris nomine. libro 1. num. 66.
30. Vocauitque Iacob nomen loci illius Phael dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. lib. 4. num. 215 & lib. 2. num. 22.
- CAP. XXXIV. 1. Egressa est Dina filia Liæ vt videret mulieres regionis illius lib. 2. n. 185
2. Quam cum vidisset Sichen filius Hemor Hohæi Princeps terræ illius adamauit eam, rapuit & dormiuit cum illa, vi opprimens Virginem. lib. 2. num. 185.
- CAP. XXXV. 7. Ædificauitque ibi altare appellauitque nomen loci illius: Domus Dei. lib. 4. num. 227.
6. Apparuit iterum Deus Iacob postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ. libro 4. num. 227.
- CAP. XXXVII. 2. Pascebat gregem cum fratribus suis & erat cum filijs Balæ & Zelphæ. lib. 4. num. 103.
7. Putabam nos ligare manipulos in agro & quasi consurgere manipulum meum. lib. 2. num. 126. & lib. 4. num. 87.
9. Vidi per somnium quasi sol, & luna & stellas vndecim adorare me. lib. 2. num. 126. & 147. & lib. 4. n. 87. & num. 33.
14. Vade & vide si cuncta sint prospera erga fratres tuos. lib. 4. num. 33.
- CAP. XXXVIII. 14. Quæ depositis viduitatis vestibus accepit theristrum, & mutato habitu sedit in huius. lib. 1. num. 94.
- CAP. XXXIX. 1. Ioseph ductus est in Ægyptum emitque eum Putiphar Eunuchus Pharaonis Princeps exercitus. lib. 3. num. 179.
7. Post multos itaque dies iniecit domina sua oculos in Ioseph. lib. 3. num. 127.

Tamayo in Genesim.

9. Nec quidquam est quod non in mea sit potestate præter te, quæ vxor eius es. libro 3. numero 65.
12. Qui relicto in manu eius pallio fugit. lib. 3. num. 75.
- CAP. XL. 1. Accidit autem vt peccarent duo Eunuchi, Pincerna Regis Ægypti & Pistor Domino suo. lib. 4. num. 255.
7. Cur tristior est hodie solito facies vestra. lib. 3. num. 57.
16. Ego vidi somnium quod tria canistria farina haberem super caput meum. lib. 2. n. 63.
18. Tria canistria tres adhuc dies sunt post quos auferet Pharaon caput tuum. libro 2. num. 64.
- CAP. XLII. 6. Cumque adorassent eum fratres sui & agnouisset eos quasi ad alienos durius loquebatur. lib. 4. num. 131.
- CAP. XLIII. 11. Si sic necesse est facite quod vultis sumite de optimis terræ fructibus, &c. lib. 4. num. 221.
- CAP. XLV. 1. Non se poterat cohibere Ioseph multis coram adstantibus: vnde præcepit vt egrederentur cuncti foras. lib. 1. num. 90.
16. Auditum est & celebri fama vulgatum in Aula Regis: Venerunt fratres Ioseph. lib. 1. num. 90.
- CAP. XLVII. 20. Emit ergo Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis omnes possessiones suas. lib. 1. num. 70.
23. En cernitis vos & terram vestram Pharaon possidet: accipite semina, serite agros vt fruges habere possitis lib. 2. num. 70.
29. Si inueni gratiam in conspectu tuo pone manum tuam sub fœmore meo, & facies mihi misericordiam & veritatem vt non sepelias me in Ægypto. lib. 1. num. 26.
- CAP. XLVIII. 3. Deus omnipotens apparuit mihi in Luza quæ est in terra Chanaam benedixitque mihi. lib. 2. num. 66.
5. Duo ergo filij tui qui nati sunt tibi in terra Ægypti antequam huc venirem ad te mei erunt. lib. 4. num. 41.
8. Luda te laudabunt fratres tuis manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum. lib. 4. num. 156.
- CAP. XLIX. 14. Isachar asinus fortis accubans inter terminos. lib. 1. num. 236.
10. Non auferetur sceptrum de Iuda & dux de fœmore eius donec veniat qui mittendus est, lib. 1. num. 241. & lib. 4. num. 156.
21. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens decorus aspectu. lib. 1. num. 211.

Ex Libro Exodi.

- CAP. I. 22. Quidquid masculinum natum fuerit in flumen proijcite. lib. 1. num. 102.
- CAP. II. 14. Quis te constituit principem & iudicem super nos? Num occidere me vis sicut occidisti heri Ægyptium. lib. 4. num. 147.
- CAP. III. 2. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat quod rubus arderet & non combureretur. lib. 1. num. 186.
5. Ne appropries inquit huc, solue calceamenta de pedibus tuis. lib. 4. num. 94. & 107.
7. Vidi afflictionem populi mei. lib. 4. n. 128
- CAP. IV. 3. Proiecit & versa est in colubrum ita vt fugeret Moyses. lib. 1. num. 182.

Index sacrae Scripturae.

10. Obsecro Domine non sum eloquens ab heri & nudius tertius. lib. 3. num. 199.
16. Ipse loquetur per te ad populum & erit os tuum. lib. 3. n. 199. lib. 4. 158.
17. Virgam quoque hanc sume in manu tua in qua facturus es signa. lib. 4. num. 47. & lib. 1. numero 182.
20. Tulit ergo Moyses uxorem suam & filios suos & imposuit eos super asinum, reuersusque est in Ægyptum portans virgam Dei in manu sua. lib. 4. num. 47.
21. Ego indurabo cor eius & non dimittet populum. lib. 1. num. 116.
- CAP. V. 2. Quis est Dominus vt audiam vocem eius & dimittam Israël? Nescio Dominum & Israël non dimittam. lib. 1. num. 116.
- CAP. VII. 9. Dices ad Aaron: Tolle virgam tuam & proijce coram Pharaone, ac vertetur in colubrum. lib. 1. num. 182.
- CAP. VIII. 3. Et ebulliet fluuius ranas quæ accedent, & ingredientur domum tuam. lib. 1. numero 101.
- CAP. IX. 19. Mitte ergo iam nunc & congrega iumenta tua. lib. 4. num. 25.
35. Et ingrauatum est cor eius. lib. 1. num. 116.
- CAP. XII. Mensis iste vobis principium mensium primus erit in mensibus anni. lib. 3. num. 123.
3. Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. lib. 3. num. 230. & lib. 4. num. 36.
6. Et seruabitis eum vsque ad quartam decimam diem mensis huius; immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israël ad vespere. lib. 4. num. 205.
36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptijs, vt commodarent eis & spoliauerunt Ægyptios. lib. 4. num. 185.
- CAP. XIII. 21. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux esset itineris in vtroque tempore. libro 1. numero 110. & libro 4. num. 181. & 196.
- CAP. XIV. 2. Loquere filijs: Reuersi castrametentur è regione Phihahiroth, &c. lib. 3. num. 199. & lib. 4. num. 158.
6. Iunxit ergo currum & omnem populum suum assumpsit secum. lib. 4. num. 185.
21. Cumque extendisset Moyses manum super mare abstulit illud Dominus flante vento vehementi & vrente tota nocte. libro 1. num. 110.
22. Et ingressi sunt filij Israël per medium sicci maris; erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & leua. lib. 1. num. 62.
29. Filij autem Israël perrexerunt per medium sicci maris. lib. 3. num. 27.
- CAP. XV. 3. Dominus quasi vir pugnator omnipotens nomen eius. lib. 1. num. 62.
6. Dexteræ tuæ Domine magnificata est in fortitudine, dexteræ tuæ Domine percussit inimicum. lib. 4. num. 52.
25. Qui ostendit ei lignum quod cum misisset in aquas in dulcedinem versæ sunt. libro 4. num. 266.
- CAP. XVI. 14. Apparuit in solitudine minutum & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super terram. lib. 4. num. 37.
15. Quod cum vidissent filij Israël dixerunt ad inuicem. Manhu. quod significat, quid est hoc. lib. 1. num. 231.
18. Et mensi sunt ad mensuram gomor nec qui plus collegerat habuit amplius. libro 3. num. 188.
20. Dimiserunt quidam ex eis vsque mane & scatere cœpit vermibus atque computruit. lib. 1. num. 249. & lib. 3. num. 188.
- CAP. XVII. 4. Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabunt me. lib. 3. num. 80.
6. Percutiesque petram & exibat ex ea aqua vt bibat populus. lib. 3. num. 80.
- CAP. XIX. 3. Moyses autem ascendit ad Deum vocauitque eum Dominus de monte. lib. 4. numero 94.
16. Et ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes densissima operire montem. lib. 2. num. 121.
- CAP. XX. 18. Cunctus autem populus videbat voces & lampades & sonitum buccinæ, montemque fumantem. lib. 2. num. 107.
- CAP. XXIV. 1. præcide tibi duas tabulas lapideas instar priorum & scribe super eas verba. lib. 2. num. 121.
10. Et viderunt Deum Israël & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphirini & quasi cœlum cum serenum est. lib. 4. num. 197.
- CAP. XXV. 13. Facies quoque vestes de lignis fetim, & operies eos auro. lib. 3. num. 209.
14. Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus vt portentur in eis. lib. 3. num. 209.
15. Qui semper erunt in circulis nec vnquam extrahentur ex eis. lib. 3. num. 209.
30. Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper. lib. 3. num. 151.
- CAP. XXVIII. 38. Erit autem lamina super in fronte eius. lib. 1. num. 228.
- CAP. XXXII. 1. Fac nobis deos qui nos præcedant. lib. 1. num. 172.
4. Hi sunt dij tui Israël qui te eduxerunt de terra Ægypti. lib. 3. num. 176.
5. Quod cum vidisset Aaron ædificauit altare coram eo. & præconis voce clamauit dicens: Cras solemnitas Domini est. lib. 4. num. 141.
6. Sedit populus manducare & bibere & surrexerunt ludere. lib. 3. num. 180.
7. Vade descende peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. lib. 4. num. 128.
17. Ululatus pugnae auditus in castris. lib. 3. num. 180.
18. Non est clamor adhortantium ad pugnam neque vociferatio compellentium ad fugam sed vocem cantantium ego audio. libro 3. num. 180.
- CAP. XXXIII. 13. Si inueni gratiam in conspectu tuo; ostende mihi faciem tuam. lib. 1. num. 37.
20. Non videbit me homo & viuet. lib. 4. numer. 197.
- CAP. XXXIV. 29. Cumque descenderet Moyses de monte Sinai tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini lib. 2. num. 190.
30. Videntes cornutam Moyfi faciem timebant prope accedere. lib. 4. num. 50.

Index sacrae Scripturae.

Ex Leuitico.

- CAP. I. 13. Intestina vero & pedes lauabunt aqua, & oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum & odorem suauissimum Domino. lib. 4. n. 45.
- CAP. VIII. 4. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi ait. Iste est sermo quem iussit Dominus fieri. lib. 4. num. 166.
- CAP. XXVI. 19. Daboque vobis coelum desuper sicut ferrum. lib. 2. n. 11.

Ex Numeris.

- CAP. XI. 4. Quis dabit nobis ad vescendum carnes lib. 3. num. 194.
5. Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis. lib. 3. num. 194.
8. Circuibatque populus & colligans illud frangebatur mola siue terebat in mortario coquens in olla & faciens ex eo tortulas quasi panis oleati. lib. 4. num. 260.
17. Et auferam de spiritu tuo tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi & ne tu solus graueris: lib. 1. num. 140. Et lib. 4. numero 143.
- CAP. XVI. 2. Surrexerunt contra Moysen alijque filiorum Israel quinquaginta viri Proceres synagogae, & qui tempore consilij per nomina vocabantur lib. 4. n. 132.
10. Factum est grande miraculum ut Core pereunte filij eius non perirent. lib. 4. numero 216.
- CAP. XVIII. 20. In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos. lib. 2. num. 112.
21. Filiis autem Leui dedit omnes decimas Israel in possessionem. lib. 2. num. 112.
- CAP. XX. 10. Num de petra hac vobis aquam poterimus eicere. lib. 4. num. 171.
11. Percutiens bis silicem egressae sunt aquae largissimae. lib. 4. num. 266.
- CAP. XXII. 25. Iunxit se parieti, & attriuit sedentis pedem. lib. 4. num. 162.

Ex Deuteronomio.

- CAP. XXVIII. 23. Sit coelum quod supra te est anem. lib. 2. num. 11.
- CAP. XXXII. 49. Ascende in montem istum Abarim, idest transituum, in montem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho, & morere in monte. lib. 1. num. 239. & lib. 2. num. 189.
- CAP. XXXIV. 5. Mortuusque est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab iubente Domino. lib. 2. num. 189.
6. Et non cognouit homo sepulchrum eius usque in praesentem diem. lib. 1. n. 84.

Ex Iosue.

- CAP. I. 5. Sicut fui cum Moyse ita ero tecum non dimittam neque derelinquam te lib. 4. num. 251.
- CAP. II. 21. Dimittensque eos ut pergerent appendit funiculum coccineum in fenestra. lib. 3. n. 207.
- CAP. III. 4. Sitque inter vos & arcam, spatium
Tamayo in Genesim.

cubitorum duo millium, ut procul videre possitis lib. 4. num. 181.

16. Steterunt aquae descendentes in loco vno & ad instar montis intumescerunt apparuerunt procul. lib. 2. num. 116. & lib. 4. numero 66.
- CAP. IV. 5. Portate inde singuli singulis lapides in humeris vestris. lib. 4. n. 191.
9. Alios quoque duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo. lib. 1. num. 89. & lib. 4. num. 181.
- CAP. VII. 16. Surgens itaque Iosue manè applicuit Israel per tribus suas, & inuenta est tribus Iuda. lib. 1. n. 141.
- CAP. XX. 12. Sol contra Gabaon ne mouearis & luna contra vallem Aialon. lib. 4. n. 32.
13. Stetitque sol in medio caeli & non festinauit occumbere spatio vnus diei. lib. 1. numer. 253.
11. Dominus misit super eos lapides magnos de Caelo usque ad Azecha & mortui sunt multo plures lapidibus grandinis quam quos gladio percusserant filij Israel lib. 4. numero 32.

Ex Iudicibus.

- CAP. V. 20. Stellae manentes in ordine suo aduersus Sisaram pugnaverunt. lib. 4. num. 88.
28. Per fenestram respiciens ululabat mater eius lib. 4. num. 88.
30. Forsitam nunc diuidit spolia, & pulcherrima foeminarum eligitur ei. lib. 4. num. 88.
- CAP. IX. 5. Et venit in domum patris sui in Ephrata, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros super lapidem vnum. lib. 4. num. 161.
9. Nunquid possum deferere pinguedinem meam, qua dii vtuntur & homines? lib. 4. num. 252.
53. Ecce vna mulier fragmen molae desuper iaciens illisit capiti Abimelech & confregit cerebrum eius. lib. 4. num. 161.
- CAP. XIII. 5. Quia concipies & paries filium cuius non tanger caput nouacula: erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua. lib. 4. numero 187.
7. Erit enim puer Nazaræus Dei ab infantia sua ex utero matris suae usque ad diem mortis suae lib. 4. num. 187.
- CAP. XIV. 14. Ex comedente exiit cibus, & de forte egressa est dulcedo. lib. 1. num. 235.
18. Si non arassetis in vitula mea non inuenissetis propositionem meam. lib. 1. n. 235.

Ex Ruth.

- CAP. III. 3. Lauare igitur & ungere & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream Non te videat homo donec esum potumque finierit. lib. 4. num. 99.

Ex I. Regum.

- CAP. I. 1. Fuit vir vnus de Ramatha Sophim de monte Ephraim. lib. 3. n. 106.
- CAP. II. 5. Donec sterilis peperit plurimos, & quae multos habebat filios infirmata est. lib. 4. num. 89.
8. Domini sunt cardines terrae & posuit super

Index sacrae Scripturae

- per eos orbem. lib. 2. num. 128. & lib. 4. numero 89.
15. Da mihi carnem vt coquam sacerdoti, non enim accipiam à te carnem coctam sed crudam. lib. 3. num. 189.
29. Quare calce abiecisti victimam meam, & munera mea, quæ præcepi vt offerrentur in templo lib. 3. num. 189.
- CAP. V. 3. Ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini. lib. 4. num. 157.
4. Caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erant super limen. lib. 1. numero 85.
5. Propter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius super limen Dagon in Azoto. lib. 1. num. 85.
- CAP. IX. 2. Erat autem vir de Beniamim nomine Cis & erat ei filius vocabulo Saul electus & bonus lib. 4. num. 165.
18. Accessit Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica mihi vbi est domus videntis. lib. 4. num. 250.
- CAP. X. 22. Consuluerunt post hæc Dominum, vtrum venturus esset illuc: responditque Dominus: Ecce absconditus est domi. lib. 4. numero 40.
27. Filij vero Belial dixerunt: Num saluare nos poterit iste? & despexerunt eum. lib. 4. numero 40.
- CAP. XII. 14. Si timueritis Dominum, & serueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exaspera veritis os Domini, &c. lib. 4. num. 19.
- CAP. XIII. 1. Filius vnus anni erat Saul cum regnare cœpisset, duobus autem annis regnauit super Israël lib. 4. num. 152.
3. Et percussit Ionathas stationem Philistinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cum audissent Philistiim. Saul euincit buccino. lib. 4. num. 190.
14. Quæsiuit Dominus sibi virum iuxta cor suum. lib. 4. num. 92.
22. Non est inuentus ensis & lancea in manu torius populi, qui erat cum Saule lib. 4. num. 138.
- CAP. XIV. 20. Conclamauit ergo Saul, & omnis populus, qui erat cum eo, &c. lib. 4. num. 138.
- CAP. XV. 23. Idololatria est Theraphim transgredi. lib. 4. num. 111.
- CAP. XVI. 18. Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere & fortissimum robore. lib. 2. numer. 75. & lib. 3. num. 203. & lib. 4. num. 28.
- CAP. XVII. 39. Dixitque Dauid ad Saul non possum sic incedere, quia vsum non habeo. lib. 2. num. 175.
40. Et tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus, &c. lib. 2. num. 175.
55. De qua stirpe descendit hic adolescens Abner? lib. 2. num. 203.
- CAP. XIX. 10. Declinavitque Dauid à facie Saul: lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & Dauid fugit, & saluatus est nocte illa. lib. 1. num. 240.
- CAP. XXI. 8. Si habes hîc ad manum hastam, aut gladium, quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum. lib. 2. num. 175.
- CAP. XXV. 2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon & possessio eius in Car-

- melo. libro 1. numero 236.
- CAP. XXVII. 5. Cur enim manet seruus tuus in Ciuitate regis tecum? lib. 4. num. 256.
- Ex II. Regum.*
- CAP. XVI. 7. Egredere egredere vir sanguinum & vir Belial. lib. 2. num. 74.
- Ex III. Regum.*
- CAP. II. 20. Petitionem vnâ peruulam ego deprecor à te, ne confundas faciem meam. lib. 4. num. 142.
21. Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. lib. 4. num. 142.
- CAP. III. 8. Seruus tuus in medio est populi lib. 2. num. 9.
- 16 Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad Regem. lib. 4. num. 109.
25. Diuidite inquit infantem viuum in duas partes & date dimidiam partem vni & dimidiam partem alteri. lib. 3. num. 32.
- CAP. XI. 4. Cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres. lib. 4. numer. 109.
- CAP. XII. 2. Da mihi vineam tuam vt faciam mihi hortum olerum. lib. 4. num. 157.
- CAP. XIV. 2. Surge & commuta habitum ne cognoscaris, quod sit vxor Ieroboam. lib. 1. num. 107.
6. Ego autem missus sum ad te durus nuntius lib. 1. num. 107.
- CAP. XVIII. 13. Num quid non indicatum est tibi domino meo quid fuerim cum interficeret Iezabel prophetas Domini lib. 4. numer. 153.
22. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus. lib. 4. num. 53.
- CAP. XIX. 3. Timuit ergo Elias & surgens abiit quocunque eum ferebat voluntas. lib. 1. numer. 239.
12. Et post ignem sibilus auræ tenuis. lib. 1. num. 175.
19. Misit pallium suum super illum qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam. lib. 4. numer. 225.
- Ex IV. Regum.*
- CAP. II. 9. Obsecro vt fiat in me duplex spiritus tuus. lib. 1. numer. 144. & lib. 3. numero 150.
10. Rem difficilem postulasti attamen si videris me quando tollar à te erit tibi quod petisti: si autem non videris non erit. lib. 2. num. 26.
11. Ecce currus igneus & equi ignei diuiserunt vtrumque, & ascendit Elias per turbinem in cœlum. lib. 2. numer. 101. & numer. 179.
13. Et leuauit pallium quod ceciderat ei lib. 3. num. 75. & 150. & lib. 4. num. 225.
- CAP. IV. 35. At ille reuersus ambulauit in domo semel huc, atque illuc. lib. 4. num. 108.
- CAP. V. 10. Vade & lauare septies in Iordane & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaaberis. lib. 1. num. 168.
- CAP. IX. 13. Festinauerunt itaque vnusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus

Index sacrae Scripturae.

dibus eius in similitudinem tribunalis. lib. 4. num. 146.

CAP. XIII. 16. Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manum suam superposuit Eliseus manus suas manibus regis. lib. 1. num. 16.

CAP. XIV. 9. Carduus libani misit ad cedrum dicens da mihi filiam tuam filio meo uxorem. lib. 4. num. 262.

CAP. XV. 35. Ipse aedificauit portam domus Domini sublimissimam. lib. 3. num. 39.

CAP. XIX. 29. Comede hoc anno quæ repereris, in secundo autem anno quæ sponte nascuntur, porro in tertio anno seminate & metite. lib. 2. n. 133.

CAP. XX. 10. Facile est umbram crescere Deum decem lineis, nec hoc volo ut fiat, sed ut reuertatur retrorsum decem gradibus. lib. 1. n. 54. & lib. 4. num. 265.

Ex Iudith.

CAP. I. 1. Arphaxad itaque rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse aedificauit ciuitatem potentissimam quam appellauit Ecbatanis. lib. 2. n. 2.

CAP. VII. 9. Ut ergo sine congressione pugnae possis subiugare eos, pone custodes fontium ut non hauriant aquam. lib. 4. num. 148.

Ex Esther.

CAP. I. 5. In vestibulo horti & nemoris quod regio cultu & manu constitum erat. lib. 3. num. 117.

CAP. VI. 3. Dixerunt ei serui illius & ministri nihil omnino mercedis accepit. lib. 2. num. 18.

CAP. VII. 7. Aman quoque surrexit ut oraret Esther reginam pro anima sua. lib. 3. num. 208.

Ex Iob.

CAP. I. 14. Boues arabant & asinae pascebantur iuxta eos. lib. 4. num. 182.

15. Et irruerunt Sabæi tuleruntque omnia & pueros percusserunt gladio. lib. 4. n. 182.

CAP. II. 8. Qui testa saniem radebat sedens in sterquilinio. lib. 3. num. 81.

CAP. IV. 11. Tygris periit eo quod non haberet prædam. lib. 4. n. 137.

CAP. V. 9. Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero. lib. 1. n. 160.

CAP. X. 8. Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me totum in circuitu. lib. 1. num. 48.

CAP. XI. 2. Numquid qui multa loquitur non audiet? aut vir verbosus iustificabitur. lib. 3. num. 92.

CAP. XV. 7. Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? lib. 4. num. 173.

9. Qui nosti quod ignoremus, aut quid intelligis, quod nesciamus? lib. 4. n. 173.

10. Et senes & antiqui sunt in nobis multo uetustiores quam patres tui. lib. 4. n. 173.

CAP. XIX. 1. En decies confunditis me, & non erubescitis complimentes me. lib. 3. num. 95.

CAP. XXIII. 2. Si reuersus fueris ad omni-

potentem aedificaberis. lib. 4. num. 24.

CAP. XXVIII. 5. Terra de qua oriebatur panis in loco suo igne subuersa est: locus saphiri lapides eius. lib. 4. n. 197.

CAP. XXXVIII. 35. Numquid mittes fulgura & ibunt, & reuertentia dicent tibi: Adsumus. lib. 3. num. 171.

Ex Psalmis.

Ps. I. 1. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. lib. 1. n. 52.

Ps. IV. 3. Filij hominis usque quo graui corde? ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium? lib. 3. num. 185.

Ps. VI. 7. Exurge domine in ira tua & exaltare in finibus inimicorum tuorum. lib. 1. num. 64.

Ps. 7. 5. Si reddidi retribuentibus mihi mala decidam merito ab inimicis meis inanis. lib. 1. num. 187.

7. Exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti & synagoga populorum circumdabit te. lib. 1. n. 187.

Ps. XIII. 4. Qui deuorat plebem meam sicut panis. lib. 3. n. 42.

Ps. XIV. 3. Qui loquitur veritatem in corde suo. lib. 1. n. 178.

Ps. XV. 1. Conserua me Domine quoniam speraui in te. lib. 2. n. 50.

2. Dixi Domino: Deus meus es tu quoniam bonorum meorum non eges. lib. 2. n. 50.

5. Tu es qui restitues hereditatem meam mihi. lib. 2. num. 50.

Ps. XVII. 13. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. lib. 4. n. 84.

Ps. XVIII. 6. Exultauit ut gigas ad currendam viam à summo cælo egressio eius. lib. 1. num. 119.

11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum & dulciora super mel & fauum. lib. 3. n. 91.

Ps. XXI. 7. Ego enim sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. lib. 4. n. 246.

22. Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam. lib. 3. num. 89.

Ps. XXIII. 8. Attollite portas principes vestras, & introibit rex gloriæ. lib. 4. numero 192.

4. Qui non accepit in vano animam suam. lib. 1. num. 142.

Ps. XXXI. 6. In diluuium aquarum multarum ad eum non approximabunt. lib. 3. n. 30.

Ps. XXXII. 9. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. lib. 2. n. 99.

Ps. XXXV. 10. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. lib. 4. num. 14.

Ps. XXXIV. 3. Speciosus forma præ filiis hominum diffusa est gratia in labiis tuis. lib. 4. n. 19.

10. Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. lib. 3. n. 78.

Ps. XXXVII. 4. Deus in domibus eius cognoscetur cum suscipiet eam. lib. 2. numero 32.

Ps. XXXIX. 13. Numquid manducabo carnes tauro

Index sacrae Scripturae.

- aurorum aut sanguinem hyrcorum potabo.
lib.4.num.45.
- Ps.XV. 4. Tota die iniustitiam cogitavit lingua tua, sicut nouacula acuta fecisti dolum.
lib.4.num.28.
- Ps.LIV. 18. Vespere & mane, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.
lib.4.num.1.
- Ps.LX. 5. Protegar in velamento alarum tuarum.
lib.2.num.110.
- Ps.LXXV. 7. Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt, qui ascenderunt equos lib.2.
num.117.
8. Tu terribilis es & quis resistit tibi? ex tunc ira tua.
lib.2.num.117.
- Ps.LXXVII. 16. Eduxit aquam de petra, & duxit tanquam flumina aquas.
lib.4.n.66.
24. Et pluit illis manna ad manducandum: panem caeli dedit eis.
lib.4.n.260. & lib.1.num.231.
- Ps.LXXX. 1. Deus stetit in synagoga Deorum in medio autem Deos di iudicat.
lib.2.num.9.
- Ps.LXXXVI. 5. Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me.
lib.4.n.244.
- Ps.LXXXV. 12. Tunc exultabunt omnia ligna silvarum à facie Domini.
lib.3.n.212.
- Ps.CIII. 20. Posuisti tenebras & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiae silvae.
lib.4.num.180.
- Ps.CIV. 22. Vt erudiret principes sicut semet ipsum, & senes eius prudentiam doceret.
lib.4.num.8.
39. Expandit nubem in protectionem, eorum; & ignem ut luceret eis per noctem.
lib.4.num.196.
- Ps.CXIII. 16. Caelum caeli Domino, terram autem dedit filiis hominum.
lib.3.num.143.
- Ps.CXVIII. 109. Anima mea in manibus meis semper.
lib.4.n.12.
- Ps.CXXIII. 3. Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitam aquae absorbuissent nos.
lib.2.num.135.
- Ps.CXXX. 1. Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.
lib.3.num.84.
2. Si non humiliter sentiebam sed exaltaui animam meam. Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea.
lib.3.num.84.
- Ps.CXXXV. 8. Solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis.
lib.4.num.175.
- Ps.CXXXVIII. 7. Quo ibo à Spiritu tuo, & à facie tua fugiam?
lib.3.num.62.
- Ps.CXXXVI. 4. Qui numerat multitudinem stellarum & omnibus eis nomina vocat.
lib.4.n.124.
- Ps.CXXXVIII. 4. Aquae omnes, quae super caelos tunc laudent nomen Domini.
lib.2.num.97.

Ex Proverbiis.

- CAP.IV. 18. Iustorum semita quasi lux splendens procedit.
lib.1.n.155.
- CAP.VIII. 22. Dominus possedit me in initio viarum, suarum antequam quidquam faceret à principio.
lib.1.n.46.
23. Ab aeterno ordinata sum & ex antiquis

- antequam terra fieret.
lib.1.num.46.
24. Nondum erant abyssi & ego iam concepta eram.
ibid.
27. Quando praeeparabam caelos aderam quando certa lege & gyro vallabat abyssos.
lib.2.num.11.
- CAP.XV. 11. Non est pretiosa laus in ore pectoris.
lib.1.n.201.
- CAP.XXX. 14. Generatio quae pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra.
lib.1.n.32.
15. Sanguisuga duae sunt filiae, dicentes Affer, Affer.
ibid.
- CAP.XXXI. 10. Mulierem fortem quis inueniet: procul, & de ultimis finibus pretium eius.
lib.4.n.233.
30. Fallax gratia, & vana est pulchritudo.
lib.4.numero 97.

Ex Ecclesiaste.

- CAP.I. 7. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.
lib.2.n.48.
8. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.
lib.1.n.31.
- CAP.III. 1. Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub caelo.
lib.4.num.70.
2. Tempus nascendi, tempus moriendi.
ibid.

Ex Canticis.

- CAP.I. 3. Oleum effusum nomen tuum; ideo adolescentulae dilexerunt te.
lib.1.n.245.
5. Filij matris meae pugnaverunt aduersum me, posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui.
lib.3.n.102.
6. Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas vbi cubes in meridie.
lib.4.n.211.
7. Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres egredere, & abi, &c.
ibid.
- CAP.II. 1. Ego flos campi, & lilium conuallium.
lib.2.n.184.
2. Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias.
ibid.
8. Vox dilecti mei: ecce iste venit saliens in montibus transfiliens colles.
lib.4.n.211.
9. En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos ibidem.
16. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur lilia.
lib.1.n.133.
- CAP.III. 6. Quae est ista, quae ascendit per desertum, sicut virgula fumi.
lib.3.n.38.
- CAP.V. 7. Tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.
lib.3.n.75.
10. Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex millibus.
lib.1.n.194.
- CAP.VI. 3. Pulchra es, amica mea, suavis, & decora, sicut Ierusalem: terribilis, ut castrorum acies ordinata.
lib.2.n.23. & lib.3.n.75.
4. Auerte oculos tuos à me: quia ipsi me auolare fecerunt.
lib.2.n.23.
8. Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matris suae, electa genitricis suae.
lib.1.n.49. & lib.3.num.38.
- Viderunt eam filiae sion & beatissimam praedicauerunt
lib.1.num.197. & lib.2.num.184.

9. Quae

Index sacrae Scripturae.

9. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora
consurgens pulchra vt luna, electa vt sol ter-
ribilis vt castrorum acies ordinata. lib. 1. n. 197.
& lib. 3. num. 38.
12. Reuertere reuertere Sulamitis : reuertere re-
uertere vt intueamur te. lib. 1. n. 197.
- CAP. VIII. 5. Quæ est ista quæ ascendit de de-
serto, delitiis affluens innixa super dilectum
suum. lib. 3. n. 78.
6. Fortis est vt mors dilectio dura sicut infernus
æmulatio. lib. 1. num. 127.

Ex lib. Sapientia.

- CAP. I. 4. Data est eis aqua de petra altissima,
& requies sitis de lapide duro. lib. 4. n. 266.
7. Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.
lib. 1. num. 109.
- CAP. II. 7. Vino pretioso & vnguentis nos
impleamus & non pertranseat nos flos tempo-
ris. lib. 1. n. 27.
- CAP. IV. 11. Raptus est ne malitia mutaret
intellectum eius. lib. 4. num. 59.
12. Fascinatio nugacitatis obscurat bona, & in-
constantia concupiscentiæ transuertit sensum
sine malitia. lib. 2. n. 69.
13. Consumatus in breui expleuit tempora mul-
ta. lib. 1. n. 137.
- CAP. VI. 8. Non enim subtrahet personam
cuiusquam Deus. lib. 4. num. 242.
- CAP. VIII. 1. Attingit à fine vsque ad finem
fortiter & disponit omnia suauiter. lib. 3. n. 25.
8. Signa & monstra scit antequam fiant. lib. 4.
num. 7.
- CAP. XVI. 20. Angelorum esca nutriuisti po-
pulum tuum. lib. 3. n. 132. & n. 194.
21. Deseruiens vniuscuiusque voluntate ad
quodcunque volebat conuertebatur. lib. 3.
num. 194.
27. Quod ad ignem non poterat exterminari,
statim exiguo radio solis calefactum tabesce-
bat. lib. 4. n. 260.

Ex Ecclesiastico.

- CAP. XV. 11. Non est pretiosa laus in ore pec-
catoris. lib. 1. n. 201.
14. Deus ab initio constituit hominem &
reliquit eum in manu consilij sui. lib. 4. nu-
mer. 114.
17. Apposuit tibi aquam, & ignem; ad quod-
cunque volueris porrige manum tuam. lib. 4.
num. 60.
18. Ante hominem vita, & mors bonum &
malum quod placuerit ei dabitur illi. lib. 4.
n. 60. & n. 114.
- CAP. XXIV. 5. Ego ex ore Altissimi prodiui
primogenitam ante omnem creaturam. lib. 1.
num. 48.
35. Librum vitæ, qui implet sicut Phison sa-
pientiam. lib. 1. n. 198.
- CAP. XXXIII. 9. Vas castrorum in excelsis,
in firmamento cœli resplendens gloriose.
lib. 2. num. 4.

Ex Isaia.

- CAP. I. 2. Audite cœli, & auribus percipe
terra quoniam Dominus loquutus est l. 4. n. 50.
- Tamayo in Genesim.*

CAP. II. 2. Et erit in nouissimis diebus præ-
paratus mons domus Domini in vertice
montium, & eleuabitur super colles, &
fluent ad eum omnes pentes. libro 2. nu-
mer. 30.

CAP. VI. 2. Seraphim stabant super illud,
sex alæ vni & sex alæ alteri; duabus vela-
bant faciem eius, & duabus velabant pe-
des eius, & duabus velabant. libro 1. nu-
mer. 190.

CAP. XIV. 12. Quomodo cecidisti de cœlo
Lucifer, qui mane oriebaris. libro 1. nu-
mer. 254.

13. Qui dicebas in corde tuo: In cœlum con-
scendam; super astra exaltabo solium meum
lib. 1. n. 254.

CAP. XXX. 26. Et erit lux lunæ sicut lux solis,
& lux solis erit septemplex, sicut lux sep-
tem dierum. lib. 4. n. 81.

CAP. XXXX. 6. Omnis caro fœnum, &
omnis gloria eius quasi flos agri. lib. 4. nu-
mer. 195.

30. Deficient pueri, & laborabunt, & iuue-
nes infirmitate cadent. libro 4. nume-
ro 177.

31. Qui autem sperant in Domino mutabunt
fortitudinem. lib. 4. n. 177.

CAP. XXXXVII. 13. Saluent te augures cœli,
qui contemplabantur sydera. libro 4. nu-
mero 11.

CAP. XXXXVIII. 9. Laude mea infrenabo
te ne intereas, ecce excoxi te; sed non quasi
argentum elegi te in camino paupertatis.
lib. 3. num. 101.

CAP. LIII. 2. Non est species ei, neque decor.
lib. 5. num. 163.

CAP. LIX. 10. Palpauimus sicut cœci parietem,
& quasi absque oculis attrectauimus. lib. 1.
num. 257.

CAP. LXII. 4. Non vocaberis vltra derelicta,
& terra tua non vocabitur amplius desolata,
lib. 2. num. 151.

Ex Ieremia.

CAP. V. 22. Qui posui arenam terminum ma-
ri; præceptum sempiternum, quod non præ-
teribit. lib. 3. n. 59.

CAP. X. 2. Iuxta vias gentium nolite discere: &
à signis cœli nolite metuere, quæ timent gen-
tes. lib. 4. num. 11.

CAP. XXXIII. 22. Sicut enumerari non pos-
sunt stellæ cœli & metiri arenæ maris, sic
multiplicabo semen Dauid serui mei. lib. 4.
n. 124.

Ex Ezechiele.

CAP. I. 10. Similitudo autem vultus eorum fa-
cies hominis, & facies leonis à dextris ip-
sorum quatuor; facies autem bouis à sini-
stris ipsorum quatuor, & facies aquilæ de-
super ipsorum quatuor. libro 4. numero
167.

CAP. VIII. 3. Et visa similitudo manus ap-
prehendit me in cincinno capitis mei. lib. 2.
num. 151.

Index sacrae Scripturae.

Ex Daniele.

- CAP. II. 48. Tunc Rex Daniele in sublime ex-
tulit & munera multa & magna dedit ei. lib. 2.
num. 17.
- CAP. III. 1. Nabuchodonosor rex fecit statuam
auream, &c. lib. 2. n. 157.
60. Benedicite aquæ, quæ super cœlos sunt
Domino. lib. 2. n. 97.
- CAP. IV. 7. Videbam, & ecce arbor in medio
terræ. lib. 2. n. 9.
27. Nonne est Babylon illa magna, quam ego
ædificaui? lib. 2. n. 2.
- CAP. V. 16. Si vales scripturam legere, & inter-
pretationem eius indicare mihi purpura ves-
tieris, &c. lib. 2. n. 17.
- CAP. VI. 10. Tribus temporibus flectebat ge-
nua sua, & adorabat. lib. 4. n. 4.
- CAP. VII. 5. Et ecce bestia alia similis vrsi in
parte stetit, & tres ordines erant in ore eius
& in dentibus eius. lib. 4. n. 272.
- CAP. XIV. 35. Apprehendit eum Angelus
Domini in vertice eius & portauit eum in ca-
pillo capitis sui. lib. 2. n. 111.

Ex Osee.

- CAP. XII. 3. In fortitudine sua directus est cum
Angelo, & inualuit ad Angelum. lib. 4. n. 215.

Ex Amos.

- CAP. IX. 6. Qui vocat aquas maris, & effundit
eas super faciem terræ. lib. 2. n. 41.

Ex Iona.

- CAP. I. 2. Surge, & vade in Ninivem ciuitatem
grandem & prædica in ea; quia ascendit ma-
litia eius coram me. lib. 3. n. 94.
3. Et surrexit Ionas vt fugeret in Tarsis à facie
Domini. lib. 4. n. 56.
12. Tollite me, & mittite in mare, & cessabit
mare à vobis. lib. 2. num. 94.

Ex Michaa.

- CAP. V. 2. Et tu Bethlœem Ephrata paruulus es
in millibus Iuda. lib. 3. n. 105.

Ex Habacuc.

- CAP. III. 4. Splendor eius vt lux erit, & cornua
in manibus eius. lib. 3. n. 214.
17. Ficus enim non florebit, & non erit ger-
men in vineis; mentietur opus oliuæ, & arua
non afferent cibum. lib. 3. n. 214.
18. Ego autem in Domino gaudebo, & exulta-
bo in Deo Iesu meo. ibid.

Ex Sophonia.

- CAP. I. 4. Extendam manum meam super Iu-
dam & super omnes habitantes Ierusalem, &
disperdam de loco hoc reliquias Baal, & no-
mina ædituorum cum sacerdotibus. lib. 4. nu-
mer. 151.

EX NOVO TESTAMENTO

Ex Matthæo.

- CAP. I. 16. Iacob autem genuit Ioseph virum
Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur
Christus. lib. 1. n. 195.
17. Omnes itaque generationes ab Abraham
vsque ad Dauid generationes quatuordecim.
lib. 3. n. 184.
20. Ioseph, fili Dauid noli timere accipere Ma-
riam coniugem tuam. lib. 2. n. 169.
- CAP. II. 2. Vidimus stellam eius in Oriente, &
venimus adorare eum. lib. 4. n. 61.
3. Audiens autem Herodes rex turbatus est, &
omnis Ierolyma cum illo. lib. 3. nu-
mer. 66.
6. Et tu Bethlœem terra Iuda nequaquam
minima es in principibus Iuda. lib. 3. nu-
mer. 105.
23. Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vo-
catur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum
est per Prophetas: Quoniam Nazareus vo-
cabitur. lib. 2. n. 156.
- CAP. III. 15. Si decet nos implere omnem ju-
stitiam. lib. 4. n. 50.
16. Ecce aperti sunt cœli & vidit Spiritum
sanctum descendentem sicut columbam &
venientem super se. lib. 1. n. 36. & n. 132. &
lib. 4. n. 50.
17. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est filius
meus dilectus, in quo mihi bene compla-
cui. lib. 1. num. 36. & numero 132. & lib. 3.
num. 202.
- CAP. IV. 3. Si Filius Dei es, dic vt lapides isti
panes fiant. lib. 3. n. 202.
10. Vade, Satana, scriptum est enim: Dominum
Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. lib. 3.
num. 85.
19. Venite post me faciam vos fieri piscatores
hominum. lib. 1. n. 111.
23. Et circuibat Iesus totam Galilæam docens
in Synagogis eorum. lib. 2. n. 35.
- CAP. V. 13. Da mihi hic in disco caput Ioannis
Baptistæ. lib. 4. n. 113.
37. Sit autem sermo vester: Est, est: Non-non:
quod autem amplius est à malo est. lib. 1.
num. 59.
40. Qui vult tecum in iudicio contendere & tu-
nicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.
lib. 3. n. 76.
44. Diligite inimicos vestros benefacite his qui
oderunt vos. lib. 1. n. 187. & n. 215.
- CAP. VI. 6. Panem nostrum supersubstantia-
lem da nobis hodie. lib. 2. n. 131.
- CAP. VII. 21. Non omnis qui dicit mihi: Do-
mine Domine, intrabit in regnum cœlorum.
lib. 1. n. 201.
- CAP. VIII. 6. Puer meus iacet in domo para-
lyticus & male torquetur. lib. 1. n. 166.
8. Domine non sum dignus vt intres sub te-
ctum meum. lib. 1. n. 166. & lib. 2. n. 105.
9. Nam & ego homo sum sub potestate constitu-
tus habens sub me milites, &c. lib. 1. n. 166.
16. Vespere autem facto obtulerunt ei multos
dæmonia habentes; & eieiebat spiritus ver-
bo. lib. 2. n. 180.
19. Magister sequar te quocunque ieris. lib. 3.
num. 90.

Index sacrae Scripturae.

20. Vulpes foveas habent, & volucres coeli nidos; filius autem hominis, non habet ubi caput reclinet. *ibid.*
22. Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. *lib. 1. n. 167.*
26. Tunc surgens imperavit ventis & mari & facta est tranquillitas magna. *lib. 3. numer. 172.*
- CAP. IX. 2. Ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphematur. *lib. 2. num. 180.*
24. Quare nos & Pharisei ieiunamus frequenter; discipuli autem tui non ieiunant? *lib. 3. num. 157.*
15. Numquid possunt filij sponsi lugere quando cum illis est sponsus? *ibid.*
- CAP. X. 26. Nihil est opertum, quod non reuelabitur & occultum, quod non sciatur. *lib. 1. num. 99.*
34. Non veni pacem mittere sed gladium. *lib. 2. num. 44.*
42. Quicumque potum dedit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae, tantum in nomine discipuli; amen dico vobis non perdet mercedem suam. *libro 3. num. 165.*
- CAP. XI. 5. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes Euangelizantur. *lib. 3. num. 160.*
10. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam. *lib. 1. n. 189.*
11. Non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. *lib. 2. n. 148.*
- CAP. XIII. 46. Vendidit vniuersam aquam habuit & emit eam. *lib. 1. n. 48.*
- CAP. XIV. 20. Et manducauerunt omnes & saturati sunt, & tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. *lib. 2. numer. 56.*
28. Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas. *lib. 2. n. 120.*
29. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquam vt veniret ad Iesum. *ibid.*
- CAP. XV. 24. Non sum missus nisi ad oues, quae perierunt domus Israel. *lib. 1. numero 207.*
- CAP. XVI. 13. Quem dicunt homines esse filium hominis? *lib. 1. n. 230.*
16. Tu es Christus Filius Dei viui. *lib. 4. n. 15.*
27. Beatus es Simon Bar-Iona, quia, caro & sanguis non reuelavit tibi; sed Pater meus, qui in caelis est. *lib. 1. n. 130.*
- CAP. XVII. 2. Resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta autem eius facta sunt alba, sicut nix. *lib. 1. num. 120. & lib. 4. numer. 222.*
- CAP. XVII. 4. Domine si vis, faciamus hic tria tabernacula. *lib. 1. n. 239.*
14. Domine miserere filio meo quia lunaticus est. *lib. 4. n. 60.*
26. Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperto ore eius inuenies staterem: illum sume, & da illis pro me. & te. *lib. 4. n. 133.*
- CAP. XVIII. 2. Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum. *lib. 3. n. 144.*
3. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli non intrabitis in regnum caelorum. *lib. 3. num. 144.*

Tamayo in Genesim.

10. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis; dico enim vobis quod Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in caelis est. *lib. 4. num. 64.*
34. Tradidit eum tortoribus, quoad vsque redderet vniuersum debitum. *lib. 2. n. 65.*
- CAP. XIX. 14. Sinite paruulos venire ad me: tallium est enim regnum caelorum. *lib. 4. n. 247.*
22. Cum audisset adolescens abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. *lib. 4. n. 23.*
28. Sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. *lib. 1. n. 254.*
- CAP. XX. 4. Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis. *lib. 1. n. 205.*
6. Circa vndecimam vero exijt & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die oriosi? *ibid.*
7. Dicunt ei quia nemo nos conduxit. *ibid.*
16. Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. *lib. 4. n. 170.*
18. Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur. *lib. 1. n. 19.*
- CAP. XXI. 19. Videns ficum arborem secus viam. venit, ad eam; & nihil inuenit in ea nisi folia tantum. *lib. 1. n. 63.*
20. Nunquam exte fructus nascantur in semperiternum. *ibid.*
- CAP. XXIV. 29. Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum. *lib. 4. num. 81. & n. 159.*
- CAP. XXV. 33. Et statuet oues quidem adextris, haedos autem a sinistris. *lib. 4. n. 52.*
- CAP. XXVI. 10. Quid molesti estis huic mulieri opus enim bonum operata est in me. *lib. 1. num. 206.*
- CAP. XXVI. 38. Tunc ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. *lib. 4. n. 207.*
- CAP. XXVII. 28. Et exuentes eum clamydem coccineam circumdederunt ei, & plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius. *lib. 1. n. 186.*
24. Si filius Dei est descendat de cruce. *lib. 1. num. 19.*
46. Eli, Eli lamma sabactani. *lib. 1. n. 15.*
51. Ecce velum templi scissum est in duas partes. *lib. 1. n. 15. & n. 21.*
- CAP. XXVIII. 3. Erat aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. *lib. 1. n. 68. & lib. 3. n. 136.*

Ex Marco.

- CAP. I. 24. Quid nobis, & tibi, Iesu Nazarene, venisti perdere nos: scio qui sis sanctus Dei. *lib. 1. num. 234.*
26. Et discerpens eum Spiritus immundus, & exclamans voce magna exijt ab eo. *ibid.*
- CAP. III. 2. Et obseruabant eum si sabatis curaret, vt accusarent illum. *lib. 4. n. 270.*
4. Licet sabatis bene facere an male? animam saluam facere an perdere. *lib. 1. n. 136.*
- CAP. VI. 21. Herodes natalis sui coenam fecit principibus & Tribunis, & primis Galilae. *lib. 3. num. 178.*
23. Iurauitque illi, quia quidquid petieris dabo tibi. *lib. 1. n. 58.*
26. Et contristatus est rex propter iusiurandum, & propter simul discumbentes. *ibid.*
- CAP. XI. 3. Non erat tempus ficorum. *lib. 1. num. 63.*
- CAP. XIV. 13. Ite in ciuitatem, & occurret vobis

Index sacrae Scripturae.

- vobis homo lagenam aquae baiulans. lib. 2. num. 165.
- CAP. XV. 39. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Vere hic homo filius Dei erat. lib. 1. num. 163.
- CAP. XVI. 1. Maria Magdalena & Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, ut venientes vngerent Iesum. lib. 1. n. 206.
15. Euntes in mundum vniuersum praedicate Euangelium omni creaturae. lib. 3. n. 158.
19. Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis assumptus est in caelum, & sedet à dextris Deis. lib. 1. num. 120.

Ex Luca.

- CAP. I. 7. Non erat illis filius, eo quod esset Elisabeth sterilis. lib. 1. n. 252.
18. Vnde hoc sciam: Ego enim sum senex & vxor mea processit in diebus suis. lib. 4. num. 102.
20. Ecce eris tacens & non poteris loqui. lib. 3. n. 97. & lib. 4. num. 102.
24. Concepit Elisabeth vxor eius, & celabat se mensibus quinque. lib. 4. n. 69.
28. Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. lib. 2. n. 183. & lib. 3. num. 37.
29. Quae cum audisset turbata est, & cogitabat qualis esset ista salutatio. lib. 2. numero 168.
30. Inuenisti gratiam apud Deum. lib. 2. numero 36.
34. Quomodo fiet istud; quoniam virum non cognosco. lib. 4. n. 201.
35. Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. lib. 1. numero 119. & lib. 2. num. 38. & lib. 4. numer. 112.
37. Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum. lib. 2. num. 106.
38. Ecce ancilla Domini; fiat mihi secundum verbum tuum. lib. 3. numer. 37. & numer. 39.
41. Exultavit infans in utero eius. lib. 1. numero 191. lib. 2. num. 148. lib. 4. num. 70. & lib. 1. num. 105.
47. Magnificat anima mea Dominum. lib. 2. num. 37.
- CAP. II. 44. Existimantes illum esse in comitatu, venerunt iter vnius diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. lib. 2. num. 47.
46. Et factum est post triduum inuenerunt eum in Templo sedentem in medio Doctorum. ibid.
52. Iesus autem proficiebat sapientia, & aetate, & gratia apud Deum, & homines. lib. 2. num. 173.
- CAP. III. 3. Venit Ioannes in omnem regionem Iordanis praedicans baptismum poenitentiae. lib. 2. n. 163.
5. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. ibid.
11. Qui habet duas tunicas det non habenti. lib. 3. n. 76.
21. Descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. lib. 1. n. 88. & lib. 3. num. 48.

- CAP. IV. 34. Quid nobis, & tibi, Iesu Nazarene venisti ante tempus perdere nos. lib. 1. num. 202.
39. Stans super illam imperavit feбри. lib. 2. num. 12.
- CAP. VII. 10. Et reuersi, qui missi fuerant domum inuenerunt puerum, qui languerat sanum. lib. 2. n. 178.
14. Adolescens, tibi dico: Surge. lib. 2. numer. 170.
16. Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitauit plebem suam. lib. 2. num. 178.
36. Rogabat Iesum quidam Phariseus ut manducaret cum illo. lib. 1. n. 135.
- CAP. 8. 14. Quod autem inter spinas cecidit, hi sunt qui audierunt, & à solitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vite euntes suffocantur. lib. 3. n. 116.
45. Et ait Iesus: Quis est, qui me tetigit. lib. 4. num. 217.
- CAP. IX. 3. Nihil tuleritis in viam, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis. lib. 1. num. 129.
23. Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. lib. 2. n. 93.
33. Nesciens quid diceret. lib. 1. n. 239.
- CAP. X. 18. Videbam satanam sicut fulgur de caelo cadentem. lib. 1. n. 171. & n. 254.
- CAP. XI. 2. Adueniat regnum tuum. lib. 3. num. 131.
3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. ibid.
5. Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, accomoda mihi tres panes. lib. 1. n. 244.
- CAP. XII. 25. Quis poterit cogitando adijcere ad statutam suam cubitum vnum. lib. 2. n. 123.
32. Nolite timere pusillus grex quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum. lib. 4. num. 245.
49. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur. lib. 2. num. 131. & lib. 4. num. 195.
50. Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctato donec perficiam. lib. 1. numer. 131.
- CAP. XV. 2. Pater, da mihi portionem substantiae quae me contingit. lib. 3. n. 64.
16. Cupiebat implere ventrem de siliquis, quas porci manducabant. lib. 3. n. 166.
20. Cum autem longe esset vidit illum pater ipse, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collum eius. lib. 3. num. 155.
22. Citò proferte stollam primam, & induite illum. ibid.
- CAP. XVI. 8. Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis. lib. 4. n. 83.
- CAP. XIX. 4. Ascendit in arborem sycomorum, ut videret eum quia inde erat transiturus. lib. 2. n. 59. & lib. 3. n. 85.
8. Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus & si quem aliquid defraudaui, reddo quadruplum. lib. 2. n. 59.
10. Quia hodie salus domui huic facta est, eo quod & ipse sit filius Abrahae. lib. 2. n. 60.
- CAP. XXI. 1. Respiciens autem vidit eos, qui

Index sacrae Scripturae.

- qui mittebant munera sua in gazophylatium. lib. 2. num. 43.
 4. Nam omnes hi ex abundanti miserunt in munera Dei. ibid.
 25. Erunt signa in Sole, Luna, & Stellis. lib. 4. num. 3.
 29. Videte ficulneam & omnes arbores cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. lib. 3. num. 183.
 CAP. XXII. 39. Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. lib. 2. num. 136.
 53. Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. lib. 2. num. 174.
 CAP. XXIII. 34. Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt. lib. 1. num. 187. & libro 3. num. 156.
 CAP. XXIV. 31. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum in fractione panis. lib. 4. num. 38.

Ex Ioanne.

- CAP. I. 7. Qui testimonium perhiberet de lumine. lib. 1. num. 177.
 14. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. lib. 4. num. 210.
 19. Miserunt à Ierosolymis Sacerdotes & Leuitas interrogare Ioannem: Tu quis es? lib. 2. num. 158.
 23. Ego vox clamantis in deserto: Dirige viam Domini. lib. 1. num. 162. & num. 189.
 34. Ego vidi, & testimonium perhibui quia hic est filius Dei. lib. 3. num. 202.
 42. Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. lib. 1. num. 111.
 CAP. II. 2. Vocatus est Iesus, & Discipuli eius ad nuptias. lib. 3. num. 52.
 3. Et deficiente vino dicit mater eius ad eum: Vinum non habent. lib. 3. num. 152.
 4. Quid mihi, & tibi est mulier, nondum venit hora mea. libro 2. num. 164. & num. 174.
 7. Implete hydrias aqua, & impleuerunt eas vsque ad summum. lib. 2. num. 164.
 CAP. III. 3. Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. lib. 1. num. 115. & libro 3. num. 31.
 4. Quomodo potest homo nasci, cum sit senex? lib. 4. num. 172.
 16. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. lib. 1. num. 220.
 20. Omnis qui malè agit odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. lib. 1. num. 115.
 CAP. IV. 3. Reliquit Iudæam, & abiit in Galilæam, oportebat autem eum transire per Samariam. lib. 1. num. 207.
 12. Numquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum? lib. 3. num. 195.
 13. Omnis, qui biberit ex aqua hæc sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. ibidem.
 14. Aqua, quam ego dabo ei fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. lib. 3. num. 139.
 17. Bene dixisti; Quia non habeo virum quinque enim viros habuisti; & quem habes non & tuus vir: Hoc verè dixisti. lib. 3. num. 100.
 CAP. V. 31. Si ego testimonium perhibeo de me testimonium meum non est verum. lib. 1. num. 177.
 35. Ille erat lucerna ardens, & lucens. lib. 1. num. 191. & lib. 4. num. 113.
 CAP. VI. 19. Videns IESVM ambulantiem supra mare, & proximum naui fieri. lib. 3. num. 27.
 32. Non Moyfes dedit vobis panem de cælo; sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. lib. 3. num. 193.
 54. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. lib. 3. num. 131.
 56. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. lib. 3. num. 193.
 61. Durus est hic sermo, & quis poterit eum audire. lib. 3. num. 33.
 67. Multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. ibid.
 CAP. VIII. 41. Nos ex fornicatione non sumus nati, vnum Patrem habemus Deum. lib. 2. num. 125.
 44. Vos ex patre Diabolo estis. ibid.
 47. Qui ex Deo est verba Dei audit propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. ibid.
 CAP. XI. 9. Nonne duodecim sunt horæ diei? lib. 4. num. 82.
 11. Lazarus amicus noster dormit sed vado vt à somno excitem eum. lib. 2. num. 55.
 14. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos. ibid.
 20. Martha autem, vt audiuit quia Iesus venit, occurrit illi. lib. 3. num. 146.
 26. Omnis qui viuit, & credit in me non morietur in æternum. Credis hoc? lib. 1. num. 146.
 43. Lazare veni foras. lib. 2. num. 170.
 CAP. XII. 5. Quare hoc vnguentum non venit trecentis denarijs. & datum est egenis? libro 3. num. 43.
 CAP. XII. 6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens. libro 3. num. 43.
 32. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. lib. 2. num. 138. & lib. 4. num. 206.
 CAP. XIII. 3. Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus. lib. 4. num. 104.
 CAP. XIV. 6. Ego sum via, veritas, & vita. libro 1. num. 177.
 31. Surgite eamus hinc. lib. 2. num. 137.
 CAP. XVI. 7. Expedit vobis vt ego vadam: si enim non abiero Paraclitus non veniet ad vos. lib. 1. num. 149.
 13. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. lib. 1. num. 175.
 20. Amen dico vobis, quod plorabitis, & flebitis vos; mundus autem gaudebit. lib. 1. num. 53.
 21. Mulier cum parit tristitiam habet, quia venit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit præssuræ propter gaudium. lib. 4. num. 18.
 CAP. XVIII. 1. Egressus est cum discipulis suis in torrentem Cedron. lib. 2. num. 137.
 CAP. XIX. 19. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. lib. 3. num. 89.
 33. Ad IESVM autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. lib. 3. num. 49.
 40. Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt

Index sacrae Scripturae.

- runt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudaeis. lib. 1. num. 206.
- CAP. XX. 14. Et vidit IESVM stantem, & non sciebat, quia IESVS est. lib. 4. num. 202
16. Dicit ei IESVS: Maria. Conuersa illa dicit illi: Rabboni, quod dicitur Magister. lib. 4. num. 202.
22. Hæc cum dixisset insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata remittuntur eis. lib. 1. num. 150
26. Venit IESVS ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. lib. 1. num. 176.
- CAP. XXI. 7. Tunc dixit discipulus ille, quem diligebat IESVS Petro: Dominus est. lib. 4. num. 15.

Ex Actis.

- CAP. II. 2. Et factus est repente de cælo sonus tanquam aduenientis Spiritus vehementis. lib. 1. num. 175.
- CAP. III. 6. Argentum, & aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine IESV CHRISTI Nazareni, surge, & ambula. lib. 1. num. 126. & lib. 2. num. 27.
- CAP. VII. 22. Eruditus in omni sapientia Ægyptiorum. lib. 4. num. 9.
51. Dura ceruice & incircumscisis cordibus & auribus, vos semper Spiritu sancto resistitis. lib. 3. num. 93.
- CAP. IX. 8. Surrexit autem Saulus de terra, & apertis oculis nihil videbat. lib. 1. num. 114
33. Inuenit ibi hominem nomine Æneam ab annis octo iacentem in grabato. lib. 4. num. 238.
- CAP. XII. 9. Nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum. lib. 1. num. 67.
11. Et Petrus ad se reuersus dixit. Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum. ibid.
- CAP. XIII. 21. Dedit illis Dominus Saul filium Cis, virum de Tribu Benjamin, annis quadraginta. lib. 4. num. 152.
- CAP. XX. 33. Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupiui. libro 1. num. 145
34. Ipsi scitis quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & ijs, qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. libro 1. num. 145.

Ex Epist. ad Romanos.

- CAP. I. 14. Græcis ac Barbaris, sapientibus, & insipientibus debitor sum. lib. 1. num. 145
- CAP. IV. 17. Qui vocat ea, quæ sunt tanquam ea quæ non sunt. lib. 1. num. 217.
- CAP. V. 14. Regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. lib. 2. num. 73.
- CAP. VIII. 3. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne. lib. 4. num. 56.
16. Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus Filij Dei. lib. 1. num. 149.
32. Qui proprio filio suo non pepercit sed pro nobis omnibus tradidit illum. lib. 1. num. 19
- CAP. XII. 1. Obsecro itaque vos fratres, per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, libro 4. num. 228.

tionabile obsequium vestrum, libro 4. num. 228.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. lib. 1. num. 19.
- CAP. XV. 4. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. lib. 4. num. 264

Ad Corinth. I.

- CAP. II. 9. Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. lib. 2. num. 21.
- CAP. X. 4. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra. lib. 4. num. 266.
11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis; scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum deueniunt. lib. 3. num. 24.
- CAP. XII. 3. Nemo potest dicere: Domine IESV nisi in Spiritu sancto. lib. 1. num. 201
- CAP. XII. 8. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, secundum eundem spiritum. lib. 1. num. 144
11. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. ibidem.
- CAP. XIII. 3. Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas. lib. 2. num. 61
- CAP. XV. 41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum stella enim ab stella differt in claritate. lib. 4. num. 76. & num. 169. & num. 243.
54. Absorta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus? lib. 2. num. 73.

Ad Corinth. II.

- CAP. III. 7. Ita vt non possent intendere filij Israël in faciem Moysi propter gloriam vultus eius. lib. 1. num. 96. & lib. 4. num. 210
- CAP. IV. 6. Quoniam Deus: qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris. lib. 1. num. 185.
- CAP. VI. 14. Quæ societas lucis ad tenebras? lib. 1. num. 218.
- CAP. VIII. 1. Notam autem faciamus vobis fratres gratiam Dei, quæ data est in Ecclesijs Macedoniæ, quod in multo experimento tribulationis abundantia gaudij ipsorum fuit. lib. 4. num. 20.
- CAP. XI. 30. Si gloriari oportet in infirmitatibus meis gloriabor. lib. 2. num. 100.
- CAP. XII. 2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim (siue in corpore nescio, siue extra corpus nescio Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cælum. lib. 2. num. 100.
- CAP. XII. 4. Quoniam raptus est in paradysum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. lib. 2. num. 21. & num. 100.

Ad Galatas.

- CAP. I. 8. Licet nos, aut Angelus de cælo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizauimus vobis anathema sit. lib. 2. num. 61.
- CAP. V. 17. Caro aduersus spiritum concupiscit,

Index sacrae Scripturae.

cit, & spiritus aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduertantur. lib. 2. num. 21.
CAP. VI. 14. Absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri IESV CHRISTI. lib. 3. num. 213.

Ad Ephesios.

CAP. IV. 5. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. lib. 1. num. 168.
CAP. V. 8. Eratis enim aliquando tenebræ nunc autem lux in Domino. lib. 4. num. 83.
23. Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. lib. 3. num. 28.
25. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. lib. 1. num. 139.
26. Vt illam sanctificaret mundans lauacro aquæ in verbo vitæ. ibid.
27. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam; non habentem maculam, neque rugam. lib. 1. num. 139.
CAP. VI. 11. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli. lib. 2. num. 110.

Ad Philippenses.

CAP. II. 6. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. lib. 2. num. 142. & lib. 4. num. 104.
7. Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo lib. 1. num. 220. & lib. 4. num. 56. & 57.
CAP. IV. 8. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. lib. 3. num. 141.

Ad Colossenses.

CAP. III. 1. Si consurrexistis cum Christo quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. lib. 4. num. 246.

Ad Timoth. I.

CAP. VI. 10. Radix omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes efrauerunt à fide. lib. 2. num. 62.

Ad Hebraeos.

CAP. VII. 19. Nihil ad perfectum adduxit lex: introductio autem melioris spei per quam approximamus ad Deum. lib. 1. num. 21.
CAP. IX. 4. In qua vna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronderat, & tabulæ testamenti. lib. 3. num. 188.
CAP. XI. 1. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. lib. 2. num. 176.

5. Fide Henoch translatus est: ne videret mortem. lib. 2. num. 179.

36. Alij verò ludibria, & verbera experti: insuper & vincula, & carceres. lib. 3. num. 96.

37. Secti sunt, in occisione gladij mortui sunt. lib. 3. num. 49.

CAP. XII. 2. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta. lib. 2. num. 47. & lib. 4. num. 206.

CAP. XII. 24. Accessistis ad testamenti noui mediatorem IESVM, & sanguinis asperisionem melius clamantem, quam Abel. lib. 3. num. 156.

Ex Epist. Iacobi.

CAP. I. 17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à Patre luminum. lib. 3. num. 34. & num. 136.

Ex Epist. Petri II.

CAP. II. 4. Angelis peccatoribus non peperisse sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos. lib. 1. num. 12.

Ex Epist. Ioannis I.

CAP. V. 3. Hæc est enim charitas Dei vt mandata eius custodiamus, & mandata eius grauiam non sunt. lib. 2. num. 121.

Ex Apocalypsi.

CAP. V. 5. Ne fleueris; ecce vicit leo de tribu Iuda, radix David aperire librum. lib. 4. num. 51.

6. Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio seniorum agnum stantem tanquam occisum. ibidem.

CAP. VII. 14. Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauarunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. lib. 3. num. 162.

CAP. XII. 1. Et signum magnum apparuit in cælo Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. lib. 1. num. 93. & lib. 2. num. 145. & num. 147. & lib. 4. num. 200.

CAP. XII. 6. Et mulier fugit in solitudinem, vbi habebat locum paratum à Deo. lib. 1. num. 93.

CAP. XVII. 4. Et mulier erat circumdata purpura, & coccino, & aurata auro, & lapide pretioso, & margaritis. lib. 1. num. 93.

CAP. XXI. 2. Vidi sanctam Ciuitatem Ierusalem, nouam descendantem de cælo, à Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo. lib. 3. num. 78.

INDEX RERVM

Et Verborum.

*PRIMVS NUMERVS LIBRVM, SECVNDVS
marginalium seriem designat.*

A.

Aaron.

Aron potius voluit fieri Dei sacerdotis quam cum alio diu-
dere Antistitis dignitatem. lib. 4.
num. 141.

Abel.

Abelis posteri qui futuri non erant propter pa-
rentis necem. Dei praeordia pulsabant. lib. 3.
num. 53.

Adamus.

Adamus omnibus rebus sibi notis nomen im-
posuit. lib. 1. num. 221. & lib. 2. num. 149.
& 50.

Adulatio Adulator.

Excelsioris privilegio fortunae quidquid in su-
periore laudatur in inferiore contemnitur.
lib. 4. num. 154. toto §.

Ad fortunae ingenium iudicia flectuntur. ibid.
Neronis potentia prius quam Senecae virtus as-
sentatores inuenit. ibid.

M. Marius cum pauper est irridetur, cum digni-
tatem exercet adoratur. ibid.

Stellae quia non praesident non laudantur, sol
& luna laudem cum praefectura sortiuntur.
ibid. num. 155.

Iudas laudatur à fratribus, quia futurus Rex
praedicatur. ibid. num. 156.

Non idem est Dagoni honoris locus cum mani-
bus & capite pollet, quam cum manibus &
capite caret. ibid. num. 157.

Moyse balbuties pro gratiosa pronuntiatione
celebratur cum superior populi constituitur.
ibid. num. 158.

Philosophi ut assentarentur Principibus plures
esse mundus fingeant. lib. 1. num. 29.

Adulterium.

Olim hominibus plus horroris erat in adulterio
perpetrando, quam in homicidio. lib. 3.
num. 61.

Aetas.

Diuersa studia diuersis aetatibus congruunt nec
pueris minus est vitium senectutem maturare
quam in longaeuis puertiliter consenescere,
lib. 2. num. 171. toto §.

Singulas quasque aetates proprio genio natura
distinguit. ibidem.

Quemadmodum temporum ita morum vertun-
tur vices. ibid.

Aetatibus singulis suis circumductus est orbis.
ibidem.

Senex puerilis molle cerebrum habet. ibid.

Firmamenti perfectio exigebat, ne recens natum
perfectum esset. ibid. num. 172.

Sicut voces in musica se inuicem expectant sic
negotia hominum operiuntur aetates. ibid.

Christus ut congruentia aetati suae redderet
opera, dicitur sapientia & aetate profecisse.
ibid. num. 173.

Vernula temporis dicitur Christus, veluti ab
aetatis decentia captiuus. ibid.

IESVS alterius aetatis opera efficiens, dixit
nondum venit hora mea. ibid. num. 174.

Dauid funda & baculo in adolescentia pugnans,
iam grandaeuus arma petebat. ibid. num. 175

Aetas incipit à senectute. lib. 1. num. 23.

Aeterna

Paulus temporis prodigus fuit, ut esset aeterni-
tatis avarus. lib. 3. num. 24.

Etiā qui ad temporalia disertissimus homo
est ad coelestia & aeterna insigniter stultescit.
lib. 1. num. 228. toto §.

Affectus,

Vide verbo Appetitus voluntas.

Alium.

Facilius inuenitur qui propria negligat quam
qui aliena non appetat non quod melius, sed
quod aliud est quaeritur. lib. 2. num. 67. toto §.
Temporalia bona ipsa sui possessione fastidiosa
sunt. ibid.

Firmamento iussum non est ut alienas attrahat
sed ut aquas effundat attractas. ibid. num. 68

Bona possessa despiciere, conspiciere aliena fasci-
natio nugacitatis appellatur. ibid. num. 69.

Ioseph ut Aegyptij agros suos colerent, eos
alienos emptionis titulo fecit. ibid. num. 70.

Volupe est in messem alienam falcem mittere.
ibidem.

Vide in Verbo Avaritia.

Ambitio.

Inexplebilis ambitionis cupiditas dum termi-
num

& Verborum.

num nescit extra naturæ terminos appetit.
lib. 1. num. 29. toto §.
Philosophi vt assentarentur ambitiosis Principibus plures esse mundos fingeant. ibid.
Vnus mundus qui vni Deo sufficit, vni homini satis non est. ibidem. num. 30.
Ambitiosi aliquid appetunt vltra omnia. ibid. num. 31.
Eorum ingluuies loco dentium vtitur gladijs. ibidem. num. 32.
Ambitio non saturata possessione terræ bellum intulit cælo. ibid. num. 33.
Dum se nutrire cupit inutiliter laborat. ibid.
Non est homini quærenda dignitas sed homo dignitati quærendus est. lib. 4. num. 90. toto §.
Numen pessimum Candidatorum ambitiosa certamina inspirat. ibid.
Facilius inuenitur dignitas homini quam homo dignitati. ibid.
Lux ante luminaria producit, vt merentem honor expectet. ibid. num. 91.
Cum Dauid in Rege eligitur Deus dicitur virum quæsiuisse. ibid. num. 92.
Isaac subreptam benedictionem Iacobo confirmat, vt videatur ad honorem vocatus non ambitu intrusus. ibid. num. 93.
Moyse cum ad rubum accederet velut de ambitione reprehensus, ad ardentem mentem non audet accedere nisi vocatus. ibidem num. 94.
Humanum ingenium ambitione actum cæcum est, & fatiosum. lib. 4. num. 193.

Amicus, Amicitia.

Nullibi magis deficit amicitia quam vbi magis creditur abundare. lib. 4. num. 26. toto §.
Sub amicitia specie animus nutritur hostilis. ibidem.
Inter laudes & plausus locum tenemus hominibus amicis vacuum. ibid.
Sol quo amior splendet & fouet, eo acrius adurit. ibidem num. 27.
Doeg per amicitia speciem Davidis machinabatur exitum. ibid. num. 28.
Falsatur amicus sicut nouacula est, quin sentiat ferit. ibid. num. 29.
Daemon vt se falsum amicum ostenderet serpentem induit, vt serpendo noceret. ibid. n. 30
Amicitia Principum vide Verbo. *Amici.*

Amor.

Amor seruire potius quam dominari desiderat. lib. 1. num. 17.
Inter amantes nulla est aut in abiectione diuersitas, aut in maiestate disparitas lib. 1. num. 130. toto §.
Rectè cum Maiestate vero amor conuenit. ibid.
Spiritus sanctus quia amor est dicitur super aquas ferri quia sub aquis latebat amarus. ibid. num. 131.
Amor si nequeat humiliorem erigere, sublimiorem deprimit, vt amantes parificet. ibidem num. 132.
In baptismo Christi Pater & Spiritus sanctus in aquaticis naturis apparent, vt suam erga filium dilectionem testatam faciant. ibid.
Deus in Altissimis habitans ab humilibus colitur: dum ad humilia descendit etiam diligitur. ibid. num. 133.

Impossibilia, quæ potentia non audet, amor euincit. lib. 1. num. 227. toto §.
Potentiæ adest de impossibilitate solatium, secus amor. ibid.
Lucem constituisse cum tenebris vir effecit. ibid. num. 218.
Abelis posteri cum non essent, si essent clamabant amanti. ibid. num. 219.
Amor fecit vt fieret nihil, qui per essentiam est. ibid. num. 220.
Quidquid est, aut non est, cedit amor. ibid.
Homo diuina dilectione præuentus prius cœpit amari quam fieri. lib. 3. num. 50. toto §.
Amor est animi ardor in proprio corpore emortui, in alieno viuientis. ibid.
Sapientiæ pars est inuenire quem diligas. ibid.
Deus lutum de quo Adamum facturum erat affectu Adami, tractabat. ibid.
Deus aridam apparere iussit ex desiderio hominis quem formaturus erat ex arida. ibid. n. 51
Christus nuptijs in gratiam futuræ prolis interfuit. ibid. num. 52.

Vide Verbo Charitas.

Optimum præstat amoris indicium qui de proprio nomine compellat amicum. ib. 2. num. 170. toto §.

Angelus.

Angelorum creatio cur à sacro scriptore prætermissa. lib. 1. num. 10.
In Empyreo creati. ibid. num. 11.
Et simul tempore cum Empyreo conditi. ibid.
Peccantes statim Tartaro dediti. ibid.
Angelorum dignitas ex operibus potius quam ex nominibus constat, & eorum præsentia de beneficentia sentitur. lib. 1. num. 65. toto §.
Angeli appellatio dicitur esse ad aliquid. ibid.
Nomina iuxta cum officijs variant. ibid. 68.
Petrus donec se vinculis liberum vidit, Angelum non agnouit. ibid. num. 67.
Angelus ad Christi sepulchrum, ipso vultu & habitu repræsentabat pia in mulieres officia. ibid. num. 68.
Angeli à celeritate commendantur. lib. 1. num. 68.
Eorum creationem in editione lucis auguratur Augustinus. ibid.
Tarda sunt omnia creaturarum obsequia si cum Angelis conferantur. ibid.
Quod homini volare est, Angelo reputatur stare. ibid. num. 190.
Angelus per stellæ speciem Magos ad Christi præfage deduxit. lib. 4. num. 196.

Annus.

Annum à Principio veris numerare antiquissimus mos Hebræorum fuit. lib. 3. num. 123
Ab Ægyptiaca captiuitate cœperunt annum non nisi ab Autumnus initio computare. ibid.

Animus.

Natura magnis mentibus domicilia metatur dum pulchro corpori sublimem animum inserit. lib. 4. num. 208
Animus omnes homines facit æquales. lib. 4. num. 242.

Index Rerum

Antiquitas.

Nimis odiosum est de honoris præcedentia contendere, nudæ privilegio antiquitatis. lib. 4. num. 168. toto §.
Flagrans libido nobilitatis auitæ facit interdum homines delirare. ibid.
Imagines vetustate corruptæ non seruant incorruptam posteris laudem. ibidem.
Nonnullos tempus honore pariter, & fabula affecit. ibid.
Plures in nouellis moribus vetustissimi esse contendunt. ibid.
Soli & lunæ non fuit adscripta præfectura propter originis antiquitatem, sed propter prælucentem virtutem. ibidem. num. 169.
Pater-familias in vinea laborantes non à temporis antiquitate primos enumerat. ibid., num. 170.
Reprehensus est Moyses quia non credidit miraculum per nouam virgam posse patrari. ibid. num. 171.
Nicodemus totus antiquitatibus deditus veritatem non calluit. ibid. num. 172.
Iobus quia non erat homo antiquissimus censetur imperitus. ibid. num. 173.
Qui antiquitatem pro scientia sibi sufficiunt meriti loco computant vetustatem. ibid.

Appetitus.

Feræ, & cupiditates suadentibus surdæ sunt. lib. 4. num. 266.
Nunquam bona fide sinistri appetitus mansuecunt. ibid.
Facilius alios Reges quam tuas cupiditates corriges. ibid.
Etiam postquam mansuefactæ sunt efferari solent. ibid. num. 267.
Tot sunt artium venæ quot hominum concupiscentiæ. lib. 3. num. 29.
Quod desiderium fugit cupiditatem accendit. ibidem.
Beata esset vita si nihil aliud nisi supra terras concupisceret. lib. 4. num. 21.

Aqua.

Aquarum elogia. lib. 1. num. 139.
Sanctificandi vim à Spiritu sancto accepit. ibid.
Initio creationis sursum versus rarior instar nebulae fuit, & lucis subiectum. lib. 1. n. 153
Vtrum supra firmamentum elementares aquæ consistant? lib. 2. num. 8.
Qua ratione sententia negans possit nouo modo defendi. ibid.
Aquarum diuisio non fuit à firmamento formaliter sed effectiue. ibid. num. 12.
Vel si formaliter quidem, eas esse supra cælos fateri non cogimur. ibid.
Qua ratione dicatur firmamentum diuisisse aquas ab aquis? ibidem num. 13.
Aqua mihi heret. Prouerbiū. lib. 2. num. 76.
Calvinus tanquam Canis ad littus cælestes ad latrabat aquas. ibidem.
Aquas à Deo tripartitas ab initio fuisse affirmant. lib. 2. num. 78.
Partem aquarum in aëre suspensam fuisse Porruensis opinio. ibid.

Angelos per cælestes aquas significari perperam excogitauit Origines. ibid. num. 79.
Aquas esse supra firmamentum de nubibus aëris aliqui exponunt. ibid. num. 80.
Veras & elementares aquas supra cælestes sphæras esse communior opinio statuit. ibidem num. 81.
Ad quem vsum ibi necessariæ putantur. ibidem num. 82.
Non ad temperandum ardorem cæli. ibid.
Solem aliqui affirmant madefactum nonnunquam apparere ex aquarum vicinia. ibid.
Item eadem causa saturnum frigidum planetam autumant. ibid.
Si astrorum ignis cælestibus temperaretur aquis ipsæ iam dudum consumptæ fuissent. ibidem num. 82.
Super cælestis aqua necessaria non est ad stabilitatem Empyreï. ibid. num. 85.
Earum vtilitatem multi rem in scrutabilem putant. ibid. num. 89.
Propterea supra firmamentum relictæ sunt, vt ex eis primum mobile conficeretur. ibid. n. 90
Elementarem formam seruarunt vsque ad astrorum productionem. ibid.
Quarto die in soliditatem crystalli solidatæ. ibid. num. 91.
Multa obstant quominus in elementari natura persistant. ibid. num. 92.
Si elementares aquæ supra cælestes sphæras modo essent maior esset earum corpus quam totius firmamenti moles. ibidem.
Item elementum aquæ extra suum naturalem situm in maiori quantitate persisteret quod est absurdum. ibid.
Aquæ mundum animarunt. lib. 2. num. 162.
Præptam Congregationis aquarum ad sublunares tantum relatum est lib. 3. num. 1.
An sublunares omnes in vnum confluxerint locum. ibid. num. 2.
Quare earum congregatio in diem tertium fuerit dilata. ibid.
Salsas tantum fuisse congregatas aliqui opinantur. ibid. num. 3.
Impugnantur. ibid.
Illæ tantum aquæ congregatæ quæ apparere aridam impediabant. ibid. num. 4.
Congregatæ non mutarunt centrum commune grauitatis. Impugnatur Burgenfis. ibid. n. 5.
Congregatio aquarum per earum condensationem facta non est. ibid. num. 6.
Neque per earum subleuationem in aëra. ibid. num. 7.
Aqua simul cum terra vnum globum perficit. ibid. num. 8.
Aquarum congregatio non est facta per eleuationem terræ. ibid. num. 9.
Imo subsidente terra aquæ congregatæ sunt. ibid. num. 10.
Qua ratione terra subsederit. ibid. num. 11.
Exponitur Psal. 103. de congregatione aquarum. ibid. num. 13.
Terrarum commotio vias ad congregationem aquarum aperuit. ibid.
An in vnum locum omnes coierint. ibid. num. 14
Numerantur plura Maria. ibid.
De aquarum situ post diluuium diuersimode iudicandum. ibid. num. 15.
Aqua sapientiæ symbolum. lib. 3. num. 30.

Arbitrium.

& Verborum.

Arbitrium.

Vide in Verbo *Voluntas.*

Arbor.

Omnes arbores olim fuisse vniuersali incendio combustas Ægyptiorum commentum fuit. lib. 3. num. 210.

Item eas infuso sanguine reuixisse. Vnde mos rubricâ liniendi arbores ad earum præseruationem. ibidem.

Vide in Verbo *Planta.*

Ascensio Domini.

Ascensionis Dominicæ locus nunquam passus est regi. lib. 2. num. 136.

Ad Cœlos Christi humilitas exaltata spem facit exaltationis nostræ. lib. 4. num. 246.

Astra.

Astrorum rapidissimus motus. lib. 2. num. 87. Si stella vna moueretur in aëre omnia sublunaria dissiparentur. ibid.

Omnia astra luminariorum nomine censentur. lib. 4. num. 1.

Cuncta dicuntur diuidere diem & noctem ad vulgi sensum. ibid. num. 2.

Abeis proueniunt temporum mutationes. ibid. num. 3.

Signa dicuntur qui à Dei iram portendunt. ibidem.

Item quia dierum & annorum metiuntur periodos. ibid.

Cur non dicantur signa horarum, & mensium. ibid. num. 4.

An sint futurorum euentuum signa. ibid. n. 5.

Ex astris tantum necessarij & naturales effectus conijci possunt. ibid. num. 6.

Astra hominibus præbent multiplicem famulatum. lib. 4. num. 22.

Astrorum necessitati non est obnoxia voluntas humana quisque libero peccat arbitrio. lib. 4. num. 58. toto §.

Astra proprio carent lumine. lib. 4. num. 73.

Si proprio lumine lucerent nulla in terris nox esset. num. 74.

Imo solis lumen vincerent. ibid.

Luna item semper plena appareret, & toto orbe fulgida. ibid.

Explicatur Apostolus circa diuersam stellarum claritatem. ibid. num. 75.

Eadem est astrorum & firmamenti substantia. ibid. num. 36.

Eorum quam firmamenti corpora densiora. ibidem.

Astra esse animata, & pro eis Christum fuisse passum error Origenis. num. 77.

Eorum naturam floridam esse, & flagrantiam florum exhalare Poëtarum fictio. ibid.

Eorum corpora quarto die, non primo compacta. lib. 4. num. 115.

Probat argumentum lunæ. ibid. num. 116.

In firmamento condita non extra. lib. 4. num. 234.

Cur post plantarum procreationem facta? ibid. num. 235.

Tamayo in Genesim.

An astrorum distinctio facta sit vt minueretur lucis splendor. ibid. num. 236.

Impugnatur sententia affirmans.

Verbis in Verbo *Stella.*

Astrologia.

Naturalis astrologia laudabilis. lib. 4. num. 7.

Deus primus eius Magister. ibid. num. 8.

Noëmus in Astrologia naturali peritissimus. ibid. num. 8.

Abram Pater excelsus appellatus quia astrorum obseruationibus vacabat. ibid.

Ioseph Ægyptios astrologiam docuit. ibid.

Moyse syderalem sapientiam calluit. ibid. n. 9.

Rationale & effonderant astronomica instrumenta ad naturales euentus prænoscentes. ibidem.

Deus Hebræis Astrologiæ sapientiam concessit superstitionibus expurgatam. ibid.

Astronomia in Ecclesia Christi laudata. ibid. num. 10.

Effectus qui à libero pendent arbitrio frustra ex astris Astrologi diuinare præsumunt. ibidem num. 11.

Astrologi Geneatliaci inter Idololatrias numerandi. ibid.

Astrologiæ iudiciariæ studium obcæcauit Pharisæos vt signum de cœlo quærent. ibid.

Vide in Verbo *Voluntas.*

Auaritia.

Tot sunt artium venæ quot hominum concupiscentiæ. lib. 3. num. 29.

Humana cupiditas dum nunquam satiatur ex proprijs semper cogitur mendicare ex alienis. lib. 3. num. 40. toto §.

Auaritia in perpetuo potu sitis suæ medicinam quærit. ibid.

Immetate diues si quod habet cum concupitis compareret, pauper est. ibid.

Auaritia æquæ pauperes, ac diuites angit. ibidem.

Auaritia ignis naturam imitatur, quo maius est pabulum, maius incendium. ibid.

Aqua in vnum locum congregatur ne auaritiæ vitio omnia occupet. lib. 3. num. 41.

Auari plebem sicut panem manducare dicuntur, quia nec micas pauperum intactas relinquunt. ibid. num. 42.

Auari plus de mendicitatibus pauperum quam de suis opibus saturantur. ibid.

Iudas suo parcens marsupio ad pauperum elemosynas inhiabat. ibid.

Vide in Verbo *Dimitia restitutio.*

Audacia.

Sisinius Romanus in pusillos audax, inter fortes pusillanimis fuit. lib. 4. num. 134.

Nihil tam audaces facit quam Dei metu solui. lib. 4. num. 48.

Aula, Aulici.

Nimis pendulus est felicitatis gradus circa, Principem conuersari, & in propinquo Maiestatis consistere. lib. 4. num. 253. toto §.

Amicitiam Principis omnes Aulici ambiunt

Index Rerum

rari obtinent, nemo propè sine ruina possedit, *ibid.*
 Nocituram potentiam melius vitat qui fugit, *ibidem.*
 Stellæ quo proximius ad Principem solem accedunt, citius intereunt, *ibid.* num. 254.
 Seruorum Pharaonis leue peccatum multorum annorum non deleuere seruitia, num. 255.
 Dauid non modo extra Geraris Regis aulam sed extra Curiam commorari maluit ne caderet à Principis gratia, *ibid.* num. 256.
 Necatur Naboth pro vinea, sed quia erat Regi propinqua, *ibid.* 257.

Aurum.

Aliquando inuentum est, quo aurum non ametur, lib. 2. num. 67.
 Aurum terra est gloriosior quia terræ nomen igni reliquit, *ibid.* num. 157.
 Aurum apud inferos natura se creuit veluti gehennarum poenarum materiam, lib. 4. n. 21

B.

Baptismus.

NOua nomina in sacro baptismo concepta nouum instaurant hominem promouentque ad spiritus nouitatem, lib. 2. num. 160. toto §.
 In Baptismo alter à seipso nascitur homo, *ibid.* num. 161.
 Firmamentum ex aquis factum tanquam è baptismo renascitur, *ibid.* num. 162.
 Ioannes vt venienti Christo pararet viam mundum per baptismum inuertit, & renouat, *ibid.* num. 163.
 Idem quasi admotis machinis mundi colles per baptismum complanauit, *ibid.*
 Post baptismi gratiam nulla & virtus hominibus inaccessa ante baptismum ferè omnibus impossibilis, *ibid.*
 In nuptijs Chanaan nondum venerat Christi hora donec vmbra baptismi præcederet, *ibid.* num. 164.
 Baptismi vmbra signum fuit instituendæ Eucharistiæ, *ibid.* num. 165.

Beatitudo.

Patet omnibus cœlum, & dum magnates caput, paruulos non excludit, lib. 4. num. 242. toto §.
 Vbi Deus luminaria magna posuit, ibi etiam minutissimas stellas collocauit, *ibid.* num. 243.
 Cœlestis Ierusalem etiam Æthyopibus & meretricibus decoratur, *ibid.* num. 244.
 Discipuli pusillitatis suæ conscij regnare in beatitudine formidabant, *ibid.* num. 245.
 Paulus Christum quem exinanitum dixerat sedentem ad dexteram Patris prædicat, *ibid.* num. 246.
 Regnum beatitudinis paruulorum possessio est, *ibid.* num. 247.

Benedictio.

Benedictio secundi diei in tertium diem differtur, & quare, lib. 2. num. 153.

Benedicere si de Deo dicatur significat benedicere, si dicatur de hominibus significat verba præbere, lib. 2. num. 104.

Beneficium.

Dei beneficia aut in nobis operantur accepta, aut à nobis subtrahuntur otiosa, lib. 1. num. 179. toto §.
 Hoc sunt Dei dona quod semina, *ibid.*
 Solis formationem Deus in quartum diem distulit ne tantum beneficium inutiliter locaretur, *ibid.* num. 180.
 Fructus scientiæ Adamo prohibitus ne in eo esset otiosus, *ibid.* num. 181.
 Quia Moyse fugerat colubrum in deserto ablata est ei virga in Ægypto, *ibid.* num. 182.
 Dei beneficiorum recensio, lib. 2. num. 39.
 Nescit strepitum beneficij largitas deuenuatur gratia largiendi, leuitate publicandi, lib. 2. num. 52. toto §.
 Liberalitas surdis & tacitis muneribus constat, *ibidem.*
 Liberalis se teste contentus est, *ibid.*
 Deus non est tanquam in scena beneficus, *ibid.* num. 53.
 Deus Abrahamo grande beneficium spondit per vocem mutorum simillimam, *ibid.* n. 54.
 Christus suscitaturus Lazarum semel obscure, iterum diminutè resurrectionem significauit, *ibid.* num. 55.
 Christus ad quinque millia hominum panes per furtiua incrementa multiplicans sic beneficium celare studuit, quomodo alij furtum celant, *ibid.* num. 56.
 Illud est gratissimum beneficium, quod felicitatem quam facit accipientis onere non corrumpit, lib. 2. num. 108. toto §.
 Beneficia absque deductione sunt, *ibid.*
 Vt gratius donum firmamentum esset nullius creaturæ labore constitit, *ibid.* num. 109.
 Deus beneficijs suis ære solidius armat & omni pluma leuius regit, *ibid.* num. 110.
 Ezechiel humanæ manus specie in auras subleuatur ne beneficio terreretur, num. 111.
 Tribus Leui sortem in terra promissionis non accipit, vt dignitatis gratia omni labore vacaret, *ibid.* num. 112.

Vide Gratitude.

Bona Æterna.

Vide in Verbis. *Beatitudo. Æternitas.*

Bona temporalia.

Vide in Verbo. *Dinitia.*

Bonum.

Bonum pro felici. lib. 1. num. 154.
 Cur non dicitur de opere secundi diei. *Et vidit Deus quod esset bonum.* lib. 2. num. 153.
 Si Deus omnia bona fecit, cur aliqua animalia immunda esse præscripsit, *ibid.* num. 159.
 Multa naturæ bona in deterius degenerant, lib. 4. num. 258.

Bonum commune.

Publica causa reddit ignauos, vtilitas priuata sollicitos, lib. 4. num. 183. toto §.

Longè

& Verborum.

Longè aliter quisque sibi, quam populo viuit. *ibid.*
 Luna celerius, pigrius mouentur stellæ quia hæ publicum illa priuatum bonum motu suo quærant. *ibid.* n. 184.
 Ab stellarum lentissimo motu pendent populorum fortunæ. *ibid.*
 Ægyptij in communi Regni ruina desides ad sua quisque vasa aurea recuperanda solliciti fuerunt. *ibid.* n. 185.
 Philisthinorum satrapæ tunc arcam restituentem consulunt, cum in communi malo ipsi periclitantur. *ibid.* n. 186.
 Manue vxor narrans prædictionem angelicam priuatæ gloriæ autrix, communis vtilitatis obliuiosa fuit. *ibid.* n. 187.

Breuitas.

Vide in verbo. *Tempus.*

C

Calamitas.

Vide in verbo *Labor.*

Charitas.

Exonerata charitas temporalibus lucris ad proximorum salutem inuolat pernicioribus pennis. *lib.* 1. n. 124. toto §.
 Charitas mundicitans pigra est. *ibid.*
 Spiritus S. qui charitas est ideo ferebatur super à quas non sedebat immotus, quia non ex indigentia operabatur. *ibid.* n. 125.
 Propterea in S. Scriptura nunquam proponitur sedens. *ibid.*
 Claudum Petrus vt pedes eius sanet, prius à lucris auertit. *ibid.* num. 126.
 Apostolorum diuitiæ sunt charitatis gressus stipendio liberi. *ibid.*
 Amor dicitur tanquam mors fortis, quia spe non detinetur, aut metu. *ibid.* n. 127.
 Societas Iesu exonerata est stipendiaria charitate, vt celerius Mundum percurreret. *ibid.* num. 128.
 Multi Religiosi ordines stipendia pro sacris accipiunt absque charitatis detrimento. *ibid.* num. 129.
 Ex diuersis Dei mandatis Hebræis permittentis, vasa Ægyptiorum, Apostolis peram in via negantis: diuersitas inter reliquas Religiones & Societatem Iesu comprobatur. *ibid.*

Christus.

Christus in alio quæritur, in seipso non recipitur. *lib.* 2. n. 158.
 Ad Christi præsentiam Iudæa exarsit. *lib.* 4. numero. 197.

Christi Incarnatio.

Deitatis lux clarius emicuit corpore intecta quam humanæ carnis tegumento nudata. *lib.* 4. n. 208. toto §.
 Lux trium dierum Deum ante incarnationem significabat, ideo subobscurè lucebat. *ibid.* num. 209.

Dei gloria in Moyfi facie dum ostendebatur nudata manebat inuisa. *ibid.* n. 210.
 Per Incarnationem Christi magis de Deo concessum est visui, quam olim fuerat auditui. *ibid.* n. 210.
 Sponsa Deum videre non potuit in meridie cubantem, vidit tamen post parietem delitescentem. *ibid.* n. 211.
 Dubitans Maria quomodo Incarnationis mysterium fieret: per obumbrationem edocetur. *ibidem.*

Christus natus.

Christus è Virgine nascens se verum Mundi probauit conditorem. *lib.* 4. n. 208.

Christus patiens.

Dum moriens Christus visus est vinci per ignominiam Crucis gloriose triumphauit. *lib.* 4. num. 203. toto §.
 In Christo mors & immortalitas mirissima ratione conuerunt. *ibid.*
 Sol Christi imago est, mortem de morte triumphantis. *ibid.* n. 204.
 Paschalis agnus decrecente luna immolabatur quia per Christi mortem, mortis decreuit imperium. *ibid.* n. 205.
 Christus plures moriendi modos recusauit vt in cruce denique moreretur. *ibid.* num. 206.
 Christus in Cruce per morientis & victi hominis habitum, victoriæ captauit auspicium. *ibidem.*
 Christus in horto mœroreangebatur, quia moriendi tempus tardabat. *ibid.* num. 207.
 Crucis indecora ob triumpho gloriam fuerunt Christo gaudendi materia. *ibid.*
 Christo instar mortis fuit diuelli à parentibus. *lib.* 2. num. 47.

Christi Assensio.

Christi humilitas ad cœlos exaltata exaltationis nostræ spem fecit. *lib.* 4. num. 246.
 Christus in cœlos ascendens captiuitatem secum duxit beneficij gratitudine captiuam. *lib.* 3. num. 141.

Cibus.

Vide in verbis *Eucharistia Mensa.*

Cœlum

Cœli nomen æquiuocum. *lib.* 2. n. 1.
 Cœlum de aëre non proprie sed translative dicitur. *ibid.* n. 6.
 Cœlum dicitur de terra respectu inferiorum. *ibidem.*
 Cœlum fecundum. *ibid.* n. 11.
 Cœlum in gigantea hac mundi mole capitis locum tenet. *ibid.* n. 29.
 Cœlorum circa aquas vis & potestas. *ibid.*
 Cœlum Empyreum, vide *Empyreum.*
 Cœlorum orbis motum imprimant in subiectos non in supremos. *lib.* 2. n. 86.
 Cœlorum motus non est ab intrinseco. *ibid.* num. 88.
 Cœlorum in firmamento numerus. *ibidem.* num. 93.

Index Rerum ,

Cœlum quod primum mobile appellatur : quarta die conditum fuit. lib. 2. n. 96. & l. 4. num. 119.
Quomodo nomen aquarum , quæ super cœlos sunt , de primo mobile intelligatur. lib. 2. num. 97.

Cœlestia.

Quidquid sub cœlo magnum est angusto cingitur limite : cœlestia nullo definita sunt termino. lib. 3. n. 20. toto §.
Nihil sub cœlo maius quam mare , tamen in vnum locum cogitur. ibid. n. 21.
Aquæ supra cœlos congregari non sistent infra sunt quæ possunt congregari. ibid.
Adamus in summis terrenæ voluptatis delitiis didicit omnem sub cœlo magnitudinem modicam esse. ibid. n. 22.
Abraham dum iubetur stellas suspicere extra tabernaculum educitur. quia cœlestia angustia non capiunt. ibid. n. 23.
Paulus sic transitoria omnia terrena vidit vt veluti posthumus illis esset. ibid. n. 24.

Vide verbo *Æterna* , & *Beatitudo*. *Gloria*.

Concionator.

Sacri Concionatoris munus amarissimis molestiis addicitur , obrectatoribus patet , aut vinculis dedicatur , aut neci. lib. 3. num. 91. toto §.
Concionandi difficilis ars. ibid.
Minus molestum est quam exponere legem implere. ibid.
Concionator instar instrumenti musici , variis pulsibus opus habet. ibid.
Mente , sermone , & auditu constat Concionatoris concinitas. ibid.
Nulla concio est tam omnibus numeris absoluta , quæ obrectatore suo careat. ibidem. num. 92.
Iobi Concio morositatis insimulatur , quia inconcinitatis non potuit. ibid.
Concionatorem auditorum infrequentia plus pungit , quam obrectatorem audacia. ibid. num. 93.
Stephanus cum lapidabatur pro lapidantibus procabatur : sed indignatus est cum non audiretur. ibid. num. 93.
Ionas plus timuit prædicationis naufragia quam pelagi. ibid. n. 94.
Idem Ioppen deseruit prædicare iussus quia Ioppe gaudium significat. ibid.
Iobus æque affligitur cum inutiliter prædicat ac cum acriter reprehenditur. ibid. 95.
Signum Baptistæ vox fuit in parentis ore ligata , quia diuinus præco vinculis dicabatur. ibid. numer. 97.

Concordia.

Vide in verbis. *Pax*. *Vnio*.

Consanguinei Affines

Facile init cum carnis affinitate diuortium quia qui cœlum habet deuotione propinquum lib. 2. n. 44. toto §.

Durum est naturæ vincula rumpere. ibid.
Ille verius agnoscit Deum qui in eius causa neminem recognoscit. ibid.
Deus diuisit aquas ab aquis vt doceat nos cognationis vincula abscindere. ibid. n. 45.
Cœli interuentu facile est à consanguineis separari. ibid.
Cœli memoria separationem vxoris & liberi fecit Abrahamo suauem. ibid. n. 46.
Sicut Crucem Christus gloriæ postposuit ita etiam parentes æternitati posthabuit. ibid. num. 47.
Christo instar mortis fuit diuelli à parentibus. ibid.
Nullus hostis infensior , quam qui est sanguinis cognatione propinquus. lib. 4. numer. 258. toto §.
Romulus omne homicidium appellari parricidium iussit ac si nemo nisi cognatos enecare potuisset. ibid.
Acuto ferro diuidunt fratres domum. ibid.
Christiani quia appellabantur fratres ab Ethnicis suggillabantur ac si fratres esse non liceret qui erant charitate concordēs. ibid.
Sydera nulla alia causa perturbat nisi germanorum syderum oppositio. ibid. n. 259.
Manna quia de cœlo panis erat solis radios infensos habuit tanquam cognatos. ibidem. num. 260.
Rebecca geminos gerens in vtero fratres , armatas acies dicitur concepisse. ibid. n. 261.
Ioas belli minas per coniugium explicat vt insinuet affinium odia implacabiliter deseuire. ibidem. numer. 262.

Constantia.

Constantem sedem Deus amat , inconstans & volubilis animus Deum parum firmiter tenet. lib. 1. n. 108. toto §.
Humanus animus ad motus est pronus. ibid.
Diuinum prope est animum concuti nec mutari. ibid.
Abyssus aquarum quia inconstans non dicitur Spiritu diuino repleti. ibid. n. 109.
Maris rubri diuisio diu non permansit ne inconstantes Israëlita in Ægyptum regrederentur. ibid. n. 110.
Christus Simonem sibi non associauit donec in Petram euasit. ibid. num. 111.

Consuetudo.

Deus primum in mundo cœlum pro tecto fecit vt contra hominum consuetudinum ædificaret. lib. 1. num. 51.
Ad mundi consuetudines viuere est retro incedere. ibid. numer. 54.

Vide verbo. *Mundus*.

Conuiuium.

Conuiuiorum humanitas est amicitia symbolum. lib. 3. n. 191.

Vide. *Eucharistia*. *Mensa*. *Gula*

Creare.

Creare quid proprie significet. lib. 1. num. 5.

Mundi

& Verborum.

Mundi creatio opus Amoris fuit. *ibid.* n. 131.

Credulitas.

Susplicax est humana credulitas nisi ijs quæ viderit fidem non præbet. *lib.* 2. n. 176.

Crux.

Aridum Crucis lignum diuino irrigatum sanguine reflorescit, & ad vberimos fructus fecundatur. *lib.* 3. n. 110. *toto §.*

Marsya ab arbore pendens sterilem platanum celeberrimam fecit. *ibid.*

Ægyptiorum fabula arbores vniuersali incendio combustas infuso sanguine reuixisse. *ibid.*

Moyse sub lignorum fructificantium vocabulo ligna etiam syluestria comprehendit vt futuros Crucis fructus insinuet. *ibid.* n. 211.

In Christi aduentu ligna sylvarum exultant in honorem Crucis. *ibid.* n. 212.

Paulus non nisi in Cruce gloriatur à qua acceperat cetera quæ gloriosa erant. *ibid.* n. 213.

Cornucopia Herculis spoliū Cruci fructificanti aptatur. *ibid.* n. 214.

In Christi manibus dicuntur cornua esse quia vberimos fructus è cruce decerpit. *ibid.*

Si ad Crucis fructus comparentur ligna reliqua sterilia sunt. *ibid.*

Crux apud superos redemptionis nostræ vexillum, inferioribus est scala, qua ad cælum ascendimus. *lib.* 4. numer. 207.

Vide in verbo *Christus patiens.*

D

David.

David non minus viuendi genere, quam canendi suauitate metricus erat. *lib.* 2. n. 175.

Delator.

Ille bonus delator est, qui sic fratris errores manifestat, vt vel occultare cupiat ad famam vel excusare nitatur ad culpam. *lib.* 3. n. 153. *toto §.*

Magna hominum pars non peccatis irascitur sed peccantibus. *ibid.*

Deus terram statim ac apparere iussit herbis contexit, ne eius turpis nuditas animantium oculis esset perspecta. *ibid.* n. 154.

Prodigum prius inbet pater vestiri quam mundari ne illius sordes viderent domestici. *ibid.* num. 155.

Christi sanguis melius clamauit quam Abel; quia dum crimen defert factum excusat. *ibid.* n. 156.

Christus excussauit discipulos non sine ratione reprehensos, vt maleuolos accusantes argueret. *ibid.* numer. 157.

Delicia.

vide in verbo. *Voluptas.*

Desiderium.

Quod desiderium fugit cupiditatem accen-

dit. libro 3. numero 29.

Detractio.

Pessimum est malignitatis ingenium proximorum virtutes tegere vitia prodere. *lib.* 4. n. 268. *toto §.*

Neque probi neque improbi ab iniuria hominum tuti sunt. *ibid.*

Elegans Themistij obseruatio circa calumniantium dicacitatem. *ibid.*

Detractores quo nos loco constituent ignorant. *ibid.*

Lunam quia maculas habet sol non obscurat. *ibid.* num. 269.

Pharisæi vt Christi virtutes obnubilent bona opera criminantur. *ibid.* n. 270.

Iacet apud detractores virtus in abdito, vitium aliorum pro foribus sedet. *ibid.* n. 271.

Detractores triplici dentium ordine hominum ossa corrodunt. *ibid.* n. 272.

sunt bestiarum dentiloquæ. *ibid.*

Malignitas quas offundit virtuti nebulas vitio adimit. *ibid.*

Deus.

Sibi detrahit Maiestas diuina, vt salus promoueri, possit humana. *lib.* 1. n. 17. *toto §.*

Filius principio S. Scripturæ ponitur, non Pater, vt à quærentibus inueniatur. *ibid.*

Deus etiam contemptus à nobis contemptum nostrum sustinere non potuit. *ibid.* n. 18.

Christus ignominiose traditus filius Dei non filius hominis appellari maluit. *ibidem.* numer. 19.

Deus vt peccatoribus parceret Diuinitati non pepercit. *ibid.*

Dictio Dei Verbum Dei est. *ibid.* n. 20.

Quis Deus sit ex diuinis operibus melius noscitur quam humanis vocibus prædicatur. *lib.* 1. num. 34. *toto §.*

Deum sentire mortales possumus non videre. *ibid.* & n. 35.

Deus est quod videmus totum, & quod non videmus totum. *ibid.* n. 34.

Cur Moyse Creationem mundi narrans de Creatoris natura subticuit. *ibidem.* numero 35.

Plus valuerunt ad manifestandum Deum Christi opera quam Angelorum præconia. *ibid.* num. 36.

Moyse vt Deum nosset Angelum tanquam eius artefactum videre cupiebat. *ibidem.* numero 37.

Deus omnia animantia in conspectum Adami deduxit, vt suæ diuinitatis plenior illi cognitionem redderet. *ibid.* n. 38.

Dei nomen *Iehoua*, ineffabile tantum intra sancta sanctorum proferri licebat. *libro* 1. num. 57.

Deo natura est benefaciendi ratio. *lib.* 2. numer. 42.

Ad benefaciendum ipse sui prouocator & motor est. *ibid.*

Non est minor Dei laus inscrutabilia creasse, quam circa ea humanum ingenium ludere. *lib.* 2. n. 89.

Deo ad bellum adiuuante nihil opus est armis. *lib.* 2. n. 175.

Deus

Index Rerum

Deus per naturam ubique præsens à peccatorum consortio dicitur absens. lib. 4. num. 53. toto §.
Dei naturam in numero constituerunt Ethnicorum Theologi. lib. 4. num. 239.

Dies.

Naturalis dies in quo differat ab artificiali. lib. 1. n. 222.
Secundo Hexaëmuri die nihil denuo factum aliqui opinantur. lib. 2. n. 2.
Eorum fundamenta refelluntur. ibid.
Dies quarta inter ominosas computata. lib. 4. num. 240.
Hesiodus inter faustas quartas annumerat; quintas ut infelices vituperat. ibid.
Dies postriduanæ infaustæ habitæ. ibid.

Dignitas.

Vide *Ambitio. Honor.*

Dilectio.

Vide *Amor.*

Discordia.

Vide *Pax*

Diuitiæ.

Opes non faciunt diuites, sed mala cupiditas; ut quisque desinit esse auarus, esse cessat & diues. lib. 2. n. 57. toto §.
Diuitiæ haberi dicuntur sicut febris, quæ ipsa potius nos tenet. ibid.
Possessio fortunarum occupata paupertas est. ibid.
Præceptum diuidendi aquas firmamento imponitur, ne quodammodo suismet opibus teneatur. ibid. n. 58.
Diuitiarum incrementum diuites iacturam diuitiarum putant. ibid.
Zachæus dum ultro se medietate bonorum spoliât totam diuitiarum supergressus est molem. ibid. n. 59.
Non auri pondus, sed auaritia opprimit. ibid.
Diuitiarum, quam filiorum amor potentior est, ibid. n. 60.
Sicut Abraham oblato filio esse pater desit: ita Zachæus diuitias offerens desinuit esse diues. ibid.
Facilius Opulentus ardeat quam egeat. ibid. n. 61.
Homo cælonatus laudabili factu calcat terrena & mundi pompam pie superbiendo contemnit. lib. 3. n. 82. toto §.
Deus in diuitiarum contemptum eas pessimo sæpè loco collocat. ibid.
Phocion putauit bonum virum esse diuiti non licere. ibid.
Diuitiæ contemnendæ non quia superfluæ sunt, sed quia pusillæ. ibid.
Zachæus dum erat diues pusillus homo fuit, diuitias calcans grandis effectus est. ibid. num. 85.
Diuitiarum insidiosa possessio ærumnas exstruit, dum speciose blanditur. l. 4. n. 21. toto §.

Diuitiæ fortunarum nomine appellantur quia sunt vtriusque instrumenta fortunæ. ibid.
Terra ab astris pariter diuitias sortitur, lugeat inopiam. ibid. n. 22.
Iussus adolescens possessiones vendere abiit tristis, nesciens ubi tam stultum inuenire posset emptorem. ibid. n. 23.
Iobus crudelius torquetur ab amicis cum futuras illi diuitias promittunt, quam cum maledictis incessunt. ibid. n. 24.
Diuitiæ sunt noxium medicamen miseriæ. ibid.
Ægyptiorum gregibus paritum est, ut per ipsas possessiones facilius intereant. ibid. n. 25.

Donum.

Temporalia bona securius possidet qui in Dei obsequium impendit. lib. 1. n. 48. toto §.
Bona fortunæ nunquam bona fide possidentur. ibid.
Hoc habes quod dederis. ibid.
Siccarentur flumina nisi in mare fluerent. ibidem.
Firmamentum ex aqua factum ut quam Deus mutuam ad illud opus aquam accepit, donanti conseruet. ibid. n. 49.
Dauid quia Deo non egenti donabat, per ipsa dona pauper fieri non timebat. ibidem. numer. 50.
Adamus magis propriam sensit costam Deo donatam, quam secum coniunctam. ibidem. numer. 51.
Creaturæ dona munificentiam Creatoris sic prouocant ut Deus magis liberalis appareat cum compensat ex debito quam cum donat gratuito. lib. 2. num. 39. toto §.
Non sunt tam eximia beneficia quæ Deus ex nihilo, quam quæ materia fecit. ibidem. numero 40.
Cum munera nostra Deus acceptat, tunc magis ostenditur Dominus. ibid. n. 41.
Amaras aquas euocat Deus in nubes, ut dulces rependat. ibid.
Admirabilior Deus est æmulatione quam naturâ beneficus. ibid. n. 42.
Minuta duo quæ in gazophilatium vidua misit, dicuntur in Dei munera missa; ut retributionem insinuet. ibid. n. 43.
Quæ amicis donantur extra fortunæ iactum sunt. lib. 2. n. 48.
Hoc sunt dona regia, quod semina. lib. 1. n. 179.

Vide *Munera. liberalitas.*

E

Ecclesia.

Ecclesiastici principatus sanctitas nulli seculari subditur potestati. lib. 4. n. 19. toto §.
Ecclesiastici se profanis negotiis ingerentes, sacram dignitatem produnt. ibid.
Diebus sol, noctibus præficitur luna, in Ecclesiastici & secularis principatus exemplar. ibid. n. 130.
Seculares Principes se causis Ecclesiæ immiscuentes eclipsim mundo inferunt. ibid.
Beniamin nec Esau paruum, nec fratrem Iosephum cum reliquis adorauit, quia in eius partibus

& Verborum.

patribus Templum struendum erat. *ibid.* numer. 131.

Prælati immunitatis ecclesiasticæ incuriosi, sanctuarium deturpant, & secularium peccata comportant. *ibid.* n. 132.

Christus Petro iussit ex piscatura tributum soluere, ne solueretur ex ecclesiasticorum peculio. *ibid.* numer. 133.

Petrus potuit Cæsari subdi qua piscator, non qua Pontifex ecclesiæ erat. *ibid.*

Ecclesia proprio pastore viduata non satis est in interregno tuta. *lib.* 4. n. 178. *toto §.*

Hebræorum reipublicæ, & vacantis ecclesiæ miseranda effigies. *ibid.*

Vacantis Ecclesiæ gubernatio, lunæ præfecturæ simillima. *ibid.*

Ecclesia defuncto summo Pontifice Christo demonum debaccantium furiis afflictæ est. *ibid.* n. 180.

Mortuo Moyse summo Synagogæ Pastore ductrices columnæ, fons de petra, Manna pariter Israelitis defuerunt. *ibid.* n. 181.

Sathanas vt Iobi gregem deprædarentur Sabæi prius fecit necari pastores. *ibid.* n. 182.

Defunctis pastoribus acrius accenditur latrocinandi voluntas. *ibid.*

Ecclesia gloriosior post persecutiones emerfit. *lib.* 3. numer. 78.

Electio.

Digniorem in munerum distributione præferre exigit electionis fidelitas, & iustæ æquitatis officium. *lib.* 4. n. 163. *toto §.*

Fas non est cum qui non iaculatur signo potiri. *ibid.*

Lex naturæ docet vnumquemque potentiori cedere. *ibid.*

Deus Soli & Lunæ Præfecturas diuidens distributiue iustitiæ leges seruat. *ibid.* n. 164.

Saul antequam eligeretur in Regem, electus appellatur, quia supra ceteros eminebat. *num.* 165.

Deus ad eligendum Aaron populi suffragia quæsiuit, vt dum pateret electi probitas plenius constaret electionis æquitas. *n.* 166.

Inter animalia Ezechielis eminet aquila quia sola est quæ natiuis pennis voliter. *ibidem.* numero 167.

Eleëmosina.

Eleëmosina charitatis nomine appellatur. *lib.* 2. *num.* 61.

Apud opulentam misericordiam elinguis etiam loquitur pauper, & clamosa est taciturna miseria. *lib.* 3. n. 148. *toto §.*

Ille melius donat, qui antequam rogetur, occupat. *ibid.*

Terram Deus non ob aliam exigentiam statim ac apparet exornat, nisi quia nuda & inops apparebat. *ibid.* n. 149.

Elias corrigere volens quod discipuli preces ad donandum spiritum expectauit, cum Eli-seum nudatum vidit illico pallium sponte deiecit. *ibid.* n. 150.

Propositionis panes facies duodecim Tribuum impressas habebant, vt indigentium visio esset tacita exoratio. *ibid.* n. 151.

Deipara vini defectum proponit Christo quin

Tamayo in Genesim.

petat remedium, ne filij liberalitatem petendo minueret. *ibid.* n. 152.

Eleëmosina optimum est ditescendi ingenium, & augendi opes arbitrium. *lib.* 3. *num.* 163. *toto §.*

Quod pauperi non datur habebit alter. *ibid.* In herbis eleëmosina significatur, quia dum semina spargunt speciem conseruant. *ibid.* n. 164.

Ideo per aquæ frigidæ potum Christus eleëmosinam explicuit: ne videretur ad calefaciendam aquam ligna consumi, sed potius augeri. *lib.* 3. n. 165.

Bona interueniente eleëmosina reuiuiscunt. *ibid.*

Abraham dum peregrinos hospitio excipit sterilem quercum fecundissimam fecit. *ibid.* *num.* 166.

Vxor Lot Eleëmosinam negans sterilitatis materia facta est. *ibid.* n. 167.

Vide Donum.

Elohim.

Elohim apud Hebræos numero singulari non caret. *lib.* 1. *num.* 6.

Quid proprie significet. *ibid.* *num.* 7.

Empyreum.

Empyrium primum Dei opus, & cœli nomine significatum. *lib.* 1. n. 9.

Eius natura fluxa; non solida putatur. *lib.* 2. *num.* 86.

Si mouerentur supercœlestes aquæ volueretur Empyreum. *ibid.* n. 87.

Empyreï forma quadrangularis circumuolutioni repugnat. *ibid.* n. 88.

Illud leue, & semper mobile existimauit Nis-senus. *ibid.*

Quomodo exponitur tertium cœlum esse in quod raptus est Paulus. *ibid.* *num.* 94.

Error.

Errantibus ipsa velocitas maioris interualli fit causa. *lib.* 1. n. 50.

Error hæreticorum vide *Hæretici.*

Eucharistia.

Ad Eucharistiæ epulum puros & ornatos decet venire conuiuas. *lib.* 3. *num.* 128.

Priusquam cœlum ornaretur, florido terra vestitur ornatu, quia prius futura erat Christi hospitium. *ibid.* n. 129.

Paschalis agnus vernanti tempore edebatur quia floridam oportebat esse dispositionem epulantium. *ibidem.* n. 130.

In Oratione dominica cœleste regnum ante panem postulatur, quia ad Eucharistiæ panem regio ornatu debemus accedere. *ibid.* n. 131.

Eucharistia in recipiente dispositionem requirit angelicam. *ibid.* n. 132.

Qui parem cum Angelis cibum sumimus, parem ornatum afferre debemus. *ibid.*

Profanus in vestibus luxus dedecet Eucharistiæ mensæ lautitiis. *lib.* 3. *numer.* 133. *toto §.*

d

Plures

Index Rerum

Plures tanquam ad theatra ad Eucharistiæ mensam accedunt. *ibid.*
 Vitis Eucharistica floret inter pœnitentiæ cineres. *ibid.* n. 134.
 In Christi conuiuio Phariseus veste splendidus reprehenditur. Magdalena pœnitentiæ cultu ornata laudatur. *ibid.* n. 135.
 Ad Christi sepulchrum apparet Angelus eleganter ornatus. vt ibi esse corpus dominicum neget. *ibid.* n. 136.
 Deus in cibando homine omnium munificentiam sic exsuperat, vt nulli cedat, æmulum non patiat. *lib.* 3. n. 191. toto §.
 Ante productionem astrorum iussa est terra parere fructus suos, ne homo suas ciborum delicias nisi Deo acceptas referat. *ibid.* n. 192.
 Christus facile tulit, alia sua beneficia Moyfi attribui, in cibando homine secum non patitur comparari. *ibid.* n. 193.
 Deus Manna omnium ciborum suauitate saporauit, tanquam si zelotypia vrgeretur pro Ægyptiorum cibus. *ibid.* n. 194.
 Sustinuit Christus se cum Iacobi persona à Samaritide comparari, aquam Iacob cum suo potu adæquari non tulit. *ibid.* n. 195.
 Ad Eucharisticam cœnam grandi opus est lumine, vt attente inspiciatur quod editur. *lib.* 4. n. 34. toto §.
 Miserum est sine lucerna cœnare. *ibid.*
 Dum fidei lumen interstinguitur Eucharistiæ cibus polluitur. *ibid.*
 Prius luminaria in cœlo accendit Deus quam homines conderet, ne videretur illos ad tenebrosam mensam inuitare. *ibid.* n. 35.
 Agnus paschalis Eucharistiæ Typus post vernum æquinoctium immolabatur, cum lux dierum augetur, nox minuitur. *ibid.* n. 36.
 Manna simile erat pupillæ oculi, vt tot essent ad inspiciendum cibum lumina quot cibi grana. *ibid.* n. 37.
 Discipulis ad Castellum Emaus aperiuntur oculi cum panis frangitur; ne Christus à manducantibus ignoretur. *ibid.* n. 38.

Excellere.

Vnde se quisque gaudet splendidum, inde ceteros notat inglorios. *lib.* 1. n. 95. toto §.
 Quisque suam excellentiam ex miseria metitur aliena. *ibid.*
 Maledicere singulis bonæ conscientiæ officium iudicatur. *ibid.*
 Quia facies Moyfi splenduit non nisi facie abyssi tenebras notauit. *ibid.* n. 96.
 Primum quod in animantibus notauit Adamus fuit nullum hominis præstantia excellere. *ibid.* n. 97.
 Agar non tam ex Abrahami nuptiis, quam ex suscepta prole in sterilem dominam insolecit. *ibidem.* n. 98.

Exemplum.

Vide Societas.

Fabula.

Fabula de annulo Salomonis. *lib.* 4. num. 12.

Facies.

Facies apud Hebræos significat tam extimam quam intimam cuiusuis corporis partem. *lib.* 1. num. 72.
 Facies expressissimum animi indicium est. *ibid.*

Falsitas.

Vide in verbo. Veritas Mendacium.

Fama.

Nulla tractu temporis delet obliuio quod semel euulgauit infamia. *lib.* 1. n. 86. toto §.
 Terra ab initio inanis & vacua dicitur, vt in ea perpetuo ille defectus notetur. *ibid.* n. 87.
 Si dæmon in paradiso speciem columbæ sumpsisset, nunquam in ea apparuisse Spiritum sanctum crederetur. *ibid.* n. 88.
 Sequior fama tractu temporis inualefcit. *ibidem.* num. 89.
 Ioseph fratres de prodicione sui conuenit remotis Ægyptiis, ne in eorum contemptum veniant. *ibid.* n. 90.
 Homines in virtute plus celebrant floridam famam, quam solidam sanctitatem. *lib.* 2. num. 155.
 Magna vitia teguntur interdum opinionis honestæ larua. *lib.* 3. n. 196. toto §.
 Malos & bonos non mores destinguunt sed in opinione consensus. *ibid.*
 Plus damnat sinistra fama, quam honorant virtutum præconia. *ibid.*
 Argumentum pessimi turbæ opinio est. *ibid.*
 Sub pulchro frugiferarum arborum nomine latet plantarum truculenta natura. *ibid.* n. 197.
 Iacob per simplicis viri famam facilius fraudem fecit. *ibid.* n. 198.
 Balbutiens Moyse opinionis priuilegio creditur est disertus & eloquens. *ibid.* n. 199.

Familiaritas.

Secessus à turba venerationem conciliat familiaris consuetudo parit contemptum. *lib.* 4. n. 39. toto §.
 Quod videri & tractari communiter potest minus euadit. *ibid.*
 Sauli abscondito ab omnibus plauditur, familiariter habitus passim contemnitur. *ibid.* num. 40.
 Iacob filios Ioseph in suos primogenitos adoptauit quia longe à consuetudine generatos inuenit. *ibid.* n. 41.
 Nullum magni ducimus quem apuero tractauimus. *ibid.*
 Animalia quia in arca Noë mita pariter cum homine stabularunt, reuerentiam in homines dedicerunt. *ibid.* n. 42.

Famulus.

Quo facto opus est melius præstat herus quam seruus. *lib.* 4. n. 125. toto §.
 Diuersa curiositas est sanguinis, & seruitutis. *ibidem.*
 Astra vt fierent nullius creaturæ famulatui conceditur, ne perfectissima arte facta seruorum ignauia exponantur. *ibid.* n. 126.

Abraham

& Verborum.

Abraham Deum excipiens conuiuio ipse ad armentum cucurrit, ne seruorum negligentiae committeret tanti hospitis cultum. *ibid.* num. 127.

Qui Dei populus, est dicitur Moyfi populus ut hic non tanquam seruus sed tanquam dominus eius salutem sollicitus. *ibid.* n. 128.

Fauor.

Nemini datum est sublimari alienae manus fauore destituto. *lib.* 2. num. 111.

Principes subditis tandiu fauent, quandiu exhaustos non vident. *lib.* 2. num. 50.

Principum fauor vide. verbo. *Aula.*

Felicitas.

Noua hominis natiuitas à felicitate computatur, qui misere viuit quasi nemo censetur. *lib.* 1. n. 82. toto §.

Dum terra felix non est. nihil est. *ibid.* 83.

Terra inanis dicitur fuisse, ut non fuisse aliquando credatur. *ibid.* n. 83.

Moyfes quia semper visus est felix, non satis creditus est interiisse. *ibid.* n. 84.

Dagon dum felix est adoratur, dum felicitate cadit nihili habetur. *ibid.* n. 85.

Quisque felicitatem propriam ex miseria meretur aliena. *lib.* 1. n. 95.

Tardat optata felicitas properant in conspectum aduersa. *lib.* 1. n. 103. toto §.

Felicitas nisi quaesita non tenetur, aduersitas etiam fugientes infectatur. *ibid.*

Prius abyssum tenebrarum aduersa inuoluunt, quam in rerum natura esse dicatur. *ibidem.* num. 104.

Baptista appellatur naturae peregrinus quia prius exultauit, quam fleuit. *ibidem.* numero 105.

Abrahamus terram promissionis quam calcatur non satis videt, cum longe positum montem viderit filij immolationi decretum. *ibidem.* num. 106.

Alias Propheta dum se quaerenti durum praedicat nuntium, missus dicitur, non quaesitus. *ibid.* n. 107.

Felicitatem auget propriam, qui vtilitatem procurat alienam. *lib.* 1. n. 208. toto §.

Mundi felicitas non minus possessa infelix est quam somniata. *lib.* 3. num. 57.

Ruina est mundi fructus, cuius felicitas ex alieno interitu nascitur, & ad sui exitium deuoluitur. *lib.* 3. num. 181. toto §.

Alterius fortunae alterius casus locum facit. *ibid.*

In melius aduersa in deterius optata flectuntur *ibidem.*

Dum felices sunt plantae seminali virtute donatae sui admonentur interitus. *ibid.* n. 182.

Mundi exitium Christus non per arentes arbores sed per florentem significauit ficulneam. *ibid.* n. 183.

Mundus quod germine aluit, cladibus consumit. *ibid.*

Omnibus Imperiis dies imminet fatalis & criticus. *ibid.* num. 184.

Mundana prosperitas pulvis est, qui de aliis ventilatur ad alios. *ibid.* num. 185.

Difficile prosperitatem credimus cuius felicitatem non amamus. *lib.* 3. n. 202.

Tamayo in Genesim.

Inferior hic orbis variat in deterius, nulla est in terris constans felicitas. *lib.* 4. n. 85. toto §.

Mortales in fortunae peruenimus regnum digna & indigna passuri. *ibid.*

In arena scribitur humana felicitas. *ibid.*

Astra, quae in caelo semper lucent apud mortales saepius interstincta resplendent. *ibid.* num. 86.

Iosephus quia se non astrum viderat cum adorabatur ab astris mundanam felicitatem sibi praenuntiari non caelestem coniecit. *ibidem.* num. 87.

Ioseph manipulus est, & à manipulis adoratur, ut terrenae felicitatis inconstantia notetur. *ibid.*

Sisarae vxor dum ex eius triumpho prospera sperat, ex eius prosperitate simul aduersa formidat. *ibid.* num. 88.

Dum contra Sisaram stellae pugnant in suo ordine manere dicuntur, quia de caelo pugnant. *ibid.*

Mundi felicitas super cardines terrae voluitur, ut neminem patiatur in suo gradu consistere. *ibid.* numer. 89.

Femina.

Pudicam foeminam vestis impolita custodet ornatus elegantia prostituit. *lib.* 1. n. 91. toto §.

Pauperior vestis dum denudat foeminam tegit. *ibidem.*

Terra muliebri genio, quia incompressa erat dicitur inuisibilis. *ibid.* n. 92.

Comptior foeminarum ornatus luxuriam negotiatur. *ibid.* num. 93.

Naturalis ornatus honestae est, nimis curiosus meretricis. *ibid.*

Femina quae faciem exornat, frontem denudat. *ibid.* num. 94.

Thamar venalis credita dum videtur ornata. *ibid.* num. 94.

Femina laudari amat, ut deteriore sexum laude compenset. *lib.* 2. n. 181.

Adulterio vultus meditatur adulteria castitatis. *ibid.*

Castitatis pretio mercantur foeminae pulchritudinis famam. *ibid.*

Dum femina fucis naturam corrigit ipsa se improbat. *lib.* 3. num. 124.

Tanta erit in femina periclitandi facilitas, quanta extra domum fuerit vagandi leuitas. *lib.* 4. n. 229. toto §.

Synarum laudabilis mos in ligandis pedibus infantium puellarum. *ibid.*

Aegyptij prohibere feminis calceamenta ut eas domo concluderent. *ibid.*

Diogenis schomma in foeminam lectica gestatam. *ibid.*

Luna foeminarum typus tenebris praeficitur. *ibid.* num. 230.

Lunam foeminam esse tradiderunt veteres tam propter excursus, quam propter defectus. *ibid.*

Luna quia vagantem mulierem refert frequens eclypsim patitur. *ibid.*

Luna pro incremento aetatis capit pensa diurna & pro diurno penso auget lasciuos excursus. *ibid.*

Demon insidiatur mulieris calcaneo, ut unde illa inambulat, inde pereat. *ibid.* n. 232.

d 2 Mulier

Index Rerum ,

Mulier ædificata dicitur , vt ædificij adinstar immota consistat. *ibid.*
 Illa sola dicitur mulier fortis quæ domus suæ semitas tantum considerat. *ibid.* n. 233.
 Fœminarum fucus vide in verbo *Fucus.*
 Totum fœminarum talentum à lingua est. libro 2. numero 146.

Festinare.

Vide. verbum. *Tardare.*

Fides.

Suspecta laus est operibus non testatæ virtutis; vbi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur. lib. 2. n. 176. toto §.
 Suspica est humana credulitas nisi ijs quæ viderit fidem non, præstat. *ibid.*
 Resurrectionis opus vt ex literis crederetur prius fuit operibus contestatum. *ibid.*
 Firmamenti productio absque laude transiit quia non erat populo manifestum. *ibid.* n. 177.
 Viduæ filius in publico suscitatur, vt credi possit Christum Centurionis filium occulto verbo suscitasse. *ibid.* n. 178.
 Henoch & Elias diu seruantur viui vt credatur potuisse Deum omnes homines immortales facere. *ibid.* n. 179.
 Donec Christus dæmones ab hominibus sensibilibiter eiecit, se potestatem habere dimittendi peccata non dixit. *ibid.* n. 180.

Filius.

Frugaliorem parentum mensam posteri de dignantur peruerso vanitatis luxu & superbiæ fastu. lib. 3. n. 186. toto §.

Vide plura in verbo *Gula.*

Firmamentum.

Nomen *Firmamentum* aliqui male pro aëre usurpant. lib. 2. num. 1.
 Significat Sphæras cælestes. *ibid.* n. 4.
 Firmamenti ethymon. *ibid.* n. 5.
 A soliditate firmamentum dicitur quia ex aqua firmatum ac solidatum est. *ibid.*
 Firmamentum esse *in medio aquarum*, cælorum in aquas vim & potestatem significat. *ibid.* num. 11.
 In tres ordines sphærarum firmamentum diuiditur. n. 94.

vide in verbo *Cælum.*

Fratres.

vide in verbo *Consanguinei.*

Fucus.

Vera pulchritudo suis scynceris coloribus nascitur studioso fucō non pingitur. Medicata facies verissimum producit spectrum in viuo mendacio lib. 4. num. 95. toto §.
 Pulchritudo artificium non est sed natura. *ibidem.*
 In astris naturalis venustas eruditur. *ibid.* n. 96.

Fœminæ malunt pulchras se mentiri, quam esse. *ibid.* num. 97.

Vana pulchritudo est pulchra fucorum vanitas. *ibid.* 97.

Rachel qualis in facie erat, talis aspicientibus apparebat. *ibid.* n. 98.

Fucata fœmina vno corpusculo duplicem gestat personam. *ibid.*

Rutha picturata facie placere desiderans in subsidium noctis vocauit obscurum, & semi sopiti Boozis suffragium. *ibid.* n. 99.

Vide in verbo *Famina. Pulchritudo.*

Funera.

Regna in sui Principis funere, viua sunt cadauera. lib. 4. numer. 178.

Vide in verbo. *Mors.*

Furtum.

Furtum seruorum vitium est. lib. 1. n. 101.

Vide in verbo *Restitutio.*

G

Gaudium.

Vide in verbo. *Voluptas.*

Gloria cælestis.

Vide in verbo *Beatitudo. Cælum.*

Gloria inanis.

Vide in verbo. *Ambitio.*

Gratia.

Naturæ impetus non tantum sistere, sed etiam in contrarium flectere solius gratiæ vis est. & diuinæ potentiæ opus. lib. 4. numer. 263. toto §.

Deo tribuitur tanquam diuinæ potestatis opus quod ignea stellarum natura, non sursum sed deorsum versus illuminet. *ibid.* n. 264.

Ezechias solem regredi postulauit vt contrarios naturæ suæ cursus carpens diuinam potentiam ostenderet. *ibid.* n. 265.

Diuinæ gratiæ virtus plus ostenditur cum aquarum naturam mutat in aliam, quam cum aquas è saxo nouiter creat. *ibid.* n. 266.

Gratia fluidorum naturam imitatur semper ad humilia dilabitur. lib. 3. num. 34.

Gratitudo.

Dei beneficia ad sui gratitudinem prouocant arcana gratiæ reciprocantis impulsu. lib. 3. num. 137. toto §.

Ingratissimi est sero gratum esse *ibid.*

Ad gratitudinem explicandam nullum placet verbum quod æri alieno soluendo conueniat. *ibidem.*

Qui refert gratiam ipse se appellat. *ibid.*

Terra germinare iubetur tanquam si tarda ad

& Verborum.

ad gratitudinem vrgeatur. *ibid.* num. 138.
 Gratia per salientem fontem significatur vt
 vnde venerit, eo vsque per gratitudinem sa-
 liat. *ibid.* num. 139.
 In scala Iacob Angeli descendentes ascendunt vt
 gratitudinis imaginem referant. *ibid.* num.
 140.
 Dei beneficia homines ad gratitudinis obliga-
 tionem captiuant. *ibid.* num. 141.
 Quidquid de creaturæ beneficentia iustus obti-
 net, Deo acceptum refert. lib. 4. num. 213.
 toto §.
 Iouis vocatur *statilio*, & *stator*, quia Dei bene-
 ficia stant omnia. *ibid.*
 Tot sunt Dei appellationes quot munera vt ab
 eo agnoscamus elapsa. *ibid.*
 Luna gratitudinem erga Deum suo exemplo
 nos edocet. *ibid.* n. 214.
 Apud Deum agnouisse qui præstitit redidisse
 est beneficium. *ibid.*
 Iacob quamuis benedictus ab Angelo, se à Deo
 tamen benedictum fatetur. *ibid.* num. 215.
 Filij Coré beneficio aëris à ruina seruari in gra-
 tiarum actionis cantico aërem silentio præ-
 tereunt: vt totum Deo referant beneficium.
ibid. num. 216.
 Christus per fimbriam vestis sanitatem confe-
 rens, non passus est se benefactorem ignora-
 ri. *ibid.* num. 217.

Gula.

 Frugaliorem parentum mensam posteri de di-
 gnantur peruerso vanitatis luxu, & superbix
 fastu. lib. 2. num. 186. toto §.
 Æsopi histronis luxus in mensa. *ibid.*
 Eiusdem filius diluto in cibos margarito osten-
 dit se parente pretiosius esurisse. *ibid.*
 Deus qualem animalibus, talem primis paren-
 tibus mensam posuit. *ibidem.* num. 187.
 Qui splendorem mensarum augent filij esse
 Adami se negant. *ibid.*
 Manna in testamenti arca diu contra naturam
 perdurauit, vt quo cibo parentes pasti, me-
 minissent posteri. *ibidem.* num. 188.
 Filij Heli crudas non costas carnes ab offerenti-
 bus exigebant, quia dedignabantur maiorum
 more comedere. *ibid.* num. 139.
 Christus Eucharisticum panem supra Manna di-
 laudat, quod comederant patres, vt ab He-
 bræorum filiis auidius expectatur. *ibid.* num.
 190.
 Mensarum opulenta luxuries & exquisita obso-
 niorum, & condimentorum curiositas atroci
 stylo vapulat. lib. 3. num. 177. toto §.
 Obsoniorum condimenta adinuenit curiositas
 non natura. *ibid.*
 Popinaria Philosophia plures habet studiosos.
ibidem.
 Libellus culinariæ artis à Romanis damnatus.
ibidem.
 Coquorum greges merito fraternitas dæmonum
 appellantur. *ibid.* num. 178.
 Turba coquorum in ludicra militia dominorum
 vitam expugnat armis onusta seruilibus.
ibid. num. 179.
 Epulones pœnas patiuntur inferorum similes.
ibidem.
 Moyse audiens populum se inuitantem ad po-
 cula, visus est sibi pugnatorum voces audi-
 re. *ibid.* num. 180.

Ebrietas contra helluones pugnat. *ibid.*

H.

Hæresis Hæreticus.

Hæretici S. Scripturæ tortores, & carni-
 fices. lib. 1. num. 170.
 Inter se contrarijs erroribus solum in falsitate
 consentiunt. *ibidem.*
 Hæretici à lucifero tædigerò illuminantur vt
 S. Scripturæ obscuritatem maligna luce pe-
 netrent. *ibid.* num. 171.
 Animus ad mendacia propensus hæresi est aptus.
ibid. num. 172.
 Hæretici sacris Scripturis interpretationes inue-
 niunt compositas ad vulgi vitia & sæculi ge-
 nium. *ibid.*

Homo.

Homo subiectionis impatiens. lib. 1. num. 13.
 Sola spe aut metu regitur. *ibidem.*
 Homo cœleste ædificium, cælo addictus, & à
 natura æternitati dicatus. lib. 1. num. 39.
 toto §.
 Homo. cœlestis planta. *ibid.*
 Eius fundamentum in cælo tactum. *ibid.* n. 4.
 Vt sursum ascendat, per flatum animatur. *ibid.*
 num. 41.
 Qui ad æterna non dirigitur animam in reno-
 accepit. *ibid.* num. 42.
 Homo in mutuum adiutorium genitus. lib. 1.
 num. 208.
 Nulli magis quam homini parcendum est. lib. 3.
 num. 25.
 Hominem vndique imbecillitas cingit. *ibidem.*
 num. 45.

Honor.

Nimirum cautè sibi cauet auctoritas, quæ non
 suis viribus radicatur sed alieno fauore ful-
 citur. lib. 4. num. 100. toto §.
 Nihil tam stabile quam fama potentiæ non sua
 nixæ. *ibidem.*
 Ficta nobilitas mimicam repræsentat. *ibid.*
 Sydera, quæ ex alieno splendore fulgent, dum
 fulgent, trepidant. *ibid.* num. 101.
 Sol quia de suo splendet securus est, & occasum
 non timer. *ibidem.*
 Abraham potens à Deo promissionis signum
 mansit impunitus. Zacharias punitus euasit,
 quia plus Angelus, quam summa veritas ve-
 ritati cauebat. *ibid.* num. 102.
 Ioseph ingenuus cum seruorum liberis conuer-
 tatur, quia suorum natalium honori non ti-
 muit. *ibid.* num. 103.
 Christus discipulorum pedes lauans se non esse
 ex rapina Deum per condescensum mirè
 comprobatur. *ibid.* num. 104.
 Humanæ excellentiæ gloria solitarium solium
 desiderat, nemo honorem sponte partitur.
 lib. 4. num. 139. toto §.
 Dico numina vnum exemplum non capit.
ibidem.
 Aut Cæsar aut nihil ambitiosa iactatio. *ibid.*
 Sol diebus præficitur, noctibus luna, quia vnum
 Imperium duos non recipit Præsides. *ibidem.*
 num. 140.
 Facilius sol moriatur quam cum luna præfectu-
 ram suam diuidat. *ibid.*

Index Rerum

Aaron ne cum alio diuidat Antistitis dignitatem fieri maluit vituli sacrificulus. *ibid.* num. 141
 Bersabe pro secundis Sunamitidis nuptijs cum Adonia deprecatur, ne parem illam habeat in honore Reginae consortem. *ibid.* num. 142.
 Spiritus auferri à Moyse dicitur quia cum alijs communicatur. *ibid.* num. 143.

Hora

Horas arbitraria hominum mensura composuit. *lib.* 4. num. 4.
 Dies in horas variè visus. *ibid.*
 Prisci in duas tantum horas diem secabant ortus scilicet & occasus. *ibid.*
 Dies trium horarum apud Hebræos. *ibid.*

Humilitas.

Ingenue virtutis character est vel in ipso sublimioris fortunæ fastigio abiectioris originis reficere memoriam. *lib.* 2. num. 123. toto §.
 Nero seipso maior aut minor est. *ibid.*
 Dum pudet nostrorum meminisse maiorum illico Deum aliquem pro octauo fingimus. *ibid.*
 Aqua supra firmamentum relicta, vt se humili matre genitum recordetur. *ibid.* num. 124.
 Iudæi iactabant à Deo se genitos, vt se negarent ex patre Diabolo generatos. *ibid.* num. 125.
 Ioseph bis à fratribus adoratus non se inter stellas stellam videt sed inter manipulos se esse manipulum fatetur memor originis. *ibidem* num. 126.
 Abrahami posterii stellis comparantur pariter & arenis, vt ad cœlos elati, terrenam prosapiam non denegent. *ibid.* num. 127
 Deus firmat pedes portantium orbem, vt paucis in morem fastum deprimant originis memores. *lib.* num. 128.

I.

Ignis.

Ignis, & aqua sunt vniuersalia generationum principia. *lib.* 1. num. 77.
 Ad rerum pro creationem Creatori materiam disposuerunt. *ibid.*
 Ignis, ex *in* & *gigno* ethymon. *ibid.*
 Ab igne, adagium. *ibid.*
 Ad nuptias aquam & ignem adhibebant veteres in futuræ proles auspiciu. *lib.* 1. num. 78.
 Ignis mas, aer vero fœmina credebantur. *ibid.*
 Ignis & aer simulacrum veste ornabatur, vt significarentur communia producti orbis principia. *lib.* 1. num. 80.
 Iconi Iunonis ignem & aërem appendebant Ethnici, ad mundi constitutionis symbolum. *ibid.* num. 81.

In.

In medio esse idem significat in sacra literatura, ac principis munus gerere. *lib.* 2. num. 9.

Inconstantia.

Vide in Verbis *Constantia, felicitas.*

Inimici.

Si de rigore læsi iuris non ceditur nunquam concepti odij flamma exinguitur. *lib.* 1. num. 212. toto §.
 Elementa quia ad inuicem cedunt fiunt de contrarijs conformia *ibid.*
 Nox & dies vt inimicitias deponant rigorem quisque mitigat. *ibid.* num. 213.
 Dum Iacob infensum fratrem comiter excipit, Angelica castra vertuntur in choros. num. 214.
 Nulla odia durant dum per blanditia inimicus excipitur. *ibid.*
 Leges duelli reprehenduntur. *ibid.* num. 215.
 Ex condonatione iniuriæ vera exurgit nobilitas. *ibidem.*
 Inimicorum dilectio homines rransformat in cœlos. *ibid.*
 Pugna Iacob diu durauit, quandiu fratri non cessit. Lucta Phares & Zaran illico ab vtero extincta, quia alter manum à contentione retraxit. *ibid.* num. 216.

Ingenium.

Subtilia ingenia gaudent penetrare profunda, stultorum est superficialibus delectari. *lib.* 3. num. 29. toto §.
 Magni animi est in secreta naturæ peruadere. *ibidem.*
 Humanum ingenium rebus auget & pretium, & gratiam. *ibid.*
 Philosophi ad prouocanda aliorum ingenia obscuritatem doctrinæ suæ obtendebant. *ibid.*
 Quod facile percipitur facile vilescit. *ibid.*
 Aqua sapientis symbolum vsque ad intimiora terræ se penetrat. *ibid.* num. 30.
 Christus ingeniorum Magistrum Nicodemum per obscurum sermonem in discipulatum allestauit. *ibid.* num. 31.
 Cordis secreta rimari Salomonis ingenij ambitio fuit. *ibid.* num. 32.
 Fatuitas omnis edentula est, & sapientiam respuit quia sub duro cortice latitat. *ibid.* num. 33.

Ioannes Baptista.

Quare Ioannes non dicitur *Vox clamans* sed *Vox clamantis*. *lib.* 1. num. 162.
 Ioannes dum Præcursoris festinat officio maior est homine: Angelis adæquatur. *lib.* 1. num. 188. toto §.
 A velocitate Angelus appellatur. *ibid.* num. 189
 Vox est quia Verbo est vicinior. *ibid.*
 Lucerna dicitur ardens vt cum Angelis parificetur. *ibid.* num. 191.
 Ioannem prodire ab vtero non permisit natura: feruor non concessit permanere. *ibid.*

Iudai.

Vrbanitatis furo sua Iudæi vitia tegebant. *lib.* 2. num. 158.

Iudiciaria.

Vide in Verbo. *Astrologia.*

Iudicium

& Verborum.

Iudicium finale.

Humanæ naturæ infirmitas extremi iudicii assidua meditatione fulcitur, ne in vitiorum præcipitia proruat. lib. 2. num. 113. toto §.
Supremi iudicii tribunal in animi recessu erigendum. ibid.
Sic viuimus, quasi soli nostrarum cogitationum testes simus. ibid.
Aqua supra firmamentum congelata suspenditur, veluti Dei iudicis voce conterrita. ibidem num. 114.
Arcu cœlesti frænantur nubes ne aquis terram obruant, quia in Iride imago extremi iudicii resplendet. ibid. num. 115.
Iordanis bifariam diuisæ, aliæ Dei iudicium formidantes steterunt, aliæ terga vertentes in interitum lapsæ. ibidem num. 116.
Qui sinistros animi motus extremi iudicii terrore domat, dormiens super ipsos dicitur equitare. ibid. num. 117.

Iuramentum.

Præueniat iuramenta iudicium: nam qui temere iurat facile peierat. lib. 1. num. 55. toto §.
Iuramenta propter consuetudinem contemnuntur. ibidem.
Deus Elohîm; id est Iudex appellatur, ne ut testis per Iuramentum inuocetur. num. 56.
Dei nomen dicitur ineffabile ut abscindatur iurandi abusus. ibid. num. 57.
Iehoua ineffabile nomen non licebat nisi intra Sancta Sanctorum, & à Summis Pontificibus pronunciari. ibidem.
Iuramentum Baptistam iugulat, & Dei verbum de corde amputat. ibid. num. 58.
Iuramenta etiam non mala à malo esse dicuntur. ibid. num. 59.
Iurare aliquando bonum, sed semper est lubricum. ibid.

Iustitia.

Iustitiæ & clementiæ duplici axe versantur Imperia, altero deficiente ruitura. lib. 1. num. 13. toto §.
Regum maiestas sola seueritate polluitur, sola benignitate contemnitur. ibid.
Deus per clementiam condidit mundum per iustitiam conseruat conditum. ibid. num. 14.
Cum *Elohîm*, id est Deus Iudex Christum benignè patientem in Cruce derelinquit tota machina Mundi soluitur. ibid. num. 15.
Ioachas Regis manibus Elizeus suas manus ad-mouit Eliæ Magistri zelo armatas ut ex vtriusque seueritatis & clementiæ iactus sagitta salutis emittatur. ibidem. num. 16.
vide in verbo. *Misericordia.*

Iustus.

Iustus cœlum est floribus virtutum tanquam stellis sculptum. lib. 2. num. 155.
Iustum labores. Vide *Labor.*
Iusti filij lucis. Vide Verbo *Lux.*

Inuentus.

Vide verbo *Ætas.*

L.

Labores.

Nemini datum est sine aliqua patientia viuere torquet ipsa felicitas quem nulla premit aduersitas. lib. 3. num. 54. toto §.
Omnes nos vincula ligant, alios aurea, alios sordida. ibid.
Terra ab aquarum oppressione libera laborat ariditatis molestia. ibid. num. 55.
Terra prius naufraga post naufragium sitit. ibid.
Non secus in naui Petrus, quam in pelago mergebatur. num. 56.
Pharaonis, famuli in dispari fortuna pari somnij terrore torquentur. ibid. num. 57.
Atrocioris calamitatis extremum prospere ducit ad felicitatis initium. lib. 3. num. 77. toto §.
Labores eo breuius lassantur, quo fortius adstringunt. ibid.
Nec bona nec mala in præsentia diu durant, mutuo alternant. ibid.
Prius contumelias terra patitur, ut denique floreat. ibid. num. 78.
Ecclesia gloriosior post persecutiones emerfit. ibidem.
Iacobus ex virgarum strophæ dicatur, quia prius virgam paupertatis suæ comitem habuit. ibid. num. 79.
Moyse lapidem conuertit in fontem, quia dum lapidibus obrui timuit. ibid. num. 80.
Iobus abscedentes reuocat vermes ut quantum infortunijs addebat tantum adderet futuræ felicitati. ibid. num. 81.
Iobus ludebat cum infortunijs suis. ibid.
Paulus magis ex laboribus quam ex gloriæ visionē beatur. lib. 2. num. 100.
Acerbior calamitas iustos dum sæuius premit, ad virtutem acrius stimulat lib. 2. num. 129. toto §.
Miserum est, felicitatibus assuetis, ut quidquid acciderit mali nouum veniat. ibid.
Iustis vtraque fortuna par est. ibid.
Ærumnarum assuetudine obstupescito sensu minus infortunia sentiuntur. ibid.
Veteres Christiani sic labores irridebant ut superueciam sibi putarent voluptatem. ibid.
Cœlestes aquæ cum firmamentum grauius opprimunt, ad eius velocitatem conducunt. lib. 2. num. 130.
Christus ut feruorem ignis in terris accederet, prius laborum aquas infudit. ibid. num. 131.
Luctator Angelus Iacobum vulnerat, ut animosorem ad confligendum reddat. ibid. num. 132.
Permittuntur Assyrio hosti arbores Israëlitarum exsecandæ, ut vberiores pullulent. ibidem. 133.
Iustorum labores gloriæ sunt contermini & æternæ beatitati finitimi. lib. 2. num. 134. toto §.
Agones per cruores & viuices coronas negotiantur & gloriam. ibid.
Gloria in vicinia fortitudinis habitat. ibid.
Aguas laborum symbolum Deus ad Empyreï ianuas collocat. ibid. num. 135.
Dauid optabat ut ad cœlestem gloriam transfretaret, aquis tribulationum absorberi. ibid. num. 136.

Mon

Index Rerum

Mons Oliuarum ex Christi agone, fit transitus
cœli. *ibid.* num. 136.
Christus in cœlo multas discipulis mansiones
promittens eos ducit in hortum vt passio-
nis participes faciat. *ibid.* num. 137.
Iacob vidit in mystica scala Crucem esse cœlo
propinquam. *ibid.* num. 138.

Laus.

Inopiam sibi imputat qui laudes efflagitat. *lib.*
3. num. 192.
Improbilais Deum per honoris speciem ma-
gnificè vituperat. *lib.* 1. num. 199. toto §.
Vbi improbum iudicium est nequit esse laus
proba. *ibid.*
Deus suorum operum laudationem præoccupat,
ne ab improbo laudatore dehonoriari vi-
deantur. *ibid.* num. 200.
Nemo potest dicere *Dominus IESVS* nisi in
Spiritu sancto, quia non licet à peccatore
indignè nominare. *ibid.* num. 201.
Dæmon ad nomen Dei vsurpandum peccatores
mouet, vt contumeliam Deo irroget. *ibid.*
num. 202.
Præstat laudabilia sine laude transire quam
ignota laudando suspectam laudem facere.
lib. 2. num. 177.
Interdum oportet laudare malos, vt laudis leno-
cinio boni fiant. *lib.* 3. num. 98. toto §.
Laus parit æmulationem, æmulatio virtutem.
ibidem.
Deus vt aridam ad fructus maturandos exciter,
eam priusquam fructificet laudat. *ibidem*
num. 99.
Samarites anticipata laude digna facta est vt
merito laudaretur. *ibid.* num. 100.
Deus laude sua peccatorem frenat. *ibidem* num.
101.
Sponsa alienis præficitur vineis in curiosa suæ
vt plus diligentem faceret anticipata com-
mendatio quam merita reprehensio. *ibidem*
num. 102.
Malis artibus popularis laus quæri solet. *lib.* 4.
num. 218.
Virgo periclitatur in laudibus. Vide *Virgo*.

Leo.

Leo Regina Berenices pro catella in delicijs
fuit. *lib.* 4. num. 267.

Lex.

Legis diuinæ præcepta dum imponunt homini-
bus onera sunt infirmitatis humanæ subsidia.
lib. 2. num. 118. toto §.
Naturæ nostræ pigritia legibus excitatur. *ibid.*
Diuina præcepta sunt naufragantium tabulæ
quæ dum onerant leuant. *ibid.*
Sunt arma quæ suo pondere roborant. *ibid.*
Dei præcepto graues supra cœlum aquæ susti-
nentur à lapsu. *ibid.* num. 119.
Petrus vt leuis fieret ad ambulandum super
aquas, diuinum præceptum expectauit. *ibid.*
num. 120.
Dei mandata graui non esse dicuntur sed leuia,
quia nos de terris ad cœlos subleuant. *ibid.*
num. 121.
Præceptum de immolando filio sic Abrahamum

expeditum fecit, vt opus fuerit cum plurimis
impedimentis retardare. *ibidem* num. 122.
Cum Dei legem asperam censem, os Domini
exasperare dicimur. *lib.* 4. num. 19.
Leges ex delictis aliorum genitæ. *lib.* 4. num.
174.

Vide *Præceptum Obedientia*.

Liberalitas.

Liberalitas à libero animo dicta. *lib.* 2. num.
39.
Frontis infirmitas plures liberales facit. *lib.* 3.
num. 148.
Principum liberalitas Vide *Principes*.
Vide in verbis *Beneficium Donum*.

Libertas.

Peccatores intra fatalem subiectionem conclusi
libertatem affectant. *lib.* 3. num. 62.
Peccatores libertatem vocant turpissimam serui-
tutem. *lib.* 2. num. 186.
Vera libertas in religiosa subiectione sita est.
ibidem.
Dum nos sponte submittimus desideramus ser-
uitutem simillimam libertati. *lib.* 3. num. 25

Libido.

Vide in Verbo *Fœmina. Fucus*.

Lingua.

Lingua cogitare proditorum est. *lib.* 4. num.
28.

Ludus.

Iobus fugientes reuocans vermes ludebat cum
infortunijs suis. *lib.* 3. num. 81.

Luminaria.

Sol & Luna luminaria magna dicuntur quia ea
sola orbem illuminant. *lib.* 4. num. 150.
Vide *Astra, Sol, Luna*.

Luna.

Lunæ motus mensium definit periodos. *lib.* 4.
num. 4.
Luna viarum præses dicebatur ac propterea vir-
go, quia via nihil parit. *ibidem* num. 71.
Illi attribuebantur sagittæ. *ibid.*
Excepto Mercurio Luna est astrorum omnium
minimum. *lib.* 4. num. 118.
Appellatur magnum luminare non ob magnitu-
dinem molis, sed virtutis. *ibid.*
Est veluti aliorum astrorum magistra. *ibid.*
Maligna luce, solis absentiam supplet. *lib.* 4.
num. 179.
Lunæ labores describuntur. *lib.* 4. num. 189
Soliis Lunæ priuilegium est ad præsentium
Solis lucere. *libro* 4. num. 269.
Lunam quia maculas habet Sol non obscurat.
ibidem.
Lunæ maculæ sunt terræ sordes cum humore
raptæ. *lib.* 4. num. 269.
Vide in Verbo *Astra*.

Lux.

& Verborum.

Lux.

Lucem simultaneam cœlo & terræ in creatione fuisse aliquorum sententia est. lib. 1. num. 71.

Luce lucem perdere extrema dementia est. lib. 1. num. 112.

Præquam lucem incorpoream substantiam fuisse nonnulli tradiderunt. lib. 1. num. 151.

Alij lucidam nubem. ibid.

Qua ratione ab initio imperfecta fuit. ibidem num. 152.

Eadem lux à principio creata, quæ postea corpori solis adiecta. ibidem num. 153.

Eius subiectum tribus primis diebus aqua fuit. ibidem.

Per editam lucem primo die Deus totius Exaëmeri festiuitatem celebrauit. lib. 1. num. 155.

Antiquorum mos accensis lucernis festiuitates celebrantium. ibid.

Lux simul cum natura loco motiuam vim accepit. ibid. num. 156.

Primos tres mundi dies motu suo lux primigenia perfecit. lib. 1. num. 222.

Id non per motum circularem, sed per contractionem & diffusionem ipsius lucis effectum, opinatur, Basilus. ibid. num. 157.

Explicatur quæ fuerit lucis diffusio & contractio. ibid. num. 158.

Lux primis mundi diebus languide splenduit. ibid. num. 159.

Postquam corpori solis indita, intensius aucta. ibid.

Lucis elogium. ibidem. num. 161.

Prima Dei vox à luce inchoauit. ibid.

Cœlesti lumine obcæcantur peccatores & densissimas tenebras meridiana luce patiuntur. lib. 4. num. 79. toto §.

Homo medius inter lucem & tenebras, sicut inter bonum & malum positus est. ibid.

Lux virtutis census est, & stipendium iustitiæ. ibidem.

Quia in mare mittendi erant dæmones astra iubentur illuminare terram, non mare. ibid. num. 80.

In iudicij præludium sol peccatoribus obscurabitur, iustis septemplex affulgebit. ibid. num. 81.

In die tuti sunt iusti ab improbis, quia lux peccatores obcæcat. ibid. num. 82.

Quia filij Abraham peccatores ac iusti futuri erant, hi stellis, illi arenis comparati sunt. ibid. num. 83.

Iusti filij lucis vocantur, peccatores tenebrarum filij. ibid.

Dauid delicta intelligere desiderabat, quasi quis tenebras videre expeteret. ibid. n. 84.

Lux pro sapientia. Vide *Sapientia*.

Luxuria.

Vide. *Famina. Virgo.*

M.

Magdalena.

Magdalena ornatior ad Christum accedit pœnitentiæ habitu, quam Phariseus *Tamayo in Genesim.*

vestibus pretiosis indutus. lib. 3. num. 135
Magdalena donec Mariæ nomen audit Christum ignorat. lib. 4. num. 202.

Magister.

Vide in Verbo. *Sapiens.*

Magnum.

Nihil eximium festinato producit, quidquid est magnum sua mole tardat. lib. 1. num. 250. toto §.

Exilia sunt quæ repente euolant. ibid.

Natura suas operas incipit fallentibus incrementis; mox ad ruinam toto impetu venit. ibidem.

Fructus omnis paulatim digeritur in mansuetudinem saporis. ibid.

Magnus Hercules non vna concipitur nocte. ibidem.

Mundi magnitudo exigebar ne die vno perficeretur. ibid. num. 151.

Festinatio mater est confusionis. ibid.

Vt magnus conciperetur Baptista Elizabethæ fecunditas ætatibus maturabatur. lib. 1. num. 252.

Iosue dum ampliavit dum solem stare iussit ut magnos caperet lux aucta triumphos. ibid. num. 253.

Lucifer magnis excidit ausis non tam quod scelerata tentauerat, quam quod supra pennas ventorum festinauit. ibid. num. 254.

Multis rebus ex humilitate nostra magnitudo est. lib. 3. num. 20.

Nihil est magnum quod paruo constat tempore. ibidem.

Quia plures pusilli sunt, aliqui magnifunt. lib. 4. num. 134. toto §.

Vera magnitudo non aliorum comparatione grandescit. ibid.

Maximi minimos solo fūco, ac larua excedunt. lib. 4. num. 242.

Magnates.

Maiestatis atque virtutis rara concordia est: non probus vulgo creditur cuius dignitas adoratur. lib. 4. num. 248. toto §.

Potiores & Primarij diuersi. ibid.

Magnates vitijs indulgent ad libertatis specimen. ibid.

Sol & Luna vbi Principes constituti sunt in Cœlo Dei manu collocantur ut malis suspicionibus exempti sint. ibid. num. 249.

Saül Samuelem Principem videns, Prophetam non credidit. ibid. num. 250.

Iosue in Principem suffectus, nouo Dei auxilio opus habuit: ne à Deo decessisset. ibid. num. 251.

Homo cum Imperio coniunctus sibi ipsi gravis est & ad lapsum pronus. ibid.

Regnum oblatum recusauit Oliua, ne pietatem relinquere cogeretur. ibid. nu. 252.

Vide. *Prælati. Principes. Superior.*

Mandatum.

Vide. *Præceptum. Lex.*

Marcellus

Index Rerum

Marcellus Mastrilli.

Marcelli Mastrilli è Societate IESV elogium. lib. 3. num. 96.

Mare.

Plures insulæ maritimis procellis absorptæ. lib. 3. num. 16.

Plura Maria post vniuersale diluuium relicta sunt, quæ non creduntur ante diluuium existisse. ibid. num. 17.

Maria.

Maria Conceptio.

Deipara Virgo vt Immaculatè concepta fieret creaturas omnes in Diuino decreto præcessit. lib. 1. num. 43. toto §.

Maria ante quam Adamus decreta, ne Adami labe inficeretur. ibidem. num. 45.

Ante abyssum aquarum facta quia lauari non indigebat. ibid. num. 46.

Suspicio de contracta originaria labe à Deipara, in laude poni non debet. ibid. num. 47.

Vnio gemma in columbæ gutture albicat Ideo Maria dicitur ex ore Altissimi prodijisse vt eius Conceptionis puritas indicetur. ibidem. num. 48.

Maria vocatur columba quia sine labe concepta. ibid. num. 49.

In arbore generationis humanæ eius generatio non inuenitur, quia est gratiæ fructus. ibid. num. 49.

Eo plus crescit fidelium deuotio quo plus differtur Conceptionis Marianæ definitio. lib. 1. num. 121.

Euæ productio elegans Conceptionis Deiparæ typus. ibidem. num. 122.

Adamus Euam suam plausibus excipiens Christianum populum Conceptionis Virginis applaudentem figurabat. ibid. num. 123.

Maria natiuitas.

Eximia pulchritudo externo commendatore non indiget. Hinc recens nata Virgo Maria egregie commendatur. lib. 1. num. 192. toto §.

Cur Mariæ Natiuitas in Euangelio non prædicatur, cum eam recens natam festiuo cultu proponat Ecclesia? ibid. num. 195.

Mariæ pulchritudo.

Maria dicitur imago continens Artificis genium, vt quod de illius pulchritudine verbis explicari non licet oculi iudicent. lib. 1. num. 196.

Conspecta pulchritudo Mariæ ex disertis reddit elingues. ibid.

Mariam cum dignè nequeant laudare Angeli cupiunt videre. vt ipsa se aspicientibus laudet. ibid. num. 197.

Maria dicitur *Liber*, quia visu potius eius pulchritudo legitur, quam per verba cognoscitur. ibidem num. 198.

Maria influens gratiam.

Maria Christiani Orbis firmamentum, omnia

in homines gratiarum fluentia suo influxu deriuat. lib. 2. num. 33. toto §.

Ideo appellatur *animatum cælum*. ibid.

Ideo Stella maris Maria. ibidem.

Maria in omnes nationes emanationes gratiarum scaturit. ibid. num. 34.

Christus ex Galilæa Apostolos omnes elegit; quia inde elegerat Matrem. ibid. num. 35.

Maria vt nobis gratiam restituat, gratiam inuenit à nobis amissam. ibid. num. 36.

Maria quandam iurisdictionem habet in omnes missiones Spiritus sancti. ibid. num. 38.

Maria Redemptionis arbitra.

Deus omnium naturalis & communis est Dominus, Mariæ autem specialiter est, quatenus Redemptor est & Saluator. lib. 2. num. 37.

Mariæ arbitrio relictum est vt Deus Saluator per Incarnationem, ac Redemptor esset. ibid.

Maria in suos cultores tutela.

Ab obsequio Deiparæ homo ab homine distat immensum, dum eius tutela gaudet deuotus fraudatur ingratus. lib. 2. num. 143. toto §.

Quisquis se à Mariæ elongat auxilio abortiuum facit. ibidem.

Qui sub tutela Mariæ recipitur impossibile est quod pereat. ibidem.

Maria firmamentum est diuidens aquas ab aquis, id est inter sui deuotos, & sui oblitos. ibid. num. 144.

Maria firmamentum compendiatum in signo magno ostenditur. ibid. num. 145.

Maria Deo supremo cardini proxima. ibid.

Dagon umbram Mariæ in arca testamenti adorans solum recuperat; scdissime iacet cum Mariæ terga conuertit. ibid. num. 146.

Astra quæ coram Iosepho viluerant, apud Mariam exaltantur. ibid. num. 147.

Baptista dum Mariam ex vtero matris adorat, inter natos mulierum maior surrexisse dicitur. ibid. num. 148.

Ioannes veluti irrigata Cedrus Mariæ gratia, super omnes exaltatur. ibid.

Mariæ gratia, & humilitas.

Deipara Virgo quanto profundius se humilitate depressit, tanto affluentius gratiæ congregationes attraxit. lib. 3. num. 34. toto §.

Maria per collectionem aquarum significatur, cum Collegium sanctitatis dicitur. ibidem num. 36.

Quia nulla creatura humilior, nulla fuit gratia plenior. ibid.

In Maria duplex & par abyssus, sanctitatis, & humilitatis. ibid.

Ex humilitate Maria ad quandam æqualitatem diuinam eleuata est. ibid.

Maria fuit humilitatis vacuum, quod gratia debuit impleri. ibid. num. 37.

Deipara veluti nox per humilitatem effecta in lucidissimam auroram euasit. ibid. num. 38.

Maria humilitatis portam immensè ampliavit, vt immensum Deum caperet. ibid. num. 39.

Mariæ humilitas sublimis, & sublimitas humilis, Dei simul matrem, & ancillam vna coniunxit. ibid.

& Verborum.

Maria illuminatrix.

Luminare magnum Maria est per quam sol iustitiæ Christus peccatorum noctes illuminat. lib. 4. num. 193. toto §.
Maria sydus est cuius assuefacti splendori, Christi solem possumus intueri. ibid.
Christus & Maria luminaria magna in firmamento Ecclesiæ. ibid. num. 194.
Deitatis ignem nisi temperasset Maria omnis caro ad instar fœni exarsisset in cineres. ibidem num. 195.
Maria in nubis columna designata, vt per eam Deitatis ignis mitius transpareat. ibid. num. 196.
Maria Saphirus per quam nobis conspicua facta est inaccessible diuinitas. ibid. num. 197.

Maria sapientiam spirat.

Virgo Deipara sapientiam cœlestem adspirat & humanam ignorantiam expugnat. lib. 4. num. 198. toto §.
Maria vellus Gedeonis ex pleno vase sapientiam in vacuum calicem attrahit. ibid.
Maria Luna non habens cœlestia damna ignorantiae tenebras submouet. ibid. num. 199.
Maria in Apocalypsis signo lunam calcat vt ab ignorantia triumphet. ibid. num. 200.
Maria Angelum interrogans. *Quomodo fiet istud.* Eux simplicitatem sapientissime emendauit. ibid. num. 201.
Maria sapientiæ thesaurus. ibid.
Magdalena donec Mariæ nomen audit ignorat. ibid. num. 202.

Mendacium.

Animus ad mendacia propensus hæresi est aptus. lib. 1. num. 172.
Mendacium obtinet iudiciorum tyrannidem vbi veritas occultatur. lib. 1. num. 178.
Vide in Verbo *Veritas.*

Mens.

Vide in Verbo *Ingenium.*

Mensa.

Mundi structura Mensæ apparatus representat. lib. 3. num. 191.
Vide in Verbo *Gula.*

Meritum.

Qui non suo sed alieno fulget ornatu dignum sibi conciscit ludibrium. lib. 3. num. 173. toto §.
Plures vulgo laudantur qui miseratione quam inuidia digniores sunt. ibid.
Terra ad instantaneam vegetabilium productionem actiue concurrit, vt non de alieno omnino laudaretur officio. ibid. num. 174.
Iacob præreptam à parente benedictionem iterum voluit certamine promereri, ne videretur alieno nomine felix. ibid. num. 175.
Aaron vitulum à se conflatum liberatorem populi proclamauit, vt eum contemptibilem faceret. ibid. num. 176.
Tamayo in Genesim.

Metalla.

An metallorum genera tertia die fuerint condita. lib. 2. num. 18.
Sententia affirmans proponitur & probatur. ibidem.
Impugnatur opinio negans vim terræ metalla producendi. ibid. num. 19.

Metus.

Vide in Verbo *Timor.*

Minister Euangelicus.

Minister Euangelicus si nihil in proximis respiciat nisi animas, desinet acceptare personas. lib. 3. num. 158. toto §.
Christus misit discipulos ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, vt præcipue paruuli Euangelizentur. ibid.
Prius Deus pecoribus prouidit alimenta quam hominibus, vt minimis consulat. ibid. num. 159.
Pauperes Euangelizantur à Christo, vt nulla sit in hominum salute distantia hominum. ibid. 160.
Euphrates iustitiæ fructus significat ideo quorsum confluat non traditur. ibid. num. 161.
Qui sint quos inter beatos videt rogat Ioannes, nec responsum accepit, quia apud suos quisquis hominum sit non attenditur. ibid. num. 162.

Miseria.

Vide in Verbo *Paupertas.*

Misericordia.

Deus misericorditer punit & clementer irascitur: tam est timenda miserantis iustitia, quam vindicantis clementia. lib. 4. num. 48. toto §.
Nihil tam audaces homines facit quam miserantis Dei metu solui. ibid.
Astræ iustitiæ Antistita eam non nisi in cœlis inuenit, vnde beneficia proueniunt. ibidem.
Astra misericordiæ pariter, ac rigoris signa in cœlo veluti in conspectu collocantur. ibid. num. 39.
In Moyse fronte apparuit benignitas terrens, in Christi baptismo iustitia misericorditer parcens. ibid. num. 50.
Christus ostenditur in cœlo agnus cum promitteretur Leo, quia Leo simul & agnus est. ibid. num. 51.
Deus ambidexter dicitur, quia sinistrae rigorem per clementiam dexteræ operari solet. ibid. num. 52.

Montes.

Montes ante congregationem aquarum non extiterunt. lib. 3. num. 12.
Facti sunt ipso impetu aquarum se in vnum locum recipientium. ibid.

Index Rerum

Mores.

Vide *Vitium. Virtus. Peccatum.*

Mors.

Humanarum principia rerum sunt fini confinia, & earum exitus confundunt exordia. lib. 1. num. 23. toto §.
 Vita nostra mortis mixtura est. ibid.
 Ætas incipit cum senectute. ibid.
 Nuptiæ & funera eodem modo tractanda, quia vnde vitæ initium, inde imminet finis. ibid. num. 26.
 Flos temporis vita dicitur nostra, quia mortalitas in flore præcipitat, & in germine examinatur. ibid. num. 27.
 Sal in quod conuersa vxor Loth periit, ipsius vitæ portiuncula fuit. ibidem num. 28.
 Regius animus sæuientes mortis minas non refugit, sed inuadit. lib. 1. num. 237. toto §.
 Mors non est, sicut pingitur formidabilis. ibid.
 Non modo excipienda sed accersenda est. idem.
 Primus mundi dies à vespere incipit vt dierum principatum obtineat. ibid. num. 238.
 Moyses præferri debuit Eliæ, quia hic mortem fugit, ille vltro inuasit. ibidem num. 239.
 Quia Dauid mortem declinauit lancea à Saule petitus, eius Regnum ad Christum deuoluitur. ibidem num. 240.
 Iudæ Tribus quia in rubri maris transitu mortis contempsit pericula: proclamatur Regia. ibid. num. 241.
 Sicut vndæ franguntur in littore, sic in mortem alliduntur ætates. lib. 3. num. 181.
 Moriendi necessitas sic est ignota mortalibus vt conuertant in vitæ argumenta, mortalitatis insignia. lib. 1. num. 255. toto §.
 Semper discenda mors est, quam an sciamus experiri non possumus. ibid.
 Alenæ morti, non nostræ inuenimus causam. ibidem.
 Desperatio susurratrix dicitur mortis; quasi nisi à desperatis non credatur. ibid.
 Dies mundi primus, non primus dicitur sed *vnus*, vt secundum non expectemus viuentes. ibid. num. 256.
 Qui nimium de propria confidit valetudine tanquam ruinosum parietem cæcus palpat. ibid. num. 257.
 Mortis insignia in vitæ conuertimus pompam. ibid. num. 258.
 Pelles mortalitatis nostræ indumenta ad delicias vitæ traducimus. ibidem num. 25.
 Mors est immortalitatis initium. lib. 4. num. 203

Mulier.

Vide in Verbo *Fæmina.*

Mundus muliebris.

Vide in Verbo *Fucus.*

Mundus.

Mundus in tempore incepit. lib. 1. num. 4.
 Eius æternitatem ab orbiculari figura Ethnici auspicabantur. ibid. num. 24.

Sphærica mundi figura eius finem prælagit. ibid.
 An eius molitio nocte aut interdiu incepit. lib. 2. num. 223.

Qui in vespere incepisse negent & quare. ibid.
 Mundi structura mensæ apparatus representat. lib. 3. num. 191.

Mundus instar cuiusdam ingentis colossi magnitudinem refert. lib. 2. num. 29.

Sit noster cursus mundo retrogradus vt rectus fiat. lib. 1. num. 50. toto §.

Mundi amatores omnia peruertunt. ibidem num. 52.

Vbi lugendum est gaudens vt vbi perpetuo lætari oportebat lugeant. ibidem num. 53.

Ruina est mundi fructus cuius felicitas ex alterius interitu nascitur. & ad sui exitium deuoluitur. lib. 3. num. 181. toto §.

Homo cælestibus natus laudabili fastu calcatur terrena, & mundi pompam piâ superbiendo contemnit. lib. 3. num. 83. toto §.

Mundi despectus est iustificata superbia. ibid.

Oblatas Christus mundi glorias, non nisi elato indignabundoque spiritu despicit. ibidem num. 85.

Mundus initio Veris conditus. lib. 3. num. 123

Mundus quartus numerus appellatus, quia quaternis partibus constat. libro 4. num. 241.

Munera.

Profusa & inconsulta largitio munerum & Principem perdit, & subditum non lucratur. lib. 1. num. 246. toto §.

Magis qui pluribus quam qui plura donat liberalis est. ibid.

Ad Maiestatis speciem prodiga largitio ostentatur. ibid.

Deus vt summè liberalis ostenderetur non simul omnia concessit, aut vno die creauit. ibid. num. 247.

Principes quia subditis egent eorum obsequia immodicè largiendo mercantur.

Deus homini non semel omnia bona largitus est, vt eum in sui reuerentia contineret. ibid. num. 248.

Subditi muneribus empti carius se vendunt. ibidem num. 249.

Vt semper à Deo pendeat per spem homo Manna singulis diebus accipit ad mensuram. ibidem.

Vide in Verbo *Donum. Beneficium.*

Murmuratio.

Vide *Detractio.*

N.

Natiuitas Christi.

Vide in Verbo *Christus natus.*

Natura.

Natura Deus est, & diuina ratio rebus inserta. lib. 4. num. 213.

Quod vitij inficiamur non naturæ, sed nostrum est. lib. 4. num. 223.

Multa

& Verborum.

Multa naturæ bona in deterius degenerant.
lib.4.num.258.

Neceffitas.

Vide in verbo *Paupertas. Eleemofina.*

Nobilitas.

Stemmata nobilium magis notos quam nobi-
les faciunt. lib.2.n.123.

Nobilitatis labeſ eſt habere lucem ſanguinis,
& tenebris ruſticitatis includi. libro 4. nu-
mer.149.

Iacet abiecta nobilitas quam premit dura
paupertas. lib.3.n.200. toto §.

Nomen.

Quid ſit Deum appellafſe firmamentum no-
mine cœli. lib.2.n.151.

Deus corporeis rebus dans naturam & for-
mam dicitur nomen dare. ibid.

Vocari in Scriptura ſæpe pro *eſſe* ponitur.
ibidem.

Nomen Dei pro *eſſentia*. ibid.

Rerum ſoliditas non habetur in pretio, ſed
grande nomen computatur ad plauſum.
lib.2.n.154. toto §.

Curandum quid ſint reſ, non quid vocentur.
ibid.

Perpetua fungitur laude cui eſt honor in no-
mine. ibid.

Multi ad dignitates anhellantes nihil labo-
rant niſi in titulum ſepulchri. ibid.

Memoria non hominum ſed nominum per-
ſeuerat. ibid.

Vt Deus nobis ſuum Firmamenti opus com-
mendabilem facere ſpecioſo Cœli nomine
decorauit. ibid.n.155.

Euangelium vt odium Nazarenî nominis in
plauſum conuerteret, oſtendit hoc Naza-
renî nomen Chriſto attributum re vacuum
eſſe. ibid.n.155.

Nabucodonofor vt ſuum Imperiam augura-
retur ſtabile, in ſtatua aurea terræ no-
men, non ſubſtantiam ademit. ibidem.
num.157.

Aurum glorioſior terra eſt mortalibus, quia
humile nomen terræ igni reliquit. ibi-
dem.

Iudæi vt Baptiſtam venerarentur, non ad
virtutes reſpiciebant. ſed ad nominum titu-
los. ibid. n.158.

Animalia natura ſua bona immundorum ap-
pellatione viluerunt. ibid. n.159.

Optimum præſtat amoris indicium qui de
proprio nomine compellat amicum. lib. 2.
n.166.

Seruos proprio nomine eorum non vocamus
quia neque noſtra amicitia dignare ſole-
mus. ibid.

Deus cum vocauit Firmamentum cœlum be-
ne ſibi complacere in firmamento oſtendit.
ibid. n.167.

Maria Deipara turbata eſt cum ſe non audit
de proprio nomine ſalutari, id forte ſuſ-
picata, ne videretur Domino minus grata.
ibid. n.168.

Ioseph vt amicitia Dei certus fiat proprio ſuo
nomine ab Angelo compellatur. ibidem.
num.169.

Ieſus vt ſuam cum defuncto Lazaro amici-
tiam profiteretur, cum à ſepultura proprio
nomine euocat. ibid. n.170.

Ineptiſſima vanitas eſt humilitatem profeſſio-
ne proferre, & claritudinem famæ glorioſis
cognominibus affectare. lib. 3. num. 86
toto §.

Magna nomina ſæpe uſurpat qui vento paſci-
tur. ibidem. n.87.

Terræ humile nomen Arida addecebat, quia
humiliorem locum in Orbe poſſidet. ibid.
num.88.

Chriſtus humilitatem in Cruce profeſſus, ti-
tulum Regis in cruce formidabat. ibidem.
num.89.

Scriba ab ſchola Chriſti repellitur, quia Ma-
giſtri nomen ambiebat. ibidem. nume-
ro 90.

Vaniffima iactantia eſt abſque re nominis
grande nomen. libro 4. numero 149.
toto §.

Fides nominum ſalus eſt proprietatum. Ter-
tullianus explicatur. ibid.

Minima aſtrorum Luna virtute ſua ſuſtiner
luminariſ magni vocabulum. ibidem.
num.150.

Dum officium negligunt Templi Æditiui,
Deus Ædituorum abolet nomen. ibidem.
num.151.

Saul duobus tantum annis regnare dicitur
quia hiſ tantum cum Regis nomine offi-
cium retinuit. ibid. n.162.

Intercentum Prophetas ſolus Elias Prophe-
ta inuentus eſt, qui tantum nomen & pro
titulo habuit, & opere impleuit. ibidem.
numer. 153.

Novum.

Vide in Verbo *Antiquitas.*

Nox.

De lucis conſortio nox in dierum appellatio-
nem tranſiit. lib.1. n.233.

Noctes cum diebus alternant, vt ab ardore
ſolis frequens ſit Mundi temperatio. lib.4
num.194.

Vide in Verbo *Tenebra.*

Numerus.

Fœlicia quæque nullo determinato numero
computare ſuperſtitionis inuentum. lib. 1.
num.227.

Pythagorei primum diem menſium non ap-
pellabant primum ſed ſimilem. ibid.

Binarium numerum ſœmiam eſſe veteres ſan-
xere philoſophi. lib.2. n.182.

Deum creaſſe aſtra quarto potiſſimum die in
gratiam quaternarij numeri perperam à
Philone ex cogitatum. lib.4.n.237.

Numerus qua ternarius principium diuiſionis.
ibidem.

Par numerus malorum omnium origo. ibi-
dem.

Index Rerum

Impares numeri vocantur formarum analogi. *ibid.*
 Impar mas fœmina par censetur. *ibid.*
 In supputatione numerorum per digitos con-
 tumeliosa erat quaternarij figura. lib. 4.
 num. 238.
 Locus Glossæ interlinealis de impari numero
 à censura Lorini vindicatur. *ibid.*
 Ethnicorum Theologi diuinam essentiam in
 numero sitam esse dixerunt. *ibidem.* nu-
 mer. 239.
 Mundus quartus numerus appellatus, quia
 quaternis partibus constat. *ibid.* n. 241.

Nuptia.

Nuptiæ & funera eodem modo tractanda quia
 vnde vitæ initium inde imminet finis.
 lib. 1. numer. 26.

O

Obedientia.

Verus obediens, quò se subijcere videtur
 humilior, eo se attollit in honorem
 excelsius. lib. 2. n. 186. toto §.
 Vera libertas in religiosa obedientia sita est.
ibid.
 Secunda Hexaëmeri die quia non dicitur
Et factum est ita: neque etiam dictum est.
 Et vidit Deus quod esset bonum. *ibid.* nu-
 mer. 187.
 Pro amissa benedictione subrogatum fuit
 Esau fratri seruire. *ibid.* n. 188.
 Moyses per obedientiam moriens, abiectionis
 mortis pœnam in laudem conuertit.
ibidem. n. 189.
 Moyse accipienti legem frons seruitutis notis
 inuritur, sed splendore diuino coruscat.
ibid. n. 90.
 Sic omnia Deo parent vt videatur creatur-
 rarum ambitio obedire Creatori. lib. 3.
 num. 26.
 Auget obedientiæ gratiam parendi prompti-
 tudo, & ad iubentis nutum facti celeritas.
 lib. 3. n. 168. toto §.
 Terra dum præcepto festinare paret sibi mi-
 ram conciliat venustatem. *ibid.* n. 169.
 Abraham bonum & religiosum opus, quàm
 obedientiam retardare maluit. *ibidem.* nu-
 mero 170.
 Obediens comparatur fulguri, quia prius
 quam sentitur factum præstitit. *ibidem.*
 num. 171.
 Christus verbo tempestatem placans, ni-
 hil edixit præter vocis sonum, vt ma-
 ris obedientia ostenderetur. *ibidem.* nu-
 mer. 172.
 Verus obediens non expendit præcepti causas.
ibidem.
 Militatem sub alterius Imperio, nulla digni-
 tas excipit ab obsequio. lib. 4. numer. 30.
 toto §.
 F. Maximus filij Consulis imperatis obedire
 non renuit. *ibid.*
 Deus luminaria facturum fieri imperauit,
 ne viderentur ab obedientia eximi, splen-
 doris, ac magnitudinis titulo. *ibid.* n. 31.

Deus pro Israël militans Iosue Imperatoris
 obsequio se subdidit. *ibid.* n. 32.
 Ioseph cum mandatis ad fratres mittitur post-
 quam se viderat ab astris adoratus. *ibid.*
 num. 33.
 Strenuus obediens nullum obsequium cen-
 set obscurum; nam quæ videntur abie-
 cta obedientia nobilitat. lib. 4. num. 43.
 toto §.
 Dei voluntas rebus cunctis est natura altera
ibidem.
 Astra ad splendorem nata, non dedignantur
 ex Dei imperio, in diuidendis tenebris
 obedire. *ibid.* n. 44.
 Vetera sacrificia exhallantia faniem & fenum
 ex obedientia suauissimi suffitus naturam
 redolebant. *ibidem.* n. 45.
 Abraham tanta alacritate arietem, quanta
 filium immolauit. *ibid.* n. 46.
 Pastoritia Moyse virga ex obedientia in Dei
 virgam transiit. *ibid.* n. 47.

Obsequium.

Vide in verbo *Obedientia.*

Occasio.

Vide in verbo *Periculum*

Oculi.

Oculorum fugax mobilitas quidquid videt
 statim perdit. lib. 2. num. 25.
 Lippientibus oculis singularis lucerna nume-
 rosa est. lib. 4. num. 208.
 Manna pupillæ oculi imaginem referebat.
 lib. 4. n. 37.
 Meretricij oculi hamati sunt. lib. 3. n. 127.

Occupatio.

Vide in verbo *Otiū.*

Odiū.

Vide in verbo *Inimici.*

Opus.

Diuinorum præstantia operum plus auribus
 capitur, quam oculis cernitur. lib. 1. n. 160.
 toto §.
 Omnipotentia laus est captum rationis exce-
 dere. *ibid.*
 Lux plus innotuit audita, quam visa. *ibid.*
 num. 161.
 Incarnationis mysterium quo fuit opus Dei
 splendidius, eo magis præconio vocis indi-
 guit. *ibid.* n. 162.
 Isaias videns patientem Christum non agnos-
 cebat. Centurio clamantem audiens in
 eius agnitionem peruenit. *ibidem.* nu-
 mer. 163.
 Deus postquam opera sua fecit, eorum officia
 designauit. lib. 2. num. 13.
 Suspecta laus est operibus non testatæ virtu-
 tis. lib. 2. n. 176. toto §.

Vide

& Verborum.

Vide in verbo *Otium*.

Oratio.

Nequit almus æternorum contemplationi insistere, qui à caducarum rerum strepitu se non expedit. lib. 2. numer. 24. toto §.

Terrena quo proprius accedunt, animum potentius abripiunt. ibid.

Fortunatissimus est, qui diuinas species animo puras & ira mixtas conseruat. ibid.

Gloriæ sedes interposito firmamento nobis absconditur, ne oculorum mobilitate transitoria sit cœlestium contemplatio. ibidem. num. 25.

Elias vt Elisei animum secum in cœlum raperet, sub visionis conditione spiritum duplicatum promittit. ibid. n. 26.

Claudus ab Apostolis curatur ne intercepti orationis cursum. ibid. n. 27.

Origo.

Ingenuæ virtutis est vel in ipso sublimioris fortunæ fastigio abiectioris originis refrigerare memoriam. lib. 2. num. 123. toto §.

Vide in verbo *Humilitas*.

Ornatus.

Olim fœminæ gemmis ornabantur in serpentum cerebris natis. lib. 1. n. 258.

Varios pellium vsus in ornamenti luxum traduxere mortales. ibid. num. 259.

Nimis elegans fœminarum ornatus dum alienos oculos insidiosè captat in castitatem perfidiosè collimat. lib. 3. n. 124.

Compta fœmina gladium est videntibus ac venenum. ibid.

Falso excusatur vt casta, quam meretricius redarguit ornatus. ibid.

Dum ornatur floride arida, virginem esse defuit. lib. 3. n. 125.

Moyse poëticus non propheticus videretur si Euam floribus ornata diceret, & pudicam. Exponitur Tertullian. ibidem. numer. 126.

Iosephi hera dum se placitura comit, & pingit, oculos in hamos conuertit. ibidem. num. 127.

Politior ornatus tegit quod Deus fecit, vt detegatur quod diabolus adinuenit. ibid. num. 133.

Vide in verbis. *Fœmina, Fucus*.

Ostentatio.

Multi veram paupertatis miseriam mentito ostentationis splendore colorant. lib. 4. n. 218. toto §.

Omnes viuimus ambitiosa paupertate. ibidem.

Luna dum splendorem ostentat, nuditatem dissimulat. ibid. n. 219.

Plures artificio magis quam opibus diuites sunt. ibidem.

Esau benedictione paterna fraudatus, ostentationis apparatu miseram sortem regit. ibid. n. 220.

Iacob munera Ægyptio Præfecto mittens noluit indicare diuitias cum eum premebat egestas. ibid. n. 221.

In Transfigurationis theatro solius Christi vestimenta splenduerunt, quia solus interiorius fulgebat. ibid. num. 222.

Otium.

Otio torpens vita ante obitum moritur. Actuositas est vita posthuma, & immortalitatis character. libro 1. numer. 134. toto §.

Pessimum est ante mortem de viuorum numero exire. ibid.

Immortalis probatur esse anima quia nunquam otiiatur. ibid.

Aquæ elementum priusquam fieret iam esse dicitur propter motus agilitatem. ibidem. num. 135.

Otiosi & desides sua funera intuentur. ibid. num. 136.

Christus Dominus dum aridam manum paralytico restituit, illi animam dicitur Consultasse. ibid. n. 136.

Operandi actuositas finem nescit, tempore non clauditur. ibid. n. 137.

Luminarium productio in diem quartam reiecta est, ne astra dum splendent orientur. lib. 4. num. 13.

Vide in verbo *Opus*.

P

Pandia.

Pandia gemma tremulis coloribus nutat. lib. 2. numer. 62.

Panis.

Vide in verbo *Eucharistia*.

Paradisus.

Paradisus tertio die conditus. libro 3. numer. 107.

Passio.

Vide in verbo *Christus patiens*.

Pater.

Vide in verbo *Filius*.

Patientia.

Vide in verbo *Labor*.

Patria.

Inanis gloriatio est, quæ de solo patriæ splendore decerpitur. Præstat addere locis gloriam quàm de locorum excellentia captare famam. lib. 3. num. 103. toto §.

Felicitas propter locum infeliciores est. ibid. Non laudatur cœlum quia fuit luciferi patria; laudatur terra vnde Veritas orta est. ibid. num. 104.

Iudæi indignum putabant in oppidulo natum

Index Rerum

tum esse Messiam. ibidem. numer. 105.
Natus Christus Bethleem minimam fecit esse maximam. ibid.
Samuel antequam nasceretur in Prophetam designatus est, ne hic honor illi à Patria esset ibidem. num. 106.

S. Paulus.

Paulus temporis prodigus, & æternitatis avarus. lib. 3. n. 24.
Pauli sapientia sicut pluuia inter flores omnia omnibus factus est. ibidem. n. 30.

Paupertas.

Paupertas mors est altera. lib. 1. n. 82.
Iacet abiecta nobilitas, quam premit dura paupertas. lib. 3. n. 200. toto §.
Argentum mortalibus pro sanguine est. ibid.
Pauperibus elementa deficiunt. ibid.
Diuites plantæ tanquam nobiles recensentur; steriles quasi nullæ sint obliuione damnantur. ibid. n. 201.
Dæmon obseruans Christum esurientem, dubitat nobilem. ibid. n. 202.
Dauid cum munera offert ad Saulem agnoscitur; cum triumphat in pastorio habitu ignoratur. ibid. n. 203.
Fluuius Phison, quia solus est diues vnus dicitur & non primus, quasi alij extra numerum sint, qui pauperes sunt. ibid. n. 204.
Vide in verb. *Dinitia. Ostentatio Felicitas.*

Pax. Concordia.

Homo, Regna, Mundus sine concordia fordent. Pax pulchra est omnibus forma, & optanda felicitas. lib. 3. n. 44. toto §.
Vniuersum ex æmulis substantiis compactum sub vnitare constat. ibid.
Mundus totus beneficium est à pace profectum. ibid.
Ratio & concordia hominem imbecille animal validissimum faciunt. ibid. n. 45.
Aquæ in vnum congregatæ donec ad vniorem veniunt aquæ censentur. ibidem. num. 46.
Christus in seculi finem iudiciariam diuidentij potestatem reseruauit, quia diuisio Mundi est ruina. ibid. n. 47.
In Christi Baptismo columba apparet Noëmiticæ pacis, vt iterum Mundus per pacem reformetur. ibid. n. 48.
Christus ferro truncatus noluit mori ad commendationem vnitatis. ibid. n. 49.
Pacis ac belli nominibus tanquam nummis vtimur lib. 4. num. 183.

Peccatum.

Occultandi peccati studium est ipsius manifestandi artificium. lib. 1. n. 99.
Sic viuimus vt deprehendi sit subito aspici. ibidem.
Mores habent colores suos, quibus in conspectum veniunt. ibid.
Interna sæpius à fronte noscuntur. ibid. n. 100.
Occulta crimina ranas crocitanter pariunt. ibid. n. 102.

Peccatores libertatem vocant turpissimam seruitutem. lib. 2. n. 186.

Deus vbique per naturam præsens à peccatorum consortio dicitur absens. lib. 4. n. 53. toto §.

Deus legem scriptam dedit vt tanquam absens peccatoribus per epistolas loqueretur. ibidem.

Non plus tenebræ à luce dissident, quam à peccatoribus Deus. ibid. n. 54.

Vt Adamus Deum lateret præuaricationis lignum elegit. ibid. n. 55.

Christus peccatorum formam assumens in hominem se fugit ipsum. ibid. n. 56.

Ex assumpta à Christo similitudine peccatoris dæmoni ignota fuit Christi diuinitas. ibid. num. 57.

Peccantibus ipsa deformitas pulchritudo est. lib. 4. num. 84.

Peccator quas adhibuit creaturas scelerum testes, easdem habebit instrumenta supplicij. lib. 4. n. 159. toto §.

Solem & Lunam diebus, ac noctibus præfecit Deus vt nullo tempore crimina oculatis testibus careant. ibid.

Cœli & terra ad audiendam Dei comminationem vocantur non quia delictorum participes, sed tanquam scelerum testes. ibid. num. 160.

Abimelechus molari fragmine intefectus vt lapis esset sui criminis vindex, qui fuerat parricidij testis. ibid. n. 161.

Baalamus tortorem habuit asellum, quem ad suum flagitium admouit adiutorem. ibid. num. 162.

Vide in verbo *Vitium.*

Perfectio. Imperfectio.

Omnia paulatim ad perfectionem promouentur. lib. 2. n. 171.

Inter imperfecta opera Deus absconditur & per consumatas virtutes reuelatur. lib. 1. n. 20. toto §.

Deus dum non perficit mundum Verbum appellatur. ibid.

Vetus lex Deum sub velamine abscondebat quia nihil illa ad perfectionem adduxerat. ibid. n. 21.

Abrahamus dum perfecte operatur, à Deo viso nomen loci imponit. ibidem. numer. 22.

Vide *Virtus.*

Periculum.

In periculo incurret exitium, qui in tuto positus neglexit remedium. lib. 3. num. 205. toto §.

Pæmediata infortunia mollescent. ibid.

In periculo constitutis ipsa obstat euadendi anxietas. ibid.

Quoquis audacius nauigat eo propinquior naufragio est. ibid.

Ante morborum pericula, medicamina ab ipso Auctore naturæ in plantis procurata sunt. ibid. n. 206.

Nam vbi periculum esse potest, ibi de remedio prouisum esse debet. ibid.

Rahab funiculum ante hostium aduentum ad

& Verborum.

ad fenestram appendit, ne salutis pignus in ipso conflictu obliuiosa negligeret. *ibid.* n. 207.

Aman Reginam quam in prosperitate desperat, imminente periculo inutiliter adorat. *ibid.* num. 208.

Vetres quibus subleuari oportebat testamenti Arca esse iubentur perpetuo affixi, ut sit ante periculum ad manum auxilium. *ibid.* n. 209.

Excelsus spiritus quærit ubi honeste, non ubi tutus à periculo viuat. *lib.* 4. n. 105.

Sero animus post pericula ad periculorum patientiam instruitur. *lib.* 4. n. 253.

Vide in verbo. *Tentatio.*

Persuerantia.

Vide in verbo *Constantia.*

Personarum acceptio.

Vide *Minister evangelicus.*

S. Petrus.

D. Petrus ad totius Ecclesiæ Nauarcum non nisi è nauigio vocatur. *lib.* 1. n. 111.

Plantæ.

Herbas senticosas & venenosas in peccati pœnam & post peccatum germinasse sentire aliqui ex PP. *lib.* 3. n. 112.

Omnes plantarum species tertio die productæ *ibid.* num. 113.

Exponuntur PP. qui secus sentire videntur. *ibid.* num. 114.

Syluestres & inutiles plantæ ad integritatem Orbis pertinent. *ibid.* n. 115.

Inutiles plantæ ad moralem institutionem conducunt. *lib.* 3. n. 116.

Conditiæ etiam non sine vtilitate ad ignis materiam *ibid.* n. 117.

Et ad diuersas hominum voluptates. *ibid.* Reges syluas & hortos propria manu plantarunt. *ibid.*

Platanus quam in deliciis olim fuerit. *ibid.* 118.

Cur Moyſes frugiferarum tantum arborum mentionem fecerit. *ibid.* n. 119.

Aliquæ plantæ sensitiua vita animari videntur. *ibidem.* n. 120.

Arbores quæ pro fructu aues generant. *ibidem.*

Herba viua. *ibid.*

Agnus herba. *ibid.*

Flos amoris. *ibid.*

Si quæ sensitiuæ sunt plantæ ad diem tertium spectatharum productio. *ibid.* n. 121.

Ponere.

Ponere pro formare & facere. *lib.* 4. num. 234.

Possessio.

Semper contumeliosa possessio est. *lib.* 2. num. 67.

Tamayo in Genesim.

Vide in verbo *Alienm.*

Potestas.

Vbi non timetur vindictæ supplicium, non satis creditur diuinæ potestatis imperium. *lib.* 1. n. 60. toto §.

Plures Deum id circo non credunt, quia seculo iratum tandiu nesciunt. *ibid.*

Vt Dei potestas ad Creationem mundi credatur, initio vocatur *Elohim*, idest puniens Iudex. *ibid.* n. 61.

In Moyſis Cantico plus celebratur diuina potentia ex Ægyptiis obrutis, quam ex Israëlitis liberatis. *ibid.* n. 62.

Christus vt Omnipotens crederetur ficulneam arefecit. *ibid.* n. 63.

Deus in hominum æstimatione, puniendo crescit, decrescit benefaciendo. *ibidem.* num. 64.

Per tyrannidem subornata potentia nunquam pacifice regnat. *lib.* 4. n. 160.

Non est magna potentia quæ sine limite effunditur, sed quæ diuinis legibus circumscribitur. *lib.* 4. num. 174. toto §.

Multorum quia imbecilles sunt latent vitia. *ibid.*

Sol in potestatem diei factus suam potentiam ad præscripta diuina mensurat. *ibidem.* num. 175.

Tunc amplius possumus, cum in potestate habemus quidquid possumus. *ibid.*

Angelus cum Iacobo luctatus ad Dei placitum moderatus est vires *ibidem.* numer. 176.

Humanæ potentiæ vis quo amplius distenditur, citius consumitur. *ibidem.* numero 177.

Iustorum fortitudo est, ad diuinæ voluntatis placitum frænare licentiam. *ibid.*

Præcedentia.

Ex locorum præcedentia honorem ambire, aut iuuenalis leuitatis studium, aut muliebri conditionis indicium. *lib.* 3. n. 142. toto §.

Ethnicorum Dij in templis colebantur vt numina, in priuatis laribus maledicebantur vt lemures.

Quod primo loco ornata terra fuerit, in contemptum cœli non cessit. *ibid.* n. 143.

Contententibus de præcedentia discipulis Christus puerum ostendit, vt eos puerilitatis insimulet. *ibid.* n. 144.

Abrahamus dexteram Lot concessit iuniori vt expleret eius iuuenile desiderium. *ibid.* num. 145.

Christus suscitaturus Lazarum prius diuertit ad Martham, ne si illa in secundis habeatur prius intereat quam frater reuiuifcat. *ibid.* n. 146.

Eua prius gustauit pomum quam traderet viro, ne semper esset illi sinistra. *ibidem.* num. 147.

f

Præceptum.

Index Rerum

Præceptum.

Vide in Verbis *Lex. Obedientia.*

Pralatus.

Vide in Verbo *Superior Princeps.*

Premium.

Bonum quo pariter gaudet indignus non bene cedit in benemeriti præmium. lib. 2. num. 14. toto §.

Nihil ad malos peruenit quod non noceat ib. Deus gloriæ sedem iustis modo abscondit ne illius conspectu fruantur impij. ibid. n. 15.

Abraham Sodomorum Regis repudiavit dona, quia erant meretricum præmia. ibid. n. 16. Cur Daniel Nabucodonosoris acceptauerit dona, qui Balthasaris recusauerit munera? ibid. num. 17.

Satius est dignitate carere, quam cum pessimis promiscuis honoribus honorari. ibid. Mardocheus in aula receptus nullo affectus præmio dicitur, quia simili præmio iniqui gaudebant. ibid. n. 18.

Princeps.

Optimus Princeps dum familiarius inclinatur Maiestatis fastigium, amplius amplificatur in subditos dominatum. lib. 2. num. 28. toto §.

Subditorum voluntatem humanitates coercentur. ibid.

Alexander rigentem nimio frigore militem propriis manibus in suam sedem imposuit. ibid.

Firmamentum gerens Principis vices in medio aquarum dicitur esse propter familiare commercium. ibid. n. 29.

Christus propter supremum Regnum mons dicitur in quem propter condescensum omnes gentes confluunt. ibid. n. 30.

Abrahamo tollitur excelsi nomen ut multarum gentium constituatur pater. ibidem. num. 31.

Deus magnus Dominus dicitur, quia in cuiusvis domo inuenitur. ibid. n. 32.

Facinorum labor spectat ad subditos, sed laboris gloria resultat in principem. lib. 4. n. 188. toto §.

Pro aliena luxuria pugnant milites. ibid.

Licet Sol lucem omnibus astris ferneret illa tamen lucere dicuntur, ne omnis gloria Principi tribuatur. ibid. n. 188.

Cum Ionathas vincit Rex Saul victor citra puluerem proclamatur. ibidem. n. 190.

Iosue dicitur in Iordanis alveo ingentes apposuisse lapides, quia is labor multorum subditorum fuit. ibid. n. 191.

Angeli Christum in cælos recepturi, inquirunt an sit virtutis Dominus qui Rex gloriæ audiebat. ibid. n. 192.

Principes subditis tandiu fauent quandiu exhaustos non vident. lib. 2. n. 50.

Vide verbum *Potestas. Superior. Aula.*

Principium.

Principium pro *Filio*. lib. 1. num. 1.

Principium pro *initio temporis*. ibid. n. 4.

Humanarum principia rerum sunt fini confra-
nia & earum exitus confundit exordia.
lib. 1. n. 23. toto §.

Vide. *Origo. Renouatio.*

Promissio.

Dat non accipit qui promittit, dicitur ad exaggerandam promissionis fidem. lib. 2. num. 102.

Providentia.

Breui tempore impendere curam maximam æternitati curam breuem peruersa providentia est. lib. 2. n. 24.

Pueri.

Puerorum instructio à Christo commendata. lib. 3. num. 158.

Pulchritudo.

Eximia pulchritudo testimonio suæ commendationis splendet & alieno commendatore non indiget. lib. 1. n. 192.

Claritas oculos, non vocem desiderat. ibid.

Vera pulchritudo suis sinceris coloribus nascitur studioso fuco non pingitur, medicata facies verissimum producit spectrum in viuo mendacio. lib. 4. n. 95.

Vana pulchritudo est pulchra vanitas. ibid. n. 97.

Vide verbo *fuscus.*

Puritas.

Non satis est puritate carere labe, nisi labis etiam suspicione careat. lib. 1. num. 43.

Empyreum Deus ante terram fecit ne de contactu terræ ab ipsius opificis manu suspensionem labis incurreret. ibid. n. 44.

R

Redemptio.

Vide Christus.

Regnum. Rex.

Regiæ manus aptiores sunt diuidendis muneribus quam vindicandis criminibus. lib. 1. num. 16.

Omnibus Imperiis dies imminet fatalis & criticus. lib. 3. n. 184.

Rex malus æquiuoce dicitur Rex, tanquam depictus aut lapideus. lib. 4. n. 152.

Vide *Princeps. Superior.*

Religio Religiosus.

Religiosæ vitæ professio non est opus persuasionis humanæ, sed instinctus vocationis diuinæ. lib. 3. n. 67. toto §.

Religiosæ professionis idea. ibid.

Deus ad religiosam vitam vocans, ad præsidium obstringitur. ibid.

Aquarum congregatio est religiosæ vitæ imago. ibid. n. 68.

Adamus non suo instinctu sed Dei iussu paradisum

& Verborum.

disum ingreditur, vt in eo tutius viuatur. *ibid.*
num. 69.

Qui sine Dei ductu religiosam vitam aggreditur
non inuenit paradysum sed locum tormento-
rum. *ibid.*

Noë non est iussus animantia venari, sed quæ
Deus arcano impulsu ferret intra arcam reci-
pere. Hinc recipiendis ad religionem forma
præscribitur. *ibid.* n. 70.

Abramo dum à parente ducitur, terra promif-
sionis non ostenditur. *ibidem.* n. 71.

Vide *Obedientia. Subditus.*

Renouatio.

Illæ ipsæ causæ, quæ rebus humanis dedere,
principium præstant collapsis renouationis
effectum. *lib.* 3. n. 223. *toto §.*

Luna ad principium rediens defectus suos cor-
rigit. *ibid.* n. 224.

Spiritum Elisei pallio immisso duplicauit Elias
quia pallio etiam immisso eum ad professio-
nem religiosam vocauit. *ibid.* n. 225.

S. Pater Ignatius renouationem votorum ad
renouationem spiritus in Societate instituit.
ibidem. n. 226.

Iacob antiquum votum repetens, benedictioni-
bus auctus est. *ibid.* n. 227.

Facilius quolibet alios reges quam te ipsum
corriges. *lib.* 4. n. 263.

Deus non minus potens ostenditur cum homi-
nem fingit, quam cum in nouum refingit.
ibidem.

Restitutio.

Qui alienis pinguescit opibus, aut sero soluet.
aut nunquam restituet. *lib.* 2. n. 62. *toto §.*

Pandia gemma vasrum raptorem representat.
ibidem.

Raptoris imago in firmamento describitur. *ibid.*
num. 63.

Nisi compulsus restituit nemo. *ibid.*

Membratim secari necesse est qui ad restitutio-
nem cogitur. *ibid.* n. 64.

Restitutio per vicarios defuncti difficilior. *ibid.*
num. 65.

Iacob morti proximus benedictionem se per
furtum obtinuisse non meminit. *ibid.* n. 66.

Vide *Auaritia. Alienum.*

Resurrectio.

Resurrectio prius operibus, quam literis conte-
stata. *lib.* 1. n. 176.

Resurrectionis vniuersalis descriptio. *ibid.*

Rigor.

Manca potentia est quæ ad nocendum expedita,
ad fauendum inuenitur inualida. *lib.* 2. n. 71.
toto §.

Potentia acerbè valida claudicat. *ibid.*

Firmamentum quia potestatem in aquas excer-
cet non rigoris sed clementiæ admonetur.
ibid. num. 72.

Cruenta dominatio ipsa se impellit ad ruinam.
lib. 2. n. 72.

Corruit mortis imperium, quia implacabiliter
scruit. *ibid.* n. 78.

Vide *Iustitia.*

Tamayo in Genesim.

§.

Sal.

SAl in quod conuersa est vxor Lot eius cor-
polis particula fuit. *lib.* 1. n. 28.

Sal sapientiæ symbolum. Vide *sapientia.*

Salomon.

Salomon immortalem quæsiturus sapientiæ fa-
mam à purpura descendit ad togam. *li.* 3. n. 32.

Fabula de annulo Salomonis. *lib.* 4. n. 12.

Salus.

Salus cum habetur despicitur, cum amittitur
æstimatur. *lib.* 1. n. 164.

Plus pro corporis valetudine, quam pro animi
salute solliciti sumus. *ibid.*

Vbi propriæ virtutis meritum deficit, alienum
patrocinium ad salutem non sufficit. *lib.* 2.
n. 98. *toto §.*

Omnes salutem habemus in votis, negotiari
negligimus. *ibid.*

Deus dicitur fecisse cælum quod iusserat fieri
vt proprio labore sibi in cælo sedem præpa-
ret. *ibid.* n. 99.

Apostolus Paulus non gloriatur quod in tertium
cælum ascenderit, quia alienis manibus ra-
ptus est. *ib.* n. 100.

Vt Elias raperetur in cælum prius per ignem &
aquam transiuit. *ibid.* n. 101.

Sibi detrahit Maiestas diuina vt salus promo-
ueri possit humana. *lib.* 1. n. 17. *toto §.*

Sapientia Sapiens.

Lignum scientiæ vim habuit anticipandi vsum
rationis. *lib.* 1. n. 181.

Etiam qui ad temporalia diuertissimus hinc est
ad æterna & diuina insigniter stultescit.
lib. 1. n. 228. *toto §.*

Homo à belluis ex sapientia distinguitur. *ibid.*
Æternarum notitia rerum sola & vera sapientia
est. *ibid.*

Adamus transitoriis rebus nomen dedit, æternis
non potuit. *lib.* 1. n. 229.

Petrus diuinitatem Christi confessus supra ho-
minem scire dicitur. *ibid.* n. 230.

Manna igonrantia nomen seruat, quia cæli res
erat. *ibid.* n. 231.

Multi splendidi sunt in sapientum numero non
tam de proprio merito quam de aliorum con-
sortio. *lib.* 1. n. 232. *toto §.*

Aliqui fucata sapientia scholarum sunt larvæ. *ib.*
Caluissius Romanus Ciues quia seruos eruditos
habebat, eruditus voluit audire. *ibidem.*

Vera sapientia non accipit delegationem. *ibid.*

Nox de consortio lucis in dierum nomen tran-
siit. *lib.* 1. n. 233.

Eloquens energumenus permittitur à dæmone
lacerari, vt pateat quod disertus est alterius
esse. *ibid.* n. 234.

Sansom ex aliena suggestione diuinantes arare
in vitula aliena dixit, vt eorum succenseret
rusticitatem. *ibid.* n. 235.

Nabal cum ex Carmelo stultorum esset, sapiens
videri voluit quia Carmelum sapientum ha-
bitabat. *n.* 236.

Salomon immortalem quæsiturus sapientia fa-
mam à purpura descendit ad togam. *l.* 3. n. 32.

f 2

Sapientia

Index Rerum

Sapientiae lumen bonis coruscat operibus, & de virtutum studio clarius irradiat. lib. 4. n. 12. toto §.

Fabula de annulo Salomonis manibus sapientiam ligat. ibid.

Donec terra germinare destitit luce caruit. l. 4. num. 13.

Luminarium productio in diem quartam reiecta est ne interim dum otiantur splendeant. lib. 4. num. 13.

Sapientia sine virtute tenebrescit. ibid. n. 14.

Petrus qui ante culpam diuinitatem Christi cognouerat, post culpam etiam eiusdem humanitatem ignorauit. ibid. n. 15.

Sapientiae lumen oculorum negotium est, probari non potest affectus voluntatis libidine, sed fidei mentis examine. lib. 4. n. 110. toto §.

Astra iubentur illuminare terram non pelagus: quia in terris sunt oculi quorum est de luce iudicare. ibid. n. 11.

Apostoli non tantum sal, sed etiam lux mundi à Christo vocantur, ne eorum sapientia gustus exponatur censuræ, sed oculorum concedatur examini. ibid. n. 112.

Dæmon in decollatione Baptistæ procurauit ut extincta lucerna caput poneretur in disco, ne de doctrina eius iudicaret oculi sed palatum. ibidem. n. 113.

Homini interdicta est scientia boni & mali non quæ mente percipitur, sed quæ sapore gustatur. ibid. n. 114.

Ex contactu sapientis, non potest communicari sapientia. l. 4. n. 148.

Scriptura Sacra.

Sacra Scriptura magna in paruis exprimit. lib. 1. num. 118.

Solo cœlesti lumine S. Scripturæ patet obscuritas, hæreticorum lucernulis addensatur. lib. 1. n. 169. toto §.

Diuina ratio in S. Scriptura proposita, medulla est, & æmula manifestis. ibid.

S. Scriptura à lumine debuit inchoari quia obscura est. ibidem. n. 170.

Idem nomen in sacris literis diuersimode accipitur. lib. 2. n. 7.

S. Scriptura per congregationem aquarum significatur. lib. 3. n. 91.

Præcipua exprimit, ut minus præcipua insinuet. l. 3. n. 119.

Senex.

Vide in verbo *Ætas*.

Seruitus, seruus.

Vera seruitus in vitiis est, & tamen à peccatoribus libertas appellatur. lib. 2. n. 186.

Dum nos sponte submittimus desideramus seruitutem simillimam libertati. lib. 3. n. 25.

Vide *Famulus. Obedientia subditus.*

Singularitas.

Humanæ excellentiæ gloria solitarium solium desiderat, nemo honorem sponte partitur. l. 4. n. 139. toto §.

Societas.

Quo quisque viget spiritu in vicinos afflat, suis quæ moribus propinquos allinit. lib. 1. n. 133. toto §.

Spiritus S. Societas vim sanctificandi aquis impressit. ibid. n. 139.

Bonus spiritus flamma est, nequit proximam non inflammare materiam. ibid. n. 140.

Moyse dicitur de spiritu eius tolli quia se communicandi ab eo tollebatur anxietas. ibid. num. 140.

In rationale iudicij offuscabatur gemma appropinquantis peccatoris halitu. ibid. n. 141.

Non satis tuta est virtus in consortio impiorum de vitiis confinio. lib. 4. n. 62. toto §.

Pars cum toto participat quando vergit in peius ibidem.

Facilius bonum in malum, quam è conuerso malum in bonum flectitur. ibid.

Gladius homicidiis ebrius etiam dormientes ad homicidia excitat. ibid.

Astra indefectibili virtute obediunt quia longe à malitia seposita. ibid. n. 63.

Paruulorum Angeli semper dicuntur videre faciem patris quasi peccatorum Angeli propter clientorum societatem minus libere Patrem videant. ibid. n. 64.

Socium peccasse ad alterius peccatum quasi necessaria consequentia est. ibid. n. 65.

Mare solitudinis mare mortuum dicitur ex Sodomorum confinio. ibid. n. 66.

Sol.

Soli sagittas tribuit ethnica philosophia. lib. 4. n. 71.

Sol est fons luminis, mundi oculus, moderator astrorum. ibid. n. 72.

Ab illo lucem omnia astra participant. ib. n. 73.

Est omnium luminarium maximum. ibid. n. 117.

Sol noctu lucet mediante luna. lib. 4. n. 194.

Quarta die factus ut medium Hexæmeri obtineret. ibid. n. 241.

Spiritus.

Spiritus qui ferebatur super aquas non fuit Angelus. lib. 1. n. 73.

De spiritu S. Mystico sensu potest exponi. ibid. num. 74.

Literali sensu aëri elementum per spiritum Dei indicatur. ibid. n. 75.

Nec de aëre tantum sed de igne dicitur spiritum Dei aquis superferri. ibid. n. 76.

Spiritus nullis finibus premitur. lib. 1. n. 138.

Boni spiritus proprium est quas à Deo acceperis dotes in salutem proximorum impendere. lib. 1. n. 142. toto §.

Donum Dei nisi communicetur corrumpitur. ib.

Seneca sapientiam respuebat, se eam recondere necesse fuisset. ibid.

Spiritui S. Tribuitur vis viuificandi creaturas ne in diuinis sit qui acceptam vitam non communicet. ibid. n. 143.

Spiritus Dei cum in se ipso sit simplex in nobis non potest fieri nisi duplex. ibid. n. 144.

D. Paulus ob acceptum Spiritum, factus est omnium debitor. ibid. n. 145.

Exiguo etiam quantumvis talentulo potest proximus adiuuari. ibid. n. 146.

Quia totum scēminarum talentum à lingua est Martha defuncto fratri vocem ex charitate mutuatur. ibid.

Spiritus Sanctus.

Quidquid Deus operando facit, spiritus Sancti gratia perficit. lib. 1. n. 147. toto §.

Mundi anima à philosophis appellatur. ibid.

Mundum sapientia Dei condidit, Amor perfecit. ibid. n. 148.

Parum nobis redemptio Christi profuisset nisi nobis

& Verborum.

nobis etiam donaretur spiritus. *ibid.* n. 149.
 Firmiorem vitam Christus Apostolis concessit
 per insufflationem spiritus quam Adamo olim
 Deus per spiraculum vitæ. *ibid.* num. 150.
 Hominis perfectio Spiritus sancti pars dicitur.
ibidem.
 Spiritus sanctus dicitur super aquas ferri quia
 amor est. *lib.* 1. num. 131.
 Eius societas vim sanctificandi aquis impressit.
ibidem num. 139.

Stella.

Stellæ minutissimæ sunt quæ nobis non lucent.
lib. 4. num. 71.
 Venus stella iisdem quibus Luna defectibus ob-
 noxia est. *ibid.* num. 73.
 Stellæ cur scintillent. *ibidem* num. 120.
 Stellæ omnes in octo & quadraginta constella-
 tiones diuisæ, viginti duo supra mille nu-
 merantur. *ibid.* num. 121.
 Fixarum stellarum sex differentias obseruarunt
 Astronomi. *ibid.* num. 122.
 Innumeræ sunt, quæ nostrum aspectum latent.
ibid. num. 123.
 Esse innumerabiles ex sacra pagina constat.
ibid. num. 124.
 Angelus Magos per stellam ad præsepe deduxit.
ibid. num. 196.

Vide *Astra.*

Subditus.

Prona veniunt subditorum officia vbi violenta
 non sunt superioris imperia. *lib.* 3. num. 25
 toto §.
 Dum nos alieno imperio sponte submittimus
 desideramus seruitutem simillimam libertati.
ibidem.
 Nulla agnoscitur iusta subiectio vbi peruersus
 affectus dominatur. *lib.* 3. num. 62. toto §.
 Peccatores libertatem affectant intra fatalem
 subiectionem conclusi. *ibid.*
 Mare singulis momentis præcepti admonetur ne
 conuertatur operire terras immemor subie-
 ctionis. *ibid.* num. 63.
 Prodigus viuente patre hæreditatem inuasit qua
 subiectionis iugum excusserat. *ibid.* num. 64.
 Vxor Putiphar dicitur Iosepho non tradita vt
 subiectam se esse viro meminerit. *ibid.* n. 65.
 Ierosolyma turbatur cum Herode quia legiti-
 mam subiectionem derectabat. *ibid.* num. 66.

Vide *Obedientia seruitus*

Superior Prælati.

Bonus superior facile suadet subditis obedi-
 tiam, cum ipse pariter subit obsequia. *lib.* 1.
 num. 183. toto §.
 Lux dicitur à Deo fieri, ne videretur Deus tan-
 tam inbere, & non facere. *ibid.* num. 184.
 Dei filius factus est lux quia ipse iussit de tene-
 bris lucem splendescere. *ibid.* num. 185.
 Christus purpura vestitur, & spinea corona re-
 dimitur, in imaginem superioris dura iubentis.
ibid. num. 186.
 Præceptum de diligendis inimicis suo exemplo
 Christus fecit de difficillimo facile. *ibidem.*
 num. 187.
 Prælati quantum præ cæteris eminent in fulis

dignitatis tantum excellere debent perfectio-
 ne virtutis. *lib.* 2. num. 139. toto §.
 Sapiens Magistratus non propter dignitatem,
 sed propter virtutem debet esse venerabilis.
ibidem.

Aliqui ita indignè ad dignitates ascendunt vt vi-
 deantur fatum, consecratione mutasse. *ibid.*
 Deus superiores aquas ab inferioribus diuidens
 Superiorum vitam à subditorum moribus
 voluit esse diuisam. *ibid.* num. 140.
 Eva ab honore dignitatis cecidit quia virum
 honore voluit non virtute præcellere. *ibidem*
 num. 141.

In paradiso post culpam admissam viro impe-
 rium augetur, mulieri tollitur. *ibid.*

Christus quia in similitudinem peccatorum ve-
 nit, peccato tamen caruit diuinitatis rapi-
 nam non præsumpsit. *ibid.* num. 142.

Prona veniunt subditorum officia vbi non sunt
 violenta superioris imperia. *lib.* 3. num. 25.
 toto §.

Superiores homines instituti sunt, vt ab inflexi-
 bili cœli lege subditis suffugium sit *ibid.*

Quod erat terræ commodum non mandatur
 terræ sed aquis vt Deus subditorum genio se
 attemperet. *lib.* 3. num. 26.

Christus non vt Moyses Maria diuisit sed super
 aquas ambulauit, vt Christianum regimen
 à Mosaico distingueret. *ibid.* num. 27.

Dū Adam mulieris superior cōstituitur in infir-
 miorem sexum mollescit. *ibidem.* num. 26.

Etsi multum placeat superioris introitus, magis
 tamen perplacet exitus. *lib.* 4. n. 144. toto §.

Siquidem à subiectione non datur solui, cupi-
 mus mutare præpositos. *ibid.*

Deus in Sole & Luna variavit temporum Præsi-
 des, vt tolleretur fastidium perpetuo domi-
 nantis. *ibid.* num. 145.

Iehu ad solare horologium proclamatus est Rex,
 vt ad horas eius regimen computetur. *ibid.*
 num. 146.

Vix Moyses exercere cœpit Principis munus,
 cum ab Israëlitis proscribitur. *ibid.* n. 147.

Amonitæ procurabant subuersionem Bethuliæ
 vt suum Principem Achiozem communis rui-
 na inuolueret. *ibid.* num. 148.

Superbus superbia.

Mundi despectus est iustificata superbia. *lib.* 3.
 num. 82.

Quid salua humilitate non humiliter sentiebat,
 sed animam exaltabat. *ibid.* num. 84.

Cor elatum animæ est depressio. *ibid.*
 Superbus maior se fingit quam qui factus & à
 natura. *lib.* 3. num. 186.

Vide *Humilitas. Honor.*

Suspicio.

Suspica est humana credulitas, nisi ijs qua vi-
 det fidem non præstat. *lib.* 2. num. 176.

T.

Tardare.

Nihil eximium festinare producit quid-
 quid est magnum sua mole tardat. *lib.* 1.
 num. 250. toto §.

Index Rerum

Exilia sunt quæ repente euolant. *ibid.*
Natura incipit fallentibus incrementibus toto impetu præcipitat ad ruinam. *ibid.*
Fructus omnis paulatim digeritur in mansuetudinem saporis.
Magnus Hercules non vna nocte conceptus dicitur. *ibid.*
Ad magnitudinem mundi pertinuit non nisi spatio sex dierum fieri. *ibid.* num. 251.
Festinatio confusionis est mater. *ibid.*
Vt Magnus Baptista conciperetur Elizabethæ fecunditas ætate maturabatur. *ibid.* num. 242
Iosue diem protraxit vt magnos caperet lux triumphos. *ibid.* num. 253.
Lucifer magnis excidit ausis quia super pennas ventorum festinauit. *ibid.* num. 154.

Templum.

Templum Ierosolymitanum ad imitationem firmamenti constructum. lib. 2. num. 10.
Templum pro cælo. *ibidem.*
Templum in cælo quæ pars vocetur. *ibid.*

Tempus Temporalia.

Oportet nos esse temporis prodigos, æternitatis auaros. lib. 3. num. 24.
Iusti finem sæculorum veluti posthumi intuentur. *ibid.*
Nihil est magnum quod paruo constat tempore. lib. 3. num. 20.
Dura mundialium lex seruire tempori, & ad illius vsus & consuetudines viuere. lib. 4. num. 67. toto §.
Quæ sub vaga temporis natura continentur alternis permutationibus subiacent. *ibid.*
Consuetudinis passivitas mancipata est vanitati. *ibid.*
Astra contrarijs motibus agitantur quia instrumenta sunt temporis. *ibid.* num. 68.
Tempus dum vsus variat naturam fatigat. *ibid.*
Elizabetha gerens vterum se celabat, quia vetulam concipere tempus non ferebat. *ibid.* n. 69
Tempus Baptistæ matrem felicissimè prægnantem infelicem reddidit. *ibid.*
Baptista ante tempus nitebatur enasci ne temporis penderet seruitutem. *ibid.* num. 70.
Omnia in deterius vergunt solo durationis vitio. lib. 4. num. 223.
Temporalia bona etiam de sui possessione fastidium generant. lib. 2. num. 67.

Vide *Æterna.*

Tenebra.

Tenebræ super faciem abyssi non erat terra admixta aquis, vt aliqui exponunt. lib. 1. n. 71

Tentatio.

Tanta vigilantia opus est ad tentationis conflictum vt verendum sit ne hostilibus telis pateat aditus si vel ad præmium obliquatur aspectus. lib. 2. num. 19. toto §.
Dum pericula imminet opus est attonita vigilantia. *ibid.*
Gloriæ sedes militantibus absconditur nobis ne à pugna conspectum diuertamus. *ibid.* num. 20
Paulus vt videret cæli gloriam cum carnis hoste

inducias fecit. *ibidem.* num. 21.

Iacob cum facit ad faciem videt Deum inter pugnandum vulneratur. *ibidem.* num. 22.
Sponsa monetur vt ab sponso auertat oculos, quia militabat in castris, ne à periculo visum flectat. *ibid.* num. 23.

Terra.

Terra à terendo dicta. lib. 1. num. 69. & lib. 3. num. 72.
Terra æqualiter rotunda à principio extitit. lib. 3. num. 9.
Qua ratione ad recipiendas congregationes aquarum subsederit. *ibid.* num. 11.
Terræ orbis post diluuium diuersam dispositionem habet. *ibidem.* num. 15.
Variæ vtilitates terræ recensentur. lib. 4. num. 83
Nomen aridæ imponitur non à florido ornatu sed à viliori seruitio. *ibidem.*

Terrena.

Qui terrenis se negotijs nimium ingerit, ad diuinæ vocationis lumen cæcutit. lib. 1. num. 112. toto §.
Abyssus dum terrenis sordibus fuit immixtus tenebras nondum expulit. *ibid.* num. 11.
Saûlo terrena negotianti circumfusa fuit lux de cælo non infusa. *ibid.* num. 114.
Quærenti nocte Christum Nicodemo tenebræ succensentur. *ibid.* num. 115.
Terrea corda diuini Solis radius non illuminat sed indurat. *ibid.* num. 116.

Vide *Dinitia & Cælestia.*

Teraphim.

Quid erat apud Hebræos theraphim, cuiusque vsus. lib. 1. num. 141.

Timor.

Nihil tam audaces facit, quam Dei metu solui. lib. 4. num. 48.
Quia plures pusilli sunt aliqui magni fiunt. lib. 4. num. 134. toto §.
Nembrod robusti venatoris adeptus est famam quod meticulosas insectatus est feras. *ibidem.* num. 136.
Mirmicoleo inter leones formica dicitur inter formicas leo. *ibid.* num. 137.
Israëlitæ Philistæos insectabantur cadentes, armatos fugiebant. *ibid.* num. 138.

Trinitas.

Trinitatis mysterium an in principio Genesis indicatum sit. lib. 1. num. 6.
Vsque ad Christi baptismum clarè non traditum. *ibid.* num. 36.
Lux trium dierum Trinitatem significabat ideo subobscurè lucebat. lib. 4. num. 209.

Tyrannis.

Nunquam pacificè regnat potentia per tyrannidem subornata. lib. 4. num. 160.

& Verborum.

V.

Vide Verbo. *Mendacium.*

Vegetabilia.

AN tertio die actu producta. lib. 3. num. 107.
Impugnatur sententia negans. ibid.
Ad diariam plantarum productionem non satis fuit naturalis terræ potentia. ibid. num. 108
Terra supernaturaliter eleuata concursum acti-uum præstitit ad vegetabilium subitam productionem. ibid. num. 109.

Verba.

Omnia Dei verba beneficia sunt, omnia hominum beneficia sunt verba. lib. 2. num. 102. toto §.
Deus quæ fieri iussit fecisse dicitur, quia per verbum æquè dicit ac facit. ibid. num. 103.
Plures sunt à quibus nec verbum malum & nec opus bonum. ibid.
Benedicere si de Deo dicatur significat benefacere, si de homine asseratur significat bene loqui. ibid. num. 104.
Centurio postulat à Christo verbum non ad hominum vsum: sed cum virtute faciendi. ibid. num. 105.
Gabriel de Dei opere interrogatus de verbo respondit. lib. 2. num. 106.
Dei vocem dicuntur Israëlita vidisse, qui à Dei dicere est facere. ibid. num. 107.

Verbum Dei.

Dei verbum peritissimus sanitatis artifex omnes animi morbos vno pharmaco curat. lib. 1. num. 164. toto §.
Verbum Dei animi incantatio & amuletum dicitur. ibid.
Donec Verbum Dei non sonuit mundus inhorruit. ibid. num. 165.
Inter Dei & hominum verba summa est distantia. ibid. num. 166.
Filius ab officio funeris impeditur vt per Dei Verbum patrem exsuscitet non sepeliat. ibid. num. 167.
Naaman septena ablutio curatur, vnica ablutione Christus in baptismo omnes curat vt Verbi Diuini efficacia pateat. ibid. num. 168
Verbi Dei Præco Vide *Concionator.*

Veritas.

Veritatis elogium non constat de occultationis cautela, sed de ostentationis studio & lucis suffragio. lib. 1. num. 173. toto §.
Primam creaturarum Deus lucem edidit veluti ad suæ veritatis in operando examen. ibidem num. 174.
Vt Spiritus sanctus probetur veritatis Spiritus cum strepitu ad Apostolos venit. ibid. n. 175
Thomas veritatem resurrectionis credidit quia Christus per ianuas clausas se penetrauit. ibidem num. 176.
Christi veritas si testes refugisset, dicitur non fore veritatem ad exaggerationem veritatis. ibidem num. 177.
Vbi veritas occultatur, tyrannidem obtinet mendacium. ibid. num. 178.

Vesper.

Vesper est prima pars incipientis noctis non di-
ei vltima. lib. 1. num. 224.
Primum vesperum constituerunt tenebræ quæ ante exortum lucis præcesserant. lib. 1. n. 223

Vestes, Vide Ornatus.
Videre.

Videre pro *laudare.* lib. 1. num. 154.
Videt nihil qui videre se existimat totum. lib. 1. num. 160.
Vide in verbo *Oculi.*

Virgo Virginitas.

Virginum puritas periclitatur in laudibus, non satis virgo est quæ laudari amat. lib. 2. num. 181. toto §.
Ipsam Virginitatis bonum Virgini erubescendum est. ibid.
Secunda Hexaëmeri dies quia Virginem designat sine laude præterijt. ibidem num. 182.
Maria Virgo in salutatione turbatur quia suas audiens laudes minus se Virginem esse veretur. ibidem num. 183.
Sponsa dum à sodalibus dilaudatur quasi rosa inter spinas dicitur. ibid. num. 184.
Laudes Sichen Principis Dinam violenter oppresserunt. ibid. num. 185.

Virtus.

Obuia est cunctis virtutis occasio; ad bene operandum sibi sufficit virtus. lib. 1. num. 203. toto §.
Soli virtuti tempus deficit. ibid.
Virtus vbique de facili inuenitur. ibid.
Deus lucem operatus est priusquam esset necessaria, quia bonum opus erat. ibid. num. 204.
Piæ mulieres vngere dominicum cadauer festinant, non quia postulabat necessitas, sed quia exercebatur pietas. ibid. num. 206.
Pater-familias ad finem dici operarios vocat in vineam, ne à virtute orientur. ibid. n. 205
Christus Samaritanæ mulieri prædicat cum Chanaam repulisset, quia per Samariam transiens sapientiæ opus necessario fecit. ibid. num. 206.
Perfectionis studiosus nullum sibi præfigit terminum, semper ponit in cursu virtutis initium. lib. 1. num. 242. toto §.
Non crescens virtus à vitio parum abest. ibid.
Dies à vespere incipiunt vt Dei opera in melius proficiant ibidem num. 243.
Iustus antequam finiat præsentia opera prouidus est futuri. ibid. num. 244.
Dilectæ Deo animæ adolescentulæ describuntur quasi ad ætatis augmentum. ibid. num. 245
Iustorum senectæ puerilis dicitur vt in iustitia crescant. ibid.
Suspecta laus est operibus non testatæ virtutis, vbi sensibus experientia negatur frustra fides hominum quæritur. lib. 3. n. 176. toto §.
Resurrectio prius operibus quam literis contestata est. ibidem.
Dubia est quæ non exercetur laboribus virtus: dum

Index Rerum & Verborum.

dum concutitur & spoliū patitur, reuelatur. lib. 3. num. 73. toto §.
 Nemo est qui se talem in causa inuenit, qualem se reputat ante causam. ibid.
 Vnguenta nisi commota; aromata nisi accensa non redolent. ibidem.
 Ante periculum delicata iactantia est. ibid.
 Extra periculum quodlibet vitium ad speciem virtutis se adornat. ibidem.
 Deus prius aridam spoliat & nudat quam ei nomen imponat. ibidem num. 74.
 Sponsæ pulchritudo tunc patuit cum pallium ei per iniuriam rapitur. ibid. num. 75.
 Tollenti pallium iubemur relinquere etiam tunicam, vt ab spolio vera appareat misericordiæ virtus. ibid. num. 76.
 Cum per bona opera virtus germinat tunc denique apparet pulchritudo virtutis lib. 4. num. 16. toto §.
 Virtus horret in expertis. ibid.
 Postquam germinauerat terra lux accessit quâ bonum opus post factum placeat. ibid. n. 17.
 Spes gaudij in doloris peccatoribus transit virtutis metus gaudium parit experientia virtutis. ibid. num. 18.
 Præceptum suauē facit ipsa adimpletio præcepti. ibid. num. 19.
 Iusti intra virtutem gaudium inueniunt impij extra quærunt. ibid. num. 20.

Vita.

Vita dicitur flos temporis, quia vitium quod in flore præcipitat in germine exanimat. lib. 1. num. 27.

Vide Mors.

Vitium.

Magna vitia interdum teguntur opinionis honestæ larua. lib. 3. num. 196. toto §.
 Vitium mort alibus fucum facit. ibidem.
 Vitium per libacuncula venenata voluptatem stillat. ibid.
 Improbæ voluptatis etiam post ipsam pœnitentia est. ibidem.
 Sæpè aliorum inficimur vitijs quæ de propinquo oppugnamus. lib. 4. num. 105. toto §.
 Si vis non infici à vitiorum exemplis longe discede. ibidem.
 Si stellæ in terris essent de malitiæ confinio fuscarentur. ibid. num. 106.
 Moyses de Ægypto veniens Ægypti puluerem calceamentis contraxerat. ibidem. num. 107.
 Elifæus ex contactu pueri quem suscitare cupiebat, sua membra sensit mortis frigore horrescere. ibid. num. 108.
 Salomon inter litigantes meretrices iudicans, à meretricibus tandem deceptus est. ibid. n. 109.
 Multorum quia imbecilles sunt latitant vitia. libro 4. num. 174.
 Quod vitijs inficimur nostrum est non naturæ. ibidem 223.

Vide Peccatum.

Umbra.

Umbra dum res diuinas arcane recondunt religiosè commendant. lib. 1. num. 117.

Ab opacitate commendatur templorum religio. ibidem.

Christus à summo cœlo oriri dicitur vt per breuissimas vmbrarum lineas eius diuinitas designetur. ibid. num. 119.

Magna, dum patent veneratione fraudantur. ibid. num. 120.

Nubes abscondens Christum maius fecit Ascensionis quam Transfigurationis miraculum. ibidem num. 121.

Vide Nox. Tenebra. Vesperum.

Vnio gemma.

Vnio gemma in columbæ gutture albicat & ruborem detergit. lib. 1. num. 48.

Vnio Vide Concordia. Pax.

Unum.

Unum pro primo. lib. 1. num. 226.

Unum de præcipuo ibidem.

Vnum dicitur de pluribus si in vna ratione conueniant. lib. 2. num. 95.

Voluntas.

Fatali astrorum necessitati non est obnoxia voluntas humana quisque libero peccat arbitrio. lib. 4. num. 58. toto §.

Genealogiæ humanæ naturæ nobilitatem infamant. ibid.

Enochus raptus est ne malitia mutaret intellectū non ne astra voluntatem egerent. ibid. n. 59.

Pater pro lunatico filio rogans malè à Christo accipitur, quia lunæ influxibus attribuit filij errores. ibid. num. 60.

Magi nato Christo didicere stellas homini esse subiectas. ibid. num. 61.

Voluptas.

Semel experta voluptas ad repetitionem exacuit appetitum, & sinistros affectus potentiores efficit. lib. 3. num. 58. toto §.

Castitas in virginibus beatior, in viduis operosior propter semel expertam voluptatē. ibid.

Mare quia semel terras obruit perpetuo defluxu terras inuadit. ibid. num. 59.

Primi parentes quam semel degustarunt arborem sæpius repetierunt. ibidem. num. 60.

Abimelech prohibens ne quisquam fœminam tangeret adulterium impediuit. ibid. num. 61.

Vitium per libacuncula venenata voluptatem stillat. lib. 4. num. 16.

Improbæ voluptatum etiam post ipsas pœnitentia est. ibidem.

Vide in verbo Vitium

Zelus.

Magna hominum pars non peccatis irascitur sed peccantibus. lib. 3. num. 153.

Zelus Vide Delator.

Zelus animarum. Vide in Verbo Spiritus. Et in Verbo Beneficium.

Felicitatem auget propriam qui vtilitatem procurat alienam. lib. 1. num. 208. toto §.

Lux benedictionibus aucta quia omnibus est benefica. ibid. num. 209.

Noë ter à Deo benedictus quia toties fuerat de viuientium salute sollicitus. ibid. num. 210.

Inter incrementa Iosephi numeratur alios per ipsum incrementa fecisse. ibid. num. 211.

